
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 02 08 05 017 0

ליטאגראפיע א. ל. מאגנאהן ירושלים

ספר

חמשה חומשי תורה

שמות

ועליהם תרגום אונקלוס ופי׳ רש״י, ובעל הטורים ותולדות אהרן.

ובאור חדש

בשם

תורת גבריאל

והערות הרבה בשם

נחל גבים

אשר חנן ה׳ ברחמיו אותי

גבריאל זאב מרגליות (יליד עיר ווילנא).

מחבר ספר אגרת אזוב ושם עולם.

בלאאמו״ר הרב ר׳ יחיאל יצחק ז״ל מרגליות

לפנים מו״ץ בהורודנא וכעת רב הכולל בעיר באסטאן מאסס. והסביבה (באמריקה הצפונית).

ונלוו עליהם גם חמש מגלות והפטרות, ותפלות ערבית ושחרית של שבת,

ויוצרות לארבע פרשיות.

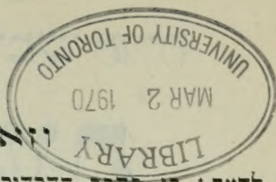

נדפס

פעה״ק ירושלים תובב״א

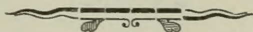
שנת עת״ר לפ״ק

דפוס הגדול לעווי ושותפיו.

וזאת

לדעת: כי בדבר הדקדוק במקרא. בנקוד ונגינות. ודגש ורפה נדפס החומש הזה בתבנית החומש מודע לבינה הנדפס ברעדעלהיים שנת תקע״ח. מאת רז״וו ז״ל היידענהיים, בחייו.

איסור

אדרעס להמחבר:
Chief Rabbi WOLF MARGOLIS
276 Hanover St.
BOSTON, MASS.
U. S. A.

א א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב
אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן
לֵוִי וִיהוּדָה: ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן
וּבִנְיָמִן: ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר:
ה וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב
שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם:
ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר
הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא
הָאָרֶץ אֹתָם: פ ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־
חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע

א וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
דְּעַלּוּ לְמִצְרָיִם עִם
יַעֲקֹב גְּבַר וֶאֱנַשׁ בֵּיתֵהּ עַלּוּ:
ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה:
ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן:
ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר: ה וַהֲוָה
כָּל נַפְשָׁתָא נָפְקֵי יַרְכָּא
דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין נַפְשָׁן וְיוֹסֵף
דַּהֲוָה בְמִצְרָיִם: ו וּמִית יוֹסֵף
וְכָל־אֲחוֹהִי וְכֹל דָּרָא הַהוּא:
ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפִישׁוּ וְאִתְיַלָּדוּ
וּסְגִיאוּ וּתְקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא
וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא מִנְּהוֹן:
ח וְקָם מַלְכָּא חַדְתָּא עַל מִצְרָיִם
דְּלָא מְקַיֵּם גְּזֵרַת־יוֹסֵף:

תולדות אהרן. ויקם מלך עירובין נג סוטה יא: אשר לא עירובין שם:

רש"י

(א) **ואלה** שמות בני ישראל. אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם חזר ומנאן במיתתן להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם שנא' המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא: (ה) ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדנו וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיעך צדקתו של יוסף הוא יוסף הרועה את צאן אביו. הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו: (ז) וישרצו. שהיו יולדות ששה בכרס אחד: (ח) ויקם מלך חדש. רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו: אשר לא ידע. עשה עצמו כאילו לא ידע:

בעל הטורים

(א) **ואלה** שמות בני ישראל הבאים. ר"ת שביה שאף כשהיו בשביה שמות בני ישראל לא שינו שמותם שבשביל ד' דברים נגאלו ממצרים בשביל שלא שינו את שמותם וכו' וגם כן ואלה וי' מוסיף על ענין ראשון וימת יוסף ואלה שמות שצוה להם שלא ישנו שמותם וא"ל אע"פ ששינו שמי לצפנת פענח אתם אל תשנו שמותכם: ישראל הבאים. ר"ת וס"ת מילה: את יעקב איש. ס"ת שבת לומר לך שבשביל שבת ומילה ששמרו במצרים נגאלו. הפסוק מתחיל בוא"ו ומסיים בוא"ו כנגד י"ב שבטים משל לבונה פלטרין בעמוד א' ונפל וחזר ובנה בשני עמודים ונפל, בג' עמודים ונפל מה עשה בנאו בי"ב עמודים ועמד כך אברהם ויצחק יצא מהם פסולת עד י"ב שבטים שלא היה בהם פסולת וזהו ווי העמודים שהם עמודי העולם: (ז) פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד. ששה

תורת גבריאל

ואלה שמות בנ"י וגו' את יעקב איש וביתו באו — הקשה ר"מ אלשיך ז"ל על אמרו, הבאים מצרימה את יעקב — והלא כבר נאמר זה בפ' ויגש? עיי"ש — ונל"פ שבא לרמז בזה פרטי סיבת הגלות, עפ"י דרז"ל [שבת יו"ד ע"ב] לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ע"כ — וע"ש בתוס' שכתבו וז"ל — ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב

ועבדום

אֶת־יוֹסֵף׃ ט וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה
עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃
י הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה

ט וַאֲמַר לְעַמֵּיהּ הָא עַמָּא בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל סַגַּן וְתַקִּיפִין מִנַּנָא׃
י הָבוּ נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא
יִסְגּוּן וִיהֵי אֲרֵי־יְעָרְעֻנָּנָא קְרָב

תולדות אהרן. ויאמר אל עמו הנה סוטה יא: הבה סוטה שם:

בעל הטורים

לשונות הן כנגד ששה שהיו יולדות בכרס אחד: (ט) אל עמו. עיין עקומה אמר בע' נפש ירדו לכאן וככר נתרבו ממנו: (י) הבה נתחכמה. הבה עולה י"ב כלו' שנתחכם על י"ב שבטים: והיה כי תקראנה מלחמה. שהיה ירא אולי יבואו עליו מלכי כנען למלחמה על הכסף שליקט מהם: ונוסף. ג' במס' הכא ואידך ונוסף על נחלת המטה. יש מפזר ונוסף עוד. שאמרו מצרים שיגרשו אותנו מן הארץ ונוסף על נחלתו שיקחו כל הארץ והקב"ה אומר יש מפזר אתם רוצים לפזרם ולמעטם ונוסף עוד שיוסף עליהם ככם אלף פעמים:

רש"י

(י) הבה נתחכמה לו. כל הבה ל' הכנה והזמנה לדבר הוא כלומר הזמינו עצמיכם לכך: נתחכמה לו. לעם. נתחכמה מה לעשות לו. ור"ד נתחכם למושיען של ישראל לדונם במים שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם (והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא אבל הוא מביא על אומה אחת ברש"י ישן):

תורת גבריאל

ועבדום וענו אותם, שמא לא הי' נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה כו' ע"ש: **והנלע"ד** לפרש בזה באופן שיהי' מכוונים ללשון רז"ל בשני אופנים, א) עפ"י אמרם ז"ל בברכות [טז ע"ב] אין קורין אבות אלא לשלשה כו' ע"ש, ואשר ע"כ עפ"י גזירת ברית בין הבתרים שאמר „גר יהיה זרעך" הי' מספיק להיות התחלת העינוי מבני ישראל, ולא הי' צריך יעקב אבינו בעצמו לרדת מצרימה, אמנם ע"י נתינת משקל שני סלעים מילת כו' נתגלגל הדבר שהתחילה הירידה למצרים ממנו, וזהו אמרם ז"ל נתגלגל וירדו—אבותינו—לרבות את יעקב עמהם, ב) כי הנה אף שאמר ד' לאאע"ה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' עכ"ז לא נתיחדה בגזירתו ית' איזה ארץ *) והי' יכולין להתגלגל בארץ אחרת אשר אינה מזוהמת כ"כ כארץ מצרים אכן ע"י סיבת קנאת האחים נתגלגל שירדו למצרים אשר בשם ערות הארץ תכונה, וזש"א רז"ל, נתגלגל הדבר וירדו אבותינו הרי א' ולמצרים הרי ב' וע"ז

נחל גבים.*) וכמש"כ הרמב"ם בספ"ו מה' תשובה שע"כ נענשו המצריים מטעם זה הואיל והיתה יכולה להשמט עצמה עיי"ש, והולך לשיטתו בספ"ה בענין היתר קושיתו מידיעתו ית' ובחירתו של אדם, ששניהם אמיתות, אמנם אין ידיעתו ית' כידיעתנו, ע"ש, וכמו שמסיים ג"כ בספ"ו הנ"ל, וז"ל וכבר אמרנו שאין כח באדם לידע האיך ידע הקב"ה דברים העתידים להיות, ע"כ—ואמנם הראב"ד לא נחה דעתו בזה מאחר דעכ"פ מחויבת גזירתו ית' להתקיים ע"י איזה אומה ע"כ אותה אומה שנתקיים על ידה אינה מחוייבת ללקות—ויש להסביר סברותם במחלקתם עפ"י מש"כ הר"ן [בפ' אין בין המודר לז ע"ב] לחלק בין לשון כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום וכן הרוצה לזון יבוא ויזון דלאו שליחות מעליא היא אלא גילוי דעת בלחוד ורק לגבי תרומה מהני, ולגבי מודר הנאה לא חשיב שלוחו, אבל באומר כל השומע קולי יתרום וכן כל השומע קולי יזון, שליחות מעליא היא ואסור במודר הנאה עיי"ש—אם כי בשני האופנים השליח עושה בבחירתו, וע"ד עצמו—עכ"ז בדברי המצוה יש הבדל גדול דבאומר כל הרוצה, הרי בדבורו הוא תולה ברצון השליח, משא"כ באומר כל השומע קולי יזון, הרי בדבורו הוא כמטיל עליו על מי שירצה בתורת שליחות, אף כי השליח עושה בבחירתו, וע"כ לדעת הרמב"ם שאומר בתירוצו שידיעתו הוא נעלה מידיעתנו הרי גזירת דברו ית' הוא בבחינת כל הרוצה לזון כו' וכן הכא הוא כמו כל הרוצה לעבוד יבוא ויעבוד בישראל כגלוי דעת לבד וע"כ ראוים ללקות—משא"כ לדעת הראב"ד בתירוצו בענין קושית ידיעה ובחירה שאין ידיעת גזירה מוכרחת ומ"מ גזירה היא ומסר אותה ברצון האדם כו' עיי"ש, והוא כמו בחינת כל השומע קולי יזון, ויעבוד אם כי בעיקר הדבר תלוי ברצון העושה, עכ"ז כיון שהעושה נקרא שלוחו—אינו ראוי ללקות מטעם זה ע"כ הוכרח לתקן או מטעם הסירוב וביזוי דבר ד' או מטעם שהוסיף לרעה עיש"ה ודו"ק ובמקיא יבואר עוד בזה אי"ה:

כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־
הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה
מִן־הָאָרֶץ: יא וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי
מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן
עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם
וְאֶת רַעַמְסֵס: יב וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ
כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יג וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: יד וַיְמָרְרוּ אֶת־
חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר
וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה

וְיִתּוֹסְפוּן אַף־אִנּוּן עַל סַנְאָנָא
וִיגִיחוּן בָּנָא קְרָב וְיִסְקוּן מִן
אַרְעָא: יא וּמַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן
שִׁלְטוֹנִין מַבְאִישִׁין בְּדִיל
לְעַנּוֹאֵהוֹן בְּפֻלְחָנְהוֹן וּבְנוֹ
קִרְוֵי בֵית אוֹצָרָא לְפַרְעֹה יָת
פִּיתוֹם וְיָת רַעַמְסֵס: יב וּכְמָא
דִּמְעַנַּן לְהוֹן כֵּן סָגַן וְכֵן תַּקְפִין
וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן קֳדָם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יג וְאַפְלְחוּ מִצְרָאֵי
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַשְׁיוּ:
יד וְאַמְרַרוּ יָת־חַיֵּיהוֹן בְּפֻלְחָנָא
קַשְׁיָא בְּטִינָא וּבִלְבְנִין וּבְכָל
פֻּלְחָנָא בְּחַקְלָא יָת כָּל־

תולדות אהרן. וישימו שם: וכאשר שם: ויעבדו שם: וימררו את שם:

רש"י

ועלה מן הארץ. על כרחנו. ור"ד כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים והרי הוא כאילו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוה: (יא) עליו. על העם: מסים. לשון מס. שרים שגובין מהם המס. ומהו המס שיבנו ערי מסכנות לפרעה: למען ענותו בסבלתם. של מצרים: ערי מסכנות. כתרגומו. וכן לך בא אל הסוכן הזה גזבר הממונה על האוצרות: את פיתם ואת רעמסס. שלא היו ראויות מתחלה לכך ועשאום חזקות ובצורות לאוצר: (יב) וכאשר יענו אותו. בכל מה שהם נותנין לב לענות כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ. ד"א כן ירבה כן רבה וכן פרץ. ומדרשו רוח הקודש אומרת כן. אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה: ויקצו. קצו בחייהם. (וי"ש מפרשים המצרים בעיני עצמם וק"ל). ור"ד כקוצים היו בעיניהם: (יג) בפרך. בעבודה קשה המפרכת

בעל הטורים

(יא) ענותו. ב' במס' הכא ואידך גבי אמנון ותמר לומר לך מה התם בענין תשמיש אף כאן היו מענים אותם כדי למעטן מתשמיש לבטלם מפריה ורביה: רעמסס. ראשון ראשון מתרוסס: (יג) בפרך. בפה רך שאמר להם בנו לכם ערים לשבת: (יד) בחמר. חסר והוא אותיות ברמ"ח איברים. ד' מיני עינויין בפסוק וימררו את חייהם בעבודה קשה. בחמר. ובלבנים. ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך. לכך היתה כל מכה ומכה של

תורת גבריאל

וע"ז רמז הכ' ואלה נמשך אל הסיפור הקודם שע"י סיבת מאורעת יוסף, ע"כ נתגלגל הדבר כי אלה שמות בנ"י —הבאים מצרימה דוקא, וגם את יעקב— שגם יעקב בא עמהם, וגם איש וביתו וד"ל—ועין מה שאכתוב בזה עוד איזה אופן בביאורי להפטרת הסדר השביעי— :

והיה כי תקראנה מלחמה וגו' ונלחם בנו ועלה מן הארץ. יש לדקדק על מלת והיה, שהוראתו הוא לשון שמחה, ואם למלחמה שמחה מה זו עושה? גם לשון ונלחם הוא בלתי מדוקדק, והל"ל ולחם בנו, ועוד אומרו ועלה מן הארץ, והל"ל ועלינו מן הארץ וכרש"י ויל"פ כי הנה

יעקב

אֶת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ
בָהֶם בְּפָרֶךְ׃ טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם
הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃
טז וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת
וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא
וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃
יז וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים
וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ
מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃ שני
יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת

פָּלְחָנְהוֹן דְּאַפְלָחוּ בְהוֹן
בְּקַשְׁיוּ׃ טו וַאֲמַר מַלְכָּא
דְמִצְרַיִם לְחָיָתָא יְהוּדָיָתָא
דְּשׁוּם חֲדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם
תִּנְיֵתָא פּוּעָה׃ טז וַאֲמַר כַּד
תְּהֶוְיָן מוֹלְדָן יָת־יְהוּדָיָתָא
וְתֶחֶזְיָן עַל מַתְבְּרָא אִם־בַּר
הוּא תִּקְטְלַן יָתֵהּ וְאִם־בְּרַתָּא
הִיא וּתְקַיְּמֻנַּהּ׃ יז וּדְחִילָא
חָיָתָא מִן קֳדָם־יְיָ וְלָא עֲבָדָא
כְּמָא דְּמַלֵּיל עִמְּהֶן מַלְכָּא
דְמִצְרָיִם וְקַיָּמָא יָת־בְּנַיָּא׃
יח וּקְרָא מַלְכָּא־דְמִצְרַיִם
לְחָיָתָא וַאֲמַר לְהֶן מָה דֵּין

תולדות אהרן. ויאמר מלך שם: ויאמר בילדכן שם: אם בן הוא שם: והראן שם:

בעל הטורים

ד' מכות ולמ"ד של ה' מכות חשוב גמי ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך: (טו) שפרה. ב' במס' בתרי לישני. דין ואידך ברוחו שמים שפרה. כי דרך המילדות שלפעמים שהולד נולד מת לוקחת המילדת שפופרת של קנה ומשימה תוך מעיו של הילד ומנפחת בו ומשיבה רוח לילד וזהו שפרה לשון שפופרת ד"א למה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד אף ברוחו שמים שפרה ע"ש שהקב"ה שפר השמים: (טז) על האבנים. ב' במס' וראיתן על האבנים וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים כדאי' בפ"ק דסוטה סי' גדול מסר להם בשעה שהאשה כורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים ד"א מה היוצר ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע. ד"א מה ענין ליוצר לפי שני כי הנה כחומר ביד היוצר: (יז) המילדת. בגי' יוכבד בת לוי: כאשר דבר אליהן. בגי' שתבען: (יח) עשיתן. ב' במסו' דין ואידך עשיתן תועבה ביחזקאל

רש"י

את הגוף ומשברתו: (טו) למילדת. הוא לשון מולידות אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד כמו שובר ומשבר דובר ומדבר כך מוליד ומילד: שפרה. זו יוכבד על שם שמשפרת את הולד: פועה. זו מרים על שם שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה: פועה. לשון צעקה כמו כיולדה אפעה: (טז) בילדכן. כמו בהולידכן: על האבנים. מושב האשה היולדת ובמקום אחר קוראו משבר. וכמוהו עושה מלאכה על האבנים. מושב כלי אומנות יוצר כלי חרס: אם בן הוא וגו'. לא היה מקפיד אלא על הזכרים שאמרו לו אצטגניניו שעתיד להוליד בן המושיע אותם: וחיה. ותחיה: (יז) ותחיין את הילדים. מספקות להם מים ומזון תרגום הראשון וקיימא והשני וקיימתון לפי שלשון עבר לנקבות רבות תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ול' פעלתם. כגון ותאמרנה איש מצרי לשון עבר כמו ויאמרו לזכרים. ותדברנה בפיכם ל' דברתם

תורת גבריאל

יעקב אבינו בברכתו לבני יוסף אמר להם המלאך הגואל וגו' יברך את הנערים וגו' אבל בתנאי אם יתנהגו להיות כנוטעין בביתם ומכוסין מן העין כש"א להם וידגו לרוב בקרב הארץ, כדגים שבים שהמים מכסין אותם ואז אין עה"ר של האומות שולטת בהם אבל אם ישוטטו בחוצות להראות גדולתם לעין כל, אזי השלוט בהם עה"ר של

וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר
הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃
יט וַתֹּאמַרְןָ הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי
לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרִיֹּת הָעִבְרִיֹּת כִּי־
חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן
הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ׃ כ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים
לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם וַיַּעַצְמוּ מְאֹד׃
כא וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־

עֲבַדְתִּין יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין
וְקַיֶּמְתִּין יָת־בְּנַיָּא׃ יט וַאֲמַרָא
חַיָּתָא לְפַרְעֹה אֲרֵי לָא כִנְשַׁיָּא
מִצְרָיָתָא יְהוּדָיָתָא אֲרֵי
חַכִּימָן אִנּוּן עַד לָא עַלַּת
לְוָתְהֶן חַיְּתָא וִילִידָן׃ כ וְאוֹטֵב
יְיָ לְחַיָּתָא וּסְגִי עַמָּא וּתְקִיפוּ
לַחֲדָא כא וַהֲוָה כַּד דְּחִילָא
חַיָּתָא מִן קֳדָם־יְיָ וַעֲבַד לְהוֹן

תולדות אהרן. ותאמרן שם: ויהי כי שם:

רש"י

כמו ותדברו לזכרים. וכן ותחללנה אותי אל עמי לשון עבר חללתם. כמו ותחללו לזכרים: (יט) כי חיות הנה. בקיאות כמילדות. תרגום מילדות חייתא. ורבותינו דרשו הרי הן משולות לחיות. השדה שאינם לריכות מילדו' והיכן משולות לחיות גור אריה. אב יטרף. בכור שורו. אילה שלוחה. ומי שלא נכתב בו הרי הכתוב כללן (ס"א ויברך אותם ועוד כתיב) מה אמך לביאה: (כ) וייטב. הטיב להן וזה חלוק בתיבה שיסודה ב' אותיות ונתן לה וי"ו יו"ד בראשה כשהיא באה לדבר בלשון ויפעיל הוא נקוד היו"ד בציר"י שהוא קמץ קטן כגון וייטב אלהים למילדו'. וירב בבת יהודה. הרבה תאניה. וכן ויגל את השארית. נבוזראדן הגלה את השארית. ויפן זנב אל זנב. הפנה הזנבות זו לזו. כל אלו לשון מפעיל את אחרים. וכשהוא מדבר בל' ויפעל הוא נקוד היו"ד בחירי"ק. כגון וייטב בעיניו ל' הוטב. וכן וירב העם נתרבה העם. ויגל יהודה הגלה יהודה. ויפן כה וכה הפנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני וילך וישב וירד וילא לפי שאינן מגזרתן של אלו שהרי היו"ד יסוד בהן ירד ילא ישב ילך יו"ד אות שלישית בו: וייטב אלהים למילדת. מהו הטובה: (כא) ויעש להם בתים. בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים. ויבן את בית ה' ואת בית המלך כהונה ולויה מיוכבד. ומלכות ממרים כדאיתא

בעל הטורים

כדאי' בפ"ק דסוטה שפרעה תבע למילדות שיהיו נשמעות לו ומלינו גבי עריות דכתיב כי כל התועבות האל: ותחיין. ב' בהאי פרשה כדאיתא בפ"ק דסוטה לא דיין שלא שלא המיתום אלא שהיו מספקות להם מים

תורת גבריאל

של מלרים וילירו להם, [וכידוע כי כלל אח"כ את נולן בכל הברכות ערש"י בראשית מ"ט, כח,] וסיפר הכתוב כי לא כן התנהגו בנ"י אחרי מות יוסף וכל אנשי הדור ההוא כי בנ"י פרו וגו' ויעלמו במאד מאד זו תאות הממון אשר אין גבול לתאוה זו, ותמלא הארץ אותם, כי מלאו כל הארץ לעיני עם הארץ, וע"כ שלטה בהם עין הרע, ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף, ויאמר הנה עם בנ"י רב ועלום ממנו, הבה נתחכמה לו פן ירבה, ולהאבידם לעין כל לא מלאו לבו בתחלה פן ילעקו עליו חמס משאר האומות ע"כ אמר כי להללחה רבה תחשב לו אם תקראנה מלחמה בארלו [מלחמת מרד] ובוודאי יהי' נוסף גם הוא על שונאינו, אז נוכל לקרות עלינו מלחמה ויהי' הוא הנלחם עמנו, ועי"ז נהיה חפשי מהם

הָאֱלֹהִ֑ים וַיַּ֥עַשׂ לָהֶ֖ם בָּתִּֽים׃ כב וַיְצַ֣ו פַּרְעֹ֔ה לְכָל־עַמּ֖וֹ לֵאמֹ֑ר כָּל־הַבֵּ֣ן הַיִּלּ֗וֹד הַיְאֹ֙רָה֙ תַּשְׁלִיכֻ֔הוּ וְכָל־הַבַּ֖ת תְּחַיּֽוּן׃ פ ב א וַיֵּ֥לֶךְ אִ֖ישׁ מִבֵּ֣ית לֵוִ֑י וַיִּקַּ֖ח אֶת־בַּת־לֵוִֽי׃ ב וַתַּ֥הַר הָֽאִשָּׁ֖ה וַתֵּ֣לֶד בֵּ֑ן וַתֵּ֤רֶא אֹתוֹ֙ כִּי־ט֣וֹב ה֔וּא

בָּתִּין׃ כב וּפַקֵּיד פַּרְעֹה לְכָל עַמֵּהּ לְמֵימַר כָּל בְּרָא דְיִתְיְלִיד לִיהוּדָאֵי בְּנַהֲרָא תִּרְמְנֵהּ וְכָל בְּרַתָּא תְּקַיְּמוּן׃ א וַאֲזַל גַּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וּנְסֵיב יָת בַּת לֵוִי׃ ב וְעַדִּיאַת אִתְּתָא וִילֵידַת בַּר וַחֲזַת יָתֵהּ אֲרֵי

תולדות אהרן. ויצו פרעה שם יג: כל הבן סוטה יב סנהדרין קא: וילך איש סוטה יב בתרא קיט: ותהר האשה סוטה יב:

בעל הטורים

ומזון: (כב) הילוד. ב' במס' הכא ואידך גם הבן הילוד לך מות ימות גבי דוד ל"ל כבר שנענש דוד שהקים עליו רעה מביתו שאבשלום בנו רצה להרגו גם פרעה מפני שנתגדל בביתו קם עליו והביא עליו כל המכות: (א) וילך איש. ב' במס' הכא ואידך וילך איש מבית לחם יהודה ע"י הליכה זו בא גואל הראשון וע"י אותה הליכה יבא גואל האחרון שהוא מבית בן דוד: (ב) כי טוב הוא. ה' תגין כי בט"ת ואחד בוא"ו וכו' לומר שעתיד לקבל חמשה חומשי תורה שנ' עליה כי לקח טוב נתתי לכם: ירחים. ד' במס' הכא ואידך גרש ירחים במספר ירחים אל יבוא תספור ירחים תמימה. כדאיתא בפ"ק דסוטה שמנו לה המצריים ט' חדשים מיום שהחזירה והיא נתעברה ג' חדשים קודם שנישאה וזהו תספור ירחים תמימה שספנו הירחים כדי שידעו עת לידתה במספר ירחים אל יבוא

רש"י

במסכת סוטה: (כב) לכל עמו. אף עליהם גזר יום שנולד משה אמרו לו אצטגניניו היום נולד מושיען ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים לפיכך גזר אותו היום אף על המצריים שנאמר כל הבן הילוד ולא נאמר הילוד לעברים והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה: (א) ויקח את בת לוי. פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה וחזר ולקחה וזהו וילך שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה אם פרעה גזר על הזכרים ואתה גם כן על הנקבות. ברש"י ישן) והחזירה ועשה בה לקוחין שניים. ואף היא נהפכה להיות נערה. ובת ק"ל שנה היתה שנולדה בבואה למצרים בין החומות. ומאתים ועשר נשתהו שם וכשיצאו היה משה בן שמונים שנה. אם כן כשנתעברה ממנו היתה בת מאה ושלשים וקורא אותה בת לוי: (ב) כי טוב הוא. כשנולד נתמלא הבית כלו אורה:

תורת גבריאל

מהם כי יברחו למדינה אחרה ועלה אז מן הארץ וד"ל —:

ותרא אותו כי טוב הוא [סוטה י"ב ע"א] ר"מ אומר טוב שמו כו' אחרים אומרים מלמד שנולד כשהוא מהול כו' ובתוס' שם הקשו ע"ז ממאי דאיתא בהוריות אסיקו ליה לר' מאיר אחרים, וכאן פליגי ר"מ ואחרים מכלל דר"מ לאו היינו אחרים? ותירצו דאתרי שקראוהו אחרים חוזר מדבריו הראשונים, עיי"ש, וגל"פ לפי"ז טעם סברתי בראשונה מאי קסבר, ובאחרונה מאי קסבר, עפי"מ דאיתא [בבכריתות

י"א.] איזוהי שפחה חרופה כו' אחרים אומרים בשפחה כנענית המאורסת לעבד כנעני הכתוב מדבר וכו' בשלמא והפדה לא נפדתה קסבר ד"ת כלב"א — ולכאו' קש' ע"ז מהא דאיתא ברה"ש [א'] בה' בשלש רה"ש למעשר בהמה דברי ר"מ, ואמרו שם בטעמא, דדרים עשר תעשר א' מעשר בהמה, וא' מעשר דגן כו', אלמא דס"ל דלא אמרינן ד"ת כלב"א — ולפי דברי התוס' הנ"ל יש ליישב גם בזה דאחר שקראו אחרים חזר בו מדבריו הראשונים לאמר, ד"ת כלשון ב"א — והנה ביבמות [ע.] איתא פלוגתא דר"א ור"ע בילפותא

טַב הוּא וְאַטְמַרְתֵּהּ תְּלָתָא יַרְחִין: ג וְלָא־יְכֵילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵהּ וּנְסֵיבַת לֵהּ תֵּבוּתָא דִגְמָא וְחַפָּתַהּ בְּחֵמָרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוִּיאַת בַּהּ יָת רַבְיָא וְשַׁוְּיָתֵהּ בְּיַעְרָא עַל כֵּיף נַהֲרָא: ד וְאִתְעַתַּדַת

וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים: ג וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת הַיְאֹר: ד וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ

תולדות אהרן. ולא יכלה סוטה יב: ותתצב מגילה יד סוטה יא יט:

רש"י

(ג) ולא יכלה עוד הצפינו. שמנו לה המצרים מיום שהחזירה והיא ילדתו לששה חדשים ויום א' שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין והם בדקו אחריה לסוף ט': גמא. גמי בלשון משנה ובלע"ז יונק"ו ודבר רך הוא ועומד בפני רך ובפני קשה: בחמר ובזפת. זפת מבחוץ וטיט מבפנים כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת: ותשם בסוף. הוא לשון אגם רוזי"ל בלע"ז ודומה לו קנה וסוף קמלו:

בעל הטורים

ולא יכלו לידע מספר הירחים כי היו לה ג' חדשים קודם שנישאה וזהו נגש ירחים קודם שנישאה היו לה ירחים מעובר: (ג) ולא יכלה. ב' במסו' הכא ואידך ולא יכלה ארץ מגוריהם מלמד שעשתה לו מערה בארץ ואפילו תחת הקרקע הפכו אחריו מפני שידעו במשה שיצא הגואל וזהו ולא יכלה ארץ ולא יכלה עוד הצפינו: גומא. ב' במסו' הכא ואידך השולח בים צירים ובכלי גומא על פני המים שאפילו בים שלא יזיקוהו בת פרעה להציל כלי גומא ואידך באיוב היגאה גומא רמז למ"ד איוב בימי.

תורת גבריאל

דערל אסור לאכול בתרומה דר"א יליף איסור ערל מגז"ש דתושב ושכיר, ור"ע יליף לה מלשון איש איש לרבות את הערל כטמא, ופריך ור"ע האי תושב ושכיר מאי עביד ליה אלא לאתויי גר שמל וכו', וקטן שנולד כשהוא מהול, וקסבר צריך להטיף ממנו דם ברית, ור"א קסבר קטן כשנולד מהול א"צ להטיף ממנו דם ברית—והך דהיש איש ס"ל ד"ת כלב"א ע"ש, ואיתא במפרשים דמצות מילה היא לתקן את האדם להיות שלם, כי כמו שנבראת ערלה הוא חסר, וכמו דאיתא [בנדרים ל"א:] גדולה מילה שלא נקרא אברהם שלם עד שנמול, וכמש"כ התהלך לפני והיה תמים ואיתא בב"ר פ"א טעם למה לא נאמר בשני כי טוב, כי ערלה היה בריאת היום חסירה עד יום השלישי שנגמרה אז מלאכת יום השני בשלימות, עיי"ש, כנראה מזה שלשון טוב אינו שייך כי אם על דבר שנגמר בשלימותו,—ומעתה אם נאמר דנולד כשהוא מהול צריך עדיין להטיף ממנו דם ברית, א"כ אינו שלם עדנה ולא נוכל לאמר עליו כי טוב הוא:

ומעתה יבואר אל נכון דבראשונה בשעה שהיה ערלה נקרא בשם ר"מ שהיה סובר אז דלא אמרינן ד"ת כלב"א [כמבואר ברה"ש ח.] ובע"כ הי' סובר כר"ע דנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, ע"כ לא הי' יכול לפרש לשון כי טוב הוא שנולד מהול, שכל דבר שאינו שלם אינו טוב עדנה, ע"כ פירש אז לשון: „טוב הוא" דשמו הי' כך, משא"כ בעת נקרא בשם הכנוי אחרים, וחזר בו אז לומר ד"ת כלב"א, (וכשיטתו בכריתות גבי שפחה חרופה.) ולפי"ז גם בנולד מהול ע"כ סבר כר"א דאין צריך להטיף ממנו דם ברית, ע"כ חזר בו ג"כ לאמר דהאי כי טוב הוא מלמד שנולד כשהוא מהול. דלשיטתו עתה דא"צ להטיף ממנו דם ברית. א"כ הוא שלם מעתה. ונוכל לאמר עליו כי טוב הוא ודו"ק: **ותתצב אחותו** מרחוק גו'. נראה לפרש בדרך רמז, עפ"י דרז"ל (סוטה יב.) ר' אחא בר חנינא אמר אותו היום ששה בסיון הי',

אמרו

מֵרָחֹ֑ק לְדֵעָ֕ה מַה־יֵּעָשֶׂ֖ה לֽוֹ׃
ה וַתֵּ֤רֶד בַּת־פַּרְעֹה֙ לִרְחֹ֣ץ עַל־
הַיְאֹ֔ר וְנַעֲרֹתֶ֥יהָ הֹלְכֹ֖ת עַל־יַ֣ד
הַיְאֹ֑ר וַתֵּ֤רֶא אֶת־הַתֵּבָה֙ בְּת֣וֹךְ
הַסּ֔וּף וַתִּשְׁלַ֥ח אֶת־אֲמָתָ֖הּ
וַתִּקָּחֶֽהָ׃ ו וַתִּפְתַּח֙ וַתִּרְאֵ֣הוּ אֶת־
הַיֶּ֔לֶד וְהִנֵּה־נַ֖עַר בֹּכֶ֑ה וַתַּחְמֹ֣ל
עָלָ֔יו וַתֹּ֕אמֶר מִיַּלְדֵ֥י הָֽעִבְרִ֖ים זֶֽה׃
ז וַתֹּ֣אמֶר אֲחֹתוֹ֮ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה֒
הַאֵלֵ֗ךְ וְקָרָ֤אתִי לָךְ֙ אִשָּׁ֣ה מֵינֶ֔קֶת
מִ֖ן הָעִבְרִיֹּ֑ת וְתֵינִ֥ק לָ֖ךְ אֶת־
הַיָּֽלֶד׃ ח וַתֹּֽאמֶר־לָ֥הּ בַּת־פַּרְעֹ֖ה

אֲחָתֵהּ מֵרָחִיק לְמִידַע מָה
יִתְעֲבֵד לֵהּ׃ ה וּנְחָתַת בַּת
פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהֲרָא
וְעוּלֵימָתָהָא מְהַלְּכָן עַל כֵּיף
נַהֲרָא וַחֲזַת יָת תֵּיבוּתָא בְּגוֹ
יַעֲרָא וְאוֹשֵׁיטַת יָת אַמְתַהּ
וּנְסֵיבְתַהּ׃ ו וּפְתָחַת וַחֲזַת
יָת רַבְיָא וְהָא עוּלֵימָא בָּכֵי
וְחָסַת עֲלוֹהִי וַאֲמָרֶת מִבְּנֵי
יְהוּדָאֵי הוּא דֵין׃ ז וַאֲמָרֶת
אֲחָתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה הַאֵיזֵיל
וְאִקְרֵי לִיךְ אִתְּתָא מֵינִיקְתָּא
מִן יְהוּדָיָתָא וְתוֹנִיק לִיךְ יָת
רַבְיָא׃ ח וַאֲמָרֶת לַהּ בַּת
פַּרְעֹה אֱזִילִי וַאֲזָלַת

תולדות אהרן ותרד בת מגילה יג: סוטה יב: ותפתח סוטה שם: ותאמר אחתו שם: ותאמר לה שם:

בעל הטורים

מצב זיה: (ה) ותרד בת פרעה. בית דתה מלמד שבעתה דתה שהלכה לטבול: ונערותיה. ג' הכא ואידך ותקם רבקה ונערותיה לומר שנתגיירה ותפשה משפה האמהות ואידך ויבנה ואת נערותיה ויבנה שבעתה את דתה ואת נערותיה שבא המלאך והרגום לפי שמיחו לקחת התבה ולקחה נערות אחרות: (ו) והנה נער בוכה. זה אהרן שבויתו אצל התבה. נער בוכה. בגי' זה אהרן הכהן: (ז) האלך. ג' במס' הכא ואידך האלך והכתי בפלשתים גבי דוד ואידך האלך רמות גלעד לומר שדברי נביאים מתקיימים כדברי אורים ותומים שמהם נתנבאה על

רש"י

(ה) לרחוץ על היאור. סרס המקרא ופרשהו ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו: על יד היאור. אצל היאור כמו ראו חלקת יואב על ידי והוא לשון יד ממש שיד האדם סמוכה לו. ור"ד הולכות לשון מיתה כמו הנה אנכי הולך למות. הולכות למות לפי שמיחו בה והכתוב מסייען כי למה לנו לכתוב ונערותיה הולכות: את אמתה. את שפחתה. ורבותינו דרשו לשון יד אבל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו להנקד אמתה מ"ם דגושה. והם דרשו את אמתה את ידה שנשתרבבה אמתה אמות הרבה: ותפתח ותראהו. את מי ראתה את הילד זהו פשוטו. ומדרשו שראתה עמו שכינה: והנה נער בוכה. קולו כנער: (ז) מן העבריות. שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה:

תורת גבריאל

אמרו מה"ש לפני הקב"ה רבש"ע, מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה, ילקה ביום זה? עיי"ש. ולשונם של מה"ש אינו מדוקדק. שאמרו מי שעתיד לקבל תורה ביום זה ילקה ביום זה" הלא אם יטבע במים שוב לא יקבל את התורה? וע"כ צריכים אנו לומר דמה"ש היו בטוחים דבלי ספק יהי' ניצול מן המים ואת התורה יקבל. וטענתם לפני הקב"ה היתה רק על צערו לפי שעה. דגם צער כל דהוא אינו ראוי להגיע לו ביום כזה שהוא עתיד להביא בו שמחה לכל העולם כלו.

ואכן

אונקלוס

עוּלֵימְתָּא וּקְרַת יָת־אִמֵּיהּ
דְּרַבְיָא: ט וַאֲמַרַת לַהּ בַּת־
פַּרְעֹה אוֹבִילִי יָת רַבְיָא הָדֵין
וְאוֹנִקִיהִי לִי וַאֲנָא אֶתֵּן יָת
אַגְרֵךְ וּנְסֵיבַת אִתְּתָא יָת
רַבְיָא וְאוֹנִקְתֵּיהּ: י וּרְבָא
רַבְיָא וְאַיְתִיתֵיהּ לְבַת־פַּרְעֹה
וַהֲוָה לַהּ לְבַר וּקְרַת שְׁמֵיהּ
מֹשֶׁה וַאֲמַרַת אֲרֵי מִן־מַיָּא

שמות ב

לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־
אֵם הַיָּלֶד: ט וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־
פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה
וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ
וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ:
י וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־
פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם

רש"י

(ח) ותלך העלמה. הלכה בזריזות ועלמות כעלם: **(ט)** היליכי. נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה הי שליכי: **(י)** משיתהו. כתרגומו שלתיה הוא לשון הוצאה בל' ארמי כמשחל בניתא מחלבא. ובל' עברי משיתהו לשון הסירותי כמו לא ימוש לא משו. כך חברו מנחם ואני אומר

בעל הטורים

משה קודם שנולד כמו שאחז"ל:

תורת גבריאל

ולכן אמרו בלשונם ילקה ביום זה, ולא אמרו „יטבע" או „ימות" וזה פשוט. ובזה נאמר בדרך רמז. כי הנה התוה"ק תכונה לנו בכנוי אחות, כמו"ש. אמור לחכמה אחותי את גו'. (ועי' סוטה [יא.]) וזהו שרמז לנו הכתוב: ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו. כלומר אפילו נער „משהו" כהוראת מלת מה בכמה מקומות. **ויגדל הילד** איתא בגמ' שבת (ל':). כל ת"ח שיושב לפני רבו

ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה שנאמר שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר. א"ת מור עובר אלא מר עובר, א"ת שושנים אלא ששונים ע"כ וכ' הרש"ל ומה שקשה ומנ"ל דתכוינה. אמינא דסמך אסיפה דקרא ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש וגו' והמבין יבין עכ"ל, ושמעתי מפרשים דש"ת גימטריא נחש, ומי שמתחייב שריפה נחש מכישו—ולא נהירא לי—ונלפ"י הכונה עפי"מ דאיתא במד"ר שמות פרשה א' ע"פ ויגדל הילד דמרעה"ש בקטנותו הרים העטרה מעל ראש פרעה ורצו להורגו ובחנו אותו בשתי קערות א' של זהב, והשנית של גחלי אש, ורצה ליטול של זהב ובא גבריאל ודחף את ידו ליטול את גחלי האש ונתן ידו לתוך פיו ונכוו השפתים שלו, ועי"ז נעשה כבד פה וכבד לשון עיי"ש—והנה המלאך נקרא תרשיש על שם שהוא שלישו של עולם, כמו שדרז"ל, הרי שם עיי"ש, (ברכה וילא פ' ס"ה) וזהו הכונה לפי דרשת רז"ל ע"ד הסמכתא—שפתותיו ששונים ! צריכין להיות נוטפות מר עובר, והם התלמיד לא יעשה כן, יקבל עונשו כמו אותו שרצה שידיו יהיו מגבלות גלילי זהב, ואח"כ נעשו ידיו ממולאים ע"י התרשים בגחלי אש אשר נכוו עי"ז שפתותיו הוא מרעה"ש. וזה נכון יותר בכוונת דעת הרש"ל וק"ל—

ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו:

ומלבד כי יקשה ע"ז מאין ידעה בת פרעה

מְשִׁיתִֽהוּ׃ שלישי יא וַיְהִ֣י ׀ בַּיָּמִ֣ים
הָהֵ֗ם וַיִּגְדַּ֤ל מֹשֶׁה֙ וַיֵּצֵ֣א אֶל־אֶחָ֔יו
וַיַּ֖רְא בְּסִבְלֹתָ֑ם וַיַּרְא֙ אִ֣ישׁ מִצְרִ֔י
מַכֶּ֥ה אִישׁ־עִבְרִ֖י מֵאֶחָֽיו׃ יב וַיִּ֤פֶן
כֹּה֙ וָכֹ֔ה וַיַּ֖רְא כִּ֣י אֵ֣ין אִ֑ישׁ וַיַּךְ֙
אֶת־הַמִּצְרִ֔י וַֽיִּטְמְנֵ֖הוּ בַּחֽוֹל׃
יג וַיֵּצֵא֙ בַּיּ֣וֹם הַשֵּׁנִ֔י וְהִנֵּ֛ה שְׁנֵֽי־
אֲנָשִׁ֥ים עִבְרִ֖ים נִצִּ֑ים וַיֹּ֙אמֶר֙
לָֽרָשָׁ֔ע לָ֥מָּה תַכֶּ֖ה רֵעֶֽךָ׃ יד וַ֠יֹּאמֶר
מִ֣י שָׂמְךָ֞ לְאִ֨ישׁ שַׂ֤ר וְשֹׁפֵט֙ עָלֵ֔ינוּ

שְׁחַלְתֵּהּ׃ יא וַהֲוָה בְּיוֹמַיָּא
הָאִנּוּן וּרְבָא מֹשֶׁה וּנְפַק לְוָת
אֲחוֹהִי וַחֲזָא בְּפֻלְחַנְהוֹן וַחֲזָא
גְּבַר מִצְרַי מָחֵי לִגְבַר יְהוּדַי
מֵאֲחוֹהִי׃ יב וְאִתְפְּנִי לְכָא
וּלְכָא וַחֲזָא אֲרֵי לֵית גַּבְרָא
וּמְחָא יָת מִצְרָאָה וְטַמְּרֵהּ
בְּחָלָא׃ יג וּנְפַק בְּיוֹמָא
תִנְיָנָא וְהָא תְּרֵין גֻּבְרִין
יְהוּדָאִין נָצַן וַאֲמַר לְחַיָּבָא
לְמָא אַתְּ מָחֵי לְחַבְרָךְ׃
יד וַאֲמַר מַן שַׁוְיָךְ לִגְבַר רַב

תולדות אהרן. ויפן כה וכה סנהדרין נח: נצים נדרים פד: ויאמר לרשע סנהדרין עב:

בעל הטורים

(יג) נצים ג׳ הכא ואידך גבי כדכתיב להשאות גלים נצים ערים בצורות חד במלכים וחד בישעי׳ לומר שהרשעים יצאו בשממה והגוב יתרכו דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך ודרז״ל אלו דתן ואבירם שירדו מנכסיהם

רש״י

שאינו ממחברת משה וימוש אלא מגזרת משה ולשון הוצאה הוא כמו ימשני ממים רבים. שאילו היה ממחברת משה לא יתכן לומר משיתיהו כאשר יאמר מן קם הקימותי ומן שב השיבותי ומן בא הביאותי או משתיהו כמו ומשתי את עון הארץ. אבל משיתי אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מיוסד בה״א בסוף התיבה. כגון משה בנה עשה צוה פנה כשיבא לומר בהם פעלתי תבא היו״ד במקום ה״א כמו עשיתי בניתי פניתי צויתי: (יא) ויגדל משה. והלא כבר כתב ויגדל הילד. א״ר יהודה בר״א הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו: וירא בסבלותם. נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם: איש מצרי. נוגש היה ממונה על שוטרי ישראל והיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם: מכה איש עברי. מלקו ורודהו ובעלה של שלומית בת דברי היה ונתן עיניו בה ובלילה העמידו והוציאו מביתו והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו כסבורה שהוא בעלה וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר היה מכהו ורודהו כל היום: (יב) ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה. ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש. עתיד לצאת ממנו שיתגייר: (יג) שני אנשים עברים. דתן ואבירם הם שהותירו מן המן: נצים. מריבים: למה תכה. אע״פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד: רעך. רשע כמותך: (יד) מי שמך לאיש. והרי עודך נער: הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש:

תורת גבריאל

פרעה דקדוקי לה״ק. עוד קשה כי ראובן וגו׳ ואחז״ל בברכות (ז:) מאי כל זה מיותר. כי מה הודיעה אותנו ראובן? ראו מה בין בני לבן חמי וכו׳ התורה בזה—והנל״פ בזה עפי״מ שפי׳ ולנאורה אין לזה הבנה אחרי שהיא בפ׳ ויצא על דברי הכתוב ותקרא שמו בעצמה מבארת הטעם לקריאת שם

ראובן

הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר
הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה
וַיֹּאמַר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר׃ טו וַיִּשְׁמַע
פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ
לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה
מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן

וְדִין עֲלָנָא הַלְמִקְטְלִי אַתְּ
אָמַר כְּמָא דִּקְטַלְתָּ יָת
מִצְרָאָה וּדְחִיל מֹשֶׁה וַאֲמַר
בְּקוּשְׁטָא אִתְיְדַע פִּתְגָמָא׃
טו וּשְׁמַע פַּרְעֹה יָת פִּתְגָמָא
הָדֵין וּבְעָא לְמִקְטַל יָת מֹשֶׁה
וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה
וִיתֵיב בְּאַרְעָא דְמִדְיָן וִיתֵיב

תולדות אהרן. ויירא משה עקידה שער צב:

רש"י

ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין אמר מעתה שמא אינם ראויין להגאל: אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו נודע לי הדבר. שהייתי תמה עליו מה חטאו ישראל מכל ע' אומות להיות נרדים בעבודת פרך. אבל רואה אני שהם ראויים לכך: (טו) וישמע פרעה. הם הלשינו עליו: ויבקש להרוג את משה. מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב הוא שאמר משה ויצילני מחרב פרעה: וישב בארץ מדין. נתעכב שם כמו וישב יעקב: וישב על הבאר. לשון ישיבה למד

תורת גבריאל

ראובן כי ראה ד' בעניי וגו'. ואמרתי שהוליאו זאת רז"ל, מאשר תמיד נכתב מתחילה הטעם ואח"כ קריאת השם, כמו בשמעון ולוי ויהודה וכו'. וכאן נכתב קריאת השם מקודם ואח"כ הטעם ע"כ פי' רז"ל דה"ק ותקרא שמו ראובן הוא מלד רוה"ק כמו שדרז"ל (בברכות, שם) לכו חזו מפעלות ד' אשר שם שמות בארץ א"ת שמות אלא שמות, כן קראה אותו ראובן ע"ש ראו, בן, מלד רוה"ק ועוד אמרה, היא בעלמה. ? טעם אחר כי ראה ד' בעניי וגו', עיי"ש—כן הוא ג"כ כוונת הכתוב כאן. כי לכאורה הי' ל"ל ג"כ הטעם קודם, והיל"ל: ותאמר מן המים משיתוהו, ע"כ קראה שמו משה ע"כ מוכרחין אנו לפרש כנ"ל, ותקרא שמו משה. כי מן השמים הסכימו כן—אמנם היא בעלמה אמרה דבר אחר. כי הנה לכאורה יקשה עליה, האיך מלאה לבה להכנים אותו ולגדלו בבית פרעה אביה, אחרי שכבר גזר אומר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, והלא אף אם נאמר שסבר שהוא ילד מלרי, והלא אף על עמו גזרו וכמו שדרז"ל (במד"ר שמות פ"א.) ע"פ לכל עמו לאמר ע"ש—אמנס מאשר ידוע כי כל מי שנידון במשפט המלך בגזירת תליה אם נפסק החבל שנתלה בו פוטרין אותו לביתו כי אין עונשים שתי פעמים, ואם ניצול בדרך נס מזלו גרם! וע"כ אמרה בהתגלותה לפני כל. כי אל יתפלאו עלי במה שאגדל ואחנך אותו נגד רצון אביה—לאמר כי כבר הושלך פעם אחת ביאור, ומן המים משיתיהו—ע"כ מעתה אין עליו שום עונש להשליכו פעם שנית וק"ל: וַיִּירָא משה ויאמר אכן נודע הדבר, ובמד"ר הי' משה מהרהר ואומר מה חטאו ישראל שנשתעבדו וכו'. אכן נודע הדבר עתה ידעתי באיזה דבר משתעבדים, וכיו"ב מבואר בילקוט עיי"ש. ונראה לבאר עפי' דברי הילקוט פ' נח (רמז סא.) מה טעם העבד יולא בשן ועין. מן הכא וירא ויגד ע"ש שהוא כמו מסור להגיד ולספר כל מה שיראה ע"כ

גזר

וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר׃ טז וּלְכֹהֵן מִדְיָן
שֶׁבַע בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה
וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת
צֹאן אֲבִיהֶן׃ יז וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים
וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן וַיַּשְׁקְ
אֶת־צֹאנָם׃ יח וַתָּבֹאנָה אֶל־
רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ
מִהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם׃ יט וַתֹּאמַרְןָ אִישׁ
מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־
דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן׃
כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה
עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן לוֹ וְיֹאכַל
לָחֶם׃ כא וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת

אונקלוס

עַל בֵּירָא׃ טז וּלְרַבָּא דְמִדְיָן
שְׁבַע בְּנָן וַאֲתָאָה וּדְלָאָה
וּמְלָאָה יָת־רָהֲטַיָּא לְאַשְׁקָאָה
עָנָא דַאֲבוּהֶן׃ יז וַאֲתוֹ רָעַיָּא
וּטְרָדוּנִין וְקָם מֹשֶׁה וּפְרָקִנּוּן
וְאַשְׁקִי יָת־עָנְהֶן׃ יח וַאֲתָאָה
לְוָת־רְעוּאֵל אֲבוּהֶן וַאֲמַר
מָה־דֵין אוֹחִיתִין לְמֵיתֵי
יוֹמָא דֵין׃ יט וַאֲמָרָא גַּבְרָא
מִצְרָאָה שֵׁיזְבַנָא מִיַּד רָעַיָּא
וְאַף מִדְלָא דְלָא לָנָא וְאַשְׁקֵי
יָת־עָנָא׃ כ וַאֲמַר לִבְנָתֵיהּ
וְאָן הוּא לְמָה דְנַן שְׁבַקְתִּין
יָת גַּבְרָא קְרָן לֵיהּ וְיֵיכוּל
לַחְמָא׃ כא וּצְבִי מֹשֶׁה
לְמִיתַב עִם גַּבְרָא וִיהַב יָת

תולדות אהרן. קראן לו ויאכל לחם סנהדרין קג: ויואל משה נדרים סה:

בעל הטורים

והרבו בתוכם: (טז) ולכהן. ג' במסורה ולכהן מדין וב' גבי פסל מיכה כתיב לאב ולכהן יתרו היה כומר לע"א כשנשא משה בתו הוצרך נשבע לגדור לו שבן הראשון שיולד לו שיהיה כומר לע"א וזה כוונתו כי ידע שיחזיר את המין למוטב כמו שעשה שהרי נתגייר מיד ונעשה שבן בנו נעשה כומר לע"א שנאמר ויהונתן בן גרשום בן מנשה והרבו חז"ל בן משה היה אלא שתולין הקללה במקולקל:

רש"י

מיעקב שנזדמן לו זווגו על הבאר: (טז) ולכהן מדין. רב שבהן ופירש לו מעבודת כוכבים ונידוהו מאצלם: את הרהטים. את בריכות מרוצות המים העשויות בארץ: (יז) ויגרשום. מפני הנידוי: (כ) למה זה עזבתן. הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב שהמים עולים לקראתו: ויאכל לחם. שמא ישא אחת מכם כד"א כי אם הלחם אשר הוא אוכל: (כא) ויואל. כתרגומו (ס"א כמשמעו) ודומה לו הואיל נא ולין. ולו הואלנו. הואלתי לדבר. ומדרשו לשון אלה נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו:

תורת גבריאל

גזר עליו נא עבדות—ע"כ חפשיותו ניתן לו דאם ניטל ממנו עינו או שינו— שנקנס בוירא! או בוינד! ע"כ יוצא לחירות, וע"ז תמה עתה מרע"ה. אם נגזרה גזירת עבדות על בני חם שישתעבדו לבני שם! אבל מדוע עתה ישתעבדו בני שם לבניהם שמצרים הוא מבני חם וכיון שראה שגם בבני שם ימצאו אנשים המתפארים בוירא ויגד, כמש"א הלהרגני אתה אומר וגו' ואלך ואמסור. ע"כ נתיישבה דעתו ואמר. אכן נודע לי עתה הדבר מפני מה נשתעבדו בנ"י למצרים וק"ל. ועיין מש"כ בפ' וישב ע"פ לכו ונמכרנו לישמעאלים—

ויצא

אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפֹּרָה בִתּוֹ
לְמֹשֶׁה׃ כב וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי
בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ פ כג וַיְהִי בַיָּמִים
הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה
וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים
מִן־הָעֲבֹדָה׃ כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק
וְאֶת־יַעֲקֹב׃ כה וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃ רביעי
ס ג א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן
יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־
הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר
הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה׃ ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ
יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ

צִפּוֹרָה בְּרַתֵּהּ לְמֹשֶׁה׃
כב וִילֵידַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ
גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי
בַּאֲרַע נוּכְרָאָה׃ כג וַהֲוָה
בְּיוֹמַיָּא סַגִּיאַיָּא הָאִנּוּן וּמִית
מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וְאִתְאַנְחוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל מִן פָּלְחָנָא דַהֲוָה
קְשֵׁי עֲלֵיהוֹן וּזְעִיקוּ וּסְלֵיקַת
קְבֵלְתְּהוֹן לִקְדָם יְיָ מִן
פָּלְחָנָא׃ כד וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ
יָת קְבֵלְתְּהוֹן וּדְכִיר יְיָ יָת־
קְיָמֵהּ דְּעִם אַבְרָהָם דְּעִם־
יִצְחָק וּדְעִם־יַעֲקֹב׃ כה וּגְלֵי
קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ לְמִפְרַקְהוֹן
יְיָ׃ א וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יָת עָנָא
דְיִתְרוֹ חֲמוֹהִי רַבָּא דְמִדְיָן
וּדְבַר יָת עָנָא לִבָתַר שְׁפַר
רַעֲיָא לְמַדְבְּרָא וַאֲתָא
לְטוּרָא דְאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא
דַייָ לְחֹרֵב׃ ב וְאִתְגְּלִי
מַלְאָכָא דַייָ לֵהּ בְּשַׁלְהוֹבִית

תולדות אהרן. וירא מלאך שבת סז: בלבת אש בבא קמא ס:

רש"י

(כג) ויהי בימים הרבים ההם. שהיה משה גר במדין וימת מלך מצרים והוצרכו ישראל לתשועה. ומשה היה רועה וגו' ובאת תשועה על ידו ולכך נסמכו פרשיות הללו. בר"י): וימת מלך מצרים. נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם: (כד) נאקתם. צעקתם. וכן מעיר מתים ינאקו: את בריתו את אברהם. עם אברהם: (כה) וידע אלהים. נתן עליהם לב ולא העלים עיניו: (א) אחר המדבר. להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים: אל הר האלהים. על שם העתיד: (ב) בלבת אש. בשלהבת

תורת גבריאל

וירא מלאך ה' אליו' בלבת אש וגו'
והנה הסנה בוער באש
והסנה איננו אוכל, ויאמר משה אסורה
נא וגו' מדוע לא יבער הסנה וגו' ויסתר
משה פניו כי ירא מהביט אל הא' וגו'
מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו' וזה לך
האות

הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ
וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אָסֻרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה
הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה׃
ד וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת

אֶשָּׁתָא מִגּוֹ אַסָּנָא וַחֲזָא וְהָא
אַסָּנָא בָּעֵר בְּאֶשָּׁתָא וְאַסָּנָא
לֵיתוֹהִי מִתְאֲכִיל׃ ג וַאֲמַר
מֹשֶׁה אֶתְפְּנֵי כְעַן וְאֶחֱזֵי יָת
חֶזְוָנָא רַבָּא הָדֵין מָא דֵין
לָא מִתּוֹקַד אַסָּנָא׃ ד וַחֲזָא
יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנֵי לְמֶחֱזֵי וּקְרָא

תולדות אהרן. ויאמ׳ משה אסורה נא שבת סו עקידה שער כו : וירא ה׳ כי סר שבת סה:

רש"י

אש ולבו של אש כמו לב השמים. בלב האלה, ואל תתמה על הה"א שיש לנו כיוצא בו. מה אמולה לבתך: מתוך הסנה. ולא אילן אחר משום עמו אנכי בצרה: אכל. נאכל כמו לא עבד בה. אשר לקח משם: (ג) אסרה נא. אסורה מכאן להתקרב שם:

תורת גבריאל

האות וגו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את ה"א על ההר הזה, והדקדוקים רבו א') שאלת מרע"ה מדוע לא יבער הסנה? הלא מפורש אומר שהסנה בוער באש. והול"ל מדוע הסנה איננו אוכל? ב') לשון בלַבַּת אש. מדוע לא נכתב בְּלַהֲבַת אש, ובמד"ר דרשו ע"ז משני חלקיו של סנה ולמעלה, כשם שהלב נתון משני חלקיו של אדם ולמעלה ע"כ—ג) אומרו ית' וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם וגו' איך נתן אות מן המאוחר אל הקודם. כי אחרי שיוציאם ממצרים אינו צריך עוד שום אות? והנל"פ בזה עפ"י מה שהבאתי בפ' וישב בשם הגאון מוהר"ש הלוי בספרו דברי שלמה דף פ"ט בשם חכמי הקבלה שיש באש ושלהבת שני חלקים, חלק שחור שורף ומכלה, וחלק לבן מאיר ואינו שורף. ואין ביד האדם להפרידם ולחלקם זה מזה אחרי אשר חברם היוצר מתחילה וזווגם יחד. ורק השי"ת הוא יכול להפרידם זה מזה. וז"ש קול ד' חוצב ומפריד להבות אש! ולכן בנס חנניה מישאל ועזריה הפריד מלאך ד' את שני החלקים זה מזה, ודחה השחור מבחוץ, ולא נשאר מבפנים כי אש הלבן. ע"כ לא שרף אותם רק האיר להם והמשליכים שעמדו מבחוץ שרפם חלק השחור עיי"ש. עוד נקדים בזה מה שפי' הגאון מוהר"י אדרבי ז"ל בספרו דברי שלום. דרוש ע"ז לשון והנה הסנה בוער באש. שהוא לשון הוה. עפי"מ שארז"ל בלבת אש שהי' האש נתון ונתפס בשליש העליון של הסנה. ולא הי' יורד ומתפשט למטה בכל הסנה כמו שדרך האש להתפשט עיי"ש. ואחרי כל הנ"ל נבוא לפרש הכתובים. כי הנה במראה הנבואה הזאת ראה מרע"ה שני דברים יוצאים מחוק הטבע א') ראה כי הנה הסנה בוער באש ועומד על מקומו תמיד בשליש העליון ואינו משפיל ויורד למטה, עוד ב') כי גם במקומו שהוא בוער ועומד אין הסנה מִתְאַכֵּל הוא נשאר בקיומו, וע"כ אמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול, הזה דייקא, כלומר על מה שהסנה איננו אוכל נתישבה דעתי אחרי שראיתי כי מלאך ד' פועל בכחו ית' וחוצב להבות אש, ואינו נראה כעת רק בלבת אש להב אחד. והוא חלק הלבן המאיר ואינו שורף ע"כ הסנה איננו מתאכל—אבל על זאת הנני מתפלא מדוע לא יבער הסנה להיות נמשך וירד הבערתו עד למטה?:

וירא ד' כי סר לראות. בזה אנו צריכין לפרש

בדברי

וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃
ה וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־
נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־
קֹדֶשׁ הוּא׃ ו וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי
אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק
וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו
כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים׃
ז וַיֹּאמֶר יְהֹוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־
עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־
צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי
יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו׃ ח וָאֵרֵד

לֵהּ יְיָ מִגּוֹ אַסְּנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה
מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא אֲנָא׃
ה וַאֲמַר לָא תִקְרַב הַלְכָא
שְׁרִי סֵינָךְ מֵעַל רַגְלָךְ אֲרֵי
אַתְרָא דְּאַתְּ קָאִים עֲלוֹהִי
אֲתַר קַדִּישׁ הוּא׃ ו וַאֲמַר
אֲנָא אֱלָהָא דְּאָבוּךְ אֱלָהָא
דְּאַבְרָהָם אֱלָהָא דְּיִצְחָק
וֵאלָהָא דְּיַעֲקֹב וּכְבֵישׁ שְׁנוּן
מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי אֲרֵי דְּחִיל
מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּצֵית יְקָרָא
דַּייָ׃ ז וַאֲמַר יְיָ מִגְלָא גְּלֵי
קֳדָמַי יָת שִׁעְבּוּד עַמִּי דִּי
בְּמִצְרָיִם וְיָת קְבֵלְתְּהוֹן שְׁמִיעַ
קֳדָמַי מִן קֳדָם מַפְלְחֵיהוֹן
אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת כֵּיבֵיהוֹן׃
ח וְאִתְגְּלֵיתִי לְשֵׁיזָבוּתְהוֹן

תולדות אהרן. משה משה ספר הזוהר פרשת דברים: ויאמר אל תקרב הלם שבת שם בתרא קי זבחים קיב: של נעליך ברכות סב: ויסתר משה ברכות ז: ויאמר ה׳ ראה עקיים פ׳ אחרון: וארד להצילו פ׳ תוהר פ׳ האזינו

רש״י

(ה) של שלוף והוצא. כמו ונשל הברזל. כי ישל זיתך: אדמת קודש הוא. המקום: (ז) כי ידעתי את מכאוביו כמו וידע אלהים כלומר כי שמתי לב להתבונן

בעל הטורים

(ו) ויסתר משה פניו. ב׳ במסורה הכא ואידך ויסתר עמל מעיני. שאילו היה מביט בזיו השכינה בתוך הסנה והיה מבקש רחמים על ישראל לא היו גולים יותר כי הסנה הוא סימן עמו אנכי בצרה וזהו ויסתר עמל מעיני שאם לא היה מסתיר פניו היה מסתיר עמל מעיני: (ז) ראה ראיתי. כי ה״י כנגד ה׳ עבודות בפרך. חמר. לבן. עינוי. עבודה קשה. וכנגדה ה״פ סנה בפרשה: צעקתם. ב׳ ואת צעקתם שמעתי. כי גדלה צעקתם גבי סדום לומר שגדלה צעקתם

תורת גבריאל

כדברי הגאון בעל דברי שלום הנ״ל כי ראה לכבודו של מקום שהי׳ עומד שם בשני חלקים המתחלקים של הסנה. כשסר לראות ואז ידע הסיבה שלא הי׳ האש מתפשט ויורד באותן החלקים להיות השכינה עומדת שם, ומעכבתו מרדת מטה ע״כ. ע״ש וע״כ אח״כ ויסתר משה פניו:

כי ירא מהביט אל האלקים, לדעת הכונה כי אחז״ל בכ״מ שאתה מוצא גדולתו של הקב״ה שם אתה מוצא ענותנותו לשון בכל מקום הנאמר פה הכונה בכל אופן שאתה מוצא מעלת גדולתו כי רם ונשא הוא לאין חקר, כן באופן הזה אתה מוצא ענותנותו הגדולה לאין חקר וסוף—וכמו שאין להסתכל ולחשוב הרבה ברום מעלת גדולתו כן אינך רשאי לחקור הרבה בעומק ענותנותו כי רבה היא לאין סוף וחוקר. וכמו שאמר התנא רפ״ב דחגיגה כל המסתכל (בעיון הרבה) מה למעלה ומה למטה וכו׳ ראוי לו כאלו לא בא לעולם.

ומעתה

לְהַצִּילוֹ ׀ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ
מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה
וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ
אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי
וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ ט וְעַתָּה
הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה
אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר
מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם׃ י וְעַתָּה
לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא
אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי

מִידָא דְמִצְרָאֵי וּלְאַסָּקוּתְהוֹן
מִן אַרְעָא הַהִיא לְאַרְעָא
טָבָא וּפְתַיָא לְאַרְעָא עָבְדָא
חֲלַב וּדְבַשׁ לַאֲתַר כְּנַעֲנָאֵי
וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי
וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי׃ ט וּכְעַן הָא
קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלַת
קֳדָמַי וְאַף גְּלֵי קֳדָמַי יָת
דּוּחֲקָא דִּי מִצְרָאֵי דָּחֲקִין
לְהוֹן׃ י וּכְעַן אִיתָא
וְאֶשְׁלְחִנָּךְ לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק
יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ מַן

רש"י

ולדעת את מכאוביו ולא העלמתי עיני ולאטום את אזני מצעקתם: (י) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. וא"ת מה תועיל והוצא את עמי יועילו דבריך ותוציאם משם: (יא) מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני מה זכו ישראל שתעשה

בעל הטורים

כצעקת סדום: (יא) מי אנכי. ב' במסורה דין ואידך מי אנכי כי הביאותני עד הלום גבי דוד מלמד שביקש משה מלכות לו ולזרעו ולא רצה הקב"ה ליתן לו שנאמר אל תקרב הלום ואין הלום אלא מלכות אמר משה כיון שהמלכות פוסקת ממני ואינה לבני שלא נא

תורת גבריאל

ומעתה כאשר ראה מרע"ה את כבוד שכינתו בהסנה. ועוד יותר בשפליותו של הסנה למטה. נרעש ונפחד למאוד מזה. והי' ירא לחקור ולהתבונן בזה—והנה ארז"ל במד"ר פ' לך על לשון הבטה נא השמימה. אין הבטה אלא מלמעלה למטה ע"ש, וע"כ אה"כ כי ירא מהביט בשפלותו של מראה כבוד ענותנותו וד"ל. וטעמו של דבר אשר נגלה ד' אליו בתחתיתו של הסנה להורות כאן בלבו של משה כי דרכו ית' תמיד עם השפלים. (וכמו שפי' הכ' (תהלים קל"ח) כי רם ד'! בתכלית רוממותו—ועכ"ז—ושפל מי שמשפיל א"ע—יִרְאֶה יאמר הקב"ה כי הנה הוא רואה ומכיר אותו היטב בראי' גמורה—אבל וגבוה! מי שהוא מגבי' את דעתו עליו—יאמר הש"ת עליו כי הנה רק ממרחק יידע הוא יודע אותו ודו"ק)—ומעתה אחרי ששאל משה את הש"ת מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו' כי אינני ראוי והגון לשליחות הנכבדה הזאת, ולהוציאה לפועל. ע"ז השיב לו הש"ת כי אהי' עמך—והנה זה [מראה שכינתו בסנה] לך האות והראי' כי אנכי מרוצה בשלוחך מאשר הנך עניו מאוד ורצוני בשפלים ומתקרב אליהם,—ובהוציאך את העם ממצרים אַרְאֶךָ ע"ז עוד אות ומופת שני כי תעבדון את הא'—ג"כ— על ההר הזה שהוא שפל ונמוך ודו"ק (ועיין לקמן בפ' בשלח ע"פ אז ישיר עוד ביאור נכון בביאור הכתוב הזה)—

אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי
אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
יב וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ
הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ
בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם
תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר
הַזֶּה׃ יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים
הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם
שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־
שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם׃ יד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר

אֲנָא אֲרֵי אֵיזֵיל לְוָת פַּרְעֹה
וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרָיִם׃ יב וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי
מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְדֵין לָךְ אָתָא
אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ
יָת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תִּפְלְחוּן
קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא הָדֵין׃
יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא
אֲנָא אָתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן
שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן וְיֵימְרוּן לִי מָה
שְׁמֵהּ מָה אֵימַר לְהוֹן׃
יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר

תולדות אהרן, מה שמו סנהדרין קיא עקרים מב ב כו: אהיה אשר אהיה ברכות ט ספר הזוהר פרשת אחרי מות:

רש"י

להם נס והוציאם ממצרים: (יב) ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה לא שלך היא כי אם משלי כי אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה לך האות כי אנכי שלחתיך ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אוכל כך תלך בשליחותי ואינך ניזוק. וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים דבר גדול יש לי על הוצאה זו שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים. ד"א כי אהיה עמך וזה שתצליח בשליחותך לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה שתקבלו התורה עליו והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת ל' זה מצינו וזה לך האות אכול השנה ספיח וגו' מפלת סנחריב תהיה לך לאות על הבטחה אחרת. שארצכם חריבה מפירות ואני אברך הספיחים: (יד) אהיה אשר אהיה. אהיה עמם בצרה זאת אשר אהיה עמם

בעל הטורים

ביד חזקה: (יג) ואמרו לי מה שמו מה. ס"ת שם בן ד' אותיות שמסר לו השם וכתיב בתריה לך ואספת את זקני ישראל שאין מוסרין אותו אלא לזקנים שבדור. ג"פ אהיה כנגד ג' אבות והם אברהם יצחק ויעקב. אברהם והיה ברכה. יצחק גור בארץ הזאת ואהיה עמך. יעקב שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך. אהיה עולה כ"א וכן בתחלת ג' שמות של י"ג מדות ה' ה' אל וכן ר"ת אברהם יצחק ויעקב וכן בתחלת ה' חומשי תורה ב' ו' ו' ו' א'. ג"פ אהיה עולה בחשבון מ"ב שמסר לו שם של מ"ב אותיות. ג"פ עולה ס"ג והם י"ב אותיות כנגד י"ב שבטים והשבטים הם ג' אותיות לכך שמהם י"ג אותיות של שמות האבות

תורת גבריאל

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויאמר וגו' ויאמר וגו' ויאמר עוד ה' אל משה וגו'. להבין כוונת הכתובים האלה—נקדים לבאר הכתיב (בתהלים קמ"ה) קרוב ד' לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת, ובמד"ר (ויקרא פ"ז) אמרו ע"ז, לכל קוראיו, יכול לכל, תלמוד לומר לכל אשר יקראוהו

אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃

אֶהְיֶה וַאֲמַר כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שַׁלְחַנִי

רש"י

בשעבוד שאר מלכיות. אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו אמר לו יפה אמרת כה תאמר וגו'. (לא שהשכיל חלילה משה ביותר אלא שלא הבין דברי השי"ת כי לא מחשבתי מחשבת השי"ת שמאז כך היתה דעתו באומרו יתברך אהיה אשר אהיה למשה לבדו הגיד לא שיגיד לישראל וזהו יפה אמרת שגם דעתי מתחלה כך היתה שלא תגיד לבני ישראל כדברים האלה אלא כה תאמר

תורת גבריאל

באמת, והקושי מבואר. א"כ מדוע אמר מתחלה לכל קוראיו בכלל, עד שהוכרח עי"ז לבאר בפרט, ולמה לא אמר בקיצור קרוב ד' לכל אשר יקראוהו באמת, ועוד קשה על שינוי הלשון שמתחלה אמר קוראיו בלשון הוה, ואח"כ אמר יקראוהו בלשון עתיד, והנ"ל בזה בהקדם דרז"ל (ב"ב) על פ' צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת. צדקה תרומם גוי אלו ישראל שנאמר מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להם שאין עושין אלא להתיהר, או להתפאר. או להתגדל. או שתמשך מלכותן. ופריך הגמ' ומאן דעביד הכי לאו צדיק גמור הוא והתניא האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה לעוה"ב הרי זה צדיק גמור, ומשני לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם, ופרש"י דבעכו"ם הטעם הוא שאם לא יתמלא בקשתו יהי' תוהא על הצדקה ויקרא תגר עיי"ש, והנה הפר"ד הקשה על זה שתי קושיות א) על לשון שאין עושין אלא להתיהר כו' בלשון שלילה, ומדוע לא אמרו בפשיטות לפי שעושין להתיהר, ב) אחרי שלפי תירוץ הגמ' כאן בישראל כאן באו"ה עפ"י הטעם שכ' רש"י ז"ל. הנה חזר ההרצן ממאי דהוי ס"ד מעיקרא שהחטא הוא להם משום שעושין שלא לשמה אלא משום דהוא קורא תגר ותוהה על הראשונות וה"ל להגמ' לומר בלשון אלא לא קשיא וכו'—ונל"פ סוגית הגמ' בדרך הסבר, לסוחר גדול שהי' דרך מסחרו למכור סחורתו ב א ג ו ל כ ע לחנונים קטנים הקונים ממנו, ויבוא אל בית מסחרו ביום אחד בבוקר אחד ממיודעיו להשתעשע עמו, איזה שעה, ועוד המה מדברים, והנה קונה אחד בא בחנות, ורשימה של סחורה בידו לעשרה מינים, וירשום עלי' הסוחר מהגד את המקחים שהוא דורש בעד כאו"א— אמנם הקונה לא רצה לשלם מחיר הסחורה הרשום כי אם אחר שיפחות מהמקחים הקצובים כערך עשרה פראצענט. ויאמר לו הסוחר הנה אתן לך הנחה כחמשה פ"ע שישאר לי עי"ז לכה"פ גם מעט רוח ויען הקונה ויאמר לו, לא אתן לך בשום אופן יותר כי אם בהנחה של העשרה פ"ע, ויאמר לו הסוחר על אמונתי כי אם אמכור לך במקח הזה הנה לא אקבל ממך רק דמי הקרן של הסחורה, ואיה הרֶוַח מהם, הכי זבין וזבין תגרא איקרי? ולא רצה הקונה בשום אופן להוסיף לו על דמי המקח מאומה, וכראות הסוחר כי לא ירצה הקונה לתת לו יותר, נענה לו להסכים על המכירה כרצון הקונה, ויאמר לו הקונה הנני מבקש מאתך לפטור אותי חיש מהר כי ירע הדרך לנגדי. ויבקשהו לישב, ואל משרתיו קרא בקול להכין הכל בעד

הקונה

לְוָתְכוֹן: טו וַאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְנַן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ דְּיִצְחָק וֵאלָהֵהּ דְּיַעֲקֹב שַׁלְחַנִי לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי

טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי

תולדות אהרן זה שמי לעלם פסחים נ קדושין עא:

רש"י

לבני ישראל אהיה פעם אחת וכן משמע ברבה ודו"ק): (טו) זה שמי לעלם. חסר וי"ו לומר העלימהו שלא יקרא ככתבו: וזה זכרי. למדו היאך נקרא וכן דוד הוא

בעל הטורים

ויהיה חשבון ס"ג: (טו) זה שמי לעלם. זה עולה י"ב מלמד שמסר לו שם של י"ב

תורת גבריאל

הקונה איש מהר כנהוג, ובין כו"כ כיבד אותו באיזה מיני כיבוד, ויפטרהו לשלום כנהוג, עוד זה יוצא, והנה קונה אחר בא בחנות, ודרש ממנו ג"כ הסחורה כמו הרשימה הראשון, וידרש הסוחר ממנו כמו כן כפי מה שדרש מהסוחר הראשון בהנחת חמשה פ"ע וגם הוא לא רצה לשלם כי אם בהנחת עשרה פ"ע ויתן עליו הסוחר בקול ובקצף גדול, לך ממני כי מי בקש מידך רמוס בחנותי! ויצא ממנו בבושה וכלימה, ולא יכול האיש מיודעו של הסוחר להתאפק, ויאמר אל הסוחר הנני מוכרח לשאול מאתך לברר לי הפליאה הגדולה שיש לי עליך בזה, הלא שני הקונים האלו באו אליך ביום אחד ורשימת שניהם שוה והמקחים שאמרו שני הקונים ג"כ הוא שוה, מדוע את הראשון קבלת בספ"י ובכבוד, ואת השני גרשת מאתך בבוז וכלימה, ויענהו הסוחר לאמר הנה אברר לך טעם הדבר, כי הנה הקונה הראשון. הוא אצלי קונה תמידי, ואיננו יודע משום סוחר אחר זולתי, ובכל הקניות שקונה אצלי הנני מרויח ממנו מחמשה עד עשרה פ"ע ולא אבין הדבר אשר הי' מתעקש כהיום במקחו מבלי שהניח לי להרויח מאומה, ע"כ הוכרחתי להתרצות אליו כהיום למכור בלי רֶוַח, ובאיזה ימים ישוב אלי שנית כהרגלו ואקבל ממנו רוח טוב ממסחריו—אכן את הסוחר השני איני מכיר כלל כי הוא יחזור לו תמיד סוחרים אחרים, ואינני מקוה להיות לי עסק בו גם להבא, ומאשר יודע הוא שהרשימה הדרושה לו כהיום לא ישיג אצל שום סוחר זולתי ע"כ בא אלי כהיום לכבדני במסחור ההגון הזה! למכור לו סחורה בדמי הקרן בלא שום רוח מאומה, ע"כ גרשתיו מאתי בחרפה ובוז ולא יוסיף להטרדיני עוד להבא. —והנמשל בזה מבואר עם מה שכתב המ"מ דדובנא בספר אוהל יעקב לבאר דרז"ל (ברכות, לג:) אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים בלבד, שעמד על לשון השלילה מהו—וביאר בזה שהנה האדון המצוה לעבדו לעשות לו איזה שירות הנה יקבל מזה תועלת בשני ענינים. א) מצד עצם הפעולה והשירות שעושה לו העבד את הדבר הצריך ונחוץ לו, ב) מה שיראה בזה את הכנעתו ומוראו לאדונו בזה שהוא סר למשמעתו— וזה אינו אלא בבו"ד משא"כ אצל הבורא ית"ש שציונו לעשות פקודיו ומצותיו, הנה בעצם פעולת המצוה הוא ית"ש אינו צריך לפעולתינו, וכמש"א [איוב לה] אם צדקת

מה

לְדֹר דֹּר: חמישי טז לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם: יז וָאֹמַר

אונקלוס

לְעָלַם וְדֵין דָּכְרָנִי לְכָל דָּר וְדָר: טז אֱזֵל וְתִכְנוֹשׁ יָת־סָבֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן אִתְגְּלִי לִי אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמֵימַר מִדְכַּר דְּכִירְנָא יָתְכוֹן וְיָת־דְּאִתְעֲבֵד לְכוֹן בְּמִצְרָיִם: יז וַאֲמָרִית

תולדות אהרן, ואספת את זקני ישראל יומא כח: פקד פקדתי ראש השנה לב:

בעל הטורים

אותיות: (טז) פקד פקדתי אתכם. כמנין פקוד הסרתי מסבון ולא נפקד ממנו איש: העשוי. ב' במסורה ואת העשוי לכם במצרים ואידך כל הזהב העשוי למלאכה בכל זהב הבאה לכם במצרים היו מיחדים אותו למלאכת

רש"י

אומר ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור: (טז) את זקני ישראל. מיוחדים לישיבה. וא"ת זקנים סתם היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא:

תורת גבריאל

מה תתן לו או מה מידך יקח, וכן על מצות הקרבנות הרי הוא אומר [תהלים נ'] האוכל בשר אבירים וגו' ובמד"ר פ' שמיני כל אמרת ה' צרופה [תהלים י"ח] וכי מה איכפת לי' להקב"ה אם שוחט מן הצואר או מן העורף הוי לא ניתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות עיי"ש ואין לו ית' מכל מעשינו במצות ד' רק מה שנעשה נחת רוח לפניו בקבלת מוראו לעשות רצונו, וכמש"כ אשה ריח ניחוח לד' ופי' רז"ל נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, וזהו דבריהם ז"ל אין לו להקב"ה בעולמו—פי' שלא נשאר לו להקב"ה שום נחת רוח ותועלה מכל העולם שברא, רק זאת, והוא אוצר של יראת שמים בלבד ולא יותר. ע"כ. וכל זה לא שייך אלא במצוה שנעשית לשמה. היינו לעשות רצונו, אזי אף שעצם פעולת המצוה אינו צריך לה—עכ"ז יש לו מזה ריוח ונחת רוח לפניו מכוונת הלשמה הנעשית עמה, אבל ממצוה הנעשית שלא לשמה אין לו להשי"ת שום ריוח ממנה כלל—כי המצוה עצמה איננה חסרה ודרושה לו, וכוונת הלשמה אין לו, א"כ תפול ע"ז המליצה שהוא כעושה מלאכה ומסחר ומוכר בלא ריוח ותועלת מאומה, ועכ"ז הקב"ה ברוב חסדו הוא קונה הכל, ומקבל לטוב אפילו מצוה שלא לשמה כמו שארז"ל [פסחים נ'] לעולם יעסוק אדם בתו"מ אפילו שלא לשמה, ושמא תאמר איזה נ"ר יוכל להיות מזה לפניו ית', ע"ז השיבו רז"ל, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ויקבל א"כ בעתיד נחת רוח מפעולותיו לפניו ית"ש לשמה. אמנם כל זה אינו שייך רק בישראל שיש תקוה לו ית' שיהי' א"כ ממנו ג"כ מצות לשמה, אבל בעכו"ם העושה שלא לשמה איזה תקוה יוכל השי"ת לקוות ממנו שיעשה בעתיד לשמה ע"כ לא יחפוץ במצות שיעשה שלא לשמה באין תועלה ושום נ"ר לפניו מזה. ומעתה יתבאר לנו דרז"ל (בב"ב י':) על פ' צדקה תרומם גוי אלו ישראל וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להם, לפי שאין עושין— פירוש: שאין בעשיתן שום תועלת ונ"ר לפניו מהצדקה וחסד שעושין יען כי הוא רק להתיהר ולהתגדל וכדי שתמשך מלכותן ע"כ נחשב אצלו לחטא—ומאשר כי לא הבין המקשן סברת האומר וחשב כי עיקר

ההסבון

אַסִּיק יָתְכוֹן מִשִּׁעְבּוּד
מִצְרָאֵי לַאֲרַע כְּנַעֲנָאֵי
וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי
וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי לַאֲרַעָא
עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ: יח וִיקַבְּלוּן

אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־
אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי
וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: יח וְשָׁמְעוּ

תולדות אהרן. זבת חלב ודבש כתובות קי"ב:

רש"י

(יח) ושמעו לקולך. מאליהם מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים יעקב אמר להם פקוד יפקוד אתכם יוסף אמר להם פקוד יפקוד

בעל הטורים

סמכו: (יח) ושמעו לקלך. ר"ל שאינו צריך להרבות בקול כי מיד ישמעו לך. ושמעו ב' במס' ושמעו לקולך ושמעו מצרים. כשדבר משה עם פרעה שמעו כל מצרים. דבר אחר אע"פ שקולו היה נמוך היה נשמע בכל מצרים ולפי שקול בני אדם נמוך לכן הוא נחסר:

תורת גבריאל

החסרון והחטא הוא ממה שנעשית זאת שלא לשמה, ומצוה שלא לשמה איננה רצויה לפניו יתב' ע"כ פריך (כמו שהקשה מיודעו של הסוחר את הסוחר שכתבנו במשל הנ"ל) מהא דתניא האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני וכו' ה"ז צדיק גמור אללו ית'. ומדוע יבזה את הצדקה וחסד שלהם ? ע"כ מתרץ הגמ' ל"ק כאן בישראל שיש תקוה מהם שיעשו אח"כ לשמה ויהי' לו נ"ר מהם בעתיד ע"כ יקבל לטוב כהיום אפי' המצוה שלא נעשית לשמה, משא"כ באו"ה שאין לו תקוה מהם שיעשו אח"כ מצות לשמה ע"כ אין לו חפץ במעשיהם שעושין שלא לשמה—ומעתה יבואר הכתוב הנ"ל במה שאמר דהמעה"ש קרוב ד' לכל קוראיו—שהכונה במלת „כל" לכלול אותן האנשים הקוראים אותו אפילו שלא לשמה הוא מתקרב אליהם ועושה בקשתם, וע"כ ארז"ל יכול לכל—כלומר עם הכל יעשה מסחרים כאלו אפילו עם עכו"מ וכדומה ? תלמוד לומר—רק—לכל אשר יקוה מהם שיקראוהו לעתיד באמת, מהם הוא מקבל כעת אפילו שלא לשמה—אבל למי שאין לו תקוה ממנו לעתיד אינו מקבל מהם הקריאה שלא לשמה ודו"ק *):

נהל גבים. *) ובימים הנוראים האתרכתי לפרש בזה, הכתובים ע"ד המוסר [בישעי' נ"ח] קרא בגרון אל תחשוך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם, ואותי יום יום ידרושון ודעת דרכי יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלוהיו לא עזב, ישאלוני משפטי צדק קרבת א' יחפצון, והדקדוקים שיש לבאר בזה א) מהו אומרו כשופר הרם קולך, ב) אחרי אומרו והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. א"כ למה אומר אח"כ ואותי יום יום ידרושון וגו' הלא אם ידרשו כזאת אינו לא פשע ולא חטא, ג) מהו לשון יום יום (ועיין חגיגה [ה:] מה שדרשו ע"ז). והנראה לי לפרש בזה כי הנביא יוכיח את העם ע"ד התשובה אשר יעשו בימי הדין רק מפחד העונש. ואיננה תשובה שלימה כראוי' וכהגון עפ"י דרכי התשובה וכמש"כ הרמב"ם בה' תשובה שאינה מתקבלת אם לא כשיהי' הכטה גמורה על העבר. וקבלה שלמה על העתיד עד שיעיד עליו יודע תעלומות ד' שבל ישוב לכסלה עוד. אבל אם לא תהי' הקבלה קבלה שלימה על להבא רק על היום ההוא לא די שאינה תשובה אלא נחשבת לו גם לחטא ופשע. שהוא כמו שבא לרמות ח"ו את השי"ת כביכול התקרב אליו ולהשיג ממנו את הצדקה ביום המשפט. ואח"כ יחזור לסורו. והרי הוא כשופר ח"ו בידיעתו ית"ש את מצפוני לב האדם, וע"כ יאמר הנביא בשם ד' קרא בגרון-להטיף מוסר לעם ד', מזה-אל תחשוך-אף בכל השנה, אבל בהגיע עת ימי הדין יְהַשְׁמַע אז קול שופר. אזי הרם קולך בדברים הוצבים להשבות אם. והעוררם על אופן התשובה שיעשו. והוכיחם כי אם תהי' שלא כהוגן הרי הוא נחשב לפשע והטאת. וזהו והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. והנה עפ"י התורה ימי כה"ש ויוה"כ המה רק

בנים

לְקֹלֶ֑ךָ וּבָאתָ֨ אַתָּ֜ה וְזִקְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל אֶל־מֶ֣לֶךְ מִצְרַ֔יִם וַאֲמַרְתֶּ֤ם אֵלָיו֙ יְהוָ֞ה אֱלֹהֵ֤י הָֽעִבְרִיִּים֙ נִקְרָ֣ה עָלֵ֔ינוּ וְעַתָּ֗ה נֵֽלֲכָה־נָּ֞א דֶּ֣רֶךְ שְׁלֹ֤שֶׁת יָמִים֙ בַּמִּדְבָּ֔ר וְנִזְבְּחָ֖ה

לְמֵימְרָךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי אִתְקְרֵי עֲלָנָא וּכְעַן נֵזֵיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ

רש"י

אלהים אתכם: (אלהי העבריים. יו"ד יתירה רמז לי' מכות. ברב"י ישן): נקרה עלינו. לשון מקרה וכן ויקר אלהים. ואנכי אקרה כה. אהא נקרה מאתו הלום:

תורת גבריאל

ומעתה נכוא לבאר דברי הכתובים שבפרשתינו הנ"ל, כי ידוע שכל שמותיו של הקב"ה אינם שמות עלמיים, כי אם תוארי הפעולה שעפ"י כל פעולה שיעשה עפ"י רלונו הפשוט יכונה אז בשם התואר, הראוי לאותה פעולה. ובעת שיפעול עפ"י מדת הרחמים, יתואר בשם רחום, וכן חנון וכדומה (אמנם כ"ז למי שהוא הגון וראוי לקבל החסד והרחמים מאתו יתב' כגון שהוא רשע שאינו גמור למאן דפליגא אר"מ (בברכות ז':) ואליבי' לל"פ הכתוב וחנותי!—את אשר אני לריך לחון! ורחמתי! את אשר הוא ראוי לְרַחֵם!) ומאשר אז בעת קריאת השי"ת למרע"ה ללכת בשליחותו לא היו ישראל ראוים לעשות עמהם שום לדקה וחסד מלד מדותיו ית' כמו שדרז"ל ע"פ גוי מקרב גוי וגו', הללו עובדי ע"ז והללו עע"ז וכמבואר ברז"ל והמפרשים—ע"כ על הפעולה הזאת להטיב לעמו בנ"י אז, לא יוכל להקרא בשם רחום וחנון וכדומה—כי לא הי' ראוין להתנהג עמהם עפ"י מדותיו אלה, וזהו דברי מרע"ה אל השם ית' הנה אנכי בא אל בנ"י—ואמרתי להם א' אבותיכם שלחני אליכם—לגאול אתכם. וכאשר המה מכירים את ערך עלמותם כי אינם ראוין לכך, הלא ישאלו אותי ע"ז—מה שמו! כלומר באיזה שם התואר נוכל לכנות אותו ית"ש על עשיתו פעולה כזאת עם בלתי הגונים וראויים, וללא תועלת בזה—מה אומר אליהם? ומה אשיב להם, ע"ז באה תשובתו יתב' אהי' כלומר רלוני להיות עמהם בעת ולהטיב להם בלא שום קבלת תועלת עתה מהם—אבל—אשר אהי' כי אקוה להיות עמהם בעתיד ולעשות עמהם מסחרים אשר יהיו לנ"ר לפני—ומאשר כי בכופל הדברים נמלא רמוז ג"כ סוד הגליות שאח"כ, הפסיקו מרעה"ש באמלע וא"ל דיה ללרה בשעתה

שנים יום ה' רהיט. יום ח' יוהיב. והלה דברי התוכחה שהאמר להם. אשר ינלהם אותי, הוא רק-יום, יום. המה יום רהיט ויוהיב. ידרושון ודעת דרכי יחפלון אז להדבק במדותי. אבל אח"כ כשסר מהם פחד יום הדין המה חוזרים לסורם וירחיקו איע ממני. והרי ׳ התשוב׳ באופן ׳ כזה הוא נחשב אצלי כגוי [ר"ל מע"ג.] אשר לדקה עשה ומשפט א' [הול] לא עזב אשר הלדקה שלו נחשב לי לחטאה. מאשר אין לי תקוה ממנו על העתיד שייטיב דרכו. כן הוא אצלי התרשה והתשובה שיעשו לפני בשני הימים האלו הוא בעיני כפשע וחטאה. ואשר ישאלוני לעשות להם משפטי לדק, הנה הוא רק באשר קרבת א' יחפלון בימים אלו. אבל אח"כ ישובו לכסלה. וזהו פי' הכתוב ובא לציון גואל! ואימתי? יהי' זאת כשישובו בתשובה. כמו שאמר ולשבי פשע ביעקב! אבל דוקא כשיהיו׳ התשובה כראוי וכמשיב בשם הרמב"ם. וזהו נאום ד'! עד שיעיד עליו הבוחן לבות שהתשובה הוא כהוגן.

אֱלָהַנָא: יט וּקְדָמַי גְּלֵי אֲרֵי
לָא יִשְׁבּוֹק יָתְכוֹן מַלְכָּא
דְמִצְרַיִם לְמֵיזַל וְלָא מִן
קֳדָם דְּחֵילֵהּ תַּקִּיף: כ וְאֶשְׁלַח
פּוֹן יָת מְחַת גְּבוּרְתִּי וְאֶמְחֵי
יָת מִצְרָאֵי בְּכֹל פְּרִישָׁוָתִי
דִּי אַעְבֵּד בֵּינֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן
יְשַׁלַּח יָתְכוֹן: כא וְאֶתֵּן יָת

לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: יט וַאֲנִי יָדַעְתִּי
כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד חֲזָקָה: כ וְשָׁלַחְתִּי
אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל
נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ
וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם: כא וְנָתַתִּי

רש״י

(יט) לא יתן אתכם מלך מצרים להלך. אם אין אני מראה לו ידי החזקה כלומר כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא יתן אתכם להלוך: לא יתן. לא ישבוק. כמו על כן לא נתתיך. לא נתנו אלהים להרע עמדי. וכלן לשון נתינה הם. וי״מ ולא ביד חזקה, ולא בשביל שידו חזקה כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים וגו׳ ומתרגמינן אותו ולא

בעל הטורים

(יט) ואני ידעתי. י׳ עקומה רמז לחמישים מכות: להלך. ב׳ במס׳ בתורה הכא ואידך כי מאן ה׳ לתתי להלך עמכם ג׳ היו באותו עצה יתרו איוב ובלעם אמר הקב״ה יודע אני לא יתן אתכם להלך בעצת בלעם ועל כן אני צריך להראות ידי לבטל עצתו ואמר בלעם מאן ה׳ לתתי להלך עמכם לקלל אתכם: (כ) אשר אעשה בקרבו. אשר גי׳ הג״ן עד״ב באה״ב בקרבכם היו רבומות המכות: (כא) תלכון. ב׳ במס׳ הכא ואידך

תורת גבריאל

בשעתה—ע״כ אמר השי״ת להגיד לבנ״י כעת רק פעם אחת אהי׳—כלומר כן רצוני להיות עכשו עמהם ויש לי תקוה. אבל לפניך הנני מבאר האמת כמו שהוא, שהנני עושה כעת בלא שום דבר, אך הנני מצפה אשר אהי׳ עמהם לעתיד לראות מהם נ״ר בפעולתם,— ומאשר כי מרע״ה הי׳ עומד ומשתאה! הלא הבחירה מסורה אל האדם לעשות כרצונו, ואחרי אשר לא עשו עד היום שום התחלה בעסק התורה והעבודה הי׳ בוש לשאל אותו ית׳ לאמר מנין אתה יודע כביכול שיתקשרו בעסק התורה לעתיד, אשר ע״ז יהי׳ רצונך להיות עמהם כעת? ע״ז השיב לו השי״ת תשובתו קודם שנשאל ממנו ע״ז ואמר לו כה תאמר אל בנ״י ד׳ א׳ אבותיכם א׳ אברהם א׳ יצחק וגו׳ שלחני אליכם, והנני מכיר אותם מצד גזע אבותיהם הקדושים שבאו עמי בברית העבודה והצדקה ומקור וגזע מוצאם קודש הוא מקור לא אַכְזָבִי בזה הנני בטוח שכשאוציאם מארץ מצרים לא יהי׳ כפויי טובה ויבואו עמי בברית התורה, וכאשר אקוה אשר אהי׳ עמהם לעתיד בעבור הכנסם בברית התורה באמת, ע״כ אהי׳ עמהם היום אעפ״י שאינם ראוין והגונים לזה כעת—

ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך (פי׳ ברשות וברצון) ולא ביד חזקה (שלכם לאמר כי אם לא ירצה נלך בחזקה ברבוי עם) כי אם ביד חזקה שלי כמש״א אח״כ ושלחתי את ידי וגו׳ (ס״ך עה״ח) ולענ״ד יל״פ הכוונה של ולא ביד חזקה פי׳ אף לא ביד חזקה (זה הדבר, כמו שנאמר הנה יד ד׳ הויה וגו׳) שהי׳ רק המכה החמישית כי אם אחר שאגמור את המכה היוד׳ (זו מכת בכורות) וזהו שאמר ושלחתי את ידי, זהו היד הגדולה והכיתי את מצרים בכל נפלאותי וגו׳ ואח״כ ישלח אתכם—

ושאלה

את־חן העם־הזה בעיני מצרים
והיה כי תלכון לא תלכו ריקם:
כב ושאלה אשה משכנתה
ומגרת ביתה כלי־כסף וכלי זהב
ושמלת ושמתם על־בניכם ועל־
בנתיכם ונצלתם את־מצרים:
ד א ויען משה ויאמר והן לא־
יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי
יאמרו לא־נראה אליך יהוה:

עמא הדין לרחמין בעיני מצראי ויהי ארי תהכון לא תהכון ריקנין: כב ותשאל אתתא משבבתה ומקריבת ביתה מנין דכסף ומנין דדהב ולבושין ותשוון על־בניכון ועל בנתיכון ותרוקנון ית־מצרים: א ואתיב משה ואמר והא לא־יהימנון לי ולא יקבלון מני ארי יימרון לא־אתגלי לך יי:

תולדות אהרן. והן לא יאמינו שבת צז:

בעל הטורים

ובמנוקה לא תלכון להקיב גאולה אחרונה לגאולה ראשונה לענין שלא ילכו ריקם: לא תלכו. ב' במס' לא תלכו ריקם. לא תלכו אחרי אלהים אחרים כשיצאו ישראל ממצרים התרה בהם להשליך ע"א שבידם לפי שהיו עומדין בין הע"א כדכתיב ביחזקאל ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים וגו' ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו: (כב) ושמלות. ב' במס' הכא ואידך וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות לומר לך שכל כלי הכסף והזהב לקחו אבל שמלות לא לקחו אלא כל אחד ב' שמלות אחד לצרור בו את הבצק דכתיב משארתם צרורות בשמלותם ואחד ללבוש ויהיה הספיקה להם כל ימי היותם במדבר דכתיב שמלתך לא בלתה מעליך: ונצלתם. בגימטריא

רש"י

מן קדם דחיליה תקיף. משמו של רבי יעקב ברבי מנחם נאמר לי: (כב) ומגרת ביתה. מאותה שהיא גרה אתה בבית: ונצלתם. כתרגומו ותרוקנון. וכן וינצלו את מצרים. ויתנצלו בני ישראל את עדים והנו"ן בו יסוד. ומנחם חברו במחברת צד"י עם ויצל אלהים את מקנה אביכם. אשר הציל אלהים מאבינו. ולא יאמנו דבריו כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק לא תהא משמשת בלשון ופעלתם אלא בלשון ונפעלתם. כמו ונסחתם מן האדמה. ונתתם ביד אויב. ונגפתם לפני אויביכם. ונתכתם בתוכה. ואמרתם נגלנו לשון נפעלנו. וכל נו"ן שהיא באה בתיבה לפרקים ונופלת ממנה כנו"ן של נוגף נושא נותן נושך כשהיא מדברת לשון ופעלתם הנקד בפת"ח בחטף. כגון ונשאתם את אביכם, ונתתם להם את ארץ הגלעד. ונמלתם את בשר ערלתכם. לכן אני אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא ויסוד שם דבר נצול הוא מן הלשונות הכבדים כמו דבור כפור למוד כשידבר בלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק כמו

תורת גבריאל

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה וגו' ובפ' בא כתיב דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וגו' ובצאתם כתיב וישאלו ממצרים וגו' ונ"ל עפ"י אמרם ז"ל (ב"ק ל"ז:) רעהו ולא של עכו"ם משום דרעהו משמע בדומה לו וכמו כן כי גם באנשים שאינן מהוגנין בהבתיותם יחד נקרא ג"כ רעהו כמו שפי' רש"י על ויאמר לרשע למה תכה רעך, רשע כמוך וידוע מאמז"ל שהי' שר של מצרים מקטרג: הללו עע"ז והללו עע"ז וכו' וזה הי' קודם שקיימו מצות קרבן פסח ומילה. אבל אח"כ כששמעו למשה בא"ל משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן וגו' אז כשתנו ישראל ונעשו ברי' חדשה.

ע"כ

ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה* בְּיָדֶךָ
וַיֹּאמֶר מַטֶּה׃ ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ
אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ
וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ
וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק־בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה
בְּכַפּוֹ׃ ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה
אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃
ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הָבֵא־נָא
יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ

אונקלוס

ב וַאֲמַר לֵהּ יְיָ מָה דֵין בִּידָךְ
וַאֲמַר חוּטְרָא׃ ג וַאֲמַר רְמִיהִי
לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה
לְחִוְיָ וַעֲרַק מֹשֶׁה מִן קֳדָמוֹהִי׃
ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אוֹשֵׁיט
יְדָךְ וֶאֱחוֹד בְּזַנְבֵּהּ וְאוֹשֵׁיט
יְדֵהּ וְאַתְקֵיף בֵּהּ וַהֲוָה
לְחוּטְרָא בִּידֵהּ׃ ה בְּדִיל
דִיהֵימְנוּן אֲרֵי־אִתְגְּלִי לָךְ יְיָ
אֱלָהָא דַאֲבָהַתְהוֹן אֱלָהֵהּ
דְאַבְרָהָם אֱלָהֵהּ דְיִצְחָק
וֵאלָהֵהּ דְיַעֲקֹב׃ ו וַאֲמַר יְיָ
לֵהּ עוֹד אָעֵיל־כְּעַן יְדָךְ
בְּעִטְפָּךְ וְאָעֵיל יְדֵהּ בְּעִטְפֵּהּ

* מה זה קרי.

תולדות אהרן. מזה בידך בתרא קי: ויאמר ה' לו שבת צו :

רש"י

ודברתם אל הסלע. וכפרתם את הבית. ולמדתם אותם את בניכם: (ב) מזה בידך. לכך נכתב תיבה אחת לדרוש. מזה שבידך אתה חייב ללקות שחשדת בכשרים. ופשוטו כאדם שאומר לחבירו מודה אתה שזו שלפניך אבן היא אומר לו הן אמר לו הריני עושה אותה עץ: (ג) ויהי לנחש. רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל באומרו לא יאמינו לי ותפש אומנתו של נחש: (ד) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא והרבה יש במקרא. ויחזיקו האנשים בידו. והחזיקה במבושיו. והחזקתי בזקנו. כל לשון חזוק הדבוק לבי"ת לשון אחיזה הוא: (ו) מצורעת כשלג. דרך צרעת להיות לבנה. אם בהרת לבנה היא. אף באות זה רמז לו שלשון הרע ספר באומרו לא יאמינו לי

בעל הטורים

כמצולה שאין בה דגים: (ב) מזה בידך. מזה מי זה שבידך שארבעים סאה משקלו. ד"א מי שנה יהיה ז"ה פי' י"ב שבטים בידך. אמר לו הקב"ה לא תזוח דעתך אם אין אתה עושה שליחותי המטה הזה עושה שליחותי: (ו) הבא. ג' במסורה הבא וצידך הבא את האנשים. הביתה לך הבא בעיר גבי יהונתן ביוסף כתיב הבא את האנשים הביתה שעל ידו באו למצרים. ובמשה נאמר הבא ידך שעל ידו יצאו משם. הבא העיר רמז שעל ידו יתקבצו ויבאו

תורת גבריאל

ע"כ בעת צווי יתב' למשה דבר נא באזני העם שהי' קודם מעשה מצות פסח ומילה והי' ישראל דומים למצרים, אח"כ וישאלו איש מאת רעהו המצרי, ואשה מאת רעותה המצרית, לא כן בעת הדיבור שאמר עתה השי"ת למשה מה שיהי' אח"כ אחר מצות פסח ומילה שאז לא יהי' ישראל דומין למצרים רק יהי' קרובים זל"ז בשכונתם, ע"כ, אמר הלשון משכנתה ומגרת ביתה, ואחר כך כשהתחילו ישראל לצאת ולהתרחק גם מהדירה. כתיב וישאלו ממצרים סתם:

מזה בידך ויאמר מטה וגו'. ביאור הדבר תמצא בסוף הסדר על פסוק למה הרעותה וגו' עיין שם:

וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג׃
ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ
וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ
מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ׃
ח וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא
יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן
וְהֶאֱמִינוּ לְקֹל הָאֹת הָאַחֲרוֹן׃
ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי
הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ
וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ
הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח
מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת׃
י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי
לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל
גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־

וְאַפְּקַהּ וְהָא יְדֵהּ חִוָּרָא
כְּתַלְגָּא׃ ז וַאֲמַר אָתֵיב יְדָךְ
לְעִטְפָּךְ וַאֲתֵיב יְדֵהּ לְעִטְפֵּהּ
וְאַפְּקַהּ מֵעִטְפֵּהּ וְהָא תָבַת
הֲוַת כְּבִשְׂרֵהּ׃ ח וִיהֵי אִם
לָא יְהֵימְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן
לְקָל אָתָא קַדְמָאָה וִיהֵימְנוּן
לְקָל אָתָא בַתְרָאָה׃ ט וִיהֵי
אִם לָא יְהֵימְנוּן אַף לִתְרֵין
אָתַיָּא הָאִלֵּין וְלָא יְקַבְּלוּן מִנָּךְ
וְתִסַּב מִמַּיָּא דִבְנַהֲרָא וְתֵישׁוֹד
לְיַבֶּשְׁתָּא וִיהוֹן מַיָּא דִּי תִסַּב
מִן נַהֲרָא וִיהוֹן לִדְמָא
בְּיַבֶּשְׁתָּא׃ י וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם
יְיָ בְּבָעוּ יְיָ לָא גְבַר דְּמַלֵּיל
אֲנָא אַף מִתְּמָלֵי אַף
מִדְּקַמּוֹהִי אַף מֵעִדָּן דְּמַלֶּלְתָּא

תולדות אהרן: ויוציאה והנה ידו מצרעת כשלג שב:

בעל הטורים

לשון שהיא יתומים כדכתיב כשיר שהגרה לה יתדין: בחיקך. ג' במס' הכא הד ותרתי גבי דוד והתנה וגו' כבי אהונך בחיקך ושכבה בחיקך כמו שלקה משה בצרעת כך דוד לקה בצרעת כמו שדרשו

רש"י

לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע: (ז) ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו'. מכאן שמדה טובה ממהרת לבא ממדת פורעניות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו: (ח) והאמינו לקול האות האחרון. משתאמר להם בשבילכם לקיתי על שספרתי עליכם לשון הרע יאמינו לך שכבר למדו בכך שהמזדווגין להרע להם לוקים בנגעים כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה: (ט) ולקחת ממימי היאר. רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלהותם (פירוש כשהקב"ה נפרע מן האומות נפרע מאלהותם תחלה שהיו עובדים לנילוס המחיה אותם והפכם לדם. ברש"י ישן): והיו המים וגו'. והיו והיו שני פעמים. נראה בעיני אלו נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדם ביבשת שומע אני שבידו הם נהפכים לדם ואף כשירדו לארץ יהיו בהוייתן אבל עכשיו מלמדנו שלא יהיו דם עד שיהיו ביבשת: (י) גם מתמול וגו'. למדנו שכל שבעה ימים היה הקב"ה מפתה את משה בסנה לילך בשליחותו. מתמול שלשום מאז דברך הרי שלשה ושלשה גמין רבויין הם הרי ששה והוא היה עומד ביום הז' כשאמר לו זאת עוד שלח נא ביד תשלח עד שחרה בו וקבל עליו. וכל זה שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו ונביא היה שנאמר (הלא אהרן אחיך הלוי וגו'

ושה

עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן
אָנֹכִי׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי
שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם
אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא
אָנֹכִי יְהוָה׃ יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר
תְּדַבֵּר׃ יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־
נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח׃ יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה
בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ
הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא
וְגַם הִנֵּה־הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ
וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ׃ טו וְדִבַּרְתָּ
אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו

עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מַמְלַל
וְעַמִּיק לִישָּׁן אֲנָא׃ יא וַאֲמַר
יְיָ לֵהּ מָן שַׁוִּי פּוּמָא לַאֲנָשָׁא
אוֹ מָן שַׁוִּי אִלְּמָא אוֹ חֵרְשָׁא
אוֹ פִּקְּחָא אוֹ עַוִּירָא הֲלָא
אֲנָא יְיָ׃ יב וּכְעַן אֱזֵיל וּמֵימְרִי
יְהֵא עִם פֻּמָּךְ וְאַלֵּפִנָּךְ דִּי
תְמַלֵּיל׃ יג וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ
שְׁלַח כְּעַן בְּיַד מָן דְּכָשַׁר
דְּתִשְׁלַח׃ יד וּתְקֵיף רוּגְזָא
דַּיְיָ בְּמֹשֶׁה וַאֲמַר הֲלָא אַהֲרֹן
אָחוּךְ לֵוָאֵי גְּלֵי קֳדָמַי אֲרֵי
מַמְלָלָא יְמַלֵּל הוּא וְאַף הָא
הוּא נָפֵק לְקַדָּמוּתָךְ וְיֶחֱזֵנָּךְ
וְיֶחְדֵּי בְּלִבֵּהּ׃ טו וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ
וּתְשַׁוֵּי יָת פִּתְגָּמַיָּא בְּפוּמֵּהּ

תולדות אהרן. ויחר אף זבחים קב: הלא אהרן אחיך הלוי שם: וראך ושמח שבת קלט:

רש״י

ועוד נאמר לעלי הכהן) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים הוא אהרן. וכן ואודע להם בארץ מצרים וגו׳ ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ואותה נבואה לאהרן נאמרה: כבד פה. בכבידות אני מדבר ובלשון לע״ז בלב״ו: (יא) מי שם פה וגו׳. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: או מי ישום אלם. מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך ואת משרתיו חרשים שלא שמעו בצוותו עליך ולאספקלטורין ההורגים מי עשאם עורים שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת (תנחומא): הלא אנכי שמי ה׳ עשיתי כל זאת: (יג) ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. ד״א ביד אחר שתרצה לשלוח שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד יש לך שלוחים הרבה: (יד) ויחר אף. רבי יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה עושה רושם וזה לא נאמר בו רושם ולא מצינו שבא

בעל הטורים

רז״ל שנשתדל ז׳ הימים: (יא) מי שם פה לאדם או מי ישום אלם. שם לא נאמר אלא ישום לעתיד תאלמנה שפתי שקר ליום הדין שלא ימצאו מענה: (יב) והוריתיך. ה׳ תגין על ה׳ לומר והוריתיך על פי חמשה חומשי תורה שאתן לך: (יד) ידבר הוא וגם הנה. ר״ת הם של ד׳ אותיות לומר לך שמשה גם לאהרן השם וכל כנויו: יצא. ב׳ במס׳ חסר יצא לקראתך יצא המימה אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי שהקב״ה אמר למשה לך שוב מצרימה נחלק הדיבור לשנים ושמע למשה לך שוב ולאהרן לך לקראת משה ויצא מיד ולכך הוא חסר לומר שכבר יצא וכן יצא המימה חסר שעשה עצמו אלוה ואמר שאינו צריך לנקביו ומשכים בבוקר ויוצא המימה לצרכיו וזש״א לו כבר יצא והנה הוא שם: (טו) והוריתי. ב׳ במס׳ דין ואידך והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה מלמד שהקב״ה

תורת גבריאל

שלח נא ביד תשלח. ביאורי ע״ז תמצא ג״כ בסוף הסדר ע״פ הנ״ל:

וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ
וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃
טז וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה
הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־
לּוֹ לֵאלֹהִים׃ יז וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה
תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־
הָאֹתֹת׃ פ ששי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב ׀
אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה־
נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־
בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים
וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃
יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן

וּמֵימְרִי יְהֵי עִם פּוּמָךְ וְעִם
פּוּמֵהּ וְאַלֵּיף יָתְכוֹן יָת דִּי
תַעְבְּדוּן׃ טו וִימַלֵּיל הוּא
לָךְ לְעַמָּא וִיהֵי הוּא יְהֵי לָךְ
לִמְתֻרְגְּמָן וְאַתְּ תְּהֵא לֵהּ
לְרַב׃ יז וְיָת חֻטְרָא הָדֵין
תִּסַּב בִּידָךְ דְּתַעְבֵּיד־בֵּהּ יָת
אָתַיָּא׃ יח וַאֲזַל מֹשֶׁה וְתָב
לְוָת יֶתֶר חֲמוּהִי וַאֲמַר לֵהּ
אֵיזֵיל־כְּעַן וְאֵיתוּב לְוָת־אַחַי
דִּי בְמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי הַעַד כְּעַן
קַיָּמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה
אֱזֵיל לִשְׁלָם׃ יט וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן אֱזֵיל תּוּב

תולדות אהרן לך לשלום ברכות סד מועד קטן כט: ויאמר ה' אל משה במדין נדרים סה:

בעל הטורים

הורה להם הדרך ולא טעו באותו דרך: (יז) המטה. ה' תגין על הה"א (נ"א על הטי"ת). לומר שהוא צדיק תשיעי שהיה המטה בידו אדם חנוך נח שם אברהם יצחק יעקב יוסף: ואת המטה. בגי' בסנפירינון היה: (יח) אל יתר. ב' במס' אל יתר חתנו אל יתר זקני הגולה יתר זכה שישבו בניו בלשכת הגזית עם הזקנים בסנהדרין יצאו ממנו: (יט) שב. ב' השבים לך שב מצרים שב שבע פעמים ואיתא במדרש שז' פעמים הלך משה למצרים וחזר:

רש"י

שבא עונש על ידי אותו חרון אמר לו רבי יוסי אף בזו נאמר בו רושם. הלא אהרן אחיך הלוי שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן והכהונה הייתי אומר לצאת ממך מעתה לא יהיה כן אלא הוא יהיה כהן ואתה לוי שנאמר ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי: הנה הוא יוצא לקראתך. כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבו. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על הלב: (טז) ודבר הוא לך. בשבילך ידבר אל העם וזה יוכיח על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור שכולם לשון על הם: יהיה לך לפה. למליץ לפי שאתה כבד פה: לאלהים. לרב ולשר: (יח) וישב אל יתר חתנו. ליטול רשות שהרי נשבע לו (שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו. מכילתא) ושבעה שמות היו לו רעואל יתר יתרו קיני וכו': (יט) כי מתו כל האנשים. מי הם דתן ואבירם חיים היו. אלא

תורת גבריאל

ואת המטה הזה תקח בידך וגו' עיין במד"ר (ש"ר פ"ח.) אמר ר' יהודה המטה הזה משקל ארבעים סאה הי' ושל סנפירינון הי' ועשרה מכות חקוקין עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב ע"כ. וכתב בספר דברי שלמה מהגאון מוהר"ש הלוי זצ"ל דף ק"ג, וז"ל, הנה באומרם משל מ' סאה כוונו לומר שהי' שם

המפורש

לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־
הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃
כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־
בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב
אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃ כא וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב
מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי
פַרְעֹה וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא
יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם׃ כב וְאָמַרְתָּ אֶל־
פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי

אונקלוס

לְמִצְרָיִם אֲרֵי מִיתוּ כָּל גֻּבְרַיָּא
דְּבָעוֹ לְמִקְטְלָךְ: כ וּדְבַר
מֹשֶׁה יָת אִתְּתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי
וְאַרְכְּבִנּוּן עַל חֲמָרָא וְתָב
לְאַרְעָא דְמִצְרָיִם וּנְסִיב
מֹשֶׁה יָת חוּטְרָא דְאִתְעֲבִידוּ
בֵּהּ נִסִּין מִן קֳדָם יְיָ בִּידֵהּ:
כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמֶהָכָךְ
לְמִתּוּב לְמִצְרַיִם חֲזִי כָּל
מוֹפְתַיָּא דְּשַׁוִּיתִי בִּידָךְ
וְתַעְבְּדִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה וַאֲנָא
אַתְקֵיף יָת לִבֵּהּ וְלָא יְשַׁלַּח
יָת עַמָּא: כב וְתֵימַר לְוָת
פַּרְעֹה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ בְּרִי

תולדות אהרן. כי מתו כל נדרים ו סד' ע"ז ה: ויקח משה את מטה פסחים נ מגילה ט: בני בכורי ישראל שבת לא סנהדרין סג ע"ז ב:

רש"י

שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת: (כ) על החמור. חמור המיוחד הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק והוא שעתיד מלך המשיח להגלו' עליו שנא' עני ורוכב על החמור: וישב ארצה מצרים ויקח משה את מטה. אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים במקרא: (כא) בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע שעל מנת כן תלך שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו: אשר שמתי בידך. לא על שלשה אותות האמורות למעלה שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו ולא מצינו שעשאם לפניו אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך במצרים כמו כי ידבר אליכם פרעה וגו' ואל תתמה על אשר כתיב אשר שמתי שכן משמעו כשתדבר עמו כבר שמתים בידך: (כב) ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק

תורת גבריאל

המפורש חקוק בו כמש"א במדרשות אחרות—כי להיות אותיות השם ד'. ומלואיהם עשר אותיות, כשתכה עשרה, בארבעה עולים מ', והכונה שבאו המכות להודיע שמו של הקב"ה במלואו שמלואו מורה על התחדשות העולם בכללו ממנו כו' עיי"ש ויל"פ בזה רמז הכתוב מקוה ישראל ד' לפי פירז"ל בסוף יומא, מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל והחשבון מכוון—וע"כ הדין נכון במ' סאה אדם טובל במ"ס חסר קורטוב אינו יכול לטבול וד"ל—

בלכתך לשוב מצרימה ראה כל המופתים אשר שמתי בידך וגו'. עיין מה שפי' בסדר בראשית ע"פ וירא א' כי טוב, וכן בפ' ויצא על לשון הכתוב ויאמר יעקב כאשר ראם וגו' שענין ראי' יאמר לפעמים על ההסתכלות בדבר הרבה לראותו היטב פן נמצא בו איזה מגרעת הצריך תיקון, ובחינה מדויקת

ע:

יִשְׂרָאֵל׃ כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח
אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ
הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃
כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ
יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃ כה וַתִּקַּח
צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת
בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי
חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִי׃ כו וַיִּרֶף
מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים

בּוּכְרִי יִשְׂרָאֵל׃ כג וַאֲמָרִית
לָךְ שַׁלַּח יָת בְּרִי וְיִפְלַח קֳדָמַי
וְאִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחוּתֵהּ
הָא אֲנָא קָטֵיל יָת־בְּרָךְ
בּוּכְרָךְ׃ כד וַהֲוָה בְּאָרְחָא
בְּבֵית מְבָתָא וַעֲרַע בֵּהּ
מַלְאֲכָא דַייָ וּבְעָא לְמִקְטְלֵהּ׃
כה וּנְסֵיבַת צִפּוֹרָה טִנָּרָא
וּגְזָרַת יָת־עָרְלַת בְּרַהּ
וּקְרִיבַת לִקְדָמוֹהִי וַאֲמֶרֶת
אֲרֵי בִדְמָא דִמְהֻלְתָּא הָדֵין
אִתְיְהֵב חַתְנָא לָנָא׃ כו וְנָח
מִנֵּהּ בְּכֵן אֲמֶרֶת אִלּוּלֵי דְמָא

תולדות אהרן. הנה אנכי סנהדרין כג: ויהי בדרך נדרים לב: ויפגשהו ה' שם לא: ותקח צפורה שם לב ע"א כו: כי חתן דמים נדרים שם: וירף ממנו שם:

בעל הטורים

(כד) ויפגשהו ה'. ב' במס' דין ואידך ויפגשהו בהר האלהים לומר בשעה שנתרשל משה מן המילה בא לך ותמה לבולעו ולא היה יכול לכל עד שבא אהרן וקיימו שנא' ויפגשהו בהר האלהים ונשקו וגו':

רש"י

וימאן לשלוח אמור לו כן: בני בכורי. לשון גדולה כמו אף אני בכור אתנהו זהו פשוטו. ומדרשו כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו: (כג) ואומר אליך. בשליחותו של מקום: שלח את בני וגו' הנה אנכי הרג וגו'. היא מכה אחרונה ובה התרהו תחלה מפני שהיא קשה. וזה הוא שנאמר באיוב הן אל ישגיב בכחו לפיכך מי כמוהו מורה. בשר ודם המבקש להנקם מחבירו מעלים את דבריו שלא יבקש הצלה אבל הקב"ה ישגיב בכחו ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשובו אליו לפיכך הוא מורהו ומתרה בו לשוב: (כד) ויהי בדרך במלון. משה: ויבקש המיתו. למשה לפי שלא מל את אליעזר בנו ועל שנתרשל נענש עונש מיתה. תניא אמר רבי יוסי ח"ו לא נתרשל אלא אמר אמול ואצא לדרך סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים, אמול ואשהה שלשה ימים הקב"ה צוני לך שוב מצרים ומפני מה נענש מיתה לפי שנתעסק במלון תחלה (במסכת נדרים). והיה המלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד ירכיו וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותו מקום הבינה צפורה שבשביל המילה הוא: (כה) ותגע לרגליו. השליכתו לפני רגליו של משה: ותאמר. על בנה: כי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך. הורג אישי אתה לי: (כו) וירף. המלאך ממנו: אז. הבינה שעל המילה בא להרגו: אמרה חתן דמים למולת. חתני היה נרצח על דבר המילה. (שינה רש"י בלשונו לעיל כתב אתה היית גורם. דקש' לרש"י מה זה אז אמרה חתן דמים

תורת גבריאל

על כל פרטיו כן יאמר הכתוב פה אף על כל המופתים אשר שמתי בידך כי הראה השי"ת למשה את האותות אם אתה בקי בהם, ואח"כ תעשה מקודם, עכ"ז טרם הפרדו ממנו אמר אותם לפני פרעה (ולרז"ל פה במדר' השי"ת אליו בלכתך כעת ממני לשוב דרך אחרת דקאי על העשר מכות מצרימה, ראה שנית וחזור עליהם עיין שם):

לַמּוּלֹת׃ פ כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה
וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים
וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ כח וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
וְאֵת כָּל־הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ׃
כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ל וַיְדַבֵּר
אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת
לְעֵינֵי הָעָם׃ לא וַיַּאֲמֵן הָעָם
וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ
וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ שביעי ה א וְאַחַר בָּאוּ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר׃
ב וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר
אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל

דִּמְהֻלְתָּא הָדֵין אִתְיְהֵב חַתְנָא
קְטוֹל׃ כז וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן
אֱזֵיל לְקַדָּמוּת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא
וַאֲזַל וְעַרְעֵהּ בְּטוּרָא דְּאִתְגְּלִי
עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ וּנְשַׁק לֵהּ׃
כח וְחַוִּי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת כָּל
פִּתְגָמַיָּא דַּיְיָ דִּי שַׁלְחֵהּ וְיָת
כָּל אָתַיָּא דִּי פַקְדֵהּ׃ כט וַאֲזַל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנָשׁוּ יָת כָּל
סָבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ל וּמַלֵּיל
אַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי
מַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד
אָתַיָּא לְעֵינֵי עַמָּא׃ לא וְהֵימִין
עַמָּא וּשְׁמָעוּ אֲרֵי־דְכִיר יְיָ
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְלֵי
קֳדָמוֹהִי שִׁעְבּוּדְהוֹן וּכְרָעוּ
וּסְגִידוּ׃ א וּבָתַר כֵּן עַלּוּ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח
יָת עַמִּי וְיֵחָגּוּן קֳדָמַי
בְּמַדְבְּרָא׃ ב וַאֲמַר פַּרְעֹה
שְׁמָא דַיְיָ לָא אִתְגְּלִי לִי דִּי
אֲקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ לְשַׁלָּחָא יָת
יִשְׂרָאֵל לָא אִתְגְּלִי לִי שְׁמָא

תולדות אהרן. ויאמן העם שבת צז: ויחגו חגיגה י: מי ה' אשר אשמע בקולו חולין פט ידים פו:

רש"י

דמים והלא גם לעיל אמרה חתן דמים. אלא מתחלה סברה דזה וזה גורם חטא המילה וחטא אחר אח"כ כשראתה וירף לגמרי אז הבינה דעל דבר המילה לבד בא ובזה מתורץ גם כן שינוי לשון בתרגום אונקלוס בחתן דמים ודו"ק כנ"ל): למולת. על דבר המולות הם דבר הוא והלמ"ד משמשת בלשון על כמו ותאמר פרעה לבני ישראל. ואונקלוס תרגם דמים על דם המילה: (א) ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן

בעל הטורים

(לא) ויאמן. ב' במסורה ויאמן העם ויאמן אכיש בדוד. שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד משה אמר מחני נא דוד אמר תהי נא ידך בי ואלה הצאן מה עשו שני פרנסים נאמנים היו ולכך האמינו בהם:

לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־
יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ׃ ג וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ
נֵלֲכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב׃
ד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־
הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם׃
ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עַתָּה
עַם־הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם
מִסִּבְלֹתָם׃ ו וַיְצַו פַּרְעֹה בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־
שֹׁטְרָיו לֵאמֹר׃ ז לֹא תֹאסִפוּן
לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֹּן הַלְּבֵנִים

דַיְיָ וְאַף יָת יִשְׂרָאֵל לָא
אֲשַׁלַּח׃ ג וַאֲמָרוּ אֱלָהָא
דִיהוּדָאֵי אִתְגְּלִי עֲלָנָא נֵיזֵיל
כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין
בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ
אֱלָהָנָא דִּלְמָא יְעַרְעִנָּנָא
בְּמוֹתָא אוֹ בְקָטוֹל׃ ד וַאֲמַר
לְהוֹן מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמָא
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יָת
עַמָּא מֵעוֹבָדֵיהוֹן אֱזִילוּ
לְפָלְחָנְכוֹן׃ ה וַאֲמַר פַּרְעֹה
הָא סַגִּיאִין כְּעַן עַמָּא דְאַרְעָא
וּתְבַטְּלוּן יָתְהוֹן מִפָּלְחָנְהוֹן׃
ו וּפַקִּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא
יָת שִׁלְטוֹנִין דְּעַמָּא וְיָת
סָרְכוֹהִי לְמֵימָר׃ לָא תוֹסְפוּן
לְמִתַּן תִּבְנָא לְעַמָּא לְמִרְמֵי

בעל הטורים

(ג) נקרא. [בה"א] בגי' בגה רמז לו עשר מכות יהיו בו בבנה אתת: (ז) הלבנים. ג' במסורה ללבון הלבנים' מתבונת הלבנים ומקטרים על הלבנים פי' אותו שילת מעל כלבנים דהיינו מיכה היה מקטר לע"ז כדאיתא במדרש שילא מיכה מתחת הלבנים:

רש"י

ואהרן עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטין לפי שיראו ללכת ובסיני נפרע להם ונגש משה לבדו והם לא יגשו החזירום לאחוריהם: (ג) פן יפגענו. פן יפגעך היו לריכים לומר אלא שחלקו כבוד למלכות פגיעה זו לשון מקרה מות הוא: (ד) תפריעו את העם ממעשיו. תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם ששומעין לכם וסבורים לנוח מן המלאכה. וכן פרעהו אל תעבר בו רחקהו. וכן ותפרעו כל עלתי. כי פרוע הוא נרחק ונתעב: לכו לסבלותכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת שעבוד מלרים לא היתה על שבטו של לוי ותדע לך שהרי משה ואהרן יולאים ובאים שלא ברשות: (ה) הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מוטלת עליהם ואתם משביתים אותם מסבלותם הפסד גדול הוא זה: (ו) הנוגשים. מלריים היו והשוטרים היו ישראלים הנוגש ממונה על כמה שוטרים והשוטר ממונה לרדות בעושי המלאכה: (ז) תבן. אשטו"בלא היו גובלין אותו עם הטיט: לבנים. טיוו"לש בלע"ז שעושים מטיט ומיבשין אותן בחמה ויש ששורפין אותן בכבשן: כתמול שלשם. כאשר הייתם עושים עד הנה: וקששו. ולקטו:

ואת

כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ
לָהֶם תֶּבֶן׃ ח וְאֶת־מַתְכֹּנֶת
הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל
שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא
תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־
כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לֵאלֹהֵינוּ׃ ט תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־
הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־יִשְׁעוּ
בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר׃ י וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׂי הָעָם
וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר
כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם

לְבְנִין כִּמְתְּמַלֵּי וּמִדְּקַמּוֹהִי
אִנּוּן יְהָכוּן וִיגַבְּבוּן לְהוֹן
תִּבְנָא: ח וְיָת סְכוּם לִבְנַיָּא
דִּי אִנּוּן עָבְדִין מִתְּמַלֵּי
וּמִדְּקַמּוֹהִי תְּמַנּוּן עֲלֵיהוֹן לָא
תִּמְנְעוּן מִנֵּהּ אֲרֵי בַטְלָנִין אִנּוּן
עַל כֵּן אִנּוּן צָוְחִין לְמֵימַר נֵיזֵיל
נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא: ט תִּתְקַף
פָּלְחָנָא עַל־גֻּבְרַיָּא וְיִתְעַסְּקוּן־
בַּהּ וְלָא יִתְעַסְּקוּן בְּפִתְגָּמִין־
בְּטֵלִין: י וּנְפָקוּ שִׁלְטוֹנֵי עַמָּא
וְסָרְכוֹהִי וַאֲמַרוּ לְעַמָּא
לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר פַּרְעֹה לֵית

רש״י

(ח) ואת מתכנת הלבנים. סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן נתן להם אותו סכום תשימו עליהם גם עתה למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים. מן העבודה הם לכך לבם פונה אל הבטלה וצועקים לאמר נלכה וגו': מתכנת. ותכן לבנים. ולו נתכנו עלילות. את הכסף המתוכן. כולן לשון חשבון הם: נרפים. המלאכה רפויה בידם ועזובה מהם והם נרפים ממנה רטר"יים בלע"ז: (ט) ואל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידברו תמיד בדברי רוח לאמר נלכה נזבחה. ודומה לו ואשעה בחקיך תמיד. למשל ולשנינה מתרגמינן לשועין ויספר ואשתעי וא"א לומר ואל ישעו ל' וישע ה' אל הבל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה ולפרש אל ישעו אל יפנו שא"כ היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר או לדברי שקר כי כן גזרת כלם. ישעה האדם על עושהו. ולא שעו אל קדוש ישראל. ולא שעה אל המזבחות. ולא מצאתי שמוש של בי"ת סמוכה לאחריהם אבל אחר לשון דבור כמתעסק לדבר בדבר נופל לשון שמוש בי"ת

בעל הטורים

(ח) תמול שלשום. ב' במסו' הכא ואידך אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום רות באה אל עם אשר לא ידעה תמול שלשום וקרבוה לכך יצא ממנה גואל שיגאלם וישראל באו אל מצרים אשר לא ידעום תמול שלשום ודחקום ועבדו בהם והשליכו בניהם ליאור לכך יצא מהם משה שהכה אותם בעשר מכות ולקח ממונם והטביעם: צועקים. ב' במס' הכא ואידך בפרשת בראשית שאמר להם פרעה מה שאמר לכם מתכונת הלבנים תקבעו עצמיכם בבנין וזהו צועקים אלי מן האדמה: (ט) תכבד. ב' במסו' תכבד העבודה. כי יומם ולילה תכבד עלי ידך מלמד שהכביד עליהם ביום ובלילה: ויעשו. ג' במסו' הכא ואידך ויבואו ויעשו. ויעשו בני ישראל את הפסח. בשכר זאת העבודה זכו לעשות משכן ולהקריב קרבן: ישעו. ב' במסורה. ואל ישעו בדברי שקר. ישעו ואין מושיע. אותם שאין מכוונים בתפלה וישעו בדברי שקר שאינם מכוונים בלבם מה שהם מוציאים מפיהם עליהם נאמר ישעו ואין מושיע אבל המכוונים בלבם מה שמוציאים

תורת גבריאל

תכבד העבודה על האנשים וְיַעֲשׂוּ בה, ויעשו ג' במסורה, וַיַּעֲשׂוּ בנ"י את הפסח במועדו, תכבד העבודה וגו' ויעשו בה, וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו את כל אשר צוה ה'. עיין מה שפירשתי בזה בספרי אגדת אזוב על הגדה. בפסקא לפיכך עיי"ש:

תֶּבֶן: יא אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן
מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע
מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר: יב וַיָּפֶץ הָעָם
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם לְקֹשֵׁשׁ קַשׁ
לַתֶּבֶן: יג וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר
כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן: יד וַיֻּכּוּ
שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ
עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ
לֹא כִלִּיתֶם חָקְכֶם לִלְבֹּן כִּתְמוֹל

אֲנָא יָהֵב לְכוֹן תִּבְנָא: יא אַתּוּן
אֱזִילוּ סִיבוּ לְכוֹן תִּבְנָא
מֵאֲתַר דְּתַשְׁכְּחוּן אֲרֵי לָא
יִתְמְנַע מִפָּלְחָנְכוֹן מִדָּעַם:
יב וְאִתְבַּדַּר עַמָּא בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם לְגַבָּבָא גִּילֵי
לְתִבְנָא: יג וְשִׁלְטוֹנַיָּא דָחֲקִין
לְמֵימַר אַשְׁלִימוּ עוֹבָדֵיכוֹן
פִּתְגָּם יוֹם בְּיוֹמֵהּ כְּמָא
דַהֲוֵיתוּן עָבְדִין כַּד אִתְיְהֵב
לְכוֹן תִּבְנָא: יד וּלְקוֹ סָרְכֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן
שִׁלְטוֹנֵי פַרְעֹה לְמֵימַר מָא
דֵין לָא אַשְׁלֶמְתּוּן גְּזֵרַתְכוֹן

בעל הטורים

בפיהם עליהם נאמר אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני וזה שאמר דוד האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה אימתי תאזין תפלתי כשהיא בלא שפתי מרמה להכתיב הלב ולומר דבר שאינו מכוין בלבו: (יב) ויפץ. ג' במסו' ויפץ העם. ויפץ ה' אותם. ויפץ העם מעליו גבי שאול אלו נפוצו ללבון לבנים ואנשי הפלגה נפוצו על עון הלבנים שאמרו הבה נלבנה לבנים וכמו שאותה נפוצה נתבטלה כוונתם ומלכותם כך הנפוצה שנפוץ העם מעל שאול גרם לו שמיהר להקריב העולה קודם שבא שמואל וזו היתה סבה האבודה לביטול מלכות שאול: (יד) גם תמול גם היום. ב' הכא ואידך מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום מלמד שבלא כלו הוקש לעבות הלבנים נתגלו כדי שלא

רש"י

כגון הנדברים בך. ותדבר מרים ואהרן במשה. המלאך הדובר בי. לדבר בם. ואדברה בעדותיך. אף כאן אל ישעו בדברי שקר אל יהיו נדברים בדברי שוא והבאי: (יא) אתם לכו קחו לכם תבן. וצריכים אתם לילך בזריזות כי אין נגרע דבר מכל סכום לבנים שהייתם עושים ליום בהיות התבן נתן לכם מזומן מבית המלך: (יב) לקשש קש לתבן. לאסוף אסיפה ללקוט לקט לצורך תבן הטיט: קש. לשון לקוט על שם שדבר המתפזר הוא וצריך לקוששו קרוי קש בשאר מקומות: (יג) אצים. דוחקים: דבר יום ביומו. חשבון של כל יום כלו ביומו כאשר עשיתם בהיות התבן מוכן: (יד) ויכו שטרי בני ישר'. השוטרי' ישראלים היו וחסים על חבריהם מלדחקם וכשהיו משלימין הלבנים לנוגשים שהם מצריים והיה חסר מן הסכום היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה. לפיכך זכו אותן שוטרים להיות סנהדרין ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים כי הם זקני העם ושוטריו: ויכו שטרי בני ישראל. אשר שמו נגשי פרעה

תורת גבריאל

אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו וגו'. הקשו המפרשים כי על דבר של מציאה לא שייך לשון לכו קחו את המציאה טרם המצאה. ופירש הגאון מוהר"ר יצחק ז"ל מוואלאזין [נדפס בספר „פה קדוש"] שנתן להם עצה שטוב יותר לקנות תבן בכסף מלסמוך לילך ולחפש תבן מהפקר, למען לא יעבור זמן הרבה לבטלה ולא יוכלו לתת הסכום לבנים שהוטל עליהם, וזהו כי אין נגרע מעבודתכם

דבר

שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם׃
טו וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה
תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ׃ טז תֶּבֶן אֵין
נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ
עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת
עַמֶּךָ׃ יז וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים
עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לַיהוָה׃ יח וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן
לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן לְבֵנִים תִּתֵּנוּ׃
יט וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם
בְּרָע לֵאמֹר לֹא־תִגְרְעוּ מִלִּבְנֵיכֶם

אונקלוס

לְמִרְמֵי (לִבְנִין) כְּמֵאִתְמַלֵּי
וּמִדְּקַמּוֹהִי אַף תְּמַלֵּי אַף
יוֹמָא דֵין׃ טו וַאֲתוֹ סָרְכֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּצְוָחוּ (קֳדָם)
לְפַרְעֹה לְמֵימַר לְמָא תַעְבֵּד
כְּדֵין לְעַבְדָךְ׃ טז תִּבְנָא לָא
מִתְיְהֵב לְעַבְדָךְ וּלְבֵנַיָּא
אָמְרִין לַנָא עֲבִידוּ וְהָא
עַבְדָךְ לָקַן וְחָטַן עֲלֵיהוֹן
עַמָּךְ׃ יז וַאֲמַר בַּטְלָנִין אַתּוּן
בַּטְלָנִין עַל כֵּן אַתּוּן אָמְרִין
נֵיזֵיל נְדַבַּח קֳדָם יְיָ׃ יח וּכְעַן
אֱזִילוּ פְּלַחוּ וְתִבְנָא לָא
יִתְיְהֵב לְכוֹן וּסְכוּם לִבְנַיָּא
תִּתְּנוּן׃ יט וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל יָתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר
לָא תִמְנְעוּן מִלִּבְנֵיכוֹן פִּתְגָם

רש"י

אותם לשוטרים עליהם לאמר מדוע וגו'. למה ויכו שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום חק הקצוב עליכם ללבון כתמול השלישי שהוא יום שלפני אתמול והוא היה בהיות התבן נתן להם: ויכו. לשון ויופעלו הוכו מיד אחרים. הנוגשים הכום: (טז) ולבנים אומרים לנו עשו. הנוגשים אומרים לנו עשו לבנים כמנין הראשון: וחטאת עמך. אילו היה נקוד פתח הייתי אומר שהוא דבוק ודבר זה חטאת עמך הוא עכשיו שהוא קמץ שם דבר הוא וכך פירושו ודבר זה מביא חטאת על עמך כאילו כתוב וחטאת לעמך כמו כבואנה בית לחם שהוא כמו לבית לחם וכן הרבה: (יח) ותכן לבנים. חשבון הלבנים וכן את הכסף המתוכן המנוי כמו שאמר בענין ויצורו וימנו את הכסף: (יט) ויראו שטרי בני ישראל. את חבריהם הנרדים על ידם: ברע. ראו אותם ברעה וצרה המוצאת אותם בהכבידם העבודה עליהם

בעל הטורים

יוכו כדרך שנאמר בדוד: (טז) נתן. ד' במסו' הכא ואידך לחמו נתן מימיו נאמנים. בתוך חללים נתן. ביד מלך ישראל נתן. פרעה שלא נתן תבן טבע בים ולא עוד אלא שירד לגיהנם דכתיב בתוך חללים נתן (אל יורדי בור) כדכתיב שמה פרעה וכל המונו אבל לחמו נתן מי שנתן מלחמו לדל מימיו נאמנים כדכתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' וכתיב בתריה והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו: (יח) לבנים. ג' ותוכן לבנים תתנו. נלבנה לבנים. לבנים נפלו. זהו שדרשו שכל מה שהיו בונין ביום היה נופל בלילה וזהו לבנים נפלו וכן באנשי המגדל אמרו שליש נפל ושליש נשקע בארץ ושליש

תורת גבריאל

דבר. והנל"פ בזה באופן אחר, כי הנה פרעה בגזירתו צוה עליהם מבלי לתת להם תבן למלאכת הלבנים מאוצר המדינה, ומעתה יהיו מוכרחים לקנות תבן על חשבון עצמם, ומאשר בטח יתאוננו ע"ז לפניו לאמר כי אין להם מעות במה לקנות תבן לעבודתם, ע"כ הקדים לאמר להם כי לא יועילו להם ע"ז שום טענה ודיחוי לגרוע מעבודתם מאומה וע"כ תראו ליקח איזה חפצים מאשר תמצאו בבתיכם

ולמשכנם

דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת־
מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נִצָּבִים לִקְרָאתָם
בְּצֵאתָם מֵאֵת פַּרְעֹה׃ כא וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם יֵרֶא יְהוָה עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט
אֲשֶׁר הִבְאַשְׁתֶּם אֶת־רֵיחֵנוּ בְּעֵינֵי
פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לָתֶת־חֶרֶב
בְּיָדָם לְהָרְגֵנוּ׃ מפטיר כב וַיָּשָׁב
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָה
הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה
שְׁלַחְתָּנִי׃ כג וּמֵאָז בָּאתִי אֶל־
פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם
הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמֶּךָ׃

יוֹם בְּיוֹמֵהּ׃ כ וַעֲרָעוּ יָת־
מֹשֶׁה וְיָת־אַהֲרֹן קָיְמִין
לְקַדָּמוּתְהוֹן בְּמִפַּקְהוֹן מִקֳּדָם
פַּרְעֹה׃ כא וַאֲמַרוּ לְהוֹן
יִתְגְּלֵי יְיָ עֲלֵיכוֹן וְיִתְפְּרַע דִּי
אַבְאֶשְׁתּוּן יָת־רֵיחָנָא בְּעֵינֵי
פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי לְמִתַּן
חַרְבָּא בִּידֵיהוֹן לְקַטָּלוּתָנָא׃
כב וְתָב מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וַאֲמַר
יְיָ לְמָא אַבְאֶשְׁתָּא לְעַמָּא
הָדֵין וּלְמָא דְנַן שְׁלַחְתָּנִי׃
כג וּמֵעִדָּן עַלִּית לְוָת פַּרְעֹה
לְמַלָּלָא בִשְׁמָךְ אַבְאֵשׁ לְעַמָּא
הָדֵין וְשֵׁזָבָא לָא שֵׁזֵבְתָּא יָת

תולדות אהרן, נצבים נדרים ס״ד: ומאז באתי סנהדרין קי״א והצל לא סנהדרין שם עקידה שער ס״ג:

רש״י

לאמר לא תגרעו וגו׳: (כ) ויפגעו. אנשים מישראל את משה ואת אהרן וגו׳. ורבותינו דרשו כל נצים ונצבים דתן ואבירם היו שנאמר בהם יצאו נצבים: (כב) למה הרעתה לעם הזה. וא״ת מה איכפת לך קובל אני על ששלחתני: (כג) הרע. לשון הפעיל הוא הרבה רעה עליהם. ותרגומו אבאיש:

בעל הטורים

עיניו קיים: (כב) הרעת. ג׳ הכא ואידך למה הרעת לעבדך כמו כן במשה ובשניהם שנה וכן עתה תראה שניהם גבי משה בשעה מה הלשון הכא שאמר לו עתה תראה ורמז לו שלא יכנס לארץ וכן לקמן אי״ל עתה תראה היקרך דברי שאמרתי לך שלא תכנס לארץ. ואידך הרעת גבי אליהו הרעת להמית את בנה דכמו גבי משה בא מלאך להרוג את בנו והציל משה בתפלתו כך אליהו החיה בן האלמנה בתפלתו וכמו גבי משה כתוב עלית למרום שבית שבי כן גבי אליהו ויעל אליהו בסערה השמימה: (כג) והצל. ב׳ במסורה הכא ואידך גבי דוד והצל תציל דאיתקש דוד למשה כדפרשינן גבי ויאמן:

תורת גבריאל

ולמשכנם או לאוצרם ולקנות עבורם תבן למלאכה—וזהו אתם לכו—קחו—כלומר קנו לכם תבן —מאשר תמצאו—כלומר מכל אשר תמצאו בבתיכם איזה כלים ותפלים. כי תדעו אשר אין נגרע מעבודתכם דבר, ולא יועיל לכם כל תירוץ וריצוי וק״ל:

והטאת עמך פי׳ ריבוי גזירות, וביותר אשר אי אפשר לעם לקיימם ירבה חוטאים הרבה במדינה.

למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני וגו׳ והצל לא הצלת את עמך וגו׳ עתה תראה וגו׳, ובמד״ר [פ״ה סי׳ כ״ב] וז״ל מהו והצל לא הצלת, ר׳ ישמעאל אומר והצל לא הצלת ודאי, רע״א יודע אני שאתה עתיד לבצילם. וא״ת [כצ״ל] מה איכפת לך באותן הנתונין תחת הבנין, באותה שעה בקשה מה״ד לפגוע במשה, וכיון שראה הקב״ה שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מה״ד, עכ״ל. והנל״פ

משה

ו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַתָּה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ׃

ס ס ס

עַמָּךְ׃ א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּעַן תֶּחֱזֵי דְּאֶעְבֵּד לְפַרְעֹה אֲרֵי בִידָא תַקִּיפָא יְשַׁלְּחִנּוּן וּבִידָא תַקִּיפָא יְתָרְכִנּוּן מֵאַרְעֵהּ׃

ס ס ס

קכ"ד ויקח סימן, מעד"י סי' ומפטירין הבאים ישרש יעקב בישעיה סי' כ"ז:

רש"י

(א) עתה תראה וגו'. הרהרת על מדותי לא כאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע ואחר כך אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחרי מדותי. לפיכך אתה תראה. העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ: כי ביד חזקה ישלחם. מפני יד החזקה שתחזוק על פרעה ישלחם: וביד חזקה יגרשם מארצו. על כרחם של ישראל יגרשם ולא יספיקו לעשות להם צדה. וכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם וגו':

חסלת פרשת שמות

תורת גבריאל

טעם פלוגתן וכוונת דבריהם בפירוש הכתובים לכל חד וחד, דאזלי לשיטתן דפליגי במק"א [בכריתות י"א,] איזהו שפחה חרופה כו' ת"ר והפדה יכול כולה ת"ל לא נפדתה, יכול לא נפדתה ת"ל והפדה, הא כיצד פדויה ואינה פדויה חציה שפחה וחציה בת חורין ומאורסת לעבד עברי דברי ר"ע, ר' ישמעאל אומר בשפחה כנענית ומאורסת לע"ע, א"כ מת"ל והפדה לא נפדתה ד"ת כלב"א ע"כ.— ומעתה יאירו דברי המד"ר בטעם פלוגתתן דרי"ש לשיטתו בפי' דברי הכתוב והפדה לא נפדתה פירושו לא נפדתה כלל, לכן מפרש ג"כ הכא והצל לא הצלת כלל, וזהו לשון ודאי! שלא תציל, דלשון כפול בא לחזק אמיתת הדבר כלשון בני אדם, משא"כ ר"ע דמפרש הך דהפדה לא נפדתה פדויה ואינה פדויה מפרש הכי ג"כ פי' הכתוב והצל, תציל אותן הנשארים בחיים, אבל לא הצלתה כולם, דמה תעשה בנתונים תחת הבנין שהמה ילכו לאיבוד, [אח"ז מצאתי בפי' הר' מהרז"ו שהעיר ג"כ בזה] זהו טעם פלוגתתן הנא:

והנה כאשר נחקיר בענין הגזירה של הגלות שנאמר לא"א בברית בין הבתרים, ידוע תדע! כי גר יהיה זרעך וגו' ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה הנה לדעת ר' ישמעאל אין להוציא מלשון כפול ידוע תדע שום משמעות רק בא לחזק את הענין ביותר, והוא כי מוכרחין זרעו של אאע"ה להיות בגלות ת' שנה ולא פחות מזמן זה.— אמנם יש לפרשו על ג' אופנים, א) שבתוך משך הת' שנים יהיה מתחילה גירות, ואח"כ במשך הזמן תחל עת העבדות ואח"כ יהיה עינוי בסופו, ב) דעבדות ועינוי גופא צריך להיות משך ת' שנה ובלשון לא זו אף זו כאמר לו [שלא לצערו פתאום] כלומר ידוע תדע דגר יהיה זרעך, ולא גירות בלבד אלא אף עבדות, ולא עבדות בלבד אלא אף ענוי יהיה להם משך ת' שנה בכל אופני כובד השעבוד. ג) יל"פ דהוא"ו הוא וא"ו המחלק, כלומר, או גירות, או עבדות, או ענוי, ולא הוחלט הדבר עתה, אלא תלוי ועומד לפי זכות מעשיהם, וע"כ בא מרע"ה לפני ה' ושאל אוהו קושית נמ"כ

אם הכונה בהגזירה כפי פירוש הג' א"כ היה די לפטור אותם בגזירת הגירות ולחשוב משעה שנולד יצחק, ע"כ הנני רוצה לידע הטעם מדוע הפסתה בחומר הגזירה למה הרעותה לעם הזה. כלומר מדוע נגזר עליהם העבדות והעניות הלא הין יכולים לצאת ולפטור א"ע בתשלום הת' שנה של הגירות? ואם הכונה היא כפי פירוש הב' דצריכים להיות דוקא בענוי של ת' שנה, ולא תוכל לחשוב מלידת יצחק. א"כ למה זה שלחתני? כי הלא יהיו צריכים לשהות פה עוד זמן רב! והוסיף לאמר כי הנה בדרך אגב אשאלך עוד, כי הנה ראיתי כי המה משוקעים כהיום במ"ט שערי טומאה כמש"כ המפרשים ז"ל, ואם ח"ו תחשוב לתפוס המדה של הענוי ולחשוב ממשך זה עד ת' שנה, וזהו אומרו, ואם מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך התחילה הגזירה להרע לעם הזה! הנה אף כי דבכך לא ישוב אחור להיות מקוים גם בזמן רב כזה, אמנם מאשר כבר הבטחת לאברהם אע"ה להיות זרעו בגוים ולהוציאם ברכוש גדול זרע קודש זרע של אאע"ה וכמש"כ וקראו להם עם הקדש גאולי ה' [ישעיה סא] ובתורה עד יעבור עמךד' וגו', וכפי שאראה מצבם כעת פרוע לשמצה, הנני מתירא כי לא יוכלו אח"כ ח"ו להקרא בשם עמך כי יפלו בנ' שערי טומאה, וא"כ ודאי הלא לא תליל את עמך להיות נקראים עמך ונחלתך, [או שיש לפרש כפשוטו שחשש מרע"ה שלא יכלו ח"ו לגמרי במשך רב כזה, והבוחר יבחר.] ועי"ז באה תשובתו ית' למרע"ה על כל השאלות שלו בכלל, כי הכונה האמיתית בהגזירה הוא כפי' הא' שבין הכל יושלם הת' שנה, והחשבון התחיל משנולד יצחק, ועתה בתשלום הענוי יהיה נגמר הת' שנה. וזהו אומרו עתה תראה אשר אעשה לפרעה, כי כאשר התחיל כעת לרדות את בני ישראל ביד חזקה, ע"כ ישלחם ויגרשם מארצו, וד"ל כי נכון הוא. [ולפ"ז אל"ל כי קושי השעבוד יחשב לתשלום הזמן],—כ"ז הוא לשיטת ר' ישמעאל—אבל לשיטת ר"ע דדורש לשונות כפילים, ע"כ בא כופל הלשון של „ידוע הדע" לפרש שתי ידיעות בזה א') שיהיו צריכין להיות כל הת' שנה במלואם—ב') תדע ידיעה אחרת דאם יעבדום ועינו אותם יֵחָשֵׁב כובד השעבוד להשלים הת' שנים בהקדם—ולשיטתו יתפרש לנו כמה פסוקים בזה האופן, דאחרי אשר קץ גאולתם הי' תלוי בשתי אופנים, א) בעתה של הת' שנה. ב) להחיש הקץ ע"י קושי השעבוד ע"כ כשהשביע יוסף את אחיו השביע אותם בלשון כפול פקוד יפקוד א' אתכם לרמז על שני הזמנים דבין כו"כ יהי' השבועה חלה [עיין בנח"ג *] ומתחילה גם בנ"י לא חשבו לצאת קודם הזמן, ואך

כשעלתה

נחל גבים *) ובזה יבואר דברי המד"ר בפ' בשלח על פי ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי השבע השביע את בני"י לאמר פקד יפקוד א' וגו'. זש"כ חכם לב יקח מצות זה משה שכל ישראל היו עסוקין בכסף וזהב, ומשה היה עסוק בעצמות יוסף כו' עיי"ש. וצריך להבין מדוע כינו אותו עתה בשם חכם לב, וגם לבאר סוף דברי הכתוב ואויל שפתים ילבט, שיהיה נמשך לפי דברי רז"ל הנ"ל—אכן רז"ל באו לתקן בזה, דהנה בהשקפה הראשונה יקשה מדוע לא נמצאו אז בעדת בני ישראל עוד אנשים יר"א שיזדרזו לקיים את השבוע שהשביע יוסף, זולת מרע"ה—ובע"כ צ"ל שבני"י חשבו ששבועת יוסף לא היתה חלה כי אם על הדור שיהיה בעת השלמת הת' שנים, ולא קודם לזה. ובמש"כ פקוד יפקוד אלהים וגו' שזה יורה על הזמן המוגבל מאתו ית' עפ"י מדה"ד, ובשגלו למנין כדיו עדיין לא הגיע זמן השבועה, ומה שאמר להם בכפל פקוד יפקוד, הוא רק כלשון בני אדם. אמנם מרע"ה שהיה חכם לב [כי לאמר שדבריו יתבאר כלבי"א א"ל לזה חכמה יתירה] הבין כי כפילת הדברים יורה עוד כונה שניה שבין קץ ובין קץ תהיה חלה השבועה, ואפילו אם יצאו קודם זמנם תהיה חלה השבועה עליהם להעלותו מזה. וע"כ אמר פקוד יפקוד א' וגו' לאמר, הן שיהיה פקוד, איזה פקידה מצד רחמיו ית', או שיפקוד אלהיים אתכם מצד מדה"ד, בין קץ ובין קץ והעליתם את עצמותי וגו'. וע"כ אה"כ ויקח משה את עצמות יוסף עמו—

כשעלתה שועת בנ"י אל ה' מן העבודה אה"כ: וירא א' את בנ"י וידע א' מה שעליו לעשות לפדותם קודם הזמן—וזהו אומרו ית' למרע"ה ראה ראיתי—בראיה שניה—את עני עמי אשר במצרים, לפדותם בעבור העינוי ולחשוב להם כובד השעבוד להשלמה הת' שנים, וע"כ אמר לו אח"כ פקוד פקדתי אתכם [ג. ט"ז] [וע"כ נלטוה להראות להם האות במטה ובנחש ע"ז הכונה, כי המטה אינו מזיק כ"כ כנחש, אמנם אי אפשר להכפילו, ולריך להיות ארוך כמו שהוא—ונשתנה אח"כ לנחש שהוא מזיק בעקילתו להורות על היפוכו של דבר, שיהי' תגבורת הרע אמנם יוכל להכפל ולהתמעט משיעור ארכו—וכן יהיה נחלף אלל בנ"י אורך הזמן—בהכפלת קושי השעבוד—ולזה: „וינס משה מפניו" כי נתבהל ונרעש מכובד השעבוד, וכמו שהיה אח"כ באמת—ובזה הראה לו הש"ת כי ע"י"ז יהיה קץ וסוף להשעבוד להוליאם ממלרים, וזהו שאה"כ שאמר לו הש"ת שלח ידך ואחז בזנבו ויאחז בקלה המטה להורות כי בזה יושלם השעבוד וע"כ אה"כ כי בעשית האותות לעיני העם, ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בנ"י—וכי ראה את „ענים" לפדותם קודם הזמן, ויקדו וישתחוו] וע"כ כאשר ראה מרע"ה את הכבדת העבודה על בנ"י למנוע מהם התבן, וע"י"ז הי' קשה להם להשלים מתכונת הלבנים עד שהוכרחו למלאות השבון בלקיחת בניהם הקטנים ולתתם בבנין חרה למשה מאד, על גודל הרעה הזאת, ואמר למה הרעותה לעם הזה, וא"ת מאי איכפת לי—באותן הנתונים תחת הבנין כמו שמסיים אח"כ [ובזה יל"פ הכ' כשבאו השוטרים ללעוק אל פרעה—לאמר, תבן אין ניתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו, והנה עבדיך מוכים—וחטאת עמך כלומר יתחסר עמך, כי שרש חטא הוראתו חסרון כמו והייתי אני ובני שלמה חטאים [מ"א א] כי ע"י"ז יתמעט עמך—לאבד מהם הרבה] וע"כ טען מרע"ה כי על שתי אופני הגאולות יקשה לי, כי אם כונתך להחיש הקץ בקושי השעבוד. א"כ למה הרעות, להכביד עולם יותר מדאי, כי נתונים המה למרמס, ואם תרלה להמתין על בעתה, למה זה שלחתני? ויען כי שלחתני בע"כ נראה כי הנך רולה להחיש הקץ, אבל אם מאז באתי וגו', הרע לעם הזה לתת בניהם בהבנין, א"כ והצל תליל אותם שיבארו— אבל לא הללת כולם, כי מה תעשה בנתונים תחת הבנין? וע"ז השיב לו הש"ת כי זאת הוא בהכרח למהר גאולתן וא"א לעשות במתינות עוד, כי ביד חזקה שהי' נוגש אותם עד הנה, אז הי' משלחם בעוד איזה משך זמן. אבל במה שיכפל עוד „ביד חזקה" יותר מדאי, בזה יגרשם מארלו במהירות. ובזה יהיה המשך הכתובים שבפ' וארא, ויאמר אליו אני ה' שבראתי את העולם והכיר טובי וחסדי בהתורה לקחת אותם לי לעם, ואי אפשר להמשיך הדבר יותר:

ועוד

מטעם כי בחכמה לבו הבין לדרוש כפלת הדברים, כי השבע השביע את בנ"י—בשתי שבועות—הן פקוד, או יפקוד אלהים אתכם והעליתם וגו'.—ומעתה יובן נ"כ סיפא דקרא והול"ל שפתים ילבש—עפי"מ שארז"ל במדבר היה רלה וינוס, ארונו של יוסף ראה דכתיב וינס התולה נס מפני הנס ע"ש, דהנה הסר של ים לא רלה להתבקע לפני בנ"י אף שתנאי התנה הקב"ה בבריאה שיתבקע לפני בנ"י כמו שדרז"ל ע"פ לפנות בוקר לאיתנו לתנאו הראשון, עכ"ז היה בא בטענה ג"כ כי ארבע מאות שנה הנם מחויבים להשתעבד ועדיין לא שלמו, ע"כ אינני מחויב לקיים התנאי קודם הזמן,—אמנם לפי דברינו בדעת ר"ע לדרוש לשונות כפולים, א"כ בלבון ידוע תדע נרמז שתי משמעות בין שיהיה בהשלמת הזמן, או בקושי השעבוד של ועבדום ועני אותם וְחָשַׁב כתי שנה, וע"כ השביע יוסף פקוד יפקוד ג"כ בכפל השבועה. ע"כ כשראה השר של ים את ארונו של יוסף, הבין כי גם זה נכנס בכלל גזירתו ית', ע"כ הוכרח לנוס מפני בנ"י, ותשה כ תבש לב זה מבה. יקח מלות, ארונו של יוסף—ע"י"ז אול—זה בר של ים [מה שביטוי אותו בשם אול עיין מב"כ בפי' בשלח] שפתים ילבש—שלא היה יכול למעון על חסרון השלמת הגזירה ודוק.

ועוד יש לבאר בזה בהקדם דברי המד"ר כפ' לך, על דברי הכתוב ידוע תדע, ידוע שאני מפזרן, תדע שאני מכנסן, ידוע שאני ממשכנן, תדע שאני פורקן, ידוע שאני משעבדן, תדע שאני גואלן, ע"כ. והדברים צריכים ביאור, והנ"ל בזה כי הנה דרכי ה' בהנהגתו את עולמו שתים הנה. א) עפ"י מרוץ הטבע. ב) בדרך נס ושידוד הטבע, ואף שאצלו ית' אין נ"מ כי דא ודא אחת היא לו בלא לאות ויגיעה, [וכמו שפירשו המפרשים, מאת ה' היתה זאת! כמו הרגל והויית הטבע, אך, נפלאת היא בעינינו, כלומר: רק למראית עינינו נראית כפלא באשר עיני בשר לנו] עכ"ז אצלנו רב ההבדל בין שתי אלה א) כי כל הנעשה לפנינו מעוטף בדרך הטבעי, כי אין אנו מכירים בהם כי פעולותיו ית' המה, וקצרה תבונתינו להתבונן בם כי רק מעשה ידי היוצר המה. ואף כי הורה לנו הרמב"ם ז"ל בה' יסודי התורה, שבהתבונן האדם בסדרי הטבע ומכיר כל הברואים יצורי מעלה ומטה, ויראה בהם חכמתו של הקב"ה, מוסיף עי"ז אהבה למקום והצמאת נפשו ויכמה בשרו לאהוב המקום ב"ה, ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וכו', עי"ש בלשונו הזהב. אבל לא רבים יחכמו, וחשכו עיני הרואים, כי חשכת החומר האפיל עליהם לתלות הכל במקרה ובהזדמן, כאשר הורגלו בהם מיום הולדם ולא ישמע קולם כאשר פירשו המפרשים דברי אדוננו דהמע"ה, השמים מספרים כבוד אל, ומעשה ידיו מגיד הרקיע, כי יספיקו דים להודיע ולהגיד לכל את גדולת הבורא וכבוד גבורתו, אך, מאשר יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת, כלומר יום ולילה תמיד בלי הֶרֶף הורגלו בהם בני אדם ע"כ לא נשמע קולם [עיין נח"ג *] אבל בעת יעשה הש"ת נסים יוצאים מגבול הטבע יתפעל האדם תיכף חיש מהר, ויתבונן ויכיר כי מעשה ה' המה, ופעולות כאלו ישמיעו קול שבחו בעוז, וכמש"כ נשאו נהרות קולם, וכמו שאמרו בשירת הים, מי כמוך באלים ה'! כלומר, אף כי באלים. ר"ל בהתקיפים והאדירים היינו מהברואים הגדולים הנמצאים בעולם השפל והגלגלים, נוכל להכיר ולידע מורא מפעלותיך בהם ולאמר מי כמוך! ומכש"כ מי כמוך נאדר בקודש, היינו מהנבראים הקדושים מעולם המלאכים המשרתים את פני הקודש, בודאי נוכל להבין ולהרגיש כי מי כמוך! עכ"ז אנחנו בני חלד לא נתפעל כ"כ מזה, ואך אז נורא תהלות אתה! רק בעת אשר אתה עושה פלא.

והנה בטעם העונש שנגזר על זרע אאע"ה להשתעבד בגלות ת' שנה, אף כי לדעת שמואל [בנדרים ל"ב.] הוא על מה שחטא ואמר במה אדע וגו'. אכן מלינו שר' אלעזר וריו"ח אמרו טעמים אחרים בזה עיי"ש, כנראה שלדעתם דיבור במה אדע לא נחשב לו לעון, יען כי לא מחוסר אמנה ח"ו אמר כן, והראיה מהכתיב הקודם בהבטחת הבנים כתיב והאמין בה' וגו', ובע"כ שכונה אחרת

אמר

נחל גבים *) ותוך לעניננו יל"פ כי הכתובים באופן זה, כי הכתוב עצמו יפרש גודל התמי' על מה שלא יפעלו השמים וכל צבאם רומם חזק על גבוה האופנים מקור פעולתם התמידי, אשר בלא הרף יגידו ויספרו כבודו ית' ביום ובלילה בלא הפסק, עי"ז הוא בא כמשיב, כי אין החסרון מצד המספרים והמגידים כי השמש יום ליום יביע אומר, ולילה ללילה יחוה דעת. אמנם מה שהוא כאלו אין אומר ואין דברים, החסרון הוא מצד המקבלים כי לא יוכלו לשמוע ולהבין את קול דבריהם. וזהו אומרו בלא נשמע קולם.— וכמליצתם ז"ל [ביומא כ'] אלמלא קול המונה של רומי [שהוא לשון כולל לכל הדברים המפריעים ומונעים את לבות בני האדם מלהבין ולהכיר את האמת] היה נשמע קול גלגל חמה המסבב ברקיע, וד"ל, והמשים והמתיק הרעיון הזה במליצתו הנשגבה כי הנה כל דברי השמים וכו' הנם ממלאים את כל הארץ והגעו עד עונם עד שיקרבו הבריאה לחזור אל לב האדם אשר יפה אזני שכלו לקבל מוסר תוכחתם, כמשיא בכל הארץ יצא קוים! ועכ"ז אזני בני אדם התרשנה ולא ישמעו שום רושם עליהם. כאלו היו בקנה הבל מליהם, וע"כ לא ישמעו אותם. ורחוק הדבר מכליותיהם והיא מליצה נפלאה.

אמר כן עפ"י דברינו הקודמים, יען כי אאע"ה ברוח קדשו ידע כי מתנת הארץ לא יירשו בניו כי אם ע"י יסורי גלות קודם לזה, וכמאמרם ז"ל [ברכות ה'] ג' מתנות טובות, וא"י אחת מהם אשר לא נתנ' כי אם על ידי יסורין, אשר עי"ז יתמרקו ויזדככו מתלאת מדותיהם הנשחתות אז יוכלו אח"כ לקבל ירושת אבותיהם, בהכירם עי"ז את השגחתו יתב' עליהם תמיד בכל זמן ועידן, הן לטוב, והן למוטב, ואאע"ה בפחדו פן יהי שבט מוסרו ית' בגלותם מסתתר ועטוף בצעיף הטבע, ולא ידע להם דרכו והלוכו בקודש, ולא יבינו אל פעולות ה' ואל מעשה ידיו, ויתלו הכל במקרה ובהזדמנות ולא יכירו את הבוי"ת, ועי"ז לא תתקיים להם ירושת הארץ, כי יתערבו עם תועים לסור מאחריו אל התוהו וההבל. ע"ז שאל את הבוית"ש, לאמר במה אדע, פירוש: האם ימצא בפעולות הנהגתך עם בני איזה כח נגלה, אשר יהיה להם עי"ז הכרה וידיעה ברורה כי אתה הוא העושה כל, בכדי שאהיה בטוח, כי אירשנה ירושה קיימת, שאין לה הפסק לדורותי, והודיעני נא את הסימן המובהק במה תהיה הידיעה היא? ע"ז בא אליו תשובתו יתב' הן, בוודאי, ידוע תדע! כי כל אופני הפעולות שאעשה עם בניך, יהיה הכל יוצא מגבול הטבע, הן הרעות, והן הטובות, יהיה הכל באופן נפלא למעלה מן הטבע, ויכירו וידעו כי רק, אני הוא העושה הכל. וזהו אומרו, ידוע! שאני, הוא המפזרן, שלא כדרך הטבע, וכן ג"כ, תדע! שאני, הוא המכנסן שלא יהיה בהסתר פנים ובחשאי, רק הרעות יהיו גדולות למעלה מן הטבע, וכן הטובות, והמתקת הדברים בדרך הסבר, כי איש פשוט הנוסע בדרך, הוא נוסע מבלי השמיע קול פעמון, אבל אם איש מרמי המעלה יסע בדרכו יהי' פעמון תלוי בצוארי הסוס, ונשמע קולו כי איש שר וחשוב נוסע על אם הדרך. [וכן מאמר

הנביא [ישעיה מ'] על עת העתיד כי כאשר יהיה קול קורא במדבר „פנו דרך ה'! ישרו בערבה מסילה לאלהינו"! אזי כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו וגו', למעלה מהטבע ויהיה נגלה כבוד ה'. ועיין בדרוש לפ' וישב ותבין את דברינו יותר], וזהו אומרו ית' ליעקב אע"ה כשהיה מתירא לירד מצרימה פן ישתקעו בניו בהבלי אלילי מצרים וישכחו את ה', אל תירא מרדה מצרימה וגו', כי אנכי! ארד עמך מצרימה, פי' כי בירידתן ושפלותם של שונאי ישראל יהיה ניכר פעולת מעשי כי רק, אנכי הנני עושה זאת, וכן גם בהעלאה יהיה היכר גדול [כהסבר תלית הפעמון] כי, אנכי! אעלך גם עלה! וע"כ בהתחלת שליחותו של מרע"ה כשאמר לו השי"ת לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בנ"י ממצרים, שאל תיכף מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו', לאמר: איה ה„אנכי" שלך אשר אמרת ליעקב, [כדרז"ל במד"ר] ובמה תהיה ניכרת פעולתך בזה, אם אנכי אלך וגו' ואוציא את בני ישראל ממצרים בדרך הטבע? ע"ז השיב לו השי"ת כי בודאי אהיה עמך, ויהיו סימנים מובהקים לכל הפעולות שתעשה בזה כי המה מעשה ידי [וביאור סוף דברי הכתוב. וזה לך ־ האות וגו' עיין בפ' בשלח בפ' אז ישיר וגו' תמצא ביאור נכון ע"ז]:

ועיין עוד בהדרוש לפ' וישב שהארכנו לבאר עוד הבדל ב' שיש בין שתי ההנהגות האלה, היינו הטבעית והניסית כי בכל הליכות סדרי הטבע, אין הרעה והטובה מקושרות ותלויות זו בזו, אלא הרעה היא רעה לעצמה, והטובה היא טובה לעצמה, ואין בהם סיבה מחויבת שתצא טובה מטובה, ורעה מרעה, או להפך כי כל או"א מהם היא מעשה בפני עצמה משא"כ בהנהגותיו ית' ע"ד הניסי למעלה מהטבע, הנה הרעה והטובה המה כרוכים יחדיו וכמש"א רז"ל במד"ר

רים

[ריש פ' ראה] הככר והמקל ירדו כרוכים מן השמים, [ועיין בביאורי להפטרת תענית צבור ע"פ תחת הנעצוץ יעלה ברוש וגו'] וכ"ז גלוי וניכר לעין כל, כי בעת יעשה הש"ת שידוד הטבע ודברים נפלאים היוצאים מחוג הטבע, אז יתברר לנו לפעמים כי הרעה היא שורש לצמיחת הטובה. והטובה תוכל להיות סיבה להרעה הבאה אחרי'! כי משנאת האחים ליוסף שגמלו לו רעה. עי"ז באה לו הטובה להתקיים יעודי החלומות, ומהטוב שנעשה ליוסף להתגדל ולהתנשא על כל ארץ מצרים וכמש"כ ויצא יוסף על ארץ מצרים נמשכו אביו ואחיו אחריו למצרים להיות בגלות ושעבוד, ומהגלות והשעבוד שהרעו המצרים לישראל יותר מדאי נעשה נקמה בשונאיהם להודע להם כי יש ד' אדון כל הארץ, והגיע להם התכלית הטוב במה שקבלו התורה והאמונה הטהורה ומתנת הארץ כהבטחתו יתב' לאאע"ה— וזה נשאר לנו לאות ולעדות לדורות הבאים על כל מעשה ד' כי נורא הוא. כי עם כל הטובות שהטיב פרעה ליוסף עד שהגדילו ונשאו והקימו לשלוט על כל ארץ מצרים עד שזכה וזיכה גם לאחיו עמו, עכ"ז עשה אח"כ את עצמו כאלו לא ידע את יוסף, וסופו של דבר כי כפר אח"כ בהשגחתו של מקום. ואמר לא ידעתי את ד', כמאמז"ל כל הכופר בטובתו של חבירו סופו לכפור בטובתו של מקום, אתמול לא ידע את יוסף, ואח"כ לא ידע את ד' ועפי"ז יל"פ הכתוב [בתהלים פ"א] אחרי אומרו תקעו בחדש שופר וגו' הוא רה"ש. אשר ביום ההוא יהי' הרת עולם מכל הנעשה מראשית השנה עד אחריתו. הן בפרנסת היצורים, והן בכל הנגזר עליהם וכמו שמסיים ואומר. כי חוק [לישנא דמזוני] לישראל הוא וגם משפט לאלהי יעקב. ע"ז מסיים ואומר: כי עדות ביהוסף שמו. לאמר זהו מופת אותך ועדות על כל פעולות הש"ת והנהגתו. כי גם בצאתו על ארץ מצרים. אשר הי' עומד אז ברום הצלחתו והצלחת בני משפחתו. עכ"ז שמה הנה אנכי „שפת" לא ידעתי של פרעה אשמע! שסופו של דבר שיכפור אח"כ בטובת יוסף ויתעקש אח"כ לומר: לא ידעתי את יוסף, וגם לא ידעתי את ד'. כי כל הענינים המה משתלשלים ובאים זה מזה לפי רצונו יתב' בהם הטובה מענין הרעה והרעה מענין הטובה, וזהו כונת המדרש אחרי כי ידוע שאני הוא המפזרן כנ"ל שיהיה ניכר וגלוי שהפיזור והצרות יבואו ויתחדשו שלא כדרך הטבע, שלא מזה תדע ותבין שאני יהי' ג"כ המכנסן שלא כדרך הטבע, וכן יפורש מה שאמרו אח"כ ידוע! שאני הוא הממשכנן, מזה, תדע שאני הוא פורקן וכו', וע"כ כשהתפלא מרע"ה באומרו ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה! שאינו לפי דרך הטבע להיות נמשך מטובה שליחותו רעה גדולה כזאת לישראל. השיב לו הי"ת כי הלא זהו דרכי הנהגתי תמיד, ומעתה הלא תוכל להשכיל ולראות מה שאעשה לפרעה—וזהו—עתה תראה—ג"כ מזה גופא— כי ביד חזקה ישלחם וגו', כי כן דרכי תמיד להצמיח הטובה מן הרעה וכמש"כ תחת הנעצוץ יעלה ברוש, תחת דוקא, ודו"ק—

עוד באתי בזה כוונת הכתוב ויאמר בי א', שלח נא ביד תשלח, אשר יש לתמוה הרבה על סירובו של מרע"ה בזה, ולדוגמא, אם יהיה דרוש לאיזה סוחר לשלוח איזה שליח לפלכי סיביר לרגלי מסחרו אשר מלא לטוב לפניו, וישאלהו האיש בראשונה לאמר, שמא אינו מוכשר ומסוגל לשליחות הזאת ובפרט בארץ רחוקה כזו, ואז הסוחר ידבר על לבו, כי יהיה בכחו למלא שליחותו, וכי ימציא לו עזר ע"ז, ואח"כ יבוא אליו

ביום

ביום מחר שנית בשאלה, האיך יוכל לנסוע שמה בלא רשיון הממשלה, ויענהו הסוחר כי ישיג עבורו רשיון כנהוג עפ"י חוקי המדינה, וביום שאחריו ישוב אליו בשאלתו ואיך אוכל להוציא הדבר לפועל, כי דרוש לזה סכום רב, ולא יאמינו לי לתת בהקפה, ויענה הסוחר כי יתן לו אג"ו בחת"י אל האנשים אשר יכירו אותו וישיג כל הדרוש. ואח"כ שב ובא בטענה לאמר, הנה אין לי ידיעה נכונה בשפת המדינה, ואיך אוכל להפיק רצונך כהוגן? ע"ז הוא משיבו כי אין לך לפחוד מזה כי זוזי דאנשי איגון עבדין ליה ספסירותא, ובעת תמצא שם אנשים שיהיו לך לפה ולעזור בזה.— ואחרי כל הדברים האלה ובהיות כבר הכל מוכשר ומוכן לנסיעתו, אם יבוא האיש הזה אל הסוחר ויאמר לו הנני מבקש מאתך סוחר נכבד כי לא תאיץ בי לשלחני, מאשר אין רצוני לזה, לך ובחור איש אחר תחתי! הלא יכעוס עליו הסוחר בקול לאמר אם לא הי' רצון רוחך לזה, מדוע הלאיתני עד כה בהרבות דברים, הלא היה לך להשיב התשובה הזאת תיכף בפעם הראשון.— כן הוא לפלא תשובתו של משה אל השי"ת אחרי כל הדברים שעברו בינו ובין השי"ת, אשר לפי דרז"ל [בש"ר פ"ג סי' י"ד,] סירב מרע"ה בשליחותו כשבעה ימים, ובשאלתו הראשונה אמר מי אנכי וגו' והשיב לו השי"ת כי אהיה עמך וגו' ואח"כ אמר הנה אנכי בא אל בנ"י וגו' ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, והשיב לו השי"ת גם ע"ז בהודעת שמותיו ית'— ואח"כ טען ואמר והן לא יאמינו לי וגו', והשיב לו השי"ת מזה בידך וגו' עד שהראו כל האותות, ואח"כ טען ואמר לא איש דברים אנכי וגו' וגם ע"ז בא תשובתו ית' מי שם פה לאדם וגו' והוריתיך אשר תדבר, ואחרי כל הדברים האלה חזר ואמר בי א' שלח נא ביד תשלח! אנכי לא ארצה להיות שלוחך! :

ואף כי אמנם הכתוב אומר ע"ז ויחר אף ד' במשה וגו' לאמר כי העלה עליו בזה חרון אף של מקום, אבל על מרע"ה יקשה האיך איככה ערב את לבו לאמר כזאת, לפניו ית"ש, כי אם לא הי' רצונו לזה, הלא הי' יכול להשיב כזאת בראשית דברי השי"ת עמו—והנ"ל בזה כי הנה מרע"ה הי' סובר בדעתו כי אף שהי' הבטחתו ית' אליו שיהי' עמו, עכ"ז חשב במחשבתו שיהי' לזה ג"כ איזה סיוע עפ"י דרך הטבע. לשחד את לב פרעה במתנת יד. ושוחד באיזה דורון כיד ד' וכיו"ב סגולות טבעיות, ושיסיר ממנו כל המניעות בזה בדרך הטבעי ג"כ. ובוודאי מוכן אללו ית' לשלוח על ידו לפרעה איזה דורון הגון ותשוב לקחת בזה את לב פרעה בתכשיט גדול של זהב משובץ במשבצות פנינים יקרים המפליאים עין כל רואה. כיד ד' הרחבה. ואז אם לא יתרצה בזה יתרה אותו עפ"י ציווי ד' בחוזק יד. וע"כ אחרי גמרו כל הדברים הנ"ל ונגער לילך בקש ממנו ית' לאמר. אחרי כי הנני מוכן לילך בשליחותך מעתה—בי אד' ! הנה—שלח נא—מה שתרצה לשלוח „ביד תשלח". כלומר תן אותו לידי ואלך לדרכי [ולא רחוקה הכונה הזאת מדרז"ל על מה שאמר פרעה לא ידעתי את ד'. מעולם לא שלח לי דורון. ובמד"ר וארא על פ' כבד לב פרעה וגו' והוא אומר לשלוח לו דורון עיי"ש כנראה באלמלי הי' מביא לו דורון הי' נוח לרצות לשלח את ישראל מארצו] וגם ע"ז חרה אפו של השי"ת עליו לאמר האם לכסיל הזה יהי' בדעתך לשלוח לו עוד איזה מתנה? אין טוב לכסיל כי אם שבט לגוו ומטה לשכמו! וז"ש אח"כ: ואת המטה הזה תקח בידך וגו'. להראות לו כחי ועוצם ידי. ויהי' מוכרח לשמוע בקולי מבלי כל דורון ושחד. רק בדברים בעלמא כי אהרן אחיך יהי' נביאך. וכאשר בא בידים ריקנות אל פרעה.

והשיב

ב וַיְדַבֵּ֥ר אֱלֹהִ֖ים אֶל־מֹשֶׁ֑ה
וַיֹּ֥אמֶר אֵלָ֖יו אֲנִ֥י יְהוָֽה׃
ג וָאֵרָ֗א אֶל־אַבְרָהָ֛ם אֶל־יִצְחָ֥ק
וְאֶל־יַעֲקֹ֖ב בְּאֵ֣ל שַׁדָּ֑י וּשְׁמִ֣י יְהוָ֔ה

ב וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַאֲמַר
לֵהּ אֲנָא יְיָ: ג וְאִתְגְּלֵיתִי
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְיָ לָא

תולדות אהרן. וארא אל אברהם עקדה שער יח. עקרים מב פ"ים:

רש"י

(ב) וידבר אלהים אל משה. דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה: ויאמר אליו אני ה'. נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה' נאמן להפרע. כשהוא אומר אצל עונש כגון וחללת את שם אלהיך אני ה' וכשהוא אומר אצל קיום מצות כגון ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה' נאמן ליתן שכר: (ג) וארא. אל האבות: באל שדי הבטחתים הבטחות ובכלן אמרתי להם אני אל שדי: ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי לא נכרתי להם במדת אמתית

בעל הטורים

(ג) וארא. לעיל מיניה כתיב יגרשם מארצו וסמיך ליה. וידבר אלהים מלמד שלא היה הדבור עמו בארצו אלא חוץ לכרך: וארא ו' ארא וי"פ כתיב באבות וירא ג' באברהם ב' ביצחק א' ביעקב: אלהים. בגימטריא הוא דיין שדבר אתו משפט: וארא. בגי' יצחק כדאיתא במדרש. שיצחק גרם לישראל שיצאו ממצרים. וארא אל אברהם. ס"ת אלם שעשו עצמם אלמים ולא הרהרו אחר מדותי: באל שדי. זה אינו חוזר אלא על אברהם ויעקב שלהם נראה באל שדי ופרש"י זה מה שנאמר ביצחק והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך נאמר בה באל שדי. ד"א אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה'. פי' באלו ג' שמות נראיתי להם בשם יו"ד ה"א הבטחתים להושיבם בארץ לבטח ובשם אל שדי הבטחתי אותם להפרות ולהרבות כי זה השם הוא על פריה ורביה. ב' דיעקב ק' דיצחק מ' דאברהם והוא בק"מ והוא כא"ת ב"ש שדי לכן נראה להם בזה השם. ובר"ת א' דאברהם י' דיצחק וי' דיעקב עולה כ"א כמנין אהיה הרי השם בר"ת וס"ת וזה הונה מלאך ה' סביב ליראיו:

תורת גבריאל

והשיב לי פרעה עזות לא ידעתי את ד' מעולם לא שלח לי דורין, אז מלא מרע"ה עוז בנפשו לאמר לפניו ית' כי הלא כן בקשתי מאתך לתת איזה מתנת יד עבורו, אבל כשבאתי אל פרעה בידים ריקנות, רק לדבר בשמך לבד, ע"כ לא פעלתי מאומה ורק עוד הרע לעם הזה, וגו' ובאה ע"ז תשובתו ית' עתה תראה וגו' כי ביד חזקה וגו' למעלה מן הטבע בלא שום סייע ופעולת הטבע כלל, כנ"ל בזה, ואם שניתי ד' הטוב יכפר בעדי—:

וידבר א' אל משה ויאמר אליו אני ד'. ובמד"ר אמרו ע"ז וידבר א' אל משה, ר' מאיר אומר משל למלך ב"ו שהי' משיא את בתו קרא לקרתני אחד [פי' בן עיר] להיות סרסור ביניהם התחיל מדבר בגסות כנגדו. אמר המלך מי הגים את לבך לא אני הוא שעשיתי אותך סרסור כך אמר הקב"ה למשה מי גרם לך שתרבה דברים הללו אני הוא שגדלתי לך, ור' יהודה אמר כך אמר משה בשעה שאמרת לי לך ואשלחך אל פרעה במדת רחמים אמרת לי שאתה עתיד לגואלן, שמא עד שבאתי נהפכה למה"ד · אמר לו הקב"ה אני ד' במדת רחמים אני עומד, הוי ויאמר אליו אני ד' ע"כ.—והנל"פ דרז"ל דר"מ ור"י לא פליגי אהדדי בפירוש הכתוב, אלא דר"מ מפרש לרישא דקרא, ור"י מפרש לסיפא דקרא—שהיה קשה להם סתירת הכתוב דפתח בא',—שהוא דין—וסיים

לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם׃ ד וְגַם הֲקִמֹתִי
אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־
אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם
אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃ ה וְגַם ׀ אֲנִי
שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם
וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי׃ ו לָכֵן אֱמֹר

הוֹדַעִית לְהוֹן׃ ד וְאַף אֲקֵימִית
יָת קְיָמִי עִמְּהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן
יָת־אַרְעָא דִכְנָעַן יָת אַרְעָא
תּוֹתָבוּתְהוֹן דְּאִתּוֹתָבוּ בַהּ׃
ה וְאַף קֳדָמַי שְׁמִיעַ יָת
קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מִצְרָאֵי
מַפְלְחִין בְּהוֹן וְדָכִירְנָא יָת
קְיָמִי׃ ו בְּכֵן אֱמַר לִבְנֵי

הולדות אהרן. וגם הקמותי סנהדרין צ: ואזכור את ספר הזוהר פ' האזינו:

רש"י

שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי שהרי הבטחתי ולא קיימתי: (ד) וגם הקמתי את בריתי וגו'. וגם כשנראיתי להם באל שדי הלבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם: לתת להם את ארץ כנען. לאברהם בפרשת מילה נאמר אני אל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך. ליצחק כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם באל שדי אמרתי ליעקב אני אל שדי פרה ורבה וגו' ואת הארץ אשר וגו' הרי שנדרתי להם ולא קיימתי: (ה) וגם אני. כמו שהלבתי והעמדתי הברית יש עלי לקיים לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים: אשר מצרים מעבידים אתם ואזכר. אותו הברית. כי בברית בין הבתרים אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי: (ו) לכן. ע"פ אותה השבועה: אמר לבני ישראל אני ה'.

בעל הטורים

(ד) לתת להם את ארץ כנען. לתת עולה ת"י ת"ך רמז לבני מקדשים שעמדו ת"י ת"ך שנים: אשר גרו בה. מנין אשר גרו בה עמדו שערה שבטים בארץ: (ה) נאקת. בא"ת ב"ש מהד"א נגימי האבות לומר לך שעלתה לעקת האבות ותפלתם: (ו) לכן אמור. ב' במס' לכן אמור לבני ישראל לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום בדרש בספרי כל מה שעשה משה עשה פנחס משה נעשה שליח להוציא ישראל ממצרים ופנחס יהיה שליח ויוציא ישראל מגלות וכן

תורת גבריאל

בהוי' שהוא רחמים ובראשונה אמר לשון דיבור שהוא קשה ובסיפו לשון אמירה שהוא רכה, ע"כ אמרו מה שאמרו ע"ז — וביאור הדבר עפי"מ ששמעתי איזה סיפור, בבן מלך גדול בעת היותו עדנה רך ולעיר לימים, נתנו אותו הוריו להתחנך בבית הלמודים, ולחכמו בכל עניני מדע ותבונה, והתחבר שמה עם נער אחד מאצילי הארץ, ונעשה לו ריע אהוב, ודבוק באהבתו כאח לו, כדרך התלמידים הלומדים בבית הספר שילמדו ויתקשרו בקשר ידידות ואהבה, ואמנם כאשר השלימו חוק לימודם ויצאו מבית הספר התפרדו איש מעל אחיו, ובן המלך ירש את כס המלוכה, ובן האציל שב אל אחוזת אבותיו — לימים הי' נדרש לו להמלך למנות נציב באיזה מדינה רחוקה ממדינת מלכותו — ויזכור חוק אהבתו לחבירו אשר הקשיב אתו לקח בבתי הלימודים, וישלח אחריו לבוא אליו, ובבואו נפל על צוארו ויחבקהו בזריעות אהבה, וישהה אצלו איזה ימים בשמחות וגיל כראוי לאוהב וריע של המלך, ואח"כ לפני הפרדו בשר לו הבשורה הזאת כי נשאו לבו למנותו לנציב במדינה פלונית

לִבְנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֮ אֲנִ֣י יְהוָה֒ וְהוֹצֵאתִ֣י אֶתְכֶ֗ם מִתַּ֙חַת֙ סִבְלֹ֣ת מִצְרַ֔יִם וְהִצַּלְתִּ֥י אֶתְכֶ֖ם מֵעֲבֹדָתָ֑ם וְגָאַלְתִּ֤י אֶתְכֶם֙ בִּזְר֣וֹעַ נְטוּיָ֔ה וּבִשְׁפָטִ֖ים גְּדֹלִֽים׃ ז וְלָקַחְתִּ֨י אֶתְכֶ֥ם לִי֙ לְעָ֔ם

יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ וְאַפֵּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ דְחוּק פָּלְחַן מִצְרָאֵי וְאֱשֵׁיזֵב יָתְכוֹן מִפָּלְחַנְהוֹן וְאֶפְרוֹק יָתְכוֹן בִּדְרָעָא מְרָמָא וּבְדִינִין רַבְרְבִין ז וְאֶקָרֵיב יָתְכוֹן קֳדָמַי לְעַמָּא

תולדות אהרן ולקחתי אתכם סנהדרין קי"א:

בעל הטורים

כל הדברים שעשה משה עשה ג"כ פנחס לכן עולה ק׳ שבזכות אברהם שהוליד בן למאה ויצחק שמצא מאה שערים ויעקב הוליד כל תולדותיו למאה שנים יצאו: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. ד׳ לשונות של גאולה כנגד ד׳ מלכיות ובאחרון כתיב ולקחתי כנגד אדום וע"כ כתיב ביה ולקחתי כאדם שלוקח בחזקה שהוא קשה מכולם. והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי בגימ׳ זה עני בישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות:

רש"י

הנאמן בהבטחתי: והוצאתי אתכם. כי כן הבטחתיו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: סבלת מצרים. טורח

תורת גבריאל

פלונית, ויצוהו על משמרתו, וילו להלבישו בגדי שרד כראוי למשמרתו הגבוהה ויתן לו את טבעתו הוא חותם המלך, וכשעה לפני קבלת רשות פרידתו ממנו צוה עליו המלך לחכות עליו איזה רגע שעה עד אשר ישוב אליו שנית— והמלך נכנס לחדרו וילבש בגדי מלכותו בכל הוד תפארתו, ובגאות לב, ובפנים מפיקות אימה ופחד שב אליו, והתחיל לדבר אתו קשות, וכה היה דברו אליו שמע נא [פלוני] הנה קבלת עליך לעבוד לפני במשמרתך הנתונה לך ממני, ובעוד רגעים מועטים תקח ממני ברכת הפרידה, ותתרחק ממני וממקום מושבי, פן ואולי יעלה על לבבך לילך בשרירות לבך להטעותך לעשות כל דבר רע נגד חוקי המלוכה והמדינה, או בעת שתבוא אליך פקודתי לעשות איזה דבר תתעלל בזה, או תהיה חכם בעיניך לשכל את הנהגתי, ותשען עלמך כי אהבתינו הישנה תכפר על כל עון ואשמה, ולא יאונה לך כל רע, וחטאת למלכך ולעמו, ע"כ שמע נא [פלוני] כי נקה לא אנקך, ועל כל דבר פשע אתה עתיד לתת דין וחשבון לפני, ואחשוב עמך כבוגד ומורד, ע"כ תדע לפני מי אתה עומד ותהי' יראתי על פניך תמיד, למען תלך בדרך טובים,—והגליב הזה נשתומם למראה עיניו ולמשמע אזניו, וחיל ורעדה אחזתהו וארכובותיו דא לדא נקשן, עד אשר נתחרט בלבו מכל הכבוד והגדולה שמלאתהו, והמלך בראותו כי נתחוורו פני הגליב מהמראה הזה לראות איך ברגע אחד נשתנה פני המלך מטוב לרע, השליך אדרתו מעליו והתחיל לנחמו באומרו אליו שבל יהי' זאת בעיניך לפלא, כי אני הוא, הוא המלך אשר דברתי עמך דברי רצון, ואין בי שום שינוי, אך למען הראות אימתי עליך עשיתי זאת בכדי שתהי' נשמר וזהיר בכל מעשיך לקיים כפי פקודתי, ומבלי להגיס את דעתך נגדי, ע"כ דברי המשל, והנמשל כי ידוע כי נשמות של ישראל חצובות ממקור העליון ברוך הוא, והמה חלק אלהים ממעל וכמש"כ חלקי ד' אמרה נפשי, כי חלק ד' עמו, וכל הגדול מחבירו נשמתו אצולה ממקור היותר גבוה ואחוזה בקשר אמיץ לא יתפרד ח"ו [אם לא ח"ו שנכשל בח"כ] ונשמת מרעה"ש רמה ונשאה על הכל ולכן כשעלה ברצונו

הפשוט

וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ דְּחוּק פָּלְחַן מִצְרָיִם׃
ח וְאָעֵיל יָתְכוֹן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְמִתַּן יָתַהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְאֶתֵּן יָתַהּ לְכוֹן יְרֻתָּא אֲנָא יְיָ׃
ט וּמַלֵּיל מֹשֶׁה כֵּן

וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃
ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃
ט וַיְדַבֵּר

תולדות אהרן המוציא אתכם ברכות לח והבאתי סנהדרין קיא: ונתתי אתה בתרא קיז קיח:

רש"י

משא מצרים: (ח) נשאתי את ידי. הרימותיה להשבע בכסאי: (ט) ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין:

בעל הטורים

(ח) מורשה. ב' במס' דין ואידך משה מורשה קהלת יעקב שבזכות התורה ירשו הארץ כדכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו וכתיב מורשה ולא כתיב ירושה רמז שמורישים ולא יורשים שלא יכנסו לארץ: (ט) מקצר. חסר וי"ו ועולה כמנין ת"ל לומר שלסוף ת"ל שנה יצאו שנאמר ויהי מקץ ארבע מאות שנה ושלשים שנה:

תורת גבריאל

הפשוט להוציא מחשבתו לפועל ע"י שליח בשר ודם, להוציא את בנ"י במצות וכו' וליתן ע"י להם את התורה גזרה חכמתו ית' למצוא את אדון הנביאים מוכשר לקבל עליו את המשרה הזאת, ונגלה עליו בסנה, וברוב חיבה ואהבה הי' הדבור אליו אז, לכנוס אתו בדברים המשיכים לבו של אדם באומרו אנכי א' אביך וגו' והכל במדת הרחמים לפניו, וע"כ מרוב התקרבותו של השי"ת אליו, הנה כשנתפעל מרע"ה מגודל אכזריותו של פרעה על ישראל התחיל לדבר קשות אל השי"ה, לאמר, למה הרעותה! למה שלחתני, ע"כ קבל נזיפה תומ"י ממנו ית' באומרו עתה תראה [לפי דרז"ל] וידבר אתו קשות [וכמשארז"ל במד"ר שם באותה שעה בקשה מה"ד לפגוע במשה] והראה לו את מדת הנהגתו בדין—וע"כ כתיב וידבר אלוקים אל משה, לאמר שנגלה אליו בתואר מדת הדין ודיבר עמו קשות, ואח"כ כשנבהל משה ועמד משתומם על השתנות הדברים, חזר ואמר אליו דברי תנחומין וזהו—ויאמר אליו אני ד'—ומעתה יובנו דברי המד"ר שמתחלה ליינו על התחלת הפ' וידבר א' אל משה, שפי' ר"מ במשל המלך שהי' משיא בתו, וקרא לקרתני וכו' התחיל לדבר גסות וכו' ור"י מפרש סוף הכ' כך אמר משה כו' שמא עד שבאתי נהפכה למה"ד אמר לו הקב"ה אני ד' במדה"ר אני עומד, הוי ויאמר אליו אני ד', ודו"ק כי נכון הוא *):

עיל"פ

נחל גבים. *) מה שמצאתי במכתב של האמו"ר הרב המופלג ומקובל יי"א ר' יחיאל יצחק מרגליות זצ"ל מן ג' יתברו הרמ"א ז"ל ולגב הכתוב לך אשר חדשתי בפי' וארא בהתחלה וידבר א' וגו' ויאמר אני ד'—התחיל בדבור, ובאלוקים ומסיים באמירה ובהוי' רחמים—וגם מקשים איך יאמר ושמי ד' לא נודעתי להם. הלא נכתב כמה פעמים ד' אצל האבות ואברהם קרא למקום בהר ד' יראה—וגם אם העיקר של ד' בי"ה הוא ד' למה כששאל משה ואמרו לי מה שמו וגו' השיבו א' אשר א' למה לא הודיעו שם הוי' וגם זאת ידוע לך שיש יו"ד ספירות. וספירה הראשונה הוא כתר. ועל כל ספירה יש

עליה

עיל"פ עפי"מ שכתב הרמב"ם בפ"ו מה' תשובה הטעם שלקו המצריים אף שהיתה גזירה קדומה מאתו ית', כי גר יהי' זרעך וגו' ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, אמנם מאשר הכבידו עולם יותר מדאי ע"כ נתחייבו ללקות וכמש"כ אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה עיי"ש, וע"כ כאשר שלח השי"ת את מרע"ה לפרעה לאמר לו שלח את עמי ויחוגו לי במדבר, הנה נתמלא פרעה חמה לאמר מי ד' אשר אשמע בקולו וגו' והתחיל להרע יותר, טען מרע"ה לאמר למה הרעותה וגו' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה וגו', השיבו השי"ת כי בכוונה עשיתי זאת יען כי מתחלה מדה"ד היתה מעכבת מאשר הי' צריכין להיות ת' שנה, ולזה יתחייב ג"כ עבדות ועינוי, ואין רחמים בדין, אבל עתה שהעלתי עליו חרון אפו להרע ולהציר יותר, הנה גם מה"ד יהפך לרחם עליהם להוציאם קודם הזמן [ועיין בכפלים לתושי' מהמ"מ דווילנא על פ' למה הרעותה משל נאה ממי שנתפס בבית הסוהר על שלא היה לו כתב תעודה [פאספארט בלע"ז] כו' עיי"ש] ובזה יבוארו הכתובים וידבר א' אל משה—זהו מדה"ד, ויאמר אליו—משה, אני ד'—מאשר הרעו יותר מכפי הגזירה כי, וארא אל אברהם וגו' מאשר הי' בכוחם לסבול כפי מדה"ד, וע"כ—ושמי ד' פי' שיהי' מדה"ד נהפך אצלם לרחמים לא נודעתי להם [וכל זה המה הדברים אשר דבר בשם מדה"ד, ועוד זאת, אמר וגם [בעת] הקמותי את בריתי אתם וגו' [אז גזרתי עבור אומרו במה אדע וגו' ידוע תדע וגו'] ולא הזכיר זאת בפירוש מטעם שלא זאת מזכיר עון לבית ישראל, כי בזכרון העון יתעורר הקטרוג על ישראל—ואמר עוד וגם אני שמעתי פירושו—כמו אעפ"י ששמעתי את נאקת בנ"י אשר מצרים מעבידים אותם, עכ"ז לא רציתי לשמוע בקול נאקתם משום דאזכור את בריתי את ברית בה"ב אשר הי' מעכב בזה—אבל, לכן—פירושו הוא כמו בעבור מה שהי' כעת בראותי רשעת מצרים אליהם יותר מדאי, אמור לבנ"י מעתה אני הוא הוי' להתהפך להם לרחמים ולהטיב להם אף קודם כלות הזמן כמש"א מתחת סבלות מצרים, וגו', מעבודתם, מאמצע עבודתם, וג"כ בשפטים גדולים ודו"ק—:

וארא אל אברהם וגו', ושמי ד' לא נודעתי

עליה שם ועל הכתר הוא שם אהי'—ולפלא הוא הלא היא הגבוה מכל הספירות למה לא נקראת בשם הוי' ב"ה—אמנם יתורץ אשר שם הוי' ירמוז. הי' הוה ויהי' וקודם בריאת העולם איך יקרא הויה בהוא הוה כי אין לו על מה להוות אין מלך בלא עם. ע"כ שם הכתר אהי' היינו שאהי' אחר שאברא את העולם [כוונת מר הגא ז"ל כי העולם נברא בחכמה כמש"כ ה' בחכמה יסד ארץ וגו'] גם בעת גלות מצרים כשיכול השכינה ג"כ בגלות ויעקב חבל נחלתו ואין לו על מה לקווה, לכן אצל הסנה השיב ג"כ אהי' ולע"ע אין אני הוה, ואשר אהי' עוד השעם בגלות [ואז אקרא ג"כ בשם זה] אמר לו משה ד"ה לגרה בשעתה א"ל כה תאמר אהי' שלחני. וכאשר אמר לו משה למה הרעות כשם עליו וידבר א' בדין ואז אמר לו עתה אתחיל להיות הוי' כי נגמר הגלות ואל אברהם וגו' לא יכולתי להגלות בשם הוי' כי הגלות התחלה מיצחק. ועתה תראה אשר אעשה לפרעה. ע"כ קודם שברא עולמו ולא הי' מי שיקרא את שמו—הוא קרא א"ע אהי' ולעתיד אחר אפס הפשט אנו נקרא את שמו ג"כ יהי' כי אז תהיה ח"ל כמש"כ ביום ההוא יהי' והפח"ת ושפתותיו יהי' דובבות בקבר. וקרוב לזה כתב הרשב"ם בפירושו עה"ת בפי' שמות ג' פי' ט"ו וז"ל ומה שכתוב בי"מ אפרש באי"ת ב"ש: (לפת) (הפגת) (זהיפ) (תלמג) (פתמפ) (דפגמי) (הפלפ) (מלמן) (פתפ)
[ולעתיק באי"ב: (הוא) (קורא) (עצמו) (אהיה) (והנו) (קורים) (אותו) (יהיה) (ואו)
(בידפי) (מפק) (גופ) (יצ) (נפצ) (כתבי) וכיים זה עיקר עומק פשוטו של מקראות הללו
(במקום) (יוד) (כמו) (מה) (הוה) (להם) ואין מגלין אותם אלא לצנועין עכ"ל.

נודעתי להם וגו' לכן אמור לבנ"י אני ד' וגו' להבין כוונת הכתובים ביתר ביאור אקדים מה ששמעתי מפי הרב הגדול בתו"י המ"מ מוהר"ר ר' ישראל מינסקער ז"ל, בביאור דרז"ל [פסחים קט"ז] ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים א' אברהם וכו' אשר לכאורה אינו מובן — והסביר בדוגמא כי הקיסר נאפאליאן באנאפארטע בעת שהי' קיסר לרפת, כשהי' חותם א"ע על כתבי פקודותיו הי' חותם א"ע בשם נאפ' קיסר לרפת שזה הי' תוארו, וכן היה נקרא, אמנם אחרי אשר הורד מממשלתו ונגזר עליו גזירת גלות על האי ס"ט עלבא, ורק איזה שרי צבא אשר הי' קשורים עמו באהבה, והשתתפו בצערו, התלוו עמו, והי' קוראים אותו בשם תואר קיסר אם הי' כותב אז איזה מכתב והי' חותם א"ע בשם תואר קיסר, הלא הי' נחשב למשוגע ואויל בעשותו כן. כי לפנים בעת שהי' מושכם למלך מאת 45 מיליאן נפש הי' יכול להתפאר בזה, אבל לעת כזאת אשר כל עם לרפת מרדו בו,—ורק איזה יחידים יכבדוהו ויודו לשמו, הכי בשביל זאת יכנה א"ע בשם זה—כן הוא הנמשל, כי הן כהיום אחרי שקבלנו עלינו את עול מלכותו ודת תוה"ק ברצון ואנחנו מודים לשמו. אם יכונה בתואר אלהי ישראל יש כבוד כביכול לשמו ית', כי ברוב עם הדרת מלך, אבל איך יוכל להיות כבוד לשמו במה שיכנה בשם א' אברהם שהי' יחיד בעולם כי כל העולם היו כופרים ומכחישים את כבודו ית' בעולם לומר איה כבודו, הכי בשביל אאע"ה לבדו יוכל לקרות א"ע בשם א' אברהם—ולזה אמר לו השי"ת כי כבודך יהי' חשוב כ"כ אצלי, להיות נחשב אצלי—כגוי גדול אשר לכבוד ולתפארת יהי' אצלי להקרא עבורך בשם א' אברהם עכ"ל ושפתים ישק — — ומעתה נבין הכתובים שבפרשתינו עפ"י משל לעשיר א' שעלה עשרו להון רב, והי' דר בעיר קטנה, וכמובן שבעיר הקטנה לא מצא לעשות עסקים גדולים לפי ערך הונו, רק לפי ערך מצב בני העיר שעשו עסקים קטנים על ידו, ואף כי הפצירו בו רבים ממכיריו לקבוע דירתו באחד הכרכים הגדולים אשר שמה יוכל לעשות עסקים היותר גדולים לפי ערך הונו, ולעשות לו שם בין רוזני ונסיכי תבל, עכ"ז לא שמע להם, באשר רצה להתנהג במדת ההסתפקות לאמר כי די לפני העסקים האלו, אמנם בהמשך הזמן נשתנה הרצון אצלו ועקר דירתו משם וישב לו בעיר גדולה ופתח בית קאנטאר גדול, ומזה עשה עוד סניפים למסחרו בעירות אחרות עד שפרץ מסחרו לרוב ועשה לו שם כשם הגדולים אשר בארץ, ע"כ דברי המשל, ונבואה אל הנמשל, הבורא ית' בעת שעלה ברצונו הפשוט לברוא את עולמו הסתפק א"ע במדת הצמצום, לאמר. אף כי לערך גדולתו לאין סוף ב"ה, הי' צריך להיות העולם נמתח והולך עד אין סוף עכ"ז הסתפק לברוא אותו במדה וגבול שקצב לו [עיין נח"ג] *) וכמשארז"ל בב"ר לפי גרסת רש"י ז"ל בפ' מקץ. אבל במדרש שלפנינו שם פל"ב גירסא אחרת שלכן נקרא אל שדי, אני הוא שאמרתי לעולמי די [וכן אמר איוב שדי! כלומר מדוע נקרא שמו,

שדי

נחל גבים *) ועפ"ז יל"פ פי' [ישעי' מ'] למה תאמר יעקב וגו' נסתרה דרכי מד' וגו' הלא ידעת וגו' אלהי עולם ד' בורא קצות הארץ וגו' שמדבר החוזה ע"ד הקושיא המפורסם בהרמב"ם פ"ה מהלכות תשובה מענין ידיעה ובחירה — לאמר שבהכרח יתכן רק אחת משתי אלה או שנסתרה דרכי מד', ולא ידע המעשים העתידים, שאם יודע הוא מה שעתיד להיות הלא הדבר מחויב להיות ולהעשות בהכרח כפי ידיעתו. וההכרח לא ישובח ולא יגונה א"כ מעתה אין שכר ועונש, ובע"כ כי מאלהי משפטי יעבור, מבלי דין וחשבון, ואם יש שכר ועונש כמו שכ' בתורה,

בע"כ

מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה מִמְּעִיק רוּחָא וּמִפָּלְחָנָא דַּהֲוָה קַשְׁיָא

רש״י

מקצר רוח. כל מי שהוא מיצר רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בר׳ אליעזר. והביא לי ראיה ממקרא זה בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה׳. למדנו שהקב״ה

תורת גבריאל

שדי, מאשר לא מצאנוהו שגיא כח, להרבות יותר מדאי. וד״ל] — ובמדה הזאת מצאנוהו ג״כ מתנהג בה אף לאחר בריאת עולמו לא הרבה לפרסם כבוד מלכותו על איזה אומה בנוראות גדולות. כי אם הסתפק א״ע בעולמו בהכרת כבוד מלכותו; רק ע״י יחידי סגולה כמו האבה״ש, והי׳ די לו בהיות לו צ״ר גדול מעשר נסיונות שנתנסה א״א ועמד בכולם, עד שלכבוד כביכול יחשב לו כשאנו אומרים א׳ אברהם, ואח״ז גם עם בנו יצחק יחידו, הוא מתפאר ומתכבד בתאר א׳ יצחק, וכן בתאר א׳ יעקב וזוהי הסתפקות נפלאה אבל אח״ז בהגיע תור דודים עלה ברצונו הפשוט לשנות מהנהגתו שהי׳ לו עד עתה בעולמו בתואר שם שד״י ורצה להראות לכל את שמו הויה שהוא מהוה את כל עד א״ס ב״ה והוציא לפעולות ע״י בחירתו בבנ״י ויקחם לו לעם והוא יהי׳ להם לאלהים והרבה להם נפלאותיו בהוציאו אותם מארץ מצרים ובזה בחר לו כביכול תאר הכבוד: „א׳ ישראל״ [ועיין בביאורנו בסוף פ׳ בא בביאור דברי הילקוט ע״פ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות]

וזהו כוונת הכתובים וארא פי׳ נגלה נגליתי מתחלה על פני תבל רק אצל יחידי סגולה, היינו אל אברהם ואח״כ אל יצחק ואח״כ אל יעקב—בשם התואר שלי אל שדי—המורה למדת הסתפקות והגבלה כי לצורך הענינים שהי׳ לי עמהם הי׳ די לי בצמצום וגבול ולפיכך שמי ד׳ המורה על גדולות ונצורות לא נודעתי להם. כי הי׳ די אז בקטנות [והוא כדרך שפרש״י ז״ל לא נכרתי להם במדת „אמיתית״ שלי שעליה נקרא שמי ד׳ ופירוש המלות הוא בדרך זה אבל הכוונה היא אחרת] אמנם מעתה הנני רוצה לפרסם את שמי בעולם בשם הוי׳ ב״ה, ע״כ אמור לבנ״י אני הוי׳ והוצאתי אתכם וגו׳ ולקחתי אתכם לי לעם והייתי „לכם״ לאלהים וגו׳ כלומר שאתחיל להקרא בשם ד׳ אלהי ישראל ודו״ק. [ועיין בפ׳ יתרו מה שביארתי ע״ז שנוי הלשונות שיש בדבור מצות שבת בין לוחות הראשונות להשניות ויונעם לך]:

וידבר משה כן אל בנ״י ולא שמעו אל משה וגו׳ בא דבר אל פרעה מלך מצרים וגו׳ הן בנ״י לא שמעו אלי וגו׳ וידבר ד׳ אל

בע״כ ידיעתו חלופה ח״ו, וע״ז השיב הנביא רא׳ מוכרחת על ידיעתו מראש עד סוף כל הדורות, כי הבונה בנין בית דירה לו וצ״ב הוא בונה מתחלה במדה מבוארת, ואח״כ כשיתרבו ב״ב ומשפחתו, הוא מרחיב בנינו והולך, לפי הדרוש לו, אך מאחר לא ידע מראש שיעור נפשות ביתו [ואולי מחסרון כסף די ההוצאה] ע״כ הסתפק מתחלה בבנין קטן, כן ישיב הנביא את תשובתו אל המתאונן לאמר נסתרה דרכי מד׳, מהוספת ידיעתו בעתיד, כי הלא ידעת! אם לא שמעת, כי אם שידוע כי אלהי עולם—הוא ד׳—הבלתי בעל תכלית, והי׳ צריך להיות הבריאה נמתחת והולכת, עכ״ז, בורא קצות הארץ והעמיד גבולותי׳ לאמר ״די די״ ומאין ידע מראש די הצריך לכל הברואים שיהי׳ עד כלות ששת אלפי שנות עולם, ואין לאמר עליו כי הי׳ חסר כח ורפה אונים, כי, הלא לא ייעף ולא יגע! ובע״כ מוכרח אני לומר כסברת הרמב״ם, כי אין חקר לתבונתו וק״ל.

וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה׃ פ י וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יא בֹּא דַבֵּר
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וִישַׁלַּח
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃
יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר
הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי
וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל
שְׂפָתָיִם׃ פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי

עֲלֵיהוֹן׃ י וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ יא עוֹל מַלֵּיל לְוָת
פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרָיִם וִישַׁלַּח
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ׃
יב וּמַלֵּיל מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר
הָא בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא קַבִּילוּ
מִנִּי וְאֵכְדֵין יְקַבֵּל מִנִּי פַּרְעֹה
וַאֲנָא יַקִּיר מַמְלָל׃ יג וּמַלֵּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן
וּפַקֵּדִנּוּן לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

רש"י

מאמן את דבריו אפילו לפורענות מודיע ששמו ה' וכל שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו נענין של מעלה שאמר משה למה הרעותה אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין יש לי להתאונן על מיתת האבות הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת מה שמו מה אומר אליהם: וגם הקימותי וגו'. וכשבקש אברהם לקבור את שרה לא מצא קבר עד שקנה בדמים מרובים וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר. וכן ביעקב ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה הרעותה. ואין המדרש מתישב אחר המקרא מפני כמה דברים אחת שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי וא"נ לא הודיעם שכך שמו הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. ועוד היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן וגם אני שמעתי וגו'. לכן אמור לבני ישראל. לכך אני אומר יתישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אופניו והדרש תדרש שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות: (יב) ואיך ישמעני פרעה. זה אחד מעשרה ק"ו שבתורה: ערל שפתים. אטום שפתים. וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום. ערלה אזנם אטומה משמוע. ערלי לב אטומים מהבין. שתה גם אתה והערל. והטעם משכרות כוס הקללה (נ"א התרעלה). ערלת בשר שהגיד אטום ומכוסה בה. וערלתם ערלתו עשו לו אוטם וכיסוי איסור שיבדיל בפני אכילתו. שלש שנים יהיה לכם ערלים אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו: (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה ואני ערל שפתים צירף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: ויצום אל בני ישראל

בעל הטורים

(יג) ויצום. ד' במס' ויצום אל פרעה ואת"כ נגשו כל בני ישראל ויצום את כל אשר דבר. ויצום לאמר זה הדבר אשר תעשו גבי יהוידע שהוציא בן המלך. ויצום לאמר לא תיראו אלהים אחרים גבי מלך אשור בפרשת השמרונים כשהרגו בהם האריות. בזכות משה בעשה שליה להקב"ה לצוות על

תורת גבריאל

אל משה ואל אהרן ויצום אל בנ"י ואל פרעה וגו' להוציא את בנ"י מארץ מצרים, וראשונה יש לדקדק על מלת כן שהוא מיותר דבוודאי דבר כפי מה שנצטוה, ושליח ד' לא ישנה, ומה בא להודיענו, ב) אחרי שלא שמעו אליו

בני

יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם
לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: ס שני יד אֵלֶּה רָאשֵׁי
בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר
יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי
אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן: טו וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין
וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן: טז וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת
וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים

וּלְוָת פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרָיִם
לְאַפָּקָא יָת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: יד אִלֵּין
רֵישֵׁי בֵית־אֲבָהָתְהוֹן בְּנֵי
רְאוּבֵן בֻּכְרָא דְיִשְׂרָאֵל
חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי
אִלֵּין זַרְעֲיַת רְאוּבֵן: טו וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד
וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר־
כְּנַעֲנֵיתָא אִלֵּין זַרְעֲיַת שִׁמְעוֹן:
טז וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי־לֵוִי
לְתוֹלְדָתְהוֹן גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת
וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי מְאָה

בעל הטורים

בני ישראל ומה צוו דהתם איירי בע"א ההוא דמלך אשור ובענין שפיכת דמים ההוא דיהוידע שצוה להרוג את המלכה אף כאן צוה משה להתרחק מע"א ומשפיכות דמים:

רש"י

צום עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם: ואל פרעה מלך מצרים. צום עליו לחלק לו כבוד בדבריהם זהו מדרשו. ופשוטו צום על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר הלווי מהו מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן וממי נתיחסו: (יד) אלה ראשי בית אבותם. מתוך שהוזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. (בפסיקתא גדולה ראיתי לפי שקנטרם יעקב אבינו לשלשה שבטים הללו בשעת מותו חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם): (טז) ושני חיי לוי. למה נמנו שנותיו של לוי להודיע כמה ימי השעבוד שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד

תורת גבריאל

בנ"י מקוצר רוח וגו', ואל פרעה אמר שלא יועיל בשליחותו מצד הק"ו שבוודאי לא ישמע לו, וא"כ למה חזר וצוה אותם הש"ת, אל בנ"י ואל פרעה—והנל"פ בזה, ממה שעינינו רואות ושומעות כעת בדור האחרון אשר הפרוץ מרובה על העומד, וגם הצרות מתגברות ומתחדשות בכל יום, אם יבוא אחד אליהם, ויאמר האם רצו שאפדה אתכם מן הצוררים אתכם והמציקים לכם, ואביא אתכם אל ארץ ירושתכם ארץ אבותיכם מעולם, הלא בודאי ישיבו לו בחפץ לבבם „הן והלואי" אבל אם יוסיף לאמר להם, אך אחת אשאל מאתכם ג"כ כי תשנו את דיעותיכם מעתה לטוב, לפני האלהים, מבלתי לחלל את קדושת יום הש"ק ומבלי לאכול בשר פיגול וגו"ט כאשר הורגלתם ומבלי לתור אחרי עיניכם ותאות לבבכם, ולהניח תפילין בכל יום וכדומה, ע"ז ישיבו לו על מנת כן לא

נגאלה

וּמְאַת שָׁנָה׃ יז בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי
וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ יח וּבְנֵי קְהָת
עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי
חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת
שָׁנָה׃ יט וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי
אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם׃
כ וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ
לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע
וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה׃ כא וּבְנֵי
יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃ כב וּבְנֵי
עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃
כג וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע

וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין׃ יז בְּנֵי
גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי
לְזַרְעֲיָתְהוֹן׃ יח וּבְנֵי קְהָת
עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל
וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת מְאָה וּתְלָתִין
וּתְלַת שְׁנִין׃ יט וּבְנֵי מְרָרִי
מַחְלִי וּמוּשִׁי אִלֵּין זַרְעֲיַת
לֵוִי לְתוֹלְדָתְהוֹן׃ כ וּנְסִיב
עַמְרָם יָת־יוֹכֶבֶד אֲחַת
אֲבוּהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילֵידַת
לֵהּ יָת־אַהֲרֹן וְיָת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי
חַיֵּי עַמְרָם מְאָה וּתְלָתִין
וּשְׁבַע שְׁנִין׃ כא וּבְנֵי יִצְהָר
קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃ כב וּבְנֵי
עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃
כג וּנְסִיב אַהֲרֹן יָת־אֱלִישֶׁבַע

תולדות אהרן. ויקח עמרם סנהדרין נח: ושני חיי עמרם שבע מגילה יא: ויקח אהרן בתרא קי:

רש"י

שנאמר וימת יוסף וכל אחיו ואח"כ ויקם מלך חדש ולוי האריך ימים על כולם: (יח) ושני חיי קהת. ושני חיי עמרם וגו'. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב שלא בארץ מצרים לבדה היו אלא מיום שנולד יצחק. שהרי קהת מיורדי מצרים היה חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה לא תמצאם ד' מאות שנה והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות: (כ) יוכבד דדתו. אחת אבוהי בת לוי אחות קהת: (כג) אחות נחשון. מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה:

תורת גבריאל

נתגלה וטוב לנו להשאר על מקומנו כבתחלה. וכאשר נשאל אותם ע"ז, הלא אתם הנכם כהיום מסובלים בעול המצרים ומעיקים לכם הנה ישיבו לנו כי טוב לנו יותר לסבול עול מעיקים אחרים הגוזלים את חפשיותנו, מאשר נשים אנחנו בעצמנו בידינו מועקה על מתנינו ועל רצון נפשנו כן הוא בטבע החפשיות, וכן הי' אז טבעם של יוצאי מצרים, אשר היו אז מורגלים בחפשיות בלא שום עול מצות ותעו אחרי הבלי גלולי מצרים אשר לא יכלו לפרוש מהם בזכרונם אף אחר מתן תורה וכמש"א בפ' בהעלותך זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים, חנם, ודרז"ל חנם בלא מצות, כנראה ג"כ מזה שיותר הי' נוח להם לעבוד את מצרים בפרך מלהכריח א"ע לתת גדר וגבול לחופש תאותם, וע"כ כאשר אמר מרא"ם הסי"ת למשה אמור לבנ"י אני ד' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו' ולקחתי אתכם לי

בַּת־עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־
אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־
אִיתָמָר׃ כד וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר
וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
הַקָּרְחִי׃ כה וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס
אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם
לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ כו הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה
אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַל־צִבְאֹתָם׃ כז הֵם הַמְדַבְּרִים
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ כח וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר

בַּת־עַמִּינָדָב אֲחָתֵהּ דְנַחְשׁוֹן
לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילֵידַת לֵהּ יָת־
נָדָב וְיָת־אֲבִיהוּא יָת־אֶלְעָזָר
וְיָת־אִיתָמָר׃ כד וּבְנֵי קֹרַח
אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אִלֵּין
זַרְעֲיַת קֹרַח׃ כה וְאֶלְעָזָר בַּר
אַהֲרֹן נְסֵיב לֵהּ מִבְּנַת פּוּטִיאֵל
לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילֵידַת לֵהּ יָת־
פִּינְחָס אִלֵּין רֵישֵׁי אֲבָהַת
לֵיוָאֵי לְזַרְעֲיָתְהוֹן׃ כו הוּא
אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה דִּי אֲמַר יְיָ
לְהוֹן אַפִּיקוּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל־
חֵילֵיהוֹן׃ כז אִנּוּן דִּמְמַלְּלִין עִם
פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם
הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃ כח וַהֲוָה
בְּיוֹמָא דְמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה

הולדות אהרן. ואלעזר בן אהרן לקח סוטה מג בתרא קט: הוא משה ואהרן מגילה יא:

רש"י

(כה) מבנות פוטיאל. מזרע יתרו שפטם עגלים לע"ז. ומזרע יוסף שפטפט ביצרו: (כו) הוא אהרן ומשה. אלו שהזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם. הוא אהרן ומשה אשר אמר ה'. יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן לומר לך ששקולין כאחד: על צבאותם. בצבאותם כל צבאם לשבטיהם. יש על שאינו אלא במקום אות אחת ועל חרבך תחיה כמו בחרבך. עמדתם על חרבכם כמו בחרבכם: (כז) הם המדברים וגו'. הם שנצטוו הם שקיימו: הוא משה ואהרן. הם בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף: (כח) ויהי ביום דבר וגו'. מחובר למקרא

בעל הטורים

(כד) אסיר. ב'. אסיר ואלקנה. להוציא ממסגר אסיר. זהו שאמרו על בני קרח שמקום נתבצר להם בגיהנם וזהו להוציא ממסגר אסיר:

תורת גבריאל

לי לעם, והייתי לכם לאלקים, ע"מ אם תקבלו מצותי ואתן לכם ליזה מצות כמו ציצית והפילין ושבת ואיסור אכילת שקצים ורמשים וכדומה התלויים ביציאת מצרים וידעתם בהם כי אני ד' א' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, ע"ז אמר הכתוב וידבר משה—כן—אל בנ"י, פי' כמו שאמר השי"ת, על מנת שתקבלו מצותי—

ט"ב

יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ס שלישי כט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי
דֹּבֵר אֵלֶיךָ׃ ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי
יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ
יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה׃ פ ז א וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ
אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ
יִהְיֶה נְבִיאֶךָ׃ ב אַתָּה תְדַבֵּר אֵת
כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ
יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ ג וַאֲנִי אַקְשֶׁה
אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־

אונקלוס

בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כט וּמַלִּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר אֲנָא יְיָ
מַלֵּל עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא
דְמִצְרַיִם יָת כָּל דִּי אֲנָא
מְמַלֵּל עִמָּךְ׃ ל וַאֲמַר מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ הָא אֲנִי יַקִּיר מַמְלָל
וְאֶכְדֵּין יְקַבֵּל מִנִּי פַּרְעֹה׃
א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חֲזֵי
מַנִּיתָךְ רַב לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן
אָחוּךְ יְהֵא מְתֻרְגְּמָנָךְ׃ ב אַתְּ
תְּמַלֵּל יָת כָּל־דִּי אֲפַקְּדִנָּךְ
וְאַהֲרֹן אָחוּךְ יְמַלֵּל עִם
פַּרְעֹה וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעֵהּ׃ ג וַאֲנָא אַקְשֵׁי יָת־
לִבָּא דְפַרְעֹה וְאַסְגֵּיתִי יָת

רש"י

שלאחריו: (כט) וידבר ה'. הוא הדבור עצמו האמור למעלה בא דבר אל פרעה מלך מצרים אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם חזר הענין עליו להתחיל בו: אני ה'. כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי: (ל) ויאמר משה לפני ה'. היא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי ושנה הכתוב כאן כיון שהפסיק הענין וכך היא השיטה כאדם האומר נחזור על הראשונות: (א) נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין: יהיה נביאך. כתרגומו יהא מתורגמנך וכן כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגזרת ניב שפתים. ינוב חכמה. ויכל מהתנבאות דשמואל ובלע"ז קורין לו פרעדי"גר: (ב) אתה תדבר. פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה: (ג) ואני אקשה. מאחר שהרשיע והתרים כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי כוכבים לתת לב שלם

בעל הטורים

(ל) הן אני. ד' דסמיכי. הכא. ואידך הן אני כפיך לאל, הן אני נשארתי לבדי. ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש. משה אמר הן אני ערל שפתים והקב"ה א"ל הן אני כפיך לאל כלומר אל תתום לערלת שפתיך כי אהיה עם פיך והוריתיך וכן ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש אל יאמר בלבו מי ילד לי את אלה כלומר יבטח בשם שיש בידו לרפאותו כאשר אלה וילדה ציון: (ג) ואני אקשה. ועליו נאמר עם עקש תתפתל עקש בגוי מלך מצרים:

תורת גבריאל

ע"כ לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה שהי' קשה להם לפרוש מע"ז שלהם ממה שהורגלו בכל תועבותם. וע"כ כאשר אמר השי"ת למשה אם לא פעלת אצל בנ"י עשה נסיון ובא דבר אל פרעה מלך מצרים וגו' השיב מרע"ה

ואמר

אֹתֹתַי וְאֶת־מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי
אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־
צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃
ה וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרָיִם
וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִתּוֹכָם׃ ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ׃
ז וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן
בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם
אֶל־פַּרְעֹה׃ פ רביעי ח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃
ט כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר
תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן
קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־

אָתְוָתַי וְיָת מוֹפְתַי בְּאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ד וְלָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן
פַּרְעֹה וְאֶתֵּן יָת מָחַת גְּבוּרְתִּי
בְּמִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת חֵילַי יָת
עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם בְּדִינִין רַבְרְבִין׃
ה וְיִדְּעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ
כַּד אָרֵים יָת מָחַת גְּבוּרְתִּי
עַל מִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִבֵּינֵיהוֹן׃ ו וַעֲבַד
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דְפַקֵּיד
יְיָ יָתְהוֹן כֵּן עֲבָדוּ׃
ז וּמֹשֶׁה בַּר תְּמָנָן שְׁנִין וְאַהֲרֹן
בַּר תְּמָנָן וּתְלָת שְׁנִין
בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִם פַּרְעֹה׃
ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
לְמֵימָר׃ ט אֲרֵי יְמַלֵּל לְוָתְכוֹן
פַּרְעֹה לְמֵימַר הָבוּ לְכוֹן
אָתָא וְתֵימַר לְאַהֲרֹן סַב יָת
חוּטְרָךְ וּרְמֵי קֳדָם פַּרְעֹה

תולדות אהרן. והוצאתי את צבאתי שבועות לה:

רש"י

לסוב טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורותי. וכן מדתו של הקדוש ב"ה מביא פורענות על רשעי עובדי כוכבים כדי שישמעו ישראל וייראו שנא' הכרתי גוים נשמו פנותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר ואף על פי כן בחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה אלא ויחזק לב פרעה. (ועיין ברא"ם שנידם כאן דבור המתחיל בלכתך לשוב עד כבר שמתי בידך וכדלעיל פרשה שמות בפסוק בלכתך לשוב ע"ש): (ד) את ידי. יד ממש להכות בהם: (ט) מופת.

בעל הטורים

(ט) והשלך לפני פרעה יהי לתנין. ולא אמר ויהי אלא אמר כשתשליך אותו אמור למטה יהי תנין כדי שישמע פרעה שע"פ דבורך יחזור לתנין ולמה לתנין לפי שפרעה אמר על עצמו התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו ורמז לו כשם שזה הוא תנין וחוזר להיות עץ יבש כן יחזור פרעה להיות עפר רימה ותולעה:

תורת גבריאל

ואמר כי פרעה בודאי לא ישמע אלי מעתה הנני נותן רשיון לכם, מבלי להזכיר מק"ו—ע"כ חזר הש"ת ואמר לו כי להם כעת את קבלת מצותי לעתיד, אך
להזכיר

פַּרְעֹה יְהִי לְתַנִּין׃ י וַיָּבֹא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ
לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי
לְתַנִּין׃ יא וַיִּקְרָא גַּם־פַּרְעֹה
לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־
הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם
כֵּן׃ יב וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ
לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־
מַטֹּתָם׃ יג וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא
שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃
ס יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד
לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃
טו לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא
הַמַּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת
הַיְאֹר וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ
תִּקַּח בְּיָדֶךָ׃ טז וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה

יְהֵי לְתַנִּינָא׃ י וְעַל מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן לְוָת־פַּרְעֹה וַעֲבָדוּ
כֵן כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ וּרְמָא
אַהֲרֹן יָת־חוּטְרֵהּ קֳדָם
פַּרְעֹה וּקֳדָם עַבְדוֹהִי וַהֲוָה
לְתַנִּינָא׃ יא וּקְרָא אַף־פַּרְעֹה
לְחַכִּימַיָּא וּלְחָרָשַׁיָּא וַעֲבָדוּ
אַף־אִנּוּן חָרָשֵׁי מִצְרַיִם
בְּלַחֲשֵׁיהוֹן כֵּן׃ יב וּרְמוֹ
גְּבַר חוּטְרֵהּ וַהֲווֹ לְתַנִּינַיָּא
וּבְלַע חֻטְרָא דְאַהֲרֹן יָת
חֻטְרֵיהוֹן׃ יג וְאִתַּקַּף לִבָּא
דְפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן
כְּמָא דְמַלִּיל יְיָ׃ יד וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְיַקַּר (לפרש"י יַקִּיר)
לִבָּא דְפַרְעֹה סָרִיב לְשַׁלָּחָא
עַמָּא׃ טו אֱזֵיל לְוָת־פַּרְעֹה
בְּצַפְרָא הָא נָפֵיק לְמַיָּא
וְתִתְעַתַּד לְקַדָּמוּתֵהּ עַל כֵּיף
נַהֲרָא וְחוּטְרָא דְאִתְהֲפִיךְ
לְחִוְיָא תִּסַּב בִּידָךְ׃ טז וְתֵימַר

תולדות אהרן, בלטיהם סנהדרין ל׳ : ויבלע מטה שבת צז : ונצבת לקראתו על זבחים קב :

רש"י

את להודיע שיש צורך (לרוך) במי שסולא אתכם: (י) לתנין. נחש: (יא) בלהטיהם. בלחשיהון ואין לו דמיון במקרא ויש לדמות לו להט החרב המתהפכת דומה שהיא מתהפכת ע"י לחש: (יב) ויבלע מטה אהרן. מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלן: (יד) כבד. תרגומו יקיר ולא אתיקיר מפני שהוא שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר: (טו) הנה יצא המימה. לנקביו שהיה עושה עלמו אלוה ואומר שאינו לריך לנקביו ומשכים ויולא לנילוס ועושה שם לרכיו: (טז) עד כה. עד הנה ומדרשו עד שתשמע ממני מכת בכורות שאפתח בה בכה

בעל הטורים

(יב) מטותם. ב׳ הכא ואידך ומטה אהרן בתוך מטותם איתא במדרש שנס בתוך נס קרה בלע מטה אהרן את מטותם כשהוציאו אז חזר ופלטם ולכך לא הוציאו פרח וע"כ כתיב ויולא משה את כל המטות אשר לפני שבלעם: (טז) והנה לא שמעת עד כה. כה אמר ה׳ כה בא"ת ב"ש לן וב"פ לן עולה

תורת גבריאל

להזכיר להם את ענין יליאתם ממלרים אני בהם כי אחרי הטובות שאעשה להם בלבד, ואת זאת ישמעו ברלון, ובטוח ויתרחקו מארץ מלרים לא יהיו אז

כפויי

אֱלֹהֵ֤י הָֽעִבְרִים֙ שְׁלָחַ֣נִי אֵלֶ֔יךָ
לֵאמֹ֔ר שַׁלַּח֙ אֶת־עַמִּ֔י וְיַֽעַבְדֻ֖נִי
בַּמִּדְבָּ֑ר וְהִנֵּ֥ה לֹא־שָׁמַ֖עְתָּ עַד־
כֹּֽה׃ יז כֹּ֚ה אָמַ֣ר יְהוָ֔ה בְּזֹ֣את תֵּדַ֔ע
כִּ֖י אֲנִ֣י יְהוָ֑ה הִנֵּ֨ה אָנֹכִ֜י מַכֶּ֣ה ׀
בַּמַּטֶּ֣ה אֲשֶׁר־בְּיָדִ֗י עַל־הַמַּ֛יִם
אֲשֶׁ֥ר בַּיְאֹ֖ר וְנֶהֶפְכ֥וּ לְדָֽם׃
יח וְהַדָּגָ֧ה אֲשֶׁר־בַּיְאֹ֛ר תָּמ֖וּת
וּבָאַ֣שׁ הַיְאֹ֑ר וְנִלְא֣וּ מִצְרַ֔יִם לִשְׁתּ֥וֹת
מַ֖יִם מִן־הַיְאֹֽר׃ ס יט וַיֹּאמֶר֩ יְהוָ֨ה
אֶל־מֹשֶׁ֜ה אֱמֹ֣ר אֶֽל־אַהֲרֹ֗ן קַ֣ח
מַטְּךָ֣ וּנְטֵה־יָדְךָ֣ עַל־מֵימֵי֩ מִצְרַ֨יִם
עַֽל־נַהֲרֹתָ֣ם ׀ עַל־יְאֹרֵיהֶ֣ם וְעַֽל־
אַגְמֵיהֶ֗ם וְעַ֛ל כָּל־מִקְוֵ֥ה מֵימֵיהֶ֖ם
וְיִֽהְיוּ־דָ֑ם וְהָ֤יָה דָם֙ בְּכָל־אֶ֣רֶץ
מִצְרַ֔יִם וּבָעֵצִ֖ים וּבָאֲבָנִֽים׃

לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי
שַׁלְחַנִי לְוָתָךְ לְמֵימַר שַׁלַּח
יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמַי
בְּמַדְבְּרָא וְהָא לָא־קַבֵּלְתָּא
עַד־כְּעָן: יז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
בְּדָא תִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ הָא
אֲנָא מָחֵי בְּחֻטְרָא דִי בִידִי
עַל מַיָּא דִי בְנַהֲרָא וְיִתְהַפְּכוּן
לִדְמָא: יח וְנוּנֵי דִי בְנַהֲרָא
תְּמוּת וּסְרֵי נַהֲרָא וְיִלְאוּן
מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן־
נַהֲרָא: יט וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה
אֱמַר לְאַהֲרֹן טוֹל חֻטְרָךְ
וַאֲרֵים יְדָךְ עַל מַיָּא דְמִצְרַיִם
עַל נַהֲרֵיהוֹן עַל אֲרִתֵּיהוֹן
וְעַל־אַגְמֵיהוֹן וְעַל כָּל־בֵּית
כְּנִישׁוּת מֵימֵיהוֹן וִיהוֹן־דְּמָא
וִיהֵי דְמָא בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם וּבְמָנֵי אָעָא וּבְמָנֵי

בעל הטורים

ר"מ כל כך מכות לקו במצרים מ׳, ועל הים ר׳ זה שרמז לו לא שמעת עד שתלקה כמנין כה כה וזהו שנאמר לך תכה ופתי יעברו כמנין לך לך: (יז) על המים. ב׳ במסו׳ דין ואידך ויחנו שם על המים. בדם הצפור השחוטה על המים החיים והשמש זרחה על המים ויראו וגו׳ את המים אדומים כדם. וזהו שאחז"ל צריך שיתן מים כדי שיהא הדם ניכר במים וזהו ויראו וגו׳ המים אדומים כדם שיהא נראה במים אודם הדם וכן במכת היאור נראה הדם במים. ובזכות המצוה שנעשה

רש"י

כה אמר כחצות הלילה: (יז) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ ומצרים עובדים לנילוס לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם: (יח) ונלאו מצרים. לבקש רפואה למי היאור שיהיו ראוין לשתות: (יט) אמר אל אהרן. לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן: נהרתם. הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו: יאריהם. הם בריכות נגרים העשויות בידי אדם משפת

תורת גבריאל

כפויי טובה ויקבלו את מצותי באהבה, וזהו וידבר ד׳ אל משה ואל אהרן וגו׳ ויצום אל בנ"י, ואל פרעה מלך מצרים ולהודיעם כי שליחותם הוא רק להוציא את בנ"י מארץ מצרים, ודו"ק: **ובעצים ובאבנים** פירש"י מים שבכלי עץ ובכלי אבן— ויל"פ עוד שכאשר נתגלגל יסוד המים

והפך

כ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀
צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־
הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה
וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם
אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם׃ כא וְהַדָּגָה
אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר
וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם
מִן־הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ כב וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי
מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה
וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה׃ כג וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־

אַבְנָא: כ וַעֲבַדוּ כֵן מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ
וַאֲרֵים בְּחֻטְרָא וּמְחָא יָת
מַיָּא דִּי בְנַהֲרָא לְעֵינֵי פַרְעֹה
וּלְעֵינֵי עַבְדוֹהִי וְאִתְהֲפִיכוּ
כָּל־מַיָּא דִּי־בְנַהֲרָא לִדְמָא:
כא וְנוּנֵי דִּי בְנַהֲרָא מִיתוּ
וּסְרִי נַהֲרָא וְלָא יְכִילוּ מִצְרָאֵי
לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן־נַהֲרָא וַהֲוָה
דְמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:
כב וַעֲבַדוּ־כֵן חָרָשֵׁי מִצְרַיִם
בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאִתַּקַּף לִבָּא
דְפַרְעֹה וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן
כְּמָא דְמַלֵּיל יְיָ: כג וְאִתְפְּנִי
פַרְעֹה וְעַל לְבֵיתֵהּ וְלָא שַׁוִּי

תולדות אהרן. והדגה אשר נדרים כא ; בלטיהם בנהדרין ס״ז :

רש״י

הנהר לשדות ונילוס מימיו מתברכים ועולה דרך היאורים ומשקה השדות: אגמיהם. קבולת מים שאינן נובעין ואינן מושכין אלא עומדין במקום אחד וקורין לו אשטו״ק: בכל ארץ מצרים. אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתים: ובעצים ובאבנים. מים שבכלי עץ ובכלי אבן: (כב) בלטיהם. לחש שאומרין אותו בלט ובחשאי. ורבותינו אמרו בלטיהם מעשה שדים. בלהטיהם מעשה כשפים: ויחזק לב פרעה. לומר על יד מכשפות אתם עושים כן תבן אתם מכניסין לעפריים עיר שכולה תבן. אף אתם מביאין מכשפות למצרים שכולה כשפים: (כג) גם לזאת. למופת המטה שנהפך

בעל הטורים

במים מצאו י״ב שינות מים: (כא) ויבאש. ב׳ ויבאש היאור. וירם תולעים ויבאש. מלמד שגם ביאור גדלו תולעים בנבאש מהם.

תורת גבריאל

ונהפך לדם, ממילא גם המים הנמצא מיסוד זה בעצים ובאבנים נהי׳ לדם,— וילה״ר מדברי הילקוט שמעוני שכתב בזה הלשון „מלמד שאפילו הע״ז שלהם היו פולטין ומוציאין דם שנאמר אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו וק״ל—: **והדגה** אשר ביאור מתה וגו׳ עיין בפ׳ בא במכת חושך מה שהבאתי בשם הגאון מוהרש״ק מבראד זצ״ל דבר נחמד בזה :—

ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת, ערש״י למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם— ויל״פ עוד עפ״י מאמז״ל [במגילה ט״ו] ע״פ ותתחלחל המלכה מאוד ר׳ ירמיה אמר שהוצרכה לנקבי׳ ועי׳ רש״י שם, ונראה מזה כי בעתה ובהלה מרפה את המעים וע״כ אף שחזק פרעה את לבו, עכ״ז הי׳ נבעת ונרעש מאימת המכה ונתרפו מעיו לעיני כל השרים אשר היו אתו, וזהו ויפן פרעה

בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת׃
כד וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת
הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ
לִשְׁתֹּת מִמֵּימֵי הַיְאֹר׃ כה וַיִּמָּלֵא
שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה
אֶת־הַיְאֹר׃ פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי
וְיַעַבְדֻנִי׃ כז וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ

לִבֵּהּ אַף־לְדָא׃ כד וְחַפַּרוּ
כָל־מִצְרָאֵי סַחֲרָנוּת נַהֲרָא
מַיָּא לְמִשְׁתֵּי אֲרֵי לָא יְכִילוּ
לְמִשְׁתֵּי מִמַּיָּא דְנַהֲרָא׃
כה וְאִשְׁלְמוּ שִׁבְעַת יוֹמִין בָּתַר
דִּמְחָא יְיָ יָת נַהֲרָא׃ כו וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה
וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח
יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃
כז וְאִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא

רש"י

לתנין ולא לזה של דם: (כה) וימלא. מנין שבעת ימים שלא שב היאור לקדמותו שהיתה המכה משמשת רביע חדש. ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה בהם: (כז) ואם מאן אתה. ואם סרבן אתה. מאן כמו ממאן מסרב אלא כנוי האדם על שם המפעל כמו שלו ושקט שר וזעף: נגף את כל גבולך. מכה וכן כל לשון מגפה אינו לשון מיתה אלא לשון מכה. וכן ונגפו אשה הרה אינו לשון מיתה. וכן ובטרם יתנגפו

תורת גבריאל

פרעה האמור כאן, שהולך לנקביו ומאשר התעה את עבדיו, כי אליל הוא ואינו צריך לנקביו, ע"כ מפני הבושה מהר לבוא אל ביתו, ועכ"ז סיפר הכתוב כי לא שת לבו גם לזאת, ויש סמוכין לפירוש זה בתרגום יונתן שתרגם על ויפן פרעה ועבד פרעה צורכיה ואעל לביתי', (שמעתי זאת מאת המופלג וי"א ר' שמואל ב"ר שלום וויינשטיין מדוברהאווגא: *)

ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים, [ובשיטה יא] תנא הוא התחיל בעלה תחלה שנאמר ויאמר אל עמו, לפיכך לקה הוא תחלה שנאמר ובכה ובעמך וגו' ע"ש והרא"ש כתי'

נחל גבים *) ובהזכרי דבר זה בשם אומרו אמרתי לומר עוד דבר אחד הטעם לענין דלעיל דבצלה מרפא את המעים בשם אומרו והיינו מה שכתב ש"ב ידידי הרב הג' פה מפיק מרגליות הכם ובו' מתקרי מוה"ר בן ציון ארי' בהרה"ר יוסף ז"ל נאלינק כי.

בגמרא שבת (מט.) א"ר ינאי תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים. מאי היא? אביי אמר שלא יפיח בהן, (שיכול להעמיד עצמו בשעת הרוח. רש"י). רבא אמר שלא יישן בהן. (שמא יפיח או יראה קרי וכו'. רש"י.) ואמאי קרי ליה בעל כנפים? שפעם אחת גזרה המלכות גזרה על ישראל שכל המניח תפלין יקבו את מוחו. והי' אלישע מניחם ויוצא לשוק, ראהו קסדור אחד רץ מפניו ורץ אחריו, וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו מה זה בידך, אמר לו כנפי יונה. פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה, לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפים. ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות? דאמתיל כנסת ישראל ליונה, שנאמר. כנפי יונה נחפה בכסף וגו' (תהלים, סח.) מה יונה כנפי' מגינות עלי' אף ישראל מצות מגינות עליהן. עכ"ל הגמרא. וכתבו שם התוספות וז"ל. נטלם מראשו. ואע"ג דאמר בסנהדרין (עד:) בשעת הגזרה אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור. ואפילו לשנויי ערקתא דמסאנא אסור, היינו משום דבשינוי ערקתא מתנהג כעכו"ם ודומה במוציא עצמו מכלל ישראל, אבל הכא אינו

עובר

הָא אֲנָא מָחֵי יָת כָּל תְּחוּמָךְ
בְּעֻרְדְּעָנַיָּא׃ כח וְיִרְבֵּי נַהֲרָא
עֻרְדְּעָנַיָּא וְיִסְּקוּן וְיֵעֲלוּן
בְּבֵיתָךְ וּבְאִדְּרוֹן בֵּית
מִשְׁכְּבָךְ וְעַל־עַרְסָךְ וּבְבֵית
עַבְדָּךְ וּבְעַמָּךְ וּבְתַנּוּרָךְ

הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ
בַּצְפַרְדְּעִים׃ כח וְשָׁרַץ הַיְאֹר
צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ
וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ
וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ

תולדות אהרן, ועלו ובאו בביתך פסחים נג:

רש״י

רגליכם. פן תגיף באבן רגלך. ולאבן נגף: (כח) ועלו. מן היאור: בביתך. ואחר כך בבית עבדיך. הוא התחיל בעצה תחלה ויאמר אל עמו וממנו

בעל הטורים

(כח) ועלו ובאו בביתך וגו׳ ובבית עבדיך ובעמך. הרי הקדים עבדים לעם ובתר הכי כתיב ובכה ובעמך ובכל עבדיך והיינו טעמא כשלקו נגופן כדרשינן מוככה שהיו מקרקרין

תורת גבריאל

בס׳ אגדות הקשה ע״ז אמאי לא דרשו זאת ע״פ הקודם דכתיב ועלו ובאו בביתך וגו׳ ובבית עבדיך ובעמך וגו׳ עיי״ש, וכ״ל דאי מקרא קמא יש לדחות די״ל לפי שפרעה עשה עלמו אלוהי ואמר שאינו לריך לנקביו, והקשה הפענח רזא האיך יכול להטעות את העולם בזה, והאיך לא קרה לפעמים שין רואה על זה, ומה שתי׳ הפענח

עשה כלום, אלא שאין לו תפילין בראשו שעה אחת, והרבה ישראל שאין להם תפילין כמותו. עכ״ל התוספות. והדברים הקדושים אינם מובנים לעינינו הכהות, דמלשונם שכתבו. „אבל הכא אינו עושה כלום" משמע דעיקר החילוק הוא, דבשינוי ערקתא הוא עושה מעשה להתדמות לעכו״ם, אבל כשאין תפילין בראשו אינו עושה מעשה אלא הוי שב ואל תעשה. ויש להבין דהלא הנטילה מראשו בפרהסיא בשוק מפני פחד הקסדור, מעשה רב הוא? שהכל רואין שהוא מבטל מעליו מצות תפילין בידים מפני הסכנה, והדר לדוכתא קושיתם ז״ל הגדולה הלא בשעת הגזרה לעבור על דת ח״ו. אפילו על מנהגא כערקתא דמסאנא חייב למסור נפשו. וק״ו למ״ע דאורייתא כתפילין,

ונראה לפע״ד לומר בזה, דהנה יש להתבונן בגופא דעובדא של אותו חסיד, מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר? הלא אותה הגזרה בוודאי היתה מוכרזת ומודעת בכל המדינה. והיו שומרים סובבים בעיר על זה, וכלשון רש״י ז״ל בד״ה קסדור. מגמטרא״ל שהי׳ ממונה על כך עכ״ל, ואותו חסיד שהי׳ בשעת כזאת מניח תפילין ויוצא לשוק,—ולא הסתפק בקיום מצות תפילין בצנעא בביתו—וודאי משמע שעיקר כוונתו היתה לבשום באותה גזרה דווקא ברים גלי ובפרהסיא, ולמסור נפשו על קדושת שמו יתב׳ לעיני כל ישראל יושבי עירו, ובזה יתן עוז בנפשות אחיו בנ״י, ורבים יעשו כמותו ויתגדל ויתקדש שם שמים תם ישראל לעיני רבים עמים, כראוי לגוי קדוש שומר אמונים, ובעקבות כל אבותינו הק׳ הראשונים, מאברהם אבינו ואילך, וכך היא עיקר חובתנו בקום עלינו אדם להעבירנו ח״ו על דת קדשנו. ומה זה הי׳ לו פתאום כי נבעת ונבהל מפני קסדור אחד ונטלם מראשו והסתירם בכפו? אשר בזה הי׳ יכול לגרום ח״ו רעה רבה, כי יפול מורך בלב אחיו בנ״י, ואם באר״ם כך מה יעשו איזובי קיר. והלא טוב טוב הי׳ לו שלא הי׳ יוצא כלל מאהל ביתו, והי׳ מקיים מצותו יתב׳ במנוחה. ולא הי׳ בזה לא דבש ולא עוקץ:

ולמען מצוא שרש הדבר נלענ״ד, דהנה איכא למידק טובא בהא סוגיא, דלכאורה כל עיקרא דמילתא דדינא דגוף נקי בתפילין דילפינן מאלישע בעל כנפים חסר מן הספר, דלא מייתי הלמודין אלא נס ומופת שנעשה לו בתפילין, וכבר הרגישו בזה רבותינו בעלי התוספות ז״ל, וכתבו בד״ה כאלישע וז״ל. להכי נקט אלישע דמסתמא כיון שנעשה לו נס בתפילין הי׳ זהיר בהן והי׳ לו גוף נקי. עכ״ל. אבל גם זה לא זכיתי להבין כראוי דפרט זה דנקיות הגוף לגבי תפילין מאן דכר שמי׳? הלא הרבה סעיפים ודקדוקים ישנן בקיום מצות תפילין, דבאמת כיון דחזינן שעשו לו מן השמים נס בתפילין בוודאי אות נאמן הוא לו דהוה זהיר במצות תפילין טובא בכל פרטי׳ ודקדוקי׳, אבל מניין לנו לציין ביחוד פרט דגוף נקי מאותן מעשה? וגם יש להבין אביי ורבא במאי פליגי, ואף אם נאמר דמר אמר חדא ומר חדא ולא פליגי, היכו

מצאו

וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ׃ כט וּבְכָה וּבְעַמְּךָ
וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים׃
ח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר

וּבְאַצְוָתָךְ׃ כט וּבָךְ וּבְעַמָּךְ
וּבְכָל עַבְדָּךְ יִסְּקוּן עֻרְדְּעָנַיָּא׃
א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר

תולדות אהרן. ובכה ובעמך סופה יא:

בעל הטורים

בגופך או לקו הוא והעם תחלה שהיו בעצה כדכתיב ויאמר אל עמו ואח"כ בעבדיהם

רש"י

התחלה הפורענות: (כט) ובכה ובעמך. בתוך מעיהם

אבל כשעלו נכנסו תחלה בביתו ובבית עבדיו ואח"כ בעמו: (כט) ובכה. ב' ובכה ובעמך. כי בכה אמון גדוד. מלמד שבאו בכם הצפרדעים גדודים ואידך בכה השיתי כאע"פ שאינו מפרש שלא היו הצפרדעים ליפרא׳ הקב"ה בצדקתו מלטם: (א) והעל. ב' במס' דין ואידך והעל אותם הר הסר כדאיתא בפסחים מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לשריפה כשאו ק"ו לעצמן מצפרדעים שהצפרדעים מסרו עצמן למיתה על קידוש השם ואח"כ נמלטו כדכתיב וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות אבל לא מהתנורים ומשארות ואכן שנאמר בהם יען לא האמנתם בי

תורת גבריאל

הפענח רזא שגזר פרעה ששום איש לא יצא מפתח ביתו עד עבור ג' שעות על היום, בכדי שלא יראה אותו שום אדם עד שובו מהנילוס, הנה התירוץ הוא דחוק מעצמו, כי אדרבה עי"ז יפול ביותר החשד עליו כי כל דבריו שקר, דאל"כ למה גזר כזאת, ולדעתי י"ל שפרעה בחר לו מקום לארמון דירתו הרחק מן העיר סמוך ונשען מימי היאור, ומענה בפיו כי מזג האויר יהיה שמה לו טוב יותר, ועי"כ לא ראה אותו שום אדם מטולש בזה, וסמוך אליו בינו לבין העיר הי' מקום מושב לבית עבדיו

מלאו בגופא דעובדא השתא דהפתה או דטומאת קרי? (ומהרש"א ז"ל בח"א. (להלן בדף קל.) עמד על דברי התוס' דהכא בזה, ותיקן בדרך רמז. דהמלאכים נקראים בעלי כנפים. ולכך נקרא אלישע כך שהי' לו גוף נקי כמלאכים. עיי"ש וזה רמז נאה אבל לפשוטו של דבר עדיין למאה נפשנו):

ומבל אלה אמינא בזה. דהנה שנינו במשנה (זבין פ"ב, מ"ב). וגם בסוף מיר (סה.) בשבעה דרכים בודקין את הזב כו' ותשיב. בקפילה, ובמראה ובהרהור. עיי"ש. והוא משום דכתיב זובו מבשרו ולא מחמת אונסו, היינו שאין דין טומאת זיבה אלא בזיבה הבאה מעצמה מבלי סבה גורמת לה. ושבעה דברים דקא חשיב הם גורמין לזיבה. ומאי דקאמר "במראה" פירש בנזיר שם בפירוש המיוחס לרש"י. בזה הלשון. ובמראה שראה שד או דבר אחר ונפחד מתחתו, וכו'. ואפילו רבינו הרמב"ם ז"ל, דמפרש כאידך מפרשים. דמראה היינו מראה אשה. מכל מקום בפירושו למשניות במס' זבין שם דחשיב מיני גרמא שגורמין לזיבה. חשיב נמי פחד דזה לשונו שם. "ולא יהי' זוב הלא אם ראה על ריקות האסטומכא והמנוחה, לא שנתקדם לו יגיעה וכו' אבל אם הי' באונס כגון שיכה על גביו או יפחד. וכו'. עכ"ל. הרי לנו מפורש כי פחד פתאום מרפק את הבשר ומביא לטומאת הגוף. וכן גבי אשה נמי אמרינן בהדיא (סוטה, כ:) דביעתותא מרפיא, ומייתי ראי' מאסתר דכתיב גבה "ותתחלחל" ואמר רב שפירסה נדה. ועי' רש"י שם. ובמגילה (טו.) דריש ר' ירמי' מהאי "ותתחלחל" שהוצרכה לנקבי' ותרווייהו איתנייהו. דביעתותא ממסמסת כל חללי הגוף כרש"י במגילה שם:

ועתה נפתח לנו שער אורה בעובדא דאותו חסיד אלישע, דבאמת לבש קנאת ד' על אותה גזרה. ויצא בגבור לקדש שם שמים בתפילין בראשו, ברים גלי, וכמו"ש למעלה. וכיון שראה את הקסדור אף כי אימת מות לא הבעיתה אותו. כי יצא מתחלה לכך. בכ"ז לא רצה שיהי' נתפש מהרה. למען יהי' לו שהות לעבור עוד באיזה שוקים ורחובות שירבו הרואים וירבה קידוש השם ברב עם שיתאספו למקרא גורא כזה. כמובן. לפיכך רץ מפניו להרויח זמן ומקום. (וקרוב מאד לומר. שזה מרומז בלשון "רץ" מפניו. כי עפ"י דרכי הלשון הי' צריך לומר. "ברח" או "נס" מפניו. כידוע דבריחה וניסה, היא ממה שממש. "וריצה" היא אל מה שאליו. ועפ"י הנ"ל נכון הוא מאד כי רץ כדי להספיק לבוא לעוד מקומות. כמו שנתבאר). והנה צדיק ותיה שהוא מתפשט כת. בוודאי הגר כל שארית כחו, להיות נתפש שלא יוכל הקסדור העריץ להפשו מהרה, ובזה נתיגע הרבה מאד וגם מורא גדול עלה עליו שלא ישלוט אותו ערל וטמא בתפילין הקדושים, ושליכם אחריו ויגלגל בהן. ונמצא שהיו קורותיו שתים, ביעתותא רבה ויגיעה גדולה. ושתים אלה מרפרפין ומחלחלין חללי הגוף, ויכולות לגרום התעוררות נקבים. וגם טומאת בשר כנ"ל. חה מכר אותו הסיד בתוך עלם המהומה

לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת יְדָךְ בְּחֻטְרָךְ
עַל־נַהֲרַיָּא עַל־אַרְתַּיָּא וְעַל־
אַגְמַיָּא וְאַסֵּיק יָת־עֻרְדְּעָנַיָּא
עַל־אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
ב וַאֲרֵים אַהֲרֹן יָת יְדֵהּ עַל
מַיָּא דְמִצְרָאֵי וּסְלֵיקַת

אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָֽדְךָ֙ בְּמַטֶּ֔ךָ
עַל־הַנְּהָרֹ֕ת עַל־הַיְאֹרִ֖ים וְעַל־
הָֽאֲגַמִּ֑ים וְהַ֥עַל אֶת־הַֽצְפַרְדְּעִ֖ים
עַל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ ב וַיֵּ֤ט אַהֲרֹן֙
אֶת־יָד֔וֹ עַ֖ל מֵימֵ֣י מִצְרָ֑יִם וַתַּ֙עַל֙

תולדות אהרן. ותעל הצפרדע ספרדעים כו :

רש"י

נכנסין ומקרקרין: (ב) ותעל הצפרדע. צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות. וכן ותהי הכנם הרחישה פדוליר"א בלע"ז ואף ותעל

בעל הטורים

לשקדיבני ולא נבאו ק"ו מצפרדעים מתו

תורת גבריאל

עבדיו ושריו [המה השטגאט] א"כ שפיר אה"כ כי בעת שעלו הצפרדעים מן היאור, יעלו בראשונה בביתו הסמוך על היאור, ואח"כ יבואו בבית עבדיו הסמוך לביתו ואח"כ בכל עם מצרים,—ובזה יתבאר ג"כ דרז"ל במד"ר כאן שדרשו ע"פ ועלו ובאו בביתך א"ר יהודא ב"ר סימון המעולות שבהם יהי' בביתך כו' אבל המלך לתוך הפלטרין שלו הוא דר במקום מישור, א"כ מה נאמר ועלו ובאו בביתך המעולות שבהם היה בביתו של פרעה ע"כ ולכאורה יש לתמוה ע"ז הלא היאור הוא עמוק מן היבשה, ולמה לא נפרש כפשוטו ועלו מן היאור וכמו שפירש"י ואולי יש ליישב לפי שהמכות התחילו עשרה חדשים מקודם והי' מגיע מועד הצפרדעים באותו הזמן שהי' היאור שוטף על כל גדותיו למעלה מן היבשה ע"כ הוכרח ריב"ם לתרץ באופן אחר—והוא תמוה לכאורה דמאי שייכה אצל הצפרדעים לשון מעולות, ועפ דברינו הנ"ל יתיישב עם מה דאיתא [פסחים ס"ה] שהפסח הי' נשחט בג' כיתות, ועל כת שלישית ארז"ל תנא הוא היתה נקראת כת עצלנית [ופירש"י מפני שנתעצלה להיות אחרונה] ופריך הגמ' הא לא סגיא בלא"ה, ומאי הוה לי' למעבד, ומשני אפ"ה מבעי לי' לאינש לזרוזי נפשיה [ופרש"י להיות מן הראשונים] וכן ארז"ל שם בדף פ"ט מעשה ונמצאו בנות זריזות ובנים שפלים ע"כ, ונמצא דלהע"ג דלא סגי בלא"ה, עכ"ז הזריז הוא נקרא מעולה ומשובח, וכמו כן נקראו הצפרדעים הראשונים אשר התאמצו לבוא בהקדם לבית פרעה בשם זריזים ומעולים, והבאים אחריהם הוכרחו להתאכסן בבית עבדיו, והמאחורים גם מהם לקחו עמידהן בבתי כל בני עמו, ונמצא דאין מזה ראי' שהוא לקה תחילה משום שהתחיל בעצה תחילה
מאשר

המהומה. והתבונן שכל עצמו שהי' חרד כל החרדה הגדולה הזאת, הי' כדי למסור נפשו על מצות תפילין, ואם חיו תתקלקל נקיות גופו, שוב אזדא לה מצות תפילין באותה שעה, ותתהפך לאיסורא ועברה. לכך מהר לנפלן מראשו. ומה שהשתיקן בידו. כדי להצילם כמה שאפשר מיד העכו"ם כנ"ל. והם המה הדברים שפרשו לנו אביי ורבא. למה נבהל וסלן מראשו. הלא בוודאי מתחילה יצא לשוק נאזר בגבורה למסירת נפש. והודיעו לנו שהי' משום חששא דביטול נקיות הגוף בשני העניינים, לבלוך או טומאה. וכמו שנתבאר. ומר אמר הדא ומר אידך ולא פליגי ותרווייהו אמת הן. וילפינן מזה דינא דזהירות יתרה בגוף נקי. והשתא נכון מאי דסיים בגמרא שם גם סיומא דמילתא דאגדתא. דכנפי ליונה מהילא, דכנפי' מגינות עלי'. דלכאורה אינה ענין לכאן אלא דעורכו הוהגו חז"ל להשתומם על חסידותו של אותו חסיד. דבעלם המהומה האיומה הזאת, לא שכח ולא התעלם מזהירות שמירת הנקיות בתפילין, ומשום דהמצוה עצמה מגינה על שומרה שלא יכשל בחטא וכמו"ש רש"י ז"ל בסוטה (כא.) ד"ה מצוה בעידנא כו' עיי"ש. והפח"ח:

הַצְפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם
וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ד וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה
וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי
וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה׃
ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר

אונקלוס

עֻרְדְּעָנַיָּא וַחֲפַת יָת אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ג וַעֲבַדוּ כֵן
חָרָשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאַסִּיקוּ
יָת עֻרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ד וּקְרָא פַרְעֹה
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר צַלּוֹ
קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עֻרְדְּעָנַיָּא מִנִּי
וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלַּח יָת עַמָּא
וְיִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ׃ ה וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל לָךְ

בעל הטורים

ולא זכו ליכנס לארץ: (ד) ויזבחו. ב' במס' ויזבחו לה'. ויזבחו זבחי תודה. ד' צריכים להודות ואחד מהם יוצא מבית האסורים: (ה) ולעבדיך. ג' דין ולאיך ולעבדיך מקנה ובירמיה מה חטאתי לך ולעבדיך כשהתפלל לצדקיהו כששמוהו בבור מלמד שאפילו אם היו מחביאים עצמם תחת הקרקע

רש"י

הצפרדע גריגולי"רא בלע"ז: (ה) התפאר עלי. כמו היתפאר הגרזן על החוצב בו משתבח לומר אני

תורת גבריאל

מאשר כי כן הי' צריך להיות הסדר, אבל מהכתוב השני דמיירי מהצפרדעים שנכנסו בגופן [מאפס מקום בחדרי הבתים ובכל הארץ] והתחילו לכנס בתוך מעיהם ולקרקר א"כ הי' צריך להיות הסדרים היפך מתחילה בעמו ואח"כ בעבדיו ואח"כ בו בעצמו והכתוב מסדר בהפך, „בך ובעמך" וגו' מזה למדו רז"ל דהטעם הוא משום שהתחיל בעצה תחילה לפיכך לקה הוא תחילה. ואח"כ עמו ואח"כ עבדיו—[ועיין בבעה"ט:

ואמנם לכאורה קשה על הגמ' הנ"ל מהא דאמרינן (ברכות ס"א) בקללה מתחילין מן הקטן שהרי בתחלה נתקלל נחש ואח"כ חוה ואח"כ אדם, ואין לדחות דשאני הכא משום שהתחיל בעצה תחילה דא"כ גם מהנחש אין ראי' שגם הוא התחיל בעצה תחלה ואח"כ חוה ואח"כ האדם וי"ל עפי"מ דאיתא [בתענית ט"ו] שהיו נותנין אפר מקלה בראש הנשיא ובראש אב"ד וכו'. ופריך הגמ' והא בקלקלה מתחילין מן הקטן כו' ומשני הא חשיבותא לדידהו דאמרינן להו אתון חשיבא למבעי' רחמא אדרא ע"ש. וא"כ הכא נמי לפי שהי' מלך ובידו הדבר תלוי לשלח את ישראל לפיכך לקה הוא בגופו תחלה, משא"כ גבי נחש דלא הי' הקללה לתקן את המצות כי אם לעונש היתה ההתחלה בהקטן אבל הכא דהיסורין הי' בכדי לשלח את ישראל, חשיבותא הוא לגבי פרעה שילקה ראשונה. לפי שהתחיל בעצה עם עמו תחלה, ואחרי דבריו לא ישונה כי מי יבוא אחרי המלך לשנות את דברו אשר נחשב כמעשה [ובמקומות רבים הנימוס כי המלך חותם באחרונה: „כן יקום" להורות שלא ישונה מזה] וכן יש בידו היכולת לתקן לפיכך לקה הוא תחלה פן יהי' נגמר העונש בו לבדו, ומעתה יבואר יותר דברי המד"ר הנ"ל על מה שקראו את הצפרדעים של פרעה בלשון מעולות שבכן כי היו זריזות לקיים ציווי של הקב"ה לבוא אל בית פרעה אולי ישוב פרעה מדרכו הרעה לשלח את ישראל ע"י הראשונות ולא יהיו צריכין

עָלַי לְמָתַי | אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ
וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ
וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃
י וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ
לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

אונקלוס

גְּבוּרָא הַב לִי זְמַן לְאִמָּתַי
אֲצַלֵּי עֲלָךְ וְעַל עַבְדָּךְ וְעַל
עַמָּךְ לְשֵׁיצָאָה עֻרְדְּעַנַיָּא
מִנָּךְ וּמִבָּתָּיךְ לְחוֹד בְּנַהֲרָא
תִּשְׁתָּאֲרָן׃ י וַאֲמַר לִמְחַר
וַאֲמַר כְּפִתְגָּמָךְ בְּדִיל
דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית כַּיָי אֱלָהַנָא׃

רש״י

גדול ממך ונט״יר בלע״ז. וכן התפאר עלי השתבח להתחכם ולשאול דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו: למתי אעתיר לך. את אשר אעתיר לך היום על הכרתת הצפרדעים למתי תרצה שיכרתו ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אילו נאמר מתי אעתיר היה משמע מתי אתפלל. עכשיו שנא' למתי משמע אני היום אתפלל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע עלי אמור לאיזה יום תרצה שיכרתו. אעתיר העתירו והעתרתי ולא נאמר אעתר עתרו ועתרתי מפני שכל לשון עתר הרבות פלל הוא וכאשר יאמר הרבו ארבה והרביתי לשון מפעיל. כך יאמר אעתיר העתירו והעתרתי דברים. ואב לכולם העתרתם עלי דבריכם הרביתם: (ו) ויאמר למחר. התפלל

בעל הטורים

שם היו באים הצפרדעים ומשחיתים בהם וגם משחיתים יבול השדה עד שלא נשאר

תורת גבריאל

עוד לאחרונו' ותהי' הגאול' נגמר' בהן לבדו: **ויאמר משה** לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר וגו' וסרו הצפרדעים וגו' רק ביאור תשארנה, הדקדוקים רבו, א') מהו לשון התפאר עלי ופרש"י ז"ל שכתב שהוא לשון השתבח להתחכם כו' עיי"ש והעיקר חסר לפי"ז מדברי מרע"ה כי אז באותה שעה עדיין אין לפרעה במה להשתבח כי אם אחרי שלא יוכל מרע"ה לעשותו, והאיך יאמר בעת התפאר עלי ?. ב) מה שאמר מקודם לעבדיך ולעמך ואח"כ אמר ממך ומבתיך ולא מעמך, ואח"כ כלל ואמר כולם ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך. ג') מה שאמר שתי פעמים רק ביאור תשארנה והיה די באחת. ד,) מה שאמר למתי אעתיר לך, והול"ל למתי אעתיר בעדך כי הי' צריך להתפלל בעד פרעה ולא לפרעה כי ביחס הלמ"ד משמע ח"ו שהוא מתפלל אל פרעה כמו שנמלא ויעתר יצחק לד'. ה) למה לא דרש פרעה שיסיר הצפרדעים מיד ורצה להתעכב עד למחר. ו') ויאמר כדברך משמע שהסכים מרע"ה ע"ז, שיהי' למחר והלא כפי הנראה מהכתוב התפלל מרע"ה תומ"י כמש"כ ויצא משה מעם פרעה ויצעק משה אל ד' וגו'. ז') מדוע פרעה בקש ויסר ומרע"ה אמר מקודם להכרית וגו' ואח"כ אומר וסרו הצפרדעים—והנל"פ בזה עפ"י האופן שפי' הגאון רמ"ח ז"ל בספרו מלאכת מחשבת [בחום' ביאור, והמעיי' שם ימצא מה שהוספתי בזה] כי מדרך נימוסי המדינות שיתפארו וישתבחו א"ע במעלות גבורתם ובחכמתם הנמצא בהם יותר ממה שימצא במדינה אחרת, ולדוגמא הנה מדינה פלונית תתפאר שבעת מלחמה במדינה יש בכחה לגיים המחנות של הצבא בשבוע אחד ולעומתה תתפאר מדינה אחרת עליה כי יש בכחה לקבץ צבאותיה בשלשה ימים וכדומה יש מדינה שתתפאר בסדרי ממשלתה וחכמת פקידיה ושוטריה עד שבמקרה איזה גנבה תֵּחָקֵר וְתִמָּצֵא הגנבה

במסך

חמישי ז וְסָרוּ הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ
וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ רַק
בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה׃ ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְפַרְדְּעִים
אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה׃ ט וַיַּעַשׂ יְהוָה
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְפַרְדְּעִים
מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־
הַשָּׂדֹת׃ י וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֳמָרִם

ז וְיֶעְדּוּן עֻרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ
וּמִבָּתָּיךְ וּמֵעַבְדָּךְ וּמֵעַמָּךְ
לְחוֹד בְּנַהֲרָא יִשְׁתָּאֲרָן׃
ח וּנְפַק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְּוָת
פַּרְעֹה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם־יְיָ
עַל־עֵסַק עֻרְדְּעָנַיָּא דִּי־שַׁוִּי
לְפַרְעֹה׃ ט וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָמָא
דְמֹשֶׁה וּמִיתוּ עֻרְדְּעָנַיָּא מִן־
בָּתַּיָּא מִן־דָּרָתָא וּמִן־חַקְלָתָא׃
י וּכְנַשׁוּ יָתְהוֹן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין

בעל הטורים

מרפה למקנה: (י) חמרים. ג' במס' הכא תרי ואידך אכף עברי חמרים מלמד כאף כאן המפעיט

רש"י

היום שיכרתו למחר: (ח) ויצא ויצעק. מיד שיכרתו למחר: (י) חמרם חמרם. צבורים צבורים. כתרגומו

תורת גבריאל

במשך ג' ימים, והאחרת תתפאר עליה שלא יאוחר ממע"ל תמלא הגנב עם הגנבה וכן היה דברי משה לפרעה, התפאר עלי בגבורת עבדך ועמך, ולמתי? פי' כמה זמן היית מבקש, אילו הייתי מעתיר ושואל ממך ומעבדיך ומעמך שכולם יטפלו בדבר וישתדלו בידיהם להכרית הצפרדעים, לא מכל הארץ כי זה אי אפשר בשום פנים, אלא ממך ומבתיך לבד, ולא מעבדך ומעמך [וע"ז יורה לשון להכרית רק קצה ושיעור מעט כמו ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול] רק כפי השטח של הארמון שלך וסביב לו—ומאשר כתבנו למעלה שהארמון ובית דירתו של פרעה הי' בנוי ונשען על היאור היה מוכרח להוציא את היאור שתחתיו מהכלל, כי גם זה א"א בשום פנים, ויתבונן פרעה ויאמר למחר, כלומר עד מחר בוקר אחשוב כי אוכל להתפאר בגבורתם שיגמרו את המלאכה הזאת, ויאמר משה, כדברך, כן אחשוב גם אנכי שאנשי חיל בעמך יגמרו במשך כזה, אבל אנכי אראה לך עתה גבורתו ית',

למען תדע כי אין כה' א', אשר יעשה ברגע שאדרוש מעמו, כי תומ"י הנה יסורו הצפרדעים מכל וכל לא רק ממך ומבתיך אלא אף מעבדיך ומעמך, רק ביאור תשארנה, כי שם מקומם תמיד, וכמו שאבאר להלן—בד"ה וגם האדמה אשר הם עליה:

ויצעק משה אל ה' ע"ד הצפרדעים אשר שם לפרעה. יש לדקדק מדוע נשתנה המכה הזאת שכתוב בה לשון צעקה, ועוד סיום דבריו ע"ד הצפרדעים אשר שם לפרעה, הלא לא לפרעה בלבד היתה מכה זו, כי אם לכל מצרים. ואגב נבאר דרז"ל [בש"ר פ"י, סי' ב'] ע"פ ועלו ובאו בביתך אמר ר"י ב"ר שלום המעולות שבהן יהיו בביתך וכו' ע"ש, והוא תמוה איך נופל לשון מעולות בצפרדעים שיהיה זה מעולה מזה, [וכבר כתבנו בזה] וליישב כ"ז נל"פ עפ"י הידוע כי כ"ז שיתראה איזה פעולה טובה ממי שאינו מצווה ועושה יתעורר עי"ז קטרוג גדול למעלה על שונאיהן של ישראל ע"ד

התרבותה

וּסְרִיאוּ עַל אַרְעָא׃ יא וַחֲזָא פַרְעֹה אֲרֵי הֲוָת רְוַחְתָּא וְיַתְיַקַּר יָת־לִבֵּהּ וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל יְיָ׃ יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת־חֻטְרָךְ וּמְחָא יָת־עַפְרָא דְאַרְעָא

חֳמָרִם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ׃ יא וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם

רשיי

דגורין. גלין: (יא) והכבד את לבו. ל' פעול הוא כמו הלוך ונסוע. וכן והכות את מואב. ושאול לו באלהים. הכה ופצוע: כאשר דבר ה'. והיכן דבר ולא ישמע אליכם פרעה: (יב) אמר אל אהרן. לא היה העפר כדאי ללקות ע"י משה לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול

בעל הטורים

אסף עשרה המכים: (יב) והך. ב' והך את עפר הארץ. והך כף אל כף. מלמד שהיו הכנים מכים ומטפחים על פניהם ועל כל גברם. טעם הכנים לפי שמנעו המצרים את ישראל מלכת במרחצאות ומתוך כן נתמלאו

תורת גבריאל

הקרשלותם במצות ה', וכמו שמצינו [מ"ב ג] במישע מלך מואב שהעלה את בנו לעולה ויהי קצף גדול על ישראל. והנה לפי"מ שכתב הפר"ד בטענת השר של מצרים של שעבדו ישראל ע"ז במצרים, שהשיב לו השי"ת שוטה שבעולם שמא אתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון, פירוש שהיה מחמת אונס, וקודם מ"ת לא היו מצווין על קדה"ש, ע"כ היו פטורין מזה ע"ש. —לכן בעת ההיא שמסרו עצמן הצפרדעים על קדושת שמו ית' אף שלא היו מצווין, וכמו שארז"ל [בפסחים נ"ג.] הן המה היו מעוררים אז קטרוג גדול על שונאיהם של ישראל למעלה שהיה להם ג"כ למסור את נפשם על קדושת שמו ית' אף שלא היו מצווין. —וכפי הנראה מסידור לשון הכתוב בתורה, הנה לא היו הצפרדעים האלו הנרמזים בלשון ובתנורך ובמשארותיך, רק בבית פרעה בלבד, דאל"כ הול"ל בזה"ל, ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובתנורך ובמשארותיך, ובבית עבדך ובעמך, וממה ששינתה התורה לכתוב בלשון הזה ובאו בביתך וגו' ועל מטתך משמע, וכזה יהיה ג"כ בבית עבדיך ובעמך, אבל אצלך יהיה עוד דבר פלא, ובתנוריך ובמשארותיך שתראה איך שימסרו הצפרדעים א"ע על קדה"ש, והנה בעת שבא זמן דבורו של משה שיסורו הצפרדעים ממצרים, הנה הקטיגור לא רצה להניח שיסורו הצפרדעים מבית פרעה, כי רצה שיעכבם למען יעורר בהם תמיד את קטיגורו ויהי' לאות לבני מרי, [כדרך הנימוס שלא ישולח איש אשר נתקבל לעבודת הצבא, אם הוא דרוש להיות לעד באיזה בית המשפט כי הקטיגור מעכבו מאשר צריך לו] וע"כ הוכרח מרעה"ש לצעוק הרבה בתפלה עי"ז אל ה' לקיים את אשר הבטיח לפרעה. —וזהו אומרו ע"ד הצפרדעים אשר שם רק לפרעה בלבד, ובזה יובן כוונת רז"ל בדרשת ועלו ובאו בביתך, המעולות שבהם אשר ימסרו את עצמם על קדושת השם, יהי' בביתך לבד, והוא נכון:

ויירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו ולא שמע אליהם וגו', יל"פ כי מדרך החולים המקבלים רפאות העלה או מרחצאות ידועות, כי לא מהרה או תומ"י תתגלה תועלת

רפואתם

בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃ יג וַיַּֽעֲשׂוּ־כֵ֗ן
וַיֵּ֨ט אַהֲרֹ֤ן אֶת־יָדוֹ֙ בְמַטֵּ֔הוּ וַיַּךְ֙
אֶת־עֲפַ֣ר הָאָ֔רֶץ וַתְּהִי֙ הַכִּנָּ֔ם
בָּאָדָ֖ם וּבַבְּהֵמָ֑ה כָּל־עֲפַ֥ר הָאָ֛רֶץ
הָיָ֥ה כִנִּ֖ים בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃
יד וַיַּֽעֲשׂוּ־כֵ֨ן הַחַרְטֻמִּ֧ים בְּלָטֵיהֶ֛ם
לְהוֹצִ֥יא אֶת־הַכִּנִּ֖ים וְלֹ֣א יָכֹ֑לוּ
וַתְּהִי֙ הַכִּנָּ֔ם בָּאָדָ֖ם וּבַבְּהֵמָֽה׃
טו וַיֹּאמְר֤וּ הַֽחַרְטֻמִּם֙ אֶל־פַּרְעֹ֔ה
אֶצְבַּ֥ע אֱלֹהִ֖ים הִ֑וא וַיֶּחֱזַ֤ק לֵב־

וַהֲוָה לְקַלְמְתָא בְּכָל־אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ יג וַעֲבַדוּ־כֵן
וַאֲרֵים אַהֲרֹן יָת־יְדֵהּ בְּחֻטְרֵהּ
וּמְחָא יָת־עַפְרָא דְאַרְעָא
וַהֲוָת קַלְמְתָא בַּאֲנָשָׁא
וּבִבְעִירָא כָּל־עַפְרָא דְאַרְעָא
הֲוָת קַלְמְתָא בְּכָל־אַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ יד וַעֲבַדוּ־כֵן
חָרָשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן לְאַפָּקָא
יָת־קַלְמְתָא וְלָא יְכִילוּ וַהֲוָת
קַלְמְתָא בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא׃
טו וַאֲמַרוּ חָרָשַׁיָּא לְפַרְעֹה
הָא מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הִיא

תולדות אהרן. ויאמרו החרטמים סנהדרין שם ודף צה :

בעל הטורים

כנים בבגדיהם לפיכך לקו הם בכנים : (יד) ולא יכולו. ג׳ במס׳ דין ואידך ויתתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכולו. וירא מואב כי חזקה עליו המלחמה וגו׳ להבקיע אל מלך אדום ולא יכולו. מלמד שאף אם היו פורחים אל הים מפני הכנים שם היו באים בהם

רש״י

ולקה ע״י אהרן : (יג) ותהי הכנם. הרחישה פדוליר״א בלע״ז : (יד) להוציא את הכנים. לבראותם (נ״א ולהוציאם ממקום אחר) : ולא יכלו. שאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה : (טו) אצבע אלהים הוא.

תורת גבריאל

רפואתם כי אם אחרי גמרם לקבל את כל הסמים והאמבטאות ואם גם אחרי גמר לקיחתם לא ירגיש החולה שום תועלת מרפואה, אזי תחלש ותתרופף אמונתו בהרופא, ולאמר כי אינו רב פעלים ואין בו ממש, כן הי׳ אצל פרעה אחרי בסממני המכות לא הי׳ רק לרפאות את פרעה מכובד לבו אשר אמר בעזות מלחו לא ידעתי את ה׳, וגם את ישראל לא אשלח, וע״כ במכת דם התרה בו לאמר בזאת תדע כי אני ה׳ ובצפרדעים התרה בו שלח את עמי ויעבדני. א״כ הי׳ לכה״פ לשתי המכות האלה לפעול על לב פרעה ואם כי בעת היות המכה לא היה יכול להרגיש התועלת מצד כאב המכה, עכ״ז אחרי סור המכה הי׳ ראוי לראות בו לכה״פ מורך לב מעט. אמנם יאמר הכתוב מאשר ראה פרעה אחרי כי היתה הרוחה [וסר כאב המכה] ועכ״ז עדנה—והכבד את לבו פי׳ כי כבדת לבו הכל עומד כבראשונה ולא פעלו עליו הרפואות מאומה. ע״כ לא שמע אליהם ודו״ק:

ויאמרו החרטמם אל פרעה, יורה חסרון היו״ד על מה שארז״ל [קדושין מ״ט] יו״ד קבין כשפים ירדו לעולם ט׳ נטלו מצרים וא׳ כל העולם כולו, לכן עד עתה הזכיר החרטומים מלא ביו״ד אבל במכה זו של כנים לא יכלו ונחסר כחם [מ״כ בגליון שעל החומש] :

אצבע א׳ היא הנראה ליבזה עפי״מ שהובא בספרי המקובלים דחמש אצבעות שביד רומזים על החמשה

כפירוש

פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה׃ ס טז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב
לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה
שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ יז כִּי אִם־
אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי
מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ

וְאִתְּקַף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא
קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל
יְיָ׃ טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם
בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה
הָא נָפֵק לְמַיָּא וְתֵימַר לֵהּ
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח עַמִּי
וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃ יז אֲרֵי אִם
לֵיתָךְ מְשַׁלַּח יָת עַמִּי הָא
אֲנָא מַשְׁלַח בָּךְ וּבְעַבְדָּךְ

תולדות אהרן. הנה יוצא המימה ס"ק יח:

רש"י

מכה זו אינה ע"י כשפים אלא מאת המקום היא: כאשר דבר ה'. ולא ישמע אליכם פרעה: (יז) משליח בך. מגרה בך. וכן ושן בהמות אשלח בם לשון שסוי אינצי"ר בלע"ז: את הערב. כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא והיו משחיתים בהם. ויש טעם בדבר באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו. בטכסיסי מלחמות מלכים בא עליהם כסדר מלכות. כשצרה על עיר בתחלה מקלקל מעיינותיה ואחר

תורת גבריאל

ספירות שהם, חסד, גבורה, תפארת, נצח הוד, וכן בשמאל, והתחלת מנינם הוא מן האגודל, נמצא שהאצבע הוא בבחינת גבורה בין בימין ובין בשמאל, ועוד כתבו דיד ימין רומזת להחסדים שבבחינת הויה ושל שמאל הוא על הגבורות שבשם אלהים, וע"כ בשל ימין המה נקראים בשמות אלו: האגודל חסד שבחסד, והאצבע גבורה שבחסד, והאמה תפארת שבחסד וכו'—ולעומת זה ביד השמאלי שהיא דין בבחינת אלהים המה נקראים בשמות אלו: האגודל חסד שבגבורה, והאצבע גבורה שבגבורה, והאמת תפארת שבגבורה וכו', והנה החרטומים אמרו בלשונם ע"ז שהוא גבורה שבגבורה—ורמזה התוה"ק זאת בלשון אצבע אלהים שהוא ג"כ מורה על לשון גבורה שבגבורה וד"ל ואם שגיתי השם הטוב יכפר בעדי:

וגם האדמה אשר הם עליה, ולכאורה אחרי אשר כבר אמר כי הערוב ימלא גם כל הבתים, א"כ מכש"כ שימלאו גם את הארץ, והנלע"ד לפרש בזה כי הנה ידוע מאמרז"ל כי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר לבטלה [שבת ע"ז] ובמד"ר [קהלת ה'] ע"פ ויתרון ארץ בכל היא אפילו דברים שאתה רואה אותן כמיותרים בעולם הן הן בכלל הויתו של עולם עיי"ש, ויש להוסיף בזה כי כל דבר בריה הנמצא במקום הזה, ובמקום אחר אינו בנמצא, כמו הקראקאדיל אשר הוא מצוי סמוך למימי מצרים, ואינו מצוי במקומות אחרים, בוודאי במקום מציאותו הוא מוכרח להיות, ובמקום אחר אינו דרוש, ע"כ לא נמצא שם לבטלה, [וכן נמצא לכל מין חיה המזקת והדורסת איזה מין המפיל אימתו ואימתו עליה [וכמש"א בשבת שם] חמשה אומות הן אימת חלש על גבור: אימת מפגיע על הארי, ובזה בארץ כ' הפייטן ומפגיע אין בעדנו אחרי אשר המשילו חז"ל ה"ד

מלכיות

וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ בָּתֵּי
מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ׃ יח וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם
הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי
עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם
עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ ששי יט וְשַׂמְתִּי פְדֻת
בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה
הָאֹת הַזֶּה׃ כ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא
עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַרְעֹה וּבֵית

וּבְעַמָּךְ וּבְבָתָּךְ יָת־עֲרוֹבָא
וְיִמְלוֹן בָּתֵּי מִצְרַיִם יָת־
עָרוֹבָא וְאַף אַרְעָא דְאִנּוּן
עֲלַהּ׃ יח וְאַפְרֵישׁ בְּיוֹמָא
הַהוּא יָת־אַרְעָא דְגֹשֶׁן
דְּעַמִּי קָאִים עֲלַהּ בְּדִיל דְּלָא
לְמֶהֱוֵי־תַמָּן עָרוֹבָא בְּדִיל
דְּתִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּיט
בְּגוֹ אַרְעָא׃ יט וַאֲשַׁוֵּי פוּרְקָן
לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אַיְתֵי מַחָא
לִמְחַר יְהֵא אָתָא הָדֵין׃
כ וַעֲבַד יְיָ כֵּן וַאֲתָא עָרוֹבָא
תַּקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית

בעל הטורים

ונלחמים עמהם: (יט) פדת. ג' במסורה דין חסר וב' מלאים. פדות שלח לעמו. והרבה עמו פדות. כי זה לא היה פדות שלם אלא מפני הערוב אבל לעתיד הרבה

רשי

כך תוקעין עליהם ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו' כדאי' במדרש רבי תנחומא: (יח) והפליתי. והפרשתי וכן והפלה

תורת גבריאל

מלכיות לד' מיני חיות [ע"ז ב:] קדמיתא כארי' [דניאל ז'] והארי מלך שבחיות, ועכ"ז יש עליו בריה שהוא ירא וחרד מפניה, והוא המפגיע, ועל המלכיות לא נמצא מי שיפיל אימתו עליהם בעדנו. והבן] והנה בהשמע הראהו יתב' כי ישליח צפרדעים במצרים הי' יכול החושב לחשוב שהשי"ת יקבץ כל הצפרדעים שבכל קצות הארץ וישלחם למצרים אמנם אם כך הי' עושה היו נשארים כל האגמים שבכל הארץ רקים מצפרדעים, וזאת לא יתכן. כי היות הצפרדעים באגמי מים. הוא מכלל חקות הטבע שחקק השית"ב במעשה בראשית. ולא ברא ח"ו שום דבר לבטלה, ובוודאי יש צורך גדול לקיום העולם במציאות הצפרדעים במימי האגמים, וכבר נתבאר בזה הרבה בספרי חכמי הטבע, וכבר גזר הוא יתב', כי חקות שמים וארץ לא ישבותו, לכן אמר הקב"ה למרע"ה: אני לא אזיז את הצפרדעים ממקומותם ולעשות שליחותי במצרים, אברא לי חדשים מקרוב שלא היו בעולם, כי ישרוץ היאור צפרדעים ברואים מחדש, (וכמו"ש: ישרצו המים שרץ נפש חי' גו') שימלאו ארץ מצרים עד בלי די ועי"כ כשהבטיח משה לפרעה כי יעתיר אל ד' ויסורו הצפרדעים, השכיל לבאר ולפרש לפרעה דברים ברורים: „רק ביאור תשארנה" כלומר: הוי יודע כי כל אלה הצפרדעים המכסים את הארץ, אעפ"י שעלו מן היאור, כלם ברואים חדשים המה ממימי היאור שברא אותם הקב"ה לצבא רב למשלחת מלחמה עליך, ואין בהן אף אחת מאותן הצפרדעים שהיו ביאור מן קדמת דנא, כי הן לא זזו מן היאור כי מחוקות הבריאה הן, ואי אפשר ליאור בלעדן, ולכן עכשו רק את החדשות יכרית אבל אשר ביאור מאז תשארנה, וזהו כ'

מאמרו

עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת
הָאָרֶץ מִפְּנֵי הֶעָרֹב׃ כא וַיִּקְרָא
פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וּֽלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ׃
כב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת
כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת
מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃

עַבְדּוֹהִי וּבְכָל־אַרְעָא
דְמִצְרַיִם אִתְחַבַּלַת אַרְעָא
מִן קֳדָם עָרוֹבָא׃ כא וּקְרָא
פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר
אֱזִילוּ דַבַּחוּ קֳדָם אֱלָהֲכוֹן
בְּאַרְעָא׃ כב וַאֲמַר מֹשֶׁה
לָא תַקִּין לְמֶעְבַּד כֵּן אֲרֵי
בְעִירָא דְמִצְרָאֵי דַחֲלִין לֵהּ
מִנֵּהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְדַבָּחָא
קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא הָא נְדַבַּח
יָת־בְּעִירָא דְמִצְרָאֵי דַחֲלִין
לֵהּ וְאִנּוּן יְהוֹן חָזַן הֲלָא

רש"י

ה' וכן לא נפלאת היא ממך לא מובדלת ומופרשת היא ממך: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ. אע"פ ששכינתי בשמים גזרתי מתקיימת בתחתונים: (יט) ושמתי פדת. שיבדיל בין עמי ובין עמך: (כ) תשחת הארץ. נשחתה הארץ אתחבלת ארעא: (כא) זבחו לאלהיכם בארץ. במקומכם ולא תלכו במדבר: (כב) תועבת מצרים. יראת מצרים כמו ולמלכם תועבת בני עמון ואצל ישראל קורא אותה תועבה. ועוד יש לומר

תורת גבריאל

אמרו: „רק ביאור תשארנה", וכן הדבר גם בענין הערוב, כי פרעה שהוא בקי בנימוסי המלכים ומלחמותיהם, הי' יכול לטעות, כי עשה גם הקב"ה, כדרך מלך בו"ד, אשר בעת מלחמה יוציא את צבאיו מן הערים אשר בתוך המדינה פנימה, אל הגבול לקראת האויב, והערים הפנימיות נשארות אז ריקנות מאנשי חיל, כן אסף וקבץ השית"ב, כל חיתו טרף מכל היערים והמדברות, וישלח אותם מצרימה אל הערים למלחמה ומעונות אריות והררי נמרים נשארו אז ריקים, לכן הודיעו מרע"ה, כי לא כן הוא, כי כל המקומות שהם מסכנות לחיות יש צורך גדול להם שמה, ולא יוצאים משם, כי מחוקות הטבע הם. והקב"ה ימלא ארץ מצרים בערוב כבד מאד, אבל ממעונותם מאז לא יחסרו, וזהו שאמר: „וגם האדמה אשר הם עליה" מקדמת דנא תהי' מלאה מהם כקדם באין מחסור:

ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר לכו זבחו לא' בארץ וגו' לא נכון לעשות כן כי תועבת מצרים נזבח לד' אלהינו הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו, דרך שלשת וגו' וזבחנו לד"א וגו', וזבחתם לד' א' במדבר וגו'. והדקדוקים שיש בזה, א') לשון „לא נכון לעשות כן" משמע דאינו אסור גמור רק שאינו מן הנימוס כראוי ובאמת תועבת מצרים שמשמעו שהן הבהמות שעשו אותן המצרים ע"ז ועבדו אותן, יש בהן איסור נעבד עפ"י הדין [ולפי"מ דאיתא [במס' ע"ז כ"ד] קודם מ"ת שאני, י"ל קצת, ועיין מה שאכתוב לקמן בפ' בא], וסוף דבריו משמע שהוא רק מפני יראת מצרים ולא מצד האיסור. ב') בארבע פעמים שהזכיר שם לשון זבח נזכר יחס הזביחה שהוא לד' ורק פעם אחת והוא במאמרו שאמר הן נזבח את תועבת מצרים וגו' לא הזכיר היחס לד'. ג) מאמר ולא יסקלונו

כג דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר
וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר
יֹאמַר אֵלֵינוּ׃ כד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק
הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ
בַּעֲדִי׃ כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי
יוֹצֵא מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה
וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו
וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף
פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־
הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה׃ כו וַיֵּצֵא מֹשֶׁה

יֵימְרוּן לְמִרְגְּמָנָא׃ כג מַהֲלַךְ
תְּלָתָא יוֹמִין נֵיזֵיל בְּמַדְבְּרָא
וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָא
דְּיֵימַר לָנָא׃ כד וַאֲמַר פַּרְעֹה
אֲנָא אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְתִדְבְּחוּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמַדְבְּרָא
לְחוֹד אַרְחָקָא לָא־תְרַחֲקוּן
לְמֵיזַל צַלּוֹ אַף עֲלָי׃ כה וַאֲמַר
מֹשֶׁה הָא אֲנָא נָפֵק מֵעִמָּךְ
וַאֲצַלֵּי קֳדָם־יְיָ וְיִעְדֵּי עָרוֹבָא
מִפַּרְעֹה מֵעַבְדוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ
מְחַר לְחוֹד לָא־יוֹסֵף פַּרְעֹה
לְשַׁקָּרָא בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלָּחָא
יָת־עַמָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ׃
כו וּנְפַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה

רש"י

בל' אחר תועבת מצרים דבר שנאוי הוא למצרים זביחה שאנו זובחים שהרי יראתם אנו זובחים: ולא יסקלנו. בתמיה: (כה) התל. כמו להתל: (כו) ויעתר אל ה'. נתאמץ בתפלה וכן אם בא לומר ויעתיר היה יכול לומר ומשמע וירבה בתפלה. עכשיו כשהוא

תורת גבריאל

קשה לפרשו בלשון תמיה, בכל מאמריו לפרעה בשליחותי ית"ב', אנו רואים אותו כאזר בגבורה ועשוי לבלי חת, ואימת פרעה ועמו בטלה ומבוטלת לגמרי, ועכשו בא בדברים כאלו שיהי' מקום לפרעה לטעות כי אימת מצרים על משה וישראל שהרי כולל גם עצמו בתוכם באמרו לשון רבים: ולא יסקלונו ? ד') בעת לקיחת השה לפסח והיו אז שיני המצרים קהות בראותם זביחת השה לעיניהם בלא שום יראה מאומה, מדוע לא אמר אז פרעה להם לכו זבחו לא' בארץ, כי הלא מעשיכם סותרים את דבריכם ואנו רואים כי יראת מצרים לא תבעתכם ?. ע"כ נ"ל עפ"י דברי הראב"ע שפירש לשון תועבת מצרים, כי כל הארצות ההמה יתעבו כל דבר הבא מן החי עיי"ש, לפי"ז יש לומר כי בארץ מצרים עצמה באשר היו עובדים לטלה הי' נתעב להם כל מין צאן להקריב ממנו אשה לד' [ואפי' שלא מן המוקצה ונעבד] ואף כי לאכילת הדיוט הנה בנ"י עצמן שחטו ואכלו וכמו שאמרו בפירוש בשבתנו על סיר הבשר [פ' בשלח], עכ"ז אינו נכון ומהודר להקריב ממנו לגבוה [וכמו דאיתא כיו"ב ביו"ד סי' ק"ד, בעכבר שנמצא בשמן שאף שהותר להדיוט אין מדליקין אותו בנר של בהכנ"ס משום הקריבהו נא לפחתך, ע"ש] ולכך הי' צריכין להתרחק דרך שלשת ימים במדבר שהם יוכלו להקריב [ואף שהי' יכולין להקריב ממין הבקר עכ"ז לא הי' יודעים עדנה מהמצות ד' להקריב] וממצות עשית הפסח

מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃
כז וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר
הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ
לֹא נִשְׁאַר אֶחָד׃ כח וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה
אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא
שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ ט א וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה
וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃
ב כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ
מַחֲזִיק בָּם׃ ג הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה
בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים

וְצַלִּי קֳדָם־יְיָ׃ כז וַעֲבַד יְיָ
כְּפִתְגָּמָא דְמֹשֶׁה וְאַעְדִּי
עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה מֵעַבְדוֹהִי
וּמֵעַמֵּהּ לָא אִשְׁתְּאַר חָד׃
כח וְיַקַּר פַּרְעֹה יָת־לִבֵּהּ אַף
בְּזִמְנָא הָדָא וְלָא שַׁלַּח יָת־
עַמָּא׃ א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
עוֹל לְוָת־פַּרְעֹה וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ
כִּדְנַן־אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי
שַׁלַּח יָת־עַמִּי וְיִפְלְחוּן
קֳדָמָי׃ ב אֲרֵי אִם־סָרֵיב אַתְּ
לְשַׁלָּחָא וְעַד כְּעַן אַתְּ מַתְקֵף
בְּהוֹן׃ ג הָא מַחָא מִן קֳדָם
יְיָ הָוְיָא בִּבְעִירָךְ דִּבְחַקְלָא
בְּסוּסָוָתָא בַּחֲמָרֵי בְּגַמְלֵי

רש"י

אומר בלי ויפעל משמע וירבה להתפלל: (כז) ויסר הערב. ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים שאם מתו יהיה להם הנאה בעורותם: (כח) גם בפעם הזאת. אע"פ שאמר אנכי אשלח אתכם לא קיים הבטחתו: (ב) מחזיק בם. אוחז בם כמו והחזיקה במבושיו: (ג) הנה יד ה' הויה. לשון הוה כי כן יאמר בלשון נקבה על שעבר היתה

תורת גבריאל

שעשו אבותינו במצרים במדינה טמאה אין ראיה כי ממנו לא היה שום הקרבה לגבוה, רק נתינת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות לאות על הבתים, והבשר לאכילתם כדרז"ל [פסחים לו.], וע"ז לא שייך לשון תועבה, וגם זה ידעו המצרים שבכ"י אוכלין צאן בינם לבין עצמם, אף שבוודאי לעיניהם של מצרים הי' מוכנין א"ע מאכילה צאן—ואחרי הקדמה הזאת יתפרשו הכתובים הנ"ל, ויקרא פרעה גו' ויאמר אליהם, לכו זבחו—מה שאתם צריכים לזבוח—לאלהיכם בארץ—פה במצרים—ויאמר משה, אף שנקח מן הצאן שלנו שאינו נרבע ונעבד, עכ"ז, לא נכון לעשות כן, פי' שאינו מהודר כ"כ,

כי את תועבת מצרים! פי' מה שנתעב פה אצל המצרים שהוא כל המין צאן, נקח לזבוח פה לפני ד', ואמנם שמע נא פרעה אל תשגה ואל תדמה בנפשך כי רק אמתלא כוזבת היא, ובאמת פחד מצרים עלינו מעשות כן, אל תטעה טעות הבל כזה, כי בקרוב אנחנו עתידין לברר לך אמיתות דברינו אלה כי קרוב היום אשר בו נזבח לאכילתנו ולא לגבוה את תועבת מצרים, לעיניהם של כל מצרים פה בארץ ועיניהם רואות וכלות ולא יסקלונו! שתהיינה ידיהם כמו' אסורות מעשות לנו מאומה, וראית ונכחת כי לפחד מצרים נשחק, ולא נחדל מלזבוח זביחה שאינה לד'. רק למאכל פינו במצרים גופא, אבל

בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן
דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד: ד וְהִפְלָה יְהוָה
בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה
מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל דָּבָר: ה וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד
לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר
הַזֶּה בָּאָרֶץ: ו וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כֹּל
מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לֹא־מֵת אֶחָד: ז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה
וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל

בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא מוֹתָא תַּקִּיף
לַחֲדָא: ד וְאַפְרֵשׁ יְיָ בֵּין
בְּעִירָא דְיִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּעִירָא
דְמִצְרָיִם וְלָא יְמוּת מִכָּל
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדָּעַם: ה וְשַׁוִּי
יְיָ זִמְנָא לְמֵימַר מְחַר יַעְבֵּד
יְיָ פִּתְגָמָא הָדֵין בְּאַרְעָא:
ו וַעֲבַד יְיָ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין
בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וּמִית כֹּל
בְּעִירָא דְמִצְרָיִם וּמִבְּעִירָא
דִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לָא־מִית חָד
ז וּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לָא־מִית
מִבְּעִירָא דְיִשְׂרָאֵל עַד־חָד

בעל הטורים

עמו פדות ויהיה גאולה שלימה: (ד) והפלה. ב' במסורה. הכא ואידך והפלא ה' את מכותך לומר מה התם מכה בגוף אף הכא מכה בגוף. ולהכי כתיב הכה בהיא דלאחר ה' מכות לקו בגופן בשחין בהיא מכה ששית והתם כתיב באליף ללמד שמופלא שבדיינין קורא וילפינן התם מהכא דמי בלקה ובנה אין מתרין בו דכל מכה שלישית היתה בלא

רש״י

ועל העתיד תהיה ועל העומד הויה כמו עושה רולה רועה: (ד) והפלה. והבדיל: (ח) מלא חפניכם ילויי״ש בלע״ז פיח כבשן. דבר הנפח מן הגחלים עמומים הנשרפים בכבשן ובלע״ז אולב״ש. פיח לשון הפחה שהרוח מפיחן ומפריחן: וזרקו משה וכל דבר הנזרק בכח אינו נזרק אלא ביד אחת הרי נסים הרבה. אחד שהחזיק קומצו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן. ואחד שהלך האבק

תורת גבריאל

בעבודת זבח לפני ד', עלינו להדר להתרחק דרך ג' ימים במדבר וזבחנו לד' א' וגו' ויאמר פרעה, ע"כ הנה אנכי אשלח וגו' וזבחתם לד' א' במדבר וגו' כאשר דברתם [ועיין במד"ר [שה"ש, פ"ב סי' א'] ע"פ דודי לי ואני לו וזה לשון ואני זבחתים לו שנאמר הן נזבח את תועבת מצרים וכן ויקחו להם איש שה לבית אבות ע"ש ותמצא ראי' לדברינו]

והנה לא מת ממקנה ישראל וגו' ויכבד לב פרעה וגו'

לשון והנה יורה על דבר חידוש ויש לפרש כי ידוע הוא כי מכת דבר היתה משמשת כל מכה ומכה כי המכות קלקלו וטיפשו את האויר, כמו דם ומיתת הדגים וכו', וגרמו חליים ומגפה בדרך הטבע וע"כ יוכל היות כי בהמכות הקודמות אשר גרמו דבר בטבע נגע לפעמים גם במקנה ישראל ונפל מהם מעט, אכן בשלוח הקב"ה מכת דבר ביחוד, היא היתה בהפלאה מיוחדת לבלתי נגוע בבנ"י אפילו נגיעה כל שהיא פן יאמרו הגוים כי מקרה הוא השולט בכל וע"כ פרט הכתוב: „והפלה ד' בין מקנה מצרים וגו' ולא ימות מכל לבנ"י דבר". לכן פרעה קְשֵׁה הלב התקשה הרבה להאמין באפשרות פלא נשגב כזה! והשתדל

להתברר

עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא
שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ ח וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן קְחוּ
לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן
וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי
פַרְעֹה׃ ט וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם
וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ
אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
י וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ
לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה
הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת
פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה׃ יא וְלֹא
יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה
מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין
בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם׃ יב וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע
אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה׃ ס יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

אונקלוס

וְאִתְיַקַּר לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא
שַׁלַּח יָת־עַמָּא׃ ח וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן סִיבוּ לְכוֹן
מְלֵי חָפְנֵיכוֹן פִּיחָא דְאַתּוּנָא
וְיִזְרְקִנֵּהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא
לְעֵינֵי פַרְעֹה׃ ט וִיהֵי לְאַבְקָא
עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וִיהֵי
עַל־אֲנָשָׁא וְעַל־בְּעִירָא
לְשִׁיחֲנָא סַגֵּי אֲבַעְבְּעִין בְּכָל־
אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ י וּנְסִיבוּ
יָת־פִּיחָא דְאַתּוּנָא וְקָמוּ
קֳדָם פַּרְעֹה וּזְרַק יָתֵהּ מֹשֶׁה
לְצֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה שִׁיחֲנָא
אֲבַעְבְּעִין סָגֵי בַּאֲנָשָׁא
וּבִבְעִירָא׃ יא וְלָא־יָכִילוּ
חָרָשַׁיָּא לְמֵיקַם קֳדָם מֹשֶׁה
מִן קֳדָם שִׁיחֲנָא אֲרֵי־הֲוָה
שִׁיחֲנָא בְּחָרָשַׁיָּא וּבְכָל־
מִצְרָאֵי׃ יב וְתַקִּיף יְיָ יָת לִבָּא
דְפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן
כְּמָא דְמַלֵּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה׃
יג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם

תולדות אהרן. ויהי שחין אבעבעת ב"ק פ' בכורות א:

רש"י

על כל ארץ מצרים: (ט) לשחין פורח אבעבועות. כתרגומו לשחין סגי אבעבועין שעל ידו צומחין בהן בועות שחין. ל' חמימות והרבה יש בלשון משנה שנה שחונה: (י) באדם ובבהמה. וא"ת מאין היו להם הבהמות והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים אלא לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד שנאמר במקנך אשר בשדה והירא

תורת גבריאל

להתברר על אמיתתו ושלח לבדוק ולבקר בדיוק גדול וזהו שאמר: וישלח פרעה לראות והנה באמת מלא חידוש נפלא זה שלא מת ממקנה ישראל עד אחד! ומספר הכתוב

הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי
פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־
עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ יד כִּי | בַּפַּעַם הַזֹּאת
אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־
לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר
תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל הָאָרֶץ׃
טו כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ
אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדָּבֶר וַתִּכָּחֵד
מִן־הָאָרֶץ׃ טז וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת
הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־
כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ׃

בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם
פַּרְעֹה וְתֵימַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת־
עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי: יד אֲרֵי
בְּזִמְנָא הָדָא אֲנָא שָׁלַח יָת־
כָּל־מָחָתַי לְלִבָּךְ וּבְעַבְדָּךְ
וּבְעַמָּךְ בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי
לֵית דִּכְוָתִי שַׁלִּיט בְּכָל־
אַרְעָא: טו אֲרֵי כְעַן קְרֵיב
קֳדָמַי דְּאֶשְׁלַח פּוֹן יָת־מַחַת
גְּבוּרְתִּי וְאֶמְחֵי יָתָךְ וְיָת־
עַמָּךְ בְּמוֹתָא וְשֵׁיצֵיאַת מִן־
אַרְעָא: טז וּבְרַם בְּדִיל דָּא
קַיֵּמְתָּךְ בְּדִיל לְאַחֲזָיוּתָךְ
יָת־חֵילִי וּבְדִיל דִיהוֹן מִשְׁתָּעַן
גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל־אַרְעָא:

בעל הטורים

התגלה: (טז) ספר ב' במסו' דין ואידך הזכירני ונשפטה יחד ספר אתה למען תצדק. כשהקב"ה עושה דין ברשעים שמו מתעלה זהו נשפטה יחד ספר שמי בכל הארץ בשמו

רש"י

את דבר ה' הניס את מקנהו אל הבתים. וכן שנויה במכילתא אלא ויקח שש מאות רכב בחור: (יד) את כל מגפתי. למדנו מכאן שמכת בכורות (נ"א בכורה) שקולה כנגד כל המכות: (טו) כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי אילו רציתי כשהיתה ידי במקנך שהכיתים בדבר שלחתי והכיתי אותך ואת עמך עם הבהמות: ותכחד מן

תורת גבריאל

הכתוב, כי בכל זאת ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם, [ועיין מה שאכתוב עוד פי' ע"ז בשם המפרשים לקמן בפרשת בהר.

כי עתה שלחתי את ידי וגו' לענ"ד יש לפרשו עם מה שפרשתי בפרשת שמות על פסוק ואני ידעתי וגו' ולא ביד חזקה וגו' כי כל מכה ומכה שלקו המצרים לקו באצבע אחת, וכאשר הגיעו עד חמש זו מכת דבר כתיב בה יד כמש"כ הנה יד ד' הויה במקנך וגו' וכשלקו בעשירית הוסיף הכתוב לשון ידי שמורה הוספת היוד לסימן עשירי [שהוא נקרא היד הגדולה וע"כ נאמר בסדר וארא (ז' ד—ה,) ונתתי את ידי וגו', בנטותי את ידי אז תיכף „והוצאתי את בנ"י מתוכם" וזהו שאמר כאן כי עתה שלחתי את ידי, כלומר: אם הי' ברצוני עתה לשלוח את ידי זו מכת בכורות שהיא העשירית, ברמז תוספות יו"ד כנ"ל אז היות נכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתיך וגו' ולמען ספר שמי מלת סַפֵּר שבאה במקור, ולא בסימן הגוף תְּסַפֵּר הוראתה כאן: זוהר והתנוצצות. אשר משרש זה בא שם העצם סַפִּיר על האבן היקרה המתנוצצת ומזהרת לעינים, ופירושו: למען

שביעי יז עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי
לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם: יח הִנְנִי מַמְטִיר
כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר
לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם
הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה: יט וְעַתָּה שְׁלַח
הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף
הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ:
כ הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי
פַּרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־
מִקְנֵהוּ אֶל הַבָּתִּים: כא וַאֲשֶׁר
לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה
וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת מִקְנֵהוּ

אונקלוס

יז עַד כְּעַן אַתְּ כְּבֵישַׁת בֵּהּ
בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלָּחוּתְהוֹן:
יח הָא אֲנָא מָחֵית מִטְרָא
בְּעִדָּנָא הָדֵין מְחַר בַּרְדָּא
תַּקִּיף לַחֲדָא דִּי לָא־הֲוָה
דִכְוָתֵהּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־יוֹמָא
דְאִשְׁתַּכְלָלַת וְעַד־כְּעָן:
יט וּכְעַן שְׁלַח כְּנוֹשׁ יָת־
בְּעִירָךְ וְיָת כָּל־דִּילָךְ בְּחַקְלָא
כָּל־אֱנָשָׁא וּבְעִירָא דְּאִשְׁתְּכַח
בְּחַקְלָא וְלָא יִתְכְּנֵשׁ לְבֵיתָא
וְיֵחוֹת עֲלֵיהוֹן בַּרְדָּא וִימוּתוּן:
כ דְּדָחִיל מִפִּתְגָּמָא דַּייָ
מֵעַבְדֵי פַּרְעֹה כְּנַשׁ יָת־
עַבְדוֹהִי וְיָת־גֵּיתוֹהִי לְבָתַּיָּא:
כא וְדִי לָא־שַׁוִּי לִבֵּהּ לְפִתְגָּמָא
דַּייָ שְׁבַק יָת־עַבְדוֹהִי וְיָת־

רש״י

הארץ. אבל בעבור זאת העמדתיך וגו': (יז) עודך מסתולל בעמי. כתרגומו כבישת ביה בעמי והוא מגזרת מסלה דמתרגמינן אורח כבושה ובלע"ז קלקי"ר. וכבר פירשתי בסוף ויהי מקץ כל תיבה שתחלת יסודה סמ"ך והיא באה לדבר בלשון מתפעל נותן התי"ו של שמוש באמצע אותיות של עיקר וכגון זו וכגון ויסתבל החגב מגזרת סבל. כי תשתרר עלינו מגזרת שר ונגיד. וכן משתכל הוית: (יח) כעת מחר. כעת הזאת למחר שרט לו שריטה בכותל למחר כשתגיע חמה לכאן ירד הברד: הוסדה. שנתיסדה וכל תיבה שתחלת יסודה יו"ד כגון יסד ילד ידע יסר כשהיא מתפעלת תבא הוי"ו במקום היו"ד כמו הוסדה. הולדה. ויודע. ויולד ליוסף. בדברים לא יוסר עבד: (יט) שלח העז. כתרגומו שלח כנוש. וכן העיזו בני בנימן ולא יאסף הביתה. ל' הכנסה הוא (כ) הניס. הבריח ל' וינס

בעל הטורים

מתעלה בכך: (יז) עודך מסתולל בעמי לבלתי רית בלעם שעל ידי אתי מבלהם דגי' הוו בלותה עלה: (יט) ולא יאסף. ב' במסו' ולא יאסף הביתה. עשיר ישכב ולא יאסף. שמי שהיה עשיר והיה לו מקנה רב לפי שעה ישכב ולא יאסף שהכהו הברד: (כ) הירא. ב' במס' דין והידך הירא ורך הלבב. מה התם שירא מעבירה שבידו אף הכא נמי היו יראים מעבירות שבידם מכאן אמרו טוב שבמצרים הרוג שהרי כתיב הירא את דבר ה' · וסמיך ליה וירד עליהם הברד ומתו:

תורת גבריאל

את זוהר גדול וזבק נגה לשמי בכל הארץ כי קרני אור שמי יקרע ויפקח עיני תועים בכל העולם, לראות כי יש אלהים בארץ!

ופרש"י על פסוק כי עתה שלחתי את ידי וגו' הוא במד"ר על מקומו, ביתר ביאור עיי"ש]

על

כלאתי

בַּשָּׂדֶה׃ פ כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם
וִיהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־
הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־
עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־
הַשָּׁמַיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד
וַתִּהֲלַךְ־אֵשׁ אָרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה
בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כד וַיְהִי
בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד
כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה
לְגוֹי׃ כה וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ
הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר׃ כו רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן
אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה
בָּרָד׃ כז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי

גִּיתוֹהִי בְּחַקְלָא׃ כב וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת־יְדָךְ עַל־
צֵית־שְׁמַיָּא וִיהֵי בַרְדָּא בְּכָל־
אַרְעָא דְמִצְרָאֵי עַל־אֱנָשָׁא
וְעַל־בְּעִירָא וְעַל כָּל־עִסְבָּא
דְחַקְלָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
כג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת־חֻטְרֵהּ
עַל־צֵית שְׁמַיָּא וַייָ יְהַב
קָלִין וּבַרְדָּא וּמְהַלְּכָא־
אֶשָּׁתָא עַל אַרְעָא וְאַמְטַר
יְיָ בַּרְדָּא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
כד וַהֲוָה בַרְדָּא וְאֶשָּׁתָא
מִשְׁתַּלְהֲבָא בְּגוֹ בַרְדָּא תַּקִּיף
לַחֲדָא דִּי לָא־הֲוָה דִכְוָתֵהּ
בְּכָל־אַרְעָא דְמִצְרַיִם מֵעִדָּן
דַּהֲוַת לְעָם׃ כה וּמְחָא בַרְדָּא
בְּכָל־אַרְעָא דְמִצְרַיִם יָת־
כָּל דִּי בְחַקְלָא מֵאֱנָשָׁא וְעַד־
בְּעִירָא וְיָת כָּל־עִסְבָּא
דְחַקְלָא מְחָא בַרְדָּא וְיָת־
כָּל־אִילַן דִּבְחַקְלָא תַּבַּר׃
כו לְחוֹד בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן דִּי־
תַמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה
בַרְדָּא׃ כז וּשְׁלַח פַּרְעֹה
וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר
לְהוֹן חָבִית זִמְנָא הָדָא יְיָ

תולדות אהרן, ה׳ הצדיק ירים פ״ו :

בעל הטורים

(כג) וימטר. ב׳ במס׳ דין ואידך וימטר עליהם כעפר שאר גבי שליו מלמד שהשליו היה יורד בכח ומכה לרשעים כדרך שהברד מכה במצרים: (כד) ואש מתלקחת. ב׳ במס׳ דין ואידך ואש מתלקחת ונגה לו סביב גם בכאן בתוך הברד היה האש יוצא

רש״י

(כב) על השמים. לצד השמים ומדרש אגדה הגביהו הקב״ה למשה למעלה מן השמים: (כד) מתלקחת בתוך הברד. נס בתוך נס האש והברד מעורבין והברד מים הוא ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם:

ורב

וְעַמִּי הָרְשָׁעִים׃ כח הַעְתִּירוּ אֶל־
יְהוָה וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים
וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן
לַעֲמֹד׃ כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה
כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־
כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן
וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע
כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ׃ ל וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ
יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן מִפְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהִים׃ לא וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה

אונקלוס

זַכָּאָה וַאֲנָא וְעַמִּי חַיָּבִין׃
כח צַלּוֹ קֳדָם יְיָ וְסַגִּי קֳדָמוֹהִי
רְוַח דְּלָא יְהוֹן עֲלָנָא קָלִין
דְּלוּט כְּאִלֵּין מִן קֳדָם יְיָ
וּבַרְדָא וְאֶשְׁלַח יָתְכוֹן וְלָא
תּוֹסְפוּן לְאִתְעַכָּבָא׃ כט וַאֲמַר
לֵהּ מֹשֶׁה כְּמִפְּקִי מִן קַרְתָּא
אֶפְרוֹשׁ יְדַי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ
קָלַיָּא יִתְמַנְעוּן וּבַרְדָא לָא
יְהֵי עוֹד בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי
דַּיְיָ אַרְעָא׃ ל וְאַתְּ וְעַבְדָּךְ
יְדַעְנָא אֲרֵי עַד כְּעַן לָא
אִתְכְּנַעְתּוּן מִן קֳדָם יְיָ
אֱלֹהִים׃ לא וְכִתָּנָא וְסַעֲרֵי

רש״י

(כח) ורב. די לו במה שהוריד כבר: (כט) כצאתי את העיר מן העיר אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גלולים: (ל) טרם תיראון. עדיין לא תיראון וכן כל טרם שבמקרא עדיין לא הוא ואינו לשון קודם. כמו טרם ישכבו עד לא שכיבו. טרם יצמח עד לא צמח אף זה כן הוא ידעתי כי עדיין אינכם יראים.

בעל הטורים

ממנו נצוצות ומאירים זהו ונוגה לו סביב: (כט) הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד. אבל לא אמר על הקולות שלא יהיו עוד כי יהיו מתן תורה: (ל) תיראון. ב׳ במס׳ דין ואידך לא תערצון ולא תיראון שאמר להם משה ידעתי כי עד שתסור המכה תיראון אבל כשיהיה הרוחה לא תערצון ולא תיראון:

תורת גבריאל

כצאתי את העיר אפרוש את כפי אל ד׳ ערש״י שפירש מן העיר ולא התפלל בתוך העיר לפי שהיתה מלאה גלולים, ונשאלתי מדוע לא נאמר זאת בשאר המכות, וכבר דברו המפרשים בזה—והשבתי דדוקא במכה זו הוכרח להתפלל מחוץ לעיר דוקא דהנה המצריים היו עובדים לטלה וכמש״כ הן נזבח את תועבת מצרים. והנה בכל המכות היה הבהמות בשדה כדרכם, נמצא שהיתה ע״ז בשדה ואפס מקום להתפלל שם אבל במכת ברד כתיב הירא את דבר ד׳ וגו׳ הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים וכל אשר בשדה הכה הברד, נמצא שהיה אז השדה מקום פנוי מע״ז, כי נמצא אז בעיר, לכן יצא להתפלל מחוץ לעיר ועוד יל״פ לפי שהי׳ קשה לו לפרעה מאד לסבול רעש הקולות, ומהלומות אבני הברד בנפילתן והי׳ רוצה שתסור המכה תיכף ומיד והראיה שבקש להקדים התפלה, ואח״כ ישלח כמש״כ ואשלחה אתכם, לכן בקש למהר התפלה, וזוהי כוונתו במאמרו: ולא תוסיפון לעמוד, כעת להתעכב אצלי ולשהות מלהעתיר, כלומר: אל נא תמשיכו עוד זמן עמידתכם אצלי רק מהרו להתפלל, ועי״ז השיבו מרעה״ש: לא אוכל להתפלל תוך העיר כמש״כ רש״י ז״ל.

ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תראון וגו׳ והפשתה והשעורה נוכתה וגו׳ והחטה וגו׳ כי אפילות הנה. הקשו המפרשים, מה ענין זה לכאן, ומקומו הראוי לו

לו הוא מקודם בסיפור המעשה. אחרי אומרו: ויך הברד וגו' ואת כל עץ השדה שבר, שם היה ראוי לפרוט הפרטים: והשעורה וגו', והנל"פ בהקדמת דקדוקי המפרשים להלן בפרשת מכת הדבר, א) שאח"כ וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל וגו' ויכבד לב פרעה וגו' דקרא רבותא קא משמע לן דאפילו הכי הכביד את לבו, אבל להוראה זו הי' ראוי לכתוב כך: וישלח פרעה כו' ובכל זאת כבד לבו גו', ולישנא דקרא קשה טובא בזה, דמשמעו: דמה בראה שבמקנה ישראל לא שלטה המגפה, זו היתה סיבת הכבדת לבו, ובאמת הוא בהיפוך, כי בהוכחה זו היה ראוי כי יתרכך לבבו, מפחדו יתב', א"כ עלינו לפרש שכן הוא משפט הלשון בעבר המסודר, כשבאים זא"ז פעלי העתיד מהופכים לעבר ע"י וא"ו המהפך, יהיה הפעל הקודם סיבת המאוחר, כמו: [בראשית ג. ו.] ותרא האשה כי טוב העץ כו' ותקח מפריו גו', וכן שם: וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלה תאנה גו'. ב) בהכתובים הקודמים נאמרו ונשנו בשם „בני" ישראל, כמש"כ ולא ימות מכל לבני ישראל דבר וגו', וממקנה „בנ"י" לא מת אחד, ובפעם הג' כתוב והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד, בחסרון מלת „בני" ותמורתה נוספה מלת „עד", כי בהקודם כתוב „לא מת אחד", מבלי מלת „עד", ובמד"ר דרשו עד אחד, כי לאחד מישראל מת ממקנה שלו, ודרשו שהוא בדרך עד ולא עד בכלל ואינו מובן טעמו של דבר. ונל"פ בהקדם מה ששמעתי בשם ש"ב הגאון הצדיק ר' דובער מקאפוליע זצ"ל לפרש הכתוב [משלי כז. כב.] אם תכתוש את אויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור מעליו אולתו, ופי' הגאון הנ"ל, דהנה הבדל גדול יש בין המאמין שהכל נעשה על פי השגחת השי"ת לבין מי שאינו מאמין ואומר שהכל הוא במקרה הטבע, כי רחוקות

דעותיהם זה מזה כרחוק מזרח ממערב, כי לא מבעיא במקרה השקול עין בעין אשר הסימנים המורים בו כי בהשגתו יתב' נהיה כך, והסברות שאפשר לתלותו כי רק מקרה הוא, שוין הן בכמותן, מחלה על מחלה, כי אז בודאי המאמין יאמין, והתועה ישמאיל. — אלא אפילו בענין שיש בו רוב חשוב לצד אחד, ומעוט גרוע לצד השני, גם בזה יפרדו ולא יתלכדו בדעותיהם לעולם, כי המאמין השלם אדיר באמונתו כי הוא לבדו יתב' עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ואפילו דבר שאין בו שום סימן וראיה כי בהשגחה הוא, יאמין שהכל מאתו יתב' ובהשגחתו הפרטית, כי אין בלתו כלום! וחילופו בגולם התועה מדרך השכל לומר כי ח"ו אין מנהיג לבירה שהוא אפילו בענין אשר ל"ט סימנים מובהקים בו כי מה' יצא, אם רק ימצא בו איזו סברא קלה ומדומה בדרך רחוקה לתלותו במקרה, ישען בה כעל עמוד ברזל ויעלים עיניו מראות את כל האותות הבולטים ומאירים, כי אצבע א' היא! ויחזיק באולתו לומר: אך מקרה הוא. ואוי להם לשוטים המהבילים ההם כי אין תרופה למכתם! וכבר אנהרינהו חז"ל לעינינו במאמרם [חולין ז:] אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אא"כ מכריזין עליו מלמעלה, כלומר שכבר נגזר והוכרז עלי בשביל איזה עון, כי אין יסורים בלא עון, וכמש"כ [הושע יד] שובה ישראל וגו' עד שתאמין בו גם אם — כשלת — הוא אך — בעונך — ולפי"ז אם ירצה השי"ת לפקוח עיני הכסיל בהניפו עליו שבט, אפו להראותו לדעת כי רק יד ה' ילאה בו, שלא יוכל בשום אופן להתעקש לתלות אסונו במקרה. ע"ז אמר החכם: כי צריך הקב"ה לחדש עליו עונש משונה ומוזר ורחוק מכל סבה טבעית, והמשיל משל נמרץ, שהעונש יהיה בדמיון אדם שכפתוהו ונתנוהו בתוך מכתש, וכותשין אותו כי אז יהיה מוכרח להודות שמכין

אותו

אותו בכוונה להכאיבו ולענותו, ולא מקרה הוא, והוסיף ע"ז גם עוד תנאי מיוחד בשנינה נפלאה ונאה מאד! לאמר: כי אימתי תועיל התחבולה הזאת, רק אם יהי' המכתש ריק לגמרי שלא יהיה זולת האויל בתוכו כלום! אכן אם רק הִמָּצֵא יִמָּצְאוּ בתוך המכתש שנים ושלשה גרגרים של ריפות שדרכן להיות נכתשות במכתש, אז בלי ספק יאמר כי לא לו התכוון המכה, וכוונתו היתה רק לכתוש הריפות, והוא נתגלגל לתוך המכתש במקרה, ובשגגת הכותש הגיעו אליו המכות, ובמשל הנפלא הזה הציג שהמע"ה לעינינו את משובת האויל ושגעונו, עד כמה השתקע בדמיוני הבלים, להכחיש דברים הנראים בעליל ובחוש לכל מי שעינים בראשו, ולהאמין בשוא נתעה ובדמיונים מוזרים שאין להם שחר! וכל זה הבליע החכם מכל אדם בשתי מלות שהוסיף: בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת לומר: אם רק יהיו גם ריפות במכתש אז: לא תסור מעליו אִוַּלְתּוֹ וכמו שנתבאר [וכמדומ' שגם בספר אהל יעקב פירש כן], וש"ב ידידי הרה"ג מוהר"ר בן ציון ארי' ליב נ"י בהר"ר יוסף ז"ל ציזלינג הוסיף לזה, כי עוד תנאי שני התנה החכם: שגם אם יהיה המכתש ריק לגמרי מריפות, אם רק היה הכתישה בַּעֱלִי שהוא הכלי הנהוג לאשמים כתישת ריפות, גם אז יתעקש האויל לומר שהכותש טעה שהיה סבור שיש ריפות בתוכו, ולא יודה כי אליו התכוון, רק אם גם הכתישה תהיה בכלי שאין רגילין להשתמש בו לכתישת ריפות כלל, כגון דקר או קופיץ, רק אז בעל כרחו יודה כי אליו כיון המכה, לכן הוסיף מלה בעלי ולוית חן הוא להפירוש הנ"ל. והנה במכת הדבר שהיתה שם הפלאה גדולה בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל שהודיע הקב"ה מראש שלא ימות מכל לבנ"י דבר וזה מופת חותך כי יד ה' היא כי דרך דבר ומגפה ר"ל להתפשט ולהתדבק מזה לזה בטבע, אמנם ענין

אחד היה בזה שמצא פרעה לטעות כמו האויל בתוך המכתש, כי המגדף והמקלל הנזכר בסוף סדר אמור, שהוא היה בן איש מצרי ואמו ישראלית, ובהיות אז קודם מ"ת, שעדיין היה לבנ"י דין בני נח, ובאומות הלך אחר הזכר והמקלל שאביו היה מצרי כמצרי יֵחָשֵׁב ונפלו בהמותיו בדבר, כי הקב"ה אמר: ולא ימות מכל לבני ישראל והוא לא היה בן ישראל כי אם בן מצרי, אכן בעיני פרעה כל אשר במחנה ישראל ישכון הוא נחשב כישראל, ולפי דברי משה לפרעה לא היה ראוי שישלוט הדבר במקנהו, לכן בשמוע פרעה מפי שלוחיו המבקרים, כי במקנה אחד מישראל שלטה המגפה, מצא תיכף מקום להכחיש. אבל כמה גדולה היתה שטותו בזה! כי אותן השלוחים בעצמם הלא העידו לפניו כי במקניהם של כל ישראל הדבר לא נגע ולא פגע, רק איש אחד יחידי יצא מן הכלל, מבין אלפי רבבות, וגם זו פליאה נשגבה שיש לבן דעת לשים לב אלי' והיה לו לחקור ולדרוש הדק היטב מה שרש דבר נמצא בזה, ומי הוא האחד ומה טיבו? ואז בודאי היה מתברר לו כל הענין על בוריו, והיתה מתבררת לו השגחתו יתב' וידיעתו ויכלתו עוד ביתר שאת ובהפלגה יתרה, והיתה לו נפשו לשלל. אבל האויל בדרך פשעו, הבהיל לכפור ולתלות במקרה כנ"ל, וכי מקרה אחד לכל ולא היתה תרופה למכתו, ובזה יתפרשו הכתובים אל נכון, והפלה ה' בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל, ודקדק לאמר בזה"ל ולא ימות מכל לבני ישראל דבר, כי ממקנה כל מי שנקרא בן ישראל לא יפול דבר, ויעש ה' וגו' וממקנה בני ישראל, כלומר: בן ישראל זכר, שבדין בני נח הוא ישראל לא מת אחד והיה העונש בדיוק נמרץ כדברי מרע"ה מפי הגבורה, אכן יספר הכתוב כי פרעה שלח לראות והנה ראה דבר חדש, כי הן אמת כי לא מת ממקנה "ישראל" אבל — עד

אחד

נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל׃ לב וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה׃ מפטיר לג וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה׃

לָקוֹ אֲרֵי סַעֲרְנַיָּא אַבִּיבִין וְכִתָּנָא גַּבְעוֹלִין׃ לב וְחִטָּאָה וְכֻנָּתַיָּא לָא לְקוֹ אֲרֵי אַפִּילָתָא אִנּוּן׃ לג וּנְפַק מֹשֶׁה מִלְּוָת פַּרְעֹה יָת־קַרְתָּא וּפְרַשׂ יְדוֹהִי בִּצְלוֹ קֳדָם־יְיָ וְאִתְמְנַעוּ קָלַיָּא וּבַרְדָּא וּמִטְרָא דַּהֲוָה נָחִית לָא־מְטָא עַל אַרְעָא׃

תולדות אהרן. אביב סנת:ת סת ופר :

בעל הטורים

(לג) ויחדלו. ב׳ במסו׳. ויחדלו הקולות. ויחדלו לבנות העיר מלמד שגם בדור הפלגה המטיר השם בקולות וערכם עד שחדלו לבנות וגם ־בכאן חדלו לבנות ע״י הקולות שיצאו מתחת סבלות מצרים: נתך. ג׳. לא נתך ארצה: עד נתך מים עליהם גבי בני שאול המוקעים. כאשר נתך אפי וחמתי על יושבי ירושלים. לומר שתפלת הצדיקים מעצרת המטר כמו הכא גבי משה ותפלת הצדיקים מוריד אותו כמו גבי דוד שעשה דין גבי בני שאול והתפלל אל השם וכפר להם וכן יכפר ה׳ לירושלים על ידי תפלת הצדיקים דכתיב וכפר אדמתו עמו :

רש״י

ומשתהיה הרוחה תעמדו בקלקולכם : (לא) והפשתה והשערה נכתה. נשברה לשון פרעה נכה. נכאים. וכן לא נכו. ולא יתכן לפרשו ל׳ הכאה שאין נו״ן במקום ה״א לפרש נוכתה. כמו הוכתה. נכו כמו הכו אלא הנו״ן שורש בתיבה והרי הוא מנזרת ושפו עצמותיו : כי השערה אביב. כבר בוכרה ועומדת בקשיה ונשתברו ונפלו. וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה: השעורה אביב. עמדה באביה ל׳ באבי הנחל : (לב) כי אפילת הנה. מאוחרות ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני קשה. ואע״פ שנא׳ ואת כל עשב השדה הכה הברד יש לפרש פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בברד. ומדרש רבי תנחומא יש מרבותינו שנחלקו על זאת ודרשו כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו: (לג) לא נתך. לא הגיע ואף אותן שהיו באויר לא הגיע לארץ ודומה

תורת גבריאל

אחד— ולא עד בכלל, כי מקנהו של אחד מת, והטעם כי היה רק ישראל אבל לא בן ישראל הוא והיה לו להחליט עפ״י הרוב הגדול, כי מיד ה׳ היא, כאשר הגיד לו מרע״ה מראש, והיחידי שיצא מן הכלל, ראוי לחקור כי בוודאי יש דברים בגו, אכן מאשר לא יחפוץ כסיל בתבונה, ובפרט כי מלא גם ריפות במכתש, הבהיל להכביד את לבו ולא שלח את העם, [ובזה שמעתי דבר הגון מאת ש״ב ידידי הרב הגדול החו״ב יא״ב כש״ת ר׳ בן ציון ארי׳ ליב ציזלינג נ״י הנ״ל שאמר לפרש עפ״ז דרז״ל [במד״ר פ׳ אמור] ע״פ ושם אמו שלומית בת דברי, למה נקראת שמה דברי שהביאה דבר על בנה, והוא תמוה דהא מיתתו היתה בסקילה, ולפי הנ״ל הוא מבואר כי לפי שבמקניהם של כל ישראל לא שלט הדבר, ואלל בנה הזה מתו בדבר ע״כ היתה נקראת בפי כל בכינוי הזה דברי שהביאה דבר על בהמת בנה, ע״כ ודפח״ח, ומה שארז״ל שהביאה יל״פ עפ״י דבריהם ז״ל שבשעה שבא המצרי לביתה לגרש את בעלה לעבודתו שחקה לו אמר דהדין גברא הוא והכיר בה שפרולה היא [במד״ר פ׳ ל״ב ועיי״ש בחי׳ הרד״ל]. והנה במכת ברד היה נראה השגחתו ית׳ בכל פרטי׳, כי הנה מטבע האש העולה הוא למעלה, וכאן כתיב: ותהלך אש ארצה, ומים ואש המה מתנגדים זה לזה, וכאן היתה האש מתלקחת בתוך

הברד

לד וַחֲזָא פַרְעֹה אֲרֵי־אִתְמְנַע
מִטְרָא וּבַרְדָּא וְקָלַיָּא וְאוֹסֵף
לְמֶחְטֵי וְיַקְּרֵהּ לְלִבֵּהּ הוּא
וְעַבְדוֹהִי: לה וְאִתַּקַּף לִבָּא
דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי מַלֵּיל יְיָ
בִּידָא דְמֹשֶׁה:
פ פ פ

אָרְצָה: לד וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל
הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא
וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו: לה וַיֶּחֱזַק
לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־
מֹשֶׁה:
פ פ פ

קכ״א. גיבעו״ל סימן. יעיא״ל סימן. ומפטירין כה אמר ה׳ יחזקאל סימן כ״ח:

רש״י

לו ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא ותגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חברו בחלק כהתוך כסף לשון יציקת מתכת. ורואה אני את דבריו כתרגומו וילך ואתיך. ללקת לאתכא. אף זה לא נתך לארץ לא הולך לארץ:

חסלת פרשת וארא

תורת גבריאל

הברד, והנה כיון שהיתה מכת הברד בנפלאות גלויות כאלה, היה ראוי שגם החטה והכוסמת שהיו עדיין רכות להיות נְכוֹת וּמִשְׁתַּבְּרוֹת, למען הוסיף והרבות הוכחות, כי אין בזה שום מנהג טבעי כלל, שכן מצינו במעשה אליהו בהר הכרמל [מ״א יח] שהאש שירדה מן השמים גם את המים אשר בתעלה לִחֵכָה אכן בכונה השאיר השי״ת בכל מכה ומכה איזה שארית פליטה מסימני הטבע להיות מקום לפרעה אחרי סור המכה להביאו לידי שעמום לתלות ההכאות בטבע וכדוגמת אותו טיפש בתוך הריפות וע״כ אעפ״י שהודה פרעה ואמר ה׳ הצדיק וגו׳ והפציר במרע״ה להעתיר אל ה׳ וגו׳, השיב מרע״ה ואמר אנכי מצדי כצאתי את העיר אפרוש וגו׳ למען תדע כי לה׳ הארץ, ועכ״ז בל תדמה בנפשך כי הנני טועה בך לחשוב אותך לבעל תשובה גמור כבר, וכי לא תוסיף עוד להתריס כנגד גזרתו ית׳ ועליך לשלח את עמו, כי הנה אנכי אותך ואת עבדיך ידעתי והנני מכיר אתכם היטב כי עוד טרם נשרשה היראה מפניו ית׳ במעמקי לבכם, כי עדיין נמצאו לעיניכם גם ריפות בתוך המכתש כי הפשתה שהיתה גבעול והשעורה שהיתה אביב נוכתה וגו׳ והחטה והשעורה לא נוכו כי אפילות הנה, ועפ״י הסימן הקל מסובין הזה תעלימו עיניכם מכל הפלאות שנראו בברד ותבערו ותכסלו למהר להחליט, כי רק מקרה הוא ומנהג טבעי:

ועוד יש למצוא כוונה נאה בלשון כי אפילות הנה כי רמז לו מרע״ה לפרעה רמיזה שנונה מה שעתיד עוד לבוא על צמח השדה, והוא על דרך דאיתא בשו״ע או״ח [רצ״א סעיף א׳] לענין חיוב קיום שלש סעודות בשבת, וז״ל: „והחכם עיניו בראשו שלא ימלא בטנו בסעודת הבקר, כדי ליתן מקום לסעודה שלישית" עכ״ל. וכן רמז לו מרע״ה לפרעה, כי מה שלא נוכו החטה והכסמת, לא להתקיים לצורך מחי׳ ופרנסה לך ולעמך, כשארו, זאת לא זאת! רק נשארו לצורך עוד סעודה מאוחרת לחיל מלחמתו ית׳ העתידין לבוא

י א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא
אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי
הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו
לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃
ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־
בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת
פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא
יַקָּרִית יָת לִבֵּהּ וְיָת לִבָּא
דְעַבְדוֹהִי בְּדִיל לְשַׁוָּאָה
אָתַי אִלֵּין בֵּינֵיהוֹן׃ ב וּבְדִיל
דְתִשְׁתָּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וּבַר
בְּרָךְ יָת נִסִּין דִּי עֲבָדִית
בְּמִצְרַיִם וְיָת אָתְוָתַי דִּי

רש"י

(א) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. והתרה בו: שתי. שימי שאשית אני: (ב) התעללתי. שחקתי כמו כי התעללת בי, הלא כאשר התעולל בהם האמור במצרים ואינו ל' פועל ומעללים שא"כ היה

בעל הטורים

(א) בא אל פרעה. כשהיה אומר לו לצאת לביתו היה אומר לו צא וכשהיה אומר לו לילך אליו המיתה היה אומר לו לך: בא. עולה בגימט' ג' רמז לו ג' מכות שיביא עוד עליו: שתי. ג' במסורה הכא ואידך שתי כליל לך. שתי לבך למסלה. מלמד שאעפ"פ שלא התרה בו בפירוש על מכת חשך רמז לו וזהו שיתי כליל לך ולישראל אמר שיתי לבך למסלה שיכינו עצמם לדרך ויחפשו בבתי המצרים בימי החשך לראות כליהם שישאלו מהם כליהם לכשילכו. שתי כתיב חסר קרי בי' שתי רמז לב' מכות חוץ ממכת בכורות שכבר רמוז לו בו הנה לא שמעת עד כה: (ב) באזני בנך ובן בנך. שעד כאן רחמי האב על הבן א"כ כנגד ג' דורות שהיו במצרים:

תורת גבריאל

לבוא, והם גדודי הארבה, ואילו הי' הברד מכלה את הכל, מה יאכל הארבה בבואו? אבל עכשיו אכל את כל אשר השאיר הברד ככתוב להלן בפ' בא, וזהו שאמר: כי אפילות שפירושו מאוחרות הנה, כלומר: מזומנות הן לסעודה מאוחרת שעתידה עוד להיות:

בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגו'. ובמד"ר בריש פ' זו הה"ד כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם עיי"ש מה שדרז"ל ע"ז. וחוץ מדרז"ל אמרתי לפרש הכ' עפ"י סמיכות הענין שבפרשה עפ"י דרז"ל בילקוט [תהלים ח] ע"פ ד' אל באפך הוכיחני וגו'. משל למלך שכעס על בנו והי' בידו חרב הגדית ונשבע להכותו על ראשו חזר ואמר אם אכה אותו אין לו חיים, מי יירש מלכותי ולבטל גזירתי אי אפשר, מה עשה הכניס החרב לנרתקה והעבירה על ראש בנו נמצא לא הזיק את בנו ולא ביטל גזירתו, ר' לוי אמר משל למלך שכעס על בנו ונשבע להכותו מאה חבלים, אמר המלך אם ילקה בנו מאה חבלים כלום יש לו חיים? מה עשה נטל החבל וכפלו על מאה, נמצא כו', ר' הונא אמר משל למלך שכעס על בנו ולפניו אבן גדולה ונשבע שהוא זורקה על בנו כו'. מה עשה המלך כתתו ועשאו צרורות קטנים והי' זורק בו א' א' נמצא כו'. עכ"ל. והנה המשל הראשון בחרב שהכניס לנרתקה והעבירה על ראש בנו. יתכן הכוונה שלפעמים הקב"ה ברוב רחמיו יחליף את עצם העונש בהפחד והאימה בלבד. אם יחרד החוטא ויבהל וישוב אליו ירצה את עוונו בזה, כמעשה נינוה וכדומה—וע"ד המשל הב' והג'. עיין בבינה לעתים דרוש כ"ה שפי' כי אחת משתי אלה יגזור ה' על עמו לנקותם מעון: או שיצרפם בכור ברזל של גלות לזמן משוער, או שימהר

הדבר

וִֽידַעְתֶּ֖ם כִּֽי־אֲנִ֥י יְהוָֽה׃ ג וַיָּבֹ֨א
מֹשֶׁ֣ה וְאַהֲרֹן֮ אֶל־פַּרְעֹה֒ וַיֹּאמְר֣וּ
אֵלָ֗יו כֹּֽה־אָמַ֤ר יְהוָה֙ אֱלֹהֵ֣י הָֽעִבְרִ֔ים
עַד־מָתַ֣י מֵאַ֔נְתָּ לֵעָנֹ֖ת מִפָּנָ֑י שַׁלַּ֥ח
עַמִּ֖י וְיַֽעַבְדֻֽנִי׃ ד כִּ֛י אִם־מָאֵ֥ן אַתָּ֖ה
לְשַׁלֵּ֣חַ אֶת־עַמִּ֑י הִנְנִ֨י מֵבִ֥יא מָחָ֛ר
אַרְבֶּ֖ה בִּגְבֻלֶֽךָ׃ ה וְכִסָּ֣ה אֶת־עֵ֣ין
הָאָ֔רֶץ וְלֹ֥א יוּכַ֖ל לִרְאֹ֣ת אֶת־

שַׁוִּיתִי בְהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי
אֲנָא יְיָ׃ ג וַאֲתָא מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמָרוּ
לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דִיהוּדָאֵי עַד אִמָּתַי מְסָרֵב
אַתְּ לְאִתְכְּנָעָא מִן קֳדָמָי
שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃
ד אֲרֵי אִם סָרֵיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא
יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַיְתֵי
מְחַר גּוֹבָא בִּתְחוּמָךְ׃
ה וַחֲפָא יָת עֵין שִׁמְשָׁא
דְאַרְעָא וְלָא יִכּוּל לְמֶחֱזֵי

רש"י

לו לכתוב עוללתי כמו ועולל למו כאשר עוללת לי. אשר עולל לי: (ג) לענות. כתרגומו לאתכנעא והוא מגזרת עני. מאנת להיות עני ושפל מפני: (ה) את עין הארץ. את מראה הארץ: ולא יוכל וגו'. הרואה לראות את הארץ ולשון קצרה דבר:

תורת גבריאל

הדבר. בקושי השעבוד ובזה יקצר הזמן כי יום לשנה נחשב. והנה אורך הגלות ברפיון השעבוד, דמיונו כמו כתישת האבן לצרורות קטנים כמו חול. וקצור הזמן בשעבוד קשה וכבד, דמיונו לכובד אבן. [וכזה ג"כ משל של חבלים מאה במספר יאות לגלות זמן ארוך. וחבל אחד מכופל מאה. הוא דמיון גלות זמן קצר בשעבוד קשה] ע"ש. וידוע מאחז"ל מי שתופש תרי חומרי נקרא שוטה [עירובין ו:] וזהו שסמכו ג"כ רז"ל הפ' הזה על פרעה, כי הנה באמת לפי הגזירה של השי"ת לא"א נאמר לו ידוע תדע שתי ידיעות [עי"ל ס"פ שמות] או כי יצטרכו להתגורר גירות ת' שנה במספר. או שקושי השעבוד של ועבדום וענו אותם יחשב כת' שנה ולפי"ז: אין לו לפרעה רשות אלא לאחת משתי אלה: או לשעבדם שעבוד קל שזמנו קצוב לת' שנה, כמשל של נטל החול, או להכביד עליהם בעול קשה, ואז ישלם הזמן מהר וכמשל כובד אבן. אכן כעס אויל—זה פרעה, הי'—כבד משניהם, שרצה לאחוז החבל בתרי ראשין שהכביד עולו על בנ"י וימרר את חייהם, שעי"ז הי' צריך לשלחם מהר וגם ממשך זמן ת' שנה לא רצה לוותר, וסבור הי' שיש להן למצרים זכות להשתעבד בהם ת' שנה שלמות, עפ"י גזרתו ית'. ומאן דעביד תרי חומרי דסתרי אהדדי, הוא כסיל בחשך הולך:

וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ. ואכל את יתר הפליטה וגו', ואכל את כל העץ וגו'. עיין רש"י שפירש ולא יוכל הרואה לראות את הארץ ולשון קצרה דיבר, והנה לבד מדקדוק הקיצור, יקשה כפל הלשון אח"כ, שכתב ואכל שני פעמים. אשר השני הוא אך למותר. ונראה לפרש שבא הכתוב להורות על הפלגת הכמות של הארבה אשר יהיה כפול כשני גדודים. היינו הגדוד הראשון שיבוא יכסה את כל שטח הארץ עד אפס מקום ואח"כ כשיבא הגדוד השני של הארבה, הנה הוא לא יוכל לראות את הארץ, פי' מאפס מקום לשבת. ועי"ז יהי' אנוס

לקחת

הָאָרֶץ וְאָכַל ׀ אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה
הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל
אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־
הַשָּׂדֶה׃ ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־
עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר
לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ
מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם
הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃
ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו

יָת אַרְעָא וְיֵיכוֹל יָת שְׁאָר
שֵׁיזָבְתָא דְאִשְׁתְּאַרַת לְכוֹן מִן
בַּרְדָּא וְיֵיכוֹל יָת כָּל אִילָנָא
דְאַצְמַח לְכוֹן מִן־חַקְלָא׃
ו וְיִמְלוֹן בָּתָּיךְ וּבָתֵּי כָל־
עַבְדָּיךְ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם דִּי
לָא־חֲזוֹ אֲבָהָתָךְ וַאֲבָהָת
אֲבָהָתָךְ מִיּוֹמָא דְּמֶהֱוֵיהוֹן
עַל אַרְעָא עַד יוֹמָא הָדֵין
וְאִתְפְּנִי וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃
ז וַאֲמַרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה לֵהּ

בעל הטורים

(ז) עד מתי יהיה זה לנו למוקש. זה היינו מכה כדכתיב כי זה מכה האש: שלא את

רש"י

(ז) הטרם תדע. העוד לא ידעת כי אבדה מצרים:

תורת גבריאל

לקחת מקומו על האילנות ועל כל עץ השדה מלמעלה, ויו"ד סימן נסתר שבהבת יוכל קאי על הארבה שהארבה עצמו לא יוכל לראות את הארץ, ויאמר הכתוב כי תספיק המלאכה גם לשניהם דיָפִי כי הנה הראשון שיקנה שביתתו על הארץ יאכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד. ואשר יקנה שביתתו על האילנות יאכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה [מס' דברי שלמה של' הגאון מוהר"ש הלוי זצ"ל דף ק"ה בתוס' ביאור משלי, ואם נכון הדבר מה ששמעתי אומרים כי הארבה הוא סמוי עינים בטבעו, יוכל היות כי ע"כ פרש"י דקאי על האדם]:

ומלאו בתיך וגו' ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבותיך וגו' לפי חוקי משמרת הסדר הנכון בדברים במוקדם ומאוחר, הדבור הזה: אשר לא ראו אבותיך הי' ראוי להיות מקומו למעלה. וכך הל"ל: הנני מביא מחר ארבה בגבולך אשר לא ראו אבותיך וגו' ואמרתי בדרך הללה כי כמנהג שבעולם מלך חדש שיקום במדינה, וכן שר איזה נוף או פלך בהעביר אותו המלך אל מקום חדש, ראשית עבודתו היא, לעבור בארץ ממשלת ידו לראות ולהראות בכל עיר, למען יכיר את מקומו וידע את חובתו, ומדי עברו בערים, יכנוס גם לבתים ידועים נכבדי הארץ, כגון בתי משפט, בתי מועצה, וכדומה, או גם לבית איזה מגדולי המדינה, מהאצילים והאלופים, הראויים לכבוד זה. אבל פשיטא שלא יחזיר על פתחי עם הארץ ודלת העם, ובתים כאלה אינם זוכים לראות פני מלך ושרים לעולם. וזהו שאמר לפרעה בדרך היתול: הארבה העתיד לבוא יתנהג בענוה יתרה, כי לא יניח שום בית שלא יכבדנו בביאתו. וימלא כל הבתים מן הגדולים כמו בתיך ובתי כל עבדיך, עד הקטנים והשפלים, בתים כל מצרים, שהבתים ההם עוד לא זכו מיום היותם על האדמה אף אותם שעומדים זה ימים רבים, לראות פני מלך ושר וגדול, וז"ש: שלא ראו הבתים לא את אבותיך ולא את אבות אבותיך:

עַד־אִמָּתַי יְהֵי דֵין לָנָא לְתַקְלָא שַׁלַּח יָת־גֻּבְרַיָּא וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתְּ אֲרֵי אֲבֵדַת מִצְרָיִם׃ ח וְאִתּוֹתַב יָת־מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לְוָת

עַד־מָתַי֙ יִהְיֶ֨ה זֶ֤ה לָ֙נוּ֙ לְמוֹקֵ֔שׁ שַׁלַּח֙ אֶת־הָ֣אֲנָשִׁ֔ים וְיַֽעַבְד֖וּ אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיהֶ֑ם הֲטֶ֣רֶם תֵּדַ֔ע כִּ֥י אָבְדָ֖ה מִצְרָֽיִם׃ ח וַיּוּשַׁ֞ב אֶת־מֹשֶׁ֤ה וְאֶֽת־אַהֲרֹן֙ אֶל־פַּרְעֹ֔ה

רש"י

(ח) ויושב. הושבו ע"י שליח ששלחו אחריהם

בעל הטורים

האנשים. האנשים בגי' גדולים עם קטנים: (ח) מי ומי ההולכים. אמר פרעה למשה

תורת גבריאל

עד מתי יהיה זה לנו למוקש וגו'. ביאור הדברים נ"ל בהסבר שינוי הדורות שלפנינו מהדורות שהננו עומדים כהיום, כי לפנים בישראל היתה יד האב עליונה על בנו, והי' מדריכו בדרך הישרה ברוב אונים ואומץ לב, להיות גוזר עליו בגזירת מלות כבוד אב, וגם איים עליו בעונש כי אם לא ישמע לדבריו ישתמש במקל חובלים, ויהיה מוכרח לסור למשמעתו בלא שום סירוב ומיאון—ובדורות הללו אשר אין יד האב תקיפה על בנו, הנה בראותו כי בנו יאטם אזנו משמוע דברי תוכחת מוסרו, אין בידו לעשות מאומה, כי אם להתאונן על גורלו שכך עלתה לו לראות משובת בנו, וקצרה ידו מהושיע. ואין לו עצה אחרת רק להשפיל עצמו ולכנוס ולהתחנן לפני בנו בדברי תחנונים אליו לאמר: עד מתי? בני לא תחמול על אביך הזקן ואיככה תתאכזר כה לנערו ולהכאיב את לבו ולראות בעיניו את מעלליך הרעים! ויותר מזה אין בידו! וע"כ אם תבוא בבית איזה איש, ותרצה לידע אם יש להאב איזה תקיפות ועצמה על בנו, או לא, הטה אזנך לקול דברי האב בדברו אל בנו, אם תשמע כי יתן בקולו קול עוז וידבר קשה לאמר: אחת דברתי ולא תשנה! אז תדע כי עוז נגיד ומצוה להאב הזה, ויד בנו על התחתונה וסר למשמעתו, אבל אם תשמע כי האב גנוחי גנח וילולי יליל ובתחנונים ידבר עמו: עד מתי לא תשמע לדברי אז תבין כי כח האב רפה, ובנו אינו סר למשמעתו, והנה בפ' וארא במכת ברד בארנו בארוכה כי בכל מכה שהביא השית"ב במצרים הפליא עצה לתת מקום בהשאירו איזה דבר מגודל כוחו למען תת עי"ז מקום לפרעה לחזק ולהכביד את לבו [כמשל הריפות] וכן נהג השי"ת גם במכה הלזו כי באו משה ואהרן בשם ד' לאמר לו כה אמר ד' וגו'. עד מתי מאנת לענות מפני? והנה לשון „עד מתי" יורה רפיון ההתראה. כי אלמלי אמרו לו בשמו ית' באומץ הלב וקול נגידים שלח את עמי! ואם לא הנני מביא וגו', אז הי' נבהל ונבעת והי' משלחם תיכף, אמנם לשון „עד מתי" הוא כאב המתאונן ונוגה מכאב לבו לפני בנו כי ישמע לדבריו, ולכן עבדי פרעה בשמעם את דברי משה ואהרן אליו בשפה רפה וכמו דברי תחנונים, ע"כ אמרו עבדי פרעה אליו הנה לשון „עד מתי"? [שהשתמשו בו מו"א בדבריהם] יהי' זה לנו למוקש כי עי"ז יכבד לבך מלשלחם, ע"כ הננו מבקשים ממך כי אל תדקדק בלשונם החזק הוא או רפה, ושלח את האנשים ויעבדו וגו':

הטרם תדע כי אבדה מצרים, מדרך חוקרי הטבע הרוצים

לגלות

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים׃
ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ
נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ
וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃
י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם
כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם

פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן אִיזִילוּ
פְלָחוּ קֳדָם־יְיָ אֱלָהֲכוֹן מַן
וּמַן דְּאָזְלִין׃ ט וַאֲמַר מֹשֶׁה
בְּעוּלֵימַנָא וּבְסָבָנָא נֵיזֵיל
בִּבְנַנָא וּבִבְנָתַנָא בְּעָנַנָא
וּבְתוֹרַנָא נֵיזֵיל אֲרֵי חַגָּא
קֳדָם־יְיָ לָנָא׃ י וַאֲמַר לְהוֹן
יְהֵי כֵן מֵימְרָא דַייָ בְּסַעְדְּכוֹן
כַּד אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן

בעל הטורים

מה אתם מבקשים כל כך ללכת וכי אתם סבורים ליכנס לארץ מי ומי ההולכים ליכנס לארץ כי כולם ימותו במדבר חוץ יהושע וכלב. מי ומי ההולכים בגימטריא כלב ובן נון. השיבו משה בנערינו ובזקנינו נלך כי לא נגזרה גזירה לא על פחות מבן ך' ולא על יתר מבן ס' : (ט) חג ה'. ד' במסורי חג ה' לנו. באספכם וגו' תחגו את חג ה'. הנה חג ה' בשילה. מה תעשו ליום מועד ליום חג ה'. שאמרו לו כי חג ה' לנו וצריכין אנו לאסוף כל מה שיש לנו תבואת הארץ והנשים לחול במחולות ולא יבצר דבר הכל אתה צריך לשלוח ואם אינך משלח תראה מה תעשה ליום חג ה' : (י) רעה נגד פניכם. ס"ת הדם שראה כוכב

רש"י

והושיבום אל פרעה : (י) כאשר אשלח אתכם וגו' אף כי אשלח גם את הצאן ואת הבקר כאשר אמרתם : ראו כי רעה נגד פניכם. כתרגומו. ומדרש אגדה שמעתי כוכב אחד יש ששמו רעה אמר להם פרעה רואה אני באיצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה. וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקב"ה להרגם אמר משה בתפלתו למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם זו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם

תורת גבריאל

לגלות מסתרי הטבע ולפונותי' מרוב תשוקתם להדשות וגלורות, יכניסו עצמם גם למקום סכנה אולי תמצא ידם לחשוף איזה דבר חדש מספוני טמוני הטבע. והנה חוקר אחד אשר רצה לחקור אחר סיבת הרעש ורעידת הארץ. נסע למדינת שווייץ ואיטאליא וישכור לו מעון בבית גדול בכל שבע קומות ובאחד ממרתפי בית מעונו הציג שמה את כלי תכונתו להרגיש ולהודע על ידיהם תכונת הרעש וסיבתו והנה' כאשר קרב העת של הרעש לבוא, ע"י סימנים הידועים לבעלי החכמה הזאת, התעוררו אצלו רגשי גיל וחדוה כי תאות נפשו קרובה לבוא וכערך ט"ו מינוטין מקודם נתן הרעש אותותיו כי בוא יבוא בקרוב, נפלו אימה ופחד על כל יושבי העיר והחלו לברוח מהעיר, ויצעקו אל החוקר שימהר גם הוא לצאת מהמרתף להמלט על נפשו, והוא השיב להם כי עדיין לא מצא את הידיעות שהוא דורש וחוקר ויהי כי הגיע קרוב לעת בוא הרעש רק ערך רגעים אחדים, ויבכילו עליו לנוס חיש מהר להציל את נפשו, והוא באחת כי עדיין אינו יודע את אשר חפץ לדעת, אז נתנו עליו בקולם, הוי, סכל ופתי ! מהר חושה כרגע אל תעמוד כי אם עוד תתמהמה עד היותך יודע, הנה ידוע תדע כי רק אחרי אשר הפול עליך החומה, ובין המתים יהי' חלקך, אז תהי' יודע ידיעה ברורה ! וכל באי עולם גם הם יכירו וידעו כי טפש גדול הי' בתיכם ! וכדברים האלה אמרו עבדו פרעה אליו לאמר: הנה אתה דברת גבוהה גבוהה ואמרת: לא ידעתי את ד' וגו'

רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃ יא לֹא
כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־
יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים
וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃
ס שני יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
בָּאַרְבֶּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃
יג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים
בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה
הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא
אֶת־הָאַרְבֶּה׃ יד וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל

חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא דְאַתּוּן סְבִירִין
לְמֶעְבַּד לָקֳבֵל אַפֵּיכוֹן
לְאִסְתַּחֲרָא׃ יא לָא כֵן אֱזִילוּ
כְעַן גֻּבְרַיָּא וּפְלַחוּ קֳדָם יְיָ
אֲרֵי יָתַהּ אַתּוּן בָּעַן וְתָרֵיךְ
יָתְהוֹן מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃
יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ
עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְיֵיתֵי
גוֹבָא וְיִסַּק עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם
וְיֵיכוֹל יָת כָּל עִסְבָּא דְאַרְעָא
יָת כָּל דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָּא׃
יג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵיהּ עַל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם וַיְיָ דַּבַּר רוּחַ
קִדּוּמָא בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא
הַהוּא וְכָל לֵילְיָא צַפְרָא הֲוָה
וְרוּחַ קִדּוּמָא נְטַל יָת גּוֹבָא׃
יד וּסְלֵיק גּוֹבָא עַל כָּל אַרְעָא

רש"י

מיד וינחם ה' על הרעה והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם. וזהו שנא' (יהושע ה) היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם שהיו אומרים לכם דם אנו רואין עליכם במדבר: (יא) לא כן. כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם אלא לכו הגברים ועבדו את ה': כי אתה אתם מבקשים. (אותה עבודה) בקשתם עד הנה נזבחה לאלהינו ואין דרך הטף לזבוח: ויגרש אתם. הרי זה ל' קצר ולא פירש מי המגרש: (יב) בארבה. בשביל מכת הארבה: (יג) ורוח הקדים. רוח מזרחית: נשא את הארבה. לפי שבא כנגדו שמצרים בדרומית מערבית היתה כמו שמפורש במקום אחר: (יד) ואחריו

בעל הטורים

כל דם עולה לקראתם: (יב) ויאכל. ה' במס'. ויאכל כל עשב. יקום אבי ויאכל. קראן לו ויאכל לחם. ויאכל להם גבי נביא השקר שהחזיר לאיש האלהים אשר בא מיהודה. ויאכל פרי מגדיו מלמד שהארבה אכל כל פרי המגדים ויתרו היה באותה עצה ובשביל שברח והאכיל למשה ניצל הימנו וכן אותו נביא השקר בשביל שהאכיל לאיש האלהים זכה שדבר עמו השם וכן עשו בשביל שבא להאכיל את אביו זכה ונתברך: (יד) וינח. ב' במסו' דין ואידך וינח ביום

תורת גבריאל

וע"ז באו מכותיו ללמד תועים כמותך בינה ושלא לאמר לך, הנה אתה טוען „לא ידעתי" בזאת תדע גו' למען תדע גו' והנה גם עתה אחרי כל הרעות הרבות והצרות עדיין הנך מתעקש כנגדו מבלי לשלח את ישראל, כאשר עדיין אינך יודע ידיעה ברורה כי יש ד' ועוד מעט וכלתה על מצרים כל הרעה, ואז תדע ואוי ואבוי לידיעה כזאת! וזהו שאמרו בקצרה: הטרם תדע? כלומר: ועודך ממאן על

ידיעה

כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל
מִצְרָיִם כָּבֵד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־
הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא
יִהְיֶה־כֵּן: טו וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־
הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־
כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי
הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־
נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
טז וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: יז וְעַתָּה שָׂא נָא
חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק
אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה: יח וַיֵּצֵא מֵעִם
פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה: יט וַיַּהֲפֹךְ
יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא

דמצרים ושרא בכל תחום
מצרים תקיף לחדא קדמוהי
לא הוה כן גובא דכותיה
ובתרוהי לא יהי כן: טו וחפא
ית עין שמשא דכל ארעא
וחשוכת ארעא ואכל ית
כל עסבא דארעא וית כל
פירי אילנא די אשאר ברדא
ולא אשתאר כל ירוקא
באילנא ובעסבא דחקלא
בכל ארעא דמצרים:
טז ואוחי פרעה למקרי למשה
ולאהרן ואמר חבית קדם
יי אלהכון ולכון: יז וכען
שבוק כען לחובי ברם זמנא
הדא וצלו קדם יי אלהכון
ויעדי מני לחוד ית מותא
הדין: יח ונפק מלות פרעה
וצלי קדם יי: יט והפך יי
רוחא מערבא תקיף לחדא

בעל הטורים

השביעי מלמד שנח הארבה בשבת. ד"א כמו לכא דאיתא בתענית הארבה מתריעין ומתענין עליו בחול אבל לא בשבת וזהו וינח בכל גבול מצרים אפילו אם נח הארבה בכל הגבול אעפ"כ וינח ביום השביעי: (טו) כעין. ב' במסו' הכא והירק ונעורים כעין כגלו. בשביל העשרים שלא רצה לשלוח שאמר ומי דקן השק לזבות נבול כעין שלא נותר כל ירק בעץ: (יז) ויסר. ג' במסו' דין ואידך ויסר הצפרדעים ויסר מעלינו את הנחש מלמד שעם הצפרדעים ועם הארבה היו נחשים והיו ממיתים בהם ע"כ אמר ויסר מעלי את

רש"י

לא יהיה כן. ואותו שהי' בימי יואל שנא' (יואל ב) כמוהו לא נהיה מן העולם למדנו שהיה כבד משל משה (כי של יואל היה) ע"י מינין הרבה שהיו יחד ארבה ילק חסיל גזם אבל של משה לא היה אלא של מין אחד (כ"נ רא"ם ע"ש) וכמוהו לא היה ולא יהיה: (טו) כל ירק. עלה ירוק ווירדור"א בלעז (גרינעס): (יט) רוח ים. רוח מערבי: ימה סוף. אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח

תורת גבריאל

דיעה ברורה ? ולא האריכו לשון יותר מפני כבוד מלכות, והפסיקו מעט, ואח"כ סיימו מאמרם לאמר כן אמנם תבוא ידיעה גמורה, אבל אימתי תהי' זאת כאשר כבר תהי'

אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ יָמָּה סּוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם: כ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי חֹשֶׁךְ עַל־

וּנְטַל יָת גּוֹבָא וּרְמָהִי לְיַמָּא דְסוּף לָא אִשְׁתְּאַר גּוֹבָא חַד בְּכָל תְּחוּם מִצְרָיִם: כ וְאַתְקֵף יְיָ יָת־לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יְדָךְ עַל־צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי חֲשׁוֹכָא עַל־

רש"י

דרומית. וגם במזרחה של א"י לפיכך רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו. וכן מצינו לענין תחומין שהוא פינה לצד מזרח שנא' (שמות כג) מים סוף ועד ים פלשתים ממזרח למערב שים פלשתים במערב היה שנא' בפלשתים (צפניה ב) יושבי חבל הים גוי כרתים: לא נשאר ארבה אחד. אף המלוחים שמלחו מהם (ש"ר): (כא) וימש חשך. ויחשך

תורת גבריאל

תהי' ארץ מצרים אבודה! ומלת כי משמשת כאן להוראת הזמן כמו "כי תבואו אל הארץ" שפירושו, כאשר תבואו, וכן וגם כאן „כי אבדה" כמו כאשר אבדה והבן:

ויהי חשך על ארץ מצרים, ובתהלים ק"ה שלח חשך ויחשך ולא מרו את דברו, הפך מימיהם לדם וימת את דגתם, והדבר קשה מדוע הקדים מכת חשך למכת דם, ונקדים להביא דברי הגאון מוהרש"ק מברזאד זצ"ל מש"כ בספרו גבורות שלמה בפ' וארא לבאר דברי הגמ' בנדרים [נא:] תניא רשב"א אומר דג שאני טועם אסור בגדולים וכו' דגה שאני טועם אסור בקטנים וכו' ופריך אלא מעתה והדגה אשר ביאור מתה וגו' קטנים מתו גדולים לא מתו אלא כו' ולכאורה יפלא למה הביאו הפירכא מגוף המכה, ולא הביאו מקרא המוקדם שבאזהרה, והדגה אשר ביאור תמות וגו' והו"ל להקשות נ"כ קטנים ימותו וכו' כיון דאינו מקשה רק מכח סברא כמש"כ הר"ן שם, ונל"פ דהנה באזהרה נאמר הנה אנכי מכה וגו' על המים אשר ביאור ונהפכו לדם וגו' ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור—הנה אמ' רק המים אשר ביאור, ולא אמר כל המים, גם אמר רק ונלאו מצרים דמשמע שבאמת יוכלו לשתות רק ביגיעה קשה, ובמכה אמר ויהפכו כל המי' אשר ביאור לדם וגו' ולא יכלו מצרים וגו' הנה אמר כל המים, גם אמר ולא יכלו דמשמע שלא יכלו בשו' אופן לשתות הלא דבר הוא וכת' לתרץ דבתחלת אזהרה הי' רק על המים הסמוכים לשפת היאור הם יהפכו לדם אבל המים שבאמצע היאור לא יהפכו לדם, א"כ יהי' יכולין לשאוב מאמצע היאור רק שהוא יגיעה קשה, ע"כ אמר לשון ונלאו גו' ולפי"ז לא הי' מתים רק דגים קטנים שדרכם להיות על שפת היאור ולא גדולים ההולכים באמצע היאור לכך לא הי' יכול להקשות מן האזהרה קטנים ימותו גדולים לא ימותו? דודאי כן הוא, אבל אח"כ כיון שעמדו במרדם ולא שמעו להתראתו נתחייבו עונש יותר חזק כמש"א ויהפכו כל המים אשר ביאור אף שבאמצע היאור ולא יכלו בשום אופן לשתות מן היאור, ולכך פריך שפיר כיון דכולו נהפך לדם אטו קטנים מתו גדולים לא מתו, וזה היפך הסברא כמש"כ הר"ן עכ"ל. והנה איתא במד"ר כאן, מהו שלח חשך ויחשך, למה"ד דומה לאדון שסרח עליו עבדו אמר לאחד לך והכהו חמשים

מגלפין

אֶ֥רֶץ מִצְרָ֖יִם וְיָמֵ֖שׁ חֹֽשֶׁךְ׃ כב וַיֵּ֥ט
מֹשֶׁ֛ה אֶת־יָד֖וֹ עַל־הַשָּׁמָ֑יִם וַיְהִ֧י
חֹֽשֶׁךְ־אֲפֵלָ֛ה בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם

אַרְעָא דְמִצְרָיִם בָּתַר דְּיִעְדֵּי
קְבַל לֵילְיָא׃ כב וַאֲרֵים מֹשֶׁה
יָת־יְדֵהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה
חֲשׁוֹךְ־קְבַל בְּכָל־אַרְעָא

רש"י

עליהם חשך יותר מחשכו של לילה וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד: וימש כמו ויאמש. יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף לפי שאין הברת האל"ף נכרת כ"כ אין הכתוב מקפיד על חסרונה כגון (ישעיה יג) לא יהל שם ערבי כמו לא יאהל לא יטה אהלו וכן (ש"ב כב) ותזרני חיל כמו ותאזרני. ואונקלוס תרגם לשון הסרה כמו לא ימוש בתר דיעדי קבל ליליא כשיגיע סמוך לאור היום. אבל אין הדבור מיושב על הוי"ו של וימש לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך. ומ"א פותרו ל' (דברים כח) ממשש בצהרים שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממש: (כב) ויהי חשך אפלה וגו' שלשת ימים וגו'. חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים (בש"ר) ועוד ג' ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב (ש"ר ע"ש) ולמה

תורת גבריאל

מגלבין הלך והכהו מאה והוסיף לו משלו הוי שלא חשך ויחשיך עכ"ל, ולנ"פ לפי"ז סוף הפסוק ולא מרו את דברו עפ"י דרז"ל [דכתובות נ"ט] באומר לשלוחו זבין לי ליתכא ואזיל וזבין ליה כורא כו' הא לא תבעי לך דוודאי ליתכא מיהו קני כו' פי' דאינו מעביר על דבריו אלא מוסיף על דבריו ע"ש וזהו שלא חושך ויחשיך, פי' שהוסיף משלו—ולא מרו את דברו פי' שאינו כמעביר אלא כמוסיף על דברו ומטעם על שלא קבלו במרות דברו של הקב"ה עליהם, והביא ע"ז ראי' שבמכה הראשונה הי' כמו כן כי הנה הפך מימיהם שמשמעו כל מימיהם, לרם וימת את דגתם בין קטנים בין גדולים יותר מכפי ההתראה והכל ע"י שלא שמעו לקול דברי אזהרתו.

וימש חשך במד"ר חושך שיש בו ממשות, למדונו רבותינו כמה הי' עובי של אותו חשך כעובי דינר הי' שנאמר וימש חשך חושך שיש בו ממשות ע"כ, להבין דברי חכמים וחידותם, ע"ד השיעור של כעובי דינר, וגם הראי' שהביאו ע"ז ממה שכתוב וימש חשך, חשך שיש בו ממשות אינו מובן, נל"פ עפ"י המדה המסורה לנו ללמוד בתוה"ק שתום מן המפורש במק"א כי החשך הזה לא הי' חשך הטבעי הבא מצד העדר האור רק הי' בריאה ממשית, והראי' כי הי' משמש ג"כ ביום, ובעת ההיא הי' ג"כ אור לכל בנ"י במושבותם, ואם נרצה לידע קצת ממהותו ואיכותו, מצאנו ראינו אותם ג"כ בשעת מתן תוה"ק שהי' אז ג"כ חשך כזה וכמו שנאמר בפ' ואתחנן ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך [והי' אז בעת הבוקר] וההר בוער באש עד לב השמים, ועכ"ז הי' חשך ג"כ, ושמה מצינו צורתו מפורש יותר, שהוא משולש, חשך, ענן, וערפל, והן המה הג' מחיצות אשר נכנס בהם מרע"ה כמו שנאמר ומשה נגש אל הערפל וגו' לפנים משלוש מחיצות, אבל בהמכה שהיתה במצרים לא הזכיר הכתוב ממנה רק חשך בלבד, ולא הי' שם השנים האחרים שהם ענן וערפל, וידוע כי המכה ההיא לא שלטה במצרים כי אם ששה ימים, והיום האחד החסר לשבוע שלם, השלים הקב"ה בעת קריעת י"ס, שאז הי' ג"כ חושך למצרים, ואור לישראל, ואז הגביר הקב"ה את כח החשך בהוסיפו עליו גם ענן, וכמש"כ ויהי הענן והחשך וגו', והמכה הזאת בעלם תומתה, עתיד

שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם׃ שלישי
כד וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם

דְמִצְרַיִם תְּלָתָא יוֹמִין׃ כג לָא־חֲזוֹ אֱנָשׁ יָת־אֲחוּהִי וְלָא־קָמוּ אֱנָשׁ מִתְּחוֹתוֹהִי תְּלָתָא יוֹמִין וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲוָה נְהוֹרָא בְּמוֹתְבָנְהוֹן׃ כד וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֱזִילוּ פְּלָחוּ קֳדָם יְיָ לְחוֹד עָנְכוֹן וְתוֹרְכוֹן

רש"י

הביא עליהם חשך שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא: שלשת ימים. שלוש של ימים. טרליינ"א בלעז (דרייאהייט) וכן ז' ימים בכל מקום שטיינ"א של ימים: (כד) יצג.

תורת גבריאל

השי"ת לתת גם לעת"ל, וכמש"כ כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים וגו' ובהזכירו שני הקצות מובן מאליו כי יהי' ג"כ הענן בתוכם כפי מה שהיא צורת המכה בשלימותה. והנה המכות שלקו המצרים במצרים הי' באצבע וכמש"כ אצבע א' היא, ואמר המגיד כמה לקו באצבע עשר מכות, ואילו היתה מכת חשך ג"כ באצבע שלמה, הי' להם ללקות ג"כ בענן וערפל, אבל באשר לא הי' רק חשך לבד, מוכח שלא שלטה אז כל כח האצבע, רק מצית שלש האצבע, ועיין בפליתי סי' מ"ג שהביא הוכחה אשר מדת עובי דינר הוא כשליש אצבע עיי"ש ומעתה יבואר דרז"ל אל נכון, כי מתחילה דקדקו לפרש לשון „וימש" שהוראתו שהי' חשך שיש בו ממשות, לא כחשך הבא בטבע מצד העדר האור אח"כ שאלו להתבונן כמה הי' עובי של אותו החשך. אם היו בו כל שלשת המינים, חשך ענן וערפל או לא, ע"ז אמרו לדייק מלשון „חשך" שהזכיר הכתוב במכה זו רק שם חשך לבד, להורות כי רק חשך שיש בו ממשות הי' אבל לא ענן וערפל עמו, ודו"ק כי הוא פתח להבין דרז"ל בזה בהעמק דבר יותר:

ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ד' רק צאנכם ובקרכם יוצג וגו' ויאמר משה גם אתה תתן וגו' ועשינו לד' אלוהינו, וגם מקננו ילך וגו' כי ממנו נקח לעבוד את ד' אלוהינו, ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ד' וגו'. ומה שיש לדקדק בזה, א') אומרו רק צאנכם ובקרכם יוצג, שהוא כאומר לבעל מלאכה בוא לביתי ועשה לי שולחן ומטה וכסא, אמנם אל תביא עמך כלי אומנתך, הלא ישיבנו ואיך אוכל לעשות מלאכתך בלא כלי אומנות? כן הוא הדבר שאומר להם לכו עבדו! והם כבר אמרו לו כמה פעמים כי עיקר עבודתם לד' הוא בזביחת צאן ובקר, ואם ישארו במצרים במה יעבדו את ד', ב) דברי משה שאמר לו גם אתה תתן בידנו וגו' שלפי משמעו אינו אלא כלועג לו על שלא ירצה להניח להם ליקח צאנם ובקרם, לזה אמר אדרבה גם אתה תתן וגו', ואם אמר בדרך נבואה שכן יהי' הלא לא מצאנו זאת בפירוש שכן הי' [ורש"י ז"ל פי' לקמן בדברי

פרעה

וּבְקַרְכֶ֖ם יֻצָּ֑ג גַּֽם־טַפְּכֶ֖ם יֵלֵ֥ךְ
עִמָּכֶֽם׃ כה וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה גַּם־אַתָּ֛ה
תִּתֵּ֥ן בְּיָדֵ֖נוּ זְבָחִ֣ים וְעֹלֹ֑ת וְעָשִׂ֖ינוּ
לַיהוָ֥ה אֱלֹהֵֽינוּ׃ כו וְגַם־מִקְנֵ֜נוּ יֵלֵ֣ךְ
עִמָּ֗נוּ לֹ֤א תִשָּׁאֵר֙ פַּרְסָ֔ה כִּ֥י מִמֶּ֣נּוּ
נִקַּ֔ח לַעֲבֹ֖ד אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֑ינוּ
וַאֲנַ֣חְנוּ לֹֽא־נֵדַ֗ע מַֽה־נַּעֲבֹד֙ אֶת־
יְהוָ֔ה עַד־בֹּאֵ֖נוּ שָֽׁמָּה׃ כז וַיְחַזֵּ֥ק
יְהוָ֖ה אֶת־לֵ֣ב פַּרְעֹ֑ה וְלֹ֥א אָבָ֖ה
לְשַׁלְּחָֽם׃ כח וַיֹּֽאמֶר־ל֥וֹ פַרְעֹ֖ה לֵ֣ךְ
מֵעָלָ֑י הִשָּׁ֣מֶר לְךָ֗ אַל־תֹּ֙סֶף֙ רְא֣וֹת
פָּנַ֔י כִּ֗י בְּי֛וֹם רְאֹתְךָ֥ פָנַ֖י תָּמֽוּת׃
כט וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה כֵּ֖ן דִּבַּ֑רְתָּ לֹֽא־

שְׁבוּקוּ אַף טַפְלְכוֹן יֵזֵיל
עִמְּכוֹן׃ כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אַף
אַתְּ תִּמְסַר בִּידָנָא נִכְסַת
קֻדְשִׁין וַעֲלָוָן וְנַעְבֵּד קֳדָם יְיָ
אֱלָהָנָא׃ כו וְאַף בְּעִירָנָא יֵזֵיל
עִמָּנָא לָא תִשְׁתְּאַר מִדַּעַם
אֲרֵי מִנֵּהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין
לְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא
וַאֲנַחְנָא לֵית אֲנַחְנָא יָדְעִין
מָה נִפְלַח קֳדָם יְיָ עַד מֵיתָנָא
תַּמָּן׃ כז וְאַתְקֵיף יְיָ יָת לִבָּא
דְפַרְעֹה וְלָא אֲבָה
לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃ כח וַאֲמַר לֵיהּ
פַּרְעֹה אֱזֵיל מֵעִלָּוָי אִסְתְּמַר
לָךְ לָא תוֹסֵיף לְמִחֱזֵי אַפַּי
אֲרֵי בְּיוֹמָא דְתִחֱזֵי אַפַּי
תְּמוּת׃ כט וַאֲמַר מֹשֶׁה
יָאוּת מַלֵּילְתָּא לָא־

תולדות אהרן גם אתה תתן בידנו זבחים חגיגה, ע״ז כד:

בעל הטורים

תמות: (כה) זבחים ועולות. ב׳ במס׳ הכא ואידך ויבאו לעשות זבחים ועולות גבי יהוא בהסרת נביאי הבעל מה התם עשה בהם שפטים ובאלהיהם שנתן מצבת הבעל והרגם אף הכא נמי עשה בהם ובאלהיהם שפטים: (כח) לך מעלי. מעלי בגי׳ בפסח רמז שבפסח יצאו: אל תוסף. ב׳ במסו׳ דין ואידך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך בשביל שאמר לו אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות אע״פ שנת מותו אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: (כט) לא אוסיף עוד. ב׳ הכא ואידך ולא אוסיף עוד להכות באשר לו בבבר כלו המכות ולא יוסיף להכותו אלא מכת בכורות שהיתה ע״י הקב״ה לבדו:

רש״י

יהא מוצג במקומו: (כה) גם אתה תתן. לא דייך שמקננו ילך עמנו אלא גם משלך תתן: (כו) פרסה. פרסת רגל פלנט״א בלעז (פוסזאהלע): לא נדע מה נעבד. כמה תכבד העבודה שמא ישאל יותר ממה שיש בידינו: (כט) כן דברת. יפה דברת ובזמנו

תורת גבריאל

פרעה שאמר למרע״ה גם נאנכם גם בקרכם קחו, כאשר דברתם שאהן לכם משלי עיי״ש] ג) לשון הכתוב: כי ממנו נקח לעבוד וגו׳ ואנחנו לא נדע מה נעבוד וגו׳ הלא המה דברים שסותרין זא״ז כי אם איננו יודע מה לעבוד, א״כ איך אמר מקודם כי ממנו נקח לעבוד [וערש״י בד״ה לא נדע מה נעבוד] ד׳) מדוע מתחילה הזכיר השני שמות, ד׳ א׳, ואח״כ לא הזכיר רק את שם הוי׳ לבד, ולא אמר מה נעבוד את ד׳ אלוקינו, וליישב כל זה נ״ל דהנה פרעה הי׳ מתירא לשלח את ישראל אפילו לזמן ג׳ ימים, מק״ו מה עכשיו שלא הי׳ להקב״ה שום נחת רוח עדנה מבנ״י משום קרבן; הוא עומד עליהם למעוז ומבטח, מכש״כ כשיקבל מהם ריח ניחוחיהם מקרבנות שיקריבו לפניו, הלא אז בוודאי לא יניחם לשוב מצרימה, ע״כ

אֹסִף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ׃ יא פ
א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נֶגַע
אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־
מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם
מִזֶּה כְּשַׁלְּחוֹ כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ
אֶתְכֶם מִזֶּה׃ ב דַּבֶּר־נָא בְּאָזְנֵי
הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ | מֵאֵת רֵעֵהוּ

אוֹסֵיף עוֹד לְמֶחֱזֵי אַפָּיךְ׃
א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מַכְתָּשׁ
חַד אַיְתֵי עַל־פַּרְעֹה וְעַל־
מִצְרַיִם בָּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן
מִכָּא כְּשַׁלָּחוּתֵהּ גְּמִירָא
תָּרָכָא יְתָרֵךְ יָתְכוֹן מִכָּא׃
ב מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא
וְשַׁאִילוּ גְּבַר מִן חַבְרֵהּ

תולדות אהרן דבר נא באזני העם ברכות ז ס

רש"י

דברת אמת שלא אוסיף עוד ראות פניך (ש"ר): (א) כלה. גמירא. כלה כליל כולכם ישלח: (ב) דבר נא. (ברכות ז) אין נא אלא לשון בקשה בבקשה ממך הזהירם על כך שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו

תורת גבריאל

ע"כ תפס עלה בלבו להחליף עם בנ"י בבהמות, היינו: שבהמתן של ישראל תשאר אצלו, והוא יתן להם תמורתם בהמות שלו ושל מצרים אשר בהם יש פסול נרבע ונעבד, למען אשר לא יעלו לרצון ולריח ניחוח לפני ד'. וכמש"כ בפ' אמור כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם, וכ"מ שנאמר משחתה אינו אלא דבר ערוה ועכו"ם—וזהו אומרו רק צאנכם ובקרכם יוצג, כלומר שלכם יוצג פה לנו ואני אצוה לתת לכם חילופיהן מבהמות שלנו. ולהם אמר הטעם מאשר ירצה להניח זאת אצלו לזכרון וגם מאשר חביבה עליהם בהמתן של ישראל, וכו', והנה ארז"ל [בע"ז כ"ד] וכן הי' ר"א פוסל בכל הקרבנות כולן וכו' ה"ש ויאמר משה גם אתה תתן וגו' ועשינו לד' אלוהינו, ומשני קודם הדיבור שאני, שאז עדיין לא נצטוו ע"ז—והנה מרע"ה הבין מחשבתו הרעה, ע"כ אמר לו לסכל את מחשבותיו כי הנך טועה בדמיונך, כי הלא אם גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות ועשינו ג"כ לד' אלוהינו, ועכ"ז גם מקנינו ילך עמנו וגו' ואם תשאל למה לנו שתיהם? ע"ז אשיב לך כי ממנו, פי' משלנו, נקח לעבוד לאחר מ"ת, בשעה שיהי' נקרא אז ד' אלוהינו, ולא נוכל אז להקריב משלכם, ולע"ע בעת הזאת נוכל להקריב גם מבהמות שלכם באשר כי אנחנו לא נדע עדיין מה נעבוד את ד' ולא הזכירו יתב' ביחסו אל ישראל „אלקינו" כלומר, לא הוזהרנו לע"ע עדיין ע"ז, עד בואנו שמה ע"כ יהי' טוב להקריב גם משלך וק"ל, ובמק"א יבואר עוד בזה:

דבר נא באזני העם וישאלו וגו' ובגמרא [ברכות, ט.] אמרי דבי ר' ינאי אין נא אלא לשון בקשה אמר לו הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים וכו'. מה שדרשו כאן שתי בקשות שהקב"ה ביקש ממשה דרך בקשה, ושהוא ג"כ ידבר לישראל בלשון בקשה הוא משום שהו"ל לכתוב: נא דבר באזני העם, או דבר באזני העם נא שאלו איש מאת רעהו, ומדכתיב נא באמצע, ע"כ הכונה דבר נא שהוא בקשה ממשה ותדבר ג"כ „נא" באזני העם
בבקשה

וְאִשָּׁה֙ מֵאֵ֣ת רְעוּתָ֔הּ כְּלֵי־כֶ֖סֶף
וּכְלֵ֥י זָהָֽב׃ ג וַיִּתֵּ֧ן יְהוָ֛ה אֶת־חֵ֥ן
הָעָ֖ם בְּעֵינֵ֣י מִצְרָ֑יִם גַּ֣ם ׀ הָאִ֣ישׁ
מֹשֶׁ֗ה גָּד֤וֹל מְאֹד֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם
בְּעֵינֵ֥י עַבְדֵֽי־פַרְעֹ֖ה וּבְעֵינֵ֥י הָעָֽם׃
ס רביעי ד וַיֹּ֖אמֶר מֹשֶׁ֑ה כֹּ֖ה אָמַ֣ר
יְהוָ֑ה כַּחֲצֹ֣ת הַלַּ֔יְלָה אֲנִ֥י יוֹצֵ֖א
בְּת֥וֹךְ מִצְרָֽיִם׃ ה וּמֵ֣ת כָּל־בְּכוֹר֮
בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַיִם֒ מִבְּכ֤וֹר פַּרְעֹה֙

אונקלוס

וְאִתְּתָא מִן חַבְרְתַהּ מָנִין
דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב׃ ג וִיהַב
יְיָ יָת עַמָּא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי
מִצְרָיִם אַף גַּבְרָא מֹשֶׁה רַב
לַחֲדָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
עַמָּא׃ ד וַאֲמַר מֹשֶׁה כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ כְּפַלְגוּת לֵילְיָא אֲנָא
מִתְגְּלֵי בְּגוֹ מִצְרָיִם׃ ה וִימוּת
כָּל־בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דַּעֲתִיד

תולדות אהרן בחצות ברכות ג ד ה:

בעל הטורים

(ג) גם האיש משה. ס"ת השם בהפך משה רמז שנכפלה גדולתו: (ה) ומת כל בכור. ג"פ בכור בפסוק חוץ מבכור פרעה כנגד בכור לאיש

רש"י

ברכוש גדול לא קיים בהם: (ד) ויאמר משה כה אמר ה'. בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצות הלילה. כהחלק הלילה. כחצות כמו (ש"א יט) כעלות (תהלים קכד) בחרות אפם בנו. זהו פשוטו לישבו על אופניו שאין חצות שם דבר של חצי. (ברכות ד) ור"ד כמו כחצות הלילה ואמרו שאמר משה כחצות דמשמע סמוך לו או לפניו או לאחריו ולא אמר בחצות שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא אבל הקב"ה יודע עתיו ורגעיו אמר בחצות: (ה) עד בכור השבי. למה לקו השבויים כדי שלא יאמרו יראתם תבעה עלבונם

תורת גבריאל

בבקשה מכם, ואמרו עוד שם כדי שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אתם כו' [עיין מה שפירשתי בזה בחבורי על הגדה של פסח בפסקא אלו הוציאנו ממצרים כו' ולא נתן לנו את ממונם דיינו], שם אמרו לו ולואי שנצא בעצמנו משל לאדם שהי' חבוש בבית האסורים, והי' אומרים לו בני אדם מוציאין אותך למחר מבית האסורים ונותנין לך ממון הרבה, אמר להם בבקשה מכם הוציאוני היום ואיני מבקש כלום ע"כ, ולכאורה המשל הוא אך למותר כי הדבר יובן בלא משל ונראה לפרש כוונתם כי הנה לכאורה האומר שני דברים ביחד, הרי הוא כמתנה שהדבר השני תלוי בדבר הראשון, וכמו דאיתא [נבילה כ'.] ההוא גברא דאמר להו הבו לי' ד' מאה זוזי לפלוני ולנסיב ברתי' אמר ר"פ ד' מאה זוזי שקיל, וברתי' אי בעי נסיב אי בעי לא נסיב, טעמא דאמר הבו לי' ולנסיב, אבל אי אמר לנסיב והבו לי' אי נסיב שקיל ואי לא נסיב לא שקיל ע"כ ולפ"ז מאמרו ית' שאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהי' זרעך וגו' ארבעה מאות שנה וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול משמעו כאומר לנסיב והבו ליה דהוי תנאי וכ"ז שלא שלמו ד' מאות שנה [כדעת ר' ישמעאל שכתבתי בסוף פ' שמות] לא זכו ברכוש גדול [אמנם השי"ת רצה גם להניח דעתו של א"א שמא יטעון כי הגליות תשלום הכמות. ושלש אחד שקיל

כמו

הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחָיִם וְכֹל
בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ ו וְהָיְתָה צְעָקָה
גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר
כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תֹסִף׃
ז וּלְכֹל ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ־
כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה

דַעֲתִיד לְמִתַּב עַל כָּרְסֵי
מַלְכוּתֵהּ עַד בּוּכְרָא דְאַמְתָא
דִי בָּתַר רֵיחְיָא וְכֹל בּוּכְרָא
דִבְעִירָא׃ ו וּתְהֵי צְוַחְתָא
רַבָּא בְּכָל־אַרְעָא דְמִצְרָיִם
דִכְוָתַהּ לָא הֲוַת וְדִכְוָתַהּ לָא
תוֹסֵף׃ ז וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לָא יַנְזֵק־כַּלְבָּא לִישָׁנֵהּ
לְמִנְבַּח לְמֵאֲנָשָׁא וְעַד־

תולדות אהרן. ולכל בני ברבות כז:

רש"י

והביא פורענות על מצרים: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל. ולמה לקו בני השפחות שאף הם היו משתעבדים בהם ושמחים בצרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עובדין לה. כשהקב"ה נפרע מן האומה עובדי כוכבי' נפרע מאלהיה: (ז) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא ל' שנון לא ישנן וכן (יהושע י) לא חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו לא שנן (ש"ב ה) אז תחרץ תשתנן (ישעיה מא) למורג חרוץ שנון (משלי כא) מחשבות חרוץ אדם חריף

בעל הטורים.

ובכור לבהמה וגדול הבית: (ו) וכמוהו. ב' במסו' הכא ואידך וכמהו לא היה לפניו גבי יאשיהו לומר שגם אחריו לא קם כמוהו

תורת גבריאל

כמו כ"ד מעות כך שנים מועטות בשעביד קשה שקולות כמו ד' מאות שנה, [וכדעת ר"ע,] וזכו ברכוש גדול, וזוהי כוונת לשונם ז"ל: שלא יאמר אותו לדיק ועבדום ועגו אותם כבר קים בהם כמו אילו השלימו ת' שנה] וע"כ השיבו למשה ולואי שנלא בעלמנו, היום. כלומר קודם הזמן הקלוב ואין מבקשים כלום כפי שורת הדין אמנם מאשר ידוע דרז"ל [בברכות ז.] שכל דיבור שילא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי לא חזר בו כו'. עיי"ש גמלא שאינו דומה דיבורו יתב' לדיבור של בני אדם, וע"ז רמזו חז"ל בהמשל של החבוש, כלומר שבלבם של ישראל הי' אז דמיונם לאותו תפוש שמוטב לו להרויח זמן חירות מהרוחת ממון, וזהו שאמרו: משל לאדם שהמה משלו על עלמם המשל הזה וטעו בזה אז שהשוו דברי הקב"ה לדברי בני אדם, כאלו בני אדם הי' אומרים להחבוש בבית האסירין מוליאין אותך למחר, ונותנין לך ממון הרבה והוא מבקש מכם הוליאוני היום כו' אבל באמת אין הנושאים נכנסין בסוג אחד כי הוא יתב' גם בביטול התנאי הוא מקיים מעשה חסדו:

ולכל בנ"י לא יחרץ כלב לשונו וגו' למען תדעון אשר יפלה ד' בין מצרים ובין ישראל, מלשון זה משמע כי ממניעת נביחת הכלבים על ישראל מזה תהי' נודעת ההפלאה בין מצרים ובין ישראל, וקשה כי תפס את הטפל והניח את העיקר, הלא עיקר ההפלאה היתה נראית מעלם המכה ע"ל היותר נעלה וכמש"כ למכה מצרים בבכוריהם מזה נראה—כי לעולם חסדו שהרי ויולא ישראל מתוכם פירוש ובכורי ישראל ילאו מכלל מגפת בכורים וגילולו—ומזה נראה בעליל—כי לעולם חסדו,—ע"כ נ"ל שבא הכתוב הזה להורות כי

לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה
בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ח וְיָרְדוּ
כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־
לִי לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא
וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בָּחֳרִי־אָף: ס
ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־
יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת
מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וּמֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים
הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְחַזֵּק יְהוָה
אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: ס יב א וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ

בְּעִירָא בְּדִיל דְּתִדְּעוּן
דְּיַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין
יִשְׂרָאֵל: ח וְיֵחֲתוּן כָּל־עַבְדָּךְ
אִלֵּין לְוָתִי וְיִבְעוֹן־מִנִּי לְמֵימַר
פּוּק אַתְּ וְכָל־עַמָּא דִּי עִמָּךְ
וּבָתַר־כֵּן אֶפּוֹק וּנְפַק מִלְּוָת־
פַּרְעֹה בִּתְקוֹף־רְגָז: ט וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה לָא־יְקַבֵּל מִנְּכוֹן
פַּרְעֹה בְּדִיל לְאַסְגָּאָה מוֹפְתַי
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: י וּמֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יָת־כָּל־מוֹפְתַיָּא
הָאִלֵּין קֳדָם פַּרְעֹה וְתַקִּיף
יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא־שַׁלַּח
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ:
א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֵימַר:

תולדות אהרן. וירדו כל זבחים קב מנחות צה: ויצא שם זבחים קב: ויאמר ה' אל ר"ה כח:

בעל הטורים

כדכתיב הכא וכמוהו לא תוסיף: (א) אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. וסמיך ליה החדש לומר שראש בית אב אומר מקודש. ד"א אל משה ואל אהרן החדש לומר שעבודת החודש שהיה בקבועים כמשה ואהרן:

רש"י

ושנון (שם י) ויד חרוצים תעשיר. חריפים שוחרים שנונים: אשר יפלה. יבדיל: (ח) וירדו כל עבדיך. חלק כבוד למלכות שהרי בסוף ירד פרעה בעצמו אליו בלילה ואמר קומו צאו מתוך עמי ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשתחוית לי (זבחים קב): אשר ברגליך. ההולכים אחר עצתך והלוכך: ואחרי כן אצא. עם כל העם מארצך: ויצא מעם פרעה. כשגמר דבריו יצא מלפניו: בחרי אף. על שאמר לו אל תוסף ראות פני: (ט) למען רבות מופתי. מופתי שנים רבות ג'. מכת בכורות וקריעת ים סוף ולנער את מצרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה פרשה שלאחריה: (א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה חלק לו כבוד זה במצוה ראשונה שכללו עם משה בדבור: בארץ מצרים. (מכילתא) חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך ת"ל כצאתי את העיר וגו' ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה

תורת גבריאל

כי במכה זו הי' הקב"ה בכבודו ובעצמו המשחיתים לבדם הרי אחז"ל שכשהמה"מ עם המשחיתים, אלמלא לא היו רק בא לעיר כלבים צועקים ועי"כ כאשר

הכלו

ב יַרְחָא הָדֵין לְכוֹן רֵישׁ יַרְחַיָּא קַדְמַאי הוּא לְכוֹן לְיַרְחֵי שַׁתָּא׃ ג מַלִּילוּ עִם־כָּל־כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּעַסְרָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִסְּבוּן לְהוֹן גְּבַר אִמַּר לְבֵית־אַבָּא אִמַּר לְבֵיתָא׃ ד וְאִם־זְעֵיר בֵּיתָא מִלְּאִתְמְנָאָה עַל אִמְּרָא וְיִסַּב הוּא וְשֵׁיבָבֵהּ דְּקָרִיב־לְבֵיתֵהּ בְּמִנְיַן נַפְשָׁתָא גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ תִּתְמְנוּן עַל־

מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת׃ ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ

תולדות אהרן החדש הזה סנהדרין סב ברכות י: ראשון הוא ר"ה ח: דברו אל כל פסחים צו: בעשור לחדש שם צא: שה לבית שם פח: ואם ימעט שם פט: במכסת פסחים סא: איש לפי שם צא:

רש"י

וגלולים דבר חמור כזה לא כ"ש: (ב) החדש הזה. (מכילתא פ"ר) הראהו לבנה בחידושה ואמרלו כשהירח מתחדש יהיה לך ר"ח. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו על חדש ניסן אמר לו זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים שיהא אייר קרוי שני סיון שלישי: הזה. נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שעור תראה ותהיה ראויה לקדש והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנ' (לעיל ו) ויהי ביום דבר (ויקרא ז) ביום צותו (במדבר ט) מן היום אשר צוה ה' והלאה אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם חשכה: (ג) דברו אל כל עדת. (מכילתא) וכי אהרן מדבר והלא כבר נאמר אתה תדבר אלא חולקין כבוד זה לזה ואומרים זה לזה למדני והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים: דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש. (מכילתא) דברו היום בראש חודש שיקחוהו בעשור לחודש, הזה. פסח מצרים מקחו מבעשור ולא פסח דורות (פסחים לו): שה לבית אבות. (שם) למשפחה אחת הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכלן ת"ל שה לבית: (ד) ואם ימעט הבית מהיות משה. ואם יהיו מועטין מהיות משה אחד שאין יכולין

בעל הטורים

(ב) החודש הזה לכם. הפסוק מבולש ויש בו ג"פ חודש וכן בין כל א' ואחד ג' תיבות לומר באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים ולחדשים. חודש בגימ' לרגלים. לכם. אותיות מלך. ניסן בגימ' למלכים. מתחילים עיבור החודש בג' לכן ג"פ חודש בפסוק ונושאין ונותנין בה' שאלו הג"פ א' חודש ב' מכש חדשי חדשים שהם חמשה וגומרים בז' בד"פ כתיב עוד חודש בפרשה וכשתכיר ג"פ חודש שבפסוק ישארו ז' תיבות דבנעה עולים לעיבור השנה: ראשון הוא לכם. וסמיך ליה דברו שאין מקדשין אלא בב"ד הגדול: לחדשי השנה. ב' במסוי' דין ואידך עולת חודש בחדשו לחדשי השנה מכאן דרשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה שבאחד בניסן מתחילין להביא מתרומה חדשה דהיינו ראשון הוא לכם לחדשי השנה דהוא ניסן: (ד) איש לפי אכלו. בגימ' אכל כזית לומר לך כשאם אכל כזית יצא: תמכו על השה שה תמים. בצרך ב' ביום אחי לפסח ואחד לחגיגה:

תורת גבריאל

הראו כי לכל בנ"י לא יחרץ כלב לשונו—אז תדעון—כי ד' בעצמו הוא—יפלה בין מצרים ובין ישראל:

החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, כפל הדברים שבפ' הזה יל"פ עפי"מ

שידוע

תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה: ה שֶׂה תָמִים
זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־
הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ:
ו וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ
אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין
הָעַרְבָּיִם: ז וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ

אִמְּרָא: ה אִמַּר שְׁלִים דְּכַר
בַּר־שַׁתֵּהּ יְהֵי לְכוֹן מִן־אִמְּרַיָּא
וּמִן־עִזַּיָּא תִּסְּבוּן: ו וִיהֵי לְכוֹן
לְמַטְּרָא עַד אַרְבְּעָא עַסְרָא
יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִכְּסוּן
יָתֵהּ כֹּל קְהָלָא כְּנִשְׁתָּא
דְיִשְׂרָאֵל בֵּין שִׁמְשַׁיָּא: ז וְיִסְּבוּן

תולדות אהרן. שה תמים זבחים ל: יהיה לכם ר"ה ו: ושחטו אותו פסחים סד: בין הערבים שם נט:

בעל הטורים

(ה) ו' פעמים שה בפרשה כשתלך עמהם מן הכבשים רמז שאין פותחים מששה טלאים

רש"י

לאכלו ויבא לידי נותר ולקח הוא ושכנו וגו' זהו משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו ולהמנות על שה אחר. אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט. מהיות משה יתמעטו בעוד השה קיים בהיותו בחיים ולא משנשחט (פסח' פט): במכסת. חשבון וכן (ויקרא כז) מכסת הערכך: לפי אכלו. הראוי לאכילה פרט לחולה ולזקן שאינו יכול לאכול כזית (מכילתא): תכסו. תתמנו: (ה) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי בן שנה כלומר שנולד בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה שאף עז קרוי שה שנאמר (דברים יד) ושה עזים: (ו) והיה לכם למשמרת. זהו לשון בקור שטעון בקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה. ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות. היה ר' מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טז) ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיע שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנא' (שם) ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה שנאמר מתבוססת בדמיך (שם) בשני דמים ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ושהיו שטופים בעבודת כוכבים אמר להם משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מעבודת כוכבים וקחו לכם צאן של מצוה: ושחטו אתו וגו'. וכי כלן שוחטין אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו (מכילתא קדושין מא): קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל. מכאן אמרו פסחי צבור נשחטין בשלש' כתות זו אחר זו נכנסת כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו' כדאיתא בפסחים (ד' סד): בין הערבים. משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב. ולשון בין הערבים נראה בעיני אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה. עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו צללי ערב ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב לשון נשף וחשך כמו (ישעיה כד) ערבה כל שמחה: (ז) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם יכול ביד ת"ל אשר בסף: המזוזת. הם הזקופות

תורת גבריאל

שידוע כי עניני גאולת מצרים אף כי היה מאתו יתב"ש לעשות דרך סגולה לניסים נחוצה לשעתה, עכ"ז הי' בה כונה שניה שיהיו לבניהם אחריהם, וכמו שידוע כי

מעשה

עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ
בָּהֶם׃ ח וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר
בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־
מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ ט אַל־תֹּאכְלוּ
מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי
אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו

מִן־דְּמָא וְיִתְּנוּן עַל־תְּרֵין
סִפַּיָּא וְעַל־שַׁקְפָא עַל בָּתַיָּא
דְּיֵיכְלוּן יָתֵהּ בְּהוֹן׃ ח וְיֵיכְלוּן
יָת־בִּסְרָא בְּלֵילְיָא הָהוּא טְוֵי־
נוּר וּפַטִּיר עַל־מְרָרִין יֵיכְלֻנֵּהּ׃
ט לָא־תֵיכְלוּן מִנֵּהּ כַּד חַי
וְאַף לָא בַשְּׁלָא מְבַשַּׁל בְּמַיָּא
אֱלָהֵן טְוֵי־נוּר רֵישֵׁהּ עַל־

תולדות אהרן על זבחים עג : ואכלו את ברכות ם : אל תאכלו שם מא ובשל מבושל שם : צלי אש שם מד

רש"י

אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המשקוף. הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו לינט"ל בלעז (אובערשוועלע), ולשון שקיפה חבטה כמו (ויקרא כו) קול עלה נדף טרפא דשקיף. חבורה משקופי: על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. ולא על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר שאין דרין בתוכן: (ח) את הבשר. ולא גידים ועצמות (מכילתא פסחים פג): ומצות על מררים. כל עשב מר נקרא מרור וציום לאכול מרור זכר לוימררו את חייהם: (ט) אל תאכלו ממנו נא. שאינו צלוי כל צורכו קוראו נא בלשון ערבי: ובשל מבשל. כל זה באזהרת לא תאכלו (שם מא): במים. מנין לשאר משקין ת"ל ובשל מבושל מ"מ (שם) כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו במצות עשה וכאן הוסיף עליו ל"ת אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולהו כולו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו ובני מעיו נותן לתוכו אחר הדחתן (שם עד) ולשון על כרעיו ועל קרבו כלשון (שמות יג) על צבאותם

בעל הטורים

מבוקרין: (ח) ואכלו את הבשר. הפסוק מתחיל באכילה ומסיים באכילה על מרורים יאכלוהו רמז שצריך שתי אכילות אכילת פסח ואכילת חגיגה: יאכלוהו. וסמיך ליה אל תאכלו לומר שיאכלוהו דוקא לשם פסח לא לשם אכילה גסה: יאכלוהו. ד' במסו' ב' בעניני דפסח ואידך אהרן ובניו יאכלוהו בענינא דמלואים מה התם נצטוו ומפתח אוהל מועד לא תצאו הכא נמי ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו ואידך כי מאספיו יאכלוהו דאתקש גאולה אחרונה לגאולה ראשונה: (ט) מבושל. ב' במס' ובשל מבושל ולא אקח ממך בשר מבושל גבי חפני ופנחס לומר שהיו מחללין קדשי השם בכל דבר אף

תורת גבריאל

מעשה אבות סימן לבנים, וכמש"כ ליל שמורים וגו' להוציאם מאמ"ל וכן הוא הלילה הזה—ג"כ—לד' שמורים לכל בנ"י לדורותם ולפיכך קבע הקב"ה את החדש ניסן להיות ראש לחדשים הבאים אחריו מפני שהוא הי' התחלה וראשית לכל הישועות העתידות לנו והנה הוראת השם חֹדֶשׁ בלה"ק. כמו חִדּוּשׁ בלשון חז"ל. שעניינו כמו בל"א: „נייעס", ולכן הונח שם זה על זמן חידושה של לבנה „חודש" ובזה יבוא לשון מקרא זה כתקונו לפי פשוטו כמשמעו. ופירושו כך הוא החודש הזה—החידוש הנעשה עתה בגאולת מצרים הנני מודיע אתכם כי הוא—לכם ראש חדשים—ר"ל ראשית והתחלה ומקור לכל החידושים שעתיד אני לעשות לכם לדורותיכם, ולכן הנני נותן לו תאר כבוד שהוא יהיה נקרא „ראשון"—למנין חדשים אעפ"י שראשית השנה בכללה הוא החדש תשרי, אבל למנין חדשים—ראשון הוא לכם לחדשי השנה, ביחוס רוממות מעלתו על כולם, וכמו שיסד הפייטן במוסף לפ' החודש: החודש אשר בו ישועות מקיפות. וממנו מתחילות והוקפות וכו':

וראתי

וְעַל־קִרְבּוֹ׃ י וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ׃ יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ
אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם
בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם
וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא
לַיהוָה׃ יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם
בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃ יג וְהָיָה הַדָּם
לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם

כְּרָעוֹהִי וְעַל־גַוֵּהּ׃ י וְלָא־
תַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד־צַפְרָא
וּדְיִשְׁתְּאַר מִנֵּהּ עַד צַפְרָא
בְּנוּרָא תוֹקְדוּן׃ יא וּכְדֵין
תֵּיכְלוּן יָתֵהּ חַרְצֵיכוֹן יְהוֹן
אֲסִירִין מְסָנֵיכוֹן בְּרַגְלֵיכוֹן
וְחֻטְרֵיכוֹן בִּידֵיכוֹן וְתֵיכְלוּן
יָתֵהּ בִּבְהִילוּ פִּסְחָא הוּא
קֳדָם יְיָ׃ יב וְאִתְגְּלֵיתִי
בְאַרְעָא־דְמִצְרַיִם בְּלֵילְיָא
הָדֵין וְאֶקְטוֹל כָּל־בּוּכְרָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מֵאֱנָשָׁא
וְעַד־בְּעִירָא וּבְכָל טַעֲוַת
מִצְרַיִם אֶעְבֵּד דִּינִין אֲנָא יְיָ׃
יג וִיהֵי דְמָא לְכוֹן לְאָת עַל
בָּתַּיָּא דִּי אַתּוּן תַּמָּן וְאֶחֱזֵי

תולדות אהרן. ולא תותירו שבת בד: והנתר ממנו יבמות עד: ואכלתם אותו פסחים צד: בחפזון ברכות נז: פסח הוא פסחים צו:
ועברתי ברכות ס: בלילה הזה מגילה כא: ובכל אלהי נדרים כא:

בעל הטורים

לאכול הפסח כי אכלו אותם ככל אשר תפץ נפש: (י) ולא תותירו ממנו עד בקר. עד בוקר בגימטריא הוא השני ליתן בוקר שני לשריפתו: (יא) וככה. ג' במסו'. וככה תאכלו אותו. וככה יהיה נעור גבי עזרא כשהשביע לבני הגולה לעזוב הנשים דאתקש גאולה שניה לגאולה ראשונה כמו שדרשו ראוי היה לעשות להם נס בימי עזרא כמו שנעשה בימי משה אלא שגרם החטא: חגורים. ג' במסו' מתניכם חגורים ואידך בענין פסל מיכה ושש מאות איש חגורים. וזהו שדרשו שפסל מיכה עבר עמהם בים שאף שהיו חגורים לילך היה הפסל עמהם ולא דק בדניאל וכנה איש לבוש בדים ומתניו חגורים לומר שאעפ"י שהיו בהם רשעים צדיקים בהם דומים למלאכי השרת: חפזון. ג' במס' הכא ואידך כי בחפזון יצאת ממצרים כי לא בחפזון תצאו וזהו שדרשו הלאו בחפזון דישראל הוא דכתיב כי לא בחפזון תצאו: (יג) והיה הדם לכם. לכם בגימטריא

רש"י

כמו בצבאותם כמות שהן אף זה כמות שהוא כל בשרו משלם: (י) והנותר ממנו עד בקר. מה ת"ל עד בקר פעם שניה ליתן בקר על בקר שבקר משמעו משעת הנץ החמה ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר למד שאינו נשרף ביום טוב אלא ממחרת וכך תדרשנו והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני תעמוד ותשרפנו: (יא) מתניכם חגורים. מזומנים לדרך: בחפזון. ל' בהלה ומהירות כמו (ש"א כג) ויהי דוד נחפז ללכת. (מ"ב ז) אשר השליכו ארם בחפזם: פסח הוא לה'. הקרבן הוא קרוי פסח ע"ש הדלוג והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט ואתם עשו כל עבודותיו לש"ש. (ד"א) דרך דילוג וקפיצה זכר לשמו שקרוי פסח וגם פסק"א לשון פסיעה: (יב) ועברתי. כמלך העובר ממקום למקום ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין (מכילתא): כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות אחרים והם במצרים. ומנין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים ת"ל (תהלים קלו) למכה מצרים בבכוריהם: מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעבירה תחלה ממנו התחלת הפורענות: וכל אלהי מצרים. של עץ נרקבת ושל מתכת נמסת ונתכה לארץ: אעשה שפטים אני ה'. אני בעצמי ולא ע"י שליח: (יג) והיה

שָׁם וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי
עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן
וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם
חֻקַּת עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ: טו שִׁבְעַת

אונקלוס

יָת דְּמָא וְאֵיחוֹס עֲלֵיכוֹן וְלָא־
יְהֵי בְכוֹן מוֹתָא לְחַבָּלָא
בְּמִקְטְלִי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
יד וִיהֵי יוֹמָא הָדֵין לְכוֹן
לְדוּכְרָנָא וּתְחַגּוּן יָתֵהּ חַגָּא
קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלַם
תְּחַגְּנֵהּ: טו שִׁבְעַת יוֹמִין פַּטִּיר

תולדות אהרן שבעת ימים פסחים ח-כח קכ סוכה ז:

רש"י

הדם לכם לאת. לכם לאות ולא לאחרים לאות. מכאן שלא נתנו הדם אלא מבפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי לפניו אלא אמר הקב"ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וחמלתי ודומה לו (ישעיה לא) פסוח והמליט. ואני אומר כל פסיחה לשון דלוג וקפיצה. ופסחתי מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה. וכן (מ"א יח) פוסחים על שתי הסעיפי' וכן כל הפסחים הולכים כקופצים. וכן פסוח והמליט מדלגו וממלטו מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אבל הווה הוא במצרים (מכילתא) הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל יכול ימלט ת"ל ולא יהיה בכם נגף אבל הווה במצרי שבבתיכם. הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו ת"ל ולא יהיה בכם נגף: (יד) לזכרון. לדורות: וחגתם אותו. (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו. ועדיין לא שמענו אי זהו יום הזכרון ת"ל זכור את היום הזה אשר יצאתם למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון ואיזה יום יצאו ת"ל (במדבר לג) ממחרת הפסח יצאו הוי אומר יום ט"ו בניסן הוא של יו"ט שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו: לדרתיכם וגו'. שומע אני מיעוט דורות שנים ת"ל חקת עולם תחגוהו (מכילתא): (טו) שבעת ימים. שטיינ"א של ימים: שבעת ימים מצות תאכלו. ובמקום אחר הוא אומר (דברים טז) ששת ימים תאכל מצות (פסחים קכ) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכול מצה ובלבד שלא יאכל חמץ מנין אף הששה רשות ת"ל שבעת ימים זו מדה בתורה דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו בלבד יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא מה שביעי רשות אף

בעל הטורים

המילה שבאותו לילה מלו: לאת. כתיב חסר וויו לומר שממילת אברהם עד מילת מצרים היו ת"א שנה: (טו) אך ביום הראשון

תורת גבריאל

וראיתי את הדם ופסחתי אליכם ולא יהי' בכם נגף וגו' הרב מוהר"י אבארבאנעל ז"ל בספרו על הגדה הקשה הא בדבר ובערוב ובברד וכו' הי' הפלאה בין מצרים לישראל וכן בקי"ס, ובכולן לא הצריך הקב"ה לתת סימן, ומדוע במכת בכורות הוצרך לעשות סימן בדם? ועל קושיא זו כתב שזהו הפלא ופלא ע"ש ולענ"ד נראה ליישב דהנה כל הט' מכות היו רק ללמד את פרעה דעת. יען אמר לא ידעתי את ד' ולהסרים בלב ישראל אמונת אומן בכדי שיקבלו אח"כ עול התורה והמצוות בלב שלם, וע"כ מטעם זה הי' מוכרחין כל הט' מכות להיות בשלימות הפעולה, ובתכלית ההפלאה והדקדוק שתהי' יכלתו והשגחתו יתב' נראית בעליל גם לפרעה

יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְּׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם
כִּי | כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן
עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן
מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ
אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ
יֵעָשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ

תֵּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא קַדְמָאָה
תְּבַטְּלוּן חֲמִיעַ מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי
כָּל־דְּיֵיכוּל חֲמִיעַ וְיִשְׁתֵּיצֵי
אֱנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא
קַדְמָאָה עַד־יוֹמָא שְׁבִיעָאָה:
טז וּבְיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע־
קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
מְעָרַע־קַדִּישׁ יְהֵי־לְכוֹן כָּל
עֲבִידָא לָא־יִתְעֲבֵד בְּהוֹן
בְּרַם דִּי מִתְאֲכֵל לְכָל־נְפַשׁ
הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יִתְעֲבֵד לְכוֹן:
יז וְתִטְּרוּן יָת־פַּטִּירָא אֲרֵי
בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיקִית
יָת־חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם

תולדות אהרן כי כל אוכל פסחים סג: מיום הראשון ערכין יח:

בעל הטורים

תשביתו. אך בגימטריא חובה שאין חובה אלא

רש"י

שבעה רשות יכול אף לילה הראשון רשות ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה (שם כח): אך ביום הראשון תשביתו שאר. מערב יו"ט וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה ומצינו מוקדם קרוי ראשון כמו (איוב טו) הראשון אדם תולד הלפני אדם נולדת. או אינו אלא ראשון של שבעה ת"ל לא תשחט על חמץ. לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים (מכילתא): הנפש ההוא. כשהיא בנפשה ובדעתה פרט לאנוס: מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר ת"ל במקום אחר מלפני בכל מקום שהוא רשותי: (טז) מקרא קדש. מקרא שם דבר קרא אותו קדש לאכילה ושתייה וכסות (מכילתא): לא יעשה בהם. אפילו ע"י אחרים: הוא לבדו. (יכול אף לכנענים ת"ל הוא לבדו יעשה לכם, לכם ולא לכנענים) הוא ולא מכשיריו שאפשר לעשותן מערב יו"ט: לכל נפש. אפי' לבהמה יכול אף לכנענים ת"ל אך (ביצה כח ב"ר): (יז) ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי חמוץ מכאן אמרו תפח תלטוש בצונן רבי יאשיה אומר אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות. כדרך שאין מחמיצין את המצות. כך אין מחמיצין את המצוות אלא אם באה לידך עשה אותה

תורת גבריאל

לפרעה גם לבנ"י. וכן בקי"ס, לא כן במכת בכורות שהיתה רק לעשות נקמה בפרעה ולהשחית ולהאביד הרשעים, למען ישלחם תיכף, והמידה היא דכיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין וכו' כידוע. ובפרט כי היו אז גם בישראל הרבה חוטאים, ע"כ היו צריכים לאות וסימן מלבד מצות פסח להיות שימור לישראל להצילם מחמת המשחית וזהו שאה"כ: והיה הדם לכם לאות וגו' ודרז"ל במכילתא על פסוק זה

לכם

מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃ יח בָּרִאשֹׁן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב
תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב׃ יט שִׁבְעַת
יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם
כִּי ׀ כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר
וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ כ כָּל־מַחְמֶצֶת
לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
תֹּאכְלוּ מַצּוֹת׃ פ חמישי כא וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם צֹאן

וְתִטְּרוּן יָת־יוֹמָא הָדֵין
לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם׃ יח בְּנִיסָן
בְּאַרְבְּעָא עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא
בְּרַמְשָׁא תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא עַד
יוֹמָא עֶסְרִין וְחַד לְיַרְחָא
בְּרַמְשָׁא׃ יט שִׁבְעַת יוֹמִין
חֲמִיר לָא יִשְׁתְּכַח בְּבָתֵּיכוֹן
אֲרֵי כָּל־דְּיֵיכוּל מַחְמְעָא
וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא
מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָא
וּבְיַצִּיבָא דְאַרְעָא׃ כ כָּל־
מַחְמְעָא לָא תֵיכְלוּן בְּכָל
מוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא׃
כא וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־סָבֵי
יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִתְנְגִידוּ
וְסִיבוּ לְכוֹן (מִן בְּנֵי) עָנָא

תולדות אהרן בראשון פסחים נו: בערב תאכלו פסחים ה. כח: עד יום האחד עירבין יח: שבעת ימים פסחים ד: כי כל אכל פסחים מג: כל מחמצת פסחים ה: בכל מושבותיכם פסחים לו:

רש"י

מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה: לדרתיכם חקת עולם. לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה לכך חזר ושנאו כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור: (יח) עד יום האחד ועשרים. למה נאמר והלא כבר נאמר שבעת ימים לפי שנאמר ימים. לילות מנין ת"ל עד יום האחד וגו': (יט) לא ימצא בבתיכם. מנין לגבולין ת"ל בכל גבולך. מה ת"ל בבתיכם מה ביתך ברשותך אף גבולך שברשותך יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות: כי כל אכל מחמצת. לענוש כרת על השאור והלא כבר ענש על החמץ אלא שלא תאמר חמץ שראוי לאכילה ענש עליו שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו (מכילתא) ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ הייתי אומר שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש עליו לכך נאמרו שניהם: בגר ובאזרח הארץ. לפי שהנס נעשה לישראל הוצרך לרבות את הגרים: (כ) מחמצת לא תאכלו. אזהרה על אכילת שאור: כל מחמצת. להביא את תערובתו: בכל מושבתיכם תאכלו מצות. זה בא ללמד שתהא ראויה להאכל בכל מושבותיכם פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא ע"ש) (שאינם ראוים להאכל בכל מושבות אלא בירושלים): (כא) משכו. מי שיש לו צאן ימשוך

בעל הטורים

ביום הראשון: (יח) בראשן. חסר וי"ו עד ו' שעות מותר להשהות חמץ: בערב תאכלו מצות. חסר ויו ו' ימים רשות לאכול מצה: (כא) משכו וקחו לכם צאן. רמז לבהמה דקה שנקנית במשיכה. משכו בגי' מן עבדה שלא

לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח׃
כב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם
בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־
הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־
הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ
אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר׃

לְזַרְעֲיָתְכוֹן וְכוּסוּ פִּסְחָא׃
כב וְתִסְּבוּן אֱסָרַת אֵיזוֹבָא
וְתִטְבְּלוּן בִּדְמָא דִבְמָנָא
וְתַדּוּן לְשַׁקְפָא וְלִתְרֵין סִפַּיָּא
מִן־דְּמָא דִּבְמָנָא וְאַתּוּן לָא
תִפְּקוּן אֱנַשׁ מִתְּרַע בֵּיתֵהּ

תולדות אהרן ולקחתם אגודת אזוב סוכה יא: המשקוף מנחות לד: ואתם לא ב"ק ס:

בעל הטורים

יצאו מן הגלות: (כב) והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות. ובנתינה כתיב ונתנו על המזוזות ועל המשקוף הקדים מזוזות למשקוף לומר שאם שינה הסדר יצא: מן הדם. בגי'

רש"י

משלו: וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק: למשפחותיכם. שה לבית אבות: (כב) אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין: אגדת אזוב. ג' קלחין קרויין אגודה: אשר בסף. בכלי כמו ספות כסף: מן הדם אשר בסף. למה חזר ושנאו שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות לכך נאמר עוד אשר בסף שתהא כל נתינה ונתינה מן הדם אשר בסף על כל נגיעה טבילה: ואתם לא תצאו וגו'. מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע ולילה רשות למחבלים הוא שנאמר (תהלים קד) בו

תורת גבריאל

לכם לאות ולא לי לאות, כלומר, ההפלאות הראשונות היו לי לשמי להכרת אלקותי הכל אות: זה של הדם אינו נצרך אלא לכם:

ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר וכו'. [ארז"ל ב"ק ס' כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע] ועבר ה' וגו' וראה את הדם וגו' ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף ע"כ. והנה ראשית דבר הקשו המפרשים ז"ל, כיון שאז"ל שהמכה זו היתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכמש"א המגיד אני ה' אני הוא ולא אחר, א"כ המשחיתים המה אך למותר, ומדוע הזהירה התורה ואתם לא תצאו וגו' כיון שניתן רשות למשחית כו'. עוד קשה יתור הלשון אחרי שאמר ופסח ה' על הפתח, שהמכוון הוא שידלג ויפסח עליכם, למה חזר ואמר ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף שהוא מובן מאליו, ומהו לשון על הפתח על הבית הול"ל, וכמש"כ אח"כ אשר פסח על בתי בנ"י וגו', וטרם נבאר פרטי הענין, נבוא ליישב הקושיא הראשונה שהזכרנו למעלה דודאי היו שם ג"כ משחיתים, בעת עברו לנגוף את מצרים, וכמש"כ ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים, כי מפי עליון לא תצא הרעות ואמרז"ל וד' הכה כל בכור וגו' הוא וב"ד. וההסבר בזה כמלך בשר ודם ששולח שרי צבאיו עם אנ"ח למלחמה, הנה נקרא נצחון המלחמה על שם השר המפקד על הצבא, וכמו שאמרו כי השר סקאבעלאוו נצח את פלעוונא, הנה בעת פעלו זאת אנשי צבאו, אבל יען כי הוא הי' המפקח והמפקד ע"כ נקרא על שמו, וכמו כן אם המלך בעצמו יאסור המלחמה יקרא זאת ע"ש המלך, והנה כל הע'

מכה

עַד־צַפְרָא: כג וְאִתְגְּלֵי יְיָ לְמִמְחֵי יָת־מִצְרַיִם וְיֶחֱזֵי יָת־דְּמָא עַל־שַׁקְפָּא וְעַל תְּרֵין

כג וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וּפָסַח יְהוָה

רש"י

תרמוש כל חיתו יער: (כג) ופסח. וחמל וי"ל ודלג:

בעל הטורים

דמי מילה: (כג) ולא יתן. ג' במס' הכא ואידך ולא יתן עליה לבונה גבי חטאת שבזכות שקרבנות נצולו; ואידך גבי סוטה ולא יתן עליה לבונה שבזכות הנשים צדקניות יצאו משם וזהו שלא עשתה כמעשיהם לא

תורת גבריאל

מכות הראשונות שנתן השי"ת במצרים הי' על ידי שלוחיו משה ואהרן שלוחי המקום הי' נקרא על שמם, וכמש"רז"ל על פסוק וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים וגו' מלאך זה משה, משא"כ במכה זו אמר השי"ת אני יוצא בתוך מצרים כביכול אני בעצמי אאסור המלחמה הזה עם מצרים (עיין בביאורי על הגדה בפסקא ואלו לא הוציא הקב"ה) וע"ז כוונו רז"ל אני ולא מלאך, אבל הכל פעלו המשחיתים שעברו עמו, ומעתה נסביר הדבר עפ"י מעשה שהי' בעיר בוקארעשט שנתודע לשרי המכס מהגבול כי בכל החנויות שבעיר הנ"ל נמצא סחורה הרבה שלא שלמו המכס מהם, ושלחו משם פקיד אחד עם מאה שוטרים לעשות בקורת ע"ז, ונתוודע לבעלי החנויות כי הפקיד הוא מקבל שוחד, וגמרו עמו באיזה סכום שוחד, ואח"ז הודיעו לו האמת כי בכל החנויות נמצא סחורה אסורה ומה תעשה לטובתינו, ויאמר להם הנה מחר יסגרו כל החנויות על מסגר והשוטרים יסובבו וימלאו את כל חוצות העיר, והנני יודע כי בעת בהלה כזאת ישאו המשרתות שבחנויות את הסחורה תחת כנפי בגדיהם להטמינם, והשוטרים שלי אשר יהיו מפוזרים בחוצות העיר המה מבינים ומכירים בפני כל איש למי שיש תח"י סחורה אסורה ואם הפלו בידיהם לא אוכל להצילכם, ע"כ עצתי כי בכל חנות יהי' נקבץ כל הסחורה האסורה וישימו אותה בשק או בתיבה בקרן זוית במקום מסויים, ואנכי בעצמי אעבור מחר לעשות הבדיקה, וכפתחי החנות ואראה את התיבה או השק שבמקום המסויים שמה אעשה מקום ישיבתי ואשליך בגדי העליון עליה ואצוה עליהם לבדוק בכל המקומות ושום איש לא יעיז נגדי להקים אותי ממקומי ובכלות הבדיקה אצוום ללכת בחנות השני, ושמה ג"כ אעשה כן, ובזה הנצלו, ע"כ לשון המשל, כן הוא הנמשל, כי כאשר עלה ברצונו ית' לבער רשעי מצרים הנה נמצא בישראל אז ג"כ בעלי עובדי ע"ז, יהיו נתפשים ח"ו בעונש בעת בואו ית' עם המשחיתים לחבל בכורי מצרים, והנה גמר השי"ת עם ישראל ע"י מרע"ה למשוך את ידיהם מע"ז וליקח צאן לעשות הפסח, ולקיים מקודם מצות מילה, ועל כן צוה עליהם השי"ת כי בעת שתהי' הבהלה והצעקה גדולה שבמצרים הנה מטבע האדם להבהל ולצאת חוצה ולראות מה נעשה שם, ומאשר כי חוצות מצרים יהי' מלא מן המשחיתים אשר יעברו בכל העיר, והמה מכירים במצח האדם ובהכרת פניו כי אדם אין צדיק בארץ, אשר יעשה טוב ולא יחטא, וכל הנופל בידיהם אינו מבחין בין צדיק שאינו גמור לרשע, ע"כ צוה עליהם שלא יצאו איש מפתח ביתו עד בוקר וימצאו כולם בבתים אשר המה שם, ולעשות סימן ואות על הבתים אשר שם בנ"י אשר גמר עמהם להצילם, ועבר ה' בעצמו

לנגוף

עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית
לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם לִנְגֹּף׃
כד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־
לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־עוֹלָם׃ כה וְהָיָה
כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן
יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת׃ כו וְהָיָה כִּי־
יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה
הַזֹּאת לָכֶם׃ כז וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־
פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־
בָּתֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ
אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל
וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ כח וַיֵּלְכוּ
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה

סִפַּיָּא וְיֵחוֹס יְיָ עַל־תַּרְעָא
וְלָא יִשְׁבּוֹק לְחַבָּלָא לְמֵיעַל־
לְבָתֵּיכוֹן לְמִמְחֵי׃ כד וְתִטְּרוּן
יָת־פִּתְגָמָא הָדֵין לִקְיָם־לָךְ
וְלִבְנָךְ עַד־עָלְמָא׃ כה וִיהֵי
אֲרֵי־תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא דְּיִתֵּן יְיָ
לְכוֹן כְּמָא דִּי מַלֵּיל וְתִטְּרוּן
יָת פָּלְחָנָא־הָדֵין׃ כו וִיהֵי
אֲרֵי־יֵימְרוּן לְכוֹן בְּנֵיכוֹן מָה
פָּלְחָנָא הָדֵין לְכוֹן׃ כז וְתֵימְרוּן
דְּבַח חֲיָס הוּא קֳדָם יְיָ דִּי
חָס עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם כַּד הֲוָה מָחֵי יָת
מִצְרָאֵי וְיָת בָּתָּנָא שֵׁיזֵיב
וּכְרַע עַמָּא וּסְגִידוּ׃ כח וַאֲזַלוּ
וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא

הולדות אהרן ואמרתם זבח פסחים סב:

בעל הטורים

יתהדר קרננס: (כה) ויעשו. כן עשו ב' עשיות

רש"י

ולא יתן המשחית לבא. ולא יתן לו יכולת לבא כמו (בראשית לא) ולא נתנו אלהים להרע עמדי: (כה) והיה כי תבאו. תלה הכתוב מצוה זו בביאתם לארץ ולא נתחייבו במדבר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן דבר (שמות ו) והבאתי אתכם אל הארץ וגו': (כז) ויקד העם. על בשורת הגאולה וביאת הארץ ובשורת הבנים שיהיו להם: (כח) וילכו ויעשו בני ישראל.

תורת גבריאל

לנגוף את מצרים ע"י המשחיתים, וראה את הדם וגו' ופסח ה' על הפסח, ולשון ופסח הנאמר כאן אינו קפילה ודילוג, אלא לשון פסיעה מלשון פוסחים, פוסעים, ואהה"ע מתחלפות, כביכול יעמוד השם על פתחי בנ"י, ועי"ז לא יתן את המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף, כי יסגור ה' בעדם, ואח"כ מצאתי ראי' לפירושי מדברי המד"ר שמות ע"פ ויהי בחצי הלילה, זשה"כ אזכרה נגינתי בלילה וגו' ומהו ופסח ה' על הפתח, כביכול עמד לו על הפתח וכו' עמד על הפתח ודחה המשחית מליכנס ע"ש ותבין כי דברינו נכונים בעזה"ש:

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם וגו' עיין בביאורי על הגדה בפסקא של הרשע:

וילכו ויעשו בנ"י כאשר צוה ד' וגו' כן עשו

דְּפַקֵּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן ׃ יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ ס

רש״י

(מכילתא) וכי כבר עשו והלא מראש חודש נאמר להם אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו: וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכתוב ליתן שכר להליכה ושכר לעשיה: כאשר צוה ה׳ את משה ואהרן. להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל

תורת גבריאל

עשו, הקשו המפרשים שמאמר כן עשו הנאמר לבסוף הוא מיותר אחרי שכבר אמר ויעשו בנ"י, [ומש"כ רש"י ז"ל אף משה ואהרן כן עשו, והן דברי המכילתא גם ע"ז קשה פשיטא! והיתכן שמו"א לא יקיימו מצות הפסח? ועיין מה שאכתוב אח"כ] ונ"ל דהנה ידוע מה שדקדקו המפרשים על שינוי הסדר שבנתינת הדם, שבצווי הש"ת למו"א כתיב ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף ובמאמרו של משה לזקני ישראל כתיב והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות, משקוף תחלה למזוזות, ואמרתי לפרש ע"פ דרז"ל [יומא נח] דהקפה כ"ע ס"ל דימין תחלה ובהקפה ביד יש סברא דיוכל להיות גם משמאל לימין, והנה בדבורו של הש"ת כתיב ולקחו מן הדם וגו' ולא כתוב כמש"כ אח"כ והגעתם וגו' מן הדם אשר בסף [ועיין בירושלמי פסחים [פ"ט הלכה ה'] אית תני סף איסקופה, שהי' נותן הכלי על האיסקופה] באשר אפשר שישחטו בריחוק מקום מן הבתים אשר יאכלו ובשביל שיצטרכו לטבול ג' פעמים, ולילך בכל פעם להזות ע"כ צריך להתחיל מימין, ולכן המזוזה של ימין תחלה, וכיון שהתחיל במזוזות גומר של שמאל אח"כ, ואח"כ יסיים במשקוף למעלה כזה א ג ב משא"כ במאמר משה לזקנים שאמר להם וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם וגו', הנה מלשון והגעתם משמע ששחטו סמוך לפתח [ומכש"כ לדיעה שבירושלמי הנ"ל, שהכלי שבו הדם העמידו על האסקופה] ולא הי' צריכין לילך רק לעמוד על מקומם ולהגיע לג' המקומות ביד, ובאופן זה יוכלו לעשות ההקפות משמאל לימין כי הי' יכולין להתחיל מן המשקוף תחלה ואח"כ מזוזת ימין ולגמור בשמאל כזה ב א ג ועי"כ אה"כ כיבנ"י מרוב חבת המצוה רצו לקיים את המצוה ברגש. ולא לקמץ בטירחא, ובחרו יותר בהליכה לכל פעם ופעם ולא להעמיד את הכלי על האיסקופה ויקבלו שכר פסיעות וע"ז רמז הכתוב וילכו בנ"י שעשו בהליכה, וע"ז מסיים הכתוב. כאשר צוה ד' את משה ואהרן—כן עשו להתחיל מימין לשמאל. ודו"ק:

עיק"פ בזה ויתיישב נמי לשון המד"ר ויהי בחצי הלילה הכה כל בכור הה"ד מקים דבר עבדו וגו' ומאי רצו בזה עפי"מ שכתבו המפרשים דהמשקוף רומז עליו יתב', והמזוזות על משה ואהרן ולפי שדרכו ית"ש לחבב כבוד הצדיקים יותר מכבודו ע"כ צוה ליתן תחלה על המזוזות, ואח"כ על המשקוף. אבל מרע"ה עשה להיפוך וצוה ליתן על המשקוף תחלה [ועיין במד"ר פ' מטות שהקב"ה אמר נקום נקמת בנ"י הנקמה שלכם, ומרע"ה אמר לתת נקמת ד' במדין, הנקמה שלו ית"ש, ועיין בפ' חוקת מה שכ' המעשה ד' ע"פ וישלח ד' בעם את הנחשים השרפים וגו' ויסר מעלינו את הנחש וגו' עשה לך שרף וגו' ויעש משה נחש נחושת וגו'] והנה הגאון מוהרש"ק בפירושו על ההגדה בפיסקא ועברתי בא"מ וגו' אני ולא מלאך שכ' לפרש דרז"ל גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמו"א [כתובות ה] דברצונו הפשוט רוצה הוא להראות גדולת מעשה הצדיקים יותר ממעשיו, כנ"ל שהקב"ה מחלק כבוד לצדיקים יותר ממני, וע"כ לא היו באין למצרים

בום

ששי כט וַיְהִי | בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: ל וַיָּקָם

אונקלוס

כֵּן עֲבַדוּ: כט וַהֲוָה בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וַיְיָ קְטַל כָּל־בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דַעֲתִיד לְמִיתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵיהּ עַד בּוּכְרָא דְשִׁבְיָא דִי בְּבֵית אֲסִירֵי וְכֹל בּוּכְרָא דִבְעִירָא: ל וְקָם

תולדות אהרן ויהי בחצי הלילה יבמות עב:

בעל הטורים

אחת לפסח ואחת למילה: (כט) בחצי הלילה. ג' במס' הכא. ואידך ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש לומר שגם בכאן חרדו חרדה גדולה ואידך גבי שמשון ויקם בחצי הלילה בעניינא דעזה לומר לך שהקב"ה עושה נס לצדיקים בחצי

רש"י

מצות משה ואהרן. ומהו כן עשו אף משה ואהרן כן עשו: (כט) וה'. כל מקום שנא' וה' הוא ובית דינו שהוי"ו לשון תוספת הוא כמו פלוני ופלוני: הכה כל בכור. אף של אומה אחרת והוא במצרים: מבכר פרעה. אף פרעה בכור היה ונשתייר מן הבכורים ועליו הוא אומר (שמות ט) בעבור זאת העמדתיך. בעבור הראתך את כחי בים סוף: עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל. ועוד שלא יאמרו יראתנו הביאה הפורענות ובכור השפחה בכלל היה שהרי מנה מן החשוב שבכלן עד הפחות ובכור השפחה חשוב מבכור השבי: (ל) ויקם פרעה.

תורת גבריאל

שום משחית כלל, רק הכל יהי' נעשה על ידו יתב' לבד, אבל אם יתנו על המשקוף תחלה, ויעשו ממנו יתב' עיקר ויהי' בבחינת מעשה שמים וארץ, אז יבוא גם המשחית רק שישמרם הקב"ה שלא יבוא לבית ישראל, ובזה מיישב כמה דקדוקים שבפרשה שבעת אמר הקב"ה ליתן על המזוזות תחלה כתיב וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהי' בכם נגף למשחית, שפירושו שלא יהי' שם נגף ומשחית כלל, אבל לפי"מ שאמר מרע"ה לזקני ישראל לתת הדם על המשקוף תחלה, לפי זה אמר: וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות כיון שיראה כן, אז לא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף. כי באמת יהי' שם משחית רק שלא יתן אותו לבוא לבתיהם, עיי"ש בארוכה, והנה משרע"ה בדברו אל זקני ישראל אין ספק שבתחלה הודיע להם דבריו יתב' כצורתם, כי חלילה לציר אמונים כמוהו לשנות דברו יתב' רק אח"כ אמר להם מפני ענותנותו כי אף שהשי"ת צוה כן, עכ"ז מפני גודל קדושתו ראוי להפך הסדר על המשקוף תחלה, וסיפר הכתוב כי אחרי ששמעו שני האופנים ממרע"ה, בחרו יותר לקיים כאשר יצא מפי הקב"ה בעצמו, וז"ש: וילכו ויעשו בנ"י כאשר צוה ד' את מו"א כן עשו ולא כאשר יעץ להם משה וע"ז דרז"ל ואף משה ואהרן בעצמם כן עשו, מבלי לשנות בפועל מציווי השי"ת, ומעתה לא הי' צריך להיות שום משחית דהא הי' מעשה צדיקים כנ"ל, ועכ"ז אה"כ: ויהי בחצי הלילה וד' הכה כל בכור, הוא וב"ד [מד"ר שם] ולמה עשה כן? ע"ז אמרו שם: זשה"כ מקים דבר עבדו וגו' כיון שמרע"ה אמר ולא יתן המשחית לבוא דמשמע שיהי' משחית רק שלא יהנהו לבוא לבית ישראל קיים הקב"ה מאמרו של משה; וזהו הוא דכתיב: מקים דבר עבדו גו'. [ונטיתי בזה מדברי הגאון מוהרש"ק זצ"ל:

ויהי בחצי הלילה וגו' ובמד"ר הה"ד חצות לילה אקום להודות לך וגו' עיין

מש"כ

פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו וְכָל־
מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה
בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־
שָׁם מֵת׃ לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְּאוּ מִתּוֹךְ
עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּלְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם׃
לב גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם
גַּם־אֹתִי׃ לג וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־
הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ

פַּרְעֹה לֵילְיָא הוּא וְכָל־
עַבְדּוֹהִי וְכָל־מִצְרָיִם
וַהֲוַת צְוַחְתָּא רַבְּתָא בְּמִצְרָיִם
אֲרֵי־לֵית בֵּיתָא דִּי לֵית הֲוָה
בַהּ תַּמָּן מִיתָא׃ לא וּקְרָא
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לֵילְיָא וַאֲמַר
קוּמוּ פּוּקוּ מִגּוֹ עַמִּי אַף־
אַתּוּן אַף־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִזִּילוּ
פְּלָחוּ קֳדָם יְיָ כְּמָא דַהֲוֵיתוּן
אָמְרִין׃ לב אַף־עָנְכוֹן אַף־
תּוֹרְכוֹן דְּבָרוּ כְּמָא דִי
מַלֶּלְתּוּן וְאִזִּילוּ וְצַלּוֹ אַף־
עֲלָי׃ לג וּתְקִיפַת מִצְרָיִם
עַל־עַמָּא לְאוֹחָאָה
לְשַׁלָּחוּתְהוֹן מִן־אַרְעָא אֲרֵי

רש"י

ממטתו: לילה. ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום: הוא. תחלה ואח"כ עבדיו מלמד שהיה הוא מחזר על בתי עבדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור מת אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור שנא' (תהלים פט) אף אני בכור אתנהו. ד"א מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקי' פנויים והיו להם בכורות הרבה פעמים הם ה' לאשה אחת כל אחד בכור לאביו: (לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצועק היכן משה שרוי היכן אהרן שרוי: גם אתם. הגברים: גם בני ישראל. הטף: ולכו עבדו וגו' כדברכם. הכל כמו שאמרתם ולא כמו שאמרתי אני. בטל לא אשלח. בטל מי ומי ההולכים. בטל רק צאנכם ובקרכם יצג. גם צאנכם גם בקרכם קחו. ומהו כאשר דברתם (שמות י) גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות: (לב) וברכתם גם אתי. התפללו עלי שלא אמות שאני בכור (מכילתא): (לג) כלנו מתים. אמרו לא כגזרת משה הוא שהרי אמר ומת כל

בעל הטורים

הלילה: (לא) קומו צאו. ב' במס' דין ואידך קומו צאו מן המקום הזה גבי לוט מה התם הוציאום המלאכים בעל כרחם אף כאן: (לג) למהר. ג' במס' הכא ואידך וכשנאים על ההרים למהר. למהר שלל חש בז. שהמצרים

תורת גבריאל

מש"כ בפירושי על הגדה בפסקא של שאלת הרשע: ויקרא פרעה למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו וגו' הא דשנה הכ' לפרש שהי' זאת בלילה אחרי שכבר בפסוק הקודם, כתוב ויקם פרעה לילה, ועוד אחרי שהי' מחזר היכן משה ואהרן שרויים כדאיתא במדרש האיך נופל ע"ז לשון ויקרא? כל"פ הכונה שקרא למשה ולאהרן, לילה, כלומר. ברוב צערו כינה אותם בשם „לילה" שהם האנשים אשר מעת שהכרתי אותם לא ראיתי אור כי יהל במצרים, ורק חשך ישופני, ואור לילה בעדנו:

ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ וגו', עיין מה שנבאר בעז"ה בפ' בשלח ע"פ והנה מצרים נוסע אחריהם וגו'. לפי שיטת הזוה"ק שהשתמשו בה

הרבה

כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים׃ לד וַיִּשָּׂא
הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ
מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל־
שִׁכְמָם׃ לה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם
כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת׃
לו וַיהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי
מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־
מִצְרָיִם׃ פ לז וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־מֵאוֹת

אמרו כלנא מיתין׃ לד ונטל
עמא ית לישיהון עד לא
חמע מותר אצותהון צריר
בלבשיהון על כתפיהון׃
לה ובני ישראל עבדו
כפתגמא דמשה ושאילו
ממצרים מנין דכסף ומנין
דדהב ולבושין׃ לו ויי יהב
ית עמא לרחמין בעיני
מצרים ושאלנון ורוקינו ית
מצרים׃ לז ונטלו בני ישראל
מרעמסס לסכות כשתא

תולדות אהרן וה' נתן את סנהדרין צא: וישאילום ברכות שם:

בעל הטורים

היו ממהרים לשלחם כצאים וישראל היו ממהרים לשלול שלל ולבוז בז: (לד) צרורות. ב' במס' הכא ואידך צרורות עד יום מותן אלמנות רמז לאלמנות שיכסו פניהם בשמלה: (לו) וינצלו את מצרים. בגימ' עשאוה כמצולה שאין בה דגים: (לז) סכתה. ב' המסרים מרעמסס סכתה ויעקב נסע סכתה שבזכות

רש"י

בכור וכאן אף הפשוטים מתים ה' או י' בבית אחד (מכילתא): (לד) טרם יחמץ. המצריים לא הניחום לשהות כדי חימוץ: משארתם. שירי מצה ומרור (מכילתא): על שכמם. אע"פ שבהמות הרבה הוליכו עמהם מחבבים היו את המצוה (מכילתא): (לה) כדבר משה. שאמר להם במצרים (שמות יא) וישאלו איש מאת רעהו: ושמלת. אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן הזהב והמאוחר שבפסוק חשוב (מכילתא): (לו) וישאלום. אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם אתה אומר אחד טול שנים ולך: וינצלו. ורוקינו: (לז) מרעמסס סכתה. ק"ך מיל היו ובאו שם לפי שעה שנא' (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים: הגברים. מבן

תורת גבריאל

הרבה מן המפרשים שבכ"מ שנאמר בנ"י והעם סמוכים זל"ז, אז לשון „העם" יורה לפעמים על הערב רב. והנה הם בתחילת יציאתן ממצרים לא הלכו רק ללוות את ישראל על דרכם מהלך שלשת ימים, ע"מ לחזור עמהם יחד למצרים, וכאשר בנ"י לא שבו למצרים. הנה גם הם בראותם את גודל כבוד בנ"י אשר ד' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן וגו'. ולילה בעמוד אש וגו'. הוחלט בדעתם שילכו גם הם עמהם, ובהנהגה זו יתפרשו הרבה דקדוקים בכמה כתובים, והנה כן יאמר הכתוב. אחרי שאמר פרעה למו"א קומו צאו מתוך עמי גם אתם. גם בנ"י וגו' התאספו הערב רב ללוותם על דרכם ובאשר בנ"י עצמם לא מיהרו לצאת עד הבוקר כאשר נצטוו מפי משה, ע"ז אומר הכ': ותחזק מצרים על העם. פי' כי האיצו המצרים—בהעם שהם הע"ר—למהר לשלחם [שרש שלח בבנין פיעל יש בהוראותיו גם ענין לויה, כמו: ואברהם הולך עמם לשלחם] מן הארץ.

אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים *)לְבַד מִטָּף׃
לח וְגַם־עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן
וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד׃ לט וַיֹּאפוּ
אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם
עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ
מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ
וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם׃ מ וּמוֹשַׁב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם

מְאָה אַלְפִּין רַגְלָאִין גֻּבְרַיָּא
בַּר מִטַּפְלָא׃ לח וְאַף־נוּכְרָאִין
סַגִּיאִין סְלִיקוּ עִמְּהוֹן וְעָנָא
וְתוֹרִין בְּעִירָא סַגִּי לַחֲדָא׃
לט וַאֲפוֹ יָת־לֵישָׁא דִּי אַפִּיקוּ
מִמִּצְרַיִם גְּרִיצָן פַּטִּירָן אֲרֵי
לָא חֲמַע אֲרֵי־־־אִתָּרָכוּ
מִמִּצְרַיִם וְלָא יְכִילוּ
לְאִתְעַכָּבָא וְאַף־זְוָדִין לָא־
עֲבַדוּ לְהוֹן׃ מ וּמוֹתַב בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל דִּי יְתִיבוּ בְּמִצְרַיִם

*) לְבַד בכל הספרים הישנים המדויקים בפתח וכן הדפיס הרוו"ה ז"ל וכן כתוב במסורה שופטים ז' ה' שנמסר שם בזה הלשון „לבד לית זקף קמץ וכל מסכנא ומספר דתרי עשר דכוותיה קמצין" פי' דכל לבד דכתיב גבי מסכנא כפי תרומה ומספר דתרי עשר הוא בזכריה י"ב בפסוק וספדה הארץ, המה קמצין, ושארא בפתח, וא"כ גם כאן צריך להיות בפתח, ומה שנמסר במס"ג לקמן כ"ו ט' „לְבָד": כל הדין ספרא ותריסר קמץ וכל שאר קרינן פתח במ"א תליג אותו לבד, בשופטים בוודאי מלת ספרא הוא טעות, וצ"ל כל הדין ענינא (ז"ל מכורת הקריאה).

תולדות. אהרן. ומושב בני סגולה ם: סנהדרין צא:

רש"י

עשרים שנה ומעלה: (לח) ערב רב. תערובות אומות של גרים: (לט) עגת מצות. חררה של מצה. בצק שלא החמיץ קרוי מצה: וגם צדה לא עשו להם. (מכילתא) לדרך מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו הוא שמפורש בקבלה (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה מה שכר מפורש אחריו קודש ישראל לה' וגו': (מ) אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה לא תמצאם כל כך ועל כרחך

תורת גבריאל

מטעם: כי אמרו כולנו מתים, כלומר גם אתם עמני, [שלפי פירוש המפרשים. יקשה לשון „כי אמרו" כי למי אמרו? וגם אין זה טעם והכרח לבני ישראל שע"כ ימהרו לצאת מן הארץ בשביל זה *)]:

ויהי

נחל גבים *) הנה בתהלים ק"ה יאמר הכתוב שמח מצרים בצאתם, כי נפל פחדם עליהם. ולכאורה יקשה ע"ז, כי הנספר מפחד ואימה בלבד אין נופל ע"ז לשון שמחה. וגל"פ ע"פ מאה"כ אשרי אדם מפחד תמיד, וגו' [משלי כח] כי האיש אשר יפחד יפול ברע אין, הנה הוא ישקול כל דבר בפלס ומאזנים מתחלה וישמור א"ע בכל צעדי רגליו מהלכד במצודה הרעה שהוא חרד ממנה. כמש"א הכ'. ערום ראה רעה ונסתר, ופתים עברו ונענשו. [משלי כב.] ואמר עוד חכמת ערום הבין דרכו וגו' [שם, יד] ולהיפך הכסיל אשר בחושך ילך לא ישים לב לכל דבר, ולא יתבונן לאחריתו, וע"ז נאמר ומקשה לבו יפול ברעה—וכן אנשי מצרים אשר עד העת ההיא העמיקו סרה והקשו את לבם, והיו ע"י מוכים ומעונים בתשעה המכות הקודמות, לא הרגישו לדרוש רפואת העלה למכותיהם כמו חולה אשר אבדו עשתונותיו

　　ונטרפה

שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃
מא וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה

אַרְבַּע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין׃
מא וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבַּע מְאָה
וּתְלָתִין שְׁנִין וַהֲוָה בִּכְרַן
יוֹמָא הָדֵין נְפָקוּ כָּל־חֵילַיָּא

רש"י

הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים והוזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפי' בחברון כענין שנא' (בראשית לה) אשר גר שם אברהם ויצחק (שמות ו) ואומר את ארץ מגוריהם אשר גרו בה לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך: (מא) ויהי מקץ שלשים ישנה וגו' ויהי בעצם היום הזה. (מכילתא) מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין בט"ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו. בט"ו בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין

תורת גבריאל

ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה. ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו' ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה לה' וגו', נל"פ בהניח הקדמה אחת, דבכ"מ שנכתב בפ' אחד שני פעמים ויהי, שפירושו הוא כמו האומר שאף שהי' כן, ולפי הענין והסיבה הזה לא הי' צ"ל כן רק באופן אחר, עכ"ז הי' כן וכן, והארכתי בביאור הפסוקים הנמצאים בתנ"ך שתי או שלש פעמים ויהי בפ' אחד, ונזכיר פה רק אחד מהם מש"כ (בפ' יתרו) ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וגו' עפי"מ שארז"ל (בברכות) הני ענני דצפרי לית בהו ממשא דכתיב וחסדיכם כענן בקר ע"ש, וע"כ אמרו חכמי הטבע שלעולם לא ישמע בבוקר קולות רעמים וברקים שבאים רק ע"י עננים כבדים, וכ"ז הוא רק עפ"י דרכי הטבע הנהוגה מאתו ית' אבל בעת יתן הש"ת את פקודתו להתנהג למעלה מן הטבע, אז יתבטלו כל כללי הטבע, ויוכלו להתהוות רעמים וברקים בעת שאינו זמנם, ולכן בעת נתינתו התורה לישראל, נתבטלו אז כל סדרי הטבע, ע"כ אה"כ ראו מה שהי' אז! אף שהי' ביום השלישי בהיות הבקר, ולא הי' אז זמן היות רעמים וברקים ועננים כבדים, עכ"ז ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וגו'. ומעתה נשוב אל הענין. הנה מהידוע כי בעת שהיתה מלחמת אשכנז וצרפת בשנת תר"ל הנה אחרי שנכבשה פאריז הבירה לפני האשכנזים, ונתפשרו שיקחו האשכנזים חבל עלזאס לאטרינגען, וגם סכום הוצאות המלחמה, עכ"ז הי' עדיין עוד ויכוח ביניהם, שהאשכנזים לא רצו לגמור השלום, כ"א באופן הזה ששרי חיל הצרים, עם כל הצבא והכבודה שברגליהם יעברו דרך חוצות פאריז ברגליהם בראש הומיות וקול תרועה כדרך המנצחים, ושרי הצרפתים התנגדו

לזה

ונטרפה דעתו שאינו מרגיש בצרות נפשו. אכן בעת בוא עליהם המכה האחרונה. אז נעורו מתרדמתם והתחילו להרגיש פצעיהם ומכאובותיהם. עד כי גרשו את בני מצרים, הנה אז עלז ושמח לבם של מצרים ומה הי' השמחה שלהם? על כי נפל עתה פחדם עליהם, ובשמחת החולה בעת שיתחיל להרגיש מכאוביו ובינתו חזרה למקומה ולא הקשו את ערפם מעתה, ולא יצטרכו להתיסר עוד:

מב מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מב לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ

דַייָ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מב לֵילֵי נְטִיר הוּא קֳדָם יְיָ לְאַפָּקוּתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם הוּא---

תולדות אהרן ליל שמורים ראש השנה יא:

רש"י

הבתרים: (מב) ליל שמרים, שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים:

בעל הטורים

יעקב יצאו ממצרים: (מב) שמורים. ב' במס' ליל שמורים. שמורים לכל בני ישראל שחלק

תורת גבריאל

לזה בכל עוז, ורצו לתת כסף רב בעד ביטול התנאי הזה, ולא הועילו בזה כי מי יוכל לדין עם שתקיף ממנו, עד כי הוכרחו למלאות רצון האשכנזים בהכנעה רבה, ודבר הויכוח הזה מובן, כי לא על ההוה כעת הי' המו"מ שלהם, כי אם על העתיד לבוא, כי אף שהכריע הנצחון כהיום לפני האשכנזים. אמנם מי יודע אם לא לימים יבואו יתעוררו הצרפתים לנקום נקם ולחדש המלחמה, ומי יודע לאיזה צד יכריע הכף אז, ע"כ למען הטיל אימה ומורך בלב הצרפתים, ולהכניע אותם שלא יעלה על לבבם מחשבת נקם, התעקשו בכל עוז שימצאו הצרפתים אחרי התנאי, למען יראו כל יושבי פאריז את גאות וגודל מצירם ולוחצם כהיום והמה הוכרחו לישב דומם, ולקבל מרות האשכנזים משך הלוך צבא המחנה, לבל ירעימם בשום דבר, אשר המראה הזה השאיר חיתיתו בארץ צרפת שמור לדורות עולם, וכן הוא בנמשל, הנה השי"ת בעת גמר כריתת בריתו בין הבתרים עם אאע"ה, הי' אז באישון לילה ובחצות, והי' צריך להיות נשלם התנאי של ת' שנה ברגע ההיא בדקדוק, לקיים מאמר ואח"כ יצאו וגו' בלא שום התמהמות ועיכוב, ומה עשה השי"ת אף אחרי שלקו בכורי מצרים בגופם, ושלמו במיטב שכר שעבודם, והשיגו השטר שיחרור מפרעה בעצמו, וכמו שא"ל משה רבינו עליו השלום אמור הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, עכ"ז הי' הציווי ממנו ית', מבלי לצאת מפתח ביתם עד בוקר, ומבלי עשות שום דבר עוד במצרים, עמדו על משמרתם בנ"י אשר המה צבאות ה' כל חצות לילה השני', בשיר והלל להודות לשם ה', אף כי המצרים אחזום חיל ורעדה וכמש"כ ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים. עכ"ז בנ"י את משמרת ה' שמרו עפ"י ציווי של משה, והטעם כי רצה השי"ת לעשות גאולת ישראל ממצרים חירות עולם מבלי להשתעבד בהם עוד [וכמבואר בדברינו בביאורי הגדה בפ' ואלו לא הוציא הקב"ה וכו'] ושתפיל בזה אימתן של ישראל עליהם לדורות עולם, וזהו ביאור הכתובים הנ"ל אחרי אומרו ית' ומושב בנ"י אשר ישבו במצרים וגו' סיפר הכ' עוד כונה אחת מנפלאות תמים דעים, ויהי מקץ ת"ל שנה! אף שנשלמו קץ מספר השנים של ת"ל שנה ברגע חצות לילה ונפטרו משעבודם, עכ"ז לא מיהרו לצאת תיכף, ולהיפך הי' הדבר ויהי רק בעצם היום הזה יצאו וגו' מא"מ, מארצם לא נחפזו לצאת עד עצם היום, ואח"כ עוד כי החצי לילה השני הי' רק ליל שמורים לה' בלא פעולת שום דבר, רק כשומר וממתין על יציאת ישראל מארץ מצרים, וביאר הכתוב אח"כ טעמו של השימור הזה, ולאיזה תכלית הי' זאת מה', ע"ז אמר הוא הלילה הזה לה'? משום שרצה לעשות מהלילה הזה שמירת זכרון למצרים על כל בני ישראל לדורותם דורות עולמים:

ליל שמורים הוא לד' וגו' הוא הלילה הזה לד' שמורים לכבנ"י לדורותם

מִצְרָיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה
שִׁמֻּרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם׃
פ מג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־
יֹאכַל בּוֹ׃ מד וְכָל־עֶבֶד אִישׁ
מִקְנַת־כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז
יֹאכַל בּוֹ׃ מה תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־
יֹאכַל בּוֹ׃ מו בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל
לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר
חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃

לֵילְיָא הָדֵין קֳדָם יְיָ נְטִירִין
לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָרֵיהוֹן׃
מג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
דָּא גְּזֵירַת פִּסְחָא כָּל־בַּר
יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד לָא־יֵיכוֹל
בֵּהּ׃ מד וְכָל־עֲבֵד גְּבַר זְבִינֵי
כַסְפָּא וְתִגְזַר יָתֵהּ בְּכֵן יֵיכוֹל
בֵּהּ׃ מה תּוֹתָבָא וַאֲגִירָא לָא־
יֵיכוֹל בֵּהּ׃ מו בַּחֲבוּרָא חֲדָא
יִתְאֲכֵל לָא־תַפֵּיק מִן־בֵּיתָא
מִן־בִּסְרָא לְבָרָא וְגַרְמָא לָא

תולדות אהרן. זאת. פסחים כא: כל בן נכר. שבת פז: עירובין נ: פסחים צו: יבמות סב ם: וכל עבד איש. יבמות מח גיטין לח. קדושין: ומלתה אתו פסחים צו. יבמות ע עא: תושב ושכיר. פסחים צו. יבמות ע: בבית אחד פסחים פו בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו. פסחים פד צו: לא תוציא. פסחים פה צה: ועצם לא. פסחים פג פד פה צה. שבועות ג. זבחים צז. חולין יא. בו פסחים ם:

בעל הטורים

הקב"ה נגלה ט"ו לבניו אלו לגאולת מצרים ואלו כנגד לגאולה לעתיד לבא: (מג) חוצה. ג'. מן הבשר חוצה. כן אהלים לעקו חוצה. כי מגרשות נתן לבית כניב חוצה. פי' חוץ לבתיהם היה הקב"ה מגרשם והורג בכוריהם על כן לעקו חוצה אבל בבית לא נתן המשחית לבא על כן לא תוציא מן

רש"י

הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך: שמרים לכל ישראל לדרתם. משומר ובא מן המזיקין כענין שנא' ולא יתן המשחית וגו': (מג) זאת חקת הפסח. בי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן נכר (פסחים לו) שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל מומר במשמע: (מד) ומלתה אתו אז יאכל בו. רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבת מלאכול בפסח דברי רבי יהושע. ר"א אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח. א"כ מה ת"ל אז יאכל בו. העבד: (מה) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה העובד כוכבים ומה ת"ל והלא ערלים הם ונאמר וכל ערל לא יאכל בו אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב או שכיר: (מו) בבית אחד יאכל. בחבורה אחת שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כמשמעו וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית ת"ל על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהאוכל אוכל בשני מקומות: לא תוציא מן הבית. מן החבורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משום שבירת עצם אין עליו כזית בשר או מוח אין בו משום שבירת עצם:

תורת גבריאל

לדורותם, בביאורי על ההגדה תמצא ט"ז אופנים על מקרא זה. וכעת נלפ"ע עוד באופן י"ז דידוע דלכך לא יכלו להתמהמה דאלמלי נשתהו יותר היו נופלים בנו"ן שערי טומאה, וזהו מאה"כ הוא הלילה הזה ולא לילה אחר משום שעי"ז נעשה שמורים לכבנ"י לדורותם, שאלמלא כן לא הי' יוצאים משם לעולם:

בליים

מז כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃
מח וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָל־זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ מט תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ נ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־

תִּתְבְּרוּן־בֵּהּ׃ מז כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַעְבְּדוּן יָתֵהּ׃ מח וַאֲרֵי־יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ מִגְזַר לֵהּ כָּל־דְּכוּרָא וּבְכֵן יִקְרַב לְמֶעְבְּדֵהּ וִיהֵי כְּיַצִּיבָא דְאַרְעָא וְכָל־עַרְלָא לָא־יֵיכוּל בֵּהּ׃ מט אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵא לְיַצִּיבָא וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן׃ נ וַעֲבָדוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי פַקֵּיד יְיָ יָת־

תולדות אהרן להי' המול. האלילים כו: המול לו כל. יבמות עא: ואז, יבמות שם: וכל ערל, פסחים ג כח סא צו. יבמות ע עא:

רש"י

(מז) כל עדת ישראל, יעשו אתו. למה נא' לפי שהוא אומר בפסח מצרים שה לבית אבות שנמנו עליו למשפחות יכול אף פסח דורות כן ת"ל כל עדת ישראל יעשו אותו: (מח) ועשה פסח. יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד ת"ל והיה כאזרח הארץ מה אזרח בי"ד אף גר בי"ד: וכל ערל לא יאכל בו. להביא את שמתו אחיו מחמת מילה שאינו מומר לערלות ואינו נלמד מבן נכר לא יאכל בו: (מט) תורה אחת וגו'. (מכילתא)

בעל הטורים

הבשר חוצה שלא לצאת בחוץ: (מח) ואז. ד' במס' ואז יקרב לעשותו. ואז תשכיל. ואז ירצו את עונם. ואז חיל מלך בבל צרים על ירושלים. כלו' ואז כשיקרב להקריב קרבן אז יצליח וישכיל וכן אז כשחיל מלך בבל צרים על ירושלים ואז ירצו את עונם: וכל ערל לא יאכל בו. וסמך ליה תורה אחת רמז

תורת גבריאל

עיל"פ אופן י"ח, עפי"מ שפירש בספר דברי שאול תנינא מאמרו יתב' למרע"ה אהיה אשר אהיה כי הנה יש ג' מיני תקוות, תקות החסד, תקות ההבטחה, תקות הכבוד, ר"ל שאדם מקוה כי בעל היכולת ייטיב עמו בשביל כבוד עצמו כמו עני לבוש קרעים שאינו לכבוד לאחיו, העשיר, והנה תקות הכבוד הי' חסר לנו עדיין מצרים כי עדיין לא נעשה לנו שום יקר וגדולה ועוד לא נקרא שמו יתב' עלינו רק אח"כ כשיפרוש כנפיו עלינו ויקרא עלינו שמו יתב', אז נתנחם בעת צרה ח"ו בתקות הכבוד, כי בוודאי יעזרנו למען כבוד שמו פן יאמרו הגוים אי' נא אליהם—וזהו אהיה עמהם בשעבוד זה ואגאלם ויצא שמי בגוים, ואז בוודאי אהיה עמהם בשעבוד אחר למען כבודי עיי"ש,

והנה ע"ד אותו הלילה של יציאת מצרים לא הי' לנו רק תקות ההבטחה שהבטיח לאאע"ה וכמו שדרז"ל ע"פ ויחלק עליהם לילה, [בש"ר פי"ח] אשר חצי הלילה של יצ"מ הי' שמור הללו לפקדון מאז, ר"ל מזמן אאע"ה, וזהו ליל שמורים הוא לד'—מאז—להוציאם מא"מ—אבל מאותו לילה והלאה יש לנו עוד יתרון שיעשה לנו ניסים בכל דור מצד כבוד שמו שנתקדש עלינו בלילה הזה, שלא יחולל ח"ו כבודו בגוים, וזהו הוא הלילה הזה לד'—ר"ל מתחלה לא הי' לנו רק תקות חסד והבטחה שיעשה כדי להטיב לנו, ואליו כביכול לא נגע רוע מצבנו כלל, אבל מעתה מן הלילה הזה ואילך, שכבר יש למעמדנו יחס לו יתב' ולכבודו כביכול בעצמו הנה זה יתן מבטח עוז להמתין ולשמור עת בואו

יתב'

אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס נא וַיְהִי בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־
צִבְאֹתָם: יג פ שביעי א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב קַדֶּשׁ־לִי

משֶׁה וְיָת־אַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ:
נא וַהֲוָה בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין
אַפֵּיק יְיָ יָת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל־
חֵילֵיהוֹן: א וּמַלִּיל יְיָ עִם־
משֶׁה לְמֵימָר: ב אַקְדֵּשׁ־

תולדות אהרן קדש לי. כנחות לד בכורות ד, ב:

בעל הטורים

לק"ו שנאמר מצה במעשה העגל ומה פסח שהוא מצוה אחת אמרה תורה וכל ערל

רש"י

להשוות גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה: (ב) פטר כל רחם. שפתח את הרחם תחלה כמו (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון. וכן (תהלים כב) יפטירו בשפה יפתחו שפתים:

תורת גבריאל

יתב'—לכל בני ישראל לדורותם:

או יאמר באופן י"ט עפ"י משל לאנשי עיר אחת שהי' להם איזה משפט לפני המלך, ונמצא איש אשר השתדל הרבה לטובתם אצל המלך והוציא לאור משפטם כחפץ לבבם, והחליטו בני העיר לשלוח תודה וברכה אל המלך, וזכרו בהשתדלן הנ"ל, כי לו נאה הכבוד הזה, וכן הוא כוונת הכתוב, מאשר כי ליל שמורים—הי'—הלילה הזה לד' להוציאם מא"מ—לפעול בו ישועת ישראל, ע"כ הוא הלילה הזה זכה להיות נבחר מבנ"י לספר בו נפלאותיו יתב' ולהודות לו בו על גאולתם ופדות נפשם:

עוד אמרתי אופן כ' בהיותנו לומדים בחבורה משניות חגיגה פ"א בליל פסח תר"מ לפני תפ"ע במשנה ח' היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו, הלכות שבת כהררים התלוים בשערה, הטומאות והטהרות העבודות והקרבנות הן הן גופי תורה ע"כ, וזהו: כי הנה ידוע כי הזמן מוכשר להוציא לפועל את אשר כבר נעשה וכו' באותו הזמן מקודם, וכבר האריך בזה הר"ן והסביר בדמיון מים חמים שנתקררו מחומם נקל יותר לחממם כי אחרי שכבר שלט החום בכל חלקיהם, השאיר רושם בהם ופי' בזה הכתוב בשרו מיום ליום ישועתו כי היום הראשון שבו היתה הישועה ראשונה, יגורם הישועה ליום השני שיהי' באותו זמן ע"ש בדרשותיו, אכן הכל תלוי באתערותא דלתתא כפי הכנתם של ישראל, ונמצא כי מצדו יתב' אין שום עיכוב כי הוא כביכול שומר ומצפה על הלילה הזה להחיש פדות לעמו מאז הוציאנו מארץ מצרים והעיכוב הוא מסיבתנו כי גם אנחנו מצדנו עלינו לשמור הלילה הזה בהתעוררות עצומה להכין ולהזמין כל המכשירין לזה דהיינו שמירת התורה והמצוות וכמאחז"ל על פסוק ושמרתם את המצות, אל תקרי המצות, אלא המצוות, מצוה הבא לידך אל תחמיצנה, ומפני שבעוה"ר ישנים ונרדמים אנחנו בתיק העצלות, מבלי הזדרז לתקן מעשינו מצדנו בלימוד התורה וקיום מצותיה, לכן רחקה ממנו הישועה ועבר קציר וכלה קיץ בכליון עינים, ועדיין לא נושענו—והרי זה דומה להמעשה המסופר ממלך אחד שהי' לו איש אהוב וחביב לו מאד, ונתפס אהובו זה ע"י איזה עלילה והי' כלוא בבית הסוהר, ויקר המקרה שהמלך הי' לו דרך לעבור בעיר ההוא

שאהובו

כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק

קֳדָמַי כָּל־בּוּכְרָא פָּתַח כָּל־וַלְדָּא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא דִּילִי הוּא׃ ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא הֲווֹ דְכִירִין יָת־יוֹמָא הָדֵין דִּי נְפַקְתּוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא אֲרֵי

תולדות אהרן פטר כל רחם בבני ישראל, בכורות מו מז: ויאמר משה, שבת פו:

רש"י

לי הוא. לעלמי קניתים ע"י שהכיתי בכורי מלרים: (ג) **זכור את היום הזה.** למד

תורת גבריאל

שאהובו הוא תפוס שמה, ובהודע למלך כי הוא תפוס בבית הסוהר, הוא לבדו יחידי בחדר לר, וילך המלך אל בית הסוהר וידפוק על דלת חדרו, והוא לא ענהו יען כי נפלה עליו תרדמה גדולה בעת ההיא, וילך המלך מאתו ויאמר הנני רואה כי מזלו ישן, ואני אינני אָשֵׁם בזה, כי רלוני הלא הי' להושיעו, וזהו מאמה"כ: ליל שמורים הוא לד'—פי' אותו הלילה נעשה אללו ית"ש ליל שמורים להיות עומד ומלפה, להושיע לעמו בו, מאז עלה ברלונו ית"ש—להוליאם מא"מ—אבל אימתי יהי' הוא הלילה הזה לד' לעשות בו ישועות כרלונו לפי אתערותא דלעילא להאיש פדוה לעמו—אם יהי' ג"כ ליל שמורים לכל בני ישראל באתערותא דלתתא—לדורותם. והנה עלינו להסיר מכשולים מספר החוסמים את הגאולה מקרוב אלינו: א) היא השבועה שנשבע השי"ת על גזרת הגלות וכמאמרז"ל [בב"ב ע"ד.] אוי לי שנשבעתי ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי כו'. הי' לך לומר מופר לך כו' עיי"ש. על זה השיב רבינו הקדוש ז"ל ברמז בנועם מליצתו היתר נדרים פורחין באויר, וביאורו עפ"י הידוע כי כל דבר הנחוץ ביותר לחיי החיים עפ"י טבע, מליאותו מרובה ביותר בעולם, הנה כי כן האויר ימלא כל חלל העולם אין מקום ריק ממנו ומליאותו יותר מן המים כי בלתי מים אפשר לחיות זמן ידוע, משא"כ בחסרון האויר שא"א לחיות בלעדו אפי' שעה אחת, וזהו שרמז לנו רבנו הק' במשנתו היתר נדרים היינו התרת נדרו ית"ש והפרת שבועתו הלא הוא פורח באויר, כלומר הנהו דבר מלוי וקל ההשגה כמו האויר, אבל החסרון הוא מאשר אין להם על מה שיסמוכו שאין לו סומך ומשענת מלדנו כנ"ל. ב) ועוד דבר מעכב הגאולה והוא שמירת השבת כהלכתו וכמו שאחז"ל [שבת קיח:] אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין ע"ש. ולכאורה הוא דבר קשה ביותר על האדם לשמרהו בכל פרטיו כהלכתו ע"ז רמז ואמר כי גם זה תלוי רק ברלון האדם כי אם יקבל האדם על עלמו להיות זהיר בו תהי' שמירתו קלה כשערה, ואם לאו הרי היא קשה עליו כהר גדול ונקט הר ושערה לרמז שמלד אחד הוא הר, ומלד השני הוא קל כשערה [וכמשאחז"ל (בסוכה נ"ב,) שלעת"ל הקב"ה מביא את היצה"ר ושוחטו, ללדיקים נדמה להם כהר ולרשעים כחוט השערה ע"ש] וביד האדם להטותו לאיזה לד שירלה—אמר וכן דמיון הלכות שבת המה כהררים התלויים בשערה, כי האדם יְדַמֶּה בנפשו כי ההלכות בכל הל"ט מלאכות ותולדותיהם המה כהר אמנם אם ישים לבו לזה, הנה נהפוך הוא כי ימלא אותם שיוכל להיות נשמר מהם

בקלות

יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא
יֵאָכֵל חָמֵץ׃ ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים

בִּתְקוֹף יְדָא אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן
מִכָּא וְלָא יִתְאֲכֵל חֲמִיעַ׃
ד יוֹמָא דֵין אַתּוּן נָפְקִין

תולדות אהרן ולא יאכל: פסחים כא כג צו׃ היום אתם. שם כח׃

רש"י

שמזכירין יציאת מצרים בכל יום: (ד) בחדש האביב. וכי לא היינו יודעין באיזה חדש יצאו אלא כך אמר להם ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחדש שהוא כשר

תורת גבריאל

בקלות כשערה. ג) ואשר עוד יחסר לנו בזה"ז והם הבהמ"ק והקרבנות אשר המה ריח ניחוח לד' בעשייתם בטהרה גם ע"ז אמר ברמיזתו כי גם מזה אין מניעה ועיכוב כמשארז"ל [סוף מנחות] ע"פ זאת התורה לעולה למנחה וגו' כל העוסק בפ' עולה כאלו הקריב עולה וכו' וזהו שאומר הטומאות והטהרות העבודות והקרבנות לנו האמצעים האלה שהם חסרים לנו, הנה—הן הן גופי תורה—כי בלימוד התורה יתוקנו כל אלה, והוא משל ומליצה בדרך רמז לעורר למוסר: וס"ב—ידידי הרב הג' מו"ה בן ציון ארי' ליב בהר"ר יוסף ז"ל ציזלינג נר"ו—כתב על מקרא זה, וז"ל: הנה בלשון הכתוב הזה יש לדקדק: דברישא דקרא מקדים תבת „שמורים" קודם לשמו יתב', ובסיפא דקרא מקדים את שמו יתב' קודם להבה „שמורים". ונראה דהכוונה בזה ע"י הכלל הידוע במשפט הלשון, כשבאים שני משפטים זא"ז שיש בהם חילוף כזה, מורה על היפוך או סתירה כמו: וישע ד' אל הבל גו' ואל קין גו', לא שעה שמספר ההפך שהי' בין שניהם, וכן: ויבתר אותם בתוך גו', ואת הצפור לא בתר, ועפ"ז יבואר גם כאן, דהנה ענין גאולת מצרים בעיקרו הי' תלוי רק ברצונו יתב', כי לבנ"י לא הי' אז עדיין שום יכולת לעשות בזה דבר לקרב הגאולה כי עדיין לא זכו לקבלת התורה ולא ידעו דרכיו יתב' וגם לא הי' עליהם שום חובה, מלבד שבע מצוות ב"נ ומצות מילה, לכן היו אז עיניהם תלויות רק לו יתב' להמתין לעת רצון מלפניו אבל מיום קבלת התורה ואילך נהפך הדבר כי אין הדבר תלוי אלא בנו והקב"ה מחכה לחננו ומקרא מלא הוא [ישעי' ל.] ולכן יחכה ד' לחננכם גו', וכן אמרו חז"ל [סנהדרין צז:] וז"ל: שמא תאמר אנו מחכים והוא אינו מחכה, ת"ל ולכן יחכה ד' לחננכם וכו' והוא קורא אלינו: שובו אלי ואשובה אליכם, וזהו שאה"כ: כשהוא מספר סוף גלות מצרים ויציאתם משם הוא אומר אח"כ: ליל שמורים הוא—הלילה ההוא אז הי' שמורים (שעניני: הַמְתָּנָה ותקוה), שהיו שומרים ומצפים בנ"י אליו יתב'—להוציאם מארץ מצרים—שהדבר הי' תלוי רק בו, אבל עכשו הוא בהפך, כי—הוא הלילה הזה לד' שמורים כלומר: שהוא יתב' כביכול שומר ומצפה לגאולתינו, ולמי הוא מצפה?—לכל בנ"י לדורותם—בכל דור ודור שבנ"י צריכין לישועה, הוא יתב' כביכול מצפה וממתין להם מתי יתקנו מעשיהם שיזכו לגאולה, עכ"ל ש"ב הנ"ל: ולא יאכל חמץ. היום אתם יוצאים בחודש האביב. בפסחים [כח:] ריה"ג"א מנין לפסח מצרים שאין איסורו נוהג אלא יום א' ת"ל לא יֵאָכֵל חמץ, וסמיך ליה היום ופריך ור"י דריה"ג מנ"ל [כיון דאליבי' צריך הני ג' קראי ללפני זמנו ולאחר זמנו ולאח"ז, ומשני אבעית אימא מדסמיך לי' היום, אב"א סמוכין לא דריש ע"כ—ולהבין שני התירוצים הללו במאי פליגי, נ"ל כי

המה

בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃ ה וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ
יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־
הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃
ו שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה׃ ז מַצּוֹת
יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־
יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ
שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה
עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃

אונקלוס

בְּיַרְחָא דַּאֲבִיבָא׃ ה וִיהֵי אֲרֵי
יַעֲלִנָּךְ יְיָ לְאַרְעָא דִּכְנַעֲנָאָה
וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וְחִוָּאֵי
וִיבוּסָאֵי דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ
לְמִתַּן לָךְ אַרְעָא עָבְדָא חֲלַב
וּדְבַשׁ וְתִפְלַח יָת־פָּלְחָנָא
הָדָא בְּיַרְחָא הָדֵין׃ ו שִׁבְעָה
יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה חַגָּא קֳדָם יְיָ׃
ז פַּטִּיר יִתְאֲכֵל יָת שִׁבְעַת
יוֹמִין וְלָא־יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיעַ
וְלָא־יִתְחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל־
תְּחוּמָךְ׃ ח וּתְחַוֵּי לִבְנָךְ
בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בְּדִיל
דֵּין עֲבַד יְיָ לִי בְּמִפְּקִי

תולדות אהרן והיה כי. מנחות לד: ובכרת. פסחים צו. מנחות פב: שבעת ימים מנחות כו: ולא יראה לך. פסחים ה ו כא נפ ל ביצה ז י: והגדת לבנך. פסחים קיו:

רש"י

לצאת לא חמה ולא צנה ולא גשמים. וכן הוא אומר (תהלים סח) מוציא אסירים בכושרות חדש שהוא כשר לצאת: (ה) אל ארץ הכנעני וגו'. (תנחומא) ואע"פ שלא מנה אלא חמשה עממין כל ז' עמים במשמע שכולן בכלל כנעני הם ואחת ממשפחת כנען היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני: נשבע לאבתיך וגו'. באברהם הוא אומר (בראשית טו) ביום ההוא כרת ה' את אברם וגו'. וביצחק הוא אומר (שם כו) גור בארץ הזאת וגו'. וביעקב הוא אומר (שם כח) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו': זבת חלב ודבש. חלב זב מן העזים והדבש זב מן התמרים ומן התאנים (מגילה ו): את העבדה הזאת. (פסחים לו) של פסח והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבואו אל הארץ וגו' ולמה חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר (שמות יב) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא עצמו מן הכלל. וכאן והגדת לבנך בבן שאינו יודע לשאול. והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב: (ח) בעבור זה. בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו:

בעל הטורים

לק"ו שנשא משה במעשה העגל ומה פסח שהוא מצוה אחת אמרה תורה וכל ערל לא

תורת גבריאל

המה סובבים, עפי"מ דאיתא ביבמות [ד'] דר' יהודא בכה"ת לא דריש סמוכין ובמשנה תורה דריש ואמרינן שם ובמשנה תורה מ"ט דריש, אבע"א משום דמוכח, ואבע"א משום דמופנה, וכתבו התוס' שם בד"ה וכי מפני כו' דה"ה בכה"ת דריש

ט וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן
בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת
יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ
יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ י וְשָׁמַרְתָּ אֶת־
הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים
יָמִימָה׃ פ יא וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה
אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ׃
יב וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה
וְכָל־פֶּטֶר ׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר

מִמִּצְרָיִם: ט וִיהֵי לָךְ לְאָת
עַל־יְדָךְ וּלְדָכְרָנָא בֵּין עֵינָךְ
בְּדִיל תְּהֵי אוֹרַיְתָא דַּיְיָ
בְּפוּמָךְ אֲרֵי בִּידָא תַקִּיפָא
אַפְּקָךְ יְיָ מִמִּצְרָיִם: י וְתִטַּר
יָת־קְיָמָא הָדָא לְזִמְנַהּ מִזְּמַן
לִזְמָן: יא וִיהֵי אֲרֵי־יָעֲלִנָּךְ
יְיָ לְאַרְעָא דִּכְנַעֲנָאֵי כְּמָא
דִּי קַיֵּים לָךְ וְלַאֲבָהָתָךְ
וְיִתְּנִנַּהּ לָךְ: יב וְתַעְבַּר כָּל־
פָּתַח־וַלְדָּא קֳדָם יְיָ וְכָל־
פָּתַח וְלַד בְּעִירָא דִּי יְהֵי לָךְ

תולדות אהרן. והיה לך. ערכין צו קדושין לה. מנחות לד לו לז: על ידך ערובין צה: מנחות לו: ולזכרון בין. מנחות לד למען תהיה. שבת קח קדושין לה מכות יא: ושמרת את. ערובין צו. מנחות לו. מימים ימימה. נזיר ה: והיה כי יבאך בכורות ד ה: והעברת כל. זבחים ס לו. בכורות כא. נדה מא מגילה יג: אשר יהיה לך. בכורות נו:

רש"י

עשה ה' לי. רמז תשובה לבן רשע לומר עשה ה' לי ולא לך שאילו היית שם לא היית כדאי ליגאל: (ט) והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך: ולזכרון בין עיניך. רצה לומר שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך. יד שמאל לפיכך ידכה מלא בפרשה שנייה (פסוק טז) לדרוש בה יד שהיא כהה (מכילתא. מנחות לז): (י) מימים ימימה. משנה לשנה (שם לו): (יא) והיה כי יבאך. יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר והאומר שקדשו מפרש ביאה זו לומר אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם: נשבע לך. והיכן נשבע לך (שמות ו) והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו': ונתנה לך. (מכילתא) תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום ואל תהי בעיניך כירושת אבות: (יב) והעברת. אין והעברת אלא ל' הפרשה וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו: שגר בהמה. נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו ולמדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאינו נפל קרוי שגר כמו שגר אלפיך. אבל זה לא בא

בעל הטורים

יאכל בו וגו': (ט) והיה לך לאות על ידך. בגמטריא זרוע שמאל (עם התיבות והכולל): תורת ה' בפיך. בגימ' זה הוא קריאת שמע: הוצאך. חסר יו"ד שבמכה עשירית הוציאן: (י) למועדה. מלא ויו לומר לך שבע ימים בשבוע חייב בתפילין ויש שבע ימי מועד שאין בהם תפילין והם פסח עצרת ר"ה ויה"כ סוכות שמ"ע: פארך תבוש בגי' אלו תפילין: מימים ימימה. ה' במס' הכא ואידך מימים ימימה תלכנה וכו' גבי בת יפתח. חג לה' בשילה מימים ימימה. ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה גבי אלקנה. והעלתה לו מימים ימימה גבי שמואל. וזהו שדרשו מימים ולא כל ימים למעוטי שבתות וימים טובים והיינו דכתיב ימימה גבי חג ה' וכן גבי אלקנה ושמואל שהיו עולין לרגל וכן מימים ימימה דכתיב גבי בת יפתח דנשים נמי פטורות מן התפילין: (יא) ונתנה לך. ג' תגין על הה"א לומר לך אם תשמור ה' חומשי תורה יתננה לך: (יב) וכל פטר. ב' במסו' דין ואידך וכל פטר חמור כדאיתא בבכורות פרה שילדה כמין חמור וחמור כמין סוס פטורין מן הבכורה שנאמר פטר חמור פטר שגר ב"פ עד

תורת גבריאל

היכא דמוכח או מופנה עיי"ש, והנה בס' [בחמש שיטות דפוס פראג הקס"ט
דברי שמואל כלל ט' הביא. בשם הרשב"א בהשמטה מרפ"ק דיבמות הנדפסת בסוף
מס'

יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה: יג וְכָל־
פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא
תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם
בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: מפטיר יד וְהָיָה כִּי־
יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־
זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה
פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם

דִּכְרִין תַּקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ: יג וְכָל־
פָּתַח (בּוּכְרָא) דַחֲמָרָא
תִּפְרוֹק בְּאִמְּרָא וְאִם־לָא
תִפְרוֹק וְתִנְקְפֵהּ וְכָל בּוּכְרָא
דַאֲנָשָׁא בִּבְנָךְ תִּפְרוֹק: יד וִיהֵי
אֲרֵי־יִשְׁאֲלִנָּךְ בְּרָךְ מְחַר
לְמֵימַר מָא־דָא וְתֵימַר לֵהּ
בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא יְיָ
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא:
טו וַהֲוָה אֲרֵי־אַקְשֵׁי פַרְעֹה
לְשַׁלָּחוּתָנָא וּקְטַל יְיָ כָּל־
בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבּוּכְרָא דַאֲנָשָׁא וְעַד־

תולדות אהרן הזכרים לה', ברכות ס י יז כא: וכל פטר חמור. בכורות ה ו: תפדה בשה. בכורות ד ס יב: ואם לא תפדה, שם יג: וערפתו. שם ה:

רש"י

אלא ללמד על הנפל שהרי כבר כתיב כל פטר רחם. ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע בא ופירש במקום אחר בבקרך ובצאנך. ל' אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בבכור אדם הכתוב מדבר: (יג) פטר חמר. ולא פטר שאר בהמה טמאה וגזרת הכתוב הוא לפי שנמשלו אז בכורי מצרים לחמורים. ועוד שסייעו את ישראל ביציאתן ממצרים (שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם ומזהבם של מצרים: תפדה בשה. נותן שה לכהן ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין ביד כהן: וערפתו. עורפו בקפוץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו (מכילתא): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש סלעים פדיונו קצוב במקום אחר (יד) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן כגון זה וכגון (יהושע כב) מחר יאמרו בניכם לבנינו דבני גד ובני ראובן: מה זאת. זה תנוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת ובמקום אחר הוא אומר (דברים ו) מה העדות והחוקים והמשפטי' וגו' הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בנים רשע ושאינו מבין לשאול הם ששואל דרך סתומה והשואל דרך חכמה:

בעל הטורים

ביאה היולד והנולד המור: (טו) הקשה. ב' במסי' הכא ואידך מי הקשה אליו וישלם

תורת גבריאל

מס' ב"ק] שכתב וז"ל: וי"ל דהא דאמרינן אבע"א וכו' לאו למימרא דבכל חד מינייהו קא דריש רי"ה סמוכין אלא כמסתפק בטעמיה דר"י קאמר דלמא טעמי' דר"י משום דמוכח, ואע"ג דלא מופנה, ואבע"א טעמי' דר"י משום דמופנה דוקא אבל מוכח לא מעלה ולא מוריד כו' עכ"ל—והנה האי ולא יאכל חמץ דסמוך הכא להיום, מוכח הוא דלדרשא קאתי, אבל לאו מופנה הוא לר"י דצריך ללאו לאחד מהני תלתא זמני, וזהו שאמר האבע"א קמא, דאם נאמר כדעה האבע"א

וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי
זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים
וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ טז וְהָיָה
לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין
עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרָיִם׃

בּוּכְרָא דִבְעִירָא עַל־כֵּן אֲנָא
דָבַח קֳדָם יְיָ כָּל־פָּתַח וַלְדָא
דּוּכְרִין וְכָל בּוּכְרָא דִבְנַי
אֶפְרוֹק׃ טז וִיהֵי לְאָת עַל־יְדָךְ
וְלִתְפִלִּין בֵּין עֵינָךְ אֲרֵי
בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא יְיָ
מִמִּצְרָיִם׃

ס ס ס

ס ס ס

קי"ה. ימנ"ה סימן: ומפטירין הדבר אשר דבר ה' בירמיה סי' מ"ו.

תולדות אהרן. ולטוטפת. סנהדרין ד זבחים לד פ' הזוהר פ' פנחס סוד יוד של רצועה שלא תסיר מעל הקב"ע:

בעל הטורים

בדורש נמדרש זה הפסוק על פרעה: (טז) והיה לאות על ידכה. ה' תגין על הה"א כנגד ה' פרקים עד הפרק שמניחין בו תפילין. ולטוטפת בין עיניך. בגימ' אלו ארבעה בתים:

רש"י

(טז) ולטוטפת בין עיניך. תפילין ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים (סנהדרין ד). ומנחם חברו עם (יחזקאל כא) והטף אל דרום (מיכה ב) אל הטיפו. לשון דבור כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה שהרואה אותם קשורים בין העינים יזכור הנס וידבר בו:

חסלת פרשת בא:

תורת גבריאל

דיבמות דלדרשת סמוכין סגי מטעם מוכח לחוד, א"כ ה"נ מוכח מדסמכי' להיום, וא"ת כהאבע"א בתרא דיבמות, דבעי דוקא מופנה, והכא לאו מופנה הוא, בע"כ דהך סמוכין לא דריש, וק"ל:

שמות יג בשלח

אונקלוס

יז וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם
וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ׃

יז וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹה יָת־
עַמָּא וְלָא־דַבְּרִינוּן

תולדות אהרן. ויהי בשלח. מגילה לא:

בעל הטורים

(יז) **ויהי** בשלח: את העם. בגימ' גם

רש"י

(יז) ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם. ולא נהגם כמו (שמות לב) לך נחה את העם (משלי ו) בהתהלכך תנחה אותך: כי קרוב הוא. ונוח לשוב באותו הדרך למצרים ומ"א יש הרבה: בראתם מלחמה. כגון מלחמת (במדבר יד) וירד

תורת גבריאל

ויהי בשלה פרעה את העם ולא נחם מלחמה וגו'. המפרשים העירו על לשון וגו' כי קרוב הוא וגו' בראותם כי קרוב הוא דלשון כי משמע שהוא

נהונת

יְיָ אֹרַח אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי
קְרִיבָא הוּא אֲרֵי אֲמַר יְיָ
דִּילְמָא־יְזוּעוּן עַמָּא בְּמֶחֱזֵיהוֹן
קְרָבָא וְיִתוּבוּן לְמִצְרָיִם׃
יח וְאַסְחַר יְיָ יָת־עַמָּא אֹרַח

אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי
אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם
בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃
יח וַיַּסֵּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם הַדֶּרֶךְ

רש״י

העמלקי והכנעני וגו׳ (מכילתא) אם הלכו דרך ישר היו חוזרים ומה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה אם הוליכם בפשוטה עאכ״ו. (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות מהופכים ועיין ברא״ם ובג״א ובמ״י ישוב נכון ע״ז): פן ינחם. יחשבו מחשבה על שיצאו ויתנו לב לשוב: (יח) ויסב. הסיבם מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה: ים סוף. כמו ליס סוף וסוף הוא ל׳ אגם שגדלים בו קנים. כמו ותשם בסוף. קנה וסוף קמלו: וחמשים.

בעל הטורים

ערב רב: (יח) ויסב אלהים את העם דרך המדבר. שערך להם שלחן והסיבן לאכול כד״א היוכל אל לערוך שלחן במדבר: וחמושים. מזויינים על שם חמשה כלי זיין הנזכרים בפסוק מגן וצנה ורומח וחצים ומקל

תורת גבריאל

נתינת טעם והדרבה לכך הי׳ לו להוליכם דרך פלשתים בשביל שהוא קרוב ? ואם הוא טעם לחששא של ושבו מצרימה, הי׳ מקומו ראוי להיות בסוף הכתוב ולכתוב: ושבו מצרימה, כי קרוב הוא, ראיתי דקדוקם זה ונזכרתי מעשה שהי׳: בסוף מלחמת רוסיא באיי בלקאן נקראו מעריהם אנשי המלואים לחיל הצבא (ראטניקי אפאלטעניע, בל״ר.) למערכות המלחמה, השר המפקד לצבא המלחמה בראותו אותם אמר כי איננו רואה תקוה טובה מהחיל החדש הזה, כי לא כאיש הצבא העומד על משמרת עבודתו זה ימים ושנים, שכבר למוד הוא לחיי אנשי הצבא, כל פינוק ועידון כבר נשכחו מלבו ממשפחתו ואהובי נפשו כבר הסיח דעתו, יום יום הוא מלמד את ידיו לקרב ואצבעותיו לנשק אזנו למודה לרעש כלי תותח מהמולת קלגסים, הוא בהתיצבו במערכה לבו יצוק כאבן לא ידע פחד, רוחו גחלים תלהט לרצוץ אויב וידיו תעשינה חיל, לא כן החדשים האלה מקרוב באו, לפני יום עזבו מנוחות שאננות זה עתה קמו מערש מרבדים. טעם מאכל האוה עוד לא נפוג מחכם, לבם ובשרם רך כנדיים רכים, זה עתה נעתקו מחלב אמם, ברק להב חנית יחרידם קול שופר יבהלם הבאלה איחל להתגבר ולהכריע אויב ? הלא בראותם מחנות אויב מרחק יחפזו לנוס לשוב כיונים אל ארבותיהם! הדברים האלה אנו מוצאים במקרא זה שלפנינו, כי הנה ידענו כי כבוש ל״א מלכי כנען הי׳ שלא בדרך הטבע כי אם בנפלאותיו ית״ש כמש״כ [בפ׳ עקב] שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן לבוא לרשת גוים וגו׳ מי יתיצב לפני ענק! ר״ל: אפי׳ להתיצב בלבד מי יוכל, לכן—וידעת היום כי ד׳ א׳ הוא העובר לפניך הוא ישמידם וגו׳ כאשר דבר וגו׳ להת לך כמו מתנה בלא שום ספק דם מישראל הנה כי כן היתה הבטחתו ית׳—ועכ״ז הי׳ צריכין לעשות מתחלה הכנות למלחמה ככל סדרי המלחמה שבדרך הטבע, כמבואר בפ׳ שופטים שהיו שוטרים מכריזים כי רך הלבב ישוב לביתו לבל יגרום מורך בלב החיל, וגם שרי צבאות בראש העם, הפקידו להעמיד הסדר, ככל המבואר במשנה [סוטה מד,] וטעם הדבר: כי גם בדבר שיש לנו מראש הבטחה מאתו ית׳ צריכים אנחנו מתחילה להתעסק בכל

סדרי

הַמִּדְבָּ֣ר יַם־ס֑וּף וַחֲמֻשִׁ֛ים עָל֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֖ל מֵאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מַדְבְּרָא יַמָּא דְסוּף וּמְזָרְזִין סְלִיקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא

רש"י

אין חמושים אלא מזויינים (לפי שהסיבתן במדבר גרם להם שעלו חמושים שאילו היה דרך יישוב לא היו מחומשים להם כל מה שצריכים אלא כאדם שעובר ממקום למקום ובדעתו לקנות שם מה שיצטרך אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן כל הצורך וכתוב זה לא נכתב כי אם לשבר את האוזן שלא תתמה במלחמת עמלק ובמלחמות סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו ישראל בחרב ברש"י ישן) וכה"א (יהושע א) ואתם תעברו חמושים. וכן תרגם אונקלוס מזרזין כמו (בראשית יד) וירק את חניכיו וזריז. ד"א חמושים אחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי אפילה:

תורת גבריאל

סדרי ההכנה כדרך שכל בני אדם עושים, כי בהיותנו מתעסקים ומתבוננים ומפקחים על כל הפרטים, אז תפקחנה עינינו ויתברר לנו כמה קצרה יד בו"ד מעשות לו מעוז ומבטח וודאי וברור כי חפצו בידו יצליח, ואין לו להשען אלא על אבינו שבשמים! כי מה האדם שיוכל להתחכם ולהכין מראש כל מיני האמצעים והתחבולות שיש בגדר האפשר להיות לו צורך בהם בעתיד, כי מי הוא צופה מראשית אחרית לדעת כל מקרה שאפשר להתחדש? ולכן אחרי עשותו כל הכנותיו, הוא מרגיש בעצמו כי עדיין איננו מוכן בכל מכל כל, ולרחמי שמים הוא צריך ועי"ז הוא משעבד את לבו לשמים. *) כל החזיון הזה אנו רואין באותה פרשה [שופטים, כ.] כי בתחילה ידבר הכהן המשוח מלחמה אל חיל הצבא להסרים בלבם העיקר

האמתי

נחל גבים *) וברעיון זה שמעתי מפי ש"ב ידידי הרב הגדול דורש טוב לעמו מוה"ר בן ציון ארי' ליב נר"י ציזלינג, שביאר שני כתובים הבאין כאחד זאח"ז (משלי, יט, כ—כא.) שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך, רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום. והקדק בזה כי בהשקפה ראשונה בהכתוב השני סותר החכם את דבריו שבהכתוב הקודם. כי בראשון ילמדנו לשמוע עצה כי זה יועיל להחכים, כאמרו: למען תחכם. ובתוך כדי דיבור הוזר ואומר: רבות מחשבות גו'. ועצת ד' היא תקום. זאת אומרת: אין כל תועלה במחשבות ועצות. כי רק בו יתב' תלוי הכל ורק עצתו תקום, וא"כ למה יורנו לשמוע עצה? ואמר כי כוונת החכם כך היא: כי לפי השכל הפשוט המאמין האמתי היודע כי הוא יתב' לבדו עשה ועושה ויעשה כל המעשים לא יאבה לשאול ולשמוע שום עצה בעניניו מפי שום אדם כי מה יועילו המועצות? ואין לו אלא לעשות בעניניו בלי התחכמות ושאלת עצה, ואם חפץ ד' בכך בידו יצליח, ואם לא הלא אין עצה ותבונה כנגדו, עיז אה"ח כי אין זה נכון, אמנם האמת כן הוא כי רק ממנו יתב' הכל והתחכמות האדם לא יתן ולא יוסיף מאומה, וגם מועצות כל חכמי תבל אין בהן מועיל, ובכל זאת צריך האדם בעסקיו להתבונן ולשאול עצה ולשמוע, כי אם לא יעשה כן ויעשה מעשיו ככל העולם על כוחו יחסר לו הבירור באמיתות העיקר הגדול הזה, כי הכל תלוי רק בו יתב', כי אם לא יצליחו לו מעשיו, אז ישגו בני אדם לאמר לו—ואף הוא ישיב אמריו—כי אילו הי' מעמיק בדבר לחשוב מחשבות ולדרוש ביועצים, כי אז עשה והצליח ואם יצליח יאמר כי חכמתו והכמת יועציו עמדו לו ובשביל שיהאמה ויתברר לו עיקר זה שלא יתעהו דמיונו ודברי בוגים, בשביל התועלה הזאת לבדה, צריך האדם לחשוב מחשבות ולשמוע עצת יועץ בעניניו. ולעשות כהחלטת שכלו ועצת יועציו, ומתוך כך יתברר לו אח"כ בנסיון העיקר האמיתי כי מחשבות אדם ומועצותיו המה הבל יחד, ורק עצתו יתב' תקום ותהי' ואלה המה דברי החכם מכל אדם בהמשי"ה: שמע עצה וקבל מוסר—כלומר: לא בשביל שיש תועלה והצלחה ע"י שמיעת עצה. אני אומר לך לשמוע עצה, לא כן הדבר רק שתקבל עי' זה מוסר השכל, ומה הוא המוסר?—למען תחכם באחריתך,—בנסיון, כי—רבות מחשבות בלב איש—אך כלם הבל וריק, ורק—ועצת ד' היא תקום. ושני הכתובים אחד הן, עכ"ל דברי ש"ב הנ"ל: והיה נמו.

דְּמִצְרָיִם: יט וְאַסֵּיק מֹשֶׁה

יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף

תולדות אהרן. ויקח משה פסחים ה ז. נזיר סה. סוטה ס יג ב:

רש"י

(יט) השבע השביע. השביעם שישביעו לבניהם

בעל הטורים

יח: (יט) השבע השביע. ב' במסו' הכא ואידך

תורת גבריאל

האמתי כי הוא יתב' הוא בעל המלחמות ופועל הגבורות, והוא יהי' נלחם עם אויביהם בשבילם, כמו שכתוב: כי ה' א' ההולך עמכם להלחם לכם שמשמעו שהוא לבדו יעשה המלחמה בשבילם, כמאמר משרע"ה על הים: ד' ילחם לכם גו'. ולכן אל תיראו ואל תערצו, ובכלות הכהן לדבר הוסיפו השוטרים עוד להראותם בעליל באות נאמן כי מלחמת ישראל רק הוא יתב' עושה, וע"כ הם מכריזים מי שבנה בית חדש או ארש אשה חדשה או נטע כרם ילך וישוב לביתו: כי אין לנו שום בית מיחוש במה שיתמעט ע"ז מספר אנשי החיל, כי לו יתב' אין מעצור להושיע במעט, ואחרי כל אלה צוה יתב' כי יוסיפו השוטרים לדבר אל העם לאמר: אעפ"י שעינינו נשואות רק אליו יתב' בכל זאת עלינו לסדר סדרי מלחמה כהוגן ולכן: מי הירא ורך הלבב ישוב לביתו שלא ימס את לבב אחיו, ותחילת נפילה ניסה*) ובזה נבין מאמר הכתוב: „כי קרוב הוא" כי הנה תכלית יציאת מצרים היא לעלות לרשת ארץ כנען ולהוריש את העכו"ם משם, ותיכף ביציאתן ממצרים ראה הקב"ה שלא להעמים עליהם חובת בטחון נעלה ונשגב כזה להתיצב נגד ל"א מלכים אדירים, ובהם גם ענקים אשר מוראם וחתיתם על כל גויי הארץ, ומבוצרים בערים גדולות ובצורות בשמים, ככל שיחת המרגלים שלא הי' שקר, ואין הקב"ה בא בטרוניא להטיל חובת בטחון מרום ונשא כזה על יוצאי מצרים שעדיין לא הכירו ריח מלחמה. וכאשר אנו רואים

כי בחנותם על הים וראו מצרים רודפים התחילו צועקים: כי טוב לנו עבוד את מצרים גו', וכן גם אחרי קי"ס בט"ו באייר כשראו שאפס הלחם מכליהם התחילו להתלונן ולהזכיר את מצבם שהי' להם במצרים באומרם: בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע וגו' וכן ברפידים ומכש"כ כשיהיו צריכין להתייצב במלחמה חזקה, וזהו מאמר הכתוב שהוא מודיע לנו טעם הדבר אשר לא נחם א' דרך פלשתים להכניסם לא"י תיכף, יען כי קרוב הוא,—ר"ל כי אין מהראוי לדרוש מהם אומץ לב כזה שסמוך ליציאתן ממצרים יתיצבו תיכף ללחום עם הכנענים ועם בנ"י עדיין עם חדש שנעשו הי' לעם, (וכמו „חדשים מקרוב באו,") ועדיין קרובים המה להרגלם ממקום שיצאו משם, וזהו: כי קרוב הוא—וע"כ אמר א' פן ינחם העם בראותם מלחמה כלומר: אפי' בראי' בעלמא לא יוכלו לעמוד בנפשם, וישובו מצרימה, ע"כ הַסֵּב ד' אותם דרך המדבר ודרך ים סוף להסיע אותם ע"ז מעט מעט מהרגלם ומדיעותם הקודמות ובין כך יראו מלחמת עמלק והכנעני מלך ערד ומלחמת סיחון ועוג, וע"י כל אלה יקנו אומץ לב ובטחון אדיר בו ית' ויתרגלו גם בהשמיש כלי זיין כמלומדי מלחמה. וע"ז אמר: וחמושים עלו בנ"י בכלי זיין וכמש"כ ותחגרו איש את כלי מלחמתו וגו' דודאי הי' זה עפ"י משה מפי הגבורה, שבזה רמז להם הקב"ה שצריכין לכלי זיין ולימוד מלחמה, ואז יהיו מוכשרין לעלות אל ארץ כנען: **ויקח** משה את עצמות יוסף עמו וגו'.

ובמד"ר

נחל גבים *) [ויל"פ בזה ג"כ מה שאנו אומרים בזמירות ליל שבת שכרו הרבה מאוד עפ"י פעלו, איש על מחנהו ואיש על דגלו, כי זכות קידוש יום השבת ושמירתו תביא להמקיימו כדת שכר וברכה הרבה מאוד, ורק עפ"י פעלו, שמחויב האדם לעשות ג"כ פעולת הטבע, וכמש"כ הספרי וברכך ד"א, יכול ישב בטל, ת"ל בכל אשר תעשה, ורמז לנו הפייטן ע"ז מדרכי המלחמה כי אעפ"י שהנצחון הוא מאת ד', עכ"ז הוא צריך להיות איש על מחנהו, ואיש על דגלו והבן:

עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים
אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי
מִזֶּה אִתְּכֶם׃ כ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ
בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ כא וַיהוָה
הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן
לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ
לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה׃
כב לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם
וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃ פ

יָת־גַּרְמַי יוֹסֵף עִמֵּהּ אֲרֵי
אוֹמָאָה אוֹמִי יָת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֵימַר מִדְכַּר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן
וְתַסְּקוּן יָת־גַּרְמַי מִכָּא עִמְּכוֹן׃
כ וּנְטַלוּ מִסֻּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְאֵתָם
בִּסְטַר מַדְבְּרָא׃ כא וַיְיָ מְדַבַּר
קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא בְּעַמּוּדָא
דַעֲנָנָא לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא
וְלֵילְיָא בְּעַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא
לְאַנְהָרָא לְהוֹן לְמֵיזַל בִּימָמָא
וּבְלֵילְיָא׃ כב לָא־עָדֵי
עַמּוּדָא דַעֲנָנָא בִּימָמָא
וְאַף לָא עַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא

תולדות אהרן. וה' הולך. סכומי: לב. ב"ק צב: ע"ז יא: ערכין ב"ב: לא ימיש שבת כג:

בעל הטורים

גבי שאול השבע השביע אניך את העם כדדרשינן הכא מלמד שהשביע את אחיו שישביעו לבניהם אף התם נמי השביע לעם שישביעו אף לאותם שלא היו שם כשהשביעם ולכך נלכד יונתן אע"פ שלא שמע את השבועה: (כא) ולילה בעמוד אש. ולילה ו' במסורה הכא ואידך ולילה אור בעדני. ולילה כיום יאיר. ולילה ולא דומיה לי. ולילה באים להרגך. ולילה ללילה יחוה דעת. וזהו ולילה באים להרגך שבליל ז' הכינם ובאים להרגן ולילה אור בעדני וכיום יאיר לי בעמוד אש ע"כ ולילה ולא דומיה לי שאמרתי לפניו שירה. ולילה ללילה יחוה דעת בלילה זה מתוה דעת ללילו מלחמת סיסרא שהיתה ג"כ בלילה שנאמר הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא ואימתי כוכבים נראים בלילה: (כב) לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש וגו'. שעמוד האש משלים לעמוד הענן מדכתיב לפני העם ולא כתיב מלפני העם משמע שלפעמים היו שניהם לפני העם: לא ימיש. ב' במס' הכא ואידך שיהושע לא ימיש מתוך האהל כמו שהעננים היו מבלימין זה לזה כך שבה

רש"י

(מכילתא) ולמה לא השביע בניו שישאוהו לארץ כנען מיד כמו שהשביע יעקב. אמר יוסף אני שליט הייתי במצרים והיה ספוק בידי לעשות אבל בני לא יניחום מצרים לעשות לכך השביעם לכשיגאלו ויצאו משם שישאוהו (סוטה יג): והעליתם את עצמתי מזה אתכם. לאחיו השביע כי למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהן שנא' אתכם: (כ) ויסעו מסכת. ביום השני שהרי בראשון באו מרעמסס לסכות: (כא) לנחתם הדרך. נקוד פת"ח שהוא כמו להנחותם כמו (דברים א) לראותכם בדרך אשר תלכו בה שהוא כמו להראותכם אף כאן להנחותם ע"י שליח ומי הוא השליח עמוד הענן והקב"ה בכבודו מוליכו לפניהם. ומ"מ את עמוד הענן הכין להנחותם על ידו שהרי ע"י עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו להאיר אלא להורותם הדרך: (כב) לא ימיש. הקב"ה את עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. מגיד

תורת גבריאל

ובמד"ר זה שאמר הכתוב חכם לב יקח מצות זה משה שכל ישראל הי' עסוקין בכסף וזהב, ומשה הי' עסוק בעצמות יוסף כו' עיי"ש, ויש לדקדק למה קראו אותו בשביל זה בהאר חכם לב [ועיין מש"כ בזה בפ' שמות על פסוק למה הרעותה] גם יש להבין לפי"ז יתם סיפא דקרא: ואויל שפתים ילבט לראשיתו, ונל"פ עפי"מ שכ' הפר"ד בדרוש א' ביאור דרז"ל ע"פ והמים להם חומה מלמד שירד הס"מ

יד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת
בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל
צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם׃ ג וְאָמַר

בְּלֵילְיָא קֳדָם עַמָּא׃ א וּמַלֵּיל
יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
ב מַלֵּיל עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וִיתוּבוּן וְיִשְׁרוּן קֳדָם פּוּם
חִירָתָא בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין יַמָּא
קֳדָם בְּעֵיל צְפוֹן לָקֳבְלֵהּ
תִּשְׁרוּן עַל־יַמָּא׃ ג וְיֵימַר

תולדות אהרן. וישבו. עקירה שער לו:

רש"י

שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן (שבת כג). שעד שלא ישקע זה עולה זה: (ב) וישבו. לאחוריהם לצד מצרים היו מקרבין כל יום השלישי כדי להטעות את פרעה שיאמר תועים הם בדרך כמו שנאמר ואמר פרעה לבני ישראל וגו׳: ויחנו לפני פי החירת. (מכילתא) הוא פיתום ועכשיו נקרא פי החירות על שם שנעשו שם בני חורין והם שני סלעים גבוהים זקופים והגיא שביניהם קרוי פי הסלעים: לפני בעל צפן. (מכילתא) הוא נשאר מכל אלהי מצרים כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן ועליו פירש איוב (איוב יב) משגיא לגוים ויאבדם: (ג) ואמר פרעה. כשישמע שהם שבים לאחוריהם: לבני ישראל. על בני ישראל. וכן

בעל הטורים

יהושע השכים בבוקר כמוד. עמד עמוד האש ללמוד ולערב הקדיר ולמד כמוד עמד עמוד הענן והיינו לא ימיש כמו שהפגנים לא מש כך יהושע לא מש מתוך האהל וע"כ זכה לילך לפני העם: (ב) נכחו. ב׳ במס׳ דין ואידך כי נכחו יצא ביחזקאל מה התם בשער שנכנס לא יצא כדכתיב לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא אף כאן פרעה ותילו הדרך אשר נכנסו בים לא יצאו בו אלא מצד אחר כדאיתא בפסחים שאמרו ישראל כמו שאנו עולין מצד זה כך הם עולים מצד אחר אמר הקב"ה לים ופלטן לצד שיצאו בו ישראל:

תורת גבריאל

הס"מ ואמר רבש"ע לא עבדו ישראל ע"ז במצרים, ואתה עושה להם נסים כו׳, א"ל הקב"ה שוטה שבעולם, הנה לא עבדוהו אלא מתוך שעבוד ומתוך טירוף דעת ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון, ע"כ. ודקדק הרב ז"ל, א) למה קרא לס"מ „שוטה שבעולם" הלא תאר זה אינו הולמו, שהוא אינו אלא חכם להרע, ב) הכי לא ידעו הש"ס שהיו אנוסין ושוגגין ופטורין מן הדין, ג) דלמה הוצרך תרי טעמים לפטור אותם מתוך שעבוד דהיינו שהיו אנוסים, ומתוך טירוף הדעת שהיו שוגגים, ובחדא מילתא היה יכול לפוטרם, או מטעם שוגג, או מטעם אונס, ותירץ הרב ז"ל עפ"י הידוע דב"נ אינו מצווה על קידוש השם, וישראל מצווה על קדה"ש, ובע"ז שדינו ליהרג ואל יעבור, אם עבר ע"ז חייב מיתה לשמים, וזהו חומרא שיש בישראל מה שאינו כן בבן נח, ובדין שוגג הוא בהיפך, דב"נ שהרג אפילו בשוגג נהרג, דב"נ א"ל התראה, נמצא שבענין שוגג יש חומר בב"נ מישראל, ואילו בענין אונס בנ"י חמורין מב"נ. והנה הס"מ ידע שישראל עבדו ע"ז במצרים מתוך שעבוד דהיינו אונס, ומתוך טירוף הדעת דהיינו שוגג, והיה מסופק אם יצאו אז מכלל ב"נ לגמרי אף להקל, או דילמא דלעולם חומר דב"נ ג"כ אית להו, וע"כ קטרג בזה האופן לחייבם בממנ"פ: דאם באנו לפוטרם מטעם אונס יהבינן להו חומרא דישראל ואם באנו לפוטרם מטעם שוגג יהבינן להו חומרא

פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם
בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃
ד וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף
אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־
חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ ה וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם
כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה

פַּרְעֹה עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מְעַרְבְּלִין אִנּוּן בְּאַרְעָא אֲחַד
עֲלֵיהוֹן מַדְבְּרָא׃ ד וַאֲתַקֵּף
יָת־לִבָּא דְפַרְעֹה וְיִרְדּוֹף
בָּתְרֵיהוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה
וּבְכָל־מַשִּׁרְיָתֵהּ וְיִדְּעוּן
מִצְרָאֵי אֲרֵי־אֲנָא יְיָ וַעֲבַדוּ־
כֵן׃ ה וְאִתְחַוָּא לְמַלְכָּא
דְמִצְרַיִם אֲרֵי אֲזַל עַמָּא

בעל הטורים

(ד) וחזקתי. ב' הכא ואידך וחזקתי את זרועות מלך בבל בהקב"ה מחזיק גב הרשעים לטורדן מן העולם: (ה) ויהפך. ב' הכא ואידך ויהפך להם לאויב בפרעה

רש"י

ה' ילחם לכם עליכם (בראשית כ) אמרי לי אחי הוא אמרי עלי: נבכים הם. כלואים ומשוקעים ובלע"ז סירי"ר (איינגעענגט) כמו (תהלים פד) בעמק הבכא (איוב כח) מבכי נהרות. (שם לח) נבכי ים. נבוכים הם כלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו ולהיכן ילכו: (ד) ואכבדה בפרעה. כשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד. וכה"א (יחזקאל לח) ונשפטתי אתו וגו' ואח"כ (שם כג) והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו' ואומר (תהלים עו) שמה שבר רשפי קשת ואח"כ נודע ביהודה אלהים ואומר (שם ט) נודע ה' משפט עשה: בפרעה ובכל חילו. הוא התחיל בעבירה וממנו התחילה הפורענות (מכילתא): ויעשו כן. להגיד שבחן ששמעו לקול משה ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו אנו צריכים לברוח אלא אמרו אין לנו אלא דברי בן עמרם (מכילתא): (ה) ויגד למלך מצרים. איקטורין (אגענטען) שלח עמהם וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים באו והגידו

תורת גבריאל

דב"נ. אבל איתא בחולין הרוצה לעשות מחומרי דב"ש וחומרי דב"ה היכא דסתרי אהדדי עליו הכתוב אומר: והכסיל בחושך הולך, ע"כ א"ל הקב"ה שוטה שבעולם שאתה רוצה לתפוס חומרי דישראל וחומרי דב"נ עליך נאמר: והכסיל בחשך הולך, דאתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון, ויש לפטור אותם מאיזה אופן שיהיה. אם דין ישראל יש להם הרי הן פטורין מטעם שוגג, ואם תחמיר עליהם מצד דין ב"נ הרי הם פטורים מטעם אונס, זה תוכן דבריו, עיי"ש:

והנה הרב בעל פר"ד כתב לבאר דברי המד"ר פ' וישב, שאמרז"ל הים ראה וינוס, בזכות ויעזוב בגדו וינס עיי"ש, נס מפני הנס, ועוד לרז"ל: מה ראה, ארונו של יוסף ראה, ופי' הרב ז"ל עפ"י מחלוקתן של הראשונים ז"ל במי שאינו מחויב למסור א"ע על עבירה כזו, אם רשאי להחמיר ע"ע ולמסור נפשו עליה, דלדעת הרמב"ם אם אינו מחויב ומסר עצמו עליה, ה"ז מתחייב בנפשו, ויש חולקין דרשאי להחמיר על עצמו, וכ' הפר"ד דאפי' לדעת החולקים על הרמב"ם, וס"ל דרשאי להחמיר ע"ע, זהו דוקא בישראל כיון שמצווין על קדה"ש, לכן אפי' במקום שאינו מחויב רשאי להחמיר, אבל בב"נ כיון שאינו מצווה כלל על

קדה"ש

וְאִתְהֲפִיךְ לִבָּא דְפַרְעֹה וְעַבְדוֹהִי לְעַמָּא וַאֲמָרוּ מָה־דָא עֲבַדְנָא אֲרֵי־שַׁלַּחְנָא

וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־

רש"י

לפרעה ביום ד' (מכילתא). ובחמישי ובששי רדפו אחריהם. וליל שביעי ירדו לים (פ"ק דסוטה) בשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח. לכן אנו קורין השירה ביום השביעי: ויהפך. נהפך ממה שהיה שהרי אמר להם (שמות יב) קומו צאו מתוך עמי ונהפך לב עבדיו שהרי לשעבר היו אומרים לו עד מתי יהיה זה

תורת גבריאל

קדה"ש אינו רשאי לחבול בעצמו, עיי"ש שהאריך בזה. והנה יוסף הצדיק מסר עצמו על קדה"ש במעשה דאשת פוטיפר, כמבואר ברז"ל, ואם נאמר שלא יצאו עדנה מכלל ב"נ לגמרי, ועדיין חומרא דב"נ עליהם, לא היה רשאי לסכן א"ע בזה, ומזה מוכרחין אנו לומר דיצאו מכלל ב"נ לגמרי אף להקל, ומשו"ה מסר עצמו על זה, ע"כ כאשר ראה שר של ים ארונו של יוסף נקרע הים לפניהם, דאף שעבדו ע"ז, פטורים הם מעונש בשוגג כדין ישראל שאינם נענשין על שוגג עיי"ש. ועפי"ז נבין דברי המד"ר שבפרשתנו, דע"כ לקח משה את עצמות יוסף עמו, משום שהיה חכם לב, ונחכם הרואה את הנולד, ראה מראש כי כשיהיו צריכין בנ"י לעבור את הים, יבוא שר של ים עליהם בעקיפין לעורר קטרוגו עליהם מצד חומר הספק כנ"ל, ע"כ למען ענות אותו כאולתו, לקח את עצמות יוסף עמו, להראות לו כי כבר הדין ברור דדין ישראל יש להם לגמרי אף להקל, ממה שמסר יוסף א"ע על קדושת שמו, ושילו השי"ת, ועי"כ והויל — זה שרו של ים — שפתים ילבט, ולא היה לו שום פתחון פה לקטרג עליהם, וע"כ הים ראה וינוס: *)

ובני

נחל גבים. ועוד יל"פ באופן אחר, שלא כדברי הפר"ד, דהנה לכאורה יקשה על תשובתו יתב' מהו התירוץ של טענת אונס, הלא על עון ע"ז קיי"ל יהרג ואל יעבור, ואין לך אונס גדול מהריגה, ומה מקום לטענת אונס? ועוד יקשה על קטרוגו של שר של ים, הלא קיי"ל דאין לך דבר שעומד בפני התשובה וכבר שבו לפניו בתשובה במצות פסח ומילה, ומדוע לא תועיל התשובה? ונראה ליישב עפ"י דברי הכתב סופר שכתב ביאור דרז"ל (מגילה יב) במה ששאלו תלמידי רשב"י לרשב"י מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה, ואמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו כו', ואמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם, ישאלו אותי, וכי משא פנים יש בדבר? אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים כו', ע"ש. ולכאורה יקשה שנים על טעם של התלמידים יקשה ג"כ הקושיא ששאלו אותו וכי משא פנים יש בדבר? ועוד קושיא ב', איזה משא פנים היה בזה אחרי ששבו אליו ית' בתשובה שלימה של צום ובכי ומספד, ואין לך דבר שעומד בפני התשובה, ותי' דהנה תשובה מיראה לכאורה אינה מועלת, כאשר אינו שב באמת רק מצד יראת היסורין, אמנם זה יש ליישב עפ"י הסבר הרמב"ם בפי' המשנה דגיטין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, דלכאורה מה תועיל אמירתו רוצה אני, אחרי שיאמר זאת ע"י כפיה, וביאר בזה דהנפש תשוקתה תמיד לעשות רצונו יתב', אך החומר ותאותיו מעכבין עליו, וע"כ אחרי כפית החומר לנטות מתאותיו ישכים · גם הוא אל הסכמת הנפש ויקבל דבריהם ברצון אמיתי— (והארתי בזה לשון הכ' יקריב אותו לרצונו, (וגם ע"ז דרז"ל מלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני) ולכאורה תיבת „אותו" מיותר, אמנם לפי דברי הרמב"ם יל"פ הכונה של לשון „אותו" על החומר, שע"י כפיתו ביסורין יקריב את החומר אל רצון הנפש השכלי) אמנם זה מועיל לשאר עבירות שאדם בא מצד תאות החומר, והנפש הוא השכל הבריא, אמנם בחטא של

ישראל מעבדנו: ו ויאסר את־ רכבו ואת־עמו לקח עמו:

יָת־יִשְׂרָאֵל מִפָּלְחָנַנָא: ו וְטַקֵּים יָת־רְתִכֵּהּ וְיָת־עַמֵּהּ

רש"י

לנו למוקש ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאילום: מעבדנו. מעבוד אותנו: (ו) ויאסר את רכבו. הוא בעצמו (מכילתא): ואת עמו לקח עמו. משכם בדברים. לקינו ונטלו ממוננו ושלחנום בואו עמי ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים. דרך שאר מלכים עבדיו קודמין לו במלחמה ואני אקדים לפניכם שנא' ופרעה הקריב הקריב עצמו ומהר לפני חיילותיו. דרך שאר מלכים ליטול ביזה בראש כמו

שיאמר

ע"ז, שהכפירה היא בשכל שהוא הנפש, מה תועיל תשובה מיראה, ע"ז השיב להם שגם הם לא עבדו ע"ז רק בפיהם ולבם בל עמם, וע"ז גם תשובה מיראה תועיל ע"כ, ובדקך זה י"ל דוד היתה ג"כ טענתו של שר היס, והלא גם המה עבדו ע"ז, ולזה לא תועיל תשובה מיראה [כבדרז"ל במד"ר ע"פ משכו וקחו וגו' שאמר להם מרפס"ב אין אתם יוצאים מזה אם לא תבטלו את הע"ז. עיי"ש]. ע"ז השיב לו הבי"ת שגם המה לא עבדו אלא מתוך שעבוד עפ"י זאת רק לפנים, ע"כ גם התשובה מיראה תועיל על זה:

וש"ב הרב הג' וכו' ר' בן ציון אר' ליב נר"ו בה"ר יוסף ציזלינג, כתב בענין זה, וז"ל: הנה הסברתו של מאור עינינו הרמב"ם ז"ל מספקת לחכמי לב הבאים בסוד חקרי תכונת הנפש, אבל לא ללב הפשוט שעדיין הוא רופף ומהסס בהבנת רצון על ידי כפיה, יהוא מתקשה ושואל: במה נחשב הוא מאמרו „רוצה אני" אם אנוס וכפוי הוא לומר כך? וצריכים אנו לשים כפי המלמד לתינוקות חומש ופירוש רש"י ז"ל, תשובה מובנת גם לתינוק דלא חכים שבהגיעו לפסוק זה ופירש"י הוא ישאל שאלה זו לתומו, ועלינו להחיות לב הנדיים הרכים שהם עתידים לתיעים לדור יבוא. והנראה בזה, דיש לדקדק במקרא זה שהוא אומר: אל פתח אהל מועד יקריב אותו לרצונו לפני ד'. שהוא כפל לשון, דהא היינו פתח אהל מועד, היינו לפני ד', ואם לדרשתם ז"ל שאין סמיכה בבמה (זבחים. קיט:) דדרשינן „לפני ד' וסמך" היה לו לכתוב „לפני ד'" בקרא דבתריה: וסמך ידו לפני ד' גו'. ומזה וודאי משמע דהני שתי תבות: לפני ד', צריכי טובא לפסוק הקודם, אלא דכתבינהו רחמנא בסיפא דקרא, ולא כתב: אל פתח אהל מועד לפני ד', דהיה כתוב יותר עפי [ועי' בהתורה והמצוה להגאון מלבים ז"נ. ש"ס.] כדי להסמיך למלת „וסמך" דקרא דבתרי', למילף מזה כמי דינא דאין סמיכה אלא לפני ד' ולא בבמה, ויש לנו להבין מה מלמדנו זה בפסוק הקודם. לכן נלע"ד דהכתוב בעצמו קא מסבר לן פשר דבר בשאלת הכפיה והרצון הנ"ל. ונקדים דברי קדמונינו ז"ל. רבותינו בעלי התוספות על חומשי התורה כתבו על פסוק זה, וז"ל: אל פתח אהל מועד יקריב אותו, שלא יאמר אדם לכהן לך וקח בהמה והקרב אותה, שאין זה דרך של מעלה, אלא בעל הקרבן מדדהו ומביאו עד לפני בית המלך, עכ"ל. הא למדנו שחובת בעל הקרבן להביא ולהגיע את קרבנו אל העזרה הוא בעצמו דייקא. ובמס' ב"ב (כא.) כתבו התוס' וז"ל: כי מציון תצא תורה, לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדדרשינן בספרי: למען תלמד ליראה וגו'. גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלם עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה, עכ"ל. [וכן תמצא גם ברמב"ם פ' ראה על פסוק למען תלמד גו']. ובזה הנה ליפנא דקרא וגם דברי משנתני פתוחים לרווחה דהכי קאמר קרא: אל פתח אהל מועד—דהיינו עד תוך העזרה—יקריב אותו—מבריחין אותו להגיע קרבנו, ואל תתמה איך יעלה לריח ניחוח קרבן כזה שהוא מביאו באונס ובכפיה, כי סופו שתעבור עליו רוח טהרה בבואו אל הקודש כנ"ל ויראה כל כבוד המקדש, ויראה אנשים מביאים קרבנותיהם בשמחה גדולה, ואז יתגלה ברצון גמור, וז"ש: לרצונו לפני ד'. כי בבואו לפני ד' שם יקריב לרצונו בכנוי הוא"ו, לרצונו של עצמו. כאילו לא היה שם שום כפיה כלל. עכ"ל ש"ב הנ"ל.

ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר
וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־
כֻּלּוֹ׃ ח וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב
פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים
בְּיָד רָמָה׃ שני ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם

אונקלוס

דַּבַּר עִמֵּהּ׃ ז וּדְבַר שִׁית
מְאָה רְתִכִּין בְּחִירָן וְכֹל
רְתִכֵּי מִצְרָאֵי וְגִבָּרִין מְמַנַּן
עַל־כֻּלְּהוֹן׃ ח וְתַקִּיף יְיָ יָת
לִבָּא דְפַרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
וּרְדַף בָּתַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נָפְקוּ בְּרֵישׁ גְּלֵי׃
ט וּרְדָפוּ מִצְרָאֵי בָּתְרֵיהוֹן

תולדות אהרן, שש מאות. פסחים קיח:

רש"י

שיבחר. אני אשוה עמכם בחלק שנאמר אחלק שלל: (ז) בחור. נבחרים. בחור לשון יחיד. כל רכב ורכב שבמנין זה היה בחור: וכל רכב מצרים. ועמהם כל שאר הרכב (מכילתא) ומהיכן היו הבהמות הללו אם תאמר משל מצרים הרי נאמר (שמות ט) וימת כל מקנה מצרים ואם תאמר משל ישראל והלא נאמר (שם י) וגם מקננו ילך עמנו. משל מי היו מהירא את דבר ה'. מכאן היה ר"ש אומר טוב שבכשרים רצוץ את מוחו: ושלשם על כלו. שרי צבאות כתרגומו: (ח) ויחזק ה' את לב פרעה. שהיה תולה אם לרדוף אם לאו וחזק את לבו לרדוף: ביד רמה. (מכילתא) בגבורה גבוהה ומפורסמת:

בעל הטורים

נהפך להם לאויב: (ח) ביד רמה. ג' הכא ואידך בפ' מסעי. והנפש אשר תעשה ביד רמה בפ' שלח גבי ע"א מלמד שפסל מיכה עבר עמהם כמו שדרשו ועבר

תורת גבריאל

ובני ישראל יוצאים ביד רמה. יל"פ עפ"י מאמז"ל (בפסחים נו.) דארשב"ל מ"ד ויקרא יעקב אל בניו וגו' בקש לגלות קץ הימין ונסתלקה הימנו שכינה, אמר שמא ח"ו יש פסול במיטתי כו', אמרו לו שמע ישראל וגו', כך אין בלבנו אלא אחד עיי"ש. והקושיא מפורסמת מנין ידעו בניו שחשדם בענין אמונה ודלמא חושד אותם בחטא אחר, ועוד קשה אחרי שהבטיחו אותו בזאת למה לא הודיעם קץ הגאולה. ונראה ליישב עפ"י דברי הגמרא (סוטה מב.) ואמר אליהם שמע ישראל וגו', אמר הקב"ה אפי', לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם, וכיו"ב אמרו (בשבת קיט:) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו ק"ש שו"ע כו', עיי"ש. כי האמונה בו יתב' היא עיקר יסוד הדת, וכמו שאמרו (במכות כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת, והיא: מש"כ וצדיק באמונתו יחיה. וכמש"כ (בירמי' ה) שוטטו בחוצות ירושלים וגו', אם יש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה — ונמצא שהיא היסוד שהכל תלוי בה. ועי"כ כאשר בקש לגלות את הקץ ונסתלקה הימנו השכינה, סילוק השכינה היה לרמז כי לא זמן הקץ הוא העיקר, רק הדבר תלוי בתשובה, וכיון שהבינו זאת שבטי ישורון, תלו עיניהם על חיזוק האמונה באחדותו ית' ואמרו לו שמע ישראל וגו', ועי"ז יזכו לגאולה, וכן היה באמת גם גאולת מצרים שעיקר זכות גאולתם היה בשביל האמונה שנאמר ויאמן העם וגו', ויאמינו בה' וגו', [וכן איתא במדרש ש"ר פ' כ"ג ע"פ. אז ישיר משה תשורי מראש אמנה, עיי"ש] וכן יהיה לעת"ל כמש"כ וארשתיך לי באמונה. וכמש"כ זכרתי לך חסד נעוריך וגו' לכתך אחרי במדבר וגו'. ואל זה ירמוז לנו הכתוב

בהלגנו

אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־
הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו
וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל
צְפֹן׃ י וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה
מִצְרַיִם ׀ נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ

אונקלוס

וְאַדְבִּיקוּ יָתְהוֹן כַּד שָׁרָן עַל־
יַמָּא כָּל־סוּסָוַת רְתִכֵּי
פַרְעֹה וּפָרָשׁוֹהִי וּמַשִּׁרְיָתֵהּ
עַל־פּוּם חִירָתָא קֳדָם בְּעֵיל
צְפוֹן׃ י וּפַרְעֹה קָרֵב וּזְקָפוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל יָת־עֵינֵיהוֹן וְהָא
מִצְרָאֵי נָטְלִין בַּתְרֵיהוֹן

בעל הטורים

בים לרה: (י) ופרעה. ג' במס' ופרעה הקריב. ופרעה חולם. כאשר כבדו מצרים ופרעה וגו' הלא כאשר התעלל בהם (בש"א ו). פי' אע"פ שפרעה חלם ופתר לו יוסף חלומותיו לא זכר לו זו הטובה ופרעה הקריב להלחם עם ישראל ע"כ התעולל בהם: הקריב. ב' במס' ופרעה הקריב הקריב את קרבנו. כיון שבא לפני בעל צפון הקריב קרבן לו: והנה מצרים נוסע אחריהם. זה עוזא שר של מצרים ולכך אמרו עזי וזמרת יה עמד כנגד שר של מצרים:

רש"י

(י) ופרעה הקריב. היה לו לכתוב ופרעה קרב מהו הקריב הקריב עצמו ונתאמץ לקדם לפניהם כמו שהתנה עמהם: נסע אחריהם. בלב אחד כאיש אחד. ד"א והנה מצרים נוסע אחריהם ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים. תנחומא:

תורת גבריאל

שהלנו ברחם דבריגו, ובני ישראל יוצאים ביד ר'מ'ה' לרמוז על ק"ש שיש בה רמ"ח תיבות [ועיין לקמן בפ' ואתחנן, מה שבייך לזה]: **והנה מצרים** נוסע אחריהם, דקדקו המפרשים דלשון נוסע אינו שייך אלא בשיירא שנוסעים זה אחר זה בצוותא חדא, אבל לא כשאחד נרדף מחבירו, והול"ל והנה מצרים רודף אחריהם, ומהו לשון נוסע, לשון יחיד, והול"ל: נוסעים, ועוד הקשו למה פחדו כ"כ בנ"י מהם, הלא היו ס' רבוא, [מלבד הערב רב כמו שיבואר לקמן] ואנשי מצרים היו

ביאור ענין קריעת ים סוף בכל פרטיה כפי אשר יורונו הכתובים שבתורה בכתבם ולשונם. ולהלן בסדר הפרשיות יבואר עוד באופן אחר בעזרת השית"ב:

ומקודם נבוא לבאר הכתובים שבפ' ראשונה ושניה, המספרים מהכנת פרעה לרדוף את בנ"י ופגישתו עמהם, ומה שיש להרגיש בכתובים האלה. א) מאמר ויחזק ד' את לב פרעה וגו' הכתוב אחר שכבר סיפר כי לקח שש מאות רכב בחור וגו', שאין לו מקום פה, והיה מקומו יותר נאות קודם הכתוב: ויאסור את רכבו וגו' [ורש"י ז"ל הרגיש בזה ופי' שהיה תולה אם לרדוף או לא, וכו', ויש להבין בתחילה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר]. ב) אומרו ובנ"י יוצאים ביד רמה, ג"כ אין לו מקום פה, ובפ' בא בסיפור יציאתם ממצרים שם הו"ל לאמר: ובנ"י יוצאים ביד רמה, ובפרט בהיותו מספר סמוך לזה „וייראו מאוד ויצעקו בנ"י אל ד'", והיכן היא היד הרמה שלהן? ג) כפל הלשון שניה: וירדפו מצרים אחריהם וגו'. אחרי סמוך למה שכתוב: וירדוף אחרי בנ"י. ד) שלפי פי' המפרשים אין סדר למקרא להזכיר הרודפים והנרדפים בערבוב, היינו, וירדפו מצרים — הרודפים — אחריהם — אחרי בנ"י הנרדפים — וישיגו — הרודפים — אותם חונים על הים — את הנרדפים — כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו — הרודפים — את

הנרדפים

וּדְחִילוּ לַחֲדָא וּזְעִיקוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל קֳדָם־יְיָ׃ יא וַאֲמָרוּ
לְמֹשֶׁה הֲמִדְּלֵית קִבְרִין
בְּמִצְרַיִם דְּבַרְתָּנָא לִמְמַת
בְּמַדְבְּרָא מָה־דָא עֲבַדְתָּא
לָנָא לְאַפָּקוּתָנָא מִמִּצְרָיִם׃

מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־
יְהוָה׃ יא וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרָיִם׃

תולדות אהרן. המבלי אין. ערכין טו:

רש"י

ויצעקו. (מכילתא) תפשו אומנות אבותם. באברהם הוא אומר (בראשית יט) אל המקום אשר עמד שם. ביצחק (שם כד) לשוח בשדה. (שם כח) ביעקב ויפגע במקום: (יא) המבלי אין קברים. וכי מחמת חסרון קברים שאין קברים במצרים ליקבר

תורת גבריאל

מועטין נגדם, ותירצו כי מאשר הורגלו זמן רב להיות נכנעים לפניהם, ע"כ נפל פחדם ומוראם עליהם גם אחרי לאתם מתחת ידם, ע"כ.—והנ"ל ע"פ הידוע כי האחדות והשלום הוא הכרח לקיום מצב המדינה, ובמקום שאין שלום בין המפלגות יהרס סדר המדינה, וביותר בעת מלחמה""ד"אם לא יתאחדו הביתות, אז קרוב מאד כי מחנה האויב אף בהיותו מעט, אבל באים כאיש אחד בלב אחד כולם, ינצחו את המרובים, שאין שלום ביניהם, וכל אחד ירצה להשתרר על רעהו,

באור ענין קריעת ים סוף

הנרדפים חונים, על פי החירות לפני בעל צפון.--הכל שלא כסדר, דלפי דרך הסיפור כך הו"ל לכתוב: וירדפו מצרים כל סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו, אחריהם, וישיגום חונים על הים, על פי החירות לפני בעל צפון. ה) מה שדקדקנו למעלה בלשון והנה מצרים נוסע אחריהם, שיותר היה צודק לומר, והנה מצרים רודף אחריהם, ו) מהו אומרו, וישאו בנ"י את עיניהם, לשון נשיאת עין מה מלמדנו? והנה כל הדקדוקים הנ"ל, וגם מה שיש לדקדק בזה עוד, יבוארו הכל בעזהשי"ת בדרך ישר ומתקבל, ואלכה לי בעקבות טובי המפרשים שקדמוני, (ה"ה הגאון בעל מעשה ד' ובעל אפיקי יהודה ורנה"ו והרה"ג בעל עיונות מים). אשר אחרי המסלה אשר סללו, הניחו גם לי הרבה להתגדר ת"ל. והמעיין עליהם ימצא בעזהשי"ת מה שנתחדש בזה. ואבאר עפ"י הנוהג שבעולם: מהידוע כי בצבאות המלכים ישנם שלשה מיני חיל: א) חיל רגלי, והם המכונים בלשון המקרא בשם חיל סתם, ב) חיל רוכבים, הנקראים בלשון המקרא: פרשים, ג) הלוחמים בכלי תותח (ארטילעריע בלע"ז) והם הנקראים בלהמ"ק: רכב, על שם כלי המשחית הגדולים אשר מפני כובד משאם מוטלים על רכב ברזל ומובלים בסוסים, וכמו הקאנאנען בזמננו, כן היו גם בשנים קדמוניות לפי דרכם מיני משחית גדולים, וכבדים, ובעת שלום שאין צורך לצבא רב, נקראו לצבא בכל שנה רק מתי מספר, והמה נקראים בחורים, כי נבחרו מהדם. וכמו שנקראים בל"ר: (גאַרדעס־גרענאַדיער). ויעבדו איזה שנים שיתרגלו בעבודת הצבא, ואחר כן ישולחו לביתם. ולעת מלחמה המה נקראים לצבוא צבא

איש

יב הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם

יב הֲלָא־דֵין פִּתְגָמָא דִּי מַלֵּלְנָא עִמָּךְ בְּמִצְרַיִם לְמֵימַר שְׁבוֹק מִנַּנָא וְנִפְלַח יָת־מִצְרָאֵי אֲרֵי טַב לָנָא דְּנִפְלַח יָת־מִצְרָאֵי מִדְּנְמוּת

רש"י

שם לקחתנו משם. שיפו"ר פלינס"א דינו"ן פוסי"ש: (יב) אשר דברנו אליך במצרים. (מכילתא) והיכן דברו ירא ה' עליכם וישפוט: ממנו. מאשר נמות ואם היה נקוד מלאפו"ם (ר"ל חול"ם כנודע לבעלי דקדוק שקראו חול"ם מלאפו"ם ועיין לקמן פ' יתרו ברש"י פסוק פן יפרוץ) היה נבאר ממיתתנו. עכשיו שנקוד בשורו"ק נבאר מאשר נמות. וכן מי יתן מותנו שנמות וכן (שמ"ב יט) מי יתן מותי דאבשלום שאמות. כמו (צפניה ג) ליום קומו לעד (דה"ב יח) עד יום שובי בשלום. שאקום.

תורת גבריאל

ויסכל עצתו, ויבולע עי"ז חכמתם וגבורתם, [עיין מה שפי' בפ' לך בענין מלחמת המלכים.] וכמו כן פחדו בנ"י בראותם כי עדת בנ"י נחלקו לג' כיתות כדאיתא במדרש, ורצו כנגד זה כי מצרים נוסע אחריהם כולם כאיש אחד ובלב אחד, לכן צעקו בנ"י אל ד':

א"י עפי"מ שכתבו המפרשים, וכן הוא דעת הזוהר שבכ"מ שנזכר בתורה, העם. סתם, הוא הערב רב, וכ"מ שנזכר

באור ענין קריעת ים סוף

איש על מחנהו, ואיש על דגלו, ואמנם השתנות הכמות ברבוי ומעוט, בין שעת שלום לשעת חירום, אינה אלא במספר אנשי הצבא, אכן לענין כמות כלי הזיין למיניהם, אין שום שינוי בזמנים כלל, כי הם צריכים להיות מוכנים ומזומנים תמיד ומבוקרים ומנוקים להיות נכונים וראויים ליום קרב, ובעת שלום המה שמורים בבתי המסכנות אשר למלך, להוציאם לעת הצורך כרגע! וגם על דבר סוסים, עוברים אנשי תמיד בכל פינות המדינה, לבקר ולדעת מספר המוכשרים למלחמה, ונכתבים בספר למקומותם במספרם, למען דעת לקחתם לעת מצוה, והנה פרעה שהיה בעת ההיא קוזמקורטור ומלך מלכים ומוראו היה גדול על כל העמים, בגאות רוחו, חשב בלבבו: מי יתיצב לפני ומי יערוב לבו להתגרות בי? ועפי"ז לא חש לרבות צבאו, רק כדי היות למשמר מפני איזה מרד דלא שכיח, במדינה עצמה, והיה מספיק לבחור בכל שנה חיל בחור רק כששת אלפים בערך, היה לו די והותר, כי הלא לעת מלחמה כי תקראנה יבואו כולם, ומהם היו בוחרים למשל שש מאות רכב [ארטילעריע] וכערך שש מאות פרשים, וערך מ"ח מאות הנותרים היו חיל רגלי, והנה ראשי העומדים במערכת המלחמה והעקרים המה אנשי חיל הרגלי, ואחריהם חיל הרכב, אמנם הפרשים עפ"י הרוב לא ישתמשו בהם להתיצב במערכה, רק ישתמשו בהם לרדוף את האויב בנוסו מן המערכה, ולהדביק אותו להשיגו, להקיפו ולקחתו בשבי ואת כל הכבודה אשר לרגלו לשלל, ועוד ישתמשו בהם למרגלים, לתור את מערכת האויב ולחקור מעמדו, גם להעמידם למשמר אחורי חיל הרגלי והרכב לבל ישובו אחור לנוס מן המערכה, והנה יסופר לפלא מגבורת פרשי רוסיא, [הקאזאקין], כי במלחמתם בהרי קאוקאז

בְּמַדְבְּרָא׃ יג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא-תִדְחֲלוּן אִתְעַתְּדוּ וַחֲזוֹ יָת-פּוּרְקָנָא דַּיְיָ דְּיַעְבֵּד לְכוֹן יוֹמָא דֵּין אֲרֵי כְּמָא דַּחֲזֵיתוּן יָת-מִצְרָאֵי יוֹמָא דֵּין לָא תוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵיהוֹן

מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר׃ יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל-הָעָם אַל-תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ
וּרְאוּ אֶת-יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר-
יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם
אֶת-מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ

רש"י

שאשוב : (יג) כי אשר ראיתם את מצרים וגו'. מה שראיתם אותם אינו אלא היום, היום

תורת גבריאל

בנ"י, המה שבטי ישראל, וע"כ אמה"כ לשון „ויהי"—בשלח פרעה את „העם". כי היו קשים לישראל כספחת—אשר גרמו להם וי וצער לבנ"י פעמים רבות, ואשר ע"כ לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, ומטעם, כי קרוב הוא—כי הערב רב נטפל להם לבנ"י, וע"כ אמר ה' פן ינחם, העם בראותם וגו', ולא בנ"י זרע קודש—ע"כ בסיבת העם, הסב אותם דרך המדבר ים סוף, והע"ר היו ארבעה פעמים ס' רבוא, כמש"כ בזוה"ק שרמוז הוא בהכתוב וחמושים גו', כלומר

באור ענין קריעת ים סוף

בבוא מבשר לשר החיל, כי במקום פלוני במרחק חמש פרסאות על ההרים, התגודדו ונאספו יחד מחיל האויב במספר יותר משני אלפים איש, וחיל הרגלי ההולכים ברגליהם לא יכלו להשיג את האויב במרחק רב כזה, ופרשי הקאזאקין לבדם שהיו אז רק במספר חמש מאות לא יוכלו להתיצב נגד חיל האויב הרב, הראו אז הקאזאקין גבורה נפלאה כי כאו"א מהם לקח עמו על סוסו שנים אנשים מחיל הרגלי איש איש וכלי זיינו, והושיבם אחד מלפניו, ואחד מאחריו, וככה רדפו בחפזה עד בואם קרוב למקום מחנה האויב, ואז ירדו אנשי חיל הרגלי ארצה, ויתיצבו במערכה והפרשים אחריהם ויסתערו על האויב ויעשו בו כלה ! והנה בעת צאת מטעם המלך וגדוליו קול קורא את החיל למלחמה, באותה שעה לא יוכלו להתגיים רק חיל הבחורים תרומת אותה השנה, שהם הקבועים כנ"ל, ועוד יעברו איזה ימים עד אשר יאספו מעריהם על דגליהם חיל החוסן (זאפאס, בלע"ז). ובההקדמות האלה נבואה אל ביאור הכתובים ויובן על מכונם, וזה הוא : הכתוב מספר כי כאשר הוגד למלך מצרים ביום השלישי כי ברח העם, הסתער לבו בקרבו, ויהפך לבב פרעה ועבדיו לאמר מה זאת עשינו וגו', ויתרגש למהר לרדוף תומ"י ! ואולם כאשר ידע כי עם מצרים שבעים רצון מאד ביציאת ישראל מתוכם, בסור מהם פחד המכות הנוראות אשר רבץ עליהם, ושמחו בצאתם, כמו"ש : שמח מצרים בצאתם כי נפל פחדם עליהם, והיה מתירא לקרוא את עמו למלחמה פן לא ישמעו לו, ואפשר גם היות קשר ומרד ! לכן הערים להתלבש בענוה, וביטל כבוד מלכותו, ובעצמו אסר רכבו לעיני העם, שזהו מראה נורא מרגיז לבות עבדיו, כמובן, וגם נשא נאום גדול באזניהם, באמרי ענוה וחן, [כמסופר במדרשים], ועי"ז לקח את לבבם כמו בקסם, והנה באשר כבר התרחקו בנ"י מהלך ג' ימים, ואי אפשר לחיל הרגלי להשיגם ולהדביקם, ובלעדם

אין

לִרְאֹתָ֥ם ע֖וֹד עַד־עוֹלָֽם׃ יד יְהוָ֖ה
יִלָּחֵ֣ם לָכֶ֑ם וְאַתֶּ֖ם תַּחֲרִשֽׁוּן׃ פ

אונקלוס

עוֹד עַד־עָלְמָא׃ יד יְיָ יְגִיחַ
לְכוֹן קְרָב וְאַתּוּן תִּשְׁתְּקוּן׃

בעל הטורים

(יד) תחרישון. ב' הכא ואידך מי יתן החרש תחרישון וגו' שאמר להם משה מי יתן החרש תחרישון כי ה' נלחם לכם ואין לכם לצעוק אלא תחרישון ותהי לכם לחכמה כי תבטחו בה':

רש"י

הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד: (יד) ה' ילחם לכם. בשבילכם. וכן כי ה' נלחם להם. וכן (איוב יג) אם לאל תריבון. וכן (בראשית כד) ואשר דבר לי. וכן (שופטים ו) האתם תריבון לבעל:

תורת גבריאל

אם תרצה לדעת מספרם כמה היו, תדע כי, וחמושים, אחד מחמשה ביוצאי מצרים, עלו — בני ישראל — מארץ מצרים, וארבעה חלקים הנותרים היו מערב רב, וזו היתה גרמא גדולה להפוך לבב פרעה ועבדיו לרדוף אחרי בנ"י, כי ראה כי נתרוקנה ארץ מצרים והיתה לשממה מבני אדם, וזהו מאה"כ, ויגד למלך מצרים כי ברח — "העם" — המה הע"ר, וגם המה אינם שבים אל ארץ מולדתם, ע"כ נהפך לבב פרעה ועבדיו — אל העם — ויאמרו מה זאת עשינו כי, הלא רק

באור ענין קריעת ים סוף

אין לערוך מלחמה כנ"ל, התחכם [כעצת הקוזקים הנ"ל], ולקח רק את השש מאות רכב בחור, שנלקחו בשנה הזאת שהיו אז עובדים קבועים בצבא מצרים, וכל רכב מצרים, הנמצאים בבתי מסכנות, היינו העגלות שעליהם כלי המשחית הגדולים, כנ"ל, ויאסור בהם סוסים כפי מה שהיה מצוי לו אז. [וכמובן כי גם הפרשים הבחורים שהיה לו ג"כ לקח עמהם] ועל כל רכב ופרש הושיב גם מחיל הרגלים, וזהו: ושלישים — שלשה אנשי צבא הושיב — על כולו — על כל רכב ופרש — אמנם אחרי כל התחבולות האלה לקבץ את כל הרכב, [עם הפרשים], ולהושיב עליהם ג"כ חיל רגלי, ראה כי עדיין מספרם קטן למאוד נגד בנ"י הרבים מהם [ובפרט לפי"ד הזוה"ק שהיו עם הע"ר בשה"כ חמשה פעמים ס' רבוא], הנה כאשר התקרר חום לבבו שבער כאש בקרבו בשעת הבשורה הפתאומית, התנחם ורצה להתעכב לפי שעה, ולהמתין איזה משך עד אשר יתאספו כל חיל מצרים על דגלם להיות חיל עצום וכבד שיוכל ללחום עמהם, וזהו שאמרו: שהיה תולה בדעתו, אם לרדוף, או שלא לרדוף, דהיינו: להמתין, וע"ז אה"כ: ויחזק ד' את לב פרעה, לאמר, כי הש"ת חיזק ואימץ את לבו מבלי להמתין — וירדוף אחרי בנ"י, במתי מספר אנשי הצבא שהיה לו אז — וע"ז אה"כ: ובנ"י בראותם את המספר המועט הרודף אחריהם, לא שתו לבם ע"ז, והיו יוצאים ביד רמה, כי אמרו בלבם הלואי יבואו אלינו ונעשה בהם כלה, ופרעה בראותו מרחוק בהכרת פניהם, כי לב בנ"י אמיץ הוא מבלי כל פחד, התירא מקרוב אליהם ועמד על עמדו רחוק ממחנה ישראל, להמתין עד אשר יבואו כל חיל המאסף אליו, והנה סיפר הכתוב נפלאותיו ית', כי למען נקום נקמת בנ"י מכל שונאיהם כלם שלא יהיה נותר מהם עד אחד, נתן אומץ בלבותם, וכח במתניהם, וקלות ברגליהם, עד כי בזמן מועט נקבצו ובאו כל חיל מצרים בזריזות רבה, וגם רבו המתנדבים בעם להתאסף על דגל חיל פרעה אף שלא נקראו, וזהו, וירדפו מצרים — כלומר: כל מצרים — אחריהם, הכינוי אחריהם, מוסב על שש המאות רכב בחור וכו' הכתוב למעלה, שכל עם מצרים גם המה

שלישי טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ׃ טז וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־

אונקלוס

טו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה קַבֵּלִית צְלוֹתָךְ מַלֵּיל עִם־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִטְּלוּן׃ טז וְאַתְּ טוֹל יָת־חֻטְרָךְ וַאֲרֵים יָת־יְדָךְ עַל־יַמָּא וּבְזַעְוֹהִי וְיֵעֲלוּן בְּנֵי־

תולדות אהרן. מה תצעק. עקידה שער סב: דבר אל. כיכה לו: ואתה הרם. שם:

רש"י

(טו) מה תצעק אלי. למדנו שהיה משה עומד ומתפלל אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה. ד"א מה תצעק אלי עלי הדבר תלוי ולא עליך כמו שנא' להלן (ישעיה מה) על בני ועל פועל ידי תצוני: דבר אל בני ישראל ויסעו. (מכילתא) אין להם אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם הים:

בעל הטורים

(טו) מה תצעק אלי. רמז לו אתה עתיד לצעוק אלי מ"ם יום כשר להתפלל על ישראל וה' תיבות על אחותך מריס אל נא רפא נא לה כי עת לקצר ועת להאריך אבל עתה אין עת להתפלל כלל אלא דבר אל בני ישראל ויסעו: (טז) הרם. ג' במסו'. הרם את מטך. כשופר הרם קולך. מלמד שהמם וערבב אותם

תורת גבריאל

את בני ישראל! שלחנו מעבדנו, אבל לא הערב רב—והנה כבר הבאתי [בפ' ויצא ע"פ. יש לאל ידי לעשות עמכם רע וגו', כרים פ' וישלח] פירוש המפרשים את לשון הכתוב ד' לי בעוזרי, ואני אראה בשונאי, כי אפשר לו לאדם להשתמר משונאיו הגלויים וידועים לו, אבל מן האדם אשר בקרבו ישים ארבו, ובגלוי יתראה לו כאוהב ועוזר לו, יבצר ממנו להשתמר מפניו, ורק להיודע נסתרות יתב' מסורה שמירתו ותשועתו, וזש"א דהמע"ה ד' לי בעוזרי, כלומר מאותן אנשים

באור ענין קריעת ים סוף

רדפו אחריהם, וישיגו — האחרונים, — המה חיל מצרים — אותם — את השפ מאות וכו', חונים — ר"ל: מבלי התגר מלחמה — וממתינים עליהם — על הים — ומי המה הממתינים עליהם? — כל סוס — שהיו קשורים ורתומים —אל— רכב פרעה, — ופרשיו — הבחורים, — וחילו, — המה חיל הרגלי, אשר נכללו בפ' הקודם במאמר: „ושלישים", כנ"ל, ממתינים ועומדים —עפ"י החירות לפני בעל צפון, וכשראה פרעה את כל ההמון הרב הקרובים אליו, אז התחדש בו אומץ לבו — ופרעה הקריב, קם מתחנותו ללכת לקרוב אל בנ"י, ע"ז אה"כ: וישאו בנ"י את עיניהם — שמשמעו: למרחוק—ויראו—והנה מצרים—המה חיל המאסף אשר היה רב ועצום מאד, נוסע אחריהם, כלומר אחרי השש מאות רכב וכו' שהיו ראשונים, נוסע כל חיל מצרים אחריהם, ולפיכך לא כתיב: רודף, אז יראו מאוד, והתחילו לצעוק אל ד' להושיעם מהם ומהמונם:

ועתה נבוא אל ביאור הפרשה השלישית שבתורה, מענין: הקריעה והבקיעה, וירידת בנ"י בתוך מי הים ומצרים אחריהם, וראשית כל: נזכיר מה שהקשו המפרשים על דרז"ל שדרשו עה"כ, ובנ"י הלכו ביבשה בתוך הים, והמים להם חמה מימינם ומשמאלם, חמה חסר כתיב, שנתמלא עליהם שר של ים חֵמָה שגם בנ"י עבדו ע"ז כמוהם, והקשו המפרשים אמאי לא רמזה זאת התורה

בפ'

הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃ יז וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בְּיַבֶּשְׁתָּא׃ יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מְתַקֵּף יָת־לִבָּא דְמִצְרָאֵי וְיֵעֲלוּן בָּתְרֵיהוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל־מַשִּׁרְיָתֵהּ בִּרְתִכּוֹהִי

תולדות אהרן. ויבאו בני. ברכות נד. יומא ד:

בעל הטורים

בקולות ואידך ויאמר הרם לך גבי אלישע כשלף הברזל. כמו הכא נעשה נס ע"י המים אף התם נעשה נס ע"י המים: ובקעהו. בזכות ויבקע עלי עולה ובזכות בקע לגלגלת קרי ביה בקע וה"ו בגוה הבם נבקעו המים:

תורת גבריאל

המתראים לעיני כעוזרים לי, ושנאתם טמונה וצפונה בלבם, ע"ז הנני מתפלל, כי ד' יהיה לי בעוזרי כאלה, להצילני מהם, אבל בשונאי הגלוים, אני בעצמי אראה להנצל כפי כחי, כי כך היא חובת האדם להשמר מן הסכנה, והקב"ה יגמור בעדו במה שקצרה ידו — והנה מהמסופר ממעשה שקרה בימי נאפליאן הראשון קיסר צרפת, שפעם אחת בעת עמדו במערכת מלחמה גדולה, בגדו בו איזה גדודים וכראשם השר שלהם להשתמט מתוך המערכה ולהסתפח אל האויב, הוא בראותו כי

באור ענין קריעת ים סוף

בפ' הקודם שכ' ויבואו בנ"י בתוך הים ביבשה והמים להם חומה וגו', שם היה לו לכתוב חמה חסר לרמז דבר זה. והנה שמעתי אומרים בשם הגר"א מווילנא זצ"ל, ליישב זאת, עפי"מ שיש לדקדק עוד בשינוי הלשון שמתחילה כתוב „בתוך הים ביבשה, ולבסוף כתיב, ובנ"י הלכו ביבשה בתוך הים, ואמר לפרש דע"כ נתמלא השר של ים חמה עפ"י דרז"ל על הכתוב: ועבר בים צרה וגו' (זכריה, י) שפסל מיכה עבר בים בתוך שבט בני דן בהוציאו אותו ממצרים עמהם, וידוע ששבט דן היה המאסף לכל המחנות ועבר באחרונה, ולדוגמא: דיוויזיא שלמה מאנשי צבא בעברם דרך מי נהר באפשר לעבור בו ברגלים, הנה בתחלת כניסתם אל תוך המים, מקדימים שני הגדודים הראשונים, [שהם הבריגאדא הראשונה], לבוא בתוך המים בשעה שהבריגאדא השניה עודנה ביבשה, ובסוף בצאתם מן המים, הדבר בהפך, כי בשעה שהראשונה כבר עומדת ביבשה עדיין האחרונה בתוך המים. והמה דברי הכתוב כאן, כי בתחלת בואם אל הים, הקדימו שתי המחנות הראשונות מחנה יהודה וראובן בתוך הים, ועדיין עמדו מחנה אפרים ואחריהם מחנה דן ביבשה, וזהו שאה"כ: ויבואו בנ"י מחלה הראשונה כבר היתה בתוך הים, ועדיין המחלה האחרונה עומדת ביבשה, ועדיין לא היה אז מחנה דן בתוך הים, ע"ז אמר הכ' כי המים להם: פי' לפני דגל יהודה וכו' עמדו כמו חומה מבלי שום נדנוד לשטוף אותם, כי היו נקיים מכל חטא ואשמה, אבל אח"כ בצאתם מן הים אחרי שכבר נשטפו המצרים וכמש"כ וישובו המים ויכסו וגו', ובנ"י התחילו לצאת מתוך הים אל היבשה דאז הקדימה המחלה הראשונה, והמחלה השניה היתה עדנה בלב ים, וזהו שמדייק הכתוב ומהפך: ובנ"י הלכו כבר מהניתם הראשונה ביבשה, והאחרונה עודה מתהלכת בתוך הים, ושם היה שבט דן, אז נתמלא השר של ים עליהם חמה, — וז"ש: והמים

להם

וּבְפָרָשׁוֹהִי׃ יח וְיִדְעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי־אֲנָא יְיָ בְּאִתְיַקָּרוּתִי בְּפַרְעֹה בִּרְתִכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי׃ יט וּנְטַל מַלְאֲכָא דַיְיָ דִמְדַבַּר קֳדָם מַשְׁרִיתָא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲתָא מִבַּתְרֵיהוֹן וּנְטַל עַמּוּדָא דַעֲנָנָא מִן־

וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ יח וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ יט וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע

תולדות אהרן. ויסע מלאך. ס' תחזר פ' בהעלותך:

רש"י

(יט) וילך מאחריהם. להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר מלאך ה' וכאן מלאך האלהים. אין אלהים בכל מקום אלא דין מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים: ויסע עמוד הענן. כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש

תורת גבריאל

קשרו עליו קשר ומחנהו נקרע לקרעים פתאום, ולפוי הוא אל שבר נורא מאד, יצא בעצמו מהמערכה ויקרב אליהם למשוך אותם אליו בדברי תוכחה מחוכמים, לאמר: אחים בני צרפת! הבזאת תעשו לארצכם ולמלככם? להפיל ארצה את גאון צרפת ארץ מולדתכם, הלא תעשו עליכם קלון וחרפת עולם! זכרו נא והתבוננו וראו איפוא מה אתם עושים! מהרו ושובו מדרך עקש אשר בחרתם, והתאחדו עם אחיכם כאיש אחד בלב אחד! וגם אני אשכח כרגע כל מה

באור ענין קריעת ים סוף

להם בפני אלו, — המה, ע"כ תוכן דברי קדשו. ולקמן בעז"ה יתישב דקדוק זה באופן אחר, אחרי התבונן על הדקדוקים אשר בסדר הפרשה הזאת, א) פירושן של הפסוקים האלה: ויסע מלאך האלהים ההולך לפני וגו' וילך מאחריהם, ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם, ויבוא בין מחנה וגו', ולא קרב זה אל זה כל הלילה, הנה ענין מלאך האלהים לא ידענו מה הוא, ולדברי המפרשים שהוא כינוי לעמוד האש, יקשה: מדוע לא ניתן גם לעמוד הענן תואר מלאך ה'? וגם שינוי הלשון שעל מלאך האלהים, אומר וילך מאחריהם, ועל עמוד הענן הוא אומר ויעמוד מאחריהם, זה בהליכה, וזה בעמידה, וגם לשון ולא קרב זה אל זה, שלפי פשטות הכתוב הוא מחנה אל מחנה (מכילתא) הוא למותר, כיון שאמר מקודם שעמוד הענן הפריד ביניהם ממילא לא היו יכולין להתקרב [והרז"ל יהוש]. ב) אומרו בפ' כ"ג: וירדפו מצרים ויבואו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים, הזכיר, שלש מחלקות: מצרים, ורכבו, ופרשיו, ובפסוק שאחריו אומר וישקף ד' אל מחנה מצרים וגו'. ויהם את מחנה מצרים, וכן בפסוק שאח"ז הוא אומר, ויאמר מצרים אנוסה וגו', ולא הזכיר הרכב והפרשים, ובפסוק כ"ו, חוזר ואומר: ויאמר ד' אל משה וגו', וישובו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו, שהזכיר כולם, כמו בפסוק כ"ג, ואח"כ

כתיב

עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם׃ כ וַיָּבֹא בֵּין ׀ מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה

קֳדָמֵיהוֹן וּשְׁרָא מִבַּתְרֵיהוֹן׃ כ וְעַל בֵּין מַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי וּבֵין מַשְׁרִיתָא דְיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה עֲנָנָא וַקְבָלָא לְמִצְרָאֵי וּלְיִשְׂרָאֵל נְהַר כָּל־לֵילְיָא

בעל הטורים

(כ) ויאר. ב׳ במסו׳ ויאר את הלילה. אל ה׳ ויאר לנו. וזהו ויהי הענן והחושך למצרים בלא כך עמוד הענן כמו בשאר הלילות אלא היה הולך לאחוריהם כדי להחשיך למצרים אבל לישראל היה אור דכתיב

רש״י

לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים: (כ) ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו. באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחריו באו זאבים מאחריו נתנו לפניו. באו לסטים לפניו וזאבים מאחריו נתנו על זרועו ונלחם בהם. כך (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו: ויהי הענן והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל והלך לפניהם כדרכו ללכת מהלכו כל הלילה. והחשך של ערפל

תורת גבריאל

שהיה, והיה כלא היה! ואם לא תשימו לב ואינכם אובים לשמוע אלי, קצתי בחיי ואבחר מות!—ומדי דברו פתח את פי לבושו ויגל את לבו ויקרא בקול גדול מרגיז לב ונפש: יחוש וימהר נא איש מכם ויגש אלי בחרב שלופה וידקרני!

באור ענין קריעת ים סוף

כתיב: ויט משה את ידו וגו׳, ומצרים נסים לקראתו, וינער ד׳ את מצרים גו׳, חזר ושתק מרכב ופרשים, ולא הזכיר רק מצרים בלבד, ואח״כ אומר וישובו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים וגו׳, ולא הזכיר מצרים, ושינוי הלשונות בזה הלא דבר הוא? ג) אומרו וישב הים לפנות בקר לאיתנו, פירושו הפשוט של „לאיתנו" מה הוא,—ודרז״ל, לאיתנו לתנאו הראשון ידוע — ד) מאה״כ ומצרים נסים לקראתו, „ניסה" ו„לקראת" המה שני הפכים, והי״ל: נסים ממנו, ה) אחרי שכבר אמר: וישב הים וגו׳, למה הוסיף שנית לאמר, וישובו המים וגו׳. ואלך בעקבות המפרשים הנזכרים לעיל לבאר אופן הקריעה והבקיעה שהפליא הש״ת לעם קדשו בצאתו ממצרים, ונצרף מה שהקשו המפרשים, ו) איככה נואלו ונבערו מדעת פרעה וכל מצרים לרדוף אחרי בנ״י אל תוך הים, הכי לא ידעו עם מצרים גבול היבשה ומקום שפת ים סוף? ובאיזה תחבולה השגיח הוא ית׳ לגוים האלה להיות נמשכים אחריהם כבהמה בתהום רבה, ואף שראו את בנ״י הולכים שם, הלא כבר ראו וידעו את נסיו ית׳ ונפלאותיו במכות מצרים אשר הפלה ועשה פדות בין מצרים ובין בנ״י, ז) לאיזה צורך נבקעו המים לשני גזרים, והמים עמדו להם חומה מימינם ומשמאלם, הקצור קצרה ידו ית׳ להוביש את מי הים לגמרי, ולא יעמדו המים כחומות משני עבריהם, ח) מה שאה״כ ויולך ד׳ את הים ברוח קדים וגו׳, וישם את הים לחרבה, ויבקעו המים, איזה מים נבקעו? האותן שכבר חרבו והלכו למו? ט) מה ילמדנו הכתוב בסיפורו: ויהם את מחנה מצרים, וגם לא הודיענו מה הגיע למצרים ע״י מהומתם, ועוד כמה דקדוקים יתבארו בדברינו.—ואחרי כל הדקדוקים הנ״ל,

וְלָא־אִתְקְרִיבוּ דֵּין לְוָת־דֵּין כָּל־לֵילְיָא׃ כא וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת־יְדֵהּ עַל־יַמָּא וְדַבַּר יְיָ יָת־יַמָּא בְּרוּחַ קִדּוּמָא תַּקִּיף כָּל־לֵילְיָא וְשַׁוִּי יָת־יַמָּא לְיַבֶּשְׁתָּא וְאִתְבְּזַעוּ מַיָּא׃ כב וְעָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בְּיַבֶּשְׁתָּא וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין מִיַּמִּינֵיהוֹן וּמִסְּמָאלֵיהוֹן׃

וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ כא וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה׀ אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם׃ כב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם

תולדות אהרן: ולא קרב זה. מגילה י. סנהדרין לט:

רש"י

לצד מצרים: ולא קרב זה אל זה. (מכילתא) מחנה אל מחנה: (כא) ברוח קדים עזה. ברוח קדים שהיא עזה שברוחות היא הרוח שהקב"ה נפרע בה מן הרשעים שנא' (ירמיה יח) ברוח קדים אפיצם (הושע יג) יבוא קדים רוח ה' (יחזקאל כז) רוח הקדים שברך בלב ימים (ישעיה כז) הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ויבקעו המים. כל מים שבעולם

בעל הטורים

אל ה' ויאמר לנו: זה אל זה. ב' דסמיכי דין ואידך וקרא זא"ז ואמר ק' ק' ק' שבקשו המלאכים לומר שירה וא"ל הקב"ה מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה וזהו ולא קרב זא"ז אותם שנאמר בהם וקרא זה אל זה: (כא) ויולך. ד' במס' ויולך ה' את הים. ויולך אותם במרוצה גבי אלישע כשהכה לעבדי מלך ארם בסנורים לומר שגם מצריים הוכו בסנורים ואידך ויקח אותם נבוזראדן וגו' ויולך אותם אל מלך בבל. ואידך גבי באחרית הגולה (לאחד תיבי דחד ענין הוא) ואידך ויולך חושך ולא אור. שחשכו עיניהם מהגלות כאלו הוכו בסנורים: ברוח קדים. ב' במסו' הכא ואידך ברוח קדים תשבר אניות תרשיש מלמד שנשתברו כל אניות

תורת גבריאל

אמותה הפעם ואל אראה בחרפת צרפת אמי הורתי!! דבריו הנמרצים והמראה הנורא ברגע ההוא, ירדו חדרי לבם, ויקראו בקול: עבדיך אנחנו אדוננו המלך! ובנים נאמנים לצרפת ארץ מולדתנו! וישובו אל המערכה, וכזאת

באור ענין קריעת ים סוף

נבוא אל הבנת ענין קריעת הים, ואיכה היתה תכונת הקריעה הזאת, כפי הוראת הכתובים, כאשר עלה ברצונו יתב' הטביע את חיל מצרים, בים, והוא יתב' יודע כי פרעה ואילו הם בקיאים ויודעים כל גבולי ים סוף, ומוצאיו, ולא ירצה לרדוף אחרי בני ישראל אל תוך הים כמו שהקשינו (באות ו) ואף כי לא יפלא ממנו יתב' להביאו שמה בע"כ שלא ברצונו, בכל זאת אין דרכו בקדש לבטל ביד חזקה את בחירת האדם שהוא אחד מחקיו יתב' שחקק בבראשית, ועוד כי ע"כ לא יכירו באי עולם את יכלתו ונפלאותיו, ומי ימלל גבורותיו? כאומרו יתב' כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ, ואולם בעבור זאת העמדתיך וגו', ולמען ספר שמי בכל הארץ, וכן כתוב מפורש בפ' בא: לא ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי בארץ מצרים, בכדי שיהיה מזה תועלת רבה לבנ"י למען ילמדו לדעת את ד' כי נורא הוא, [וכמו שפירשתי בספרי אגדת-אזוב, על פסקא כמה מעלות טובות למקום עלינו עיי"ש]. וע"כ הניח לפרעה את

בחירתו

וּמִשְּׂמֹאלָם׃ כג וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם׃ כד וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהָם אֵת מַחֲנֵה מִצְרָיִם׃

אונקלוס

כג וּרְדַפוּ מִצְרָאֵי וְעָלוּ בַתְרֵיהוֹן כֹּל סוּסָוַת פַּרְעֹה רְתִכּוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי לְגוֹ יַמָּא׃ כד וַהֲוָה בְּמַטְּרַת צַפְרָא וְאִסְתְּכֵי יְיָ לְמַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי בְּעַמּוּדָא דְאֶשָּׁתָא וַעֲנָנָא וְשַׁגִּישׁ יָת־מַשְׁרִיתָא

בעל הטורים

שניה שנשקעו: (כד) באשמורת הבקר. ב׳ הכא ואידך ויבא בתוך המחנה באשמורת הבוקר גבי שאול כשלחמו עם אנשי יבש גלעד שהוא עת רצון שהקב״ה עושה בה נס לצדיקים: וישקף. ד׳ הכא ואידך וישקף על פני סדום כמו ששם נדונו באש וגפרית כך נדונו כאן. וישקף אבימלך וישקף ארונה וירא את המלך כמו שהיה אבימלך מלך פלשתים כן היה ארונה מלך כדכתיב את הכל נתן ארונה המלך למלך: ויהם. ב׳ במס׳ דין ואידך ויהם ה׳ את סיסרא לומר כמו שכאן היה עמוד הענן יורד ומלאלא את

רש״י

(מכילתא) : (כג) כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה מגיד שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד : (כד) באשמרת הבקר. (ברכות ג) שלשת חלקי הלילה קרויין אשמורות ואותה שלפני הבקר קורא אשמורת הבקר. ואומר אני לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת כת אחר כת לשלשה חלקים לכך קרוי אשמורת וזהו שתרגם אונקלוס מטרת: וישקף. ויבט כלומר פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו ואסתכי אף הוא לשון הבטה כמו (במדבר כג) שדה צופים חקל סכותא: בעמוד אש וענן. עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט ועמוד אש מרתיחו וטלפי סוסיהם משתמטות (מכילתא): ויהם. ל׳ מהומה אסטורדישו״ן בלעז (בעטייבונג) ערבבם נטל סגניות שלהם. ושנינו בפרק ר״א בנו של רבי יוסי הגלילי כל מקום שנאמר בו מהומה ל׳ הרעשה קול הוא וזה אב לכולן (ש״א ז) וירעם ה׳ בקול

תורת גבריאל

וכזאת קרה אז לפרעה, בראותו כי הערב רב בני ארצו בגדו בו וילכו עם בנ״י, וז״ש: ופרעה הקריב, שהתאמץ להשיב לב בני ארצו ולהמשיך אותם אליו בדברים היוצאים מן הלב,—ויהי כאשר ראו זאת בנ״י פחדו כי נפל ספק בלבם,

באור ענין קריעת ים סוף

בחירתו עפ״י הטבע, ורק נתן חוזק ואומץ בלבבו, וכמש״כ : ואני אחזק את לב מצרים וגו׳, ובתחבולות עשה עמו כביכול מלחמה, כמו שאנו אומרים בפזמון יום ליבשה כו׳, הטבעת בהרמית רגלי בת ענמית וכו׳, ע״כ עשה באופן הזה, שבעוד שהיו בנ״י רחוקים מים סוף, כמלא רוחב מי הים סוף, [לדוגמא : אם במקום מעבר בנ״י הים היה רוחב הים (ממזרח למערב) המש פרסאות, ורוחב מחנה ישראל (מדרום לצפון) היה שלש פרסאות] הוליך הוא יתב׳ את מי הים ברוח קדים עזה כל הלילה אל צד ביאתם של בנ״י, אל שפתו שמצד מצרים, אשר שמה היו בנ״י צריכין לעבור עדיין ביבשה, ונדחו מי הים ממקומם, בערך ג׳ פרסאות מאורך מי הים על שטח ה׳ פרסאות רוחב, ועברו ושטפו את צד היבשה לעומת בנ״י עד אשר נתהוה מהם, ים חדש, במקום היבשה, כי רוח הקדים היה לעומת

דְמִצְרָאֵי: כה וְאַעְדִּי יָת־
גַלְגְלֵי רְתִכּוֹהִי וּמְדַבְּרִין לְהוֹן
בִּתְקוֹף וַאֲמַר מִצְרָאֵי

כה וַיָּסַר אֵת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו
וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם

רש"י

גדול וכו' על פלשתים ויהומם: (כה) ויסר את אפן מרכבתיו. מכח האש נשרפו הגלגלים והמרכבות נגררות והיושבים בהם נעים ואיבריהן מתפרקין: וינהגהו בכבדת. בהנהגה שהיא כבדה וקשה להם במדה שמדדו ויכבד לבו הוא ועבדיו אף כאן

בעל הטורים

הקרקע ועשהו טיט ועמוד האש מרתיחו והיו טלפי סוסיהן משתמטות כך היה בסיסרא וכמו שם גרפם נחל קישון כך בכאן פלטן הים ליבשה: (כה) וינהגהו בכבדות. על שאמר תכבד העבודה:

תורת גבריאל

פן היתה זאת מראש תחבולה וערמה מאת פרעה לשלוח אתם רכבות מבני עמו, להיותם בקרב מחנה ישראל, להתראות להם כגרים גרורים ונכנעים

באור ענין קריעת ים סוף

פני בנ"י ההולכים דרך ים סוף. שהרי רוח הקדים נשא את הארבה אל מצרים ורוח ים הוליא את הארבה ויתקעהו ימה סוף, ולפי"ז ישראל שהלכו ממצרים אל ים סוף היה רוח הקדים מתנגד להם, וע"כ כשהוליך ד' את מי הים ברוח קדים עזה כל הלילה נשטפו ובאו בכח הדוחה אותם אל היבשה שלפני שפתו, שמשם צריך מחנה בנ"י לבוא אל הים, ומאשר טבע המים להתפשט ולשטוף, ועפי"ז לא היה שטח קרקע הים שנדחו מימיו יכול להשאר חרבה, כי המים שבצדדיו היו מתפשטים שם, ע"כ מגערת ד', נצבו מי הים כמו נד משני הצדדים, של השטח ההוא שנתרוקן מן המים, ונשאר השטח ההוא מקום חרבה—היינו שנשאר כך חרב ויבש, והודיע הכ' עוצם תוקפו של הנס, שלא תאמר כי נקפאו המים שמהצדדים, ונעשו מקשה כקרח, לא כן הוא! אלא שעדיין נשארו נוזלים, ובכל זאת נצבו ועמדו על מקומם מימין ומשמאל, ואחרי שהורקו מי הים מן השטח הנ"ל, ונערמו על שפתו, אילו היה נשאר קרקע התהום עמוק כמו שהיה בעומקו, היה קשה לבנ"י לעבור בו גאולים שהיה עליהם לרדת מעמקים ואח"כ לעלות הר גבוה, ע"כ קפא התהום וצף ועלה למעלה להשוות פני שטח הים שוה ליבשה [כל שטח מקום יבושת המים, עם מקום עמידת המים כמו נד וחומה מימינם ומשמאלם והיו חומות המים שבתוך הים, שוים בגובה כמו חומות המים שהיו לבנ"י בתוך הים שנתהוה ביבשה] לבל יצטרכו ישראל לרדת במצולת התהום מטה, ולעלות אח"כ בגובה אל שפתו השניה,—וזהו כונת השיר ששבחו גאולים: וברוח אפך! שנהגת כל הלילה ברוח קדים, נערמו מים, ועלו מי הים על שפתו ביבשה ונעשה שמה ים חדש, ולמען לא ישטפו במקום היבשה שנעשה בתוך הים מים חדשים, הנה, נצבו המים, משני הצדדים כמו נד וחומה, ושמא תאמר כי נקרשו כמו גליד, ע"ז אמרו: נוזלים, נשארו בנזילתן כמו שהיו, [מלת: נוזלים בבינוני, היא תאר הפעל של „נצבו" ופירושו: (אין פליסענדען צושטאנד). וכמו: שוכב יָשֵׁן (ש"א, כו.) ליעגט שלאפענד, וכידוע בדרכי הלשון]. שכל ישראל ראו אותם נוזלים, ועומדים על מקומם, ואח"כ, קפאו צפו וגבהו תהומות שבלב ים, ועלו למעלה, בכדי להישיר את מקום מעבר בנ"י, וכל הניסים האלו נעשו ברצונו ית"ש תכופים זה אחר זה [וזהו ראוך יחילו הרים (וזה יתבאר לקמן בביאור הכ' בצאת ישראל ממצרים וגו', ההרים רקדו כאלים וגו', כי העתקת ההרים ממקומם

אָנ֙וּסָה֙ מִפְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל כִּ֣י יְהֹוָ֔ה נִלְחָ֥ם לָהֶ֖ם בְּמִצְרָֽיִם׃ פ

נֵעִירוֹק מִן־קֳדָם יִשְׂרָאֵל אֲרֵי דָא הִיא גְבוּרְתָּא דַייָ דַעֲבַד לְהוֹן קְרָבִין בְּמִצְרָיִם׃

רש"י

וינהגהו בכבדות: נלחם להם במצרים. במצריים. ד"א במצרים בארץ מצרים שכשם שאלו לוקים על הים כך לוקים אותם שנשארו במצרים:

תורת גבריאל

לפניהם, למען היותם לאורבים במחנה ישראל, ולהודיע לפרעה מכל הנעשה בתוכם, ולעזרו במלחמה עליהם, ולערוך בעת מלחמה גם עמהם לגרשם מתוכם

באור ענין קריעת ים סוף

ממקומם תסבב שטיפת המים על פני ארץ, עיי"ש) זרם מים עבר, פי' כאשר עבר זרם מים (ע"י רוח הקדים) ממקומו, אל מקום אחר, אז תיכף לזה נתן תהום קולו, לעשות ולקיים פקודתו (כקול פקיד הצבא המצוה על בני החיל בתחת פקודתו להגביה את כלי זיינם מעלה!), ועי"ז רום ידיהו פי' כחו נשא, ודוק] הן המה קצות דרכי אל בתוך הים. ועתה, אתה המעיין המבין, שובה ונחזה מה היה למי הים שנעתקו אל היבשה, הנה עליהם יספר הכתוב כי אחרי שבאו מי הים אל מקום היבשה ולקחו עֲמִדָתָם במקום שבנ"י צריכים לעבור, ומעתה יחסמו את הדרך לפני בנ"י כמובן, ע"ז יספר הכתוב: ויבקעו המים, שנבקעו המים שנקוו אז אל מקום היבשה ונחלו לשתים, אחת הנה, ואחת הנה, [כמו צבא הקיר"ה בימי החגים והכבוד, כשיבואו תכופים מבתי מעונותם אל רחוב הנועד, אח"כ יחצו לשני צדי הרחוב לפנות מקום למשמרת הכבוד, ושרי המלוכה לעבור בתוכם], וגם שמה עמדו המים כמו, נד, נוזלים, והניחו מקום לבנ"י לעבור בתוכם, כרוחב שטח היבושת והחרבה שהיה בתוך הים, — ומעתה לא יתפלא על פרעה וחילו [מה שהקשינו באות וא"ו] האיך רדפו המצרים אחרי בנ"י בתוך גבול מי הים, כי באמת לא היו שם מים מעולם, ומניין יהיו יודעים כי יש חדש נהיה שם בין לילה? וגם ראו כי בנ"י הולכים שם, הלכו גם המה כבהמה בבקעה תרד! וסיפר הכתוב עוד ממפעלות תמים דעים ונפלאותיו אשר עשה [קודם עשית כל הדברים הנ"ל] בכדי שלא ירגיש פרעה וחילו את ערימת המים שיערמו אל היבשה משני צדי המעבר, [בהקדם מה ששמעתי מפי אאמו"ר הרב זצ"ל מה שפירש הכתוב בפ' משפטים השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו, כי הנה שר ופקיד שהוקם מטעם המלך על משמרתו כמו (פאליציי מייסטער וכדומה) לו הרשות למחות בעניני עצמו ברצונו, ויוכל למחול למי שעושה עול לו לעצמו, אבל לאדם שימרה את חוקי המלך אין בידו למחול, יען כי על זה הוקם ונתמנה לשמור ולהקים חוקי המלך ומשפטיו, ואם לא ישמור משמרתו זאת, הנה יבטל הוא בעצמו את תפקידו ותאר כבודו הנתון בידו, מאת המלך. וכן הוא הדבר כביכול במלאכי ד', אשר כל מה שעושים הוא עפ"י פקודתו ית"ש, וע"כ נשתתף שם „אל" בשמותם, להורות כי בכח ד' הוא עושה מעשהו, וכי על משמרת פקודתו הוא עומד, ע"כ לא יוכל לוותר ולעשות נגד רצונו ית', וזהו אומרו ית': הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו', השמר מפניו ושמע בקולו, אל תמר בו, כי לא ישא לפשעכם, יען, כי שמי בקרבו, והאיך יעשה נגד משמרת פקודתו? ע"כ והפח"ת, והיו שפתותיו דובבות בקבר]. והנה כל דבר שיעשה המלאך לרצונו ובשליחותו, הנה אז בעת עשותו פקודתו ית' הוא נקרא מלאך הא', וכמש"כ

עושה

כו וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה אֲרֵים יָת־יְדָךְ עַל־יַמָּא וִיתוּבוּן מַיָּא עַל־מִצְרָאֵי עַל־רְתִכֵּיהוֹן וְעַל־פָּרָשֵׁיהוֹן׃

רביעי כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ

רש"י

(כו) וישבו המים. שזקופים ועומדים כחומה ישובו למקומם ויכסו על מצרים:

תורת גבריאל

ולהרחיקם מהם, יראו ג"כ פן המה באמת גרי צדק ואוהבים נאמנים להם, וע"כ לעת מבוכה גדולה כזו נשאו עיניהם לשמים להורותם מה יעשו, וזשאה"כ:

באור ענין קריעת ים סוף

עושה מלאכיו רוחות, משרתיו אש, לוהט, ובעת פעולתו הוא נקרא הולך, כי הולך הוא לעשות רצון קונו, אבל בעת שהוא שובת ממעשהו הוא נקרא עומד, ואינו נקרא עוד בשם מלאך ד', ומאשר כי בליל עברם את הים, היה עמוד האש משמש והולך לפני בנ"י עפ"י מצותו ית', לכן נקרא אז בשם מלאך הא' ה ה ו ל ך, אבל עמוד הענן שלא היה אז משמש כלום, לא נקרא אלא בשמו לבד, וגם לא ה ו ל ך אלא ע ו מ ד, ויען כי רצה השי"ת להחשיך עיני פרעה ואילו שלא יראו מכל הנעשה במקום הים החד ש הזה שנעשה אז ב י ב ש ה, ע"כ נסע מלאך האלהים [הוא עמוד האש המשמש בלילה] ה ה ו ל ך אז לפני מחנה ישראל, וילך לשמש את בנ"י מאחריהם להאיר לפני בנ"י מאחריהם, וכדי שלא יהנו מאורו גם מחנה מצרים, החליף עמוד הענן את מצבו, ויסע ויעמוד מאחריהם. ופירש הכתוב ביתר ביאור את מקום מצבו של עמוד הענן בעת ההיא, כי בא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, אחרי עמוד האש והיה גם הוא חוצץ בין מצרים לישראל, והיה מזה הענן והחשך למצרים, ויאר את הלילה לישראל, [ולא תקשה: כיון שעמוד הענן נכנס ועמד לפני מחנה מצרים, הרי כבר חשכו עיניהם של המצריים, מראות, ולמה איפוא היה צריך עמוד האש להחליף מקומו? התשובה בזה היא פשוטה: כי אילו היה נשאר במקומו ל פ נ י מחנה ישראל, היה אורו מתפשט להפיץ נגוהות גם למחנה מצרים, ועמוד הענן לא היה מספיק לחוץ בפני אורו הזורח מגבוה וממרחק כי מחיצה רחוקה מן האור לא תוכל לכסות את האור לגמרי] ומאשר כי בטבע הענן והאש בהיותם נפגשים זה בזה תוליד התנגשותם רעמים וברקים, ויחרדו המצריים מקול ההמולה, וירגישו כי פח טמון להם במקום הזה, וישובו על עקבם למצרים, ע"כ שמר ד' אותם שיהיה הבדל בין הענן והאש ולא יתקרבו יחד, וזהו אומר, ולא קרב זה אל זה—ר"ל: הענן והאש—כל הלילה, עד אשמורת הבוקר אשר כבר עברו מחנה מצרים הרבה מהם את גבול היבשה, ונכנסו בחפזם אל תוך הים, וכמו שנבאר להלן, אז השקיף ד' אל מחנה מצרים— בעמוד אש וענן—שהקריב אותם זה לזה, ויצאו רעמים וברקים, ע"זאה"כ: ויהם—בזה—את מחנה מצרים, כאשר יבואר להלן. [והמגס היינו יכולין לפרש שמה שאה"כ: נצבו כמו נד נוזלים לא קאי על מי הים, שהם לא הוצרך לזה יען שקפא התהום למעלה, והוא חסם את מי הים מעבור עליו, שהיה גבהו כגובה המים, וכוונת הכתוב רק על ערימות מים של הים שנעשה ביבשה, משני צדי בנ"י, אך מן הכתוב הנאמר בסוף ובנ"י הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חומה וגו', ונראה שהמים שבתוך הים גם הם עמדו כמו

חומות

וְעַל־פָּרָשָׁיו׃ כז וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־
יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת

כז וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת־יְדֵהּ עַל־
יַמָּא וְתָב יַמָּא לְעִדַּן צַפְרָא

בעל הטורים

(כז) לפנות בוקר. ב' הכא ואידך יעורה אלהים לפנות בקר בפזרס אלהים לפנות

רש"י

(כז) לפנות בקר. לעת שהבוקר פונה לבא: לאיתנו. לתקפו הראשון: נסים לקראתו. שהיו

תורת גבריאל

וישאו בנ"י את עיניהם „ויראו" כי הנה „מצרים" נוסע אחריהם, כלומר: כי יש להם מצרים במחנה, אשר המה נוסעים אחריהם, ע"כ יראו מאוד, ויצעקו בנ"י אל

באור ענין קריעת ים סוף

חומות, ע"כ נראה יותר כמו שפי' למעלה]— ומתוך כל מה שהקדמנו למעלה, שנעשה שינוי בנס בשני מקומות, היינו: שנעשה על מקום היבשה ים חדש, נבין את שנוי הלשונות, כי בפסוק ראשון נאמר בתוך הים ביבשה, פירושו: בתוך הים, שנעשה ביבשה, ועל מקום שבים, האמיתי שנעשה אז יבשה, עליו נאמר אח"כ: ביבשה בתוך הים, ר"ל: ביבשה, שנעשה, בתוך הים,—וידוע כי שר הפלך בתוך גבול תחומו אשר הוא שליט בו, אם יפגע אדם בכבודו, וימלא חמה יוכל לעשות בו נקם כרצונו על דעת עצמו ואינו צריך להביאו לבית המשפט לא כן בהיותו מחוץ לגבול ממשלתו, במקום ממשלת שר פלך אחר, ושם יפגע בו אדם, לא יוכל להתרגש ולהתנקם ממנו, על דעת עצמו, כי אם להגישו בפלילים לפני השליטים שמה, והמה יעשו לו דין, כן הוא הדבר הזה, הנה השר של הים ניתן לו גבול לממשלתו בתוך התחומו של ים אשר חק עולם הוא לו מאת מלכו של עולם ית' ולא יעברנהו, אבל בצאתו חוץ לתחומו על היבשה, שם אין לו שום שליטה לחוות דעַ, שלטנות, וזהו מאמר הכתוב כי בתחילה בעת שבאו בנ"י לעבור בתוך הים, — החדש שנעשה — ביבשה, שהוא אינו שייך לתחום שר של ים, שם לא היה יכול לקטרג ולהעלות חימה עליהם, כי במקום הזה איננו שום תקיף ובעל

דעה, ע"כ המים היה להם אז חומה, כמו נד, מימינם ומשמאלם, אבל כשנכנסו בנ"י אח"כ לתחומו כמש"כ: ובנ"י הלכו ביבשה, —היינו: המקום שנתיבש בשביל בנ"י— בתוך הים, אז קיטרג עליהם שר של ים להעלות עליהם חמה [חסר וא"ו] על מה שעבדו ע"ז וזה נכון למאוד בעז"ה. ומעתה נבוא לגמור הפרשה הרביעית בסיפור גמר הנס וסופו:

הנה לפי"מ שהקדמנו בפ' הראשונה, שהיו במחנה מצרים שלשה מיני גייסות, היינו: חיל רגלי, המכונים לפעמים בשם מצרים סתם, ופרשיו, ורכבו, ומסדר עורכי המלחמה, כי חיל הרגלי הולך בראש המחנה, ומאחוריהם הרכב, ואחריהם הפרשים, ע"כ סיפר הכתוב כי כן היה הסדר ברדפם אחרי בנ"י, כמש"כ: וירדפו מצרים, המה חיל הרגלי, ויבואו אחריהם כל סוס פרעה ומפרש הכ' בפרט, היינו רכבו, ואח"כ פרשיו, אל תוך הים, עפ"י סדר מערכי מלחמה, והלכו כן כל הלילה במשטר הזה ויהי באשמורת הבוקר וישקף ד' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן, והקריבן יחד זה אל זה, ועי"ז נתהוו רעמים וברקים, ויהם את מחנה מצרים, היינו: חיל הרגלי, כי המה הראשונים במחנה שהיו קרובים אל עמוד האש והענן, נתהוממו ונטרפה דעתם מאימת פתאום, ועליהם נאמר: ויאמר מצרים

בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם׃ כח וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה (*) הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד׃ כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם

*) צורת כתיבת השירה עם הפסוקים לפניה ולאחריה נדפס בסוף הספר ומשם יעתיקה הסופר.

אונקלוס

לְתֻקְפֵּהּ וּמִצְרָאֵי עָרְקִין לְקַדָּמוּתֵהּ וְשַׁנִּיק יְיָ יָת־מִצְרָאֵי בְּגוֹ יַמָּא׃ כח וְתָבוּ מַיָּא וַחֲפוֹ יָת־רְתִכַּיָּא וְיָת־פָּרָשַׁיָּא לְכֹל מַשִּׁרְיַת פַּרְעֹה דְּעַלּוּ בַתְרֵיהוֹן בְּיַמָּא לָא־אִשְׁתְּאַר בְּהוֹן עַד־חָד׃ כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הֲלִיכוּ בְּיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא וּמַיָּא

תולדות אהרן. ומצרים נסים. סוטה יא: וינער ה׳, סנהדרין צב:

רש"י

מהוממים ומטורפים ורצין לקראת המים: וינער ה'. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והתחתון למעלה כך היו עולין ויורדין ומשתברין בים ונתן הקב"ה בהם חיות לקבל היסורין: וינער. ושניק והוא לשון טרוף בלשון ארמי והרבה יש במ"א: (כח) ויכסו את הרכב וגו' לכל חיל פרעה. כך דרך המקראות לכתוב למ"ד יתירה כמו לכל כליו תעשה נחשת. וכן (שמות כז) לכל כלי המשכן בכל עבודתו ויתדותם ומיתריהם לכל כליהם

בעל הטורים

בוקר: לאיתנו. אותיות לתנאיו שהתנה הקב"ה עם הים במעשה בראשית שיבקע לפני ישראל: (כט) חמה מימינם ומשמאלם. חמה כתיב הסר שהקב"ה

תורת גבריאל

ד'—עד שהשביע אותם מרעמ"ש ויאמר: „אל העם" כלומר: אודות העם, המה הערב רב, אל תיראו, כי המה תמימים עמכם:

באור ענין קריעת ים סוף

אנוסה מפני בנ"י וגו', והתחילו להפוך עורף ולנוס, אבל יתר החיל הבאים אחריהם, המה הרכב והפרשים, לא התרגשו כל כך מקולות הרעמים והברקים שהיו רחוקים מהם, המה אמצו את לבם לכנוס לתוך הים, ומצרים המה חיל הרגלי, שבו לאחור, עד שבשובם לנוס נהפך עליהם הסדר כדרך הנבהלים והדחופים, שזה הולך קדים, וזה שב לאחור, ואח"כ כאשר נהפכו להיות חיל הרכב לפנים וראו גם המה את המהומה מעמוד אש וענן ורצו גם המה לנוס ולשוב אחור, אבל ע"י הרעמים והקולות הוסרו אופני מרכבותם, ובכבדות התחילו להפוך פניהם בשובם, והפרשים נדחקו ובאו אחריהם בים עד שהפרשים שהיו אחרונים בתחילה, עמדו כעת בתוך הים בראשונה והחיל הרגלי שהיו הראשונים בבואם לים, היו עתה הראשונים בנוסם, והרכב נשארו עומדים על מעמדם בים רק הפכו פניהם לנוס, ובזה מדוקדק היטב מאמרו ית' למשה: נטה את ידך על הים, וישובו המים, על מקומם שהיו בתחילה, ובשובם יפגעו מתחילה—על מצרים, הוא חיל הרגלי, על רכבו—שהמה באמצע, ועל פרשיו,—העומדים

עתה

וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם
וּמִשְּׂמֹאלָם׃ ל וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם
וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת

אונקלוס

לְהוֹן שׁוּרִין מִיַּמִּינֵהוֹן
וּמִסְּמָאלֵהוֹן׃ ל וּפְרַק יְיָ
בְּיוֹמָא הַהוּא יָת־יִשְׂרָאֵל
מִידָא דְמִצְרָאֵי וַחֲזוֹ יִשְׂרָאֵל
יָת־מִצְרָאֵי מֵיתִין עַל־כֵּיף

תולדות אהרן. והמים להם. יומא ד : וירא ישראל את מצרים. פסחים קיא. זבחים סו :

בעל הטורים

נתמגלה עליהם חמה על פסל מיכה שעבר עמהם בים והיינו דכתיב ועבר בים צרה ס"ת רמה בהוא בגימ' פסל מיכה :

רש"י

ואינם אלא תקין לשון : (ל) וירא ישראל את מצרים מת. שפלטן הים על שפתו כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים מצד זה כך הם עולין

תורת גבריאל

וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים. וירא ישראל את היד הגדולה וגו'. יל"פ עפי"מ שידוע כי במה שהקב"ה נפרע מן הרשעים מדה

באור ענין קריעת ים סוף

עתה בים אחורי כל המחנה כמו שביארנו, כי בנוסם נהפך הסדר מכפי שהלכו מתחילה אל תוך הים, וכפי מה שבארנו למעלה בפירוש הכתוב : ויבקעו המים, היינו: שנחלו המים שנעתקו מהים על היבשה לשנים בנטות משה את ידו, ונתחלקו אחת הנה ואחת הנה, כמו שורות גדודי הצבא הנחלקים על פני צדי הרחוב, הנה אח"כ בכלות סדר כבוד החגיגה, ויתעתדו לשוב אל אהלי משכנות הצבא, הלא הראה כי ראשית דרכם להתחבר ולהתאגד יחד, כבראשונה בעת לאתם, אבל עדיין על עמדם יעמודו, ולא יתחילו האחרונים לעקור רגליהם ללכת לשוב אל מקום תחנותם, עד העתק הגדודים הראשונים, כי הראשונים יעצרו מהלך האחרונים כמובן, כדמיון הזה תספר לנו התוה"ק סדר חזירתם האיך היה, כי כאשר נטה מרעה"ש את ידו על הים, הנה שב הים לפנות בוקר מתחילה „לאיתנו" פי' לתוקפו ולחוזקו—ויתחברו שני חצאי הבקיעה אשר נעתקו לצדדים, ושבו אל מקום ערימתם להתאגד בתוקפם, וממקום

התחלת סדר הבקיעה להנפת יד מרעה"ש, עפ"י סדר הזה שבו להתחבר ולהתאגד יחד, ועי"ז פגעו המים ועמדו כמו נד נגד המצרים, המה חיל הרגלי, אשר היו עתה הראשונים, בנוסם, ונעשו ככותל ומחיצה לפניהם ונשטפו ונטבעו בתוך מי הים, וזוהי הוראת הכתוב: ומצרים נסים לקראתו לקראת מי הים שנתחברו ובאו נגדם עד ששטפו כל חלק הים שביבשה, כמו שבארנו, ועי"ז אה"כ : וינער ד' את מצרים בתוך הים, ועכ"ז עמדו המים על מקומם ולא יכלו למוש ממקומם, כל זמן שלא נעתק התהום לשוב לרדת מטה למקומו שמבראשית, כי לא היה להם מקום פנוי עוד, ורק אחר שירד התהום אל מקומו הראשון, אז סיפר הכתוב שנית : וישובו המים—פי' אל תוך הים כבראשונה, אז פגעו בדרכם בהרכב והפרשים השייכים לכל חיל פרעה, אשר באו אחריהם בים ויכסו אותם לא נשאר עד אחד ובנ"י הלכו עדיין ביבשה בתוך הים, כי כל זמן שלא נתקו עוד כפות רגלי בנ"י ממקום עמידתם בים, גם התהום שבאותו מקום עמד על עמדו, רק חלק

התהום

יַמָּא׃ לא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת עַל־שְׂפַת הַיָּם׃ לא וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
גְּבוּרְתָּא יְדָא רַבְּתָא דִּי אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה

תולדות אהרן. וירא ישראל את היד. ברכות נח. סנהדרין צה:

רש"י

מלך אחר רחוק ממנו וירדפו אחרינו: (לא) את היד הגדלה. את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה והרבה לשונות נופלין על לשון יד וכולן

בעל הטורים

(לא) ויאמינו. ב' ויאמינו בה' ויאמינו אנשי נינוה באלהים כדאיתא במדרש שלא נשאר בהם עד אחד שנשאר אחד והוא

תורת גבריאל

במדה, יתקדש שמו יתב' כי יבינו כל כי יש אלהים שופטים בארץ, וכמו שאמר יתרו: עתה ידעתי כי גדול ד' וגו', כי בדבר אשר זדו עליהם, במדה שמדדו בה נמדדו,

באור ענין קריעת ים סוף

התהום של אחריהם ירד, והמים אשר שטפו בשובם לא הגיעו אליהם, והיו מוכרחין להיות נחלקים לצדי בנ"י אחת הנה, ואחת הנה, מימינם ומשמאלם, וע"כ אח"כ: ויושע ד' ביום ההוא וגו', אז ישיר משה ובנ"י וגו'. וכונת לשון „אז" לפי פשוטו, נל"פ באופן זה, שהוא כמו הבונה בירה גדולה, שנמשך זמן הבנין כמה שנים, מפני רבוי המלאכות והפעולות השונות והרבות הדרושים לחפץ תכליתו, הנה אחרי כן בראותו בנינו על תילו גמור ומשוכלל כרצונו, אז לבו שמח מכל עמלו, ומספר בקצרה לאוהביו: התחלתי בהנחת יסודותיו החזקים והנפלאים אשר לעיניכם, והגעתי אל הטפחות החמודות שאתם רואים, ועד הכפתור הנפלא שבראש המגדל ועתה בואו ושישו אתי משוש. כן הקדימה התוה"ק פ' ויושע ד' וגו', עד ויאמינו בד' ובמשה עבדו—שבזה נכללו בקצרה כל הענינים שעשה ד' מן ויקם מלך חדש וגו', עד קריעת י"ס, עד שנגמר והוציא לאור תכלית פעולתו,—ולביאור דברינו נקדים להבין פ' אחד שבפרשה שמות אחרי אומרו ית"ש למשה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, והוציא את עמי ישראל ממצרים, ויאמר משה מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו', והשיב לו השי"ת כי אהיה עמך, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. והקשו המפרשים על נתינת האות הזה, כי אין אות אלא דבר שמראהו עכשו, אבל איך יתכן לתת אות מן העתיד לבוא, אל הקודם, (ועיין מש"כ למעלה בפ' שמות). והנלע"ד: כי הנה ידוע כי תכלית הנפלאות של יציאת ישראל ממצרים להיות לנו יסוד ואבן פינה לבנין התורה להעמידה על בסיס נכון ונאמן לבל תמוט עולם ועד, [וכמו שביארתי בהגדת אזוב בפסקא ואפי' כלנו חכמים וכו' עיי"ש]. וכאשר נראה בחוש כי העיקר הראשון מהי"ג עקרים של אנכי ד' אלהיך—וגו'—הועמד על יסוד אשר הוצאתיך מא"מ מבית עבדים, וכן מצות שבת, ותפלין וציצית וכו', הכל הוא על אותו בסיס נכון ויציב, ומאשר גלוי וידוע לפניו יתב' כי זאת התורה לא תוכל להתקבל לישראל מפי הקב"ה בעצמו לבד, רק ע"י שליח ממנו ית' אשר יהיה נביאו נאמן ביתו, ועפי"ז הנה כל זמן שלא יתברר לעיני בנ"י אמונת אומן בשלוחו אשר שלחו השי"ת למסור תורתו להם, כי הוא הוא נאמן ביתו בלי כל ספק לא יאמינו לו, ולא ירצו לשמוע לקול דברו, כי יאמרו לו: „לא נראה, אליך ד'," והוא כדמיון העשיר,

אשר

יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃ פ

עֲבַד יְיָ בְּמִצְרַיִם וּדְחִילוּ עַמָּא מִן־קֳדָם יְיָ וְהֵימִינוּ בְּמֵימְרָא דַייָ וּבִנְבִיאוּת

תולדות אהרן. ויאמינו בה', עקרים מא. פ' יח:

בעל הטורים

פרעה בהגך לניגוה ומגך בב וזהו ויאמינו אנבי ניגוה כאלהים נזכר למה ברלה במלרים ופל הים: ובמשה. כ' ובמשה עבדו. וידבר העם באלהים ובמשה. לומר לך החולק על רבו כחולק על השכינה והמאמין בדברי חכמים כמאמין בשכינה:

רש"י

לשון יד ממש הן והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור:

תורת גבריאל

וכן אמר דהע"ה (תהלים, ט). נודע ד'— משפט עשה,— אס,— בפועל כפיו נוקש רשע,—דהיינו בעת אשר — מדה במדה—וכאשר הרעו לישראל במים

באור ענין קריעת ים סוף

אשר ימנה סוכן על ביתו וכל עסקיו, ויהיה אצלו כבן בית אשר לפעמים יצטרך הסוכן ללוות איזה הלואה, או לקבל בהקפה איזו סחורה לעסק הבע"ב, הנה כ"ז שלא נתפרסם ונודע גלוי לכל, כי הוא שלוחו וידו של בעה"ב, הגביר, לא יאמינו לו לתת לו הלואה, ולסמוך עליו לגמור עמו איזה מסחר וקנין, באומרם מי יודע אם מילא הגביר את ידו גם בזה, עד אשר יעבור זמן רב בעמדו על משמרתו, ונודע לכל כי ידו כיד הבעה"ב, וכל עסק אשר יגמור יקיים הגביר, בלא שינוי, אז יסמכו עליו ויאמינו בו, לתת לו סחורה בהקפה או הלואות ממון ככל אשר ידרוש, על חשבון הבעה"ב. כן התנהג השי"ת בעשותו את משרע"ה להיות שלוחו ית"ב' אל פרעה להיות יוצא ונכנס בכל העסק הזה, והוא ית"ב' קיים את כל דברי משה עבדו, הן בקבעו זמן לביאת המכה, והן להסרת המכה, והכל בהפלאה ובדקדוק, למחר, או כחצות, וכדומה, ועי"ז השתרשה בלב בנ"י אמונה אומן גם במשרע"ה, כי הוא נביאו נאמן ביתו, וכל דבריו המה דברי הקב"ה שהוא מצוהו לדבר, ולעשות.—ע"כ כאשר

שאל משה מאת ד': מי אנכי וגו' וכי אוציא את בנ"י ממצרים, פי': הלא אין בכחי לעשות זאת, השיב לו השי"ת כי אהיה עמך — והיה לפלא בעיני מרעה"ש אחרי כי השי"ת בכבודו ובעצמו יהיה עמו בכל מעשיו, א"כ למה צריך השי"ת לצרף גם אותו אליו? הרי יכול השי"ת לעשות כל אלה לבדו, ע"ז אמר לו השי"ת, הנה לדבר הגאולה אינני צריך לך כלל, ועכ"ז הנני רוצה לעשות זאת, על ידך, רק למען יהיה עליך האות כי אתה משולח ממני ואנכי שלחתיך. וזהו אומרו ית': וזה—רק— לך האות, שידעו כי אנכי שלחתיך, וזה נצרך מאד לתכלית אחרת, כי בהוציאך את העם ממצרים, הנה אז תעבדון את הא' על ההר הזה, ותנתן התורה על ידיך, ואם לא תתעסק אתה כעת בשליחותי זאת לא יתנו אמון בך, ובלעדי שליח וממוצע לא יוכלו לקבל התורה מאתי, [וזהו מה שאה"כ: פדות שלח לעמו, ע"י שליח, ואם תשאל: למה לא פדה את עמו הוא בעצמו ולבדו דע כי עי"ז צוה לעולם בריתו היא התורה]. וזהו מה שכתבנו שנעשה כעת חשבון [באלאנס]. מכל מעשה ד' אשר עשה. א) ויושע ד' ביום

ההוא

טו א אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה

מֹשֶׁה עַבְדֵּהּ׃ א בְּכֵן שַׁבַּח־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת־תֻּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם־יְיָ וַאֲמָרוּ לְמֵימַר נְשַׁבַּח וְנוֹדֵה קֳדָם־יְיָ אֲרֵי־אִתְגָּאֵי עַל־

תולדות אהרן. אז ישיר. ראש השנה לא. סוטה כז. סנהדרין צא: ע"ז כד: ויאמרו לאמר. סוטה ל: אשירה לה'. חגיגה יג. סוטה כז. ל:

רש"י

(א) אז ישיר משה. אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה וכן (יהושע י) אז ידבר יהושע. וכן (מ"א ז) ובית יעשה לבת פרעה חשב בלבו שיעשה לה. אף כאן ישיר אמר לו לבו שישיר וכן עשה. ויאמרו לאמר אשירה לה'. וכן ביהושע כשראה הנס אמר לו לבו שידבר וכן עשה ויאמר לעיני כל ישראל. וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר ישראל פירש אחריו עלי באר ענו לה. (מ"א יא) אז יבנה שלמה במה. פירשו בו חכמי ישראל שבקש לבנות ולא בנה למדנו שהיו"ד ע"ש המחשבה נאמרה זהו ליישב פשוטו. אבל מדרשו אחז"ל מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה וכן בכלן חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה. ואין לומר וליישב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בל' עתיד והן מיד כגון

בעל הטורים

(א) אז ישיר. ב' הכא ואידך אז ישיר ישראל. לומר אע"פ שלא הזכיר שם משה מ"מ גם הוא אמר שירה כמו בכאן אלא שלא הזכירו שלקה ע"י המים: אז ישיר. אמר בלשון שנתרעמתי ומאז באתי אל פרעה באותו לשון אתחיל לשבח ולקלס: ישיר. יו"ד שיר ביו"ד שירות הם. ים. באר. האזינו. יהושע. דבורה. חנה. דוד. שלמה. חזקיה. ושירה לעתיד: אשירה. ג' הכא ואידך אנכי לה' אנכי אשירה כמו בכאן שטבעו בים סוף גם שם נחל קישון גרפם ואידך אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו על שם גפן

תורת גבריאל

להשליכם היאורה, ומפלתם היתה ג"כ במים, וז"ש: וירא ישראל—שהתבוננו בראותם—את מצרים מת על שפת הים, —מדה במדה—את היד הגדולה

בל

באור ענין קריעת ים סוף

ההוא את ישראל מיד מצרים. ב) שנתקיימה במילואה הבטחת דן אנכי, וזהו: וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, ומה היתה התועלת מכל אלה? לזה אמר: וירא ישראל את היד הגדולה וגו', וייראו העם את ד', ונגמר כל התכלית בשלימות, כי ע"ז האמינו בד', וגם בראותם כל הגדולות שעשה משה, האמינו כי משה עבדו עבד נאמן לו, והוא שלוחו של מקום, ע"כ אמר: אז כאשר נגמר הדבר בשלימות, ישיר משה ובנ"י וגו'. כלומר: הגיעה העת לומר שירה! כי כ"ז שהענין היה עומד עדיין באמצע מעשהו, אין מקום עוד לשירה, כמש"כ: ואני בחסדך בטחתי, פי' כשאני עומד עדיין במעמד הבטחון שאני בוטח בחסדך שתעשה עמדי שתושיעני, אז רק יגל לבי בישועתך, כי לבי כ"כ בטוח בך, שכבר גיל יגיל קודם הישועה, ואימתי אשירה לד', כאשר יהיה כבר גמל עלי,*) וכה"א כי שמחתני ד' בפעליך, כי המלאכה שהיא עודנה באמצע עשייתה יונח על כל חלק ממנה רק שם „פעולה", וכשתגמר הפעולה בשלימותה תקרא „מעשה", ע"כ הוא אומר: כי שמחתני ד' בפעליך — ר"ל: אף כשמעשיך עודם בתאר פעולה, [כי בחכמתו של דוד הבין עלילותיו יתב' מראשיתם להבין לאחריתם]. וכשאזכה לראות מעשה ידיך בשלימות, אז ארנן:

*) הוראת שרש גמל, כמו גמר, כמו: „ויגמול שקדים" (במדבר, יז) וכיו"ב הרבה

כִּֽי־גָאֹ֣ה גָּאָ֔ה ס֥וּס וְרֹכְב֖וֹ רָמָ֥ה
בַיָּֽם׃ ב עָזִּ֤י וְזִמְרָת֙ יָ֔הּ וַֽיְהִי־לִ֖י
לִֽישׁוּעָ֑ה זֶ֤ה אֵלִי֙ וְאַנְוֵ֔הוּ אֱלֹהֵ֥י

גֵּיוְתָנַיָא וְגֵאוּתָא דִּילֵהּ הִיא סוּסְיָא וְרָכְבֵהּ רְמָא בְיַמָּא׃ ב תָּקְפִּי וְתֻשְׁבַּחְתִּי דְּחִילָא יְיָ וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ וַהֲוָה־לִי לְפָרֹק דֵּין אֱלָהִי וְאֶבְנֵי לֵהּ

תולדות אהרן. זה אלי. שבת קלג. סוכה יא. סוטה לא. בתרא יז. סנהדרין סב. מנחות כז. נג. שבת קלג:

בעל הטורים

ממצרים תשיע: (ב) עזי. ג' הכא ואידך בתלי' ואידך עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה ובאתכם מים בששון ממעיני הישועה זה שאחז"ל שמים מתוקים היו נוזלים מקרקע הים ובאתו

רש"י

(איוב א) ככה יעשה איוב (במדבר ט) על פי ה' יחנו. ויש אשר ישכון הענן. לפי שכן דבר ההווה תמיד ונופל בו בין ל' עתיד בין ל' עבר אבל זה שלא היה אלא לשעה אי' יכול ליכנו בל' הזה: כי גאה גאה. כתרגומו. (ד"א בא הכפל לומר שעשה דבר שא"א לבשר ודם לעשות כשהוא נלחם בחבירו ומתגבר עליו מפילו מן הסוס וכאן סוס ורוכבו רמה בים וכל שאי אפשר לעשות ע"י זולתו נופל בו ל' גאות כמו כי גאות עשה וכן כל השירה תמצא כפולה עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה ה' איש מלחמה ה' שמו וכן כולם ברש"י ישן). ד"א כי גאה גאה על כל השירות וכל מה שאקלס בו עוד יש בו תוספת ולא כמדת מלך ב"ו שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו. שניהם קשורים זה בזה והמים מעלין אותם לרום ויורדין לעומק ואינן נפרדין: רמה. השליך וכן (דניאל ג) ורמו לגו אתון נורא. ומ"א כתוב אחד אומר רמה וכתוב אחד אומר ירה מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום כמו (איוב לח) מי ירה אבן פנתה מלמעלה למטה: (ב) עזי וזמרת יה. אונקלוס תרגום תוקפי ותושבחתי. עזי כמו עזי בשור"ק וזמרת כמו זמרתי ואני תמה על ל' המקרא שאין

תורת גבריאל

שלהקב"ה, והאמינו בו ובמשה אמונת מציאותו ית', א) דרך חקירת
עבדו: *)   השכל, וההסתכלות ברואיו, ב) דרך
זה אלי ואנוהו, אלהי אבי וארוממנהו.   הקבלה ומסורת אבות מנאמן לנאמן,
כי הנה יש שני דרכים להשיג   וכבל או"א משני הדרכים יש בו מעלה
וחסרון

נהל גבים. (תהלים קי"ד) בצאת ישראל ממצרים וגו', הים ראה וינוס וגו', ההרים רקדו כאלים וגו', מה לך הים כי תנוס וגו', ההרים תרקדו כאלים וגו', ומה שיש לדקדק בזה: א) למה הצריך לכפול הדברים בשאלתו, ולא הסתפק לכלול כלם כאחד, לאמר: מה לכם? ב) כפל הלשון מלפני אדון וגו' מלפני וגו'. ג) שהיה לו לומר ההופכי הצור לאגם מים בימים הלמ"ה, כמו שאומר אח"כ חלמיש, למעינו מים. ד) הנה הירדן שזכר פה בדברו מעת צאת ישראל ממצרים, יל"פ כמו שדרז"ל, על ויבקעו המים, שנתבקעו כל מימות שבעולם, ובוודאי היתה ישועת גם בירדן אז, אבל מה ענין רקידת ההרים והגבעות בעת ההיא? והגל"פ עפי"מ שדקדקו המפרשים על דרשתם ז"ל שדרשו לבין: „לאיתנו" לתנאי שהתנית עמו מתחילה, א"כ למה נכתב זה בסיפור שיבת המים, והול"ל לכתוב לבין זה בספרו מבקיעת הים? והנ"ל בזה: כי הנה בעת בריאת השמים והארץ, בתחילה כסו המים את כל כדור הארץ, ואח"כ במאמרו יתב': יקוו המים וגו', נקוו המים אל מקום אחד אשר יסד להם ותתגלה ותראה היבשה כמסופר בבראשית, וכל הנעשה במעשה בראשית חקק השית"ב לחק עולם, ובכללם גם זה שבכל עת שיהיה רצונו להפוך ים ליבשה, כן מתוויכים המים להקוות למקום אחר, ותתגלה שם יבשה אבל בהיפך להתהוות מיבשה ים זהו בכלל שידוד הטבע, שלא היה לזה שרש במעשה בראשית, וכמש"כ (תהלים, קד.) אל מקום זה יסדת להם, גבול שמת בל יעבורון, בל ישובון לכסות הארץ,

לך כמוהו בנקודתו במקרא אלא בג' מקומות שהוא סמוך אלל וזמרת וכל שאר מקומות נקוד שור"ק (ירמיה טו) ה' עזי ומעזי (תהלים נט) עזי אליך אשמורה. וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפו"ם כשהיא מארכת באות שלישית ואין השניה בשו"א בחט"ף הראשונה נקודה בשור"ק כגון עז עזי רק רוקי חק חקי עיל פולו יסוד עולו כל כלו ושלישים על כלו. ואלו ג' עזי וזמרת של כאן ושל ישעיה ושל תהלים נקודה בקמ"ץ חטף. ועוד אין באחד מהם כתוב וזמרתי אלא וזמרת וכלם סמוך להם ויהי לי לישועה. לכך אני אומר ליישב ל' המקרא שאין עזי כמו עוזי

תורת גבריאל

וחסרון, כי בדרך הראשון, המשיג ידיעתו מצד חקירת שכלו הנה הוא מפאר, ומיפה את אמונתו בצלצים ופרחים של חכמה ומחקר, ומרבה בכבוד שמים. אבל לעומת זה יש בו חסרון, כי הוא אינו מכיר את כבודו יתב', אלא כפי כח שכלו, והרי גבול וקץ ניתן לשכל האדם וחקירתו עד פה יבוא ולא יוסיף, ולעולם לא יוכל לשער בתבונתו את רוממותו ית', ולהיפך במי שמאמין מצד מסורת אבות, אף כי לא ירבה כבוד קונו, אבל על ידי קבלת אבותיו הוא יאמין כי אין שיעור וקץ לרוממותו יתב' עד אין חקר, ע"כ טוב לאדם שיאחז לדיק דרכו בשני הדרכים יחד, היינו: ראשית יסוד אמונתו יעמיד ויקים על סלע איתן, היא מסורת אבותינו

ורק בימי נח נבתנו עליהם סדרי בראשית, כי נבקעו כל מעינות תהום רבה וגו', ויכוסו כל ההרים וגו'. אבל מאז והלאה, כבר נשבע הקב"ה מעבור מי נח עוד על הארץ, רק תנאי זה התנה השי"ת שלצורך עמו ישראל בני יעקב עבדו, החובה עליהם לצאת ממקומם לשטוף זרם מימיהם על שונאיהם של ישראל. ותנאי זה היה נתקיים אז ביציאת מצרים ששטפו מי ים סוף על ראשיהם של מצרים במקומות שכבר נחרבו ונעשו יבשה, וזה היה בזכות יעקב, כדאיתא במד"ר בשלח (פ' כא, סי' ח'.) ר' עקיבא אומר בזכות יעקב אני קורע להם את הים וכו'. ובילקוט ע"פ בצאת ישראל ממצרים: נטל הקב"ה רגליו של יעקב והעמידם על הים, וכו'. בצאת ישראל, ישראל סבא, עכ"ל. וכבר ידוע מאמרז"ל (מגילה יח.) ע"פ ויקרא לו אל אלהי ישראל הקב"ה קרא ליעקב אל. ועוד דרז"ל ע"פ אין כאל ישורון, ומי כאל, ישורון ישראל סבא (עיין בילקוט שם), וכבר אמרו החוקרים כי ההרים נעשו במכוון לסתום מי התהום, ובכל מקום שהתהום עמוק ביותר, יגבה לעומתו שיאו של ההר לסתום מי תהום רבה, וזהו שאה"כ: תהום כלבוש כסיתו, על הרים, --ר"ל: בסיבת ההרים,—יעמדו מים, ואינם נפים למעלה כי ההר הוא כמו פקק בפוקקין בו פי הצלוחית, שלא יפרוץ המשקה החזק לעלות מתוכו חוצה, ולכן בעלות רצון מלפניו יתב' להעלות התהום להציף איזה מקום, יסיר אז את ההר שעליו באותו מקום, כמו במוציאין את הפקק להוציא המשקה, וזוהי מליצת נעים זמירות ישראל, הים ראה וינוס למרחוק, הירדן שהוא קטן ממנו, יסוב לאחור מעט ודיו, וזה יספר מן הנס שעשה הקב"ה מן הים יבשה, ואח"כ יספר מפליאותיו יתב', בהשיבו את המים למקומם, ונעשה מן היבשה ים, וע"ז הוא אומר: ההרים רקדו כאילים וגו', שע"י שנעתקו ונסתלקו ההרים והגבעות מלמעלה מאותו מקום, שבו המים לשטוף בזעם, וזהו שמביע המעה"ש את פליאתו ברוממות שירו הקדוש: איככה נעשו שני הפלאים ההפוכים מן הקצה אל הקצה, ובזמן אחד, להיות מתחילה ים ליבשה, ואח"כ יבשה לים, וביאר: כי שנים היו המנהיגים על המלאכה הנשגבה הזאת: האחד, האדריכל הגדול שבעולם, והשני, המצוין הגדול שבתלמידיו, וז"ש: הבקיעה שנס הים, ונעשה מקומו יבשה, היה מפני האדון חולי ארץ, שאמר יקוו המים וגו', ותראה היבשה ושמהו לחוק לעת ניצך כנ"ל, לכן נעתקו המים אל מקום אחר, ונעשה מהים יבשה, ופליאת שובם אח"כ למקומם, היה מפני א' יעקב, שהותנה מתחילה בבבילו, שאם יצטרכו בניו, שתהפך יבשה לים, יהי כן, וע"כ בראשונה נהפך לצור ויבשה אגם המים, ואח"כ לצורך בני יעקב נעשה חלמיש למעינו מים, ודוק:

ולא וזמרת כמו וזמרתי אלא עזי שם דבר הוא כמו (שם קכג) היושבי בשמים (עובדיה א) שוכני בחגוי סלע (דברים לג) שוכני סנה. וזהו השבח עזי וזמרת יה הוא היה לי לישועה וזמרת דבוק הוא לתיבת השם כמו (שופטים ה) לעזרת ה' (ישעיה ט) בעברת ה' (קהלת ג) על דברת בני האדם. ולשון וזמרת ל' (ויקרא כה) לא תזמור (ישעיה כה) זמיר עריצים ל' כסוח וכריתה עוזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל תתמה על ל' ויהי שלא נאמר היה שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה וזה דוגמתו (מ"א ו) את קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב היה לו לומר עשה צלעות סביב וכן (דה"ב ו) ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם היה לו לומר מלך עליהם רחבעם (במדבר יד) מבלתי יכולת ה' וגו' וישחטם היה לו לומר שחטם (שם לו) והאנשים אשר שלח משה וגו' וימותו מתו היה לו לומר (שמות ח) ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזוב היה לו לומר עזב: זה אלי. בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים: ואנוהו. אונקלוס תרגם ל' נוה (ישעיה לג) נוה שאנן. (שם סה) לנוה צאן. ד"א ואנוהו לשון נוי אספר נויו ושבחו

תורת גבריאל

אבותינו הקדושים, כי הוא רם ונשא ולרוממותו אין חקר! אל יניח ידו מלפאר אמונתו בחקירת שכלו כפי כח תבונתו להשיג ע"י ההתבוננות ביצורי תבל וכו', כמש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' יסודי התורה, אשר בזה ימשוך לבו ושכלו לאהוב אותו יתב' עיי"ש. [ובזה יל"פ דברי המשנה (בחגיגה, יא:) כל המסתכל בארבעה דברים מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור ראוי לו כאלו לא בא לעולם, וכל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם, (ובגמ', טז.) כל שלא חס על כבוד קונו מאי היא? רבי אבא אמר זה המסתכל בקשת, רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר, ע"ש. ולדעתי יל"פ עוד כונה בזה שיהיה נמשך אל הקודם, כי דעת רבינו הקדוש מסכמת לזה שתהיה האמונה בלב האדם קנויה לו בשני הדרכים יחדו, כי הנה לשון הסתכלות מורה על רבוי התבוננות בדבר יותר מדאי, וזהו אמרם: כל המסתכל בד' דברים אלו, כלומר שמרבה בחקירת שכלו הרבה יותר מדאי, ואיננו נסוג אחור מלחקור גם במה למעלה וכו' הנה הוא מסוכן לטעות ח"ו ויקצץ בנטיעות, ע"כ ראוי לו שלא בא לעולם, וכמו כן מי שלא חס על כבוד קונו. לסמוך רק על מסורת אבות בלא שום הבנת שכל, רק באמונה לבד, הנה ג"כ ראוי לו שלא בא לעולם, וד"ל, כי נכון הוא]. וידוע פי' הגאון בעל פנים מאירות על מה שאנו אומרים א' אברהם, א' יצחק, וא' יעקב, שם א' בכל או"א מהם, ולא א' אברהם יצחק ויעקב שם א' פעם אחת שיהיה נמשך לכולם, כי אז היה מובן הפירוש, שאברהם השיג ע"י חקירת שכלו, ועי"כ נקרא אלוהיו המיוחד עליו, ויצחק ויעקב קבלו אמונתם ע"י המסורת מאברהם, ע"כ נאמר שם א' בכאו"א כי כל או"א מהם השיג ידיעת אלהותו יתב' בשכלו, עיי"ש. וזהו ששבחו עוברי ים בשירת קדשם, ואמר כאו"א מהם: אני שזכיתי לראות שכינת עוזו יתב' ואוכל לומר זה אלי! שזכיתי להתגלות והכרה—ואנוהו אפשר לי לפאר וליפות את אמונתי בד' כנ"ל, אבל יש קץ להשגתי, אבל כשאצרף לזה לאמר כי הוא ג"כ א' אבי, מצד הקבלה, וארוממנהו בתכלית הרוממות, וד"ל—ובזה יש לכוון דברי המד"ר (שמות פ"ג, סי' א.) ע"פ: ויאמר אנכי א' אביך, הה"ד פתי יאמין לכל דבר, מהו פתי, נער, וכו', בשעה שנגלה הקב"ה על משה, טירון היה משה לנבואה [פי' לשון טירון, שהיתה לו אז הנבואה הראשונה, והיה לענין הנבואה כתינוק רך הנכנס לבית הספר, כן פי' המפרשים]. אמר הקב"ה אם אני נגלה עליו בקול גדול (ר"ל

בחקירת

מַקְדְּשָׁא אֱלָהָא דַּאֲבָהָתַי וְאֶפְלַח קֳדָמוֹהִי׃ ג יְיָ מָרֵי נִצְחָן קְרָבַיָּא יְיָ שְׁמֵהּ׃ ד רְתִכֵּי פַּרְעֹה וּמַשִּׁרְיָתֵהּ שְׁדִי בְיַמָּא וּשְׁפַר גִּבָּרוֹהִי אִטְבַּעוּ בְּיַמָּא דְסוּף׃

אָבִ֖י וַאֲרֹמְמֶֽנְהוּ׃ ג יְהוָ֖ה אִ֣ישׁ מִלְחָמָ֑ה יְהוָ֖ה שְׁמֽוֹ׃ ד מַרְכְּבֹ֥ת פַּרְעֹ֛ה וְחֵיל֖וֹ יָרָ֣ה בַיָּ֑ם וּמִבְחַ֥ר שָֽׁלִשָׁ֖יו טֻבְּע֥וּ בְיַם־סֽוּף׃

תולדות אהרן. ה' איש מלחמה. סוטה סב. סח. סנהדרין צג. צו. ע"ז ב':

רש"י

לבאי עולם כגון מה דודך מדוד דודי לך ואודם וכל הענין: אלהי אבי. הוא זה וארוממנהו. אלהי אבי לא אני תחלת הקדושה אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי: (ג) ה' איש מלחמה. בעל מלחמה כמו (רות א) איש נעמי וכל איש ואישך מתורגמין בעל וכן (מלכים א ב) וחזקת והיית לאיש לגבור: ה' שמו. מלחמותיו לא בכלי זיין אלא בשמו הוא נלחם כמו שאמר דוד (שמ"א יז) ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות. ד"א ה' שמו אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו אוחז הוא במדתו לרחם על ברואיו ולזון את כל באי עולם ולא כמדת מלכי אדמה כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקיו ואין בו כח לעשות זו וזו: (ד) ירה בים. שדי בימא. שדי ל' ירייה. וכן הוא אומר (שמות יט) או ירה יירה. או אשתדאה אישתדי והתי"ו משמש באלו במקום התפעל: ומבחר. שם דבר כמו מרכב משכב מקרא קדש: טבעו. (מכילתא) אין טביעה אלא במקום טיט כמו (תהלים סט) טבעתי ביון מצולה. (ירמיה לח) ויטבע ירמיה בטיט מלמד שנעשה הים

בעל הטורים

מים כשבון: (ד) מרכבות. ד' במס' הכא ואידך ואת מרכבות השמש שרף באש גבי יאשיהו כשביער ע"א מלמד שפרעה ואינו היו מציירין ע"א שלהם בבגדיהם ואידך גבי שבנא מרכבות כבודך שהלך להשלים עם סנחריב ולעבוד ע"א אבל אני לא ידעתי נפשי בשוב ע"א אלא מרכבות עמי נדיב כדכתיב רוכב שמים בעזרך: ומבחר. ב' הכא ואידך ומבחר

תורת גבריאל

בחקירת שכלו) אני מבעתו, בקול כמוך (ר"ל: בהתגלות מועטת) בושר הוא על הנבואה. (ולא יבין) מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו [כלומר אלהי אביך, אלהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב, והאמין בו עפ"י מסורת אבותיך], וכו', אמר הקב"ה איני אביך, (מגד חקירתך) אלא אלהי אביך, בפתוי באתי אליך כדי שלא תירא, וכו', עיי"ש, והבן, ובמק"א יבואר באריכות יותר:

אלהי אבי וארוממנהו, שמעתי מאאמו"ר זצ"ל, כי יש בידו קבלה מאבותיו שבשעה שיאמר זאת בפסוקי דזמרה, יכוון את אביו, שקבל כן מאבי אביו וכו', ובזה יכלול א"ע עם הדורות הקודמים עם דור יוצאי מצרים שאמרו השירה על הים ויהיה נכלל עמהם, וד"ל:

ד' איש מלחמה ד' שמו, הנה מלך בו"ד שהוא מפורסם למלך רב חסד, מצויין בין מלכי ארץ ברחמיו וחסדיו, אם יצטרך לערוך מלחמה, בהכרח לא ימלט ג"כ מלהתאכזר בעריצות נוראה, אם לא יוכל הנצחון להיות בלא זה, ועי"ז יאבד שמו הטוב שהוא מפורסם ברחמים, אבל הקב"ה אשר כבוד שמו מפארים כי רב חסד הוא ומרבה להטיב, הוא ית' גם בעשותו נוראות באהלי חם, ובמלחמתו אשר נלחם במצרים, ועשה בהם שפטים נוראים, עכ"ז נשאר שמו מהולל בגוים, ולא נתמעט בזה כבוד שמו:

ה תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת
כְּמוֹ־אָבֶן׃ ו יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי
בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב׃
ז וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ

אונקלוס

ה תְּהוֹמַיָא חֲפוֹ עֲלֵיהוֹן נְחַתוּ
לְעוּמְקַיָא כְּאַבְנָא׃ ו יַמִּינָךְ יְיָ
אַדִּיר בְּחֵילָא יַמִּינָךְ יְיָ
תְּבָרַת סָנְאָה׃ ז וּבִסְגֵי
תָקְפָּךְ תְּבָרְתִּנּוּן לִדְקָמוּ

בעל הטורים

בחוריו ירדו לטבח בגאתר שטבעו בים ירדו לטבח הבריאים בשלשים שבים: (ה) במצולות. ג' ירדו במצולות ואת רודפיהם השלכת במצולות במתחבאים במצולות. שהיו מתחבאים במצולות כדכתיב ויסי. ספנן והחובן: (ו) בכח. ד' במסורה הכא ואידך הרימי בכח קולך דאיתקש גאולה אתרוגה לרהבוגה. ואידך איש חיל בכח. קול ה' בכח. זהו שאמרו שמדמין אותן לבריותיו: (ז) קמיך. ב' תהרוס קמיך. באון קמיך עולה תמיד.

רש"י

שיש לגמול להם כמדתם שמשעבדו את ישראל בחמר ובלבנים: (ה) יכסימו. כמו יכסום והיו"ד האמצעית יתירה בו ודרך מקראות בכך כמו (דברים ח) ובקרך וצאנך ירביון (תהלים לו) ירויון מדשן ביתך והיו"ד הראשונה שמשמעה ל' עתיד כך פירושו טבעו בים סוף כדי שיחזרו המים ויכסו אותן. יכסימו אין דומה לו במקרא בנקודתו ודרכו להיות בנקודתו יכסימו במלאפו"ם (גם כאן מוכח להיות חולם כמ"ש): כמו אבן. ובמקום אחר צללו כעופרת ובמקום אחר יאכלמו כקש. הרשעים כקש הולכים ומטורפין עולין ויורדין. בינונים כאבן. והכשרים כעופרת שנחו מיד: (ו) ימינך ימינך. שני פעמים כשישראל עושין את רצונו של מקום השמאל נעשית ימין: ימינך ה' נאדרי בכח. להציל את ישראל וימינך השנית תרעץ אויב. ול"נ אותה ימין עצמה תרעץ אויב מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא ימינך הנאדרת בכח מה מלאכתה ימינך הוא תרעץ אויב וכמה מקראות דוגמתו (תהלים צב) כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו (תהלים צד) עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו. נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם. לא לנו ה' לא לנו (הושע ב) אענה נאום ה' אענה את השמים (שופטים ה) אנכי לה' אנכי אשירה (תהלים קכד) לולי ה' וכו' לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם (שופטים ה) עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר (ישעיה כו) תרמסנה רגל רגלי עני (תהלים קלו) ונתן ארצם לנחלה נחלה לישראל עבדו: נאדרי. היו"ד יתירה כמו רבתי עם שרתי במדינות גנובתי יום: תרעץ אויב. תמיד היא רוצצת ומשברת האויב ודומה לו וירעצו וירוצצו את בני ישראל בשופטים (סי' יא). ד"א ימינך הנאדרת בכח היא משברת ומלקה אויב: (ז) וברב גאונך. אם היד בלבד

תורת גבריאל

ח"ו וזשה"כ אף כי ד' איש מלחמה, עכ"ז ד' שמו, שהוא שם הרחמים ב"ה: **וברוב גאונך** תהרס קמיך תשלח חרונך יאכלמו כקש.

יל"פ כי הנה נצחון במלחמה אפשר לפעמים להיות, ע"י שם גבורה של המנצח ופרסומו שיש לו שם בגבורים, ועי"ז יפול פחד גאונו ואימתו על האויב ותהרסנו, כי ירך לבבו ורפתה רוחו, ועי"ז יוכלו גדודיו לעשות באויב כרצונם, וכמש"כ (באסתר ט) ואיש לא עמד בפניהם כי נפל פחדם על כל העמים—וזהו וברוב גאונך—תעשה הרס נורא בקמיך, ואח"כ תשלח חרונך והוא יאכלמו מבלי שום התנגדות—כקש וזהו קרוב לפרש"י—או יאמר כי הגאה והגאון שלו בלבד תספיק

למדי

עַל־עַמָּךְ שַׁלַּחְתְּ רוּגְזָךְ שֵׁיצִנּוּן כְּנוּרָא לְקַשָּׁא׃
ח וּבְמֵימַר פּוּמָךְ חַכִּימוּ מַיָּא קָמוּ כְּשׁוּר אֲזַלַיָּא קְפוּ

תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ׃
ח וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ
כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת

רש"י

רוצצת האויב כשהוא מרימה ברוב גאונו אז יהרוס קמיו ואם ברוב גאונו לבד אויביו נהרסים ק"ו כששלח בם חרון אף יאכלמו: תהרס. תמיד אתה הורס קמיך הקמים נגדך ומי הם הקמים כנגדו אלו הם הקמים על הצדיקים וכן הוא אומר (תהלים פג) כי הנה אויביך יהמיון ומה היא ההמיה על עמך יערימו סוד ועל זה קורא אותם אויביו של מקום: (ח) וברוח אפיך. היוצא משני נחירים של אף דבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם כדי להשמיע אזן הבריות כפי ההוה שיוכלו להבין הדבר כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו וכן (תהלים יח) עלה עשן באפו וכן (איוב ד) ומרוח אפו יכלו וזהו שאמר (ישעיה מח) למען שמי אאריך אפי כשזעפו נחה נשימתו ארוכה וכשהוא כועס נשימתו קצרה (שם) ותהלתי אחטם לך ולמען תהלתי אשים חטם באפי לסתום נחירי בפני האף והרוח שלא יצאו. ולך בשבילך. אחטום כמו נאקה בחטם במסכת שבת (דף נא) כך נראה בעיני. וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן חרה אף כמו (איוב ל) ועצמי חרה מני חורב ל' שרפה ומוקד שהנחירים מתחממים ונחרים בעת הקצף וחרון מגזרת חרה כמו רצון מגזרת רצה וכן חמה ל' חמימות על כן הוא אומר (אסתר א) וחמתו בערה בו ובנוח החמה אומר נתקררה דעתו: נערמו מים. אונקלוס תרגם ל' ערמימות ולשון צחות המקרא כמו (שיר ז) ערמת חטים וגלבו כמו נד יוכיח: נערמו מים. ממוקד רוח שיצא מאפיך יבשו המים והם נעשו כמין גלים וכריות של ערימה שהם גבוהים: כמו נד. כתרגומו כשור כחומה. נד לשון צבור וכנוס כמו (ישעיה יז) נד קציר ביום נחלה (תהלים לג) כונס כנד לא כתב כונס כנאד אלא כנד ואילו היה כנד כמו כנאד וכונס ל' הכנסה היה לו לכתוב מכניס כבנאד מי הים אלא כונס ל' אוסף וצובר הוא וכן (יהושע ג) קמו נד אחד ויעמדו נד אחד ואין לשון קימה ועמידה בנאדות אלא בחומות וצבורים ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפום (חול"ם) כמו (תהלים נו) שימה דמעתי בנאדך. (שופטים ד) את נאד החלב: קפאו. כמו (איוב י) וכגבינה תקפיאני שהוקשו ונעשו כאבנים והמים זורקים את המצרים על האבן

בעל הטורים

ע"כ תהרוס קמיך: תשלח. ה'. תשלח חרונך. מבצריהם תשלח. מלמד כמו שלקו הם על הים כך לקו במצרים והרס מבצריהם ואידך שלח תשלח את האם. תשלח רוחך יבראון. אבל ישראל עברו ביבשה בים כדכתיב תשלח קציריה עד ים מ"מ לא נכנסו לארץ כדכתיב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך שבשלח האבות מעל פניו והמיתם במדבר ולקח את הבנים והכניסם לארץ מ"מ יש להם חלק לעוה"ב כדכתיב תשלח רוחך יבראון: (ח) וברוח. ד' במסורה הכא ואידך וברוח שפתיו ימית רשע. וברוח סער. שברוחו ממית הרשעים ומסערם. ואידך וברוח פיו כל צבאם שאלו הוא מסער ברוח ואלו בורא ברוחו: בלב ים. ג' דין ואידך דרך אניה בלב ים פי' ישראל הלכו בים כדרך ישרה וסלולה כדרך האניה בלב ים כדכתיב דרך לעבור גאולים אבל מצרים הלכו מטורפים כלא

תורת גבריאל

למדי להרוס ולאכול שונאיו כקש, אף בלעדי חיל המשחית שלו, המכונים חרון אפו עברה וזעם וגו', וזהו שאמרו וברוב גאונך—בלבד—תהרוס קמיך, אף אם תשלח מאלך את חרונך, עכ"ז רוב גאונך יאכלמו כקש:

תמלאמו

בְּלֶב־יָם׃ ט אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃ י נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים׃

תולדות אהרן. צללו כעופרת. מנחות נג:

תְּהוֹמִין בְּלִבָּא דְיַמָּא׃ ט דַּהֲוָה אֲמַר סָנְאָה אֶרְדּוֹף אַדְבֵּק אֲפַלֵּג בִּזְתָא תִּשְׂבַּע מִנְּהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלוֹף חַרְבִּי תְּשֵׁיצֵנּוּן יְדִי׃ י אֲמַרְתְּ בְּמֵימְרָךְ חֲפָא עֲלֵיהוֹן יַמָּא אִשְׁתְּקַעוּ כַּאֲבָרָא בְּמַיִן

בעל הטורים

דרך והיו כשוכב בלב ים: (י) צללו. ג' הכא ואידך לקול צללו שפתי. ואידך כאשר צללו בשערי ירושלים. לומר שהביא על מצרים קושות והרב קושות דכתיב לקול צללו והרג מה צללו דהתם דכתיב

רש"י

בכח וגלחמים בם בכל מיני קושי: בלב ים. בחוזק הים ודרך המקראות לדבר כן עד לב השמים. (שמ"ב יח) בלב האלה. ל' עקרו ותקפו של דבר: (ט) אמר אויב. לעמו כשפיתם בדברים ארדוף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי: תמלאמו. תמלא מהם: נפשי. רוחי ורצוני ואל תתמה על תיבה המדברת בשתים תמלאמו תמלא מהם. יש הרבה כלשון הזה (שופטים א) כי ארץ הנגב נתתני כמו נתת לי. ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לז) כמו דבר עמו. בני יצאוני כמו יצאו ממני. (איוב לא) מספר צעדי אגידנו כמו אגיד לו. אף כאן תמלאמו תמלא נפשי מהם: אריק חרבי. אשלוף ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאר ריק נופל בו לשון הרקה כמו מריקים שקיהם. (ירמיה מח) וכליו יריקו. ואם תאמר אין ל' ריקות נופל על היוצא אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיצא ממנה אבל לא על החרב ועל היין ולדחוק ולפרש אריק חרבי כלשון (בראשית יד) וירק את חניכיו אזיין בחרבי מצינו הל' מוסב אף על היוצא (ש"ה א) שמן תורק (ירמיה שם) לא הורק מכלי אל כלי. לא הורק הכלי אין כתיב כאן אלא לא הורק היין מכלי אל כלי מצינו הלשון מוסב על היין. וכן (יחזקאל כח) והריקו חרבותם על יופי חכמתך דחירם: תורישמו. לשון רישות ודלות כמו (שמ"א ב) מוריש ומעשיר: (י) נשפת. לשון הפחה וכן (ישעיה מ) וגם נשף בהם: צללו. שקעו עמקו לשון מצולה:

תורת גבריאל

תמלאמו נפשי וגו' שמעתי מאחי הבכור המופלג ונבון מ' לבי דוב מרגליות נ"י שאבינו ז"ל בליל פורים אחר שקרא המגילה לפניו כשתי שעות לפני פטירתו קרא אותו אליו, ואמר לו הנה אגיד לך מה ששמעתי בשם הגאון המפורסם ר' משה יצחק מיאנאסטאוו זצ"ל שאיתא בילקוט תמלאמו נפשי, בבנים ובבנות, ומנין להם זאת ? ואמר הגאון הנ"ל כי הנה בפ' בא אחרי ששאל פרעה מי ומי ההולכים, השיב לו מרע"ה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו וגו', כי חג ד' לנו, ולכאורה השאלה והתשובה אינו מובן, אמנם כי דרך הבורחים מפני האויב במלחמה, בשעה שמכינים א"ע לברוח משלחים מקודם הצאן והבקר וכל הכבודה שלהם, ואח"כ הטף שהם הבנים והבנות, ומאחוריהם ילכו הזקנים והנערים להגן עליהם וללחום נגד הרודף, ואילו היה משיב משה כסדר הזה היה מבין פרעה כי בדעתם לברוח, אבל מרע"ה השיב בחכמה להפוך הסדר, בנערינו ובזקנינו, מקודם, ואח"כ בבנינו ובבנותינו, ואח"כ

בצאננו

יא מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא
תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃ יב נָטִיתָ
יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ׃ יג נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ
אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ יד שָׁמְעוּ עַמִּים
יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃
טו אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי

אונקלוס

תקיפין: יא לית בר מנך
דאת הוא אלהא יי לית
אלא את אדיר בקודשא
דחיל תשבחן עבד פרישן:
יב ארימת ימינך בלעתנון
ארעא: יג דברתהי בטבותך
עמא דנן דפרקת סוברתהי
בתקפך לדירא דקודשך:
יד שמעו עממיא וזעו דחלא
אחדת נינון דהוו יתבין
בפלשת: טו בכן אתבהילו

תולדות אהרן. מי כמכה באלים ד'. ראש השנה לא. גיטין נו. עקרים פב פ' כג: אל נוה קדשך. בתרא צח:

רש"י

כעופרת. אבר פלוס (בלייא) בלעז: (יא) באלם. בחזקים כמו (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח. (תהלים כב) אילותי לעזרתי חושה: נורא תהלת. יראוי מלהגיד תהלותיך פן ימעטו כמ"ש לך דומיה תהלה: (יב) נטית ימינך. כשהקב"ה מטה ידו הרשעים כלים ונופלים לפי שהכל נתון בידו ונופלים בהטייתה וכן הוא אומר (ישעיה לא) וה' יטה ידו וכשל עוזר ונפל עזור משל לכלי זכוכית הנתונים ביד אדם מטה ידו מעט והן נופלין ומשתברין: תבלעמו ארץ. מכאן שזכו לקבורה בשכר שאמרו ה' הצדיק: (יג) נהלת. לשון מנהל ואונקלוס תרגם ל' נושא וסובל ולא דקדק לפרש אחר ל' העברית: (יד) ירגזון. מתרגזין: ישבי פלשת. מפני שהרגו את בני אפרים שמהרו את הקץ ויצאו בחזקה כמפורש בדברי הימים והרגום אנשי גת: (טו) אלופי אדום אילי מואב. (מכילתא) והלא לא היה להם לירא כלום שהרי לא עליהם הולכים אלא מפני אנינות שהיו מתאוננים ומצטערים על

בעל הטורים

אם תשנו יד אשלת בכם אף הכא קולות וחרב: (יא) באלים. ב' במסורה מי כמוכה באלים. הנחמים באלים. דרשו כל הע"א שעובדים אותה תחת האילנות כמו תחת האלה ורגילים לעשות אשרה שיש לה צל כי יש אשרות שיש להם פירות ואין להם צל ואלו יש להם צל ואין לה פירות אבל הקב"ה צלו נאה ופירותיו מתוקים ויש נו צל והיינו דכתיב בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי: (יג) נחית. ב' במסו'. נחית בחסדך. נחית כצאן עמך. מה הרועה מרעה הצאן כל אחד לפי המרעה הראוי לו כך הענן מנחה אותם כל אחד לפי מהלכו הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו ומה הרועה מרבין הצאן בצהרים שלא יכם שרב ושמש כך היו מוקפים בעננים שלא יכם שרב ושמש: עם זו. ג'. דין ואידך עם זו קנית עם זו יצרתי לי. בעם זו קנית כשגאלת אותם וכאלו יצרתם אז בריה חדשה: (יד) אחז. ב' במסורה דין ואידך אחז בקרנות המזבח מלמד

תורת גבריאל

בצאננו ובבקרנו, יען כי אך חנ ד' לנו, ואין בלבנו כלום, ואחרי שנודע לו כי ברח העם, ע"כ אמר אויב ארדוף אשיג הצאן והבקר וכל הכבודה, אחלק שלל, ואח"כ תמלאמו נפשי בבנים ובנות, בלא מלחמה, ואח"כ אריק חרבי על הנערים והזקנים, ותורישמו ידי, ודפח"ח:

אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען. כי הנה על אדום היתה הציוי ממנו ית'— ואל תתגרו בם וגו'. אבל בכסף תשברו מאתם וגו'. ועל מואב נאמר: ואל תתגר בם מלחמה. מלחמה הוא דלא. הא אנגריא עביד בהו. ועיקר מהלכם היה להוריש את מלכי

מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל
יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃ טז תִּפֹּל עֲלֵיהֶם
אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ
יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ
יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ׃
יז תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ
מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה
מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃
יח יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ יט כִּי
בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו

אונקלוס

רַבְרְבֵי אֱדוֹם תַּקִּיפֵי מוֹאָב
אֲחַדְתִּנּוּן רְתֵיתָא אִתְּבָרוּ
כֹּל דַּהֲווֹ־יָתְבִין בִּכְנָעַן׃
טז תַּפֵּיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא
וְדַחַלְתָּא בִּסְגֵי תָקְפָךְ
יִשְׁתְּקוּן כְּאַבְנָא עַד־דְּיֶעְבַּר
עַמָּךְ יְיָ יָת־אַרְנוֹנָא עַד־
דְּיֶעְבַּר עַמָּא דְנַן דִּי־פְרַקְתָּא
יָת־יַרְדְּנָא׃ יז תַּעֲלִנּוּן
וְתַשְׁרְנּוּן בְּטוּרָא דְאַחְסַנְתָּךְ
אֲתַר לְבֵית שְׁכִנְתָּךְ אַתְקֵנְתָּא
יְיָ מַקְדְּשָׁא יְיָ אַתְקְנוּהִי
יְדָךְ׃ יח יְיָ מַלְכוּתֵהּ קָאֵם
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃
יט אֲרֵי עָלוּ סוּסָוָת פַּרְעֹה

הולדות אהרן. תפל עליהם. סוטה לו: עד יעבור. ברכות ד. כיסה לו. סנהדרין צח. אבות פ"ו: עם זו קנית. פסחים פז. אבות פ"ו: תבאמו. כתובות כב. בתרא קיט. עקידה שער א: פעלת ה'. סנהדרין צב: מקדש ד'. ברכות לג. כתובות ה. אבות פ"ו: ה' ימלוך. ערובין נד. ר"ה לב. אבות פ"ו:

בעל הטורים

באתנו תיו ורעדה והולך לאתנו בקרנות המזבח ועוד תד מליבנה אחרינה במהג כעבותו ולא אתו: (יז) לשבתך. ג' במסו' הכא ואידך בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים. והגירו כדה"י זה שאחז"ל כ"ה שלמטה מכוון כנגד כ"ה שלמעלה. מכון לשבתך פעלת ה' בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך כנגדו. לשבתך בגימ' ירושלים ציון: ידיך. יו"ד יתירה כנגד י' נסים שנעשו במקדש וכנגד י' קדושות שנתקדשה הארץ: (יח) ה' ימלוך. פסוק גומר לך כשיבוא העת שיאמר ה' מלך ה' מלך

רש"י

כבודם של ישראל: נמוגו. נמסו כמו (תהלים סה) ברביבים תמוגגנה. אמרו עלינו הם באים לכלותנו ולירש את ארצנו: (טז) תפל עליהם אימתה. (מכילתא) על הרחוקים: ופחד. על הקרובים כענין שנא' (יהושע ב) כי שמענו את אשר הוביש וגו': עד יעבר. כתרגומו: קנית. חבבת משאר אומות כחפץ הקנוי בדמים יקרים שחביב על האדם: (יז) תבאמו. נתנבא משה שלא יכנס לארץ לכך לא נאמר תביאנו (נ"ל שלא יכנסו לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פ' יש נוחלין ד' קיט ובמכילתא הבנים שיכנסו ולא האבות אף שלא נגזרה גזרת מרגלים עדיין מ"מ ניבא ולא ידע מה ניבא מהרש"ל): מכון לשבתך. מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת: מקדש. הטעם עליו זקף גדול להפרידו מתיבת השם שלאחריו המקדש אשר כוננו ידיך ה'. חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת שנא' (ישעיה מח) אף ידי יסדה ארץ ומקדש בשתי ידים ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לבא שכל המלוכה שלו: (יח) לעולם ועד. לשון עולמית הוא והוי"ו בו יסוד לפיכך היא פתוחה אבל (ירמיה כט) אנכי היודע ועד שהוי"ו בו שמוש קמוצה היא: (יט) כי בא

תורת גבריאל

כנען ולרשת את ארצם. והנה השומע הוא מתבהל ומשתומם לשמע אזן, ע"כ דבר מבהיל אף שאינו נוגע לו, עכ"ז אח"כ, אז, נבהלו אלופי אדום, משמועה

בזאת

בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי
הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה
בְּתוֹךְ הַיָּם׃ פ
כ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ
כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים
וּבִמְחֹלֹת׃ כא וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם
שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס
וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ ס כב וַיַּסַּע
מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף

בִּרְתִכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי בְּיַמָּא
וַאֲתֵיב יְיָ עֲלֵיהוֹן יָת־מֵי
יַמָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ
בְיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא׃ כ וּנְסֵיבַת
מִרְיָם נְבִיאֲתָא אֲחָתֵהּ
דְּאַהֲרֹן יָת־תֻּפָּא בִּידַהּ וּנְפָקוּ
כָל־נְשַׁיָּא בַּתְרָהָא בְּתֻפִּין
וּבְחִנְגִּין׃ כא וּמְעַנְיָא לְהוֹן
מִרְיָם שַׁבַּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם־יְיָ
אֲרֵי־אִתְגָּאֵי עַל־גֵּוְתְנַיָּא
וְגֵאוּתָא דִילֵהּ הִיא סוּסְיָא
וְרָכְבֵהּ רְמָא בְיַמָּא׃
כב וְאַטֵּיל מֹשֶׁה יָת־יִשְׂרָאֵל
מִיַּמָּא־דְסוּף וּנְפָקוּ לְמַדְבְּרָא־

תולדות אהרן, ותקח מרים, מגילה יד, סוטה יב:

רש"י

סוס פרעה. כאשר בא: (כ) ותקח מרים הנביאה. היכן נתנבאה כשהיתה אחות אהרן קודם שנולד משה אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו' כדאיתא בסוטה (דף יב) ד"א אחות אהרן לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה נקראת על שמו: את התף. כלי של מיני זמר: בתפים ובמחלה. מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם נסים והוציאו תפים ממצרים: (כא) ותען להם מרים. משה אמר שירה לאנשים. הוא אומר והם עונין אחריו. ומרים אמרה שירה לנשים (מכילתא): (כב) ויסע משה. (מכילתא) הסיען בעל כרחם שעטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות (מכילתא) והיו ישראל מוצאין אותם בים וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים שנאמר (שיר א) תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הוצרך להסיען בעל

בעל הטורים

ה' ימלוך לעולם ועד אז הפסוק מלכות ע"א: משה הקדים ה' למלכות ודוד הקדים מלכות לה' שנאמר ימלוך ה' לעולם לפי שהיה ודרך רשעים יעות לא רצה להזכיר ה' על הרעה: (כב) ויסע. ג' במסורה דין והידך ויסע כצאן עמו מלמד שהיו מוצאים אבנים טובות בקרקעית הים והסיעם משה בעל כרחם כצאן הזה שהרועה מסיעו מעדר לעדר ועוד תד באיוב ויסע כפן תקותי שע"י פרעה שהיה עמו בצלתו בעבודת פרך נפרע לו מדה כנגד מדה שנאמר ויסע

תורת גבריאל

הזאת אף שאינו נוגע להם, ואמנם במואב פחדו ורעדו הקיניים והעשירים שבהם שהותרה אנגריא בהם לתת עליהם מס כבד ולשעבדם, וזהו אילי מואב [מלשון ואת אילי הארץ לקח] יאחזמו רעד, פן יהדלדלו ויורישו עי"ז, נמוגו, מפני אבחת חרב, כל יושבי כנען:

ותען להם מרים שירו לד' כי גאה גאה וגו', דקדקו המפרשים שהיה צריך לכתוב להן, לשון נקבה. והנ"ל עפי"מ שאמרו (בברכות כ"ד) קול באשה ערוה, ובסוטה (מח.) זמרי גברי ועני נשי פריצותא, ע"כ לא יכלו הנשים להגביה קול שיר בפה, ע"כ צוחה אל האנשים שהמה ישירו שיר בפה, כי גאה גאה וגו' והנחנו הנשים נצא בתופים ובמחולות

וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ
שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ
מָיִם׃ כג וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ
לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם
עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה׃
כד וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר
מַה־נִּשְׁתֶּה׃ כה וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה
וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־
הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ
חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃

דְחַגְרָא וַאֲזַלוּ תְּלָתָא יוֹמִין
בְּמַדְבְּרָא וְלָא אַשְׁכַּחוּ מַיָּא׃
כג וַאֲתוֹ לְמָרָה וְלָא יְכִילוּ
לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִמָּרָה אֲרֵי
מְרִירִין אִנּוּן עַל־כֵּן קְרָא
שְׁמַהּ מָרָה׃ כד וְאִתְרָעַמוּ
עַמָּא עַל־מֹשֶׁה לְמֵימַר מָה
נִשְׁתֵּי׃ כה וְצַלִּי קֳדָם־יְיָ
וְאַלְפֵהּ יְיָ אָעָא וּרְמָא לְמַיָּא
וּבְסִימוּ מַיָּא תַּמָּן גְּזַר לֵהּ
קְיָם וְדִין וְתַמָּן נַסְּיֵהּ׃

תולדות אהרן. וילכו שלשת ימים, ב"ק פב: ויבאו מרתה, ערכין טו, ב' וזוהר פ' נשא: וילנו העם על. שם: שם שם לו, סנהדרין נו, עקרים מ"ד ג' מא:

בעל הטורים

כעץ תקותי: (כג) מרתה. ב' במסורה הכא ואידך כי אותי מרתה בירמיה מה התם היו ממרים בה' אף הכא נמי: (כה) חק ומשפט. ג' במסורה הכא ואידך ביהושע וישם לו חק ומשפט בשכם כשכרת ברית עם ישראל. ואידך וללמד בישראל חק ומשפט בעזרא מה התם נתנו להם חקים ומשפטים אף ביהושע כאלו בו ביום ניתנה להם התורה שקבלו לעבוד את ה' וכן בעזרא נתחדש להם כתב של תורה: שם שם לו חוק ומשפט. זה פרה אדומה שכשם שזה המר ממתיק המרים כך פרה אדומה מטהרת הטמאים ומטמאת הטהורים: שם. בגימטריא פרה

רש"י

כרחם: (כג) ויבאו מרתה. כמו למרה. ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה ובסמיכתה כשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסף במקום הלמ"ד תתהפך הה"א של שרש לתי"ו וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה תתהפך לתי"ו בסמיכתה כמו (ישעיה כז) חמה אין לי. (אסתר א) וחמתו בערה בו. הרי ה"א של שורש נהפכת לתי"ו מפני שנסמכת אל הוא"ו הנוספת. וכן עבד ואמה (בראשית ל) הנה אמתי בלהה. לנפש חיה (איוב לג) וזהמתו חיתו לחם. בין הרמה. ותשובתו הרמתה: (כד) וילנו. ל' נפעל הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא ואתרעמו וכן דרך ל' תלונה להסב הדבור אל האדם מתלונן מתרעם ולא אמר לונן רועם וכן יאמר הלועז דקומפ"ל שנ"ק שי"י מוסב הדבור אליו באמרו ש"יי: (כה) שם שם לו. במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין (סנהדרין נו): ושם נסהו. לעם וראה קשי ערפן שלא נמלכו במשה בל' יפה בקש עלינו

תורת גבריאל

ובמחולות, — וכיו"ב מצאתי במפרשים: **שם שם** לו חוק ומשפט וגו'. נשאלתי לבאר מה שכתב רש"י דשבת ופרה אדומה ודינין נצטוו במרה, והלא ארז"ל דפרה באה לכפר על מעשה העגל, ועדיין לא חטאו בעגל. והשבתי דבלא"ה קשה לפי"מ דא"ר שמצאתי בסוף מכות דתרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני, ופרה אדומה בכללן, ועדיין לא חטאו בעגל, אמנם שתי תשובות בדבר: א) דבזה

כו וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע
לְקוֹל ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר
בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֺתָיו
וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים

אונקלוס

כו וַאֲמַר אִם־קַבָּלָא תְקַבֵּל
לְמֵימְרָא דַייָ אֱלָהָךְ וּדְכָשַׁר
קֳדָמוֹהִי תַעְבֵּד וְתַצֵּית
לְפִקּוֹדוֹהִי וְתִטַּר כָּל־קְיָמוֹהִי
כָּל־מַרְעִין דִּי־שַׁוֵּיתִי בְמִצְרַיִם
לָא אֲשַׁוֵּינוּן עֲלָךְ אֲרֵי אֲנָא

תולדות אהרן. ויאמר אם, ברכות ה, ס, סנהדרין כא, הוריות ח: כל המחלה, סנהדרין צ, עקידה שער מא:

רש"י

רחמים שיהיה לנו מים לשתות אלא נתלוננו: (כו) אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת. תטה אזנים לדקדק בהם: כל חקיו. דברים שאינן אלא גזרת מלך בלא שום טעם ויצר הרע מקנטר עליהם מה איסור באלו למה נאסרו כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם: לא אשים עליך. ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני ה' רופאך זהו מדרשו. ולפי פשוטו כי אני ה' רופאך מלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חולי וזהו אזון מצות וכן הוא

בעל הטורים

אדומה: (כו) מחלה. אותיות הלחם ואותיות המלח לומר לך בשמונים וג' מיני חלאים תלויים במרה ופת שחרית

תורת גבריאל

יש פלוגתא אי פרה אדומה באה לכפר וכר' אמי בסוף מ"ק, למה נסמכה פ' מרים לפ' פרה לומר לך מה פרה מכפרת אף מיתת צדיקים מכפרה. ובריש יומא איתא מסמיה דריו"ח בשם ר' ישמעאל לעשות אלו מעשה פרה לכפר אלו מעשה יוה"כ, ואמרו שם בגמ' בשלמא כולי קרא בפרה לא מיתוקם, לכפר כתיב, ופרה לאו בת כפרה היא, [כלומר: אלא לטהר]. וא"כ יוכל להיות דכל הני דאמרו דנאמרה קודם חטא העגל ס"ל דלאו בת כפרה היא, וכריו"ח בשם ר' ישמעאל הוא,—ב) לפי מה דאמרינן (בע"ז, ה.) דאי לא חטאו לא הוו מייתי, ופריך והא איכא פ' יבמין ופ' נחלות, ומשני על תנאי עיי"ש, כמו כן י"ל דנאמרה מקודם על תנאי, ובלא"ה צריך לומר כן, דלוא יהא נמי שבאה לטהר, כיון דלא הוי מייתי ל"ל פרה אדומה? [מיהו בזה י"ל כגון בנטמא בקבר שלפני הדבור לפי"מ שכ' התוס' (ביבמות ס', ובב"ב נח.) דבמגע ומשא מטמאי, (או בקברי עכו"ם לדעת רבנן דרשב"י.) או לדעת רבינא אפילו לרשב"י במגע ומשא דמטמאי, ודוק]:

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, כי אני ד' רופאך, הקשו המפרשים, אם אין מכה, רפואה למה? והנל"פ עפ"י אמרם ז"ל (בכתובות, עד:) המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים, ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת, או המקדש את האשה ע"מ שאין עליה מומין ונמצאו עליה מומין אינה מקודשת, ת"ר הלכה אצל חכם והתירה מקודשת, אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת, מה בין חכם לרופא, חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא, עיי"ש. וזהו דוקא ברופא בו"ד שאינו יכול לעקור המחלה מעיקרה שתהיה כאלו לא היה, אבל הוא ית"ב' יכול לעקור החולי מעיקרו כאלו לא היה מעולם, וזהו, ואם אפילו אשים עליך, הלא תדע, כי אני ד' רופאך, והרי הוא כאלו לא שמתי עליך ודוק:

בפ'

עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ׃
ס חמישי כז וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים
תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם׃
טז א וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־
סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ב וַיִּלּוֹנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃
ג וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר
הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־

אונקלוס

יְיָ אָסָךְ: כז וַאֲתוֹ לְאֵילִם
וְתַמָּן תַּרְתֵּי עֲסַר מַבּוּעִין
דְּמַיִן וְשִׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ
תַמָּן עַל־מַיָּא: א וּנְטַלוּ
מֵאֵילִם וַאֲתוֹ כָּל־כְּנִשְׁתָּא
דִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְסִין
דִּי בֵּין־אֵילִם וּבֵין־סִינָי
בַּחֲמִשַּׁת עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא
תִנְיָנָא לְמִפָּקְהוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם: ב וְאִתְרָעַמוּ כָּל־
כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־
מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בְּמַדְבְּרָא:
ג וַאֲמָרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְוֵי דְמִיתְנָא קֳדָם־יְיָ בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם כַּד־הֲוֵינָא יָתְבִין
עַל־דּוּדֵי בִסְרָא כַּד־הֲוֵינָא
אָכְלִין לַחְמָא וְשָׂבְעִין אֲרֵי־

תולדות אהרן. כי אני ה', סנהדרין קא: אילמה, יבמות יג: ויסעו מאילם, שבת פז: בשבתנו, ערכין טו:

בעל הטורים

כמלת וקיתון של מים מבעלתן ולכך כמך לו עינות מים: רפאך. הפ"א רפויה שהרפואה שבידי שמים כאה בשופי ושבידי אדם כא בקושי ועל כן ורפא כפרשת משפטים דגש: (א) סין. בגימ' הסנה ונקרא סיני ע"ש יו"ד דברות שנתנו בו: (ג) לשובע. ד' במסורה דין ואידך ואכלתם לשובע. ואכלתם לחמכם

רש"י

אומר (משלי ג) רפאות תהי לשרך: (כז) שתים עשרה עינת מים. כנגד י"ב שבטים נזדמנו להם ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים: (א) בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חנייה זו לפי שבו ביום כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן ללמדנו שאכלו משירי הבצק (או משירי המצה) ששים ואחת סעודות וירד להם מן בט"ו באייר ויום א' בשבת היה כדאיתא במסכת שבת (דף פז): (ב) וילינו. לפי שכלה הלחם: (ג) מי יתן מותנו. שנמות ואינו שם דבר כמו מותנו (בחולם) אלא כמו עשותנו חנותנו לעשות אנחנו לחנות אנחנו למות אנחנו. ותרגומו לוי דמיתנא. כמי לו מתנו. הלואי

תורת גבריאל

א"י כי הנה יש חולה אשר גם הוא יודע בטיב הסממנים ורפואתן, וחולה כזה לא יקח מאת הרופא את סמי הרפואה כי אם אחרי אשר יסביר לו הרופא אל נכון טעמו ונימוקו במה שבחר למחלתו סממנים אלו, ויתקבלו דבריו

הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה
לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה
בָּרָעָב׃ ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם
לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם
וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן
אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא׃
ה וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת
אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל
אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם ׀ יוֹם׃ ו וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא

אַפֵּקְתּוּן יָתָנָא לְמַדְבְּרָא
הָדֵין לְקַטָּלָא יָת־כָּל־קְהָלָא
הָדֵין בְּכַפְנָא׃ ד וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה הָא־אֲנָא מַחֵית לְכוֹן
לַחְמָא מִן־שְׁמַיָּא וְיִפְּקוּן
עַמָּא וְיִלְקְטוּן פִּתְגַם־יוֹם
בְּיוֹמֵהּ בְּדִיל דַּאֲנַסֵּנּוּן
הַיְהָכוּן בְּאוֹרָיְתִי אִם־לָא׃
ה וִיהֵי בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה
וִיתַקְּנוּן יָת־דְּיַיְתוּן וִיהֵי עַל
חַד תְּרֵין עַל דְּיִלְקְטוּן יוֹם
יוֹם׃ ו וַאֲמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
לְכָל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא
וְתִדְעוּן אֲרֵי יְיָ אַפֵּיק
יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

תולדות אהרן. חגי' ססמי"ר, תענית ס, ב"ם פו: ויצא העם, שם: והיה ביום, שבת קיז, פסחים מז, ביצה ב:

רש"י

והיינו מתים: (ד) דבר יום ביומו. לורך אכילת יום ילקטו ביומו ולא היום ללורך מחר (מכילתא): למען אנסנו וכו'. אם ישמרו מלות התלויות בו שלא יותירו ממנו ולא ילאו בשבת ללקוט: (ה) והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע ואומר אני אשר יביאו והיה משנה לאחר שיביאו ימלאו משנה במדידה על אשר ילקטו וימודו יום יום וזהו לקטו לחם משנה בלקיטתו היה נמלא לחם משנה. וזהו על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים נותן לכם ברכה (פויסו"ן) בבית למלאות העומר פעמים ללחם יומים: (ו) ערב. כמו לערב: וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו כי הולאתם אותנו תדעו כי לא אנחנו המוליאים אלא ה' הוליא אתכם שיגיז לכם את השליו:

בעל הטורים

לשובע. לידה שלא להם לשובע. מלמד שגם במלרים זימן להם הקב"ה ספוקיהם כמו שדרשו רז"ל הדגה אשר נאכל במלרים חנם וכי תעלה על דעתך שנתנו להם חנם השתא וכו' אלא שהקב"ה היה מזמין להם דגים בכדיהם וזהו לידה שלא להם לשובע: (ד) אנסנו הילך בתורתי. שלא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן: (ה) והיה משנה. כל משנה השבת כפול. שני כבשים. שתי ככרות

תורת גבריאל

דבריו על לבו, אבל מבלי הבין לא ירלה להשתמש בהם, אבל חולה אשר כבר אמרו הרופאים נואש לרפאותו בסמי הרפואה, ובאין ברירה לו, אנוס הוא לדרוש בבעל שם, שדרכו לרפא בקמיעות וסגולות, הכי יוכל החולה לדרוש ממנו לבאר ולברר לו עפ"י שכל, איך תהיה קמיע זו רפואה למחלתו זאת? ואם יתעקש לשאול כזאת, יענהו הרופא לאמר: קמיעות וסגולות אין לשכל בן
אדם

אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ז וּבֹקֶר
וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ
אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ
מָה כִּי תַלִּונוּ עָלֵינוּ׃ ח וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב
בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר
לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־
תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם
עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ
תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה׃ ט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־

ז וּבְצַפְרָא וְתֶחֱזוֹן יָת־יְקָרָא
דַיְיָ כַּד־שְׁמִיעַ (קֳדָמוֹהִי) יָת־
תְּרַעֲמוּתְכוֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ
וְנַחְנָא מָה אֲרֵי אִתְרַעַמְתּוּן
עֲלָנָא׃ ח וַאֲמַר מֹשֶׁה
בְּדִיתֵּן יְיָ לְכוֹן בְּרַמְשָׁא
בִּסְרָא לְמֵיכַל וְלַחְמָא
בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעַן
קֳדָם יְיָ יָת־תְּרַעֲמוּתְכוֹן דִּי־
אַתּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלוֹהִי וְנַחְנָא
מָה לָא־עֲלָנָא תְּרַעֲמוּתְכוֹן
אֱלָהֵן עַל־מֵימְרָא דַיְיָ׃
ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֱמַר

תולדות אהרן. ובקר וראיתם, שבת פו: בתת ד' לכם, ברכות ב, יומא עה: ונחנו מה, חולין פט: לא עלינו, סנהדרין ק:

בעל הטורים

בתי נרות. זכור ושמור: (ז) בשמעו. ג' במס' הכא ואידך וירא בצר להם בשמעו את רנתם ואידך בשמעו את דברי האלה הזאת בשביל בצר להם בגא היה להם נתן לאכול וכדין התלוננו בשמע תלונותם אבל מי שהוא בבניו ובשמעו את דברי האלה הזאת יתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי לא ישמע לו ה':

רש"י

(ז) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנא' והנה כבוד ה' נראה בענן נאמר אלא כך אמר להם ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן אך לא בפנים מאירות יתננה לכם כי שלא כהוגן שאלתם אותו ומכרס מלאה והלחם ששאלתם לצורך בירידתו לבקר תראו את כבוד אור פניו שיורידהו לכם דרך חבה בבקר שיש שהות להכינו וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונח בקופסא: את תלנתיכם על ה'. כמו אשר על ה': ונחנו מה. מה אנחנו חשובין: כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל את בניכם ונשיכם ובנותיכם וערב רב ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בל' הפעילו מפני דגשותו וקרייתו שאילו היה רפה הייתי מפרשו בל' תפעלו כמו (שמות יז) וילן העם על משה או אם היה דגוש ואין בו יו"ד ונקרא תלונו הייתי מפרשו ל' תתלוננו עכשיו הוא משמע תלינו את אחרים כמו במרגלים (במדבר יד) וילינו עליו את כל העדה: (ח) בשר לאכל. ולא לשובע. למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשובע. ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שא"א לו לאדם בלא לחם אבל בשר שאלו שלא כהוגן שהרבה בהמות היו להם ועוד שהיה אפשר להם בלא בשר לפיכך נתן להם בשעת טורח שלא כהוגן: אשר אתם מלינם עליו. את האחרים השומעים אתכם מתלוננים: (ט) קרבו. למקום

תורת גבריאל

אדם שום מבוא בהם, ובחקירות לא לפניך, או להאמין כי ולהשתמש בסגולתי ישיגם, ואתה דע לך כי שני דרכים אלה, כפי שאסדר לפניך אופני שימושם,

ולבאור

עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי
יְהוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃
י וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר
וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ פ
ששי יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ יב שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר
בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר
וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ יג וַיְהִי
בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־
הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת
הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃ יד וַתַּעַל

לְכָל־כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
קְרִיבוּ קֳדָם־יְיָ אֲרֵי שְׁמִיעַן
קֳדָמוֹהִי יָת־תֻּרְעֲמוּתְכוֹן׃
י וַהֲוָה כַּד־מַלֵּיל אַהֲרֹן עִם־
כָּל־כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
וְאִתְפְּנִיוּ לְמַדְבְּרָא וְהָא יְקָרָא
דַּייָ אִתְגְּלִי בַּעֲנָנָא׃ יא וּמַלֵּיל
יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ יב שְׁמִיעַ
קֳדָמַי יָת־תֻּרְעֲמַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מַלֵּיל עִמְּהוֹן לְמֵימַר
בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תֵּיכְלוּן בִּסְרָא
וּבְצַפְרָא תִּשְׂבְּעוּן לַחְמָא
וְתִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
יג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּסְלֵיקַת
סְלָיו וַחֲפַת יָת־מַשְׁרִיתָא
וּבְצַפְרָא הֲוַת נְחָתַת טַלָּא
סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא׃
יד וּסְלֵיקַת נְחָתַת טַלָּא וְהָא

תולדות אהרן. השלו. יומא עה: ותעל שכבת. שם:

רש"י

שהענן ירד: (יג) השלו. מין עוף ושמן מאד (יומא עה): היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן ובמקום אחר הוא אומר (במדבר יא) וברדת הטל וגו' (יומא עה, מכילתא) הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו וחוזר ויורד טל עליו והרי הוא כמונח בקופסא: (יד) ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת עולה הטל שעל המן לקראת החמה כדרך טל עולה לקראת החמה אף אם תמלא שפופרת של ביצה טל ותסתום את פיה ותניחה בחמה היא עולה מאליה באויר. ור"ד שהטל עולה מן הארץ באויר. וכעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני המדבר וגו': דק. דבר דק: מחספס. מגולה ואין דומה לו במקרא. וי"ל מחוספס לשון חפיסה ודלוסקמא שבלשון משנה. כשנתגלה משכבת הטל ראו

בעל הטורים

(י) ויהי כדבר אהרן. ולא מבה כי בזכות אהרן היו העננים לכך סמך והנה כבוד ה' נראה בענן: (יג) השליו. ב' במסורה הכא ואידך ויאספו את השליו. לומר שגם בכאן אספו ממנו הרבה אלא שפסק ולכך אזרו והתלוננו עליו: (יד) מחספס. בגי' עולה רמ"ח

תורת גבריאל

ולשמור לקיים כן בדיוק, ותתרפא והיית בריא אולם, כאשר התרפאו פלוני ופלוני מסגולותי והם חיים וקיימים כיום הזה!

או להיות מתנוונה והולך ביסורים קשים, ועתה בחר לך! הנה כי כן דבריו יתב': אם שמוע תשמע ואל תתחכם לדרוש ולחקור

שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי
הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר
עַל־הָאָרֶץ׃ טו וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא
כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה׃ טז זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ
מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר
לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ
לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ׃ יז וַיַּעֲשׂוּ־
כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה
וְהַמַּמְעִיט׃ יח וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר וְלֹא
הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא

עַל־אַפֵּי מַדְבְּרָא דַּעְדַּק
מְקַלַּף דַּעְדַּק כִּגִיר כִּגְלִידָא
עַל־אַרְעָא׃ טו וַחֲזוֹ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי
מַנָּא הוּא אֲרֵי לָא יְדַעוּ מָה־
הוּא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא
לַחְמָא דִּיהַב יְיָ לְכוֹן לְמֵיכַל׃
טז דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ
לְקוּטוּ מִנֵּהּ גְּבַר לְפוּם
מֵיכְלֵהּ עֻמְרָא לְגֻלְגַּלְתָּא
מִנְיַן נַפְשָׁתֵיכוֹן גְּבַר לְדִי
בְמַשְׁכְּנֵהּ תִּסְּבוּן׃ יז וַעֲבַדוּ־
כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְקַטוּ
דְּאַסְגִּי וּדְאַזְעַר׃ יח וּכְלוֹ
בְעֻמְרָא וְלָא אוֹתַר דְּאַסְגִּי
וּדְאַזְעַר לָא חַסַּר גְּבַר לְפוּם

בעל הטורים

שהיה המן נבלע ברמ"ח איברים: (טז) זה הדבר אשר צוה ה'. בזה הפסוק יש כל אלפ"א ביתא לומר לך כל המקיים את התורה מזמין לו ה' פרנסתו בלא טורח כאוכלי המן:

רש"י

שהיה דבר דק מחוספס בתוכו בין שתי שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף לשון מחשוף הלבן: ככפר. כפור גליד"א בלעז (רייף געפרארען) דעדק כגיר כאבני גיר והוא מין צבע שחור כדאמרינן גבי כסוי הדם הגיר והזרניך. דעדק כגיר כגלידא על ארעא דק היה כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ. וכן פירושו דק ככפור שטוח קלוש ומחובר כגליד. דק טינב"ש בלעז (דין) שהיה מגליד גלד דק מלמעלה וכגיר שתרגם אונקלוס תוספת הוא על ל' העברית ואין לו תיבה בפסוק: (טו) מן הוא. הכנת מזון הוא כמו (דניאל א) וימן להם המלך: כי לא ידעו מה הוא. שיקראוהו בשמו: (טז) עמר. שם מדה: מספר נפשתיכם. כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגלת: (יז) המרבה והממעיט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם מדדו בעומר איש איש מה שלקטו

תורת גבריאל

ולחקור איך ואיככה—תהיה שמירת המצות כתרים בפני חליים ויסורים, כי אי אפשר לך לעמוד בסוד סגולותי אלה, ואין לך אלא להיות תמים ודרך רפואתי בסגולות ובשמות, ואם תרצה להאמין תהיה בריא וחזק, וחיית ורבית, ואם לא, לא:

ולא

הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ׃
יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־
יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר׃ כ וְלֹא־
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ
אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם
תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם
מֹשֶׁה׃ כא וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם

אונקלוס

מֵיכְלֵהּ לְקָטוּ׃ יט וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְהוֹן אֱנָשׁ לָא־יַשְׁאַר
מִנֵּהּ עַד־צַפְרָא׃ כ וְלָא־
קַבִּילוּ מִן־מֹשֶׁה וְאַשְׁאָרוּ
גֻבְרַיָּא מִנֵּהּ עַד־צַפְרָא
וּרְחֵשׁ רִיחֲשָׁא וּסְרִי וּרְגֵז
עֲלֵיהוֹן מֹשֶׁה׃ כא וּלְקַטוּ
יָתֵהּ בִּצְפַר בִּצְפַר גְּבַר
לְפוּם מֵיכְלֵהּ וּמָה דְמִשְׁתְּאַר
מִנֵּהּ עַל־אַפֵּי חַקְלָא כַּד־

תולדות אהרן. איש אל יותר. ערכין סו: ויותרו. שם: בבקר בבקר. ברכות כו: וחם השמש. שם:

רש"י

ומלאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגלת אשר באהלו והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגלגולת וזהו נס גדול שנעשה בו: (כ) ויותרו אנשים. (ש"ר) דתן ואבירם: וירם תולעים. ל' רמה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע כענין שנא' ולא הבאיש ורמה לא היתה בו וכן דרך כל המתליעים: (כא) וחם השמש ונמס. הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים ושותין ממנו אילים וצבאים ואומות העולם צדין מהן וטועמים בהם טעם מן ויודעים מה שבחן של ישראל (מכילתא).

בעל הטורים

(כ) ויותירו. ב' במסורה הכא. ואידך ויותירו כדבר ה'. התם שהותירו כדבר ה' נשתלחה בו ברכה והכא שעברו על דבר ה' והותירו נשלח בו קללה: וירם. ג' דין ואידך וירם כבוד ה'. וירם לבם. זה גסות הרוח ולכן נסתלקה שכינה שנאמר וירם כבוד ה' מעל הכרוב דאמרינן בפרק קמא דסוטה כל מי שיש בו גסות הרוח כאלו דוחק רגלי השכינה ועוד וירם לבם שאם רם לבבו שיש בו גסות הרוח ירום תולעים וזה ששנינו מאוד מאוד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה: (כא) וחם השמש ונמס. ד' במסו'. הכא ואידך ואם הוא אבי כנען. וחם לאדוני המלך. אם ישכבו שנים וחם להם. כדאיתא ביומא שהמן היה מברר הכל אם נמצאת תוך ג' חדשים וילדה ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון בבית מי שנמצא שעומר שלו היה אביו וזהו אם ישכבו שנים וחם להם היה מתברר ע"י וחם השמש וכן אם זרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה אם נמצא עומרו בביתו היה קרוב לו ואם נמצא בבית אביה היה קרוב לו וזהו וחם לאדוני

תורת גבריאל

ולא שמעו אל משה ויותירו אנשים ממנו עד בוקר וגו'. כפל הדברים ולא שמעו, ויותירו, צריך ביאור. ונל"פ דהנה לשון אל אינו מפורש באר היטב מניעה ואיסור [כמו לשון לא] כי יש לפרש הכונה ממנו שהוא כמו לשון איך צריך, ועי"כ איתא (בעירובין יז:) תני דבי ר' חייא לוקין על עירובי תחומין ד"ת, מתקיף לה ר' יונתן וכי לוקין על לאו שבאל, מתקיף לה ראחב"י אלא מעתה אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ה"נ דלא לקו, כו', עיי"ש. וזה ביאור הכתוב: ולא שמעו שלא הבינו היטב כוונת דבורו של משה במלת אל אם הוא אזהרה לאו, או רק ע"ד עצה, כי למה תותירו מן היום, הלא ירד לכם ביום מחר חדש, ע"כ הותירו אנשים, ממנו עד בוקר, ויקצוף עליהם משה, כי בזה יבואו לטעות ג"כ בענינים אחרים כמו אל תפנו אל האובות וגו':

הוא

הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃ כב וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם
הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי
הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי
הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃ כג וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר
אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־
תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף
הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־

חֲמָא עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא פָּשָׁר׃
כב וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה
לְקַטוּ לַחְמָא עַל־חַד תְּרֵין
תְּרֵין עֻמְרִין לְחַד וַאֲתוֹ כָּל־
רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא וְחַוִּיאוּ
לְמֹשֶׁה׃ כג וַאֲמַר לְהוֹן הוּא
דִּי־מַלִּיל יְיָ שַׁבְּתָא שְׁבַת־
קוּדְשָׁא קֳדָם־יְיָ מְחַר יָת־
דִּי־אַתּוּן עֲתִידִין לְמֵפָא אֱפוֹ
וְיָת דִּי־אַתּוּן עֲתִידִין לְבַשָּׁלָא
בַּשִּׁילוּ וְיָת־כָּל־מוֹתָרָא

תולדות אהרן. לחם משנה. שבת קי"ז: את אשר. ביצה טז:

בעל הטורים

המלך שדורש בסנהדרין על קדושין וחם השמש שהיה מתברר על ידו וכן גבי עבד כנעני זה אומר שלי הוא וזה אומר שלי הוא שבית שנמצא עומדו שלו היה וזה הוא וחם הוא אבי כנען. אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ונמס. ב' הכא ואידך שניו יחרוק ונמס. שהיה המן נימוח ושותין ממנו חיות והע"א צדין אותן ואוכלין וטועמין בהם טעם מן והיו חורקין שניהם ונמס על טובתם של ישראל: (כב) לאחד. ב' במסורה הכא ואידך ככה תעשו לאחד כמספרם. כל אחד היתה מנחתו עשרון אחד וכבש הבא עם העומר היתה מנחתו שני עשרונים ואיתא במדרש אחד לכבש האחד יתר להקב"ה שהוא אחד וכן נמי תעשו לאחד כמספרם כמו שעשיתם לכבש כן תעשו עשרון אחד יתר להקב"ה: (כג) שבתון שבת קודש. הקדים שבתון לשבת ואח"כ קודש ובפרשת ויקהל הקדים קודש לשבת יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' לומר שמוסיפין מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו שצריך שביתה קודם

רש"י

ונמס פשר לשון פושרים ע"י השמש מתחמם ומפשיר: ונמס. דישטנפרי"ר (לוא גיין. לו שמעלצן) ודוגמתו בסנהדרין בסוף ד' מיתות: (כב) לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתם באהליהם מצאו כפלים שני העומר לא'. ומ"א לחם משונה אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו (מכילתא) (שאם להגיד ששנים היו והלא כתיב שני העומר לאחד אלא משונה בטעם וריח): ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטווה לומר להם והיה ביום הששי והכינו וגו' עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה' שנצטויתי לומר לכם ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל: (כג) את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות בתנור אפו היום הכל לשני ימים ומה שאתם צריכים לבשל ממנו במים בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם ול' בישול בתבשיל: למשמרת. לגניזה:

תורת גבריאל

הוא אשר דבר ד' שבתון שבת קדש לד' מחר את אשר תאפו אפו וגו', ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת עד הבקר. ויל"פ כתובים אלה ע"ד המוסר, כי ענין המן שהאכיל הש"י לאבותינו במדבר היה רק למען הראותנו דרך השכל בהליכותינו בעוה"ז כל ימי חלדנו, וכמש"כ בפ' עקב ויאכילך את המן וגו', למען הודיעך וגו', כי על כל מוצא פי ד' יחיה האדם. וכי פרנסתנו וסיפוקנו

הכל

הַבֹּקֶר׃ כד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר
כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ
וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה־בּוֹ׃ כה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת
הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ
בַּשָּׂדֶה׃ כו שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה
בּוֹ׃ כז וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ
מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃
ס כח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי

אַצְנָעוּ לְכוֹן לְמַטְּרַת עַד־
צַפְרָא׃ כד וְאַצְנָעוּ יָתֵהּ עַד־
צַפְרָא כְּמָא דְּפַקִּיד מֹשֶׁה
וְלָא־סְרִי וְרִיחֲשָׁא לָא־הֲוָה
בֵהּ׃ כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אִכְלוּהִי
יוֹמָא־דֵין אֲרֵי־שַׁבְּתָא יוֹמָא־
דֵין קֳדָם־יְיָ יוֹמָא־דֵין לָא
תַשְׁכְּחֻנֵּהּ בְּחַקְלָא׃ כו שִׁתָּא
יוֹמִין תִּלְקְטֻנֵּהּ וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא לָא יְהֵי־בֵהּ׃
כז וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
נְפָקוּ מִן־עַמָּא לְמִלְקַט וְלָא
אַשְׁכָּחוּ׃ כח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
עַד־אֵימָתַי אַתּוּן מְסָרְבִין

תולדות אהרן. ויאמר משה, שבת קיז, קיח, ס' הזוהר פ' האזינו סוד שלש סעודות בשבת: ששת ימים, שבת פו: ויהי ביום, שבת קיח, ערכין טו: עד אנה, ב"ק צב, סנהדרין יא:

רש"י

(כה) ויאמר משה אכלהו היום וגו'. (מכילתא) שחרית שהיו רגילין לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו אמר להם את שבידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו לצאת אמר להם שבת היום. ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד אמר להם היום לא תמצאוהו מה ת"ל היום היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו: (כו) וביום השביעי שבת. שבת הוא המן לא יהיה בו ולא בא הכתוב אלא לרבות יוה"כ וימים טובים (מכילתא): (כח) עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא ע"י הרשעים מתגנין הכשרין (ב"ק צב):

בעל הטורים

שבת עיקר הקדושה ולאחר שיצאה הקדושה וכן במקום אחד נאמר את שבתותי תשמרו הקדים שבת לשמירה ובמקום אחר הקדים שמירה לשבת כהיא דתנן לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה ושמירה אחריו שאסור ליהנות ממעשה שבת כגון לרחוץ במרחץ שנתחמם לצורך ישראל: (כד) ורמה. ב' במס' דין ואידך ורמה תכסה עליהם. לומר שאין הרמה שולטת במתים בשבת ואין הרמה שולטת באוכלי המן כדאי' בהמוכר את הספינה. (כז) ללקוט. ב' במסורה הכא ואידך ללקוט שבלה אחר. מה התם ילפינן ב' לקט ג' אינו לקט אף הכא שנים לקטו. ביום הששי ומצאו וביום השבת יצאו ללקוט השביעי

תורת גבריאל

הכל מידו יתב', ועי"ז יבין האדם להשכיל את דרכיו מבלי לדאוג דאגת מחר, כי גם היום לא בכחו ועוצם ידו בא לו מה שיש לו, כי אם מאת ד' הנותן לחם לכל בשר, וכזה יהיה יום מחר, וברוך ד' יום יום יעמס לנו גו', ומכש"כ אם יעזרהו השית"ב להיות מוצלח בעוה"ז, ישתדל שלא תהיה יגיעתו לריק לצבור כסף וזהב ולעזוב לזרים חילו, ומי יודע החכם יהיה או סכל (קהלת, ב.) ויבור לו דרך ישרה בעצת התוה"ק להיטיב לו לעצמו להיות צרור כספו שמור לנפשו לדרכו הרחוקה

וְתוֹרֹתָי: כט רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן
לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן
לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם
שְׁבוּ | אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ
מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: ל וַיִּשְׁבְּתוּ
הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי: לא וַיִּקְרְאוּ
בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא
כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת
בִּדְבָשׁ: לב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא
הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם

אונקלוס

לְמִטַּר פִּקּוּדַי וְאוֹרָיָתִי:
כט חֲזוֹ אֲרֵי־יְיָ יְהַב לְכוֹן שַׁבְּתָא
עַל־כֵּן הוּא יָהֵב לְכוֹן בְּיוֹמָא
שְׁתִיתָאָה לְחֵם תְּרֵין יוֹמִין
תִּיבוּ אֱנָשׁ תְּחוֹתוֹהִי לָא־יִפּוֹק
אֱנָשׁ מֵאַתְרֵהּ בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה: ל וְנָחוּ עַמָּא בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה: לא וּקְרוֹ בֵית־
יִשְׂרָאֵל יָת־שְׁמֵהּ מָן וְהוּא
כְּבַר־זְרַע גִּדָּא חִוָּר וְטַעְמֵהּ
כְּאִסְקְרִיטָון בִּדְבָשׁ: לב וַאֲמַר
מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי־פַקִּיד
יְיָ מְלֵי עֻמְרָא מִנֵּהּ לְמַטְּרָא
לְדָרֵיכוֹן בְּדִיל דְּיֶחֱזוֹן יָת־

תולדות אהרן. ראו כי ה', עקרים מג פ' כה: שבו איש, ערובין; סח, נא: אל יצא איש, ערובין יז, נא. ערובין פו. פ' תזוהר. פ' ויקהל: בדבש, יומא עה:

בעל הטורים

ולא מצאו: (כט) אל יצא. ג' במסו'. הכא ואידך אל יצא פליט מן העיר בואו הכוס איש אל יצא. אל יצא איש ממקומו היינו חוץ לד' אמות לפי שיצא חוץ לתחום אל יצא פליט מן העיר היינו תחום שבת. בואו הכוס איש אל יצא רמז לכ"ד לוקין על ערובי תחומין דבר תורה: (לב) למען יראו את הלחם. ר"ת אליהו לומר שיהא

רש"י

(כט) ראו. בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום ג' לגופו וא' לפשוט ידים ורגלים: אל יצא איש ממקמו. אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר: (לא) והוא כזרע גד לבן. עשב ששמו קוליינדר"י (קאריאנדער) וזרע שלו עגול ואינו לבן והמן היה לבן ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה והוא לבן: כצפיחית. בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטין בלשון משנה והוא תרגום של אונקלוס: (לב) למשמרת. לגניזה: לדרתיכם. בימי ירמיהו. כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס הוציא להם צנצנת המן אמר להם

תורת גבריאל

הרחוקה להיות לו למחיה לחיי העוה"ב, כי רק זה יהיה דבר קיים, לטוב לו לבדו ואין לזרים אתו, וכמאחז"ל (בעירובין נד.) א"ל רב לרב המנונא, בני, אם יש לך היטב לך, וכו', עיי"ש. וזהו מה שהראה השית"ב לעמו ישראל בהספיקו להם המן דבר יום ביומו, ונצטוו לבל יותירו ממנו עד בוקר של חול, כי האוצר ואוסף להניח רק לבניו אחריו [בכל אופן שיהיו,] הנה אם ח"ו לא ילכו בניו בדרכי ד', מלבד שלא תהיה לו שום תועלת מאומה מכל מה שעמל, והיה יהיה כמאכל נרקב שירום תולעים, עוד קרוב מאד ח"ו, כי ע"י"ז יוסיפו עוד בניו לחטוא, לעשות

מכפסו

לְמַעַן ׀ יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר
הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר
בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
לג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־
הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לד כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ
אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת׃
לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן

לַחְמָא דִּי־אוֹכֵלִית יָתְכוֹן
בְּמַדְבְּרָא בְּאַפָּקוּתִי יָתְכוֹן
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ לג וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב צְלוֹחִית חֲדָא
וְהַב תַּמָּן מְלֵי־עֻמְרָא מַן
וְאַצְנַע יָתֵהּ קֳדָם יְיָ לְמַטְּרַת
לְדָרֵיכוֹן׃ לד כְּמָא דִּי־פַקֵּיד
יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַצְנְעֵהּ אַהֲרֹן
קֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְּרָא׃
לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ יָת־מַנָּא
אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד־דְּמֵיתֵיהוֹן

תולדות אהרן, זה: שמה, הוריות יב, כריתות ה: לפני ה׳, הוריות שם, כריתות שם: לדרתיכם, הוריות שם, כריתות שם: ובני ישראל, קדושין לח:

רש״י

אתם ראו דבר ה׳ שמעו לא נאמר אלא ראו בזה נתפרנסו אבותיכם הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו: (לג) צנצנת. צלוחית של חרס כתרגומו: והנח אתו לפני ה׳. לפני הארון ולא נאמר מקרא זה עד שנבנה אהל מועד אלא שנכתב כאן בפרשת המן: (לה) ארבעים שנה. והלא חסר ל׳ יום שהרי בט״ו באייר ירד

בעל הטורים

שמור עד שיבא אליהו: (לג) והנח. ב׳ במסורה הכא ואידך והנח אל הסלע דגדעון מה התם נתעכל מאליו גם המן

תורת גבריאל

מכספו עלבים כתבונת תועבת שרירות לבם, ויהי מעלה באשה וסירחון, לשלוח זמורה באפו שם במרום, ולא לא יאמרו לו ח״ו, והלא לזכר זאת תסמר שערת כל בעל נפש, אוי ואבוי! אמנם אם יכין לנפשו, ליום שכולו שבת, הנה יהיה בטוח כי יהיה שמור וקיים לו במקום שאין היד שולטת בו, וע״כ כאשר הגידו למשה כי לחם משנה לקטו ביום הששי, והיה להם לפלא כי זה נגד דברי משה הראשונים, ע״ז השיבם, כי הוא אשר דבר ד׳ שבתון שבת קדש לד׳, את אשר תאפו אפו, וגו׳, פירושו: כל מה שתלטרכו בהכרח ליהנות מהם בעוה״ז, הנהו שרוי ומותר לכם, אבל את כל העודף, מה שיהיה לכם מותרות הניחו לכם!

למשמרת, — במקום שאין היד שולטת בו—עד הבוקר, ליום שכולו שבת, ולכן לעיל (פ׳ יט.) באזהרה, כתיב עד בקר בלי ה״א הידיעה, דקאי על בקר של חול, בעוה״ז, וכאן בפסוק (כג.) כתיב עד הבקר בה״א הידיעה, שהוא רומז על הבקר של שבת בעוה״ב שכלו שבת קודש! וסיפר הכתוב, כי מי ששמר ליווי יתב׳, לא הבאיש עומרו וגם רמה לא שלטה בו, ובזה ירמוז לאדם כי הגונז לעוה״ב, יהיה ניצול משני אלה:

ובנ״י אכלו גו׳. ש״ב ידידי הרב הג׳ וכו׳ מוהר״ר בן ציון ארי׳ ליב נר״ו בה״ר יוסף ז״ל ציזלינג כתב על שני הפסוקים האלה [לה—לו.] וז״ל: מלבד קושי כפל הלשון למותר, קשה שנוי

סלשון

אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־ | לְאַרְעָא יָתְבָתָא יָת־מַנָּא

רש"י

להם המן תחלה ובט"ו בניסן פסק שנאמר (יהושע ה) וישבות המן ממחרת אלא מגיד

תורת גבריאל

הלשון, ברישא: אכלו את המן, ובסיפא: את המן אכלו, והו קרא דבתריה: והעמר עשירית גו', מה ענינו לכאן? ומקומו היה ראוי לו לעיל אחר פסוק יו"ד: זה הדבר אשר לוה ד' גו', עמר לגלגלת כו', איש לאשר באהלו תקחו. שם היה ראוי להסמיך תיכף להודיע שיעורו, שהוא עשירית האיפה:

והנה על דבר הסתירה שבפסוק: ובנ"י אכלו גו', דברישא נקט „ארץ נושבת", ובסיפא: „קצה ארץ כנען" כבר האירו עינינו חז"ל הקדושים בגמ' (קידושין, לח.) ואמרו: אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת, שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען, ואי אפשר לומר אל קצה ארץ כנען, שהרי כבר נאמר עד בואם אל ארץ נושבת (ועי' רש"י ותוספות שם.) הא כיצד, בשבעה באדר מת משה ופסק המן מלירד, והיו מסתפקין ממן שבכליהם עד ששה עשר בניסן. עכ"ל הגמ'. ובהא דנקטו בלישנא: „והיו מסתפקין" ולא אמרו: „והיו אוכלין" מבואר דרמזו לדברי התוספתא (סוטה, פ' יא.) וז"ל: מלמד שמן המן שלקטו ביום שמת בו משה, אכלו הימנו משבעה באדר ועד ט"ז בניסן ל"ט ימים, עד שהקריבו עומר בגלגל לא פסק המן ולא רצו לאכול מתבואות ארץ כנען וכו', להודיעך כמה היה יפה לישראל שאילו ירד מן לישראל לא אכלו מתבואות ארץ כנען, עכ"ל התוספתא. והנה נבואה חשבון לדעת שיעור המן שהיה לכל נפש מישראל ביום פטירת משה, וכמה היה מגיע לכאו"א במזון יום אחד מל"ט ימים הנ"ל. דידוע דעת הב"ח (בטור או"ח, סי' רנב.) וכן דעת הט"ז (בשו"ע או"ח סי' הנ"ל.) לענין דינא דאמירת לדקתך לדק במנחה דשבת, דמשה בערב שבת מת, והנה כתוב שביום עש"ק לקטו לחם משנה, ובספר חזקוני כתב על ההוא קרא. וז"ל: „ממשמע שנאמר לחם משנה איני יודע שהוא שני העומר? ומה תלמוד לומר שני העומר לאחד, שני העמרים ליום המיוחד הוא שבת. לכך הלמ"ד בקמץ לאחד המבורר המיוחד." עכ"ל החזקוני. *** נמצא שביום מיתת משה לקט כאו"א שלשה עמרים שהם קכ"ט בילים ושלשה חומשי בילה, דהעומר האחד מ"ג בילים וחומש. וכשנחלק אותם לתשעה ושלשים חלקים מגיע לכל חלק: שלשה בילים שלמים ושליש בילה בקירוב, [וכך הוא החשבון: קכ"ט בילים, הם תרמ"ה חומשים, ועוד שלשה חומשים הרי כש"ח: 648 חומשים וכשנחלק אותם לל"ט חלקים יצא: $3\frac{21}{65} = 39 \div \frac{648}{5}$ שהם שלשה בילים שלמים. והתשבורת $\frac{21}{65}$ הוא פחות משליש, וכשנדפסו דברי אלה במקום אחר יצא בדפוס החשבון שלא בדיוק.] והנה השעור הזה, לדעת רש"י ז"ל דשיעור סעודה אחת הוא ד' בילים (עירובין, ד.) אינו מספיק אפילו לסעודה אחת מלומלמת לכל יום, ואפילו להרמב"ם ז"ל דאכילת פרס הוא ג' בילים, אין בו אלא משהו יותר מסעודה אחת. ולורך האדם שתי סעודות ביום, ויש להתבונן מה גדלה אז חביבות המן עליהם, עד אשר בהיותם כבר בארץ נושבת ומלאה ידם לאכול מעדנים לשובע, ובפרט בארץ זבת חלב ודבש, כל עוד שהיה מן המן בכליהם בחרו להסתפק ממנו בלמלום גדול ולא טעמו מזון אחר, וזהו שדקדקו רז"ל בלשונם: „והיו מסתפקין ממן שבכליהם." **ובזה** יצא לנו ביאור שני הכתובים האלה כמין חומר, והוא: התוה"ק

אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־
בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן׃
לו וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה
הוּא׃ פ שביעי
יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי
יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם
לִשְׁתֹּת הָעָם׃ ב וַיָּרֶב הָעָם עִם־

אֲכַלוּ עַד־דְּאָתוֹ לִסְיָפֵי אַרְעָא
דִכְנָעַן׃ לו וְעֻמְרָא חַד מִן
עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין הוּא׃
א וּנְטַלוּ כָּל־כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִמַּדְבְּרָא דְסִין
לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל־מֵימְרָא דַייָ
וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִים וְלֵית מַיָּא
לְמִשְׁתֵּי עַמָּא׃ ב וּנְצָא עַמָּא
עִם־מֹשֶׁה וַאֲמַרוּ הַבוּ־לָנָא

תולדות אהרן. והעמר: עירובין פג: ויחנו ברפידים. ערכין פו: רפידים, סנהדרין קו. בכורות ה: וירב העם עם. ערכין שם:

רש"י

שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן: אל ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן (קדושין לח) (ס"א שאותה שבעבר הירדן מיושבת וטובה שנא' (דברים ג) אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ותרגום של נושבת יתבתא ר"ל מיושבת. רש"י ישן) : אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול קודם שעברו את הירדן והוא ערבות מואב. נמצאו מכחישין זא"ז אלא בערבות מואב כשמת משה בז' באדר פסק המן מלירד ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן שנא' (יהושע ה) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח : עשירית האיפה. האיפה שלש סאין והסאה ו' קבין והקב ד' לוגין והלוג ו' ביצים נמצא עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה והוא שיעור לחלה ולמנחות: (ב) מה תנסון. לומר היוכל לתת מים בארץ ציה:

בעל הטורים

נבלע באיברים ונתעכל מאליו : (לו) והעומר עשירית האיפה. סמך והעומר לפרשת המן רמז שיאכלו המן עד שיקריבו העומר : (ב) תריבון. ג' מה תריבון עמדי האתם תריבון לבעל. אם לאל תריבון.

תורת גבריאל

תספר לנו את התמורה הנפלאה שנתחדשה בנפשות בנ"י על אודות המן, אחרי אשר חדל לרדת להם מן השמים, המן הזה שהיו קצים בו והיו רוגנים עליו: „נפשנו יבשה," נפשנו קצה בלחם הקלוקל", פתאום נהפך ללבם ודבקה נפשם אחריו וימתק לחכם מכל מעדני עולם! ונזכיר בזה את הכלל הידוע בדרכי הלשון במקרא שבמאמר מסודר פשוט יקדים המיד את הפעל לשם: ויאמר א' יהי אור, וילא יעקב, וכדומה, ובשני משפטים מתחלפים יבוא הראשון כדרכו, ובשני יקדים השם לפעל, להביע ההבדל וההפוך: וישב את שר המשקים על משקהו, ואת שר האופים תלה. (בראשית מ). ויקרא לכל בני המלך, ולשלמה עבדך לא קרא. (מ"א א). וָאֹהַב את יעקב, ואת עשו שנאתי. (מלאכי, א). עיין באילת השחר להגאון מלבים ז"ל (פרק יג). וזהו מה שיעוררו אותנו שני הכתובים להתבונן על החידוש הגדול שהיה בזה, שכל הארבעים שנה היתה להם אכילת המן בדרך אונס מבלי היות להם במדבר מזון אחר, והיה מוחלט בדעתם אשר תיכף כשיגיעו לארץ נושבת, לא יוסיפו לקחת אותו: אל-

פיהם

מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם
וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־
תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־
יְהוָה: ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם
וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית
אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא:
ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר
מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט
וּסְקָלֻנִי: ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח
אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ
אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח

תולדות אהרן. וספר אשר. סנהדרין צט:

מַיָא וְנִשְׁתֵּי וַאֲמַר לְהוֹן
מֹשֶׁה מָה־אַתּוּן נָצַן עִמִּי
מָה־מְנַסֵּן אַתּוּן קֳדָם יְיָ:
ג וּצְחִי תַמָּן עַמָּא לְמַיָא
וְאִתְרַעַם עַמָּא עַל־מֹשֶׁה
וַאֲמַר לְמָא דְנַן אַסֶּקְתָּנָא
מִמִּצְרַיִם לְקַטָּלָא יָתִי וְיָת־בְּנַי
וְיָת־בְּעִירַי בְּצַחוּתָא: ד וְצַלִּי
מֹשֶׁה קֳדָם־יְיָ לְמֵימַר מָה
אֶעְבֵּד לְעַמָּא הָדֵין עוֹד
זְעֵיר פּוֹן וְיִרְגְּמֻנַנִי: ה וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבַר קֳדָם עַמָּא
וּדְבַר עִמָּךְ מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל
וְחֻטְרָךְ דִּי מְחֵיתָא בֵהּ יָת־

בעל הטורים

לנמדך שכל המריב עם רבו כאלו מריב עם הקב"ה וכאלו מריב בשכינה ע"א וזהו מה תריבון עמדי: (ג) למים. ב' במסורה דין ואידך הצמאי למים. הוי כל צמא לכו למים. ואדיריהם שלחו צעיריהם למים. ולא צמא למים. פי' אם יצמאו למים באדיריהם ישלחו לצעיריהם ולא ימצאו מים לכן למים דהיינו תורה ויתרפאו המים ולא יהיה לא רעב ללחם ולא צמא למים:

רש"י

(ד) עוד מעט. אם אמתין עוד מעט וסקלוני: (ה) עבר לפני העם. וראה אם יסקלוך למה הוצאת לעז על בני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור ולא יאמרו מעינות היו שם מימי קדם: ומטך אשר הכית בו את היאר. מה ת"ל אשר הכית בו את היאור אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורעניות בו לקה פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים לכך נאמר אשר הכית בו את היאור יראו עתה שאף לטובה

תורת גבריאל

פיהם, וז"ש: בוא וראה דבר פלא! ובני"י אכלו — דעיקר התכלית היתה האכילה לשבור רעבונם — את המן — באין מזון אחר, ובאופן זה אכלוהו כל משך — ארבעים שנה — בהחלטה בדעתם לסבול על כרחם — עד בואם אל ארץ נושבת — ומשפט זה נשלם במלת „נושבת" המופסקת בנגינת אתנח, שבו יתאר ערך המן בעיניהם עד סוף ארבעים שנה, ואח"כ מתחיל המשפט השני שבו יספר התמורה הנפלאה שנתחדשה אז! שכשפסק המן לירד ביום פטירת משה, ואז הרי כבר היו בארץ נושבת בארץ מואב, ומצאה

בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ׃ ו הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָּׁם ׀ עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן׃ פ
ח וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל

נַהְרָא סַב בִּידָךְ וְתֵיזֵיל׃ ו הָא־אֲנָא קָאֵם קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל־טִנָּרָא בְּחֹרֵב וְתִמְחֵי בְטִנָּרָא וְיִפְּקוּן מִנֵּהּ מַיָּא וְיִשְׁתֵּי עַמָּא וַעֲבַד כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא נִסֵּיתָא וּמַצּוּתָא עַל דִּנְצוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנַסִּיאוּ קֳדָם־יְיָ לְמֵימַר הַאִית שְׁכִנְתָּא דַייָ בֵּינָנָא אִם־לָא׃ ח וַאֲתָא עֲמָלֵק וַאֲגִיחַ קְרָבָא עִם־

תולדות אהרן. תנני עיסר. ב"ש פי: והכית בצור. שם: היש ה', פ' הזוהר אדרת נשא: ויבא עמלק. שבת קי"ח, מגילה ל, לא:

רש"י

הוא מוכן: (ו) והכית בצור. על הצור לא נאמר אלא בצור מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סנפירינון והצור נבקע מפניו: (ח) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין. חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך היה אותו הבן רואה חפץ ואומר אבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שנייה וכן שלישית פגעו באדם אחד אמר לו אותו הבן ראית את אבא אמר לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא

בעל הטורים

שעליתנו. ב' במסורה דין ואידך המעט כי העליתנו במחלוקתו של קרח לומר שאותם שעמה הם בדברו בכאן: (ז) אם אין. ד' במס' דין ואידך אם אין אתה דבר גבי אבשלום כשיעץ לו ללכת למלחמה עם דוד. אם אין אתה שומע לו. היש בה עץ אם אין. פי' אנכי אמרתי כי היא ארץ טובה ורחבה אם אין אתה שומע לי ושלחת מרגלים לראות אם יש בה עץ אם אין תייך שאתה צריך לשלחם כההיא אם אין דאבשלום דמיירי במלחמה כמו שארז"ל אם לא שלחו מרגלים לא היו צריכין לכלי זיין וכן כאן בשביל שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין בא עליהם עמלק: (ח) ברפידים. שרף ידים שרפו ידיהם

תורת גבריאל

ידם לאכול למעדנים, בכל זאת לא טעמו מזון אחר מפני חביבות המן, והמן היה העיקר להם, וז"ש: את המן אכלו — כהוראת קדימת השם להפעל, כנ"ל, כל זמן שלא כלה מתוך כליהם — עד בואם אל קצה ארץ כנען — ששם כלה מכליהם, והיו אנוסים לפנות אל מזון אחר, ובוא והתבונן עוד על הפלגת חיבתם אל המן, שאעפ"י שהיה רק מעט מזער ממנו בכליהם, שבשה"כ היה לכאו"ה ביום לקיטתם רק שלשה עמרים, נמצאו לחלק אותם לתשעה ושלשים יום, וזהו שאומר: — והעמר עשירית האיפה הוא — כאומר: לא ותשוב מעתה עד כמה הצטמצמו להסתפק בו! עכ"ל ס"ב הנ"ל:

ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בנ"י ועל נסותם את ד' וגו'; עיין מה שאכתוב בעז"ה בזה בסוף פ' אמור:

ושיב

בִּרְפִידִם׃ ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא
הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב
עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדִי׃ י וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ
כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם
בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר
עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃ יא וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם׃ ט וַאֲמַר
מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנָא
גֻּבְרַיָּא וּפוּק אַגַּח קְרָבָא
בַּעֲמָלֵק מְחַר אֲנָא קָאֵם עַל־
רֵישׁ רָמָתָא וְחֻטְרָא
דְּאִתְעֲבִידוּ בֵהּ נִסִּין מִן קֳדָם
יְיָ בִּידִי׃ י וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ
כְּמָא דַאֲמַר־לֵהּ מֹשֶׁה
לְאַגָּחָא קְרָבָא בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה
אַהֲרֹן וְחוּר סְלִיקוּ לְרֵישׁ
רָמָתָא׃ יא וַהֲוֵי כַּד יָרִים

תולדות אהרן. בעמלק מחר. יוצא נב: והיה באשר. ר"ה נט:

בעל הטורים

מן המצות: פה ישראל ברפידים. בגימ' רפו ידיהם מן המצות: (ט) וצא. ב' הכא ואידך וצא הבדה באמר גו צאת

רש"י

הכלב ונשכו: (ט) בחר לנו. לי ולך השוהו לו מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. וכבוד חבירך כמורא רבך מנין שנא' (במדבר יב) ויאמר אהרן אל משה בי אדני והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו. ומורא רבך כמורא שמים מנין שנא' (שם יא) אדני משה כלאם כלם מן העולם חייבין הם כלייה המורדים בך כאלו מרדו בהקב"ה: וצא הלחם. צא מן הענן והלחם בו (מכילתא): מחר. בעת המלחמה אנכי נצב: בחר לנו אנשים. גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. ד"א בחר לנו אנשים שיודעין לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפים היו: (י) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבור לפני התיבה שבתענית היו שרויים: חור. בנה של מרים היה וכלב בעלה: (יא) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו

תורת גבריאל

והיה כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל וגו', ואחז"ל (ר"ה, כט.) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לשמים היו מתגברים. ואם לאו היו נופלין, כו' ע"ש. וצריך ביאור כי הלא גם לפי דרז"ל יקשה לשון „ידי משה" וכי ידיו של משה כו' הלא העיקר הוא, אם היו ישראל משעבדים את לבם לשמים, או לא. והנראה לי לפרש עפ"י דרז"ל (ערכין, יז.) פרנס לפי הדור, ר"ל: אם הדור ראוי והגון דור דורש אמונה וצדק, הקב"ה מעמיד להם מנהיג הגון ושלם בתכלית השלימות להיותם מאושרים על ידו בזה, ובבא, וכאשר ירד הדור מטה מטה ח"ו, אז התמעט שפעתו ית"ש אל הממונים והפרנסים שבדור, כי אין הדור ראוי לשופטים גדולים רמי המעלה, וכמו שדרז"ל במד"ר שה"ש על פ' לרעות בגנים, וללקוט שושנים עיי"ש. וכן ביאר הגאון ר"ל קאליסטר ז"ל בפירושו עה"ת בפ' שופטים, יפתח בדורו, כשמואל בדורו, עיי"ש. [וזה העירני בני החו"ב וי"א מ' מנשה שיחיה בהיותו עוד יניק וחכים כי

יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ
וְגָבַר עֲמָלֵק׃ יב וִידֵי מֹשֶׁה
כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ
תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר
תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה
אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא
הַשָּׁמֶשׁ׃ יג וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־
עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב׃ פ
מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים

מֹשֶׁה יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין
דְבֵית יִשְׂרָאֵל וְכַד מַנַּח
יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְבֵית
עֲמָלֵק׃ יב וִידֵי מֹשֶׁה יְקָרָא
וּנְסִיבוּ אַבְנָא וְשַׁוִּיאוּ
תְחוֹתוֹהִי וִיתֵב עֲלַהּ וְאַהֲרֹן
וְחוּר סַעֲדָן בִּידוֹהִי מִכָּא חַד
וּמִכָּא חַד וַהֲוָה יְדוֹהִי פְּרִיסָן
בִּצְלוֹ עַד־דְּעַל שִׁמְשָׁא׃
יג וְתַבַּר יְהוֹשֻׁעַ יָת־עֲמָלֵק
וְיָת־עַמֵּהּ לְפִתְגָּם־דְּחָרֶב׃
יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתֹב דָּא
דּוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשַׁוִּי קֳדָם

תולדות אהרן, וידי משה, ברכות נד. תענית יא: ויחלש יהושע. זבחים קיו: כתב זאת, מגילה ז, יח:

רש"י

של משה נוצחות היו המלחמה וכו' כדאיתא בר"ה: (יב) וידי משה כבדים. בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו נתייקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא ישב לו על כר וכסת אמר ישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער: ויהי ידיו אמונה. ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשבין את השעות באצטרולוגיא"ה באיזו שעה הם נוצחים והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות: (יג) ויחלש יהושע. (תנחומא) חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כלם מכאן אנו למדים שעשה ע"פ הדבור של שכינה: (יד) כתב זאת זכרון. שבא עמלק להזדווג לישראל

בעל הטורים

חוץ לענינים: (יב) אמונה עד בא השמש. שהזכיר זכות אבות. אמונה זה אברהם דכתיב והאמין בה'. עד בא זה יצחק דכתיב ביה ויצחק בא מבא. השמש. זה יעקב דכתיב ביה וילן שם כי בא השמש: (יד) זכרון בספר ושים באזני. ר"ת זבוב. שכן אחר דמן. של ישראל כזבוב: מחה אמחה. בגי' זה המן. אמחה ב' במס' הכא ואידך במבול מה התם נמחו כל

תורת גבריאל

בזה יתפרש מאמר הגמ' (ברכות, לג:) אטו יראה מילתא זוטרתא היא, אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא כו' דהנה דורו של משה מאשר כפי ערך הפרנס, כן היה ערך דורו, היה אצלם יראה מלתא זוטרתא, משא"כ בדורות שאח"כ הוא מילתא רבתא ע"כ]. כמו כן היה השפעת נבואתו יתב' למרע"ה אשר היה איש אלהים, מחציו ולמטה איש, ומחציו ולמעלה אלהים, כי היה כלול משני המעלות, כח אלהי כגבורי כח במרום לצורך קדושת התורה להבינה וללמדה לבנ"י, וכח כביר ועוז מלך אדיר לנהלם במדבר בתבונת לבו ולשפיך יראת רוממותו עליהם לשמוע בקולו, והיה משתמש בשני הכוחות האלה בכל או"א בשעתו ובזמנו, אמנם כ"ז היה כל זמן שהיה דור המדבר זכאי ומקושט בטהרה וקדושה ויראת ד', אז גם מרע"ה היה מתעלה לפי ערך קדושת ישראל, אמנם בעת ירידת מלב בני דורו, היה מתמעט

בכחו

בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃
טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה ׀ נִסִּי׃
טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־

תולדות אהרן. ויקרא שמו ד'. עקרים סב פ' כח: כי יד על כס. ברכות נח. סנהדרין כ:

אונקלוס

יְהוֹשֻׁעַ אֲרֵי־מִמְחָא אֶמְחֵי יָת־דּוּכְרָנָא דַעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא׃ טו וּבְנָא מֹשֶׁה מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ דַּעֲבַד לֵהּ נִסִּין׃ טז וַאֲמַר בִּשְׁבוּעָה אֲמִירָא דָא מִן־קֳדָם דְּחִילָא דִשְׁכִנְתֵּהּ עַל־

בעל הטורים

אבל כאן אף עמלק צריכים למחותו שלא ישאר לו שום זכר ולכך נענש שאול שהשאיר לו שום זכר: (טו) נסי. ב' במסורה הכא ואידך ואל עמים ארים נסי מה התם נס ממש כמו וכנס על הגבעה אף כאן נס ממש שקרא להקב"ה

רש"י

קודם לכל האומות (מכילתא): ושים באזני יהושע. המכניס את ישראל לארץ שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ: כי מחה אמחה. לכך אני מזהירך כן כי חפץ אני למחותו: (טו) ויקרא שמו. של

תורת גבריאל

כמו כן גם שפעת כח רוחניותו של מרע"ה וכמשארז"ל (ברכות לב.) על דברי הק' לך רד כי שחת עמך וגו', מאי רד, רד מגדולתך, כלום יש לך גדולה אלא בשביל ישראל, ועכשיו שחטאו למה לך גדולה, ע"ש—וע"כ אף שהיו הלוחות כבדים, עכ"ז כ"ז שהיו ישראל עולים במעלותם, היה מתעלה עי"ז גם משה רבינו ונתפשט ממנו כח החומר, ונתעלם ונתעלה יותר במעלתו הרוחנית, ע"כ היה בכחו לסבול הלוחות, אכן אחרי שנתקלקלו בנ"י בעגל, ונפלו ממרום עוזם, אז כהה גם אורו הגדול של מרע"ה, וכמו שאמר לו השי"ת לך רד [וכצ"ל] וירד מן ההר, ועי"ז לא היה בכחו להחזיק את הלוחות, כי הכבידו על ידיו כדרז"ל במדרש, וישלך מידיו את הלוחות וגו', ומעתה נבין כונת רז"ל, בר"ה, כי כבדות ידיו של משרע"ה, או **כח** גבורת ידיו, שניהם היו בסבת בנ"י בני דורו, וכמבואר בזה, כי המה משולבים ותלוים זה בזה, וד"ל:

ויאמר כי יד על כס גו'. מסרה ידועה ומפורסמת היא: ששה פסוקים הם בתנ"ך שיש בהם חמש תבות רצופות בנות שתים שתים אותיות, ואלה הם: נח את שם את חם. (בראשית ה, לב.) כי גם זה לך בן. (שם לה, יז.) כי יד על כס יה. (שמות יז, טז.) גם לי גם לך לא. (מלכים א, ג, כו.) אין, זה כי אם רע לב. (נחמי' ב' ב.) על כן לא בא אל שלחן המלך. (שמואל א, כ, כט.) וכבר טרחו רבים למצוא בם ענין והמשך זה לזה. ואענה אף אני חלקי בזה:

הנה הגאון מהרא"ח זצ"ל בספרו בפ' תצא כתב בטעם ענשו של עמלק שנכתם עוונו לשנוא למחות את שמו מן העולם, שלא נגזרה גזרה כזאת על כל גוי מצוררי ישראל, שהוא מפני הפלגת זדון לבבו להתנפל על ישראל מבלי שום סבה וטעם למלחמתו, כי סבות מלחמות המלכים זה בזה, בדרך כלל שתים הנה: א) קנאת אחד ברעהו כי ארץ ממשלתו טובה ורחבה שמנה ופוריה, והוא מבקש לו תואנה להלחם בו כדי לקחת ארצו מידו, או לכה"פ מנה יפה חלק ממנה— בספר השלום אח"כ, כנהוג. — להרחיב את גבולו. ב) קנאת הון ועושר מופלג, למצוא שלל רב במלחמה, ולגנוס אח"כ מס מלחמה כבד מאד למלא אוצריו זהב.

ובתגרת

ובהגרת עמלק בישראל אין כל אחת משתי הסבות הנ"ל, לא לרשת משכנות, כי עדיין לא היה אז שום חלק ונחלה ביד ישראל, והיו מתגוררים ומטולטלים בישימון דרך ועיר מושב עוד לא מצאו. וגם לא לתקות שלל רב וסגולות ״ מלכים, כי איך יקוה כזאת מעם מתמלט משבי ועבדות בורח לנפשו, כי מענין ביזת מצרים וביזת הים מניין היה לעמלק לדעת זאת? כי בוודאי העלימו והסתירו בנ"י זאת מן העמים כמה שאפשר, שלא להעלות עליהם קנאת עמים רבים, ושלא יוציאו דבתם רעה כי לסטים ושודדים המה כי הפקיעו רכוש מצרים ברמאות בדרך שאילה, כי רחוקים המה העמים מהאמין כי עפ"י הדבור של מעלה עשו כל מעשיהם. וזהו מאמר הכתוב (שמואל א, טו.) פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך—בעודם מתנודדים בדרך מבלי שום אחוזה ונחלה.—בעלותו ממצרים—בדמיון עבדים ושבויים נמלטים לנפשם, שאין להעלות על הדעת כי הון ועושר בידם. עד כאן תוכן דברי הראב"ח ז"ל. ואבואה למלא את דבריו. כי זהו טעמה של מצות מחיית עמלק שלא להשאיר כל זכר לו מנפש אדם ובהמה עד כל כלי וחפץ, כדי שלא ליהנות ממנו מאומה בשום הנאה כלל למדוד לו כמדתו, שנראה בעליל כי לא לשום תקות איזה הנאה בא להלחם בישראל, כי אם מרוע לב מלא אכזריות רצח בשנאתו לו יתב' ולעמו אשר בחר לו, כדאיתא במכילתא כאן: אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, רשע זה בא לאבד בניך מתחת כנפיך, כו', להחרים ולהשמיד ח"ו, וזה נראה בולט עוד יותר מתועבת מעשיו שחתך מילותיהן של הנחשלים שנפלו בידו וזרקן כלפי מעלה, ואמר: הא לך מה שבחרת, (ילקוט, פ' תנא). שלא לקח אותם בשבי להיות לו לעבדים, כי אם להשמיד צבאו יתב' הבוחר במולים, וחירף וגידף: טול לך מה שבחרת, כאומר: גם לי גם לך לא יהיה! וכן נצטוינו להאביד כל אשר לו מבלי ליהנות, כמדתו: גם לי גם לך לא יהיה! ועוד גזר הקב"ה אומר שלא לקבל גרים מעמלק, כדאיתא במכילתא בסוף פרשתנו וז"ל: מלחמה לד' בעמלק מדור דור, ר' אליעזר אומר: נשבע המקום בכסא הכבוד שלו, שאם יבוא מכל האומות שיקבלוהו, ולעמלק ולביתו לא יקבלוהו שנאמר: ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה ויאמר בן איש גר עמלקי אנכי (ש"ב, א.) נזכר דוד באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו, אם יבוא מכל האומות שבעולם להתגייר שיקבלוהו, ומביתו של עמלק שלא יקבלוהו, מיד ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיך *) ענה בך גו'. לכך נאמר: מדור דור, כו'. מדור דור ר' אליעזר אומר מדורו של משיח וכו', עכ"ל המכילתא, ועיי"ש. וכל זה מדה כנג"מ, שהוא ביזה את ברית המילה שבה נעשה האדם גר ונכנס תחת כנפי השכינה, וחירף וגידף בה כלפי מעלה, איבד זכותו שלא לכנוס לברית קדש לעולם, שלא יתקבל מזרעו להתגייר, וכן בשביל שבא בזעף אף שהיתה צרה עינו בשמחתן של ישראל בצאתם משעבוד לגאולה ומיגון לשמחה, בשירה ורננה בתוף ומחול, ובא להתנפל עליהם להפיל חללים בם להפוך שמחתם לבכי ואבל ח"ו, לכן מדה במדה בדורו של משיח בהגיע לישראל עת גיל וששון ושמחת עולם, ויבואו עמים לראות בשמחתם, ורבים מחסידי או"ה יזכו אז להתקרב, כדכתיב: רני ושמחי בת ציון גו'

נחל גבים. והוא מבואר: דאע"ג דקיי"ל דאין אדם נהרג עפ"י עצמו, משום דאין אדם משים עצמו רשע, ב"נ נהרג עפ"י עצמו, כיון דאין צריך עדים והתראה, וכיון דאין מקבלין גרים מעמלק דינו כב"נ שנהרג עפ"י עצמו, וזהו שנזכר דוד ואמר לו: דמך על ראשך כי פיך ענה בך גו'.

כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃ פ

פָּרְסֵהּ יְקָרֵהּ דְּעָתִיד דְּאִתְגַּח קְרָבָא קֳדָם יְיָ בִּדְבֵית עֲמָלֵק לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מִדָּרֵי עָלְמָא׃

קט"ז. י"ד אמוג"ה סימן: ומפטירין ודבורה אשה נביאה בשופטים סי' ד':

בעל הטורים

נסי ודגלי: (טז) כי יד. יו"ד של כי ויד כנגד דויד: מדר דר. כנגד ימי משיח:

רש"י

מזבח: ה' נסי. הקב"ה עשה לנו כאן נס גדול לא שהמזבח קרוי ה' אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר את הנס שעשה המקום. ה' הוא נס שלנו: (טז) ויאמר. משה: כי יד על כס יה. ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית ומהו כס ולא נאמר כסא ואף השם נחלק לחציו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו ובשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם שנא' (תהלים ט) האויב תמו חרבות לנצח זהו עמלק שכתוב בו (עמוס א) ועברתו שמרה נצח (תהלים שם) וערים נתשת אבד זכרם המה מהו אומר אחריו וה' לעולם ישב הרי השם שלם כונן למשפט כסאו הרי הכסא שלם: חסלת פרשת בשלח

תורת גבריאל

גו'. ונלוו גוים רבים אל ד' ביום ההוא והיו לי לעם גו'. (זכרי' ב. יד—טו.) ועיין מלבים ז"ל שם, אז תחת הקירוב שהיה ראוי לו בקדימה יותר מאחר אוה"ע, מצד יחס אחוה, יהיה בהפך, כי רבים מאוה"ע יזכו ליהנות מגילולי אורן של ישראל, ולעמלק נכון היום ההוא ליום חשך, לכליון, ומחיית שמו מתחת השמים, וזהו הרמוז במסורה הנ"ל, הקב"ה ברחמיו על כל מעשיו מלוה אותנו להיות נוחים ומתהלכים בדרכי שלום עם כל העמים, ובפרט כי יש תקוה מהם לעתיד, שיהיו נמלאים בהם טובים וחסידים רבים שילוו אל הדעות האמיתיות, וזהו נח — תבי' — את שם — גם — את חם, שהוא קטן שבעמים. והטעם: כי גם זה לך בן — כאליעזר לאברהם, אנטונינוס לרבי, שזכו לעוה"ב. וכיו"ב, ועוד לעת"ל כנ"ל, חוץ מאחד מהם, מטעם — כי יד — הרים — על כס יה — מבלי שום הנאה לעצמו, כי אם בשנאת רצח — גם לי גם לך לא יהיה — א"כ — אין זה כי אם רע לב! — על כן לא בא אל שלחן המלך מלכו של עולם יתב', לא להתגייר בעוה"ז ולא ליהנות מזיו כבודו יתברך לעתיד לבא:

סדר יתרו

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן

א וּשְׁמַע יִתְרוֹ רַבָּא דְמִדְיָן חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת

תולדות אהרן. זבחים קטז:

בעל הטורים

(א) וישמע יתרו. אמרו רבותינו בשמע קריאת ים סוף שכשנקרע היה נהם נהמה גדולה עד ששמעו כל מלכי מזרח ומערב וזהו

רש"י

(א) **וישמע** יתרו. מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קיז): יתרו. שבע שמות נקראו לו רעואל יתר יתרו חובב

תורת גבריאל

וישמע יתרו וגו', לבתר סמיכות פרשה זו אל הקודם, ובשלמא למ"ד שיתרו קודם מתן תורה בא (זבחים קטז) ניחא, אבל למ"ד שאחר מ"ת בא, יקשה מה שייכות יש לזה אל הקודם? ויש ליישב עפ"י דרז"ל (סוטה יא.) שלשה היו בעצה:

כָּל דִי־עֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּהּ אֲרֵי־אַפֵּיק

חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ

רש"י

חבר קיני פוטיאל (מכילתא). יתר ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה. יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב שחבב את התורה וחובב הוא יתרו שנאמר (שופטים ד) מבני חובב חותן משה וי"א רעואל אביו של יתרו היה ומה הוא אומר (מכילתא) ותבאנה אל רעואל אביהן שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספרי: חתן משה. (מכילתא) כאן היה יתרו מתכבד במשה אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו שנ' וישב אל יתר חותנו: למשה ולישראל. שקול משה כנגד כל ישראל: את כל אשר עשה. להם בירידת המן ובבאר ובעמלק: כי

בעל הטורים

שנאמר ויגהוס עליו וגו' כנהמת ים ואמרו ג"כ ששמע מלחמת עמלק: וישמע יתרו כהן מדין חתן. בגי' אלה הם קריעת הים ומלחמת עמלק: יתרו בגי' כומר היה לע"ז ובגי' התורה. שבא להתגייר ולקבל התורה. לשון א"א הרא"ש ז"ל: יתרו קרי ביה יתר ו' ששה שמות היה לו יתר על שאר בני אדם. ד"א שבא לקבל י' דברות ותר"ו מצות יותר על ז' הראשונות שנצטוו בני נח: את כל אשר עשה אלהים למשה. למה אמר אלהים פי' אשר עשה הקב"ה למשה אלהים לפרעה א"נ שמע שבא עליו במדת הדין להורגו על שלא מל בנו שנא' ויפגשהו ה' ויבקש המיתו ושמע שניצל מזה: עשה אלהים. ב' במסורה הכא ואידך בפרשת מקץ מה זאת עשה אלהים לנו שבאותו לשון שנצטערו באותו לשון הרויח להם בעלייתם משם:

תורת גבריאל

באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו כו', יתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית כו' עיי"ש, אשר לא כן היה סופו ואחריתו של עמלק יען פשט ידו בעיקר, וכמש"כ: כי יד על כס יה. ע"כ נשבע הקב"ה כי מלחמה לד' בעמלק מדר דר, ואמרו ע"ז בילקוט ס"פ בשלח כי לא יקבלו גרים מעמלק, עיי"ש, [וכמו שביארתי בס"פ בשלח המסורה ע"ז.] וכן סמך בלעם בנבואתו (בפ' בלק) ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד (עיין בפרש"י שם.) וירא את הקיני וגו', ופרש"י: לפי שהיה קיני תקוע אצל עמלק כו' הזכירו אחר עמלק, נסתכל בגדולתם של בני יתרו שנאמר בהם (ד"ה א' ב') תרעתים שמעתים סוכתים,—איתן מושבך—תמה אני מהיכן זכית לכך, הלא אתה עמי היית בעצת הבה נתחכמה לו, ועתה נתישבת באיתן ומעוז של ישראל כו', עיי"ש—ע"כ סמכה התוה"ק פ' יתרו לפ' עמלק לאמר: כי זה נטרד מן העולם לדור דור, וזה זכה להתקבל תחת כנפי השכינה ונתגייר:

את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו, כי הוציא וגו'. לכאורה יקשה אחרי אומרו ששמע את הכל, הרי יצ"מ ג"כ בכלל ולמה הוצרך לפרט אח"כ כי הוציא ד' את ישראל ממצרים—וע"כ נל"פ עפ"י דברי המדר"ר בפ' וארא (פ"ח א') ד"א מי הוא זה מלך הכבוד למה קרא להקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליראיו, כו'. מלך בו"ד אין נקראין בשמו קיסר אגוסטא, ואם נקראין בשמו היו ממיתין אותו והקב"ה קרא למשה בשמו שנאמר ראה נתתיך א' לפרעה, א"ל הקב"ה למשה פרעה הרשע עשה עצמו אלוה שנאמר לי יאורי ואני עשיתני לפיכך יראה אותך ויאמר שזה אלוה, עיי"ש—וזהו כבוד גדול למשה. וכן חלק כבוד גדול לישראל במה שאמר ולקחתי אתכם לי לעם (בר"פ וארא.) לקרוא אותם בשם עמי! וכמש"כ (בפ' האזינו.) כי חלק ד' עמו וגו'.—וזהו פי' הכ': כי שמע יתרו את כל הכבוד אשר עשה אלהים למשה ולישראל. היינו כי עשה

כִּֽי־הוֹצִ֧יא יְהוָ֛ה אֶת־יִשְׂרָאֵ֖ל
מִמִּצְרָֽיִם׃ ב וַיִּקַּ֗ח יִתְרוֹ֙ חֹתֵ֣ן
מֹשֶׁ֔ה אֶת־צִפֹּרָ֖ה אֵ֣שֶׁת מֹשֶׁ֑ה
אַחַ֖ר שִׁלּוּחֶֽיהָ׃ ג וְאֵ֖ת שְׁנֵ֣י בָנֶ֑יהָ

יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:
ב וּדְבַר יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה
יָת צִפּוֹרָה אִתַּת מֹשֶׁה בָּתַר
דְּפַטְרַהּ: ג וְיָת תְּרֵין בְּנַהָא
דִּי שׁוּם חַד גֵּרְשֹׁם אֲרֵי

בעל הטורים

(ב) אשת משה אחר שלוחיה. פי׳ היא כאשתו אע״פ ששלחה שמלך אין נושאין גרושתו: (ג) שם האחד גרשם כי אמר גר וגו׳ ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעזרי וגו׳. ואין כתיב כאן כי אמר איכא למימר אבי אמר דלעיל קאי ופה גרשום כתיב כי אמר כי גר דרש במדרש כשנתן יתרו בתו למשה הוצרך להתנות שיהיה הבן הראשון לע״ז ולכן לא נימול עד שפגשו המלאך בדרך

רש״י

הוציא ה׳ וגו׳. זו גדולה על כולם (מכילתא): (ב) אחר שלוחיה. כשאמר לו הקב״ה במדין לך שוב מצרים ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו׳ ויצא אהרן לקראתו ויפגשהו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בניה. אמר לו והיכן אתה מוליכן אמר לו למצרים אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם אמר לה לכי לבית אביך נטלה שני

תורת גבריאל

למשה תואר: אלהים—ולישראל נתן תואר—עמו—ועוד כי הוציא את בנ״י ממצרים וק״ל, [וכן מצאתי אח״כ בפי׳ הח״ס עה״ת, אך מה שכתב כי זה נכון רק למ״ד שיתרו אחר מ״ת בא—ולפמש״כ הוא נכון לשתי הדיעות]:

ולהבין דברי הכתוב הזה עפ״י פשוטו, נקדים מה שיש לדקדק בו:

למה חזר להזכיר כאן שהיה כהן מדין וחותן משה שזה ידוע מכבר, גם מה שהקשו המפרשים על מה שנאמר אח״כ ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ד׳ לפרעה ולמצרים וגו׳, לכאורה הוא למותר, כי אחרי שמע את הכל מקודם, מהו התועלת בסיפורו—ועוד יקשה אומרו אח״כ עתה ידעתי כי גדול וגו׳ ומדוע לא הבין זאת מקודם, ועוד דקדוקים שיש לדקדק בזה, והנל״פ עפי״מ שאחז״ל בכמה מקומות בהש״ס לא שמיעא לי, כלומר לא סבירא לי [ואחד מהם בב״ב יג:] כנראה כי לשון שמיעה הוא לשון הבנה, שמתקבל הדבר על אוזן השומע—והדברים שלא נתקבלו על אוזן שומעם הרי הם אצלו כאילו לא שמע אותם, ונראה כי יתרו באשר היה חותן משה. ולפני הליכתו למצרים והתפרד ממנו בברכת הפרידה כאומרו: לך לשלום, [וכמובן כי בהפרדו מאתו הודיעו ענין הליכתו למצרים כי הוא שליח מאתו יתברך, להוציא את בנ״י מעבדותם לחרות עולם, ופרט לפניו כל הצורך בזה.] הנה בוודאי היה דואג עליו תמיד והשתוקק לשמוע את כל הנעשה עם משה וישראל במצרים, והיה מקבל עפ״י השמועה ידיעות פרטיות תמיד מכל הנשמע ונעשה שם, ושמע מדבר המכות שנשפטו עם מצרים ע״י משה חתנו—אמנם מאשר היה כהן מדין—וקרוב עמהם באמונת דתותיהם, ע״כ לא היה מתקבל על לבו כל מה שהציר ד׳ להם בשפטים גדולים ונוראים בגופם ובממונם, ושם שמות ומהפכה נוראה במצרים, כי היה קשה לו הלא ד׳ הטוב היה יכול להוציא את עמו ממצרים בדרך הטוב והישר, לתת דורנות טובות לפרעה, והשפעה רבה בכל מצרים, וכדומה. ע״כ לא נתקבל על לבו ולא נכנס באזניו רק הפרט הזה שהוציא הקב״ה את בנ״י ממצרים כי דבר זה היה נאות לו לשמוע, יען כי דבר טוב הוא—וזהו המשך הכ׳:

אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃
ד וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה׃ ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר

אֲמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרְעָא נוּכְרָאָה׃ ד וְשׁוּם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרֵי־אֱלָהָא דְאַבָּא הֲוָה בְּסַעֲדִי וְשֵׁיזְבַנִי מֵחַרְבָּא דְפַרְעֹה׃ ה וַאֲתָא יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ לְוָת־מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא דִּי־הוּא שָׁרֵי תַמָּן לְטוּרָא דְאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ׃

רש"י

בניה והלכה לה: (ד) ויצלני מחרב פרעה. כשגילו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרוג את משה נעשה צוארו כעמוד של שיש (מכילתא): (ה) אל המדבר. אף אנו יודעים שבמדבר

בעל הטורים

ובקש להמיתו ואז מלתי לצורה ומתלה לו שתנאי שהתנה עם אביה לכן בכאן כתיב כי אמר כלומר פתה נגלה לכל כי אנוס היה על תנאי הזה כי גר היה והולך לעבות מאמר יתרו ומ"מ על ידי התנאי יצא ממנו יהונתן שנעשה כומר לפסל מיכה לכן לא כתיב כי אמר על אליעזר כי לא היה רוצה לגלות שהרג את המצרי ורצה פרעה להרגו ומיהו בגמרא משמע שאליעזר בן משה לא נימול עד שפגעו המלאך שאמר משה אמול והצא לדרך סכנה היא לתינוק וזה היה אליעזר שמשבא למצרים לא מצינו שהיה לו בן אח"כ: (ה) חונה. ב׳ במסורה. הכא ואידך חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו מלמד שלא הולך יתרו לבאו על אהל משה אלא ראה ענן

תורת גבריאל

ויסמע יתרו את כל אשר עשה וגו׳— לאמר: אף כי שמע את כל פרטי הדברים שנקרו ויאתיו במצרים ע"י משה וישראל, עכ"ז לא נתקבלה על לבו רק השמועה הטובה הזאת: כי הוציא ד׳ את ישראל ממצרים, כי רק ע"ז ראוי לומר ששמע וסבר וקיבל,—אמנם כשבא אח"כ אל משה, וסיפר לו כי כל אשר עשה ד׳ לפרעה ולמצרים—היה רק—על אודות ישראל— אשר הרעו והצירו לישראל למאוד מאוד. ועל כן נשפטו מדה במדה, והוסיף לו עוד הוכחה נצחת על רשעת פרעה ועמו— את כל התלאה אשר מצאתם בדרך— כי אחרי כל המכות שהפליא יתב׳ בם, עוד נואלו ורדפו אחריהם בים—ע"כ הצילם ד׳ מידם בנקמות גדולות, ואז הבין יתרו לדקה דינו יתב׳ ושנות שמחה גדולה—וברך את השם בפה מלא ע"ד ההלכה, ואמר: עתה ידעתי! כי גדול ד׳ מכל הא׳ וצדיק הוא ד׳ בכל דרכיו, כי כל דרכיו במצרים משפט צדק היו,— כי בדבר אשר זדו עליהם—ובמדה שמדדו לישראל, בה נמדדו, וזהו מה שהזכיר כאן את יתרו בשני התוארים, כי בהיותו כהן מדין קשה היה לו לקבל שמועת מכות מצרים, ומפני היותו חותן משה, היתה רצויה לו השמועה: את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו:

אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים. יל"פ עם הכתוב (בפ׳ שמות) כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא, כי ארז"ל לא מקומו של אדם מכבדו אלא הוא מכבד את המקום. (תענית, כא:) ומקדושת מרע"ה אשר התבודד לעיין במושכלות בקדושת השי"ת במקום ההוא נתקדש המקום מאז [אף קודם שניתנה עליו התורה] וזהו כי המקום — יען — אשר אתה! עומד

עומד

הָאֱלֹהִים׃ ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי
חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ
וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ׃ ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה
לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ
וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם
וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה׃ ח וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה
לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל
אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם
יְהוָה׃ ט וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד

אונקלוס

ו וַאֲמַר לְמֹשֶׁה אֲנָא חֲמוּךְ
יִתְרוֹ אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתְּתָךְ
וּתְרֵין בְּנַהָא עִמַּהּ׃ ז וּנְפַק
מֹשֶׁה לְקַדָּמוּת חֲמוּהִי וּסְגִיד
וּנְשִׁיק־לֵיהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר־
לְחַבְרֵיהּ לִשְׁלָם וְעַלּוּ
לְמַשְׁכְּנָא׃ ח וְאִשְׁתְּעִי מֹשֶׁה
לַחֲמוּהִי יָת כָּל־דִּי עֲבַד יְיָ
לְפַרְעֹה וּלְמִצְרָאֵי עַל עֵיסַק
יִשְׂרָאֵל יָת כָּל־עַקְתָא דִּי
אַשְׁכַּחְתִּנּוּן בְּאָרְחָא וְשֵׁיזְבִנּוּן
יְיָ׃ ט וַחֲדִי יִתְרוֹ עַל כָּל־
טַבְתָא דִּי־עֲבַד יְיָ לְיִשְׂרָאֵל
דִּי שֵׁיזְבִנּוּן מִידָא דְמִצְרָאֵי׃

תולדות אהרן. ויחד יתרו. סנהדרין צד:

בעל הטורים

קבור עליו ובזה הכירו וזהו חונה מלאך ה' סביב ליראיו. אל המדבר אשר הוא חונה שם: (ט) ויחד יתרו. שייחד לבו לאל אחד ונעשה יהודי. ד"א מלמד שנעשה בשרו חדודים הדודים על אבדן

רש"י

היה אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה: (ו) ויאמר אל משה. ע"י שליח: אני חתנך יתרו וגו'. (מכילתא) אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך ואם אין אתה יוצא בגין אשתך צא בגין שני בניה: (ז) ויצא משה. כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחוה למי כשהוא אומר איש לרעהו מי הקרוי איש זה משה שנא' והאיש משה (מכילתא): (ח) ויספר משה להתנו. למשוך את לבו לקרבו לתורה (מכילתא): את כל התלאה. שעל הים ושל עמלק (מכילתא). התלאה. למ"ד אל"ף מן היסוד של תיבה והתי"ו הוא תקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים וכן תרומה תנופה תקומה תנואה: (ט) ויחד יתרו. וישמח יתרו זהו פשוטו (סנהדרין לד). ומ"א נעשה בשרו חדודין חדודין מיצר על אבוד מצרים היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה: על כל הטובה. טובת המן והבאר והתורה (מכילתא).

תורת גבריאל

עומד עליו, ע"כ אדמת קדש הוא — ע"כ הוא חונה שם, — נעשה ע"י — הר
אמר גם כאן אל המדבר, — יען — אשר באלהים:

אשר

מצרים: י ויאמר יתרו ברוך
יהוה אשר הציל אתכם
מיד מצרים ומיד פרעה אשר
הציל את־העם מתחת יד־
מצרים: יא עתה ידעתי כי־
גדול יהוה מכל־האלהים כי
בדבר אשר זדו עליהם:
יב ויקח יתרו חתן משה עלה
וזבחים לאלהים ויבא אהרן
וכל | זקני ישראל לאכל־לחם
עם־חתן משה לפני האלהים:
שני יג ויהי ממחרת וישב משה

אונקלוס

י ואמר יתרו בריך יי די
שזיב יתכון מידא דמצראי
ומידא דפרעה די שזיב
ית־עמא מתחות מרות
מצראי: יא כען ידענא ארי־
רב יי ולית אלהא בר מנה
ארי בפתגמא דחשיבו
מצראי למדן ית־ישראל בה
דנינון: יב וקריב יתרו חמוהי
דמשה עלון ונכסת קודשין
קדם־יי ואתא אהרן וכל
סבי ישראל למיכל־לחמא
עם חמוהי דמשה קדם יי:
יג והוה מיומא דבתרוהי
ויתיב משה למדן ית־עמא

תולדות אהרן. ויאמר יתרו. ברכות נד. סנהדרין צד: כי בדבר, סוטה יא: ויקח יתרו. ע"ז כד, זבחים קטז: ויבא אהרן. ברכות סד: וישב משה. שבועות ל:

רש"י

ועל כלן אשר הצילו מיד מצרים עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה הארץ מסוגרת ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא): (י) אשר הציל אתכם מיד מצרים. אומה קשה: ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים. כתרגומו ל' רדוי ומרות היד שהיו מכבידים עליהם היא העבודה: (יא) עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר (מכילתא): מכל האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל עבודת כוכבים שבעולם שלא הניח עבודת כוכבים שלא עבדה (מכילתא): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו במים דמו לאבדם והם נאבדו במים: אשר זדו. אשר הרשיעו ורבותינו דרשוהו (סוטה יא) לשון (בראשית כה) ויזד יעקב נזיד בקדרה אשר בשלו בה נתבשלו: (יב) עלה. כמשמעה שהיא כולה כליל: וזבחים. שלמים: ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם: לפני האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות סד): (יג) ויהי ממחרת. מוצאי יום הכפורים

בעל הטורים

מצרים: ויחד יתרו על. בגימ' הן עלה בשרו חדודים: (יג) ממחרת עם האותיות. בגי' למחר יום כפורים עם התיבות: מן הבקר עד הערב. ולא אמר ועד רמז בזמן כ"ד עד ו' שעות וכנגד

תורת גבריאל

אשר הציל אתכם מיד מצרים, ומיד פרעה, אשר הציל את העם מתחת יד מצרים. כפל לשון אשר הציל, י"ל דזה בשני אופנים, א) לפמש"כ לעיל בפ' בשלח, בשם הזוה"ק דלשון „העם" הנאמר בתורה עפ"י הרוב הכוונה

על

לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם
עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב׃
יד וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־
אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־
הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם
מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־
הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב׃
טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא

אונקלוס

וְקָם עַמָּא עִלָּוֹהִי דְמֹשֶׁה מִן־
צַפְרָא עַד־רַמְשָׁא׃ יד וַחֲזָא
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת כָּל־דְּהוּא
עָבֵד לְעַמָּא וַאֲמַר מָה־
פִתְגָּמָא הָדֵין דִּי אַתְּ עָבֵד
לְעַמָּא מָה דֵין אַתְּ יָתֵב
בִּלְחוֹדָךְ וְכָל־עַמָּא קָיְמִין
עִלָּוָךְ מִן־צַפְרָא עַד־רַמְשָׁא׃
טו וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי אֲרֵי־

תולדות אהרן. ויעמד העם. ברכות סא. שבת י:

בעל הטורים

ו"פ כתוב בפרשה לשפוט ושפטתי ושפטו וכתיב הבקר עד הערב ה"א ה"א יתירה למעט אינו אומר אלא מן בקר עד ערב לומר כל הדן דין אמת לאמתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית דכתיב בה': (טו) לדרוש אלהים. ד' במסו' הכא ואידך בשאול כלכתו לדרוש אלהים בענין שאול כשהלך לבקש האתונות. ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלהים

רש"י

היה כך שנינו בספרי ומהו ממחרת למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יוה"כ שהרי קודם מ"ת א"א לומר והודעתי את חוקי וגו' ומשנתנה תורה עד יוה"כ לא ישב משה לשפוט את העם שהרי בי"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביוה"כ. ואין פרשה זו כתובה כסדר שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שנייה אף לדברי האומר יתרו קודם מ"ת בא שלוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שנייה שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י) נוסעים אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזוב אותנו ואם זו קודם מ"ת משלחו והלך היכן מצינו שחזר. וא"ת שם לא נאמר יתרו אלא חובב ובנו של יתרו היה הוא חובב הוא יתרו שהרי כתיב (שופטים ד) מבני חובב חותן משה: וישב משה וגו' ויעמד העם. יושב כמלך וכולן עומדים והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו על כך שנא' מדוע אתה יושב לבדך וכלם נצבים: מן הבקר עד הערב. (שבת י) אפשר לומר כן אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפי' שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנא' בו ויהי ערב וגו' (מגילה י): (טו) כי יבא. כי בא. לשון הווה: לדרש אלהים. כתרגומו למתבע

תורת גבריאל

על הערב רב, דהנה עם בנ"י ומשה ואהרן בכללם, מלבד שהיה קשה להם להיות שכנים ומשועבדים למצרים, עוד לא יכלו לסבול גזירות קשות של פרעה וזהו אומרו: ברוך ד' אשר הציל אתכם— פי': עם בנ"י—מיד מצרים, מלהיות בשכונתם, ומיד פרעה שהקשה עולו עליכם, ואשר הציל את העם זהו הערב רב, אף כי לא היה הח"י שעבודו של פרעה אכן הצילם מיד שכונת מצרים, ב) יל"פ: לשון העם כפשוטו על בנ"י, ואתכם קאי על משה ואהרן שהיו יוצאין

ונכנסין

אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים׃
טז כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי
וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ
וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים
וְאֶת־תּוֹרֹתָיו׃ יז וַיֹּאמֶר חֹתֵן
מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר
אַתָּה עֹשֶׂה׃ יח נָבֹל תִּבֹּל גַּם־
אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ
כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל
עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃ יט עַתָּה שְׁמַע
בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ
הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים
וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־

אונקלוס

אָתַן לְוָתִי עַמָּא לְמִתְבַּע
אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ׃ טז כַּד־הָוֵי
לְהוֹן דִּינָא אָתַן לְוָתִי וְדָאֵינְנָא
בֵּין גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵהּ
וּמְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת־קְיָמַיָּא
דַּיְיָ וְיָת־אוֹרָיְתֵהּ׃ יז וַאֲמַר
חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה לֵהּ לָא־תַקִּין
פִּתְגָּמָא דְּאַתְּ עָבֵד׃ יח מִלְאָה
תִלְאֵה אַף־אַתְּ אַף־עַמָּא
הָדֵין דְּעִמָּךְ אֲרֵי־יַקִּיר מִנָּךְ
פִּתְגָּמָא לָא־תִכּוּל לְמֶעְבְּדֵהּ
בִּלְחוֹדָךְ׃ יט כְּעַן קַבֵּל מִנִּי
אֲמַלְּכִנָּךְ וִיהֵי מֵימְרָא דַּיְיָ
בְּסַעֲדָךְ הֲוֵי אַתְּ לְעַמָּא
(תְּבַע) אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ
וּתְהֵי מַיְתֵי אַתְּ יָת־פִּתְגָּמַיָּא

רש"י

אולפן לשאול תלמוד מפי הגבורה: (טז) כי יהיה להם דבר בא. מי שהיה לו הדבר בא אלי: (יז) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך: (יח) נבל תבל. כתרגומו. ולשונו ל' כמישה פליישטר"א. כמו (ירמיה ח) והעלה נבל. (ישעיה לד) כנבול עלה מגפן וגו' שהוא כמוש ע"י חמה וע"י קרח וכחו תש ונלאה: גם אתה. לרבות אהרן וחור וע' זקנים: כי כבד ממך. כובדו רב יותר מכחך: (יט) איעצך ויהי אלהים עמך. (מכילתא) בעצה. אמר לו לא המלך בגבורה: היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומליץ בינותם למקום ושואל משפטים מאתו: את הדברים. דברי ריבותם:

בעל הטורים

כדברי הימים בענין הדבר כשראה המלאך המכה בעם. ויהי לדרוש אלהים כענין עוזיהו בדרש אלהים במלחמה מלמד שעל כל צרכיהם היו באים לו לדרוש אלהים כההיא דשאול בדרש אלהים על אבידתו וכההיא דדוד שהתפלל על הדבר וכההיא דעוזיהו שהתפלל על אויביו: (טז) תורותיו. ג' במסו' הכא ואידך תרי בכנייא דיחזקאל מלמד שרמז לו על בנין ב"ה: (יט) איעצך, ג' במסורה הכא ואידך דבלעם לכה איעצך דאיתקש נבואה דבלעם לנבואת משה ואמרו חז"ל ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אבל באוה"ע קם. קבלתי בפירושו קם. לשעה פי' לפי שעה כמו שהיתה מדברת לשעה ולא בהתמדה ואידך וכי איעצך לא תשמע אלי בענין צדקיהו שיעץ לו ירמיהו לצאת אל שרי מלך בבל משה ששמע לעצת יתרו נאמר בו על מקומו יבא בשלום אבל צדקיהו שלא שמע לעצת ירמיהו גלה ממקומו:

תורת גבריאל

ונכנסין בבית פרעה תמיד, והיו בסכנה מצרים, וגם מיד פרעה, אבל העם שלא רבה, ע"כ אמר: אשר הציל אתכם מיד התראו עם פרעה, אמר אשר הציל אותם

הָאֱלֹהִים׃ כ וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם
אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ
לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־
הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃ כא וְאַתָּה
תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל
יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי
בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים
שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי

אונקלוס

קֳדָם־־יְיָ׃ כ וְתַזְהַר יָתְהוֹן
יָת־־קְיָמַיָּא וְיָת־־אוֹרָיְתָא
וּתְהוֹדַע לְהוֹן יָת־־אוֹרְחָא
דִּיְהָכוּן בַּהּ וְיָת־־עוֹבָדָא
דְּיַעְבְּדוּן׃ כא וְאַתְּ תֶּחֱזֵי
מִכָּל־־עַמָּא גֻּבְרִין דְּחֵילָא
דַּחֲלַיָּא דַּיְיָ גֻּבְרִין דִּקְשׁוֹט
דְּסָנַן לְקַבָּלָא מָמוֹן וּתְמַנֵּי
עֲלֵיהוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי
מָאוָתָא רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי

תולדות אהרן. והודעת להם. מועד קטן ה. קדושין ב: ב"ק צט, ל ב"מ ל: ושמת עליהם. סנהדרין יח:

בעל הטורים

(כ) והזהרתה. אתהם. ב' הסי"ן יתירים אלו יו"ד דברים שבין דיני ממונות לדיני

רש"י

(כא) ואתה תחזה. ברוה"ק שעליך: אנשי חיל. עשירים שאין צריכים להחניף ולהכיר פנים: אנשי אמת. אלו בעלי הבטחה שהם כדאי לסמוך על דבריהם שע"י כך יהיו דבריהם נשמעין: שנאי בצע. ששונאין את ממונם בדין כהאי דאמרינן כל דיינא דמפקין ממונא מיניה בדינא לאו דיינא הוא (ב"ב נח): שרי אלפים. הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף: שרי מאות. ששת אלפים היו: שרי חמשים. י"ב אלף: שרי עשרת. ששים אלף. (מה שפירש"י על כל השרים כמה היו והוא לכאורה ללא צורך והנה באמת תיקן בזה ותירץ קושיא בפסוק דקחשיב מלמעלה למטה ר"ל המספר מרובה קודם מספר המועט ולא הל"ל אלא מתחלה שרי עשרות כראשונה ואח"כ בהדרגה כולם ולפי פירושו שהזכיר ופרט סכום מנין השרים לא וחשוב וכשתדקדק במנינם ולגבייהו אתי שפיר מספר המועט תחלה ואח"כ בהדרגה כן נכון ודו"ק):

תורת גבריאל

אותם, רק, מיד מצרים ע"כ: וש"ב הרב הג' וכו' מו"ה בן ציון ארי' ליב ציזלינג נ"י, פירש בזה: אשר הציל „א ת כ ם" אמר על ישראל, ואשר הציל „א ת ה ע ם" אמר על יתר העמים שהיו משועבדים למלכות מצרים, כדאיתא במכילתא (פ' בשלח) שהיה פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו וכשיצא ישראל ממצרים בטלה מלכותם של מצרים, עיי"ש. ובזה מדוייק מ"ש בראשא מ י ד מצרים ומיד פרעה, שהיו ישראל ב י ד י ה ם ממש, ובסיפא אמר: מתחת יד מצרים, שהיו תחת מ מ ש ל ת מצרים, אבל חוץ לגבול ולא בידם ממש:

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע וגו' ולבסוף כתיב: ויבחר משה—רק—אנשי חיל מכל ישראל, ומיתר המעלות שמנה יתרו לא הזכיר הכתוב מאומה. והנל"פ בזה עפי"מ שביארתי בפרשיות הקודמות שבכמה מקומות שהזכיר הכ' „העם וישראל", שמוכים בענין אחד האמר „העם" יורה על הערב רב. וישראל על בנ"י עצמם, והנה

עֲשָׂרֹת׃ כב וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ׃ כג אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־

אונקלוס

עַשׂוֹרְיָתָא׃ כב וִידוּנוּן יָת־עַמָּא בְּכָל־עִדָּן וִיהֵי כָּל־פִּתְגָּם רַב יַיְתוּן לְוָתָךְ וְכָל־פִּתְגָּם זְעֵר יְדוּנוּן־אִנּוּן וְיֵקִלּוּן מִנָּךְ וִיסוֹבְרוּן עִמָּךְ׃ כג אִם יָת־פִּתְגָּמָא הָדֵין תַּעְבֵּד וִיפַקְּדִנָּךְ יְיָ וְתִכּוֹל לְמֵיקָם וְאַף כָּל־עַמָּא הָדֵין עַל־אַתְרֵהּ

תולדות אהרן. ושפטו את. סנהדרין לד: כל הדבר. שם יז יח: והקל מעליך, שם יז: וגם כל העם. שם יז:

רש"י

(כב) ושפטו. וידונון לשון לווי: והקל מעליך. דבר זה להקל מעליך. והקל כמו והכבד את לבו והכות את מואב לשון הווה: (כג) וצוך אלהים ויכלת עמד. המלך בגבורה אם מצוה אותך לעשות כן תוכל עמוד ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד (מכילתא): וגם כל העם הזה. אהרן נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך

בעל הטורים

נפשות: (כג) וצוך. ב׳. הכא. ואידך וצוך לנגיד פי׳ אם יצוך אלהים בזה תוכל להיות נגיד כי בענין אחר לא תוכל לעמוד: על מקומו. ב׳ במסו׳. דין. ואידך והתבוננת על מקומו ואיננו לומר

תורת גבריאל

יתרו אף כי נתגייר עתה ונימול—לפי׳ דרז"ל ע"פ: ויחד יתרו למ"ד שהעביר חרב חדה על בשרו (סנהדרין, נד.) ופרש"י שמל א"ע ונתגייר, [כי „בשרו" מוסב על אבר המילה, כמו"ש: כי יהיה זב מבשרו גו׳. (ויקרא, טו.) וכן בלשון הז"ל (נדה, מג.) ועמד ומנא בשרו הם שמה, עיין רש"י שם.] מ"מ היה לבו קרוב אל הערב רב בני העמים וכמו שאמרו שם: גיורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאה באפי׳, כי נפשו קרובה להם מימי קדמתו, וע"כ יעץ למשה לברור אנשי חיל גם מן הערב רב כמש"א: ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל, וכמובן כי בהם היתה נריכה בדיקה יתירה לברור יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע—אבל מרע"ה לא עשה כן למנות גריס לדיינים, (ועיין בחו"מ, ריש סי׳ ז.) שיהיו צריכים גם בנ"י להיות נידונים לפניהם, ע"כ אה"כ: ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל ובהם לא היה צריך לבדוק הרבה על יראת ד׳ ויתר המעלות, כי כל ישראל בחזקת כשרים הם, ובפרט בדורו של משה:

אם את הדבר הזה תעשה יצוך אלהים ויכלת עמוד, [ופרש"י: המלך בגבורה אם מצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד, והוא ממכילתא.] וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום. יש לדקדק על לשון „על מקומו" שהוא מיותר. [זה הדקדוק שמעתי בשם הגאון מוהר"ר יצחק זצ"ל מוואלאזין.] ויש לדקדק גם בפרש"י, האיך יתכן לומר שאם לא יסכים השי"ת ע"ז לא יוכל לעמוד הלא אם לא יסכים השי"ת להעמיד עוד שופטים, בוודאי מפני שהוא יודע שיוכל לעמוד לבדו בלא שופטים עוזרים, וליישב כל זה, נל"פ עפ"י מה ששמעתי בשם הגאון מו"ה ר׳ יצחק מוואלאזין זצ"ל ממעשה שהיה לפניו, כידוע ליוצר בית הישיבה דוואלאזין, הנה בית הישיבה עצמה, שלומדים שם הוא בית גדול, ורחב ידים, להכיל בני ישיבה למאות,

וכפרוזדור

מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם: שלישי
כד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ
וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר: כה וַיִּבְחַר
מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־
הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת
שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת:
כו וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת
אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־
מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפּוּטוּ

יְהַךְ בִּשְׁלָם: כד וְקַבֵּיל מֹשֶׁה
לְמֵימְרָא דַחֲמוּהִי וַעֲבַד כֹּל דִּי
אֲמַר: כה וּבְחַר מֹשֶׁה גֻּבְרִין
דְּחֵילָא מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וּמַנִּי
יָתְהוֹן רֵישִׁין עַל־עַמָּא רַבָּנֵי
אַלְפִין רַבָּנֵי מָאוָתָא רַבָּנֵי
חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עִשׂוֹרְיָתָא:
כו וְדָיְנִין יָת־עַמָּא בְּכָל־עִדָּן
יָת־פִּתְגָּם קְשֵׁי מָיְתָן לְוָת־מֹשֶׁה
וְכָל־פִּתְגָּם זְעֵיר דָּיְנִין אִנּוּן:

בעל הטורים

אם תעשה דין כמשה הרי הוא בשלום ואם לאו יעשו לו דין למעלה וזהו והתבוננת על מקומו ואיננו: (כו) הקשה. ב' במסו'. הדבר הקשה. ערפך הקשה.

רש"י

(מכילתא): (כו) ושפטו. ודיינין ית עמא: יביאון. מייתין: ישפוטו הם. כמו ישפטו וכן (רות ב) לא תעבורי כמו לא תעברי ותרגומו דייכין אינון. מקראות העליונים היו לשון צווי לכך מתורגמין וידונון ייתון ידונון ומקראות הללו לשון עשיה:

תורת גבריאל

ובפרוזדור בית הישיבה, ישנם תאים אחדים מיוחדים לכל אחד מפקידי בית הישיבה, ושם יש גם חדר נאה מיוחד לראש הישיבה, לעסוק בעניניו: לעיין בשיעורא דיומא, ולערוך תשובותיו לשואליו בהלכות, ולסדר עניני צרכי הישיבה, ולקבל שם את פני האורחים גדולי המדינה הבאים אליו לפקח בעניני הכלל, וכיו"ב. ויהי היום והגאון ר' יצחק זצ"ל יושב בחדרו עם כבוד גדולים ונכבדי ארץ שנאספו אליו, והנה קול ענות ריב ומדון בהפרוזדור, והקול הולך וקרב אל דלת חדרו, ויקם הגאון ויצא... אל הפרוזדור, והנה שנים מבחורי הישיבה שנפלה מריבה ומצה ביניהם בשבתם בהישיבה, בזעם ורעש מתעצמים לבוא אל חדר הגאון בקובלנותיהם וטענותיהם, להגיש לפניו משפטם, וכמובן היה הדבר הזה לחילול כבוד הישיבה וכבוד הגאון ז"ל, בפני האורחים הגדולים, וימהר ויהס אותם בחכמתו וילכו למקומם, ויהי ממחרת ומנהגו של הגאון מוהרי"ץ ז"ל הנ"ל היה ללמוד יום יום אחר תפלת שחרית פרשתא דיומא בחומש, ברבים לפני בני הישיבה, כדי לחנכם גם במילי דאגדתא, והסב הגאון את דבריו להגיע לענין פסוק זה: וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום, ודקדק בלשון „על מקומו" ואמר בכוונת הכתוב: דרך משל: פה בישיבתנו נהוג מאז, להיות ממונה ת"ח מצויין למשגיח על רבנן דבי רב, ומשמרתו להיות יושב תמיד בבית הישיבה, ולמה כן? מפני מה אין די לישיבה בראש הישיבה לבדו? הטעם

הֵם: כז וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ
וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ רביעי
יט א בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת

כז וְשַׁלַּח מֹשֶׁה יָת־חֲמוּהִי
וַאֲזַל לֵהּ לְאַרְעֵהּ: א בְּיַרְחָא
תְּלִיתָאָה לְמִפַּק בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

תולדות אהרן. בחדש השלישי. ר"ה ג:

רש"י

(כז) וילך לו אל ארצו. לגייר בני משפחתו (מכילתא): (א) ביום הזה. (שבת פו) בראש חודש לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום הזה שיהיו דברי

בעל הטורים

מלמד שהיה משה דן דין האלהים (נ"א אנשי אלים) שהיו קשי עורף: (א) בחדש השלישי. סמך למה שאמרו הגיורת והשבויה והמשוחררת לא ינשאו עד שיהיה להם ג' חדשים כמו שישראל נשתחררו ויצאו משבי מצרים המתין להם ג' חדשים ליום מ"ת שנתחתנו בו להקב"ה: לצאת. ג'. הכא. ואידך לצאת בני ישראל על ענין הבית וכן הכא בנו את משכן. ואידך על מיתת אהרן בשנת הארבעים לצאת בני ישראל במיתת הצדיקים מכפרת: ביום הזה באו מדבר סיני. על אותו יום שנאמר למשה תעבדון את

תורת גבריאל

בזה פשוט, הנה בני הישיבה רבים הם וכן ירבו, ובכל שעה מזדמנות ספיקות להם בתלמודם, וצריכים לשאלת חכם, גם יש אשר תהיה קטטה ביניהם בשביל איזה פגיעה זה בזה, וצריכים לאיש מפשר ומשקיט ריב, ואם לא יהיה לאלה גבר חכם מיוחד בין כותלי הישיבה גופה, אז לכל ספק שיסתפק חד מרבנן בתלמודו, יכנוס אל חדר הרב, וכל ריב ומדון שיזדמן בין שנים יגישו אל הרב, וזה יהיה למשא לשני הצדדין, על התלמידים יהיה הטורח לצאת מבית הישיבה עד הרב, וביטול זמן בלמודם, והרב יהיה טרוד כולי יומא בעסק התלמידים בשאלותיהם ובמשא טרחם וריבם, ותורתו ועניני הישיבה והצבור מתי יהיו נעשים ? וגם במקרה קטטה ומריבה בין התלמידים, בעת האסף אל הרב אורחים גדולים ונכבדים, והם ברתיחות ילדותם יבואו אז אל הרב בקולות ומהומה, הלא יהיה בזה בזיון גדול לרים מתיבתא דוולאזין בפני גדולי ארץ, וחילול כבוד להישיבה הקדושה, לכן תקנו מיסדי הישיבה לבחור איש גדול בתורה וחכמה ואדם של צורה, שיהיה קבוע בבית הישיבה תדיר, ואליו יגישו רבנן דבית אולפנא את ספקותיהם בלמודם, וגם כל קפידא וקטטה שתזדמן, ולא יהיה להם הטורח עוד לצאת מבית תלמודם אל חדר הרב או אל ביתו, כי במקומם בבית הישיבה גופא, מוכן להם משיב דבר, ומשים שלום, וגם הרב יהיה פנוי לתורתו ועניניו, וזהו שאמר יתרו: והקל מעליך טורח וטירדא מרובה, וגם כל העם הזה על מקומו גופא יבוא בשלום, ע"כ תוכן דברי הגאון הנ"ל זצ"ל, ובזה יבוא על נכון גם לשון: וצוך אלהים ויכלת עמוד, כי הנה מחנה ישראל היה נטוע על שטח י"ב מיל, ובתוך מחנה גדול כזה היה כרגיל קול המון והמולה, מגדולים וטף, וגם קול מקנה בקר וצאן שהיו עמהם הרבה מאד, ומשרע"ה שהיה מוקדש לשמים לעמוד הכן בכל עת לשמוע בקול דברו יתב', מה שילוה אותו אל בנ"י, היה צריך להיות מתבודד במקום שקט ושאנן, מכל מטריד ומפריע, להיות ראוי לגילוי שכינה ולקבל תורה מפי הגבורה בבינת הלב בכל פרטיה ודקדוקיה, כדי למסרה לישראל כפי רצונו יתב' כציר נאמן לשולחיו, ובשביל זה לקח לו את האהל ונטה אותו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה, וכל הבא לדרוש את ד', היה

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי׃ ב וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי

מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם בְּיוֹמָא הָדֵין אֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינָי׃ ב וּנְטָלוּ מֵרְפִידִים וַאֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינַי וּשְׁרוֹ

תולדות אהרן, ביום הזה באו. שבת פו: מדבר סיני. שם פט:

רש"י

תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו: (ב) ויסעו מרפידים. למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו והלא כבר כתיב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים

תורת גבריאל

יוצא אליו אל מחוץ למחנה, ושם בהתבודדו באהלו זכה לשמוע קול דברו יתב' קורא אליו: „דבר אל בנ"י, צו את בנ"י". *) אבל גם שם עדיין לא היה שפוי כראוי מטרדות, כי היו כל איש אשר לו ריב ומדון יוצאים אליו מחוץ למחנה להגיש עצומותיהם לפניו לשפוט משפטם, ובתוך המחנה הגדול כמובן היו ענינים כאלה רבים, בין איש לרעהו, ובין איש לאשתו, [וכדאיתא בגמ' (יומא, עה.) בנים שבאו לפני משה לדין, זה אומר כו'. וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין כו'.] והיו מפריעים אותו מהיות נכון בכל עת לפניו יתב' לקבל דברותיו וציוויו. וזהו שאמר לו יתרו: אם את הדבר הזה — שאני יועצך, להעמיד שופטים בכל שכונה של עשרה, במחנה — תעשה, — והעם ימלא דינו ומשפטו במקומו כנ"ל מבלי הרחק אותך בדבריהם תמיד, אז וצוך ה' — כשיבוא אליך דבר וציווי מאתו יתב'. — ויכלת עמוד - שתהיה לך היכולת להיות עומד הכן בקדושה ובטהרה לשמוע בקול דברו:

עיל"פ עפ"י דברי הספרי בפ' שופטים הובא שם בפרש"י ז"ל ע"פ: צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ וגו', כדאי היא מנות מינוי הדיינין להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם, והגאולה האחרונה תהיה ג"כ ע"י זכות המשפט שנאמר ציון במשפט תפדה וגו' (ישעי' א' כ"ז) ומכש"כ בפעם הראשון היה נחוץ לעשות הסגולה הזאת להביאם עי"ז אל אדמתם, וע"כ בהודע ליתרו מפי מרע"ה כי מטרת נסיעתם היא לבוא אל המקום אשר אמר ד' אותו אתן לכם, ידיעה נבואה נזרקה בפיו כי משה התנו לא יבוא עמהם, רק העם בלבד, ע"כ בחתנו עלה למנות שופטים על ישראל, אמר לו: אם את הדבר הזה תעשה, ייטב גם לך גם לעם. כי הנה לך ייטב כאשר יגיע אליך ציווי ה', ויכלת עמוד [כפי פי' הא' הנ"ל.] וגם לעם ייטב כי כל העם הזה, בזכות מינוי הדיינין על מקומו

בארץ

נהל גבים. עפי"ז המרתי כדרך נאות פירושו של לשון: לאמר האמור בכל מקום. דהנה היתה כשפרא ריש ויקרא והובא ברש"י ז"ל שם, כי לכל דברות ולכל האמירות ולכל ציווין קדמה קריאה של חבה. היינו: שקרא הקב"ה מתחילה למשה בשמו: משה! ואח"כ דיבר אליו, ודרך ארץ והכבוד הוא לענות על הקריאה: „הנני" או: „דבר כי שומע עבדך" כמו שהורה עלי לשמואל לענות כן, וכן נהוג בארח הדעה היום כשאחד מדבר לחבירו ע"י הטעלעפאן, ראש דברו ישאלהו נבלים ויאמר: „האלא ?" כלומר: הנכון אתה לשמוע ולהשיבני ? ובכיוצא בך התנהג הקב"ה בדברו אל משה, שקראהו בשמו תחילה כדי שיענהו משה כי מוכן הוא לקבל, וזהו: וידבר ד' אל משה לאמר, שהיה קול דודי יתב' דופק אליו, שרוצה הוא לדבר אתו, שישיב לו משרע"ה כי מוכן הוא לשמוע בקול דברו יתב':

וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר׃ ג וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־

אונקלוס

בְּמַדְבְּרָא וּשְׁרָא תַמָּן יִשְׂרָאֵל לָקֳבֵל טוּרָא׃ ג וּמשֶׁה סְלֵיק לִקֳדָם יְיָ וּקְרָא לֵיהּ יְיָ מִן־

תולדות אהרן. ומשה עלה. שבת ה:

רש"י

בתשובה (מכילתא) : ויחן שם ישראל. כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא) נגד ההר. (מכילתא) למזרחו וכל מקום שאתה מוצא נגד פנים למזרח : (ג) ומשה עלה. ביום השני וכל עליותיו בהשכמה היו שנא' (שמות לד)

בעל הטורים

האלהים על ההר הזה : (ג) ותגיד לבני ישראל. מלא יו"ד בתגיד להם עברת

תורת גבריאל

באַרץ ישראל — יבוא בשלום, וק"ל [דבר זה נדפס בס' שער בת רבים, ומפני איזה בגיאה נשמט להזכיר את שמי ע"ז] :

עיל"פ כי הנה לכאורה יקשה האם במקום שאין שופטים, אין שלום? והלא אף אם אחד יגזול את רעהו ויעשקהו, עכ"ז ברבות הימים הכל נשכח, ואין אומר ואין דברים, ע"כ אמר לו יתרו : כי אף אמנם כי דינא דכל דאלים גבר ג"כ הוא דינא, ואם ראובן יתבע את שמעון, ושמעון הוא איש אלם ותקיף ולא ירצה לשלם, סוף כל סוף שיזכה שמעון בתקיפתו, וראובן סופו להשתתק ברצותו כי לשוא יהיה צעקתו, ויהיה שלום, אמנם הלא שמעון בתקיפתו ירד ממעלת כבודו ויקרא שמעון הגזלן, וכמו כן אם התובע ראובן יהיה אלם ויתקוף משמעון כל תביעתו בלא דינא, אם כי ראובן יזכה בדין דעביד לנפשיה, ושמעון ישתתק, הלא יקרא, ראובן הגזלן, אמנם כשיבואו שניהם לדין והדיין יזכה את הזכאי, או יעשה פשרה שיתרצו בה שניהם, הלא יעשה שלום, וכאו"א על מקומו—כלומר : מבלי רדת ממדרגתו ומעלתו, [כמליצת : כבודו במקומו מונח.] יבוא בשלום :

ויחן שם ישראל נגד ההר. פרש"י ז"ל שפירש כאיש אחד ובלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת, והוא מהמכילתא. ויש להוסיף בזה עפי"מ שפי' האלשיך הקדוש דברי בעל ההגדה אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה דינו, ולכאורה יפלא איזו תועלת היה לנו בעמדנו אצל ההר בלא קבלת התורה? וכ' שהר סיני ע"י השראת שכינתו ית"ש עליו בעלמו, היה מזכך ומטהר את בנ"י מזוהמת חומריותם אף קודם שקבלו שם את התוה"ק, וכארז"ל, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, לא אמרו : שקבלו תורה בהר סיני, אלא : שעמדו, לומר בעמידה לבד—וזהו ג"כ שגרמה להם החניה הזאת. אצל ההר להעשות כגוף אחד בלב אחד, אשר עי"ז זכו לקבלת התורה, וזשה"כ : ויחן שם ישראל, לומר : שם היו בחניה אחת, ולא בשאר החניות, ומה טעם? משום שהיה אז עמידתם „נגד ההר", זהו שעמדה להם להשוותם יחד, לזכות עי"ז בתורת ד', ולקרבם לעבודתו : —

ומשה עלה אל הא', ויקרא אליו ד' מן ההר לאמר. מימי תמהתי על פתיחתו של רבינו רבי הקדוש ז"ל בפתיחתו למס' אבות : משה קבל תורה מסיני וכו' על מה ולמה היא זאת, וכבר ישבתי באיזה אופנים אשר יבוארו אי"ה במק"א, וכעת הנני לפרש עפי"מ שראיתי בספר אגדה ודרוש של הגאון בעהמ"ח ספר שו"ת פרח מט"א [ושכחתי כעת את שם הספר] לפרש את הכ':

ומשה

הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית

טוּרָא לְמֵימַר כִּדְנַן תֵּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְחַוֵּי לִבְנֵי

רש"י

וישכם משה בבקר: כה תאמר. בלשון הזה וכסדר הזה (שבת פז): לבית יעקב. אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה: והגיד לבני ישראל. עונשין ודקדוקין

תורת גבריאל

ומשה עלה אל הא' וגו', עפ"י דרז"ל (ב"מ, פג.) השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופן. ואיתא בירושלמי בני מעון משכימין ומעריבין, בני טבריא לא משכימין ולא מעריבין, בני טבריא שעלו לשכור [עגמן] מבני מעון, נשכרים כבני מעון, ובני מעון שעלו לשכור [עגמן] מבני טבריא נשכרין כבני טבריא, אבל אם [בעה"ב] עולה מטבריא לשכור מבית מעון, יכילו [בעה"ב] לומר כו' בגין דטעמית עליכון דאתון משכימין ומעריבין בגין כן סלקית הכא ע"כ. והיוצא לנו מזה דהיכא דיש מקומות חלוקים אזלינן בתר מקום גמר השכרת הפועלים, שאם הפועלים הלכו למקום הבעה"ב, ושמה נגמר הדבר, אזלינן בתר מקום עמידת הבעה"ב, אבל אם הבעה"ב הלך לגמור במקום הפועלים, אזי נשכרין כמקום הפועלים, [וכן הוא בשו"ע חו"מ, סי' שלא. עיי"ש ברמ"א] - -

והנה מעין דוגמא זו מקומות יש לו להקב"ה, כי המלאכים הנקראים בני מעון, הלא יוכלו לקיים מצות ד' בהשכמה והערבה בלי הרף, אבל אנחנו בני אדם יושבי ארץ מאפליה לא נוכל לעבוד את ד' יותר מכח בן אדם, וכמאחז"ל (ברכות, כה:) לא ניתנה תורה למלאכי השרת, והראי' ע"ז, הוא מקום גמר קבלת התורה, כי אילו היה נגמר קבלת עול התורה בשמים, היה מקום לבע"ד לומר כי אנו מוכרחים לעבוד את ד' כמו מה"ש שבשמים, שהמה משכימים ומעריבים, אבל אחר שגמר קבלת התורה היה בהר סיני בארץ, הנה נראה מזה כי דעתו ית"ש היה שנקבל התורה כבני אדם, אבל לא יותר מכפי כחנו, וזהו שאמר הכתוב: ומשה עלה אל הא', שבדעתו היה שיגמור הדבר בשמים ממעל, ע"כ ויקרא אליו ד', מן ההר לאמר, פי' שנגמור את הדבר פה על ההר, ואינני רוצה שיעבדו לפני יותר מכפי כחם, עיי"ש, אם כי אין זה לשונו ממש. וע"כ רבינו הקדוש ז"ל בראותו כי יקומו בדורות הרבות אנשים שיתרעמו הרבה על בעלי התלמוד אשר הוסיפו לגדור גדרים ולגזור גזירות, שאינן כתובים בתושב"כ, ומעתה אם יראו עוד את המס' אבות מלאה מדות חסידות ומוסרים נשגבים, הלא יסוגו אחור ויאמרו: האין די לנו החומרות שבתלמוד, כי באת להוסיף עוד עלינו עניני חסידות ופרישות למעלה ראש? ומה כחנו לסבול כל אלה? ע"כ הקדים ואמר: אל תפחדו, בני, מזה מאומה, כי הלא משעתם כי משה קבל תורה מסיני, ולא בשמים מעל, להורות כי לפי כח בני האדם ה א מי תים היודעים להוקיר כבוד האדם ויקרו נתונה התורה, והמוסר והמדות שבמסכתא זו יהיו קלים ונעימים עליכם לקיימם, אחר שתלמדו ממנה טוב טעם ודעת ברוממות ערך האדם ותפארת גבר משכיל, בלא שום הכבדה ומשוי רב עליכם:

כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים, ותגד לבנ"י, אלו האנשים, (רש"י, מדרז"ל.) מה שנצטוה לדבר עם הנשים

מקודם

יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי
נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃
ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ
בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי

ישראל: ד אתון חזיתון די
עבדית למצרים ונטלית
יתכון כדעל־גדפי נשרין
וקרבית יתכון לפלחני:
ה וכען אם־קבלא תקבלון
למימרי ותטרון ית־קימי
ותהון קדמי חביבין מכל־
עממיא ארי־די לי כל־ארעא:

רש"י

פרש לזכרים דברים הקשין כגידין (מכילתא): (ד) אתם ראיתם. (שבת פו) לא מסורת היא בידכם לא בדברים אני משגר לכם לא בעדים אני מעיד עליכם אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנזדווגו לכם ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם: ואשא אתכם. (מכילתא) זה היום שבאו ישראל לרעמסס שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כלם לרעמסס. ואונקלוס תרגם ואשא כמו ואסיע אתכם ואטלית יתכון תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: על כנפי נשרים. כנשר הנושא גוזליו על כנפיו שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ לפי שאין עוף פורח על גביו לכך נותנן על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני. אף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלהים וגו'. ויבא בין מחנה מצרים וגו' והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם: ואבא אתכם אלי. כתרגומו: (ה) ועתה. אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם

בעל הטורים

הדברות: (ד) אתם. ד' ר"פ. הכא. ואידך אתם קחו לכם תבן בשביל שלא רצו מצרים לתת להם תבן אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים. אתם נצבים. אתם עדי. לומר בשביל שאתם נצבים היום לעולם תוכלו להיות עדי כי לעולם אני נצב: ואביא אתכם אלי. מה אשה נקנית בכסף ובשטר ובביאה אף ישראל כן. בכסף זו ביזת מצרים. בשטר זו התורה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורשה. בביאה זהו שנא' ואפרוש כנפי עליך וגו' ואבא בברית אתך לכן אמר הושע ג"פ וארשתיך לי: ואביא בגימ' בביאה: (ה) והייתם לי סגולה מכל העמים. ס"ת מילה:

תורת גבריאל

מקודם, יל"פ עפ"מ שפי' המפרשים במה שאחז"ל (ברכות כח.) גבי ראב"ע שרצו למנותו לנשיא, אמר איזיל ואימלך בדביתהו, פן לא תתרצה בעילוי בעלה [כדין חמר שנעשה גמל שצריך ליטול רשות מאשתו (כתובות, סב:) ועיי"ש בהגהות רצ"ה חיות] ולכן צריך ליטול רשות מאשתו קודם שיתרצה הוא כדי שלא תוכל לומר אח"כ: כ"ר עשיתי לבעלי כדין לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה שמכרו בעל, וכן כאן בעילוי הזה שיתעלו בנ"י הקדושים במעלה רמה, נצטוה להודיע לנשיהם תחלה, כדרך קנין אשה והדר בעלה וק"ל:—

ואביא אתכם אלי. פי': אני ד' לא שניתי, כלומר: לא נשתניתי, וכפי שהייתי מקודם, כן הנני גם עתה, וכל פעולותי מתמידות הן מאז מעולם, אך אתם לא היה לכם עד הנה ההכרה והדעת האמיתית להכיר אותי, והיום נתוספה בכם המעלה הזאת לידע

מציאותי

וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃
ו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ

אונקלוס

ו וְאַתּוּן תְּהוֹן־קֳדָמַי מַלְכִין כָּהֲנִין וְעַם קַדִּישׁ אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דִּי תְּמַלֵּל עִם־בְּנֵי

הולדות אהרן, והייתם. עקידה שער מו, עקרים מ"ג פ' לו; ואתם תהיו. שבת פ"ו, זבחים יט. עקידה שער מו וש"ר מז:

בעל הטורים

(ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. אלו זכו ישראל היו כולם כהנים גדולים ולע"ל תחזור להם שנא' ואתם כהני ה' תקראו: ממלכת. ד' במס'. ממלכת כהנים ממלכת

רש"י

מכאן ואילך שכל התחלות קשות (מכילתא שבת פז): ושמרתם את בריתי. שאכרות עמכם על שמירת התורה: סגלה. אוצר חביב כמו (קהלת ב) וסגלת מלכים כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם. כך אתם תהיו לי סגלה משאר אומות לא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נכרת כי לי כל הארץ והם בעיני ולפני לכלום: (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. שרים כמה דאת אמר (ש"ב ח) ובני דוד כהנים

תורת גבריאל

מליאותי, כי יש ד' בארץ! וזהו: ואביא אתכם אלי, והדמיון בזה כשני מחותנים שקבעו זמן להתראות פנים זה עם זה, אשר הקטן נוסע אל הגדול ממנו, אמנם הגדול נותן לו על הוצאות דרכו שיוכל לבוא אללו:

והייתם לי סגולה מכל העמים וגו', ענין סגולה הוא אוצר אשר בו גנוזים ושמורים דברים יקרי ערך ושכיות חמדה, וכל דבר יקר שיזדמן לבעליו גונזו בתוכו למשמרת, כן אנחנו עם בנ"י נקראים סגולתו, של הקב"ה, כי כל נפש יקרה שימלא באו"ה לוקחה ושותלה בתוך עדת בנ"י לגונזה בתוכם וכמו שארז"ל במד"ר שה"ש על פסוק דודי ירד לגנו וגו', לרעות בגנים וגו', וזהו שא"כ: כי תהיו אתם לי סגולה לאוצר בתוככם נפשות מכל העמים כי לי כל הארץ, ומכולם יבואו להתדבק אלי, ואתן אותם בתוככם ואתם תהיו האוצר להם:

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בנ"י. דקדקו המפרשים, על מלת „ואתם" שהיא למותר ושמשמעה כאילו פונה עתה לדבר אל אחרים, ולמה לא הסתפק בוא"ו החיבור, לאמר: ותהיו לי ממלכת כהנים וגו', וגם כפל אומרו: אלה הדברים וגו' אל בני ישראל, הוא למותר כי הלא כבר אמר מקודם ותגד לבנ"י, והנל"פ עפ"י משל לגביר גדול ויא"מ שהתחתן בעלם מופלג בתורה, והבטיח ליתן נדן רב, וכפי הנהוג בדורות שלפנינו שהיו דבקים בתורת ד', התנה בכתיבת התנאים שישב תמיד להגות בתורת ד' ושיהיה ירא וחרד בעבודתו ית', ובגלל זה יחזיק אותו ואת כב"ב על שלחנו שנים רבות עד שיתגדל בתורה כל צרכו, ומכלל הן אתה שומע לאו, כי אם לא יקיים כנ"ל יגרשנו מביתו, ובתוך כך קרא הגביר להשדכן וילחש לו באזנו שידבר עם חתנו שמגמת חפצו ורצונו שהחתן יעשה חיל בלמודו עד שיעלה ויגיע למדרגת הגאון ר' יונתן מפראג זצ"ל, או הגאון רע"א מפוזנא זצ"ל, ובחסידות יעלה כהחסיד ר' זיסקינד זצ"ל בעהמ"ח ס' יוש"ה, אחר שהוא מפזיז עליו כל כך הון רב והוצאות מרובות, ויען השדכן את המחותן לאמר: הלא עתה התחלת הקשר וכתיבת התנאים, א"כ הוכלו לאמר זאת להחתן עצמו, ולכתוב תנאי זה בהתנאים, ויאמר לו

הגביר

יִשְׂרָאֵל׃ ז וַאֲתָא מֹשֶׁה וּקְרָא לְסָבֵי עַמָּא וְסַדַּר קֳדָמֵיהוֹן יָת כָּל־פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ חמישי ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם

רש"י

הין: אלה הדברים. לא פחות ולא יותר:

בעל הטורים

יהויקים ויתן להם מכה את ממלכת סיחון מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן בשביל ממלכת כהנים זכו למלוכה וניתן להם ממלכת העכו"ם: וגוי. ד' וגוי קדוש וגוי לא ידעוך אליך ירוצו ושנים בירמיה על חורבן הבית וגוי גדול יעור מירכתי ארץ וגוי גדול ומלכים רבים יעורו מירכתי ארץ אם תהיו גוי קדוש גוי לא ידעוך אליך ירוצו ואם לאו גוי גדול יעור:

תורת גבריאל

הגביר המחותן, הלא תדע כי כל דבר הנכתב בתנאים הוא בדווקא, ובתנאי כפול, ע"כ אם יטה ח"ו מדרך התורה והעבודה בוודאי גרם אגרשנו מביתי, אבל אם לא יעלה במעלות הרמות שאמרתי לך, בוודאי בשביל זה לא אגרשנו, אבל מ"מ להחתן בעצמו הלא צריך להבינהו ולהשכילהו, כי לפי ההוצאות הרבות שאני מוציא עליו, בפזרון הון רב, לנדוניא ומתנות ומזונות וכו', ראוי לו להתאמץ להפיק את רצוני באופן היותר נעלה, שיגיע למדרגת הגאונים הקדושים הנ"ל. וכן הוא הנמשל בזה: כי הנה בתוה"ק מפורש רק התרי"ג מצות שניתנו אז למשה מסיני, ועי"ז הותנה תנאי כפול: והיה אם שמוע תשמעו וגו', ואם לא תשמעו וגו', אבל חז"ל בספריהם הקדושים הוסיפו להורותנו האיך להתחסד בעבודת ד' בדקדוקי מצות ולקדש עצמנו במותר לנו להתעלות במעלה עד אשר נהיה ממלכת כהנים, ר"ל: להיות כל עם ישראל מורה דרך לכל באי עולם, ככהנים לישראל. [וכמו שפי' בס' אוה"י (פ' דברים) את הכתוב: וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך, בהפלגה כ"כ, אשר ממך ילמדו, שיהיו גם הם יראים את ד', וזהו: ויראו—שיקנו יראת ד'— ממך] ועוד, להיות גם—גוי קדוש, קדש עצמך במותר לך,— וא"כ יקשה למה לא נכתב כך בפירוש בתורה? אמנם האמת כי אם ח"ו לא נשיג המדרגה היותר גבוהה [כמשארז"ל (ברכות, לה:) הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן] מ"מ לא יסתיר ד' פניו ממנו, כי לא ניתנה תורה למה"ש, לכן בתוה"ק הוזהרנו רק על תרי"ג מצות שהן חובה עיקרית לכל, ובאם לאו יסתיר ד' פניו ממנו, אבל עלינו מצד עצמנו, להתחייב להשתדל בכל עוז לפניו יתב' קורת רוח בכשרון מעשינו עלהיו"ט ונעלה, אחרי שנתבונן בעולם רבוי הטובות שגמל וגומל עלינו, תמיד, ועוד עתיד להפליא חסדו לנו, וזהו שאה"כ: כה תאמר לבית יעקב, ולבנ"י, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, לקיים המ"ע, ושמרתם את בריתי, מבלי לעבור על ל"ת, אז והייתם לי סגולה מכל העמים, — ואתחתן עמכם — אף — כי לי כל הארץ — עכ"ז לא אבחר רק בכם — ומכלל הן אתה שומע לאו, אבל — ואתם — מצדכם עליכם להבין מעצמכם כי מחויבים אתם להשביעני רצון באופן רם ונשא, שתשתדלו לעלות מעלה מעלה עד היותכם ממלכת כהנים וגוי קדוש, ומפני שהיה מרעה"ש יכול לאמר, הלא עתה היא העת שתוכל לכתוב כל מה שתרצה! ע"כ אמר לו השי"ת — אבל אלה הדברים האחרונים — אשר — אותם רק — תדבר אל בני ישראל*) בע"פ. ואינני כותב אותם בתוה"ק וד"ל.

ועוד

נהל גבים. ובהגינת הגוך כר מציה בש"ק יתרו שנת תרס"ה אמרתי: לפי"מ שכתבו התוס' (ע"ז ג.) דיוכל היות דשמים והארץ עומדים בזכות קבלת התורה שקבלוה אז, בלבד. ועכ"ז רצה

לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה׃
ח וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ

דְפַקְדֵהּ יְיָ׃ ח וַאֲתִיבוּ כָל־
עַמָּא כַּחֲדָא וַאֲמַרוּ כֹּל דִּי־
מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד וַאֲתֵיב מֹשֶׁה

תורת גבריאל

[ועוד יבוארו הכתובים האלה בעזה"ש בהפטורת בהעלותך באופן אחר, עיי"ש].

עוד יש לייסב לשון „ואתם" שהיה נ"ל, ותהיו לי ממלכת כהנים וגו' בהמשך אל הקודם — ולא בהפסק מלת ואתם — נל"פ כי כה יאמר השי"ת אל משה להגיד לבנ"י כי הנה לפי מצבכם כהיום תספיק לכם רק לשמוע בקולי, ולשמור את בריתי, כהוראת לשון ועתה וגו', אזי נגד שארי או"ה הכופרים בי תהיו לי לעם סגולה — וכמש"כ והייתם לי סגולה — מכל העמים — אבל כשתגיע העת שילוו גוים רבים אל ד' מכל אפסי ארץ לא אסתפק בזה — וזה אומרו ית' — כי לי כל הארץ – [ולשון כי — משמשת פה בלשון — אם] — אזי אדרוש מאתכם יותר, כי תהיו לי ממלכת כהנים וגו' וד"ל :—

ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה, הנה יש לדקדק בזה, אחרי אומרו : כל העם, הנה מלת „יחדו" למותר היא, וגם כפל הלשון : „ויענו, ויאמרו" צריך ביאור. ואמרתי להסביר בדוגמא, לאנשים הבאים לקבל עליהם עסק קבלנות להספקת מזון וצידה לאנשי חיל הצבא, ליום המוגבל להקצילה, (טארג, בל"ר.) אז אם תמסר הקבלנות לכל גדוד לבדו, תשיג גם יד הקבלנים הבינונים לקבל העסק, אבל אם ינתן העסק על כל הדוויזיא ביחד, או על כל הקארפוס בכללו, ומכש"כ באם ינתן העסק על כל הגליל (אקרוג, בל"ר.) הנה אז לא יוכלו לגשת אל העסק הזה, רק הגבירים הגדולים המפורסמים, ויהי היום וישתדלו הגבירים הגדולים שיהיה הטארג על כל האקרוג בכללו, ובראות הבינונים, כי עי"ז לא יוכלו לגשת אל הקבלנות, התאספו יחד לטכס עצה ע"ז, ויחליטו להתחבר יחד, ולהיות כולם באגודה אחת, בכדי ליקח את העסק בשותפות, כי בכחות רבים יוכלו להתחרות בהגבירים הגדולים, ואח"כ יחלקו ביניהם את העסק לפרטים, לאיש איש כפי יכלתו, וכן היה במעמד הנבחר, אילו היתה התורה נתונה מגילה, מגילה, [כלומר : חלקים חלקים, למיני מדרגות שונות.] היה יכול כל אדם מישראל לבוא לקבלה, אבל באשר התורה תמימה ניתנה (גיטין ס.) וכמש"כ : תורת ד' ת מ י מ ה, משיבת נפש, א"כ אין ביכולת כל אדם לקבלה, רק זקני העם ושופטיו המה יוכלו לקבל עליהם ללמוד כל התורה כלה מראש ועד סוף, וע"כ אה"כ : ויבוא משה, ויקרא „לזקני העם" וישב לפניהם „את כ ל הדברים אשר צוה ד'", ובראות כל המון העם כי על אופן הזה לא יוכלו המה לגשת אליה, אז הסכימו כולם להעשות אגודה אחת, וכאו"א יקיים ממנה מה שיהיה ביכולתו, ובאופן הזה יוכלו גם המה לקבלה, וזהו, ויענו כל העם—בהרמת קול — „יחדו !" פי' : שיקבלו אותה, י ח ד ו , ואז אחרי שהתאחדו כולם

השי"ת שיהיה ממלכת כהנים וגו' בקיום מצותיה בפועל, כן הענין בהבר מצוה, אף כי יוכל היות אנס בקבלתו עתה את עול מצותיו ית' (כאשר הגיד בדרשתו) יהיה כעם סגולתו, עכ"ז לא יסתפק בזה, רק בקיום מצותיו ג"כ אה"כ להיות גוי קדוש לשמור לעשות ככל הכתוב בתורת משה, וזה אומרו ית' אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל כלומר : אל הבנים הצעירים, כהגיעם לזמן היות בר מצוה :

כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה
וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב
הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי
עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם
וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־
יְהוָה׃ י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם
וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃
יא וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי

יָת־פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם־יְיָ׃
ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא
מִתְגְּלֵי לָךְ בְּעֵיבָא דַעֲנָנָא
בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עַמָּא בְּמַלָּלוּתִי
עִמָּךְ וְאַף־בָּךְ יְהֵימְנוּן לְעָלַם
וְחַוִּי מֹשֶׁה יָת־פִּתְגָמֵי עַמָּא
קֳדָם יְיָ׃ י וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אֱזֵיל לְוָת־עַמָּא וּתְזַמֵּנִנּוּן
יוֹמָא דֵין וּמְחַר וִיחַוְּרוּן
לְבוּשֵׁיהוֹן׃ יא וִיהוֹן זְמִינִין
לְיוֹמָא תְלִיתָאָה אֲרֵי בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה יִתְגְּלֵי יְיָ לְעֵינֵי כָל־

תולדות אהרן נעשה. עבודה זרה סו: וישב משה. שבת פז: ויאמר ד' אל. נדרים לח. קדושין ל. עקרים סא פ' יח וזבח פ' יא וב' יט: ויגד משה. שבת פז: וקדשתם היום. שבת שם. יבמות מו בב:

רש"י

(ח) וישב משה את דברי העם וגו'. ביום המחרת שהוא יום ג' שהרי בהשכמה עלה וכי צריך היה משה להשיב אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממשה שלא אמר הואיל ויודע מי ששלחני איני צריך להשיב: (ט) בעב הענן. במעבה הענן וזהו ערפל: וגם בך. גם בנביאים הבאים אחריך: ויגד משה וגו'. ביום המחרת שהוא רביעי לחודש: את דברי העם וגו'. תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך רצוננו לראות את מלכנו: (י) ויאמר ה' אל משה. א"כ שמזקיקין לדבר עמם לך אל העם: וקדשתם. וזמנתם שיכינו עצמם היום ומחר: (יא) והיו נכונים. מובדלים מאשה (מכילתא): ליום השלישי. (מכילתא) שהוא ששה בחדש ובחמישי בנה משה

בעל הטורים

(ט) לעולם. ב' מגלים הכא ואידך גבי תדרוש שלומם וטובתם כל ימיך לעולם. וכן יש במדרש לימות המשיח יבא משה ויוליך עמו דור המדבר

תורת גבריאל

כולם יחד—אמרו למשה גם הם: כל אשר דבר ד', נעשה גם אנחנו, וכמש"כ: ד' עוז לעמו יתן, ואימתי? כאשר יברך ד' את עמו בשלום להיות אגודה אחת: **וישב משה** את דברי העם וגו', ויאמר ד' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו', ויגד משה את דברי העם וגו', לבאר הכתובים, וגם שינוי הלשון מן וישב, ויגד [יחז"ל שבת פז, ידוע.] נל"פ עפי"מ שביארתי בפ' לך עה"כ: למה לא הגדת לי וגו', למה אמרת וגו', כי לשון אמירה ודיבור, הוא על האומר דבריו בקוצר מילין, ואינו פורט פרטי הענין לכל צדדיו, אבל הגדה הוא שהאומר מתאר ומצייר הענין לפני שומעיו בכל פרטיו וכל דקדוקיהם, ומדבר אותם כמגלה כאילו הם נגד עיני שומעיהם עיי"ש, וזהו שאה"כ: כה תאמר לבית

בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי
כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃
יב וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב
לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר
וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת
יוּמָת׃ יג לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־

עַמָּא עַל־טוּרָא דְסִינָי׃
יב וְתַתְחֵם יָת־עַמָּא סְחוֹר
סְחוֹר לְמֵימַר אִסְתַּמַּרוּ לְכוֹן
מִלְּמִסַּק בְּטוּרָא וּלְמִקְרַב
בְּסוֹפֵיהּ כָּל־דְּיִקְרַב בְּטוּרָא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ יג לָא־
תִקְרַב בֵּהּ יְדָא אֲרֵי־אִתְרְגָמָא

בעל הטורים

וכן בא להזהיר בעמוני ומואבי שלא לדרוש באומה ושובתם לעולם: (יג) סקול יסקל. ב׳ במסו׳ הכא ואידך סקול

רש"י

את המזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה מגבה כל הענין האמור בפ׳ ואלה המשפטים׳ ואינו מוקדם ומאוחר בתורה: לעיני כל העם. מלמד שלא היה בהם סומא שנתרפאו כולם (מכילתא): (יב) והגבלת. קבע להם תחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה: לאמר. הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן והלאה ואתה תזהירם על כך: ונגע בקצהו. אפילו בקצהו: (יג) ידה יירה. (סנהדרין מה) מכאן לנסקלין שהם

תורת גבריאל

לבית יעקב אלו הנשים וקצרי דעת כנשים, להם תאמר בקיצור, כי לא יוכלו לקבל יותר, אבל לבני ישראל הגדולים והחשובים שבהם, להם תגיד מבורר בכל הפרטים,— והנה לפדרז"ל במ׳ תנחומא (פ׳ נח.) הכרת כפיית ההר כגיגית על בנ"י היה רק בשביל תורה שבע"פ כי התורה שבכתב קבלו ברצון באומרם, נעשה *) ע"כ בתחלה כאשר בא מרע"ה וקרא לזקני העם, ואמר להם דברי הש"ת כלשונם: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו׳, השיבו לו ע"ז בנ"י את תשובתם—כל אשר דבר ד׳ נעשה! — רמזו לו בדבריהם, דבר ד׳! ולא השיבו לו בקולך מילין כן נעשה, לומר: כי רק את דבר ד׳ אשר ידבר אלינו, זו תורה שבכתב—אותם נעשה, ולא מה שישמיעו אותנו את"כ הנביאים בעל פה, ומאשר כי מרע"ה לא רצה להביא דברי קטיגוריא אל ד׳ על כלל ישראל ולבאר לו כונת דבריהם ע"כ השיב

נהל גביב. ועפי"ז יל"פ כ׳ הכתוב (תהלים. כב) אמת דבר ה׳ שתים זו שמעתי וגו׳, ולך ד׳ החסד כי אתה וגו׳, כלומר: אמת דבר ה׳— שבקש מתחילה שנקבל רק תורה שבכתב כמש"א: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו׳— אמנם אח"כ שתים זו שמעתי, כי הרוב דרש מאתנו לקבל ג"כ תורה שבע"פ, והראיה—כי עוז לאלהים שהתחיל בעוז—בתקיפות ובכפיה, ואם לא היה רוצה שנקבל ממנו רק תורה שבכתב, הלא קבלנו זאת ברצון, ולמה היה צריך לכפיה? ועי"כ אמר שאף שע"י הכפיה יוקל מעלינו העונש בעברנו על מצותיו כאשר תהיה לנו ע"ז טענת מודעא— אמנם לעומת זה יהיה לנו חסרון גדול בענין הגמול והשכר של קיום המצות, אחרי שהיה באונס, הרי אנו חשובים כאינם מצווים ועושים, ולפי"ז— א"כ לך ד׳ יהיה החסד,— כעת אשר— תשלם לאיש כמעשהו. ובדברי התנחומא הנ"ל יל"פ דברי רז"ל (ע"ז, ב :) בטענת או"ה שיאמרו: כלום כפית עלינו את ההר כגיגית וכו׳ [ואף שלכאורה היא טענה חלושה, דבאמת צורך כפיית ההר לא לכבוד הוא, וגם גורע כח הקבלה וכמו שאמרו (שבת פח). מכאן מודעא רבה לאורייתא, ובע"כ אנו צריכין לפרש דטענתם תהיה שגם קבלת בנ"י היה בחסרון הכפיה. וכמו כן אילו היית כופה גם עלינו היינו מקבלים היתה בחסרון הזה] ע"ז השיב להם השי"ת: וראשונות ישמיענו, ז׳ מצות שקבלתם היכן קיימתם? כו׳, עיי"ש. ולפי הנ"ל י"ל דכונתו ית׳ דישראל שקבלו התורה שבכתב ברצונם, היתה ראוי׳ בהם הכפיה על תורה שבע"פ, משא"כ, אתם האומות, אשר גם עיקר התורה וראשית ה לא רציתם לקבל ואיך אוכל לכפות עליכם? וזהו וראשונות ישמיענו:

סָק֤וֹל יִסָּקֵל֙ אוֹ־יָרֹ֣ה יִיָּרֶ֔ה אִם־
בְּהֵמָ֥ה אִם־אִ֖ישׁ לֹ֣א יִחְיֶ֑ה בִּמְשֹׁךְ֙
הַיֹּבֵ֔ל הֵ֖מָּה יַעֲל֥וּ בָהָֽר׃ יד וַיֵּ֧רֶד
מֹשֶׁ֛ה מִן־הָהָ֖ר אֶל־הָעָ֑ם וַיְקַדֵּשׁ֙
אֶת־הָעָ֔ם וַֽיְכַבְּס֖וּ שִׂמְלֹתָֽם׃
טו וַיֹּ֙אמֶר֙ אֶל־הָעָ֔ם הֱי֥וּ נְכֹנִ֖ים
לִשְׁלֹ֣שֶׁת יָמִ֑ים אַֽל־תִּגְּשׁ֖וּ אֶל־
אִשָּֽׁה׃ טז וַיְהִ֨י בַיּ֜וֹם הַשְּׁלִישִׁ֗י
בִּֽהְיֹ֣ת הַבֹּ֔קֶר וַיְהִי֩ קֹלֹ֨ת וּבְרָקִ֜ים
וְעָנָ֤ן כָּבֵד֙ עַל־הָהָ֔ר וְקֹ֥ל שֹׁפָ֖ר
חָזָ֣ק מְאֹ֑ד וַיֶּחֱרַ֥ד כָּל־הָעָ֖ם אֲשֶׁ֥ר

אונקלוס

יִתְרְגֵם אוֹ־אִשְׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדֵי
אִם־בְּעִירָא אִם־אֱנָשָׁא לָא
יִתְקַיַּם בְּמִיגַד שׁוֹפָרָא אִנּוּן
מְרַשַׁן לְמִסַּק בְּטוּרָא׃
יד וּנְחַת מֹשֶׁה מִן־טוּרָא לְוָת־
עַמָּא וְזַמִּין יָת־עַמָּא וְחַוַּרוּ
לְבוּשֵׁיהוֹן׃ טו וַאֲמַר לְעַמָּא
הֱווֹ זְמִינִין לִתְלָתָא יוֹמִין לָא־
תִקְרְבוּן לְצַד־אִתְּתָא׃
טז וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה
בְּמֶהֱוֵי צַפְרָא וַהֲוָה קָלִין
וּבַרְקִין וַעֲנָנָא תַקִּיף עַל־
טוּרָא וְקָל שׁוֹפָרָא תַּקִּיף
לַחֲדָא וְזָע כָּל־עַמָּא דִּי

תולדות אהרן, סקול יסקל. סנהדרין מה: אם בהמה. ב"ק נד סנהד' עו: במשך היובל. ביצה ה: תענית כא: היו נכונים. שבת פז: אל תגשו. יבמות סב: ויהי ביום. ברכות ז:

רש"י

נדחין למטה מבית הסקילה שהיה גבוה שתי קומות: יירה. יושלך למטה לארץ כמו (שמות טו) ירה בים: במשך היבל. כשימשוך היובל קול ארוך הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול וכיון שנסתלק הם רשאין לעלות: היבל. הוא שופר של איל שכן בערביא קורין לדכרא יובלא ושופר של אילו של יצחק היה: (יד) מן ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם: (טו) היו נכונים לשלשת ימים. לסוף שלשת ימים הוא יום רביעי שהוסיף משה יום אחד מדעתו כדברי רבי יוסי (שבת פז) ולדברי האומר בששה בחדש ניתנו עשרת הדברות לא הוסיף משה כלום. לשלשת ימים כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה. כל שלשת ימים הללו כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה שאם ישמשו תוך שלשת ימים שמא תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור ותטמא אבל משששהתה ג' ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע וטהור מלטמא את הפולטת: (טז) בהית הבקר. מלמד שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד וכן מצינו ביחזקאל (ג') קום צא אל הבקעה וגו' ואקום

בעל הטורים

יסקל השור דילפינן לדורות מכאן מה כאן בדחייה ובסקילה אף לדורות דחייה וסקילה. אם בהמה אם איש לא יחיה. בקללה מתחילין מן הקטן: במשוך, ב' במסורה. הכא ואידך במשוך בקרן היובל שגם לכם נזדמן להם שופר מאילו של יצחק ובזכות זה השופר של מתן תורה נפלה חומת יריחו: (טז) בהית הבקר. חסר וי"ו שאז שלמו ו' עונות:

תורת גבריאל

השיב בקוצר מילין את דבריהם אל השי"ת, וזהו: וישב משה את דברי העם וגו', שלא שום תוספת ביאור מדעתו ע"ז, רק, כן שמעתי, ואתה ד' הלא ידעת על מה ירזמון מיליהם, ועי"ז היה דבר ד' אליו לאמר, כי הנני צריך מעתה לבוא אליך

בַּמַּחֲנֶה׃ יז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־
הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־
הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר׃
יח וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי
אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל

בְּמַשְׁרִיתָא׃ יז וְאַפֵּיק מֹשֶׁה
יָת־עַמָּא לְקֳדָמוּת מֵימְרָא
דַּיְיָ מִן־מַשְׁרִיתָא וְאִתְעַתַּדוּ
בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא׃ יח וְטוּרָא
דְּסִינַי תָּנַן כֻּלֵּהּ מִן קֳדָם
דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְיָ בְּאֶשָּׁתָא

תולדות אהרן, ויתיצבו, שבת פח. ע"ז ב:

בעל הטורים

(יז) בתחתית ההר והר סיני. מלמד שנתלש ההר ממקומו ונעשה כהר על

רש"י

ואלא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד: (יז) לקראת האלהים. (מכילתא) מגיד שהשכינה יוצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה וזה שנא' (דברים לג) ה' מסיני בא ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר. לפי פשוטו ברגלי ההר ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית (שבת פח): (יח) עשן כלו. אין עשן זה שם דבר שהרי נקוד השי"ן פת"ח אלא ל' פועל כמו אמר שמר שמע לכך תרגומו תנן כוליה ולא תרגם תננא וכל עשן שבמקרא נקודים קמ"ץ מפני שהם שם דבר: הכבשן. של סיד יכול ככבשן זה ולא יותר ת"ל בוער באש עד לב השמים. ומה ת"ל ככבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע נותן לבריות סימן הניכר להם. כיוצא בו (הושע יא) כאריה ישאג וכי מי נתן כח בארי אלא הוא והכתוב מושלו כאריה אלא אנו מכנין ומדמין אותו לבריותיו כדי לשבר את האוזן מה שיכולה לשמוע. כיוצא

תורת גבריאל

בעב הענן, [וכזה נכללו ג"כ הקולות וברקים וכו', והתיצבם בתחתית ההר לכפות עליהם את ההר, בכדי להטיל אימה עליהם] בעבור,— כי רצוני הוא שישמע העם—בעת— בדברי עמך, וגם—הנני רוצה אשר— בך יאמינו לעולם, מה שיקבלו כל הנביאים מפיך לעולם, והוא תורה שבע"פ, ובשמוע מרע"ה את הדברים האלה יוצאים מפיו ית', אז ויגד משה את דברי העם אל ד', כי הגיד לו באר היטב את דברי בני ישראל הראשונים בכל פרטיהם, אל ד', והבן:

ויתיצבו בתחתית ההר (שבת, פח.) מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית כו', א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא, והקשו ע"ז הראשונים: האיך נוכל לטעון טענת אונס, הא קיי"ל דינא דמלכותא דינא,

ותי' עפ"י דברי הרא"ש בשם הר"ת (נדרים, כח.) דהיינו דוקא כשהמלך משווה גזירתו על כל בני מלכותו, אבל כשאינו משווה רק לבני מדינה אחת לאו דינא הוא, וע"כ מאחר כי על בני נח לא גזר רק ז' מצות, ולנו הוסיף עוד ת'ו'ר' מצות ע"כ יכולים לטעון טענת אונס, (עיין בפר"ד, דרים כב) וזהו מאמר הכ': מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, אמנם מאחר לא עשה כן לכל גוי, רק לישראל לבד, ע"כ יאמר דהמע"ה כי אתשוב אשר משפטים ר"ל: עונשים, בל ידעום, שלא ידעו ממשפט ועונש בדין שלעתיד, על שלא קיימו ז' מצות, יען כי לא השוה גזירתו על הכל:

ומענין לענין באותו ענין אמינא מילתא דאתיא מדרשא, דחביבא, בדברי חכמים וחידותם, והיא: איתא בשבת פח

עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־
הָהָר מְאֹד׃ יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר
הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר
וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל׃ ששי
כ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־

וּסְלִיק תְּנָנֵהּ כִּתְנָנָא דְאַתּוּנָא
וְזָע כָּל־טוּרָא לַחֲדָא׃
יט וַהֲוָה קָל שׁוֹפָרָא אָזֵל
וְתָקֵיף לַחֲדָא מֹשֶׁה מְמַלֵּל
וּמִן־קֳדָם יְיָ מִתְעֲנֵי לֵהּ בְּקָל׃
כ וְאִתְגְּלִי יְיָ עַל־טוּרָא דְסִינַי

תולדות אהרן. ויהי קול. ברכות ו. ספר הזוהר פ' קדושים יפ ויקרא: משה ידבר. ברכות מה. כתובות לג בב. קרבין יא: וירד ה' על. סוכה ה: הר סיני. שבת פט:

רש"י

בו (יחזקאל מג) וקולו כקול מים רבים וכי מי נתן קול למים והלא הוא ואתה מכנה אותו לדמותו לבריותיו כדי לשבר את האוזן: (יט) הולך וחזק מאד. מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה אבל כאן הולך וחזק מאד ולמה כך מתחלה לשבר אזניהם מה שיכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך והקב"ה מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול כמו (מ"א יח) אשר יענה באש על דבר האש להורידו: (כ) וירד ה' על הר סיני. יכול ירד עליו ממש ת"ל (שמות כ) כי מן השמים דברתי עמכם. (מכילתא) מלמד שהרכין שמים עליונים ותחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה וירד כסא הכבוד

בעל הטורים

גבי הר: (יט) הולך וחזק. ב' במסו' הכא ואידך ודוד הולך וחזק כדאי' בעירובין דוד גבי מסכת הולך וחזק

תורת גבריאל

(פח.) דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא, בריך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי, לעם תליתאי, ע"י תליתאי, ביום תליתאי, בירחא תליתאי, כמאן כרבנן, ויתיצבו בתחתית ההר כו', מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית כו', מכאן מודעא רבה לאורייתא, עיי"ש [והנה לשון: ההוא גלילאה שסיפרו לנו חז"ל, לכאורה אינו מובן, כיון שגם בזה לא ידענו שם האומרם אין נ"מ לנו מאיזה מקום הי' ולמה השמיעונו זה? וי"ל, משום דאיתא בעירובין (נג.) בני גליל דלא דייקי לישנא ולא מתנהי להו סימנא לא נתקיימה תורתן בידן, לכן השמיעונו בזה דלאו כללא הוא, וההוא גלילאה הוה יוצא מן הכלל, ואתנח סימנא בהני „תליתאי", לזכור בהיה יום שלישי לפרישה, כרבנן. וק"ל] ויש למצוא איזה שייכות להני שתי מימרות שנסמכו זו לזו. והנל"פ בזה, וגם לפרש מלילת הפייטן שאנו אומרים בזמירות ליל שבת: זכרו תורת משה במצות שבת גרוכה, חרותה ליום השביעי ככלה בין רעותיה משובלה, טהורים יירשוה ויקדשוה במאמר כל אשר עשה, ויכל א' ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, ע"כ. שיתפרש קישור והמשך הדברים זה לזה, דהנה במד"ר [סדר תשא, פמ"א, סי' ה.] דרשו ע"פ. ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו וגו', מהו ככלותו, שבשעה שנתן הקב"ה התורה לישראל היתה חביבה עליהם ככלה וגו', [וע"כ פירשו המפרשים שעמידתם תחת ההר היה כענין כלה הנכנסת תחת החופה, והליהות שניתנו למרע"ה היה בתור קדושין כמו כסף ושטר, עיין עליהם] וזוהי סתירה לדברי הגמ' דשבת הנ"ל שהיה בתור כפיה. ונל"פ טעם פלוגתתן דתליא בפלוגתא דרבנן ור' יוסי אי בששי ניתנה תורה לישראל כרבנן או כר' יוסי דאמר בשביעי ניתנה תורה לישראל, ואמרו שם דהכל מודים דבשבת ניתנה תורה לישראל, עיי"ש, והנה בפרשה של מעשה בראשית כתיב: יום הששי ויכלו וגו', ויכל א' ביום השביעי וגו', נמצא שנאמר שני פעמים: ויכלו, ויכל, על יום הששי,

והשביעי

רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה
אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה׃
כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד
הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה
לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃ כב וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה

לְרֵישׁ טוּרָא וּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה
לְרֵישׁ טוּרָא וּסְלֵיק מֹשֶׁה׃
כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוּת
אַסְהֵיד בְּעַמָּא דִּילְמָא
יִפְגְּרוּן קֳדָם יְיָ לְמֶחֱזֵי וְיִפֵּל
מִנְּהוֹן סַגִּי׃ כב וְאַף כָּהֲנַיָּא
דְּקָרִיבִין לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ

תולדות אהרן. וגם הכהנים. זבחים קט״ו:

בעל הטורים

באלו לא גלי מסכת כתיב הולכים ודלים וזהו ודוד הולך וחזק בתורה דכתיב בה

רש״י

עליהם: (כא) העד בעם. התרה בהם שלא לעלות בהר: פן יהרסו וגו׳. שלא יהרסו את מצבם ע״י שתאותם אל ה׳ לראות ויקרבו לצד ההר: ונפל ממנו רב. (מכילתא) כל מה שיפול מהם ואפילו הוא יחידי חשוב לפני רב: פן יהרסו. כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין ואף המפרדין ממצב אנשים הורסים את המצב: (כב) וגם הכהנים. אף הבכורות שהעבודה בהם (זבחים קטו): הנגשים אל ה׳. להקריב קרבנות אף הם אל

תורת גבריאל

והשביעי, אשר, בע״כ צריכין אנו לומר, שאחד מהם הוא לגופו של הענין, להודיע שנגמרה בו כל הבריאה, והשני הוא לדרשה, והנה ברש״י ז״ל על פסוק: יום הששי, הביא שני פירושים על הה״א דהששי, א) שהתנה עמהם ע״מ שיקבלו ישראל ה׳ חומשי תורה, ב) כולם תלוים ועומדים, עד יום הששי שהוא ששי בסיון המוכן למתן תורה כו׳ עיי״ש. והנה כבר הבאנו למעלה המדר״ת בפ׳ נח שהקשה דאחרי שקבלו ברצון ואמרו: נעשה ונשמע, למה היה צריך לכפיית ההר ותי׳ דהם קבלו ברצון רק ה׳ חומשי תורה. והכפיה היה על תורה שבע״פ, ע״ש. והנה אין זה נכון אלא לפי הפי׳ הב׳ שברש״י דה״א דהששי רומז על ששה בסיון, כרבנן. נמצא דהיה התנאי על כל התורה בכללה, הן שבכתב והן שבע״פ, ע״כ היו צריכין לכפיית ההר, וזהו כונת הגמ׳ בשבת הנ״ל, אחרי שהביאו דרשת ההוא גלילאה כו׳, וסיים עלה: כמאן כרבנן, דבששי בסיון ניתנה תורה, ע״כ הביאו אח״כ פי׳ הכתוב: ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית כו׳, והסמיכו לזה מימרא דחזקי׳: מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה כו׳, כדר״ל מאי דכתיב יום הששי ה׳ יתירה למה לי כו׳,—אבל לפי פי׳ הא׳ שברש״י שהה״א רומז לחמשה חומשי תורה, אין מקום לדרשת כפית ההר, דתורה שבכתב הלא קבלו ברצון, ואין צריכין עוד לכפיה, [ומעתה י״ל שגם תורה שבע״פ קבלו ברצון ומטעם שנבאר להלן.] ולפירוש זה מוכרחין אנו לומר הפי׳ של ויתיצבו בתחתית ההר, דזה היה בתור חופת כלה כדעת המד״ר בפ׳ תשא הנ״ל, ומעתה אין עוד הכרח לומר שבששי ניתנה תורה, אלא כדעת ר׳ יוסי שבשבעה בו ניתנה תורה לישראל, ע״ז אה״כ: ויכל א׳ ביום השביעי— שהוא ז׳ בסיון את מלאכתו וגו׳. — והנה בס׳ נשמת חיים להגאון מוהר״ח אבולעפיא זצ״ל

יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃
כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־
יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי
כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר
הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃

יִתְקַדְּשׁוּן דִּלְמָא יִקְטוֹל
בְּהוֹן יְיָ׃ כג וַאֲמַר מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ לָא יִכּוֹל עַמָּא
לְמִסַּק לְטוּרָא דְסִינָי אֲרֵי
אַתְּ אַסְהֶדְתְּ בַּנָא לְמֵימַר
תַּחֵים יָת טוּרָא וְקַדְּשֵׁהּ׃

רש"י

יסמכו על חשיבותם לעלות: יתקדשו. יהיו מזומנים להתיצב על עמדן: פן יפרץ. ל' פרצה יהרוג בהם ויעשה בהם פרצה: (כג) לא יוכל העם. איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות:

בעל הטורים

הולך וחזק מאד: (כג) וקדשתו. ב' במסורה חד ר"פ וחד ס"פ וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב. ודין, גבי כהן ר"פ לפי שקדושתו ראשון לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ות"ת קדושתו בסוף כדכתיב

תורת גבריאל

בדרוש ז' הביא בשם כת הקודמין לבטל טענת מודעא זו, מהא דאמרינן (פסחים, נ:) בני בישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידן במעלי שבתא, אתו בנייהו קמי' דריו"ח, א"ל, אבהתין אפשר להו אנן לא אפשר לן, א"ל כבר קבלו אבותיכם עליהן, שנאמר: שמע בני מוסר אביך וגו', (משלי, א.) המורם מזה שכל דבר סרך מצוה שקבלו האבות עליהם חייבים הבנים אחריהם לקיים כל דבר, וידוע דהאבות קבלו עליהם מדעתם כל המצות עד שלא ניתנו כו', וכבר ידוע מה שיש מן המבוכה אם האבות והשבטים היה להם דין ישראל בקוליהון ובחומריהון, באופן דהלא זה הדבר דת של תורה נמשכה אצלם מאב אל בן, וכל כה"ג ישראל שבאותו הדור הבאים אחריהם חיובא רמיא עלייהו בקיום המצות ואין זה אצלם דבר חדש, ושוב אם כפה עליהם אין כאן טענת אונס ומודעא [ושוב הביא מחלוקת האחרונים שהשיגו ע"ז מהא דפרק כל הבשר דאמר מר עוקבא אנא להך מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא כו', ומוכח מזה דאינו אלא גריעותא לפי מדת החסידות, אבל מעיקר הדין לא מיחייב, והעלו לחלק בין יחיד לרבים, דרבים שנהגו וקבלו עליהם אזי גם על בניהם עדי עד רמיא חיובא למיזל אבתרייהו, וכמש"כ הריב"ש כו', וא"כ י"ל דהאבות וכל השבטים קהל ועדה נינהו וכרבים חשיבי לחייב הבאים אחריהם, ולבטל המודעא] ובזה פי' הכ': תורה צוה לנו משה, גו', שבא לבטל טענת מודעא ואונס, דאין כאן חיוב מחודש, שהרי תורה שצוה לנו משה היא מורשה מאביהם כו', ושמא תאמר הלא הסכמת הפוסקים דביחיד אין הבן מחויב לקיים חומרת אביו, ע"ז אמר שהם נקראו: קהלת יעקב, והוי כרבים, ושוב אין כאן מודעא ע"כ, ובזה אמרתי ליישב דברי הילקוט ריש פ' במדבר במדבר שארז"ל שלאחר מ"ת נתקנאו בהם או"ה ואמרו: מה ראו אלו להתקרב יותר מהם ואמר להם הקב"ה: הביאו לפני ספרי יחוסיכם כדרך שהביאו לפני בני יע"ש, [ועיין בביאורי לפ' במדבר שהארכתי ליישב בכמה אופנים] דלכאורה קשה דמאי שייכא יחוס לקבלת התורה, הלא אדרבה משנה שלמה שנינו (בסוף הוריות) ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה כו' ומהגם דעיקר טענתם אינה טענה אחרי שחזר הקב"ה עליהם ולא רצו לקבלה כמו שדרז"ל (ע"ז, ב:) ע"פ: ד' מסיני בא וזרח

משעיר

כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד
וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים
וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־
יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם׃ כה וַיֵּרֶד
מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם׃
ס כ א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת

אונקלוס

כד וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אִיזִיל־חוּת
וְתִסַּק אַתְּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ
וְכָהֲנַיָּא וְעַמָּא לָא־יִפַּגְּרוּן
לְמִסַּק לְקֳדָם־יְיָ דִּילְמָא־
יִקְטוֹל בְּהוֹן׃ כה וּנְחַת מֹשֶׁה
לְעַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן׃ א וּמַלִּיל
יְיָ יָת כָּל־פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין

תולדות אהרן, לך רד ועלית. שבת פו: וידבר אלהים. חגיגה ג. עקרים סא וסג:

בעל הטורים

לקדושים אשר בארץ המה כלו׳ נאמר מיתתו ביומ׳ בארץ נכרת קדושתו כי כתייהם הן בקדושיו לא יאמין וגם גדולת ת״ת בסוף הקריאה בגדול בכבודם גוגל: (א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה

רש״י

(כד) לך רד. (מכילתא) והעד בהם שנית שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה: ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם עמו ת״ל ועלית אתה. אמור מעתה אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והכהנים מחיצה לעצמם משה נגש יותר מאהרן ואהרן יותר מן הכהנים. והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה׳: פן יפרץ בם. אע״פ שהוא נקוד חטף קמ״ץ אינו זז מגזרתו כך דרך כל תיבה שנקודתו מלאפו״ם כשהיא סמוכה במקף נשתנה הנקוד לחטף קמ״ץ: (כה) ויאמר אליהם. התראה זו: (א) וידבר אלהים. אין אלהים אלא דיין וכן הוא אומר (שמות כב) אלהים לא תקלל ותרגומו דיינא לפי שיש פרשיות

תורת גבריאל

משעיר למו וגו׳. ובע״כ נאמר דטענתם היא כמו שאמרו שם: כלום כפית עלינו את ההר כגיגית כו׳ [ואם כי לכאורה קבלה ע״י כפיה, היא קבלה גריעה וחלישה כמש״א בשבת מכאן מודעא רבה כו׳, ובע״כ צ״ל דטענתם היא דהלא גם לישראל ניתנה בכפיה, וע״ז משיבם הקב״ה תשובה נצחת: הביאו לפני ספר יחוסכם ולא מצאו כמו שישראל הביאו יחוסם למשפחותם לבית אבותם, וע״כ אנן דיש לנו יחוס האבות תועיל הכפיה לחייב אותנו מצד קבלת האבות, משא״כ לאו״ה דאין להם יחוס האבות, א״כ מה תועיל הכפיה? ודו״ק.] ובזה יל״פ ג״כ מאמז״ל בשיר השירים ע״פ: שחורה אני ונאוה, שחורה אני במעשי, ונאוה אני במעשה אבותי,--שהכוונה היא אף שחורה אני במעשי בקבלת התורה, שהיה צורך לכפות עלי את ההר כגיגית, עכ״ז נאוה אני במה שהוא מעשה אבותי, וק״ל.

ולפי דברינו הנ״ל אליבא דר׳ יוסי, ולדעת המדרש תנחומא הנ״ל, אין אנו צריכין לומר שהיה כפיית ההר, ואדרבה קבלו ברצון עליהם מעשי אבותיהם — ועכ״ז היו צריכין לקידושין בקבלת הלוחות, וכפיית ההר להוסיף רק לרוחא דמלתא, והוא כמו מאמר יבמין, שהיבם מקדש את היבמה בכסף או בשטר, ויען כי היא לו זקוקה ועומדת מחמת קידושי אחיו, ע״כ יתרון הקדושין יבוא רק בלשון: מאמר (יבמות, נב.) — וזהו כוונת פיוט הזמירות הנ״ל — זכרו! — עדת בנ״י, כי תורת משה — הכל מודים שבמצות יום השבת עצמו, היא גרושה -- כמו שאחז״ל, בשבת ניתנה תורה בעילומו של יום, — ומאשר כי היא חדותה ליום השביעי [של סיון] הנה זו הוכחה כי מצבם בתחתית ההר לא היה

מצד

אונקלוס

לְמֵימָר׃ ב אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּיקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא׃ ג לָא־יְהֵי לָךְ אֱלָה אָחֳרָן בַּר־מִנִּי׃

כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ ס ב אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ ג לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים

תולדות אהרן. אנכי ה'. שבת צח קה. כותה סז. גיטין נג. סנהד' צט וקי. שבות צב. הוריות ח'. עקידה שער ס: לא יהיה לך. שבת פח. סוטה סי. גיטין נו. עקידה שב. סנהדרין נו צט קי. שבות כד. הוריות ח:

רש"י

בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורענות (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן ת"ל וידבר אלהים דיין להפרע: את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן. א"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית א"כ כו' פירוש לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלה שגם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד א"כ מה ת"ל אנכי וכו' ר"ל מה בא להודיענו במה שפרט לשון ב' דברות אלו מהשאר מדהוציאם בל' זה שהמשמעות דוקא אלו שנים נפרט מפי הגבורה יצאו והלא לפי זה כולם כמותם הקב"ה בכבודו ובעצמו דברם. ותירץ שחזר ופירש וכו' ור"ל שאותה החזרה לא החזיר ללמד על הכלל יצא אלא על הפרט אלו ב' דברות ראשונות ביחוד ודו"ק): לאמר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו (מכילתא): (ב) אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי (מכילתא). ד"א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים שנאמר (שמות כד) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים משנגאלו הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הן אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד"א לפי שהיו שומעין קולות הרבה שנאמר את הקולות קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ אל תאמרו רשויות הרבה הן. ולמה אמר ל' יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל וזה הוא שאמר (שמות לב) למה ה' יחרה אפך בעמך לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי: מבית עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת"ל ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים אמור מעתה עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים: (ג) לא יהיה לך. למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך אין לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מנין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך (מכילתא): אלהים אחרים.

בעל הטורים

לאמר. בגי' בכל מה שבכתב ושבעל פה: ב' אנכי בגי' כסא לי' שקרע כל הרקיעים עד כסא הכבוד ובגימטריא

תורת גבריאל

מלך הכפיה, כי אם — ככלה בין ריעותיה מסובלה, בכבוד חופה. והטעם כי הלא לא היה צורך לכופם ורק טהורים יירשוה — כי ירושה היא להם מאבותיהם, וקבלוה ברצון בהקדמת נעשה לנשמע, ויקדשוה — זאת היתה רק כמאמר כל אשר עשה, להעדפה בעלמא, ועי"כ אח"כ ע"ז: ויכל א' ביום השביעי' [של ביין] מלאכתו אשר עשה. [וכיאור' לסידור התפלה יבואר עוד בעז"ה באופן אחר], **ועוד** שם ההוא צדוקי דחזיא לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא דידי' תותי כרעי' וקא מייץ בהו, וקא מבוץ אצבעתיה דמא, א"ל:

עמא

אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃ ד לֹא־תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ

ד לָא־תַעְבֵּד לָךְ צְלֵם וְכָל־דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא וְדִי בְאַרְעָא מִלְּרַע וְדִי בְמַיָּא

תולדות אהרן. לא תעשה. סנהדרין סא: אשר בשמים. ע"ז מג:

בעל הטורים

מגלה יעיד שפרה וזהו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ויש בו שבה (נ"א יו"ד) הויות האבות ואהרן בשמים ובארץ וד' רוחות ישומק ירים: אשר הוצאתיך. ג' במסורה. ב' בדברות יאידך אשר הוצאתיך מאור כשדים שהוצאתי מאור כשדים ליתן לבניו התורה: (ד) תמונה. בגי' פרצוף אדם: ואשר בארץ. בגימ'

רש"י

שאינן אלהות אלא אחרים עשאום אלהים עליהם (מכילתא) ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו. דבר אחר אלהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם צועקים אליהם ואינן עונין אותם ודומה כאלו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שאני קיים שלא תאמר לא נצטוו על עבודת כוכבים אלא אותו הדור (מכילתא): (ד) פסל. על שם שנפסל: וכל תמונה. תמונת

תורת גבריאל

עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפחזותייכו קיימיתו ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו, א"ל אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם, הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם (משלי, יא.) וצריך לבאר מה היה לו לדבר קשות נגד הצדוקי ולבזותו: דשניתו בעלילותא, לא היה לו אלא להצדיק את עצמו, וכנראה מדבריו שתפס אותו בשאלתו ששאל ממנו בעצמו, דמינה מוכח דסגן בעלילותא, דהנה איתא בילקוט פ' ברכה, דכשהלך הקב"ה מתחילה אצל בני עשו, אמרו לו מה כתיב בה אמר להם לא תרצח, אמרו לו כל עצמן של אותם האנשים אביהם רוצח כו', הלך אצל בני עמון כו', מה כתיב בה לא תנאף כו', הלך אצל בני ישמעאל כו', מה כתיב בה לא תגנוב כו', אלא אפי' ז' מצות ב"נ שקבלו לא יכלו לעמוד בהם, עד שפרקום ונתנום לישראל כו', ע"כ. והמפרשים הקשו ע"ז: מה ראה להזכיר להם את הציווים האלו אשר המה ישנות מז' מצות ב"נ שכבר קדם חיובייהו קודם מ"ת, ויותר היה לו להזכיר להם מן החדשות שבא ליתן עכשו, ועי"ק אחרי שכבר נתחייבו האיך היו יכולים לבעוט ולאמר לא בעינא, והיטב אשר דבר בזה הגאון מוהר"ח אבולעפיא זצ"ל בספרו הנ"ל עפ"י דברי הגמ' (סנהדרין, נט.) אמר מר כל מצוה שנאמר לב"נ ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה, ופרכינן אדרבה מדנישנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב"נ, ושני מדאיתני ע"ז בסיני, ואשכחן דענוש עכו"ם עלה, כו', ואמרו שם: אזהרה מיהדר ומיתנא בה צ"ל ע"ש. הנה יוצא לנו מזה דהסברא היתה נותנת מדאיתנית בסיני לישראל נאמרה ולא לב"נ, אלא דראי' דנענשו עכו"ם על ע"ז מפקא מהסברא—וא"ת על מה עשה ד' ככה, ואדרבה לא הו"ל למיהדר ולמיתני, והוה אמרינן שפיר דלזה ולזה נאמרה, ותי' עפ"י המסקנא (ע"ז ג.) בההיא דעמד והתירן הוא רק לענין השכר שמקבלין כאינו מצווה ועושה, ולהענישם המה נענשין כמצווה: ע"כ גזרה חכמתו ית' לשנותם בסיני כאילו דוקא לישראל נאמרה לענין השכר לגרוע מהם, ולהענישם כאלו לזה ולזה נאמרה, משא"כ אילו לא נשנו, היה מורה כאילו שוין בציווים כישראל, הנה כי כן היתה דעת האומות לתור ולחפש למען דעת מה כתיב בה, דאם ידעו שחזר וכתב

מאוהן

מִלְּרַע לְאַרְעָא: ה לָא־תִסְגּוּד לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל־בְּנִין מָרָדִין עַל־דָּר תְּלִיתַי וְעַל־דָּר רְבִיעַי לְשָׂנְאַי כַּד־מַשְׁלְמִין בְּנַיָּא

מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֺן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־

תולדות אהרן. ואשר במים. עירובין מה ע״ב: לא תשתחוה. סנהדרין סא: ולא תעבדם. סנהדרין שם. ע״א נה: פקד עון. ברכות ז. סנהדרין כז. שבת נה. נדרים כב ע׳:

רש"י

כל דבר אשר במים: (ה) אל קנא. (מכילתא) מקנא להפרע ואינו עובר על מדתו למחול על עון עבודת כוכבים כל לשון קנא אנפרימנ"ט בלעז (איפערנד) נותן לב להפרע: לשנאי. כתרגומו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז):

תורת גבריאל

מאותן ז' מצות בכלל התורה, זה מורה דלישראל נאמרו, ולא למי שלא יקבל התורה, [ויש להוסיף בזה דהוי כדין שני שטרי מכר או מתנה דביטל בני את הראשון, ובאילו רוצה עתה להדש את התנאים הראשונים, וע"כ הגיעה עתה העת לפרוק מעליהם עבותימו, דאל"כ למה לו עכשו להזכיר הראשונות, אם לא שנותן להם עכשו רשות לחזור מהם כהיתר] וא"כ יפטרו מהם, ואם לא נמצאו הז' מצות הקודמות בכלל התורה, אזי יהיו מוכרחין לבטוש בגלוי שאין רצונם לקבל עוד, ומאשר הקב"ה בוחן לבות וידע שמגמתם בזה אינו אלא למיהדר אטלדקי לפרוק מעליהם עול ז' מצות, ע"כ לפי שיטתם השיבם את אשר היו מבקשים, והזכיר להם הז' מצות, לאמר: כי רוצה הוא לכרות עכשו ברית חדשה עליהם, ובזה היתה נפשם שמחה, ואמרו לאל סור ממנו ופרקום, עכ"ד, עיי"ש. ובזה יובן תשובת רבא אל הצדוקי מיניה וביה, דהם לא רצו לקבלה עד שישמעו מקודם מה כתיב בה, ועי"ז נדחו ממנה, יען דשגן בצלילותא, ורצו לפרוק עול מ"ש מעליהם, וע"כ במרד ובמעל שאלו: מה כתיב בה, ונפלו ולא יכלו קום, משא"כ אנן דאזלינן בשלימותא ולא רצינו לפרוק עול הז' מצות מעלינו, לא שאלנו מקודם: מה כתיב בה, וגמרנו לקבל הכל, ודו"ק:

פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועושה חסד לאלפים וגו', לפרש"י שהקב"ה משלם שכר האבות לבניהם אחריהם עד אלפים דור עיי"ש — הנה העיקר חסר — שכמו שהזכיר מקודם: פוקד עון אבות על בנים — כן היה צריך לכתוב — וזוכר חסדי אבות לאלפים בנים — גם לפרש"י יקשה לשון: ועושה חסד — שאדם עושה — לשלם שכר וכו', הנה דחוק לפרש לפרש לשון ועושה על הכוונה הזאת — כי סכינא חריפא מפסקי קרא [שאין פירוש זה עולה יפה אלא להלן בפ' תשא בפ': נוצר חסד וגו'.] *) וע"כ נל"פ על האופן שפי' בעל תולדות

יצחק

*) נחל גבים. יש"כ הרב הג' יבו' מו"ה בן ציון ארי' ליב נ"י בה"ר יוסף ז"ל ציזלינג כתב על פרש"י ז"ל בזה, וז"ל: להצדיק את הצדיק רבנו רש"י ז"ל, אפשר לומר: כי מצינו שרש עישה משמש גם להוראת: כינוס וקימוץ לאוצר, כמו (בראשית, מא) ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים, וכן (רות, ב, י"ט) ואנה עשית גו', עיי"ש. וכן: ואת הנפש אשר עשו גו', (בראשית, יב) והוראתו כהוראת: סיגול: כלשון חז"ל, כמו במדרש (ב"ר ע, ז) כל מה דאנא מסגל כו', וכיו"ב, ומצינו גם שמשתמשים חז"ל

רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: ו וְעֹשֶׂה חֶסֶד
לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי
מִצְוֺתָי: ס ז לֹא תִשָּׂא אֶת־

אונקלוס

לְמַחְטֵי בָּתַר אֲבָהַתְהוֹן:
ו וְעָבֵד טֵיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין
לְרַחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִקּוֹדָי: ז לָא

תולדות אהרן. לאלפים. סוטה לא: לא תשא את. ברכות לג. שבת שב כב. יומא פו; חגיגה יח. שבועות כ כא לט:

בעל הטורים

המה ההרים והגבעות: מתחת. בגימטריא זו בגבול קטן: (ו) ועשה חסד. ד' במסורה. ב' בדברות. וב' גבי דוד ועושה חסד למשיחו לדוד. מי שעושה חסד לאחרים עושין עמו חסד ודוד היה גומל חסד אף לאויבו דכתיב ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון לכך עשו עמו חסד: ולשומרי מצותי. וסמיך ליה לא תשא מלמד שהמוסר שבועת שוא ככל המצות. ד"א לומר כשתשמור המצות הזהר שלא תעשה אותם לשם שלא לשמה אלא עשה אותם לשמה. עם ב"ן דלא תשא יש ז' תגין כנגד ז"פ כתוב ביחזקאל בשבע תועבות בלבו כנגד שבע התאות כתובות ז' שמותיכם מלאים ז' שמות לגה"ע ומדרגות לגיהנם:

רש"י

(ו) ועשה חסד. שאדם עושה לשלם שכר עד לאלפים דור נמצאת מדה טובה יתירה על מדת פורענות אחת על חמש מאות שזו לארבעה דורות וזו לאלפים (סוטה יא): (ז) לשוא. (השני לשון שקר כתרגומו) כמה דתימר אי זהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע על עמוד של אבן שהוא של זהב (הראשון ל' מגן כתרגומו) זה

תורת גבריאל

יצחק ז"ל, אמנם נקדים לזה מה שדרז"ל (ברכות ז) על סתירת הכתובים, שבדברים (כד) כתוב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות וגו', והכא אה"כ: פוקד עון אבות על בנים — ומשני כאן כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם והתם כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. והנה לא אמנע מלהביא פה מה שראיתי מביאים בשם הגאון הקדוש מו"ה ר"ש מאסטראפאלי זצ"ל, לפרש מדרש תמוה: כל המעביר נחלה מבניו עליו הכ' אומר ותהי עונותם על עצמותם, ואמר לבארו עפ"י מה שכתוב בכתבי האר"י ז"ל לתרץ רומיא דקראי הנ"ל כי לא קשה מידי, כי הנה יש הבדל בין חטאים לעונות, כי על כל חטא אשר יחטא האדם [ולא יעשה עליהם תשובה כשודי ה'] הנה מיתתו של אדם מכפרת, כמו שארז"ל אין מיתה בלא חטא (שבת, נה.) דכתיב הנפש החוטאת היא תמות, בן לא ישא בעון האב וגו' עיי"ש — אבל לא כן מדתו ית' אצל העון — כי עונו של האדם לא תכופר במיתתו [אם לא עשה תשובה בחייו] רק הקב"ה עושה עמו חסד להשליך אותו על חשבון הבנים, וכן לדורות הבאים אחריהם, ומה שיהיה מזה בסוף כל הדורות גלוי וידוע היא לו ית' — וע"כ מדוקדק לשון הכתובים — לא יומתו אבות על בנים — ובנים לא יומתו על אבות — רק — אינם בחטאו יומתו — במיתתו יכופרו — אמנם פה אוה"כ: פוקד עון אבות — פי' עון האבות יופקדו

בשניהם יחד להורות זו: קבל מן הקטן [פקדון.] יעשה לו סגולה [אוצר עד שיגדיל כו'. רשב"ם]. ופירושו שיהי רוח פירות בלי הפסד מן הקרן, כדאיתא שם בגמ' עיי"ש. ואני בארתי בהוראה זו לה"כ: והיו לי ה' גו', ליום אשר אני עושה סגולה בפירוש שהקב"ה כונס ומקבץ אוצר גדול ליראיו ולחושבי שמו, ליום מיועד כיום עשי יתב', ואכמ"ל. ועפ"י הוראה זו רצה רש"י ז"ל לאחד את שני הכתובים: דכאן דכתיב ועושה חסד, ולהלן דכתיב נוצר חסד, בפירושן אחד. [וזהו בגמלא לשונו של רש"י ז"ל כאן תיבת: נוצר. ואולי יש להגיה ברש"י כאן: ומובה חסד כמו נוצר חסד. היינו: שהוא מסגל ומכנים לקיום החסד שהצדיק עושה, להטיב לדורותיו לאלפים, ונראה שכן גם כוונת התרגום יב"ע שתרגם כאן ונטיר חסד וטיבו, כתרגומו להלן בפ' תשא. עכ"ל ש"ב הנ"ל:

שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: פ
ח זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

אונקלוס

תֵימֵי יָת שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגָּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת דְיֵימֵי בִשְׁמֵיהּ לְשִׁקְרָא:
ח הֱוֵי דְכִיר יָת יוֹמָא

תולדות אהרן. לשוא. שבועות לט: לא ינקה. יומא פו נדרים יח. שבועות בא לט. תמורה ג: ה', שם: לשוא. שם: זכור את יום. ברכות כ. שבת פו פט. ראש השנה כז. שבועות כ. פסחים קו קיז. ביצה טז:

רש"י

הנשבע לחנם ולהבל על של עץ עץ אבן אבן (שבועות כט מכילתא): (ח) זכור. זכור ושמור בדבור אחד נאמרו וכן (שמות לא) מחלליה מות יומת (במדבר כח) וביום השבת שני כבשים. וכן (דברים

בעל הטורים

(ח) זכור. זה הפסוק הוא פסוק ז' ומתחיל בז' כנגד שהשבת הוא שביעית וז' מוזכרים: בפסוק אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך וכנגדם תקנו ז' מנוחות באתה אחד. וה' תיבות בפסוק

תורת גבריאל

יופקדו לזכרון על בנים וגו'. — וזהו מה שאמר המקונן (באיכה ה) אבותינו חטאו ואינם — כי החטאים נמחו מכל וכל ואנחנו עונותיהם סבלנו — וכל זה שייך באם האב אינו מעביר נחלה מבניו, אזי כשיורשים את קניניו מחויבים המה לקבל עליהם את עונות אבותיהם ג"כ על עצמן — אבל במי שמעביר נחלה מבניו, א"כ אינו הצדק להטיל עליהם חוב עונות אבותיהם, לזה א"כ — ותהי עונותם — של האבות על עצמם ע"כ, ושפתים ישק:— **והנה** הרמב"ן ז"ל כתב כאן בפירושו עה"ת כי יתכן שתהיה המדה החמורה הזאת לפקוד עון האבות על בנים רק בע"ז בלבד כי בה יזהיר אבל בשאר העונות איש בעונו — של עצמו — בלבד ימות — [וכזה ג"כ יתורץ קושית רז"ל על סתירת הכתובים הנ"ל] — וע"כ יש לפרש הכתובים שבפה באופן היותר מרווח, כי הנה פירשו רז"ל במס' (עכו"ם, ד.) דברי הכתוב (עמוס ג.) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם — במשל לאדם שנושה משני בני אדם א' אוהבו וא' שונאו, אוהבו נפרע ממנו מעט מעט — שונאו נפרע ממנו בבת אחת עיי"ש כנראה שדרז"ל לשון פקידה, מעט מעט, כאדם שפוקד את חבירו לפרקים [עיי' רש"י שם] והנה כשהאדם יש לו איזה חוב על אחד, ואינו אוהב לו אף אם ירצה לוותר עמו מעט יתרצה לקבל החוב ממנו רק בשלשה או בארבעה זמנים — לא יותר. אמנם אם הלוה הוא מאוהביו, יותר לעשות חסד עמו לקבל ממנו החוב, על תשלומין הרבה אף יאריך הזמן של סילוק החוב לשנים הרבה כפי שיהיה בכוח הלוה לסלקו וזהו שאוה"כ: כי בחטא ע"ז החמור הנה הוא כביכול מתהלך בתאר קנא ולא יוותר מאומה אפילו לאחר שימות החוטא, ואף אם ירצה לוותר בתשלומי דורות הנה לכל היותר לא יגיע תשלום החוב רק ארבעה דורות — וזהו לשון — פוקד עון אבות — שיחלק תשלום החוב רק עד רבעים — ולא ימתין יותר — אמנם כל זה הוא רק לשונאי — אם המה משנאי ד' ויכחשו לו, והן גם יוכל היות, כי יעשה הש"ת בזה לפעמים חסד! ומהו החסד, שיתרצה הש"ת להאריך אפו ולקבל חובתו — לאלפים — פי': בתשלום — אלפים דורות — לגבות מכל דור ודור רק מעט מעט — אבל זהו דוקא לאוהבי ולשומרי מצותי! אם יזכו הבנים להחשב מאוהבי ד' ושומרי שמו וד"ל: **זכור** את יום השבת לקדשו וגו', בכדי להבין השנויים שיש בין הדברות הראשונות לבין הדברות האחרונות, שמלבד

השינוי

ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ
כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבָּת ׀ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה
כָל־מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ
עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ
אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ יא כִּי שֵׁשֶׁת־
יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־

דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵהּ׃ ט שִׁתָּא
יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעֲבֵד כָּל־
עֲבִדְתָּךְ׃ י וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא־
תַעֲבֵד כָּל־עֲבִדְתָּא אַתְּ וּבְרָךְ
וּבְרַתָּךְ עַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ
וּבְעִירָךְ וְגִיוֹרָךְ דִּי בְקִרְוָךְ׃
יא אֲרֵי שִׁתָּא־יוֹמִין עֲבַד יְיָ
יָת־שְׁמַיָּא וְיָת־אַרְעָא יָת־יַמָּא
וְיָת־כָּל־דִּי בְהוֹן וְנָח בְּיוֹמָא

תולדות אהרן. לא תעשה כל מלאכה, שבת קיז קנג קנה. פסחים כו סח. עבדך, כ"ק נד. כי ששת יסי"ם. ס' הזוהר א' ויקרא א:

בעל הטורים

לו' גן כל המקיים את השבת כאלו קיים

רש"י

כב) לא תלבש שעטנז גדולים תעשה לך וכן (ויקרא יח) ערות אשת אחיך (דברים כה) יבמה יבא עליה. הוא שנאמר (תהלים סב) אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי. זכור ל' פעול הוא כמו (ישעיה כב) אכול ושתו (ש"ב ג) הלוך ובכה וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת (בילה טז): (ט) ועשית כל מלאכתך. כשתבא שבת יהא בעיניך כאלו כל מלאכתך עשויה שלא תהרהר אחר מלאכה (מכילתא): (י) אתה ובנך ובתך. אלו קטנים או אינו אלא גדולים אמרת הרי כבר מוזהרין הם אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שביתת הקטנים וזהו ששנינו (שבת קכא) קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליך: (יא) וינח ביום השביעי. כביכול הכתיב בעצמו מנוחה ללמד הימנו ק"ו לאדם שמלאכתו בעמל וביגיעה שיהא נוח

תורת גבריאל

השינוי שבדברות האחרונות כתוב לשון ישמור את יום השבת לקדשו וגו', עוד יש הבדל בהטעם של המצוה, שבלוחות הראשונות נאמר: כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ וגו', ובשניות כתיב: וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך וגו', ובראשונות סיים דבריו: ע"כ ברך ד' את יום השבת ויקדשהו, ובשניות הוא אומר: על כן צוך ד"א לעשות את יום השבת, והרבה דברו בזה המפרשים. ולענ"ד ליישב הכל אל נכון, הנה עיין מה שפי' בפ' ויחי על פסוק דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל וגו', ובביאור הזמירות של ליל ש"ק על

חרוז: כל מקדש שביעי כו' כל שומר שבת כו', כי הנה מצות שבת נאמרה על שתי אופנים, א) לקדש את השבת ולענגו בגופם, ולהיות נזהר מעשות כל מלאכה, וזהו המכוון בפ': זכור את יום השבת לקדשו, ולהורות בזה על אמונת חידוש העולם מאשר שבת הקב"ה ביום השביעי, וגם יש בה אופן ב) כי מצות פיקוח נפש דוחה שבת המרומז בלשון שמור שבדברות האחרונות, עפ"י דרז"ל ביומא מהכתוב ושמרו בנ"י את השבת לעשות את השבת—פי': לתזקו ולתקנו ולהעמידו איתן,-בכדי שיתקיים לדורותם- ושיהיה ג"כ ברית עולם מלא, וזהו:

שמור

שְׁבִיעָאָה עַל־כֵּן בָּרִיךְ יְיָ יָת־יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְקַדְּשֵׁהּ: יב יַקַּר יָת־אֲבוּךְ וְיָת־אִמָּךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָךְ עַל אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ: יג לָא תִקְטוֹל נְפָשׁ: לָא

אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס יב כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס יג לֹא תִּרְצָח: ס לֹא

תולדות אהרן, כבד את אביך. שבת נט. כתובות קג. קדושין ל לא לב. ב"מ ל: לא תרצח. לא תנאף. לא תגנב. שבת פח:

רש"י

בשבת: ברך. ויקדשהו. ברכו במן לכפלו בשבת לחם משנה וקדשו במן שלא היה יורד בו: (יב) למען יאריכון ימיך. (מכילתא) אם תכבד יאריכון ימיך ואם לאו יקצרון שדברי תורה נוטריקון הם נדרשין מכלל הן לאו ומכלל לאו הן: (יג) לא תנאף.

בעל הטורים

ה' חומשי תורה: (יב) כבד את אביך ואת אמך. סמך כבוד אב ואם לשבת לומר לך כשם שחייב לכבד את השבת כך חייב לכבד אביו ואמו: למען יאריכון חסר יו"ד שאין אריכות ימים בעוה"ז שנבראת בה' אלא בעוה"ב שנבראת ביו"ד: (יג) לא תרצח. דבור שני ויש בו ו' אותיות לומר לך שאדם נברא ביום הששי: לא תגנוב. בגי' גונב נפש. עשרת הדברות מתחילין באל"ף ומסיימין בכ"ף וזהו אך טוב לישראל ויש בה תר"ך אותיות נגד תרי"ג מצות ושבע מצות

תורת גבריאל

שמור את יום השבת לקדשו—כמו שפי' רז"ל עה"כ: ושמרו בנ"י את השבת, ע"ש באריכות נועם הדברים, ועיין עוד את"כ מה שפי' בפ' וארא עה"כ: וארא אל אברהם וגו', ושמי ד' לא נודעתי להם וגו' לכן אמור לבנ"י אני ד' וגו'. והוא כי עד יציאת בנ"י ממצרים, היה הקב"ה מתנהג בעולמו במדת הצמצום וההסתפקות כהוראת תואר שם „שדי" והיה מסתפק בכבוד יחידי סגולה כאברהם, ואח"כ ביצחק וכו', וממילא אם כי האבות שמרו את השבת היה החיוב לקדשו בכל פרטי הקידוש והשביתה לזכור בריאת שמו"א מאתו ית', ולא היה אז ההיתר ממצות פיקוח נפש לחללו כדי שישמור שבתות לדורותם, ולקיים עולם מלא עי"ז, אחרי כי לא היה עדיין רצונו להתכבד ברוב עם כי אם ביחידי סגולה, ע"כ רצה יותר בקידוש השבת בכל פרטיו, אבן מעת יצ"מ אשר עלה ברצונו לגלות כבודו ע"י האומה הישראלית וברוב עם הדרת מלך כבודו ית' הבלתי תכלית, נצטרף לזה אז גם מצות פיקוח נפש שידחה את השבת בכדי שעי"ז יעשו את השבת לקיימו לדורי דורות, וכאילו קיים עולם מלא וזהו נכלל בלשון: לעשות את השבת, ועי"ז נאמר: שמור את יום השבת, שהוא נופל על לשון: ושמרו בנ"י את השבת, [וכמש"א בתפלת שחרית של שבת—כליל תפארת בראשו נתת לו—הם קרני ההוד—בעמדו לפניך על הר סיני—שהוא בארבעים יום האחרונים, שע"ז נאמר בסדר עקב (פרשה יוד, פ' יוד.) ואנכי עמדתי בהר וגו', ערש"י שם—דאלו בראשונות נאמר שם (בפ' ט, פסוק ט,) ואשב בהר ארבעים יום וגו';—ושני לוחות אבנים. הוריד—אז—בידו; וכתוב בהם שמירת שבת—בלשון שמור את יום השבת וגו'. וכן כתוב בתורתך: ושמרו בנ"י את השבת וגו'.] והוא מכוון לדברינו. [ובדברינו אלה מיושבים מאד דבריהם ז"ל: זכור ושמור בדבור א' נאמרו, שהוא כאומרם במכילתא: מחלליה מות יומת ושני כבשים תמימים של מוסף

שבת

תִּנְאָף: ס לֹא תִּגְנֹב: ס לֹא־
תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: ס יד לֹא
תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־
תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ
וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ
שביעי טו וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־

אונקלוס

תְּגוּף: לָא תִּגְנוּב: לָא־
תַסְהֵיד בְּחַבְרָךְ סַהֲדוּתָא
דְשִׁקְרָא: יד לָא תַחְמֵד בֵּית
חַבְרָךְ לָא־תַחְמֵד אִתַּת
חַבְרָךְ וְעַבְדֵּהּ וְאַמְתֵהּ
וְתוֹרֵהּ וַחֲמָרֵהּ וְכֹל דִּי
לְחַבְרָךְ: טו וְכָל־עַמָּא חָזָן

תולדות אהרן. לא תנאף. שבועות סז. נדה יג: לא תגנב. סנהדרין פו: - לא תענה. שם י. סוטה ב ד. שבועות לא: לא תחמד. ב"מ ה: וכל העם. ברכות ו:

בעל הטורים

בני נח וסימנם כתר תורה לומר לך באם לומד אדם תורה לשמה היא כתר לראשו ואם לומד שלא לשמה יחזור לכרת. ויש בהם תיבות מנין עקב וזהו שרמז אליעזר בקע משקלו. ושני צמידים אלו ב' לוחות. עשרה זהב משקלם אלו י' הדברות וזהו עקב אשר שמע אברהם בקולי. ובשמרם עקב רב. ואצרנה עקב. עשה תורתך קבע מורשה קהלת יעק"ב עשרת הדברות יש בהם קע"ב תיבות: (טו) וירא העם וינועו. על כן מתנענעים בשעת לימוד התורה לפי שהתורה ניתנה באימה ברתת

רש"י

אין ניאוף אלא באשת איש שנאמר (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת ואומר (יחזקאל יז) האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים: לא תגנב. בגונב נפשות הכתוב מדבר. לא תגנבו בגונב ממון או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות אמרת דבר הלמד מענינו מה לא תרצח לא תנאף מדבר בדבר שחייבין עליהם מיתת ב"ד אף לא תגנב דבר שחייב עליו מיתת ב"ד (סנהדרין פו): (טו) וכל העם ראים. מלמד

תורת גבריאל

שבת בדבור א' נאמרו, וכו', וה"נ כמו כן, אף שנאמר זכור עכ"ז נאמר בנגדו שמור למצות פק"נ שדוחה את השבת] ע"כ כשאומר זכור את יום השבת לקדשו, רמז בזה הטעם כי אות הוא לשמו יתב', אשר ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ, ע"כ ברך ד' את יום השבת, ויקדשהו דווקא, וכשבא בשניות לצוות על שמור את יום השבת שנכלל ג"כ בזה כי מצות פיקוח נפש דוחה את השבת, הזכיר שם יצ"מ לאמר: כי הנה תזכור שעשה אז אותנו לגוי להיות לנו לאלהים, וברוב עם הדרת מלך, ע"כ צוך ד' אלהיך לעשות—את יום השבת ולחזקו כמש"כ: לעשות את השבת וגו' ודו"ק:

וכל העם רואים את הקולות וגו', דבר אתה עמנו ונשמעה וגו', עד סוף הסדר, והרבה דברו בזה המפרשים. והנלענ"ד לפרש בזה אפשת דברי במשל, לאיש עשיר נכבד מאדירי הארץ כמו הבאראן ראטשילד מפראנקפורט אשר היה לו בת להשיאה, ולא היה לו במדינתו איש כלבבו להשיאה לו, כראוי לו, וכראוי לבתו, ויבוא אליו איש אחד מגדולי השדכנים ויאמר לו: הנה אנכי יודע איש רם ערך, אשר לדעתי הגון הוא לאיש לבת אדוני, ולהיות חתן לרום היד אדוני, והוא: בעיר קטנה בארץ רוסיא „איוועניץ" שמה, שם ישנו בחור מורם מעם בכל המעלות, חוטר הוא מגזע גאוני עולם מדור דור, והוא בעצמו גדול מאד בתורה, וי"א מרבים, גם חכם ומשכיל במדעים שונים, וגם הוא טוב תאר, וגם עושר ונכסים לו נחלת אבות, ואף כי עשרו נגד עושר הבאראן כאין, אבל איפה נמצא בכל הארץ ידמה לו

בעושר

הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּדִם וְאֵת קוֹל
הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא
הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק׃
טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה
עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ

אונקלוס

יָת־קָלַיָּא וְיָת־בָּעוּרַיָּא וְיָת
קָל שׁוֹפָרָא וְיָת־טוּרָא תָּנַן
וַחֲזָא עַמָּא וְזָעוּ וְקָמוּ
מֵרָחִיק׃
טז וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה
מַלֵּיל־אַתְּ עִמָּנָא וּנְקַבֵּל וְלָא־
יִתְמַלַּל עִמָּנָא מִן־קֳדָם־יְיָ

רש"י

שלא היה בהם אחד סומא ומנין שלא היה בהם אלם ת"ל ויענו כל העם ומנין שלא היה בהם חרש ת"ל נעשה ונשמע (מכילתא): ראים את הקולת. רואין את הנשמע שאי אפשר לראות במקום אחר (שם): את הקולת. היוצאין מפי הגבורה: וינעו. (שם) אין נוע אלא זיע: ויעמדו מרחק. (שם) היו נרתעין לאחוריהם י"ב מיל כאורך מחניהם ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן להחזירם שנאמר (תהלים סח) מלכי

בעל הטורים

וכזיע: וינועו. בגי' י"ב מילין שהיו נרתעים לאחוריהם: וינועו. ב' במסורה הכא ואידך וינועו אמות הספים מקול הקורא

תורת גבריאל

בעושר, ובמעלות כאלה? ויאות השר ראטהשילד ע"ז, וישלח את השדכן אל העיר הנ"ל, לדבר עם האברך בדבר החיתון. השדכן בבואו אל החתן, קרא אליו את זקני משפחת החתן, וישם לפניהם את כל דברי השידוך, וכלם כאחד נאותו והחליטו להתחתן עם בת השר הנעלה והמרומם הנ"ל, ובשוב השדכן אל השר והודיעו את הסכם החתן וכל בני משפחתו, נוה השר לקבוע זמן החתונה ליום פלוני, ומקום החתונה קבע בעיר מושב החתן, באשר שמה יהי מושב הזוג אחר החתונה כל ימי חייהם, ובהגיע תור הנשואין הכין החתן א"ע ועמו גם כל בני משפחתו לצאת את העיר יחדו דרך מבוא המחותן לקדם בכבוד והדר את פניו ופני הכלה הנעלה, לעת בואו לשמחתם בעירם,—והנה בנסוע השר עם בתו הכלה מעיר פרנקפורט נשמע בכל הארץ ובכל הגוים, כי כותבי העתים הוליכו את הקול, מעושר כבוד הנסיעה ויקר תפארת גדולת השר ותהלות בתו, עד אפסי ארץ! והשר בעברו בדרכו במרכבות כבודו, בלוית משרתיו ועבדיו פיזר כסף תועפות בכל מקום מדרך כף רגלו, והפליא חסדים ולדקות לרוב, וכותבי העתים הודיעו יום יום מכל המקומות שעבר בם, ומובן כי מהרבה הרים וכפרים, לא התעללו המון אדם רב לצאת לקראתו לקבלו בכבוד והדר, והוא נשא משאות להם כיד המלך, ובהגיעם סמוך ונראה לעיר מושב החתן, שלח אל החתן להודיעו כי הנה הוא בא. והנה יצא החתן וכל בני משפחתו, וגם השדכן מן העיר לקבל פני המחותן והכלה וכל הנלוים עמהם, והנה אבי הכלה בגשתו אל החתן, ראה כי פני החתן חורו, וידיו רועדות, וברכיו דא לדא נקשן, ויקרא המחותן את השדכן אליו, ויאמר לו: הנני רואה את פני החתן והנה הוא רועד ופניו זועפות, וכמדומה לי שהנה הוא מתחרט בלבו על עסק השידוך, כי לולא כן היה לריך להיות עלז ושמח בהצלחתו היום הזה אשר זכה להיות חתני, ולקחת לו לאשה את בתי היקרה והמהוללה, ע"כ לך נא ושאל אותו ע"ז כי יגיד לך מחשבות לבו כעת, וילך השדכן אל החתן וישאלהו לאמר: מה זאת? ויענהו החתן

אֱלֹהִים פֶּן־תָּמֻתוּן׃ יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי

אונקלוס

דִילְמָא נְמוּת׃ יז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִדְחֲלוּן אֲרֵי בְּדִיל לְנַסָּאָה יָתְכוֹן אִתְגְּלִי לְכוֹן

בעל הטורים

מה התם ע"י מלאך אף הכא ע"י מלאכים כדכתיב מלכי צבאות ידודון ידודון: (יז) לבעבור. ג' במסורה הכא ואידך לבעבור סבב את פני הדבר גבי דוד בענין האשה התקועית. לבעבור הביא ה' אל אבשלום את הרעה פי' לבעבור נסות אתכם ואם תעמודו בנסיון תהיו כדוד

רש"י

לבאות ידודון ידודון: (יז) לבעבור נסות אתכם. לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם: נסות. ל' הרמה וגדולה כמו (ישעיה סב) הרימו נס (שם מט) ארים נסי (שם ל) וכנס על הגבעה שהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו. ע"י שראיתם אותו יראוי ומאויים תדעו כי אין

תורת גבריאל

לאמר: לא אכחד ממך כי הנני כמעט משתרע בלבי על עצם ההתחתנות הזאת [ושלואי שהיה באפשר לבטלה] ומטעם כי הנה משאלת דרך מכרעתי לא בעינא, הן אמנם לא נכחד ממני ולשמע אוזן שמעתי כי הנהו גביר עצום הרבה יותר ממני, עכ"ז חשבתי כי הזאת נעלה ממני במדה מפוזרת, עד שגם ידי לא תקצר, מהיות מוקיר ומכלכל לבתו בכבוד והדר לפי מדת רכושי והיא תשבע רצון, ואראה עמה חיים של כבוד בטובה ונחת. אמנם בראותי כהיום את אופני הליכותיו למשפטיו, אשר יחסרון מעט מכבוד מלכים, נוכחתי להבין ערך עשרו הגדול אשר למספר מאות מליונים יגיע, הנה הענין הזה רחוק מדעתי, כי היתכן שאוכל לקבל עלי לשאת משא כבד כזה, לקחת אשה שנתגדלה כמו בת מלך ולתת לה כל הכבוד והיקר שהיא רגילה בם מבית אביה? מה כחי כי אעמיס עלי כזאת? ואם רכושי מגיע לערך שני מליונים, הלא אין הכנסת כך כזה מספקת אף להוצאת שבוע הראשון הזה שאכניסנה לביתי! ולהספיק צרכי בת רוזנים כזאת, במילואם, גם הוני נחלת אבותי וגם הנדה שהביאה יכלו מהר! והנני רואה כי ע"מ כן אביה מכניס אותה לביתי, שלא יהיה נגרע ממנה מכל כבוד ביתו מאומה! כי זולת כן, למה הרעים ארץ ומלואה במשפיו, לראות את כבוד עשרו הרב והעצום, אם לא, למען הראות לי מי הוא, ולמען אדע לבלתי גרוע מבתו הנשואה לי, מכל כבודה הראשון. ולכן הנני עתה משתומם ונעלב מאד על בואי בקשר שידוך כזה שהוא מרומם ממני למעלה ראש! וכראות המחותן מרחוק את רמיזותיו ותנועותיו של החתן בדברו עם השדכן, הבין בזה את כל דברי החתן, ויקרא את השדכן אליו ויאמר לו, לך נא אל החתן והגד לו בשמי כי הנה הוא איש לא—חכם, ולא דעת ותבונה בו בהעלותו על דעתו לחשוב מחשבות כאלה, האם אנכי לא ידעתי מראש את מצבו ומהותו של החתן עד כמה יגיע עשרו, הלא כל האנ"ו ממסחרו סבבו והלכו ע"י גלגלי הקאנטארין שלי, או האם לא הקדמתי לשאול את פי בתי הכלה אם תתרצה להתרחק מביתי ולהתקשר עם החתן הזה, ויחד גמרנו אומר להתקשר עמו, אף כי ידענו כי אין בכוח החתן לפרנס את בתי — זו אשתו בכבוד ויקר הראוי לה כאשר היתה באמנה בבית אביה, עכ"ז בחרה וקבלה שתחיה עמו בכבוד לפי ערכו ויכלתו, ומה שמע ומתפלא על שהראיתי כעת בדרך נסיעתי את רוב ערכי וגדולתי, היה לי בזה שתי כונות אחרות: א) למען עשות כבוד ויקר לחתני, ולהגדיל את שמו בתבל, כי יראו הכל

הכל

יְקָרָא דַייָ וּבְדִיל דִּתְהֵי
דַחַלְתֵּהּ עַל־אַפֵּיכוֹן בְּדִיל
דְּלָא תְחוּבוּן׃ יח וְקָם עַמָּא
מֵרָחִיק וּמֹשֶׁה קְרֵב לְצַד־

לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא
הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ
עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ׃
יח וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה

תולדות אהרן. לבעבור נסות. עקרים מד פ׳ יג: ובעבור תהיה. יבמות עט. נדרים כ:

רש״י

זולתו ותיראו מפניו: (יח) נגש אל הערפל. לפנים משלש מחיצות חשך ענן וערפל שנא׳ (דברים ד) וההר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל. ערפל הוא עב הענן שאמר לו הנה אנכי בא אליך

בעל הטורים

כמו שנא׳ בענין ואדוני חכם כמלאך האלהים ואם לאו לבעבור הביא ה׳ הרעה: תחטאו. ב׳ במסורה הכא ואידך רגזו ואל תחטאו. הבושה מונעת מן החטא והכעס מביא לידי חטא וזהו ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו כל מי שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא וזהו רגזו ואל תחטאו כי הכעס מביא לידי חטא: יראתו על פניכם: בגימ׳ זה הוא בושת הפנים: (יח) ומשה נגש. בפרקי ר״א גש לא נא׳ אלא נגש מיכאל וגבריאל אחזוהו

תורת גבריאל

הכל את הגלחת חתני שזכה להתחתן עם בתי, ושאשיה חותנו, הלא יהיה לו זאת לתפארת וגדולה, ב) למען ידע חתני הגביר הזה איך להוקיר את בתי לבלתי חלל את כבודה, כי הנני יודע את הגבירים הקמצנים אשר יאמינו להרבות הונם בקמצנותם, וידמה כי תוכל להתרגל להתגלגל עמו בקמצנות יתירה, והיא לא תוכל נשוא, וגם לחרפה ולבוז ח״ו יהיה לה וגם לו להיותם לשיחה בפי כל. לכן הראיתי לו את כבודי ואת גדלי היום למען יזכור היום הזה וידע לכה״פ להוקיר את ערכה לפי השגת ידו, אבל מעולם לא עלתה על דעתי וע״ד בתי שיקבל עליו יותר מאשר תמצא ידו! ע״כ המשל. והנמשל לזה: הנה ידוע כי התוה״ק היא אצולה מכבודו יתב׳, וע״כ בת מלך היא! בתו של מלך מלכי המלכים הקב״ה! וכן יאמרו המושלים חז״ל הק׳ בכמה מקומות במד״ר [ומהן ריש פ׳ תרומה, וסוף פ׳ נשא, וכאשר יבואר בארוכה בדרוש כתר תורה, בעזהשי״ת] ומאשר לא מצא הקב״ה אומה ראויה לתת לה את תוה״ק רק את עדת בנ״י [כמו שדרז״ל בילקוט חבקוק ע״פ עמד וימודד ארץ: מדד הקב״ה את כל האומות ולא מצא אומה שהיתה ראויה לקבל את התורה אלא ישראל. עיי״ש.] בהיותם זרע קדושים יחס נקי וטהור ומעלות קדושים נחלו מאבותיהם [וכמו שדרז״ל בילקוט ריש פ׳ במדבר ע״פ: ויתילדו על משפחותם לבית אבותם, עיי״ש.] ע״כ כאשר בא אליהם מרע״ה בשליחותו של מקום לאמר, כי רצונו להתחתן עמהם ליתן את תורתו להם, קרא לזקני העם להתיעץ בם בענין זה בכל פרטיו, והסכימו כולם בהסכמה אחת גדולים וקטנים כאחד ואמרו: כל אשר דבר ד׳ נעשה! וכאשר השיב משה את דברי העם אל ד׳, נשתלח מיד להגיד להם: להכין א״ע לרחוץ בנקיון ולכבס שמלותם, כי ביום השלישי הוא יום המיועד לאפריון קודש על הר סיני במקום חתונתם, יבוא להגלות עליהם להשמיעם את דברות קדשו! ובצאתו כביכול ממקום קדשו להופיע בכבודו על הר סיני ביום השלישי בהיות הבוקר, אז נגלה עליהם בקולות וברקים, וענן כבד וקול שופר חזק מאוד, אשר נשמעו ברעש מסוף העולם ועד סופו, ויחרד כל העם אשר במחנה, ויוצא משה את העם לקראת הא׳ מן המחנה [כחתן היוצא לקראת כלה, רש״י, ע״ש.]

וכל

נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם
הָאֱלֹהִים: ס מפטיר יט וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־
הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לֹא
תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי
זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח

אונקלוס

אַמִּיטְתָא דְּתַמָּן יְקָרָא דַּייָ:
יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְנַן
תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן
חֲזֵיתוּן אֲרֵי מִן־שְׁמַיָּא מַלֵּילִית
עִמְּכוֹן: כ לָא תַעְבְּדוּן קֳדָמַי
דַּחֲלָן דִּכְסַף וְדַחֲלָן דִּדְהַב
לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן: כא מַדְבַּח

תולדות אהרן, כי מן השמים, עקרים סג פית. ס' הזהר פ' לך לך: לא תעשון, ר"ה כד ב. סנהדרין ז. ע"ז מג: א ב: מזבח אדמה. חגיגה כז. כתובות קיא. זבחים נח:

בעל הטורים

בשתי ידיו והגביהו אל השכינה שלא כרצונו: הערפל. בגי' שכינה: (כא) אבוא אליך. אבוא עולה עשרה כו' שלא אמלא י' בבהכ"נ אבוא אליך וברכתיך:

רש"י

בעב הענן: (יט) כה תאמר. בל' הזה: אתם ראיתם. יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים מסיחין לו שמה שאחרים מסיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין: כי מן השמים דברתי. וכתוב אחר אומר וירד ה' על הר סיני בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם (דברים ד) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה כבודו בשמים ואשו וגבורתו על הארץ (מכילתא). ד"א הרכין השמים ושמי השמים והציען על ההר וכן הוא אומר (תהלים יח) ויט שמים וירד: (כ) לא תעשון אתי. לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני במרום (מכילתא): אלהי כסף. בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו של כסף שאם שניתם לעשותם של כסף הרי הן לפני כאלהות: ואלהי זהב. בא להזהיר שלא יוסיף על ב' שאם עשית ד' הרי הן לפני כאלהי זהב: לא תעשו לכם. לא תאמר הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם: (כא) מזבח אדמה. מחובר באדמה שלא יבננו על גבי

תורת גבריאל

וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים וגו' וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק, כי ראו כי התורה הזאת הניתנה להם ממרומים, היא גדולה ונשגבה מהם לא יוכלו לה! כי כפי קדושת נתינתה ע"י דבורו של הקב"ה חובה להבות אש לית אינש על יבשתא לעצור כח לקבלה, ומי הוא אשר יוכל לקיים כל פרטיה בדיוק מבלי שימסור נפשו על כל פרט ופרט — והבאר את דברי אלה ביותר ביאור, ולהבין עי"ז גם את הפסוקים שבפ' ואתחנן הנאמרים אחרי דברות האחרונות: ותקרבון אלי ראשי שבטיכם וזקניכם, ותאמרו הן הראנו ד"א את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש וגו', ועתה למה נמות וגו', אם יוספים אנחנו לשמוע עוד את קול ד"א ומתנו, כי מי כל בשר אשר שמע קול וגו', ויחי, קרב אתה ושמע ואת תדבר אלינו וגו', ושמענו ועשינו, ע"כ. והוא פלא! כי היתכן לאמר כזאת לפניו ית' כי המה יראים מן המות, כי הלא בידו נפש כל חי והיא ממית ומחיה! וע"כ נל"פ דבריהם שכוונו בזה כוונה אחרת, והוא: אחרי אשר גבוה להבין

אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא

אונקלוס

אַדְמְתָא תַּעְבֵּד־קֳדָמַי וּתְהֵי־דָבַח עֲלוֹהִי יָת־עֲלָוָתָךְ וְיָת־נִכְסַת קוּדְשָׁךְ מִן־עָנָךְ וּמִן־תּוֹרָךְ בְּכָל־אַתְרָא דִּי אַשְׁרֵי יָת־שְׁכִינְתִּי לְתַמָּן אֶשְׁלַח

תולדות אהרן. וזבחת עליו. זבחים נח. חולין כז: בכל המקום. ברכות ו. סוטה נג סוטה לח. אבות פ"ג:

רש"י

עמודים או על גבי כיפין [כ"א כפים] (מכילתא). ד"א שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה בשעת חנייתן: תעשה לי. שתהא תחלת עשייתו לשמי: וזבחת עליו. אצלו כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה (מכילתא) ע"ש. (זבחים נח) או אינו אלא עליו ממש ת"ל הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך ואין שחיטה בראש המזבח: את עלתיך ואת שלמיך. אשר מצאנך ומבקרך. את צאנך ואת בקרך פירוש לאת עולתיך ואת שלמיך: בכל המקום אשר אזכיר את שמי. אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי שם אבוא אליך וברכתיך אשרה שכינתי עליך מכאן אתה למד שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם וזהו בית הבחירה שם ניתן רשות

תורת גבריאל

להבין טעם דרז"ל שאמרו שבכל המצות שבתורה יעבור ואל יהרג, אבל על ג' עבירות אלו והמה: ע"ז ג"ע וש"ד, יהרג ואל יעבור (סנהדרין עד.) והטעם בזה נ"ל כי הנה לצבא הקיר"ה בעת עמדם במלחמה אף כי המה מסורים למלכם בכל נפשם, עכ"ז בעת שיוכלו למלט א"ע בעת המלחמה, ולהסתר מפני החילים והכדורים יסתירו א"ע מהלך להחבא, אמנם אם יקרה אז שפני המלך הולכים עמם בקרב, והוא ישמיע להם בקול דברו: 'הנני מבקש מכם, אחי, התעודדו התחזקו בכל עוז! למען הלל־־את כבודי, ולבלתי תת את שמי לנאצה ביד האויב, הנה בשמוע אנשי הצבא דברי בקשה כאלה יוצאים מפי הוד מלכותו, בכבודו ובעצמו! הנה כלפידים בוערים ילהטו וירתיחו את דמם וישכחו את עצמם ואת בשרם, ובדם ואש ימחצו רגליהם למען כבוד מלכם והוד כתר מלכותו! ואף כי גם השר המפקד את צבא המלחמה — מבלי היות המלך בעצמו במלחמה — הלא גם הוא ידבר דבריו בשם המלך, בכל זאת אינה דומה שמיעת דברי המפקד לשמיעת פקודתו של מלך מפיו של המלך בעצמו! כן הוא הנמשל בזה, כי על כל המצות אשר שמענו מפי מרע"ה, כמש"כ: תורה צוה לנו משה, אף כי ידענו כי עבדו נאמן ביתו הוא, ועפ"י ד' היה דברו אלינו, ומחוייבים אנחנו לקיים אותם בכל נפשנו, יען כי פקודת המלך מלכו של עולם הוא, עכ"ז ימלא לנו היתר לפעמים לעבור עליהם, למען הציל נפשותינו ממיתה, כמשאז"ל יעבור ואל יהרג, ויוצא מכלל הזה עון ע"ז, יען כי צווי זה שמענו מפיו יתב', בכבודו ובעצמו, וכמשארז"ל: אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (מכות, כד.) לכן הננו מצווים לקדש את שמו ברבים ולמסור חיינו ונפשנו על זה כאומרו ית' ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בנ"י וגו'. [ואשר ההלכה כן גם בשפיכות דמים, הוא מצד הסברא, כי מאי חזית דדמא דהאי סומק טפי וכו' וכן בעריות יען הוקשה לש"ד, וכמש"כ: כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה, כי זה רוצח הגוף, וזה רוצח הנפש, וד"ל.] ואשר ע"כ זחלו

ורעדו

אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׃ כב וְאִם־מִזְבַּח
אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה
אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ

בִּרְכְּתִי לָךְ וְאֲבָרֵכִנָּךְ׃
כב וְאִם־מַדְבַּח אַבְנִין תַּעְבֵּד־
קֳדָמַי לָא־תִבְנֵי יָתְהוֹן פְּסִילָן
לָא תְרִים חַרְבָּךְ עֲלַהּ

תולדות אהרן. ואם מזבח. זבחים כא:

רש"י

לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפים לברך את העם: (כב) ואם מזבח אבנים. (מכילתא) רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' ואם מזבח אבנים תעשה לי הרי אם זה משמש בל' כאשר וכאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים שנא' (דברים כז) אבנים שלמות תבנה וכן (שמות כב) אם כסף תלוה חובה הוא שנא' (דברים טו) והעבט תעביטנו ואף זה משמש בל' כאשר וכן (ויקרא ב) ואם תקריב מנחת בכורים זה מנחת העומר שהיא חובה ועל כרחך אין אם הללו תלויין אלא ודאין ובל' כאשר הם משמשים: גזית. ל' גזיזה שפוסלן ומכתתן בברזל: כי חרבך הנפת עליה. הרי כי זה משמש בל' פן שהוא דילמא פן תניף חרבך עליה: ותחללה. הא למדת שאם הנפת עליה ברזל חללת שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך. ועוד שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל הרי דברים ק"ו ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות ע"י שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו על אחת כמה וכמה שלא

תורת גבריאל

ורעדו בנ"י בשמעם מפי הגבורה את שני הדברות הראשונות בלהבות אש, [וקרוב לזה דברי רבותינו בעלי התוס' ז"ל בשבת פח. ד"ה כפה עליהם את ההר כגיגית: ואעפ"י שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמא יהיו חוזרין כשיראו את האש הגדולה, שיצתה נשמתן, עיי"ש] והרגישו כי לפי השמיעה הזאת יתחייבו לקיים אותה במס"נ ממש! ואם ישמעו כל המצות יוצאים מפיו ית', הלא על כל מצוה ומצוה יתחייבו למסור את נפשם, ואי אפשר לבשר ודם לעמוד בזאת, ע"כ בקשו שמרע"ה יקרב אל ד' וישמע הדברים, והוא ידבר אליהם את כל המצות ויוכלו לשמוע ולקיים כפי כוחם, וזהו דברי הכתובים שבפ' ואתחנן, אחרי שמעו את הקול מתוך החושך וההר בוער באש, קרבו אליו ראשי העם לאמר: הן הראנו ד"א את כבודו ואת גדלו מאז הבקר ואת קולו שמענו מתוך האש, היום הזה ראינו — ראיה שכלית — כי — אם — ידבר ה' את האדם, וחי? בתמיה, האם יוכל להרגיש את ״חיותו בהגיע שעת קיומה? ועתה למה נמות — בשמוע עוד את קולו על יתר מצותיו, כמש"א: — אם יוספים אנחנו לשמוע עוד את קול ד"א! ומתנו — ר"ל: הלא נהיה מחויבים למות על קיום כל מצוה למען כבודו ית' וגדלו, ע"כ נבקש ממך להקל מעלינו את אופן קיומם, בזה — ע"י שאת תדבר אלינו וגו', ועיי"ז: ושמענו — שנשמע בכח אנושי, וכן גם — ועשינו כפי כוחנו בזה — וישמע ד' את קול דבריכם בדברכם אלי וגו', והסכים ד' על ידכם לאמר, הטיבו כל אשר דברו, כי באמת אינני דורש מהם לעשות יותר מכפי כח בן אדם, כשארז"ל: קול ד'

בכח

ותחלְלִנַּהּ: כג וְלָא־תִסַּק עֲלַיהּ וְתַחֲלְלִנַהּ: כג וְלָא־תַעֲלֶה

הולדות אהרן. לא תעלה. נזיר סה. סנהדרין ז:

רש"י

תבואהו פורענות: (כג) ולא תעלה במעלה. כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות אשקלונ"ש בלעז (שטופע שטאפפלען) אלא חלק יהא ומשופע:

תורת גבריאל

בכח, בכוחו לא נאמר, אלא בכח של כל אחד ואחד, *) מי יתן והיה לבבם זה להם וגו', למען ייטב להם וגו', בכל הדרך אשר צוה ד"א אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם וגו', וגם זאת יספיק לי — וכן יתפרשו כוונת הפסוקים שבפרשתנו, כי הנה אחרי שראו את הקולות ואת הלפידים וגו', וינועו ויעמדו מרחוק! אמרו אל משה דבר אתה! עמנו ונשמעה, באופן שנוכל לסבול ולקיים, ואל ידבר א' עמנו, פן נמות, — שנהיה חייבים במס"נ על קיום כל מצוה לפי הוד מוראו יתב' שהראנו כהיום, וע"ז היתה תשובת מרעה"ש להם לאמר „אל תיראו" כי אין השי"ת דורש מאתכם לקיים את התורה כפי כוחו יתב' רק כפי כחכם — ואל תפחדו ממה שהראה לפניכם [ולפני כל העולם] את כבודו ואת גדלו, כי הוא משני טעמים: א) כי רק לבעבור נסות אתכם בא הא' — כלומר: להגביה אתכם ולרומם אתכם כנס של ספינה [ולשון נסות הוא לשון הגבהה והרמה עיין במד"ר פ' וירא ע"פ: והא' ניסה את אברהם] מעלה מעלה להגדיל ולהאדיר כבודכם בעולם, בהגלותי עליכם ברכב רבותים אלפי שנאן לעיני כל יושבי תבל, ועוד טעם ב) יש בזה ולבעבור תהיה יראתו על פניכם, מבלי לחלל את תורתי הק' ולבזותה ח"ו, וזהו: — לבלתי תחטאו — שלא לגרוע ממנה ממה שאפשר לכם לכבדה, ואמנם יותר מכח האנושי, גם האלהים אינו דורש מכם וכנ"ל — ובשמוע ד' את קול דבריהם עם משה, ויאמר ד' אל משה כה תאמר אל בנ"י, להעיר אותם כי לפני היה גלוי זאת מראש, והסכמתי לדבר עמכם [וכל הכבוד והגדולה שהראיתי בעת מ"ת לא עשיתי זאת רק לכבד אתכם בפני כל] וזהו אתם ראיתם כי מן השמים [נתגליתי] לדבר עמכם, עם בני אדם קרוצי חומר אשר בעפר יסודם, ובודאי אין בדעתי לדרוש מכם לעשות יותר מכוחכם — ואף אם תמלאו מה שהכבדתי עליכם לעשות שני כרובים זהב, ולא של כסף, כדברי רש"י ז"ל מהמכילתא

כי

נהל גבים. וכזה אמרתי נאות בחופת נשואין, לפרש הכונה מה שאומר החתן: הרי את מקודשת לי כו' כדת מו"י, למה הוצרך לסיים כדת מו"י? וכבר אמרתי בזה כמה אופנים, והנל"פ עוד עפ"י מה שארז"ל (כתובות סא.) עולה עמו ואינה יורדת עמו שנאמר בעולת בעל בעליתו של בעל ומחויב לכבדה יותר מגופו — (יבמות סב:) עכ"ז אין חיובו של בעל לכבדה אלא כפי כוחו, אבל לא יותר מכוחו, וגם היא אינה רשאה לדרוש ממנו יותר מהשגת ידו, וכמו ארז"ל בשוח"ט, ע"פ קול ד' בכח, בכוחו לא נאמר, אלא בכח של כאו"א, וזהו אומר החתן, הרי את מקודשת לי בטבעת זו, והנני מחויב לכבדך, אבל רק לפי כוחי - כדת משה וישראל, שהוא ג"כ בכוח כל או"א — ושמא תאמרו מי יוכל לתת המון בהחתן כי יפרנסה ויכבדה כפי כוחו, אולי ישקר ויאמר כי אין בכוחו למלאות רצונה, ע"ז יהיה ערבות לשון הכתובה שאומר אליה, דהנה איתא (סנהדרין נז.) דאיכא אתרא דשמיה „קושטא", וכמו שאמרו שם, זימנא הדא אקלעי לאתרא דשמיה קושטא, ולא הוי משני בדבורייהו כו' ע"ש —. והנה כן יאמר אליה, ואנא אפלח ואוקיר ואיזון, ואפרנס יתיכי ליכי, כהלכית גוברי יהודאין דזנין ומפרנסין לנשותיהן — בקושטא, ובודאי נוכל לתת אמון בו כי לא ישנה מדבורו, וד"ל:

בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃ פ

בְּדַרְגִּין עַל־מַדְבְּחִי דְּלָא־תִתְגְּלֵי עֶרְיְתָךְ עֲלוֹהִי׃

ע״ב. יחז״ק סימן. ומפטירין בשנת מות המלך עוזיהו בישעיה סימן ו׳:

בעל הטורים

(כג) ג׳ במס׳ הגלה ולוא תגלה ערותך. במס׳ תגלה ערותך גם תראה ... גלה ... במלה תגלה ערותך:

רש״י

אשר לא תגלה ערותך. שע״י המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך ואע״פ שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד מ״מ הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא ואתה נוהג בהם מנהג בזיון והרי דברים ק״ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה:

הפטרה פרשת יתרו

תורת גבריאל

כי הכתוב לא תעשון אתי אלהי כסף! — הוא אומר מעשה נסתר פיס לי בזה, ולא משום שרצוני להכביד עליכם בשביל כבודי, והראיה שגם — ואלהי זהב — היינו לעשות ארבעה כרובים זהב גם זה אני אוסר עליכם לבלי לעשות לכם, ובזה יתברך לכם כי הקעבודה שעוך בו ד אני רוצה מכם, וגם אם אדרוש מאתכם לבנות לי מזבח הנה די לי — מזבח אדמה תעשה לי — ולא יותר, — ומה שאלוה לך לזבוח עליו — לא אעריכך להביא עולותיך ושלמיך ממיניכם במדבר או במרחקים רק — את צאנך ואת בקרך — מן הקרוב והמוכן אצלך לא יותר, [וכמו בדרז״ל פ״פ עמי מה עשיתי לך, ומה הלאיתיך] וגם בכל המקום אשר אזכיר וגו׳, ותתפללו לפני, אעשה בקשתכם יאבוא אליכם וברכתי אתכם, והעיקר מכל שלא לחלל הקדשים או לבזותם שאם מזבח תעשה לי לא תבנה אתהן גזית, כי חרבך הנפת עליה ותחלליה, ולא תעלה במעלות וגו׳ אשר לא תגלה ערותך עליו, ודו״ק. [ולפי הדברים הנ״ל יל״פ כ׳ הכתוב, זה אלי ואנוהו ה׳ אבי וארוממנהו, לפי

בפולי הים ראו את גבורתי ית׳ על הים, יש״כ אמרו, זה אלי, כמראין עליו באצבעותם, ולפי שרבו ית׳ הבינו כי צריך האדם להתנאה לפניו במצות כדרז״ל על נאה, ואנוהו, ועכ״ז אמרו כל נפשה כן ואולי לא נוכל לכבד רוממותו כראות כאשר כי הוא אלהי אבי, וראוי כי אביתיני יחקרתי אלי בעבודת הלוי ית׳ כבר אחבן, ע״כ כמו בהמה יוכלו לקיים מצותיו, כבר גם אנכי ארוממנהו, ... ולא ... אל תאמן]:

אשר לא תגלה ערותך עליו, עפ״י משום שמבזה כבוד המזבח, ומכש״כ המבזה כבוד חבירו וכו׳ עיי״ש, ומרומז ג״כ מאמז״ל (קדושין ע:) כל הפוסל במומו פוסל — ולכן כל המבזה את חבירו, הנה הוא עצמו מבוזה על הבריות, כי יתגלה קלונו וחרפתו לעיני כל, וע״ז מרמז הכ׳ ולא תעלה במעלות וגו׳ לבזות את קדושת המזבח, וע״ז נאמר ובוזי יקלו — אשר ע״ז לא תגלה ערותך עליו, כי ע״ז תבוא שיתגלה קלונך לפני כל ומכש״כ המבזה את חבירו כו׳, כנ״ל:

א וְאִלֵּין דִּינַיָּא דִּי תְסַדַּר

כא א וְאֵ֙לֶּה֙ הַמִּשְׁפָּטִ֔ים אֲשֶׁ֥ר

תולדות אהרן. ואלה המשפטים. עי' ב"ר נה, גיטין פח, קדושין יח, ב"ק נט: סנהדרין ז:

רש"י

א ואלה המשפטים. (ב"ר) כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (כ"ה המזבח ופי' בעזרה):

בעל הטורים

(א) ואלה נוטריקון והוי אדם יחקור הדין. המשפטים נוטריקון הדיין מגיע בישבה פסרה עדם ישבה משפט. אשר נוטריקון אם בשניהם רוצין. תשים נוטריקון תשמע בשניהם יחד מדברים. לפניהם נוטריקון לא פני נדיב יהדר פתגבר ממס. כמן משפטים אצל תעלה במעלות לומר כוו מתונים בדין כלומר לא ישגו אלא ילכו במתון. מעלות בגימ' מתונים. וסמך משפטים לאלהי כסף לומר שלא ימנה דיין בשביל ממון. וכתב נשיא מינים כי הרבק הנפת מנים שלריך הדיין להיות כאלו חרב מונחת לו על ירכו. וסמך דינין למזבח בהם מג' בשבולם עומד עליהם וסמך אותם למזבח לומר כל המעמיד דיין הגון כאלו בנה מזבח וסמך ממי שמעמיד את שאינו הגון כאלו נוטע אשרה אצל המזבח: ואלה המשפטים אשר. ס"ת מרה שנלטוו שם דינין במרה: ואלה המשפטים אשר תשים. ס"ת מרמה שלא יצא דין מרומה לפני הדיין יחקור וידרוש כדי לגלותו:

תורת גבריאל

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. במד"ר: הה"ד ועוז מלך משפט אהב וגו', העוז של מלה"מ הקב"ה [עב"ל] והיה אוהב את המשפט, ונתנו לישראל שהם אוהבין, ומב"כ: אתה כוננת מישרים, אתה כוננת ישרות לאהובך, שע"י המשפטים בנות להם הם עושים מריבה זה עם זה, ובאים לידי משפט, יתן עושין שלום כו' עיי"ש, ומלבד חסרון הביאור בכוונת דבריהם, עוד יפלא סתירת הלשון מריבה לסיפא [עיין בפירש"י לרמ"ת הדוגמא] שמתחילה אמר שע"י המשפטים הם עושים מריבה, ואח"כ אמר שע"י המשפט הם עושים שלום, והנל"פ בזה שהיה קשה לו לבעל המאמר טעם הציווי על מינוי שופטים, שכתבה התורה: שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וגו', דלמה צריכין למנות דיינין בכל עיר ועיר, הלא התורה מונחת גלויה ומזומנת לכל, מעתה כל הרוצה לידע את הדין על בוריו יכול להסתכל בתורה וידע, וביותר קשה על הכתוב שבסדר הזה אחרי שבכר הקדים ואמר אשר תשים לפניהם, ולא אמר אשר תלמדם, להורות כי ישים לפניהם הדברים כשולחן ערוך בכל פרטיהם ודקדוקיהם, א"כ למה נאמר אח"כ „לפניהם" לפני אלהים הכתובים בפרשה, דלמה צריך עוד דיינים עכ"ז? ואמנם באמת אם כי בכמה דינים שבתורה יכול האדם לעיין בעצמו ולהבינם על בוריים כמו בשו"ע או"ח ויו"ד ואע"ז, אכן בדיני ממונות אשר המה מקצוע גדול בתורה, וקרוב, פסול להיות דין, מכש"כ שהאדם פסול לדינו על עצמו, כי אין אדם רואה חוב לעצמו, ומ"כ יתעוורו עיניו לעוות בדינו, כי מכל צד שיראה ידמה לו כי הוא הזוכה בדין, וכן גם חבירו ידמה לו כי הוא הזוכה בדין, ועי"ז תגדל עוד ביניהם המחלוקת ביותר, כי ידמו שמחלוקתם הוא לש"ש, ע"כ ציותה התוה"ק שלא ידעו הבע"ד הדין מפורש לעיניהם בשו"ע, עכ"ז יבואו שני הבע"ד לפני הדיינים, וכאשר יגזרו אומר כן יקום— יהי אשר תשים—אותם כשולחן ערוך, ועכ"ז יבואו לפניהם, לפני א' הכתובים בפרשה, והם יגזרו אומר מי הוא הזכאי ומי הוא החייב, וזהו כונתם ז"ל בהמד"ר הנ"ל אתה כוננת ישרות לאהובך [במה שלוית למנות עליהם דיינים, והוא] שע"י המשפטים שנתת להם [שידעו הם בעצמם להורות הדין, הגלוי ומבואר בשו"ע] הם עושים מריבה

תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ ב כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד

קֳדָמֵיהוֹן׃ ב אֲרֵי תִזְבַּן עַבְדָּא בַר יִשְׂרָאֵל שִׁית

תולדות אהרן. כי תקנה. עקידת שער כו. ס' הזוהר. פ' בהר סיני: שש שנים. קדושין טו יז. ערכין יח: נדה פח:

בעל הטורים

ואלה: המשפטים אשר. מ' דמשפטים ותיבת אשר נוטריקון אגו מנעל שופר רצועה: אשר תשים לפניהם. בגימ' דקדוקי התורה ודקדוקי סופרים. ויש בפסוק ה' תיבות לומר לך שכל הדן דין

רש"י

אשר תשים לפניהם. אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח עלמי להבינם טעמי הדבר ופירושו לכך נאמר אשר תשים לפניהם כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם: לפניהם. (גיטין פח) ולא לפני עובדי כוכבים ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם שהמביא דיני ישראל לפני ארמיי' מחלל את השם ומייקר שם האליל להשביחם (ס"א להחשיבם) שנא' (דברים לב) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם: (ב) כי תקנה עבד עברי. עבד שהוא עברי או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד ומה אני מקיים (ויקרא כה) והתנחלתם אותם בלקוח מן הנכרי אבל בלקוח מישראל יצא בשש ת"ל (דברים טו) כי ימכר לך אחיך העברי לא אמרתי אלא באחיך: כי תקנה. מיד ב"ד שמכרוהו בגנבתו כמו שנא' (שמות כב) אם אין לו ונמכר בגנבתו או אינו אלא במוכר עלמו מפני דחקו אבל מכרוהו ב"ד לא יצא בשש כשהוא אומר (ויקרא כה) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך הרי מוכר עלמו מפני דחקו אמור ומה

תורת גבריאל

מריבה זע"ז [עוד יותר, ולא יבוא השלום בינותם] אמנם אם באים לידי משפט [אמה הדיינים] והם! עושים שלום, [וקץ לדברי ריבותם,] ולכך נאמר משפט ולדקה ביעקב אתה עשית! שיבואו לידי לדקה ושלום וד"ל: *)

א"י עפי"מ שמבואר בחו"מ (סי' יג) שאין לדיין לקבל הטענות בכתב ע"ש, והנ"ל בטעם הענין שהוא כמש"כ (בסי' יז) שאין הדיין רשאי לשמוע דברי בע"ד האחד קודם שיבוא חבירו, והוא מהטעם שאמרו בגמ' (שבועות לא) משום שיגרום שלא יבוש חבירו אז לטעון טענת שקר, מפני הטעם הזה הוא ג"כ מה שאינו רשאי לקבל הטענות בכתב, משום דכשישלח הטענות בכתב לבי"ד, אזי יהיה לו הרחבת זמן להכין ולסדר תביעות ותשובות כוזבות, ואח"כ כשיבואו הטענות לבי"ד, ילא עי"ז דין מעוות, שעי"י השקרים של שני הבע"ד השכינה מסתלקת מלהלטרף עמהם בדין וכמו דאיתא במד"ר פ"ל

נחל גבים. לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום גו', י"ל בזה בדרך רמז עפ"י מאי דאיתא (מגילה ט.) גבי ע"ב זקנים שהעתיקו את התורה לפני תלמי המלך, שנתן הקב"ה בלב כאו"א עלה והסכימו כולן לדעה אחת, וכתבו לו: אלהים ברא בראשית. [בלא יאמר בראשית בב הוא ובני השויות הן, ואמאן ברא את השני, רש"י.] ולפי"ז מסברא אנו למדין דכשנכתבה התורה בשבעים לשון על האבנים בעבר הירדן, נכתב ג"כ כך. וכזה כתבו המפרשים להמשיך סוף התורה לתחלתה: לעיני כל ישראל — אין אנו חוששין לשום טעות ח"ו, ואנו כותבין.—בראשית ברא אלהים, כי הבדילנו מן התועים, וכמו"ש: אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלהים גו', משא"כ כאו"א שצריכין לשנות, ולפי"ז לעיני האומות התורה מסיימת בלמ"ד ומתחלת באל"ף, אבל בקרב ישראל—שקבלו המשפטים—

שְׁנִין יִפְלַח וּבִשְׁבִיעֵתָא יִפּוֹק לְבַר חוֹרִין מַגָּן׃ ג אִם־

וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׃ ג אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־

תולדות אהרן. ובשבעת. קדושין יז. ערכין יח. : אם בגפו יבא. קדושין כ :

רש"י

אני מקיים כי תקנה בנמכר בב"ד: לחפשי. לחירות: (ג) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה כתרגומו אם בלחודוהי ולשון בגפו בכנפו שלא בא אלא כמות שהוא יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו: בגפו יצא. מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה אין רבו

בעל הטורים

אמת לאמתו כאלו קיים ה' חומשי תורה וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית:

תורת גבריאל

(פ"ל סי' כד) שע"י עיות הדין כביכול הקב"ה מסלק שכינתו ועולה לשמים, ונכלל בזה כל אופני העיוות, הן שמטה הדיין את הדין בכוונה, או במה שגורם להבע"ד שיטענו שקר וכו'. ובזה יל"פ כוונת רז"ל במה שאמרו (שבת י.) כל הדן דין אמת לאמיתו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, והקשו התוס' מאי לאמיתו, ולפי"מ שכתבנו יל"פ דלאמיתו קאי על הבע"ד שירצו לידע האמת ויטענו טענות אמיתיות ועוד י"ל טעם אחר על מה שאינו רשאי הדיין לקבל הטענות בכתב, משום דעיקר תכלית המשפט הוא שיבואו אח"כ לידי פשרה, ושהדיין יתווך ביניהם להיות שלום אח"כ בין הבע"ד, וכמש"א יתרו: וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום, ודבר זה לא יוכל להיות כי אם כשיבואו שני הבע"ד לפניו לדין, אבל אם הבע"ד ישבו בבתיהם, והדיין ישלח להם עפ"י טענותיהם בכתב, את הפס"ד לאיש איש לביתו, האיך יבוא הדבר להגמר בשלום? וזה אמרם ז"ל בפ"א דאבות על שלושה דברים העולם קיים, על האמת, של הבע"ד, ועל הדין אמת של הדיין, ועל השלום שיתפשרו אח"כ בעלי הדינין ולצאת מן הדין בשלום וזהו לשון הצדקה שנכתבה אחר המשפט, שיוגמר בפשרה שיהיה שלום בין הבע"ד — ועי"ז יתפרש דברי המד"ר שהיה קשה להם בפרשת הסדר [דודאי פשטות הכתוב דלשון לפניהם קאי על הבע"ד] דלמה צריך דוקא בפניהם, שיהיו שניהם בעצמם באים בבי"ד, ולמה לא יוכלו לשלוח טענותיהם לבי"ד בכתב? ועי"ז תי' המד"ר: אתה כוונתה ישרות לאהוביך שע"י המשפטים שנתת „להם" [אם כי נתרצו שניהם ע"ז] אילו היה בפסקים כתובים ושלוחים לביתם, הם עדיין עושין מריבה זה עם זה, ולא יבואו אל צדקת השלום, ואמנם אם הם באים שניהם בעצמם לידי משפט

מסיימת בלמ"ד ומתחלת בבי"ת, וע"ז בא הרמז: לא, עשה כן לכל גוי — בגזורו אהור מן המשפטים אבל — ומשפטים — ישראל שקבלו המשפטים — בל ידעום.

וש"ב הרב הג' וכו' מו"ה בן ציון ארי' ליב נר"ו ציזלינג הוסיף עפ"י דברי אלה עוד רמז בזה בפסוק (מלאכי, ב.) ואם לא תשימו על לב לתת כבוד לשמי גו', ושלחתי בכם את המארה וארותי את ברכותיכם גו'. והוא עפ"י מאי דאיתא במד"ר (בר"ר, פ"א.) וז"ל: למה בבי"ת? [פתח התורה.] שהוא לשון ב ר כ ה, ולמה לא באל"ף? שהוא לשון א ר י ר ה, ע"כ. נמצא דישראל הרחוקים מטעות ע"ז, מרויחין את הברכה בהתחלת התורה בבי"ת, משא"כ התועים שבשבילם צריך לפתוח באל"ף, ממשיכין עליהם ארירה תחת ברכה, וזהו הרמז בכתיב: ואם לא תשימו על לב — כי תחת אותיות ל"ב צריכין לשים לפניכם אותיות לא, מן הטעם — לתת כבוד לשמי גו' - שלא לטעות — וארותי את ברכותיכם גו' ולכן אחר שביטלו אז אנשי כה"ג יצרא דע"ז כתיב: (חגי, ב.) מן היום הזה, אברך. עכ"ל ש"ב הג"ל:

בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ

אונקלוס

בִּלְחוֹדוֹהִי יֵיעוֹל בִּלְחוֹדוֹהִי יִפּוֹק אִם־בְּעֵל אִתְּתָא הוּא

תולדות אהרן. אם בעל אשה. קדושין כב:

רש"י

מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (קדושין כ): אם בעל אשה הוא. ישראלית (מכילתא): ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא אלא מגיד הכ' שהקונה עבד עברי חייב

תורת גבריאל

משפט, פי': לבית הדין, והם עושים שלום ביניהם וזוהי: ולדקה, זה הבילוע: **שם במד"ר** אמרו ישראל כו' עד מתי אי אתה עושה דין במחריבי בהמ"ק כו' המתינו לי עד שתגיע עונתן ליבצר כו' כלום קוטף אדם את כרמו טרם שיתבשל כו', כשם שאני כו', איני מעביר אלא תופס אני בדין כך אתם לא תלאו חוץ לדין שנאמר ואלה המשפטים, ע"כ. ועפ"י דבריהם ז"ל יתבאר כוונת מאמרם ז"ל במה שאמרו אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי, או כולו חייב—כנראה כי יבוא זמן הגאולה בג' אופנים, היינו: או כשיתבשלו ישראל, ויהיו זכאים בשלימותם, אזי יהיה מחויב בעל הכרם להכניסם לביתו בלא איחור ולהוציא לאור משפטם, או אם ח"ו לא יזכו ויהיו חייבים כי אז יהיה לריך הקב"ה למהר גאולתם שלא ישקעו ח"ו בטומאתם, וכמו שהיה בעת לאתנו ממלרים, או באופן הג', כשיגיע הזמן שתתמלא סאת רשעתם של הרשעים ויהיו חייבים עד שיגיעו לעונת הבלירה, וכמש"כ לכה דודי נלא השדה נלינה בכפרים ודרז"ל (בערובין, כא:) א"ת בכפרים אלא בכופרים בך כו' נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות נראה אם פרחה הגפן כו' עיי"ש, וזהו נכלל בלשונם שאמרו: או כולו חייב. שפירושו הוא: שהחייב יהיה כולו חייב, עד שתתמלא סאתו וד"ל—וכל זה הוא נגד מדה"ד שהוא מעכב שלא לעבור על הדין קודם שתתמלא סאתם, או קודם שיזכו ישראל—ואף כי יש מקום אללו ית"ש לעשות אתנו לפנים משוה"ד, ולהוליאנו קודם הזמן, אמנם לזה הננו מוכרחים לעשות ג"כ את הטוב והישר בעיני ד' מבלי לדקדק ג"כ על קו הדין רק לקיימם לפנים משורת הדין [וכמשארז"ל (ברכות כ:) ואיך לא אשא פנים לישראל כו'.] בכדי שנזכה להחיש לנו קץ הפלאות, ומבלעדי זאת אי אפשר למהר הזמן אם לא בכובד השעבוד עד אשר יהיה קשה כח הסבל, וכמש"כ המפרשים, ומבואר במדרש שוח"ט על הפ': ד' אל באפך תוכיחני וגו'. [המובא בביאורנו רים פ' בא] ההבדל שבין גלות מלרים לגלותנו הארוך הזה,— וזוהי כוונת הכתובים (בישעי' כז) ביום ההוא, פי' כשיגיע עונתם לבלור, או כשיהיו ישראל זכאים, אזי: כֶּרֶם חֶמֶר עַנּוּ לָהּ - ולבל יקשה למה לא יעשה השי"ת במהירות ע"י קושי השעבוד? ע"ז אמר: אני ד' נוצרה — במדת הרחמים, וע"כ—לרגעים אשקנה— במעט מעט בכדי שיוכלו לקבל — פן יפקוד עליה — בפעם אחת, ולא יוכלו לסבול ע"כ — לילה ויום אצרנה—כלומר להיות מעט חושך כלילה, ואח"כ יאיר כיום מעט [עד שארז"ל ע"פ: ורוה תשימו בין עדר ובין עדר שלא יהיו הצרות תכופות ח"ו ודו"ק.] וזוהי כוונת המד"ר הנ"ל, אני הוא שמשמר אותה להשקותה כוסות הרבה, היינו מעט מעט, בכדי שיוכלו לסבול, וע"כ הנני מוכרח להאריך הזמן מבלי לכלותם, וע"כ אה"כ חמה אין לי, וקאי הכל על ישראל [וכמשארז"ל ע"ז ה.] ואין אני מניח לאו"ה להעלות חמתם שהמה מתמלאים על בנ"י, מי יתנני שמיר ושית במלחמה, היינו: שיהיה כולו חייב [מי שלריך להיות חייב]

אזי

וְתִפּוֹק אִתְּתֵהּ עִמֵּהּ׃ ד אִם־רִבּוֹנֵהּ יִתֶּן־לֵהּ אִתְּתָא וּתְלִיד־לֵהּ בְּנִין אוֹ בְנָן אִתְּתָא

עִמּוֹ׃ ד אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה

תולדות אהרן. אם אדניו. קדושין כ:

רש"י

במזונות אשתו ובניו (קדושין כב): (ד) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים או אינו אלא ישראלית ת"ל האשה וילדיה תהיה לאדוניה הא אינו מדבר אלא בכנענית שהרי העבריה אף היא יוצאה

תורת גבריאל

אזי הייתי פושע ברגע אחד למהר הקץ [או הכונה: אם בא אני להביט בהם (פי' בישראל) קודם הזמן, אזי הייתי אני ח"ו מכלה אותם] הרי זה אופן א) מלך שהחייב יהיה כולו חייב, — או יחזק במעוזי, פי': בהתורה שנקראת עוז להיות כולו זכאי, הרי זה אופן ב), או יעשה שלום לי (כמש"כ ישא ד' פניו אליך, וישם לך שלום] — והוא שנעשה לפנים משוה"ד, ועי"ז — שלום יעשה לי — עם מדה"ד, כי גם הוא כביכול רוצה למהר בגאולתן של ישראל קודם הזמן, וכמש"כ: לכן יחכה ד' לחננכם, אך מדה"ד מעכב, וזהו ועוז מלך — אעפ"י שבידו העוז, ויוכל לעבור על הדין, עכ"ז — משפט אהב, לשמור את מדה"ד, אתה כוננת ישרות לאוהביך — שלא לפקוד עליהם את כל העונות בפעם אחת, וע"כ — משפט וצדקה ביעקב אתה עשית, פי': רק משפט מעט, וצדקה מעט, אך אם יחזק במעוזי, לשמור את הדין, וגם יעשה שלום לי, לעשות עוד לפנים משוה"ד, אזי שלום יעשה לי [וכשארז"ל (בב"מ ל:) לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על ד"ת ולא עשו לפנים משוה"ד, כי לפי ערך מעלת קדושתם נענשו על בלתי התנהגותם לפנים משוה"ד וכמו שיבואר להלן ע"פ מדבר שקר תרחק. ע"ש] וזשה"כ: כה אמר ד' שמרו משפט, ועשו ג"כ צדקה, לעשות הטוב והישר בעיני ד' לפנים משוה"ד, כי עי"ז תהיה קרובה ישועתי לבוא, בדין וגם, צדקתי — לפנים משוה"ד — להגלות:

אם אדניו יתן לו אשה וגו', המל"מ (פ"ג מה' עבדים, ה"ג) הקשה על הרשב"ש שכתב בתשובותיו (ח' יו"ד, סי' קטו) דלהרמב"ם אין איסור השפחה לכ"ה אלא מדרבנן, מהא דפרכינן בגמ' (בב"ק כח.) על רב יהודה דאמר לא עביד איניש דינא לנפשיה מהא דתניא מנין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו משרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור, ת"ל לא תקחו כופר לשוב, לא תקחו כפר לשב, ומשני הגמ' הב"ע בעבדא גנבא כו', רנב"י אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עסקינן, עד האידנא התירא והשתא איסורא, ע"כ. ואם איתא לדברי הרמב"ם היכי ממעטינן זאת מקרא הלא מה"ת אין בשפחה איסורא? ואפשר לתרץ בדוחק כו', עיי"ש, שהוא דחוק למאוד, והנלענ"ד ליישב דברי הגמ' אליבא דהרמב"ם [לדעת הרשב"ש ודעימי'] דמיירי בע"ע כהן, דאיסור שפחה לכהן הוא מדאורייתא לכ"ע מטעם זונה, וע"ע כהן מותר בה דקיי"ל כרב דשרי (קידושין כא:) הואיל וחידוש הוא שחידשה תורה ל"ש כהנים ול"ש ישראלים [ולדעת הרמב"ם וודאי צ"ל דהחידוש הוא מה שנתנה התורה רשות ביד הרב לכוף לישא שפחה, וכן מצאתי בס' פנ"י] ועי"כ אמר עד האידנא התירא והשתא איסורא משום זונה, והא דלכאורה יקשה ע"ז: הא קיי"ל דאין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ כמש"כ הרמב"ם שם ה"ח, הנה

י"ל

וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃ ה וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד

וּבְנָהָא תְּהֵי לְרִבּוֹנְהָא וְהוּא יִפּוֹק בִּלְחוֹדוֹהִי׃ ה וְאִם־מֵימַר יֵימַר עַבְדָּא רָחֵימְנָא

תולדות אהרן. האשה וילדיה. יבמות כב כג עת. קדושין כח כב. תמורה כה: ואם אמר. קדושין כו יז כב:

רש"י

בשם ואפילו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה שנא' (דברים טו) אחיך העברי או העבריה מלמד שאף העבריה יוצאה בשש: (ה) את אשתי. השפחה:

תורת גבריאל

י"ל דמיירי כגון שהיה בו ביום קבוע בלא"ה דקיי"ל דנרצע כמש"כ המל"מ שם ה"ח *) ובזה יש לתרץ ג"כ מה שהקשה המל"מ אח"כ על מהרש"ס דא"כ אמאי אצטריך לר"א קרא דלו. ולת"ק קרא דכי משנה שכר שכיר, שיכול הרב לכפות את העבד בע"כ לשפחה כנענית, הלא ידעינן זאת מקרא דאם בגפו יבוא בגפו יצא שיכול לכופו בע"כ, דדרשינן לקמן (כ:). אליבא דראב"י יחידי נכנס יחידי יצא, ומפרש רנב"י לומר שאם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו ש"כ. ובע"כ הכוונה דאז אין מוסר לו בע"כ, אבל אם נאמר דאין הרב יכול לכופו היכי מיעט קרא באין לו אשה ובנים הלא שפחה מותרת לו מה"ת עיי"ש, ולדברינו הנ"ל י"ל דהו"א דמיירי קרא בע"ע כהן בע"מ כנ"ל, ואז באין לו אשה ובנים אסרה התורה עליו, ליקח אותה אפילו ברצון, ולא הוי ידעינן דיכול ליתנו לו בע"כ, ע"כ הוכרחו אילטרכי להו לת"ק ור"א לקראי הנ"ל, דאפי' בע"כ יכול הרב למסור לו, ואחרי שידענו זאת מקרא דלו, או מכי משנה שכיר דיוכל לכופו, מעתה מיירי קרא דאם בגפו יבוא וגו', דבאין לו או"ב אינו מוסר לו ש"כ בכל אדם אפי' בישראל ולענין שאינו יכול לכופו, וק"ל: ———

אמנם יש ליישב כל הנ"ל באופן מרווח, דהנה איתא בגיטין (לט:) אמר ר"ז כו' אמר רבי, עבד שנשא בת חורין בפני רבו יצא לחירות, אריו"ח כ"כ יש בידך ואני שונה הכותב שטר אירוסין לשפחתו רמ"א מקודשת וחכ"א אינה מקודשת, ומשני כדאמר רבה בר רב שילא כשרבו הניח לו תפילין ה"נ כשרבו השיאו אשה [פרש"י: דאי לאו דשחרריה לא הוי מיעבד איסורא על ידו] ופריך הגמ' מי איכא מידי דלעבדי' לא מיעבד ליה איסורא ואיהו עביד איסורא, אמר רנב"י הב"ע דאמר לה נאי בו והתקדשי בו, דר"מ סבר יש בלשון הזה לשון שיחרור ורבנן סברי אין בלשון הזה לשון שחרור [וכתב רש"י בד"ה נאי בו והתקדשי בו, כלומר: אי דאמר התקדשי בו גרידא ודאי שחררה מעיקרא, אבל השתא דאמר לה נאי בו והתקדשי בו וזה יהיה לך שטר שחרור ושטר אירוסין, גלי מילתא דלא שחררה אלא בהאי, ר"מ סבר יש בלשון הרי את מקודשת לי לשון שחרור וה"ק הוי ראויה להתקדש לי בו והתקדשי בו. ע"כ]—והנה הרמב"ס בפ"ו מה' עבדים ה"ח כתב:

הכותב

---

*) נחל גבים. ובזה יתיישב פשטיות דברי הגמ' בקדושין שם דהביאו ראיה דע"ע כהן מותר בשפחה מהא דחכמים שאמרו אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ, ואי"ה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית תיפוק ליה דבעינא אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני וליכא, תו לא מידי, עכ"ל הגמ', ופירש"י: אין להשיב על זאת, דמשמעות לשון זה דלכאורה יש להשיב, אבל באמת אינה תשובה, והיינו: דלכאורה היינו יכולין לדחות מאי עדיפותא דהאי טעמא מהאי, אמנם לדברי המל"מ נ"מ רבתי איכא בין הני טעמי, דאילו מטעמא דבע"מ, אם היה בע"מ מעיקרא היה נרצע, ואם משום דאסיר בשפחה אינו נרצע לעולם אפי' הוא בע"מ וק"ל:

אונקלוס

יָת־רִבּוֹנִי יָת־אִתְּתִי וְיָת־בְּנָי
לָא אֶפּוֹק לְבַר חוֹרִין :
ו וִיקָרְבִנֵּהּ רִבּוֹנֵהּ לִקְדָם־
דַּיָּנַיָּא וִיקָרְבִנֵּהּ לְוָת־דַּשָּׁא אוֹ

אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי
וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי :
ו וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים

הולדות אהרן. אהבתי את. קדושין כא בב : לא אצא. קדושין בב :

רש"י

(ו) אל האלהים. (מכילתא) לבית דין צריך שימלך במוכריו שמכרוהו לו : אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא המזוזה כשרה לרלוע עליה ת"ל (דברים טו) ונתתה באזנו ובדלת. בדלת ולא במזוזה הא מה ת"ל או אל המזוזה הקיש דלת למזוזה מה

בעל הטורים

(ו) אל הדלת. לומר שישמור בית אדוניו : מרצע. עולה כמנין ת' שהשם גאלנו אחר ת' שנה משעבוד מצרים

תורת גבריאל

הכותב שטר אירוסין לשפחתו אעפ"י שאמר לה נאי בו לחירות והתקדשי בו אין בלשון הזה לשון שחרור, ואינה מקודשת ולא משוחררת, ע"כ. והנה לשון: „אעפ"י שאמר" משמע דלא מבעיא קאמר דל"מ באומר התקדשי בו לחוד דלא מהני אלא אפי' באומר נאי בו לחרות והתקדשי בו ג"כ אינו כלום, והוא נגד דברי הש"ס דגיטין דמי איכא מידי דלעבדיה לא מיעבד איסורא, ואיהו עביד איסורא? ובע"כ כתירוצא דרנב"י וכמו שפרש"י, ואע"ג דהלח"מ כתב ליישב דהאי אעפ"י שכתב הרמב"ם אינו בדרך לא מבעיא כו' דהתקדשי גרידא ודאי מהני, והאי „אעפ"י" הוא כדרך לשון: אע"ג שהיה ראוי לומר דליהני קמ"ל דלא מהני עיי"ש, הוא דחוק, דזה הו"ל להרמב"ם למכתב בפירוש דבהתקדשי לחוד מהני בוודאי שיתררה מעיקרא, ובמכש"כ מאם השיאו לו רבו אשה. והנראה לי ליישב זאת בהקדם קושית המהרי"ט אלגאזי שהקשה בספר קהלת יעקב (אות עבד סי' ר"ג) ע"ד הרמב"ם דס"ל דאיסור שפחה אינו אלא מדרבנן אחרי שהצריך לבאר דבאיסור עבד בב"ח גם הרמב"ם ס"ל דהוי דאורייתא, וכדמוכח כן מהרשד"ם גופיה שכתב כן שם בסי' קל"ז, וכן כ' השעה"מ בפי"ב מה' א"ב, א"כ מאי פריך הש"ס על הא דעבד שנשא ב"ח בפני רבו, מהא דשטר אירוסין לשפחתו, דשאני התם דאיסור שפחה הוא מדרבנן ובאיסור דרבנן כולהי אינשי לא זהירי בה כ"כ, ע"כ אין סומכין על החזקה הזאת דלא עביד איסורא להחזיקה בחזקת משוחררת, וכמש"כ ה"ה בפ"א מה"א דין ד' דבאיסור דרבנן לא שייך למימר חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, דכולהו אינשי לא זהירי באיסור דרבנן יע"ש, לא כן בעבד שנשא בת חורין לפני רבו כיון דאיסורו מה"ת סומכין על החזקה דמסתמא כולהו אינשי זהירי באיסור דאורייתא, ואפילו לעבדיה לא מיעבד ליה איסורא כי האי עכ"ל. ומעתה י"ל דברי הרמב"ם על נכון, דהנה הרמב"ם לשיטתו שפסק כמ"ד דאיסור שפחה לישראל אינו אלא מדרבנן, ע"כ יש הבדל גדול בין הנושאים שאעפ"י שפסק (פ"ה מה"ע ה' יז) בעבד שהשיאו רבו בת חורין דיצא לחירות עיי"ש, ומטעם דאי לאו דשחרריה לא הוה מיעבד ליה איסורא על ידו, זהו רק בעבד הנושא ב"ת דהוא איסור דאורייתא, אבל בכותב שטר אירוסין לשפחתו פסק כרבנן דאפילו אומר התקדשי לי לחוד ג"כ לא הוי קדושין דהתם ליכא חזקה למימר דאי לאו דשחרריה לא הוי עביד איסורא, משום דאינו אלא איסורא דרבנן, וכמש"כ המהרי"ט אלגזי, וקושית הגמ' דקדושין הוא אליבא מאן דסובר

וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־ ... לְוָת (נ״א דִּי לְוָת) מְזוּזְתָא וְיִרְצַע

בעל הטורים

והוא הלך ונשתעבד את״כ לפיכך ירלע כמרלע: ועבדו. בגימ׳ לא הבן. ועבדי.

רש״י

מזוזה מעומד אף דלת מעומד (קדושין כב):

תורת גבריאל

דאיסור שפחה לישראל הוא ג"כ דאורייתא, ע"כ הקשה מי איכא מידי כו', ובדין הוא דה"מ לשנויי דשאני עבד שנשא ב"ח, מישראל הנושא שפחה, דאיסור עבד דאורייתא, ואיסור שפחה הוא דרבנן, אך משום דהמתרץ הוא ר' נחמן בר יצחק, ורנב"י לשיטתו דסובר דאיסור שפחה לבן חורין הוא ג"כ מה"ת וכדמוכח מהא דמוקי להך ברייתא דנרצע (בב"ק כה.) בעבד שמסר לו רבו ש"כ עסקינן דעד האידנא התירא והשתא איסורא, א"כ לדידיה אין לחלק בין עבד שנשא ב"ח, לישראל שנושא שפחה דתרווייהו הוו איסורי דאורייתא, ע"כ הוכרח לחלק הכא בין אם אמר הרי את מקודשת לחוד, דוודאי חזקה שמחררה מקודם, ובין אם אמר לאי בו והתקדשי בו דאין בלשון הזה לשון שחרור וכמו שפרש"י וק"ל:

ומעתה תתיישב בזה ג"כ קושית המל"מ דלמה להו הנך קראי, דלו לר"א, וכי משנה שכר שכיר לת"ק, להורות שיוכל הרב לתת לו שפחה בע"כ, הא ממילא הוה ידעינן מהך דרשה דראב"י ורנב"י דמפרש טעמיה דהך קרא אם בגפו יבוא וגו' (קידושין כ.) לחלק בין אם יש לו אשה ובנים, לאין לו, דוודאי הבדל זה לענין כפי' בע"כ אתא, דאם אינו יוכל לכופו בשום פנים, האיך מיעט קרא באם אין לו אשה ובנים הלא שפחה מותרת לו מה"ת לדעת הרמב"ס ע"כ— ולדברינו אין כאן קושיא, דאדרבה מזה ראיה מוכרחת דת"ק ור"א, לא ס"ל כהך דרשה דראב"י וכדמפרש להרנב"י, כי אם כתנא דר' ישמעאל דדריש לה במכילתא דקרא דאם בגפו יבוא בגפו יצא אתי ללמד דמאי דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה אינו אלא רשות על האדון, או כר"ע דאמר שהוא חובה, וקרא דאם בגפו יבוא וגו' דריש ליה לומר בגופו נכנס בגופו יצא, שאינו יוצא בראשי אברים כעבד כנעני, והוא ת"ק דראב"י דברייתא, ולכולהו הנך תנאי ס"ל דאיסור שפחה הוא דרבנן, ורק לענין בע"כ של העבד כתב קרא *) או דלעולם ס"ל הך דינא, דבאין לו או"ב אין רבו מוסר לו ש"כ, אבל לא מקרא נפקא להו, כי אם מלד הקבלה כמש"כ הרמב"ס בפ"ג ה"ד וז"ל: אבל אם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו ש"כ ודבר זה קבלה הוא [וכן יל"פ דדבריו אלה קאי על למעה שכ': אפי' היה הנמכר כהן ה"ז מותר בשפחה כנענית כל ימי עבדותו עכ"ל. דזה לא מלינו מפורש בקרא כי אם מלשון דברי החכמים למדנו זאת והו"ק] או מפשטות דברי הכתוב שנכתב הך דאם אדוניו יתן לו אשה אחרי הנאמר מקודם אם בעל אשה הוא וגו' משא"כ רנב"י דס"ל דאיסור שפחה הוא מה"ת ע"כ דריש ליה לקרא כראב"י וללמד דאם אין

נהל גבים. ויל"פ בזה מילתא בטעמא דמה שלותה תורה למסור ש"כ להעבד הוא לקיים בה מלות לעולם בהם תעבודו, להוליד ממנה עבדים, וכיו"ב איתא במל"מ שם עיי"ש, וע"כ רי"ש לשיטתו דס"ל דאינו אלא רשות, ע"כ סבר דהאי אם אדוניו יתן לו אשה הוא ג"כ רשות, ור"ע לשיטתו דס"ל דלעולם בהם תעבודו הוא חובה, ע"כ סבר דחובה על האדון למסור לו השפחה, ולית להו להני תנאי הך דרשא דאם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו ש"כ, ואזן זו מן התימה דגם ר' מאיר (תמורה ל.) דס"ל דלא הוי אתנן, הכי ס"ל, ערש"י שם:

רִבּוֹנֵהּ יָת־אוּדְנֵהּ בְּמַרְצְעָא וִיהֵי לֵהּ עֲבֵד פָּלַח לְעָלָם׃ ז וַאֲרֵי־יְזַבֵּן גְּבַר יָת־בְּרַתֵּהּ לְאַמְהוּ לָא תִפּוֹק כְּמַפְּקָנוּת

הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ ס ז וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא

תולדות אהרן: המזוזה. קדושין כב: ורצע אדוניו. קדושין יד כא כב: את אזנו. יבמות קה. קדושין טו: במרצע. קדושין כא: ועבדו לעולם. קדושין טו: וכי ימכור. כתובות מ מו מז. סוטה כג. קדושין ג יח ב. ערכין ל:

רש"י

ורצע אדניו את אזנו במרצע. הימנית או אינו אלא של שמאל ת"ל אזן אזן לגזירה שוה נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו ונאמר במצורע (ויקרא יד) תנוך אזנו הימנית מה להלן הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה אזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף (מכילתא) א"ר יוחנן בן זכאי אזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע. ואם מוכר עצמו אזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע. ר"ש היה דורש מקרא זה כמין חומר (ר"ל קשר צרור מבושם שתולין בצואר להכשיט) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם: ועבדו לעלם. עד היובל או אינו אלא לעולם (קדושין טו) כמשמעו. ת"ל (ויקרא כה) ואיש אל משפחתו תשובו מגיד שחמשים שנה קרויים עולם ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה אלא עובדו עד היובל בין סמוך בין מופלג: (ז) וכי ימכר איש את בתו לאמה. (מכילתא. ערכין כט) בקטנה הכתוב מדבר יכול אפילו הביאה סימנים אמרת קל וחומר ומה מכורה קודם לכן יוצאה בסימנין כמ"ש ויצאה חנם אין כסף שאנו דורשים אותו לסימני נערות. שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר: לא תצא כצאת העבדים. כיציאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין אבל זו לא תצא בשן ועין אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין וכל הקודם קודם לחירותה ונותן לה דמי עינה או אינו אלא לא תצא כצאת העבדים בשש וביובל ת"ל כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו מה עברי יוצא בשש וביובל אף עבריה יוצאה בשש וביובל ומהו לא תצא כצאת העבדים לא תצא בראשי אברים כעבדים כנענים יכול העברי יוצא בראשי אברים ת"ל העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה מה

בעל הטורים

ה"א נא"ת ב"ב פוסק"ק כנ' נא הבן ולא הבת (עם התיבות והכולל): (ז) כצאת. ג' במסורה, הכא ואידך כצאת משה אל האהל. כצאת השמש בגבורתו וזהו שאמרו פני משה כפני חמה וזהו כצאת השמש בגבורתו וכן הא דאמרינן פועל ביציאתו משל בעה"ב פי' בא"ל לצאת למלאכתו אלא מביאת השמש אע"פ שאינו מתחיל במלאכתו עד אחר שעה ביאת השמש בהדי מתבטל מביאת השמש

תורת גבריאל

אין לו אשה ובנים לא התירה לו התורה איסור שפחה, וכמו שהוכחנו משני מאמרי הגמ' מב"ק כ"ח וגיטין מ' דס"ל דהוי דאורייתא וק"ל, ואכ"מ להאריך יותר בזה: **ורצע אדניו** את אזנו במרצע וגו'. ערש"י מה שפירש בזה לפי שעבר' האוזן על לא תגנוב, והמזוזות שהיו עדים במצרים כו'. ונראה לפרש הדברים ביתר ביאור מעט, מה שיש להקשות לכאורה על טעם זה, דלפי"ז היה לו להיות נרצע תומ"י בעת שנמכר [וביותר למ"ד (קדושין, יד:) דגם מוכר עצמו נרצע] ולמה דוקא כשיאמר אהבתי את אדוני וגו', דהנה בהמע"ה אומר: לא

תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים׃ ח אִם־
רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא
יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־
יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃
ט וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט
הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃ י אִם־אַחֶרֶת
יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ
לֹא יִגְרָע׃ יא וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה

עַבְדַיָּא׃ ח אִם־בִּישָׁא בְּעֵינֵי
רִבּוֹנַהּ דִּ־קַיְּמַהּ לֵהּ וְיִפְרְקִנַּהּ
לִגְבַר אָחֳרָן לֵית־לֵהּ רְשׁוּ
לְזַבּוֹנַהּ בְּמִשְׁלְטֵהּ־בַּהּ׃
ט וְאִם־לִבְרֵהּ יְקַיְּמִנַּהּ כְּהִלְכַת
בְּנָת יִשְׂרָאֵל יַעְבֵּד־לַהּ׃
י אִם־אָחֳרַנְתָּא יִסַּב־לֵהּ זִיוְנַהּ
כְּסוּתַהּ וְעוֹנְתַהּ לָא יִתְמְנַע׃
יא וְאִם־תְּלָת־אִלֵּין לָא יַעְבֵּד

תולדות אהרן, לא תצא. קדושין טו ב: אם רעה. קדושין יט: אשר לא יעדה. שם. בכורות יג: והפדה. קדושין יא. יד יז יט. בכורות יג: בבגדו בה. קדושין יח. בכורות לד: אם אחרת. קדושין ס: שארה. כתובות מז מח: שארה כסותה ועונתה. נדרים טו. גיטין פד:

בעל הטורים

מה שהיא יוצאה מביתו עד שיגיע למלכות לא אמרינן שימהר לצאת כדי שיתחיל במלכות שיצאת השמש יוהו כצאת העבדים שאינן חייבים לצאת אלא כצאת השמש: (ח) בבגדו. ב׳ במסורת דין. ואידך ויתפשהו בבגדו והיינו דאמר ר״א כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למכרה דילפינן לה מבגדו דהתם שהוא בגד ממש. ור״ע נמי דסבר כיון שבגד בה שוב אינו רשאי למכרה ידרש בבגדו בה ל׳ בגידה ואיתי נמי יליף בגד דהתם מהכא שגם לשם היתה בגידה כשעבר כמ״ד לעבירה נכנס אלא שנראית לו דמות אביו: (י) ועונתה. חסר וי״ו לומר לך שעיקר עונה בשבת ולא בששת ימי החול: (יא) ויצאה. ב׳ במסו׳ דין ואידך ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר דאיתקש אמה לאשה

רש״י

העבריה אינה יוצאה בראשי אברים אף הוא אינו יוצא בראשי אברים: (ח) אם רעה בעיני אדניה. (מכילתא) שלא נשאה חן בעיניו לכונסה: אשר לא יעדה. שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה היא כסף קדושיה וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד ורמז לך שאינה צריכה קדושין אחרים: והפדה. יתן לה מקום להפדות ולצאת שאף הוא מסייע בפדיונה ומה הוא מקום שנותן לה שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאילו היא שכורה אצלו. כיצד הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו ב׳ שנים אומרים לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש שנה נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה ועשתה אצלך ב׳ שנים הרי שלישית המנה טול שני שלישיות המנה ותצא מאצלך: לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא האב (קדושין יח): בבגדו בה. אם בא לבגוד בה שלא לקיים בה מצות ייעוד וכן אביה מאחר שבגד בה ומכרה לזה: (ט) ואם לבנו ייעדנה. האדון מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו ואינו צריך לקדושין אחרים אלא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקבל אביך בדמיך: כמשפט הבנות. שאר כסות ועונה: (י) אם אחרת יקח לו. עליה (מכילתא): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן האמה שייעד לו כבר: שארה. מזונות. (כתובות מז): כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש: (יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה. אם אחת מכלם אלה לא יעשה לה ומה הן השלש

תורת גבריאל

יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי בזה דהגנב הגונב משום רעבון נפשו לא ירעב וגו׳, וידוע מה שפי׳ בעל העקידה שיגנה כסף: גנב שכל דבר נקרא ע״ש

התכלית

לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף: ס
יב מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת:
יג וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ

אונקלוס

לַהּ וְתִפּוֹק מַגָּן בְּלָא כְסַף:
יב דְּיִמְחֵי לֶאֱנָשׁ וְיִקְטְלִנֵּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:
יג וְדִי לָא כְמַן לֵהּ וּמִן קֳדָם יְיָ אִתְמְסַר לִידֵהּ וַאֲשַׁוֵּי לָךְ אֲתַר

תולדות אהרן. ויצאה חנם. כתובות מו. קדושין ג ה. בכורות ג: מכה איש ומת. סנהדרין פד: ואשר לא צדה. ב"ק כו. מכות ז י: ושמתי לך. מכות יב. זבחים קיז:

רש"י

יעדנה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו והיא לא היה בידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם. ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים ומה היא היציאה ללמדך שתצא בסימנין ותשהה עמו עוד עד שתביא סימנין ואם הגיעו שש שנים קודם סימנין כבר למדנו שתצא שנא' (דברים טו) העברי או העבריה ועבדך שש שנים ומהו האמור כאן ויצאה חנם שאם קדמו סימנים לשש שנים תצא בהן (קדושין ד' מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בבגרות ת"ל אין כסף לרבות יציאת בגרות ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה חנם זו בגרות לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק: (יב) מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין ומה שבידי לפרש למה באו כולם אפרש: מכה איש ומת. (סנהדרין פד) למה נאמר לפי שנא' (ויקרא כד) ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע אני הכאה בלא מיתה ת"ל מכה איש ומת אינו חייב אלא בהכאה של מיתה. ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה ואת הקטן מנין ת"ל כי יכה כל נפש אדם אפילו קטן ואפילו אשה. ועוד אלו נאמר מכה איש שומע אני אפילו קטן שהכה והרג יהא חייב ת"ל (שם) ואיש כי יכה ולא קטן שהכה ועוד כי יכה כל נפש אדם אפילו נפלים במשמע ת"ל מכה איש שאינו חייב עד שיכה בן קיימא הראוי להיות איש (מכילתא): (יג) ואשר לא צדה. לא ארב לו ולא נתכוין: צדה. ל' ארב וכן הוא אומר (ש"א כד) ואתה צודה את נפשי לקחתה ולא יתכן לומר צדה ל' הצד ציד שצידת חיות אין נופל ה"א בפועל שלה ושם דבר בה ציד וזה שם דבר בו צדייה ופועל שלו צודה וזהו פועל שלו צד. והאומר אני פתרונו כתרגומו ודלא כמן ליה. ומנחם חברו בחלק צד ציד ואין אני מודה לו ואם יש לחברו באחת ממחלוקת של צד נחברנו בחלק (ישעיה סו) על צד תנשאו (ש"א כ) צדה אותה (דניאל ז) ומלין לצד עלאה ימלל אף כאן אשר לא צדה לא צדד למצוא לו שום צד מיתה ואף זה יש להרהר עליו מ"מ ל' אורב הוא: והאלהים אנה לידו. זמן לידו ל' (תהלים צא) לא תאונה אליך רעה (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און (מ"ב ה) מתאנה הוא לי מזדמן למצוא לי עילה: והאלהים אנה לידו. ולמה תצא זאת מלפניו הוא שאמר דוד (ש"א כד)

בעל הטורים

מה אמה מתקדשת בשטר אף אמה נקנית בשטר: אין כסף. בגימטריא בסימנין. סמך אין כסף למכה איש ומת שאם הכה ומת אין חייב לשלם כסף דקם ליה בדרבה מיניה: (יג) לך מקום. בגימ'

תורת גבריאל

התכלית, וכיון שתכליתו הוא רק למלאת נפשו כי ירעב אין זה גנב, [ועיין באוהל יעקב ריש פ' ויגש מה שפי' בזה דרז"ל שאמר יהודה ליוסף בנימוסיאות שלנו כתיב אם אין לו ונמכר בגניבתו, וזה יש לו לשלם.] ואמנם זהו עיקר תמהו על שיחסר לו מדת הבטחון לבטוח

מָק֕וֹם אֲשֶׁ֥ר יָנ֖וּס שָֽׁמָּה׃ ס יד וְכִֽי־
יָזִ֥ד אִ֛ישׁ עַל־רֵעֵ֖הוּ לְהָרְג֣וֹ
בְעָרְמָ֑ה מֵעִ֣ם מִזְבְּחִ֔י תִּקָּחֶ֖נּוּ
לָמֽוּת׃ ס טו וּמַכֵּ֥ה אָבִ֛יו וְאִמּ֖וֹ
מ֥וֹת יוּמָֽת׃ ס טז וְגֹנֵ֨ב אִ֜ישׁ

אונקלוס

דְיֵעֲרוֹק לְתַמָּן: יד וַאֲרֵי
יַרְשַׁע גְּבַר עַל־חַבְרֵיהּ
לְמִקְטְלֵיהּ בִּנְכִילוּ מִן מַדְבְּחִי
תִּדְבְּרִנֵּיהּ לִמְמָת: טו וּדְיִמְחֵי
אֲבוּהִי וְאִמֵּיהּ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵל: טז וּדְיִגְנוֹב נַפְשָׁא

תולדות אהרן. וכי יזד. יומא פה. סנהדרין מא סע: מעם מזבחי. יבמות ז. סנהדרין לה לו: ומכה אביו. סנהדרין פד. חולין יא: וגנב איש. סנהדרין פה:

בעל הטורים

לאלפים אמה לומר שאין סתום קולטו: אשר ינוס שמה. וסמיך ליה וכי יזיד איש לומר שגם המזיד גולה שם וב"ד שולחין ולוקחין אותו משם: (יד) יזיד. ב' במס' הכא ואידך גבי הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי פי' שאם הנביא יזיד לדבר דבר אשר לא צויתיו הרי הוא כהורג לחבירו כמו הנביא שבבית אל שהחזיר הנביא. אשר בא בדבר השם וכתב לו וגרם לו שנהרג. על רעהו. ה' במסורה דין ואידך כאשר יקום איש על רעהו ושעיר על רעהו יקרא בישעיה גבי מפלת אדום. כה תאמרו איש על רעהו בירמיה בענין נביאי השקר. גבר מחליק על רעהו. לומר מי שמחליק על רעהו בשפת

רש"י

כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע. ומשל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיכן אמרה תורה מרשעים יצא רשע והאלהים אנה לידו במה הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד ולא היו עדים בדבר שיעידו זה לא נהרג וזה לא גלה והקב"ה מזמנן לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות נמצא זה שהרג בשוגג גולה וזה שהרג במזיד נהרג: ושמתי לך מקום. אף במדבר שינוס שמה ואי זה מקום קולטו זה מחנה לויה (מכות יב): (יד) וכי יזד. למה נאמר לפי שנא' מכה איש וגו' שומע אני אפי' עובד כוכבים ורופא שהמית ושליח ב"ד שהמית במלקות ארבעים והאב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו והשוגג ת"ל וכי יזיד ולא שוגג על רעהו ולא על עובד כוכבים. להרגו בערמה ולא שליח ב"ד והרופא והרודה בנו ותלמידו שאע"פ שהם מזידין אין מערימין: מעם מזבחי. (סנהד' לה) אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות: (טו) ומכה אביו ואמו. (שם פד) לפי שלמדנו על החובל בחבירו שהוא בתשלומין ולא במיתה הוצרך לומר על החובל באביו שהוא במיתה ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה: אביו ואמו. או זה או זה: מות יומת. בחנק: (טז) וגונב איש ומכרו. (ת"כ) למה נאמר לפי שנא' (דברים כד)

תורת גבריאל

לבטוח בהשי"ת שיוכל להזמין לו פרנסתו בהיתר ולא באיסור, וקוצר אמונתו וחלישות דעתו גרם לו את כל זאת וכמאמרם ז"ל: אין אדם עובר עבירה אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות [וכן המוכר א"ע מחמת דחקו שלא רצה לגנוב ולהתפרנס מאיסור הוא נכנס ג"כ בסוג זה] ועכ"ז חסה עליו התורה מבלי להיות משועבד עבד עולם, וציותה לשלחו לחפשי בכלות השש שנים, אף שעבר על לאו דלא תגנוב, [או מכר עצמו להיות עבד לעבדים, ולא זכר את תוקפו של נס יציאת מצרים אשר הצילו ד' מבית עבדים] עכ"ז פתחה לו התורה פתח של חרטה, פן ואולי נתחרט ע"ז, וכמאמרם ז"ל הבא לטהר מסייעין אותו, והנה בכלות השש שנים, והאדון מניחו לצאת לחפשי מעמו,

וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃
ס יז וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
יוּמָת׃ ס יח וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים
וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ
בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃
יט אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־

אונקלוס

מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיזַבְּנִנֵּהּ
וְיִשְׁתְּכַח בִּידֵהּ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵל׃ יז וּדִילוּט אֲבוּהִי
וְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃
יח וַאֲרֵי־יִנְצוּן גֻּבְרִין וְיִמְחֵי־
גְבַר יָת־חַבְרֵהּ בְּאַבְנָא אוֹ
בְכוּרְמֵיזָא וְלָא יְמוּת וְיִפֵּל
לְבוּטְלָן׃ יט אִם־יְקוּם וִיהַלֵּיךְ

תולדות אהרן. ומקלל אביו. קדושין ל׃ והכה איש את. ב״ק צ׃ אם יקום. כתובות לג. סנהדרין עח׃

רש״י

כי ימלא איש גונב נפש מאחיו אין לי אלא איש שגנב נפש אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין ת״ל וגונב איש ומכרו. ולפי שנא׳ כאן וגונב איש אין לי אלא גונב איש. גונב אשה מנין ת״ל (שם) וגונב נפש לכך הוצרכו שניהם מה שחסר זה גילה זה: ונמצא בידו. שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמצא כבר בידו קודם מכירה (סנהדרין פה): מות יומת. בחנק כל מיתה האמורה בתורה סתם בחנק היא והפסיק הענין וכתב וגונב איש בין מכה אביו ואמו למקלל אביו ואמו. ונראה לי היינו פלוגתא דמר סבר מקשינן הכאה לקללה ומ״ס לא מקשינן (סנהדרין שם): (יז) ומקלל אביו ואמו. למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא כ) איש איש אשר יקלל את אביו אין לי אלא איש שקלל את אביו. אשה שקללה את אביה מנין ת״ל ומקלל אביו ואמו סתם בין איש ובין אשה א״כ למה נאמר איש אשר יקלל להוציא את הקטן: מות יומת. בסקילה וכ״מ שנאמר דמיו בו בסקילה ובנין אב לכלם (ויקרא כ) באבן ירגמו אותם דמיהם בם ובמקלל אביו ואמו נאמר דמיו בו (סנהדרין כד): (יח) וכי יריבן אנשים. למה נאמר לפי שנא׳ עין תחת עין לא למדנו אלא דמי איבריו אבל שבת ורפוי לא למדנו לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא): ונפל למשכב. כתרגומו ויפול לבוטלן לחולי שמבטלו ממלאכתו: (יט) על משענתו. על בוריו וכחו (מכילתא):

בעל הטורים

תלקות ומתנבא לו נבואות שקר להתליקו בדברים כאילו מתריבו וזהו ובעיר על רעהו יקרא וכאלו הורגו וזהו ורצחו נפש: בערמה. ב׳ במסורה הכא ואידך ויעשו גם המה בערמה בגבעונים זה שהזיד להרוג בערמה ורותק עצמו מעדת ישראל ע״כ מעם מזבחי תקחנו למות אבל בגבעונים שבערמה קרבו עצמן לעדת ישראל זכו להיות חוטבי עצים ושואבי מים למזבח זה נתרחק מן המזבח ואלו נתקרבו למזבח ה״א הרא״ש ז״ל: (יז) ומקלל אביו. בגימט׳ זהו בסקילה: ומקלל. ב׳ במסורה הכא ר״פ ואידך בשמעי והוא ס״פ לומר שאותו המקלל היה ראש לסנהדרין ונעשה זנב ונהרג: (יח) באגרוף. ב׳ במס׳ דין ואידך ולהכות באגרוף רשע לפי שחושבין אותו שלא ימות המוכה הורגין אותו לכך צריך שיהא בהכאה כדי להמית דהיינו באגרוף רשע שהכה כחו: (יט) אם יקום. הפסוק הזה מתחיל בא׳ ומסיים בא׳ ירפא לו׳ לך שהקב״ה שולח יסורים

תורת גבריאל

אם גם אז לא ירצה לצאת ממנו, כי יפחד פן יחסר לחמו, ולא יהיה לו במה לפרנס את אשתו ובניו, ולכן יבחר לו כעת ג״כ עבדות אדוניו לטוב לו יותר מלקבל על עצמו את עול פרנסת אשתו ובניו, הנה זה האיש נשתרש עתה בחטא, ע״כ יזכר לו כעת עוונותיו הראשונים להיות נרצע באזנו ובדלת, אחר ששמעה אזנו כעת את קול החירות שפתחה לו התורה פתח לצאת ממסגר עבדותו ולהיות חפשי,

והוא

מִשְׁעַנְתּ֖וֹ וְנִקָּ֣ה הַמַּכֶּ֑ה רַ֧ק שִׁבְתּ֛וֹ
יִתֵּ֖ן וְרַפֹּ֥א יְרַפֵּֽא׃ ס שני כ וְכִֽי־
יַכֶּה֩ אִ֨ישׁ אֶת־עַבְדּ֜וֹ א֤וֹ אֶת־אֲמָתוֹ֙
בַּשֵּׁ֔בֶט וּמֵ֖ת תַּ֣חַת יָד֑וֹ נָקֹ֖ם יִנָּקֵֽם׃
כא אַ֥ךְ אִם־י֛וֹם א֥וֹ יוֹמַ֖יִם יַעֲמֹ֑ד

אונקלוס

כְּבָרָא עַל־בּוּרְיֵהּ וִיהֵי זַכָּאָה
מְחָיָא לְחוֹד בּוּטְלָנֵהּ יִתֵּן
וַאֲגַר אָסְיָא יְשַׁלֵּם׃ כ וַאֲרֵי־
יִמְחֵי גְּבַר יָת־עַבְדֵּהּ אוֹ יָת־
אַמְתֵהּ בְּשָׁלְטָן וִימוּת תְּחוֹת
יְדֵהּ אִתְדְּנָא יִתְדָּן׃ כא בְּרַם

תולדות אהרן. רק שבתו יתן. ב"ק פה: ורפא ירפא. ברכות ס. ב"ק פר פה: נקם ינקם. סנהדרין נב: יום או יומים. ב"ק ז. בתרא ג:

בעל הטורים

על האדם וגוזר עליהם שילכו לאותו יום ולאותו שעה: ונקה. ג' במס' ונקה המכה. ונקה האיש מעון. מי שלא ידו במביה ה' ונקה. ג' מותלין להם על כל עונותיהם תולה בנתרפא. התן ומלך. אם יקום והתהלך בחוץ כגון בנתרפא ונקה מעונותיו. ונקה האיש היינו ע"י שישקנה והיא תמות והוא יקח אחרת ואז ונקה האיש מעון. מי שלא ידו במביה ה' ונקה היינו מלך: רק שבתו יתן. למעוטי אם עבר על דברי הרופא: (כא) אך אם יום. הפסוק הזה מתחיל בא' ומסיים בא' לומר שצריך שיהיה מעת לעת: יוקם ג' הכא ואידך יוקם קין כל הורג קין שבעתים יוקם זה שאמרו הז"ל המוכר

רש"י

ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג אלא ללמדך כאן שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה וכן משמעו כשקם זה והלך על משענתו אז ונקה המכה אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה: רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החולי אם קטע ידו או רגלו רואין בטול מלאכתו מחמת החולי כאלו הוא שומר קשואין שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו שנא' יד תחת יד רגל תחת רגל: ורפא ירפא. כתרגומו. ישלם שכר הרופא (ב"ק פה): (כ) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בעבד כנעני הכתוב מדבר או אינו אלא בעברי ת"ל כי כספו הוא מה כספו קנוי לו עולמית אף עבד הקנוי לו עולמית והרי היה בכל מכה איש ומת אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין יום או יומים שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת פטור: בשבט. כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר או אינו אפילו אין בו כדי להמית ת"ל בישראל (במדבר לה) ואם באבן יד אשר ימות בה (או בכלי עץ יד גי' רא"ם) הכהו והלא דברים ק"ו מה ישראל חמור אין חייב עליו אא"כ הכהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אבר שהוא כדי למות בהכאה זו עבד הכל לא כ"ש: נקם ינקם. (סנהדרין נב) מיתת סייף וכן הוא אומר (ויקרא כו) חרב נקמת נקם ברית (מכילתא): (כא) אך אם יום או יומים יעמד לא יקם. אם על יום

תורת גבריאל

וכי יכה איש את עבדו ואת אמתו בשבט ומת תח"י נקום ינקם וגו', כי כספו הוא. נל"פ ולתת טעם בזה, כי הנה ידוע מה שארז"ל על לה"כ: כדי רשעתו, משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות, וע"כ קיי"ל דאין אדם מת ומשלם דקים ליה בדרבה מיניה, וכה"א: ולא תקחו

והוא עובר ע"ז וקוראו: אדונו, [ועיין מה שפי' המ"מ דווילנא בפי' עה"ת, לשון: לא אלא הפסו, לומר: שגם עתה אחר היליאה מבית אדוני לא תהיה הפסו מטרדת בקשת מזון ומחיה לבני ביתי] ובזה יתיישב שינוי הלשון שבפ' ראה כתוב: לא אלא מעמך וגו' כי טוב לי עמך ודרז"ל עמך במאכל כו' והוא מכוון לדברינו:

לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃ ס כב וְכִי־
יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה
וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן
עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו
בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃
כג וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ
תַּחַת נָפֶשׁ׃ כד עַיִן תַּחַת עַיִן
שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת
רָגֶל׃ כה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע

אונקלוס

אִם־יוֹמָא אוֹ תְרֵין יוֹמִין
יִתְקַיַּם לָא יִתְדָּן אֲרֵי כַסְפֵּהּ
הוּא׃ כב וַאֲרֵי־יִנְצוּן גֻּבְרִין
וְיִמְחוֹן אִתְּתָא מְעַדְּיָא וְיִפְּקוּן
וַלְדָהָא וְלָא יְהֵא מוֹתָא
אִתְגְּבָאָה יִתְגְּבֵי כְּמָא דִישַׁוֵּי
עֲלוֹהִי בַּעְלַהּ דְּאִתְּתָא וְיִתֵּן
עַל־מֵימַר דַּיָּנַיָּא׃ כג וְאִם־
מוֹתָא יְהֵא וְתִתֵּן נַפְשָׁא
חֲלָף נַפְשָׁא׃ כד עֵינָא חֲלָף
עֵינָא שִׁנָּא חֲלָף שִׁנָּא יְדָא
חֲלָף יְדָא רַגְלָא חֲלָף רַגְלָא׃
כה כְּוָאָה חֲלָף כְּוָאָה פִּדְעָא

תולדות אהרן. כי כספו הוא. ב"ק צ. בתרא נ: וכי ינצו. כתובות לג. ב"ק מב. סנהדרין עד עט: ויצאו ילדיה. ב"ק מט: ולא יהיה אסון. כתובות לג לד לה לו. סנהדרין עד: כאשר ישית. ב"ק סג. ערכין ז: ונתן בפלילים. מגילה טו סנהדרין קיא: ואם אסון. כתובות לג. סנהדרין עט פו: עין תחת עין. ב"ק פג: פד: רגל תחת רגל. ב"ק פד: כויה תחת. שם:

רש"י

אחד הוא פטור על יומים לא כ"ש אלא יום שהוא כיומים ואיזה זה מעת לעת (מכילתא): לא יקם כי כספו הוא. הא אחר שהכהו אע"פ שהיה מעת לעת קודם שמת חייב: (כב) וכי ינצו אנשים. זה עם זה ונתכוון להכות את חבירו והכה את האשה: ונגפו. אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה כמו (תהלים צא) פן תגוף באבן רגלך (ירמיה יג) ובטרם יתנגפו רגליכם (ישעיה ח) ולאבן נגף: ולא יהיה אסון. באשה: ענוש יענש. לשלם דמי ולדות לבעל שמין אותה כמה היתה ראויה להמכר בשוק להעלות בדמיה בשביל הריונה: ענוש יענש. יגבו ממנו ממון כמו (דברים כב) וענשו אותו מאה כסף: כאשר ישית עליו וגו'. כשיתבענו הבעל בב"ד להשית עליו עונש על כך: ונתן. המכה דמי ולדות: בפללים. ע"פ הדיינים: (כג) ואם אסון יהיה. באשה: ונתתה נפש תחת נפש. (סנהדרין עט) רבותינו חולקים בדבר יש אומרים נפש ממש וי"א ממון אבל לא נפש ממש שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק: (כד) עין תחת עין. סימא עין חבירו נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק וכן כולם ולא נטילת אבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפ' החובל (ב"ק פד): (כה) כויה תחת כויה. מכות אש ועד עכשיו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים ועכשיו בשאין בה פחת דמים אלא צער כגון כוויה בשפוד על צפרניו אומדים כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מלצער

בעל הטורים

שנדו לשלשים יום דמ"א ראשון ישנו כדין יום או יומים וגם בני דקנין פירות גלו בקנין הגוף דמי וזהו גם יוקם כי כספו הוא ואיזה כסף יוקם קין אותו בגופו קנוי גו כדכתיב קניתי איש את ה': כספו. בגימ' כדין לבהמה שאף בבהמה צריך מעת לעת לענין ריסוק אברים: (כב) וכי ינצו אנשים. ב' הכא ואידך כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו מה התם

תורת גבריאל

תקחו כפר לנפש רוצח, ודרז"ל לא תשקול לקחו ב"ד הכפר ממנו אינו מיפטר מיניה ממונא ותפטריה, ונ"כ אפילו אם מענש מיתה משום דאפשר בחזרה,

ואמנם

תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה׃
ס כו וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין
עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ
לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ׃
כז וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ
יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת
שִׁנּוֹ׃ פ
כח וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ

חֲלָף פִּדְעָא מַשְׁקוֹפֵי חֲלָף
מַשְׁקוֹפֵי׃ כו וַאֲרֵי־יִמְחֵי גְבַר
יָת־עֵינָא דְעַבְדֵּהּ אוֹ יָת־
עֵינָא דְאַמְתֵהּ וִיחַבְּלִנַּהּ
לְבַר־חוֹרִין יִפְטְרִנֵּהּ חֲלָף
עֵינֵהּ׃ כז וְאִם־שִׁנָּא דְעַבְדֵּהּ
אוֹ־שִׁנָּא דְאַמְתֵהּ יַפֵּיל לְבַר
חוֹרִין יִפְטְרִנֵּהּ חֲלָף שִׁנֵּהּ׃
כח וַאֲרֵי־יִגַּח תּוֹרָא יָת־גַּבְרָא
אוֹ יָת־אִתְּתָא וִימוּת

תולדות אהרן. פצע תחת. ב"ק כו פד פה: חבורה תחת. ב"ק פד: וכי יכה איש. קדושין כד: ושחתה. קדושין כה. ב"ק כו: תחת עינו. ב"ק פד: ואם שן עבדו. קדושין כד: לחפשי. קדושין כב: וכי יגח שור. ברכות נו. ב"ק ב לט מב:

בעל הטורים

ממון דדרשינן וקלותה את כפה ממון אף ה"נ ממון דנתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב ממון: (כו) וכי יכה. אלו שני פסוקים מתחילין בוי"ו ומסיימין בוי"ו וכי יכה תחת עינו ואם שן עבדו תחת שנו הרי כ"ד כנגד כ"ד איברים ביוצא בהם יוצא בהם כ"ד תיבות בפרשה שמתחלת בהן [illegible] אברים וכן כשאמר ברוך ה' אלהי שם כ"ו תיבות ומתחילין בוי"ו ומסיימין בוי"ו: (כח) ולא יאכל.

רש"י

בכך: פצע. היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרו נפרדו"ר בלע"ז (אפענע וואונדע) הכל לפי מה שהוא אם יש בו פחת דמים נותן נזק ואם נפל למשכב נותן שבת ורפוי ובשת וצער. ומקרא זה יתר הוא ובתלמוד דרשוהו רבותינו לחייב על הצער אפי' במקום נזק שאע"פ שנותן לו דמי ידו אין פוטרין אותו מן הצער לומר הואיל וקנה ידו יש עליו להתכות בכל מה שירצה אלא אומרים יש לו להתכות בסם שאינו מצטער כל כך וזה התכה בברזל וצערו: חבורה. היא מכה שהדם נצרר בה ואינו יוצא אלא שמאדים הבשר כנגדו ול' חבורה טק"א בלע"ז (פלעקקען) כמו (ירמיה יג) ונמר חברבורותיו ותרגומו משקיפי ל' חבטה בטדור"א בלעז (שלאג) וכן שדופות קדים שקופן קדים חבטות ברוח וכן על המשקוף על שם שהדלת נוקש עליו: (כו) את עין עבדו. כנעני אבל עברי אינו יוצא בשן ועין כמו שאמרנו אצל לא תצא כצאת העבדים: תחת עינו. (מכילתא) וכן בכ"ד ראשי אברים אצבעות ידים ורגלים ושתי אזנים והחוטם וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין שאם נאמר עין ולא נאמר שן הייתי אומר מה עין שנבראת עמו אף כל שנבראת עמו והרי שן לא נבראת עמו. ואם נאמר שן ולא נאמר עין הייתי אומר אפילו שן תינוק שיש לה חליפין לכך נאמר עין: (כח) וכי יגח שור. (מכילתא ב"ק נד) אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף אלא שדבר הכתוב בהוה: ולא יאכל את בשרו. ממשמע שנ' סקול יסקל השור איני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה אלא מה ת"ל ולא יאכל את בשרו שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה (ב"ק מא)

תורת גבריאל

והאמנה אם יהיה במציאות איזה אופן והממון א"א בחזרה יוכל להיות שנפטר שנענש כבר בעונש ממון על עבירה הרע, עי"ז משונש מיתה, משום דלא אתא

מחייבי

אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל
הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ
וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי׃ כט וְאִם שׁוֹר
נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד
בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית
אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־
בְּעָלָיו יוּמָת׃ ל אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת
עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־
יוּשַׁת עָלָיו׃ לא אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־
בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ׃
לב אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה
כֶּסֶף ׀ שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן

אִתְּתָא יִתְרְגֵם תּוֹרָא וְלָא
יִתְאֲכֵל יָת־בִּסְרֵהּ וּמָרֵהּ
דְּתוֹרָא יְהֵי זַכָּאָה׃ כט וְאִם
תּוֹר נַגָּח הוּא מֵאִתְּמָלֵי
וּמִדְּקַמּוֹהִי וְאִתַּסְהַד בְּמָרֵהּ
וְלָא נַטְרֵהּ וְיִקְטוֹל גַּבְרָא
אוֹ אִתְּתָא תּוֹרָא יִתְרְגֵם
וְאַף־מָרֵהּ יִתְקְטֵל׃ ל אִם־
מָמוֹן יְשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי וְיִתֵּן
פּוּרְקַן נַפְשֵׁהּ כְּכֹל דִּישַׁוּוֹן
עֲלוֹהִי׃ לא אוֹ־לְבַר יִשְׂרָאֵל
יִגַּח תּוֹרָא אוֹ־לְבַת יִשְׂרָאֵל
יִגַּח כְּדִינָא הָדֵין יִתְעֲבֵד לֵהּ׃
לב אִם־לְעַבְדָּא יִגַּח תּוֹרָא
אוֹ לְאַמְתָא כְּסַף תְּלָתִין

תולדות אהרן. סקול יסקל. קדושין נו. ב"ק מא: בכל אשר. ב"ק כו: או בן יגח. ב"ק מג סד: במשפט הזה. ב"ק לג מב: יעשה לו. ב"ק ה: אם עבד יגח. ב"ק סג: כסף שלשים. כתובות סב. ב"ק מג:

רש"י

בהמה מנין ת"ל ובעל השור נקי כאדם האומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום וזה מדרשו. ופשוטו כמשמעו לפי שנא' במועד וגם בעליו יומת הוצרך לומר בתם ובעל השור נקי: (כט) מתמל שלשם. הרי שלש נגיחות (מכילתא): והועד בבעליו. (ב"ק כג) לשון התראה בעדים כמו (בראשית מג) העד העיד בנו האיש: והמית איש וגו'. לפי שנאמר כי יגח אין לי אלא שהמיתו בנגיחה. המיתו בנשיכה דחיפה ובעיטה מנין. ת"ל והמית: וגם בעליו יומת. בידי שמים. יכול בידי אדם ת"ל (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין טו): (ל) אם כפר יושת עליו. הרי זה אינו תלוי והרי הוא כמו אם כסף תלוה לשון אשר זהו משפטו בישיתו עליו בית דין כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי ניזק דברי רבי ישמעאל. ר' עקיבא אומר דמי מזיק (בבא קמא מ): (לא) או בן יגח. בן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה לפי שנאמר והמית איש או אשה יכול אינו חייב אלא על הגדולים ת"ל או בן יגח וגו' לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא): (לב) אם עבד או אמה. כנענים (מכילתא):

בעל הטורים

בגימט' וגם הנאה: (כט) נגח. ב' במס' הכא ואידך או נודע כי שור נגח הוא כדאיתא בפ' שור שנגח דילפינן נזקין ממיתה לחייב על הקטנים כגדולים: (ל) פדיון. ב' במסורה הכא ואידך ויקר פדיון נפשם רמז למ"ד שופרא כפרה בשביל שיקר נפשם בעיני הקב"ה נתן להם כופר לכפרה: פדיון נפשו. בגי' הדמים של מזיק ובגי' הדמים של נזק:

תורת גבריאל

מחייבו שתי רשעות, ומעתה יולדק דין את עבדו בשבט ומת תח"י, הרי חזינן התורה נכון בטעמו, דאם יזדמן שהמכה דכוונת האדון היה להכות העבד מכה

מות

לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל׃ ס לג וְכִי־
יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־יִכְרֶה
אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה
שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר׃ לד בַּעַל הַבּוֹר
יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת
יִהְיֶה־לּוֹ׃ ס לה וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־
אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ

סִלְעִין יִתֵּן לְרִבּוֹנֵהּ וְתוֹרָא
יִתְרְגֵם׃ לג וַאֲרֵי־יִפְתַּח גְּבַר
גּוֹב אוֹ אֲרֵי יִכְרֵה גְּבַר גּוֹב
וְלָא יְכַסֵּנֵּהּ וְיִפֵּל־תַּמָּן תּוֹרָא
אוֹ חֲמָרָא׃ לד מָרֵי דְגֻבָּא
יְשַׁלֵּם כַּסְפָּא יָתִיב לְמָרוֹהִי
וּמִיתָא יְהֵא־דִילֵהּ׃ לה וַאֲרֵי־
יִגּוֹף תּוֹר־דִּגְבַר יָת־תּוֹרָא
דְחַבְרֵהּ וִימוּת וִיזַבְּנוּן יָת־

תולדות אהרן. וכי יפתח. ב"ק יט כט נ נא נה: או כי יכרה. ב"ק סח סט נ נא: ולא יכסנו. ב"מ סו נה. זבחים סו: ונפל שמה. ב"ק בח נ נג נד: בעל הבור. זבחים סו. כסף ישיב. ב"ק ז ט י יא יד נד: והמת יהיה. ב"ק נ נא נג נד: את שור רעהו. ב"ק ז לו לח: ומכרו את. ב"מ לג לד:

בעל הטורים

(לד) לבעליו. ג' הכא ואידך ישלם לבעליו בשומר שכר שוכר שמור לבעליו לרעתו בזה מחמת שעברו כרה בור ברה"ר והוא

רש"י

שלשים שקלים יתן. גזירת הכתוב הוא בין שהוא שוה אלף זוז בין שאינו שוה אלא דינר והשקל משקלו ד' זהובים שהם חצי אונקיא למשקל היכל של קולוני"א:

(לג) וכי יפתח איש בור. שהיה מכוסה וגלהו: או כי יכרה. למה נאמר אם על הפתיחה חייב על הכריה לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שהוא חייב (ב"ק נא): ולא יכסנו. הא אם כסהו פטור ובחופר ברה"ר דבר הכתוב (שם נה): שור או חמור הוא הדין לכל בהמה וחיה שבכל מקום שנאמר שור וחמור אנו למדין אותו שור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך אף כאן כל בהמה וחיה כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים (ב"ק נד): (לד) בעל הבור. בעל התקלה אע"פ שאין הבור שלו עשאו ברה"ר עשאו הכ' בעליו להתחייב עליו בנזקיו: כסף ישיב לבעליו. ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין (שם ז). (והא דכתיב מיטב שדהו וכתב רש"י שהנזיקין מן העידית תירץ בגמ' בפ"ק דב"ק רב הונא בריה דרב יהושע דוקא אם בא לגבות קרקע אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא דהאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא): והמת יהיה לו. (מכילתא ב"ק י) לניזק שמין את הנבלה ונוטלה בדמים ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו: (לה) וכי יגף. ידחוף בין בקרניו בין בגופו בין ברגליו בין שנשכו בשיניו כולן בכלל נגיפה הם שאין נגיפה אלא ל' מכה: שור איש. שור של איש: ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר שור שוה ר' שהמית שור שוה ר' בין שהנבלה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת נמצא כל א' מפסיד חצי נזק שהזיקו המיתה למדנו שהתם משלם חצי נזק שמן השוין אתה למד לשאינן שוין כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר אי יכול אף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חייב אמר הכתוב וחצו את שניהם אם אמרת כן פעמים שהמזיק משתכר הרבה כשהנבלה שוה לימכר לעובדי

תורת גבריאל

מות, והראיה דמת תח"י, הרי חזינן דכבר נתיאש א"ע ממנו והפקירו מדעת ואינו שלו, כדקיי"ל המפקיר עבדו יצא לחירות (גיטין, לח.) וא"כ במיתת העבד לא קבל

הלדון

אֶת־הַשּׁ֤וֹר הַחַי֙ וְחָצ֣וּ אֶת־כַּסְפּ֔וֹ
וְגַ֥ם אֶת־הַמֵּ֖ת יֶחֱצֽוּן׃ לו א֣וֹ נוֹדַ֗ע
כִּ֠י שׁ֣וֹר נַגָּ֥ח הוּא֙ מִתְּמ֣וֹל שִׁלְשֹׁ֔ם
וְלֹ֥א יִשְׁמְרֶ֖נּוּ בְּעָלָ֑יו שַׁלֵּ֨ם יְשַׁלֵּ֥ם
שׁוֹר֙ תַּ֣חַת הַשּׁ֔וֹר וְהַמֵּ֖ת יִֽהְיֶה־
לּֽוֹ׃ ס לז כִּ֤י יִגְנֹֽב־אִישׁ֙ שׁ֣וֹר
אוֹ־שֶׂ֔ה וּטְבָח֖וֹ א֣וֹ מְכָר֑וֹ חֲמִשָּׁ֣ה
בָקָ֗ר יְשַׁלֵּם֙ תַּ֣חַת הַשּׁ֔וֹר וְאַרְבַּע־

אונקלוס

תּוֹרָא חַיָּא וִיפַלְּגוּן יָת־כַּסְפֵּהּ
וְאַף יָת־דְּמֵי מֵיתָא יְפַלְּגוּן׃
לו או אִתְיְדַע אֲרֵי תוֹר נַגַּח
הוּא מֵאִתְמַלֵּי וּמִדְּקַמּוֹהִי
וְלָא נַטְרֵהּ מָרֵהּ שַׁלָּמָא
יְשַׁלֵּם תּוֹרָא חֲלָף תּוֹרָא
וּמֵיתָא יְהֵא־דִילֵהּ׃ לז אֲרֵי
יִגְנוֹב־גְּבַר תּוֹר אוֹ־אִמַּר
וְיִכְּסִנֵּהּ אוֹ יְזַבְּנִנֵּהּ חַמְשָׁא
תוֹרִין יְשַׁלֵּם חֲלָף תּוֹרָא

תולדות אהרן. וחצו את כספו. ב"ק כז: וגם את המת. ב"ק לד: יחצון. ב"ק כז: כי יגנב איש. ב"ק סב סז: וטבחו או. שם עז. כתובות לג. קדושין סג. ב"ק סח עא עב עח עט: חמשה בקר. ב"ק סז עא עד פר: תחת. כתובות לב:

רש"י

כוכבים הרבה יותר מדמי שור המזיק וא"א שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזק ואם אמרת כן הרי תם חמור ממועד על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין ולמדך שהתם משלם חצי נזק ומן השוין תלמוד לשאינן שוין שהמשתלם חצי נזקו שמין לו את הנבלה ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו ללמד שאין התם משלם אלא מגופו ואם נגח ומת אין הניזק נוטל אלא הנבלה ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד או שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש מאות זוז אינו נוטל אלא את השור שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (ב"ק לג): (לו) או נודע. או לא היה תם אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי ג' נגיחות: ישלם ישור. נזק שלם: והמת יהיה לו. לניזק ועליו ישלים המזיק עד שישתלם ניזק כל נזקו: (לז) חמשה בקר וגו'. אמר ר' יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של בריות שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו משלם ה' שה שנושאו על כתפו משלם ד' הואיל ונתבזה בו. אר"מ בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה שור שבטלו ממלאכתו ה'. שה שלא בטלו ממלאכתו ד': תחת השור תחת השה. (ב"ק סז)

בעל הטורים

לדעתו שמתחייבו לשלם כנזקו וכי היכי דדרשינן הכא יביא אפילו שוין ה"נ בב"ב אמרינן אפילו שוין: (לו) והמת יהיה. בגימטריא הבעלים מטפלין בנבילה:

תורת גבריאל

האדון עליו עבור זה שוב עונש ממון דכבר הפקירו מקודם ואינו שלו, ע"כ חייבה אותו התורה עונש מיתה, אך אם יום או יומים יעמוד, הרי ליכא הוכחה ממנו ע"ז שהיה בדעתו להפקירו ולהתיאש ממנו, אחרי שהכהו הכאה שלא היה בה כדי להמית א"כ הרי היה העבד שלו עדנה, ע"כ לא יוקם בעונש מיתה, יען כי כספו הוא, וא"כ כבר נענש האדון בעונש כסף, ואיך נוכל להענישו עוד בעונש מיתה, כי א"א לחייבו משום שתי רשעות וק"ל [וגל"פ עפי"ז דברי הגמ' (ב"ק ל.) אי קנין פירות כקנין הגוף דמי כו' ודו"ק כי קצרתי.] **וטבחו או** מכרו אמרינן בגמ' (ב"ק סח.) מה טביחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת, כו'. אר"כ פרט לשהקנה

צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה׃ כב א אִם־
בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה
וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים׃ ב אִם־זָרְחָה
הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם
יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ וְנִמְכַּר
בִּגְנֵבָתוֹ׃ ג אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא

וְאַרְבַּע־עָנָא חֲלָף אִמְּרָא׃
א אִם־בְּמַחְתַּרְתָּא יִשְׁתְּכַח
גַּנָּבָא וְיִתְמְחֵי וִימוּת לֵית
לֵהּ דָּם׃ ב אִם־עֵינָא דְסָהֲדַיָּא
נְפָלַת עֲלוֹהִי דְּמָא לֵהּ
שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם אִם־לֵית לֵהּ
וְיִזְדַּבַּן בִּגְנֻבְתֵּהּ׃ ג אִם־

תולדות אהרן. וא"בע צאן, חולין קלז: אם במחתרת, יומא פה. סנהדרין עב: והכה ומת, סנהדרין עב: אם זרחה. סנהדרין עב: אם אין לו. סוטה כג. קדושין יח. סכות ב: אם המצא. גיטין עז. ב"ק סה עח. ב"מ י נו:

בעל הטורים

(א) במחתרת. ב' הכא ואידך לא במחתרת מצאתים בכיון בכא במחתרת ודאי בא להרוג. כדכתיב גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחתרת מה המחתרת דהתם על עסקי דם אף ה"נ כן: (ב) זרחה. ד' הכא ואידך והשמש זרחה על המים וגו' אהובים כדם, השמש זרחה

רש"י

שנאן הכתוב לומר שאין מדת תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד: (א) אם במחתרת. (סנהדרין עב) כשהיה חותר את הבית: אין לו דמים. אין זו רציחה הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה אם בא להרגך השכם להרגו וזה להורגך בא שהרי יודע היה שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק לפיכך ע"מ כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו: (ב) אם זרחה השמש עליו. (מכילתא סנהדרין שם) אין זה אלא כמין משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום בעולם כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו כגון אב החותר לגנוב ממון הבן בידוע שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות: דמים לו. כחי הוא חשוב ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית: שלם ישלם. הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי לקח לו שטה אחרת לומר שאם נמצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית ובשבא בעה"ב נגדו התרו בו שלא יהרגהו דמים לו חייב עליו אם הרגו שמאחר שיש רואים לו אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות ולא יהרוג את בעל הממון: (ג) אם המצא

תורת גבריאל

לשהקנה לו לשלשים יום, ופרש"י שלא מכר ללוקח רק לשלשים יום דהוה כשכירות בעלמא ע"כ, והקשה בשו"ת שו"מ מהדורא רביעאה ח"ג סי' נח, וז"ל, והוא תימה לשיטת ר' אביגדור המובא בשו"ת הרא"ש כלל ל"ה דקנין הגוף לשעה הוה כקנין הגוף ולא קנין פירות א"כ כיון דהלוקח לזמן רשאי להרוס ולבנות בתוך זמנו כמו"ש הרמב"ם פ' כ"ב ממכירה ע"ש, דאינו כקנין פירות וא"כ שוב הו"ל קנין הגוף ממש, ולמה לא יהיה מוקרי מכירה עיי"ש שהניח בצ"ע [ועיין בספרי מלאים סי' כח, ס"ק נג, שהרחיב לפלפל בשיטת הר"א,] ולדעתי לק"מ דהא ילפ"ק לכאורה בלא זה מסוגית הגמ' (ב"מ נו:) בעי ר' זירא שכירות יש לו אונאה, או אין לו אונאה כו', א"ל אביי מי כתיב ממכר לעולם, ממכר סתמא כתיב, והאי נמי ביומיה מכירה היא ע"כ, והכא גבי גנב ממעטינן שכירות? ובע"כ צ"ל דשאני הכא דממעטיה קרא מהיקשא דדומיא דעביה בעין, שאינה חוזרת לעולם. וק"ל:

אם המצא תמצא בידי הגניבה וגו' חיים שנים ישלם. שאלני אחד ממשכילי הדור למה הקילה התורה כ"כ בעונש הגנב רק לשלם תשלומי

כפל

אִשְׁתְּכָחָא יִשְׁתְּכַח בִּידֵהּ גְּנֵבְתָא מִתּוֹר עַד־־חֲמַר עַד־אִמַּר דְּאִנּוּן חַיִּין עַל חַד תְּרֵין יְשַׁלֵּם: ד אֲרֵי יְאַכֵּיל־גְּבַר חֲקַל אוֹ־כְרַם וִישַׁלַּח יָת־־בְּעִירֵהּ וְיֵיכוֹל בַּחֲקַל

בְּיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם׃ ס שלישי ד כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ

תולדות אהרן. שנים ישלם. ב"ק סד סה: ושלח. ב"ק ב ג: את בעירה. ב"ק יז: ובער בשדה אחר. גיטין מח. ב"ק ג יד כא כב כה נה נח נט: מיטב שדהו. גיטין מח מט. ב"ק ו ז נח נט:

רש"י

תמצא בידו. ברשותו שלא טבח ולא מכר: משור עד חמור. כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים שהרי נאמר במקרא אחר על שה על שלמה על כל אבדה וגו' ישלם שנים לרעהו: חיים שנים ישלם. ולא ישלם לו מתים אלא חיים או דמי חיים: (ד) כי יבער. את בעירה. ובער. כולם ל' בהמה כמו אנחנו ובעירנו: כי יבער. יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו באחת משתי אלו או בשלוח את בעירה או בבעור. ופירשו רבותינו ושלח הוא נזקי מדרך כף רגל ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת (ב"ק ג): בשדה אחר. בשדה של איש אחר: מיטב שדהו ישלם. שמין את הנזק ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו ישלם לו ממיטב שדותיו אם היה נזקו סלע יתן לו שוה סלע מעידית שיש לו. למדך

בעל הטורים

ונודד. והגרעת זרתה במלואו פי' אם שמש זרחה ונודד כבר שבא והנך כשוד לילה אז אין לו דמים אבל אם זרחה עליו השמש שבא ביום כמו בחמה זרחה על המים דמים לו וכן כתיב גבי התם אדומים כדם שאם המתין עד שזרחה עליו השמש יש לו דם. ותד וזרחה לכם יראי שמי פי' לצדיקים שמתרפאין בה כדכתיב ומרפא בכנפיה אבל הרשעים מלקה ומבהלת אותם שנא' הנה יום בא בוער כתנור וגו' ולהט אותם וגו' ועל כן זרחה נו הגרעת במלאו: (ד) ובער. ב' הבא ואידך ובער עליה הכהן אע"פ שאנו דורשין אותו על שן ורגל שדרכה על הפירות והזיקן ה"ה כל מיני היזק

תורת גבריאל

כפל ולא יותר, הלא טוב יותר בזה נימוסי המדינות שהחמירו בעונשים יותר חמורים,—והשבתי לו ע"ז כי עתה נודע לי ביאור כפל לשון הכתוב: המצא תמצא, עד שדרשו בו רז"ל איזה דרשות א) לגנב עצמו וכדתנא דבי חזקיה, ב) אם המצא בעדים תמצא בדיינים פרט למודה בקנס, ג) אין לי אלא ידו גגו כו', ת"ל אם המצא תמצא [עיין ברש"פ מרובה דף סד] וכעת נל"פ לפי פשוטו, דהנה נחזי אנן דאף אחרי משפטי הנימוס אשר החמירו הרבה בעונש הגנב, עכ"ז לא יחסרו גנבים בעולם ויגנבו דים. עוד זאת שקשה הגניבה להמצא ע"ז, מטעם חומר העונש, והטעם בזה א) כי הגנב בעצמו יסתיר ויטמון הגניבה מעין כל באשר יודע הוא כי נכון הוא לעונש חמור, וע"כ בראותו אח"כ כי לא יוכל להטמין הגניבה מעין רואים אזי יאבד אותה מן העולם, יקברנה באדמה, או ישליכנה לנהר, או ישרפנה באש, וכן כאשר יחקר הדבר לפני השופט, או בלוחו, ויזמין העדים שיודעים מזה, הנה מחומר העונש המוטל על הגנב יש הרבה מהעדים, אף אם ידעו שלא כדת הוא להיות כובש עדותו מלהעיד, עכ"ז ישתמטו מלהעיד ומורים היתר לעצמם מה לנו לחוב בדמו של זה, ודם נפשות ביתו ולא יגידו האמת ממה שהם יודעים,—וכן כו"כ בעל הגניבה יפקיד, והגניבה לא

תמצא

וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם׃ ס ה כִּֽי־
תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל
גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם
יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת־הַבְּעֵרָה׃

אונקלוס

אָחֳרָן שְׁפַר חַקְלֵהּ וּשְׁפַר
כַּרְמֵהּ יְשַׁלֵּם׃ ה אֲרֵי־תִתַּפַּק
נוּר וְיַשְׁכַּח כּוּבִין וְיֵיכוּל
גְּדִישִׁין אוֹ קָמָא אוֹ חַקְלָא
שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם דְּאַדְלֵק יָת־

תולדות אהרן. ישלם. ב"ק כו: כי תצא אש. ב"ק כב ס: ומצאת קוצים. ב"ק ס: ונאכל גדיש. שם: שלם ישלם המבעיר. ב"ק כב נה ס סא:

בעל הטורים

באם היו לו בה עלים והפסידתן חייב עליהם: (ה) קוצים. ד' הכא ואידך קוצים כסוחים באש יוצתו ואל תזרעו אל קוצים דומכו כאש קוצים. זהו שאחז"ל כי תצא אש אפי' מעצמה והיינו באש יוצתו

רש"י

הכתוב שהנזקין שמין להם בעידית (ב"ק ז): (ה) כי תצא אש. אפי' מעצמה: ומצאה קוצים. קרדונ"ש בלעז (דיסטלטן): ונאכל גדיש. שלחכה בקוצים עד שהגיע לגדיש או לקמה המחוברת בקרקע: או השדה. שלחכה את נירו וצריך לניר אותה פעם שניה: שלם ישלם המבעיר. אע"פ שהדליק בתוך שלו ויצא מעצמה ע"י

תורת גבריאל

תמלא, ומה יועיל להבעה"ב חומר עונש הגנב, אחרי שמשפט זה גורם קושי תפיסת הגנב עם הגניבה בידו, אמנם לפי משפט התורה שלא החמירה כ"כ בעונש הגנב, הנה ראשית דבר, הגנב עצמו אינו מפליג להשתמר ולהסתיר הגניבה כ"כ, כי אם יביאנה לביתו כי אין לו ממה לפחוד כ"כ שאף אם יתודע הדבר לבע"ד ע"י שכניו היוצאים ונכנסים לביתו, הלא יוכל להקדים אה"ע לבוא להודות לפני הב"ד ולהחזיר הגניבה ויהיה נקי משום קנס בעולם, ואף אם לא הספיק לו השעה להודות לפני הב"ד וירשיעוהו עפ"י עדים, הלא לא יתחייב יותר מכפל, ואם לא יהיה לו ממה לשלם הכפל, הלא לא ימכר בשביל הכפל כי „ונמכר בגניבתו" אמרה תורה ולא בכפלו, וגם אם יכריזו אחר עדות מי שראה או ידע שיבוא ויגיד, הלא בטח מי שראוי לו להיות עד יבוא ויגיד לב"ד, כי מהו גודל העונש שיתייבוהו ב"ד, ואדרבה יוקנס ולא יגנוב, ובין כו"כ יושפט הנגנב וימצא הגנב עם הגניבה בידו, וזהו שאמרה התוה"ק, קן יש ביכולתי להטיל עונשין חמורין על הגנב, אך מה שלא יהיה להבעה"ב בעונשו של הגנב, אם הגניבה עצמה לא תִמָּצֵא עי"ז? ע"כ „אם" תרצו,—שהמצא תמצא הגניבה בידו—של הגנב, לא תחמירו עליו יותר מדאי! ואף בגניבת בע"ח, היינו משור, עד חמור, עד שה, אם המה עדנה חיים, רק שנים ישלם! ולא יותר, אז תמצא הגניבה בידו—פי' שיהיה נתפס הגנב והגניבה בידו:.—

כי תצא אש ומצאה קוצים וגו'. והנה ידוע דאש יצאה לידון בדבר החדש לפטור בה את הטמון (ב"ק ס.) ושם (בדף כג.) גבי פלוגתא דריו"ח אמר אשו משום חציו, ור"ל סבר אשו משום ממונו—אמר רבא קשיא ליה לאביי למ"ד אשו משום חציו טמון באש דפטר רחמנא היכי משכחת לה, וניחא ליה כגון שנפלה דליקה לאותו חצר ונפלה גדר כו' והלכה והדליקה בחצר אחרת דהתם כלו ליה חציו כו', וכגון שהיה לו לגודרה ולא גדר כו', עיי"ש. והנה המ"מ בפי"ד מה' נזקי ממון ה' ע"ו תמה על הרמב"ם אחרי שפסק כריו"ח שס דאשו משום חציו, א"כ מדוע לא הזכיר רק דינא דאינו פטור על הטמון כי אם בשהיה לו

לגודרה

לגודרה ולא גדרה כתי' הגמ', ע"ש. [וכטור ושו"ע חו"מ סי' תיח הזכירו זאת] והנ"ל לתרץ אחרי שנדקדק איזה דקדוקים בגמ', אמר רבא קשיא ליה לאביי כו', וניחא ליה [לאביי] כנראה מלשון זה דרבא רק מילי דאביי קא משתעי, ולדידיה גופיה אינם נוגעים הדברים האלו, והלא הוא בעצמו ס"ל כריו"ח ולדידיה ג"כ יקשה, ואיהו נמי מוכרח לתרץ כאביי, ועוד יש לדקדק על לשון הגמ': טמון באש דפטר ר ח מ נ א, הנה תיבת „רחמנא" אך למותר דידוע הוא הדבר זה הוא מה"ת—ואסר עי"ז נל"פ דנרמז בזה דברי התוס' (בב"ק סא:) ד"ה אלא אמר רבא בתרתי פליגי [והובא כן להלכה בשו"ע חו"מ סי' תיח, סעיף טו.] דדין טמון שפטרה התורה באש הוא רק במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בשל חבירו כדמשמע קרא: כי תצא אש וכו', ורי"ה לא פטר בטמון כ ל ל, ורבנן פטרי על ה כ ל [אפילו בדברים שדרכן להטמין בגדים כגון מוריגין וכלי בקר, מגזירת הכתוב] אבל במדליק בתוך של חבירו מחייבי בדברים שדרכן להטמין, דלא אשכחן דפטור ביה קרא טמון, ובדבר שאין דרכו להטמין [כמו ארנקי בגדים] פטרי מסברא דלא הו"ל לאסוקי אדעתיה שיניח אדם ארנקי בגדים ע"כ, עיי"ש. ונמצא מזה דיש שני אופני פטור בטמון: דבמדליק בתוך שלו פטור לרבנן על ה כ ל, מה"ת, ובמדליק בשל חבירו יש עוד פטור טמון כגון ארנקי בגדים מסברא דלא הו"ל לאסוקי אדעתא שיש ארנקי בגדים, וזהו שדקדקו בגמרא: טמון באש דפטר רחמנא היכא משכחת לה, אבל על הפטור של מדליק בתוך של חבירו על ארנקי בגדים לא הוי קשה לו, דשם לא פטר ביה קרא טמון, רק מסברא בעלמא פטרי רבנן בארנקי משום דלא הוי ליה לאסוקי אדעתא, וטעמא דמילתא מוכרחין אנו לומר משום דאע"ג דחייבה רחמנא גבי אדם אונס כרצון, עכ"ז היכא דהוי אונס גמור פטור [ועיין בסי' שעה בביאור הגר"א ס"ק ג, ובסי' תכא ס"ק ה, ובטור שם סעיף טו, ובב"י שם, ובמהגה אפרים בה' נזקי ממון סי' ה מזה] וא"כ לכאורה יקשה מזה על קושית אביי שהקשה דאמאי פטרה התורה טמון, דילמא נמי הוא מהך טעמא דנחשב כאונס דלא הו"ל לאסוקי אדעתא שיש דברים טמונים בתוך שדה חבירו, ובע"כ נ"ל משום דבאמת הוי תחלתו בפשיעה שלא שמר גחלתו מלעבור דרך שדהו לשדה חבירו, וכלים שדרכן להטמין לא הוי אונס גמור, וע"כ הוי ככל דבר שתחילתו בפשיעה וסופו באונס, והאונס בא מכח הפשיעה דחייב, אם לא בדבר שאין דרכו להטמין בגדים כגון ארנקי דזה נחשב לאונס גמור, וזהו שדקדק בלשונו: טמון באש דפטר ר ח מ נ א, דהיינו: במדליק בתוך שלו אפילו בדברים שדרכן להטמין בגדים, היכא משכחת לה, הא הוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס דחייב. והנה ידוע פלוגתתן של אביי ורבא (ב"מ לו:) על הא דפשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה דאביי אמר חייב, ל"מ למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס דחייב אלא אפילו למ"ד דפטור הכא חייב, כנראה מזה דאביי ס"ל לעיקר הדין דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב [אלא דמייתי דינו אפי' למ"ד פטור הכא חייב משום דהבלא דאגמא קטלה, וכולה פשיעה היא] וכנראה מהגמרא דב"מ (מג:) דהכי ס"ל [וכ"נ מדברי התוס' ב"ק נב: ד"ה ושניהם גמלים. עיי"ש] ע"כ הקשה מה שהקשה והיה מוכרח לתרץ דמיירי קרא באופן דכלו לו חציו והוה רק משום ממונו, משא"כ בדעת רבא מלינו להיפך שנוטה יותר לדעת המ"ד דתחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור וכמש"ה: ל"מ למ"ד פטור דפטור, אלא אפילו למ"ד חייב הכא פטור משום דמה"מ מה לי הכא מה לי התם, וכ"נ מהגמ' (ב"ק כא:) דפריך על הא דאמר רב זביד משמיה דרבא פעמים שאפילו נפלו חייבין כו', סוף סוף כו', תחילתו בפשיעה

בפשיעה וסופו באונס הוא? ועדש"י. אמנם פשטות ד' הגמ' מורין דהכי ס"ל דפטור. ע"כ לרבא לשיטתו לק"מ דאחרי דאנו רואים בזה דכל היכא דליכא למפטריה מטעם טמון כגון במדליק בתוך של חבירו דלא פטר ביה קרא טמון מיפטר באונסי משום דלא הוי לאסוקי אדעתא והוי כאונס גמור, כמו כן י"ל דטעמא דפטרה התורה במדליק בתוך שלו בטמון אפי' בדברים שדרכן להטמין בגדים, משום דהוי אונס, ואע"ג דהוי תחילתו בפשיעה, אמנם הרי הוא סובר דתחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור, ע"כ לדידיה אינו נזקק להך תירוצא דמיירי באופן שכלו לו חליו, וא"כ מתורץ דעת הרמב"ם שסובר כרבא, וע"כ לא הזכיר גבי פטור דטמון דמיירי דווקא בכלו ליה חליו, אף דפסק (בפ"ד מה' שאלה ופקדון ה"ו) דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, עכ"ז פסק הכא כרבא, מדחזינן דרבנן פטרי על דברים שאין דרכם להטמין בגדים אף במדליק בתוך של חבירו דלא פטר ביה טמון משום דלא הול"ל לאסוקי אדעתיה, כמו כן י"ל דפטרה התורה במדליק בתוך שלו אפי' בכלים שדרכן להטמין מגזירת הכתוב משום דמ"מ הוה תחילתו בפשיעה וסופו באונס, ודו"ק. ותן לחכם ויחכם עוד.—*)

כי

נחל גבים. ומדי דברי בהאי ענינא אכתוב פה מה שנראה לי לפרש בדברי הרמב"ם שם ה"ג, וז"ל: השומר שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו ונגנב משם או אבד, אפילו נאנס שם, כגון שנפלה דליקה ושרף כל הבית ה"ז פושע וחייב לשלם ע"כ. (והובא בשו"ע חו"מ סי' רצ"א סעיף יד) והנה המ"מ והלח"מ והב"י לייגו שם דזהו כרב יוסף (ב"מ מב.) ללישנא דס"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, ע"ש. וקשה בה טובא. א) דאם אך דינא קמ"ל הלא הוא מיותר אחרי שהובא זאת אח"כ בהרמב"ם פעמים והוא באותו הפרק ה"ו וז"ל: הפקיד אצל חבירו וכו' צריכין שיהיה צרורין ומונחים בידו כו'. ואם לא קשרן כדרך הזאת אפילו נאנסו חייב לשלם שהרי תחילתו בפשיעה מעשה בא' כו'. [והוא מעשה דרב יוסף שם] וכל שתחילתן בפשיעה וסופו באונס חייב. וכן כל כיוצא בזה ע"כ. וא"כ אך דהלכה ג' הוא אך למותר. ב) הלא לא אמר בלשונו: „שהרי תחילתו בפשיעה" אלא „הרי זה פושע וחייב לשלם" וכל מקום שב' כלשון הזה הכונה שהוא עתה פושע כמו בה' ד' ו' ה' עיי"ש. ג) הלשון עצמו אינו מדוקדק שמתחלה אומר: ונגנב משם או נאבד, אפילו נאנס שם כגון שנפלה דליקה ושרף כל הבית, משמע דאפילו היה אונס שם דהל"ל הול"ל או אפילו נאנס ג"כ, ה"ז פושע וחייב לשלם על הגנבה, והוא בלתי מובן, ד) קושית הפרישה בסי' רצ"א סעיף ע"ז דלהרמב"ם היה נ"ל פטור דאין האונס בא מכח הפשיעה, ואולי יל"פ כוונתו עפ"י הדין המובא בחו"מ סי' ש"ג ס"ג ברמ"א שם (בשם הב"י והמרדכי) אם נפלה דליקה בעיר ונשרפו הכלים שהיה ש"ש עליהם. הוי אונס אם לא היה יכול להציל כו'. ודוקא שיודע בוודאי שנשרפו (דאז פטור מטעם אונס) אבל אם אינו יודע בבירור, רק שהיו בבית שנשרף אינו יכול לשבע שנשרפו דלמא עכו"ם נכנסו וגנבו אותו ולכן חייב לשלם אא"כ העכו"ם הנכנסין הם ליסטים מזויינים, כו', עיי"ש. והרבותא שם דאם לא היו ליסטים מזויינים (וב"ב חייב בגניבה ואבידה) אע"ג דאלו לא גנבוה היה נשרף באונס עם הבית, מ"מ עכשו שגנבו את החפץ חייב, כיון שהגניבה באה קודם האונס, והיא כדמיון שאחז"ל (בב"מ לו:) ומודי רבא דכל היכא דגנבה גנב באגם ומתה כדרכה בי גנב דחייב, מ"ט דאי שבקה מה"מ בביתא דגנבא הוי קאי, ומכש"כ הכא דלא נשרפה עדיין, וכן הוא כוונת דברי הרמב"ם הכא בשומר חנם שפשע בשמירתו כגון שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו ונגנב או אבד, אפילו נאנס שם,—ר"ל: אפילו היה שם אונס אחר מלבד הגניבה—כגון שנפלה דליקה ושרף כל הבית.—ובתוך כך נגנב או נאבד,— והו"א דפטור משום דאי נמי לא נגנבה הלא היתה נשרפת בתוך הדליקה, עכ"ז ה"ז פושע וחייב לשלם, כיון דנגנבה ע"י פשיעתו וכנ"ל, ואם כי הראשונים ז"ל לא פרשו כן, אבל מה אעשה שדברי הרמב"ם ז"ל מכל הנך דקדוקים שכתבתי מוכיחין שכן הוא כוונתו כמש"כ. ודו"ק:

ס ו כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׃ ז אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃ ח עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע

דְּלָקְתָא׃ ו אֲרֵי־יִתֵּן גְּבַר לְחַבְרֵהּ כְּסַף אוֹ־מָנִין לְמִטַּר וְיִתְגַּנְּבוּן מִבֵּית־גַּבְרָא אִם־יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא יְשַׁלֵּם עַל חַד תְּרֵין׃ ז אִם־לָא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְקְרֵב מָרֵי־דְבֵיתָא לִקְדָם־דַּיָּנַיָּא אִם־לָא אוֹשֵׁיט יְדֵהּ בְּמָה דִּמְסַר לֵהּ חַבְרֵהּ׃ ח עַל־כָּל־פִּתְגַּם־דְּחוֹב עַל־

תולדות אהרן, כי יתן איש. קדושין יא. ב"ק סג קז: ב"מ נז. שבועות לח סב סג: לשמר. ב"ק נג. בכורות ב: וגנב מבית האיש. ב"ק סג סד. בכורות יא: אם ימצא. ב"ק סג סד קז: אם לא ימצא. שם: ונקרב. בבא קמא סג קז בבא מציעא סא. סנהדרין ב ג נו: אם לא שלח. קדושין כב. ב"מ פז: על כל. קדושין סב. ב"ק נד סב סג. ב"מ סד נז. שבועות ס"ב

רש"י

קולים שמלאכה חייב לשלם לפי שלא שמר את גחלתו שלא תלא ותזיק: (ו) וגנב מבית האיש. לפי דבריו: אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים (ב"ק סג): (ז) אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב. אל הדיינין לדון עם זה ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו: (ח) על כל דבר פשע. שימלא שקרן בשבועתו שיעידו עדים שהוא עלמו גנבו וירשיעוהו אלהים על פי העדים: ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר נגנב הימנו ונמלא שהוא עלמו גנבו משלם תשלומי כפל ואימתי בזמן שנשבע ואח"כ באו עדים שכך דרשו רז"ל ונקרב בעה"ב אל האלהים. קריבה זו שבועה היא. אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין שכיון שבא לדין וכפר לומר נגנבה מיד יתחייב בכפל אם באו עדים שהוא בידו. נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו מה להלן שבועה

בעל הטורים

דמשמע מעלמן ונתרכין וניתכה נירו וזהו נירו לכה ניר ואל תזרעו אל קולים והתם דרשו על הרשעים והיינו דועכו כאש קולים דאיירי ברשעים: (ז) אם לא ימלא הגנב ונקרב. ר"ת אליהו רמז לכ' שהפקידו אלל א' זה ק' וזה ר' זה אומר ר' שלי וזה אומר ר' שלי כיון שאינו נמלא מי רולה לגזול יהא מונח עד שיבא אליהו: אם לא ימלא הגנב. בגימט' הוא בעלמו גנבו: (ח) על חמור. ב' הכא ואידך עני ורוכב על חמור

תורת גבריאל

כי יתן איש וגו'. כי יתן איש וגו'. בגמ' ב"מ פ' השואל (לד:) ת"ר פרשה ראשונה נאמרה בש"ח שניה בש"ש, שלישית בשואל כו'. ותילוקי דינים שיש בהם המה מבוארים, (ושם ע"א) מתנה ש"ח להיות כשואל במאי, בדברים, אמר שמואל בשקנו מידו, וריו"ח אמר אפילו תימא בשלא קנו מידו בההיא הנאה דנפיק עליה קלא דאינם מהימנא הוא גמר ומשעבד נפשיה ע"כ. ופסקו הפוסקים כריו"ח הובא להלכה בשו"ע (חו"מ סי' רנא סכ"ז).

והקלות התשן שם הקשה מזה על הגמ' (דגיטין יד.) דאמרו שם רב ששת הוי ליה אשרתא דסרבלא במחוזא, א"ל לרב יוסף בר חמא בהדי דאתית אייתינהו נהלי, אזל יהבינהו ליה, א"ל נקני מינך, אמר להו אין, לבוף אישתמיט להו כי אתי לגביה דרב ששת א"ל שפיר עבדת דלא שוית נפשך עבד לוה לאיש מלוה כו', עיי"ש, וא"כ אמאי לריך קנין לאוגבא דאורחא, כיון דנתחייב בדברים נמי כו'. ותו מאי אהני ליה מאי דאשתמט כיון דכבר נתרלה להם

עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־
שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר
יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים
יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן
אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃
ס ט כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־
בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר
אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה׃ י שְׁבֻעַת
יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא

אונקלוס

תּוֹר עַל־חֲמַר עַל־אִמַּר עַל־
כְּסוּ עַל־כָּל־אֲבֵדְתָא דִּי יֵימַר
אֲרֵי הִיא דֵּין לִקְדָם דַּיָּנַיָּא
יֵיעוֹל דִּין־תַּרְוֵיהוֹן דִּי יְחַיְּבוּן
דַּיָּנַיָּא יְשַׁלֵּם עַל חַד תְּרֵין
לְחַבְרֵהּ׃ ט אֲרֵי־יִתֵּן גְּבַר
לְחַבְרֵהּ חֲמַר אוֹ־תוֹר אוֹ־
אִמַּר וְכָל־בְּעִירָא לְמִטַּר
וּמִית אוֹ־אִתְּבַר אוֹ־אִשְׁתְּבִי
לֵית דְּחָזֵי׃ י מוֹמָתָא דַּיְיָ תְּהֵי
בֵּין תַּרְוֵיהוֹן אִם־לָא אוֹשִׁיט
יְדֵהּ בְּמָה דִּמְסַר לֵהּ חַבְרֵהּ

תולדות אהרן. על שור. ב״ק סב כג סה. ב״מ נז: על כל אבדה. ב״ק קו. ב״מ ח: כי הוא זה. ב״ק קו. ב״מ ה: עד האלהים. ב״ק קו סנהדרין ג: אשר ירשיען. ב״ק סד עה. סנהדרין ג ד י: כי יתן איש. נזיר לה. שבועות מג: ומת או נשבר. ב״ק נז: אין ראה. ב״מ פג: שבעת ה׳. ב״מ שם. שבועות לה לט מז. תמורה ג:

בעל הטורים

איירי בשבית כי היכי דכתיב הכא אשר ירשיעון התם נמי איירי במאן דכתיב ביה ונכות בשפתיו ימית רשע: יאמר. בגימטריא זה מין הטענה: אשר יאמר כי הוא זה. בגי׳ מודה במקצת טענה: (ט) וכל בהמה. ג׳ הכא ואידך החיה וכל בהמה מפרסת פרסה. לומר בהמה בכלל בהמה כמו התם דכתיב החיה וכל בהמה ואפילו עובר דכתיב וכל בהמה מפרסת

רש״י

אך כאן שבועה: אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אצלך עד הדיינין יבא דבר שניהם ויחקרו את העדות אם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה ישלם שנים ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממים ישלמו הם שנים לשומר. ורז״ל דרשו כי הוא זה ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא א״כ הודה במקצת לומר כך וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני: (ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. (ב״מ נד) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם לפיכך פטר בו את הנגנבה כמ״ש וגונב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית לשבועה למדת שפוטר עצמו בשבועה זו ופרשה זו אמורה בשומר שכר לפיכך אינו פטור אם נגנבה כמו שכתיב אם גנוב יגנב מעמו ישלם אבל על האונס כמו מת מעצמו או נשברה בחזקה ע״י לסטים. ואין רואה. שיעיד בדבר: (י) שבעת ה׳ תהיה. ישבע שכן הוא כדבריו והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו שאם

תורת גבריאל

להם במאי דאמור אין וכבר נתחייב בדברים בעלמא, [ומבואר דקושיא הראשונה אינה קשה כ״כ דאטו כ״ע דינא גמירי וכמו דאמרינן בכה״ג (בקדושין יג. ע״ש) ומהנס כי י״ל דלרווחא דמילתא בקשו זאת, המגיה עיקר הקושיא היא מריב״ה דאשתמיט, ורב ששת שהשכים ע״ז.] ועיי״ש מה שתירץ ע״ז דשאני התם אחרי שכבר נתנו לו, וא״א למיהדר דקיי״ל כרב דאם בא לחזור אינו חוזר. א״כ לא שייך בזה לומר בההיא הגאה דקא מהימן להו עיי״ש באריכה, כי היא סברה נכונה בטעמא, — המגיה

בהמהמב״ה

וִיקַבֵּל מָרֵהּ מִנֵּהּ מוֹמָתָא | שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח
וְלָא יְשַׁלֵּם׃ יא וְאִם־אִתְגְּנָבָא | בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם׃ יא וְאִם־גָּנֹב
יִתְגְּנֵב מֵעִמֵּהּ יְשַׁלֵּם לְמָרוֹהִי׃ | יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃

תולדות אהרן אם לא שלח ידו. ב"מ מג סד ; ולקח בעליו. ב"ק קו. שבועות מה ; ואם גנב. ב"מ צד:

רש"י

שלח בה יד ואח"כ נאנסה חייב באונסים : ולקח בעליו. השבועה : ולא ישלם. לו השומר

תורת גבריאל

במתמוכ"ת נעלם מאתו לפי שעה גמ' ערוכה (בב"מ נח.) נושא שכר אינו משלם, רמי ליה ר' יוסף ב"ח לרבה תנן נושא שכר אינו משלם, ורמינהו השוכר את הפועל לשמור את הפרה כו' לפיכך אחריות שבת עליו מאי לאו לשלם כו'. אישתיק [רבה] א"ל מידי שמיע לך בהא, א"ל הכי אמר רב ששת בשקנו מידו, וכן אריו"ח בשקנו מידו, ועי"ש בתוס' מה שהקשו דריו"ח אדריו"ח ותי' ע"ז שני תירוצים, וכמובן דלהרב ששת לק"מ דהוא יסבור כשמואל דס"ל דוקא כשקנו מידו, וא"כ הרי רב ששת וריב"ח דאמר זאת משמו ס"ל בפירוש דבעי קנין ע"ז, וא"כ לק"מ מהא דגיטין ארב יוסף ב"ח ורב ששת — [ומלבד דיש לומר דהזר בו כ"ז שהיו עסוקין באותו ענין, דמהני החזרה עדיין, דלא עדיף מקנין, עיין בסי' קנ"ה ס"ו, ועיין בסי' כב סעיף ג.] עוד נ"ל דלק"מ, משום דריב"ח מעולם לא שיעבד נפשיה בדברים דהא אמרו לו : נקני מינך, וע"ז השיב הן, א"כ גלי דעתיה שאינו רוצה להתחייב א"ע כי אם בקנין והוי כההיא שאמרו [ע"מ שתכתבו את השטר (ב"ב עז.) ועיין בסי' רנוג ס"ז ברמ"א שם.] וכן (בב"מ י.) כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה ניחא ליה דליקני בארבע אמות לא ניחא ליה דליקני, ודו"ק:

ולקח בעליו ולא ישלם, ודרז"ל מזה (שבועות, מה.) לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין, ובב"ק (קו.) איתא אמר ר"ה אמר רב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום, ונשבע ואח"כ באו עדים פטור שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו בעלים שבועה שוב אין משלמין ממון, אמר רבא מסתברא מלתיה דרב במלוה דלהוצאה ניתנה, אבל פקדון ברשותיה דמרא קאי, והאלהים אמר רב אפילו בפקדון דכי כתיב קרא בפקדון כתיב כו', עיי"ש [ולפי המסתברא. דרבא דמיירי במלוה הא דקתני אין לך בידי כלום, אף דהוי כופר בכל ואינו חייב ש"ד, נל"פ כמש"כ בהרי"ף דהיה עד אחד להתובע, ונתחייב ש"ד, ואפילו אם באו שני עדים אה"נ פטור מלשלם, ולמסקנא דאמר רב אפי' בפקדון, מיירי בטענת נאנסו כמש"כ בתוס' הר"פ] והנה הדברים הללו שאומר מתחילה מסתברא וכו', והאלהים א"ר אפי' בפקדון, צריכין ביאור, מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, והנראה לי בזה, עפ"י מאי דאיתא בגמ' ריש סנהדרין (ג:) אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו, אמר ר' אבוהו מה הן קתני כו', אבל הודאות והלוואות לא, ולמאי כו' אלא דלא בעינן מומחין, ופריך מאי קסבר אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן [פי' : ומזה ילפינן דבהודאות והלואות בעינן ג'] ליבעי נמי מומחין [ערש"י ד"ה אי קסבר ע"פ וכו' דמאן דסבר ע"פ ילפינן דבעינן מודה במקצת בהלואות, ולא בפקדון דעקרינן ליה ממשמעותא דקרא, ולכאורה תמוה לפי"ז דברי הגמ' : לבעי נמי מומחין משמע דלא קשה ליה רק על מאי דלא בעינן מומחין בהלואות, אבל על מאי דבעינן ג' מומחין בגזילות

יב אִם־טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם׃ פ
יג וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ יד אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ ס
טו וְכִי־יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃

יב אִם־אִתְּבָרָא יִתְּבַר יַיְתֵי סַהֲדִין דִּתְבִירָא לָא יְשַׁלֵּם׃
יג וַאֲרֵי־יִשְׁאַל גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְיִתְּבַר אוֹ־מִית מָרֵהּ לֵית־עִמֵּהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם׃ יד אִם־מָרֵהּ עִמֵּהּ לָא יְשַׁלֵּם אִם־אֲגִירָא הוּא עַל בְּאַגְרֵהּ׃
טו וַאֲרֵי־יְשַׁדֵּל גְּבַר בְּתֻלְתָּא דְּלָא־מְאָרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ קַיָּמָא יְקַיְמִנַּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃

תילדות אהרן. אם טרף. ב"ק י: וכי ישאל. שם קו: ב"מ צד צה צו: ונשבר או מת. שם צד צה: בעליו אין עמו. שם צד צה צו: אם בעליו. שם: בתולה. כתובות כט: אשר לא ארשה. שם לח. מהר ימהרנה. שם ס. קדושין מו:

רש"י

כלום: (יב) אם טרף יטרף. על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יביא עדים שנטרפה באונס ופטור: הטרפה לא ישלם. אינו אומר טרפה לא ישלם אלא הטרפה יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם. טרפת חתול ושועל ונמיה משלם. טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם ומי לחשך לדון כן שהרי כתיב ומת או נשבר או נשבע מה מיתה שאין יכול להציל אף שבר ושביה שאין יכול להציל: (יג) וכי ישאל. בא ללמדך על השואל שחייב באונסין: בעליו אין עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו (בבא מציעא צד): (יד) אם בעליו עמו. בין שהוא באותה מלאכה בין שהוא במלאכה אחרת. היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבירה ומיתה (ב"מ שם): אם שכיר הוא. אם השור אינו שאול אלא שכור בא בשכר לידו השוכר הזה ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי ע"י שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם או כשומר שכר לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר כשומר חנם ר"י אומר כשומר שכר: (טו) וכי יפתה. מדבר על לבה עד ששומעת לו וכן תרגומו וארי ישדל. שדול בלשון ארמי כפתוי בל' עברי: מהר ימהרנה. יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב

תורת גבריאל

בגזילות וחבלות (דכופר בפקדון בכלל גזילות הוא) לא קשיא ליה דעל זה כבר תי' התוס' (ב"ק, קז.) ד"ה עירוב פרשיות כתוב כאן כו' דכל היכא דאיכא טעמא דמסתבר עקרינן ליה מפקדון לגמרי, אבל למנין ג' ומומחין דליכא טעמא קאי אתרווייהו, ע"כ.] ומשני לעולם קסבר ע"פ כתוב כאן, ובדין הוא דלבעי נמי מומחין אלא משום דר' חנינא כו', שלא תנעול דלת בפני לוין כו', אלא אמר רבא תרתי קתני, דיני ממונות בג' הדיוטות,

גזילות וחבלות בג' מומחין [וכפי תי' הרבי אבוהו דע"פ כתוב כאן, ופרש"י ז"ל] רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר [ופרש"י דלית לי ע"פ כו'. וג' דבעינן בהודאות והלואות לאו מדאורייתא היא אלא מדרבנן.] אלא גזירה משום יושבי קרנות, ופריך, מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא ומשני א"ב יהא דאמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין, לרבא לית ליה דשמואל, אלא כר' אבוהו

דאין

טז אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ
לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת׃
ס יז מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃
יח כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת
יוּמָת׃ ס יט זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם

טז אִם־מִצְבָּא לָא יִצְבֵּי
אֲבוּהָא לְמִתְּנַהּ לֵהּ כַּסְפָּא
יִתְקוֹל כְּמוֹהֲרֵי בְּתֻלָתָא׃
יז חָרָשָׁא לָא תְחֵי׃ יח כָּל
דְּיִשְׁכּוּב עִם־בְּעִירָא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ יט דְּדַבַּח

תולדות אהרן, אם מאן. כתיבית לא סה. קרושין מו: כסף ישקל. כתובות כט לט: מכשפה. ברכות כא. יבמות ד. סנהדרין ס סו: כל שכב. ברכות שם. יבמות ד. סנהדרין טו נד ס סו: זבח לאלהים. נימין נו. סנהדרין ס:

רש"י

לה כתובה וישאנה: (טז) כמהר הבתולת. שהוא קלוב חמשים כסף אלל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנא' (דברים כב) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף: (יז) מכשפה לא תחיה. (סנהדרין סז) אלא תומת בב"ד וא' זכרים וא' נקבות אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים מלויות מכשפות: (יח) (כ"א כל שוכב עם בהמה מות יומת. בסקילה רובע כנרבעת שכתוב בהן דמיהם בם): (יט) לאלהים. לעבודת כוכבים אילו היה נקוד לאלהים (הלמ"ד בציר"י) היה לריך לפרש ולכתוב אחרים עכשיו שאמר לאלהים אין לריך לפרש אחרים שכל למ"ד ובי"ת וה"א המשמשות בראש התיבה אם נקודה בחטף כגון למלך למדבר לעיר לריך לפרש לאיזה מלך לאיזה מדבר לאיזה עיר וכן למלכים ולרגלים בחיר"ק לריך לפרש לאיזה ואם אינו מפרש כל מלכים במשמע וכן לאלהים כל אלהים במשמע אפילו קדש אבל כשהיא נקודה פה"ח כמו למלך למדבר לעיר (פת"ח וקמ"ץ ענין אחד בענין זה וגם י"ל בדרך אחר כמ"ש בדקדוקי רש"י יעויין בהס) נודע באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר וכן לאלהים לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר כיולא בו (תהלים פו) אין כמוך באלהים לפי שלא פירש הולרך להנקד פת"ח: יחרם. יומת. ולמה נאמר יחרם והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר (דברים יז) והולאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' אלא לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה שלא תאמר כל עבודות במיתה בא ופי' לך כאן זובח לאלהים לומר לך מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהן עבודה בפנים וחייבים עליהם לכל עבודת כוכבים בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה

בעל הטורים

וגו' בבהמה אותה תאכלו לרבות את העובר: (יז) מכשפה. אותיות המכשף א' האיש וא' האשה אלא שדבר הכתוב בהווה. וסמיך ליה כל שוכב עם בהמה שרוב עריות ע"י כשפים. ד"א רמז לבלעם הקוסם ששכב עם אתונו. ס"ת כל שוכב ותיבת עם אותיות בלעם. וסמיך ליה זובח לאלהים יחרם שרוב מכשפות ע"י זביחה לע"ז: לא תחיה. ג' במסורה דין ואידך לא תחיה כל נשמה. והתכמה תחיה בעליה. במדרש יש שעמלקים מכשפים היו ועשו עלמם כדמות בהמות למלט עלמם לכך לוה הקב"ה והמתה מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה וגו' וזהו בשביל חכמה שהיה בהם ורלו לחיות עלמם בחכמה לוה הכתוב לא תחיה כל נשמה ומכשפה לא תחיה: (יט) זובח. ב' במסו' זובח לאלהים. זובח תודה יכבדנני. זובח ומודה להקב"ה מכבדו ויראה בישע אלהים אבל זובח לאלהים יחרם: יחרם. ג' הכא

תורת גבריאל

ברכות בריש פ' שלשה שאכלו דהך פלוגתא דרב וריו"ח אי שנים שרלו לזמן, מזמנין או לא דאין דיניהם דין, לר"א בריה דרב איקא אית ליה דשמואל, עיי"ש. והנה איתא בירושלמי

בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ: כ וְגֵר לֹא־
תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים
הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: כא כָּל־

לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא יִתְקְטֵל
אֱלָהֵן לִשְׁמָא דַייָ בִּלְחוֹדוֹהִי:
כ וְגִיּוֹרָא לָא־תוֹנוּן וְלָא

תולדות אהרן. בלתי לה' לבדו. פיבה סה. בסנהדרין כג: וגר לא תונה. ב"מ נח נט:

בעל הטורים

ואידך יחרם מן האדם לא יפדה. יחרם כל רכושו. זובח לאלהים יחרם כל רכושו היינו דאמרו שגונב והנותן כיריד של ע"ה בהמה תעקר ואין לו פדיון דכתיב יחרם לא יפדה בתוספת את דמיה:

רש"י

בכך אבל שאר עבודות כגון המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק אינו במיתה אלא באזהרה: (כ) וגר לא תונה. אונאת דברים קונטרליא"ר בלעז (הערגנט) כמו (ישעיה מט) והאכלתי את מוניך את בשרם: ולא תלחצנו. בגזילת ממון: כי גרים הייתם. אם הוניתו אף הוא יכול להונותך ולומר לך אף אתה מגרים באת. מום שבך אל תאמר לחברך. כל ל' גר אדם שלא נולד באותה מדינה אלא בא ממדינה אחרת לגור שם: (כא) כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם אלא שדבר

תורת גבריאל

לא, תליא בפלוגתא אי שנים שדנו דיניהם דין או לא, עיי"ש—ולפי"מ דאיתא בגמ' (ברכות, מה) תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר אין מזמנין, ע"כ אמר בירושלמי דשנים שדנו אין דיניהם דין [עיין בתוס' סנהדרין ב: ד"ה דברי הכל אין דיניהם דין] ורב דס"ל שנים שרצו לזמן מזמנין יהיה סובר כשמואל וכרב אחא דדיניהם דין, ולפי פרש"י הנ"ל, הנה מאן דאית ליה דיניהם דין ס"ל דאין ע"פ כתוב כאן, [ויש לפרש עוד בזה, דכמו דאמרינן למ"ד ע"פ כתוב כאן, עקרינן ליה מפשטא דקרא דכתיב ביה, ומוקמינן ליה להיכא דמסתבר טעמיה, נמי כן למאן דלא סבירא לי' ע"פ, עכ"ז היכא דמסתבר טעמא ילפינן מיניה גם למקום אחר, אלא דמוקמינן לקרא להיכא דכתיבא ביה, אע"ג דלא מסתבר לן טעמא דקרא, וכמו דאמרינן למ"ד דלית ליה ע"פ ובעינן גם בפקדון הודאה במקצת, ועכ"ז ילפינן מיניה גם למלוה משום דמסתבר טעמיה] ומעתה יתיישב על נכון דברי הגמ'

בב"ק הנ"ל, דהנה רבא לשיטתו בסנהדרין דס"ל כר' אבוהו דאית ליה ערוב פרשיות כתוב כאן ושנים שדנו אין דיניהם דין, ע"כ אמר מסתברא מלתיה דרב במלוה דלהוצאה ניתנה אבל בפקדון ברשותא דמרא קאי, וע"כ עקרינן ליה מפשטא דקרא לגמרי, כמו דעקרינן ליה לענין מודה במקצת דלא בעינן בפקדון, אלא במלוה. אמנם אמר: והאלהים דאמר רב עצמו אפילו בפקדון משום דרב לשיטתו דאית ליה שנים שרצו לזמן מזמנין, אית לי' ג"כ שנים שדנו דיניהם דין בוודאי לית ליה ערוב פרשיות, וע"כ לא עקרינן ליה לקרא מפשטיה אע"ג דלא מסתבר טעמא, וזהו אומרו אמר רב אפילו בפקדון דכי כתיב קרא בפקדון הוא דכתיב, ועכ"ז איתא לדינא גם במלוה משום דמסתבר טעמא, כמו דבעינן לדידיה בפקדון הודאה במקצת משום דכתיבא ביה ועכ"ז ילפינן מיניה גם למלוה דמסתבר נמי טעמיה ודו"ק— *)

אם

נחל גבים. ודרך אגב הנני להעיר בדברי רש"י שם (ברכות, מה.) בד"ה עד כמה מזמנין כו'. וג"מ להוציאן ידי חובתן אם יתנו לו הכוס לברך ע"כ, ופירש הפנ"י שם דנראה דהכל מודים דלענין ברהמ"ז לעצמו, וגם להצטרף לזימון שני בכזית וכרישא דמתניתין: והשמש שאכל כזית, הכל לענין להוציאן ידי חובתן פליגי עיי"ש. ובזה יל"פ דברי רב עוירא (שם כ.) שאומר הקב"ה למה"ש, ולכאורה יקשה מי איכא שפיקא קמיה קב"ה והן מדקדקים על עצמן, עד כזית, פי' לענין צירוף, ועד

אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן׃ כב אִם־
עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק
יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃
כג וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם
בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת
וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים׃ פ

תְעִיקוּן אֲרֵי דַיָרִין הֲוֵיתוּן
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כא כָּל
אַרְמְלָא וְיָתַם לָא תְעַנּוּן׃
כב אִם עַנָּאָה תְעַנֵּי יָתֵהּ אֲרֵי
אִם מְקַבָּלָא יְקַבֵּל קֳדָמַי
קְבָלָא אֲקַבֵּל קְבָלְתֵהּ׃
כג וְיִתְקַף רוּגְזִי וְאֶקְטוֹל
בְּחַרְבָּא וִיהֶוְיָן נְשֵׁיכוֹן
אַרְמְלִין וּבְנֵיכוֹן יַתְמִין׃

תולדות אהרן. וחרה אפי. ב"ם לח:

רש"י

הכתוב בהוה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם: (כב) אם ענה תענה אותו. הרי זה מקרא קצר גזם ולא פירש עונשו (והא דכתיב והיו נשיכם וגו' זהו אם צעק אבל באם לא יצעק לא פי' וק"ל) כמו (בראשית ד) לכן כל הורג קין גזם ולא פי' עונשו אף כאן אם ענה תענה אותו לשון גזום כלומר סופך ליטול את שלך למה כי אם צעק יצעק אלי וגו' אשמענו ואנקמנו: (כג) והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנא' והרגתי אתכם איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים אלא הרי זו קללה אחרת שיהיו הנשים צרורות כאלמנות חיות שלא יהיו עדים למיתת בעליהן והיינה אסורות להנשא והבנים יהיו יתומים שלא יניחום ב"ד לירד לנכסי אביהם לפי שאין

בעל הטורים

(כב) תענה. ב' אם ענה תענה. אם תענה את בנותי. זהו שדרשו אם תענה מתשמיש דילפינן מהכא דכתיב אלמנה ויתום לא תענון וסמיך ליה אם ענה תענה שלא יענה אותם כענין אלמנות שלא יניחם צרורות כאלמנות חיות. לא תענון. בנו"ן ל' רבים אם ענה תענה אותו ל' יחיד לו' אחד ענוי מרובה ואחד ענוי מועט. ד"א לומר שכל ישראל ערבין זה בזה שאפי' אם ענה האחד כאלו ענו כולם. ענה תענה צעק יצעק שמע אשמע הכל כפול לומר הכל במדה בתשבה זו תשבה לך: (כג) ובניכם יתומים. וסמיך ליה אם כסף תלוה לומר שבעון רבית ימותו ויהיו בניו יתומים כדכתיב

תורת גבריאל

אם ענה תענה אותו. כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו —

בכדי להבין כפל הלשון, צעוק יצעק, שמוע אשמע, עוד יש לדקדק בלשון: אם ענה תענה אותו משמע דמיירי באופן שמותר לענותו, אך אם צעוק יצעק, אז אשמע צעקתו, ויותר הוה ליה למכתב ואם ענה תענה וגו'. ונראה לפרש דבאמת בא הכתוב לאמר אעפ"י שיהיה באופן שאתה מותר לענותו כמש"כ בס' החינוך כגון הרב המלמדו תורה או האומנות שמותר לרדותו, עכ"ז הנך מחויב להקל ממנו בפחות משאר אנשים, ומכש"כ שלא תכהו אף הכאה אחת יתירה, וזהו אומרו יתב': אפילו באופן שענה תענה אותו בהיתר, עכ"ז תדע כי אם צעוק יצעק אלי, ג"כ יותר מהראוי מריבוי ההכאות, אזי שמוע אשמע, והספור אותם עד כמה

המה

כביצה להוציאן יד"ח, משום דפסק ר"ע, כר' יהודה דלהוציא אחרים בעינן כביצה, אבל ר' יוחנן לשיטתם (מט:) במתרץ רומיא דמתניתין ואמר מוחלפת השיטה, ורי"ה סובר בזית ע"כ אומר (מח.) דלהוציא אחרים יד"ח עד שיאכל כזית דגן, ולאצטרופי סגי לפי"ז, אפי' לא טבל עמהם אלא בציר כו', עיי"ש:

כד אִם־כֶּסֶף | תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי
אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ
כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃
כה אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ
עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃

כד אִם־כַּסְפָּא תוֹזֵיף בְּעַמִּי
לְעַנְיָא דִי־עִמָּךְ לָא־תְהֵי לֵהּ
כְּרַשְׁיָא לָא־תְשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי
חִבּוּלְיָא׃ כה אִם־מַשְׁכּוֹנָא
תִסַּב כְּסוּתָא דְחַבְרָךְ עַד־
מֵעַל שִׁמְשָׁא תְתִיבִנֵּהּ לֵהּ׃

תולדות אהרן, אם כסף תלוה. ב"מ עא: לא תהיה לו. ב"מ נט עה: לא תשימון. כתובות סו. עה: אם חבל. ב"מ לא קיג: עד בא השמש. ב"מ קיד:

בעל הטורים

ביחזקאל והיה לא יהיה: (כד) לא תשימון עליו נשך. בגימט' אחד הלוה והמלוה ואחד העדים והסופר ואחד הערב עוברים בלאו: (כה) אם חבול תחבול. וסמיך ליה אלהים לא תקלל לפי שבשבא

רש"י

יודעים אם מהו אם נשבו: (כד) אם כסף תלוה את עמי. רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' וזה אחד מהן: את עמי. (ב"מ ע"א) עמי ועובד כוכבים עמי קודם עני ועשיר עני קודם עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין. וזה משמעו אם כסף תלוה. את עמי תלוהו ולאיזה מעמי את העני ולאיזה עני לאותו שעמך. (ד"א את העני שלא תנהוג בו מנהג בזיון בהלוואה שהוא עמי: את העני עמך. הוי מסתכל בעצמך כאלו אתה עני): לא תהיה לו כנשה. לא תתבענו בחזקה אם אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאלו הלויתו אלא כאלו לא הלויתו כלומר לא תכלימהו: נשך. רבית שהוא כנשיכת נחש שנחש נושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו. כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה: (כה) אם חבל תחבל. כל ל' חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין את הלוה כשמגיע הזמן ואינו פורע (חבול תחבל כפל לך בחבלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני ואני מחזירה לך אף אתה טול והשיב): עד בא השמש תשיבנו לו. כל היום תשיבנו לו עד בא השמש וכשיבא השמש תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של מחר ובכסות יום

תורת גבריאל

המה בחיוב, ועבור העינוי היותר מהראוי תענש ג"כ באותו העונש החמור, ודו"ק: **וש"ב** הרב הג' וכו' מו"ה בן ציון אר"י ליב נ"י בהר"ר יוסף ז"ל ציזלינג כתב בזה וז"ל: אפשר לומר: עפ"י מאי דאיתא (ב"ב, טז.) א"ר לוי שטן ופנינה לש"ש נתכוונו כו'. פנינה דכתיב: בעבור הרעימה [שתתרעם על שהיא עקרה ותתפלל, רש"י.] נמצינו למדין דגם באופן זה אסור שהרי נענשה פנינה הרבה, כידוע, וזוהי כוונת הכתוב: אם ענה תענה אותו—לא מרוע לב—כי אם—למען—לצוק יצעק אלי,— גם באופן זה—שמוע אשמע גו', ובזה יכון ביותר לשון: כי אם. עכ"ל ש"ב הנ"ל:

אם כסף תלוה את עמי וגו', ובגמ' (ב"ב, י:) תניא ר"י אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר כה אמר ד' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות, והקשו המפרשים מנין לבעל המאמר שהצדקה לבד מקרבת הגאולה, הלא נאמר בקרא ג"כ משפט, א"כ דלמא דווקא שניהם יחד יקרבו הגאולה,

כו אֲרֵי הִיא כְסוּתֵהּ בִּלְחוֹדַהּ הִיא תּוֹתָבֵהּ לְמַשְׁכֵּהּ בְּמָה יִשְׁכּוּב וִיהֵי אֲרֵי יִקְבֵּל קֳדָמַי וַאֲקַבֵּל קְבָלְתֵּהּ אֲרֵי חַנָּנָא אֲנָא׃ כז דַּיָּנָא לָא תְקִיל וְרַבָּא בְעַמָּךְ לָא תְלוּט׃

כו כִּי הִוא כְסוּתֹה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי׃ ס רביעי כז אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר׃

תולדות אהרן. אלהים לא, סנהדרין נו סו: ונשיא בעמך. יבמות כב. ב"ק צד. ב"מ מח סב, בתרא ד. סנהדרין פה. מכות ח:

רש"י

הכתוב מדבר שאין צריך לה בלילה (מכילתא): (כו) כי הוא כסותה. זו טלית: שמלתו. זו חלוק: במה ישכב. לרבות את המצע: (כז) אלהים לא תקלל. (סנהדרין סו) הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה

בעל הטורים

למשכנו השלית כ"ד מזכיר בלא יקלל הדיין: (כז) אלהים. בגימט' הוא דיין. ונשיא בגימ' וכל שהוא (בעמך) וסמיך ליה מלאתך דאיירי בבכורים דכתיב בהו ברכת השקיפה והמקלל איש הפך

תורת גבריאל

ב) מדוע אצל משפט כתיב: שמרו, ואצל צדקה כתיב: ועשו, ומדוע לא כללם יחד שמרו ועשו משפט וצדקה. והנ"ל בזה עפי"מ שכ' המפרשים כי פועלי רחמים עם רעיהם יתחלקו לשני סוגים היינו כי יעשו מעשיהם לא' משתי אופנים, יש מי שמרחם על העני יען כי נדבה רוחו להטיב עמו, וחפץ חסד הוא להטיב עם זולתו, ובפרט אחר שחייבה אותו התורה ע"ז, אמנם יש מרחם רק מצד טבעו הרך והענוג למאד מאשר לא יוכל לראות בצרת רעהו, וכמש"כ בעל חובת הלבבות (בהקדמת שער הג') בכוונת החומל על דל שמכוון הוא בזה לדחות את הצער מעל עצמו משברון לבו אשר מצאוהו ובהושיעו עזר לנדכאים יחזק ויאמץ בזה את חולשת לבו, וה"ז ממש כמרפא א"ע מכאב שמצאהו, צדקה כזו איננה כמצות התורה ומשפטה, רק טובת עצמו ורפואת לבו הוא דורש, *) ובזה הסוג נכלל ג"כ החומל ונותן מצד שרוצה לפרסם א"ע בפני קהל עם, ולהראות לכל את מדת טובו ונדבת רוחו להתנאות בזה לפני אנשים, שהוא ג"כ כמתעדן ומפנק נפשו בתענוגים ובחמודי תבל, כן הוא אצלו מעשה הצדקה, ואין זה לפי כוונת תורתנו הק' שצותה שתהא נתינת הצדקה מכוונת בלא שום כוונת איזו הנאה לעצמו, בכל אופן שתהיה רק לכוון לשם השי"ת שצונו לרחם ולחמול על הדל ולהטיב לו כפי ברכת ד' אשר נתן לו, וכמו שארז"ל (סוף כתובות) מה הוא רחום וכו' מה הוא

חנון

נהל גבים. ומה נמלצו בזה דברי בעהמ"ח ס' ילקוט אליעזר בערך צדקה לפרש בזה את הכ' הלא פרוס לרעב לחמך וגו' ומבשרך לא תתעלם, כי ההבדל שבין שני הנותנים האלו, הנה יראה הנותן שהוא מהסוג הראשון הנהו רודף אחרי הדלים, לחפש אחריהם להשיגם ולהושיעם בעת צרה, אבל הנותנים מסוג השני, המה לא יחפשו אחרי הדלים, כי אם בבוא אליהם צער האדם הרעב והעני המדוכא לפניהם ולעיניהם, ויכאב לבם ויחלם, אזי יתנו לדחות העצב מלבם והצער מבשרם, וזהו מאה"כ: הלא פרוס כלומר: תפרוס מרחוק—לרעב לחמך—ועניים מרודים והנדכאים, תביא העזר שלך להם אל הבית —כי—יפורש פה בלשון דלמא—שמא תמתין עד שתראה ערום לפניך— אזי וכסיתו? הנה באופן הזה לא תקרא נתינה לו—כי רק מבשרך מ ב ש ר ע צ מ ך לא תוכל להתעלם ולא טובת העני הנך דורש, ע"כ:

כח מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר

כח בִּכּוּרָךְ וְדִמְעָךְ לָא תְאַחַר

תולדות אהרן. מלאתך ודמעך, בכורות כו. תמורה ד ה:

בעל הטורים | רש"י

ברכה: (כח) לא תאחר בכור בניך. אלא לקללת דיין: (כח) מלאתך. חובה המוטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתבשל והם בכורים: ודמעך. התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים

תורת גבריאל

חנון כו', לאמר: שהרחמים והחנינה של האדם תהיה בדמיון הרחמים והחנינה שלו ית"ש על האדם אשר איננה חוזרת אליו [ועיין בס' דברי שאול עה"ת מהד"ק שפי' בזה כוונת אמרינו: כי הנותן ד' אלהינו, המה חנונים, ומרוחמיך המה מרוחמים, וכן כתוב ויאמר אני אעביר כל טובי וגו' וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, כי הרחמים והחנינה שמאדם לאדם תוכל להיות חוזרת מהמתפעל אל הפועל (כמו הזורק הכדור על הכותל שהכדור ישוב אליו) כמלא שהמה בהיותם חוננים גם הנונים יקראו, וכן מרוחמים ומרחמים יקראו, אבל אצלו ית"ש בכל מה שעושה הוא אך ברצונו הפשוט, ואינו מתפעל, ע"כ כל המקבלים פעולת צדקתו וטובו המה מכונים רק בשם חנונים, ומרוחמים לבד, וזה שהביא ראיה ע"ז מהכתוב, כי אם — וחנותי — תשאר הפעולה הזאת רק אצל, אשר אחון; ורחמתי הוא אך אצל — אשר ארחם, בלא שום קבלת התפעלות מאומה מזה, והכל הוא לטובת המקבל וק"ל] וזהו שאה"כ (משלי טז) טוב מעט בצדקה — פי': שתהיה בכוונה האמתית שנקראת צדקה — מרוב תבואות בלא משפט, פי' בלא משפט התורה והכונה הנאותה – וזהו כוונת בעל המאמר: גדולה צדקה, — ואיזו צדקה? צדקה כזו — שמקרבת את הגאולה, שנאמר: כה אמר ד', שמרו משפט ועשו צדקה. היינו שתהא הצדקה שמורה עפ"י משפטיה להכוונה הרצויה לפניו ית', ועי"ז תהיה ישועתי קרובה לבוא וגו':

עוד יל"פ בזה, כי הנה מצות הצדקה אף כי יש בה מדת משפט, בחיוב הנתינה כפי ערך המבואר בשו"ע (יו"ע סי' רמט.) דהיינו באם ידו משגת יתן כפי צורך העניים, ואם אין ידו משגת כ"כ יתן עד חומש כו' או מעשר, ולכה"פ אל ימנע אדם א"ע מלתת פחות משלישית השקל בשנה, (כ"ב. ע.) עכ"ז מי שיתאמץ בזה ליתן יותר מכפי כוחו ועושה לפנים משוה"ד יותר ממה שהוא מוזהר, זוהי צדקה באמת, כי שם „צדקה" נקרא על מה שהוא עושה לפנים משוה"ד, וכמו שהביאו רז"ל בב"מ סוף השוכר את האומנין גבי מעשה דרבה בב"ח שאמר לו רב, וארחות צדיקים תשמור [עיין מש"כ לקמן בביאור הכתוב: מדבר שקר תרחק] ונזכה בזה שגם הקב"ה יתנהג עמנו ג"כ בצדקה לעשות לפנים משוה"ד, וזהו שאה"כ: שמרו משפט — הוא אזהרה לשמור כפי הדין, ועוד תוסיפו — ועשו צדקה — לפנים משוה"ד — כי עי"ז תהיה — ישועתי קרובה לבוא וגו', [ועיין מה שביארתי עוד בזה בהפטרה השייכה לתענית צבור]:

מלאתך ודמעך לא תאחר, ערש"י שפי' עפ"י דרז"ל (תמורה ד.) מלאה אלו בכורים ודמעך אלו תרומה ואמרה תורה לא תאחר, ולאו דוקא תרומה לביכורים, אלא אף מע"ר לתרומה, ומ"ש לראשון, דעובר בלאו כמשנתנו (תרומות פ"ג, מי.) ובגמ' תמורה (שם) ובוודאי ה"ה אם הקדים מעשר שני לראשון, אלא דנקט מע"ש שהיא ברוב השנים [וכ"כ מהרמב"ם פ"ג מה' תרומה ה' כ"ג עיי"ש, והוא לפי"מ שפסק הרמב"ם בפ"ו מה' מאכלות אסורות ה' כ. דגם בטבל של מעשה עני בלבד ה"ז לוקה. ואין עון מיתה אלא בטבל לת"ג, אי

בְּכ֥וֹר בָּנֶ֖יךָ תִּתֶּן־לִֽי׃ כט כֵּֽן־
תַּעֲשֶׂ֥ה לְשֹׁרְךָ֖ לְצֹאנֶ֑ךָ שִׁבְעַ֤ת
יָמִים֙ יִהְיֶ֣ה עִם־אִמּ֔וֹ בַּיּ֥וֹם הַשְּׁמִינִ֖י
תִּתְּנוֹ־לִֽי׃ ל וְאַנְשֵׁי־קֹ֖דֶשׁ תִּהְי֣וּן
לִ֑י וּבָשָׂ֨ר בַּשָּׂדֶ֤ה טְרֵפָה֙ לֹ֣א

אונקלוס

בּוּכְרָא דִּבְנָךְ תַּפְרֵשׁ־קֳדָמַי׃
כט כֵּן־תַּעְבֵּד לְתוֹרָךְ לְעָנָךְ
שִׁבְעָא יוֹמִין יְהֵי עִם־אִמֵּהּ
בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה תַּפְרְשִׁנֵּהּ־
קֳדָמַי׃ ל וְאֱנָשִׁין־קַדִּישִׁין
תְּהוֹן קֳדָמַי וּבְשַׂר תְּלִישׁ

תולדות אהרן, בכור בניך תתן. בכורות נז. נה: כן תעשה. בכורות כו. נה: שבעת ימים. חולין פא. בכורות כו. נה: שבעת ימים. נדה מ מא: ואנשי קדש. פסחים כד. קדושין נז. חולין קטו קיז. בכורות י: ובשר בשדה. סכות יח. זבחים סב. מנחות קא. חולין סב סח ענקב:

רש"י

תרומה לבכורים ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן לי. לפדותו בחמש סלעים מן הכהן והלא כבר צוה עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך לו כן תעשה לשורך מה בכור אדם לאחר ל' יום פודהו שנא' (במדבר יח) ופדויו מבן חודש תפדה אף בכור בהמה דקה מטפל בו ל' יום ואח"כ נותנו לכהן: (כט) שבעת ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו לא ימהר קודם שמונה לפי שהוא מחוסר זמן: ביום השמיני תתנו לי. יכול יהא חובה לבו ביום נאמר כאן שמיני ולהלן (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה ירצה מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן משמעו וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי (מכילתא): (ל) ואנשי קודש תהיון לי. אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה. (מכילתא) אף בבית כן אלא שדבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן (דברים כב) כי בשדה מצאה וכן (שם כג) אשר לא יהיה טהור מקרה לילה הוא הדין למקרה יום

בעל הטורים

תתן מיד אחר שלשים יום: (ל) ואנשי ד' ר"פ דין ואידך ואנשי תמיד יבדילו. ואנשי סדום. ואנשי בכל עבו את סוכות. כי אנשי סדום עבדו ע"א כדכתיב עבו את סוכות אבל אתם אנשי קודש תהיון

תורת גבריאל

תרומות מעשר עיי"ש, ועיין בס' דברי אמת בקונט' שמיני סי' ד, ה' טבל, ובשאגת אריה סי' נו.] וכתוב ברש"י פה: ואיני יודע מהו לשון דמע, ובתמורה שם פרש"י ולפי שהיא מדמעת ועולה בא' ומאה מפיק לה קרא בלשון דימוע, והקשו שם בתוס' שהרי זה אינו אלא מדרבנן. ועיי"ש, מה שפי' בשם הר' ר' משה דקרי לתרומה דמע משום שנוהגת גם בלח כו', והוא דוחק, ויותר הו"ל להקשות על פרש"י דהא גם ביכורים נדמעת בא' ומאה כמשנתנו (בכורים פ"ה. מ"א) אמנם לענ"ד נל"פ: ע"ש שהתרומה והמעשרות אוסרין את הגורן, שכל זמן שלא הופרשו ממנו הרי הוא טבל מפני שלא הורמו ממנו כל המחוייב להפריש, ע"כ נקראו כולן: דמעך. שמעורב בו מה שצריך הפרשה, משא"כ בכורים אינם אוסרין את הגורן, רק שלא קיים. מצות הפרשת בכורים, ע"כ אינו בכלל דמעך (בכורים פ"ב מ"ג) ובזה פירוש לשון הכתוב נכון וישר: מלאתך, המצוה שהנך צריך לקיים בעת שנתמלאה בביכור, וכן דמעך, כל המצות שהנך צריך לברר ולהפריש מן הטבל, לא תאחר את הסדר:

ובשר בשדה טריפה לא תאכלו. ראיתי להביא פה מה שיל"פ. ע"ד סתירת דברי הרמב"ם שבפ"ח מה' שחיטה גבי כבד שהיה מרודד אחד משני הזתים פסק דאסורה, ואף דהוי ס"ס, וגבי גלודה

תֹּאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ׃
ס כג א לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא
אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת
עֵד חָמָס׃ ב לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־
רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב

אונקלוס

מִן חֵיוָא חַיָּא לָא תֵיכְלוּן
לְכַלְבָּא תִּרְמוֹן יָתֵהּ׃ א לָא
תְקַבֵּל שְׁמַע דִּשְׁקַר לָא־
תְשַׁוֵּי יְדָךְ עִם חַיָּבָא לְמֶהֱוֵי
לֵהּ סָהִיד שְׁקַר׃ ב לָא־תְהֵי
בָתַר־סַגִּיאִין לְאַבְאָשָׁא וְלָא־

תולדות אהרן. לכלב תשליכון. פסחים ב בא קיח. קדושין נח. מכות כג: לא תשא. פסחים קיח. סנהדרין ו. מכות כג. שבועות לא: אל תשת ידך. יבמות כה. ב"ק עב. סנהדרין ט כז: לא תהיה. סנהדרין ב: ולא תענה על. סנהדרין יח לו:

בעל הטורים

לי ותמיד תבדילו הטומאה מביניכם כדכתיב ואנשי תמיד יבדילו: תשליכון אותו. ג' יתירה ללמדך שמרחיקין הנבלות מן העיר ג' אמה: לכלב תשליכון אותו. וסמיך ליה לא תשא שמע שוא כל המספר

רש"י

אלא שדבר הכתוב בהווה. ות"ת ובשר דתליש מן חיות חייתא בשר שנתלש ע"י טרפת זאב או ארי או מן חיה כשרה או מבהמה כשרה בחייה: לכלב תשליכון אותו. (מכילתא) ק"ו לטריפה שמותרת בכל הנאות. א"כ מה ת"ל לכלב ללמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר הקב"ה תנו לו שכרו: (א) לא תשא שמע שוא. כתרגומו לא תקבל שמע דשקר אזהרה למקבל לשון הרע ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין חבירו: אל תשת ידך עם רשע. הטוען את חבירו תביעת שקר שהבטיחהו להיות לו עד חמס: (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעת. (סנהדרין ב) יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד וסוף המקרא דרשו. אחרי רבים להטות שאם יש שנים במחייבין יותר על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה ובדיני נפשות הכתוב מדבר ואמצע המקרא דרשו: ולא תענה על רב. על רב שאין חולקין על מופלא שבב"ד לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם. ולפי דברי רבותינו (סנהדרין ב) כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעת. לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו מחייבין על המזכין: ולא תענה על רב. לנטות מדבריו ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן: אחרי רבים להטת. ויש רבים שאתה נוטה אחריהם ואימתי בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה עמהם לטובה מכאן אמרו דיני נפשות מטין

תורת גבריאל

(שם בפ"ט) פסק הרמב"ם דאם נגלד אחד מהבלשה מקומות ובאר כל העור קיים שמותרת, וכ' הכ"מ דהוא מטעם ס"ס עיי"ש.—והנ"ל בזה אחרי שנדקדק בלשון הרמב"ם דגבי כבד כ' בזה"ל: ויראה לי שהיא אסורה. וגבי גלודה כ' בלשון זה: „ויראה לי שמתירין אותה". ולא כ': ויראה לי שהיא מותרת — לכן נ"ל ליישב עפי"מ שכתב הכ"מ בטעמו של הרמב"ם גבי כבד דאפי' באחד מהם טריפה, משום דאל"כ לא הוי שתקי בגמ' לפרושי דהנך בעיי לא היו אלא כשבני הזתים מתלקטים כו', עיי"ש [והדרכה בלשון הבעיא כתוב רק: בזית מרידה. המשמע אפי' א' מהם. מיהו י"ל הנקט לשון המשנה.] ונ"ל להוסיף עוד תבלין בזה, משום דחזינן גבי כבד דסידר תלמודין הך בעיא אחר דברי רב פפא

דפסיק

לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת:
ג וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ: ס ד כִּי
תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה
הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ס ה כִּי־
תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת
מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב

אונקלוס

תִתְמְנַע מִלְאַלָפָא מָה
דִבְעֵינָךְ עַל־דִינָא בָּתַר
סַגִיאֵי שְׁלַם דִינָא: ג וְעַל
מִסְכֵּינָא לָא תְרַחֵם בְּדִינֵהּ:
ד אֲרֵי תִפְגַע תוֹרָא דְסָנְאָךְ
אוֹ חֲמָרֵהּ דְטָעֵי אָתָבָא
תְתִיבִנֵהּ לֵהּ: ה אֲרֵי־תֶחֱזֵי
חֲמָרָא דְסָנְאָךְ רְבִיעַ תְּחוֹת
טוֹעֲנֵהּ וְתִתְמְנַע מִלְּמִשְׁבַּק

תולדות אהרן. לנטת. סנהדרין ג: אחרי רבים. ב"מ נט. סנהדרין ב ג. חולין יא: ודל לא תהדר. חולין קלד: כי תפגע. ב"ם לג: כי תראה. פסחים קיג. ב"ם לב: רבץ תחת. ב"ם לב לג. וחדלת מעזוב. ב"ם לב:

רש"י

ע"פ אחד לזכות וע"פ שנים לחובה. ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: לא תענה על רב לנטת. אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמיתו. ואני אומר ליישבו על אופניו כפשוטו וכך פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעת. אם ראית רשעים מטין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על רב לנטות וגו'. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמיתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי בצואר הרבים: (ג) לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר דל הוא אזכנו ואכבדנו: (ה) כי תראה חמור שנאך וגו'. הרי כי משמש בל' דלמא שהוא מד' לשונות של שמושי כי וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו: וחדלת מעזב לו. בתמיה: עזב תעזב עמו. עזיבה זו לשון עזרה וכן (מלכים א יד) עצור ועזוב וכן (נחמיה ג) ויעזבו ירושלים עד החומה מלאוה עפר לעזוב ולסייע את חוזק החומה. כיוצא בו (דברים ז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו' שמא תאמר כן בתמיה לא תירא מהם. ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו וחדלת. או בהמת עובד כוכבים אנס ומשאו של ישראל וחדלת: עזב תעזב עמו. לפרק המשא מלמשקל ליה מליטול משאו

בעל הטורים

לה"ר ראוי להשליכו לכלבים: (ג) ודל. ב' במס' הכא ואידך ודל מרעהו יפרד לומר אפי' הוא רעהו יפרד ממנו ולא ישא לו פנים בדינו: בריבו. ד' דין ואידך לדיק הראשון בריבו לא תטה משפט אביונך בריבו לעות אדם בריבו. לומר לך אף אם הוא דל לא תשמע דבריו תחלה להצדיקו בדינו ולעות בעל דינו הבא אחריו: (ד) תועה. ג' במס' חמורו תועה. והנה תועה בשדה. אדם תועה מדרך השכל. ז"ש מצא פרה רועה אין זו אבידה מצא חמור וכליו הפוכים הרי זו אבודה וזהו חמורו תועה שהוא תועה בשדה ויצא מהדרך: (ה) שונאך ב' במס'. חמור שונאך. אם רעב שונאך האכילהו לחם. משום דהכא מיירי בשני מיני שונאים ע"א ויש"א דשונא ע"א מז' אומות דרבי' וחדלת מעזוב לו ושונא

תורת גבריאל

דפסיק ואמר: הלכך בעינן כזית במקום מרה וכזית במקום תותא, ועכ"ז בעי אח"כ שתמא: כזית מרודד מהו, משמע אפילו באחד מהם, דאל"כ הו"ל לפרושי בעיא שלו—ע"כ כתב: ויראה לי שהיא אסורה כי כן היה נראה לו להרמב"ם פי' הגמ'. משא"כ גבי גלידה דמקודם נקט הש"ס הנך ג' מימרות דמפרשי המקום שצריך להיות שם השיור כסלע, ובלשון הבעיא מזכיר בפירוש כאו"א מהדיעות

תַּעֲזֹב עִמּוֹ: ס חמישי ו לֹא תַטֶּה
מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ: ז מִדְּבַר־
שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־

הילדות אהרן. עזב תעזב. ב"מ לא לב; לא תטה. כתובות קה; סנהדרין לו; מדבר שקר. שבועות לא; ונקי וצדיק. סנהדרין לג סג;

אונקלוס

לֵהּ מִשְׁבַּק תִּשְׁבּוֹק מָה דִבְלִבָּךְ עֲלוֹהִי וּתְפָרֵק עִמֵּהּ: ו לָא תַצְלֵי דִין מִסְכֵּינָךְ בְּדִינֵהּ: ז מִפִּתְגָּמָא דְשִׁקְרָא הֱוֵי רָחִיק וּדְזַכֵּי וְדִי נְפַק

בעל הטורים

ישראל עזוב תעזוב עמו: רובץ. ג' במס' דין ואידך לפתח חטאת רובץ. רובץ בין המשפתים. לפתח חטאת רובץ זה יצה"ר

רש"י

ממנו: (ו) אבינך. לשון אבה שהוא מדולדל ותאב לכל טובה (ב"מ לב): (ז) ונקי וצדיק אל תהרג. מנין ליוצא מב"ד חייב ואמר א' יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו ת"ל ונקי אל תהרג ואע"פ שאינו צדיק שלא נצטדק בב"ד מ"מ נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מב"ד זכאי ואמר א' יש לי ללמד עליו חובה שאין

תורת גבריאל

מהדיעות הנ"ל. נראה ליה להרמב"ם דע"כ לא אבעיא להגמ' אלא בחד ספק שכאו"א מהג' דעות הנ"ל, ועי"ז נשאר בתיקו, אבל בש"ס לא קמיבעי להו, ושפיר י"ל דגם לדינא דגמ' מותר, ולכן כתב בלשון זה: ויראה לי שמתירין אותה, כלומר דגם דעת רז"ל הוא, בזה, להתיר אותה ודו"ק:

מדבר שקר תרחק, איתא (בשבועות לא.) מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחוב לעשיר, מנין שלא ישתוק, ת"ל: מדבר שקר תרחק ע"כ, והובא להלכה (בסי' ט, סעיף ז.) וכתבו הסמ"ע והש"ך בשם המהרש"ל דה"ה כששניהם עשירים או עניים ע"ש. ונראה לפרש לשון הגמ' שהוא בדקדוק עפי"מ שאומרים בשם הגר"א ז"ל לפרש דברי הגמ' (בב"מ פג.) במעשה דרבב"ח תברו ליה הנך שקולאי חביתא דחמרא שקל לגלימייהו, אתו אמרו לרב א"ל הב להו גלימייהו א"ל דינא הכי, אמר ליה אין, למען תלך בדרך טובים (משלי ב.) יהיב להו גלימייהו, א"ל עניי אנן וטרחינן כולא יומא וכפינן ולית לן מידי למיכל, א"ל זיל הב להו אגרייהו, א"ל דינא הכי א"ל אין, וארחות צדיקים תשמור, ע"כ. והקושיא מבוארת דאחרי דרבב"ח שאל לו דינא הכי? א"כ מאי השיב לו מפסוקי דמשלי אשר זהו רק לפנים משוה"ד, ואמר הגאון ז"ל דהנה כמו שיש מזון להגוף, כן הנפש צריך מזון אלא של הגוף המזון גשמיות והנפש מזונו ברוחניות בתורה ומע"ט, וכמו שמזון הגוף אינו לכל אדם בשוה, כי איש הגס והעני יכלכל גופו במאכלים פשוטים וגסים, והמעדנים והתענוגים המה לו לחסרון כי בהם ירזה גופו ויחלש, אחרי שלא הורגל בהם, וכן איש הרך והענוג שהוא מורגל במאכלים דקים וקלי העכול, אם ירצה לאכול מאכלים גסים ופשוטים ג"כ ירע לנפשו בזה, ומחויב כאו"א לכלכל גופו כהרגלו, כמו כן הוא במזון הנפש כי האיש הפשוט ההמוני וביותר בד"מ אם הוא איש עני יסתפק לנפשו אם ישמור רק לקיים מצות ד' כד"ת וכהלכה, ולכלכל דברים במשפט, מבלי להצטדק הרבה בחסידות יתירה כמש"א החכם: אל תצדק הרבה, וארז"ל: ע"ה חסיד אל תדור בשכנותו, ומכש"כ באם הוא עני אינו מחויב לעשות לפנים משוה"ד, משא"כ באיש ת"ח ועשיר, לו אין להסתפק בשמירת קו הדין לבדו, כי חובתו להתנהג בחסידות וזהירות יתרה, וליכנס תמיד לפנים משוה"ד כי לפי ערך מעלתו וגדולת

נפשו

תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע׃
ח וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר
פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃
ט וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם
אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם

(דְכֵי) מִן דִינָא לָא תִקְטוֹל
אֲרֵי לָא אֲזַכֵּי חַיָּבָא׃
ח וְשׁוֹחֲדָא לָא תְקַבֵּל אֲרֵי
שׁוֹחֲדָא מְעַוַּר חַכִּימִין
וּמְקַלְקֵל פִּתְגָּמִין תְּרִיצִין׃
ט וְגִיוֹרָא לָא תְעִיקוּן וְאַתּוּן
יְדַעְתּוּן יָת נַפְשָׁא דְגִיוֹרָא

תולדות אהרן. ושחד לא תקח. פיאה יב. כתובות קה: כי השחד. כתובות קה: ויסלף. שם: וגר לא תלחץ. ב"מ נט. ס' הזהר כדברי הסבא פי' נשא:

רש"י

מחזירין אותו לב"ד ת"ל וצדיק אל תהרוג וזה צדיק הוא שנצטדק בב"ד: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו כי לא אצדיקנו בדיני אם יצא מידך זכאי יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה: (ח) ושחד לא תקח. אפי' לשפוט אמת וכ"ש כדי להטות את הדין שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא תטה משפט: יעור פקחים. (ב"מ קיא מכילתא) ואפי' חכם בתורה ונוטל שוחד סוף שתטרוף דעתו עליו וישתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו: ויסלף. כתרגומו ומקלקל: דברי צדיקים. דברים המצודקים משפטי אמת וכן תרגומו פתגמין תריצין. ישרים: (ט) וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שסורו רע (ב"מ נט): את נפש הגר. כמה קשה לו

בעל הטורים

שאם הלך אחר יצרו והרבה עון עד אשר הוא רובץ תחת משא מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנשבר שהיה רובץ בין המשפתים כדאמרינן אם פגע בך מנוול

תורת גבריאל

נפשו צריך לתת לה מזונות מפונקים לפי איכותה, והלפנים משוה"ד נחשב אצלה לדין ממש. [וזהו שארז"ל (ב"מ ל:) לא חרבה ירושלים אלא לפי שהעמידו דיניהם על ד"ת ולא עבדי לפנים משוה"ד כי לפי גודל מעלת ירושלים היה נחשב להם לעוות הדין *) ואחרי אשר רבב"ח היה מגדולי הדור וגם היה איש אמיד ומשחרו ביין, וע"כ כאשר רצה להסתפק ולקיים בנפשו רק עפ"י שוה"ד ישאל לרב דינא הכי? א"ל אין! בוודאי אצלך כן הוא הדין למען תלך בדרך טובים, וכאשר אמרו ליה לרב עניי אנן וכו' אמר ליה זיל הב להו אגרייהו ושאל לו דינא הכי? א"ל אין! כי אורחות צדיקים תשמור, ע"כ בשם הגר"א ז"ל. וזהו פי' דברי הגמ' כי לא מיבעי אם התלמיד רואה את הרב טועה בדין גמור בוודאי הוא מחויב להגיד לו שלא יכשל בדבר הלכה ולהעמידו על האמת, אלא אפי' אם התלמיד ימצא את הרב טועה באופן הזה אשר הלפנים משוה"ד הוא בענין זה במצב הדין דהיינו שרואה הזכות הוא רק לעני במה שהוא עני, והחוב הוא לעשיר רק במה שהוא עשיר וצריך להתנהג לפנים משוה"ד

נחל גבים. ויש לרמז זאת ע"ד המוסר בהכתוב שבפי' תצא לא יהיה כלי גבר על אשה ולא תלבש אשה שמלת גבר וגו' אם כי אין להוציא פי' הכתוב מפשוטו, אכן נרמז בזה כמו שדרז"ל (בע"ז יט) אשרי איש ירא את ד', אשרי איש ולא אשרי אשה כו', ריב"ל אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש [ופרש"י, גבור] וזהו שרמזה התורה לא יהיה כלי גבר על אשה כמי שהוא חלוש כאשה לא יתאזר במעשיו בכלי גבר, וכן להיפך שלא ילבש גבר, מי שהוא צריך להתגבר על יצרו כאיש לא יסתפק בשמלת אשה, כי תועבת ד"א כל עושה אלה, ושניהם לא ירצו לפניו ית', וד"ל:

בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ י וְשֵׁשׁ שָׁנִים
תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־
תְּבוּאָתָהּ׃ יא וְהַשְּׁבִיעִת
תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ
אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת
הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ
לְזֵיתֶךָ׃ יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה

אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ י וְשִׁית שְׁנִין תִּזְרַע
יָת אַרְעָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת
עֲלַלְתַּהּ׃ יא וּשְׁבִיעֵתָא
תַּשְׁמְטִנַּהּ וְתַרְטְשִׁנַּהּ וְיֵיכְלוּן
מִסְכְּנֵי עַמָּךְ וּשְׁאָרְהוֹן תֵּיכוֹל
חֵיוַת בָּרָא כֵּן תַּעְבֵּד
לְכַרְמָךְ לְזֵיתָךְ׃ יב שִׁתָּא
יוֹמִין תַּעְבֵּד עוֹבָדָךְ וּבְיוֹמָא

תולדות אהרן. והשביעית תשמטנה. סוכה מ: מ"ק ג. ב"מ לט :

בעל הטורים

זה משכנו לבית המדרש: (י) את תבואתה והשביעית. לאסור פירות ערב שביעית שנכנסו בשביעית: (יא) ויתרם. ב' דין ואידך ויתרם אכלה אש לומר שפירות שביעית אסורים בהנאה ותופסין

רש"י

כשלוחלים אותו: (י) ואספת את תבואתה. ל' הכנסה לבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך: (יא) תשמטנה. מעבודה: ונטשתה. מאכילה אחר זמן הביעור. ד"א תשמטנה מעבודה גמורה כגון חרישה וזריעה. ונטשתה מלזבל ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. (מכילתא) להקיש מאכל אביון למאכל חיה מה חיה אוכלת בלא מעשר אף אביונים אוכלים בלא מעשר מכאן אמרו אין מעשר בשביעית: כן תעשה לכרמך. ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן כמו שאמור למעלה הימנו תזרע את ארצך: (יב) וביום השביעי תשבת. (מכילתא) אף בשנה השביעית לא תעקר שבת

תורת גבריאל

משוה"ד מכין שגם ע"ז לא ישתוק התלמיד, ת"ל מדבר שקר תרחק, וכיון שעל מלב כזה מחויב הרב לדין דין זה הנה התלמיד מחויב להעמידו ג"כ על האמת „לאמיתו" ודו"ק:

וששׁ שנים תזרע את ארצך וגו', ראיתי בפי' האלשיך הקדוש ז"ל שהוא מבאר הסמיכות מזה אל הקודם — לפי שכללות האמור עד כאן הוא אזהרה על הדיינים לדון דין אמת, אמר עתה, כי בגלל הדבר הזה שש שנים תזרע וגו', והוא כי הנה רעב בא לעולם על עיוות הדין, ולפיכך בזכות משפט אמת יהיה שבע, כי האדמה תתן כחה לך, והוא כי לא תצטרך לזורעה שנה ולהובירה שנה למען תת כחה פן תחלש ע"י זריעה שנה שנה כי אם שש שנים — זו אחר זו — תזרע את ארצך ואספת את תבואתה, כלומר תבואתה שלה כפי שהיא נוהגה להוציא כו', עיי"ש. — והנה במשנה פ"ה דאבות לא נמצא כן, כי אם: חרב בא לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין, ועל המורים בתורה שלא כהלכה עיי"ש, אמנם עיין בבדק הבית שבב"י טור חו"מ סי' א' שהביא בשם הר"מ מריקאנטי בריש פ' משפטים שגם רעב בא לעולם עבור קלקול הדין, עיי"ש. — ואגב יל"פ לפי דבריו הקדושים הפסק הב' באזהרת: וגר לא תלחץ בינתים לפי שהארץ אינה סובלת רוצחים עליה כמו שמצינו בקין אחרי שהרג את הבל, שנאמר לו: ארור אתה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך מידך [עיין פי' הגאון מלבי"ם ע"ז] כי תעבוד את האדמה לא

תסף

מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר:
יג וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ:
יד שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה:
טו אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים

שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ בְּדִיל דִּינוּחַ תּוֹרָךְ וְחַמָּרָךְ וְיִשְׁקוֹט בַּר־אַמְתָךְ וְגִיּוֹרָא:
יג וּבְכֹל דִּי־אֲמָרִית לְכוֹן תִּסְתַּמְּרוּן וְשׁוּם טַעֲוַת עַמְמַיָּא לָא תִדְכְּרוּן לָא יִשְׁתְּמַע עַל־פּוּמְכוֹן:
יד תְּלָת־זִמְנִין תֵּחוֹג קֳדָמַי בְּשַׁתָּא:
טו יָת־חַגָּא דְפַטִּירַיָּא תִּטַּר שִׁבְעָה יוֹמִין תֵּיכוֹל פַּטִּירָא כְּמָא דְפַקֵּידְתָּךְ

תולדות אהרן. וינפש ב: יבמות מח; ובכל אשר אמרתי. שבת יח: ושם אלהים אחרים. סנהדרין סג: לא ישמע. סנהדרין סג. בכורות ב; שלש רגלים. חגיגה ב ג: את חג. חגיגה יח:

רש"י

בראשית ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך וחמרך. תן לו נייח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית אמרת אין זה נייח אלא צער: בן אמתך. (מכילתא) בעבד ערל הכתוב מדבר: והגר. זה גר תושב: (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. (מכילתא) לעשות כל מצות עשה באזהרה שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו: לא תזכירו. שלא יאמר לו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית או תעמוד עמי ביום עבודת כוכבים פלונית. ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו ללמדך ששקולה עבודת כוכבים כנגד כל המצות כולן והנזהר בה כשומר את כולן: לא ישמע. מן העובד כוכבים: על פיך. שלא תעשה שותפות עם עובד כוכבים וישבע לך בעבודת כוכבים שלו נמצאת שאתה גורם שיזכיר על ידך: (יד) רגלים. פעמים וכן (במדבר כב) כי הכיתני זה שלש רגלים: (טו) חדש האביב. שהתבואה מתמלאת בו באביה אביב לשון אב. בכור וראשון

בעל הטורים

את דמיהן יצריך נפערן: (יג) ושם אלהים אחרים. וסמיך ליה שלש רגלים גו' לך כל המבזה את המועדות כאלו עובד ע"ז. וסמך פסח לע"ז לו' מה ע"ז אסורה בהנאה ואוסרת בכל שהוא אף חמץ בפסח אסור בהנאה ואוסר בכל שהוא:

תורת גבריאל

תספק את כחה לך וגו'. ובפ' מסעי: ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו, והטעם: כי הננו גרים עליה, וכמש"כ (פ' בהר) והארץ לא תמכר לצמיתות וגו', כי גרים וגו', וכן אמר המשורר (תהלים קיט) גר אנכי בארץ וגו'—ואיש זרוע יחשוב כי לו ניתנה הארץ ע"כ אינה סובלת אותו, וע"כ אה"כ: וגר לא תלחץ וגו',— ואז— שש שנים—חלופות— תזרע את ארצך ואספת את תבואתה, כפי' האלשיך ז"ל: **את חג המצות** תשמור שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתיך גו'. ולא יראו פני ריקם, יש להתבונן על סמיכות אזהרת הלאו דלא יראו פני ריקם אל מצות אכילת מצה, דלכאורה אין שום קישור להם, ומקומו היה ראוי לו בפסוק (יז) שלאחריו: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך גו', היה לו לסיים בו: ולא יראו פני ריקם, שהוא

תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ
יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי
רֵיקָם׃ טז וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי
מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג
הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ
אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃ יז שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ
אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה׃ יח לֹא־
תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־
יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃

לִזְמַן יַרְחָא דַאֲבִיבָא אֲרֵי־
בֵהּ נְפַקְתָּ מִמִּצְרָיִם וְלָא־
יִתְחֲזוֹן קֳדָמַי רֵיקָנִין׃ טז וְחַגָּא
דַחֲצָדָא בִּכּוּרֵי עוֹבָדָךְ דִּי
תִזְרַע בְּחַקְלָא וְחַגָּא דִכְנָשָׁא
בְּמִפְּקָא דְשַׁתָּא בְּמִכְנְשָׁךְ
יָת־עוֹבָדָךְ מִן־חַקְלָא׃
יז תְּלָת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוֹן
כָּל־דְּכוּרָךְ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא
יְיָ׃ יח לָא־תִכּוֹס עַל־חֲמִיעַ
דַּם־פִּסְחִי וְלָא־יְבִיתוּן בַּר
מִן מַדְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת־

תולדות אהרן. ולא יראו. חגיגה ז: וחג הקציר. חלה עד: בכורים פא. חגיגה יח. מנחות עד: וחג האסף. חגיגה יח. ר"ה יג. מנחות פד: יראה. סנהדרין ד. כל זכורך. חגיגה ז. ס' הזוהר פ' שלח לך: לא תזבח. פסחים סג צה: זבחי. פסחים סד: ולא ילין חלב. פסחים נט עא. חגיגה י:

בעל הטורים

(טז) האסיף. ב' במס'. דין ואידך האסיף תקופת השנה והיינו דאיתא בפ"ק דסנהדרין חג האסיף תקופת השנה שיהא חג האסיף בתקופת תשרי והאיך משמע זה בכאן אדרבה לכאורה משמע

רש"י

לבשל פירות: ולא יראו פני ריקם. כשתבאו לראות פני ברגלים תביאו לי עולות (חגיגה ז): (טז) וחג הקציר. הוא חג שבועות: בכורי מעשיך. שהוא זמן הבאת בכורים ששתי הלחם הבאין בעצרת היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש שנא' (במדבר כח) וביום הביכורים וגו': וחג האסף. הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך. שכל ימות החמה התבואה מתיבשת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים: (יז) שלש פעמים וגו'. לפי שהענין מדבר בשביעית הוצרך לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא): כל זכורך. הזכרים שבך: (יח) לא תזבח על חמץ וגו'. לא תשחט את הפסח בי"ד בניסן עד שתבער החמץ (מכילתא פסחים סג): ולא ילין חלב חגי וגו'. חוץ למזבח: עד בקר. יכול אף על המערכה יפסל בלינה ת"ל על מוקדה על המזבח כל הלילה: ולא ילין. אין לינה אלא בעמוד השחר שנא' עד בקר אבל כל הלילה יכול להעלותן מן הרצפה למזבח:

תורת גבריאל

שהוא אזהרה על כל שלש הרגלים, וכמו שהוא כתוב בסוף פ' ראה: שלש פעמים גו', דקחשיב שלשתן ומסיים עליהם: ולא יראה את פני ד' ריקם. וגל"פ עפי"מ שכתבתי בספרי אגדת אזוב על פיסקא: הא לחמא, כי מצות אכילת המצה וכל הנטפלים לה המה לנו לעדות ואות אמת כי אנחנו הננו העם הנבחר שילאנו ממצרים לקבל התורה, ובהם נהיה מוכשרים ומתוקנים לקבל הטוב העתיד

בהוריתו

יט רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא
בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל
גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ ששי
כ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ
לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי: כא הִשָּׁמֶר
מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר
בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי

אונקלוס

חַנָּא עַד־־צַפְרָא: יט רֵישׁ
בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית
מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לָא־
תֵיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלָב: כ הָא
אֲנָא שָׁלַח מַלְאֲכָא קֳדָמָךְ
לְמִטְּרָךְ בְּאָרְחָא וּלְאַעָלוּתָךְ
לְאַתְרָא דְּאַתְקֵנִית:
כא אִסְתַּמַּר מִן־־קֳדָמוֹהִי
וְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ לָא־תְסָרֵב
לְקִבְלֵהּ אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק

תולדות אהרן. ראשית בכורי. בכורים עת עם. פסחים עא. בתרא פ"א: לא תבשל. קדושין נז. סנהדרין ד. חולין קיג קטו: בחלב אמו. סנהדרין ד. חולין קיד: הנה אנכי. ב"ק צג. עקרים מר פ' לז: אל תמר בו. סנהדרין לח:

רש"י

(יט) ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חייבת בבכורים לכך נאמר אף כאן בכורי אדמתך. כיצד אדם נכנס לתוך שדהו רואה תאנה שבכרה כורך עליה גמי לסימן ומקדישה ואין בכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא (דברים ח) ארץ חטה ושעורה וגו': לא תבשל גדי. אף עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא ל' ולד רך ממה שאתה מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי והוצרך לפרש אחריו עזים כגון (בראשית לח) אנכי אשלח גדי עזים את גדי העזים (שם כז) שני גדיי עזים. ללמדך שכל מקום שנא' גדי סתם אף עגל וכבש במשמע ובג' מקומות נכתב בתורה א' לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה וא' לאיסור בישול (פסחים כז חולין קטו): (כ) הנה אנכי שולח מלאך. כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם (שמות לג) כי לא אעלה בקרבך: אשר הכנתי. אשר זמנתי לתת לכם זהו פשוטו. ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו וזה אחד מן המקראות שאומרים שבהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה: (כא) אל תמר בו. לשון המראה כמו (יהושע א) אשר ימרה את פיך: כי לא ישא לפשעכם. אינו מלומד בכך שהוא מן הכת שאינן חוטאין ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: כי

בעל הטורים

בהיפך ביאה בתקופה ישנה אלא ה"פ הג האסיף מתחיל עם יציאת השנה אם כן צריך ביאה בתקופת השנה חדשה:

תורת גבריאל

בהזכירו יתב' אורו עלינו, [עיי"ש באורך בהסבר משלי ויגעש לך.] וזהו שרמז לנו כאן, כי רק ע"י שמירת מצות אכילת המצה במועדה תזכו לראות פני שכינה לעת"ל, ובלעדה אי אפשר לכם לזכות לזה, וזהו שאמר: ז' ימים תאכל מצות גו', ולא יראו פני—לכם לעת"ל—ריקם—ר"ל: בלעדה, והבן:

נחל גבים. ראשית בכורי אדמתך תביא וגו', הרמב"ם (בפ"ד מה' בכורים, ה"ג) פסק וכן כהנים ולוים מביאין בכורים וקורין מפני שיש להם ערי מגרש ע"כ, וכ' הכ"מ שלמד זאת מדין וידוי מעשר ור' יוסי (מעשר שני פ"ה, מי"ד.) וק"ל דאיך נוכל למילף ביכורים מינה, לפי"מ שארז"ל (ב"ר פ"ה) אריב"ל שבטו של לוי היה פנוי מעבודת פרך, ולפי פי' בעל ההגדה ע"פ: ויתנו עלינו עבודה קשה כמה שנאמר: ויעבידו מצרים את ב"י בפרך, יהאיך יהיו כהנים ולוים יכולין לומר ויתנו עלינו עבודה קשה, וק"ל:—

שְׁמִ֖י בְּקִרְבּֽוֹ׃ כב כִּ֣י אִם־שָׁמֹ֤עַ
תִּשְׁמַע֙ בְּקֹל֔וֹ וְעָשִׂ֕יתָ כֹּ֖ל אֲשֶׁ֣ר
אֲדַבֵּ֑ר וְאָֽיַבְתִּי֙ אֶת־אֹ֣יְבֶ֔יךָ וְצַרְתִּ֖י
אֶת־צֹרְרֶֽיךָ׃ כג כִּֽי־יֵלֵ֣ךְ מַלְאָכִי֮
לְפָנֶ֒יךָ֒ וֶֽהֱבִֽיאֲךָ֗ אֶל־הָֽאֱמֹרִי֙
וְהַ֣חִתִּ֔י וְהַפְּרִזִּי֙ וְהַֽכְּנַעֲנִ֔י הַחִוִּ֖י
וְהַיְבוּסִ֑י וְהִכְחַדְתִּֽיו׃ כד לֹא־
תִשְׁתַּחֲוֶ֤ה לֵאלֹֽהֵיהֶם֙ וְלֹ֣א תָֽעָבְדֵ֔ם
וְלֹ֥א תַעֲשֶׂ֖ה כְּמַֽעֲשֵׂיהֶ֑ם כִּ֤י הָרֵס֙
תְּהָ֣רְסֵ֔ם וְשַׁבֵּ֥ר תְּשַׁבֵּ֖ר
מַצֵּבֹתֵיהֶֽם׃ כה וַעֲבַדְתֶּ֗ם אֵ֚ת
יְהוָ֣ה אֱלֹֽהֵיכֶ֔ם וּבֵרַ֥ךְ אֶת־לַחְמְךָ֖
וְאֶת־מֵימֶ֑יךָ וַהֲסִרֹתִ֥י מַחֲלָ֖ה
מִקִּרְבֶּֽךָ׃ ס שביעי כו לֹ֥א תִהְיֶ֛ה
מְשַׁכֵּלָ֥ה וַעֲקָרָ֖ה בְּאַרְצֶ֑ךָ אֶת־

לְחוֹבֵיכוֹן אֲרֵי בִשְׁמִי מֵימְרֵהּ׃
כב אֲרֵי אִם־קַבָּלָא תְקַבֵּל
לְמֵימְרֵהּ וְתַעְבֵּד כֹּל דַּאֲמַלֵּיל
וְאֶסְנֵי יָת־סָנְאָךְ וְאָעִיק
לִדְמְעִיקִין לָךְ׃ כג אֲרֵי־יְהָךְ
מַלְאָכִי קֳדָמָךְ וְיָעֵלִנָּךְ לְוָת־
אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי
וּכְנַעֲנָאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי
וְאֱשֵׁיצִנּוּן׃ כד לָא־תִסְגּוּד
לְטַעֲוָתְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן
וְלָא תַעְבֵּד כְּעוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי
פַגָּרָא תְּפַגְּרִנּוּן וְתַבָּרָא
תְתַבַּר קָמָתְהוֹן׃ כה וְתִפְלְחוּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיבָרֵךְ יָת־
מֵיכְלָךְ וְיָת־מִשְׁתְּיָךְ וְאַעְדֵּי
מַרְעִין בִּישִׁין מִבֵּינָךְ׃ כו לָא
תְהֵי מְתַכְּלָא וְעַקְרָא בְּאַרְעָךְ

תולדות אהרן, כי שמי. סנהדרין לח. עבודה זרה כו: ועבדתם את. ב"ק צב. ב"מ קז. וברך את. ברכות מח. עירובין סה. ב"ק צב. ב"מ קז. עקרים סב פ' נו ובד פ"ב: מחלה. ב"מ קז:

בעל הטורים

(כב) וצרתי. ב' במסורה דין ואידך וצרתי עליך מוצב והקימותי עליך מצודות מלמד שלח הקב"ה על ז' עממין בכל כלי מלחמה: (כה) ועבדתם את ה' אלהיכם. אומר ל' רבים דזו תפלת רבים שאינה נמאסת. ואמר וברך את לחמך ל' יחיד דלכל אחד ואחד מברך לפי ענינו: וברך. ג' במס' דין ואידך וברך פרי בטנך וברך עלי את אלקנה ואת אשתו כדאיתא בברכות בכוס של ברכה משגרו לאנשי ביתו כי היכי דתתברך פרי בטנה וזהו וברך את לחמך ואת מימיך בשבילך ברכת המזון ושגרו לאשתו וברך פרי בטנה וכן בעלי בשבילך את אלקנה ונתעברה אשתו וזה יברך שלי יברך פרי בטנך: מימיך. ג' דין ואידך ואת מימיך גנבת וגו' ונתתי מכרם. מתוסב עליך עד בואה מימיך. ואם מימיך נשתה ונתתי מכרם לי' בלע"פ בשבילך מימיהן ולא היו צריכין למים אחרים קני מהם כמו שאמרו מכאן לאכסנאי שיש לו מבוא דרך ארץ זות ביקנה מכפל אכסנאי כדי לכנהותו: והסירותי. ב' במס' הכא ואידך והסירותי את כפי בהיה מכה מקבל פני שכינה וזכה לוהסירותי מחלה דכתיב ביה לא כהתה עיני ולא נס לחה: והסירותי מחלה מקרבך. וסמיך ליה לא תהיה משכלה שכיון שסרה המחלה לא תהיה משכלה וגם את מספר ימיך אמלא אמלא עולה ע"ב ימי שנותינו שבעים שנה חוץ משנה שנולד בה ושנה שמת בה: (כו) אמלא. ג' במס' דין ואידך ותולדותיהם אמלא ופי אמלא תוכחות כשהצדיק נפטר מן העולם וממלא מספר ימיו אז מראין לו חלקו בג"ע כמ"ש גבי ר' אבהו וגבי ר"א בן פדת בתענית וזהו מספר ימיך אמלא ותולדותיהם אמלא ופי אמלא תוכחות
אין

רש"י

שמי בקרבו. מחובר לראש המקרא השמר מפניו כי שמי משותף בו. ורבותינו אמרו זה מטטרון ששמו כשם רבו. מטטרון בגי' שדי: (כב) וצרתי. כתרגומו ואעיק: (כד) הרס תהרסם. לאותם אלהות: מצבתיהם. אבנים שהם מציבין להשתחוות להם: (כו) לא תהיה משכלה. אם תעשה רצוני: משכלה.

מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׃ כז אֶת־
אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי
אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם
וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ
עֹרֶף׃ כח וְשָׁלַחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה
לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־
הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃
כט לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה
אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה
וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ ל מְעַט

יָת־מִנְיַן יוֹמָךְ אַשְׁלֵים׃
כז יָת־אֵימְתִי אֲשַׁלַּח קֳדָמָךְ
וְאֶתְפַּר (נ"א וַאֲשַׁגֵּשׁ) יָת־
כָּל־עַמָּא דְאַתְּ אָתֵי לַאֲגָחָא
בְּהוֹן וְאֶמְסַר יָת־כָּל־בַּעֲלֵי
דְבָבָךְ קֳדָמָךְ מְחַזְּרֵי קְדָל׃
כח וְאֶשְׁלַח יָת־עֶרְעִיתָא
קֳדָמָךְ וּתְתָרֵךְ יָת־חִוָּאֵי יָת־
כְּנַעֲנָאֵי וְיָת־חִתָּאֵי מִן־
קֳדָמָךְ׃ כט לָא אֲתָרֵכִנּוּן
מִן־קֳדָמָךְ בְּשַׁתָּא חֲדָא
דִּילְמָא־תְהֵי אַרְעָא צַדְיָא
וְתִסְגֵּי עֲלָךְ חֵיוַת בָּרָא׃
ל זְעֵיר זְעֵיר אֲתָרֵכִנּוּן מִן־

תולדות אהרן. את מספר. ר"ה יא. יבמות סד. סוטה יג. קדושין לח: את אימתי. סוטה לו: ושלחתי את. שם:

רש"י

מפלת נפלים או קוברת את בניה קרויה משכלה: (כז) והמתי. כמו והממתי ותרגומו ואשגש. וכן כל תיבה שפועל שלה בכפל אות אחרונה כשתהפוך לדבר בלשון פעלתי יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום כגון והמתי מגזרת (ישעיה כח) והמם גלגל עגלתו. וסבותי מגזרת (ש"א ו) וסבב בית אל. דלותי מגזרת (ישעיה יט) דללו וחרבו. (שם מט) על כפים חקותיך מגזירת (שופטים ה) חקקי לב. (ש"א יב) את מי רצותי מגזרת (איוב כ) רצץ עזב דלים. והמתרגם והמותי ואקטל טועה הוא שאלו מגזרת מיתה היתה אין ה"א שלה בפת"ח ולא מ"ם שלה מודגשת ולא נקודה מלאפום. אלא והמתי כגון (במדבר יד) והמתה את העם הזה והתי"ו מודגשת לפי שתבא במקום ב' תוי"ן. האחת נשרשת לפי שאין מיתה בלא תי"ו. והאחרת משמשת כמו אמרתי חטאתי עשיתי. וכן ונתתי התי"ו מודגשת שהיא באה במקום שתים לפי שהיה צריך שלשה תוי"ן שתים ליסוד כמו (יהושע י) ביום תת ה' (קהלת ג) מתת אלהים היא והשלישית לשמוש: ערף. שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם: (כח) הצרעה. מין שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים. (סוטה לו) והצרעה לא עברה את הירדן. והחתי והכנעני הם ארץ סיחון ועוג לפיכך מכל ז' אומות לא מנה כאן אלא אלו. וחוי אע"פ שהוא מעבר הירדן והלאה שנו רבותינו במסכת סוטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה: (כט) שממה. ריקנית מבני אדם לפי שאתם מעט ואין בכם כדי למלאות אותה: ורבה עליך. ותרבה עליך: (ל) עד אשר תפרה. תרבה ל' פרי כמו פרו ורבו:

בעל הטורים

אין לאדם להוכיח לחבירו אלא סמוך לפטירתו כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו וזהו ופי אמלא תוכחות מתי את מספר ימיך אמלא: (כט) ורבה. ד' דין ואידך ורבה העזובה. ורבה מבטמה, ורבה היא על האדם. וזהו שיש במדרש וכי תעלה על דעתך עוד שיהיו יראים מחיות השדה והא כתיב כי עם אבני השדה בריתך וגו' אלא גלוי וידוע לפניו שעתידין לחטוא ויופקרו לחיות וזהו יש רעה וגו' ורבה היא על האדם מה היא ורבה המשטמה פ"כ ורבה העזובה בקרב הארץ שהארץ תעזב מהם ורבה עליך

ושתי

מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר
תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃
לא וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף
וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־
הַנָּהָר כִּי ׀ אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֵת יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ לב לֹא־
תִכְרֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃
לג לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ
אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם
כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ׃ פ
כד א וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה
אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק׃ ב וְנִגַּשׁ
מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא
יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ׃

אונקלוס

קֳדָמָךְ עַד דְּתִסְגֵּי וְתַחְסִין
יָת־אַרְעָא׃ לא וְאֶשַׁוֵּי יָת־
תְּחוּמָךְ מִיַּמָּא־דְסוּף וְעַד־יַמָּא
דִּפְלִשְׁתָּאֵי וּמִמַּדְבְּרָא עַד־
פְּרָת אֲרֵי אֶמְסַר בִּידֵיכוֹן
יָת יָתְבֵי אַרְעָא וּתְתָרֵכִנּוּן
מִן־קֳדָמָךְ׃ לב לָא־תִגְזַר
לְהוֹן וּלְטַעֲוָתְהוֹן קְיָם׃
לג לָא יִתְּבוּן בְּאַרְעָךְ דִּילְמָא־
יְחַיְּבוּן יָתָךְ קֳדָמַי אֲרֵי תִפְלַח
יָת־טַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי־יְהוֹן לָךְ
לְתַקְלָא׃ א וּלְמֹשֶׁה אֲמַר סַק
לִקְדָם־יְיָ אַתְּ וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מִסָּבֵי
יִשְׂרָאֵל וְתִסְגְּדוּן מֵרָחִיק׃
ב וְיִתְקָרֵב מֹשֶׁה בִּלְחוֹדוֹהִי
לִקְדָם־יְיָ וְאִנּוּן לָא יִתְקָרְבוּן
וְעַמָּא לָא יִסְּקוּן עִמֵּהּ׃

תולדות אהרן לא ישבו. גיטין סה: ואל משה. סנהדרין לח. עקרים מב פ׳ כח:

בעל הטורים

חית השדה: (לג) יהיה לך למוקש. וסמיך ליה ואל משה אמר וגו׳ נדב ואביהוא שהיה להם למוקש מה שראו שכינה ומתו נדב ואביהוא: (ב) ונגש. ג׳ דין ואידך ונגש הכהן. ונגש תורה בקולר כמו שנגש משה לבדו כך הכהן נכנס לבדו לפני ולפנים להתפלל שם על השנה

רש״י

(לא) ושתי. לי׳ השתה והתי״ו מודגשת מפני שבאה תחת שתים שאין שיתה בלא תי״ו והאחת לשמוש: עד הנהר. פרת: וגרשתמו. ותגרשם: (לג) כי תעבד וגו׳. הרי אלו כי משמשין במקום אשר וכן בכמה מקומות וזהו לשון אי שהוא אחד מד׳ לשונות שהכי משמש. וגם מצינו בהרבה מקומות אם משמש בלשון אשר כמו (ויקרא ב) ואם תקריב מנחת בכורים שהוא חובה: (א) ואל משה אמר. פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות וכו׳ בסיון נאמר לו עלה: (ב) ונגש משה לבדו. אל הערפל:

תורת גבריאל

לא תכרות להם ולאלהיהם ברית לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי כי תעבוד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש הכונה כי אחרי בכלל הכתוב הראשון, איסור כריתת ברית עמהם מלבד להם חניה בקרקע, וגם הזהיר
על

ג וַאֲתָא מֹשֶׁה וְאִשְׁתְּעִי
לְעַמָּא יָת כָּל־פִּתְגָּמַיָּא דַּייָ
וְיָת כָּל־דִּינַיָּא וַאֲתֵיב כָּל־
עַמָּא קָלָא חַד וַאֲמָרוּ כָּל־
פִּתְגָּמַיָּא דִּי־מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד:
ד וּכְתַב מֹשֶׁה יָת כָּל־
פִּתְגָּמַיָּא דַּייָ וְאַקְדֵּים בְּצַפְרָא
וּבְנָא מַדְבְּחָא בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא
וְתַרְתָּא עַסְרֵי קָמָן לִתְרֵי
עֲסַר שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:
ה וּשְׁלַח יָת־בּוּכְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְקָרִיבוּ נִכְסַת
קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ תּוֹרִין:
ו וּנְסִיב מֹשֶׁה פַּלְגּוּת דְּמָא
וְשַׁוִּי בְּמִזְרְקַיָּא וּפַלְגּוּת דְּמָא

ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־
הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל
אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה: ד וַיִּכְתֹּב
מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם
בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר
וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים
עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּשְׁלַח
אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים
לַיהוָה פָּרִים: ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי
הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם

תולדות אהרן. וישלח את. יומא נב. מגילה ט. חגיגה ו. זבחים קטו. כריתות ט: ויעלו עלת. חגיגה ו: ויזבחו זבחים. חגיגה שם. זבחים קטו: ויקח משה חצי. זבחים צז. מנחות פב:

רש"י

(ג) ויבא משה ויספר לעם. בו ביום: את כל דברי ה'. מצות פרישה והגבלה: ואת כל המשפטים. (מכילתא בפ' יתרו) ז' מצות שנצטוו בני נח. ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה: (ד) ויכתב משה. (מכילתא) מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה: וישכם בבקר. בחמשה בסיון: (ה) את נערי. הבכורות: (ו) ויקח משה חצי הדם. (זבחים לו) מי חלקו מלאך בא וחלקו: באגנת. שתי אגנות אחד לחצי דם עולה ואחד לחצי דם שלמים להזות אותם על העם. ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים

בעל הטורים

בתהלת בתקונה כדכתיב וגגם תורב בקולר: יגשו. ב' והם לא יגשו אחד כלאחד יגשו נאמר כה אחד ואחד נכנס לפנים יותר מחבירו כמו שאמרו מבה מחילה לעצמו וכו': (ג) כל

תורת גבריאל

על ברית גלוליהם, יסבור השומע שעניהם ישתוו באזהרה אחת, ע"כ יבאר הכ' השני מרחק ההבדל שבין האזהרות האלה, כי העובר על האזהרה הראשונה וזהו לא ישבו בארצך, לא יגרום לך רעה רבה כ"כ, רק הגני חושש פן ואולי יחטיאו אותך לי, וכמש"כ: ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, ותהיה חוטא לפני,— אבל אם תעבוד על השנית, והוא: כי תעבוד את אלהיהם בזה תגרום רעה רבה לנפשך כי יהיה לך למוקש ורעה רבה, וד"ל:

זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ ז וַיִּקַּח סֵפֶר
הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם
וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע׃ ח וַיִּקַּח מֹשֶׁה
אֶת־הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת
יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ ט וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ י וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה
לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם
לָטֹהַר׃ יא וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־

זְרַק עַל־מַדְבְּחָא׃ ז וּנְסִיב
סִפְרָא דִקְיָמָא וּקְרָא קֳדָם
עַמָּא וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי־מַלִּיל
יְיָ נַעְבֵּד וּנְקַבֵּל׃ ח וּנְסִיב
מֹשֶׁה יָת־דְּמָא וּזְרַק עַל־
מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל־עַמָּא
וַאֲמַר הָא דֵין דַּם־קְיָמָא
דִּגְזַר יְיָ עִמְּכוֹן עַל כָּל־
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃ ט וּסְלֵיק
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא
וְשִׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל׃
י וַחֲזוֹ יָת יְקָר אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל וּתְחוֹת כָּרְסָא
יְקָרֵהּ כְּעוֹבַד אֶבֶן טָבָא
וּכְמֶחֱזֵי שְׁמַיָּא לְבָרִירוּ׃
יא וּלְרַבְרְבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא
הֲוָה נִזְקָא וַחֲזוֹ יָת־יְקָרָא

תולדות אה"ן: נעשה ונשמע. שבת פח פט. גיטין ז. עקידה שער סו: ויקח ספר את הדם. יבמות מו. כריתות ט: ויעל משה. ר"ה כה: ויראו את. חולין פט. עקידה שער לא: ותחת רגליו. סוטה יז: מנחות מג: ובעצם השמים. יומא סו נט. זבחים לח: ויחזו את. ברכות יז:

בעל הטורים

הדברים אשר דבר ה' נעשה. ו' תיבות וכן כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ו' תיבות הרי י"ב כנגד י"ב שבטים שאמרו ו' תיבות והוא שמע ישראל ויעקב אביכם ו' תיבות בשכמל"ו: (י) ישראל ותחת רגליו. מלמד שראו דמות יעקב תחת כסא הכבוד. ודמות פניהם פני אדם. ס"ת תמים וזה שאמר יעקב התחת אלהים אנכי אנכי בגימטריא כסא: לבנת. ב' במסורה הכא ואידך ביהו' לבנת ביהושע והיא שם עיר ונקראת כן ע"ש שבנויה מלבנים וזה הוא שדרשו שהיתה כעין לבינה לזכור שעבודן של ישראל: (יא) ויחזו. ב' הכא ואידך ויחזו לך משאות שוא ומדוחים הם אמרו:

רש"י

ואין הזאה בלא טבילה: (ז) ספר הברית. מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה: (ח) ויזרק. ענין הזאה ותרגומו וזרק על מדבחא לכפרא על עמא: (י) ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן. ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים וגו' ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה בקצינים שבמחנה: כמעשה לבנת הספיר. (סוטה יב) היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים: וכעצם השמים לטהר. משנגאלו היה אור וחדוה לפניו: וכעצם. כתרגומו ל' מראה: לטהר. ל' ברור וצלול: (יא) ואל אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו. מכלל שהיו ראוים להשתלח בהם יד: ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו בלבב גס מתוך אכילה ושתיה כך מדרש תנחומא

הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃
ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם
וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת
הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר
כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם׃ יג וַיָּקָם מֹשֶׁה
וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה
אֶל־הַר הָאֱלֹהִים׃ יד וְאֶל־
הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה עַד

דַיְיָ וַהֲווֹ חָדַן בְּקֻרְבָּנֵיהוֹן
דְּאִתְקַבַּלוּ כְּאִלּוּ אָכְלִין
וְשָׁתַן׃ יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
סַק לִקְדָמַי לְטוּרָא וֶהֱוֵי־תַמָּן
וְאֶתֵּן לָךְ יָת־לוּחֵי אַבְנָא
וְאוֹרַיְתָא וְתַפְקֶדְתָּא דִּכְתָבִית
לְאַלּוֹפֵיהוֹן׃ יג וְקָם מֹשֶׁה
וִיהוֹשֻׁעַ מְשֻׁמְשָׁנֵהּ וּסְלֵק
מֹשֶׁה לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי
יְקָרָא דַיְיָ׃ יד וּלְסָבַיָּא אֲמַר
אוֹרִיכוּ־לָנָא הָכָא עַד דִּנְתוּב

תולדות אהר"ן. ההרה והיה. ס' הזוהר פ' שמיני: ואתנה לך. ברכות ה כח:

רש"י

תנחומא. ואונקלוס לא תרגם כן: אצילי. לשון גדולים כמו (ישעיה מא) ומאציליה קראתיך (במדבר יא) ויאצל מן הרוח. (יחזקאל מא) שש אמות אצילה: (יב) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. מ' יום: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן. ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו: (יג) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן. ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו רשאי לילך משם והלאה ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ' יום שכן מצינו כשירד משה וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה יהושע עמהם: (יד) ואל הזקנים אמר. בלאתו מן המחנה: שבו לנו בזה. והתעכבו

בעל הטורים

ויחזו את האלהים וזה היה מצאות בזה. ד"א ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו מה הכא אכילה ושתיה אף ויחזו מצאות בזה על ידי אכילה ושתיה דכתיב ותחללנה אותי וגו' ובפתותי לחם.

תורת גבריאל

ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם, שמעתי בשם הגאון המפורסם בדורו כ"ש מוה"ר מרדכי מעללער האב"ד דלידא זצ"ל דודאי מה שביקש את הזקנים, לישב בזה, הוא לדון את העם עד אשר ישוב אליהם והנה לירק ג"כ אהרן וחור אל הזקנים לשפוט עמהם בדין, א"כ מהו שאומר אח"כ מי בעל דברים יגש אליהם, פי' אל אהרן וחור, א"כ ישיבתם של הזקנים הוא אך למותר, ולמה ישבו לבטלה, עוד הקשה כי פלא הוא בעיניו איך יהיה אהרן וחור בנה של מרים כשר לדין הלא המה קרובים זל"ז ופסולין המה לישב בדין זה עם זה [ודבר זה יש ליישב לפי דעת הי"א שהובא ברמ"א חו"מ סי' ל"ג דקרובי האם אינם פסולין אלא מדרבנן עיי"ש, ועוד י"ל לדעת ר"ה בריה דרב איקא דסובר דמה"ת חד נמי כשר, וא"כ יל"פ אהרן לבדו, וחור לבדו] ואמר לפרש הכ' באופן זה: ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה—לדון את העם—עד אשר נשוב אליכם—

ושמא

אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן
וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים
יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃ טו וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־
הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃
מפטיר טז וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־יְהוָה עַל־
הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת
יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן׃ יז וּמַרְאֵה

לְוָתְכוֹן וְהָא אַהֲרֹן וְחוּר
עִמְּכוֹן מַן־דְּאִית לֵהּ דִּינָא
יִתְקְרֵב לְקֳדָמֵיהוֹן׃ טו וּסְלֵיק
מֹשֶׁה לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא
יָת־טוּרָא׃ טז וּשְׁרָא יְקָרָא־
דַיְיָ עַל־טוּרָא דְסִינַי וַחֲפָהִי
עֲנָנָא שִׁתָּא יוֹמִין וּקְרָא
לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ
עֲנָנָא׃ יז וְחֵיזוּ יְקָרָא דַיְיָ

תולדות אהרן, מי בעל. ב"ק פו: וישכן כבוד. יומא ג ד: ויקרא אל. יומא ד. תענית כח:

בעל הטורים

שבשביל אפילה ושתיה שנתנו להם אמרו להם נבואת שקר: (טו) וישכן. ה' במסורה דין ואידך וישכן הענן במדבר פארן וישכן ישראל בטח בדד. וישכן כירובים וגו' וישכן ערים נכחדות לומר שכבוד ה' ששכן על הר סיני היה עמהם לעולם כל זמן שלא הרשיעו במעשיהם אבל משהרשיעו וישכן ערים נכחדות ונחרב הבית ונסתלקה השכינה העתידה לחזור לנו במהרה בימינו:

רש"י

כאן עם שאר העם במחנה להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו: חור. בנה של מרים היה ואביו כלב בן יפנה שנא' (ד"ה א) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אפרת. זו מרים כדאיתא בסוטה: מי בעל דברים. מי שיש לו דין: (טז) ויכסהו הענן. (יומא ד) רבותינו חולקין בדבר. יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמר"ח עד עצרת (יום מתן תורה רש"י ישן): ויכסהו הענן. להר: ויקרא אל משה ביום השביעי. לומר עשרת הדברות ומשה וכל בני ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב כבוד למשה (יומא שם). וי"א ויכסהו הענן למשה ו' ימים לאחר עשרת הדברות והם היו

תורת גבריאל

ושמא תאמרו—והנה, הלא יש—אהרן וחור עמכם? כי יש אהרן וחור, ולאיזה צורך הנני קורא אתכם הלא יהיה די באהרן וחור שישפטו הם? הנה זאת לא יתכן, כי מי בעל דברים יגש אליהם? בתמיה, כלומר הלא הם קרובין זל"ז ומי יגש אליהם לדין. ודפח"ח—:

מי בעל דברים יגש אליהם, נל"פ בזה ע"ד רמז, כי הנה מהידוע שקודם שעשה אהרן את העגל נהרג חור לפניו עיין (בסנהדרין ז.) וכן איתא בתנחומא פ' תלוה, [ובתרגום יונתן וירושלמי שמות לב], וברבה פ' בהעלותך פט"ו (סי' כד) שאותן השבעים זקנים שבסיני הכתובים פה נשרפו במתאוננים [אם כי לפי ד' המד"ר שם סי' כא, נהרגו עם חור וקודם לו, בע"כ מוכרחים אנו לומר שמדרשות חלוקות הם,] ולכאורה יל"ר מהכתוב הזה שנאמרו בחיים ממה שאמר מגה אליהם: שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם, ובוודאי הקב"ה מקים דבר עבדו וגו', וכה"א ותגזור אומר ויקם לך וגו' והנה איתא בילקוט ראובני (מס' כנפי יונה) פ' תשא ששנים מהערב רב השליכו באש השם שהעלה בו משה הארון של יוסף שהיה כתוב בו עלי שור והוסיפו בזה כח הטומאה, ונעשה שור כו' והעגל עצמו היה אומר אלה אלהיך ישראל כו' וכמו הגלב

כְּאֶשָּׁא אָכְלָא בְּרֵישׁ טוּרָא לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח וְעַל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלֵק לְטוּרָא וַהֲוָה מֹשֶׁה בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן:

כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
יח וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה: פ

תולדות אהרן. ויבא משה. יומא ד. תענית כח. ס' הזוהר בדברי חסבא בתחלת זאת הב' וב' פקודי:

קי"ח. עזיאל סימן. חגגי סימן. ומפטירין הדבר אשר היה אל ירמיהו בירמיה סימן לד:

רש"י

בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל לוחות ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ו' ימים: ויהי בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא ועשה לו הקב"ה למשה שביל (נ"א חופה) בתוכו: הסלת פרשת משפטים

תורת גבריאל

הצלם שהקים נ"נ בבקעת דורא שנתן בו השם המפורש שנטל מביהמ"ק מקדש הקדשים והיה הצלם אומר אנכי ד"א, עד שנשקו דניאל ושלקו מפיו ונשאר צלמו של נ"נ ככלב אלם לא יוכל לנבוח, ע"כ.— וזוהי הנבואה שנזרקה מפיו של משה ואמר להם והנה אהרן וחור עמכם, מי בעל דברים שירצה לעשות מעשה העגל שידבר דברי עמל נוכח דברי השי"ת, יגש אליהם, ולא אליכם, וד"ל:

סדר תרומה

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַפְרְשׁוּן קֳדָמַי

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת

תולדות אהרן. דבר אל בני. סנהדרין לט. ע"ג כג:

רש"י

(ב) ויקחו לי תרומה. לי לשמי: תרומה. הפרשה יפרישו לי מממונם נדבה: ידבנו לבו. לשון נדבה והוא לשון רצון טוב פריזנ"ט בלע"ז (געשענק): תקחו את תרומתי. אמרו רבותינו ג' תרומות אמורות כאן א' תרומת בקע לגלגלת שנעשו

בעל הטורים

ב' ויקחו לי תרומה. פתח דבר אל בני ישראל בלא פיוס כמו דברו על לב ירושלים בשביל שהיה בו חסרון כיס פייסם ואיתא במדרש א"ר אבהו ומה לעשות משכן כבוד ושפרה לישראל אמר דבר אל בני ישראל לשון פיוס

תורת גבריאל

איתא בתד"א, (א"ר פ"ז) כיון שקבלו ישראל עול מלכות שמים בשמחה ואמרו: נעשה ונשמע, מיד אמר הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן, שנאמר: דבר אל בנ"י ויקחו גו' ועשו לי מקדש גו', ע"כ. וצריך לבאר השייכות שיש מזל"ז, והנה נבאר הכ' שבפ' בלק: לא הביט און ביעקב, ולא ראה עמל בישראל, ד' אלהיו עמו, ותרועת מלך בו. עפ"י מה שיבואר לנו (בפ' נצבים) דעל כל

חטאת

חטאת האדם אשר יעשה האדם לחטוא בהנה [מלבד בכופר בעיקר ח"ו] יש לו להאדם התגללות לפטור א"ע מעונש שמים, מדין פשיעה בבעלים, אחרי שמודה באלהותו יתב', הרי בעליו של התורה עמו, ופטור מפשיעת שמירת התורה, וכמש"כ: בעליו עמו לא ישלם, משא"כ הכופר בד' ועובד ע"ז ח"ו, הרי בעליו אין עמו, אז שלם ישלם על אשמתו אשר חטא, ועוד יש טעם אחר לפטור את האדם, עפ"י דברי המד"ר ע"פ ויקחו לי תרומה כו' אני נמכרתי עמה, משל למלך שהיה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה וכו', לפרוש הימנה איני יכול כו' טובה זו עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם כו', כך אמר הקב"ה כו', בכל מקום שאתם הולכים בית אלהים עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש ע"כ [ודברי המד"ר יבואר להלן היטב בדרוש כתר תורה ותבין דברינו יותר].—

וזוהי כ' דברי בלעם: לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, משני טעמים, א) מפני שד' אלהיו עמו ואינם כופרים בו יתב', והוי בעליו עמו, ועוד טעם ב) משום ותרועת מלך בו, כליור רז"ל בבת מלכים שהתחתנה והתרועעה עם המלך, כן נעשה הקב"ה ריע לישראל לדור עמהם ע"י התורה, והוי כבעליו עמו,— אמנם בכדי שלא יהיה כשאל את הפרה ואח"כ שאל את הבעלים דלא הוי שמירה בבעלים, ע"ז רמז התדב"א ואמר דתיכף באותה שעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר להם השית"ב: ויקחו לי תרומה גו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, והוי כשאל בעליה עמה, ובזה יל"פ דרז"ל בפתיחתא דאיכה סי' ב' ע"פ: וצבא תנתן על התמיד בפשע (דניאל, ח,) וצבא אלו המלכיות כו', על התמיד אלו ישראל כו', בפשע, בפשעה של תורה, אימתי המלכות גוזרת גזירה וגזירתה מצלחת בשעה שישראל משליכין ד"ת לארץ, שנאמר: ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה עיי"ש, והכוונה דיש נ"מ בין פשיעה למזיק בכוונה, דמזיק בכוונה חייב אפילו בבעלים (רמב"ם פ"ב מה' שכירות, ה"ג) ולכן על כל דבר פשע שיארע בישראל אפשר שתהיה נגזרת גזירה רעה מהמלכות על ישראל, אבל לא להתקיים אלא להפחידם, וגזירה עבידא דבטלה, ואין בה ממש, אבל אם ח"ו ישראל משליכין ד"ת לארץ, הרי זה כמזיק בכוונה, לזה לא תועיל טענת בעליו עמו, ואז ח"ו המלכות גוזרת ומצלחת שנאמר ותשלך אמת ארצה,—אז—ועשתה והצליחה, והוא מבואר. ועוד יש נ"מ בזה גם לענין העונש עצמו בין פשיעה למזיק דהנה בהתורה יש בה כסף, ויש בה זהב, [וכמו שמפורש במד"ר ריש פרשתנו] וכמש"כ: תפוחי זהב במשכיות כסף, היינו חיצוניותה בפשטות התורה היא נמשלה לכסף ופנימיותה באור רוחניות התורה היא נמשלה לזהב [וכיו"ב פי' הרמב"ם] והנה ארז"ל (ב"ק סג.) אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה, וא"ל הזהרי בו של כסף הוא, הזיקתו משלמת של זהב, דאמר לה מאי הוה ליך גביה דאזקתיה, פשעה בו משלמת של כסף, דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי, נטירותא דדהבא לא קבילי עלי, ע"כ אם ישראל משליכין ח"ו ד"ת לארץ, דהוי כמזיק בכוונה, יענש העושה זאת בעונש גדול [אף בלא דעת שויה וערכה של תורה] בטענה: מאי הוה לך דאזקתיה, אבל אם יהיה רק בדרך פשיעה בעלמא לא יענשו רק בעונש לפי הנגלה וידוע לנו ממנה, דמצינן למימר נטירותא דכספא קבילי עלן, נטירותא דדהבא לא קבילי עלן, שאין ביכולתנו לידע שויה של תורה כפי שהיא באמת. וכמש"כ: לא ידע אנוש ערכה גו' (איוב, כח). ודו"ק:

ויקחו לי תרומה וגו', תקחו את תרומתי וגו', אשר תקחו מאתם וגו', הקשו המפרשים למה כתב לשון ק י ח ה: ויקחו לי תרומה ולא לשון נ ת י נ ה: ויתנו לי

תרומה? עוד קשה שמתחילה אמר שהם בנ"י יקחו, ואח"כ אמר לנכח: תקחו, שאתם תקחו,—ובפ' ויקהל מצינו כתוב בזה"ל: קחו מאתכם תרומה לד' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ד' וגו', וגם זה צריך ביאור, מדוע החליפה התורה מלשון קיחה ללשון הבאה, וגם שינוי הלשון שמתחלה אמר: תרומה לד', ביחס הלמ"ד, ואח"כ אומר: תרומת ד', בסמיכות, וגם כפל הלשון,—ונלפ"ד עפי"מ שהובא בס' שו"ת שם אריה בשם גדול אחד שנתן טעם על מה שכופין על הצדקה אע"ג דהוי מ"ע שמתן שכרה בצדה (עיין תוס' ב"ב, ח:) משום הך דכתב הרמב"ם סוף ה' צדקה, שאין אדם מעני מן הצדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום, וא"כ הוי כזה נהנה וזה לא חסר, דקיי"ל דכופין על מדת סדום, והקשה הגאון המחבר ז"ל א"כ למה אמרו (ב"ק, נז:) שומר אבידה כש"ש משום דלא בעי מיתב ריפתא לעניא, הא לדברי החכם אין זה ריוח ושכר, דבלא"ה לא הוי חסר כלום, ותירץ דזהו הריוח שלו דלא הוה בעי למיתב ריפתא לעניא דמיקרבא הנייתה (וכשארז"ל תענית, כג:) והרויח הטיפול עיי"ש, למדנו מזה דעלם נתינת המעות לצדקה, או שאר דברים מברכת הבית המוכנים, מחוייב האדם ליתן וכופין אותו ע"ז משום מדת סדום, אבל לטרוח להביא אל העני לביתו, או להשתדל להמציא לעני או לבהמק"ד המינים הנדרשים, היינו: שאין בידו אלא מעות, וצריך לקנות בהם פת לעניים, והמינים לבנין ביהמ"ק, שתהיה מיקרבא הנאה, ע"ז אין כופין—והנה האפיקי יהודה בח"ב ביאר ההבדל שבין מלת „את" למלת, „עם" דאת הוא שיתוף נפרד, ועם הוא שיתוף הדבוק [וכן שמעתי אומרים משום רבינו הגר"א זצ"ל שביאר בזה איזה פסוקים בפ' בלק, ואכ"מ.] וע"כ על התורה והמצות שהם חיבור ודיבוק אמיתי לעצמות נשמת האיש הישראלי, וכמש"כ: ואתם הדבקים

בד' אלהיכם וגו' כתוב בהם: תמים תהיה עם ד' אלהיך (ובתהלים יח) ואהי תמים עמו וגו' אבל על כסף וכל חמודי התבל שהם רק בבחינת טפלה להאדם וכמו שארז"ל: את בשרו את הטפל לבשרו, ע"ז אמר מתחילה בגדר אזהרה וציווי: קחו מאתכם פי': הפרישו מאת הטפל לכם תרומה לד', וע"ז יש לכוף למי שלא ירצה ליתן כי כופין אותו על מדת סדום, ואמנם מאשר כי רק י"ג מינים שחשב הכ' המה נחוצים למלאכת המשכן ולא שום דבר, ומי שאין לו מהם שיהיה צריך להחליף ממה שיש לו על אחד מהי"ג דברים הנצרכים, ע"ז אה"כ: כל נדיב לבו,—ברצונו הטוב,—יביאה את תרומת ד' היינו המעות שכבר הפריש מקודם, יחליף וימיר בזהב גו' ותכלת וארגמן וכו', שהם המינים הנצרכים למלאכת המשכן, וכן הוא הכוונה בדברי הכתובים שבפרשתנו, שבא הכתוב להזהיר את האדם מבלי לאמץ את לבבו מתת נדבתו לצדקה, או לצורך בנין בהמ"ק, באשר כי הכל שלו יתב', ומשלו אנו נותנים לו [כמש"א התנא באבות] וכל אשר נתן לו האלהים הוא רק פקדון אצלו להיות סוכן וגזבר ע"ז מאתו יתב' ויוכל לקבל ממנו פרס לצורכו ולורך ב"ב [ולא על מותרות] והמותר יהיה שמור אצלו לתת לכל מי שנצטוה מאת הקב"ה לתת לו: וע"כ תחלת הציווי היה לכל ישראל שיראה כאו"א להפריש ממה שנמצא אצלו בפקדון מאתו ית' תרומה למלאכת המשכן וכליו, אכן מאשר כי לא עצם הדברים הגשמיים הנתונים מיד האדם, המה הנרצים לפניו יתב', כי אם האהבה והרצון מקירות לבות בנ"י המנדבים [וכמו שהאריך בזה המ"מ דדובנא זצ"ל בס' קול יעקב על שה"ש, ע"פ: אפריון עשה לו המלך שלמה וגו', תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלם ע"ש]. ע"כ היה הציווי למרע"ה עצמו עם האנשים אשר השתתפו עמו לקבץ הנדבות שלא יקבל מכל איש, רק מהאיש אשר יתן מנדבת

לבו ורוחו הטהורה, ולא מחמת בושה שמתביישׁ מפני בני אדם אחרים המתנדבים לתת נדבתו בהכרח, אמנם מניין יהיה מרעה"ש יודע אם הוא נותן בנדיבות לב ורצון אמיתי, או מצד ההכרח והבושה מפני אחרים, כי הלא האדם לא יראה רק לעינים, ע"כ נתן לו הקב"ה הסימן הזה שלצורך מלאכת המשכן היה דרוש רק י"ג מינים כמש"כ ברש"י, וממיני המתכות שהם בכלל ששה מינים לא היו נדרשים מהם רק שלשה הנזכרים בהכתוב, ולא ברזל ובדיל ועופרת, וכן מכל המינים נבחרו רק פרטים מיוחדים מהם, ועי"כ האיש אשר התנדב ברוח טהרה להביא, שרתה עליו רוה"ק להביא מן הי"ג מינים הנ"ל, ואם לא היה נמצא אתו השתדל להחליף ממה שיש לו, להביא תרומתו את הנדרש [וכן הוא לשון התרגום יונתן וכל דאשלימת רוחיה בנבואתי' דעמיה] אבל מי שלא הביא ממעמקי לב טהור, רק מפני הבושה, לא נחה עליו רוח ד' להשתדל להביא מן הי"ג מינים הנ"ל, ע"כ לא תקבלו מהם, [ופטר א"ע בטענת אין לי מהי"ג מינים] ועי"כ כתוב: ויבואו כל איש אשר נשאו לבו.—לבו דייקא, ולא מפני הבושה מאחרים,—וכל אשר נדבה רוחו אותו, הביאו את תרומת ד'—הנדרש— למלאכת אוהל מועד וגו'. וזוהי כונת הכתובים שבפרשה: דבר אל בנ"י ויקחו לי תרומה, לי משלי, ולי לשמי. זהו הציווי לבנ"י בכלל, אבל לכם הנני אומר: כי רק—מאת כל איש אשר ידבנו לבו דייקא—תקחו את תרומתי, ולא מאחרים, ושמא תאמרו מאין נוכל להבחין לחדור אל חדרי לב הנותנים, ע"ז הנני נותן לכם סי' מובהק, כי רק,—זאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וגו' ותכלת וגו' ובזה תדעו ותבינו כי כל מי שלא ישתדל להביא נדבתו מן המינים האלה הנדרשים לעצם המלאכה, אות הוא לכם, כי אינו רוצה אלא להשתפק בהידורו לפני אחרים, כי אין לו מהדבר מהמינים הנזכרים, וזהו ג"כ כונת הכ' בויקהל: קחו מאתכם ממה שנמצא אצלכם תרומה לד', אמנם תראו כי כל נדיב לבו באמת יביאה את תרומת ד' בזהב וכסף ונחושת וגו'. וק"ל:

ויקחו לי תרומה וגו' תקחו את תרומתי וגו'. ע"ד שינוי הלשון מנסתר לנוכח, ומתחילה א"כ: תרומה, ואח"כ אומר: תרומתי—יל"פ עפי"מ דאיתא בילקוט ר"פ תרומה כי שרתה ברכה בנדבת המשכן, והראיה כי כל מלאכת המשכן הביאו לשני בקרים כמש"כ: והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר, והאיך יתכן להיות כן? מלמד שניתנה ברכה בתרומת המשכן. וכן איתא בזוה"ק, ויל"פ הטעם לפי שנמצאו מבנ"י שלא היה ביכולתם לתת נדבה לתרומת המשכן. וכמשארז"ל (חולין ז.) ישראל קדושים הן, יש שרוצה ואין לו, נתן הסי"ת את ברכתו עבורם, וזהו שא"כ: דבר אל בנ"י ויקחו—שיפרישו—לי תרומה—לשמי—אך מאת כל איש אשר ידבנו לבו—לתת, ואין ביכולתו למלאות רצונו ותשוקת לבו, הנה בעבורו—תקחו את תרומתי, כלומר: תרומה שלי, שאני אצוה את ברכתי בגינו. ובזה יתפרש גם הכתוב שבפ' ויקהל: ויאמר משה אל כל עדת בנ"י לאמר, זה הדבר אשר צוה ד'—אתם העשירים, אשר נמצא אתכם כל היקר הנדרש למלאכת הקדש,—הנה קחו מאתכם—ותנו—תרומה לד', וכל נדיב לבו—היינו מי שלבו מתנדב ורוצה לתת, ואין לו—הנה הוא—יביאה את—תרומת ד'—שהקב"ה יתן בעדו זהב וגו':

ובזה י"ל הקושיא המפורסמת ע"ד סתירת דברי רז"ל דבגמ' (ר"ה, יח.) אמרז"ל ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית א'—ובמד"ר איכה (בפ' טומאתה בשוליה) אמרז"ל שקשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה יותר מחורבן בהמ"ק כו'.—ועוד יל"ד בזה מדוע הוסיפו במד"ר לשון:

לפני

אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל־־גְּבַר דְּיִתְרְעֵיהּ לִבֵּיהּ תִּסְּבוּן יָת־אַפְרָשׁוּתִי׃ ג וְדָא אַפְרָשׁוּתָא דְּתִסְּבוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃ ד וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמְעַזֵּי׃ ה וּמַשְׁכֵי דִּדְכְרֵי מְסַמְּקֵי

כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת

רש"י

מהם האדנים כמו שמפורש באלה פקודי. וא' תרומת המזבח בקע לגלגלת לקופות לקנות מהן קרבנות צבור. ואחת תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד שהתנדבו. י"ג דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה כשתדקדק בהם: (ג) זהב וכסף ונחשת וגו'. כלם באו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו חוץ מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר שנא' (שמות לח) וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגלגלת וגו' ושאר הכסף הבא שם בנדבה עשאוהו לכלי שרת: (ד) ותכלת. צמר צבוע בדם חלזון וצבעו ירוק. (יבמות ד מנחות מד): וארגמן. צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשתן: ועזים. נוצה של עזים לכך ת"א ומעזי דבר הבא מן העזים ולא עזים עצמן שתרגום של עזים עזיא: (ה) מאדמים. צבועות היו אדום לאחר עבודן:

בעל הטורים

הדוחקים את ישראל ונוטלים את ממונם מה תהא עליהם. תרומה אותיות מ' תורה שהתורה שניתנה למ' יום הוא לאוכלי תרומה. כדאיתא דאמרינן לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן שניה לה לאוכלי תרומה וזהו ויקחו לי לשמי שכל מי שעוסק בתורה כאילו לוקח לי שאין לו להקב"ה בעולם אלא ד' אמות של הלכה בלבד וע"כ סמך פרשת ויקחו לי תרומה לפ' של תורה: ויקחו לי תרומה. שבו לי מקום מקדש אחד מנ' שבהר הבית כמו תרומה שהוא א' מנ' שהרי הר הבית היה ת"ק על ת"ק ומקום העזר היה ק' על נ' שהוא א' מנ' של ת"ק על ת"ק: סמך לילה לויקחו לי תרומה רמז זמן אכילת תרומה בלילה כדתנן משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן שהיא צאת הכוכבים: ויקחו לי. לי עולה מ' היינו עין יפה אחד ממ': מאת כל. כל עולה נ' היינו

תורת גבריאל

לפני הקב"ה, ובגמ' דר"ה איתא, ולפי הנ"ל יבואר אל נכון, דהנה המשכן [וכן הבהמ"ק] הנה גופו החיצוני שהיה מדברים גשמיים זהב וגו', בו השתתפו עדת בנ"י עם השי"ת בהוספת ברכתו במעשה ידיהם, אמנם בפנימיותו ועיקר קדושתו, אי אפשר לבו"ד להשתתף בה, כי אם הוא לבדו יתברך שמו ויכוננהו, בהשרותו זיו שכינתו בתוכו, וימלאהו מהוד קדושתו, כנשמה הממלאה את הגוף [וכמו שהמשילו חז"ל (ברכות, י.) את הנשמה אל הקב"ה] וכן אה"כ (שמות, מ.) וכבוד ה' מלא את המשכן, (ובמ"א, ז.) כי מלא כבוד ה' את בית ה', וע"כ כשנשרף נוכל לכנות שהיה לו יתב' כביכול הפסד תלת ריבעי היינו: המחצית שהיה לו בגשמיותו של המשכן והמקדש החיצוני, וכל החלק הפנימי הרוחני שהיה שלו לבדו, כמו הנשמה שבתוך הגוף, אבל בסילוקן של צדיקים, הנה הכל מתיחס לו לבדו, כמו שאומרים בסליחות, הנשמה לך, והגוף שלך—נמצא שכל ההפסד נוגע לו לבדו ית'—וזהו דרז"ל: הנה לפי הרגשתנו

באבידת

תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ ו שֶׁמֶן
לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ ז אַבְנֵי־שֹׁהַם
וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃
ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי
בְּתוֹכָם׃ ט כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי
מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית
הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו

וּמַשְׁכֵי סַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין׃
ו מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמַיָּא
לְמִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת
בּוּסְמַיָּא׃ ז אַבְנֵי בוּרְלָא
וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָה
בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא׃
ח וְיַעְבְּדוּן קֳדָמַי מַקְדְּשָׁא
וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן׃
ט כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ
יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת דְּמוּת

תולדות אהרן. תחשים. שבת כח: ועשו לי מקדש. עירובין ב. כתובות סב. שבועות יז. תמורה לא: ככל אשר אני מראה. סנהדרין יו. שבועות שם ויד:

בעל הטורים

בגימטריא א׳ מג׳: מאת כל. ר״ת עולה ב׳ הויות מין רעה א׳ מס׳: אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. בגימט׳ אף בני ישראל יהיו תורמין לא הגויים. תקחו את תרומתי. ולא אמר תקח שאין נותנין צדקה בפחות מג׳. תקחו. בגימט׳ בניה קחו: (ו) שמן למאר. חסר דלא״ו לומר הוא צריך וי״ב דברים כמנו כאן וכן יב י״ב מיני מלבושים ביחזקאל ואנעלך תחש וגו׳ ואעדך עדי וגו׳ וכשחטאו ישראל בעגל אבדו י״ב מלבושים כדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים ונזכית אני י״ג מינים שהתנדבו הוזי נהם י״ג: (ח) ושכנתי. רמז לבית ראשון ושני ת״י שנים וכן ואתה קדוש יושב תהלות ישראל קדוש עולה ת״י במנין קדוש היה תהלות בישראל י״ב כו אותיות ישני ת״כ רמז נת״כ שנים של בית שני: (ט) מראה. בגימט׳ גבריאל מלמד שהיה חגור כמין פסיקיא של עור ומראה למשה תבנית המשכן ותבנית כל כליו: וכן תעשו. ב׳ הכא ואידך וכן תעשו דגדעון בזכות אלו הכלים עמד גדעון וכן כל מעשה דגדעון היה כנגד עבודת המשכן וכליו. נתן הלפידים כנגד המנור וכות אלו הכלים. ישראל

רש״י

תחשים. (שבת כח) מין חיה ולא היתה אלא לשעה והרבה גוונים היו לה לכך מתרגם ססגונא ששש ומתפאר בגוונין שלו: ועצי שטים. ומאין היו להם במדבר פירש רבי תנחומא יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר והביא ארזים למצרים ונטעם וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים: (ו) שמן למאר. שמן זית זך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו והוצרכו לו בשמים כמו שמפורש בכי תשא: ולקטרת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב ובקר כמו שמפורש בואתה תצוה ולשון קטרת העלאת קיטור ותמרות עשן: (ז) אבני שהם. שתים הוצרכו שם לצורך האפוד האמור בואתה תצוה: מלאים. על שם שעושין להם בזהב מושב כמין גומא ונותנין האבן שם למלאות הגומא קרויים אבני מלואים ומקום המושב קרוי משבצות: לאפד ולחשן. אבני השהם לאפד ואבני המלואים לחשן וחשן ואפד מפורשים בואתה תצוה והם מיני תכשיט: (ח) ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדושה: (ט) ככל אשר אני מראה אותך. (מנחות כט) כאן את תבנית המשכן. המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו ועשו לי מקדש ככל

תורת גבריאל

באבידת שני הדברים, י״ל כי לפנינו מהם גורמת לנו ת״ו רשות רבים, אבל בקולא הפסד מיתתן של צדיקים—שזה לפני הקב״ה נוכל לומר שקשה לפניו כשזה כשריפת בית ה׳, כי אבידת כאו״א סילוקן של צדיקים—ר״ל: שהפסדו

כסיגין

וְכֵ֖ן תַּעֲשֽׂוּ׃ ס
י וְעָשׂ֥וּ אֲר֖וֹן עֲצֵ֣י שִׁטִּ֑ים אַמָּתַ֨יִם וָחֵ֜צִי אָרְכּ֗וֹ וְאַמָּ֤ה וָחֵ֙צִי֙ רָחְבּ֔וֹ וְאַמָּ֥ה וָחֵ֖צִי קֹמָתֽוֹ׃
יא וְצִפִּיתָ֤ אֹתוֹ֙ זָהָ֣ב טָה֔וֹר מִבַּ֥יִת וּמִח֖וּץ תְּצַפֶּ֑נּוּ וְעָשִׂ֧יתָ עָלָ֛יו זֵ֥ר זָהָ֖ב סָבִֽיב׃

כָּל-מָנוֹהִי וְכֵן תַּעְבְּדוּן׃
י וְיַעְבְּדוּן אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֻרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ׃
יא וְתַחְפֵּי יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי מִגָּו וּמִבָּרָא תַּחְפִּנֵּהּ וְתַעְבֵּד עֲלוֹהִי זֵיר דִּדְהַב סְחוֹר

תולדות אהרן. ועשו ארון. יומא ג עב. סוכה ה: אמתים וחצי. סנהדרין כט: זר: יומא עב:

רש"י

אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. (סנהדרין טז שבועות יד) לדורות אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה כתבנית אלו תעשו אותם (תוספתא שבת נח) ואם לא היה המקרא מחובר למעלה הימנו לא היה לו לכתוב וכן תעשו אלא כן תעשו והיה מדבר על עשיית אוהל מועד וכליו: (י) ועשו ארון. כמין ארונות שעושים בלא רגלים עשויים כמין ארגז שקורין אישקרי"ן (שריין סראנק) יושב על שוליו: (יא) מבית ומחוץ תצפנו. (יומא עב) שלשה ארונות עשה בצלאל ב' של זהב וא' של עץ וד' כתלים ושולים לכל אחד ופתוחים מלמעלה. נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ וחפה שפתו העליונה בזהב נמצא מלופה מבית ומחוץ (עם תנחומא שיר רבה): זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב למעלה משפתו שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי עד שעלה למול עובי הכפורת ולמעלה הימנו משהו וכשהכפורת שוכב על עובי הכתלים

בעל הטורים

האשמורה התיכונה להזכיר זכות עבודת המקדש שאז היו תורמין את המזבח והוא העבודה הראשונה שהיו עושים בהם ביום: י' ועשו ארון. בכולם כתיב ועשית חוץ מהארון דכתיב ועשו שכל הכלים עשה משה כיולא בהן חוץ מהארון: ארון אותיות אורן שיש בה אורן של ישראל ואותיות נורא כי הוא אש אוכלה. ארון בגימ' נזר שכתר תורה עולה על כל הכתרים לכן כתיב ועשית עליו זר זהב ובשולחן כתיב ועשית לו לומר שכתר תורה עולה על שאר הכתרים: אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו. כל מדותיו היו שבורות בחצאי אמות לומר שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו: ועשו ארון. י' פרשיות מתחילין בעשייה כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם: (יא) זהב טהור מבית ומחוץ. ב' דזהב עם טהור מבית ומחוץ בגי' הנה החכם יהיה תוכו

תורת גבריאל

בשילוקן, הוא יותר מהפסדו—בחורבן בהמ"ק, וד"ל: —

ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו, הנה כל המדות שבארון לא היה באמות שלימות, ומדות השולחן היה באמות שלימות. אמתים ארכו ואמה רחבו, ורק קומתו היה ג"כ אמה וחצי, והכונה בזה נראה מאשר כי הארון היה נעשה בשביל הלוחות שבו, והיה מרמז לתורה, והשלחן על העושר והפרנסה, ע"כ באו לרמז שבעניני השגת התורה וקניני הרוחניות, יראה האדם א"ע תמיד כי לא נשתלם עדנה, וכי הוא עומד תמיד עד חציו, וכמו שדרז"ל ע"פ כל עמל האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא (קהלת ו'), לפי שהנפש הזו יודעת שכל מה שהיא יגעה לעצמה היא יגעה לפיכך אינה שבעה" למלות ומע"ט כו', למה"ד לעירוני שנשא בת מלכים, אעפ"י שמאכילה

יב וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת
זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית:
יג וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: יד וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם:
טו בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים
לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ: טז וְנָתַתָּ אֶל־
הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן
אֵלֶיךָ: שני יז וְעָשִׂיתָ כַפֹּרֶת
זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ

סְחוֹר: יב וְתַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע
עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן עַל אַרְבַּע
זָוְיָתֵהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל־
סִטְרֵהּ חַד וְתַרְתֵּין עִזְקָן
עַל־סִטְרֵהּ תִּנְיָנָא: יג וְתַעְבֵּד
אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי
יָתְהוֹן דַּהֲבָא: יד וְתָעֵל יָת־
אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי
אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת־אֲרוֹנָא
בְּהוֹן: טו בְּעִזְקָתָא דַּאֲרוֹנָא
יְהוֹן אֲרִיחַיָּא לָא יִעְדּוֹן מִנֵּהּ:
טז וְתִתֵּן בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא
דִּי אֶתֵּן לָךְ: יז וְתַעְבֵּד
כַּפֻּרְתָּא דִּדְהַב דְּכֵי תַּרְתֵּין

תולדות אהרן. בטבעת. יומא עב: לא יסרו. שם. סכות כב:

רש"י

עולה הזר למעלה מכל עובי הכפורת כל שהוא והוא סימן לכתר תורה: (יב) ויצקת. ל' התכה כתרגומו: פעמתיו. כתרגומו זויתיה. ובזויות העליונות סמוך לכפרת היו נתונות שתים מכאן ושתים מכאן לרחבו של ארון והבדים נתונים בהם וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין בד לבד שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם וכן מפורש במנחות בפ' שתי הלחם: ושתי טבעת על צלעו האחת. הן הן ד' טבעות שבתחלת המקרא ופירש לך היכן היו והוי"ו זו יתירה היא ופתרונו כמו שתי טבעות ויש לך לישבה כן ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת: צלעו. צדו: (יג) בדי. מוטות: (טו) לא יסרו ממנו. (יומא עב) לעולם: (טז) ונתת אל הארון. כמו בארון: העדת. התורה שהיא לעדות ביני וביניכם שצויתי אתכם מצות הכתובות בה: (יז) כפרת. כסוי על הארון שהיה פתוח מלמעלה ומניחו עליו כמין דף:

תורת גבריאל

כל מעדני עולם, אינו יוצא יד"ח למה שהיא בת מלכים, כך כל מה שיפעל האדם עם הנפש אינו יוצא יד"ח, למה שהיא מלמעלה עיי"ש, אבל בקניני העוה"ז צריך האדם לאחוז במדת ההסתפקות, שיהיה שמח בחלקו אשר נתן לו הקב"ה, וכמש"א יעקב אע"ה: כי חנני ה' וכי יש לי כל, אך אם כוונתו לש"ש ע"ז יש לו הרשות להרבות הון ועושר, וכמש"כ באיזה מקומות לפרש הכתוב מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, ודרז"ל למטה מן השמש הוא דאין לו

אבל

וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ׃ יח וְעָשִׂיתָ
שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה
תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת
הַכַּפֹּרֶת׃ יט וַעֲשֵׂה כְּרוּב אֶחָד
מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה
מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־
הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו׃
כ וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם
לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־
הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו

אונקלוס

אַמִּין וּפַלְגָּא אֻרְכַּהּ וְאַמְּתָא
וּפַלְגָּא פְּתָיַהּ׃ יח וְתַעְבֵּד
תְּרֵין כְּרוּבִין דִּדְהַב נְגִיד
תַּעְבֵּד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי
כַפֻּרְתָּא׃ יט וְעִבֵּד כְּרוּבָא
חַד מִסִּטְרָא מִכָּא וּכְרוּבָא־
חַד מִסִּטְרָא מִכָּא מִן־כַּפֻּרְתָּא
תַּעְבְּדוּן יָת־כְּרוּבַיָּא עַל־
תְּרֵין סִטְרוֹהִי׃ כ וִיהוֹן
כְּרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְפֵיהוֹן
לְעֵלָּא מְטַלִּין בְּגַדְפֵיהוֹן
עַל־כַּפֻּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד
לָקֳבֵל־חַד לָקֳבֵל־כַּפֻּרְתָּא

תולדות אהרן. כרבים. חגיגה יג: והיו הכרבים. סוכה ה: ופניהם איש. ב"ב צט:

רש"י

אמתים וחצי ארכה. כארכו של ארון ורחבה כרחבו של ארון ומונחת על עובי הכתלים הארבעה ואע"פ שלא נתן שיעור לעוביה פירשו רבותינו שהיה עוביה טפח (סוכה ה): (יח) כרבים. דמות פרצוף תינוק להם: מקשה תעשה. שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים שקורין שולדרי"ן אלא הטיל זהב הרבה בתחלת עשיית הכפרת והכה בפטיש ובקורנס באמצע וראשין בולטין למעלה וצייר הכרובים בבליטת קצותיו. מקשה בטדי"ץ בלעז (געהאממערט). כמו (דניאל ה ו) דא לדא נקשן: קצות הכפרת. ראשי הכפרת: (יט) ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה לכך הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפרת. עצמה תעשה את הכרובים זהו פירושו של מקשה תעשה אותם שלא תעשם בפני עצמם ותחברם לכפרת: (כ) פרשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוכבים אלא פרושים וגבוהים למעלה אצל ראשיהם שיהא י' טפחים בחלל שבין הכנפים

בעל הטורים

כפרי: (יח) שנים כרובים. ופניהם איש אל אחיו כמו שני חברים שנושאין ונותנין בדברי תורה: כרובים. בגימ' מראה כבוד: כרבים. כרבית. כי נער ישראל ואוהבהו: שני כרובים. בגימטריא אברהם יצחק ויעקב שהיו שם כדי להזכיר זכות אבות: (יט) הכרובים. ג'

תורת גבריאל

אבל [אם כוונתו להגדיל מעשיו לצורך] למעלה מן השמש יש לו יתרון, ועי"ז רמזה התוה"ק כי לענין הקומה, יוכל לחשוב כי רק אמה וחצי קומתו למען יעלה במעלות יותר, וד"ל:

ופניהם איש אל אחיו, בגמרא (ב"ב, צט.) הקשו מהא דכתיב (דה"ב, ג.) ופניהם לבית ומשני ל"ק כאן בזמן שישראל עושין רצונו ש"מ, כאן בזמן שאין ישראל עושין רש"מ עיי"ש, והקשו המפרשים [והריטב"א ביומא, נד, מכללם] מהא דאמרינן (יומא, נד.) שבשעה שנכנסו עכו"ם להיכל מצאו הכרובים מעורין זה בזה, והלא בשעת החורבן לא היו אז עושין רצש"מ, והאיך היה מעורין, עיי"ש. והנ"ל ליישב עפ"י ד' התוס' ישנים שם בד"ה ומראין להם

אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים׃
כא וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן
מִלְמָעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־
הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃
כב וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי
אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

יְהוֹן אַפֵּי כְרוּבַיָּא׃ כא וְתִתֵּן
יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא
מִלְּעֵלָּא וּבַאֲרוֹנָא תִּתֵּן יָת
סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ׃
כב וְאֶזְמֵן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן
וַאֲמַלֵּל עִמָּךְ מֵעִלָּוֵי כַּפֻּרְתָּא
מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא דִּי עַל
אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא יָת כָּל
דִּי אֲפַקֵּד יָתָךְ לְוָת בְּנֵי

תולדות אהרן, אל הכפרת. סוכה ה: ונועדתי לך. ר"ה לא. סנהדרין ז. הוריות יב:

בעל הטורים

כנגד ג' אבות: (כב) ונועדתי. ב' במסורה ונועדתי לך. ונועדתי שמה לבני ישראל. זהו שדרשו אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיינו דבר ונקדש בכבודי אמר משה לאהרן יודע הייתי שיתקדש

רש"י

לכפרת כדאיתא בסוכה (דף ה): (כא) ואל הארן תתן את העדת. לא ידעתי למה נכפל שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות. ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפרת יתן תחלה העדות לתוכו ואח"כ יתן את הכפרת עליו וכן מצינו כשהקים את המשכן נאמר (שמות מ) ויתן את העדות אל הארון ואח"כ ויתן את הכפרת על הארן מלמעלה: (כב) ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך: ודברתי אתך מעל הכפרת. ובמקום אחר הוא אומר (ויקרא א) וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר זה המשכן מחוץ לפרכת נמצאו שני כתובים מכחישים זה את זה בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם (במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת וגו' משה היה נכנס למשכן וכיון שבא בתוך הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד: ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי וי"ו

תורת גבריאל

להם שהם מעורין שהקשו אמאי לא חשיב להו בפ"ק (כא.) בהדי ניסי בראשי כו' וי"ל שאותם שהיו מעורין זה בזה לא חשיב נס שכך עשאן שלמה כו', עיי"ש, וכן כ' הרשב"ש בב"ב שם, וז"ל: ומתחלה כך נעשו פא"פ כדי שתשרה שכינה בישראל וישראל יעשו רצונו של מקום, עיי"ש, ולא"כ עיקר הנס דכרובין היה הא דהפכו פניהם אל הבית [בשעה שלא היו עושין רצונו של מקום] אבל בעת שהיו פניהם איש אל אחיו לא נחשב לנס דכן עשאם שלמה, וכל זה היה מצד קדושת הבית כ"ז שהקב"ה השרה שכינתו בתוכו, אמנם בעת החורבן שירדה קדושת המקדש, והניסים והשכינה הלכה משם. נשארו הכרובים על מתכונתן בתחילת עשייתן מעורין זה בזה:

אל הכפרת יהיו פני הכרובים. לכאורה הוא יתור לשון, ויתכן לפרש שאעפ"י שאמר מקודם — ופניהם

כג וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ כד וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃ כה וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב׃ כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת

יִשְׂרָאֵל׃ כג וְתַעְבֵּד פָּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אֻרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ׃ כד וְתַחֲפֵי יָתֵהּ דְּהַב דְּכֵי וְתַעְבֵּד לֵהּ זֵיר דִּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃ כה וְתַעְבֵּד לֵהּ גְּדַנְפָא רוּמֵהּ פֻּשְׁכָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתַעְבֵּד זֵיר־דִּדְהַב לִגְדַנְפֵהּ סְחוֹר סְחוֹר׃ כו וְתַעְבֵּד לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן יָת־עִזְקָתָא

תולדות אהרן. ועשית לו. סוכה ה:

רש"י

זו יתירה וטפלה וכמוהו הרבה במקרא וכה תפתר ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל הוא: (כג) קמתו. גובה רגליו עם עובי השלחן (פסחים קט): (כד) זר זהב. סי' לכתר מלכות שהשולחן שם עושר וגדולה כמו שאומרים שלחן מלכים: (כה) מסגרת. כתרגומו גדנפא ונחלקו חכמי ישראל בדבר י"א למעלה היתה סביב לשולחן כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים וי"א למטה היתה תקועה מרגל לרגל בארבע רוחות השולחן ודף השולחן שוכב על אותה מסגרת: ועשית זר זהב למסגרתו. הוא זר האמור למעלה ופי' לך כאן שעל המסגרת היתה:

בעל הטורים

המשכן בקרושיו כל מקום והייתי כנור ביתקדש בנו ומהיכן ידע מכאן שאמר לו ונועדתי לך פי' על ידך על כן כאן כתיב ונועדתי לך ולקמן ונועדתי שמה לבני ישראל: מבין שני הכרובים. ר"ת מבה: (כד) ועשית לו זר זהב. בגימט' דוד שהוא יזכה לזר של מלכים:

תורת גבריאל

ופניהם איש אל אחיו—זהו רק להוציא שלא יהיו פניהם אל הבית (כב"ב, לט.) אבל עכ"ז נלטוה שלא יעמדו בפניה זקופות איש אל אחיו—רק יהיו פניהם כפופות מעט למטה אל הכפורת אשר על הארון מלמטה ששם העדות, וכיו"ב מצאתי אח"כ בא"ע שדעתו נוטה לפירוש הזה:

ועשית שלחן וגו' וצפית אותו זהב טהור, ועשית לו זר זהב סביב ועשית לו מסגרת וגו', ועשית זר זהב למסגרתו סביב וגו', ועשית קערותיו וגו', זהב טהור תעשה אותם, והנה לפי פי' הספורני היו שני זירים: אחד על השלחן מלמעלה ואחד על המסגרת למטה, [אשר המה נחשבין בגמ' (יומא, עב:) לאחד] לכן הוצרך הכתוב לכתוב שני פעמים, אבל לרש"י ז"ל שפי' שהוא הזר האמור למעלה, ופירש לך כאן שעל המסגרת היתה, צריכין אנו לפרש שע"כ הזכירו בתחלה לסמוך אותו אל הקודם לו לאמר שרק הצפוי היה מזהב טהור אבל הזר היה זהב כתם, ואך הכלים אשר על השלחן היו ג"כ זהב טהור—ואת זה מצאתי בס' פענח רזא על הכ': מבית ומחוץ תצפנו האמור בעשיית הארון, מכאן שבשאר כלים דלא כתיב בהו הכי, לא היה הצפוי רק מצד אחד, כגון השלחן

היה

אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו׃ כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃
כח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ כט וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוֹתָיו

עַל אַרְבַּע זָוְיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי׃ כז לָקֳבֵל גְּדַנְפָא יְהֶוְיָן עִזְקָתָא לְאַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת־פָּתוֹרָא׃
כח וְתַעְבֵּד יָת־אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וִיהוֹן־נָטְלִין בְּהוֹן יָת־פָּתוֹרָא׃ כט וְתַעְבֵּד מְגִיסוֹהִי וּבָזִיכוֹהִי וְקַסְוָתֵהּ

תולדות אהרן. ועשית קערתיו. מנחות צז:

רש"י

(כז) לעמת המסגרת תהיין הטבעת. ברגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת: לבתים לבדים. אותן טבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים: לבתים. לצורך בתים: לבדים. כתרגומו לאתרא לאריחיא: (כח) ונשא בם. ל' נפעל יהיה נשא בם את השלחן: (כט) ועשית קערתיו וכפתיו. קערותיו זה הדפוס שהיה עשוי כדפוס הלחם והלחם היה עשוי כמין תיבה פרוצה משתי רוחותיה שולים לו למטה וזוקף מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים ולכך קרוי לחם הפנים שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן לצדי הבית מזה ומזה ונותן ארכו לרחבו של שולחן וכותליו זקופים כנגד שפת השולחן והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס ברזל. בשל ברזל הוא נאפה וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן ואותו דפוס קרוי קערה: וכפתיו. בזיכין שנותנין בהם לבונה שתים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות שנא' (ויקרא כד) ונתת על המערכת לבונה זכה: וקשותיו. הן כמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן דוגמתן עשה של זהב ומסדר ג' על ראש כל לחם שישב לחם האחד על גבי אותן הקנים ומבדילין בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"א: ומנקיותיו. תרגומו ומכילתיה הן סניפין כמין יתדות זהב עומדין בארץ וגובהים עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד

תורת גבריאל

היה מלופה משל גבו למעלה, חוץ כל השלחן מחובר לא נלמוד על צפוי לא
דבר עגול כגון בדים ועמודים שהיו היה רק מעלי שטים בלבד *) והכ"מ
מלופים סביב ע"כ, ומזה נראה דמסגרת להאריך יותר בזה:

ועשית

נחל גבים. ובזה יל"פ דברי הגמ' (חגיגה, כו:) דאמרי על הא דפריך התם ותיפוק ליה משום ציפוי [ופרש"י ותיפוק ליה דמקבל טומאה ואפי' עשוי לנחת משום ציפויו שהוא של מתכת וכו', עיי"ש] וכי תימא כאן בציפוי עומד, כאן בציפוי שאינו עומד, הא בעי מיניה ר"ל מריו"ח בציפוי עומד, או בציפוי שאינו עומד בחופה את לבזבזיו או באינו חופה את לבזבזיו, וא"ל לא שנא בציפוי עומד כו' ל"ש בחופה את לבזבזיו ול"ש באינו חופה כו' עיי"ש. ומעודי לא הבנתי מאי שואלי' לחך שאלה דחופה את לבזבזיו להכא, הגם לפי הנ"ל דבהשלחן לא היה חופה את לבזבזיו [וזהו המסגרת כמש"כ רש"י מנחות צז. ד"ה עי' ד"ה לבזבזין] יהיה מקשה לי אה"נ: דילמא משום דאינו חופה הלבזבזין לא הוי הציפוי ככלי מתכות ע"כ מקיים דברי ר' יוחנן בתרתי, וק"ל:

אונקלוס	
וּמְכִילָתֵהּ דְּיִתְנְסַךְ בְּהֵין דְּהַב דְּכֵי תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃ ל וְתִתֵּן עַל־פָּתוֹרָא לְחֵם אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִירָא׃ לא וְתַעְבֵּד מְנַרְתָּא דִּדְהַב דְּכֵי נְגִיד תִּתְעֲבֵד מְנַרְתָּא שִׁדַּהּ וּקְנַהּ כַּלִּידָהָא חֵיזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא מִנַּהּ	וּמְנַקִּיֹּתָיו אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד׃ פ לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ

תולדות אהרן. ונתת על. מנחות צו: לחם פנים. שם עו: ועשית מנרת. סוכה ג. מנחות כח. עקידה שער א: מקשה. מנחות כח פח:

רש"י

גובה מערכת הלחם ומפוצלים שנה (הרא"ם גורס חמשה) פצולים זה למעלה מזה וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישברו ולשון מכילתיה סבלותיו כמו גלאתי הכיל. אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין ויש מחכמי ישראל אומרים (מנחות נו) קשותיו אלו סניפין שמקשין אותו ומחזיקים אותו שלא ישבר: ומנקיתיו. אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש אבל אונקלוס שתרגם מכילתיה היה סובר כדברי האומר מנקיות הן סניפין: אשר יסך בהן. אשר יכוסה בהן ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך שהיו עליו כמין סכך וכסוי וכן במקום אחר הוא אומר (במדבר ד) ואת קשות הנסך. וזה וזה יוסך והנסך ל' סכך וכסוי הם: (ל) לחם פנים. שהיה לו פנים כמו שפירשתי ומנין הלחם וסדר מערכותיו מפורשים באמור אל הכהנים: (לא) מקשה תיעשה המנרה. שלא יעשנה חוליות ולא יעשה קניה ונרותיה איברים איברים ואחר כך ידביקם כדרך הצורפים שקורין שולדרי"ן אלא כולה באה מחתיכה אחת ומקיש בקורנס וחותך בכלי האומנות ומפריד הקנים אילך ואילך: מקשה. תרגומו נגיד ל' המשכה שממשיך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס ולשון מקשה מכת קורנס בטדי"ן בלעז (געהאממערט) כמו (דניאל ה) דא לדא נקשן: תיעשה המנרה. (תנחומא) מאליה לפי שהיה משה מתקשה בה. אמר לו הקב"ה השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה לכך לא נכתב תעשה (מנחות כט): ירכה. הוא הרגל של מטה העשויה כמין תיבה ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה: וקנה. הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך זקוף כלפי מעלה ועליו נר האמצעי עשוי כמין בזך לצוק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה. הן כמין כוסות שעושין מזכוכית ארוכים וקצרים וקורין להם מדירנ"ש ואלו עשויין מזהב ובולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהם הכתוב ולא היו בה אלא לנוי: כפתריה. כמין תפוחים היו עגולין סביב בולטין סביבות הקנה האמצעי כדרך שעושין למנורות שלפני השרים וקורין להם פומיל"ש ומנין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בולטין ממנה וכמה חלק שבין כפתור לכפתור: ופרחיה. ציורין עשויין בה כמין פרחים:

בעל הטורים

(לא) ועשית מנורת. ז"פ כתיב מנורה בלישנא כנגד ז' רקיעים וז' ארצות ואין בפ' מנורה אות סמ"ך וכן במעשה בראשית נאמר במקום נר אין שטן ואין מזיק ובזכות נר מצוה ותורה אור סותם פיו של שטן מלהסטין:

מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ לב וְשִׁשָּׁה קָנִים
יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי
מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי
מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ לג שְׁלֹשָׁה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד
כַּפְתֹּר וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר
וָפָרַח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים
מִן־הַמְּנֹרָה׃ לד וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ
וּפְרָחֶיהָ׃ לה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי

אונקלוס

יְהוֹן: לב וְשִׁתָּא קְנִין נָפְקִין
מִסִּטְרַהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנַרְתָּא
מִסִּטְרַהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי
מְנַרְתָּא מִסִּטְרַהּ תִּנְיָנָא:
לג תְּלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין
בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשַׁן
וּתְלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין
בְּקַנְיָא חַד חֵזוּר וְשׁוֹשַׁן כֵּן
לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן־
מְנַרְתָּא: לד וּבִמְנַרְתָּא
אַרְבְּעָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין
חֵזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא: לה וְחֵזוּר
תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר
תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחֵזוּר

תולדות אהרן, ישעיה. מנחות כח: שלשה גבעים. שם: ארבעה גביעים. יומא נב. מנחות י כח:

רש"י

ממנה יהיו. הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת ולא יעשם לבדם וידביקם:

(לב) יוצאים מצדיה. לכאן ולכאן באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה שהוא קנה האמצעי ויוצאין מתוך קנה האמצעי זה למעלה מזה התחתון ארוך ושל מעלה קצר הימנו והעליון קצר הימנו לפי שהיה גובה ראשיהן שוה לגובהו של קנה האמצעי השביעי שממנו יוצאים הששה קנים:

(לג) משקדים. כתרגומו מצויירים היו כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקורין ניל"ר: ושלשה גבעים. בולטין מכל קנה וקנה: כפתר ופרח. היה לכל קנה וקנה:

(לד) ובמנרה ארבעה גבעים. בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים אחד בולט בה למטה מן הקנים והג' למעלה מן יציאת הקנים היוצאים מצדיה: משקדים כפתריה ופרחיה. (יומא נב) זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע. אין ידוע אם גביעים משוקדים או משוקדים כפתריה ופרחיה:

(לה) וכפתר תחת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך. כך שנינו במלאכת המשכן (מנחות כח) גובהה של מנורה י"ח טפחים הרגלים והפרח ג' טפחים הוא הפרח האמור בירך שנאמר (במדבר ח) עד ירכה עד פרחה וטפחיים חלק וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עצמה שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה למדנו שהיה בקנה שני כפתורים ושני פרחים לבד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן שנאמר וכפתור תחת שני הקנים וגו' וטפחיים חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה וטפח חלק וטפח כפתור וב' קנים יוצאים ממנו וטפח חלק וטפח כפתור וב' קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולין

כנגד

הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־
שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת
הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃
לו כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה
יִהְיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב
טָהוֹר׃ לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ
שִׁבְעָה וְהֶעֱלָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ וְהֵאִיר
עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ לח וּמַלְקָחֶיהָ
וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ לט כִּכָּר
זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת
כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ מ וּרְאֵה

אונקלוס

תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ לְשִׁתָּא
קְנִין דְּנָפְקִין מִן־מְנָרְתָּא׃
לו חֵזוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן מִנַּהּ
יְהוֹן כֻּלַּהּ נְגִידָא חֲדָא דִּדְהַב
דְּכֵי׃ לז וְתַעְבֵּד יָת בּוֹצִינָהָא
שִׁבְעָא וְתַדְלֵיק יָת בּוֹצִינָהָא
וִיהוֹן מְנַהֲרִין עַל־קֳבֵל
אַפָּהָא׃ לח וְצִבְיָתָהָא
וּמַחְתִּיָתָהָא דִּדְהַב דְּכֵי׃
לט כִּכְּרָא דִּדְהַב דְּכֵי יַעְבֵּד
יָתַהּ יָת כָּל־מָנַיָּא הָאִלֵּין׃
מ וַחֲזֵי וְעִבֵּד כִּדְמוּתְהוֹן

תולדות אהרן. ועשית את. מנחות פח: ומלקחיה. שם: ככר זהב. שם זבח: את כל הכלים. שם פח: וראה ועשה. מנחות כט:

רש"י

כנגד גובהה של מנורה וטפחיים חלק שבתיירו שם שלשה טפחים שבהם שלשה גביעים וכפתור ופרח נמצאו גביעים כ"ב י"ח לששה קנים שלשה לכל אחד ואחד וארבעה בגופה של מנורה הרי כ"ב. וי"א כפתורים ו' בששת הקנים וג' בגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם ושנים עוד במנורה שנאמר משוקדים כפתוריה ומיעוט כפתורים שנים האחד למטה אצל הירך והאחד בג"ט העליונים עם ג' הגביעים. ותשעה פרחים היו לה ששה לששת הקנים שנא' בקנה האחד כפתור ופרח וג' למנורה שנא' משוקדים כפתוריה ופרחיה ומיעוט פרחים שנים והאחד האמור בפרשת בהעלותך עד ירכה עד פרחה. ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה תמצאם כמנינם איש איש במקומו: (לז) את נרתיה. כמין בזיכין שנותנין בתוכן השמן והפתילות: והאיר על עבר פניה. עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה מוסבים כלפי האמצעי כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים על עבר פניה מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה: (לח) ומלקחיה. הם הצבתים העשויין ליקח בהם הפתילה מתוך השמן ליישבן ולמושכן בפי הנרות ועל שם שלוקחים בהם קרויים מלקחים. ובלשון המשנה צבת"א ל' צבת טנליי"ש בלעז (לאנגען): ומחתתיה. הם כמין בזיכין קטנים שחותה בהן את האפר שבנר בבקר בבקר כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו ולשון מחתה פויישדי"א בלעז (שעפפלטעפפעל) כמו (ישעיה ל) לחתות אש מיקוד: (לט) ככר זהב טהור. שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר לא פחות ולא יותר והככר של חול ששים מנה ושל קדש היה כפול ק"ך מנה והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוני"א והם ק' זהובים כ"ה סלעים והסלע ארבעה זהובים: (מ) וראה ועשה. ראה כאן בהר התבנית שאני מראה אותך. מגיד שנתקשה

בעל הטורים

(מ) וראה. ג' ר"פ הכא ואידך וראה אם דרך עוצב בי. ואידך וראה בנים לבניך. פי' אם דרך עוצב בי וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר בתבנית נגד הבית לבהמ"ק להתפלל ולהודות

משה

וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׃ ס שלישי

כו א וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃
ב אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃
ג חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תִּהְיֶיןָ חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃
ד וְעָשִׂיתָ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת

דְּאַתְּ מִתְחֲזֵי בְּטוּרָא׃
א וְיָת־מַשְׁכְּנָא תַּעְבֵּד עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתַכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃
ב אֻרְכָּא דִּירִיעֲתָא חֲדָא עַשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעֲתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל־יְרִיעָתָא׃
ג חֲמֵשׁ יְרִיעָן יְהֶוְיָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם־חֲדָא וַחֲמֵשׁ יְרִיעָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם־חֲדָא׃
ד וְתַעְבֵּד עֲנוּבִין דְּתַכְלָא עַל־שִׂפְתָא דִּירִיעֲתָא חֲדָא מִסִּטְרָא בֵּית לוֹפֵי וְכֵן

תולדות אהרן. ואת המשכן. שבת צח: מעשה חשב. יומא עב: ארך היריעה. שבת צח:

בעל הטורים

ויתכפר לך כמו שסידר שלמה בתפלתו אם יחטא איש וגו' ובא וגו' בבית הזה ואם תעשה כן וראה בנים לבניך: (א) משזר. בגימ' חוט כפול בששה: עשר יריעות כנגד עשרת הדברות: (ג) חמש וגו' חוברות. כנגד ה' דברות

רש"י

משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקב"ה מנורה של אש: אשר אתה מראה. כתרגומו דאת מתחזי בטורא. אלו היה נקוד מראה בפת"ח היה פתרונו אתה מראה לאחרים עכשיו שנקוד חטף קמ"ץ פתרונו דאת מתחזי שאחרים מראים לך. (שהנקוד מפריד בין עושה לנעשה): (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעת. להיות לו לגג ולמחיצות מחוץ לקרשים שהיריעות תלויות מאחוריהן לכסותן: שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני. הרי ארבע מינין יחד בכל חוט וחוט א' של פשתים וג' של צמר וכל חוט וחוט כפול ו' הרי ד' מינין כשהן שזורין יחד כ"ד כפלים לחוט (ברייתא דמלאכת המשכן): כרבים מעשה חשב. כרובים היו מצויירין בהם באריגתן ולא ברקימה שהוא מעשה מחט אלא באריגה בשני כותלים פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחד מכאן. ארי מצד זה ונשר מצד זה כמו שאורגין חגורות של משי שקורין בלעז פיישי"ש (געווירקט): (ג) תהיין חברת. תופרן במחט זו בצד זו חמש לבד וחמש לבד: אשה אל אחתה. כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה. ובדבר שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנאמר בכרובים (שמות כה) ופניהם איש אל אחיו: (ד) ללאת. לולא"ש בלעז (שלייפען) וכן ת"א ענובין ל' עניבה: מקצה בחברת. באותה יריעה שבסוף

החבור

מִקָּצָה בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ ה חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ ו וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים וְהָיָה

תַּעְבֵּד בְּשִׂפְתָא דִירִיעֲתָא בִּסְטְרָא דְבֵית-לוּפֵי תִּנְיֵתָא׃ ה חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בִּירִיעֲתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בִּסְטְרָא דִירִיעֲתָא דְבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא מְכַוְּנָן עֲנוּבַיָּא חֲדָא לָקֳבֵל-חֲדָא׃ ו וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין פּוּרְפִין דִּדְהַב וּתְלָפֵף יָת-יְרִיעֲתָא חֲדָא עִם-חֲדָא בְּפוּרְפַיָּא וִיהֵי מַשְׁכְּנָא חַד׃

רש"י

החבור. קבוצת חמשת היריעות קרויה חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. באותה יריעה שהיא קיצונה ל' קצה כלומר לסוף החוברת: (ה) מקבילת הללאת אשה אל אחתה. שמור שתעשה הלולאות במדה אחת מכוונת הבדלתן זו מזו וכמדתן ביריעה זו כן יהא בחברתה כשתפרוש חוברת אצל חוברת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו וזהו לשון מקבילות זו כנגד של זו תרגומו של כנגד לקבל. היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע וכשחבר חמש יריעות יחד נמצא רחבן כ' וכן החוברת השנית. והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב שנאמר עשרים קרשים לפאת נגב תימנה וכן לצפון וכל קרש אמה וחצי האמה הרי שלשים מן המזרח למערב. רוחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות שנאמר ולירכתי המשכן ימה וגו' ושני קרשים למקצעות הרי עשר ובמקומם אפרשם למקראות הללו נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן עשר אמות אמצעיות לגג חלל רוחב המשכן ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביין אמה נשתיירו י"ו אמה ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומות הקרשים שגבהן עשר נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות. רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות עשרים אמה לחוברת שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שבמערב ואמה לכסות עובי העמודים שבמזרח שלא היו קרשים במזרח אלא ד' (ברש"י ישן המסך) עמודים שהמסך פרוש ותלוי בווין שבהן כמין וילון נשתיירו ח' אמות התלויין על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחתונות מגולות. זו מצאתי בברייתא דמסכת מדות. אבל במסכת שבת (פ' הזורק) אין היריעות מכסות את עמודי המזרח וט' אמות תלויות אחורי המשכן והכתוב בפרשה זו מסייענו ונתת את הפרכת תחת הקרסים ואם כדברי הברייתא הזאת נמצאת פרוכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה: (ו) קרסי זהב. פירמייל"ש בלעז (שפאנגען) ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו

בעל הטורים

של לוח אחד וכנגד ה' שעל לוח השני: (ו) חמשים קרסים. כנגד נ' שערי בינה.

וראשן

הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ ז וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת
עִזִּים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃
ח אֹרֶךְ ׀ הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים
בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת
לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃ ט וְחִבַּרְתָּ
אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־
שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־
הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי
הָאֹהֶל׃ י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים
לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת
הַקִּיצֹנָה בַּחֹבָרֶת וַחֲמִשִּׁים
לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הַחֹבֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ יא וְעָשִׂיתָ
קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַקְּרָסִים בַּלֻּלָאֹת וְחִבַּרְתָּ
אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃ יב וְסֶרַח
הָעֹדֵף בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי

אונקלוס

ז וְתַעְבֵּד יְרִיעָן מְעַזֵּי לִפְרָסָא
עַל־מַשְׁכְּנָא חֲדָא־עֶסְרֵי
יְרִיעָן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃ ח אֻרְכָּא
דִירִיעֲתָא חֲדָא תְּלָתִין אַמִּין
וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין
דִירִיעֲתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא
חֲדָא לַחֲדָא עֶסְרֵי יְרִיעָן׃
ט וּתְלָפֵף יָת־חֲמֵשׁ יְרִיעָן
לְחוֹד וְיָת־שֵׁית יְרִיעָן לְחוֹד
וְתֵיעוּף יָת־יְרִיעֲתָא
שְׁתִיתֵיתָא לָקֳבֵל אַפֵּי
מַשְׁכְּנָא׃ י וְתַעְבֵּד חַמְשִׁין
עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא דִירִיעֲתָא
חֲדָא בִּסְטְרָא בֵּית לוֹפֵי
וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שִׂפְתָא
דִירִיעֲתָא דְּבֵית לוֹפֵי תִּנְיֵתָא׃
יא וְתַעְבֵּד פּוּרְפִּין דִּנְחָשָׁא
חַמְשִׁין וְתָעֵיל יָת־פּוּרְפַּיָּא
בַּעֲנוּבַיָּא וּתְלָפֵף יָת־מַשְׁכְּנָא
וִיהֵי חַד׃ יב וְסִרְחָא דְּיַתִּירָא
בִּירִיעַת מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת

תולדות אהרן. ועשית יריעות. שבת צח; עשתי עשרה. סנהדרין כט: ארך היריעה. שבת שם; וכפלת את. שם; חצי היריעה. שם:

בעל הטורים

תתב בגימ' בב גויים: (ט) הששית. ב' במסורה היריעה הששית וגויתי את

רש"י

וקרס אחד בלולאות שבחוברת זו ומחברן בכך: (ז) יריעת עזים. מנוצה של עזים: לאהל על המשכן. לפרוש אותן על היריעות התחתונות: (ח) שלשים באמה. כשנותנן ארכן לרוחב המשכן כמו שנתן את הראשונות נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגולות מן הקרשים והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותו היא האמה התחובה בנקב האדן שהאדנים גבהן אמה: (ט) וכפלת את היריעה הששית. העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל. חצי רחבה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח דומה לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה: (יב) וסרח העודף ביריעת האהל. על יריעות המשכן.

יריעות

הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל
אֲחֹרֵי הַמִּשְׁכָּן: יג וְהָאַמָּה מִזֶּה
וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ
יְרִיעֹת הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־
צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ:
יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת
אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת
תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה: פ רביעי
טו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן

אונקלוס

יְרִיעֲתָא דְּיַתִּירָא תִּסְרַח
עַל אֲחוֹרֵי מַשְׁכְּנָא: יג וְאַמְּתָא
מִכָּא וְאַמְּתָא מִכָּא בְּדְיַתִּירָא
בְּאֻרְכָּא יְרִיעֲתָא דְמַשְׁכְּנָא
יְהֵי סְרִיחַ עַל־סִטְרֵי מַשְׁכְּנָא
מִכָּא וּמִכָּא לְכַסָּיוּתֵהּ:
יד וְתַעְבֵּד חוֹפָאָה לְפַרְסָא
מַשְׁכֵי דִדְכְרֵי מְסַמְּקֵי
וְחוֹפָאָה מַשְׁכֵי דְסַסְגּוֹנָא
מִלְעֵלָּא: טו וְתַעְבֵּד יָת־
דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין

תולדות אהרן. והאמה מזה. שבת צח: ועשית את. יומא עב:

רש"י

יריעות האהל הן העליונות של עזים שקרויים אהל כמו שנא' בהן לאהל על המשכן וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג שמאהילות ומסככות על התחתונות והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב שחצי של יריעה אחת עטרה היתירה היה נכפל אל מול פני האהל נשארו שתי אמות רוחב חציה עודף על רוחב התחתונות: תסרח על אחרי המשכן. לכסות שתי אמות שהיו מגולות בקרשים: אחרי המשכן. הוא לד מערבי לפי שהפתח במזרח שהן פניו וצפון ודרום קרויין לדדים לימין ולשמאל: (יג) והאמה מזה והאמה מזה. לצפון ולדרום: בעדף בארך יריעת האהל. שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לצפון ולדרום כמו שפירשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ שיהא אדם חס על היפה: (יד) מכסה לאהל. לאותו גג של יריעות עזים עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג ארכן ל' ורחבן י' אלו דברי רבי נחמיה ולדברי רבי יהודה מכסה אחד היה חציו של עורות אילים מאדמים וחציו של עורות תחשים: (טו) ועשית את הקרשים. הל"ל ועשית קרשים כמו שנא' בכל דבר ודבר מהו הקרשים מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו נטע ארזים במצרים וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים ואמר להם שעתיד הקב"ה לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים

בעל הטורים

ברכתי לכם כנגד השבית בזכות השלחן שהיה במשכן נכלתה ברכה בכל העולם: (יג) באורך. ג' במסורה דין ואידך וייף בגדלו באורך דליותיו. כארך אפים יפותה קצין. פי' כארך אפים המשכן שנאמר בו באורך יריעות האהל יפותה קצין שנתפתה הקב"ה ונתרצה לישראל וכפר להם על עון העגל ונתייפה ישראל ונתגדל על כל שהשרה שכינתו בתוכם וזהו וייף בגדלו באורך שנתייפה ונתגדל כארך במשכן שכתוב בו באורך: (טו) למשכן עצי שטים עמדים. בגימט' לכפר למעשה שטים. כ"ד פעמים שטים

תורת גבריאל

ועשית את הקרשים למשכן (במד"ר פל"ה, סי' ד.) נ"ל אלא ועשית את הקרשים משכן, מה לא היה למשכן א"ר הושעיא על שום שהוא עומד

למשכן

עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ טז עֶשֶׂר
אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי
הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
יז שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן
תַּעֲשֶׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃
יח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן

קָיְמִין׃ טז עֲסַר אַמִּין אֻרְכָּא
דְדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת
אַמְּתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חָד׃
יז תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא חַד
מְשַׁלְּבִין חֲדָא לָקֳבֵל חֲדָא
כֵּן תַּעְבֵּד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃
יח וְתַעְבֵּד יָת דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא

תולדות אהרן. עצי שטים. סוכה מה; עשר אמות. שם ה. נדרים לח. בכורות סד:

בעל הטורים

בפרשה (חוץ דאוותא ודעבייה דאריכי לגופיה) כנגד כ"ד אלף שנפלו בשטים: מ"ח קרשים כנגד מ"ח נביאים ומ"ח משמרות כהונה ולויה: והיו ז' בריחים כנגד שבעה דורות מאברהם עד משה ושבעה רועים:

רש"י

ראו שיהיו מזומנים בידכם הוא שיסד הפייטן בפיוט שלו טס מטה מזורזים קורות בתינו ארזים. שנזדרזו להיות מוכנים בידם מקודם לכן: עצי שטים עמדים: אישטנטיי"ש בלעז (אויפרעכט שטעהנד) שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש: טז עשר אמות ארך הקרש. למדנו גבהו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רחב. למדנו ארכו של משכן לכ' קרשים שיהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב ל' אמה: (יז) שתי ידות לקרש האחד. היה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגובה אמה ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן והן הן הידות והחריץ חצי רוחב הקרש באמצע (ר"ל קרש נקרא מה שנשאר לאחר שחרץ מכאן ומכאן. ואז נשאר רוחב אמה. נמצא חצי רוחב הקרש שבאמצע הוא חצי אמה. וכן פירש רש"י בהדיא בפרק הזורק דף ל"ח שהחריץ באמצע רחב חצי אמה. והיה חורץ רביעית אמה מכל צד. וכל יד היה רוחב רביעית אמה. וכן כל שפת אדן היה רוחב רביעית אמה. ודוק היטב. ואז סרה תלונת הרמב"ן ותמיהתו מסולקת) ואותן הידות מכניס באדנים שהיו חלולים והאדנים גבהן אמה ויושבים רצופים מ' זה אצל זה וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים חרוצות משלשה צדיהן רוחב החריץ כעובי שפת האדן שיכסה הקרש את כל ראש האדן שאם לא כן נמצא ריווח בין קרש לקרש כעובי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם וזהו שנאמר ויהיו תואמים מלמטה שיחרוץ את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה: משלבת. עשויות כמין שליבות סולם מובדלות זו מזו ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב בתוך עמודי הסולם: אשה אל אחתה. מכוונות זו כנגד זו שיהיו חריציהם שוים זו כמדת זו כדי שלא יהיו שתי הידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעובי הקרש שהוא אמה ותרגום של ידות צירין לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן: (יח) לפאת נגבה תימנה. אין פאה זו

תורת גבריאל

למשכן שאם נתחייבו שונאיהם ש"י כליה יהא מתמשכן עליהם, אמר משה לפני הקב"ה: והלא עתידים הם שלא יהיה להם מקדש ולא משכן ומה תהא עליהם?

אמר

עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לִפְאַת נֶגְבָּה
תֵימָנָה׃ יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף
תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקָּרֶשׁ
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃
כ וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת
צָפוֹן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ׃ כא וְאַרְבָּעִים
אַדְנֵיהֶם כָּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים
תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ כב וּלְיַרְכְּתֵי
הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה
קְרָשִׁים׃ כג וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה
לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃
כד וְיִהְיוּ תֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו

עַסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵבַר
דָּרוֹמָא׃ יט וְאַרְבְּעִין סַמְכִין
דִּכְסַף תַּעְבֵּד תְּחוֹת עַסְרִין
דַּפִּין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
דַּפָּא חַד לִתְרֵין צִדּוֹהִי וּתְרֵין
סַמְכִין תְּחוֹת־דַּפָּא חַד לִתְרֵין
צִדּוֹהִי׃ כ וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא
תִּנְיָתָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עַסְרִין
דַּפִּין׃ כא וְאַרְבְּעִין סַמְכֵיהוֹן
דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת
דַּפָּא חָד׃ כב וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא
מַעַרְבָא תַּעְבֵּד שִׁתָּא דַפִּין׃
כג וּתְרֵין דַּפִּין תַּעְבֵּד לְזָוְיָת
מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן׃ כד וִיהוֹן
מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַחֲדָא יְהוֹן

תולדות אהרן. ולירכתי׳ שבת צח: ושני קרשים׳ שם:

רש"י

לשון מקצוע אלא כל הרוח קרויה פאה כתרגומו לרוח עיבר דרומא: (כב) ולירכתי. לשון סוף כתרגומו ולסיפי. ולפי שהפתח במזרח קרוי מזרח פנים והמערב אחורים וזהו סוף. שהפנים הוא הראש: תעשה ששה קרשים. הרי ט' אמות רוחב: (כג) ושני קרשים תעשה למקצעת. אחד למקצוע צפונית מערבית ואחד למערבית דרומית כל שמונה קרשים בסדר אחד הן. אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רחבו לעשר והאמה מזה והאמה מזה באות כנגד אמות עובי קרשי המשכן הצפון והדרום כדי שיהא המקצוע מבחוץ שוה: (כד) ויהיו תאמים מלמטה. כל הקרשים תאומים זה לזה מלמטה שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקן זו מזו כמו שפרשתי שיהיו לידי הידות חרוצים מצדיהן

בעל הטורים

(כד) ויהיו. ג' במסורה הכא ותהיו ביחזקאל ואידך ויהיו כנס יכליון גומר

תורת גבריאל

אמר הקב"ה אני נוטל מהם צדיק אחד ומכפר עליהם כו' עיי"ש, והנה הצדיק משל לארז כמש"כ: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה, ושיטה הוא מן ארז (כנ"ל במד"ר ובגמ' ר"ה, כג.) וזה"כ: שע"י שיהיה המשכן למשכן, בזה יהיו עצי שיטים, — המה הצדיקים — עומדים וקיימים:

יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־
הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה
לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃
כה וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד׃ כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי
שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־
הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד׃ כז וַחֲמִשָּׁה

אונקלוס

מְכַוְּנִין עַל־רֵישֵׁהּ לְעִזְקְתָא
חֲדָא כֵּן יְהֵי לְתַרְוֵיהוֹן לְתַרְתֵּין
זָוְיָן יְהוֹן׃ כה וִיהוֹן תְּמָנְיָא
דַפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתָּא
עֲשַׂר סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת דַּפָּא חָד׃ כו וְתַעְבֵּד
עַבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא
לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חָד׃
כז וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר־
מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא וְחַמְשָׁא

תולדות אהרן. יהיו תמים. שבת צח:

בעל הטורים

שהיו הקרשים שוים זה עם זה שלא היו זה נכנס וזה יוצא אי נמי רמז למ"ד שהיו

רש"י

שיהא רוחב הקרש בולט לצדיו חוץ לידי הקרש לכסות את שפת האדן וכן הקרש שאצלו ונמצאו תאומים זה לזה וקרש המקצוע שבסדר המערב חריץ לרחבו בעביו כנגד חריץ של צד קרש הצפוני והדרומי כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם: ויחדו יהיו תמים. כמו תאומים: על ראשו. של קרש: אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כמו עובי טבעת ומכניסו בטבעת אחת נמצא מתאים לקרש שאצלו. אבל אותן טבעות לא ידעתי אם קבועות הן אם מטולטלות. ובקרש שבמקצוע היתה טבעת בעובי הקרש (נראה כי מלות הדרומי והצפוני אלמטה קאי. ורוצה לומר שהדרומי והצפוני וראש קרש כו' נכנס לתוכו ומה שכתוב היתה טבעת בעובי קרש ר"ל בעובי קרש המערבי ודוק) הדרומי והצפוני וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו נמצאו שני הכתלים מחוברים: כן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי וכן לשני המקצועות: (כה) והיו שמנה קרשים. הן האמורות למעלה תעשה ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקצועות נמצאו שמנה קרשים בסדר מערבי. כך שנויה במשנה מעשה סדר הקרשים במלאכת המשכן. היה עושה את האדנים חלולים וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן והחריץ חציו באמצע ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין. (ולי נראה שהגרסא כמין שני חווקין) כמין שני שליבות סולם המובדלות זו מזו ומשופות להכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמוד הסולם והוא לשון משולבות עשויות כמין שליבה ומכניסן לתוך שני אדנים שנאמר שני אדנים שני אדנים וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן ונותנן לתוך טבעת אחת של זהב כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה שנאמר ויהיו תואמים מלמטה וגו' כך היא המשנה והפי' שלה הצעתי למעלה בסדר המקראות: (כו) בריחם. כתרגומו עברין ובלעז אשפר"ש (קווערריגעל): חמשה לקרשי צלע המשכן. אלו חמשה שלשה

עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר־מַשְׁכְּנָא
לְסוֹפֵיהוֹן מַעַרְבָא׃
כח וְעַבְרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ
דַפַּיָא מְעַבַּר מִן־סְיָפֵי
לִסְיָפֵי׃ כט וְיָת־דַּפַּיָא תַחְפֵי
דַהֲבָא וְיָת־עִזְקָתְהוֹן תַּעְבֵּד
דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְרַיָא
וְתַחְפֵי יָת־עַבְרַיָא דַּהֲבָא׃
ל וּתְקִים יָת־מַשְׁכְּנָא

בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי
צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃
כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ
הַקְּרָשִׁים מַבְרִחַ מִן־הַקָּצֶה אֶל־
הַקָּצֶה׃ כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה
זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה
זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־
הַבְּרִיחִם זָהָב׃ ל וַהֲקֵמֹתָ אֶת־

תולדות אהרן. ואגריה. שבת צח: זתקפת את. מנחות כב. עקידת שער א:

רש"י

הן אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות זה מבריח עד חצי הכותל וזה מבריח עד חצי הכותל זה נכנס בטבעת מצד זה וזה נכנס בטבעת מצד זה עד שמגיעין זה לזה נמצא שעליון והתחתון שנים שהן ארבע אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכותל ומבריח מקצה הכותל ועד קצהו שנאמר והבריח התיכון וגו' מבריח מן הקצה אל הקצה שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להכנס לתוכן שתי טבעות לכל קרש משולשים בתוך עשר אמות של גובה הקרש חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה וחלק אחד מן התחתונה ולמטה וכל חלק הוא רביע אורך הקרש ושני חלקים בין טבעת לטבעת כדי שיהיו כל הטבעות מכוונות זו כנגד זו אבל לבריח התיכון אין טבעות אלא הקרשים נקובין בעוביים והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכוונין זה מול זה וזהו שנאמר בתוך הקרשים. הבריחים העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום אורך כל אחת ט"ו אמה והתיכון ארכו ל' אמה וזהו מן הקצה אל הקצה מן המזרח ועד המערב וה' בריחים שבמערב אורך העליונים והתחתונים ו' אמות והתיכון ארכו י"ב כנגד רוחב ח' קרשים כך היא מפורשת במלאכת המשכן (שבת לח): (כט) בתים לבריחם. הטבעות שתעשה בהן יהיו בתים להכנים בהן הבריחים: וצפית את הבריחם זהב. לא שהיה הזהב מודבק על הבריחים שאין עליהם שום צפוי אלא בקרש היה קובע כמין ב' פיפיות של זהב כמין ב' חצאי קנה חלול וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן ארכן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן והבריח נכנס לתוכו וממנו לטבעת ומן הטבעת לפה השני נמצאו הבריחים מלופים זהב כשהן תחובין בקרשים והבריחים הללו מבחוץ היו בולטות. הטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך המשכן אלא כל הכותל חלק מבפנים: (ל) והקמת את המשכן. לאחר שיגמור הקימהו: הראית בהר. קודם לכן שאני עתיד

ללמדך

בעל הטורים

כלים עד כאצבע וזהו ויחדו כנס יכלון שהיו כנים והולכין: (כח) והבריח התיכן. הוא דוד שמבריח הע"א מן הקצה: (ל) הראית. ב' במסורה הכא ואידך אתה הראית לדעת פי' כהר הראית נדעת כי ה' הוא האלהים. אין עוד שהראין שמי שמים על ההר והראך שהוא לבדו מושל

הַמִּשְׁכָּ֑ן כְּמִ֨שְׁפָּט֔וֹ אֲשֶׁ֥ר הָרְאֵ֖יתָ
בָּהָֽר׃ ס חמישי לא וְעָשִׂ֣יתָ
פָרֹ֗כֶת תְּכֵ֛לֶת וְאַרְגָּמָ֥ן וְתוֹלַ֖עַת
שָׁנִ֣י וְשֵׁ֣שׁ מָשְׁזָ֑ר מַעֲשֵׂ֥ה חֹשֵׁ֛ב
יַעֲשֶׂ֥ה אֹתָ֖הּ כְּרֻבִֽים׃ לב וְנָתַתָּ֣ה
אֹתָ֗הּ עַל־אַרְבָּעָה֙ עַמּוּדֵ֣י שִׁטִּ֔ים
מְצֻפִּ֣ים זָהָ֔ב וָוֵיהֶ֖ם זָהָ֑ב עַל־
אַרְבָּעָ֖ה אַדְנֵי־כָֽסֶף׃ לג וְנָתַתָּ֣ה אֶת־
הַפָּרֹכֶת֮ תַּ֣חַת הַקְּרָסִים֒ וְהֵבֵאתָ֥
שָׁ֨מָּה֙ מִבֵּ֣ית לַפָּרֹ֔כֶת אֵ֖ת אֲר֣וֹן
הָעֵד֑וּת וְהִבְדִּילָ֤ה הַפָּרֹ֨כֶת֙ לָכֶ֔ם
בֵּ֣ין הַקֹּ֔דֶשׁ וּבֵ֖ין קֹ֥דֶשׁ הַקֳּדָשִֽׁים׃
לד וְנָתַתָּ֙ אֶת־הַכַּפֹּ֔רֶת עַ֖ל אֲר֣וֹן
הָעֵדֻ֑ת בְּקֹ֖דֶשׁ הַקֳּדָשִֽׁים׃
לה וְשַׂמְתָּ֤ אֶת־הַשֻּׁלְחָן֙ מִח֣וּץ
לַפָּרֹ֔כֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה֙ נֹ֣כַח

כְּהִלְכְתֵהּ דִּי אִתַּחֲזֵיתָא
בְּטוּרָא׃ לא וְתַעְבֵּד פָּרֻכְתָּא
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן יַעְבֵּד
יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃ לב וְתִתֵּן
יָתַהּ עַל־אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי
שִׁטִּין מְחַפַּן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן
דַּהֲבָא עַל־אַרְבְּעָא סַמְכֵי
דִכְסַף׃ לג וְתִתֵּן יָת־פָּרֻכְתָּא
תְּחוֹת פּוּרְפַיָּא וְתָעֵיל תַּמָּן
מִגָּו לְפָרֻכְתָּא יָת אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵשׁ פָּרֻכְתָּא
לְכוֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קֹדֶשׁ
קוּדְשַׁיָּא׃ לד וְתִתֵּן יָת־
כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא בְּקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃
לה וּתְשַׁוֵּי יָת־פָּתוֹרָא מִבָּרָא
לְפָרֻכְתָּא וְיָת־מְנָרְתָא לָקֳבֵל

תולדות אהרן. והבדילה, יומא נא. מנחות כז: ואת המנרה, יומא לג. חגיגה כו. מנחות צח:

רש״י

ללמדך ולהראותך סדר הקמתו: (לא) פרכת. לשון מחיצה הוא ובלשון חכמים פרגוד דבר המבדיל בין המלך ובין העם: תכלת וארגמן. כל מין ומין היה כפול בכל חוט וחוט ו' חוטין: מעשה חשב. כבר פירשתי שזו היא אריגה של שתי קירות והציורין שמשני עבריה אינן דומין זה לזה: כרבים. ציורין של בריות יעשה בה. ד' עמודים תקועים בתוך ד' אדנים והאונקליות קבועין בהן עקומין למעלה להושיב עליהן כלונס שהפרוכת כרוך בה. והאונקליות הן הווין שהרי כמין ווין הם עשוים והפרכת ארכה י' אמות לרחבו של משכן ורחבה י' אמות כגבהן של קרשים פרוסה בשלישו של משכן שיהא הימנה ולפנים עשר אמות והימנה ולחוץ כ' אמה נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר שנאמר ונתת את הפרכת תחת הקרסים המחברים את שתי חוברות של יריעות המשכן רוחב החוברת כ' אמה וכשפרשם על גג המשכן מן הפתח למערב כלתה בשני שלישי המשכן והחוברת השנית כסתה שלישו של משכן והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים: (לה) ושמת את השלחן. שלחן בצפון משוך מן הכותל הצפוני שתי אמות ומחצה. ומנורה בדרום משוכה מן הכותל הדרומי שתי אמות

ומחצה

הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן
תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע
צָפוֹן׃ לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח
הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃
לז וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי
שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם
זָהָב וְיָצַקְתָּ לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי
נְחֹשֶׁת׃ ס ששי כז א וְעָשִׂיתָ
אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ
אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב
רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת
קֹמָתוֹ׃ ב וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל
אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶיןָ
קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃
ג וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעָיו
וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו

פָּתוֹרָא עַל צִדָּא דְמַשְׁכְּנָא
דָּרוֹמָא וּפָתוֹרָא תִּתֵּן עַל־
סְטַר צִפּוּנָא׃ לו וְתַעְבֵּד
פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא תִּכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ
שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר׃ לז וְתַעְבֵּד
לִפְרָסָא חַמְשָׁא עַמּוּדֵי
שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא
וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ לְהוֹן
חַמְשָׁא סַמְכֵי נְחָשָׁא׃
א וְתַעְבֵּד יָת־מַדְבְּחָא דְּאָעֵי
שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אֻרְכָּא
וַחֲמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיָא מְרַבַּע
יְהֵי מַדְבְּחָא וּתְלָת אַמִּין
רוּמֵהּ׃ ב וְתַעְבֵּד קַרְנוֹהִי
עַל אַרְבַּע זָוְיָתֵהּ מִנֵּהּ תְּהָוְיָן
קַרְנוֹהִי וְתַחֲפֵי יָתֵהּ נְחָשָׁא׃
ג וְתַעְבֵּד פְּסַכְתְּרָוָתֵהּ
לְמִסְפֵּי קִטְמֵהּ וּמַגְרוֹפְיָתֵהּ

תולדות אהרן. והשלחן תתן, יומא לג: מעשה רקם, שם עב: חמש אמות, זבחים נט סב: רבוע, שם נט סב: ושלש אמות, שם נט ס:

רש"י

ומחצה. ומזבח הזהב נתון כנגד אויר שבין שלחן למנורה משוך קמעא כלפי המזרח וכולם נתונים מן חצי המשכן ולפנים. כיצד אורך המשכן מן הפתח לפרכת עשרים אמה המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות: לו ועשית מסך. וילון שהוא מסך כנגד הפתח כמו (איוב א) שכת בעדו לי מגין: מעשה רקם. הצורות עשויות בו מעשה מחט כפרצוף של עבר זה כך פרצוף של עבר זה: רקם. שם האומן ולא שם האומנות ותרגומו עובד צייר ולא עובד ציור. מדת המסך כמדת הפרוכת י' אמות על י' אמות: (א) ועשית את המזבח וגו'. ושלש אמות קומתו. (זבחים נט) דברים ככתבן דברי ר' יהודה ר"י אומר נאמר כאן רבוע ונאמר בפנימי רבוע מה להלן גבהו פי שנים כארכו אף כאן גבהו פי שנים כארכו ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה: (ב) ממנו תהיין קרנתיו. שלא יעשם לבדם ויחברם בו: וצפית אתו נחשת. לכפר על עזות מצח שנאמר (ישעיה מח) ומצחך נחושה: (ג) סירתיו. כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכם והוא שת"א למספי

קטמיה

לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת׃
ד וְעָשִׂיתָ לּוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת
נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת
אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע
קְצוֹתָיו׃ ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת
כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה וְהָיְתָה
הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ׃
ו וְעָשִׂיתָ בַדִּים לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי
עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת׃

וּמִזְרְקָתֵהּ וְצִנּוֹרְיָתֵהּ
וּמַחְתְּיָתֵהּ לְכָל־מָנוֹהִי תַּעְבֵּד
נְחָשָׁא׃ ד וְתַעְבֵּד לֵהּ סְרָדָא
עוֹבַד מְצַדְתָּא דִנְחָשָׁא
וְתַעְבֵּד עַל־מְצַדְתָּא אַרְבַּע
עִזְקָן דִּנְחָשָׁא עַל אַרְבַּע
סִטְרוֹהִי׃ ה וְתִתֵּן יָתַהּ תְּחוֹת
סוֹבְבֵי מַדְבְּחָא מִלְּרַע וּתְהֵי
מְצַדְתָּא עַד פַּלְגּוּת מַדְבְּחָא׃
ו וְתַעְבֵּד אֲרִיחַיָּא לְמַדְבְּחָא
אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי

תולדות אהרן. ונתתה אתה, זבחים סב: והיתה הרשת. שם נג ק״ט:

רש״י

קטמיה לספות הדשן לתוכם כי יש מלות בל׳ עברית מלה אחת מתחלפת בפתרון לשמש בנין וסתירה כמו (תהלים פ) ותשרש שרשיה (איוב ה) אויל משריש וחלופו (שם לא) ובכל תבואתי תשרש. וכמוהו (ישעיה יז) בסעיפיה פוריה וחלופו (שם י) מסעף פארה מפשח סעיפיה וכמוהו (ירמיה נ) וזה האחרון עצמו שבר עצמותיו וכמוהו (מ״א כא) ויסקלוהו באבנים וחלופו (ישעיה סא) סקלו מאבן הסירו אבניה וכן (שם ה) ויעזקהו ויסקלהו אף כאן לדשנו להסיר דשנו ובלעז אדשלגדרי״ר (לוענטאשען): יעיו. כתרגומו מגרפות שנוטל בהם את הדשן והן כמין כסוי הקדירה של מתכת דק ולו בית יד ובלעז ווידי״ל (שויפעל): ומזרקתיו. לקבל בהם דם הזבחים: ומזלגתיו. כמין אונקליות כפופים ומכה בהם בבשר ונתחבים בו ומתהפכין בהן על גחלי המערכה שיהא ממהר שריפתן ובלעז קרולינ״ש (האקען) ובלשון חכמים צינוריות: ומחתתיו. בית קבול יש להם ליטול בהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת וע״ש חתייתן קרויים מחתות כמו (ישעיה ל) לחתות אש מיקוד ל׳ שאיבת אש ממקומה וכן (משלי ו) היחתה איש אש בחקו: לכל כליו. כמו כל כליו: (ד) מכבר. לשון כברה שקורין קריבל״ש (זיעפ) כמין לבוש עשוי לו למזבח עשוי חורין חורין כמין רשת ומקרא זה מסורס וכה פתרונו ועשית לו מכבר נחשת מעשה רשת: (ה) כרכב המזבח. סובב כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי כרכב כמו ששנינו בהכל שוחטין אלו הן גולמי כלי עץ כל שעתיד לשוף ולכרכב והוא כמו שעושין חרילין עגולין בקרשי דפני התיבות ובפסלי העץ אף למזבח עשה חריץ סביבו והיה רחבו אמה בדפנו לנוי והוא לסוף שלש (ס״א שש) אמות של גבהו כדברי האומר גבהו פי שנים כארכו הא מה אני מקיים ושלש אמות קומתו משפת סובב ולמעלה. אבל סובב להלוך הכהנים לא היה למזבח הנחשת אלא על ראשו לפנים מקרנותיו וכן שנינו בזבחים איזהו כרכוב בין קרן לקרן והיה רוחב אמה ולפנים מהן אמה של הלוך רגלי הכהנים שתי אמות הללו קרויים כרכב. ודקדקנו שם והכתיב תחת כרכב המזבח מלמטה למדנו שהכרכוב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו. ותירץ המתרך תרי

ז וְהוּבָא אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ׃ ח נְבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ׃ ס שביעי ט וְעָשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת׃ י וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת

יָתְהוֹן נְחָשָׁא׃ ז וְיֵעֵל יָת אֲרִיחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וִיהוֹן אֲרִיחַיָּא עַל־תְּרֵין סִטְרֵי מַדְבְּחָא בְּמִטַּל יָתֵהּ׃ ח חֲלִיל לוּחִין תַּעְבֵּד יָתֵהּ כְּמָא דִי אַחֲזִי יָתָךְ בְּטוּרָא כֵּן יַעְבְּדוּן׃ ט וְתַעְבֵּד יָת דָּרַת מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֲבַר־דָּרוֹמָא סְרָדִין לְדָרְתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין אֻרְכָּא לַעֲבַר חָד׃ י וְעַמּוּדוֹהִי

תולדות אהרן. והובא את. יומא עב:

רש"י

הוו חד לגוי וחד לכהנים דלא ישתרגו. זה שבדופן לגוי היה ומתחתיו הלבישו המכבר והגיע רחבו עד חצי המזבח נמלא שהמכבר רחב אמה והוא היה סימן לחצי גבהו להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים וכנגדו עשו למזבח בית עולמים דוגמת חוט הסקרא באמצעו. וכבש שהיו עולין בו אע"פ שלא פירשו בענין זה ככר שמענו בפ' מזבח אדמה תעשה לי ולא תעלה במעלות לא תעשה לו מעלות ככבש שלו. אלא כבש חלק למדנו שהיה לו כבש כך שנינו במכילתא. ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתן והכבש היה בדרום המזבח מובדל מן המזבח מלא חוט השערה ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החלר שבדרום לדברי האומר י' אמות קומתו. ולדברי האומר דברים ככתבן ג' אמות קומתו לא היה אורך הכבש אלא י' אמות כך מלאתי במשנה מ"ט מדות וזה שהיה מובדל מן המזבח מלא החוט במסכת זבחים למדוהו מן המקרא: (ז) בטבעת. בארבע טבעות שנעשו למכבר: (ח) נבוב לחת. כתרגומו חליל לוחין לוחות עלי שטים מכל לד והחלל באמלע ולא יהיה כלו עץ א' שיהא עביו ה' אמות על ה' אמות כמין סדן: (ט) קלעים. עשויין כמין קלעי ספינה נקבים נקבים מעשה קליעה ולא מעשה אורג ותרגומו סרדין כתרגום של מכבר המתורגם סרדא לפי שהן מנוקבין ככברה: לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה: (י) ועמדיו עשרים. חמש אמות בין עמוד לעמוד: ואדניהם. של העמודים נחשת האדנים יושבים על הארץ והעמודים תקועים לתוכן היה עושה כמין קונדסין שקורין פלא"ש ארכן ו' טפחים ורחבן ג' וטבעת נחשת קבוע בו באמלעו וכורך שפת הקלע סביביו במיתרים כנגד כל עמוד ועמוד ותולה הקונדס דרך טבעתו באונקליות שבעמוד העשוי כמין וי"ו ראשו זקוף למעלה וראשו אחד תקוע בעמוד כאותן שעושין להליב דלתות שקורין גונזי"ש ורחב הקלע תלוי מלמטה והיא קומת מחילות החלר: ווי העמדים. הם האונקליות: וחשקיהם. מוקפות היו העמודים

בחוטי

בעל הטורים

בעליונים ובתחתונים: (ח) נבוב לוחות תעשה אותו. נבוב עולה בשים בעד בשים

וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃
יא וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן בָּאֹרֶךְ
קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמֻּדָו (ועמודיו ק׳)
עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם
כָּסֶף׃ יב וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת־
יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה
עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנֵיהֶם
עֲשָׂרָה׃ יג וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת
קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃
יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים
לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה׃ טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חֲמֵשׁ
עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טז וּלְשַׁעַר
הֶחָצֵר מָסָךְ ׀ עֶשְׂרִים אַמָּה
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם

עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין
נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
כְּסַף׃ יא וְכֵן לְרוּחַ צִפּוּנָא
בְּאָרְכָּא סְרָדִין מְאָה אָרְכָּא
וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן
עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף׃ יב וּפוּתְיָא
דְדַרְתָּא לְרוּחַ־מַעַרְבָא סְרָדִין
חַמְשִׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן
עַשְׂרָא וְסַמְכֵיהוֹן עַשְׂרָא׃
יג וּפוּתְיָא דְדַרְתָּא לְרוּחַ
קִדּוּמָא מַדִּינְחָא חַמְשִׁין
אַמִּין׃ יד וַחֲמֵשׁ עַשְׂרֵי אַמִּין
סְרָדִין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן
תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃
טו וּלְעִבְרָא תִנְיָנָא חֲמֵשׁ
עַשְׂרֵי סְרָדִין עַמּוּדֵיהוֹן
תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃
טז וְלִתְרַע דַּרְתָּא פְּרָסָא
עֶשְׂרִין אַמִּין תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר
עוֹבַד צַיָּר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא

תולדות אהרן. וחמש עשרה. ערובין ב:

רש״י

בחוטי כסף סביב ואיני יודע אם על פני כולן אם בראשם ואם באמצעם אך יודע אני שחשוק ל׳ חגורה שכך מצינו בפילגש בגבעה (שופטים יט) ועמו צמד חמורים חבושים תרגומו חשוקים: (יג) לפאת קדמה מזרחה. פני המזרח קרויה קדם ל׳ פנים. אחור ל׳ אחורים לפיכך המזרח קרוי קדם שהוא פנים ומערב קרוי אחור כד״א (דברים יא) הים האחרון ימא מערבא: חמשים אמה. אותן נ׳ אמה לא היו סתומים כולם בקלעים לפי ששם הפתח אלא ט״ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן וכן לכתף השנית כאשר רוחב חלל הפתח בינתים כ׳ אמה וזהו שנאמר ולשער החצר מסך עשרים אמה וילון למסך כנגד הפתח כ׳ אמה אורך כרוחב הפתח: (יד) עמדיהם שלשה. חמש אמות בין עמוד לעמוד כיצד עמוד שבראש הדרום העומד במקצוע דרומית מזרחית עד עמוד שהוא מן הג׳ שבמזרח ה׳ אמות וממנו לשני חמש אמות ומן השני לשלישי

חמש

עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם
אַרְבָּעָה׃ מפטיר יז כָּל־עַמּוּדֵי
הֶחָצֵר סָבִיב מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף
וָוֵיהֶם כָּסֶף וְאַדְנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃
יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר מֵאָה בָאַמָּה
וְרֹחַב ׀ חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקֹמָה
חָמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וְאַדְנֵיהֶם
נְחֹשֶׁת׃ יט לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן
בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו
וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת׃

וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא׃ יז כָּל־
עַמּוּדֵי דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר
מְכַבְּשִׁין כְּסַף וָוֵיהוֹן כְּסַף
וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא׃ יח אֻרְכָּא
דְדַרְתָּא מְאָה בְאַמִּין וּפוּתְיָא
חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְרוּמָא חֲמֵשׁ
אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן
נְחָשָׁא׃ יט לְכֹל מָאנֵי מַשְׁכְּנָא
בְּכֹל פָּלְחָנֵהּ וְכָל־סִכּוֹהִי
וְכָל־סִכֵּי דְדַרְתָּא נְחָשָׁא׃

תולדות אהרן. ארך החצר. עירובין ו ב נח. זבחים נט:

נ"ו. יע"ו סימן. סל"ו סימן: ומפטירין וה' נתן חכמה לשלמה במלכים א' סי' ה.

רש"י

חמש אמות וכן לכתף השנית והרבעה עמודים למסך הרי י' עמודים למזרח כנגד י' למערב: (יז) כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פירש ווין וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום אבל למזרח ולמערב לא נאמר ווין וחשוקים ואדני נחשת לכך בא ולמד כאן: (יח) ארך החצר. הצפון והדרום שמן המזרח למערב מאה באמה: ורחב חמשים בחמשים. החצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על חמשים שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר העמיד מזרח פתחו בשפת כ' התיכונים של אורך החצר נמצא כלו בחמשים הפנימים וכלה ארכו לסוף ל' נמצאו כ' אמה ריוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן ורוחב המשכן עשר אמות באמצע רוחב החצר נמצאו לו עשרים אמה ריוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן וכן למערב וחמשים על חמשים חצר לפניו (עירובין כג): וקמה חמש אמות. גובה מחיצות החצר והוא רוחב הקלעים: ואדניהם נחשת. להביא אדני המסך שלא תאמר לא נאמרו אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים אבל אדני המסך של מין אחר. כך נראה בעיני שלכך חזר ושנאן: (יט) לכל כלי המשכן. שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו כגון מקבות לתקוע יתדות ועמודים: יתדת. כמין נגרי נחשת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורים במיתרים סביב בשפוליהן כדי שלא תהא הרוח מגביהתן ואיני יודע אם תחובין בארץ או קשורין ותלויין וכובדן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו ברוח. ואומר אני ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ לכך נקראו יתדות ומקרא זה מסייעני (ישעיה לג) אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח:

בעל הטורים

אמות יכולין להוסיף על המזבח: (יח) אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים. פי' כחלק אחד מחמשים שבהר הבית כדפי' לעיל:

חסלת פרשת תרומה

ס כ וְאַתָּה תְּצַוֶּה | אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן

כ וְאַתְּ תְּפַקֵּד יָת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ מִשְׁחָא

תולדות אהרן. ואתה תצוה, מגילה כט ל: ויקחו אליך, ברכות נז. מנחות פו:

בעל הטורים

(כ) ואתה תצוה. לא הוזכר משה בזה הסדר משא"כ בכל התורה משנולד משה אין סדר שלא הוזכר בה חוץ ממשנה תורה הטעם משום שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת וקללת חכם אפי' על תנאי באה ונתקיים

רש"י

(כ) **ואתה** תצוה. זך. בלי שמרים כמו ששנינו במנחות (דף פו) מגרגרו בראש הזית וכו': כתית. הזיתים היה כותש במכתשת ואינו טוחנן בריחים כדי שלא יהא בו שמרים ואחר שהוציא טיפה ראשונה מכניסן לריחים וטוחנן. והשמן

תורת גבריאל

ואתה תצוה את בנ"י ויקחו אליך וגו'. נשאלתי מדוע בליווי מלאכת עשיית המשכן וכליו כתיב ויקחו „לי" תרומה, וכאן בליווי על הדלקת המנורה כתיב ויקחו „אליך" וגו'. והשבתי עפ"י מסקנת דברי הגמ' (נדרים לח.) דגוף התורה שהם החוקים ומשפטים שצוה לקיימם במעשה, נצטוה מרע"ה ליתנם לישראל, אבל פלפול התורה לא ניתנה רק למשה ולזרעו, ונהג בה טובת עין ונתנה לישראל, [ועיין בביאורי על הפטרת שבת הגדול שפי' בזה מאה"כ: זכרו תורת משה עבדי וגו', שהוא על הפלפול, לחדש דבר מתוך דבר עפ"י כללי הל"ב מידות, אשר עבור כן נקרא תורת משה, יען שמידו באה זאת לנו] והנה עיקר תכלית כל מעשה המשכן היה הארון, אשר בתוכו היו מונחים לוחות העדות, שהוא עיקר התורה הנתונה מפי ד', אבל המנורה באה להורות על אור החכמה והתבונה שבתורה שהוא הפלפול. שהיא מתרבה ועולה כאור המנורה, [וע"ז רמזו ב"ב (כה:) הרוצה שיחכים ידרים כו' וסימנך: מנורה בדרום] לכן במעשה המשכן שהוא מכוון לארון, כתיב: ויקחו לי אבל בצווי הכנת השמן להעלות נר המנורה שהוא רומז לפלפול התורה, אה"כ: ויקחו אליך. על חלק התורה שלך: *)

שמן זית זך וגו' ובמד"ר פל"ו סי' א', הה"ד זית רענן יפה פרי תואר קרא ד' שמך כו' אלא מה הזית כו', ונחבט כו', ואח"כ טוחנין אותן, ואח"כ מקיפין אותן בחבלים ומביאין אבנים, ואח"כ נותנין את שומנן, כך ישראל באין או"ה וחובטין אותן וחובשין אותן וכופתין אותן בקולרין כו' ואח"כ עושין תשובה והקב"ה עונה להם כו' הה"ד זית רענן, ד"א כל המשקין מתערבין זה בזה, והשמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אינן מתערבים עם האומות שנאמר לא תתחתן בם, ד"א כל המשקים אדם מערב בהם ואינו יודע איזה תחתון ואיזו עליון אבל השמן אפי' אתה מערבו בכל

---

*) נחל גבים. וס"ב הרב הג' וכו' מו"ה בן ציון ארי' ליב נ"י בה"ר יוסף ז"ל ציזלינג. כתב בזה, דבלשון: אליך רמוז מה שנהוג בהרבה קהילות ישראל, להרבות בנרות בבתי כנסיות בליל ז' אדר יום פטירת מרע"ה, [ויש מקומות שמדליקין נרות כמספר משה, והכם דורש לכבוד היום], והטעם כי בהיותו רבן של כל ישראל הכל חובים בבניו לכבדו ביא"צ שלו. וזהו שרמז לו הקב"ה: ואתה תצוה גו'. — שתלמד את בנ"י את התורה, לכן — ויקחו אליך — לכבודך — שמן גו' להעלות נר תמיד — בזמן יא"צ שלך. וגא רמז זה כאן כי ז' אדר חל ברוב השנים בפרשה תצוה, כידוע בשם הגר"א זצוק"ל, דלכך לא נזכר שם משה בפרשה זו, לרמז על פטירתו בזמן שישראל קורין אותה. עכ"ל ס"ב הנ"ל:

זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת
נֵר תָּמִיד׃ כא בְּאֹהֶל מוֹעֵד
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת
יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב

אונקלוס

זֵיתָא דַכְיָא כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא
לְאַדָּלָקָא בּוֹצִינָא תְּדִירָא׃
כא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא מִבָּרָא
לְפָרֻכְתָּא דְּעַל----סַהֲדוּתָא
יְסַדַּר יָתֵהּ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי

תולדות אהרן. להעלת נר. שבת כא: באהל מועד. מנחות פו: יערך אתו. מנחות צח:

רש"י

השני פסול למנורה וכשר למנחות שנא' כתית למאור ולא כתית למנחות: להעלת נר תמיד. מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא): תמיד. כל לילה ולילה קרוי תמיד כמו שאתה אומר (במדבר כח) עולת תמיד ואינה אלא מיום ליום. וכן במנחת חביתין נאמר (ויקרא ו) תמיד ואינה אלא מחליתה בבקר ומחליתה בערב. אבל תמיד האמור בלחם הפנים משבת לשבת הוא: (כא) מערב עד בקר. תן לה מדתה שתהא

בעל הטורים

כוה. וכתב צווהה במנורה וכן בתמיד צו את בני ישראל לפי שבניהם נוהגים בכל יום ויש בהם חסרון כיס לפיכך צריך זרוז לכן אמר בהם לשון צוואה. תצוה בגי' נביב צוה רמז להדלקת הנר

תורת גבריאל

בכל המשקין שבעולם הוא נתון למעלה מהן, כך ישראל בשעה שהם עושים רצה"מ נצבים למעלה מכל, שנאמר ונתנך ד"א עליון וגו', הוי זית רענן יפה פרי תואר ע"כ. הנה המשילו רז"ל את תכונת בנ"י לשמן בג' דברים, א) כמו שהשמן אינו בא אלא לאחר החביטה והכבישה, כן בנ"י ע"י היסורין יטהרו ויזדככו מטונותיהן כו', ב) וכמו שהשמן אינו מתערב בשאר משקין, כך ישראל אינן מתחתנים עם או"ה, ג) וכמו שהשמן עומד למעלה מכל המשקין, כך ישראל כשעושין רצונו של מקום המה מעולים על הכל, ושלשה אלה מקבילים נגד הג' מלשינות שהלשין עליהם המן הרשע לפני אחשורוש, באומרו: ישנו עם אחד,— ר"ל: שתואר הכבוד עם אחד מיוחד שהיה לישראל מאז, וכמש"כ (ישעיה, מט.) ישראל אשר בך אתפאר, הזקין ונתישן במשך הזמן הרב שעבר עליהם, ועלתה עליהם חלודה, א) כי המה שוים כעת לכל בני הדתות האחרות באין הבדל, וכמו שראית בתוך הסעודה שעשית שהיה היהודי כאחד מן העמים, ומזה תקיש כי גם בכל עניניו הנהו מתבולל בהם, וזהו אומרו: כי הנהו—מפוזר ומפורד בין העמים,— גם—בכל מדינות מלכותך—באין הבדל וחילוק, ב) כי גם התורה שלהם איננה גבוהה ומעולה מכל דת, מדתי העמים, ואיננה שוה אף לדת הפחותה שבשאר הדתות, וזהו אומרו: ודתיהם שונות— שהן משונות לגריעותא—מכל עם, *) ועל השלישית אמר: ולמלך אין שוה להניחם, וסתם המלך כיון על מלכו של עולם, כידוע כי אז היו נתונים בצרת הגלות, וטעה אחשורוש לאמר כי כבר עבר הזמן

נחל גבים. ובלעם בשעתו סיפר בשבחן של ישראל בשתים האחרונות האלה, שראה אז בעיניו, א) שהם רמים ונשאים במדרגתן מעל כל העמים, בתורתם וקרבתם אל ד'. וע"ז אמר: כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו, ר"ל: שהוא רם ונשא מכל גדולי העמים, שהם דומים בגבהם נגד יתר העמים כצורים וגבעות. ועל השנית שאינם מתערבין ומתבוללין בשום אומה, אמר: הן עם לבדד ישכון גו', אבל התכונה השלישית שבמשל השמן שע"י הכתיתה והחביטה יוצא להאיר, לא הזכיר, שזה עדיין לא ראה אז:

עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס
כח א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃

מֵרַמְשָׁא עַד־צַפְרָא קֳדָם יְיָ קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ א וְאַתְּ קָרֵב לְוָתָךְ יָת־אַהֲרֹן אֲחוּךְ וְיָת־בְּנוֹהִי עִמֵּהּ מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשַׁמָּשָׁא־קֳדָמַי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר

תולדות אהרן, מערב עד בקר. פסחים נט. יומא מו:

בעל הטורים

לנבים היכה בשבת: ויקחו אליך. אבל אני איני צריך לאורה: כתית. רמז ת"י ת"כ בניה יהא נוהג הדלקת המנורה: להעלות. הכל ו' נומר בוי"ו נרות מכבים אותם אבל נר מערבי דולק לעולם: למאור להעלות. בגי' חצי לוג שמן לנר: נר תמיד. בגימ' בשבת: (א) הקרב. ד' הכא. וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן וגם את אחיך וגו' הקרב. הקרב את מטה לוי. הקרב אליך ואח"כ המנחה שאיני ראוי לכהונה עד שיתחנך בבגדים. ורמז נו שיקריב אליו בני לוי דכתיב נתונים נתונים המה לי: ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך. ג"פ אהרן בפסוק כמו לג' כהנים שיצאו ממנו ושם אהרן אלעזר ואיתמר. וג"פ לכהנו לי בפרשה כנגד בית ראשון ובית שני ולעתיד:

רש"י

דולקת מערב עד בקר. ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין וכן לכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום: (א) ואתה הקרב אליך. לאחר שתגמור מלאכת המשכן:

תורת גבריאל

הזמן ואבד עליהם כלח, ועי"ז אה"כ: ואתה תצוה את בנ"י — אשר יקחו להם משל ודמיון מן השמן זית, להיות נמצאות בהם כל הג' מעלות שבהזית, א) שמן זית — שהוא עליון להיות שמו נקרא עליו, ב) זך, שיהיה אורו צלול וברור, ושימד בפ"ע בלא התבוללות וגם כתית, מדוכאים ביסורים אשר כל אלה המה השלש מעלות שנשתבחו בהם בנ"י, להיותם עי"ז מעולים ומשובחים מכל האומות, וזהו להעלות נר — ההעלאה לבנ"י אשר נקראו בשם — תמיד [וכמו דאיתא בפתיחתא דאיכה סי' ב, ה תמיד אלו ישראל כו']:

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בנ"י לכהנו לי, אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן אלא הפסוק השני מן אהרן נדב וגו' היא מיותר, ואינו אלא כללא ופרטא, או שהיל"ל לכתוב בקיצור: את אהרן אחיך ואת בניו נדב וגו' ואיתמר, אתו מתוך בנ"י לכהנו לי, והנל"פ בזה עפ"י דברי המד"ר (נז, סי' ד) מתוך בני ישראל, מכל הארצות בחר הקב"ה בא"י, ומא"י בחר בביהמ"ק, ומביהמ"ק לא בחר אלא בבית קה"ק, כך בחר הקב"ה בישראל [מכל או"ה] ומישראל לא בחר אלא בשבט לוי, ומשבט לוי בחר אהרן [פי': ג' בחירות, כנגד ג' בחירות] כו' תרומה לגד, והמעשר לגד, נדב ואביהוא לגד, אלעזר ואיתמר לגד, כו', לכך נאמר: אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך ע"כ, ועפ"י דרז"ל הללו שלקח והפריש את הקדושות זו למעלה מזו, כמו תרומה ומעשר, הרי צריך להיות הבחירה וההפרשה זו כזו, כמו שהמפריש תרומה מן הכרי צריך להיות מן המוקף כדי שתתעלה קדושת התרומה מן הפירות הסמוך לה, וכן במעשר

בהמה

בְּנֵי אַהֲרֹן: ב וְתַעְבֵּד לְבוּשֵׁי־קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אֲחוּךְ לִיקָר

ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

תולדות אהרן. לכבוד. מגילה יב:

תורת גבריאל

בהמה ע״י התשעה העוברים מקודש, מתקדש העשירי, וע״כ צריך לכוונסן לדיר כמבואר (בכורות נח.) כן לא צוה ד׳ למשה שיקרא לאהרן ולבניו לבדם, לבוא אליו ולהקדישם, וכן כשנבחר אהרן לכה״ג בהיכל ד׳, לא צוה למשה לקרוא אותו לבדו ביחיד ולהקדישו קדש קדשים, כי רק בהיותו בין כל בנ״י היה מרים אותו והפרישו לקדשו מן הסמוך לו, כדי שע״י הנותרים, יתעלו הכהנים בקדושתם, וזהו כונת לשון הכתוב: ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו — תקח אותם, מתוך בנ״י — מן הסמוך ומוקף להם, ואח״כ כשתרצה לקדש את אהרן עוד יותר — לכהנו לי! — להיותו קדש הקדשים, תצרף אותו יחד עם בניו, וזהו אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן, ומקיבולם יחד תבחור את אהרן לכה״ג, ודוק:

ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת, ביאור שתי הלשונות לכבוד ולתפארת שהזכיר פה, יל״פ עפי״מ שראיתי בס׳ גן לבי פ׳ בהר, ביאור ההבדל שבין לשון כבוד ללשון תפארת, שלשון: כבוד הונח על דבר המשלים את ההכרח והחיוב הדרוש, אשר בלעדיו יש בו פחיתות וחסרון, אבל לשון: תפארת הונח על הדברים המוסיפים הידור ויופי לדבר, ואף אילו היה הדבר הזה נעדר ממנו לא היה נחסר מכבודו מאום, עכ״ז בהיות נוסף לו גם זה הנהו מפואר בזה ביותר, לדוגמא: לכל אדם צריך להמצא בבית דירתו מטה ושולחן וכסא ומנורה וכיו״ב, כשיעור הדרוש לו ולב״ב, ואיש אשר אין אלה לו, הרי הוא מחוסר כבוד הבריות, וחייו חיי בוז ושפלות המה, וע״כ בהיות אלה לו במדה הנדרשת, ממוצעת, הרי הוא מכובד בכבוד בע״ב, ואף אם לא נמצא בביתו עונג מטיב כגון או מראה של זכוכית גבוהה מקרקע הבית עד שמי קורה, וכדומה, לא יתעורר הבא אל הבית לאמר ע״ז חסרון וגנאי, אלא שבהיות כאלה כלים יקרים בבית יוסיפו לו הוד ותפארת, ובע״ב מפואר יקרא. וסמוכות לזה מצינו בפסוקי משלי, כי שם (כ, פסוק ג.) כתיב: כבוד לאיש שבת מריב גו׳, ולמעלה שם (יט, יא.) כתיב: ותפארתו עבור על פשע, הנה מדד החכם תאר לכל מדה ומדה כראוי לה, כי למדת השביתה והמניעה מריב, נתן תאר: כבוד. כי אין בזה רק שלילה מחילול כבוד, דאם יהיה מהיר לריב ומדון, יהי כבודו מחולל כי איש ריב ומדון יקראו לו, ובהיותו עוצר ברוחו לשבות מריב, כבודו משומר לבל יתחלל. אולם האדם המעלה, אשר עלה בתקון מדותיו, עד כי הוא מוחל וסולח לכל הפושע בו אפילו פשע רב, לאיש רם כזה, נתן החכם תאר: תפארת, כי הוא הוא הראוי לפארו ולרוממו, כי גם אילו לא היה מוחל להפוגע בכבודו או בגופו בזדון ושאט נפש, לא היה נגרע ממנו תאר כבוד, לכן בהיותו נושא עצמו כשיריים, ונעלב ואינו עולב, ומעביר על פשע לגמרי, כתר תפארת הולמתו, וזהו המדוייק במאה״ח: כבוד לאיש שבת מריב, ולמעלה (יט) אמר: ותפארתו עבור על פשע, [וכמארז״ל ר״ה יז. למי נושא עון למי שעובר על פשע, עיי״ש]. ובזה יתבאר נ״כ הפסוק (מגילת אסתר א׳) בהראותו את עשר כבוד מלכותו,

ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־
לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה
וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ
לְכַהֲנוֹ־לִי׃ ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל

וּלְתֻשְׁבְּחָן׃ ג וְאַתְּ תְּמַלֵּל
עִם־כָּל חַכִּימֵי לִבָּא
דְּאַשְׁלֵמִית עִמְּהוֹן רוּחַ חָכְמְתָא
וְיַעְבְּדוּן יָת־לְבוּשֵׁי אַהֲרֹן
לְקַדָּשׁוּתֵהּ לְשַׁמָּשָׁא־קֳדָמָי׃
ד וְאִלֵּין לְבוּשַׁיָּא דְּיַעְבְּדוּן

בעל הטורים

(ג) חכמי לב אשר. בגימ' יראת מי שמלא יראת השם והיינו ראשית חכמה יראת ה': (ד) ואלה הבגדים.

רש"י

(ג) לקדשו לכהנו לי. לקדשו להכניסו בכהונה ע"י הבגדים שיהא כהן לי ולשון כהונה שירות הוא שרגנטריא"ה בלעז (היילינקייט): (ד) חשן. תכשיט כנגד הלב: ואפוד. לא שמעתי ולא מצאתי בברייתא פי' תבניתו. ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו רחבו כרוחב גב איש כמין סינר שקורין פורצי"ט (שורץ) שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים. כך מעשהו מלמטה שנאמר (ש"ב ו) ודוד חגור אפוד בד למדנו שהאפוד חגורה היא. וא"א לומר שאין בו אלא חגורה לבדה שהרי נאמר (ויקרא ח) ויתן עליו את האפוד ואח"כ ויחגור אותו בחשב האפוד ותרגם אונקלוס בהמיין אפודא למדנו שהחשב הוא החגור והאפוד שם תכשיט לבדו וא"א לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נאמר שתי כתפות האפוד למדנו שהאפוד שם לבד והכתפות שם לבד והחשב שם לבד לכך אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד ע"ש שאופדו ומקשטו בו כמו שנאמר (שם) ויאפד לו בו והחשב הוא חגור של

תורת גבריאל

ואת יקר תפארת גדולתו, כי העושר באוצר המלוכה הוא מחויבה ושלימות כבודה להוצאות חיל המדינה וכל משטרה, כי בלעדי אלה מלכותא קטיעא תהיה, אבל אין מהחיוב שימלא בהמדינה בתי מוזעאום רבים, שערי מלבה (אויסשטעללונגען) רבים וגדולים, וכשימלאו כל אלה בתוכה יהיו לה לתפארת, וזשא"כ: בהראותו את עושר [בתי אוצרות המדינה] בזה החזיק רק את כבוד מלכותו, אמנם כשהראה ג"כ את היקר במיני אנטיקי וסגולות מלכים בזה עי"ז תגדיל תפארת גדולתו, ע"כ מספרי הנ"ל בתוס' ביאור. והנה מהידוע כי הכה"ד עובד עבודתו בארבעה בגדים, וכה"ג בשמונה, מזה נראה כי עיקר חיוב הבגדים לכהן בעת עבודתו במקדש הוא די בארבעה, וזהו כבודו, אמנם הארבעה הנוספים לכה"ג אינם מוכרחין כ"כ, אמנם באשר הוא הכהן הגדול מאחיו צריך להיות מלובש גם בבגדי פאר [אם כי אחרי אשר נגזר עליו לעבוד בשמונה אם עבד הכה"ג רק בארבעה של הדיוט עבודתו פסולה כמבואר בזבחים יח.] אמנם בעלם ורא‏שונה הנה הארבעה הנוספים לכה"ג, כך גזרה חכמתו יתב' לתת לו פאר, וזה אומרו ית' ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך—בשבילו צריך לעשות שני מיני בגדים, היינו הארבעה של כהן הדיוט שהמה רק לעלם הכבוד אשר א"א לעבוד בלעדם, ועוד ארבעה נוספים להיות לו לתפארת וד"ל. [וכפי' על סידור התפלה אבאר עוד מזה עפ"י הכלל הקודם:]

ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו וגו'. נשאלתי הנה מאה"כ הוא לרבים,

תהלה

וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט
וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ
וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃ ה וְהֵם יִקְחוּ
אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־
הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי
וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ פ
ו וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת

אונקלוס

חוּשְׁנָא וְאֵפוֹדָא וּמְעִילָא
וְכִתּוּנָא מְרַמְּצָא מִצְנֶפְתָּא
וְהֶמְיָנָא וְיַעְבְּדוּן לְבוּשֵׁי
קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אָחוּךְ
וְלִבְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃
ה וְאִנּוּן יִסְּבוּן יָת דַּהֲבָא
וְיָת תִּכְלָא וְיָת אַרְגְּוָנָא וְיָת
צְבַע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא׃
ו וְיַעְבְּדוּן יָת אֵפוֹדָא דַּהֲבָא

תולדות אהרן. והם יקחו את. בתרא ח:

רש"י

מעלה הימנו והכתפות קבועות בו. ועוד אומר לי לבי שיש ראיה שהוא מין לבוש שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד כרדוט דבוץ. ותרגם כמו כן מעילים כרדוטין במעשה תמר אחות אבשלום (ש"ב יג) כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים: ומעיל. הוא כמין חלוק וכן הכתונת אלא שהכתונת סמוך לבשרו ומעיל קרוי חלוק העליון: תשבץ. עשויין משבצות לנוי והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות כמו שנאמר באבני האפוד מוסבות משבצות זהב ובלעז קוראין אותו קשטונ"ש (קאסטען): מצנפת. כמין כיפת כובע שקורין קופי"א שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות ומתרגמינן כובעין (עי' יומא כה:) ואבנט. היא חגורה על הכתונת והאפוד חגורה על המעיל כמו שמצינו בסדר לבישתן ויתן עליו את הכתונת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד: בגדי קדש. מתרומה המקודשת לשמי יעשו אותם: (ה) והם יקחו. אותם חכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת לעשות מהן את הבגדים: (ו) ועשו את האפד. אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות הרי פירושן פרקים וישגה הקורא בצרופן לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא למען ירוץ הקורא בו ואח"כ אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים וחוגר אותו מאחוריו כנגד לבו למטה מאציליו רחבו כמדת רוחב גבו של אדם ויותר ומגיע עד עקביו והחשב מחובר בראשו על פני רחבו ולא במחט אלא מעשה אורג ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו והכתפות מחוברות בחשב אחת לימין ואחת לשמאל מרוחקות זו מזו שיעור הבדלת כתפים מאחורי הכהן לשני קצות רחבו של סינר וכשזוקפן עומדות לו על שני כתפיו והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט ואבני השהם קבועות בהם אחת על כתף ימין ואחת על כתף

בעל הטורים

ולא הזכיר מכנסים שלא היו לכבוד ולתפארת. ולא הזכיר ציץ לפי שלא היה מין בגד: (ו) זהב תכלת. בגימט' שלבים

תורת גבריאל

תחלה וסוף, ולשון אשר מלאתיו, הוא לשון יחיד, והל"ל: אשר מלאתים, והשבתי, כי זהו סובב, על מלת לב, כאומרו אשר מלאתי את הלב רוח חכמה, וכמו"ש: ובלב כל חכם לב נתתי חכמה [אח"כ מצאתי זאת בהאע"ז שפי' כן:]

והאבנים

וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ז שְׁתֵּי
כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־
שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: ח וְחֵשֶׁב
אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ
מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן

אונקלוס

תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא צְבַע זְהוֹרִי
וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן:
ז תַּרְתֵּין כַּתְפִּין מְלַפְּפָן יְהוֹן
לֵהּ עַל תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי
וְיִתְלַפַּף: ח וְהֶמְיַן תִּקּוּנֵהּ דִּי
עֲלוֹהִי כְּעוֹבָדוֹהִי מִנֵּהּ יְהֵי
דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע

בעל הטורים

ובניס תוטים כנגד התורה המתחלת בבי"ת ומסיימת בלמ"ד: (ז) אל שני. ג' הכא ואידך לך גאות אבר יבא אל בני בניך בעלי ויאא בני ככריב וגו' ויתן אל בני נעריו בנעמן. בני עלי היו

רש"י

שמאל והמשבלות נתונות בראשיהם לפני כתפיו ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות שבחשן בשתי קצות רחבו העליון אחת לימין ואחת לשמאל ושני ראשי השרשרות תקועים במשבלות לימין וכן שני ראשי השרשרות השמאלית תקועין במשבלות שבכתף שמאל נמצא החשן תלוי במשבלות האפוד על לבו מלפניו ועוד שתי טבעות בשני קצות החשן בתחתיתו וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה בראשו התחתון המחובר בחשב וטבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד ולא יהיה כד ונבדל הולך וחוזר: זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. חמשת מינים הללו שזורין בכל חוט וחוט. והיו מרדדין את הזהב כמין טסים דקין וקוצצין פתילים מהם וטווין אותן חוט של זהב עם שש חוטין של תכלת וחוט של זהב עם שש חוטין של ארגמן וכן בתולעת שני וכן בשש שכל המינין חוטן כפול שש וחוט של זהב עם כל אחד ואחד ואח"כ שוזר את כלם כאחד נמצא חוטן כפול כ"ח וכן מפורש במס' יומא ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים לעשות (את פתילי הזהב) בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגו'. למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין: מעשה חשב. כבר פרשתי שהוא אריגת שתי קירות שאין צורת שני עבריה דומות זו לזו: (ז) שתי כתפות וגו'. הסינר מלמטה וחשב האפוד היא החגורה ולמודה לו מלמעלה דוגמת סינר הנשים ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי חתיכות כמין שתי רצועות רחבות אחת כנגד כל כתף וכתף וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה ועל ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין נופלות כמו שמפורש בענין והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו ושתי אבני שהם קבועות בהן אחת בכל אחת: אל שני קצותיו. אל רחבו של אפוד שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן וגבהו עד כנגד האצילים שקורין קודי"ש שנא' (יחזקאל מד) לא יחגרו ביזע אין חוגרין במקום זיעה לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם אלא כנגד אציליהם: וחבר. האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשב ולא יארגם עמו אלא אורגם לבד ואח"כ מחברם: (ח) וחשב אפדתו. וחגור שעל ידו הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקשטו: אשר עליו. למעלה בשפת הסינר היא החגורה: כמעשהו. כאריגת הסינר מעשה חושב ומחמשת מינין כך אריגת החשב מעשה

חושב

וְתוֹלַ֥עַת שָׁנִ֖י וְשֵׁ֥שׁ מָשְׁזָֽר׃
ט וְלָ֣קַחְתָּ֔ אֶת־שְׁתֵּ֖י אַבְנֵי־שֹׁ֑הַם
וּפִתַּחְתָּ֣ עֲלֵיהֶ֔ם שְׁמ֖וֹת בְּנֵ֥י
יִשְׂרָאֵֽל׃ י שִׁשָּׁה֙ מִשְּׁמֹתָ֔ם עַ֖ל
הָאֶ֣בֶן הָאֶחָ֑ת וְאֶת־שְׁמ֞וֹת
הַשִּׁשָּׁ֧ה הַנּוֹתָרִ֛ים עַל־הָאֶ֥בֶן
הַשֵּׁנִ֖ית כְּתוֹלְדֹתָֽם׃ יא מַעֲשֵׂ֣ה
חָרַשׁ֮ אֶ֒בֶן֒ פִּתּוּחֵ֣י חֹתָ֗ם תְּפַתַּח֙
אֶת־שְׁתֵּ֣י הָאֲבָנִ֔ים עַל־שְׁמֹ֖ת
בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל מֻסַבֹּ֛ת מִשְׁבְּצ֥וֹת
זָהָ֖ב תַּעֲשֶׂ֥ה אֹתָֽם׃ יב וְשַׂמְתָּ֞
אֶת־שְׁתֵּ֣י הָאֲבָנִ֗ים עַ֚ל כִּתְפֹ֣ת
הָאֵפֹ֔ד אַבְנֵ֥י זִכָּרֹ֖ן לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל
וְנָשָׂא֩ אַהֲרֹ֨ן אֶת־שְׁמוֹתָ֜ם לִפְנֵ֧י
יְהוָ֛ה עַל־שְׁתֵּ֥י כְתֵפָ֖יו לְזִכָּרֹֽן׃

אונקלוס

זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃ ט וְתִסַּב
יָת־תַּרְתֵּין אַבְנֵי־בוּרְלָא
וְתִגְלוֹף עֲלֵיהֶן שְׁמָהַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ י שִׁתָּא מִשְּׁמָהָתְהוֹן
עַל אַבְנָא חֲדָא וְיָת־שְׁמָהַת
שִׁתָּא דְאִשְׁתָּאֲרוּ עַל־אַבְנָא
תִנְיֵתָא כְּתוּלְדָתְהוֹן׃ יא עוֹבַד
אֻמָּן אֶבֶן טָבָא כְּתַב מְפָרַשׁ
כִּגְלַף דְּעִזְקָן תִּגְלוֹף יָת־
תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל־שְׁמָהַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁקְּעָן מְרַמְּצָן
דִּדְהַב תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃
יב וּתְשַׁוֵּי יָת־תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא
עַל כִּתְפֵי אֵפוֹדָא אַבְנֵי
דָּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטּוֹל
אַהֲרֹן יָת־שְׁמָהָתְהוֹן קֳדָם
יְיָ עַל־תְּרֵין כִּתְפוֹהִי לְדָכְרָנָא׃

תולדות אהרן. ששה משמתם. סימן לו: כתולדתם. שם: פתוחי חתם. שם סח:

רש"י

חושב ומחמשת מינים : ממנו יהיה. עמו יהיה ארוג ולא יארגנו לבד ויחברנו : (י) כתולדתם. כסדר שנולדו ראובן שמעון לוי יהודה דן ונפתלי על האחת. ועל השניה גד אשר יששכר זבולן יוסף ובנימין מלא שכן הוא כתוב במקום תולדתו כ"ה אותיות בכל אחת ואחת : (יא) מעשה חרש אבן. מעשה אומן של אבנים. חרש זה דבוק הוא לתיבה שלאחריו ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו. וכן (ישעיה מד) חרש עצים נטה קו חרש של עצים. וכן (שם) חרש ברזל מעצד כל אלה דבוקים ופתוחים : פתוחי חתם. כתרגומו. כתב מפרש כגלף דעזקא. חרוצות האותיות בתוכן כמו שחורצין חותמי טבעות שהם לחתום אגרות כתב ניכר ומפורש : על שמת. כמו בשמות : מסבת משבצות. מוקפות האבנים במשבצות זהב שעושה מושב האבן בזהב כמין גומא למדת האבן ומשקעה במשבצות נמלאת המשבצת סובבת את האבן סביב ומחבר המשבצות בכתפות האפוד : (יב) לזכרן. שיהא רואה הקב"ה את השבטים

בעל הטורים

מכוין הכהונה שנאמר בה אל בני לכך נענשו ונהרגו אבל נעמן היה מכבדה שעיקר אדמה לעשות מזבח נתקרב תחת כנפי השכינה ומבני בניו למדו תורה ברבים : (ט) שתי אבני שהם. כנגד ב' לוחות שהם במילוי שי"ן ה"י מ"ם בגימטריא הלוחות : (י) ששה משמותם על. ר"ת שמע שאמרו שמע ישראל וגו' : (יב) שמותם. ב' במסורה דין ואידך ואלה שמותם במרגלים מלמד שהיו המרגלים כלם כשרים ומשה בירכם ע"פ

ס שני יג וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת
זָהָב׃ יד וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב
טָהוֹר מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם
מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־
שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת׃
ס טו וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד
תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ טז רָבוּעַ יִהְיֶה
כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ׃

יג וְתַעְבֵּד מְרַמְּצָן דִּדְהָב׃
יד וְתַרְתֵּין תִּכִּין דִּדְהַב דְּכֵי
מְתַחְמָן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן עוֹבַד
גְּדִילוּ וְתִתֵּן יָת תִּכַּיָּא
גְדִילָתָא עַל מְרַמְּצָתָא׃
טו וְתַעְבֵּד חֹשֶׁן דִּינָא עוֹבַד
אֻמָּן כְּעוֹבַד אֵפוֹדָא תַּעְבְּדִנֵּהּ
דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר תַּעְבֵּד
יָתֵהּ׃ טז מְרַבַּע יְהֵי עִיף
זַרְתָּא אָרְכֵּהּ וְזַרְתָּא פְּתָיֵהּ׃

תולדות אהרן. יעשית. יומא נא: ועשית חשן. יומא עב. זבחים פח. ערכין יז. כמעשה אפד. יומא עב:

רש"י

כתובים לפניו ויזכור לצדקתם: (יג) ועשית משבצת. מיעוט משבצות שתים ולא פי' לך עתה בפרשה זו אלא מקצת צרכן ובפרשת החשן גומר לך פירושן: (יד) שרשרת זהב. שלשלאות: מגבלת. לסוף גבול החשן תעשה אותם: מעשה עבת. מעשה קליעת חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין לבורות אלא כאותן שעושין לערדסקאות שקורין אינשינשייר"ש (ריוכפאס) (בילה כב): ונתת את שרשרת. של עבותות העשויות מעשה עבות על משבצות הללו ולא זה הוא מקום צוואת עשייתן של שרשרות ולא צוואת קביעותן ואין תעשה האמור כאן לשון צווי ואין ונתתה האמור כאן ל' צווי אלא לשון עתיד כי בפרשת החשן חוזר וצוהו על עשייתן ועל קביעותן ולא נכתב כאן אלא להודיע מקצת צורך המשבצות שלוה לצוות עם האפוד וכ' לך זאת לומר לך המשבצות הללו יזקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן תתקעם על המשבצות הללו: (טו) חשן משפט. שמכפר על קלקול הדין. ד"א משפט שמברר דבריו והבטחתו אמת דריישמ"ט בלעז (אויספיהרען) שהמשפט משמש ג' לשונות דברי טענות בעלי הדין. וגמר הדין. ועונש הדין אם עונש מיתה אם עונש מכות אם עונש ממון. וזה משמש לשון בירור דברים שמפרש ומברר דבריו: כמעשה אפד. מעשה חושב ומחמשת מינין: (טז) זרת ארכו וזרת רחבו. כפול ומוטל לו לפניו כנגד לבו שנאמר והיו על לב אהרן תלוי בכתפות האפוד הבאות מאחוריו על כתפיו ונקפלות ויורדות לפניו מעט והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות כמו שמפורש

בענין

בעל הטורים

השם: (טו) חשן משפט. שמכפר על עונות משפט ומה משפט ביוש אף שלשה טורים ביוש וד' טורים כנגד ד' דגלים וד' אמהות. בכל אבן היה שש אותיות כי שמות שלשת האבות ושבטי ישורון מצטרף עם כל אחד ואחד עד שיהיו ו' אותיות. כמו ראובן וא' דאברהם. שמעון ב'. לוי רה"ם. יהודה י' דיצחק. יששכר צ'. זבולן ח'. דן ק' יעק מיעקב. נפתלי ב'. גד שבטי. אשר יש"ו. יוסף ר"ן. ובנימין לא היה צריך

יז ומלאת בו מלאת אבן
ארבעה טורים אבן טור אדם
פטדה וברקת הטור האחד:
יח והטור השני נפך ספיר
ויהלם: יט והטור השלישי
לשם שבו ואחלמה: כ והטור
הרביעי תרשיש ושהם וישפה
משבצים זהב יהיו במלואתם:
כא והאבנים תהיין על־שמת
בני־ישראל שתים עשרה על־
שמתם פתוחי חותם איש על־
שמו תהיין לשני עשר שבט:
כב ועשית על־החשן שרשת
גבלת מעשה עבת זהב טהור:

יז ותשלם בה אשלמות
אבנא ארבעא סדרין אבן
טבא סדרא קדמאה סמקן
ירקן וברקן סדרא חד:
יח וסדרא תנינא אזמרגדין
ושבזיז וסבהלום: יט וסדרא
תליתאה קנכרי טרקיא
ועין עגלא: כ וסדרא
רביעאה כרום ימא ובורלא
ופנטרי מרמצן דדהב יהון
באשלמותהון: כא ואבניא
יהוין על־שמהת בני־ישראל
תרתי עסרי על־שמהתהון
כתב מפרש כגלוף דעזקא
גבר על־שמה תהוין לתרין
עסר שבטין: כב ותעבד
על־חושנא תכין מתחמן
עובד גדילו דהב דכי:

תולדות אהרן. תרשיש ושהם. מגילת יב: במלואתם. סוטה סח:

רש"י

בענין: (יז) ומלאת בו. ע"ש שהאבנים ממלאות גומות המשבצות המתוקנות להן קורא אותן בל' מלואים: (כ) משבצים זהב. יהיו הטורים במלואותם מוקפים משבצות זהב בעומק שיעור שיתמלא בעובי האבן זהו לשון במלואותם כשיעור מלוי עביין של אבנים יהיו עומק המשבצות לא פחות ולא יותר: (כא) איש על שמו. כסדר תולדותם סדר האבנים אודם לראובן. פטדה לשמעון. וכן כולם: (כב) על החשן. בשביל החשן לקבעם בטבעותיו כמו שמפורש למטה בענין: שרשת. לשון שרשי אילן המאחיזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ אף אלו יהיו מאחיזין לחשן שבהם יהיה תלוי באפוד והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשבצות ואף שרשרות פתר מנחם בן סרוק ל' שרשים ואמר שהרי"ש יתירה כמו מ"ם שבשלשום ומ"ם שבריקם ואיני רואה את דבריו אלא שרשרת בל' עברית כשלשלת בל' משנה: גבלת. הוא מגבלות האמור

בעל הטורים

צירוף כי היה בו ו' אותיות: (כ) ישפה. בגימטריא בנימין בן יעקב בישפה היה

תורת גבריאל

והאבנים תהיין על שמות בנ"י וגו' אברהם יצחק ויעקב כתיב שם, והא לא
והקשו בגמ' (יומא, עג:) והא כתיב טית, אמר רב אחא בר יעקב
לא כתיב צדיק, אמר רב שמואל בר יצחק שבטי ישורון כתיב שם. ושמעתי מפי
הגאון

כג וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי
טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־שְׁתֵּי
הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃
כד וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת
הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־
קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ כה וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת
שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־שְׁתֵּי
הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת

כג וְתַעְבֵּד עַל־חוּשְׁנָא תַּרְתֵּין
עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן יָת־תַּרְתֵּין
עִזְקָתָא עַל־תְּרֵין סִטְרֵי
חוּשְׁנָא׃ כד וְתִתֵּן יָת־תַּרְתֵּין
גְּדִילָן דִּדְהַב עַל־תְּרֵין
עִזְקָתָא לְסִטְרֵי חוּשְׁנָא׃
כה וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל־
תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי תִּתֵּן עַל־
תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וְתִתֵּן עַל־
כִּתְפֵי אֵפוֹדָא לָקֳבֵל אַפּוֹהִי׃

רש"י

למעלה שתתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן וכל גבול לי קנה אשומי"ל בלעז (זויש): מעשה עבת. מעשה קליעה: (כג) על החשן. לצורך החשן כדי לקבעם בו. ולא יתכן לומר שתהא תחלת עשייתן עליו שאם כן מה הוא שחוזר ואומר ונתת את שתי הטבעות והלא כבר נתונים בו היה לו לכתוב בתחלת המקרא ועשית על קצות החשן שתי טבעות זהב ואף בשרשרות צריך אתה לפתור כן: על שני קצות החשן. לשני פאות שכנגד הצואר לימנית ולשמאלית הבאים מול כתפות האפוד: (כד) ונתתה את שתי עבתת הזהב. הן הן שרשות גבלות הכתובות למעלה ולא פירש מקום קבועו בחשן עכשיו מפרש לך שיהא תוחב אותן בטבעות ותדע לך שהן הן הראשונות שהרי בפרשת אלה פקודי לא הוכפלו: (כה) ואת שתי קצות. של שתי העבותות ב' ראשיהם של כל אחת ואחת: תתן על שתי המשבצות. הן הן הכתובות למעלה בין פרשת החשן ופרשת האפוד ולא פירש את צרכן ואת מקומן עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי העבותות התחובות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשבצות של ימין וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרות השמאלית: ונתתה. המשבצות: על כתפות האפד. אחת בזו ואחת בזו נמצאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול ובכן היא תלוי ועדיין שפת החשן התחתונה הולכת ובאה ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה לכך הולך עוד ב' טבעות

תורת גבריאל

הגאון המפורסם מו"ה ר' משה יצחק זצ"ל, [בדרוש שדרש בגראדנא בכהמד"ר ה"א הגדול בס"ק פ' זו בעברו ליסב על כס הרבנות בעיר יאניסעאוו] שהקשה מדוע לא הקשה הגמ' ברישא מחסרון הטית שהוא קודם לצדיק, ועוד הלא יחסר עוד, תית וקוף— כידוע שבשמות השבטים חסרות אותיות: חט קץ? ואמר לתרץ דלכאורה יקשה לשון הכתוב: והאבנים תהיין על שמות בנ"י, שהיה צריך לכתוב בהיפוך: ושמות בנ"י יהיו על האבנים—כי הלא שמות בני ישראל נכתבו על האבנים, ועפ"ז מטה המקשן וסבר שהיו חקוקין ג"כ שמות האבנים עצמן סמוך לשמות בנ"י, דעל כל אבן היה כתוב שמה שהיא נקראת בו, היינו: על האבן אודם היה כתוב: אודם, ראובן, ועל הפטדה: פטדה, שמעון, וכן כולם —וכן הוא פי' הכתוב

כו וְתַעְבֵּד תַּרְתֵּין עִזְקָן
דִּדְהַב וּתְשַׁוֵּי יָתְהוֹן עַל־
תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא עַל־
סִפְתֵהּ דִּי לְעִבְרָא דְאֵפוֹדָא
מִלְּגָיו׃ כז וְתַעְבֵּד תַּרְתֵּין
עִזְקָן דִּדְהַב וְתִתֵּן יָתְהוֹן
עַל־תַּרְתֵּין כַּתְפֵּי אֵפוֹדָא
מִלְּרַע מִלָּקֳבֵל אַפּוֹהִי לָקֳבֵל
בֵּית לוֹפֵי מֵעִלָּוֵי לְהֶמְיַן

הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃ כו וְעָשִׂיתָ
שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם
עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה׃
כז וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב
וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כִתְפוֹת
הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו
לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב

רש"י

לתחתיתו כמו שמפרש והולך: אל מול פניו. של אפוד שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל אלא בעבר העליון שכלפי החוץ והוא קרוי מול פניו של אפוד כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים: (כו) על שני קצות החשן. הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל: על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. הרי לך שני סימנין האחד שיתנם בשני קלות של תחתיתו שהוא כנגד האפוד שעליונו אינו כנגד האפוד שהרי סמוך לצואר הוא והאפוד נתון על מתניו ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר החושן שכלפי החוץ אלא בעבר שכלפי פנים של' ביתה. ואותו העבר הוא לצד האפוד שחשב האפוד חוגרו לכהן וככפל הסינר לפני הכהן על מתניו וקצת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החשן וקצותיו שוכבין עליו: (כז) על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו והטבעות לוה ליתן בראשן השני שהוא מחובר לאפוד והוא שנאמר לעמת מחברתו סמוך למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט שהמחברת לעמת החגורה ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפות הוא שנאמר ממעל לחשב האפוד והן כנגד סוף החשן ונותן פתיל תכלת באותן הטבעות ובטבעות החשן ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל שלא יהא תחתית החשן הולך לפנים וחוזר לאחור ונוקש על כריסו ונמלא מיושב על המעיל יפה: ממול פניו.

תורת גבריאל

הכתוב: והאבנים — ר"ל: שמות האבנים עצמן—תהיין חקוקות על—סמוך, לשמות בנ"י—המה השבטים, ועפי"ז לא היה קשה לו על ג' אותיות: ח ט ק, שהרי חי"ת היה נמצא באחלמה, וטי"ת—בפטדה, וקו"ף—בברקת, ולא היה קשה לו רק מאות לדיק. והשיב רשב"י כי פי' לשון והאבנים אינו כמו שחשבת אלא הכונה הוא על האבות המכונים בשם אבנים, כמש"כ: משם רועה אבן ישראל, והיה הלווי ששמות האבות, והם: אברהם יצחק ויעקב, היו כתובים סמוך לשמות בני ישראל, והשתא ניחא ליה' מחי"ת, לדיק, וקו"ף—שהיה ביצחק—אבל היה קשה לו מחסרון הטי"ת, וע"ז תי' רשב"י שבטי ישורון כתיב שם, וזה רמזה לנו התורה בהא דכתיב בסוף: תהיין לשני עשר שבט—ודפח"ח—וכיו"ב כתוב בס' תורת משה בפ' זו להגאון בעל ח"ס ז"ל בשם הגאון בעל שב יעקב ז"ל:

וגבא

הָאֵפוֹד׃ כח וְיִרְכְּסוּ אֶת־
הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו אֶל־טַבְּעֹת
הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת
עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא־יִזַּח
הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד׃ כט וְנָשָׂא
אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ
אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה

אונקלוס

אֵפוֹדָא׃ כח וִיחַדוּן יָת־חוּשְׁנָא
מֵעִזְקָתֵהּ לְעִזְקָתָא דְאֵפוֹדָא
בְּחוּטָא דִתְכֶלְתָּא לְמֶהֱוֵי
עַל־הֶמְיַן אֵפוֹדָא וְלָא־יִתְפָּרֵק
חוּשְׁנָא מֵעִלָּוֵי אֵפוֹדָא׃
כט וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת־שְׁמָהַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן דִּינָא עַל־
לִבֵּהּ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא
לְדוּכְרָנָא קֳדָם־יְיָ תְּדִירָא׃

תולדות אהרן. ולא יזח. יומא עב. סוכה כב. חולין ז:

רש״י

בעבר התילון: כח וירכסו. ל׳ חבור וכן (תהלים לא) מרוכסי איש חבורי חברי רשעים וכן (ישעיה מ) והרכסים לבקעה הרים הסמוכים זה לזה שאי אפשר לירד לגיא שביניהם אלא בקושי גדול שמתוך סמיכתן הגיא זקופה ועמוקה יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך: להיות על חשב האפוד. להיות החשן דבוק אל חשב האפוד: ולא יזח. לשון ניתוק ולשון ערבי הוא כדברי דונש בן לברט:

תורת גבריאל

ונשא אהרן את שמות בנ״י וגו׳, ונתתה אל חשן המשפט וגו׳ ונשא אהרן את משפט בנ״י וגו׳— ובכדי לבאר כפלת לשון: ונשא הנאמר כאן, וגם לשון: ונשא הנאמר בס״פ ראשונה אצל האפוד, והשינויים הרבים הנמצא בכתו״ת מהם מהנאמר בחבירו, נבוא להבין אחרי שנסתכל בההבדל שיש בין האפוד והחשן, א) שבהאפוד לא היו רשומים הי״ב שבטים רק על שתי אבנים ששה על כאו״א—ובהחשן היו רשומים על י״ב אבנים כאו״א מהם על אבן אחת, עוד ב) שבהאפוד היו נשואים על כתפות אהרן, ובהחושן היו נשואים על לבו, עוד ג) שעל האפוד לא היו נרשמים רק שמות בנ״י לבד—ועל החושן היו רשומים גם שמות האבות כמש״א רז״ל ביומא אברהם יצחק ויעקב כתיב שם, וכמפורש למעלה על פ׳ והאבנים תהיין וגו׳.—והמכוון בזה עפ״י הידוע כי כל ענין מעשה המשכן ותכליתו היה לעשות אותו מעין דוגמא של מעלה וכמו שארז״ל (במד״ר ר״פ תרומה) ר׳ ברכיה פתח: לך ד׳ הגדולה וגו׳, כי כל בשמים ובארץ, אתה מוצא שכל מה שברא הקב״ה למעלן ברא למטן, וכו׳, עיי״ש כל המאמר בכדי לאחד ולקשר את שני העולמות שיהיו מכוונים זה לעומת זה, ומשולבים זה בזה, בכדי שע״י עבודת הקרבנות ישפיעו רצון אליו ית׳ ממטה למעלה, ולעומת זה יומשך השפעתו על עמו ישראל מלמעלה למטה [וכאשר כבר האריכו בזה המפרשים ז״ל] ולכן היה תלבושת שני הבגדים האלה על הכה״ג שהיה הנבחר מכל ישראל, להיות קדוש ד׳—לרמז בזה אופן הנהגתו ית׳ עם בנ״י עמו בשלשה אופנים עפ״י ערך מלב האומה לפניו ית׳ נ״כ בג׳ אופנים—והיא כמש״כ התוס׳ (ברכות, לה:) ד״ה כאן וכו׳, על מה שארז״ל שם בברייתא לחלק בין

עושין

ל וְתִתֵּן בְּחֹשֶׁן דִּינָא יָת־ אוּרַיָּא וְיָת־תֻּמַּיָּא וִיהוֹן עַל־

תָּמִיד׃ ל וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־

רש"י

(ל) את האורים ואת התמים. הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (יומא עג) ובמקדש שני היה החשן שא"א לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם אותו הכתב

בעל הטורים

לבנימין: (ל) אורים ותומים בגי' אור ישראל. את האורים ואת התמים. בגי'

תורת גבריאל

עושין רצונו של מקום לאין עושין רצונו, יש ביניהם עוד כת בינונים, היינו שעושין ואין עושין רצונו כל כך דאינם צדיקים גמורים כו' עיי"ש. והכונה עפי"מ שבארתי במק"א דרז"ל (ב"ב י.) שבזמן שישראל עושין רצונו של מקום נקראים בנים, ובזמן שאין עושין רצש"מ נקראים עבדים ע"כ, ולכאורה הוא תמוה, כי הלא העבד נקרא ע"ש שהוא עובד את אדונו ועושה רצונו, ואם אינו עושה רצונו הלא אז אינו עבד, וא"כ איך יתכן להיות נקראים ע ב ד י ם בזמן שאין עושים רצונו? ובע"כ אנו מוכרחין לומר שכונתם ז"ל לחלק בין העושה מצות ד' בחפץ לבו, לעשות רצונו מצד גודל רוממתו ית"ש, ובין העובד אותו רק מצד יראת העונש, שעל אופן הראשון הוא נקרא בן החפץ בכל לב לעשות רצון אביו, אבל באופן הב' הוא רק בבחינת עבד, שעושה שירותו רק מצד יראת העונש, וכמש"כ בזוה"ק פ' בראשית (י"א ב) אית בר נש דדחיל מן קוב"ה בגין דייחון בנוהי ולא ימותון, או דדחיל מעונשא דגופא או דממוניה, או דדחיל מעונשא דההוא עלמא ועונשא דגיהנם, ואלין לאו עיקרא דיראה אינון, אבל יראה דאיהי עקרא למדחל בר נש למאריה בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין, כו', עיי"ש—וזוהי כוונת דברי דהמע"ה (תהלים, קכג.) שיר המעלות—הנה—אליך נשאתי את עיני—לפנים בישראל בהיות מצב האומה בתכלית שלימותה, יען כי אתה הנך—היושבי בשמים—מצד גודל רוממותך—אבל אהה! כי—הנה—עתה כהיום הננו בשפל המדרגה נורא מאוד אשר רק—כעיני עבדים—הנשואות — אל יד אדוניהם—כלומר: מיראתם את אדוניהם פן יכה אותם בידו—וכעיני שפחה אל י ד גבירתה—המתפחדת מאימת יד גבירתה ולא מצד אהבתם המה עושים רצון האדון וגברת הבית — כן עינינו אל ד'—נשואות כהיום – עד שיחננו—וע"כ הוא מתפלל אל ד' ואומר: חננו ד' חננו כי רב שבענו בוז! כי חרפה גדולה היא לנו עבודתנו הפחותה הזאת! [וזהו שאנו מבקשים בברכת רצה של תפלת מוסף ביו"ט: ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים—ושם נעבדך ביראה—כימי ע ו ל ם וכשנים ק ד מ ו נ י ו ת—ביראה אמיתית – היינו: שאותך ל ב ד ך! ביראה נעבוד—ולא ביראה משותפת עם פחד שבט אפך וד"ל] אבל באין עושין כלל, הלא גם עבדים אינם נקראים—ובין פריצי עם המה נחשבים ח"ו—ועפ"י ערך ג' האופנים הנ"ל תתיחס ג"כ מדרגת השגחתו יתב' על עמו ישראל, כי בזמן שאנו ח"ו רחוקים הרבה מעבודתו יתב', הנה אז כביכול מתיחס אלינו כאב העומס את בנו על כתפיו, ונושאו ונותן לו כל צרכו, לא מצד אהבתו אותו בלבו, כי אינו ראוי לזה, אך מצד מדת רחמיו הנטועה בו בטבעו, כי אנה יעזבנו, ומי יחמול עליו,

הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־

לִבָּא דְאַהֲרֹן בְּמֵעֲלֵיהּ קֳדָם יְיָ וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת־דִּינָא

תולדות אהרן. והיו על לב. תרבין יו:

רש"י

הוא קרוי משפט שנאמר (במדבר כז) ושאל לו במשפט האורים: את משפט בני ישראל. דבר שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות ולפי מדרש אגדה

תורת גבריאל

אם לא אביו שהולידו? כן הננו לפניו בעת שהננו עומדים במרדנו ח"ו ואין אנו עושים כמצוה עלינו, הננו עמוסים עליו על כתיפו כביכול כמשא כבד, וכמו שארז"ל במד"ר ס"פ בשלח ע"ד סמיכת פ' עמלק אל מעשה שהי' ברפידים וז"ל: ויבא עמלק מה ענין זה אצל זה, משל לתנוק שהיה רכוב על כתפו של אביו כו' [הובא בפרש"י פ' בשלח י"ז ח' הובא שם כל המשל] ואז אין לנו לפניו יתב' חשיבות של מרובין וכבודם, רק הננו נחשבים לפניו כאיש אחד — אכן כאשר נתעלה מעט משפלות מצבנו בהטיבנו את מעשינו לפניו יתב' מעט, היינו שנהיה במדרגת העושין ואין עושין, ר"ל: שנעשה מצוותיו רק מצד יראת העונש — שהיא יראה תתאה — ולא מצד גודל רוממותו, אז יתרה יעשה עמנו לעורר אהבתו אלינו בלבו ית' כביכול, אבל רק מצד זכות ברית האבות, שאף שכבר תמה זכות אבות כמו שארז"ל (שבת נה.) עכ"ז מצד רחמיו וחסדו עלינו יזכור לנו זכות אבותינו כמש"כ ברש"י ז"ל (שם) או מצד ברית האבות כמש"כ בתוס' (שם) להתעורר לבו כביכול אהבה אלינו, כהתעוררת לב האב אל בנו בראותו כי התחיל להטיב דרכו, אבל מה טוב ויפה הוא אם הבן ההולך שובב ישים לבו ויבוא אל ההכרה האמיתית להבין ולהשכיל עשות רצון אביו בכל לבו ונפשו ומאודו, כי אז הלא האב ימלא כל משאלות בנו לטובה בכל האופנים [ובזה יבוארו דברי תחנונינו אליו ית' בעת הוצאת ס"ת: אב הרחמים! הוא ירחם עם עמוסים (כפי שהיינו לפניו אז בעת צאתנו ממצרים במדרגה שפלה) ועוד יזכר לנו ברית איתנים! ויציל נפשותינו מן השעות הרעות (שעבוד מלכיות) ויגער ביצה"ר כו' (זוהי: מניעת שאור שבעיסה.) ואז יחון אותנו, וימלא משאלותינו במדה טובה וכו' — ובזה יתפרש ג"כ מה שאנו אומרים בפיוט רה"ש ויוה"כ אחר סדר קדושה: המול על מעשיך וכו' ויאמרו לך חוסיך בצדקך עמוסיך — (כשנזכה להיות בקהל קדושה) תוקדש אדון על כל מעשיך, כי מקדישך כערכך קדשת, יען — כי נאה לקדוש — פאר מקדושים — ובכן — אם נזכה למדריגה זו — הננו מבקשים כי יתקדש שמך וכו' — ואח"כ הננו אומרים כי אף אם לא נזכה ח"ו לפניו רק להיות נחשבים כבינונים — לזה הננו מבקשים כי — עוד יזכר לנו אהבת איתן הדוגנו וכו', היינו זכות אבות ואח"כ אנו מוסיפים לומר שבאם ח"ו: אין מליץ יושר מול מגיד פשע ע"ז הננו מתחננים לפניך כי — תגיד ליעקב דבר חק ומשפט, ר"ל: תשיב להמגיד פשע כי הננו עם סגולה לפניך — בלא שום טעם וסיבה — כענין סגולה אשר לא נודע סיבתה, כן הננו עמוסים מני בטן לפניך כביכול ובזה תצדקנו במשפט וכו'.] — ועי"כ הכה"ג שהיה קדוש ד', אשר הוא היה הממוצע בינינו לבינו ית' והיה נרמז בו אופן הנהגתו ית' עמנו, לזה היה לבוש בשני המלבושים האלה לרמז בזה כל אופני הנהגותיו יתב' עמנו בג' אופני זמנים הנזכרים למעלה, ובראשונה הזכירה התורה את מעשה האפוד שהיו קבועים בו רק

מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד׃ ס שלישי לא וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ לב וְהָיָה פִי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ׃ לג וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו רִמֹּנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם

דִּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבֵּהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא׃ לא וְתַעְבֵּד יָת־מְעִילָא דְאֵפוֹדָא גְּמִיר תִּכְלָא׃ לב וִיהֵי פוּם־רֵישֵׁהּ כָּפִיל לְגַוֵּהּ תּוֹרָא יְהֵא מַקַּף לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר עוֹבַד מָחֵי כְּפוּם שִׁרְיָן יְהֵי־לֵהּ לָא יִתְבְּזַע׃ לג וְתַעְבֵּד עַל־שִׁיפּוֹלוֹהִי רִמּוֹנֵי תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עַל־שִׁיפּוֹלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְזַגִּין דְּדַהֲבָא בֵּינֵיהוֹן סְחוֹר סְחוֹר׃

תולדות אהרן. יעשית את מעיל. יומא עא: כליל תכלת. מנחות עב: מעשה ארג. יומא עב. זבחים פח: לא יקרע. יומא עב:

רש"י

שהחשן מכפר על מעוותי הדין נקרא משפט ע"ש כליית המשפט: (לא) את מעיל האפוד. שהאפוד ניתן עליו להגירה: כליל תכלת. כולו תכלת שאין מין אחר מעורב בו: (לב) והיה פי ראשו. פי המעיל בגבהו הוא פתיחת בית הצואר: בתוכו. כתרגומו כפול לגויה. כפול לתוכו להיות לו לשפה כפילתו והיה מעשה אורג ולא במחט: כפי תחרא. למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול: לא יקרע. כדי שלא יקרע והקורעו עובר בלאו שזה ממנין לאוין שבתורה וכן לא יזח החשן. וכן לא יסורו ממנו האמור בבדי הארון: (לג) רמני. עגולים וחלולים היו כמין רמונים העשויים כביצת תרנגולת: ופעמני זהב. זגין עם ענבלין שבתוכם: בתוכם סביב. ביניהם סביב בין שני רמונים

בעל הטורים

בם כן בכעים ובתים: (לא) אפוד. בגי' מלאך שהיה מלובש כמלאך: (לב) שפה יהיה לפיו. שהמעיל מכפר על לה"ר שאם חטא בלה"ר יעשה שפה לפיו שימנע מלה"ר ויעשה תשובה ויתכפר לו: (לג) ועשית על שוליו רמוני תכלת וגו' ופעמוני זהב בתוכם. והיו ע"ב כנגד

תורת גבריאל

שתי אבני שוהם והיו נרשמים בו שמות כל הי"ב שבטים ששה על כל אבן — לרמז בו אופן השגחתו יתב' עלינו אף בעת שאיננו זכאים לפניו שאז איננו נחשבים לפניו רק בכללות כאיש אחד [ומה שהלקן לשתים הוא רק מאשר כי היה צריך הכה"ג לשאת אותן על שתי כתפיו לרמז בזה כתינוק שהוא רכוב על כתפו של אביו] וזהו ביאור הכ': ושמת את שתי האבנים, על כתפת האפוד שתהיינה — אבני זכרון — לבני ישראל [ויש לכלול בזה עוד כי אבן — הוא כינוי אחד משבעה שמות של היא"ר (סוכה, נב.) וזהו: אבני־זכרון לבני ישראל — שיהיה זכרון לבנ"י בעת שאין מעשיהן רצויין] ועכ"ז: ונשא אהרן את שמותם לפני ד' על שתי כתפיו — לזכרון — שיזכרם ד', ואל יעזבם ואל יטשם — [ולכן לא סיים הכ' פה בלשון — לזכרון, תמיד]— כי אין נחת לפניו ית' שיתנהג ח"ו כן תמיד — ואח"כ במעשה חושן המשפט אשר בו היו רשומים שמות שבטי בנ"י עם אבותיהם השלשה: אברהם יצחק ויעקב, הנה הלבוש הזה בא לרמז אופן ההנהגה השניה בהטבת מעשינו מעט, כי אז

יצטרף

סָבִיב׃ לד פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן
פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב׃ לה וְהָיָה עַל־
אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ
בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה
וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת׃ ס לו וְעָשִׂיתָ
צִּיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו
פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה׃

תולדות אהרן. פעמן זהב. סוטה ם:

לד זַגָּא דְדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא זַגָּא
דְדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא עַל־שִׁיפּוּלֵי
מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר׃ לה וִיהֵי
עַל־אַהֲרֹן לְשַׁמָּשָׁא וְיִשְׁתְּמַע
קָלֵיהּ בְּמֵעֲלֵיהּ לְקוּדְשָׁא קֳדָם
יְיָ וּבְמִפְּקֵיהּ וְלָא יְמוּת׃
לו וְתַעְבֵּד צִיצָא דִדְהַב דְּכֵי
וְתִגְלוֹף עֲלוֹהִי כְּתַב מְפָרַשׁ

בעל הטורים

ע"כ מראות נגעים בהמעיל מכפר על גסה"ר והצרעת בא בעון לגה"ר: (לד) זהב ורמון פעמון זהב ורמון. בגימטריא המה בשעים ובנים: (לה) ונשמע. ג' במסורה דין ואידך כי אבד דבר ה' נשמע ונשמע. ונשמע פתגם המלך והיינו דאמרי'

רש"י

פעמון אחד דבוק ותלוי בשולי המעיל: (לד) פעמון זהב ורמון וגו'. פעמון זהב ורמון אצלו: (לה) ולא ימות. מכלל לאו אתה שומע הן אם יהיו לו לא יתחייב מיתה הא אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו חייב מיתה בידי שמים: (לו) ציץ. (סוכה ה)

תורת גבריאל

יצטרף זכות האבות ג"כ לבניהם אחריהם, ובהצטרפם יחד תתעורר האהבה בלבו ית' אל בנ"י לרחם עליהם ולתת לבו ג"כ עליהם להטיב להם, [ועיין מה שפי' בפ' שמות ע"פ: ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, וי"ל עוד בזה מאמר כי אין להם עדנה שום זכות מצות ועל מה ולמה? יפנה אליהם להוציאם ממ"מ—ע"ז השיב לו השי"ת אהיה אשר אהיה וגו' פי' מצד שאהיה עמכם לעתיד ע"י מעשיכם, ע"כ הנני רוצה לשמים אתכם עלי ולשאת אתכם על כתפותי כהיום, ובאמת משה בעצמו הלא זאת בלבד לא תספיק דים להטיב עמהם טובה גדולה כזו להביא אותם אל אדמתם, השיב לו השי"ת עוד לאמר כי ד' אלהי אבותיכם א' אברהם וגו' שלחני אליכם—זה שמי—הוא ד'—לעולם—ולפעמים הנני נעלם—ולעלם כתיב—אבל, זה זכרי, והוא א' אברהם א' יצחק וגו'—הוא אפי' לדור דור—לפי ערך מעשה הדור וד"ל] וע"כ צוה הכתוב לרכוס את החושן אל טבעות האפוד [ולהיות נזהר שלא יזח החשן מעל האפוד, להיות זכר האבות נזכר לפניו תמיד]—ובזה א"כ את"כ ונשא אהרן—עי"ז—את שמות חשיבת בנ"י על לבו בבואו אל הקדש, שיהיה זאת זכרון לפני ד'—תמיד—עפ"י הנהגת חסדו וטובו—אח"ז א"כ כי כאשר תתן ותצרף אל חושן המשפט ג"כ את האורים ואת התומים—הוא שם המפורש [כמו שפרש"י ז"ל] כלומר כשיכשירו מעשיהם לעשות הכל כרצונו ית', וזהו—והיו על לב אהרן! בבואו לפני ד'! אזי לא יצטרכו לרחמיו ולחסדו ית' כי יזכו לפניו במשפט- ואז הלא ישא אהרן את—משפט! בנ"י, על לבו—לבו ממש—לפני ד' תמיד, שיהיה בלבו ית' להטיב להם במשפט ובדין עפ"י מעשיהם הטובים, וד"ל:

ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו וגו' קדש לד'—ראיתי דבר נחמד בס' כתב סופר עה"ת שהביא בשם אביו הגאון בעל ח"ס זצ"ל לפרש

הכתוב

לז וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת
וְהָיָה עַל־הַמִּצְנָפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־
הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה׃ לח וְהָיָה עַל־
מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־
עֲוֺן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת
קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד
לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃

קֹדֶשׁ לַיְיָ׃ לז וּתְשַׁוֵּי יָתֵהּ
עַל־חוּטָא דִתְכַלְתָּא וִיהֵי
עַל־מִצְנֶפְתָּא לָקֳבֵל־אַפֵּי־
מִצְנֶפְתָּא יְהֵי׃ לח וִיהֵי עַל־
בֵּית עֵינוֹהִי דְאַהֲרֹן וְיִטּוֹל
אַהֲרֹן יָת־עֲוָיַת קוּדְשַׁיָּא דִי
יַקְדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־
מַתְּנַת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהֵי עַל־
בֵּית עֵינוֹהִי תְּדִירָא לְרַעֲוָא

תולדות אהרן. ושמת אתו. חולין קלח: והיה על מצח. זבחים פח. ערכין יו: ונשא אהרן. פסחים יו. יומא ז ח. שבועות ג. זבחים כג. מנחות כה: והיה על מצחו. שבת יב. יומא ח. מנחות לו: תמיד לרצון. יומא ז. יבמות ס. זבחים סח. מנחות כה:

רש"י

כמין טס של זהב היה רוחב ב' אצבעות מקיף על המצח מאוזן לאוזן: (לז) על פתיל תכלת. ובמקום אחר הוא אומר (שמות לט) ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתיב כאן והיה על המצנפת ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן. ובשחיטת קדשים (זבחים יט) שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש ואינה עמוקה להכנס בה כל הראש עד המצח והציץ מלמטה והפתילים היו בנקבים ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו ששה בג' מקומות הללו פתיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן ונמצאו בין אורך הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד והפתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רוחב הראש מלמעלה נמצא עשוי כמין כובע ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת. והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת. והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל והטס תלוי כנגד מצחו ונתקיימו כל המקראות פתיל על הציץ וציץ על הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה: (לח) ונשא אהרן. ל' סליחה ואעפ"כ אינו זז ממשמעו אהרן נושא את המשא של עון נמצא מסולק העון מן הקדשים: את עון הקדשים. לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה כמו ששנינו (מנחות כה) אי זה עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריבים הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן: והיה על מצחו תמיד. אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה אלא תמיד

בעל הטורים

במגילה אמר רבה מקרא מגילה ות"ת מקרא מגילה עדיף מקרא מגילה ועבודה מקרא מגילה עדיף והיינו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע דהיינו ת"ת ועבודה דכתיב בה ונשמע קולו. ונשמע פתגם המלך והיינו קריאת מגילה וסמיך כי רבה היא אלמא דעדיף טפי וגם רבה קאמר לה: ובצאתו. ב' במסורה דין ואידך והיו את המלך בבואו ובצאתו גבי יואש בד"ה שהיו שומרין אותו שלא יהרגוהו וזהו ובצאתו ולא ימות: (לח) מצח. ב' במסורה דין ואידך ישראל קשי עורף חזקי מצח בבגדי כהונה מכפרים על קשיות ערפן וחוזק

תורת גבריאל

הכתוב עפי"מ דאמרו רז"ל (ערכין טז:) אשה זונה היה לך, עיי"ש, ואמנם לפעמים דציץ מכפר על עזות פנים כדכתיב: ומצח המדה של עזות היא נתולה לשם שמים כמאמז"ל

לט וְשִׁבַּצְתָּ֙ הַכְּתֹ֣נֶת שֵׁ֔שׁ וְעָשִׂ֖יתָ
מִצְנֶ֣פֶת שֵׁ֑שׁ וְאַבְנֵ֥ט תַּעֲשֶׂ֖ה
מַעֲשֵׂ֥ה רֹקֵֽם׃ מ וְלִבְנֵ֤י אַהֲרֹן֙
תַּעֲשֶׂ֣ה כֻתֳּנֹ֔ת וְעָשִׂ֥יתָ לָהֶ֖ם
אַבְנֵטִ֑ים וּמִגְבָּעוֹת֙ תַּעֲשֶׂ֣ה
לָהֶ֔ם לְכָב֖וֹד וּלְתִפְאָֽרֶת׃
מא וְהִלְבַּשְׁתָּ֤ אֹתָם֙ אֶת־אַהֲרֹ֣ן
אָחִ֔יךָ וְאֶת־בָּנָ֖יו אִתּ֑וֹ וּמָשַׁחְתָּ֙
אֹתָ֜ם וּמִלֵּאתָ֧ אֶת־יָדָ֛ם וְקִדַּשְׁתָּ֥
אֹתָ֖ם וְכִהֲנ֥וּ לִֽי׃ מב וַעֲשֵׂ֤ה
לָהֶם֙ מִכְנְסֵי־בָ֔ד לְכַסּ֖וֹת בְּשַׂ֣ר
עֶרְוָ֑ה מִמָּתְנַ֥יִם וְעַד־יְרֵכַ֖יִם

אונקלוס

לְהוֹן קֳדָם יְיָ: לט וּתְרַמֵּץ
כִּתּוּנָא בוּצָא וְתַעְבֵּד
מִצְנֶפְתָּא דְבוּצָא וְהֶמְיָנָא
תַּעְבֵּד עוֹבַד צַיָּר: מ וְלִבְנֵי
אַהֲרֹן תַּעְבֵּד כִּתּוּנִין וְתַעְבֵּד
לְהוֹן הֶמְיָנִין וְכוֹבָעִין תַּעְבֵּד
לְהוֹן לִיקָר וּלְתֻשְׁבְּחָן:
מא וְתַלְבֵּשׁ יָתְהוֹן יָת־אַהֲרֹן
אָחוּךְ וְיָת־בְּנוֹהִי עִמֵּהּ
וּתְרַבֵּי יָתְהוֹן וּתְקָרֵב יָת־
קֻרְבָּנְהוֹן וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן
וִישַׁמְּשׁוּן קֳדָמָי: מב וַעְבֵד
לְהוֹן מִכְנְסִין־דְּבוּץ לְכַסָּאָה
בְּשַׂר עֶרְיְתָא מֵחַרְצִין וְעַד־

תילדות אהרן. ועשה להם. זבחים פח. ערכין יו. נדה יג: כה. יומא פא:

בעל הטורים

אלהן של ישראל: (מב) ערוה. ב' במסורה דין ואידך ולא תקרבו לגלות ערוה רמז שבגדי כהונה מכפרין על העריות: ממתנים ועד ירכים יהיו. סמיך ליה והיו על אהרן לומר לך

רש"י

לרצות להם אפי' אינו על מצחו שלא היה כה"ג עובד באותה שעה. ולדברי האומר עודהו על מצחו מכפר ומרצה ואם לאו אינו מרצה נדרש על מצחו תמיד מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו שלא יסיח דעתו ממנו: (לט) ושבצת. עשה אותם משבצות משבצות וכלם משבצות של שש: (מ) ולבני אהרן תעשה כתנת. ד' בגדים הללו ולא יותר כתונת ואבנט ומגבעות היא מצנפת. ומכנסים כתובים למטה בפרשה: (מא) והלבשת אתם את אהרן. אותם האמורין באהרן חשן ואפוד ומעיל וכתונת תשבץ מצנפת ואבנט וציץ ומכנסים הכתובים למטה בכולם: ואת בניו אתו. אותם הכתובים בהם: ומשחת אתם. את אהרן ואת בניו בשמן המשחה: ומלאת את ידם. כל מלוי ידים ל' חנוך כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק בו מאותו יום והלאה ובל' לע"ז כשממנין אדם על פקידת דבר נותן השליט בידו בית יד של עור שקורין גוואנט"ו (הענדשוה) ועל ידו הוא מחזיקו בדבר וקורין לאותו מסירה רווישטי"ר והוא מלוי ידים: (מב) ועשה להם.

תורת גבריאל

כמאחז"ל באבות פפ"ה ה"י עז כנמר כו' לעשות רצון אביך שבשמים — ע"כ אמר ועשית ציץ וגו', — לכפר על מדת העזות, אבן — ופתחת עליו פתוחי חותם שתהיה מדת העזות קדש לה' — ולא לדבר הרבית, ועיי"ש עוד בזה:

והלבשת אותם את אהרן אחיך וגו' ועשה להם מכנסי בד וגו'

מאמר

יִהְיוּ׃ מג וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאָם ׀ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יִשְׂאוּ עָוֺן וָמֵתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃
רביעי ס כט א וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם׃
ב וְלֶחֶם מַצּוֹת וְחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים

תולדות אהרן. וזה הדבר. יומא ה עב :

יַרְכָן יְהוֹן׃ מג וִיהוֹן עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בְּנוֹהִי בְּמֵעֲלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא אוֹ בְמִקְרַבְהוֹן לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא בְקוּדְשָׁא וְלָא־יְקַבְּלוּן חוֹבָא וִימוּתוּן קְיָם עָלַם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי בַתְרוֹהִי׃ א וְדֵין פִּתְגָמָא דִּי תַעְבֵּד לְהוֹן לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי סַב תּוֹר חַד בַּר־תּוֹרֵי וְדִכְרִין תְּרֵין שַׁלְמִין׃ ב וּלְחֵם פַּטִּיר וּגְרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח וְאֶסְפּוֹגִין פַּטִּירִין דִּמְשִׁיחִין בִּמְשַׁח סֻלְתָּא חִטִּין תַּעְבֵּד

רש"י

לאהרן ולבניו: מכנסי בד. הרי ח' בגדים לכהן גדול וארבעה לכהן הדיוט: (מג) והיו על אהרן. כל הבגדים האלה על אהרן הראויין לו: ועל בניו. האמורים בהם: בבאם אל אהל מועד. להיכל וכן למשכן: ומתו. הא למדת שהמשמש מחוסר בגדים במיתה: חקת עולם לו. כל מקום שנאמר חקת עולם הוא גזירה מיד ולדורות לעכב בו: (א) לקח. כמו קח ושתי גזרות הן אחת של קיחה ואחת של לקיחה ולהן פתרון אחד: פר אחד. לכפר על מעשה העגל שהוא פר: ולחם מצות וחלת מצת ורקיקי מצות. הרי אלו ג' מינין רבוכה וחלות ורקיקין. לחם מצות היא הקרויה למטה בענין חלת לחם שמן על שם שנותן שמן ברבוכה כנגד החלות והרקיקין וכל המינין באים עשר עשר חלות (מנחות עו): בלולת בשמן. כשהן קמח יוצק בהן שמן ובוללן (שם עה): משחים בשמן. אחר אפייתן מושחן כמין כ"ף יונית שהיא עשויה כנו"ן שלנו (שם):

בעל הטורים

במכנסים קודמים לכל: (א) וזה הדבר אשר תעשה להם. כלומר קרבם בדבור שתאמר להם אברי תבחר ותקרב: לקח. ב' במסורה דין ואידך לקח בגדו כי ערב זר בשביל שאהרן עשה העגל אמר הקב"ה להסיר מעליו בגדיו הגיאים לפי שבגדי ע"א מטמאין וזהו שאמר לקח בגדו פירוש מעליו כי ערב זר:

תורת גבריאל

מאמר הזכיר מעשה המכנסים אחר נווי הלבשה של הבגדים לאהרן ולבניו — נראה כי לא נצטוה מרע"ה על הלבשת המכנסים להם רק על העשיה בלבד, וזהו כמש"כ התוס' (יומא ה:) ד"ה בכתונת ומצנפת כו, וז"ל: ומכנסים לא כתיבי לא בצוואה ולא בעשיה פי': והגמ' סוברת על הא דאמר מוקדם כילד הלבישן למסבר קרא, עיי"ש:

תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ג וְנָתַתָּ אוֹתָם
עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם
בַּסָּל וְאֶת־הַפָּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם:
ד וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ
אֹתָם בַּמָּיִם: ה וְלָקַחְתָּ אֶת־
הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן
אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד
וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ
לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד: ו וְשַׂמְתָּ
הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־
נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנָפֶת:
ז וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ:
ח וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּם
כֻּתֳּנֹת: ט וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט
אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם
מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת
עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־

יָתְהוֹן: ג וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל־
סַלָּא חַד וּתְקָרֵב יָתְהוֹן
בְּסַלָּא וְיָת־תּוֹרָא וְיָת תְּרֵין
דִּכְרִין: ד וְיָת־אַהֲרֹן וְיָת־
בְּנוֹהִי תְּקָרֵב לִתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְתַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא:
ה וְתִסַּב יָת־לְבוּשַׁיָּא וְתַלְבֵּשׁ
יָת־אַהֲרֹן יָת־כִּתּוּנָא וְיָת
מְעִיל אֵפוֹדָא וְיָת־אֵפוֹדָא
וְיָת־חוּשְׁנָא וְתַתְקֵן לֵהּ בְּהֶמְיַן
אֵפוֹדָא: ו וּתְשַׁוֵּי מִצְנֶפְתָּא
עַל־רֵישֵׁהּ וְתִתֵּן יָת־כְּלִילָא
דְקוּדְשָׁא עַל מִצְנֶפְתָּא:
ז וְתִסַּב יָת־מִשְׁחָא דִרְבוּתָא
וּתְרִיק עַל־רֵישֵׁהּ וּתְרַבֵּי
יָתֵהּ: ח וְיָת־בְּנוֹהִי תְּקָרֵב
וְתַלְבֵּשִׁנּוּן כִּתּוּנִין: ט וּתְזָרֵז
יָתְהוֹן הֶמְיָנִין אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי
וְתַתְקֵן לְהוֹן כּוֹבָעִין וּתְהֵי
לְהוֹן כְּהֻנְּתָא לִקְיָם עָלָם
וּתְקָרֵב קֻרְבָּנָא דְאַהֲרֹן

תולדות אהרן. ושמת המצנפת, זבחים יט. ערכין ג: וחגרת אתם. יומא ה ז. סנהדרין פג. זבחים יז:

בעל הטורים

(ח) והלבשתם. ב׳ במס׳ הכא ואידך והלבשתם את אלעזר אלמא מ"ד כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה וזהו והלבשתם את אלעזר בנתמנה לכהונת כהן גדול צריך משיחה כמו שהלבשתם כתנות היו במשיחה

רש"י

(ג) והקרבת אתם. אל חצר המשכן ביום הקמתו: (ד) ורחצת. זו טבילת כל הגוף: (ה) ואפדת. קשט ותקן החגורה והסינר סביבותיו: (ו) נזר הקדש. זה הציץ: על המצנפת. כמו שפירשתי למעלה ע"י הפתיל האמצעי ושני פתילין שבראשו הקשורין בלשון מאחורי העורף הוא נותנו על המצנפת כמין כובע: (ז) ומשחת אתו. (ת"כ) אף משיחה זו כמין כ"י נותן שמן על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו: (ט) והיתה להם. מלוי ידים זה לכהונת עולם: ומלאת. ע"י הדברים האלה: יד אהרן ויד בניו. במלוי

ופקודת

וּבְנָיו׃ י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר׃
יא וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ יב וְלָקַחְתָּ
מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־
הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃
יג וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־
הַכָּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת
וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחָה׃ יד וְאֶת־
בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־
פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא׃ טו וְאֶת־
הָאַיִל הָאֶחָד תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן
וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ

וְקָרְבְּנָא דִבְנוֹהִי׃ י וּתְקָרֵב
יָת־תּוֹרָא לִקְדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא
וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת־
יְדֵיהוֹן עַל־רֵישׁ תּוֹרָא׃
יא וְתִכּוֹס יָת־תּוֹרָא קֳדָם יְיָ
לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ יב וְתִסַּב
מִדְּמָא דְתוֹרָא וְתִתֵּן עַל־
קַרְנַת מַדְבְּחָא בְּאֶצְבְּעָךְ
וְיָת־כָּל־דְּמָא תֵּישׁוֹד לִיסוֹדָא
דְּמַדְבְּחָא׃ יג וְתִסַּב יָת־כָּל־
תַּרְבָּא דְּחָפֵי יָת־גַּוָּא וְיָת
חִצְרָא דְּעַל־כַּבְדָּא וְיָת
תַּרְתֵּין כָּלְיָן וְיָת־תַּרְבָּא דִּי
עֲלֵיהֶן וְתַסֵּיק לְמַדְבְּחָא׃
יד וְיָת־בְּסַר תּוֹרָא וְיָת־
מַשְׁכֵּהּ וְיָת־אוּכְלֵיהּ תּוֹקִיד
בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא
חַטָּאתָא הוּא׃ טו וְיָת־דִּכְרָא
חַד תִּסַּב וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יָת־יְדֵיהוֹן עַל־רֵישׁ

תולדות אהרן. ולקחת סדס. זבחים כד: את כל החלב. חולין סט:

רש"י

ופקודת הכהונה: (יא) פתח אהל מועד. בחצר המשכן שלפני הפתח: (יב) על קרנת (זבחים נג) למעלה בקרנות ממש: ואת כל הדם. שירי הדם: אל יסוד המזבח. (פ"ג דמדות) כמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ: (יג) החלב המכסה את הקרב. הוא הקרום שעל הכרס שקורין טיל"א: ואת היתרת. הוא טרפשא דכבדא שקורין איבר"ש (ראטעלליים): על הכבד. אף מן הכבד יטול עמה (ת"כ): (יד) תשרף באש. לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו:

בעל הטורים

שאז נמשחו כך והלבשתם את אלעזר במשיחה: (יד) תשרוף באש. ג' הכא ואידך ואת מרכבותיהם תשרף באש ביהושע ואת העיר הזאת תשרף באש גבי צדקיהו בזכות הקרבנות עמד ליהושע לנצח

הָאָיִל׃ טז וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאָיִל
וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ יז וְאֶת־הָאַיִל
תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ
וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נְתָחָיו וְעַל־
רֹאשׁוֹ׃ יח וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־
הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לַיהוָה
רֵיחַ נִיחוֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה הוּא׃
חמישי יט וְלָקַחְתָּ אֵת הָאָיִל
הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃
כ וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ
מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן בָּנָיו הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ כא וְלָקַחְתָּ
מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן

אונקלוס

דִּכְרָא׃ טז וְתִכּוֹס יָת־דִּכְרָא וְתִסַּב יָת־דְּמֵהּ וְתִזְרוֹק עַל־מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃ יז וְיָת־דִּכְרָא תְּפַלֵּג לְאֶבְרוֹהִי וּתְחַלֵּיל גַּוֵּהּ וּכְרָעוֹהִי וְתִתֵּן עַל־אֶבְרוֹהִי וְעַל־רֵישֵׁהּ׃ יח וְתַסֵּיק יָת־כָּל־דִּכְרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ הוּא׃ יט וְתִסַּב יָת דִּכְרָא תִנְיָנָא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת־יְדֵיהוֹן עַל־רֵישׁ דִּכְרָא׃ כ וְתִכּוֹס יָת־דִּכְרָא וְתִסַּב מִדְּמֵהּ וְתִתֵּן עַל־רוּם אוּדְנָא דְאַהֲרֹן וְעַל־רוּם אוּדְנָא דִבְנוֹהִי דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן יְדֵיהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל־אִלְיוֹן רַגְלֵיהוֹן דְּיַמִּינָא וְתִזְרוֹק יָת־דְּמָא עַל־מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃ כא וְתִסַּב מִן־דְּמָא דִּי עַל־מַדְבְּחָא וּמִמִּשְׁחָא דִרְבוּתָא וְתַדֵּי עַל־אַהֲרֹן

תולדות אהרן. עולה הוא. זבחים יב:

רש"י

(טז) וזרקת. (זבחים נג) בכלי אוחז במזרק וזורק כנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא חטאת בלבד אבל שאר זבחים אין טעונין קרן ולא אצבע שמתן דמם מחצי המזבח ולמטה ואינו עולה בכבש אלא עומד בארץ וזורק: סביב. כך מפורש בשחיטת קדשים שאין סביב אלא ב' מתנות שהן ד' הא' בקרן זוית זו והאחת בקרן שכנגדה באלכסון וכל מתנה נראית בשתי צדי הקרן אילך ואילך נמצא הדם נתון בד' רוחות סביב ולכך קרוי סביב: (יז) על נתחיו. עם נתחיו מוסף על שאר הנתחים: (יח) ריח ניחוח. נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני: אשה. ל' אש והיא הקטרת איברים שעל האש: (כ) תנוך. (ת"כ פ' ו) הוא הסחוס גדר האמצעי שבתוך

האוזן

בעל הטורים

האומות אבל כשבטלו הקרבנות כשגלו מן ירושלים נחרבה העיר וזהו ואת העיר הזאת תשרף באש: (כא) ובגדיו. ד' דין ואידך ובגדיו קרועים. ובגדיו לא יפרום. ובגדיו לא תשרפנה. אע"פ שאבל חייב

המשחה והזית על־אהרן ועל־
בגדיו ועל־בניו ועל־בגדי
בניו אתו וקדש הוא ובגדיו
ובניו ובגדי בניו אתו: כב ולקחת
מן־האיל החלב והאליה ואת־
החלב | המכסה את־הקרב ואת
יתרת הכבד ואת | שתי הכלית
ואת־החלב אשר עליהן ואת
שוק הימין כי איל מלאים
הוא: כג וככר לחם אחת
וחלת לחם שמן אחת ורקיק
אחד מסל המצות אשר לפני
יהוה: כד ושמת הכל על כפי
אהרן ועל כפי בניו והנפת

ועל־לבושוהי ועל־בנוהי
ועל־לבושי בנוהי עמה
ויתקדש הוא ולבושוהי
ובנוהי ולבושי בנוהי עמה:
כב ותסב מן־דכרא תרבא
ואליתא וית־תרבא דחפי
ית־גווא וית חצר כבדא וית
תרתין כליין וית־תרבא די
עליהן וית שוקא דימינא
ארי דכר קרבניא הוא:
כג ופתא דלחם חד וגריצתא
דלחם משח חדא ואספוג
חד מסלא דפטיריא די קדם
יי: כד ותשוי כלא על ידא
דאהרן ועל ידא דבנוהי
ותרים יתהון ארמותא קדם

תולדות אהרן. ורקיק. מנחות עח:

רש"י

האוזן שקורין טנרו"ש: בהן ידם. הגודל ובפרק האמצעי: (כב) החלב. זה חלב הדקים או הקיבה (חולין מט): והאליה. מן הכליות ולמטה כמו שמפורש בויקרא (ג ט) שנאמר לעומת העצה יסירנה מקום שהכליות יועצות ובאימורי הפר לא נאמר אליה שאין אליה קריבה אלא בכבש וכבשה ואיל אבל שור ועז אין טעונים אליה: ואת שוק הימין. לא מצינו הקטרה בשוק הימין עם האימורים אלא זו בלבד: כי איל מלאים הוא. שלמים לשון שלמות שהושלם בכל. מגיד הכתוב שהמלואים שלמים שמשימים שלום למזבח ולעובד העבודה ולבעלים (ס"א שלום עם המזבח והעובד והבעלים) לכך אני מצריכו החזה להיות לו לעובד העבודה למנה וזה משה ששימש במלואים והשאר אכלו אהרן ובניו שהם בעלים כמפורש בענין: (כג) וככר לחם. מן החלות: וחלת לחם שמן. ממין הרבוכה (ת"כ): ורקיק. (מנחות עח) מן הרקיקין אחד מעשר שבכל מין ומין. ולא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח נקטרת אלא זו בלבד שתרומת לחמי תודה ואיל נזיר נתונה לכהנים עם חזה ושוק ומזה לא היה למשה למנה אלא חזה בלבד: (כד) על כפי אהרן וגו' והנפת. שניהם עסוקין בתנופה הבעלים והכהן הא כיצד כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף ובזה היו אהרן ובניו בעלים

בעל הטורים

בקריאה דכתיב ובגדיו קדושים בהתחלה על הריגת באהל כ"ג לא יקרע דכתיב ובגדיו לא יפרום וקדש הוא ובגדיו ועל כן ובגדיו לא תפרמנה בלא נשרפו בגדי כהונה כשנשרפו נדב ואביהוא כמ"ד שנשרפו גופן ובגדיהם קיימין:

ומשה

אתם תנופה לפני יהוה:
כה ולקחת אתם מידם והקטרת
המזבחה על־העלה לריח
ניחוח לפני יהוה אשה הוא
ליהוה: כו ולקחת את־החזה
מאיל המלאים אשר לאהרן
והנפת אתו תנופה לפני יהוה
והיה לך למנה: כז וקדשת
את | חזה התנופה ואת שוק
התרומה אשר הונף ואשר
הורם מאיל המלאים מאשר
לאהרן ומאשר לבניו: כח והיה
לאהרן ולבניו לחק־עולם
מאת בני ישראל כי תרומה
הוא ותרומה יהיה מאת בני־
ישראל מזבחי שלמיהם
תרומתם ליהוה: כט ובגדי
הקדש אשר לאהרן יהיו

אונקלוס

יי: כה ותסב יתהון מידיהון
ותסיק למדבחא על־עלתא
לאתקבלא ברעוא קדם יי
קרבנא הוא קדם יי:
כו ותסב ית־חדיא מדכר
קרבניא די לאהרן ותרים
יתה ארמותא קדם יי ויהי
לך לחלק: כז ותקדש ית
חדיא דארמותא וית שוקא
דאפרשותא די אתרם ודי
אתפרש מדכר קרבניא מדי
לאהרן ומדי לבנוהי: כח ויהי
לאהרן ולבנוהי לקים־עלם
מן בני ישראל ארי אפרשותא
הוא ואפרשותא יהי מן בני־
ישראל מנכסת קודשיהון
אפרשותהון קדם יי:
כט ולבושי קודשא די לאהרן
יהון לבנוהי בתרוהי לרבאה
בהון ולקרבא־בהון ית־

תולדות אהרן. תנופה. מנחות סב: אשר הונף. סוכה לז. מנחות כא: לחק עולם. זבחים יח: ובגדי הקדש. יומא ה עב:

בעל הטורים

(כז) ומאשר. ב׳ במסורה דין ואידך ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה

רש״י

ומשה כהן: תנופה. (מנחות סב) מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו ותנופה מעכבת ומבטלת פורעניות ורוחות רעות. תרומה מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו ומעכבת טללים רעים: (כה) על העלה. על האיל הראשון שהעלית עולה: לריח ניחוח. לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו: אשה. לאש נתן: לה׳. לשמו של מקום: תנופה. לשון הולכה והובאה ויינטלי״ר בלע״ז (שווינגען): (כז) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו׳. קדשם לדורות להיות נוהגת תרומתם והנפתם בחזה ושוק של שלמים אבל לא להקטרה אלא והיה לאהרן ולבניו לאכול: הורם. לשון מעלה ומוריד: (כח) לחק עולם מאת בני ישראל. שהשלמים לבעלים ואת החזה ואת השוק יתנו לכהן: כי תרומה הוא. החזה ושוק הזה: (כט) לבניו אחריו. למי שבא בגדולה אחריו: למשחה.

להתגדל

לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמָשְׁחָה בָהֶם
וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם׃ ל שִׁבְעַת
יָמִים יִלְבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו
מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ׃ לא וְאֵת אֵיל
הַמִּלֻּאִים תִּקָּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־
בְּשָׂרוֹ בְּמָקֹם קָדֹשׁ׃ לב וְאָכַל
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל
וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסָּל פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד׃ לג וְאָכְלוּ אֹתָם
אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם
לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־
קֹדֶשׁ הֵם׃ לד וְאִם־יִוָּתֵר מִבְּשַׂר
הַמִּלֻּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר
וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא

אונקלוס

קֻרְבָּנְהוֹן׃ ל שִׁבְעַת יוֹמִין
יַלְבְּשִׁנּוּן כַּהֲנָא תְּחוֹתוֹהִי
מִבְּנוֹהִי דִּי יֵעוֹל לְמַשְׁכַּן
זִמְנָא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא׃
לא וְיָת דְּכַר קֻרְבָּנַיָּא תִּסַּב
וּתְבַשֵּׁל יָת־בִּסְרֵהּ בַּאֲתַר
קַדִּישׁ׃ לב וְיֵיכוּל אַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יָת־בְּסַר דִּכְרָא וְיָת־
לַחְמָא דִּי בְסַלָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא׃ לג וְיֵיכְלוּן יָתְהוֹן דִּי
יִתְכַּפַּר בְּהוֹן לְקָרָבָא יָת־
קֻרְבָּנְהוֹן לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן
וְחִלּוֹנַי לָא־יֵיכוּל אֲרֵי־קוּדְשָׁא
אִנּוּן׃ לד וְאִם־יִשְׁתְּאַר מִבְּסַר
קֻרְבָּנַיָּא וּמִן לַחְמָא עַד־
צַפְרָא וְתוֹקֵיד יָת־דְּאִשְׁתְּאַר
בְּנוּרָא לָא יִתְאֲכֵל אֲרֵי־

תולדות אהרן. שבעת ימים. יומא עג: ואכלו אתם. פסחים נט. יומא סח. יבמות ס ע. מכות יח. זבחים פד. מנחות עג. ערכין ד: לא יאכל כי. פסחים כד. מכות יח. מעילה יז: ואם יותר. פסחים עב: ושרפת את. פסחים עב. סוכה כט. זבחים כח. כריתות ח. מעילה יא:

רש"י

להתגדל בהם שיש משיחה שהיא לשון שררה כמו (במדבר יח) לך נתתים למשחה (תהלים קה) אל תגעו במשיחי: ולמלא בם את ידם. ע"י הבגדים הוא מתלבש בכהונה גדולה: (ל) שבעת ימים. רצופין: ילבשם הכהן. אשר יקום מבניו תחתיו לכהונה גדולה כשימנוהו להיות כהן גדול: אשר יבא אל אהל מועד. (יומא עג) אותו כהן המוכן להכנס לפני ולפנים ביום הכפורים וזהו כהן גדול שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו: תחתיו מבניו. מלמד שאם יש לו לכהן גדול בן ממלא את מקומו ימנוהו כהן גדול תחתיו (ת"כ): הכהן תחתיו מבניו. מכאן ראיה כל לשון כהן פועל עובד ממש לפיכך ניגון תביר נמסך לפניו: (לא) במקם קדש. בחצר אהל מועד שהשלמים הללו קדשי קדשים היו: (לב) פתח אהל מועד. כל החצר קרוי כן: (לג) ואכלו אתם. אהרן ובניו. לפי שהם בעליהם: אשר כפר בהם. להם כל זרות ותיעוב: למלא את ידם. באיל ולחם הללו: לקדש אתם. שעל ידי המלואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם. קדשי קדשים ומכאן למדנו אזהרה לזר האוכל ק"ק שנתן המקרא טעם לדבר

בעל הטורים

בשביל אהרן זכו בניו לכל הכבוד הזה שנמשחו להיות כהנים:

יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא׃ לה וְעָשִׂיתָ
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוִּיתִי אֹתָכָה שִׁבְעַת יָמִים
תְּמַלֵּא יָדָם׃ לו וּפַר חַטָּאת
תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו
וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃ לז שִׁבְעַת
יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ׃
ס ששי לח וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה

אונקלוס

קוּדְשָׁא הוּא׃ לה וְתַעְבֵּד
לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי כְּדֵין כְּכֹל
דִּי־פַקֵּדִית יָתָךְ שִׁבְעַת יוֹמִין
תְּקָרֵיב קֻרְבָּנְהוֹן׃ לו וְתוֹרָא
דְחַטָּאתָא תַּעְבֵּד לְיוֹמָא עַל־
כִּפּוּרַיָּא וּתְדַכֵּי עַל־מַדְבְּחָא
בְּכַפָּרוּתָךְ עֲלוֹהִי וּתְרַבֵּי יָתֵהּ
לְקַדָּשׁוּתֵהּ׃ לז שִׁבְעַת יוֹמִין
תְּכַפַּר עַל־מַדְבְּחָא וּתְקַדֵּשׁ
יָתֵהּ וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ
קוּדְשַׁיָּא כָּל־דְּיִקְרַב בְּמַדְבְּחָא
יִתְקַדָּשׁ׃ לח וְדֵין דִּי תַעְבֵּד
עַל־מַדְבְּחָא אִמְּרִין בְּנֵי־שְׁנָא

תולדות אהרן, ועשית לאהרן. יומא ה: כל הנגע. סנהדרין לד. זבחים פג פז: וזה אשר תעשה. מנחות כט: כבשים בני. סנהדרין לד. זבחים פג:

בעל הטורים

(לח) על המזבח כבשים בני. ס"ת גאמי: בנה בניס: ר"ת וס"ת הבמב בהיו בותטין אותו נגד הבמב. כתיב הכא בניס ליוס תמיד ובפנחס הוסיף גומר בניס ליוס עולה תמיד קרי כיה ליוס עולה פי' כנגד בהיוס עולה דהיינו כנגד הבמב. בניס ליוס תמיד ר"ת עולה תב"ל דמנין תב"ל תמידין

רש"י

לדבר מסוס דקודש הס: (לה) ועשית לאהרן ולבניו ככה. שנה הכתוב וכפל לעכב שאס חסר ד"א מכל האמור בענין לא נתמלאו ידיהס להיות כהניס ועבודתס פסולה: אתכה. כמו אותך: שבעת ימים תמלא וגו'. בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יוס: (לו) על הכפרים. בשביל הכפוריס לכפר על המזבח מכל זרות ותיעוב ולפי שנא' שבעת ימיס תמלא ידס אין לי אלא דבר הבא בשבילס כגון האיליס והלחס אבל הבא בשביל המזבח כגון פר שהוא לחטוי המזבח לא שמענו לכך הולרך מקרא זה. ומדרש ת"כ אומר כפרת המזבח הולרך שמא התנדב איש דבר גזול במלאכת המשכן והמזבח: וחטאת. ותדכי לשון מתנת דמיס הנתוניס באלבע קרוי חטוי: ומשחת אתו. בשמן המשחה וכל המשיחות כמין כ"ף יונית: (לז) והיה המזבח קדש. ומה היא קדושתו כל הנוגע במזבח יקדש אפי' קרבן פסול שעלה עליו

תורת גבריאל

ועשית לאהרן ולבניו ככה—ערש"י, שנה הכתוב וכפל לעכב כו', משמע דיליף לעכובא מד ככה עליו הכתוב, וקצת קשה אמאי לא פי' כדברי הגמ' (יומא, ה.) דאמרו שם מ"ט דמ"ד כל הכתוב כאן מעכב כו' אמר קרא: ככה, וככה עיכובא הוא:

בכל אשר צויתי אתכה—לכאורה הוא יתור לשון? והנראה לי בזה דהוזכר משה לקיים זאת בעצמו

ולא

שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד׃ לט אֶת־הַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת
הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין

אונקלוס

תְּרֵין יוֹמָא תְּדִירָא׃ לט יָת־
אִמְּרָא חַד תַּעְבֵּד בְּצַפְרָא
וְיָת אִמְּרָא תִנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין

תולדות אהרן. שנים ליום. תמיד לא׃

רש"י

קדשו המזבח להכשירו שלא ירד מתוך שנא' כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי כגון דבר שלא היה פסולו בקדש כגון הרובע והנרבע ומוקצה ונעבד והטרפה וכיוצא בהן ת"ל וזה אשר תעשה הסמוך אחריו (ת"כ פ' לו) מה עולה ראויה אף כל ראויה שנראה לו כבר ונפסל משבא לעזרה כגון הלן והיוצא והטמא

בעל הטורים

היו קרבים לבס"ה ימים׃ (לט) את הכבש האחד. ובפנחס כתיב אחד. הכא כתיב האחד בפולה י"ת רמז לי"ת ברכות בתפלה שתקנו כנגד תמידין והתם כתיב

תורת גבריאל

ולא ע"י שליח, כי מצינו שהרבה מקומות נאמר במלאכת המשכן׃ ועשית, ולא היה הצווי שיעשה הוא בעצמו, כי נעשה ע"י בצלאל וחביריו שהיו שלוחים של מרע"ה ושלוחו של אדם כמותו, וזה הודיע הקב"ה מראש כי כך כוונתו, שהרי פרסם את בצלאל בשמו׃ ראו קראתי בשם בצלאל גו', אבל בדבר זה הוזהר מפי ד' לקיים בעצמו דוקא כמשאה"כ׃ וזה הדבר אשר ת ע ש ה להם וגו', וזהו ככל אשר צויתי — א ת כ ה — דוקא — ו כ ן צל"פ הכ' הנאמר באברהם וימל אברהם את יצחק בנו וגו', כאשר צוה אותו ה' לאמר שאף שהיו מהולים הרבה בביתו של אאע"ה, והיה יכול לקיים ע"י שלוחיו, עכ"ז קיים מצות מילת בנו, בעצמו — כאשר צוה אותו אלהים, ר"ל שכך צוהו הקב"ה שהוא ב ע צ מ ו ימול את בנו, ולא ע"י שליח׃

את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני וגו', ראיתי להציג פה איזה הערה על מה שראיתי בס' תורה תמימה להרב הג' ר' ברוך הלוי עפשטיין נ"י — שציין על פ' (כט, מח.) וז"ל׃ ואת הכבש השני וגו', ת"ר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, שני בין הערבים ולא ראשון בין הערבים כו', (מנחות נ.) ומסיק בגמ' דזה דוקא במזבח חדש כו' אבל במזבח ישן אפילו שני בין הארבעים, ופרש"י דכתיב בפ' פנחס, ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ובההוא קרא לא כתיב את הכבש אחד תעשה בבוקר עכ"ל, והדברים תמוהים ונפלאים עד מאוד שהרי גם בפ' פנחס כתיב כמו הכא, את הכבש אחד וגו' ואת הכבש השני וגו' וחידוש גדול על הרע"ב והתוי"ט שהעתיקו דברי רש"י ולא העירו מאומה כו' עיי"ש כל הענין, — והנה אם כי כבוד הרה"ג המחבר נ"י, וכבוד ספרו יקר עלי מאוד, אבל הנני מוכרח לומר כי במחכ"ת פלטה בזה קולמסו איזה שגיאות וצריך תיקון, למען תהיה תורתו תמימה׃ א) ציין דבריו על פסוק מה, והיה צריך להיות מצוין על פ' לט, כי הדרשה הזאת דרשו רז"ל מן הכ' הקודם, כמש"כ מפורש ברש"י ז"ל שם בד"ה, ולא ראשון בין הערבים, כו', דהכי מידרש קרא, אם את הכבש האחד תעשה בבקר הוכשר שני ליקרב בין הערבים, ואי לא לא, [ולאו דוקא מן ה' דהאחד קדרים, כי אם מפשוטו של מקרא] ב) התמיה והפלא שלו שתמה על רבינו רש"י ז"ל שהרי גם בפ' פנחס כתיב את הכבש אחד וגו' לא עיין היטב בלשון רש"י [וכן העתיק הרע"ב] וז"ל׃ ואת הכבש השני

הָעַרְבָּיִם: מ וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֵסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:

אונקלוס

שִׁמְשַׁיָא: מ וְעִסְרוֹנָא סֻלְתָּא דְּפִילָא בִּמְשַׁח כְּתִישָׁא רַבְעוּת הִינָא וְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא

תולדות אהרן. ועשרן סלת. מנחות פו:

בעל הטורים

אחד דמנין אחד היו כהנים עסוקים בתמיד לפעמים כדאיתא במסכת יומא: את הכבש האחד תעשה בבוקר. תשעה אותיות תשעה בתשעה כהנים עסוקים בתמיד של שחר. ואת השני בערב מוסיף

רש"י

ושנשחטו במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו וכיוצא בהן (זבחים כז): (מ) ועשרון סלת. עשירית האיפה מ"ג ביצים וחומש ביצה: בשמן כתית. לא לחובה נאמר כתית אלא להכשיר לפי שנאמר כתית למאור ומשמע למאור ולא למנחות יכול לפסלו למנחות ת"ל כאן כתית ולא נאמר כתית למאור אלא למעט מנחות שאין צריך כתית שאף הטחון בריחים כשר בהן (מנחות כו): רבע ההין. שלשה לוגין: ונסך. לספלים כמו ששנינו במס' סוכה שני ספלים של כסף היו בראש המזבח ומנוקבים כמין שני חוטמים דקים נותן היין לתוכו והוא מקלח ויוצא דרך החוטם ונופל על גג המזבח ומשם יורד לשיתין במזבח בית עולמים ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לארץ:

תורת גבריאל

השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וגו' (והוא בפנחס, כח, ח.) ובההוא קרא לא כתיב את הכבש אחד תעשה בבקר ותניא בספרי וכו' והלא כבר נאמר למעלה בפרשה את הכבש אחד וגו' ואת הכבש השני וגו', ע"כ—והנה כן האמת דבההוא קרא לא כתיב את הכבש אחד תעשה בבוקר, כי אם למעלה בפרשה, היינו: פסוק לט, ורש"י ז"ל סמך דרשתו על דברי הספרי בפ' פנחס, ומה שלא הוציא הספרי את דרשתו שבאם נתחנך המזבח אפילו לא הקריבו בבקר יקריבו בין הערבים מן ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבוקר וגו' שבפ' תצוה (הוא פ' מא.) מאשר כי כל הפרשה שבסדר תצוה מיירי על יום חינוכו של המזבח, והראיה כי אחרי פסוק מ"א סמך תיכף: עולת תמיד לדורותיכם וגו' [ועיין בהוי"ט שם במנחות] ואחרי שדרשו בפ' תצוה (מפ', לט.) את הדרש שאין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר כמש"כ ברש"י אם את הכבש האחד תעשה בבוקר, אז, הוכשר שני ליקרב בין הערבים ואי לא לא, אין לדרוש את"כ (בהפ' מא) ממה שנשנית שנית, כי כך היא המדה בתורה כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה, והוא המנחה והנסכים לעשות בזה כמו בתמיד של שחר, [ומה שלא דרשו רז"ל גם בפ' פנחס כזה אם את הכבש אחד תעשה בבקר, אז הוכשר שני וגו', ולפסוק הדין שהראשון מעכב את השני תמיד, יל"פ עפ"י דרז"ל במד"ר בראשית והובא ברש"י ז"ל ע"פ ויהי ערב וגו', יום אחד, שלפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב: יום ראשון כמש"כ בשאר הימים: שני שלישי רביעי, למה כתב אחד לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו כו' עיי"ש, וכן דקדקו רז"ל גם בזה שמדכתיב את"כ השני היה צריך לכתוב ראשון, ולמה כתיב את הכבש האחד ולא ראשון (בפ' תצוה) להורות בא שהוא האחד והראשון, שכל זמן שלא קדמו אחר להנך את המזבח, צריך להיות נעשה בבקר, [ואם אין להם אלא אחד צריך להקריבו אז בבוקר] ואז הוכשר שני הבא אחריו להיות בין הערבים, ואי לא לא, וכמו שדרז"ל: ולא ראשון בין הערבים, אבל בפ' פנחס לא הוי מצי לדייק בזה שלא היה יכול לכתוב שם ראשון, דמיירי אחרי

שנתחנך

מא וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ מב עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־

לְאִמְּרָא חַד׃ מא וְיָת אִמְּרָא תִנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שִׁמְשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכַּהּ תַּעְבֵּד־לַהּ לְאִתְקַבָּלָא בְרַעֲוָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ מב עֲלָתָא תְדִירָא לְדָרֵיכוֹן בִּתְרַע מַשְׁכַּן

תולדות אהרן. ואת הכבש. פסחים נט. תמיד לא:

רש"י

(מא) לריח נחח. על המנחה נאמר שמנחת נסכים כולה כליל וסדר הקרבתם האברים בתחלה ואח"כ המנחה שנאמר (ויקרא כג) עולה ומנחה: (מב) תמיד. מיום אל יום ולא יפסיק יום בנתיים: אשר אועד לכם. כשאקבע מועד לדבר אליך שם אקבענו

בעל הטורים

עליהם בגים בגידם שני גוזרי עלים. וכתיב כאן תעשה לבון יתיד וכפנהם

תורת גבריאל

שנתחנך המזבח כבר והוקרבו עליו תמידין הרבה, ואיננו ראשון כהיום, ע"כ יותר טוב לכתוב אחד, (ואע"ג דהוא מיותר לגמרי כמש"ה במגילה: אם נאמר כבש למה נאמר אחד, הלא דרשו שם אחד המיוחד שבעדרו) כפי הצריך להיות לכתחילה ואח"כ דרשו מכפל ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבוקר וגו' שהוא מיותר, דאחרי שאין הפסוק הראשון מורה שהן תלויין זה בזה הרי כבר נכתבו שניהם, ע"כ אמרו דבא להורות דאם נתחנך המזבח אזי אפילו לא הקריבו בבוקר יקריבו בין הערבים, ככ"ל לפרש בזה] ג) מה שהקשה על דברי רש"י במגילה שהביא הכ' בשלימות את הכבש אחד תעשה בבוקר, יל"פ שבכוונה כתב רש"י ז"ל כך, לפי שהיה אפשר לטעות כי השאלה היתה על הכ': ולקח כבש אחד לאשם, שבפ' מלורע, או על כבש אחד בן שנתו לעולה האמור בנשיאים, שבפ' נשא, ושם באמת לא היה קשה מידי, דבפ' מלורע כתיב אחד, נגד שני הכבשים שמביא בעשירות, ע"כ כתיב דבדלות אינו מביא אלא אחד, וכן בנשיאים שהיה שם חמשה כבשים לשלמים, ע"כ כתיב דלעולה היה רק כבש אחד, אבל בזה קשה דה"ל למיכתב: כבש תעשה בבוקר וכבש בין הערבים, או אחד תעשה בבוקר

ואחד בין הערבים, ד) כתב וז"ל: ובריש כתובות כ' התוס' העבד עברי אינו דבוק, וצ"ל העבד העברי, או עבד עברי כו' עיי"ש מה שבנה על היסוד הזה, ובמחמכ"ת שדברי התוס' הוא בהיפך ממש"כ כי העבד עברי הוא דבוק, ופירוש הדברים הלא יראה המעיין בחי' הרש"א על התוס' שם, וכוונה אחרת הוא שם בין דבוק לשאינו דבוק שמשמעות דבוק הוא עבד של עברי, ואינו דבוק פירושו הוא, שהוא עצמו עברי, וכן הוא לשון הכ': כי תקנה עבד עברי שהוא עצמו עברי, וכן הוא משמעות, העבד העברי, אבל לשון העבד עברי הוה משמעותי' דבוק שהוא עבד של עברי, ובאמת הכוונה הוא להיפך שאינו דבוק, עיי"ש, וא"כ נפל כל הבנין שבנה ע"ז ואכ"מ להאריך יותר בזה:

עלת תמיד לדרתיכם וגו' ונועדתי שמה לבנ"י וגו' ושכנתי בתוך בנ"י וגו' עד סוף הפרשה, וצ"ל לבאר הכתובים האלה עפ"י הכתוב ר"פ תרומה, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם—שפי' השל"ה הקדוש, ועוד איזה מפרשים—שעל כן לא נאמר ושכנתי בתוכו, אלא בתוכם—בתוך כאו"א מישראל—ונראה לי לבאר

הענין

מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם׃ מג וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי׃ מד וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ

תולדות אהרן. ונעדתי ססה. זבחים קטו:

אונקלוס

זִמְנָא קֳדָם יְיָ דְּאֲזַמֵּן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן לְמַלָּלָא עִמָּךְ תַּמָּן׃ מג וַאֲזַמֵּן מֵימְרִי תַּמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְקַדַּשׁ בִּיקָרִי׃ מד וַאֲקַדֵּשׁ יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי אֲקַדֵּשׁ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃

בעל הטורים

כתיב תעשו לשון רבים לומר שהיחיד יכול למסור תמידין משלו לצבור. כבשים הכשב הכבש לכשב הכבש הרי כשה אין פותחין כו' טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים וכנגדם ו"פ עולה בפ' עקידה.

רש"י

לבא. ויש מרבותינו למדים מכאן שמעל מזבח הנחשת היה הקב"ה מדבר עם משה משהוקם המשכן. וי"א מעל הכפרת כמו שנאמר (שמות כה) ודברתי אתך מעל הכפורת. ואשר אועד לכם האמור כאן אינו אמור על המזבח אלא על אהל מועד הנזכר במקרא: (מג) ונועדתי שמה. אתועד עמם בדבור כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם: ונקדש. המשכן: בכבודי. שתשרה שכינתי בו. ומ"א אל תקרי

תורת גבריאל

הענין הזה בארוכות מעט, כי בעת שהיו המשכן או המקדש עומדים על מכונם, הנה אף כי אור קדושתו מאור הא"ס ב"ה היה שורה על הכפורת אשר על הארון שבו היו הלוחות, בין שני הכרובים [כמש"כ בפ' תרומה ונועדתי לך שם וגו' (כה, כב.)] עכ"ז התפשטות האור היתה חופפת ושורה על כל המשכן בכללו, ומשם התפשט ג"כ להיות שורה על כאו"א מישראל—אך מאשר כי אינו דומה כח ההארה המתפשטת והולכת על הכלל, לעצם תוקף קדושת אור הא"ס ב"ה שהיה במקום הקדש שעם הארון, ע"כ מקום ע ל ם האור בקודש, נקרא מ ק ד ש, והתפשטות האור נקראת שכינה—[וכאמרם ז"ל (ב"מ, סח.) מאי משכנתא דשכונה גביה עיי"ש, ועל שם זה נקרא בפ' אלה פקודי המשכן משכן העדות, שכל המשכן היה שכן להעדות, ודו"ק]. מפני שנתפשטה הארת קדושתו יתב' לשכון כבוד על הכלל כולו—וזהו אומרו יתב': ועשו לי— עבורי — מקדש — ושכנתי — עי"ז — בתוכם—בתוך כל עדת בנ"י, כי שם יהיה מקור נובע להתפשט אור שכינת עוזו על כל המשכן ועל כל עדת בנ"י— ואחר החורבן אף שנסתלק השכינה מישראל, עכ"ז נשארה קדושת שכינתו על מקומה [למ"ד קדושה ראשונה קדשה לעת"ל] וכמו שארז"ל בשמות רבה, פ"ב, ר"א אומר לא זזה השכינה מתוך ההיכל שנאמר: כו' קולי אל ד' אקרא ויענני מ ה ר ק ד ש ו סלה, אעפ"י שהוא חרב הרי הוא בקדושתו, כו', אמר ר' אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו, וגו', עיי"ש—אלא ששמה סתר פנים לה מבלי להאיר אור תפארתה בדרך ישרה ומכוונת אל בנ"י כי עלתה למרום, ומשם התפשט השפעתה להיות חופפת על האומה הישראלית באור מקיף ואור חוזר כזה: מקדש-ישראל- [חוזי מליצת הנוסח: לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה כו', ר"ל יהי רצון מלפניו שיאיר פניו אלינו באופן שישרה שכינתו בתוכנו באור ישר כזה

מה וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ:
מו וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתִּי

לְכַהֵן לִי: מה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:
מו וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם

רש"י

בכבודי אלא במכובדים שלי כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו וזהו שאמר משה (ויקרא י) הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש והיכן דבר ונקדש בכבודי: (מו) לשכני בתוכם.

בעל הטורים

הכא כתיב עשרון ובפנחס כתיב עשירית רמז לת"י שנים שעמוד בית ראשון. והכא כתיב בלול והתם כתיב בלולה ה' יתירה רמז לה' מיני מנחות שבאים לכפר על

תורת גבריאל

כזה מקדש——שישראל. משא"כ בזמן הגלות אם כי שכינתו חופפת עלינו אבל מעולפת בהסתר פנים— ועי"ז היא נפסקת מהיכולת הישר — וד"ל] וע"כ אנו מבקשים בתפלת י"ח: ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כו', ובזמירות לליל שבת, שמחם בבנין שלם,—ואז עי"ז באור פניך תבהיקם, ובמוסף של פ' שקלים, אור פניך עלינו אדון נשא,— אז—ושקל אשא בבית נכון ונשא—כי הא בהא תליא—[ובזה תתיישב שיטת חז"ל, דבר"ה (לא.) אמרו: נסתלקה שכינה ועלתה וישבה במקומה, ובמגילה (כט.) תני רשב"י אומר בכ"מ שגלו ישראל שכינה עמהם כו', עיי"ש— ושניהם אמת, שנסתלקה מלהאיר עלינו באור פניו באור ישר, ועלתה למרום—ועכ"ז משם תתפשט הארת השכינה באור חוזר ומקיף, ובזה יתבארו לנו דרז"ל (יומא, נז.) א"ל ההוא צדוקי לר' חנינא: השתא ודאי טמאים אתם, דכתיב: טומאתה בשוליה, א"ל: תא חזי מה כתיב בהו: השוכן אתם בתוך טומאותם אפילו בזמן שהן טמאין שכינה שרויה ביניהן, ע"כ.] ויובן כוונתם ז"ל עפ"י דברי הכ' (ישעי', סו) כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנוחמו—וביאורו של הכתוב: כי הנה האב יקבל בחיקו את בנו להשתעשע עמו רק בזמן שהוא נקי, אכן בזמן שהוא מלוכלך ברפש ובואה ירחיקנו ממנו, אבל לא כן הוא בטבע האם, כי אפילו בעת שהוא מלוכלך לא תעזבנו ותחבר אותו למלאות לו משאלות לבו. כן הקב"ה אשר הוא לנו כאב יאר פניו אלינו רק בזמן אשר הננו נקיים וקדושים, אבל באין נקיות וקדושה ח"ו בנו, אזי יסתיר פניו מאתנו וישליכנו מעל פניו. אבל מדתו יתב' המכונה בשם: שכינה שהיא מדת הרחמים היא לנו כאם רחמנית מבלי לעזוב אותנו כלל, ואף בעת גלותנו לא תחדל מלחבב אותנו ולרחם עלינו להשתתף בגלות עמנו, וזוהי מליצת: גלות השכינה. וע"כ אה"כ: כאיש אשר אמו תנחמנו, כן אנכי אנחמכם, — אפילו בהיותכם בטומאתכם, אבל כשתשובו לירושלים ברחמים, אזי—בירושלם תנוחמו מכל צד גם מהקב"ה—[או יאמר כי בעת בהיותכם בגלות הנה רק מאמכם תנוחמו, אשר עי"ז תתרחק גלמודה מבעלה בכדי להשתתף עמכם— ובירושלים אם תשובו, אז תנוחמו—שניכם יחדו— כי אז תשוב השכינה ג"כ למקומה, וד"ל.]— וזו היתה טענת הצדוקי: השתא ודאי טמאים אתם ועזב אתכם הקב"ה בהסתרת פנים מכם, וע"ז השיבו ר' חנינא: תא חזי מה כתיב בהו—כי עכ"ז השכינה

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ פ   שביעי
ל א וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת
עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃
ב אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ
רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ
מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו׃ ג וְצִפִּיתָ אֹתוֹ
זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־
קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו
וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב׃
ד וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ׀
מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו
תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ
בָּהֵמָּה׃ ה וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים
עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃

בֵּינֵיהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן׃
א וְתַעְבֵּד מַדְבְּחָא לְאַקְטָרָא
עֲלוֹהִי קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי
שִׁטִּין תַּעְבֵּד יָתֵהּ׃ ב אַמְּתָא
אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ מְרַבַּע
יְהֵי וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ
קַרְנוֹהִי׃ ג וְתַחֲפֵי יָתֵהּ דְּהַב
דְּכֵי יָת אִגָּרֵהּ וְיָת כָּתְלוֹהִי
סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי
וְתַעְבֵּד לֵהּ דֵּיר דִּדְהַב סְחוֹר
סְחוֹר׃ ד וְתַרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב
תַּעְבֵּד לֵהּ מִלְּרַע לְדֵירֵהּ
עַל תַּרְתֵּין זָוְיָתֵהּ תַּעְבֵּד עַל
תְּרֵין סִטְרוֹהִי וִיהֵי לְאַתְרָא
לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָתֵהּ בְּהוֹן׃
ה וְתַעְבֵּד יָת אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי
שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא׃

תולדות אהרן. ועשית מזבח. מגילה ל: רבוע. זבחים נח:

בעל הטורים

הנשב ביב. לה ה' במות: (ד) בהמה. ג' במסורה דין ואידך אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה. כי בהמה בחן חלקו. זהו שכתוב והחכמה תחיה בעליה. חכמה ותבונה בהמה כי בהמה בחן חלקו. ועוד בהיא מגדלתו ומרוממתו דכתיב נשאת אותו בהמה:

רש"י

על מנת לשכון אני בתוכם: (א) מקטר קטרת. להעלות עליו קיטור עשן סמים: (ג) את גגו. זה היה לו גג אבל מזבח העולה לא היה לו גג אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם: זר זהב. סי' הוא לכתר כהונה: (ד) צלעתיו. כאן הוא לשון זויות כתרגומו לפי שנאמר על שני צדיו על שתי זויותיו שבשני צדיו:

תורת גבריאל

עמנו גם כהיום כמו שכתוב: השוכן אתם— היינו: שכינתו יתב', היא נמצאת אצל ישראל אפילו— בתוך טומאותם, וד"ל.— והנה בר"פ וארא אמר הש"ת למרע"ה: לכן אמור לבנ"י אני ד' וגו', ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לא', וידעתם כי אני ד"א המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים—והנראה לי בכוונת הפסוקים כי שם ד' יורה על ענין אור הא"ס ב"ה, ושם א'—על הנהגתו עמנו בהשגחה פרטית ע"י השראת שכינתו בתוכנו, וע"כ נצטוה מרע"ה לאמר לבנ"י כי אני "ד" וגו', ולקחתי אתכם לי לעם והייתי— גם אני—לכם לא', וידעתם [אז ע"י השראת שכינתי

ו וְתִתֵּין יָתֵיהּ קֳדָם פָּרֻכְתָּא
דִּי עַל־אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא
לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל־
סַהֲדוּתָא דִּי אֱזַמֵּן מֵימְרִי לָךְ
תַּמָּן׃ ז וְיִקְטַר עֲלוֹהִי אַהֲרֹן
קְטוֹרֶת בּוּסְמִין בִּצְפַר בִּצְפַר
בְּאַתְקָנוּתֵיהּ יָת בּוֹצִינַיָּא
יַסֵּקִנַּהּ׃ ח וּבְאַדְלָקוּת אַהֲרֹן
יָת בּוֹצִינַיָּא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא
יַסֵּקִנַּהּ קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא
תְּדִירָא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן׃
ט לָא תַסְּקוּן עֲלוֹהִי קְטֹרֶת

ו וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר
עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת
אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד
לְךָ שָׁמָּה׃ ז וְהִקְטִיר עָלָיו
אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת
יַקְטִירֶנָּה׃ מפטיר ח וּבְהַעֲלֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם
יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי
יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ ט לֹא־תַעֲלוּ

תולדות אהרן. אשר אועד לך. כריתות ה: בבקר בבקר. פסחים נט. יומא יד לג. מנחות כ ג: בהיטיבו את. יומא לג: ובהעלת אהרן. פסחים נט. יומא מ"ו. זבחים יב: לא תעלו. מנחות נ:

רש"י

והיה. מעשה הטבעות האלה: לבתים לבדים. לכל בית תהיה הטבעת לבד: (ו) לפני הפרכת. שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום ת"ל לפני הכפרת מכוון כנגד הארון מבחוץ: (ז) בהיטיבו. לשון נקוי הבזיכין של המנורה דשן הפתילות שנשרפו בלילה והיה מטיבן בכל בקר ובקר: הנרת. לוצ"ש בלעז (לאמפען) וכן כל נרות האמורות במנורה חוץ ממקום שנא' שם העלאה שהוא לשון הדלקה: (ח) ובהעלת. כשידליקם להעלות להבתן: יקטירנה. בכל יום פרס מקטיר שחרית ופרס מקטיר בין הערבים: (ט) לא תעלו עליו. על מזבח זה: קטרת זרה. שום קטורת של נדבה

תורת גבריאל

שכינתי בתוככם] כי אני ד' א' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, — כלומר: שע"מ כן הוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, [ויתבאר יותר במה שאחז"ל (ברכות לח.) ורבנן — (פי': דאמרו לברך המוציא לחם מן הארץ שהוא לשון עבר) ההוא הכי קאמר להו קוב"ה לישראל כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מילתא (פי': הקמת המשכן) כי היכי דידעיתו (עי"ז) דאנא הוא דאפקית יתכון ממצרים דכתיב: וידעתם כי אני ד"א המוציא אתכם וגו', וד"ל.] **ומעתה** נשוב אל ביאור הכתובים שבפרשתנו. עולת תמיד לדרתיכם — להקריבה — פתח אהל מועד — בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול [דבתמיד נמי בעינן שיהיה דלתות ההיכל פתוחות בעת שחיטתו כדתנן (עירובין, ב.)] וההיכל נקרא אהל מועד לפני ד' [כי לפנים מהפרוכת נקרא: מקדש הקדש כמש"כ בפ' אחרי מות: מקדש הקדש, זה לפני ולפנים, אהל מועד זה היכל (שבועות, יג:) עיי"ש] יען כי שם היה ויעודו של השי"ת עם ישראל — כמו שמפרש אח"כ ואומר: אשר אועד לכם — כלומר בשבילכם — שמה — לדבר אליך שם — מצות תורתי — והקול היה בא אליו מבין הכרובים אשר על הכפורת, וכמש"כ בפ' תרומה (כה, כב.) ונועדתי לך — בשבילך — שם, [ועיין בפרש"י שם] וע"כ שניהם נקראו לפעמים אהל מועד, כי לפני בג"י היה ההיכל

עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה
וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ י וְכִפֶּר
אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה
מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת
בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם
קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃ פ

בּוּסְמִין נוּכְרָאִין וַעֲלָתָא
וּמִנְחָתָא וְנִסְכָּא לָא תְנַסְּכוּן
עֲלוֹהִי׃ י וִיכַפַּר אַהֲרֹן עַל־
קַרְנוֹהִי חֲדָא בְּשַׁתָּא מִדְּמָא
חַטַּאת כִּפּוּרַיָּא חֲדָא בְּשַׁתָּא
יְכַפַּר עֲלוֹהִי לְדָרֵיכוֹן קֹדֶשׁ
קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ׃

תולדות אהרן. וכפר אהרן על. יומא לו נח. שבועות ח י: מדם חטאת. יומא סא:

ק"ה. מיכאל סי'. ומפטירין אתה בן אדם ביחזקאל סימן מ"ג

רש"י

כולן זרות לו חוץ מזו: ועלה ומנחה. ולא עולה ומנחה. עולה של בהמה ועוף. ומנחה היא של לחם: (י) וכפר אהרן. מתן דמים: אחת בשנה. ביום הכפורים. הוא שנאמר באחרי מות (ויקרא יז) ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו: חטאת הכפרים. הם פר ושעיר של יום הכפורים המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו: קדש קדשים. המזבח מקודש לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת: השלמת פרשת תצוה.

תורת גבריאל

ההיכל, וללורך מזה היה מקום הארון [ועיין בפ' קרח גבי הנחת המטות] — ואה"כ עוד: ונועדתי שמה [פי': בהיכל] לבנ"י ונקדש בכבודי [פי': כבוד ד' היא השכינה] כי קדושת השם נתפשטה ממקום קדושת הארון על כל המשכן — [וכמו שכ' בסוף פ' פקודי: וכבוד ד' מלא את המשכן] ועי"ז אקדש את אהל מועד [זה ההיכל] ואת המזבח [כמשמעו] ואת אהרן וגו', אקדש לכהן לי — כי פשטה קדושתו יתב' על כל הנמצא בתוכה — ושכנתי — עי"ז — בתוך בנ"י והייתי עי"ז להם לאל — וידעו בנ"י — עי"ז — כי אני ד' א' אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים — אז ע"מ ותנאי זה — לשכני בתוכם — ע"כ אני ד' אלהיהם — בעת וגם לעתיד לבוא, ודו"ק: —

סדר כי תשא

יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ יב כִּי תִשָּׂא

יא וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה
לְמֵימַר׃ יב אֲרֵי

תולדות אהרן. כי תשא את ראש בני ישראל. ברכות סב. מגילה בט ל:

בעל הטורים

(יב) כי תשא. סמך קרנותיו לכי תשא רמז למה שאמרו רמה

רש"י

(יב) כי תשא. לשון קבלה כתרגומו כשתחפוץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנם לגלגלות אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים

תורת גבריאל

כי תשא וגו' ובמד"ר שם פתח ר' אמר לי הקב"ה, משה, חייבין לי ישראל תנחומא בר אבא וכו' ועוד מה שלוו הימני, שנאמר כי תשא, כמה

דתימא

אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם

תְקַבֵּל יָת־חֻשְׁבַּן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִנְיָנֵיהוֹן וְיִתְּנוּן גְּבַר פֻּרְקַן

בעל הטורים

קרנם של ישראל בכי תשא. וכמו יוה"כ לכופר נפשו לו׳ בביוה"כ צריך ליתן כופר נפשו כי אז כל העם נמנין ועוברין לפניו ולכך נהגו לפסוק צדקה ביוה"כ. תשא את ראש בני ר"ת עולה כמנין תר"ג שכך היו האלפים ת"ר אלף וג׳ אלפים וכן בנ"י עולה תר"ג : ונתנו. אם תקראנו למפרע יהי׳ ג"כ ונתנו לו׳ לך כל מה שאדם נותן לצדקה יחזור אליו ולא יחסר לו בשביל זה כלום : ג"פ פקודים וג"פ מחצית השקל כפ׳ וג"פ

תורת גבריאל

דתימא : כי תשא ברעיך וגו׳, אמור להם שיפרעו מה שהם חייבין לי, הוי כי תשא, ואשלמה להם שנאמר והיה מספר בנ"י כחול הים ע"כ. והנראה לי בביאור דבריהם ז"ל, שבאו לפרש בזה ענין הפרשה, מה שאמרה תורה ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, מאין יבוא הנגף בעת ימנה מספרם ? [ואגב יתבארו דברי הגמ׳ (יומא, כב.) ר׳ יונתן רמי, כתיב : והיה מספר בנ"י וגו׳ (פרש"י אלמא אית להו מנין) וכתיב : אשר לא ימד ולא יספר, לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ע"כ, והקשו המפרשים אחרי שבפ׳ נאמר מקודם והיה מספר וגו׳, ואח"כ נאמר ולא יספר, הול"ל להגמרא לתרץ ולאמר כסדר המקרא, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, אז המה במספר, וכאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום לא יהיה להם מספר, כסדר המקרא. עוד קשה שזהו סותר למה שאמרו שם בגמ׳ קודם לזה : כל המונה את ישראל עובר בלאו, או בשני לאוין שנאמר : אשר לא ימד ולא יספר, שהכוונה, שאסור לסופרם אף בהיות להם מספר, ולדעת ר׳ יונתן הכונה שיהיו מרובין כ"כ עד שלא ימצא להם מספר כלל.] אשר ע"כ נ"ל שטעם האיסור למנות את ישראל, הוא מפני שלא יתגאו בעצמם להתיחס לחשיבות עם גדול מצד רבוי מספרם, כדרך הגוים אשר כבוד עוזו והדירותו של גוי לעומת גוי נערך ונמדד לפי כמות מספרו, כי לא כאלה חלק בנ"י, כי חובתם להיות שפלים בעיניהם תמיד, כמו שארז"ל (סנהדרין לב.) לעולם הוי קבל (לשון אפל) וקים, ואר"ז אף אנן נמי תנינא : בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו, ע"ש, כי אם יתגאו בלור ומחלבתם אשר הוא מחסה להם תמיד, [וכמש"כ בפ׳ ואתחנן : לא מרובכם מכל העמים וגו׳, כי אתם המעט מכל העמים, ודרז"ל (בחולין פ"ט) אמר הקב"ה חושקני בכם שאפי׳ בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין א"ע לפני כו׳, עיי"ש, ודרשו סמוכים כי מי שאינו מתחשב ומתגדל בריבוי מספרו, הוא הממעט א"ע לפניו יתברך] — וע"כ כאשר יתחילו בנ"י להתחשב במנין מספרם, אפשר לשלוט ח"ו נגף—והוא כדמיון לאיש אשר יש עליו נושים ומטה ידו מלשלם לבע"ח אשר יש לו עליו אדרכתא (איספאלניטעלני ליסט, בל"ר.) אזי כל זמן שרואה המלוה הנושה בו, את בעל חובו, כי הנהו הולך שפל וקדורנית בלחץ עוני, אינו נוגש אותו ע"ד סילוק חובו, ומאריך רוחו להמתין לו, אמנם ברואות המלוה את הלוה מתהלך בהרמת ראש, ובגאות הלב, שנראה מזה, כי הוטב מלבו מכפי שהיה, הנה אז יתעורר לפקוד עליו תביעת חובו, לגבות ממנו בזרוע, ככה הוא הנמשל בזה, כי הנה להקב"ה יש עלינו חוב גדול מחטא מעשה העגל, כמש"א מרע"ה : אנא חטא העם הזה חטאה גדולה וגו׳, אבל באין ידם משגת לשלם חובם, הנה מידתו לסבול ולהאריך, כמו שכתבת בתוה"ק, נושא עון ופשע וגו׳, וז"ש : ועתה אם תשא חטאתם [וכמו שנבאר להלן במקומו], ונתרצה אליו הש"ת כמש"א אליו ועתה לך נחה את העם וגו׳ ועכשו אגבה רק מעט מן המעט, וכמש"כ, ויגוף ד׳ את העם וגו׳, — אמנם זאת אודיע לך, כי לא ניתן החטא

לוויתור

וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם

נַפְשֵׁהּ קֳדָם יְיָ כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן וְלָא יְהֵי בְהוֹן מוֹתָא

בעל הטורים

כופר נפשו וג"פ לכפר וג"פ בנ"י לכפר על ג' דברים על המלחמה ורעב ודבר

רש"י

ותדע מנינם: ולא יהיה בהם נגף. שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם כמו שמצינו

תורת גבריאל

לוויתור ומחילה לגמרי, רק אאריך אפי להם, כ"ז שיהיו מתהלכים בשפלות ראש לפני, אבל בעת אשר אראה בהם סימני הרמת ראש, היינו כי יהיה מפקד ומספר בבנ"י למטה, אזי יעשה רושם והיכר למעלה ג"כ לפקוד עליהם גביית החוב, כי כאשר ירימו ראשם להתהדר בעולה ריבויים, אז יתעורר עליהם הקטרוג של חוב העגל למעלה, כי לא ניתן למחילה לגמרי, רק לאריכות אפים והרחבת זמן, וכמש"כ: וביום פקדי כלומר: כשתתעורר עת פקידה למעלה, והיינו כשיהיו נפקדים למטה, אז ופקדתי עליהם חטאתם, הוא חטא העגל, והם המה דרז"ל במדרש בפתיחתו של ר' תנחומא: חייבין לי ישראל מה שלוו ממני, בחטא העגל, ע"כ מחויבים לתת כופר נפש וגו', והן לא נטו רז"ל מפשוטו של מקרא, שלשון כי תשא הוא לשון מספר ומנין, אבל דרשו בזה עוד כוונה שניה, וזהו פי', כי תשא, כי תפקוד, אמנם בזה תגרום, כי תשה, כמה דתימא: כי תשה ברעך וגו' שאהיה נושה אז בבנ"י לשלם המגיע לי, ע"י שיתנו כופר נפשם לד', ואז יהיה היתר למספר בנ"י לפקוד אותם, אבל אם לא יעשו רצונו ש"מ לתת כופר נפש, אזי: אשר לא ימד ולא יספר, יש איסור לאו בזה, והכן אם יתנו לו כופר נפשם אשלמה להם כי המנין והמספר לא יזיק להם ויהיו כחול הים, הנה כי כן נ"ל לפרש עפ"י ד' המד"ר: **עוד** פרשתי בזה, כי הנה המלך בעת נסיעתו במרכבת הכבודה שלו, אף אילו יקרה אז בדרך נסיעתו איזה סדק ובדק בשבר קטן באיזה נסר שבמרכבתו, או קרע או לכלוך באיזה וילון שבה, לא ישימו אז על לב, כי לא יפסיקו את המלך מנסיעתו בשביל איזה תיקון קל הצריך הדרוש לתקן במרכבתו, זולתי בהגיעו למחוז דרכו, והוא פוסק מנסיעתו, או שיעמוד לנפוש, אזי יכנסו משרתי המלך אל ארות הסוסים לחפש ולבדוק אחרי כל בדק לחזק ולתקן, ואם לא יספיק תיקון קל לחזק השבר, או כיבוס וגיהוץ ללכלוך הוילון, אזי יוציאו את הנסר הנשבר וישליכוהו, וכן היריעה שנמלא בה קרע או לכלוך, ויתנו חדשים תמורתם. כן הנה עם בנ"י המה בתואר מרכבה לשכינתו ית' וכמש"כ: ושכנתי בתוכם, וכל זמן שלא יעמידו לחשוב חשבון איברי המרכבה לבקרם ולפוקדם, והמסע ירוץ אורח בלא חשבון ומפקד, אזי גם בהמלא בתוך הכלל איזה אנשים שנתלכלכו בחטא ואינם ראוים להצטרף במרכבתו, לא יושם לב ע"ז, ולא יהיה אז נגף בהבלתי ראויים למרכבתו ית', אמנם אם יתחילו לספור ולהביא בחשבון את מנין בנ"י לפקודיהם, ואז יבוא זכר כל איש ואיש בפרוטרוט למלוא החשבון, הנה אז יהיה כדמיון השתכלות ובקור בפרטי אברי מרכבת שכינתו ית' אז אפשר לשלוט ח"ו נגף באנשים מקרבם שאין תקונם קל להשיבם לקדמותם, להיותם ראויים לכבוד המרכבה, וצריך להוציאם ממנה, ע"כ צוה ית' בחמלתו כי יתנו אז כאו"א כופר נפשו לד'—

לכפר

כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן: יג דֵּין יִתְּנוּן כָּל־דְּעָבַר עַל־מִנְיָנַיָּא פַּלְגוּת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עֶסְרִין מָעִין סִלְעָא פַּלְגוּת סִלְעָא

נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: יג זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל

תולדות אהרן. עשרים גרה. בכורות נ:

רש"י

בימי דוד: (יג) זה יתנו. (מ"ר) הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואמר לו כזה יתנו: העבר על הפקדים. דרך המונין מעבירים את הנמנין זה אחר זה וכן (ויקרא כז) כל אשר יעבור תחת השבט וכן (ירמיה לג) תעבורנה הצאן ע"י מונה: מחצית השקל בשקל הקדש. במשקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה: עשרים גרה השקל. עכשיו פי' לך כמה הוא: גרה. לשון מעה וכן (בשמואל א' ב') יבא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם: עשרים גרה השקל. שהשקל השלם ד' זוזים והזוז מתחלתו חמש מעות אלא באו והוסיפו עליו שתות והעלוהו לשש מעה כסף ומחצית השקל הזה שאמרתי לך יתנו

בעל הטורים

וכן אמר גד החוזה לדוד כשמנה את ישראל שלש אני נוטל עליך: (יג) זה יתנו כל העבר על. בגימ' זה היה כמין מטבע של אש: זה יתנו. כמנין ז"ה פי' בני שבט שבטים יתנו דאיכא למאן

תורת גבריאל

לכפר על נפשותם, ובזה יתורץ דברי הגמ' שביומא הנ"ל, כי אילו היו ישראל כולם זכאין בעשיית רצונו של מקום, שיהיו ראויין כולם להמלא במרכבתו של ממה"מ הקב"ה, אזי לא היה שום חשש נגף, והיו רשאין לספור את בנ"י, וכמש"כ: והיה מספר בנ"י, אבל באשר כי זהו דבר רחוק, ומהכתם ימלאו לפעמים אנשים שאינם עושין רצונו של מקום ובלתי ראויים להמלא במרכבת עוזו ית"ש, ואז אפשר כי המנין והמספר יגרום ח"ו, ע"כ הזהיר השית"ב אותנו באזהרת לאו: אשר לא ימד ולא יספר, כדי שלא להזכיר עון ח"ו, ודו"ק [ועיין עוד בזה בביאור הפטרת במדבר]:

ובספר פענח רזא, וז"ל: כי תשא פרש"י שלא תמנם לגלגולת אלא יתנו וכו', וקשה הא כתיב ויפקדם בטלאים ויפקדם בבזק, וכן לקמן פרש"י שנמנו פעם שניה (בפ' במדבר) ולא אתפרש שנתנו שום נתינת ממון [ועיין בביאורי פ' במדבר שלשון הכתוב במספר שמות, הכונה שנתנו פתקאות ברשימת שמות כאו"א, ונמנו ע"י הפתקאות] וי"ל דדוקא כאן לכפר על מעשה העגל נתנו [מחצית השקל דוקא] וזהו איש כפר נפשו דאז סמוך בזמן לאותו מעשה, היו צריכין פדיון ממון משום כפרת נפש, משא"כ ביתר [לפי הטעמים שכתבתי למעלה] המנינים שגי בכל דבר, ודו"ק:

זה יתנו וגו' מחצית השקל בשקל הקדש, עשרים גרה השקל, מחצית השקל — תרומה לד'. — ומלבד פשוטו של מקרא — יל"פ בזה ג"כ איזה כוונה ע"ד הרמז, שנרמז בזה טעמי נתינת מחצית השקל ולא שקל שלם, והוא, עפ"י דרז"ל (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג) רי"ס, ור' נחמיה, חד אמר לפי שחטאו במחצית היום וכו' וחד אמר לפי שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל כו' ר' יהושע בי ר' נחמיה בשם ריב"ז. לפי שעברו על עשרת הדברות (בחטא העגל) יהיה נותן כאו"א עשרה גרה כו' [כנראה שבא להוסיף עוד טעם על מה שפרשה התורה

תְּרוּמָה לַיהוָה׃ יד כֹּל הָעֹבֵר
עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה׃
טו הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא
יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת
אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־

אונקלוס

אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ: יד כֹּל
דְּעָבַר עַל־מִנְיָנַיָּא מִבַּר
עֶסְרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא יִתֵּן
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ: טו דְּעַתִּיר
לָא־יַסְגֵּי וּדְמִסְכֵּן לָא־יַזְעֵר
מִפַּלְגּוּת סִלְעָא לְמִתַּן יָת־
אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא

בעל הטורים

דאמר שבט לוי לא נתנו: עשרים. בגימטריא עשיר ודל שהיו כולם שוין בזה: שקל. בגימטריא נפש שבא לכפר על הנפש: (יד) בן עשרים שנה. ס"ת המן שבא להכריע שקליו של המן: שנה

רש"י

תרומה לה': (יד) מבן עשרים שנה ומעלה. למדך כאן שאין פחות מבן עשרים יוצא לצבא ונמנה בכלל אנשים: (טו) לכפר על נפשותיכם. שלא תנגפו על ידי מנין. ד"א לכפר על נפשותיכם לפי שרמז להם כאן ג' תרומות שנכתב כאן תרומת ה' ג"פ אחת תרומת אדנים שמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן שנתנו כל א' וא' מחצית השקל ועלה למאת הככר שנא' (שמות לח) וכסף פקודי העדה מאת ככר ומהם נעשו האדנים שנאמר ויהי מאת ככר הכסף וגו'. והשנית אף היא ע"י מנין שמנאן משהוקם המשכן הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים (במדבר א) בא' לחדש השני בשנה השנית ונתנו כל אחד מחצית השקל והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה והושוו בהם עניים ועשירים ועל אותה תרומה נא' לכפר על נפשותיכם שהקרבנות לכפרה הם באים. והשלישית היא תרומת המשכן כמו שנא' (שמות לה) כל מרים תרומת

תורת גבריאל

התורה סכום העשרים גרה הנמלאים בהשקל על מה ירמוזו]. ר"פ בשם ר' לוי לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף [הוא עשרים דינר] ונפל לכאו"א מהם טבעה [חצי שקל שני דינרין] לפיכך יהיה כאו"א נותן שקלו טבעה עכ"ל הירושלמי. ובאשר לא הודיעו לנו רז"ל לטעמו של ר' לוי שאמר שבא לכפר על עון מכירת יוסף שלקחו כאו"א מדמי המכירה שני דינרין, שהוא מחצית השקל, על מה ירמוז לנו סכומי העשרים גרה? בע"כ אנו נריכין לומר כי זהו מובן מעלמו, כי עשרים גרה המה מכוונות נגד העשרים כסף [יען כי הגרה הוא מטבע כסף הפחותה שבכסף צורי, עיין (קדושין יא:) ברש"י ותוס' שם]—ומה שיקשה ע"ז א"כ היה נריך לשקול כאו"א שקל

שלם ולא מחליתו—י"ל מאשר יש הבדל גדול, בין חטא העגל, לחטא של מכירת יוסף—דאלו בחטא העגל, היה הקולר תלוי רק על בנ"י בלבד, מאשר היו פוסחים על שתי הסעיפים והיו מסופקים באחדות מליאותו ית', אם הוא לבדו ואין בלתו, או לא? והיו מחכים לביאת משה עד חלי היום, ואח"כ עשו העגל, ע"כ נתחייבו לתת כופר נפשם מחלית השקל, עבור אשר שקלו בפלס המשקל את אחדות קדושתו עד חלי היום:

אבן לפי טעמו של ר' לוי שהוא על חטא מכירת יוסף, ולפי"מ שבארתי הוא המכוון בהעשרים גרה שיש בהשקל [כנגד העשרים כסף] הנה יש לחייב את בנ"י רק במחליתו, [הוא עשרה גרה] לפי דרז"ל

נַפְשֹׁתֵיכֶם: טז וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן

אונקלוס

עַל־נַפְשָׁתֵיכוֹן: טז וְתִסַּב יָת־כְּסַף כִּפּוּרַיָּא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתֵּן יָתֵהּ עַל־פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וִיהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל

תולדות אהרן. ולקחת את. ברכות סב:

רש"י

כסף ונחשת ולא היתה יד כלם שוה בה אלא איש איש מה שנדבו לבו: (טז) ונתת אתו על עבדת אהל מועד. למדת שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל מפני שנכנס בהם מגפה כמ"ש (שמות לב) ויגוף ה' את העם. משל לצאן החביבה על בעליה שנפל בה דבר ומשפסק אמר לו לרועה בבקשה ממך מנה את צאני ודע כמה נותרו בהם להודיע שהיא חביבה עליו וא"א לומר שהמנין הזה היא האמור בחומש הפקודים שהרי נאמר בו (במדבר א) בא' לחדש השני והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון שנא' (שמות מ) ביום החדש הראשון בא' לחדש תקים וגו' ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו שנאמר (שמות לח) ויהי מאת ככר הכסף לצקת וגו'. הא למדת שפתים היו אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים בשנה ראשונה ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. וא"ת וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים ו' מאות אלף וג' אלפים וה' מאות וג' שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן (במדבר א) ויהיו כל הפקודים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים והלא בשתי שנים היו וא"א שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו ובשניה נעשו בני כ'. תשובה לדבר אבל שנות האנשים בשנה אחת נמנו אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים לפי שליציאת מצרים מונין מניסן כמו ששנינו במסכת ראש השנה ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשניה שנתחדשה שנה באחד בניסן אבל שנות האנשים מנויין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי נמצאו שני המנינים בשנה אחת המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים שנתרצה המקום לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן והשני באחד באייר: על עבדת אהל מועד. הן אדנים שנעשו

בעל הטורים

ומעלה. בגימ' לשוגגים: עשרים שנה ומעלה. ר"ת עשו ואתן אדם תחתיך: (טז) הכפורים. ב' במסורה דין ואידך מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר גם זה רמז לפסוק צדקה ביוה"כ: והיה

תורת גבריאל

דרז"ל על פ': נורא עלילה על בני אדם [הבאתי לשונם בביאור ההפטרה לפ' בא, עיי"ש] כי נטפל לזה, היה ג"כ עלת גזירתו ית' בעת ברית בין הבתרים [וכמש"כ רש"י ז"ל בפ' וישב ד"ה מעמק חברון מדרז"ל בסוטה, יא. עיי"ש] ע"כ יאמר הש"ת כי יסתפק לקבל מהם רק חלק המחצית, ושאריתו יקבל על עצמו כביכול. [וכמו שאז"ל (בחולין ס.) על כיו"ב בשעיר ר"ח שנאמר בו: לחטאת לד', מאי לד'? אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי, על שמיעטתי את הירח, ובמק"א יבואר המאמר הזה בטוב טעם ודעת] ומעתה יבואר הכ' ע"ד רמז, לפי שני הטעמים הנ"ל: זה יתנו וגו' מחצית השקל— א) כדעה הראשונה שבירושלמי הנ"ל בעבור שקל הקדש, ר"ל שקלו קדושתו ית' כמסתפקים בדבר אחדות קדושתו ית' בחצי היום—והבי"ת של—בשקל— הוא לשון בעבור ובשביל, כמו: כי בחטאו מת—. ב) כדעה האחרונה מאשר כי

לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה לְכַפֵּ֖ר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶֽם׃ פ
יז וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃
יח וְעָשִׂ֜יתָ כִּיּ֥וֹר נְחֹ֛שֶׁת וְכַנּ֥וֹ
נְחֹ֖שֶׁת לְרָחְצָ֑ה וְנָתַתָּ֣ אֹת֗וֹ בֵּֽין־
אֹ֤הֶל מוֹעֵד֙ וּבֵ֣ין הַמִּזְבֵּ֔חַ וְנָתַתָּ֥
שָׁ֖מָּה מָֽיִם׃ יט וְרָחֲצ֛וּ אַהֲרֹ֥ן וּבָנָ֖יו
מִמֶּ֑נּוּ אֶת־יְדֵיהֶ֖ם וְאֶת־רַגְלֵיהֶֽם׃
כ בְּבֹאָ֞ם אֶל־אֹ֧הֶל מוֹעֵ֛ד יִרְחֲצוּ־
מַ֖יִם וְלֹ֣א יָמֻ֑תוּ א֣וֹ בְגִשְׁתָּ֤ם אֶל־
הַמִּזְבֵּ֙חַ֙ לְשָׁרֵ֔ת לְהַקְטִ֥יר אִשֶּׁ֖ה
לַֽיהוָֽה׃ כא וְרָחֲצ֛וּ יְדֵיהֶ֥ם
וְרַגְלֵיהֶ֖ם וְלֹ֣א יָמֻ֑תוּ וְהָיְתָ֨ה לָהֶ֧ם

לְדָכְרָנָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא
עַל־נַפְשָׁתֵיכוֹן׃ יז וּמַלִּיל יְיָ
עִם־מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ יח וְתַעְבֵּד
כִּיוֹרָא דִנְחָשָׁא וּבְסִיסֵהּ
נְחָשָׁא לְקִדּוּשׁ וְתִתֵּן יָתֵהּ
בֵּין־מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא
וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא׃ יט וִיקַדְּשׁוּן
אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מִנֵּהּ יָת־יְדֵיהוֹן
וְיָת־רַגְלֵיהוֹן׃ כ בְּמֵיעַלְהוֹן
לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יְקַדְּשׁוּן־מַיָּא
וְלָא יְמוּתוּן אוֹ בְמִקְרַבְהוֹן
לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא לְאַסָּקָא
קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ כא וִיקַדְּשׁוּן
יְדֵיהוֹן וְרַגְלֵיהוֹן וְלָא יְמוּתוּן

הולדות אהרן. ועשית כיור. מגילה ל. זבחים בב : ורחצו אהרן. זבחים כא : בבאם אל. סנהדרין פג. ובחים יט : או בגשתם. זבחים שם קיט : לשרת. זבחים יט: להקטיר אשה. שם : והיתה להם. שם :

בעל הטורים

לבנ"י לזכרון. מלא וי"ו על בתי כתפיו לזכרון חסר וי"ו שלא היו לזכרון אלא בעודם על כתפיו אבל כ"ז שהיו קיימין ועומדין לא היו לזכרון : (יח) ועשית

רש"י

בו : (יח) כיור. כמין דוד גדולה ולה דדים המריקים בפיהם מים : וכנו. כתרגומו בסיסיה מושב מתוקן לכיור : לרחצה. מושב על הכיור : ובין המזבח. מזבח העולה שכתוב בו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד והיה הכיור משוך קמעא ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן ואינו מפסיק כלל בנתיים משום שנאמר (לקמן מ) ואת מזבח העולה שם פתח משכן אהל מועד כלומר מזבח לפני אהל מועד ואין כיור לפני אהל מועד הא כיצד משוך קמעא כלפי הדרום כך שנויה בזבחים : (יט) את ידיהם ואת רגליהם. בבת אחת היה מקדש ידיו ורגליו וכך שנינו בזבחים כיצד קדוש ידים ורגלים מניח ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית וידו השמאלית ע"ג רגלו השמאלית ומקדשן : (כ) בבאם אל אהל מועד. (ת"כ פ' שמיני זבחים יט) להקטיר שחרית ובין הערבים קטרת או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודת כוכבים : ולא ימתו. הא אם לא ירחצו ימותו שבתורה נאמרו כללות ומכלל לאו אתה שומע הן : אל המזבח. החיצון שאין כאן ביאת אהל מועד אלא בחצר : (כא) ולא ימתו. לחייב מיתה על

תורת גבריאל

עשרים גרה השקל, יהיה לכפר על עשרים
כסף של מכירת יוסף – אמנם לא אדרוש
מאתכם רק מחלית השקל—מאשר כי
מחלית השקל השניה היא תרומה לד'—
והוא יתב' כביכול יקבל זאת על
חשבונו—ככ"ל לפרש בדרך רמז :

ואתה

חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃ פ
כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ כג וְאַתָּה קַח־לְךָ
בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ

וּתְהֵי לְהוֹן קְיָם־עָלַם לֵהּ
וְלִבְנוֹהִי לְדָרֵיהוֹן׃ כב וּמַלֵּיל
יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ כג וְאַתְּ
סַב־לָךְ בּוּסְמִין רֵישָׁא מֵירָא
דַכְיָא מַתְקַל חֲמֵשׁ מְאָה

תולדות אהרן. ואתה קח לך. מגלה י: מר דרור. חולין קלט. כריתות ה:

רש״י

המשמש במזבח ואינו רחוץ ידים ורגלים שמיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל: (כג) בשמים ראש. חשובים: וקנמן בשם. לפי שהקנמון קליפת עץ הוא יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם ויש שאינו אלא כעץ לכך הוצרך לומר קנמן בשם מן הטוב: מחציתו חמשים ומאתים. מחצית הבאתו תהא חמשים ומאתים נמצא כלו חמש מאות כמו שיעור מר דרור א״כ למה נאמר בו חצאין גזירת הכתוב הוא להביאו לחצאין להרבות בו ב׳ הכרעות שאין שוקלין עין בעין וכך שנויה בכריתות

בעל הטורים

כיור. סמך כיור לפ׳ שקלים גומר שהשמים נעלרים בשביל פוסקי לדקה ואין נותנין: לרחלה, ד׳ במסורה שבל כיור שאינו מחויק כדי שירחלו ממנו ד׳ כהנים כאחד

תורת גבריאל

ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור וגו׳, ובגמ׳ (חולין, קלט.) מרדכי מה״ת מנין, שנאמר מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא, ע״כ. נל״פ הכוונה כי הנה נראה לכאורה מדרז״ל (מגילה יג.) מה עשה לי יהודי דלא קטליה דוד לשמעי דאתילד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן עיי״ש, ועוד ממפרשים שלא טוב עשה מרדכי בהכניס א״ע בסכנת נפש להתקוטט עם המן הרשע שעשה א״ע ע״ז, וכאומרם (ברכות ח:) אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו וכו׳, והיה לו למנוע א״ע מלישב בשער המלך, אמנם יען היה לדיק גמור ומושלל והדון על תאוותיו, ע״כ היה בטוח כי לא יִכָּשֵׁל בזה, [וכמו שתי׳ בגמ׳ ברכות הנ״ל, דלדיק גמור מותר להתגרות אפילו ברשע שהשעה משחקת לו] *) ומאשר כונתו היה לש״ש, מבלי לתת הרמת ראש לזרע עמלק, וזהו שאמרו מרדכי מה״ת מניין, פי׳: היכן נמלא רמז להיתר מרדכי

*) גהל גבים. ובזה שמעתי דבר נחמד מפי ש״ב הרב הגדול החו״ב ושלם בירלאת ד׳ המפורסם כש״ת מו״ה ר׳ בן ליון אריה ליב ליזלינג נ״י לבאר הכתובים שבתהלים (קמט) רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם וגו׳ הדר היא לכל חסידיו, וגו׳, עפ״י התירוצים הנאמרים בגמ׳, א) לחלק בין מילי דידיה למילי דשמיא, ב) יש הבדל בין רשע שהשעה משחקת וכו׳, או בין לדיק גמור לאינו גמור [ומה שיש הוספה ואב״א שעה משחקת לו שאני, הוא לכאורה להורות לפי״ז דאפילו לדיק גמור אינו מועיל להתגרות בו, אמנם כנראה דזהו נמשך אשגירת לישנא לפי שיטת הגמרא דמגילה דמיירי במילי דידיה או אין היתר אפילו ללדיק גמור להתגרות ברשע שהשעה משחקת לו, אבל במילי דשמיא מותר ללדיק גמור להתגרות אפילו ברשע שהשעה משחקת לו] וזה נכון וברור, וזהו שאח״כ כתי׳ בתרא דברכות, אשר היא תי׳ בתרא דמגילה, השע״כ המנוגעים אשר אם אפילו רק רוממות אל בגרונם שמקיימין אפילו רק ק״ש בו״ע (ברכות ה.) הנה יש חרב פיפיות בידם, להתגרות ברשעים ולעשות נקמה בגוים וגו׳, אבל לאסור מלכיהם וגו׳ ונכבדיהם וגו׳, שהם שהשעה משחקת להם, לריך לזה עוד שני תנאים, א) לעשות בהם משפט כתוב, והיא מילי דשמיא, ב) הדר הוא לכל חסידיו שיהיו לדיקים גמורים, ע״כ דברי ש״ב הנ״ל. וזהו כפתור ופרח:

מֵאוֹת וְקִנְּמָן־בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ
חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־בֹשֶׂם
חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃ כד וְקִדָּה חֲמֵשׁ
מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת
הִין׃ כה וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן
מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת
מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה׃ כו וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֵת אֲרוֹן הָעֵדֻת׃
כז וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו

אונקלוס

וְקִנְּמָן־בְּשַׂם פַּלְגוּתֵהּ מַתְקַל
מָאתָן וְחַמְשִׁין וּקְנֵה־בוּסְמָא
מַתְקַל מָאתָן וְחַמְשִׁין׃
כד וּקְצִיעֲתָא מַתְקַל חֲמֵשׁ
מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא וּמְשַׁח
זֵיתָא מְלֵא הִינָא׃ כה וְתַעְבֵּד
יָתֵהּ מְשַׁח רְבוּת־קוּדְשָׁא
בֻּסַּם מְבַסַּם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ
מְשַׁח רְבוּת־קוּדְשָׁא יְהֵא׃
כו וּתְרַבֵּי בֵהּ יָת־מַשְׁכַּן
זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא׃
כז וְיָת־פָּתוּרָא וְיָת־כָּל־

תולדות אהרן. ושמן זית הין. מנחות פט:

רש"י

(דף ה): וקנה בשם. קנה של בשם לפי שיש קנים שאינן של בשם הוצרך לומר בשם: חמשים ומאתים. כך משקל כולו: (כד) וקדה. שם שורש עשב ובל' חכמים קציעה: הין. י"ב לוגין ונחלקו בו חכמי ישראל ר"מ אומר בו שלקו את העקרין אמר לו רבי יהודה והלא לסוך את העקרין אינו סיפק אלא שרחוץ במים שלא יבלעו את השמן ואח"כ הציף עליהם השמן עד שקלט הריח וקפחו לשמן מעל העקרין: (כה) רקח מרקחת. רקח שם דבר הוא והטעם מוכיח שהוא למעלה והרי הוא כמו רקע רגע ואינו כמו (ישעיה נא) רוגע הים וכמו (שם מב) רוקע הארץ שהטעם למטה וכל דבר המעורב בחבירו עד שזה קופח מזה או ריח או טעם קרוי מרקחת: רקח מרקחת. רקח העשוי ע"י אומנות ותערובות: מעשה רקח. שם האומן בדבר: (כו) ומשחת בו.

תורת גבריאל

מרדכי מה"ת, שיוכל איש כזה להתנהג בדרך הזה שבחר בו, ותירצו: מר — דרור, — כי אחז"ל (ביצה, כז.) למה נקרא שמה צפור דרור, שאינה מקבלת מרות, ודרה בבית כבשדה, וע"כ החפשי בתאוותיו, נקרא, דרור, ואיש שדה, אבל הוא היה מר ואדון על תאות גופו וחפשיותו, [ולפי התרגום נמצא בזה ג"כ רמז שמו] וזהו שדרז"ל (במגילה י.) ע"פ: תחת הנעצוץ, זה המן הרשע שעשה עצמו עכו"ם וכו', אשר לכאורה היה צריך להיות עי"ז ירידה למרדכי דאיקרי ביה, אמנם עכ"ז — יעלה ברוש, שנחשב לו לעילוי — והטעם כי היה ראש לכל הבשמים, כלומר: לכל הצדיקים, וכמש"כ: בשמים ראש — זהו מר — דרור, וק"ל:

ועשית אותו שמן משחת קדש וגו', שמן משחת קדש יהיה — כפל הלשון נל"פ עפ"י דברי ר' יהודה (הוריות יא:) ובשמן המשחה שעשה משה במדבר כמה נסים נעשו בו מתחלה ועד סוף, תחילתו לא היה אלא י"ב לוגין, ראה כמה יורה בולעת וכמה עיקרין בולעין, וכמה האור שורף ובו נמשח משכן וכליו

ואהרן

וְאֶת־הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ כח וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ כט וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ ל וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי׃ לא וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה

מָנוֹהִי וְיָת מְנַרְתָּא וְיָת מָנַהָא וְיָת מַדְבְּחָא דִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ כח וְיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל־מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ׃ כט וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן וִיהוֹן קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא כָּל־דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדָּשׁ׃ ל וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּרַבֵּי וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃ לא וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימַר מְשַׁח

תולדות אהרן. כל הנגע. זבחים פז: שמן משחת. הוריות יא. מנחות פב. כריתות ה:

רש"י

כל המשיחות כמין כ"ף יונית חוץ משל מלכים שהן כמין נזר: (כט) וקדשת אתם. משיחה זו מקדשתם להיות קדש קדשים ומהו היא קדושתם כל הנוגע וגו' כל הראוי לכלי שרת משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף להפסל ביוצא ולינה וטבול יום ואינו נפדה לצאת לחולין אבל דבר שאינו ראוי להם אין מקדשן ושנויה היא משנה שלימה אצל מזבח מתוך שנאמר (שמות כט) כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת"ל כבשים מה כבשים ראוים אף כל ראוים. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורגם לשון רבוי לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה כי כן יסד המלך שזה חנוך גדולתן ושאר משיחות כגון רקיקין משוחין (עמוס ו) וראשית שמנים ימשחו לשון ארמית בהן כלשון עברית: (לא) לדרתיכם. (הוריות יא) מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא: זה. בגימט' תריסר לוגין הוי:

תורת גבריאל

ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלואים, ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים וכו', ואותו שמן קיים לעת"ל, שנאמר: שמן משחת קדש יהיה זה לי לדרתיכם, זה בגימ' י"ב לוגין הוו ע"כ, וזהו שאה"כ כי אף שיהיה רקח מרקחת מעשה רוקח [והרבה שמן יהיה נבלע בהעקרין ובהיורה וכו'] עכ"ז שמן משחת קדש יהיה, כי יספיק לך למשוך בו את אהל מועד וגו', ואח"כ הוסיף לאמר כי תדבר עוד אל בנ"י לאמר לבניהם אחריהם כי יהיה זה לי לדורותיכם שיהיה כולו — מבלי גרעון — קיים לעת"ל:

וקדשת אותם וגו' ואת אהרן וגו', — הבדיל הכתוב בין קדושת כלי המשכן לקדושת אהרן ובניו כי קדושת כלי המשכן היה לקדש את מה שבתוכם להיות קדוש קדושת הגוף [כמש"כ ברש"י ז"ל] אבל קדושת אהרן ובניו הוא רק לעצמם, ולא לקדש את כל הנוגע בהם או במה שבידם — וזהו תוכן הכ' — וקדשת אותם, והיו קדש קדשים [לקדש אחרים] והוא — שכל הנגע בהם יקדש — אמנם את אהרן וגו' וקדשת — רק אותם — לבדם שיהיו ראויים לכהן לי:

על

זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לב עַל־בְּשַׂר
אָדָם לֹא יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ
לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא
קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם׃ לג אִישׁ אֲשֶׁר
יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־
זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃ ס לד וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים
נָטָף ׀ וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים

אונקלוס

רְבוּת־קוּדְשָׁא יְהֵי דֵין קֳדָמַי
לְדָרֵיכוֹן׃ לב עַל־בִּסְרָא
דַאֲנָשָׁא לָא יִתְנְסַךְ וּבִדְמוּתֵיהּ
לָא תַעְבְּדוּן כְּוָתֵיהּ קוּדְשָׁא
הוּא קוּדְשָׁא יְהֵי לְכוֹן׃
לג גְּבַר דִּי יְבַסֵּם דִּכְוָתֵיהּ
וְדִי יִתֵּן מִנֵּיהּ עַל־חִלּוֹנַי
וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמֵּיהּ׃ לד וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה סַב־לָךְ בּוּסְמִין
נְטוֹפָא וְטוּפְרָא וְחֶלְבְּנֵתָא

תולדות אהרן. על בשר אדם. כריתות ו ו: ובמתכנתו. כריתות ה: קדש יהיה. כריתות ו: ואשר יתן. כריתות שם. מעילה יט: קח לך סמים. יומא ג. כריתות ו:

בעל הטורים

אינו כיור: (לב) קודש הוא קודש יהיה לכם. בגימטריא למלכות בית דוד: (לד) קח לך סמים. ס"ת תכס תמרא וריתני פקתין: זכה. ג' במס' ולבונה זכה ונתת על המערכת לבונה זכה. זב"ה תכון

רש"י

(לב) לא ייסך. בשני יודין ל' לא יפעל כמו (דברים ו) למען ייטב לך: על בשר אדם לא ייסך. מן השמן הזה עצמו: ובמתכנתו לא תעשו כמהו. (כריתות ה) בסכום סממניו לא תעשו אחר כמוהו במשקל סממנין הללו לפי מדת הין שמן אבל אם פחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן מותר ואף העשוי במתכונתו של זה אין הסך ממנו חייב אלא הרוקחו: ובמתכנתו. ל' חשבון כמו (שמות ה) מתכנת הלבנים וכן במתכונתה של קטורת: (לג) ואשר יתן ממנו. מאותו של משה: על זר. שאינו צורך כהונה ומלכות: (לד) נטף. הוא צרי ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף ובלעז גומא (גוממיא) והצרי קורין לו טריאק"ה (טהעריאק): ושחלת. שורש בשם חלק ומצהיר כצפורן ובלשון המשנה קרוי צפורן וזהו שתרגם אונקלוס וטופרא: וחלבנה. בשם שריחו רע וקורין לו גלבנ"א (גאלבאן) ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו: סמים. אחרים: ולבנה זכה. (כריתות ו) מכאן למדו רבותינו י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני מעוט סמים שנים. נטף ושחלת וחלבנה ג' הרי ה'. סמים לרבות עוד כמו אלו הרי עשר. ולבונה הרי י"א ואלו הן הצרי והצפורן החלבנה והלבונה מור וקציעה שבולת נרד וכרכום הרי ח' שהשבלת ונרד אחד שהנרד דומה לשבלת. הקשט והקלופה והקנמון הרי י"א. בורית כרשינה אינו נקטר אלא בו שפין את הצפורן ללבנה שתהא נאה: בד בבד יהיה. אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל במשקל כמשקלו של זה כך משקלו של זה וכן שנינו הצרי והצפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה ול' בד נראה בעיני שהוא לשון יחיד אחד באחד

יהיה

נחל גבים. על בשר אדם גו', כתב בזה ס"ב רבא"ל נר"ו ליולינג ז"ל: עיין באבן עזרא ורמב"ן ז"ל בענין היתר למשיחת מלך בשמן המשחה, ונראה להוסיף לדברי הרמב"ן ז"ל, דדייק קרא: על בשר אדם ובמגילה (יא.) דרשינן אדם ולא מלך, אבל במלת: זר גם מלך בכלל, כדאמרינן (שבת, לא.) והזר הקרב כו' מקרא זה על מי נאמר, א"ל אפילו על דוד מלך ישראל, עכ"ל ב"ב הנ"ל:

וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה׃
לה וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ׃
לו וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃
לז וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה׃
לח אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃
ס לא א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ ג וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ

אונקלוס

בּוּסְמִין וּלְבוֹנְתָא דָכִיתָא מַתְקַל בְּמַתְקַל יְהֵא׃
לה וְתַעְבֵּד יָתַהּ קְטֹרֶת בּוּסְמִין בֹּסֶם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מְעָרַב דְּכֵי קוּדְשָׁא׃
לו וְתִשְׁחוֹק מִנַּהּ וְתַדִּיק וְתִתֵּן מִנַּהּ קֳדָם סַהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי אֱזַמֵּן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תְּהֵי לְכוֹן׃
לז וּקְטֹרֶת בּוּסְמִין דִּי תַעְבֵּד בִּדְמוּתַהּ לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן קוּדְשָׁא תְּהֵי לָךְ קֳדָם יְיָ׃
לח גְּבַר דְּיַעְבֵּד דִּכְוָתַהּ לַאֲרָחָא בַהּ וְיִשְׁתֵּצֵי מֵעַמֵּהּ׃
א וּמַלֵּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
ב חֲזִי דְּרַבֵּיתִי בְּשׁוּם בְּצַלְאֵל בַּר־אוּרִי בַּר־חוּר לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה׃ ג וְאַשְׁלֵמִית עִמֵּהּ

תולדות אהרן. בד בבד יהיה. כריתות ה: ושחקת ממנה. יומא מה. כריתות ו: והקטרת אשר. כריתות ה ו: במתכנתה. כריתות ה: לא תעשו. שם: ראה קראתי. ברכות נה: בצלאל בן. סנהדרין סט: ואמלא אתו. ברכות נה:

רש״י

יהיה. זה כמו זה: (לה) ממלח. כתרגומו מעורב. יערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה ואומר אני שדומה לו (יונה א) וייראו המלחים (יחזקאל כז) מלחיך וחובליך על שם שמהפכין את המים במשוטות כשמנהיגים את הספינה כאדם המהפך בכף ביצים טרופות לערבן עם המים וכל דבר שאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו באצבע או בכוש: ממלח טהור קדש. ממולח יהיה וטהור יהיה וקדש יהיה: (לו) ונתתה ממנה וגו׳. היא קטרת שבכל יום ויום שעל המזבח הפנימי שהוא באהל מועד: אשר אועד לך שמה. כל מועדי דבור שאקבע לך אני קובעם לאותו מקום: (לז) במתכנתה. במנין סממניה: קדש תהיה לך לה׳. שלא תעשנה אלא לשמי: (לח) להריח בה. אבל עושה אתה במתכנתה משלך כדי למכרה לצבור: (ב) קראתי בשם. לעשות מלאכתי את בצלאל: (ג) בחכמה.

בעל הטורים

תפלתי קטורת לפניך שהתפלה דומה לקטורת כשם שזה זכה כך התפלה צריכה שתהיה זכה: (לה) רוקח. ב׳ מלאים. מעשה רוקח. זבובי מות וגו׳ שמן רוקח. זהו שדרשו רבותינו שהיו מרננים אחר הקטורת לומר בה מתו נדב ואביהוא בה מתו עדת קרח שנא׳ מות גבי רוקח דהיינו קטורת וא״ל משה ראו שאין הקטורת ממית אלא אדרבה מחיה שנא׳ ויתן את הקטורת ויכפר על העם דכתיב טהור קדש אלא החטא ממית: (לז) והקטורת אשר תעשה. י״א תיבות בפסוק זה כנגד י״א סמים שבקטורת:

רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה
וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה׃ ד לַחְשֹׁב
מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף
וּבַנְּחֹשֶׁת׃ ה וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן
לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת
בְּכָל־מְלָאכָה׃ ו וַאֲנִי הִנֵּה
נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־
חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ׃ ז אֵת ׀ אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־
כְּלֵי הָאֹהֶל׃ ח וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן
וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה
הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת
מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃ ט וְאֶת־מִזְבַּח

רוּחַ מִן־קֳדָם יְיָ בְּחָכְמְתָא
וּבְסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל־
עֲבִידָא׃ ד לְאַלָּפָא אוּמָּנְוָן
לְמֶעְבַּד בְּדַהֲבָא וּבְכַסְפָּא
וּבִנְחָשָׁא׃ ה וּבְאֻמָּנוּת אֶבֶן
טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת
אָעָא לְמֶעְבַּד בְּכָל־עֲבִידָא׃
ו וַאֲנָא הָא יְהָבִית עִמֵּהּ יָת
אָהֳלִיאָב בַּר־אֲחִיסָמָךְ
לְשִׁבְטָא־דְדָן וּבְלִבָּא כָּל־
חַכִּימֵי לִבָּא יְהָבִית חָכְמְתָא
וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל־דִּי פַקֵּדְתָּךְ׃
ז יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת־אֲרוֹנָא
לְסַהֲדוּתָא וְיָת־כַּפֻּרְתָּא דִּי
עֲלוֹהִי וְיָת כָּל־מָנֵי מַשְׁכְּנָא׃
ח וְיָת־פָּתוֹרָא וְיָת־מָנוֹהִי
וְיָת־מְנָרְתָא דָּכִיתָא וְיָת־
כָּל־מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא
דִּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ ט וְיָת־
מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת־כָּל־

תולדות אהרן. אתו את. ערכין טו; ובלב כל חכם לב. ברכות נה:

בעל הטורים

(ד) לחשב מחשבת. חסר ו׳ כנגד ו׳ ימים יש לחשב ולעשות ולא בשביעי:

רש״י

מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד: ובתבונה. מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד: ובדעת. רוח הקדש: (ד) לחשב מחשבת. אריגת מעשה חושב: (ה) ובחרשת. לשון אומנות כמו (ישעיה מ) חרש חכם ואונקלוס פירש ושנה בפירושן שאומן אבנים קרוי אומן וחרש עץ קרוי נגר: למלאת. להושיבה במשבצת שלה במלואה לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועוביה: (ו) ובלב כל חכם לב וגו׳. ועוד שאר חכמי לב שבכם וכל אשר נתתי בו חכמה ועשו את כל אשר צויתיך: (ז) ואת הארן לעדת. לצורך לוחות העדות: (ח) הטהרה. על שם זהב טהור (מנחות כט):

תורת גבריאל

את אהל מועד ואת הארן לעדות ואת הכפרת וגו׳, ואת כל כלי האהל, מה שהפסיק הכתוב בארן וכפרת, בין אהל מועד ובין כלי האהל — יתכן עפ״י דרז״ל (ברכות נה.) שבצלאל בחכמתו הבין שמרע״ה היפך הסדר מכפי הנאמר לו, לפי שאמר: כלים שאני עושה להיכן אכניסם עיי״ש, וכפי הסדר הנאמר כאן

כן

הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ י וְאֵת בִּגְדֵי
הַשְּׂרָד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו
לְכַהֵן׃ יא וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ׃ פ
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
יג וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ
כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם

מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת
בְּסִיסֵהּ׃ י וְיָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא
וְיָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן
כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
לְשַׁמָּשָׁא׃ יא וְיָת מִשְׁחָא
דִּרְבוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא
לְקוּדְשָׁא כְּכֹל דִּי פַקֵּדְתָּךְ
יַעְבְּדוּן׃ יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ יג וְאַתְּ מַלֵּיל עִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּרַם
יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּי לִי תִּטְּרוּן
אֲרֵי אָת הִיא בֵּין מֵימְרִי

תולדות אהרן. ואת שמן. סנחות נ׳: את שבתתי. שבת כט. יומא פה:

רש"י

(י) ואת בגדי השרד. אומר אני לפי פשוטו של מקרא שאי אפשר לומר שבבגדי כהונה מדבר לפי שנאמר אצלם ואת בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן אלא אלו בגדי השרד הם בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורים בפ' מסעות (במדבר ד) ונתנו עליו בגד תכלת ונתנו עליו בגד ארגמן ונתנו עליהם בגד תולעת שני. ונראין דברי שנאמר (שמות לט) ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ולא הוזכר שש עמהם ואם בבגדי כהונה מדבר לא מצינו באחד מהם ארגמן או תולעת שני בלא שש: בגדי השרד. י"מ לשון עבודה ושירות כתרגומו לבושי שמושא ואין לו דמיון במקרא ואני אומר שהוא לשון ארמי כתרגום של קלעים ותרגום של מכבר שהיו ארוגים במחט עשוים נקבים נקבים לגידי"ן בלעז (שלינגוועלק): (יא) ואת קטרת הסמים לקדש. לצורך הקטרת ההיכל שהוא קדש: (יג) ואתה דבר אל בני ישראל. ואתה אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתתי תשמרו. אע"פ שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה שבת לא תדחה מפניה. כל אכין ורקין מעוטין למעט שבת ממלאכת המשכן: כי אות הוא ביני וביניכם. אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום

בעל הטורים

(יג) אך את שבתותי תשמרו. אך מיעוט למעט פיקוח נפש וקרבנות צבור. ועד רבותה אפי' שבתות שבכל אלו דוחין שבת. סמך פרשת שבת למלאכת המשכן דילפינן

תורת גבריאל

כן היה הציווי, ע"כ תיכף אחרי הארון והכפרת להעמיד אותו במקומו עשיית אהל מועד היינו: הקרשים אף טרם שנעשו כל כלי האהל, — והיריעות וכו׳ היה ראוי לעשיית וק"ל:

לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדִּשְׁכֶם: יד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם
מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־
הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ:
טו שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן
קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה
מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת:
טז וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת
לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: יז בֵּינִי
וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם
כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ

אונקלוס

וּבְנֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן לְמִדַּע אֲרֵי
אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן: יד וְתִטְּרוּן
יָת־שַׁבְּתָא אֲרֵי קוּדְשָׁא הִיא
לְכוֹן מְחַלְּלַנַּהּ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵל אֲרֵי כָּל־דְּיַעְבֵּד־בַּהּ
עֲבִידָא וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא
מִגּוֹ עַמֵּהּ: טו שִׁתָּא יוֹמִין
יִתְעֲבֵד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שַׁבְּתָא
קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כָּל־דְּיַעְבֵּד
עֲבִידְתָּא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל: טז וְיִטְּרוּן
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יָת־שַׁבְּתָא
לְמֶעְבַּד יָת־שַׁבְּתָא לְדָרֵיהוֹן
קְיָם עָלָם: יז בֵּין מֵימְרִי וּבֵין
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָת הִיא לְעָלָם
אֲרֵי־שִׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יְיָ יָת־
שְׁמַיָּא וְיָת־אַרְעָא וּבְיוֹמָא

תולדות אהרן. לדעת כי אני. שבת י. ביצה יז: ושמרתם את. חגיגה יא: כי קדש הוא. יומא פה. כתובות לד. ב"ק עא. חולין קמו: מחלליה מות. שבת לג ע קלב. יבמות ז. כתובות לה. בתרא קיט. סנהדרין לה עח: כל העשה. שבת ע: ושמרו בני. שבת סט. יומא פה. עקרים מב פ' יא. ס' הזוהר פ' ויקהל: ביני ובין בני. עקידה שער כח. ס' הזוהר פ' ויקהל. ביצה יז:

בעל הטורים

מלאכת שבת ממלאכת המשכן: (יד) את השבת. ד'. ג' בהאי עניינא וחד בעזרא לחלל את השבת. והיינו כדאיתא בפ"ק דסנהדרין דאמר כיון שנתנה תורה ע"י עזרא אלא בקדמו משה דילפינן את השבת דהתם מהכא: (טז) את השבת לעשות. ר"ת אהל דילפינן מלאכת שבת מאהל מועד: (יז) בני ישראל אות היא. ר"ת בילה שביאתו של תלמיד חכם

רש"י

מנוחתי למנוחה: לדעת. העובדי כוכבים בה כי אני ה' מקדשכם: (יד) מות יומת. אם יש עדים והתראה: ונכרתה. בלא התראה: מחלליה. הנוהג בה חול בקדושתה: (טו) שבת שבתון. מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי: שבת שבתון. לכך כפלו הכתוב לומר שאסור בכל מלאכה אפילו אוכל נפש וכן יוה"כ שנאמר בו (ויקרא כג) שבת שבתון היא לכם אסור בכל מלאכה אבל יום טוב לא נאמר בו כ"א ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון (שם) אסורים בכל מלאכת עבודה ומותרים במלאכת אוכל נפש: קדש לה'. שמירת קדושתה לשמי ובמצותי: (יז) וינפש. כתרגומו ונח וכל לשון נופש הוא לשון נפש שמשיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה. ומי

שכתוב

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃
ס שני יח וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה
כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי
שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן
כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים׃
לב א וַיַּרְא הָעָם כִּי־בֹשֵׁשׁ
מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל
הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו

שְׁבִיעָאָה שְׁבַת וְנָח׃ יח וִיהַב
לְמֹשֶׁה כַּד־שֵׁיצִי לְמַלָּלָא
עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינָי תְּרֵין
לוּחֵי סַהֲדוּתָא לוּחֵי אַבְנָא
כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דַיְיָ׃
א וַחֲזָא עַמָּא אֲרֵי אוֹחַר
מֹשֶׁה לְמֵחַת מִן־טוּרָא
וְאִתְכְּנֵישׁ עַמָּא עַל־אַהֲרֹן
וַאֲמַרוּ לֵהּ קוּם עֲבֵד־לָנָא

תולדות אהרן. שבת וינפש. ביצה טז. תענית כז: ויתן אל משה. נדרים לח: לחת אבן. עירובין נד: וירא העם כי. שבת פט:

רש"י

שכתוב בו (ישעיה מ) לא ייעף ולא ייגע וכל פעלו במאמר הכתוב מנוחה לעצמו לשבר האוזן מה שהיא יכולה לשמוע: (יח) ויתן אל משה וגו'. אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קודם לצווי מלאכת המשכן ימים רבים היה שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן (נ"ע טובא דילמא הכל כסדר וצווי הקב"ה למשה היה בארבעים ימים הראשונים טרם עשותם העגל וקודם רדתו מההר עשו העגל ומשה לא הגיד לישראל צווי המשכן עד למחרת יום הכפורים שהיו ישראל מרוצים להקב"ה. וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל אשר על כן בצווי הקב"ה כתיב מאת כל איש דהיינו גם ערב רב כמו שדרשו רבותינו ז"ל איש איש מלמד וכו'. ומשה בציווי אמר לישראל קחו מאתכם דייקא ולא מערב רב לפי שהם גרמו בנזקין וק"ל): ככלתו. ככלתו כתיב חסר שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר מה כלה מתקשטת בכ"ד קשוטין הן האמורים בספר ישעיה אף ת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים: לדבר אתו. החקים והמשפטים שבואלה המשפטים: לדבר אתו. מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד: לחת. לחת כתיב שהיו שתיהן שוות: (א) כי בשש משה. כתרגומו לשון איחור וכן (שופטים ה) בשש רכבו (שם ג) ויחילו עד בוש. כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא והוא אמר להם שלימים מ' יום ולילו עמו ויום עלייתו אין לילו עמו שהרי בז' בסיון עלה
נמצא

בעל הטורים

מערב שבת לערב שבת. אות היא לעולם כי ר"ת אהלך ע"ב וידעת כי שלום אהלך ודרשינן מיניה הדלקת נר בליל שבת: וביום השביעי שבת וינפש. ס"ת שתים שתים נפשות יש לאדם בשבת וע"כ פ"א דוינפש כפולה משום ב' נפשות: וינפש. בגמט' אלו שבגיהנם שאף אור של גיהנם שובת בשבת: השביעי שבת וינפש. בגימטריא דכיון שהוא שבת אבדה נפש: שבת וינפש ויתן אל משה. מלמד שנתנה תורה בשבת. וינפש וי נפש וסמיך ליה פרשת העגל שנתחייבו מיתה ונאבדה נפשם: (יח) ויתן אל (משה). בגימטריא זה התלמוד: ככלתו. כתיב חסר מה כלה מקושטת בכ"ד קשוטים המנויין בישעיה אף ת"ח צריך להיות מקושט בכ"ד ספרים: שני לוחות. כנגד שמים וארץ חתן וכלה ב' תורות ושתי עולמות: לחת ע"ב שינעים שלתי. לחת בא"ת ב"ש כס"א מלמד שנלקחו מכסא הכבוד: (א) כי בשש משה. חסר וי"ו לומר שבאו שש שעות: בשש. ב' במסורה דין. ואידך מדוע בשש רכבו לבא מה התם מת אף

קוּם ׀ עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר
יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ
אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃ ב וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב
אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם
וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃ ג וַיִּתְפָּרְקוּ
כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר
בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן׃
ד וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט

דַחֲלָן דִּיְהָכוּן קֳדָמָנָא אֲרֵי־
דֵין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי אַסְּקָנָא
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לָא יְדַעְנָא
מָה־הֲוָה לֵהּ׃ ב וַאֲמַר לְהוֹן
אַהֲרֹן פָּרִיקוּ קָדָשֵׁי דְדַהֲבָא
דִּי בְּאוּדְנֵי נְשֵׁיכוֹן בְּנֵיכוֹן
וּבְנָתֵיכוֹן וְאַיְתִיו לְוָתִי׃
ג וְאִתְפְּרִיקוּ כָּל־עַמָּא יָת־
קָדָשֵׁי דְדַהֲבָא דִּי בְּאוּדְנֵיהוֹן
וְאַיְתִיו לְאַהֲרֹן׃ ד וּנְסֵיב
מִידֵיהוֹן וְצַר יָתֵהּ בְּזִיפָא

תולדות אהרן. כי זה משה, שבת פט. מנחות נג :

בעל הטורים

הכא היו סבורים שמת כמו שדרז"ל שהראה להם דמות מטתו ברקיע : כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו. בגי' שהראה להם השטן מטתו של משה רקיע : (ד) אלה אלהיך. שאיוו לאלהות הרבה :

רש"י

נמלא יום מ' בי"ז בתמוז בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפלה וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכו' כדאיתא בשבת (דף פט) וא"א לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכימו ממחרת ויעלו עולות : אשר ילכו לפנינו. אלהות הרבה איוו להם : כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאים אותו באויר רקיע השמים : אשר העלנו מארץ מצרים. והיה מורה לנו הדרך אשר נעלה בה עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו : (ב) באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן שמא יתעכב הדבר ובתוך כך יבא משה והם לא המתינו ופרקו מעל עצמן : פרקו. לשון צווי מגזרת פרק ליחיד כמו ברכו מגזרת ברך : (ג) ויתפרקו. ל' פריקת משא כשנטלום מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם דישקריי"ר בלעז (ענטלאזטעט) : את נזמי. כמו מנזמי כמו (שמות ט) כצאתי את העיר מן העיר : (ד) ויצר אתו בחרט. יש לתרגמו בשני פנים. האחד ויצר ל' קשירה. בחרט ל' סודר כמו (ישעיה ג) והמטפחות והחריטים (מלכים ב ה) ויצר ככרים כסף בשני חריטים. והב' ויצר ל' צורה. בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין כמו (ישעיה ח) וכתוב עליו בחרט אנוש וזהו שת"א וצר יתיה בזיפא לשון זיף היא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים שקורין בלעז ני"ל (גראבשטיכעל) ומזייפין על ידו חותמות : עגל מסכה. כיון שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים ויש אומרים מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים והיה בידו שם וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף

מתוך

וְעָבְדֵהּ עֵגֶל מַתְּכָא וַאֲמָרוּ
אִלֵּין דַּחֲלָתָךְ יִשְׂרָאֵל דִּי
אַסְּקוּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
ה וַחֲזָא אַהֲרֹן וּבְנָא מַדְבְּחָא
קֳדָמוֹהִי וּקְרָא אַהֲרֹן וַאֲמַר
חַגָּא קֳדָם יְיָ מְחָר: ו וְאַקְדִּימוּ
בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וְאַסִּיקוּ

וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ
אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ה וַיַּרְא
אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא
אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר:
ו וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת

תולדות אהרן. אלה אלהיך. ע״ז נג: אשר העלוך. סנהדרין סג. וירא אהרן. סנהדרין ז:

רש״י

מתוך גילוס והשליכו לתוך הכור וילא העגל (סנהדרין קא): מסכה. לשון מתכת. ד״א קכ״ה קנטרין זהב היו בו כגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהינו מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו ואחר כך הטעו את ישראל אחריו: (ה) וירא אהרן. שהיה בו רוח חיים שנאמר (תהלים קו) כתבנית שור אוכל עשב וראה שהצליח מעשה שטן ולא היה לו פה לדחותם לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויאמר חג לה׳ מחר. ולא היום שמא יבא משה קודם שיעבדוהו זהו פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה דברים הרבה ראה אהרן. ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו וזהו ויבן מזבח לפניו ויבן (לשון בינה) מזבוח לפניו. ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם ועוד ראה ואמר אם הם בונים את המזבח זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי בין כך ובין כך משה בא: חג לה׳. בלבו היה לשמים בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום: (ו) וישכימו. השטן זרזם כדי שיחטאו: לצחק. יש במשמע

בעל הטורים

(ה) מזבח לפניו. בגימ׳ זהו חור דדרבינן מזבוח לפניו: (ו) ויעלו עולות. בגימ׳ בבורות בהבכורות העלו עולות לפניו:

תורת גבריאל

וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, ויאמר חג לד׳ מחר, יל״פ בשני אופנים: א) כי הנה האדם ההולך בחושך במקום גדודי חיות רעות ולסטים, ואבוקה בידו, אם יבוא אחד ויכבה האבוקה, הלא יבעת ויחרד מקול עלה נדף, וידמה בנפשו כי עוד מעט ויהיה טרף לשיני החיות, ולמרמס להם, כן היו אז בנ״י ההולכים במדבר בישימון דרך, מקום נחש ושרף ולמאון אשר אין מים, ורק משה רבם היה רועם ומנהיגם בכל עת צרה וצוקה, ועתה אחרי רואם כי נכבה נר רועם ומנהיגם, ע״כ נקהלו על אהרן תיכף בעבור שש שעות מן היום, ולא בא, ויאמרו לו: קום עשה לנו א׳ וגו׳, כי זה משה האיש וגו׳ לא ידענו מה היה לו, ועפ״כ כל עיכוב וסירוב במעשה אהרן עבורם, היה מסירת נפש ממש לאהרן, כי היו הורגין אותו כמו שהרגו לחור, ועכ״ז מסר א״ע על זה אפילו להיות זבוח על קדה״ש לעכבם להמתין על יום מחר—וזהו וירא אהרן את קהל הנקהלים עליו, ושת עצות בנפשו מה לו לעשות, ואעפ״י שהבין היטב כי הנה עובדא זו היא מ ז ב ח לפניו, פי׳: כי קרוב מאד שיהיה זבח זבוח על קדושת שמו יתב׳, ועכ״ז החליט להמשיך הדבר ואמר: כי חג לד׳—יהיה—מחר וגוכל להמתין עד יום מחר, ב) יתכן לומר: כי הרוצה להעריס בירא ד׳ לעכב עושי

וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק׃ פ
ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד

עֲלָוָן וְקָרִיבוּ נִכְסִין וְאַסְחַר עַמָּא לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי וְקָמוּ לְחַיָּכָא׃ ז וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה

תולדות אהרן. וידבר ד׳ אל. ברכות לב:

רש״י

הזה גלוי עריות כמו שנאמר (בראשית לט) לצחק בי ושפיכות דמים כמו שנאמר (שמואל ב ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו אף כאן נהרג חור: ז וידבר. לשון קושי הוא כמו (בראשית מב) וידבר אתם קשות: לך רד. (ברכות לב) רד מגדולתך לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם באותה שעה נתנדה משה מפי ב״ד של מעלה:

תורת גבריאל

רשעה מפעולותיהם, הנה אם לא יעשה לכה״פ איזה התחלה בפעולה כל שהיא בדבר מה, לא ישמעו לו, אבל אם יתחיל לעשות רצונם באיזה התחלה בדבר קטן ישכך חמת העם מעליו ויאמינו לו, וזוהי כוונת הכ׳: וירא אהרן את מחשבתם הרעה, ורתיחת ההמון, השכיל תיכף להראותם איזה סימן של הסכמה ויבן מזבח לפניו, כלומר הנני עושה רצונכם, והנני מתחיל לבנות מזבח לפניו, ויאמר אח״כ: עכ״ז לדעתי, אין לחוג חג מבלי הכנה יום אחד קודם לו, וע״כ ראוי להיות החג להעלאת קרבנות ביום מחר, בכדי לדחות אותם באיחור זמן אולי בתוך כך יבוא מרע״ה וק״ל:

וידבר ד׳ אל משה לך רד וגו׳, סרו מהר וגו׳, ויאמר ד׳ אל משה וגו׳, ועתה הניחה לי ויחר אפי וגו׳, ויחל משה וגו׳, למה ד׳ יחרה אפך וגו׳, למה יאמרו מצרים וגו׳. והדקדוקים בזה רבו. א) לשון ויאמר, הנאמר באמצע הדברים, בלא הפסק תשובה על דבריו הראשונים אך למותר הוא, ומתחילה אמר לשון דבור, ואח״כ לשון אמירה שהוא רכות, ב) כפל לשון: למה, למה, כנראה שהכוונה שהן שתי שאלות, ואם תשיבני על הראשונה אשיב לך את השנית, ג) לשון להרוג אותם בהרים, מה נ״מ אם יהרוג אותם בהרים או בארץ מישור, ד) אומרו ית׳ סרו מהר וגו׳ מהו הנ״מ בסורם מהר, הלא עון העגל וזביחתם לו, הוא עון גדול תמיד. וליישב את כל הנ״ל הנני להקדים דברי התנא (אבות פ״ה) קשה לשמוע, ומהיר לאבד זהו חלק רע, כי הנה הוא תרתי לגריעותא, וזהו אומרו ית׳: ראה מה מאד סורם רע, כי לקבל את התורה, היו קשים לשמוע, שהיו צריכין להכנה זמן רב, והגבלה ופרישה, ותיכף אחר קבלתם בסיני עול מצות הנה היו מהירים לאבד, וזהו, לשון: סרו מהר! ע״כ דיבר קשות עם מרע״ה ע״ז—וכאשר ידוע מדתו של הקב״ה כי רק רגע באפו—ואח״כ, חיים ברצונו—כמארז״ל: וכמה זעמו רגע, ע״כ שוב נתפייס מעט, והתחיל לדבר עמו רכות! ויתבאר בהקדם דברי רז״ל בש״ר (פ״ג, סי׳ ב.) על פסוק ראה ראיתי את עני עמי וגו׳. הה״ד: כי הוא ידע מתי שוא, וירא און ולא יתבונן כו׳ [מהו ראה ראיתי] אמר לו הקב״ה למשה: אתה רואה ראיה אחת שבאין לסיני ומקבלין תורתי, ואני רואה אותן שאחר שמקבלין תורתי הן מכעיסין אותי ועושין העגל כו׳, הוי ראה ראיתי עיי״ש. כן הוא לשון המד״ר בקיצור. וזהו אומרו ית׳ למשה בניחותא, כי בזה לבד הייתי מתפייס מעט, מאשר כי כבר ראיתי את העם הזה—בחסרונם זה, מראש, ונתרציתי ע״ז, ולפיכך מלדי

אִזֶל־חוּת אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ
דִּי אַסֶּקְתָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
ח סָטוּ בִּפְרִיעַ מִן־אוֹרְחָא

כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ח סָרוּ מַהֵר
מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ

תולדות אהרן. כי שחת עמך. עקרים סג פ' יג; סרו מהר. סנהדרין נו:

רש"י

שחת עמך. שחת העם לא נאמר אלא עמך ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא

תורת גבריאל

הנני מתרצה להשמיעם את דברי שנית, אבל מה אעשה?—והנה עם קשה עורף הוא—שהם קשים לשמוע, ולא ירצו לשמוע שנית—והוא כתרתי לגריעותא, ע"כ—הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם—ע"כ השיב מרע"ה על שתי אלה שתי תשובות, ומתחילה עמד בפרץ להשיב חמתו מהשחית ע"ד אומרו ית' כי הנה עם קשה עורף הוא כי הלא גם זאת ידעת מקודם, כמש"כ: ולא שמעו אל משה מקוצר רוח, ומעבודה קשה, ופי' רז"ל במד"ר (שם) שהיה קשה להם לפרוש מעכו"ם, עיי"ש, וכן אמרו שם בפ' בא על פ' משכו וקחו לכם (פט"ז, סי' ב) אמר לו הקב"ה למשה כל זמן שישראל עובדין לאלהי מצרים לא יגאלו, לך ואמור להם שיניחו מעשיהם הרעים, ולכפור בעכו"ם, הה"ד: משכו וקחו לכם, כלומר: משכו ידיכם מעכו"ם, וקחו לכם צאן ושחטו אלוהיהן של מצרים ועשו הפסח, שבכך הקב"ה פוסח עליכם, הוי: בשובה ונחת תושעון, עכ"ל, כי ע"כ נקרא מעשה יצ"מ: קשה, כמשארז"ל בש"ר (פכ"ג, סי' ג.) לפי שהיתה נגד מדת דינו ית' שהיה מדה"ד מעכב מלהוציאם, וזוהי אמירתו של מרע"ה אל השי"ת: למה ד' יחרה אפך בעמך! כי הלא גם זאת ידעת מראש שהמה קשים לשמוע, כי הלא על כן הוצאת אותם מא"מ בכח גדול וביד חזקה נגד מדה"ד שהיה מקטרג עליהם, ושמא תאמר הלא אינו דומה מעמדם הקודם בעת צאתם מא"מ אשר אז עדיין לא היו לי לעם, ואנכי לא הייתי להם לאלהים, לעת כזאת אשר כבר קבלו אותי לאל, והמה לי לעם, ואינה דומה פנויה המזנה לאשת איש שזנה, [וכן פי' ג"כ כזה האלשיך ז"ל] לכן כתרתי לגריעותא כזה, אין לי מעתה עוד תקוה עליהם, ע"ז הנני להשיבך כי יהיה עתה בזה חילול כבודך לפני הגוים, כי הנה הלא בעודם במצרים אמרו: ראו כי רעה נגד פניכם [עיי"ש בפרש"י שאמר להם רואה אני באיצטגנינות שלי שאותו כוכב ששמו רעה עולה לקראתכם במדבר, כו'] וע"כ כשתעשה עתה זאת להם, הלא יתפארו מצרים, לאמר לכל הגוים, כי בכונה רעה הוצאת אותם מתחילה, כדי לדונם בדין נשואה שזינתה, כדי שיגדל עליהם העונש יותר, והוא עפ"י מאמרם ז"ל (שבת פח.) ע"פ: ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית ואמר להן אם מקבלין אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ, וזהו דברי מרע"ה כאן: כי הלא יאמרו הגוים כי במכוון עשית זאת לדונם ברעה בדין נשואה, היינו שמתחלה כפית עליהם ההר, וְאִיַּמְתָּ עליהם, כי אם לא יקבלו דבריך—הנך נכון, להרוג אותם בהרים ע"י ההרים [כי הנה כפית ההר הוא נודע לכל כמש"א ז"ל בריש ע"ז שיאמרו כלום כפית עלינו את ההר] ותפש לשון רבים כי הלא גם תבור וכרמל באו לבקש שתנתן התורה עליהם, כי אחרי שגלוי וידוע לפניך כל החסרונות שלהם למה עשית מעשים להטיל עליהם

חומר

לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ
וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה
וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא׃
י וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי
בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי
גָּדוֹל׃ יא וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהוָה
יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד
חֲזָקָה׃ יב לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם

דִּי פַקֵּדְתִּנּוּן עֲבָדוּ לְהוֹן עֵגֶל
מַתְּכָא וּסְגִידוּ־לֵהּ וְדַבַּחוּ־
לֵהּ וַאֲמַרוּ אִלֵּין דַּחְלָתָךְ
יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְּקוּךְ מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
גְּלֵי קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְהָא
עַמָּא קְשֵׁי־קְדָל הוּא׃
י וּכְעַן הַנַּח בָּעוּתָךְ מִן־
קֳדָמַי וְיִתְקֵף־רוּגְזִי בְּהוֹן
וַאֲשֵׁיצֵנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם
סַגִּי׃ יא וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם־יְיָ
אֱלָהֵהּ וַאֲמַר לְמָא יְיָ יִתְקֵף
רוּגְזָךְ בְּעַמָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּחֵיל רַב
וּבִידָא תַקִּיפָא׃ יב לְמָא
יֵימְרוּן מִצְרָאֵי לְמֵימַר

הולדות אהרן. ועתה הניחה. ברבות לב: ויחל משה. ברבות ל לב:

בעל הטורים

(י) הניחה. ב' במס'. הניחה לי הניחה אותי והמישני את העמודים גבי שמשון לומר לך שהרג בהם במותו יותר ממה שהמית בחייו וזהו הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם שכילם והמית בהם כל בריהם: ואכלם. ב' במס' דין ואידך אכלם ואמהם זהו שדרשו שאין פורענות שאין בה פרעון ממעשה העגל: ואעשה אותך. מלא וי"ו שיצאו ממך ו' מאות אלף: (יא) ויחל. ד' במסורה הכא ואידך ויחל יהואחז ויחל חזקיהו וגו'.

רש"י

נמלכת בי והורית טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו והשחיתו: (ט) קשה ערף. מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע: (י) הניחה לי. עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם (שמ"ר): (יא) למה ה' וגו'. כלום מתקנא אלא חכם בחכם גבור בגבור: (יב) והנחם. התעשת מחשבה אחרת להיטיב להם:

תורת גבריאל

חומר הנישואין הם לא רק לכוונה הזאת בכדי לכלותם מעל פני האדמה! ע"כ שוב מחרון אפך והנחם וגו': ——

וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו' אלה אלהיך ישראל וגו'. כפל לשון לו שתי פעמים יל"פ עפ"י דרז"ל (ע"ז, נג:) ודלמא בעגל הוא דניחא להו במידי אחרינא לא, אמר קרא אלה אלהיך ישראל מלמד שאיוו לאלוהות הרבה, ועפי"ז הוה אמינא שעבדו באותה שעה ג"כ לאלהים אחרים, ע"כ אה"כ: וישתחוו לו ויזבחו לו רק בפיהם אמרו: אלה אלהיך ישראל, שאיוו אלהות הרבה, וק"ל:

ויחל משה את פני ד' א' וגו'. ובמד"ר (פמ"ג סי' ז') ור' נחמיה אמר בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד לו משה

לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃
יג זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם

בְּבִישְׁתָא אַפֶּקְתִּנּוּן לְקַטָּלָא יָתְהוֹן בֵּינֵי טוּרַיָּא וּלְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא תּוּב מִתְּקוֹף רוּגְזָךְ וְאָתֵיב מִן־בִּישְׁתָא דְּמַלֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ׃ יג אִדְכַּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדָּךְ דִּי קַיֶּמְתָּא לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ וּמַלֶּלְתָּא עִמְּהוֹן אַסְגֵּי יָת־בְּנֵיכוֹן כְּכוֹכְבֵי

תולדות אהרן. זכר לאברהם. ברכות י לב. שבת ל. ס' הזהר פ' ויקרא :

רש"י

על הרעה. אשר חשבת לתת: (יג) זכר לאברהם. (ש"ר) אם עברו על עשרת הדברות אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות ועדיין לא קבל שכרו תנהו לו ויצאו עשר בעשר: לאברהם ליצחק ולישראל. (ש"ר) אם לשריפה הם זכור לאברהם שמסר עצמו להשרף עליך באור כשדים. אם להריגה זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה. אם לגלות זכור ליעקב שגלה לחרן ואם אינן נצולין בזכותן מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול ואם כסא של ג' רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך ק"ו לכסא של רגל אחד

בעל הטורים

ויחל את פני ה' אלהיו בגימ' ירבעם הייתי כדאיתא בברכות ספ"ד כמה ישהה בין תפלה לתפלה כדי שתתחולל דעתו עליו ומפרש לי' מויחל ומפרשינן בירושלמי שהוא ד' אמות כנגד ד"פ ויחל: (יג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. כאן הקדים אבות לעבדיך ובפ' עקב זכור לעבדיך לאברהם וגו' הקדים עבדיך לאבות לומר

תורת גבריאל

מפייס את הא'. אמר רבון העולם, עשו לך סיוע ואתה כועס עליהם, העגל הזה שעשו יהיה מסייעך, אתה מזריח החמה, והוא הלבנה, אתה הכוכבים והוא המזלות, אתה מוריד את הטל, והוא משיב הרוחות, אתה מוריד גשמים והוא מגדל צמחים, אמר הקב"ה: משה אף אתה טועה כמותם והלא אין בו ממש, א"ל א"כ למה אתה כועס על בניך, הוי: למה ד' יחרה אפך בעמך. ע"כ. ונראה שדרשו זאת מלשון ויחל, שעמדו רז"ל (ברכות, לב.) לפרש מאי לשון ויחל, וע"כ אמר ר' נחמי' במדרש שהכוונה שמתחילה דיבר מרע"ה דברי חול וחילולין ח"ו לפניו ית"ש [ומפני הכבוד נרמז זאת ברמז] וזהו מתחילה, ויחל משה דברי חול, נגד פני ד' א'—בכדי לעורר רחמים על בנ"י, ואח"כ כשאמר לו השי"ת משה אף אתה טועה כמותם! אמר לו א"כ למה ד' יחרה אפך בעמך גו' וק"ל: *)

קול

נחל גבים. ויחל משה וגו' ובברכות, לב. אמר ר' אלעזר מלמד שהתפלל משה עד שהחלהו, ופרש"י: הפליר בו, עיין רש"א שכתב ע"ז: ולא ידענא משמעותו, כו' עיי"ש, ולענ"ד שהוא דורש מלת: ויחל מלשון מתיקוה שעשה את המר מתוק, כחד מ"ד במד"ר שמות (פמ"ג, סי' ג) ולשון הגמ' חורפיה כמחליא ליה (ע"ז, כט.) אגא שדרי ליה חולי' ואיהו שדר לי חורפא (מגילה, ז:) וכדומה, וכן מרעה"ש המתיק את מרירות כעס מה"ד והפכו לרחמים, וק"ל:

וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי
אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃
יד וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר
דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ פ
טו וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר
וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת
כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה
וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים׃ טז וְהַלֻּחֹת
מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב
מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־
הַלֻּחֹת׃ יז וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־
קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר אֶל־
מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה׃
יח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה

שְׁמַיָּא וְכָל־אַרְעָא הָדָא דִּי
אֲמָרִית אֶתֵּן לִבְנֵיכוֹן וְיַחְסְנוּן
לְעָלַם׃ יד וְתָב יְיָ מִן־בִּישְׁתָא
דִּי מַלִּיל לְמֶעְבַּד לְעַמֵּהּ׃
טו וְאִתְפְּנִי וּנְחַת מֹשֶׁה מִן־
טוּרָא וּתְרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא
בִּידֵהּ לוּחֵי כְּתִיבִין מִתְּרֵין
עִבְרֵיהוֹן מִכָּא וּמִכָּא אִנּוּן
כְּתִיבִין׃ טז וְלוּחַיָּא עוֹבָדָא
דַּיְיָ אִנּוּן וּכְתָבָא כְּתָבָא דַּיְיָ
הוּא מְפָרַשׁ עַל־לוּחַיָּא׃
יז וּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ יָת־קָל עַמָּא
כַּד מְיַבְּבִין וַאֲמַר לְמֹשֶׁה
קָל קְרָבָא בְּמַשְׁרִיתָא׃
יח וַאֲמַר לָא קָל גִּבָּרִין
דְּנַצְחִין בִּקְרָבָא וְאַף לָא קָל

תולדות אהרן. וינחם ד' על. סנהדרין קיא: מזה ומזה הם. מגילה ב: והלחת. אבות פ"ה. ס' הזוהר פ' ויקהל: חרות על הלחת. עירובין נד: וישמע יהושע. ספר הזוהר פ' ויקהל:

בעל הטורים

כי היו עבדיו מתחלה ועד סוף כיוצא בו דוד עבדי. ועבדי דוד: (יז) ברעה. כתיב בה"א בשביל ה' דברים שעשו. אכלו שתו. ויקומו לצחק. וישתחוו. ויזבחו. ומחולות: (יח) קול ענות אנכי שומע. בגימ' בנהרג חור ועבדו ע"ז: ענות. ב'. קול ענות. יום ענות אדם נפשו בזה הענות

רש"י

(ברכות לב): אשר נשבעת להם בך. לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ לא בהרים ולא בגבעות אלא בך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם שנאמר (בראשית כב טז) בי נשבעתי נאם ה' וליצחק נאמר (שם כו ג) והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך וליעקב נאמר (שם לה יא) אני אל שדי פרה ורבה נשבע לו באל שדי: (טו) משני עבריהם. היו האותיות נקראות ומעשה נסים היה (שבת קד): (טז) מעשה אלהים המה. כמשמעו הוא בכבודו עשאן. ד"א כאדם האומר לחברו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית. כך כל שעשועיו של הקב"ה בתורה: חרות. ל' חרת וחרט אחד הוא שניהם לשון חיקוק אנטליי"ר בלעז (איינשניידען): (יז) ברעה. בהריעו שהיו מריעים ושמחים וצוחקים: (יח) אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים שצועקים ווי או ניסה: קול ענות. קול חרופין וגדופין המענין את נפש שומען כשנאמרין

חַלָּשִׁין דְּמִתַּבְּרִין קָל דִּמְחַיְּכִין אֲנָא שָׁמַע: יט וַהֲוָה כַּד קְרֵיב לְמַשְׁרִיתָא וַחֲזָא יָת־עֶגְלָא וְחִנְגִּין וּתְקֵיף־רוּגְזָא דְּמֹשֶׁה וּרְמָא מִידוֹהִי יָת־לוּחַיָּא וְתַבַּר יָתְהוֹן בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא: כ וּנְסֵיב יָת־עֶגְלָא דִּי עֲבַדוּ וְאוֹקֵיד בְּנוּרָא וְשָׁף עַד דַּהֲוָה דַּקִּיק וּזְרָא עַל־אַפֵּי מַיָּא וְאַשְׁקֵי יָת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מָה־עֲבַד לָךְ עַמָּא

וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ: יט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר: כ וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה

תולדות אהרן. ויהי כאשר. תענית כח. עקרים מד ס' מו: ויזר על פני. ס"ז כד. ב' הזוהר ב' משפטים: ויאמר משה אל אהרן. סגילה כה:

רש"י

כשנלחמין לו: (יט) וישלך מידו וגו'. (שבת פז) אמר מה פסח שהוא אחד מן המצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו התורה כלה כאן וכל ישראל מומרים ואתננה להם: תחת ההר. לרגלי ההר: (כ) ויזר. לשון נפוץ וכן (איוב יח) יזורה על נוהו גפרית וכן (משלי א) כי חנם מזורה הרשת שזורין בה דגן וקטניות: וישק את בני ישראל. (יומא סו) נתכוין לבדקם כסוטות שלש מיתות נדונו שם. אם יש עדים והתראה בסייף כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים. עדים בלא התראה במגפה שנא' ויגוף ה' את העם. לא עדים ולא התראה בהדרוקן שבדקום המים וצבו בטניהם: (כא) מה עשה לך העם הזה. כמה יסורים סבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא

בעל הטורים

לא נתכפר להם: (יט) וישלך מידו. חסר יו"ד שכפרו בי' דברות י"פ שבל בתורה

תורת גבריאל

קול ענות אנכי שומע. יתכן לפרש עפי"מ שהובא בילקוט ראובני בשם עמק המלך שאמר העגל — אנכי ד' א' ועיי"ש, וזהו שהשיב מרע"ה ליהושע על אומרו: קול מלחמה במחנה! שאין זה קול, ענות גבורה, ואין זה קול, ענות חלושה, רק קול ענות א נ כ י וגו' — הנני שומע — ודבר זה הנה הוא קול שקר, ולהוציא זאת מלבם חזר ואמר בפ' ואתחנן קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול וגו', כי לא ראיתם כל תמונה וגו', — '. [אח"כ מצאתי כן בס' כפלים לתושיה:]

וישבר אתם תחת ההר, שבת פז. תוס' ד"ה ומה פסח וכו', אין זה ק"ו גמור כו' מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם לתשובה ע"כ, ויש ליישב עפ"י הא דאמרינן (ע"ז, ד.) לא היו ישראל ראוין לאותו מעשה אלא להורות תשובה לרבים, ע"כ. א"כ קודם שנענה לו הש"ת לקבל תשובתם, לא היה יודע עדנה דמועיל תשובה לרבים, ועיי"ש בגמ' דע"ז הנ"ל:

ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו

חטאה

לָךְ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו
חֲטָאָה גְדֹלָה׃ כב וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן
אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ
אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא׃
כג וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים
אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה
הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃
כד וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ
וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ

הָדֵין אֲרֵי־אַיְתֵיתָא עֲלוֹהִי
חוֹבָא רַבָּא׃ כב וַאֲמַר אַהֲרֹן
לָא־יִתְקֵף רוּגְזָא דְרִבּוֹנִי אַתְּ
יְדַעְתְּ יָת־עַמָּא אֲרֵי בְבִישׁ
הוּא׃ כג וַאֲמָרוּ לִי עֲבֵיד־
לָנָא דַחֲלָן דִי יְהָכָן קֳדָמָנָא
אֲרֵי־דֵין מֹשֶׁה גַבְרָא דִי
אַסְקָנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
לָא יְדַעְנָא מַה־הֲוָה לֵהּ׃
כד וַאֲמָרִית לְהוֹן לְמָן דַהֲבָא
פָּרִיקוּ וִיהָבוּ־לִי וּרְמֵיתֵהּ
בְנוּרָא וּנְפַק עֶגְלָא הָדֵין׃

תולדות אהרן. ואשליכהו. מגילה כה:

בעל הטורים

וי"פ תועבת ה' במשלי: (כב) כי ברע. אותיות ערב בערב רב גרמו להם לעשותו:

רש"י

זה: (כב) כי ברע הוא. בדרך רע הם הולכין תמיד ובנסיונות לפני המקום: (כד) ואמר להם. דבר אחד למי זהב לבד והם מהרו והתפרקו ויתנו לי: ואשליכהו באש. ולא ידעתי

תורת גבריאל

חטאה גדולה? ויאמר אליו אהרן אל יחר אף אדוני אתה ידעת את העם כי ברע הוא, ויאמרו לי עשה לנו וגו'— ולכאורה אינו מובן תשובתו של אהרן למשה בזה—והנראה לי לפרש בזה— כי הנה בפושעי ישראל ישנם שני מינים, יש עושי רשע בזדון, בפרהסיא, ובכפירה גלויה ומוחשית לעין כל, בלא שום הסתתרות והם לא ישחיתו כ"כ אחרים, כי הכל רואים זדון לבם, ויודעים כי משחתם בהם, ויתרחקו מהם ומהמונם, כי הקרובים אל ד' ומחזיקים בבריתו, יודעים היטב דרכי ד' ומשפטיו, כי אחרית רשעים נכרתה, ונודע ד' משפט עשה, בעשותו דין ברשעים, אולם יש עוד מין עושי רשעה אשר באמת קשים המה לישראל הרבה יותר מספחת, והיינו בשעה שהרשעה עוד תשים מסוה צדק על פניה, ובסתר פנים תהלוך ותחתיה תעמוד הבהרת ותגדל לאט לאט, וכל מה שתגדל ביותר, לטומאה תוסר מעט מעט מעטפת הצדק מעליה עד אשר תעמוד הרשעה גלויה ומוחשת לעיני כל—וזהו באמת צרה גדולה להכלל מאין כמוה. כי העם בראשיתה ימשכו אחריהם באמרם כי במעשיהם עוד יחזקו את תורת ד'— ועל שני אלה מיני רשעי ישראל אפשר להמליץ דברי דהמע"ה: זדים המה העושים מעשיהם בפומבי, לאכול טרפה ושקץ, ולחלל שבת בפרהסיא, וכדומה, לא פעלו על לבי מאומה, ואדרבה—הליצוני עד מאד—מהם הייתי מתלוצץ ולא זז לבי מתורתך, באשר „זכרתי משפטיך מעולם ד'," מה שאתה עושה דין ומשפט בהם „ואתנחם" היה לי לנוחם ומרגוע. אבל „זלעפה אחזתני מרשעים" שהם עושים עצמם כאלו המה „עוזבי [מלשון ויעזבו ירושלים עד החומה הרחבה] תורתך", באמרם כי

לחיזוק

אונקלוס

כה וַחֲזָא משֶׁה יָת עַמָּא אֲרֵי בְטֵיל הוּא אֲרֵי בַטֵּילִנּוּן אַהֲרֹן לַאֲסָבוּתְהוֹן שׁוּם בִּישׁ לְדָרֵיהוֹן: כו וְקָם משֶׁה בִּתְרַע מַשְׁרִיתָא וַאֲמַר מָן דַּחֲלַיָּא דַיְיָ יֵיתוֹן לְוָתִי

וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה: כה וַיַּרְא משֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם: כו וַיַּעֲמֹד משֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ

תולדות אהרן. וירא משה, מגילה כה: כי פרע הוא. שבת קיט: ויעמד משה. יומא סו:

רש"י

שילא העגל הזה וילא: (כה) פרע. מגולה נתגלה שמלו וקלונו כמו (במדבר ה) ופרע את ראש האשה: לשמצה בקמיהם. להיות להם הדבר הזה לגנות בפי כל הקמים עליהם: (כו) מי לה' אלי. יבא אלי: כל בני לוי. (יומא סו) מכאן שכל השבט כשר:

בעל הטורים

(כה) פרוע. ב'. כי פרוע הוא וראשו יהיה פרוע מה מצורע טמא אף עכו"ם

תורת גבריאל

לחיזוק התורה והלאום עושים מה שעושים *) אשר רק הגדול שבדור, הוא הנביא מפי ד', יוכל לדעת מראשית אחרית, ולכן הנביאים הקדושים, בראותם איזה פרצה קטנה שפרצה בישראל, הבינו מראש מה יהיה בסופה, כי חלילה עד בור שחת תגיע, לכפור בד' ולילך אחרי הבעלים, ויקומו תיכף להוכיחם על חטא ע"ז, בעוד אשר תמהו כל העולם לאמר איה חטא ע"ז? כמאה"כ (ירמיה ב') איך תאמרי—עדיין — לא נטמאתי, אחרי הבעלים — עדיין — לא הלכתי, ולמה הזכירו טומאת הבעלים? ע"ז אמר: „ראי דרכך בגיא"—תמיד ותדע—מה עשית—האיך לך ופרח זדון הרשע, בתחלה נראה רק שחוק ילדים ומעשה נערות, כמו „בכרה קלה משרכת דרכיה", מעט מעט, ואח"כ במשך הזמן נתגדל הדבר ו„כפרא גדול למוד מדבר" בהפקירות ואח"כ „באות נפשה שאפה רוח" הזמן ואח"כ „תאנתה מי ישיבנה", כמואמר הכתוב כל באיה לא ישובון, והנני רואה זאת מראש כי כן יהיה—ורע ומר עוד יותר במקום אשר תתלבש הטומאה בצורת

הירא

נהל גבים. ועוד יל"פ בזה עם מה שאמר הכתוב במשלי חדל בני לשמוע מוסר לשגות מאמרי דעת, שהמפרשים ביארו שהוא מקרא קצר, וכאילו יאמר, חדל בני מלמנוע א"ע משמוע מוסר, ומלמנוע עצמך מלשגות אמרי דעת, והוא דחוק, ולדעתי הכוונה בההבדל שבין החוטא וכופר מגד שהוא עם הארץ נעדר מדעת, כי הוא לא ישחית אחרים, אבל השוגה ופירש ומקנף בנטיעות והתורה נעשית לו כסם מות הוא דבר מסוכן עד מאד וכל עיוניו בכתבי הקודש, במדרשי חז"ל ובאגדות הוא רק למצוא איזה מאמר לעשות ממנו כפירה לשיטתם. והנה, כידוע, דרכו של שהמע"ה לדבר גם עם הכסיל בלשון רכה, ובלשון בני, ובכן, אפשר שכשהיה רואה אחד מהכסילים יושב בעיון ומחפש ומעיין בדברי חז"ל וברמב"ם למצוא איזה שינוי קל וחליפות הגירסאות להוציא עי"ז ממחשבתו הרעה, להכחיש גר הגונה ובדומה, היה בא אליו ואומר לו בלשון רכה: „חדל בני לשמוע מוסר" כאומר הנני פוטר אותך מזה, כי מה לך להיות כופר מלומד ומשכיל, הלא תוכל למלאות זדון לבך גם בהיותך בור וריק, וזהו, האם רצונך להיות דוקא שוגה ופתי אך מאמרי דעת הלא גם בלא אמרי דעת תוכל להכחיש את הכל ומי יכריחך! וזהו ג"כ כוונת דברי דהמע"ה זדים המכחישים וכופרים ועושים פרצות בדת הליצוני עד מאד וגו' כנ"ל, אבל זלעפה ופלצות אחזתני מרשעים עוזבי תורתך אשר המה שנו ופירשו כי המה קשים לישראל כספחת, וד"ל:

אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃ כז וַיֹּאמֶר לָהֶם
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ
עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר
בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו
וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־

וְאִתְכַּנָּשׁוּ לְוָתֵהּ כָּל־בְּנֵי
לֵוִי׃ כז וַאֲמַר לְהוֹן כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁווּ
גְּבַר־חַרְבֵּהּ עַל־יַרְכֵּהּ עִבַרוּ
וְתוּבוּ מִתְּרַע לִתְרַע
בְּמַשְׁרִיתָא וּקְטוּלוּ גְּבַר־יָת־
אָחוּהִי וּגְבַר יָת־חַבְרֵהּ

רש"י

(כז) כה אמר וגו'. והיכן אמר (שמות כב) זובח לאלהים יחרם כך שנויה במכילתא:

תורת גבריאל

הירא׳ה ותעשה מעשיה לכוונת מלוה ותכלית נשגבה כי אז לא כל הרואה אותה יוכל להכירה מה היא, וכמו במעשה העגל שבתחלה, לפי דעת הראשונים הכוזרי, עשוהו לתכלית נשגבה, להיות להם למטרה בצורת כבוד חונה בתוך גוי׳, בכדי שעי"ז יזכרו את אל מוציאם ממצרים תחת מרעה"ש שהיה להם לעינים בכל אשר הלכו, ואחר שמרעה"ש אין כהיום לפי דעתם רצו לעשות זאת להיות לזכרון לפניהם [עיין בדבריהם] והיה להם לבחור באהרן אחיו ובכ"ז עשו להם העגל ודוקא ע"י אהרן קדוש ד׳, ומה נהיה מהמפעל הזה? השחיתו התעיבו עלילה ויקומו לצחק, לעשות מחולות, וישתחו לו, ויאמרו אח"כ אלה אלהיך ישראל! [אם כי עבדוהו בשתוף] ובאשר זה היה הפעם הראשונה שהטעו בני ישראל את נביאיהם להלבים הטומאה בהירא׳ה, זולתי מרע"ה בעצמו ששמע מפי הגבורה, לא היה יכול שום אדם להבין מראם, כי לשוא ולתרמית כוונתם, ועי"כ כאשר התרעם משה על אהרן: „מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה", מעשים אשר לא יעשו?! השיבו אתה ידעת וגו׳ ויש לכוון כוונת תשובתו בשני אופנים: א) אומרו כי אתה הנך רואה כעת את הנולד מזה, שהוא רע בהחלט, וזהו אתה ידעת עתה—את העם כי ברע הוא, בפועל המגונה, אבל אלי הלא באו תחלה בסתר פנים, ויאמרו לי רק עשה לנו א׳ אשר ילכו לפנינו, ולא יותר, כי זה משה האיש אשר וגו׳ לא ידענו מה היה לו, ואין לנו במה לעשות זכרון להשגת אלהותו ית׳, ונחוץ להציל את העם ממינים הזדונים: ב) ואם נעמיק יותר יש לפרש כונה שניה בתשובתו עפ"י לשון חז"ל (יומא ט:) דמאן דמשתעי בהדי ר"ל בשוקא יהיבנא ליה עשקא בלא סהדי, שהיה מרגלא בפומיה של מו"ח הרב המאוה"ג הצדיק הנשגב המפורסם מו"ה ר׳ נחום מחש"כ זצ"ל, שהיה רגיל להקשות מדוע אמרו ז"ל על ר"ל דוקא וכי מאן דמשתעי עם ר"ת או עם רב ושמואל בשוקא לא היו מאמינים בו? והיה רגיל לאמר בנעים לשונו ז"ל, כן ידוע לכל כי אלי לא יבואו לחקור ע"ד איזה התחתנות עם בחור מופלג ועילוי: כן אם האברך הוא גדול בתורה, או ע"ד איזה איש, אם היא איש אמונים לעזוב ע"י איזה מסחר וקנין, כי יאמרו כי הרב ר"נ הוא בטלן וצדיק, וכל אדם כשיאמר לו איזה דבר תורה, אף אם הוא של אחרים, יחזיק אותו למופלג ועילוי, או כי יתראה לפניו בפנים של י"ש, אף כי

אין

קָרֹבוֹ: כח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר
מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא
כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ: כט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מִלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה
כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת
עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה: ל וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה
וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־־יְהוָה אוּלַי
אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם:

אונקלוס

וֶאֱנָשׁ יָת קָרִיבֵהּ: כח וַעֲבַדוּ
בְנֵי־־לֵוִי כְּפִתְגָמָא דְמֹשֶׁה
וּנְפַל מִן־עַמָּא בְּיוֹמָא הַהוּא
כִּתְלָתָא אַלְפִין גַּבְרָא:
כט וַאֲמַר מֹשֶׁה קָרִיבוּ יֶדְכוֹן
קֻרְבָּנָא יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ
אֲרֵי גְּבַר בִּבְרֵהּ וּבַאֲחוּהִי
וּלְאַיְתָאָה עֲלֵיכוֹן יוֹמָא דֵין
בִּרְכָן: ל וַהֲוָה בְּיוֹמָא
דְבַתְרוֹהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא
אַתּוּן חַבְתּוּן חוֹבָא רַבָּא
וּכְעַן אֶסַּק קֳדָם־יְיָ מָאִים

רש״י

אחיו. מאמו והוא ישראל: (כט) מלאו ידכם. אתם ההורגים אותם בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום (זבחים קטו): כי איש. מכם ימלא ידו בבנו ובאחיו: (ל) אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם להבדיל ביניכם ובין החטא:

בעל הטורים

מטמאה: (ל) אכפרה. ב׳ במס׳ דין ואידך אכפרה פניו במנחה וזהו שאמרו

תורת גבריאל

אין תוכו כברו, יחזיק אותו לאיש אמונים וצדיק, ע״כ צריך לחקור כל אלה אלל איש חכם בקי בטיב הויות העולם שלא יוכל לרמאות אותו. כן הוא הדבר הזה, כי מאמוראים אחרים לא יוכלו להבין ראיה כ״כ ע״ז, אך מר״ל אשר בנעוריו היה ריש בריוני, והיה בקי בכל מיני ערמומיות שבעולם, ואח״כ כששב בתשובה ונעשה צדיק, הנה אותו לא יוכלו עוד לרמאות, וע״כ רק מאן דמשתעי בהדי ר״ל בשוקא יהיבנא ליה עסקא בלא סהדי ע״כ לשונו ז״ל.—והנה אהרן ברוב ענותנותו לא היה מחזיק א״ע שיהיה לו כח התבונה והנבואה כמרע״ה, להכיר ולידע אחרית דבר מראשיתו, כי אם אך מרעה״ש במעלתו הנשגבה, הוא היה יכול להכיר ולידע את הצפון וטמון בחובם של עושי העגל, וזה אומרו: אמנם כן, לו היית אתה במקומי—אתה! אז—ידעת את העם; היית מכיר ויודע כי ברע הוא כוונת לבבם, אבל לפי שפלותי וקוצר דעתי לא הבנתי זאת מראש, ונמשכתי אחריהם לעשות רצונם, והבן:

ויאמר משה מלאו ידכם. היום לד׳ וגו׳. יל״פ עפ״י אמרם ז״ל (ברכות, לב:) כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, שנאמר ידיכם דמים מלאו, ופי׳ הכ׳ (שביעית א) כי הנה ארז״ל (חולין, מט.) ע״פ: ואני אברכם, הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקב״ה מברך לכהנים עיי״ש, כי ע״כ צריך להיות ברכתם בנשיאת כפים, יען כי הכהנים בני שבט לוי המה רק כצינור המקבל שפעת ברכה מאת השי״ת להריק על עם בנ״י, וע״כ יגביהו ידיהם למעלה לקבל השפעת הברכה, וע״ז אה״כ: ובפרשכם כפיכם לקבל

הברכה

לא וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר
אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה
גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב׃
לב וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם

אונקלוס

אֲכַפַּר עַל חוֹבֵיכוֹן׃ לא וְתָב
מֹשֶׁה לָקֳדָם יְיָ וַאֲמַר בְּבָעוּ
חַב עַמָּא הָדֵין חוֹבָא רַבָּא
וַעֲבַדוּ לְהוֹן דַּחֲלָן דִּדְהָב׃
לב וּכְעַן אִם שָׁבֵקַת לְחוֹבֵיהוֹן

תולדות אהרן. אנא חטא. יומא פו. ערכין טז: ויעשו להם. יומא פו:

בעל הטורים

לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה. אכפרה בעד חטאתכם להתפלל עליכם

רש"י

(לא) אלהי זהב. (ברכות לב יומא פו) אתה הוא שגרמת להם שהשפעת להם זהב וכל חפצם מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות מה יעשה הבן שלא יחטא: (לב) ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב איני אומר לך מחני: ואם אין מחני. וזה מקרא קצר וכן

תורת גבריאל

הברכה ממני, העלים עיני מכם, גם כי תרבו תפלה אינני שומע, מאשר ידיכם דמים מלאו ואינכם ראויים לזה—וכאשר מרע"ה האוהב את עם בנ"י רצה שיתברכו ישראל כהיום, ע"כ אמר: מלאו ידכם היום לד', והגביהו למעלה, כי לא שפכתם דם נקי, והראיה כי איש בבנו ובאחיו, ואין זה מחמת שנאה ורציחה—ע"כ תזכו כי השי"ת יתן עליכם [כמו: על ידיכם.]—היום ברכה—לעם ד'—וק"ל:

ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, יש לבאר הכתוב עפ"י הסבר מהידוע כי הפאבריקאנטין והסוחרים הגדולים יש להם פנקסאות עשויים ומסודרים כחוק וכנימוס המדינה, אשר ע"כ כל הכתוב ורשום בהם בכת"י הסוחר, או הממונה ממנו, יש להם תוקף ועוז מחוקי הקיר"ה לגבות בהם כמו תוקף וועקסיל הנחתם בחת"י הקונה, ומהנהוג כי באמצע החודש יוכל הקונה לבוא עם הקאמיסיאנער שלו לברור סחורה בהפאבריק או בחנות ככל אשר ירצה ולהביאה לתוך ביתו, ואם אח"כ נמלך הקונה כי איזה מיני חתיכות סחורה לא ישלחו לו יביא אותם ויחזירם אל המוכר, אבל בכלות החודש יגמרו אז כל החשבונות שיש להם עם הקאמיסיאנערן, מכל אשר לקחו אצלם בכל החודש שעבר, ויהי היום באמצע החודש, ויבא קאמיסיאנער אחד חזרה איזה רשימה סחורה ממה שלקח, לחנות של הפאבריקאנט, ובבואו מצא את הסוחר הפאבריקאנט טרוד בעסקו, ומוקף סביב עם פועליו וסוחרים הרבה, ויאמר לו הפאבריקאנט לך והנח את הסחורה שלך בתוך החנות בקרן זוית, כי אין לי פנאי כעת לרשום את הסחורה בתוך פנקסי, ויען הקאמיסיאנער ויאמר לו הלא אם אעזוב את הסחורה בתוך החנות בלתי רשומה בפנקסך הלא תתפזר הסחורה בתוך החנות ותתערב ביתר הסחורות, ויהיה כספי אבוד, ע"כ לא אזוז מכאן עד שתרשום כל מה שהחזרתי עתה בפנקסך, ויאמר לו הפאבריקאנט הלא הנך רואה כי אין לי פנאי כעת, ע"כ הנני נותן לך את הפנקס המונח על השולחן, וכתוב בעצמך את הרשימה שהבאת אלי חזרה, ויען אותו הקאמיסיאנער, היתכן להיות כזאת? בפנקס אשר בו כתוב כל מה שהקפתי אצלך בכתב ידך, האם אוכל לרשום שם בכתב ידי את

החזרה

וְאִם־לָא מְחֵינִי כְּעַן מִסִּפְרָךְ דִּי כְתַבְתָּא: לג וַאֲמַר יְיָ
וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ: לג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

תולדות אהרן. ואם אין מחני. ברכות לב. ר"ה יז. סוטה יד:

רש"י

הרבה: מספרך. (ברכות לב) מכל התורה כולה שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי

תורת גבריאל

החזרה! ע"כ הנך צריך להטרית ולכתוב בכתב ידך, כי לקחת מידי את כל הסחורות האלו חזרה, ובן הוא הנמשל בזה: הנה כל התורה עצמה אשר ניתנה למרע"ה מאתו יתב' היתה כתובה בכתב אלהים כמש"כ: והמכתב מכתב א' הוא וגו', וע"כ שאל מרע"ה את השי"ת כי הלא בתורה נכתב ג"כ, נושא עון ופשע וחטאה, וא"כ עליך לסבול החטא ולעבור על פשע, ואם אין! פי': כי תאמר שאוכל למחוק אותם ותקבל את הדברים האלה חזרה מן התורה הכתובה, הנה כזה לא יתכן, כי רק היד שכתבה היא היד הנאמנת למחוק, ע"כ מחוק נא אתה בעצמך, כי איככה אוכל אנכי למחות דבר מספרך אשר כתבת אתה? וזהו: כי עתה הלא תשא חטאתם, ואם אין, מחני נא, פירושו כאילו היה כתוב: מחה לי נא [כלומר: בשבילי.] מספרך, אשר כתבת שיעורו: את אשר כתבת, וכוונתו על הפסוק: נושא עון גו', ומלאנו יתם הפעול בא תמורת יתם הלמ"ד, לדוגמא: הפעל משך בשמשו להשם חסד, יבוא ביתם הלמ"ד, (תהלים, לו.) משוך חסדך ליודעיך, (שם, קט.) אל יהי לו מושך חסד גו', ומצאנוהו ביתם הפעול (ירמיה, לא.) על כן משכתיך חסד, וכן כאן מְחֵנִי כמו: מחה לי:

עוד יל"פ עפי"מ שבארתי במק"א ענין פלוגתתם ז"ל בגמ' (ר"ה, יז.) על ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד, ר"א אומר כובש, וריב"ח אמר נושא. עיי"ש ברש"י ז"ל, שהוא בדמיון לאיש אחד שנשאר חייב סך אלף ר"ט לסוחר אחד שעשה עמו מסחור זה כעשרים שנה, ומאשר היה איש אמונים, ורצה לשלם לו המגיעו, ובאשר לא היה לו מעות מזומנים לשלם לו, רצה לסלק לו חובו בשוה כסף, בסחורה מהסחורות שקנה אצלו, אך לא היה אצלו חתיכות שלימות, כי אם שיורי סחורות כאמה או כאמתים בערך (רעסטען בל"א,) חתיכות קטנות, והנה אם ירצה הסוחר הגדול להטיב עם הסוחר הקטן יוכל לעשות עמו שני אופני הטבה, או שיקבל החתיכות הקטנות בשוי' לפי המקח של חתיכות שלימות, ויעלו לסכום אלף ר"ט כפי חובו, ואף שעתה שהמה רק רעסטין ואינם שוים כ"כ רק בערך 3 %, עכ"ז בהטיבו עמו בחסדו, יוכל לאמר לדידי שוי לי, או שיככה לו פראצענט אחד מהסחורה שקנה אצלו כל שנות מסחרו העולה בס"ה לסך שבעים אלפים ר"ט, ויחשוב כי הרויח ממנו בסך 1 פ"ט פחות, ובזה בצירוף הרעסטין שיקבל עתה, אפילו כמו שהם שוים עתה באמת יהיה מסולק כל החוב בשלימות, כן הוא הנמשל בזה, למ"ד כובש את כף המאזנים של המצות, הכוונה: שיעריך הקב"ה את מעשה המצות שעשה ערך גדול, לחשוב מיעוט ערכם לגדולות ותשובות הרבה, כי דרכי חסד הרבה לפניו ב"ה, לערוך המעשה לפי חלישות האדם העושה, ולפי השעה ולפי המקום שהגדילו הנסיון, ועי"ז יעלו לחשבון גדול! ולמ"ד נושא עון שמגביה כף העונות, הכוונה: שמקטין חוב החטאים שעשה, להקל חטאם, ועי"ז יכריעו המצות את הכף, לנקותם מאשמים וד"ל, וזו היתה תשובת מרע"ה אל

מֹשֶׁ֑ה מִ֚י אֲשֶׁ֣ר חָֽטָא־לִ֔י אֶמְחֶ֖נּוּ
מִסִּפְרִֽי׃ לד וְעַתָּ֞ה לֵ֣ךְ ׀ נְחֵ֣ה אֶת־
הָעָ֗ם אֶ֤ל אֲשֶׁר־דִּבַּ֙רְתִּי֙ לָ֔ךְ

לְמשֶׁה מַן דִּי חַב קֳדָמַי אֶמְחִנֵּהּ מִסִּפְרִי: לד וּכְעַן אִיזִיל דַּבַּר יָת עַמָּא לַאֲתַר

בעל הטורים

מתי אכפרה פניו במנחה: (לד) הנה מלאכי ילך לפניך. מלאכי עולה בגי' מלה ואחד. ילך עולה כמנין הולכה רמז למה שאמרו אינו דומה מי ששונה פרקו ק' פעמים לשונה פרקו ק"א כשי"ב ילך ההלכה לפניו. גם הנה עולה כמנין

רש"י

לבקש עליהם רחמים: (לד) אל אשר דברתי לך. יש כאן לך אצל דבור במקום אליך וכן (מלכים א ב) לדבר לו על אדוניהו: הנה מלאכי. ולא אני: וביום פקדי וגו'. עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם

תורת גבריאל

השית"ב, שבאם יחשב לזכיות של ישראל להכריע בהם כף חטא העגל, הנה מוותר הוא על זה משלו, היינו: ליקח מזכיותיו של מרע"ה ולהוסיף על זכיותיהם של ישראל, להכריע בזה את כף המאזנים [והאיה לזה מדרז"ל (ר"ה, טז.) מספרן של ספרן של צדיקים גמורים.] וזהו: מחני נא — שתמחה למעני עבורם סכום זכיות שלי מספר וגו', והשיב לו השי"ת: ח"ו לא כך היא מידתי לחשב זכיות של אחרים, כי יותר טוב ורצוי לי כי אמחה מכף החוטאים חלק ממשא עונותיהם להקל עונשם מעליהם וד"ל:

במד"ר (פמ"ג סי' ה.) אמר ריב"ל בשם רשב"י כו' בשעה שעשו ישראל את העגל כו' אמר משה: רבון העולם כך אמרת בסיני אנכי ד' אלהיך כו' לא לי אמרת, שמא להם אמרת? ואני בעלתי את הדבור אתמהא לי, הוי: ויחל משה וגו', וכן אמר ר"ב דסיכנין בשם ר' לוי כו' עיי"ש, וכן (בפמ"ז סי' ט) היתה שני פירושים על פ': מחני נא מספרך עיי"ש, והנ"ל דלפי המד"ר הנ"ל, וגם לפי פי' השני שבפ' מ"ז שמשה אמר: לי אמרת ולא להם, הננו מוכרחים לומר כדעת המ"ד דס"ל במד"ר (בה"ש ע"פ ישקני מנשיקות פיהו) דרק שני דברות הראשונות נאמרו מפי הקב"ה בעצמו, אבל אם נאמר דס"ל כריב"ל שם דכל הדברות דיבר הקב"ה בקולו, א"כ האיך היה יכול מרעה"ש לאמר דלי אמרת ולא להם, א"כ איך נאמר לו מלות לא תחמוד אשת רעך הלא בלא"ה פירש מן האשה והסכים את"כ הקב"ה על ידו דכתיב: ואתה פה עמוד עמדי [ודיוחק לומר שאף שידע השי"ת שרוצה לפרוש מן האשה עכ"ז הזהיר עליו אשת רעהו בלאו נ"כ] ובע"כ אנו צריכין לומר דריב"ל בשם רשב"י ס"ל דרק שני הדברות מפי הגבורה שמענום, וזהו רק משמיה דרבי' רשב"י אמר כן, וליה לא ס"ל, אלא כמש"א בשה"ש רבה הנ"ל — [ולדעת מי שאומר כן צ"ל דהא דכתיב דבר אתה עמנו ונשמעה, זה היה אחר שתי דברות הראשונות, ואין מוקדם ומאוחר בתורה, וריב"ל דס"ל דכל הדברות דיבר הקב"ה בעצמו — הוא מפרש דס"ל דיש מוקדם ומאוחר בתורה, והו"ק:]

שם כי הואיל ד' לעשות אתכם לו לעם, ר"מ אומר אין הואיל אלא לשון התחלה וכו' ור' יהודה אומר אין הואיל אלא לשון שבועה וכו' עיי"ש. והנ"ל לפרש טעם פלוגתייהו, עפי"מ שבארתי במק"א [עפ"י ד' התוס', שבת, פח.] דלכאורה לא שייך מעשה אונס אלא היכא דהיה כפיה מתחילה ועד סוף, אבל היכא דנתרצו מתחילה והסכימו ע"ז כגון הכא שאמרו נעשה ונשמע ואתירתם לגבוה כמסירה להדיוט דמי, ומכש"כ היכא דהוי מתנה מועטת וכמש"א הכתיב: מה ד' א' שואל

תעמך

הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם
פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם׃
לה וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל
אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר
עָשָׂה אַהֲרֹן׃ ס לג א וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה
אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב

דִּי־מַלֵּלִית לָךְ הָא מַלְאָכִי
יְהָךְ קֳדָמָךְ וּבְיוֹם אַסְעָרוּתִי
וְאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן׃
לה וּמְחָא יְיָ יָת־עַמָּא עַל דִּי
אִשְׁתַּעְבַּדוּ לְעֶגְלָא דִּי עֲבַד
אַהֲרֹן׃ א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
אִיזֵל סַק מִכָּא אַתְּ וְעַמָּא
דְּאַסֶּקְתָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם
לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר

תולדות אהרן. וביום פקדי. סנהדרין קב:

רש"י

מעט מן העון הזה עם שאר העונות ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל: (לה) ויגף ה' את העם. מיתה בידי שמים לעדים בלא התראה: (א) לך עלה מזה. א"י גבוה מכל הארצות לכך נאמר עלה. ד"א כלפי שאמר לו בשעת

בעל הטורים

הגזרה. גם ישקני מנשיקות פיהו עולה מזה ואתה. הנה מלאכי אותיות מיכאל שהוא מלאכי המיוחד לי: (א) העלית. ג' דין ואידך ובמעו מצרים כי העלית בכחך. העלית מן שאול נפשי. מלמד ששקול שעבוד גליות נגד גיהנם וזהו העלית

תורת גבריאל

מעמק כי אם לירא"ה אין כאן טענת אונס, והא דכפה עליהם את ההר כגיגית היינו אלא שלא יוכלו לשנות לחזור מדבורם, ע"כ אמר ר"מ דלא יוכל הקב"ה לעזוב אותנו ברצונינו, כי הוא י"ל לשון התחלה, ובהתחלת הענין אמרו מעצמם נעשה ונשמע, ורי"ה לא ס"ל זה, ע"כ אמר מטעם השבועה ודו"ק:

ויגף ד' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן. יש לפרש כי נרמז בזה מה שהובא בילקוט ראובני בשם ס' כנפי יונה וז"ל: וכן ארז"ל כי כי שנים מהערב רב גרמו בזה שהשליכו באש שם שהעלה בו משה את הארון של יוסף שהיה כתוב בו. עלי שור, כיון שנתנו הזהב בידו של אהרן והוא השליכו באש, והוסיפו בזה כח הטומאה ונעשה שור כו' עיי"ש. וזהו אומרו: על אשר עשו את העגל—והמה הע"ר—כי המה היו הגורמים לעשיית אהרן:

וידבר ד' וגו' לך עלה מזה אתה והעם וגו', אל הארץ אשר נשבעתי וגו' ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי וגו', אל ארץ זבת חלב ודבש וגו'. דקדקו המפרשים שהיה צ"ל מקודם סמוך לאומרו לזרעך אתננה, אל ארץ זבת חו"ד ושלחתי לפניך מלאך וגו' כי לא אעלה בקרבך וגו', ויל"פ עפי"מ שאפרש בסדר שלח; דברי יהושע וכלב שאמרו טובה הארץ מאד מאד אם חפץ בנו ד' והביא אותנו אל הארץ הזאת וגו', ארץ אשר היא זבת חו"ד, שלכאורה יקשה מה הוסיפו בזה על דברי המרגלים אחרי שגם המה אמרו וגם זבת חו"ד היא וזה פריה—ובארתי שאף שלפני המרגלים היה נראה להם טובת הארץ כזבת חו"ד אך לא

מלאו

לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה׃ ב וְשָׁלַחְתִּי
לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־
הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי
הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ ג אֶל־אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ
כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אַתָּה פֶּן־
אֲכֶלְךָ בַּדָּרֶךְ׃ ד וַיִּשְׁמַע הָעָם
אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ
וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו׃
ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר
אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־

לִבְנָיךְ אֶתְּנִנַּהּ׃ ב וְאֶשְׁלַח
קֳדָמָךְ מַלְאָכָא וַאֲתָרֵךְ יָת־
כְּנַעֲנָאֵי אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי
וּפְרִזָּאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי׃
ג לַאֲרַע עָבְדָא חֲלָב וּדְבַשׁ
אֲרֵי לָא אֲסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ
אֲרֵי עַם־קְשֵׁי־קְדָל אַתְּ
דִּילְמָא־אֱשֵׁיצִנָךְ בְּאָרְחָא׃
ד וּשְׁמַע עַמָּא יָת־פִּתְגָּמָא
בִּישָׁא הָדֵין וְאִתְאַבַּלוּ וְלָא־
שַׁוִּיו גְּבַר תִּקּוּן זֵינֵהּ עֲלוֹהִי׃
ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר
לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתּוּן עַם־קְשֵׁי־
קְדָל שָׁעָה חֲדָא אֲסַלֵּק

בעל הטורים

מארץ מצרים העלית מן שאול נפשי: (ד) עדיו. ג' במס'. דין ואידך וגבי עדיו לגאון שמהו. במתג ורסן עדיו בלום. בשביל שנתגאו בגבי עדים כמו שדרשו רז"ל בשביל רוב זהב וכסף שנתת להם עשו עגל זהב ע"כ לא שתו איש עדיו ונסתמה פיהם שלא היה להם פתחון פה כמו מתג ורסן שבולם עדיו של סוס: (ה) הורד. ג'. הורד עדיך. כאף עמים הורד אלהים. הורד אותם אל המים בגדעון. על שאמר לו הורד עדיך היה

רש"י

הכעס לך רד א"ל בשעת רצון לך עלה: אתה והעם. כאן לא אמר ועמך: (ב) וגרשתי את הכנעני וגו'. ששה אומות הן והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו: (ג) אל ארץ זבת חלב ודבש. אני אומר לך להעלותם: כי לא אעלה בקרבך. לכך אני אומר לך ושלחתי לפניך מלאך: כי עם קשה עורף אתה. וכששכינתי בקרבכם ואתם ממרים בי מרבה אני עליכם זעם: אכלך. ל' כליון: (ד) הדבר הרע. שאין השכינה שורה ומהלכת עמם: איש עדיו. (שבת פח) כתרים שניתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע: (ה) רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך. אם אעלה בקרבך ואתם ממרים בי בקשיות ערפכם

תורת גבריאל

מצאו אותה במדרגה גבוהה, כאומרם וגם זבת חו"ד היא, כנראה שיש עוד ארצות משובחות ממנה, לכן אמרו יהושע וכלב, כי כל זה הוא רק בהיותה תחת האומות ואינם ראוים להשפיע להם כ"כ כדרז"ל (כתובות, קיב.) ארץ ארץ הכניסי פירותיך כו' עיי"ש, אבל אם חפץ בנו ד' וגו' ונתנה לנו, אזי תראו כי אין דוגמתה ואך היא הארץ המעולה מכל הארצות, ורק היא ראויה להיות נקראת בשם ארץ זבת חו"ד, וכמש"כ: אם בחקותי תלכו ונתנה הארץ פריה וגו' ועיי"ש—וזהו ג"כ כ' הכתוב כאן, כי אחרי שיגרש המלאך את הכנעני וגו' אזי תבואו אל ארץ זבת חלב ודבש—ושם אפרש אי"ה באריכה כל הכתובים המורים על הכוונה הזאת:

ולא שתו איש עדיו עליו וגו' הורד עדיך מעליך וגו', והקשו המפרשים

קְשֵׁה־עֹ֔רֶף רֶ֧גַע אֶחָ֛ד אֶֽעֱלֶ֥ה
בְקִרְבְּךָ֖ וְכִלִּיתִ֑יךָ וְעַתָּ֗ה הוֹרֵ֤ד
עֶדְיְךָ֙ מֵֽעָלֶ֔יךָ וְאֵדְעָ֖ה מָ֥ה
אֶֽעֱשֶׂה־לָּֽךְ׃ ו וַיִּֽתְנַצְּל֧וּ בְנֵֽי־
יִשְׂרָאֵ֛ל אֶת־עֶדְיָ֖ם מֵהַ֥ר חוֹרֵֽב׃
ז וּמֹשֶׁה֩ יִקַּ֨ח אֶת־הָאֹ֜הֶל וְנָֽטָה־
ל֣וֹ ׀ מִח֣וּץ לַֽמַּחֲנֶ֗ה הַרְחֵק֙ מִן־
הַֽמַּחֲנֶ֔ה וְקָ֥רָא ל֖וֹ אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד
וְהָיָה֙ כָּל־מְבַקֵּ֣שׁ יְהוָ֔ה יֵצֵא֙
אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֔ד אֲשֶׁ֖ר מִח֥וּץ
לַֽמַּחֲנֶֽה׃ ח וְהָיָ֗ה כְּצֵ֤את מֹשֶׁה֙
אֶל־הָאֹ֔הֶל יָק֙וּמוּ֙ כָּל־הָעָ֔ם
וְנִצְּב֕וּ אִ֖ישׁ פֶּ֣תַח אָהֳל֑וֹ וְהִבִּ֙יטוּ֙

שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ וְאֵשֵׁיצִנָךְ
וּכְעַן אַעְדִּי תִּקּוּן זֵינָךְ מִנָּךְ
גְּלֵי קֳדָמַי מָה אַעְבֵּד־לָךְ׃
ו וְאַעְדִּיאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יָת־
תִּקּוּן זֵינֵיהוֹן מִטּוּרָא דְחוֹרֵב׃
ז וּמֹשֶׁה נְסִיב יָת־מַשְׁכְּנָא
וּפַרְסֵהּ לֵהּ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא
אַרְחֵיק מִן־מַשְׁרִיתָא וְקָרֵי
לֵהּ מַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא וִיהֵי
כָּל־דְּתָבַע אוּלְפַן מִן קֳדָם
יְיָ נְפַק לְמַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא
מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃ ח וַהֲוָה
כַּד נָפֵק מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא
קָיְמִין כָּל־עַמָּא וּמִתְעַתְּדִין
גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ

תולדות אהרן. הורד עדיך. ס' הזוהר פ' נח: ויתנצלו בני. שבת פח: מהר חורב. שבת פט: ומשה יקח. ברכות סג: שבת פח. סנהדרין קי. ס' הזוהר פ' בראשית ופ' בחקתי: והביטו אחרי. קדושין לג:

רש"י

אזעום עליכם רגע אחד שהוא שיעור זעמו שנאמר (ישעיה כו) חבי כמעט רגע עד יעבר זעם ואכלה אתכם לפיכך טוב לכם שאשלח מלאך: ועתה. פורענות זו תלקו מיד שתורידו עדיכם מעליכם: ואדעה מה אעשה לך. בפקודת שאר העון אני יודע מה שבלבי לעשות לך: (ו) את עדים מהר חורב. את העדי שהיה בידם מהר חורב: (ז) ומשה. מאותו עון והלאה: יקח את האהל. ל' הווה הוא לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה אמר מנודה לרב מנודה לתלמיד: הרחק. אלפים אמה כענין שנאמר (יהושע ג) אך רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה במדה: וקרא לו. והיה קורא לו אהל מועד הוא בית ועד למבקשי תורה: כל מבקש ה'. מכאן למבקש פני זקן כמקבל פני השכינה: יצא אל אהל מועד. כמו יוצא. ד"א והיה כל מבקש ה' אפילו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה חבריהם אומרים להם הרי הוא באהלו של משה: (ח) והיה. ל' הווה: כצאת משה. מן המחנה ללכת אל האהל: יקומו כל העם. עומדים מפניו ואין

בעל הטורים

מכה ירא מפני האף והחמה כדכתיב כאף ממים הורד וכמו דהכא היה עכו"ם התם נמי הורד אותם אל המים להפריד עובדי ע"ז מכל הכורע על ברכיו לשתות סימן שעבד ע"ז והאיגס לבדם: (ז) והיה כל מבקש ה' יצא. מכאן שצריך אדם ..

תורת גבריאל

המפרשים, אחרי שלא שתו עליהם עדים, כי הנה כה יאמר הכתוב—אם כי לשמיעת על מה יאוה להוריד מעליהם—והנל"פ אזכם את הדבר הרע הזה שאין השכינה

שורה

אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה׃
ט וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה
יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח
הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃ י וְרָאָה
כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם
וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ׃
יא וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים
אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה

וּמִסְתַּכְּלִין אֲחוֹרֵי מֹשֶׁה עַד־
דְעָלֵיל לְמַשְׁכְּנָא׃ ט וַהֲוָה כַּד
עָלֵיל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא נָחֵית
עַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָאֵים בִּתְרַע
מַשְׁכְּנָא וּמִתְמַלֵּיל עִם־מֹשֶׁה׃
י וַחֲזַן כָּל־עַמָּא יָת־עַמּוּדָא
דַעֲנָנָא קָאֵם בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא
וְקַיְמִין כָּל־עַמָּא וְסָגְדִין גְּבַר
בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ׃ יא וּמִתְמַלֵּיל
יְיָ עִם־מֹשֶׁה מַמְלַל עִם־מַמְלַל
כְּמָא דִמְמַלֵּיל גְּבַר עִם־חַבְרֵהּ

תולדות אהרן. ודבר ד' אל. ברכות סג. עקרים מג פ' יא. ס' הזוהר פ' ואתחנן: ושב אל. ברכות סג:

בעל הטורים

לגלות כדי ללמוד תורה: (יא) ידבר איש אל רעהו בגימ' בהוא מסביר לו

רש"י

יושבין עד שנתכסה מהם: והביטו אחרי משה. לשבח אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו: (ט) ודבר עם משה. כמו מדבר עם משה. תרגומו ומתמלל עם משה שהוא כבוד שכינה כמו (במדבר ז) וישמע את הקול מדבר אליו ואינו קורא מְדַבֵּר אליו כשהוא קורא מִדַּבֵּר פתרונו הקול מדבר בינו לבין עצמו וההדיוט שומע מאליו וכשהוא קורא מְדַבֵּר משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט: (י) והשתחוו. לשכינה: (יא) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. ומתמלל עם משה: ושב אל המחנה. לאחר שנדבר עמו היה שב משה אל המחנה ומלמד לזקנים מה שלמד והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות (תענית כח) ובי"ח שרף את העגל ודן את החוטאים ובי"ט עלה שנאמר (שמות לב) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וגו' ועשה שם ארבעים יום ובקש רחמים שנאמר (דברים ט) ואתנפל לפני ה' וגו' ובר"ח אלול נאמר לו ועלית בבקר אל סיני לקבל לוחות האחרונות ועשה שם מ' יום שנאמר בהם (שם י) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וגו' מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אמור מעתה האמצעיים היו בכעס בי' בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך ומסר לו לוחות אחרונות וירד והתחיל לצוותו על מלאכת המשכן ועשאוהו עד אחד בניסן ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאהל מועד: ושב אל המחנה. תרגומו ותב למשריתא לפי שהוא לשון הווה

תורת גבריאל

שורה ומהלכת עמהם, התאבלו, זה היה מלעטרים ע"ז באמת—והראיה כי לא
רק למראה עינים. אבל הש"ת הרואה הסירו עדים—אמה התכשיטין—מעליהם—
ללבב ראה כי לבם בל עמהם—ואינם כדרך המתאבלים באמת, ושיעור הכתוב:
ולא

וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא
יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל׃ פ שלישי
יב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה
אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם
הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת
אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ
יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן
בְּעֵינָי׃ יג וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־
דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־
חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי
הַזֶּה׃ יד וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי
לָךְ׃ טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין

אונקלוס

וְתָאֵב לְמַשְׁרִיתָא וּמְשׁוּמְשָׁנֵהּ
יְהוֹשֻׁעַ בַּר־נוּן עוּלֵימָא לָא
עָדֵי מִגּוֹ מַשְׁכְּנָא׃ יב וַאֲמַר
מֹשֶׁה קֳדָם־יְיָ חֲזִי דְּאַתְּ אָמַר
לִי אַסֵּיק יָת־עַמָּא הָדֵין וְאַתְּ
לָא הוֹדַעְתַּנִי יָת דִּי־תִשְׁלַח
עִמִּי וְאַתְּ אֲמַרְתְּ רַבֵּיתָךְ
בְּשׁוּם וְאַף־אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין
קֳדָמָי׃ יג וּכְעַן אִם־כְּעַן
אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
הוֹדַעְנִי כְעַן יָת־אוֹרַח טוּבָךְ
וְאִדַּע רַחֲמָךְ בְּדִיל דְּאַשְׁכַּח־
רַחֲמִין קֳדָמָךְ וּגְלֵי קֳדָמָךְ
אֲרֵי עַמָּךְ עַמָּא הָדֵין׃
יד וַאֲמַר שְׁכִנְתִּי תְּהַךְ וְאָנִיחַ
לָךְ׃ טו וַאֲמַר קֳדָמוֹהִי אִם־

תולדות אהרן. ומשרתו. ברכות סג. פסחים קיט. מנחות צט. תמורה יו; הודעני נא. ברכות ז. עקידה שער ע. עקרים מב פ׳ כב: פני ילכו. ברכות ז:

רש"י

וכן כל העם ורואה כל העם וחזן. וגלבו וקיימין. והביטו ומסתכלין. והשתחוו וסגדין. ומדרשו ודבר ה׳ אל משה שישוב אל המחנה א״ל אני בכעס ואתה בכעס א״כ מי יקרבם: (יב) ראה אתה אמר אלי. ראה תן עיניך ולבך על דבריך אתה אומר אלי וגו׳ ואתה לא הודעתני וגו׳ ואשר אמרת לי (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך אין זו הודעה שאין אני חפץ בה: ואתה אמרת ידעתיך בשם. הכרתיך משאר בני אדם בשם חשיבות שהרי אמרת לי (שמות יט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו׳ וגם בך יאמינו לעולם: (יג) ועתה. אם אמת שמצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכיך מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך: ואדעך למען אמצא חן בעיניך. ואדע בזו מדת תגמוליך מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך. ופתרון למען אמצא חן למען אכיר כמה שכר מציאת החן: וראה כי עמך הגוי הזה. שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול ואת אלה תעזוב ראה כי עמך הם מקדם ואם בהם תמאם איני סומך על היוצאים מחלצי שיתקיימו ואת תשלום השכר שלי בעם הזה תודיעני ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות (ד׳ ז) ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל סדרם באתי: (יד) ויאמר פני ילכו. כתרגומו לא אשלח עוד מלאך אני בעצמי אלך כמו (שמ״ב יז) ופניך הולכים בקרב: (טו) ויאמר אליו. בזו אני חפץ כי ע״י מלאך אל תעלנו מזה:

תורת גבריאל

ולא שתו לב, [וכמו: מבלי משים (איוב, ד.) והראיה — כי — איש, עדיו — היה עדיין שביארוהו: מבלי משים לב, וכיו״ב.] על זה, עליו! [ופיסוק הנגינות מתאים לזה] וע״ז נתמלא

פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃
טז וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא
בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי
וְעַמְּךָ מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה׃ פ רביעי
יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי
וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם׃ יח וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי
נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃ יט וַיֹּאמֶר אֲנִי

אונקלוס

יָת שְׁכִנְתָּךְ מְהַלְּכָא בֵּינַנָא
לָא תַסְּקִינַנָא מִכָּא׃ טז וּבְמָה
יִתְיְדַע הָכָא אֲרֵי אַשְׁכַּחִית
רַחֲמִין קֳדָמָךְ אֲנָא וְעַמָּךְ
הֲלָא בְּמֵהַךְ שְׁכִנְתָּךְ עִמַּנָא
וְיִתְעַבְּדָן לָנָא פְּרִישָׁן לִי
וּלְעַמָּךְ מְשַׁנֵּי מִכָּל־עַמָּא דִּי
עַל־אַפֵּי אַרְעָא׃ יז וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה אַף יָת־פִּתְגָּמָא
הָדֵין דִּי מַלֵּלְתָּא אֶעְבֵּד אֲרֵי־
אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמַי
וְרַבִּיתָךְ בְּשׁוּם׃ יח וַאֲמַר
אַחֲזֵינִי כְעַן יָת־יְקָרָךְ׃
יט וַאֲמַר אֲנָא אַעְבַּר כָּל־

תולדות אהרן. אין פניך. סנהדרין לח: ובמה יודע. בתרא טו: ונפלינו.אני. ברכות ז. בתרא טו. עקרים מג פ' ב:

בעל הטורים

פנים: (יט) ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך. בגימ'

רש"י

(טז) ובמה יודע אפוא. יודע מציאות החן הלא בלכתך עמנו ועוד ד"א אני שואל ממך שלא תשרה שכינתך עוד על עובדי כוכבים: ונפלינו אני ועמך. ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם כמו (שמות ט) והפלה ה' בין מקנה ישראל וגו': (יז) גם את הדבר הזה. שלא תשרה שכינתי עוד על עובדי כוכבים אעשה ואין דבריו של בלעם ע"י שריית שכינה אלא נופל וגלוי עינים כגון (איוב ד) ואלי דבר יגונב שומעין ע"י שליח: (יח) ויאמר הראני נא וגו'. ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקובלים והוסיף לשאול להראותו מראית כבודו: (יט) ויאמר אני אעביר וגו'. הגיעה שעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות

תורת גבריאל

נתמלא השי"ת עברה עליהם - בראותו קשיות ערפם שאינם*** שמים לבם אל זה, ע"כ צוה עליהם להסיר עדים מעליהם ולהראות תיכף הכנעה גמורה, ושה"כ: כי כן קיימו בנ"י — ויתנצלו בנ"י את עדים מהר חורב, אח"כ נודע לי שאומרים כן בשם הגאון ר' יצחק זצ"ל ר"מ דוואלאזין: **ויאמר** הראני נא גו'. ויאמר אני אעביר גו' וחנותי את אשר אחון גו', ויאמר לא תוכל גו' כי לא יראני האדם וחי. הענין הנשגב הזה ראיתי*:** בעז"ה לקרבו מעט אל השכל במשל וציור: שני

אנשים היו, אשר בילדותם גדלו יחד, ויהיו רעים אהובים, ובהיותם לאנשים נפרדו זה מזה ומרחקי ארץ הבדילו ביניהם, והנה אחד מהם עלה והצליח הרבה ויעש עושר גדול מאד ושמעו הלך למרחקים, ששה בתי חרושת* שונים היו לו, אשר תוצאותם היו לתהלה ודורשיהן רבו בכל אפסי ארץ, ונקראים כלם בשם:

א) חרושת מטוה והרג מבחירי יקירי המינים: צמר שש** ומשי וכו' לכל מיני לבושי תפארה,*** מרבדים, ורקמות ויריעות וכו'. ב) למעשה כלי

זכוכית

טוּבִי עַל־אַפָּיךְ וְאֶקְרֵי בִשְׁמָא
דַייָ קֳדָמָךְ וְאֵחוֹן לְמַן דְּאֵחוֹן
וַאֲרַחֵם עַל מַן דַּאֲרַחֵם׃
כ וַאֲמַר לָא תִיכּוֹל לְמֶחֱזֵי
יָת־אַפֵּי שְׁכִנְתִּי אֲרֵי לָא־

אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ
וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ
וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי
אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ כ וַיֹּאמֶר
לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־

תולדות אהרן. וחנתי את. ברכות ז: כי לא יראני. מגילה יט. יבמות סט:

רש"י

לפי שאני רולה ולריך ללמדך סדר תפלה שכשנלרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת לו זכות אבות כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הלור ואתה לפון במערה וקראתי בשם ה' לפניך. ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות (ר"ה יז) וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן וע"י שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין כי רחמי לא כלים: וחנתי את אשר אחן. אותן פעמים שארלה לחון: ורחמתי. עת שאחפוץ לרחם עד כאן לא הבטיח אלא עתים אענה ועתים לא אענה אבל בשעת מעשה א"ל הנה אנכי כורת ברית הבטיחו שאינן חוזרות ריקם (ר"ה שם): (כ) ויאמר לא תוכל וגו'. אף כשאעביר כל טובי על פניך איני נותן לך רשות לראות

תורת גבריאל

זכוכית יקרים, ג) בית דפוס גדול מאד עושה מלאכה מרובה ע"י מכונות רבות וגדולות. ד) בית מרקחת לתמרוקים ותפנוקים (פארפומעריע.) שמני ריח ומיני בורית וכו'. ה) בית טחנה גדול מאד לכל מיני קמח וסולת. ו) בית נסורת קרשים ולוחות ארזים וברותים למבנה היכלי ענג ולכל מלאכה יקרה. כל ששת בתי החרושת הענקיים האלה עשו מלאכתם ע"י מכונות שונות רבות וגדולות! ולנפש חיה להניע את כל המכונות הכבירות והאדירות האלה לפעולותיהן, הונגה מכונה אלקטרית נפלאה ורבת כח מאד בבית מיוחד אל נוכח ששת הבתים האלה, ובדיבוק וחיבור רלועות עור רחבות ועבות, ולינורי ברזל אל גלגלי כל המכונות ואופניהן, הסיעה והניעה כלן למעשיהן. והנה לענין קישור וחיבור המכונות אל המכונה האלקטרית מקור התנועה, לא כל הזמנים שווים, כי יש ימים לשביתה ומנוחה לאחד מבתי החרושת או לשנים מהם וכו' ואז יתירו הרלועות ויסירו הלינורים מאותן המכונות וזרם האלקטרי אליהם לא יגיע. ויהי היום וידיד נעוריו של הגביר הזה בא אליו להתראות עמו והביעו לו שמחת לבו לשמוע שם כבוד עשרו, בקש מאתו להראותו את ... הפאבריקען שלו הנודעים לתהלה בארלות מרחקים, ויען הגביר ויאמר לו: בכל חפץ לבבי אנהגך אביאך ואעבור עמך בכל בתי החרושת אשר לי, להראותך את כל הגדולות אשר בהם, כי ידעתי כי עיניך אשר לא ראו כאלה תשבענה נעימות וענג נפלא! ועוד זאת אעשה למענך, ידידי היקר, הנה ידוע תדע כי נִקרה נקרית אלי בעת שביתת שלשה בתים ממעשיהן, כי אין לורך בהם בעת הזאת, ורק שנים מהם: נומר 1—2, המה בתנועתם ועבודתם, אבל למען אהבתך, יקירי, אלוה לפועלי למהר לחבר את כל המכונות אל הנפש האלקטרית, ולהוליא את הזרם האלקטרי בכל עוז כחו, ואז

יגועו

יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃ כא וַיֹּאמֶר
יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ
עַל־הַצּוּר׃ כב וְהָיָה בַּעֲבֹר
כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר
וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃

יְחֶזְיַנַּנִי אֱנָשָׁא וְיִתְקַיָּם׃
כא וַאֲמַר יְיָ הָא אֲתַר מְתַקַּן
קֳדָמָי וְתִתְעַתַּד עַל־טִנָּרָא׃
כב וִיהֵי בְּמֶעְבַּר יְקָרִי
וַאֲשַׁוֵּינָךְ בִּמְעָרַת טִנָּרָא
וְאָגֵין בְּמֵימְרִי עֲלָךְ עַד־

רש"י

את פני: (כא) הנה מקום אתי. בהר אשר אני מדבר עמך תמיד יש מקום מוכן לי לצרכך שאטמינך שם שלא תוזק ומשם תראה מה שתראה זהו פשוטו ומדרשו על מקום שהשכינה שם מדבר ואומר המקום אתי ואינו אומר אני במקום שהקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו: (כב) בעבר כבדי. כשאעבור לפניך: בנקרת הצור. כמו (במדבר טז) העיני האנשים ההם תנקר (משלי ל') יקרוה עורבי נחל (ישעיה לז) אני קרתי ושתיתי מים נקרה אחת להם: נקרת הצור. כריית הצור: ושכתי כפי. (ת"כ פ' ויקרא) מכאן שנתנה רשות למחבלים לחבל ותרגומו ואגין במימרי כנוי הוא

תורת גבריאל

יגועו כל הגלגלים והאופנים לעיניך וכל המכונות הטבעיה מעשיהן ברעש וברעש, וכל מיני הסחורות תולאותיהן, יהיו כרגע נבראים ונעשים נגד עיניך, וידעת כי ראית נשגבות ונפלאות! במשל הזה אשתמש לפתח כמחט סדקית להאיר כי מעט בענין הנשגב אשר לפנינו: הנה הקב"ה גדל־דעה הכין ופעל את עולמו בחסדו ... יתב' למעמד שבעת אלפים שנה, כשבעת ימי הבנין מכוונים כנגד שבעת הספירות: חג"ת נה"י, ובכל אלף מהם הוא יתב' מנהג את עולמו בספירה מיוחדת, כידוע לחכמי האמת, והנה באלף הראשון אשר דורותיו היו מכעיסין ובאין, היה מנהג עולמו בחסד, ובאלף השני שדורותיו ג"כ היו מכעיסין ובאין, היה מנהג בגבורה עד האלף השלישי שבו היו: יציאת מצרים, מתן תוה"ק, ובנין ביהמ"ק הראשון, אשר אז היתה ההנהגה במדת ת"ת, וכן סובב הולך עד הספירה שאנו חיים בה בעיקבא דמשיחא, שהיא ספירת היסוד, וגם היום הזה הוא מנהיג עולמו בחנינה ורחמים, לא

עפ"י כשרון מעשה הדור, כי בעוה"ר הפרוץ מרובה על העומד, ושם ה' ב"ה הוא הנותן חיים וכח חיון לכל הבריאה בכללה, קן להארבעה היסודות ארמ"ע להוציא מהם הלא"מ בכחו הגדול המחיה את כל, וכמש"כ: ואתה מחיה את כלם. והנה הזמן שהיה משרע"ה מדבר עם הקב"ה את הדברים האלה, היה אז בימי האלף השלישי, ואז לא היה נראה אופן חיותה וקיומה של הבריאה כלה, רק באופן הנהגת האלף ההוא, אבל שני האלפים הקודמים, וכן שלשה האלפים העתידים, היו אז שוממים מבלי רוח חיים, כי העבר כבר חלף הלך לו ואיננו, והעתיד עדיין לא נברא, והנה זה בא משרע"ה, ידידו ועבדו הנאמן של הקב"ה, ומבקש להראותו את כבודו יתב' המפואר בפי כל, היינו: אופני הנהגתו את עולמו ופעולותיו, [כאילו תאים כמשל, שבקש להראותי כל הפאבריקען.] ויענהו הקב"ה: הנני למלא חפצך. ועוד גם זאת אעשה למען אהבתך, כי גם המכונות השובתות עכשו, שהם שני האלפים הקודמים והשלשה

העתידים

דְּאֶעֱבַר: כג וְאַעְדֵּי יָת־דְּבְרַת יְקָרִי וְתֶחֱזֵי יָת־דִּבַתְרָי וּדְקֳדָמַי לָא יִתְחֲזוּן: א וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה פְּסָל־לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאֶכְתּוֹב עַל־לוּחַיָּא יָת־פִּתְגָּמַיָּא דִּי הֲווֹ עַל־לוּחַיָּא קַדְמָאֵי דִּי

כג וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ: פ

חמישי לד א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר

תולדות אהרן. והסרתי את. ברכות ז. מנחות לה: וראית את. ס׳ הזוהר פ׳ פקודי: פסל לך שני. נדרים לח:

רש״י

לדרך כבוד של מעלה שאינו צריך לסוכך עליו בכף ממש: (כג) והסרתי את כפי. ואעדי ית דברת יקרי כשתסתלק הנהגת כבודי מכנגד פניך ללכת מכאן ולהלן: וראית את אחרי. הראהו קשר של תפילין: (א) פסל לך. הראהו מחצב בתוך אהלו ואמר לו הפסולת יהיה שלך משם נתעשר משה הרבה: פסל לך. אתה שברת הראשונות אתה פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע עמד שושבינה וקרע כתובתה אמר אם יאמר המלך להורגה אומר לו עדיין אינה אשתך בדק המלך ומצא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות נתרצה לה אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת שנקרעה הראשונה אמר לו המלך אתה קרעת אותה אתה קנה לך נייר אחר ואני אכתוב להו בכתב ידי כן המלך זה הקב״ה השפחות אלו ערב רב והשושבין

תורת גבריאל

העתידים, אמלא אותם רוח חיים לעיניך, ויקומו יחד כל יצורי קדם ואחרית וישתקו לפניך, ורא֞ו עיניך כל הבריאה כלה מרגע היצירה הראשון עד האחרון, ומרום רקיע עד תהום ארעא, ואיך כל העולמות אחוזים ומשולבים זב״ז, ודרך מהלך הספירות וכל הכחות הנמצאים בהם, והכל תלויים בו יתב״ש, שהוא מהוה ומשפיע רוח חיים לכהו״א כמדתו יתב׳ מעת התחלת הבריאה עד תומה, והיתה עומדת לפניך חיה וקימה כמו שעמדה בשנים קדמוניות שעברו, וכמעמדה עכשו, וכאיכות עמידתה בעתיד עד סופה, את הכל הראה הקב״ה למשה, את כל אשר קרה וכל אשר יקרה, לכל הבריאה הנאצלת ממנו יתב׳. וז״ש: אני אעביר כל טובי—

פי׳: כל העולמות וכל הנעשה בהם בכל הזמנים—על פניך, וקראתי בשם ד׳ לפניך—פי׳: שתראה הורקת שפע החיות והקיום מאתי לכל הנבראים כי ע״ז יורה שם ה׳ ב״ה שהוא המהוה והמשפיע חיות וקיום לכל הנמצאים [ולשון: וקראתי, הוא כמו בהמשל הנ״ל: שאצוה, וכענין זה ברים מס׳ פסחים: ויקרא ה׳ לאור יום, קרייה רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא. וכמו: (ישעיה, מח.) קורא אני אליהם יעמדו יחדו, ועיין רד״ק שם.] כי אצוה למולא אותם כח ד׳ גדול, ותיות וקיום ותראה חיות כל הברואים בכל הזמנים: עבר, הוֶה, ועתיד. בהראותי אותך כל הספירות ממולאות בהכח החיוני בשיעור הנדרש להם להיותם בתכלית השלמות, וז״ש: וחנותי— ר״ל

שִׁבַּרְתָּ׃ ב וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר
וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי
וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר׃
ג וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ
אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן
וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר
הַהוּא׃ ד וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים
כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר
וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת
אֲבָנִים׃ ה וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן
וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם
יְהוָה׃ ו וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו

תְּבַרְתָּא׃ ב וֶהֱוֵי זְמִין לְצַפְרָא
וְתִסַּק בְּצַפְרָא לְטוּרָא דְסִינַי
וְתִתְעַתַּד קֳדָמַי תַּמָּן עַל־
רֵישׁ טוּרָא׃ ג וֶאֱנָשׁ לָא־
יִסַּק עִמָּךְ וְאַף־אֱנָשׁ לָא־
יִתְחֲזֵי בְּכָל־טוּרָא אַף־עָנָא
וְתוֹרֵי לָא־יִרְעוֹן לָקֳבֵל טוּרָא
הַהוּא׃ ד וּפְסַל תְּרֵין־לוּחֵי
אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאַקְדֵּם
מֹשֶׁה בְצַפְרָא וּסְלֵק לְטוּרָא
דְסִינַי כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָתֵהּ
וּנְסֵב בִּידֵהּ תְּרֵין לוּחֵי
אַבְנַיָּא׃ ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא
וְאִתְעַתַּד עִמֵּהּ תַּמָּן וּקְרָא
בִּשְׁמָא דַייָ׃ ו וְאַעְבַּר יְיָ
שְׁכִנְתֵּהּ עַל־אַפּוֹהִי וּקְרָא

תולדות אהרן. אשר שברת. שבת פז. יבמות סב. ב"ב יד: הצאן והבקר. ביצה ה. תענית כא: וישכם משה. שבת פו:

בעל הטורים

שהקב"ה נתעטף כשליח ציבור: (ג) וגם איש. ב'. דין ואידך וגם איש היה מתנבא לומר אפי' אם יהי' נביא לא יסמוך על נבואתו לעבור על הצווי:

רש"י

זה משה. אריסותו של הקב"ה אלו ישראל לכך נאמר פסל לך: (ב) נכון. מזומן: (ג) ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקהלות שלטה בהן עין רעה אין לך יפה מן הצניעות: (ה) ויקרא בשם ה'. מתרגמינן וקרא בשמא דה': (ו) ה' ה'. מדת רחמים היא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב: אל. אף

תורת גבריאל

ר"ל בעת הזאת בבואי להראותך, אמלא אותם במדת החנינה שלי, אעפ"י שאין צורך בזה עכשו, כי אם — את אשר אחון — לעתיד, בהגיע זמן חיותם וקיומם — ורחמתי — אתנהג גם עכשו במדת הרחמים שלי בשלימות — את אשר ארחם — לעתיד, כי כל העתיד להגלות ולהראות בהם בהגיע תור פעולותם, "אראה" אותך עכשו, הנה כזאת אעשה "" למענך, למלא רצונך באהבתי אותך, וזהו כוונתי באמרי: כל טובי, ואחרי הפסקה קטנה "הוסיף — ויאמר לא תוכל גו' — ר"ל: שלא תחשוב כי במאמר: כל טובי נכלל גם ראיית עצמותי, כי זה דבר שאי אפשר לאדם לראות, כלומר: לראות ולהכיר לדעת מה שהוא רואה, היינו להבחין ולהבין עצמותי, כי מלבד שלא יראני האדם — כי גם אם יראה, לא ידע מה שהוא רואה, הנה עוד מסוכן הוא להיות נפגע וניזוק בהסתכלו

לראות

וַיִּקְרָא יְהוָה ׀ יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן
אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃
ז נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא
עָוֺן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה
פֹּקֵד ׀ עֲוֺן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־
בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־
רִבֵּעִים׃ ח וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד

אונקלוס

יְיָ יְיָ אֱלָהָא רַחֲמָנָא וְחַנָּנָא
מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד
טַבְוָן וּקְשׁוֹט׃ ז נָטַר טֵיבוּ
לְאַלְפֵי דָרִין שָׁבֵק לַעֲוָיָן
וְלִמְרוֹד וּלְחוֹבִין סָלַח
לִדְתַיְבִין לְאוֹרָיְתֵהּ וּלְדְלָא
תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי
אֲבָהָן עַל־בְּנִין וְעַל־בְּנֵי בְנִין
מְרָדִין עַל־דָּר תְּלִיתָי וְעַל־
דָּר רְבִיעָי׃ ח וְאוֹחִי מֹשֶׁה

תולדות אהרן. ה׳ ה׳. ר״ה יז: אל רחום. שם: ארך אפים. עירובין כב. ב״ק נ. סנהדרין קיא: ורב חסד. ר״ת יז: נשא עון. יומא לו: ונקה. שבועות לט. יומא פו: וימהר משה. סנהדרין קיא:

רש״י

זו מדת רחמים וכן הוא אומר (תהלים כב) אלי אלי למה עזבתני ואין לומר למדת הדין למה עזבתני כך מצאתי במכילתא: ארך אפים. מאריך אפו ואינו ממהר ליפרע שמא יעשה תשובה: ורב חסד. לצריכים חסד שאין להם זכיות כל כך (ר״ה יז): ואמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו: (ז) נצר חסד. שהאדם עושה לפניו: לאלפים. לשני אלפים דורות. עונות. אלו הזדונות. פשעים. אלו המרדים שאדם עושה להכעיס: ונקה לא ינקה. לפי פשוטו משמע שאינו מוותר על העון לגמרי אלא נפרע ממנו מעט מעט. ור״ד מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינן שבים (יומא פו): פקד עון אבות על בנים. כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם שכבר פירש במקרא אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רביעי נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורעניות אחת לחמש מאות שבמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים: (ח) וימהר משה. כשראה משה שכינה עוברת ושמע קול הקריאה

תורת גבריאל

לראות ולהבין במה שאין בכח עיני בשר לראותו, [וכמאחז״ל (חגיגה, יד:) ארבעה נכנסו לפרדס, בן עזאי הציץ ומת וכו׳.] וז״ש: לא תוכל לראות—שאי אפשר לך לראות, וזה משני טעמים: א) כי לא יראני האדם—ר״ל: כי גם בראותו אין ראייתו חשובה ראייה, כי אינו מבחין מה שהוא רואה. ב) וחי, פי׳: כי לא יוכל להתקיים להיות נשאר חי, ומלת לא משמשת לשתים: לא יראה, וגם לא ישאר חי, והוא ביאור נכון בלשון הכתובים האלה:

וימהר משה ויקוד ארצה וגו׳ וכתב רבינו בחיי וז״ל: וע״ד המדרש מה ראה, רחב״ג אומר ארך אפים ראה כו׳ כן דרשו במדרש תהלים, עיי״ש—והנראה לפרש בזה כי הנה הרה

למרע״ה למאוד, על אומרו יתב׳: ועתה הניחה לי—ויחר אפי—בהם ואכלם, כי חרון אפו של הקב״ה—הנה כרגע ח״ו יכלו ויאבדו, וע״כ בקש רחמים מלפניו שיסיר לכה״פ חרון אפו מהם וכמש״א: למה ד׳ יחרה אפך בעמך וגו׳, [וכידוע מאמרז״ל (ע״ז, ד.) כי בישראל חמה אין לו, וכמש״כ: רק אתכם ידעתי וגו׳, ע״כ אפקוד עליכם את כל עונותיכם להפרע מהם מעט מעט כמדתו להיות ארך אפים וכמק״א הארכתי בזה הרבה.] וכנראה כי בקשתו זו נתקבלה מאתו יתב׳ [וכמש״א דהע״ה (תהלים, קו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב—המ ת ו—מהשחית] ואמר לו הש״ת וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם לשון פקידה יורה על פרעון החוב מעט
מעט

אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ ט וַיֹּאמֶר אִם־
נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי
יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־
קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ
וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ ששי
י וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית
נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת
אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ
וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־
אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה
כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה
עִמָּךְ׃ יא שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ
מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית

וּכְרַע עַל־אַרְעָא וּסְגִיד׃
ט וַאֲמַר אִם־כְּעַן אַשְׁכַּחִית
רַחֲמִין קֳדָמָךְ יְיָ תְּהַךְ־כְּעַן
שְׁכִנְתָּא דַייָ בֵּינָנָא אֲרֵי עַם־
קְשֵׁי־קְדַל הוּא וְתִשְׁבּוֹק
לְחוֹבָנָא וּלְחַטָּאנָא וְתַחְסְנִנָּנָא׃
י וַאֲמַר הָא אֲנָא גָּזַר קְיָם
קֳדָם כָּל־עַמָּךְ אַעְבֵּד פְּרִישָׁן
דִּי לָא־אִתְבְּרִיאוּ בְכָל־אַרְעָא
וּבְכָל־עַמְמַיָּא וְיֶחֱזֵי כָל־עַמָּא
דִּי־אַתְּ בֵּינֵיהוֹן יָת־עוֹבָדָא
דַייָ אֲרֵי דְחִיל הוּא דִּי אֲנָא
עָבֵד עִמָּךְ׃ יא טַר־לָךְ יָת דִּי
אֲנָא מְפַקֵּד לָךְ יוֹמָא דֵין הָא־
אֲנָא מְתָרֵךְ מִן־קֳדָמָךְ יָת־
אֱמוֹרָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי
וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי׃
יב אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא־תִגְזַר

תולדות אהרן. הנה אנכי. ר"ה יז: וראה כל העם. עקידת שער יב:

רש"י

מיד וישתחו: (ט) ילך נא ה' בקרבנו. כמו שהבטחת מאחר שאתה נושא עון ואם עם קשה עורף הוא ויאמרו כך ואמרת על זאת (שמות לג) פן אכלך בדרך אתה תסלח לעונינו וגו' יש כי במקום אם: ונחלתנו. ותתננו לך לנחלה (ס"א שתתן לנו נחלה) מיוחדת זו היא בקשת ונפלינו אני ועמך שלא תשרה שכינתך על עובדי כוכבים: (י) כרת ברית. על זאת: אעשה נפלאות. ל' ונפלינו שתהיו מובדלים בזו מכל עובדי כוכבים שלא תשרה שכינתי עליהם: (יא) את האמרי וגו'. ו' אומות יש כאן

תורת גבריאל

מעט—וע"כ כאשר ראה הש"ת לפני משה את י"ג מדותיו ובהם מדת ארך אפים וגו', לא המתין משה על סיום דבריו אלא תיכף כאשר ראה מדת ארך אפים נפל על אפיו ארצה וישתחו, לסימן תודה כי השיג את מטרתו הנחוצה כעת, ודו"ק:

שמר לך את אשר אנכי מצוך היום וגו', לשון היום הנאמר פה צריך ביאור, ובפרט אחרי שכבר הזהיר הכ'

לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא
עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ׃
יג כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־
מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו
תִּכְרֹתוּן׃ יד כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה
לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ
אֵל קַנָּא הוּא׃ טו פֶּן־תִּכְרֹת
בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ׀ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם
וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ׃
טז וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ
בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־
בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן׃ יז אֱלֹהֵי
מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ׃ יח אֶת־

קְיָם לְיָתֵב אַרְעָא דִּי אַתְּ
עָלֵל עֲלַהּ דִּלְמָא יְהֵי
לְתַקְלָא בֵּינָךְ׃ יג אֲרֵי יָת
אֱגוֹרֵיהוֹן תְּתָרְעוּן וְיָת
קָמָתְהוֹן תְּתַבְּרוּן וְיָת
אֲשֵׁרֵיהוֹן תְּקַצְּצוּן׃ יד אֲרֵי
לָא תִסְגּוֹד לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא
אֲרֵי יְיָ קַנָּא שְׁמֵהּ אֵל קַנָּא
הוּא׃ טו דִּלְמָא תִגְזַר קְיָם
לְיָתֵב אַרְעָא וְיִטְעוֹן בָּתַר
טַעֲוָתְהוֹן וְיִדְבְּחוּן לְטַעֲוָתְהוֹן
וְיִקְרוֹן לָךְ וְתֵיכוֹל מִדִּבְחֵיהוֹן׃
טז וְתִסַּב מִבְּנָתְהוֹן לִבְנָךְ
וְיִטְעֲיָן בְּנָתְהוֹן בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן
וְיַטְעֲיָן יָת בְּנָךְ בָּתַר
טַעֲוָתְהוֹן׃ יז דַּחֲלָן דְּמַתְּכָא
לָא תַעְבֵּד לָךְ׃ יח יָת חַגָּא
דְּפַטִּירַיָּא תִּטַּר שִׁבְעָה יוֹמִין

תולדות אהרן. כי לא תשתחוה. גיטין נז. סנהדרין סג. הוריות ד. חולין סב: וקרא לך. ע"ז ח: אלהי מסכה. פסחים קיח. סכות בג:

רש"י

כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם: (יג) אשריו. הוא אילן שעובדים אותו: (יד) קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוותר וזהו כל לשון קנאה אוחז בנצחונו ופורע מעוזביו: (טו) ואכלת מזבחו. כסבור אתה שאין עונש באכילתו ואני מעלה עליך כמודה בעבודתו שמתוך כך אתה בא ולוקח מבנותיו לבניך (ע"ז ה): (יח) חדש האביב. חדש הביכור שהתבואה

בעל הטורים

(טו) פן תכרות ברית ליושב הארץ. ליושב מלא וי"ו דששה היו שמזהיר עליהם שגרגשי עמד ופנה: (טז) והזנו את בניך אחרי אלהיהן. וסמיך ליה אלהי מסכה רמז שעשו כמין זכרות מפללת לע"ג וגם עשו כמין זכרות לצלמי ע"א כדכתיב ותזני בם: (יח) סמך את חג

תורת גבריאל

הכ' כ"פ מקודם על איסור ע"ז — וכפ' (משפטים כ"ג) לא תשתחוה לאלהיהם וגו', כי הרס תהרסם ושבר תשבר את מצבתיהם, וצל"פ עפ"י דרז"ל (ע"ז, נג) ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה ובא עכו"ם והשתחוה לה אסרה, ויליף לה מהא דאמר רחמנא: ואשריהם תשרפון באש, מכדי א"י מוחזקת הוא מאבותינו, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכו', אלא מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בעכו"ם וכי אתו עכו"ם ופלחו שליחותייהו דישראל עבדו כו', עיי"ש — נמצא דע"י האזהרות שהיו מקודם עשיית העגל, עדיין לא נאסרו אז האשרות, דלא מצו העכו"ם לאסור דבר שאינו שלהם, ע"כ לא נצטוו אז ישראל לאבד האשירות — אבל כעת אחרי שעבדו ישראל להעגל, וגלו דעתייהו דניחא להו ויוכלו העכו"ם מעתה לאסור האשירות ע"כ

חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃ יט כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃ כ וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ כא שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת׃

תֵּיכוּל פַּטִּירָא כְּמָא דִי פַקֵּדְתָּךְ לִזְמַן יַרְחָא דְאַבִּיבָא אֲרֵי בְּיַרְחָא דַאֲבִיבָא נְפַקְתָּא מִמִּצְרָיִם׃ יט כָּל־פָּתַח וַלְדָּא דִילִי וְכָל־בְּעִירָךְ דִּכְרִין תַּקְדֵּשׁ בְּכוֹר תּוֹר וְאִימָּר׃ כ וּבוּכְרָא דַחֲמָרָא תִּפְרוֹק בְּאִימְּרָא וְאִם־לָא תִפְרוֹק וְתַנְקְפֵהּ כָּל בּוּכְרָא דִבְנָךְ תִּפְרוֹק וְלָא־יִתַּחֲזוֹן קֳדָמַי רֵיקָנִין׃ כא שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ בִּזְרוֹעָא וּבַחֲצָדָא תְּנוּחַ׃

תולדות אהרן. את חג. פסחים קיח. סוכה כג: וכל מקנך. בכורות נו: ופטר חמור. בכורות ה: י: כל בכור. קדושין כט. בכורות נא: ולא יראו פני. קדושין כט. בכורות נא: ריקם. קדושין יז: בחריש. שבת ע. ר"ה ט. מועד קטן ג. מכות ח. הוריות ד:

בעל הטורים

המצות ואלהי מסכה לומר שע"ז אסורה בהנאה כחמץ בפסח: (כ) ולא יראו פני ריקם. וסמיך ליה ששת ימים לומר דאין נדרים ונדבות קרבים ביו"ט:

רש"י

מתבכרת בבישולה: (יט) כל פטר רחם לי. באדם: וכל מקנך תזכר וגו'. וכל מקנך אשר תזכר בפטר שור ושה אשר יפטור זכר את רחמה: פטר. ל' פתיחה וכן (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון. תי"ו של תזכר לשון נקבה היא מוסב על היולדת: (כ) ופטר חמור. ולא שאר בהמה טמאה: תפדה בשה. נותן שה לכהן והוא חולין ביד כהן ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים: וערפתו. עורפו בקופיץ הוא הפסיד ממון כהן לפיכך יופסד ממונו: כל בכור בניך תפדה. חמשת סלעים פדיונו קצוב שנאמר (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה: ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של מקרא דבר בפני עצמו הוא ואינו מוסב על הבכור שאין במצות בכור ראיית פנים אלא אזהרה אחרת היא וכשתעלו לרגל לראות לא יראו פני ריקם מצוה עליכם להביא עולת ראיית פנים ולפי מדרש ברייתא מקרא יתר הוא ומופנה לגזרה שוה ללמד על הענקתו של עבד עברי שהוא חמשה סלעים מכל מין ומין כפדיון בכור במסכת קדושין (דף יז): (כא) בחריש ובקציר תשבת. למה נזכר חריש וקציר יש מרבותינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ללמדך שמוסיפין מחול על הקדש (ר"ה ט) וכך משמעו ששת ימים תעבוד

תורת גבריאל

ע"כ אה"כ: שמר לך את אשר אנכי מצוך היום וגו', השמר לך פן תכרות ברית ליושב הארץ וגו', כי את מזבחותם תתוצון וגו', וגם—את אשריו תכרתון וק"ל. וכמדומה ששמעתי זאת מהתורני המופלג וי"א ר' ישעיה סופר ש"ס, מהורדנא:

ויקהל

כב וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ
בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף
תְּקוּפַת הַשָּׁנָה׃ כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־
פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
כד כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ
וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד
אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת
אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃ כה לֹא־תִשְׁחַט
עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין
לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח׃ כו רֵאשִׁית

אונקלוס

כב וְחַגָּא דְשָׁבוּעַיָּא תַּעְבֵּד
לָךְ בִּכּוּרֵי חֲצַד חִטִּין וְחַגָּא
דִכְנָשָׁא בְּמִפְּקָא דְשַׁתָּא׃
כג תְּלָת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתַחֲזוּן
כָּל־דְּכוּרָךְ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא
יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃ כד אֲרֵי־
אֲתָרֵךְ עַמְמִין מִן־קֳדָמָךְ
וְאַפְתֵּי יָת־תְּחוּמָךְ וְלָא־יַחְמֵד
אֱנָשׁ יָת־אַרְעָךְ בְּמִסְּקָךְ
לְאִתַּחֲזָאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ
תְּלָת זִמְנִין בְּשַׁתָּא׃ כה לָא־
תִכּוֹס עַל־חֲמִיעַ דַּם־פִּסְחִי
וְלָא־יְבִיתוּן לְצַפְרָא בַּר
מִמַּדְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא
דְפִסְחָא׃ כו רֵישׁ בִּכּוּרֵי

תולדות אהרן. וחג שבעת. מנחות פד: וחג האסיף. סנהדרין יג: יראה. חגיגה ד: כל זכורך. קדושין לד: את פני האדן. חגיגה ד: ולא יחמד. פסחים ח: לא תשחט. פסחים ה: זבחי. שם סד: ולא ילין. שם נט:

רש"י

וביום השביעי תשבות ועבודת ו' הימים שהתרתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור ואין צ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר (ויקרא כה) שדך לא תזרע וגו' וי"א שאינו מדבר אלא בשבת וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת: (כב) בכורי קציר חטים. שאתה מביא בו שתי הלחם מן החטים (מנחות פד): בכורי. שהיא מנחה ראשונה הבאה מן החדש של חטים למקדש כי מנחת העומר הבאה בפסח מן השעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית. אסיפה זו ל' הכנסה לבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך: תקופת השנה. שהוא בחזרת השנה בתחלת השנה הבאה: תקופת. ל' מסיבה והקפה: (כג) כל זכורך. כל הזכרים שבך הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו ויש מהם שלש פעמים וארבע לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם ועל מנין עשה שבהם: (כד) אוריש. כתרגומו אתרך וכן (דברים ב) ויורש את האמורי ל' גירושין: והרחבתי את גבלך. ואתה רחוק מבית הבחירה ואינך יכול לראות לפני תמיד לכך אני קובע לך שלש רגלים הללו: (כה) לא תשחט וגו'. לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים אזהרה לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה (פסחים סג): ולא ילין. כתרגומו אין לינה מועלת בראש המזבח ואין לינה אלא בעמוד השחר: זבח חג הפסח. אמוריו. ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואברים: (כו) ראשית בכורי אדמתך. משבעת המינין האמורים בשבח ארצך

בעל הטורים

(כה) חמץ דם זבחי. בגי' מחלי היום:

בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי
בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ שביעי
כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־
לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־
פִּי ׀ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ
בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃ כח וַיְהִי־
שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם
וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל
וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־
הַלֻּחֹת אֵת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת
הַדְּבָרִים׃ כט וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה
מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת
בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר
וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר

אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דַּייָ אֱלָהָךְ לָא־תֵיכְלוּן בְּשַׂר
בַּחֲלָב׃ כז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
כְּתַב־לָךְ יָת־פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין
אֲרֵי עַל־מֵימַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין
גְּזָרִית עִמָּךְ קְיָם עִם־יִשְׂרָאֵל׃
כח וַהֲוָה תַמָּן קֳדָם־יְיָ
אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין
לֵילָוָן לַחְמָא לָא אֲכַל וּמַיָּא
לָא שְׁתִי וּכְתַב עַל־לוּחַיָּא
יָת פִּתְגָּמֵי קְיָמָא עַשְׂרָא
פִּתְגָּמִין׃ כט וַהֲוָה כַּד נְחַת
מֹשֶׁה מִטּוּרָא דְסִינַי וּתְרֵין
לוּחֵי סַהֲדוּתָא בִּידָא דְמֹשֶׁה
בְּמֶחֱתֵהּ מִן־טוּרָא וּמֹשֶׁה
לָא־יְדַע אֲרֵי סְגִי זִיו יְקָרָא
דְּאַפּוֹהִי בְּמַלָּלוּתֵהּ עִמֵּהּ׃

תולדות אהרן. כתב לך. נדרים לח. גיטין ס. תמורה יד: כי על פי. נדרים לב. גיטין ס. תמורה יד: ויהי שם עם. סוכה ה: ומשה לא ידע. שבת י:

בעל הטורים

(כז) כי על פי הדברים האלה. וסמיך ויהי שם עם ה' ארבעים יום לומר בשביל דברים שבעל פה ישב שם מ' יום: כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית. אלו דברים שבעל פה ע"כ בקהלת כתיב וכתוב יושר דברי אמת ר"ת ברית וסמיך ליה דברי חכמים: פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ר"ת בגי' התלמוד: (כט) כי קרן עור פניו. וזכה לקירון פניו משכותי כפי עליך. וי"א מכתיבת הלוחות זכה לקירון. וקרנים מידו לו ושם חביון עוזו ר"ת מלות:

רש"י

(דברים ח) ארץ חטה ושעורה וגפן וגו' ודבש הוא דבש תמרים: לא תבשל גדי. אזהרה לבשר וחלב ושלשה פעמים כתוב בתורה אחד לאכילה ואחד להנאה ואחד לאיסור בישול (חולין קטו): גדי. כל ולד רך במשמע ואף עגל וכבש ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים למדת שגדי סתם כל יונקים במשמע: בחלב אמו. פרט לעוף שאין לו חלב אם שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים: (כז) את הדברים האלה. ואין אתה רשאי לכתוב תורה שבעל פה: (כט) ויהי ברדת משה. כשהביא לוחות אחרונות ביום הכפורים: כי קרן. לשון קרנים שהאור מבהיק ובולט כמין קרן ומהיכן זכה משה לקרני ההוד רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנא' (שמות לג)

ושכותי

פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃ ל וַיַּרְא אַהֲרֹן
וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה
קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת
אֵלָיו׃ לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה
וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים
בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃
לב וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃ מפטיר
לג וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן
עַל־פָּנָיו מַסְוֶה׃ לד וּבְבֹא מֹשֶׁה
לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר
אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה׃

ל וַחֲזָא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יָת־מֹשֶׁה וְהָא סְגִי זִיו יְקָרָא
דְאַפּוֹהִי וּדְחִילוּ מִלְּאִתְקְרָבָא
לְוָתֵהּ׃ לא וּקְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה
וְתָבוּ לְוָתֵהּ אַהֲרֹן וְכָל־
רַבְרְבַיָּא בִּכְנִשְׁתָּא וּמַלֵּיל
מֹשֶׁה עִמְּהוֹן׃ לב וּבָתַר־כֵּן
אִתְקְרִיבוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּפַקֵּדִנּוּן יָת כָּל־דִּי מַלֵּיל יְיָ
עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינָי׃ לג וְשֵׁיצִי
מֹשֶׁה מִלְּמַלָּלָא עִמְּהוֹן וִיהַב
עַל־אַפּוֹהִי בֵּית אַפֵּי׃ לד וְכַד
עָלֵיל מֹשֶׁה לִקְדָם יְיָ לְמַלָּלָא
עִמֵּהּ אַעְדֵּי יָת־בֵּית אַפּוֹהִי
עַד־מִפְּקֵהּ וְנָפֵק וּמְמַלֵּיל עִם־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי מִתְפַּקַּד׃

תולדות אהרן. ויראו מגשת. ברכות ז:

רש"י

ושכותי כפי: (ל) ויראו מגשת אליו. בא וראה כמה גדול כחה של עבירה שעד שלא פשטו ידיהם בעבירה מהו אומר (שמות כד) ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל ולא יראים ולא מזדעזעים ומשעשו את העגל אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים: (לא) הנשאים בעדה. כמו נשיאי העדה: וידבר משה אלהם. שליחותו של מקום ולשון הווה הוא כל הענין הזה: (לב) ואחרי כן נגשו. אחר שלמד לזקנים חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן כילד סדר המשנה משה היה לומד מפי הגבורה נכנס אהרן שנה לו משה פרקו נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה נכנסו בניו שנה להם משה פרקם נסתלקו הם וישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן וכו' נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם נסתלקו זקנים ישבו לצדדין נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם נמצא ביד כל העם א' ביד הזקנים ב' ביד בני אהרן שלשה ביד אהרן ארבעה וכו' כדאיתא (בעירובין נד): (לג) ויתן על פניו מסוה. כתרגומו בית אפי. לשון ארמי הוא בגמרא (כתובות סב) כוי לבא ועוד בכתובות הוה קא מסוה לאפה לשון הבטה היה מסתכל בה אף כאן מסוה בגד הניתן כנגד הפרצוף ובית העינים ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם היה נותן המסוה כנגדן ונוטלו בשעה שהיה מדבר עם ישראל ובשעה שהמקום נדבר עמו עד לאתו ובלאתו יצא בלא מסוה: (לד) ודבר אל בני ישראל. וראו

לה וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ׃

לה וַחֲזוֹ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יָת־אַפֵּי מֹשֶׁה אֲרֵי סְגֵי זִיו יְקָרָא דְאַפֵּי מֹשֶׁה וַאֲתֵיב מֹשֶׁה יָת־בֵּית אַפֵּי עַד־דְּעָלֵל לְמַלָּלָא עִמֵּהּ׃

קל"ט. חננא"ל סי'. ומפטירין ויהי ימים רבים במלכים א' סימן י"ח

רש"י

קרני ההוד בפניו. וכשהוא מסתלק מהם: (לה) והשיב משה את המסוה על פניו עד באו לדבר אתו. וכשבא לדבר אתו נוטלו מעל פניו: חסלת פרשת כי תשא

סדר ויקהל

ס לה א וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם

א וְאַכְנֵשׁ מֹשֶׁה יָת־כָּל־כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי

הולדות אהרן. ויקהל משה. שבת ע. מגילה ל:

בעל הטורים

(א) ויקהל. כתיב לעיל כי קרן עור פניו וסמך לו פ' שבת לומר שאינו דומה קירון פנים של שבת לשאר

רש"י

(א) ויקהל משה. למחרת יוה"כ כשירד מן ההר והוא ל' הפעיל שאינו אוסף אנשים בידים אלא הן נאספים על פי דבורו ותרגומו

תורת גבריאל

ויקהל משה את כל עדת בנ"י ויאמר אליהם, אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם, ששת ימים תעשה מלאכה וגו', כל העושה בו מלאכה יומת וגו', ובפרש"י ז"ל ע"פ ששת ימים: הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה את השבת ע"כ, כנראה שבא ליישב בזה שתי קושיות: א) פתח בצווי של עשיה, וכמש"כ אשר צוה ד' לעשות אותם, ואמר אח"כ אזהרה על השבת מבלי לעשות מלאכה בו, ב) למה פתח בפרשה זו בלשון ויקהל, וכמו שהקשו חז"ל במדרש אבכיר, וז"ל: מתחילת התורה אין בה פרשה שנאמרה בהקהל אלא זאת, אמר לו הקב"ה למשה: עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ולכנוס לבהמד"ר ללמוד ולהורות לבנ"י ד"ת איסור והיתר כדי שיהיה שמי הגדול מתקלס בין בנ"י כו', עיי"ש, ע"כ פרש"י דבאמת הקהיל משה את כל עדת בנ"י לזרזם למלאכת המשכן, וכאשר נקהלו כולם ובאו אליו, שאלו אותו ע"ז: מה היום מיומים שחרדת אלינו את כל החרדה הזאת לאסוף אסיפה רבה? ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם והוא מלאכת המשכן, והרבה לבאר להם גודל הענין הזה ותועלתו הנכבדה והנעלה למאוד, ויען כי דרוש לזה הוצאה גדולה, ע"כ נחוץ לקרוא ע"ז אסיפה רבה מכל עדת בנ"י—ושמא תאמרו כיון שהמלאכה הזאת כל כך גדולה וקדושה היא, תוכלו לעשותה אף בשבת, ע"כ הנני אומר לכם, לא כן הוא, רק ששת ימים תעשה מלאכה,—היא, וביום השביעי וגו',

כו

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם: ב שֵׁשֶׁת יָמִים

יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִלֵּין פִּתְגָּמַיָּא דִּי־פַקֵּיד יְיָ לְמֶעְבַּד יָתְהוֹן: ב שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבֵד

תולדות אהרן. אלה הדברים שבת ע עז : ימים תב ע :

רש"י

והכנים: (ב) ששת ימים. הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת: *)

בעל הטורים

ימים. ולאחר ויקהל לפי שבת לומר פ' שבת רמז בשבתות וימים טובים נקהלים לשמוע הדרשה: אלה הדברים. דרשו מכאן ל"ט מלאכות לשבת כמנין אלה ודברים משמע שנים וה' דהדברים לרבות אחד הרי ל"ט ואפילו דבכמה מקומות כתיב אלה הדברים ולא דרשינן ליה שאני הכא דכתיב במלאכת המשכן זה הדבר ושני הכא לכתוב אלה הדברים לדרשה: לעשת. אותיות ל' תשע ותשר וי"ו גומר ל"ט מלאכות נעשה אותם כו' ימים לא בשבת וכן אשר ברא אלהים לעשות הכתוב בויכולו תמצא שביות ובריאות ומלאכות והוויות והוצאות והבדלות כולם ל"ט לו' ל"ט מלאכות הן חוץ מתולדותיהם וכן תמצא מויקהל עד לא תבערו וגו' ביום השבת ל"ט תיבות חוץ ממלת השבת: הזכיר לא תבערו לפי שצריך הבערת אש למלאכת המשכן לבשל סממנים ולצבוע ולצרף כסף ונחושת וזהב: (ב) שבת. בגי' הרכמים חבר אחת:

תורת גבריאל

כל העושה בו יומת וגו', ואחרי אזהרה נדבותיהם אל צורך המלאכה של המשכן זו שב אל הראשון לבאר להם השבת וק"ל:

ולפי

נחל גבים. כפי' רש"י ד"ה ששת ימים הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה את השבת. וברש"י (חגיגה י:) ד"ה מלאכת מחשבת [אסרה תורה] כו', וזהו רמז מועט, דאילו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא, אלא במשכן הוא דכתיב (בפ' זו, לה, פסוק לג.) ולפי שסמוך בפ' ויקהל פרשת שבת לפרשת המשכן אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת ע"כ,—ולא אמנע להביא בזה מש"כ להרב הג' החו"ב כ"ש מו"ה ר' שלמה סאדאווסקי נ"י (הרב דאלבאני נ"י סטייט), ע"ד מה שהקשה כת"ר על דברי הלח"מ (בפ"א מה' שבת ה"ה) שהקשה על הרמב"ם שכתב נתכוין להתוך את התלוש וחתך את המחובר אינו חייב כלום וכו', שהיה צריך לכתוב בלשון: פטור אבל אסור, ככל פטורי דשבת אפי' בנתכוין להגביה את התלוש, ומכש"כ בנתכוין לחתוך את התלוש כו' עיי"ש, וכת"ר תמה ע"ז, מאי אבל אסור שייך בזה, הא כוונתו היה לחתיכה דהתירא, וע"כ שייך יותר לומר בלשון: אינו חייב כלום, ר"ל בדיעבד שחתך בלא מתכוין את המחובר פטור מקרבן כרבא עכ"ל. ואם כי בהשקפה ראשונה היה נ"ל כדעת כת"ר, אכן שבתי וראיתי כי בזה לא יתורץ קושית הלח"מ דהא מ"מ איתמר בגמ' (שבת, עב.) נתכוין להגביה את התלוש כו' פטור, לחתוך את התלוש וכו', אביי אמר חייב ורבא אמר פטור כו' עיי"ש. וליכנא דפטור משמע אבל אסור עיי"ש בלח"מ. יע"כ נ"ל לפרש לבין הרמב"ם דיודאי מודה הרמב"ם במתעסק בזה בין נתכוין להגביה את התלוש, ובין נתכוין להתוך את התלוש וחתך את המחובר, דקיי"ל דפטור, עכ"ז איסור עבירה יש בידו דאבעי ליה לעיוני אם הוא מחובר, או מחובר סמוך לו, או לא, [וכמו דאמרינן בשאר מצות (פסחים, עב.) דהו"ל לעיולי עיי"ש. וכיו"ב אמרינן (יבמות, נה:) איבעי לה לאקרויי לגיסא] וזהו כוונת לשון הגמ' דאמרו בזה פטור—אבל אסור, ומחויב הוא להיות נזהר על להבא בזה, ומ"מ שפיר דקדק הרמב"ם בזה וכתב הלשון: אינו חייב כלום, בזה כוונה אחרת עפ"י הקדמתו בריש פ"א ה"ג: שבכ"מ שנאמר שהעושה דבר זה הוא פטור, ה"ז פטור מן הכרת ומן הסקילה ומן הקרבן, אבל אסור כו', ואיסורו מדברי סופרים, והעושה אותו בזדון מכין אותו מכות מרדות כו'. ושם ה"ד כ': וכ"מ שנאמר אינו חייב כלום, או פטור מכלום, אין מכין אותו כלל, עיי"ש—והרי זה כמבואר דכוונתו להוציא את הדין הזה בנתכוין להתוך את התלוש כו'. מכלל שני הדינים הקודמים שכתב בהם לשון: פטור שהכוונה בהם דעכ"ז בעושה בזדון מכין אותו מכת מרדות, אבל בדין זה אינו חייב כלום אפי' מכת מרדות, דהא להתירא היה מכוון, אבל מודה הוא דעבירה יש בידו—ורמז זאת בסוף הי"א בזה הפרק שכ': וכל העושה מלאכה כמתעסק ולא נתכוין להפטור עכ"ל. וכוונתו אבל איסורא מיהא עביד כמה שלא היה נזהר, ע"כ:

תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן
לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה
יוּמָת׃ ג לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל
מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ פ
ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ ה קְחוּ
מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל

עֲבִדְתָּא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
יְהֵי לְכוֹן קוּדְשָׁא שַׁבָּא
שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ כָּל־דְּיַעְבֵּד
בֵּהּ עֲבִדְתָּא יִתְקְטֵל׃ ג לָא־
תְבַעֲרוּן אֶשָּׁתָא בְּכֹל
מוֹתְבָנֵיכוֹן בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃
ד וַאֲמַר מֹשֶׁה לְכָל־כְּנִשְׁתָּא
דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דֵּין
פִּתְגָּמָא דִּי־פַקֵּיד יְיָ לְמֵימַר׃
ה סַבוּ מִנְּכוֹן אַפְרָשׁוּתָא
קֳדָם יְיָ כֹּל דְּיִתְרְעֵי לִבֵּהּ

תולדות אהרן. שבת שבתון. שבת בד: לא תבערו. שבת ב ע. יבמות ז ו. סנהדרין לה:

בעל הטורים

(ג) לא תבערו אש. אמר הקב"ה אור שלי פי' של גיהנם בוערת בשבילכם גם אור שלכם יהא בוערת: השבת ויאמר. ר"ת וס"ת תורה בעיקר התורה בשבת כשאדם פנוי מעסקיו: (ה) יביאה את תרומת ה'. הי"ל לומר יביא אלא בשביג

רש"י

(ג) לא תבערו אש. (סנהדרין לה. יבמות ו) יש מרבותינו אומרים הבערה ללאו יצאת וי"א לחלק יצאת: (ד) זה הדבר אשר צוה ה'. לי לאמר לכם: (ה) נדיב לבו. על שם שלבו נדבו קרוי נדיב לב כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוואתם:

תורת גבריאל

ולפי דעת המדרש הנ"ל יש לפרש באופן אחר שהקהיל אותם ללמוד עמהם רק הלכות שבת, וכאשר נשאל מהם מה יום מיומים להקהיל את כל עדת בנ"י, ע"ז אמר להם, כי לא מלבי עשיתי זאת, כי כן צויתי מפי ד' לעשות קהלות ולדרוש לפניהם הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים כו' וזהו שאמר להם, אלה הדברים אשר הקהלתי את כל עדת בנ"י, הוא אשר צוה לי ד' לעשות אותם וק"ל [ובדרך כלל יורה לנו פרשה זו חביבותינו לפני המקום ב"ה, כי רבה היא, שאעפ"י שחטאנו ועוינו לפניו ית' בעשית העגל, עכ"ז לא סר מלחבב אותנו, וצוה עלינו לעשות משכן לפניו, ולהשרות את שכינתו בתוכו, ולפיכך הקדים לזה שמירת שבת, כי זכות שמירת השבת היא שעמדה לנו אז, וכמשאז"ל (שבת קיח) כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו וכו', וכמק"א יבואר בזה באריכות ואכ"מ]:

קחו מאתכם תרומה לד', כל נדיב לבו יביאה וגו', ביאור הכתוב הזה (כבר כתבתי בזה ג"כ בפ' תרומה) וגם הכתוב שבפרשה השניה כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא וגו', הביאו בנ"י נדבה לד', אשר הוא אך למותר, כי בוודאי כל מי שירצה להביא, הביא! ע"כ נל"פ כי נאמרו יתב' היה שיקחו כל עדת בנ"י חלק בהמצוה הזאת, כמש"כ: ויאמר משה אל כל עדת בנ"י לאמר, בין לעשירים, ובין לעניים, כי הנה העשיר בוודאי יכול לתת נדבתו תומ"י, כי כל יקר נמצא אתו ברשותו ובידו, וגם העני אף כי לפי שעה אין בידו, עכ"ז יוכל לרשום שמו ונדבת לבו בין המתנדבים, וישלם נדבתו אח"כ כדרך הנודרים, ואעפ"י שאין מהראוי לנדור, וכמש"כ

יַיְתֵי יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ נְדִ֣יב לִבּ֔וֹ יְבִיאֶ֕הָ אֵ֖ת תְּרוּמַ֣ת
דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃ יְהוָ֑ה זָהָ֥ב וָכֶ֖סֶף וּנְחֹֽשֶׁת׃
ו וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע ו וּתְכֵ֧לֶת וְאַרְגָּמָ֛ן וְתוֹלַ֥עַת שָׁנִ֖י

תולדות אהרן. כל נדיב לבו. חגיגה י. שבועות כו:

בעל הטורים

במדבר בנדבת המשכן במתנדבים תכשיטי זהב וכסף כלי הנשים אמרי יביאה פי' שלא יביא משל תכשיטי אשה אלא מרצונה: לבו יביאה. בגי' לב הוא והיא:

תורת גבריאל

וכמש"כ: טוב אשר לא תדור וגו', אמנם מצינו לרז"ל (נדרים ח.) שלדבר מצוה מותר, וכמו שאמר דוד, נשבעתי—ועזרני ד' — ואקימה—מטעם כי לא היתה שבועת הרשות כי אם—לשמור משפטי צדק, וכמש"כ בפ' מטות: זה הדבר אשר צוה ד' [אף כי אמרתי לך במק"א וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא, עכ"ז] איש כי ידור נדר לד',—לשם ד'.—או השבע שבועה—למיגדר מילתא מן העבירה— וזהו: לאסור איסר על נפשו—בשביל נפשו—יהיה בטוח כי—לא יחל דברו—רק בוודאי ככל היוצא מפיו יעשה—וכמשארז"ל הבא לטהר מסייעין אותו, וארז"ל (ב"ב, ח:) ע"פ: רודף צדקה וחסד וגו', כל הרודף אחרי צדקה הקב"ה ממציא לו מעות ועושה מהן צדקה, וע"כ אמר משה כי הצווי הזה יאמר לכל עדת בנ"י יען כי זה הדבר אשר צוה ד', ובכן אתם העשירים, אשר נמצא אתכם לתת כהיום,— קחו מאתכם, ר"ל: מאשר נמצא אתכם—תרומה לד',—וגם—כל נדיב לבו, —ר"ל: אשר יתנדב לבו לתת, אבל בידו אין לו מן המוכן, הנה ירשום נדבתו— ואח"כ — יביאה—לעתיד—את תרומת ד' וגו'. ובטוח יהיה כי יביאה בוודאי כפי שנדר בלא שום עכוב, וע"כ אה"כ בסוף הענין אחר שסיפר מקודם מן האנשים העשירים שהביאו נדבתם בזריזות תיכף ממה שנמצא אתם, כי כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא וגו'—ולא היה אז בידם לתת תיכף, סייע השי"ת אותם, כי הביאו בנ"י את נדבתם לד' אשר נדבו מראש, בלא שום עיכוב ומעצור, וק"ל:

א"י עפי"מ שארז"ל גדול המעשה יותר מן העושה (ב"ב ט.) ובודאי היה אז ג"כ איזה עניים אשר לא ביכולתם להוציא נדבת רוחם הטהור מכח אל הפועל, בהשתתפות נדבותיהם אל המלאכה, ובאשר כי רצה השי"ת לזכות את כולם באין מחסור איש נדיב לב: ע"כ אמר להם בשם השי"ת—אל כל עדת בנ"י— לאמר—כי כולם תוכלו ליקח חלק בהמצוה,—כי זה הדבר אשר צוה ד'— מי שיוכל ליתן, יתן—אך מי שאין לו ליתן ישתדל לזכות בה ע"י שיהיה מן המעשים בצדקה, היינו אם למשל ראובן התנדב לתת קורה של עצי שטים, או חתיכת נחושת, או כיפה של תכלת, ילך שמעון העני אצלו ויבקש ממנו לזכותו שיקח ויביא את נדבתו אל מקום הנועד לזה,—וזהו אתם העשירים, קחו והפרישו מאתכם תרומה לד', וכל נדיב לבו ואין לו—יביאה את תרומת ד', אשר נדבו אחרים—וע"כ סיים הכ' בסוף הענין לאמר כי כן היה אשר כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא וגו', ולא היה להם מה לתת,—לקחו חלקם בהמצוה, במה שהביאו בנ"י את נדבה—של אחרים, לד' וק"ל:

א"י כי הנה יקרה לפעמים אשר יכריזו בנ"י לתת נדבות לאיזה צורך מצרכי צבור, ויוכררו ע"ז הרב ואיזה בע"ב

מטובי

וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ז וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
שִׁטִּים: ח וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים
לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת
הַסַּמִּים: ט וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי
מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן: י וְכָל־
חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: יא אֶת־
הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ
אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־
בְּרִיחָו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו:
יב אֶת־הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־
הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ:
יג אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־
כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים:
יד וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ
וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר:

אונקלוס

וְהוֹרִי וּבֵינִין וּמְעַזֵּי: ז וּמַשְׁכֵי
דְדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵי
דְסַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין:
ח וּמִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא
וּבוּסְמַיָּא לִמְשַׁח רְבוּתָא
וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: ט וְאַבְנֵי־
בוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא
לְשַׁקָּעָא בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא:
י וְכָל־חַכִּימֵי־לִבָּא בְּכוֹן יֵיתוּן
וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל־דִּי פַּקֵּד יְיָ:
יא יָת־מַשְׁכְּנָא יָת־פְּרָסֵהּ וְיָת־
חוֹפָאֵהּ יָת־פּוּרְפוֹהִי וְיָת־
דַּפּוֹהִי יָת־עַבְּרוֹהִי יָת־
עַמּוּדוֹהִי וְיָת־סַמְכוֹהִי:
יב יָת־אֲרוֹנָא וְיָת־אֲרִיחוֹהִי
יָת־כַּפֻּרְתָּא וְיָת פָּרֻכְתָּא
דִפְרָסָא: יג יָת־פָּתוֹרָא וְיָת־
אֲרִיחוֹהִי וְיָת־כָּל־מָנוֹהִי וְיָת
לְחֵם אַפַּיָּא: יד וְיָת־מְנָרְתָּא
דְּאַנְהוֹרֵי וְיָת־מָנָהָא וְיָת־
בּוֹצִינָהָא וְיָת־מִשְׁחָא

רש"י

(יא) את המשכן. יריעות התחתונות הנראות בתוכו קרוים משכן: את אהלו. הוא אהל יריעות עזים העשוי לגג: ואת מכסהו. מכסה עורות אילים והתחשים: (יב) ואת פרכת המסך. פרוכת המחיצה. כל דבר המגין בין מלמעלה בין מכנגד קרוי מסך וסכך וכן (איוב א) שכת בעדו. (הושע ב) הנני שך את דרכך: (יג) לחם הפנים. כבר פירשתי על שם שהיו לו פנים לכאן ולכאן שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה: (יד) ואת כליה. מלקחים ומחתות: נרתיה. לוציני"ש בלעז בזיכים שהשמן והפתילות נתונין בהן: ואת שמן המאור. אף הוא צריך חכמי לב שהוא משונה משאר שמנים

תורת גבריאל

מטובי העיר לסבב על פתחי הנדיבים לקבץ הנדבות מבית לבית, ויקרה לפעמים אשר לא ימצאו אז את הבע"ב עצמו בביתו, וילכו משם בידים ריקנות, וכאשר יבוא אח"כ הבע"ב לביתו, ויספרו לו מזאת, הנה אם הוא באמת מן המתנדבים אשר נתינתם הוא רק בהכרח, או מפני הבושה, הנה הוא שמח במה שלא מצאו

אותו

טו וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־
בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח
לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן׃ טז אֵת ׀ מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
יז אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו
וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר
הֶחָצֵר׃ יח אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־
מֵיתְרֵיהֶם׃ יט אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו
לְכַהֵן׃ כ וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה׃ שני
כא וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־נְשָׂאוֹ

דְאַנְהָרוּתָא׃ טו וְיָת־מַדְבְּחָא
דִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָא וְיָת־
אֲרִיחוֹהִי וְיָת מִשְׁחָא
דִרְבוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָא
וְיָת־פְּרָסָא דְתַרְעָא לִתְרַע
מַשְׁכְּנָא׃ טז יָת מַדְבְּחָא
דַעֲלָתָא וְיָת־סְרָדָא דִנְחָשָׁא
דִילֵהּ יָת־אֲרִיחוֹהִי וְיָת־כָּל־
מָנוֹהִי יָת־כִּיּוֹרָא וְיָת־בְּסִיסֵהּ׃
יז יָת סְרָדֵי דַרְתָּא יָת־
עַמּוּדוֹהִי וְיָת־סַמְכַהָא וְיָת
פְּרָסָא דִתְרַע דַרְתָּא׃ יח יָת־
סִכֵּי מַשְׁכְּנָא וְיָת־סִכֵּי דְדַרְתָּא
וְיָת־אַטּוּנֵיהוֹן׃ יט יָת־לְבוּשֵׁי
שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא בְקוּדְשָׁא
יָת־לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן
כַּהֲנָא וְיָת־לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
לְשַׁמָּשָׁא׃ כ וּנְפָקוּ כָּל־
כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־
קֳדָם מֹשֶׁה׃ כא וַאֲתוֹ כָּל־
גְּבַר דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ וְכֹל דִּי־

רש"י

כמו שמפורש במנחות מגרגרו בראש הזית והוא כתית וזך: (טו) מסך הפתח. וילון שלפני המזרח שלא היו שם קרשים ולא יריעות: (יז) את עמדיו ואת אדניה. הרי חצר קרוי כאן ל' זכר ול' נקבה וכן דברים הרבה: ואת מסך שער החצר. וילון פרוש לצד המזרח עשרים אמה אמצעיות של רוחב החצר שהיה חמשים רחב והתומין הימנו לצד לפון ט"ו אמה וכן לדרום שנא' (שמות כז) וחמש עשרה אמה קלעים לכתף: (יח) יתדת. לתקוע ולקשור בהם סופי היריעות בארץ שלא ינועו ברוח: מיתריהם. חבלים לקשור: (יט) בגדי השרד. לכסות הארון והשלחן והמנורה והמזבחות בשעת

תורת גבריאל

אותו, ופטור מהם, כי יאמר שלא יבואו אליו שנית, אבל אם הוא נדבן באמת יתעלב בזה, ומאשר כי לא ירצה להטריחם, אולי ישאר אצלם לבוא אליו שנית, ע"כ הוא לוקח נדבתו בידו ורץ ובא אל בית הרב להביאו נדבתו, או שיביא אותה

לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ
אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָֹה
לִמְלֶאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־
עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ׃ כב וַיָּבֹאוּ
הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל
נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וָנֶזֶם
וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כְּלִי זָהָב וְכָל־
אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב
לַיהוָֹה׃ כג וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר־נִמְצָא
אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ׃
כד כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף
וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֵת תְּרוּמַת
יְהוָֹה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ
עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־מְלֶאכֶת
הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ׃ כה וְכָל־אִשָּׁה

אונקלוס

אַשְׁלֵימַת רוּחֵהּ יָתֵהּ אַיְתִיאוּ
יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ
לַעֲבִידַת מַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכָל
פָּלְחָנֵהּ וְלִלְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא׃
כב וּמַיְתַן גֻּבְרַיָּא עַל נְשַׁיָּא
כֹּל דְּאִתְרְעִי לִבֵּהּ אַיְתִיאוּ
שֵׁירִין וְשַׁבְּכִין וְעִזְקָן וּמָחוֹךְ
כָּל מָן דִּדְהַב וְכָל גְּבַר דִּי
אֲרֵים אֲרָמוּת דַּהֲבָא קֳדָם
יְיָ׃ כג וְכָל גְּבַר דְּאִשְׁתְּכַח
עִמֵּהּ תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וּבוּץ וּמַעַזֵּי וּמַשְׁכֵי
דִדְכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵי
סַסְגּוֹנָא אַיְתִיאוּ׃ כד כָּל
דַּאֲרֵים אֲרָמוּת כְּסַף וּנְחָשׁ
אַיְתִיאוּ יָת אַפְרָשׁוּתָא
קֳדָם יְיָ וְכֹל דִּי אִשְׁתְּכַח
עִמֵּהּ אָעֵי שִׁטִּין לְכָל עֲבִידַת
פָּלְחָנָא אַיְתִיאוּ׃ כה וְכָל

תולדות אהרן. וכל אשה חכמת לב. שבת צט. יומא צו:

בעל הטורים

(כב) ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו. בגי' זה איש ואשתו באים יחד: (כה) וכל אשה. ג' במסורה הכא

רש"י

סילוק מסעות: (כב) על הנשים. עם הנשים וסמוכין אליהם (מה שהתרגום הניח על כפשוטו משום דלא מתרגם ויבאו האנשים ואתו גבריא כמו שמתרגם לעיל מיניה רק מתרגם ומייתן. ור"ל שהביאו חח ונזם בעודן על הנשים כמש"כ רש"י על טוו את העזים): חח. הוא תכשיט של זהב עגול נתון על הזרוע והוא צמיד: וכומז. כלי זהב הוא נתון כנגד אותו מקום לאשה ורבותינו פירשו שם כומז כאן מקום זמה: (כג) וכל איש אשר נמצא אתו. תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או

תורת גבריאל

עוד טרם שיבואו אליו, והנה זה יורה כי משמחת לבו הא עושה זאת, וזהו קחו מאתכם תרומה לד', פי' קחו וגבו מבאו"א תרומה לד', המכס זאת תראו, כי כל נדיב לבו – בשמחה —יביאה בעצמו את תרומת ד' וגו', ועי"ז פיים הכ' ואומר, כי

חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ כו וְכָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים׃ כז וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֵת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אַבְנֵי

אִתְּתָא חַכִּימַת־לִבָּא בִּידָהָא מְעַזְלָא וּמַיְתַן כַּד־עֲזִיל יָת־תִּכְלָא וְיָת־אַרְגְּוָנָא יָת־צְבַע זְהוֹרִי וְיָת־בּוּצָא׃ כו וְכָל־נְשַׁיָּא דְּאִתְרְעֵי לִבְּהֶן עִמְּהֶן בְּחָכְמָא עֲזָלָן יָת־מְעַזַּיָּא׃ כז וְרַבְרְבַיָּא אַיְתִיאוּ יָת אַבְנֵי בוּרְלָא וְיָת אַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵפוֹדָא

תולדות אהרן. טוו את העזים. שבת עד צט: והנשאם. יומא עה. ס' הזוהר פ' ויקרא :

רש"י

תחשים כולם הביאו : (כו) טוו את העזים. (שבת עט) היא היתה אומנות יתירה שמעל גבי העזים היו טווין אותם : (כז) והנשאם הביאו. א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו כיון שהשלימו ציבור את הכל שנא' (שמות לו) והמלאכה היתה דים אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השהם וגו' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה ולפי שנתעצלו מתחלה

בעל הטורים

ואידך וכל אשה יודעת איש וכל אשה יודעת משכב זכר תחרימו התם מלוה להרוג לנשים אבל כאן שהיו חכמות התיו והיינו שנאמר החכמה תחיה בעליה : (כו) וכל הנשים. ג' במסו' הכא ואידך וכל הנשים יתנו יקר. וכל הנשים העומדות בענין ירמיהו שאמר להם לפרוש מע"ג. אלו הנשים שנתעסקו במלאכת המשכן יתנו יקר אבל אותם האחרות שמקטרים למלכת השמים גרמו שגלו והיו למשל ולשנינה : אותנה. ב' הכא ואידך עד אשר הפיצות אותנה ביחזקאל בענין הרועים ברועים הלאן במרמס רגליהם אלו גרמו לשכינה שירדה ושכנה בישראל אבל אותן הרועים הרעים שמטיאין ישראל גורמים לשכינה שנסתלקה מישראל: (כז) והנשאם. ב' הכא חסר וישב פנחס וגו' והנשיאים מלא אלו שנתעצלו בנדבת המשכן לכך חסר אבל אותם שנזדרזו להשלים בין השבטים ובני ראובן וגד לכך הוא מלא

תורת גבריאל

כי כן היה הדבר, כי כל איש ואשה אשר נדב לבם וגו' ברצון נפשו ובשמחה, הביאו בנ"י בעצמם את נדבתם לד' :

וכל הנשים אשר נשא לבן וגו' טוו את העזים, ובבה"ט, וכל הנשים ג' במסורה, א) הכא, ב) וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן, דאסתר, ג) וכל הנשים העומדות (ירמיה מה)—ונל"פ בזה, דהנה במ"ת נצטוה מרע"ה להקדים האמירה לנשים תחלה, וכמש"כ כה תאמר לבית יעקב [אלו הנשים] ותגד, אח"כ—לבני ישראל [אלו האנשים] ובנדבות להמשכן, התנדבו האנשים תחלה, ואח"כ באו האנשים על הנשים, לפי שנתינת התורה היה לתקן את חטא אכילת עץ הדעת [וכמשארז"ל בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על סיני פסקה זוהמתן, ולדעת ר"ל ור' יוסי (בע"ז ה) לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מה"מ שולט בהן שנאמר אני אמרתי א' אתם וגו' עיי"ש] ומאשר כי היא אכלה ראשונה שנאמר ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל, ע"כ בתיקון קבלת התורה נצטוה להגיד לה תחלה, ואח"כ כשחזרו לקלקולם בחטא העגל, חטאו בזה האנשים, ע"כ מעשה המשכן שבא לכפר על מעשה העגל

הַמִּלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ כח וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ כט כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לִבָּם אֹתָם לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה׃ פ

שלישי (שני כשהן מחוברין) ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא

וּבְחוּשְׁנָא׃ כח וְיָת־בּוּסְמָא וְיָת־מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא וּלְמִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ כט כָּל־גְּבַר וְאִתְּתָא דְּאִתְרְעִי לִבְּהוֹן עִמְּהוֹן לְאַיְתָאָה לְכָל־עֲבִידְתָּא דִּי פַקֵּיד יְיָ לְמֶעְבַּד בִּידָא־דְמֹשֶׁה אַיְתִיאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדַבְתָּא קֳדָם־יְיָ׃ ל וַאֲמַר מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲזוֹ דְּרַבִּי יְיָ בְּשׁוּם

בעל הטורים

דמלא. והנשאים הביאו תרגום ירושלמי ועננייא איתיאו מגבון מעננא נשיאים: (ל) ראו קרא ה'. בגין מעמידין פרנס

רש"י

נחסרה אות משמם והנשאים כתיב: (ל) חור. בנה של מרים היה:

תורת גבריאל

העגל, הוצרכו הנשיאים לזרז א"ע בזה, והנשים המה באו רק בתור נדבה ואהבה לפני המקום, ע"כ כל מעשיהם היה לתקן ולפאר את פעולת הנשיאים, וע"כ אה"כ וכל אשה חכמת לב בידיה טוו, ויביאו מטוה את התכלת ואת הארגמן וגו', ושה"כ אפריון עשה לו המלך שלמה [וידוע כי כל שלמה האמור בשה"ש קודש שהוא על הקב"ה], מעצי הלבנון וגו', מרכבו, פי' מושבו ארגמן, פי' העקרית והתכלית מכל הנ"ל, כמלילת מקום ישיבת המלך בהאפריון שהוא התכלית מכל הבנין ומפרש והומר מדוע נבחר זאת מכל? משום שתוכו, פי' בתוך הארגמן, רצוף אהבה מבנות ירושלים, פי' אם כי עיקר הנדבה היה מבנ"י האנשים, אבל רצוף לזה היה הטויה מכל מיני מטוה, מבנות ירושלים אלו הנשים שהיה רק מצד אהבה ולא בחיוב, וכל זאת באת להם מאשר היתה חכמת לב להבין ולהשכיל כי עון העגל שהוא ע"ז גרם להם רעה רבה, וע"ז אמר וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים, אף שלא היו מחויבים בזה, עכ"ז וכל הנשים, האלה קבלו עליהם — ליתן יקר וזר תפארה לבעליהן, אבל האומות עוד עשו היפך מזה, שהיה מקטרות עוד לאלהים אחרים, בהפך מן הקצה אל הקצה וד"ל:

ויעב

נחל גבעה. כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם וגו' הביאו בני ישראל נדבה לה', הנה תלבד שגוף הפ' הזה הוא מיותר, שהרי כבר הגב מקודם בפרטות את כל הנדבות שהביאו, מה יתן ומה יוסיף לנו הפ' הזה שנית? [וכבר בארתי בזה על איזה אופנים] עוד יקשה ע"ז יתור לשון בני ישראל אחרי אומרו מקודם כל איש ואשה, והנראה לי בזה שבא הכתוב דרך אגב להורות לנו מדה מוסרית איך להתנהג בחינוך בנינו להרגילם ולהדריכם בעבודתו יתב' בעודם בילדותם,

כדי

יְהוָה בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי
בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ לא וַיְמַלֵּא
אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה
בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה׃
לב וְלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשֹׂת
בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃
לג וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת
וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־
מְלֶאכֶת מַחֲשָׁבֶת׃ לד וּלְהוֹרֹת
נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב בֶּן־
אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן׃ לה מִלֵּא
אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל־
מְלֶאכֶת חָרָשׁ ׀ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם
בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־
מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת׃
לו א וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב
וְכֹל ׀ אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר

בְּצַלְאֵל בַּר־אוּרִי בַּר־חוּר
לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה׃ לא וְאַשְׁלֵם
עִמֵּהּ רוּחַ נְבוּאָה מִן־קֳדָם יְיָ
בְּחָכְמְתָא בְּסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדַּע
וּבְכָל־עֲבִידָא׃ לב וּלְאַלָּפָא
אוּמַנְוָן לְמֶעְבַּד בְּדַהֲבָא
וּבְכַסְפָּא וּבִנְחָשָׁא׃
לג וּבְאוּמָנוּת אֶבֶן טָבָא
לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת אָעָא
לְמֶעְבַּד בְּכָל־עֲבִידַת אוּמַנְוָן׃
לד וּלְאַלָּפָא יְהַב בְּלִבֵּהּ הוּא
וְאָהֳלִיאָב בַּר־אֲחִיסָמָךְ
לְשִׁבְטָא־דְדָן׃ לה אַשְׁלֵם
עִמְּהוֹן חַכִּימוּת לִבָּא לְמֶעְבַּד
כָּל עֲבִידַת נַגָּר וְאֻמָּן וְצַיָּר
בִּתְכֶלְתָּא וּבְאַרְגְּוָנָא בִּצְבַע
זְהוֹרִי וּבְבוּצָא וּמָחֵי עָבְדֵי
כָּל־עֲבִידָא וּמַלְפֵי אוּמַנְוָן׃
א וַעֲבַד בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב
וְכָל גְּבַר חַכִּים־לִבָּא דִּיהַב

רש"י

(לד) ואהליאב. משבט דן מן הירודין שבשבטים מבני השפחות והשוהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן

בעל הטורים

עג הגבור הגה מדעתן: (לד) ולהורות. ב' הכא ואידך ולהורות את בנ"י שהיה בצלאל יודע להורות לבני ישראל בכל

כדי לחנכם בחכמה ויראת ד', שלא ימעדו קרסוליהם בהיותם לאנשים, וכמש"כ חנוך לנער על פי דרכו, — למען — גם כי יזקין לא יסור ממנה (משלי כב), ולדאבון לבנו הננו רואים כהיום שלא די אשר לא רבים ישכילו להדריכם בדרך הטוב והישר, ולנהגם על דרך התורה והיראה, עוד נמצאים כאלה אשר יוסיפו סרה להחטיא את בניהם ולהרחיקם מדרך האמונה בהרגילם אותם לנסוע עמהם בעגלה רתומה טעונה סחורה למוכרה בשבת, ולשלחם למכור עלי מכ"ע ביום השבת הקדוש, ומה יעשה הבן שלא יחטא, אם אביו מלמדו וממלא את ידיו לחטוא ולפשוע! [כמו בהתאונן ירמיה על בני דורו לאמר (ז, פ' יז) האינך רואה מה המה עושים בערי יהודה ובחוצות

נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה בָּהֵמָּה
לָדַעַת לַעֲשֹׂת אֶת־כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה׃ ב וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־
בְּצַלְאֵל וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־
אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
חָכְמָה בְּלִבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ
לִבּוֹ לְקָרְבָה אֶל־הַמְּלָאכָה
לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ ג וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי
מֹשֶׁה אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת
עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ
וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר׃ ד וַיָּבֹאוּ כָּל־
הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֵת כָּל־
מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ

יְיָ חָכְמְתָא וְסוּכְלְתָנוּתָא בְּהוֹן
לְמִדַּע לְמֶעְבַּד יָת־כָּל־עֲבִידַת
פָּלְחַן קוּדְשָׁא לְכֹל דִּי־פַקֵּיד
יְיָ׃ ב וּקְרָא מֹשֶׁה לִבְצַלְאֵל
וּלְאָהֳלִיאָב וּלְכָל־גְּבַר חַכִּים־
לִבָּא דִּיהַב יְיָ חָכְמְתָא
בְּלִבֵּיהּ כָּל דְּאִתְרְעִי לִבֵּיהּ
לְמִקְרַב לַעֲבִידְתָּא לְמֶעְבַּד
יָתַהּ׃ ג וּנְסִיבוּ מִן קֳדָם מֹשֶׁה
יָת כָּל־אַפְרָשׁוּתָא דִּי אַיְתִיאוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבִידַת פָּלְחַן
קוּדְשָׁא לְמֶעְבַּד יָתַהּ וְאִנּוּן
מַיְתַן לֵיהּ עוֹד נְדַבְתָּא בִּצְפַר
בִּצְפַר׃ ד וַאֲתוֹ כָּל־חַכִּימַיָּא
דְּעָבְדִין יָת כָּל־עֲבִידַת
קוּדְשָׁא גְּבַר־גְּבַר מֵעֲבִידְתֵּיהּ

תולדות אהרן. והם הביאו אליו עוד. יומא עה: איש איש ממלאכתו. שבת צו. סנהדרין סב:

ובחוצות ירושלים, הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש וגו' למען הכעיסני, האותי הם מכעיסים נאום ד'? הלא אותם למען בשת פניהם!] ומה מאוד ישמח ויגל לבנו בראותנו כהיום את ההתעוררות בלבות נעירי בני עמנו, אשר יסדו חברת **תפארת בחורים** מבני י"ג שנה—אשר התעודדו להתילך על דרך הטוב למצוה חן בעיני ה' ואדם לבוא לבהכנ"ס ג"פ בכל יום ולהתפלל תפלת שחרית בטלית ותפילין בציבור, ומצוה גוררת מצוה, כי עי"ז נשתנו הרבה לטוב לכבד הורים ומורים, ולבנו בטוח בד' כי יפרחו וישגו כארזי אל והיו לתפארת ולתהלה בעיני כל, וישמחו בהם הוריהם, כי ברבות הימים יהיו הנטיעים האלה המגודלים על פלגי יראת ד' לנס לפני כל יושבי ארץ החדשה, יעלו אבר כנשרים, וירוצו ולא ייגעו, ילכו ולא ייעפו! אשרי איש יעשה זאת, ואשרי בן אדם יחזיק בה! ועל זאת מחוייב כאו"א להתפלל, כי שומר ישראל ישמור את שארית ישראל! והלא כן היה גורל אבותינו במצרים, אף כי הגדולים שבבני עמנו לא שנו את לשונם, בודאי בניהם הקטנים אשר הטיול בשוקים וברחובות היה להם לעונג רב, הלא בהתחברם עם נערי מצרים שמה [ואולי גם בבתי הספר לעם] הלא למדו את לשונם רק לדבר שפת מצרים, ובכחו

מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה עֹשִׂים׃
ה וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר
מַרְבִּים הָעָם לְהָבִיא מִדֵּי
הָעֲבֹדָה לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ׃ ו וַיְצַו
מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה
לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־יַעֲשׂוּ־
עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ
וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא׃ ז וְהַמְּלָאכָה
הָיְתָה דַיָּם לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת
אֹתָהּ וְהוֹתֵר׃ ס רביעי ח וַיַּעֲשׂוּ
כָל־חֲכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה

דְּאִנּוּן עָבְדִין׃ ה וַאֲמַרוּ לְמשֶׁה
לְמֵימַר מַסְגַּן עַמָּא לְאַיְתָאָה
מִסַּת פָּלְחָנָא לְעִבִדְתָּא דְּפַקֵּד
יְיָ לְמֶעְבַּד יָתַהּ׃ ו וּפַקֵּד
משֶׁה וְאַעֲבַרוּ כָּרוֹזָא
בְּמַשְׁרִיתָא לְמֵימָר גְּבַר
וְאִתְּתָא לָא יַעַבְדוּן עוֹד
עִבִדְתָּא לְאַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא
וּפְסַק עַמָּא מִלְּאַיְתָאָה׃
ז וַעֲבִדְתָּא הֲוַת מִסַּת לְכָל
עִבִדְתָּא לְמֶעְבַּד יָתַהּ וְיַתִּרַת׃
ח וַעֲבָדוּ כָל חַכִּימֵי לִבָּא
בְּעָבְדֵי עִבִדְתָּא יָת מַשְׁכְּנָא

תולדות אהרן. והמלאכה היתה דים. שבת דף צו:

רש"י

והוא מגדולי השבטים לקיים מה שנא' (איוב לד) ולא נכר שוע לפני דל: (ה) מדי העבודה. יותר מכדי צורך העבודה: (ו) ויכלא. ל' מניעה: (ז) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה. ומלאכת ההבאה היתה דים של עושי המשכן. לכל המלאכה של משכן לעשות אותה ולהותר: והותר. כמו (שמות ח) והכבד את לבו. (מ"ב ג) והכות את מואב:

בעל הטורים

מיני חכמה: (ו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה. בשבת נתנה תורה א"כ יוה"כ של אותה שנה היה יום ג' וביום ד' אמר להם מלאכת המשכן והם הביאו לו בבקר בבקר והיינו יום ה' ויום ו' ובשבת ויצו משה ויעבירו קול במחנה: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש. בגי' (אל יוציאו) וזהו אל יוציא המשא מרה"י לרה"ר: ויכלא. ב' הכא ואידך ויכלא הגשם זהו שדרשו שהיו יורדים להם אבנים טובות ומרגליות עם המן והביאום לנדבת המשכן ויכלא הגשם פי' הענינים שמביאים הגשם משכנו מלהביא האבנים הטובות אז כלו העם מלהביא: (ז) והמלאכה, ג' והמלאכה היתה דים. והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים בעזרא. והמלאכה גדולה בד"ה בענין בנין בית אע"פ שהמלאכה היתה גדולה לא ליום ולא לשנים אעפ"כ היתה דים שנשתלחה ברכה במעשי ידיהם: דים. ג' היתה דים. הלא יגנבו דים. אם גנבים בלילה השחיתו דים במפלת אדום באדום נא' המה יבנו ואני אהרוס אבל ביעקב והמלאכה היתה דים: והותר. ג' הכא ואידך כי כה אמר ה' אכול והותר. מהחל התרומה להביא בית ה' אכול ושבוע והותר בדה"כ שבזכות התורה ובהמ"ק בא שובע לעולם כדכתיב למן היום אשר יוסד היכל ה' וגו' עד מן היום הזה אברך: (ח) בעושי. ג' ביו"ד הכא ואידך אל תקנא בעושי עולה פני ה' בעושי רע וכמי תקנא בעושי כל חכם לב:

ושכחו את לשון אבותם העברים, והרחיקו ללכת בדרך עקלתון, ולשנוא את זקני עמם, וע"כ עתה כאשר נושעו על ידו ית' לצאת מעול שעבוד מצרים ולקבל עליהם עול תורתו ית' ונעתר השי"ת להם שיעשו המשכן ולשכון כבוד בתוכם ע"י נדבות לבם הטהור, ראו ראשית למו לחנך את בניהם הצעירים

אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ
מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה
אֹתָם׃ ט אֹרֶךְ הַיְרִיעָה הָאַחַת
שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרֹחַב
אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃
י וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת
אַחַת אֶל־אֶחָת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת
חִבַּר אַחַת אֶל־אֶחָת׃ יא וַיַּעַשׂ
לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה
הָאֶחָת מִקָּצָה בַּמַּחְבָּרֶת כֵּן
עָשָׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה
בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃ יב חֲמִשִּׁים
לֻלָאֹת עָשָׂה בַּיְרִיעָה הָאֶחָת

עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי צוּרַת
כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן עֲבַד יָתְהוֹן׃
ט אָרְכָּא דִירִיעֲתָא חֲדָא
עַסְרִין וּתְמַנְיָא אַמִּין וּפוּתְיָא
אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעֲתָא חֲדָא
מִשְׁחֲתָא חֲדָא לְכָל־
יְרִיעָתָא׃ י וְלָפֵיף יָת־חֲמֵשׁ
יְרִיעָן חֲדָא עִם־חֲדָא וְחָמֵשׁ
יְרִיעָן לָפֵיף חֲדָא עִם־חֲדָא׃
יא וַעֲבַד עֲנוּבִין דִּתְכִלְתָּא עַל־
סִפְתָּא דִירִיעֲתָא חֲדָא
מִסִּטְרָא בֵּית לוֹפֵי כֵּן עֲבַד
בְּסִפְתָּא דִירִיעֲתָא בְּסִטְרָא
בֵּית לוֹפֵי תִּנְיֵתָא׃ יב חַמְשִׁין
עֲנוּבִין עֲבַד בִּירִיעֲתָא

הצעירים, וללמדם להתקרב אל קדושת המשכן, וכמה? כמה ששלחו את נדבתם אשר התנדבו בהפך לבם, על ידי בניהם הצעירים להביא הנדבה לד׳! וזוהי כוונת הכ׳: כל איש ואשה—ר״ל הגדולים שבעם—אשר נדב לבם אותם להביא לכל המלאכה אשר צוה ד׳ לעשות ביד משה—עוד השכילו לעשות בזה, במה שהביאו בני ישראל— ר״ל הצעירים — את — הנדבה לד׳!—בכדי לזרוע בלבם אור קדושת משכן ד׳, ויהיו אחרי משה וכן חכמי לב זקני ישראל וילמדו לעשות ככל אשר צוה ד׳! [וקרוב מאד כי כאשר באו לפני משה הזיל עליהם אמרות טהירות כטל אורות, והראה לדעת כי כל איש אשר יתקרב אל השי״ת ללכת בדרך הישר והטוב הנה הוא זוכה לגדולות ונצורות, ולרוח אלהים בחכמה ובינה ודעת. ואפילו אם יהיה אומן המתפרנס מעמל ידיו כצורף זהב או חרש, או רוקם, וכדומה, עכ״ז יוכל לשמור דתו, ולהיות מחושבי שמו יתב׳, ואולי ע״ז רמזה לנו התוה״ק בסמיכת הפרשה שאח״ז ויאמר משה אל בני ישראל (שנזכרו למעלה) ראו כי קרא ד׳ בשם בצלאל וגו׳. וימלא אותו רוח א׳ וגו׳, עד, עושי כל מלאכה, ועכ״ז גם—וחושבי מחשבות— קדושות בשמו יתב׳ המה, שהיו צריכין לכוון כוונות רמות ונשגבות בכל פרטי מלאכת הקדש, וישמיעו נא אחינו אשר בוודאי עוד לא נכבו גחלי אש דת קדשנו במעמקי לבותם, ויתעודדו ויתעוררו לשוב עד ד׳, ולהשיב לב בניהם אתם, ככתוב: (דברים, ל.) ושבת עד ד׳ אלהיך, ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך, ואז יקויים בנו מאי דכתיב בתרי׳: ושב ד׳ אלהיך כו׳ וקבצך מכל העמים גו׳ וכי״ר, או״א!

חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד
בְּסִטְרָא דִּירִיעֲתָא דִּבְבֵית
לוֹפֵי תִּנְיֵתָא מְכַוְּנָן עֲנוּבַיָּא
חֲדָא לָקֳבֵל־חֲדָא: יג וַעֲבַד
חַמְשִׁין פּוּרְפִּין דִּדְהַב וְלָפֵיף
יָת־יְרִיעֲתָא חֲדָא עִם־חֲדָא
בְּפוּרְפַיָּא וַהֲוָה מַשְׁכְּנָא חָד:
יד וַעֲבַד יְרִיעָן דִּמְעַזֵּי
לִפְרָסָא עַל־מַשְׁכְּנָא חַד
עֲסַר יְרִיעָן עֲבַד יָתְהֶן:
טו אֻרְכָּא דִירִיעֲתָא חֲדָא
תְּלָתִין בְּאַמִּין וְאַרְבַּע אַמִּין
פּוּתְיָא דִּירִיעֲתָא חֲדָא
מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְחַד עֲסַר
יְרִיעָן: טז וְלָפֵיף יָת־חֲמֵשׁ
יְרִיעָן לְחוֹד וְיָת־שֵׁית יְרִיעָן
לְחוֹד: יז וַעֲבַד עֲנוּבִין
חַמְשִׁין עַל־סִפְתָא דִירִיעֲתָא
בְּסִטְרָא בֵּית לוֹפֵי וְחַמְשִׁין
עֲנוּבִין עֲבַד עַל־סִפְתָא
דִירִיעֲתָא דְּבֵית לוֹפֵי תִּנְיֵתָא:
יח וַעֲבַד פּוּרְפִּין דִּנְחָשָׁא
חַמְשִׁין לְלַפָּפָא יָת־מַשְׁכְּנָא
לְמֶהֱוֵי חָד: יט וַעֲבַד חוֹפָאָה

וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה בִּקְצֵה
הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית
מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אַחַת אֶל־
אֶחָת: יג וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קַרְסֵי
זָהָב וַיְחַבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת
אֶל־אַחַת בַּקְּרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן
אֶחָד: פ
יד וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־
הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת
עָשָׂה אֹתָם: טו אֹרֶךְ הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְאַרְבַּע
אַמּוֹת רֹחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
יְרִיעֹת: טז וַיְחַבֵּר אֶת־חֲמֵשׁ
הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת
לְבָד: יז וַיַּעַשׂ לֻלָאֹת חֲמִשִּׁים
עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצֹנָה
בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת
עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֹבֶרֶת
הַשֵּׁנִית: יח וַיַּעַשׂ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת
חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת
אֶחָד: יט וַיַּעַשׂ מִכְסֶה לָאֹהֶל

תורת גבריאל

ויעש ללאות חמשים גו'. על מקרא זה כתב ס"ב הרב הג' וכו' מו"ה בן ציון ארי' ליב נר"ו בהר"ר יוסף ז"ל ציזלינג. וז"ל: דקדוק גדול יש בזה, דכין בלווי למעשה הלולאות בפ' תרומה (כו, פסוק ה, ופ' י.) וכין בסיפור עשייתן. (כאן, פ'

עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה
עֹרֹת תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃
ס חמישי כ וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים
לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃
כא עֶשֶׂר אַמֹּת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ
וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד׃ כב שְׁתֵּי יָדֹת לַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אֶחָת
כֵּן עָשָׂה לְכֹל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן׃
כג וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן
עֶשְׂרִים קְרָשִׁים לִפְאַת נֶגֶב
תֵּימָנָה׃ כד וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף
עָשָׂה תַּחַת עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים
שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃
כה וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים
קְרָשִׁים׃ כו וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ

אונקלוס

לְמַשְׁכְּנָא מַשְׁכֵי דְדִכְרֵי
מְסַמְּקֵי וְחוֹפָאָה מַשְׁכֵי
דְסַסְגּוֹנָא מִלְעֵלָּא׃ כ וַעֲבַד
יָת־דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא דְּאָעֵי
שִׁטִּין קָיְמִין׃ כא עֲשַׂר אַמִּין
אֻרְכָּא דְדַפָּא וְאַמְּתָא וּפַלְגּוּת
אַמְּתָא פּוּתְיָא דְדַפָּא חָד׃
כב תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא חַד
מְשַׁלְּבִין חֲדָא לָקֳבֵל־חֲדָא
כֵּן עֲבַד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃
כג וַעֲבַד יָת־דַּפַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא
עַסְרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֲבַר
דָּרוֹמָא׃ כד וְאַרְבְּעִין סַמְכִין־
דִּכְסַף עֲבַד תְּחוֹת עַסְרִין דַּפִּין
תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת־דַּפָּא חַד
לְתַרְתֵּין צִירוֹהִי וּתְרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת־דַּפָּא חַד לְתַרְתֵּין
צִירוֹהִי׃ כה וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא
תִּנְיֵתָא לְרוּחַ צִפּוּנָא עֲבַד
עַסְרִין דַּפִּין׃ כו וְאַרְבְּעִין
סַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף תְּרֵין סַמְכִין
תְּחוֹת־דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין

תולדות אהרן. עשר אמת ארך הקרש. שבת צב:

תורת גבריאל

פ' יג.) וגם בפסוק זה גופו בסופו, הקדים המספר תחלה: „חמשים לולאות", ורק בראשה דקרא כאן, הפך וכתב: „לולאות חמשים" וטעמא בעי. והנ"ל בזה: הנה מצינו דבצלאל קיים בנפשו לגבי מרע"ה „כבוד מלכים חקור דבר" וקודם שהתחיל שם לבו להתבונן בצוויו של משה בשם ד' שמא יש לבקר אחריו, וכדאיתא (ברכות, נה.) שהפך לעשות משכן ארון וכלים, וכאן בעשיית הלולאות היה מקום עיון גדול,

דגבי

תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃ כז וּלְסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָא עֲבַד שִׁתָּא דַפִּין׃ כח וּתְרֵין דַּפִּין עֲבַד לְזָוְיָת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן׃ כט וַהֲווֹ מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַחְדָא הֲווֹ מְכַוְּנִין עַל־רֵישֵׁהּ לְעִזְקְתָא חֲדָא כֵּן עֲבַד לְתַרְוֵיהוֹן לִתְרֵין זָוְיָן׃ ל וַהֲווֹ תְּמָנְיָא דַפִּין וְסַמְכֵיהוֹן דִּכְסַף שִׁתָּא עֲשַׂר סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃ לא וַעֲבַד עַבְרֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין חַמְשָׁא לְדַפֵּי סְטַר־מַשְׁכְּנָא חָד׃ לב וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי סְטַר־מַשְׁכְּנָא תִּנְיֵתָא וְחַמְשָׁא עַבְרִין לְדַפֵּי מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן מַעַרְבָא׃ לג וַעֲבַד יָת־עַבְרָא מְצִיעָאָה לְאַעְבָּרָא בְּגוֹ דַפַּיָּא מִן־סְיָפֵי לִסְיָפֵי׃ לד וְיָת־דַּפַּיָּא חֲפָא דַהֲבָא

הָאֶחָד׃ כז וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ כח וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה לִמְקֻצְעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ כט וְהָיוּ תוֹאֲמִם מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת׃ ל וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ לא וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת׃ לב וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לַיַּרְכָתַיִם יָמָּה׃ לג וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃ לד וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב

תורת גבריאל

דגבי חבור שתי מחברות היריעות בלולאות, כתיב לחבר אותן להיות „אחד", והכוונה שתהיינה צפופות ומהודקות זו לזו מבלי התגלות שום אויר ביניהן, ומובן שלפי אורך היריעות יהיה צורך מספר הלולאות, כי היכי דניהוו מיהדקין בהדי הדדי, ולפ"ז אם ביריעות התכלת וכו' שהיו ארכן רק כ"ח אמות, היו צריכין חמשים לולאות, היה ראוי ביריעות העזים שהיה ארכן שלשים אמה להיות יותר מחמשים. ועוד כי יריעות התכלת שהיו מין ארג רך, נוחות ביותר להדקן יחד, משא"כ יריעות העזים [דהיינו ארג מגולה של עזים, שהוא המין הקרוי בתורה „שק" והוא עב וקשה, ולכן שיעורו

לענין

וְאֶת־טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וַיְצַף אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃
לה וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃
לו וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַפֵּם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וַיִּצֹק לָהֶם אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃
לז וַיַּעַשׂ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃
לח וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאַדְנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת׃ פ
לז א וַיַּעַשׂ בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃
ב וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר

אונקלוס

וְיָת־עִזְקָתְהוֹן עֲבַד דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְּרַיָּא וַחֲפָא יָת־עַבְּרַיָּא דַּהֲבָא׃ לה וַעֲבַד יָת־פָּרֻכְתָּא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אֻמָּן עֲבַד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃ לו וַעֲבַד לַהּ אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וַחֲפָנּוּן דַּהֲבָא וָוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְאַתִּיךְ לְהוֹן אַרְבְּעָא סַמְכִין דִּכְסַף׃ לז וַעֲבַד פְּרָסָא לִתְרַע מַשְׁכְּנָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר׃ לח וְיָת־עַמּוּדוֹהִי חַמְשָׁא וְיָת־וָוֵיהוֹן וַחֲפָא רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דַּהֲבָא וְסַמְכֵיהוֹן חַמְשָׁא נְחָשָׁא׃ א וַעֲבַד בְּצַלְאֵל יָת־אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָּא אֻרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ׃ ב וַחֲפָהִי דְּהַב דְּכֵי מִגָּו וּמִבָּרָא וַעֲבַד לֵהּ

בעל הטורים

א) ויעש בצלאל את הארון. בכולם לא הזכיר בצלאל אלא על הארון לפי שהיה בצלאל יודע סוד הארון והמרכבה שבארון

רש"י

(א) ויעש בצלאל. לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים נקראת על שמו:

תורת גבריאל

לענין טומאה מרובה משיעור הבגד (כלים, פכ"ז, מ"ב) שאינו מיטמא בשום טומאה בפחות מן ד' על ד' טפחים.] שהן קשות ועבות, ואינן נוחות לעמוד לפופות בחוזק, בוודאי היו צריכין להרבות בהן לולאות בקירוב יותר כמובן. וע"ז עמד בצלאל בגשתו למעשה הלולאות ליריעות העזים, דמספר החמשים לא הוה פסיקא ליה, והחליט בדעתו להתחיל לעשות לולאות ולהתבונן בזה ואם ימעט המספר המסים, ישאל את פי משרע"ה: שמא לא כך היה הצווי, לפיכך במעשה הלולאות של יריעות התחתונות,

שבהן

מִבַּ֥יִת וּמִח֑וּץ וַיַּ֥עַשׂ ל֛וֹ זֵ֥ר זָהָ֖ב
סָבִֽיב׃ ג וַיִּצֹ֣ק ל֗וֹ אַרְבַּע֙ טַבְּעֹ֣ת
זָהָ֔ב עַ֖ל אַרְבַּ֣ע פַּעֲמֹתָ֑יו וּשְׁתֵּ֣י
טַבָּעֹ֗ת עַל־צַלְעוֹ֙ הָאֶחָ֔ת וּשְׁתֵּי֙
טַבָּעֹ֔ת עַל־צַלְע֖וֹ הַשֵּׁנִֽית׃
ד וַיַּ֥עַשׂ בַּדֵּ֖י עֲצֵ֣י שִׁטִּ֑ים וַיְצַ֥ף
אֹתָ֖ם זָהָֽב׃ ה וַיָּבֵ֤א אֶת־הַבַּדִּים֙
בַּטַּבָּעֹ֔ת עַ֖ל צַלְעֹ֣ת הָאָרֹ֑ן לָשֵׂ֖את
אֶת־הָאָרֹֽן׃ ו וַיַּ֥עַשׂ כַּפֹּ֖רֶת זָהָ֣ב
טָה֑וֹר אַמָּתַ֤יִם וָחֵ֙צִי֙ אָרְכָּ֔הּ
וְאַמָּ֥ה וָחֵ֖צִי רָחְבָּֽהּ׃ ז וַיַּ֛עַשׂ שְׁנֵ֥י
כְרֻבִ֖ים זָהָ֑ב מִקְשָׁה֙ עָשָׂ֣ה אֹתָ֔ם
מִשְּׁנֵ֖י קְצ֥וֹת הַכַּפֹּֽרֶת׃ ח כְּרוּב־
אֶחָ֤ד מִקָּצָה֙ מִזֶּ֔ה וּכְרוּב־אֶחָ֥ד
מִקָּצָ֖ה מִזֶּ֑ה מִן־הַכַּפֹּ֛רֶת עָשָׂ֥ה
אֶת־הַכְּרֻבִ֖ים מִשְּׁנֵ֥י קְצוֹתָֽו׃
ט וַיִּהְי֣וּ הַכְּרֻבִ֡ים פֹּרְשֵׂ֣י כְנָפַ֩יִם֩
לְמַ֗עְלָה סֹכְכִ֤ים בְּכַנְפֵיהֶם֙ עַל־
הַכַּפֹּ֔רֶת וּפְנֵיהֶ֖ם אִ֣ישׁ אֶל־אָחִ֑יו
אֶל־הַכַּפֹּ֔רֶת הָי֖וּ פְּנֵ֥י הַכְּרֻבִֽים׃ פ
י וַיַּ֥עַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָ֖ן עֲצֵ֣י שִׁטִּ֑ים

דִּיר דִּדְהַב סְחוֹר סְחוֹר׃
ג וְאַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע עִזְקָן
דִּדְהַב עַל אַרְבַּע זִוְיָתֵהּ
וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ חַד
וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סִטְרֵהּ
תִּנְיָנָא׃ ד וַעֲבַד אֲרִיחֵי
דְּאָעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן
דַּהֲבָא׃ ה וְאָעֵיל יָת אֲרִיחַיָּא
בְּעִזְקָתָא עַל סִטְרֵי אֲרוֹנָא
לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא׃ ו וַעֲבַד
כַּפֻּרְתָּא דִּדְהַב דְּכֵי תַּרְתֵּין
אַמִּין וּפַלְגָּא אֻרְכַּהּ וְאַמְּתָא
וּפַלְגָּא פֻּתְיַהּ׃ ז וַעֲבַד תְּרֵין
כְּרוּבִין דִּדְהַב נְגִיד עֲבַד
יָתְהוֹן מִתְּרֵין סִטְרֵי כַּפֻּרְתָּא׃
ח כְּרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא
וּכְרוּבָא חַד מִסִּטְרָא מִכָּא
מִן כַּפֻּרְתָּא עֲבַד יָת כְּרוּבַיָּא
מִתְּרֵין סִטְרוֹהִי׃ ט וַהֲווֹ
כְרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְפֵיהוֹן לְעֵלָּא
נָטְלִין בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כַּפֻּרְתָּא
וְאַפֵּיהוֹן חַד לָקֳבֵל חַד
לָקֳבֵל כַּפֻּרְתָּא הֲווֹ אַפֵּי
כְרוּבַיָּא׃ י וַעֲבַד יָת פָּתוֹרָא
דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין

תורת גבריאל

שבכן הסכימה חכמתו מתחלה שהמספר מכוון הוא, הקדים הכתוב את המספר, לומר שבמחשבה תחלה היה בדעתו למנין חמשים, אבל בלולאות ליריעות העזים, שבעת פנותו לעשייתן עדיין לא היה המנין מוחלט בדעתו, אבל עכ"פ לולאות יש לו לעשות, הקדים את שם „הלולאות" ואמר: ויעש לולאות — ואח"כ הוברר לו כי אמנם מכוון הוא המספר — חמשים. והנה כזה היה רק במחברת הראשונה,

אבל

אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה
וחצי קמתו: יא ויצף אתו זהב
טהור ויעש לו זר זהב סביב:
יב ויעש לו מסגרת טפח סביב
ויעש זר־זהב למסגרתו סביב:
יג ויצק לו ארבע טבעת זהב
ויתן את־הטבעת על ארבע
הפאת אשר לארבע רגליו:
יד לעמת המסגרת היו הטבעת
בתים לבדים לשאת את־
השלחן: טו ויעש את־הבדים
עצי שטים ויצף אתם זהב
לשאת את־השלחן: טז ויעש את־
הכלים | אשר על־השלחן את־
קערתיו ואת־כפתיו ואת
מנקיתיו ואת־הקשות אשר
יסך בהן זהב טהור: פ
ששי (שלישי כשהן מחוברין) יז ויעש
את־המנרה זהב טהור מקשה
עשה את־המנרה ירכה וקנה
גביעיה כפתריה ופרחיה ממנה

ארכה ואמתא פתיה ואמתא
ופלגא רומה: יא וחפא
יתה דהב דכי ועבד לה
דיר דדהב סחור סחור:
יב ועבד לה גדנפא רומה
פושכא סחור סחור ועבד
דיר דדהב לגדנפה סחור
סחור: יג ואתיך לה ארבע
עזקן דדהב ויהב ית־
עזקתא על ארבע זויתא
די לארבע רגלוהי: יד לקבל
גדנפא הוו עזקתא אתרא
לאריחיא למטל ית־פתורא:
טו ועבד ית־אריחיא דאעי
שטין וחפא יתהון דהבא
למטל ית־פתורא: טז ועבד
ית־מניא די על־פתורא ית־
מגיסוהי וית־בזכוהי וית
מכילתה וית־קשותא די
יתנסך בהון דהב דכי:
יז ועבד ית־מנרתא דהב
דכי נגיד עבד ית־מנרתא
שידה וקנה כלידהא
חזורהא ושושנהא מנה

תורת גבריאל

אבל במחברת השנית, אחרי שכבר הוברר לו שהמספר מכוון הוא, בתחלת עשייתן כבר היה מותלט בלבו לעשות המכסים, לפיכך בשיפא דקרא הקדים את המספר, כדרכו. ולהבין קושיא דמילתא, סוף סוף איך הספיק המנין הזה גם ליריעות העזים? יש לומר: דהנה ביריעות התחתונות פירש לנו הכתוב, שתהיינה הלולאות ממין התכלת, וביריעות העזים סתם ואמר: ועשית חמשים לולאות,

ופשוט

הָיוּ׃ יח וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים
מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ׀ קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ
הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה
מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ יט שְׁלֹשָׁה גְבִעִים
מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד כַּפְתֹּר
וָפֶרַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים
בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־
הַמְּנֹרָה׃ כ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ
וּפְרָחֶיהָ׃ כא וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת־שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים
הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה׃ כב כַּפְתֹּרֵיהֶם
וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה
אַחַת זָהָב טָהוֹר׃ כג וַיַּעַשׂ אֶת־
נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וּמַלְקָחֶיהָ
וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ כד כִּכָּר
זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת
כָּל־כֵּלֶיהָ׃ פ

הֲווֹ׃ יח וְשִׁתָּא קְנִין נָפְקִין
מִסִּטְרָהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנָרְתָּא
מִסִּטְרַהּ חַד וּתְלָתָא קְנֵי
מְנָרְתָּא מִסִּטְרַהּ תִּנְיָנָא׃
יט תְּלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין
בְּקַנְיָא חַד חֲזוּר וְשׁוֹשַׁן
וּתְלָתָא כַּלִּידִין מְצַיְּרִין בְּקַנְיָא
חַד חֲזוּר וְשׁוֹשַׁן כֵּן לְשִׁתָּא
קְנִין דְּנָפְקִין מִן־מְנָרְתָּא׃
כ וּבִמְנָרְתָּא אַרְבְּעָא כַּלִּידִין
מְצַיְּרִין חֲזוּרָהָא וְשׁוֹשַׁנָּהָא׃
כא וַחֲזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין
מִנַּהּ וַחֲזוּר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין
מִנַּהּ וַחֲזוּר תְּחוֹת־תְּרֵין קְנִין
מִנַּהּ לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין
מִנַּהּ׃ כב חֲזוּרֵיהוֹן וּקְנֵיהוֹן
מִנַּהּ הֲווֹ כֻּלַּהּ נְגִידָא חֲדָא
דִּדְהַב דְּכֵי׃ כג וַעֲבַד יָת־
בּוֹצִינָהָא שִׁבְעָא וְצִבְתַּהָא
וּמַחְתְּיָתַהָא דִּדְהַב דְּכֵי׃
כד כַּכְּרָא דִּדְהַב דְּכֵי עֲבַד

תורת גבריאל

ופנוע הוא דכיון שלא נתפרש, וודאי שתהיינה הלולאות ממין היריעות, [והיריעות התחתונות שהיו שש ד' מינים, הולך להגיד שהלולאות תהיינה ממין התכלת לבד.] וא"כ אעפ"י שהיו יריעות העזים יתרות ב' אמות, הספיקו לכן המכסים ללולאות מפני שגם הלולאות גבוה ועבות ותופסות מקום יותר. [ולהי"ז מלאתי שמד בתיקוני הלולאות שלימות היו נ"כ מעזים, וממרתי.] והנה גם בהקרסים יש להתבונן על השנוי הזה.

דבקרסי

כה וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת
עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה
רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ
מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו׃ כו וַיְצַף אֹתוֹ
זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו
סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר
זָהָב סָבִיב׃ כז וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת
זָהָב עָשָׂה־לוֹ ׀ מִתַּחַת לְזֵרוֹ
עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ
בָּהֶם׃ כח וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב׃ כט וַיַּעַשׂ
אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־
קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה
רֹקֵחַ׃ ס שביעי (רביעי) לח א וַיַּעַשׂ
אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים
חָמֵשׁ אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־אַמּוֹת
רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃
ב וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע

יָתֵהּ וְיָת כָּל־מָנַהָא׃ כה וַעֲבַד
יָת־מַדְבְּחָא דִקְטֹרֶת
בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין אַמְּתָא
אֻרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ מְרַבַּע
וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ הֲווֹ
קַרְנוֹהִי׃ כו וַחֲפָא יָתֵהּ דְּהַב
דְּכֵי יָת־אִגָּרֵהּ וְיָת־כָּתְלוֹהִי
סְחוֹר סְחוֹר וְיָת־קַרְנוֹהִי
וַעֲבַד לֵהּ דֵּיר דִּדְהַב סְחוֹר
סְחוֹר׃ כז וְתַרְתֵּין עִזְקָן
דִּדְהַב עֲבַד־לֵהּ מִלְּרַע
לְדֵירֵהּ עַל־תַּרְתֵּין זָוְיָתֵהּ עַל
תְּרֵין סִטְרוֹהִי לְאַתְרָא
לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָתֵהּ בְּהוֹן׃
כח וַעֲבַד יָת־אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי
שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן דַּהֲבָא׃
כט וַעֲבַד יָת־מִשְׁחָא דִרְבוּתָא
קוּדְשָׁא וְיָת־קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא
דְּכֵי עוֹבַד בּוּסְמָנוּ׃ א וַעֲבַד
יָת־מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא דְּאָעֵי
שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אֻרְכֵּהּ
וַחֲמֵשׁ־אַמִּין פְּתָיֵהּ מְרַבַּע
וּתְלָתָא אַמִּין רוּמֵהּ׃ ב וַעֲבַד
קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זָוְיָתֵהּ

תורת גבריאל

דבקרסי הזהב הקדים המספר ואמר: חמשים קרסי זהב, בין בלווי ובין בעשיה, ובקרסי הנחושת—בלווי ובעשיה—הפך ואמר: קרסי נחשת חמשים. וזה פלא! וי"ל—בדרך אפשר—דבזהב שהוא יקר מאד, החמירה התורה על בצלאל למירמי אנפשיה מתחלה לדקדק במדת גודל כל חתיכת זהב בשעה שקוצץ לעשות מהן קרסים, שיהיה שיעור הזהב מצומצם בדקדוק, לפי אורך הקרס, כדי שלא יצטרך לשוף ולגרר כלום. דהתורה חסה על ממונם של ישראל, אבל בהנחשת התיר לו לעשות קרסים באומד לבד, ואח"כ אם יהיו גסים מן הראוי, ישוף ויגרר עד שיהיו מצומצים למספר חמשים. ולכן בזהב הקדים המספר, דקודם העשיה

היה

פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיְצַף
אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃ ג וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־
כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־
הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת אֶת־
הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו
עָשָׂה נְחֹשֶׁת׃ ד וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ
מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת
תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְּמַטָּה עַד־חֶצְיוֹ׃
ה וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע
הַקְּצָוֺת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים
לַבַּדִּים׃ ו וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם נְחֹשֶׁת׃
ז וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת
עַל צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ
בָּהֶם נְבוּב לֻחֹת עָשָׂה אֹתוֹ׃
ס ח וַיַּעַשׂ אֵת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת
וְאֵת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת
הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל

מִנֵּהּ הֲווֹ קַרְנוֹהִי וַחֲפָא יָתֵהּ
נְחָשָׁא׃ ג וַעֲבַד יָת־כָּל־מָנֵי
מַדְבְּחָא יָת־פְּסַכְתְּרָוָתָא וְיָת־
מַגְרוֹפְיָתָא וְיָת־מִזְרְקָתָא יָת־
צִנּוֹרְיָתָא וְיָת־מַחְתְּיָתָא כָּל־
מָנוֹהִי עֲבַד נְחָשָׁא׃ ד וַעֲבַד
לְמַדְבְּחָא סְרָדָא עוֹבַד
מְצַדְתָּא דִּנְחָשָׁא תְּחוֹת
סוֹבְבֵהּ מִלְּרַע עַד־פַּלְגֵּהּ׃
ה וְאַתִּיךְ אַרְבַּע עִזְקָתָא
בְּאַרְבַּע סִטְרָתָא לִסְרָדָא
דִּנְחָשָׁא אַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא׃
ו וַעֲבַד יָת־אֲרִיחַיָּא דְּאָעֵי
שִׁטִּין וַחֲפָא יָתְהוֹן נְחָשָׁא׃
ז וְאָעֵיל יָת־אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא
עַל סִטְרֵי מַדְבְּחָא לְמִטַּל
יָתֵהּ בְּהוֹן חֲלִיל לוּחִין עֲבַד
יָתֵהּ׃ ח וַעֲבַד יָת־כִּיּוֹרָא
נְחָשָׁא וְיָת בְּסִיסֵהּ נְחָשָׁא
בְּמֶחֱזְיַן נְשַׁיָּא דְּאָתְיָן לְצַלָּאָה

תולדות אהרן. תחת כרכבו. זבחים סב:

רש״י

(ז) נבוב לחת. נבוב הוא חלול וכן (ירמיה נב) ועביו ארבע אצבעות נבוב: נבוב לחת. הלוחות של עצי שטים לכל רוח והחלל באמצע: (ח) במראת הצבאת. בנות ישראל היו בידן מראות שרואות

בעל הטורים

הוא כנגד כסא הכבוד: (ח) במראות. ד' במסו' במראות הצובאות. ויאמר אלהים. לישראל במראות. במראות אלהים. תרי ביחזקאל. באלו הנשים סרו מתאות

תורת גבריאל

היה לו לשום לבו למספר חמשים. אבל בנחושת אחר העשיה שם לבו לתקן להתאימן למספר חמשים. [ולענין הלולאות דלעיל, אפשר דאילו היו גם הלולאות כיריעות התחתונות מכל ארבע המינין, היה די בפחות מהחמשים. כנ״ל (קיא.) דין שיעורו כשק.] עכ״ל ש״ב הנ״ל:

אלה

מוֹעֵד׃ ס ט וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר
לִפְאַת ׀ נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר
שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָּאַמָּה׃
י עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ יא וְלִפְאַת
צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֶשְׂרִים וְאַדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת
וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף׃
יב וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים
בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה
וְאַדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי הָעַמֻּדִים
וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף׃ יג וְלִפְאַת
קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃
יד קְלָעִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה אַמָּה
אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
וְאַדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃ טו וְלַכָּתֵף
הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר
הֶחָצֵר קְלָעִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה׃ טז כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר

אונקלוס

בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ ט וַעֲבַד
יָת־דַּרְתָּא לְרוּחַ עֵבַר דָּרוֹמָא
סְרָדֵי דַרְתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר
מְאָה בְּאַמִּין׃ י עַמּוּדֵיהוֹן
עַסְרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶסְרִין
נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
דִּכְסַף׃ יא וּלְרוּחַ צִפּוּנָא
מְאָה אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֶסְרִין
וְסַמְכֵיהוֹן עֶסְרִין נְחָשָׁא וָוֵי
עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף׃
יב וּלְרוּחַ־מַעַרְבָא סְרָדִין
חַמְשִׁין בְּאַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן
עַסְרָא וְסַמְכֵיהוֹן עַסְרָא וָוֵי
עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף׃
יג וּלְרוּחַ קִדּוּמָא מַדִּינְחָא
חַמְשִׁין אַמִּין׃ יד סְרָדִין חֲמֵשׁ־
עֶסְרֵי אַמִּין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן
תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃
טו וּלְעִבְרָא תִנְיָתָא מִכָּא
וּמִכָּא לִתְרַע־דַּרְתָּא סְרָדִין
חֲמֵשׁ עֶסְרֵי אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן
תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃
טז כָּל־סְרָדֵי דְדַרְתָּא סְחוֹר

תולדות אהרן. קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף. זבחים נט: ולכתף השנית. עירובין ב:

בעל הטורים

הצובאות ונתנו מראותיהן לנדבת המשכן ונתנו עיניהם בית אלהים: הגיבלית. ב׳ במסורת הגיבלית אשר יחשבון את הגבים הגיבלית גבי בני עני כמי התם

רש״י

בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע א״ל הקב״ה קבל כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם

סְחוֹר דְּבוּץ שְׁזִיר: יז וְסַמְכַיָּא
לְעַמּוּדַיָּא נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא
וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף וְחִפּוּי
רֵישֵׁיהוֹן דִּכְסַף וְאִנּוּן מְכַבְּשִׁין
דִּכְסַף כֹּל עַמּוּדֵי דַּרְתָּא:
יח וּפְרָסָא דִּתְרַע דַּרְתָּא
עוֹבַד צַיָּר תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר
וְעֶסְרִין אַמִּין אֻרְכָּא וְרוּמָא
בְּפוּתְיָא חֲמֵשׁ אַמִּין לָקֳבֵל
סְרָדֵי דַרְתָּא: יט וְעַמּוּדֵיהוֹן
אַרְבְּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא
נְחָשָׁא וָוֵיהוֹן דִּכְסַף וְחִפּוּי
רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף:
כ וְכָל־סִכַּיָּא לְמַשְׁכְּנָא
וּלְדַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר
דִּנְחָשָׁא:

סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר: יז וְהָאֲדָנִים
לָעַמֻּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
וַחֲשׁוּקֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כֹּל
עַמֻּדֵי הֶחָצֵר: מפטיר יח וּמָסַךְ
שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר וְעֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ
וְקוֹמָה בְרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת
לְעֻמַּת קַלְעֵי הֶחָצֵר: יט וְעַמֻּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת
וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם
וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף: כ וְכָל־הַיְתֵדֹת
לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת:

קכ"ב. סנואיה סימן: ומפטירין ויעש חירום במלכים א' סימן ז'

רש"י

ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים כשהיו בעליהם יגעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה ומשדלתו בדברים לומר אני נאה ממך ומתוך כך מביאות לבעליהם לידי תאוה ונזקקות להם ומתעברות ויולדות שם שנא' (שה"ש ח) תחת התפוח עוררתיך וזה שנא' במראות הצובאות ונעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו למי שקנא לה בעלה ונסתרה ותדע לך שהן המראות ממש שהרי נאמר ונחושת התנופה שבעים ככר וגו' ויעש בה וגו' וכיור וכנו לא הוזכרו שם למדת שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה כך דרש רבי תנחומא וכן תרגם אונקלוס במחזין נשיא והוא תרגום של מראות מירוא"ש בלעז (שפיגעל). וכן מצינו בישעיה (ישעיה ג) והגליונים מתרגמינן ומחזיתא: אשר צבאו. להביא נדבתן: (יח) לעמת קלעי החצר. כמדת קלעי החצר:

בעל הטורים

ישכבון הנשים המראות גם כאן ע"י המראות היו שוכבין הנשים כדאיתא במדרש שהיו מקשטות במראות ומשדלות לבעליהן ונזקקין להם:

הסלת פרשת ויקהל

ס כא אֵ֣לֶּה פְקוּדֵ֤י הַמִּשְׁכָּן֙ מִשְׁכַּ֣ן
הָעֵדֻ֔ת אֲשֶׁ֥ר פֻּקַּ֖ד עַל־פִּ֣י מֹשֶׁ֑ה
עֲבֹדַת֙ הַלְוִיִּ֔ם בְּיַד֙ אִֽיתָמָ֔ר בֶּֽן־
אַהֲרֹ֖ן הַכֹּהֵֽן׃ כב וּבְצַלְאֵ֥ל בֶּן־
אוּרִ֛י בֶן־ח֖וּר לְמַטֵּ֣ה יְהוּדָ֑ה
עָשָׂ֕ה אֵ֛ת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה

כא אִלֵּין מִנְיָנֵי מַשְׁכְּנָא
מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא
דִּי אִתְמְנִי עַל מֵימְרָא דְמשֶׁה
פָּלְחַן לֵיוָאֵי בִּידָא דְאִיתָמָר
בַּר־אַהֲרֹן כַּהֲנָא׃ כב וּבְצַלְאֵל
בַּר־אוּרִי בַר־חוּר לְשִׁבְטָא
דִיהוּדָה עֲבַד יָת כָּל־דִּי־

בעל הטורים

(כא) **אלה פקודי.** מלא וי"ו בפקוד לכל ו' מאות אלף שלא יתעבדוהו שלקח מן הכסף. המשכן משכן שנתמשכן ב"פ בשביל עונות ישראל וזהו שאמרו אנשי כנה"ג חבול חבלנו. סך שנים כמנין משכן היה עדות בשכינה שורה בישראל שבית ראשון עמד ת"י שנים כמנין משכן: (כב) ובצלאל בן אורי בן חור. ג"פ בתורה נתייחס

רש"י

(כא) **אלה** פקודי. בפ' זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחשת ונמנו כל כליו לכל עבודתו: המשכן משכן. שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל: משכן העדת. עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם: עבדת הלוים. פקודי המשכן וכליו הוא עבודה המסורה ללוים במדבר לשאת ולהוריד ולהקים איש איש למשאו המופקד עליו כמו שנאמר בפ' נשא: ביד איתמר. הוא היה פקיד עליהם למסור לכל בית אב עבודה שעליו: (כב) ובצלאל בן אורי וגו' עשה את כל אשר צוה ה' את משה. אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנא' למשה בסיני כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן (לא לענין צווי להתנדב קאמר דהא אדרבה להיפך צוה הקב"ה בפרשת תרומה מתחלה הכלים שלחן מנורה יריעות ואח"כ ציווי הקרשים. וציווי משה רבינו ע"ה ריש ויקהל תחלה המשכן ואהלו ואח"כ הכלים הא מיירי לענין ציווי לפועל איך יפעול כסדר. ותמצא בפ' כי תשא ראה קראתי בשם בצלאל וגו' הוזכר מתחלה את אוהל מועד ואח"כ הכלים אבל לענין להתנדב להכין מה שיהיו צריכין מה לי מה שמתנדב תחלה ועיין בתוספות פרק הרואה (ברכות נט) וז"ל ואח"ת מנלן שמרע"ה צוה לבצלאל הפך הענין. וי"ל כיון דכתיב בפרשת ויקהל ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב וגו' וקצר מה שדיבר עמהם ובהאי קרא מדכתיב כל אשר צוה ה' את משה חזינן דהיה מצוה להם בהיפוך ודוק היטב). אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואח"כ משים כלים בתוכו אמר לו כך שמעתי מפי

תורת גבריאל

אלה פקודי המשכן משכן העדות, אשר פוקד עפ"י משה ביד איתמר בן אהרן הכהן, הנה אחז"ל במד"ר למה נאמר משכן משכן שתי פעמים שנתמשכן בעונותיהם של ישראל, ע"כ. וצריך ביאור מה מקום ושייכות יש לרמז זה פה, ונל"פ עפ"י מאמרם ז"ל: אין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין (ב"מ, מב.) שנאמר יצו ד' אתך את הברכה באסמיך כו', אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו כו'

אֶת־מֹשֶׁה׃ כג וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ ס כד כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר

אונקלוס

פַּקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃ כג וְעִמֵּהּ אָהֳלִיאָב בַּר־אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא־דְדָן נַגָּר וְאֻמָּן וְצַיָּר בִּתְכֶלָא וּבְאַרְגְּוָנָא וּבִצְבַע זְהוֹרִי וּבְבוּצָא׃ כד כָּל־דַּהֲבָא דְּאִתְעֲבֵד לַעֲבִידָא בְּכֹל עֲבִידַת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דְּהַב אֲרָמוּתָא עַסְרִין וּתְשַׁע כִּכְּרִין

רש"י

הקב"ה א"ל משה בלל אל היית כי בוודאי כך לוה לי הקב"ה וכן עשה המשכן תחלה ואח"כ עשה כלים: (כד) ככר. ס' מנה ומנה של קדש כפול היה הרי הככר ק"כ מנה והמנה כ"ה סלעים הרי ככר של קדש ג' אלפים שקלים לפיכך מנה בפרוטרוט כל

בעל הטורים

כנגד ג' מעלות שהיו בו חכמה ותבונה ודעת: (כג) ואתו אהליאב. פי' אלו השנים היו עדים למשה שהשלים כל המשכן בקבל: (כד) כל הזהב. ה' מיני

תורת גבריאל

כו', ועי"כ י"ל כי זה גרם הרבה לשלוט בו ידי זרים, ואילו היה נפקד עפ"י משה בעצמו לבדו, שהיתה השכינה מדברת מתוך גרונו, לא היתה שולטת בו שום יד לנגוע בו ולגרוע ממנו, אך מאשר צוה מרע"ה לאחרים לפקוד, ומסר את העבודה והטורח הזה ללוים הוא איתמר בן אהרן, זו היתה גרמא כי חלו בו ידים ונתמשכן, וזהו: אלה פקודי המשכן משכן, ר"ל: המפקד הזה גרם לו להתמשכן שתי פעמים, ומבאר: יען אשר פוקד עפ"י צוויו של משה ע"י עבודת הלויים ע"י איתמר וגו'. *):

רבוע

נהל גבים. וש"ב הרב הג' וכו' מו"ה בן ציון ארי' ליב נ"י בהר"ר יוסף ז"ל ציזלינג הוסיף קצת לבאר בזה: דכיון שאיתמר היה פקיד עליהם למסור לכל בית אב עבודה שעליו כפירש"י, בוודאי מסר להם במנין ובמשקל, וכן בזמן שקיבל מהם להקמת המשכן, היתה הקבלה במנין ובמשקל, וכמו שכתוב (עזרא, ח, כו—ל.) ואשקלה על ידם גו', עיי"ש באורך. וזהו שיפא דקרא: עבודת הלוים הלא היתה ביד איתמר, נמצא שבכל מסע מן המסעות נמנו ונשקלו ב' פעמים, ולכן היתה בו שליטה להתמשכן, ובזה נמצא טעם בדברי חז"ל (תנחומא, כאן.) ויברך אותם משה, מה ברכה ברכן? רביתיני אמרו: ד' אלהי אבותיכם יוסף עליכם וגו'. ר"מ אומר: יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם, עכ"ל. דלכאורה תקשה השאלה: „מה ברכה ברכן" וגם התשובה דכל מר מגיין ופורש איזה ברכה, הרי בוודאי היה משרע"ה מברך בפה מלא כל ברכות טיב? אבל חז"ל באו לתרץ מה דתקשי לן, הלא כיון שנתן משרע"ה ברכתו על מלאכת המשכן, וודאי שיש בכח ברכתו לבטל גריעותא דמנין ומשקל המעכבין מציאות הברכה לבוא מעצמה, וא"כ איך גרמו אלה שיתמשכן [כדברי הגאון המחבר נר"ו.] וע"ז תרצו דמלת אתם באה לדייק כי רק על העושים השפיע ברכתו, ולא על המשכן, [ואפשר דלכך כתיב „אתם" חסר וא"ו, שלא נאמר דגם המלאכה בכלל.] וז"ש: מה ברכה ברכן? הרי רואים אנו כי בעוה"ר נתמשכן. ואמרו כאו"א ברכה כשיטתו על העושים מלאכת הקדש. עכ"ל ש"ב הנ"ל:

וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ כה וְכֶסֶף פְּקוּדֵי
הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ כו בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־
מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ כז וַיְהִי
מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת
אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת
מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר
כִּכָּר לָאָדֶן׃ כח וְאֶת־הָאֶלֶף
וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים
עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה

וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין
בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃ כה וּכְסַף
מִנְיָנֵי כְנִשְׁתָּא מְאָה כִּכְּרִין
וְאֶלֶף וּשְׁבַע מְאָה וְשִׁבְעִין
וַחֲמִשָּׁא סִלְעִין בְּסִלְעֵי
קוּדְשָׁא׃ כו תִּקְלָא לְגֻלְגַּלְתָּא
פַּלְגוּת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא
לְכֹל דְּעָבַר עַל־מִנְיָנַיָּא מִבַּר
עֶסְרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא לְשִׁית
מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִּין וַחֲמֵשׁ
מְאָה וְחַמְשִׁין׃ כז וַהֲוָה מְאָה
כִּכְּרִין דִּכְסַף לְאַתָּכָא יָת
סַמְכֵי קוּדְשָׁא וְיָת סַמְכֵי
דְפָרֻכְתָּא מְאָה סַמְכִין לִמְאָה
כִּכְּרִין כִּכְּרָא לְסַמְכָא׃
כח וְיָת־אַלְפָא וּשְׁבַע מְאָה
וְשִׁבְעִין וַחֲמִשָּׁא עֲבַד וָוִין
לְעַמּוּדַיָּא וְחַפָּא רֵישֵׁיהוֹן

תולדות אהרן. וכסף פקודי. בכורות ה: בקע לגלגלת. שם שם: ויהי מאת ככר הכסף. שם: ואת האלף. שם:

בעל הטורים

זהב. חח ונזם וטבעת וכומז. וכל כלי זהב. כנגד העשוי להם ה' ענוין. פרך. מרר. ענוי. לחץ. עבודה קשה: (כו) בקע. ב' במס' בקע לגלגלת. בקע מבקעו. ברמז זה בעתידין כליה נבקע: בקע לגלגלת: (כז) מאת אדנים. כנגד מיוסדים על אדני פז וכנגדם תקנו ק' ברכות בכל יום:

רש"י

השקלים שפחותין במנינם מג' אלפים שאין מגיעין לככר: (כו) בקע. הוא שם משקל של מחצית השקל: לשש מאות אלף וגו'. כך היו ישראל וכך עלה מנייתם אחר שהוקם המשכן בספר במדבר ואף עתה בנדבת המשכן כך היו ומנין חצאי השקלים של שש מאות אלף עולה מאת ככר כל א' של שלשת אלפים שקלים כיצד שש מאות אלף חצאין הרי הן ג' מאות אלף שלמים הרי מאת ככר והג' אלפים וה' מאות והחמשים חצאים עולין אלף וז' מאות וחמשה ושבעים שקלים: (כז) לצקת. כתרגומו לאתכא: את אדני הקדש. של קרשי המשכן שהם מ"ח קרשים ולהן צ"ו אדנים ואדני פרכת ארבעה הרי מאה וכל שאר האדנים נחשת כתיב בהם: (כח) וצפה ראשיהם. של עמודים מהן. שבכולן כתיב וצפה ראשיהם וחשוקיהם כסף:

ראשיהם וחשק אתם: כט ונחשת
התנופה שבעים ככר ואלפים
וארבע־מאות שקל: ל ויעש
בה את־אדני פתח אהל מועד
ואת מזבח הנחשת ואת־מכבר
הנחשת אשר־לו ואת כל־כלי
המזבח: לא ואת־אדני החצר
סביב ואת־אדני שער החצר
ואת כל־יתדת המשכן ואת־
כל־יתדת החצר סביב:
לט א ומן־התכלת והארגמן
ותולעת השני עשו בגדי־שרד
לשרת בקדש ויעשו את־בגדי
הקדש אשר לאהרן כאשר
צוה יהוה את־משה: פ
שני (חמישי) כשהן מחוברין ב ויעש את־
האפד זהב תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משזר:
ג וירקעו את־פחי הזהב וקצץ
פתילם לעשות בתוך התכלת

וכבש יתהון: כט ונחשא
דארמותא שבעין ככרין
ותרין אלפין וארבע מאה
סלעין: ל ועבד בה ית־
סמכי תרע משכן זמנא
וית מדבחא דנחשא וית־
סרדי דנחשא די ליה וית
כל־מני מדבחא: לא וית־
סמכי דדרתא סחור סחור
וית־סמכי תרע דרתא וית
כל־סכי משכנא וית־כל־
סכי דרתא סחור סחור:
א ומן־תכלא וארגונא וצבע
זהורי עבדו־לבושי שמושא
לשמשא בקודשא ועבדו ית־
לבושי קודשא די לאהרן
כמא די פקיד יי ית־משה:
ב ועבד ית־אפודא דדהבא
תכלא וארגונא וצבע זהורי
ובוץ שזיר: ג ורדידו ית־
טסי דהבא וקציצו חוטין
למעבד בגו תכלא ובגו

תולדות אהרן, ונחשת התנופה. בכורות ה: וקצץ פתילם. יומא עב: לעשות בתוך. שם:

רש"י

(א) ומן התכלת וגו'. שש לא נאמר כאן ומכאן אני אומר שאין בגדי שרד הללו בגדי כהונה שבבגדי כהונה היה שש אלא הם בגדים שמכסים בהם כלי הקדש בשעת סלוק מסעות שלא היה בהם שש: (ג) וירקעו. כמו (תהלים קלו) לרוקע הארץ. כתרגומו ורדידו. טסין היו מרדדין מן הזהב אשטנדר"א בלעז (אויסדעהנען) טסין דקות. כאן הוא מלמדך היאך

בעל הטורים

(ג) וקצץ. ג' וקצץ פתילים. וקצץ חנית. וחד קצץ עבות רשעים. בכוונות המשכן היו מתגברים על אויביהם ומקצצין חניתותיהם:

וּבְת֣וֹךְ הָֽאַרְגָּמָ֔ן וּבְת֖וֹךְ תּוֹלַ֣עַת
הַשָּׁנִ֑י וּבְת֥וֹךְ הַשֵּׁ֖שׁ מַעֲשֵׂ֥ה חֹשֵֽׁב׃
ד כְּתֵפֹ֥ת עָֽשׂוּ־ל֖וֹ חֹֽבְרֹ֑ת עַל־
שְׁנֵ֥י קְצוֹתָ֖ו חֻבָּֽר׃ ה וְחֵ֨שֶׁב
אֲפֻדָּת֜וֹ אֲשֶׁ֣ר עָלָ֗יו מִמֶּ֣נּוּ הוּא֙ (מחוברין ק׳)
כְּמַעֲשֵׂ֔הוּ זָהָ֕ב תְּכֵ֥לֶת וְאַרְגָּמָ֖ן
וְתוֹלַ֣עַת שָׁנִ֑י וְשֵׁ֖שׁ מָשְׁזָ֑ר כַּאֲשֶׁ֛ר
צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ס ו וַֽיַּעֲשׂוּ֙
אֶת־אַבְנֵ֣י הַשֹּׁ֔הַם מֻסַבֹּ֖ת מִשְׁבְּצֹ֣ת
זָהָ֑ב מְפֻתָּחֹת֙ פִּתּוּחֵ֣י חוֹתָ֔ם
עַל־שְׁמ֖וֹת בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃
ז וַיָּ֣שֶׂם אֹתָ֗ם עַ֚ל כִּתְפֹ֣ת הָֽאֵפֹ֔ד
אַבְנֵ֥י זִכָּר֖וֹן לִבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל כַּאֲשֶׁ֛ר
צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ פ
ח וַיַּ֧עַשׂ אֶת־הַחֹ֛שֶׁן מַעֲשֵׂ֥ה חֹשֵׁ֖ב
כְּמַעֲשֵׂ֣ה אֵפֹ֑ד זָהָ֗ב תְּכֵ֧לֶת
וְאַרְגָּמָ֛ן וְתוֹלַ֥עַת שָׁנִ֖י וְשֵׁ֥שׁ
מָשְׁזָֽר׃ ט רָב֧וּעַ הָיָ֛ה כָּפ֖וּל עָשׂ֣וּ
אֶת־הַחֹ֑שֶׁן זֶ֧רֶת אָרְכּ֛וֹ וְזֶ֥רֶת

אַרְגְּוָנָא וּבְגוֹ צְבַע זְהוֹרִי
וּבְגוֹ בוּצָא עוֹבַד אֻמָּן׃
ד כַּתְפָּן עֲבַדוּ לֵהּ מְלַפְּפָן
עַל־תְּרֵין סִטְרוֹהִי יִתְלָפַף׃
ה וְהֶמְיַן תִּקּוּנֵהּ דִּי עֲלוֹהִי
מִנֵּהּ הוּא כְּעוֹבָדוֹהִי דַּהֲבָא
תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
וּבוּץ שְׁזִיר כְּמָא דִּי פַקִּיד
יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃ ו וַעֲבַדוּ יָת־
אַבְנֵי בוּרְלָא מְשַׁקְּעָן מְרַמְּצָן
דִּדְהַב גְּלִיפָן כְּתַב מְפָרַשׁ
עַל־שְׁמָהָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ז וְשַׁוִּי יָתְהוֹן עַל כִּתְפָא
דְּאֵפוֹדָא אַבְנֵי דוּכְרָנָא לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ
יָת־מֹשֶׁה׃ ח וַעֲבַד יָת־חוּשְׁנָא
עוֹבַד אֻמָּן כְּעוֹבָדֵי אֵפוֹדָא
דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃
ט מְרַבַּע הֲוָה עִיף עֲבַדוּ
יָת־חוּשְׁנָא זַרְתָּא אָרְכֵּהּ

רש"י

היאך היו טווין את הזהב עם החוטין מרדדין טסין דקין וקוצצין מהם פתילים לאורך הטס לעשות אותן פתילים מעורבין עם כל מין ומין בחשן ואפוד שנא' כאן זהב תוכ

תורת גבריאל

רבוע היה כפול עשו את החשן, זרת ארכו וזרת רחבו כפול— ובלוחס שבפ' תצוה נאמר בקרא: רבוע היה כפול, זרת ארכו וזרת רחבו, ונל"פ עפי"מ דנראה מהגמ' (ערובין נג—נה.) דלשון רבוע יאמר על שני אופנים א) רבוע ממש שיהיה ארכו כרחבו, ב) שאפילו יהיה ארכו יותר על רחבו, קרי לה רבוע, שיהיה לו קרנות, למעוטי עגול עיי"ש, ויען כי היינו יכולין לפרש הכוונה

רָחְבּוֹ כָּפוּל׃ י וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה
טוּרֵי אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה
וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד׃ יא וְהַטּוּר
הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ יב וְהַטּוּר
הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃
יג וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ
שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מוּסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת
זָהָב בְּמִלֻּאֹתָם׃ יד וְהָאֲבָנִים
עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ
לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט׃ טו וַיַּעֲשׂוּ
עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֻת
מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃
טז וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב
וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת
הַחֹשֶׁן׃ יז וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת
הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־

וְזֻרְתָּא פְּתָיֵהּ עִיף׃ י וְאַשְׁלִימוּ־
בֵהּ אַרְבְּעָא סִדְרֵי אֶבֶן
טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה סַמְקָן
יַרְקָן וּבַרְקָן סִדְרָא חָד׃
יא וְסִדְרָא תִנְיָנָא אִזְמַרַגְדִּין
שַׁבְזִיז וְסַבְהֲלוֹם׃ יב וְסִדְרָא
תְלִיתָאָה קַנְכֵּרֵי טַרְקְיָא וְעֵין
עֶגְלָא׃ יג וְסִדְרָא רְבִיעָאָה
כְּרוּם יַמָּא וּבוּרְלָא וּפַנְתֵּרֵי
מְשַׁקְעָן מְרַמְּצָן דִּדְהַב
בְּאַשְׁלָמוּתְהוֹן׃ יד וְאַבְנַיָּא
עַל־שְׁמָהַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִנִּין
תַּרְתֵּי עֶסְרֵי עַל־שְׁמָהָתְהוֹן
כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלוֹף דְּעִזְקָא
גְּבַר עַל־שְׁמֵהּ לִתְרֵין עֲסַר
שִׁבְטִין׃ טו וַעֲבָדוּ עַל־חוּשְׁנָא
תִּכִּין מְתַחְמָן עוֹבַד גְּדִילוּ
דְּהַב דְּכֵי׃ טז וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין
מְרַמְּצָן דִּדְהַב וְתַרְתֵּין עִזְקָן
דִּדְהָב וִיהָבוּ יָת־תַּרְתֵּין
עִזְקָתָא עַל־תְּרֵין סִטְרֵי
חוּשְׁנָא׃ יז וִיהָבוּ תַּרְתֵּין
גְּדִילָתָא דִּדְהַב עַל־תַּרְתֵּין
עִזְקָתָא עַל־סִטְרֵי חוּשְׁנָא׃

רש"י

ה' של זהב עם ו' חוטין של תכלת וכן עם כל מין ומין שכל המינין חוטן כפול ששה והזהב חוט ז' עם כל אחד ואחד:

בעל הטורים

(י) אודם וגו'. ג' במסו' ב' דהאי ואידך בעדן גן וגו' מסוכתך אודם וגו' מלמד בנודמנו להם אבני אפוד מג"ע:

תורת גבריאל

הכוונה שבפ' תלוה,—רבוע יהיה כפול— שמתחילה נעשה זרת על זרת, ובכפלו היה רק חצי זרת על זרת—וסוף דברי הכ': זרת ארכו וזרת רחבו, קאי רק על מדת עשיתו מתחילה, ובכפלו לא היה רבוע ממש (רק כפי האופן הב') [והא דלא כתבה התורה בסדר הזה—זרת ארכו וזרת רחבו רבוע, יהיה כפול—משום דאי הוה כתוב כן, הוה

(נג)

קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ יח וְאֵת שְׁתֵּי
קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־
שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֻם עַל־
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃
יט וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב
וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן
עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר
הָאֵפֹד בָּיְתָה׃ כ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־שְׁתֵּי
כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְמַטָּה מִמּוּל
פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל
לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃ כא וַיִּרְכְּסוּ אֶת־
הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת
הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת
עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן
מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה׃ פ שלישי (ששי כשהן מחוברין)
כב וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד
מַעֲשֵׂה אֹרֵג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃
כג וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי
תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא

יח וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָא דְּעַל־
תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי יְהָבוּ עַל־
תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וִיהָבֻנּוּן
עַל־כַּתְפֵי אֵפוֹדָא לָקֳבֵל
אַפּוֹהִי׃ יט וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין
עִזְקָן דִּדְהַב וְשַׁוִּיאוּ עַל־
תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא עַל־
סִפְתֵיהּ דִּי לְעִבְרָא דְאֵפוֹדָא
מִלְּגָיו׃ כ וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן
דִּדְהַב וִיהָבֻנּוּן עַל־תַּרְתֵּין
כַּתְפֵי אֵפוֹדָא מִלְּרַע מִלָּקֳבֵל
אַפּוֹהִי לָקֳבֵל בֵּית לוֹפֵי
מֵעִלָּוֵי לְהֶמְיַן אֵפוֹדָא׃
כא וְיַחֲדוּן יָת־חוּשְׁנָא
מֵעִזְקָתֵהּ לְעִזְקָתָא דְאֵפוֹדָא
בְּחוּטָא דִתְכֶלְתָּא לְמֶהֱוֵי
עַל־הֶמְיַן אֵפוֹדָא וְלָא־יִתְפָּרֵק
חוּשְׁנָא מֵעִלָּוֵי אֵפוֹדָא כְּמָא
דִי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃
כב וַעֲבַד יָת־מְעִילָא דְאֵפוֹדָא
עוֹבַד מָחֵי גְּמִיר תִּכְלָא׃
כג וּפוּם־מְעִילָא כְּפִיל לְגַוֵּהּ
כְּפוּם שִׁרְיָן תּוֹרָא מַקַּף

תולדות אהרן. ויעש את מעיל האפד, זבחים פח:

תורת גבריאל

היה האמה בהכוונה היא כדעת ר' יהודה (זבחים, נט.) גבי מזבח הנחושת דכתיב: חמש אמות הארך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה וגו', דמאמצעיתו היה מודד חמש אמות לכל רוח והיה עבר על עבר עיי"ש, כן הו"א שהיה נעשה מתחילה שני זרתין על שני זרתין, ובהיותו כפול היה שני זרתין על זרת, ע"כ נכתב בלשון הזה, להורות כנ"ל]—ע"כ בא הכתוב דכאן לפרש ולהודיע שהסכימו דעת העוסקים למה שנאמר למשה מסיני [כמש"כ ברש"י ברא"ם הסדר:

יִקָּרֵעַ: כד וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר: כה וַיַּעֲשׂוּ
פַעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־
הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־
שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ
הָרִמֹּנִים: כו פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן
וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב
לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס כז וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתְנֹת
שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֵג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:
כח וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־
פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־
מִכְנְסֵי הַבָּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר: כט וְאֶת־
הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה
רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס ל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ
נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ

אונקלוס

לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר לָא
יִתְבְּזַע: כד וַעֲבָדוּ עַל־
שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא רִמּוֹנֵי תִכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי שְׁזִיר:
כה וַעֲבָדוּ זַגִּין דִּדְהַב דְּכֵי
וִיהָבוּ יָת־זַגַּיָּא בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּא
עַל־שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר
סְחוֹר בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּא: כו זַגָּא
וְרִמּוֹנָא זַגָּא וְרִמּוֹנָא עַל־
שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר
לְשַׁמָּשָׁא כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ
יָת־מֹשֶׁה: כז וַעֲבָדוּ יָת־
כִּתּוּנִין דְּבוּצָא עוֹבַד מָחֵי
לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי: כח וְיָת
מִצְנֶפְתָּא דְבוּצָא וְיָת־שְׁבַח
כּוֹבָעַיָּא דְבוּצָא וְיָת־מִכְנְסֵי
בוּצָא דְבוּץ שְׁזִיר: כט וְיָת־
הֶמְיָנָא דְבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עוֹבַד
צַיָּר כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת־
מֹשֶׁה: ל וַעֲבָדוּ יָת־צִיצָא
כְּלִילָא־דְקוּדְשָׁא דִּדְהַב דְּכֵי

תולדות אהרן. ויעשו על שולי המעיל, יומא עא: ויעשו את הכתנת שש, שם עא:

רש"י

(כח) ואת פארי המגבעת. תפארת המגבעות. המגבעות המפוארות:

בעל הטורים

(כז) את הכתנת וגו׳ את זין. כי הכך אתין גרבות בסיה לכאו״א התיך בגו:

תורת גבריאל

הסדר, על פי: ובצלאל בן אורי וגו׳, עשה את כל אשר צוה ד׳ את משה, עיי״ש] כי בהריגתו מתחילה היה שני זרתין על זרת, וכשהוכפל היה מדתו זרת על זרת — רבוע ממש — וזהו פי׳ הכתוב: רבוע היה — בין בתחילה, ובין בסוף עשיתו — כי כפול עשו את החשן, שני זרתין על זרת פשוט — ואח״כ בא למידת זרת ארכו וזרת רחבו — בהיותו — כפול — בריבוע ממש כפי אופן הא׳:

ותכו

עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ
לַיהוָה: לא וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל
תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת
מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ס לב וַתֵּכֶל
כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ: פ
רביעי לג וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־

וּכְתַבוּ עֲלוֹהִי גְּלִיפָן כְּתַב
מְפָרַשׁ קֹדֶשׁ לַייָ: לא וִיהַבוּ
עֲלוֹהִי חוּטָא תִכְלְתָא לְמִתַּן
עַל־מִצְנֶפְתָּא מִלְעֵלָּא כְּמָא
דִי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה:
לב וּשְׁלִים כָּל־פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא
מַשְׁכַּן זִמְנָא וַעֲבַדוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ
יָת־מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ: לג וְאַיְתִיוּ
יָת־מַשְׁכְּנָא לְמֹשֶׁה יָת־

תולדות אהרן. ויביאו את המשכן, ס' הזוהר פ' ויחי:

בעל הטורים

(לב) ותכל כל עבדת משכן. בגי' בעשרים וחמשה בכסלו נגמר: ותכל. אית אומר כי פתה כלה מגלגלת כל העולם:

רש"י

(לא) לתת על המצנפת מלמעלה. ע"י הפתילים היה מושיבן על המצנפת כמין כתר וא"א לומר הציץ על המצנפת שהרי בשחיטת קדשים שנינו שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין והציץ היה נתון על המצח הרי המצנפת למעלה והציץ למטה ומהו על המצנפת מלמעלה. ועוד הקשיתי כה כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת ובענין הצוואה הוא אומר (שמות כח) ושמת אותו על פתיל תכלת. ואומר אני פתיל תכלת זה חוטין הן לקשרו בהן במצנפת לפי שהציץ אינו אלא מאוזן לאוזן ובמה יקשרנו במצחו והיו קובעין בו חוטי תכלת לשני ראשיו ובאמצעיתו שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו ושני חוטין היו בכל קצה וקצה אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו וכן באמצעו שכך הוא נוח לקשור ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין לכך נאמר על פתיל תכלת ועליו פתיל תכלת וקושר ראשיהם השנים כולם יחד מאחוריו למול ערפו ומושיבו על המצנפת. ואל תתמה שלא נאמר פתילי תכלת הואיל ומרובין הן שהרי מצינו בחשן והאפוד וירכסו את החשן וגו' וע"כ פחות משנים לא היו שהרי בשתי קצות החשן היו ב' טבעות ובב' כתפות האפוד היו ב' טבעות האפוד שכנגדן ולפי דרך קשירה ד' חוטין היו ומ"מ פחות משנים אי אפשר: (לב) ויעשו בני ישראל. את המלאכה ככל אשר צוה ה' וגו': (לג) ויביאו את המשכן וגו'. שלא היו יכולין להקימו ולפי שלא עשה משה שום מלאכה

תורת גבריאל

ותכל כל עבודת וגו' ויעשו בנ"י ככל אשר צוה ד' את משה וגו'— לפי סדר הסיפור היה צריך לכתוב מקודם ויעשו בנ"י וגו'. ואח"כ ותכל וגו'.— והנל"פ כי הנה בפ' ויקהל [לו, ד, ה, ו] אה"כ: ויבאו כל החכמים העושים וגו'. ויאמרו אל משה מרבים העם להביא וגו'. ויצו משה ויעבירו קול וגו'. לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא. והנה הכתוב פתח בהבאה וסיים בהבאה— ולשון עשיה זכר באמצע, באמרו: אל יעשו— [ורז"ל (שבת צו:) דרשו בנ"ב מקובלת להם שהיה ביום שבת, יצא להסיר להם הוצאה מרה"י לר"ה עיי"ש

מַשְׁכְּנָא וְיָת־כָּל־מָנוֹהִי
פּוּרְפּוֹהִי דַּפּוֹהִי עַבְּרוֹהִי
וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹהִי: לד וְיָת־
חוֹפָאָה מַשְׁכֵּי דְדִכְרֵי
מְסַמְּקֵי וְיָת־חוֹפָאָה מַשְׁכֵּי
דְסַסְגּוֹנָא וְיָת פָּרֻכְתָּא
דִפְרָסָא: לה יָת־אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא וְיָת־אֲרִיחוֹהִי וְיָת
כַּפֻּרְתָּא: לו יָת־פָּתוֹרָא יָת־
כָּל־מָנוֹהִי וְיָת לְחֵם אַפַּיָּא:
לז יָת־מְנַרְתָּא דָכִיתָא יָת־
בּוֹצִינָהָא בּוֹצִינֵי סִדְרָא וְיָת־
כָּל־מָנַהָא וְיָת מִשְׁחָא
דְאַנְהָרוּתָא: לח וְיָת מַדְבְּחָא
דְדַהֲבָא וְיָת מִשְׁחָא דִרְבוּתָא
וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְיָת
פְּרָסָא דִתְרַע מַשְׁכְּנָא:
לט יָת מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא וְיָת־
סְרָדָא דִנְחָשָׁא דִּילֵהּ יָת־
אֲרִיחוֹהִי וְיָת־כָּל־מָנוֹהִי יָת־

מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו בְּרִיחָו
וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו: לד וְאֶת־מִכְסֵה
עוֹרֹת הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־
מִכְסֵה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת
פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ: לה אֶת־אֲרוֹן
הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת הַכַּפֹּרֶת:
לו אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו
וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים: לז אֶת־
הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ
נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ
וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר: לח וְאֵת
מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֵת מָסַךְ
פֶּתַח הָאֹהֶל: לט אֵת | מִזְבַּח
הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־

רש"י

במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן ומשה העמידו. אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו ע"י אדם א"ל עסוק אתה בידך נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו וזהו שנאמר הוקם המשכן הוקם מאליו מדרש רבי תנחומא:

תורת גבריאל

עיי"ש.] אכן לפי פשוטו דקרא יל"פ שכמו שהוזהרנו בכל מצות התורה מבלי לעבור על איסור בל תוסיף ועל איסור בל תגרע, כמו כן נצטוה מרע"ה מפי הש"ת על כל מעשה המשכן מבלי להוסיף ומבלי לגרוע, וכל דבר ודבר מיד ד' עליו השכיל. וכן כ' רש"י בפ' יתרו (כ, כ.) ע"פ: לא תעשון אתי א' כסף, שלא יעשו הכרובים של כסף. וא' זהב לא תעשו לכם, שבא להזהיר שלא יוסיף על שנים כו', ע"ש—וכאשר ראו החכמים העושים, כי מרבים העם להביא מדי העבודה למלאכה אשר צוה ד' לעשות אותה, ואנחנו מוזהרים ע"י זה שתשוקת העם גדולה להרבות עשות דברים עוד, אשר לא נצטוינו עליהם, להוסיף ליפית המשכן

כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃
מ אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ
וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר
הֶחָצֵר אֶת־מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתֶיהָ
וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן
לְאֹהֶל מוֹעֵד׃ מא אֶת־בִּגְדֵי
הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־
בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃ מב כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן
עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־
הָעֲבֹדָה׃ מג וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־
כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ
אֹתָם מֹשֶׁה׃ פ חמישי (שביעי)
מ א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ ב בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן

כִּיּוֹרָא וְיָת־בְּסִיסֵהּ׃ מ יָת
סְרָדֵי דָרְתָא יָת־עַמּוּדָהָא
וְיָת־סַמְכָהָא וְיָת־פְּרָסָא
לִתְרַע דַּרְתָּא יָת־אֲטוּנוֹהִי
וְסִכַּהָא וְיָת כָּל־מָנֵי פָּלְחַן
מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃
מא יָת־לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא
לְשַׁמָּשָׁא בְקוּדְשָׁא יָת־לְבוּשֵׁי
קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיָת־
לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא׃
מב כְּכֹל דִּי־פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה
כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
כָּל־פָּלְחָנָא׃ מג וַחֲזָא מֹשֶׁה
יָת־כָּל־עִבִדְתָּא וְהָא עֲבָדוּ
יָתַהּ כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ כֵּן
עֲבָדוּ וּבָרִיךְ יָתְהוֹן מֹשֶׁה׃
א וּמַלִּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
ב בְּיוֹמָא־יַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַד
לְיַרְחָא תְּקִים יָת־מַשְׁכְּנָא

תולדות אהרן. את בגדי. יומא עב:

בעל הטורים

(מ) עמודיה. ד' במס' את עמודיה. הכא; תכנתי עמודיה. חצבה עמודיה. עמודיה יתפלצון. בעמודי המשכן הם עמודי עולם

רש"י

(מג) ויברך אתם משה. אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. (תהלים צ) ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וגו' והוא אחד מי"א מזמורים שבתפלה למשה:

תורת גבריאל

עוד יותר מכפי אשר צוה ד'. ע"כ בא מרע"ה להכריז במחנה. לאמר: איש ואשה! — תשמעו ותדעו כי — אל יעשו עוד מלאכה — יותר מאשר צויתי — לתרומת הקדש — כתרגומו — לאפרשות קודשא — למקדש ד' המורם מהעם — מהבין בו במה טובו ויפיו, ובהיות כן — ויכלא העם מהביא — וזהו פי' הכתוב: ותכל כל עבודת משכן אה"מ — ויעשו בנ"י — רק — ככל אשר צוה ד' את משה כן עשו — ולא יותר:

וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ד' כן עשו, ויברך אותם משה, ולכאורה היה

צריך

אֹהֶל מוֹעֵד: ג וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת
אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן
אֶת־הַפָּרֹכֶת: ד וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ
וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ
אֶת־נֵרֹתֶיהָ: ה וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח
הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן
הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח
לַמִּשְׁכָּן: ו וְנָתַתָּה אֵת מִזְבַּח
הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־
מוֹעֵד: ז וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין
אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ
שָׁם מָיִם: ח וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר
סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר
הֶחָצֵר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ:
י וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים: יא וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר

מַשְׁכַּן זִמְנָא: ג וּתְשַׁוֵּי תַמָּן
יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וְתַטֵּל
עַל־אֲרוֹנָא יָת־פָּרֻכְתָּא:
ד וְתָעֵל יָת־פָּתוֹרָא וְתַסְדַּר
יָת־סִדְרֵהּ וְתָעֵל יָת־מְנָרְתָּא
וְתַדְלֵק יָת־בּוֹצִינָהָא: ה וְתִתֵּן
יָת־מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא לִקְטֹרֶת
בּוּסְמַיָּא קֳדָם אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא וּתְשַׁוֵּי יָת־פְּרָסָא
דִתְרְעָא לְמַשְׁכְּנָא: ו וְתִתֵּן
יָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא קֳדָם
תְּרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן־זִמְנָא:
ז וְתִתֵּן יָת־כִּיּוֹרָא בֵּין־מַשְׁכַּן
זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן
תַּמָּן מַיָּא: ח וּתְשַׁוֵּי יָת־
דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתִתֵּן
יָת־פְּרָסָא דִתְרַע דַּרְתָּא:
ט וְתִסַּב יָת־מִשְׁחָא דִרְבוּתָא
וּתְרַבֵּי יָת־מַשְׁכְּנָא וְיָת־כָּל־
דִּי־בֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ
וְיָת־כָּל־מָנוֹהִי וִיהֵי קוּדְשָׁא:
י וּתְרַבֵּי יָת־מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא
וְיָת־כָּל־מָנוֹהִי וּתְקַדֵּשׁ יָת־
מַדְבְּחָא וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ
קוּדְשִׁין: יא וּתְרַבֵּי יָת־כִּיּוֹרָא

תולדות אהרן. וסכת על הארן. סוכה ז. סוטה לז. מנחות סב: ונתתה את מזבח. זבחים נח. ונתתה את הכיר. שם: ומשחת את סוכה. שם פז:

רש"י

(ג) וסכת על הארן. לי הגנה שהרי מחילה היתה: (ד) וערכת את ערכו. שתי

תורת גבריאל

צריך לתת להם את ברכתו בגמר כל הקמתו, והנ"ל בזה, כי הנה כל נגר וחרש המלאכה ותכליתה דהיינו אחר גמר עליס אשר יקבל עליו לעשות דלתות ומלבנות

וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ׃
יב וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־
בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ
אֹתָם בַּמָּיִם׃ יג וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־
אַהֲרֹן אֵת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ
אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן לִי׃
יד וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ
אֹתָם כֻּתֳּנֹת׃ טו וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם
כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם
וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם
מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃
טז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ ס ששי יז וַיְהִי
בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן׃
יח וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו
וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־

וְיָת־בְּסִיסַהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ׃
יב וּתְקָרֵב יָת־אַהֲרֹן וְיָת־
בְּנוֹהִי לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא
וְתַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃
יג וְתַלְבֵּשׁ יָת־אַהֲרֹן יָת
לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא וּתְרַבֵּי יָתֵהּ
וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וִישַׁמֵּשׁ קֳדָמָי׃
יד וְיָת־בְּנוֹהִי תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשׁ
יָתְהוֹן כִּתּוּנִין׃ טו וּתְרַבִּי
יָתְהוֹן כְּמָא דִי רַבֵּיתָא יָת־
אֲבוּהוֹן וִישַׁמְּשׁוּן קֳדָמָי וּתְהֵי
לְמֶהֱוֵי לְהוֹן רְבוּתְהוֹן
לִכְהֻנַּת עָלַם לְדָרֵיהוֹן׃
טז וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּכֹל דִּי פַקִּיד
יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבַד׃ יז וַהֲוָה
בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּשַׁתָּא
תִנְיֵתָא בְּחַד לְיַרְחָא אִתָּקַם
מַשְׁכְּנָא׃ יח וַאֲקִים מֹשֶׁה
יָת־מַשְׁכְּנָא וִיהַב יָת־
סַמְכוֹהִי וְשַׁוִּי יָת־דַּפּוֹהִי
וִיהַב יָת־עַבְרוֹהִי וַאֲקִים יָת־

הולדות אהרן. ויהי בחדש. שבת פז. ר"ה ג. תענית כט: ויקם משה את המשכן. מנחות צח:

בעל הטורים

שבזכותם העולם עומד: (טו) משחתם. ב' דין ואידך כי משחתם בהם מום בם פי' בזמן שהם תמימים יהיה להם משחתם לכהונת עולם אבל כשיהיה בהם מום לא לרצון יהיו: (יז) הוקם. ג' הוקם המשכן הוקם על גבי דוד. הוקם את דברי יהונדב בן רכב. בזכות שהקים דוד המקדש כדכתיב ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו' הוקם על בני יהונדב בן רכב שהקימו דברי אביהם זכו למה שנאמר לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים: (יח) ויקם משה את המשכן. משכן לא נאמר אלא המשכן לרבות משכן של מעלה דאיתא בפסיקתא

תורת גבריאל

ומלבנות חלונות וכדומה לבע"ב לצורך בנינו, הנה בהביאו את המלאכה להבע"ב כשנגמרה, עדיין לא ישלם לו הבע"ב שכרו בשלמות, אלא יעכב מדמי המלאכה איזה סכום עד אשר יעמוד הכל על מכונס בהבנין, כי בעת העמדתם בהבנין יתגלו צרכי תיקונים, כמו: להחליק באיזה מקום במעגל ובהיטגי ולחבר כל דבר אחד אל

אחד

עַמּוּדָיו׃ יט וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל
עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה
הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כ וַיִּקַּח
וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם
אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־
הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה׃
כא וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן
וַיָּשֶׂם אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ
עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כב וַיִּתֵּן
אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל
יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ
לַפָּרֹכֶת׃ כג וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ
לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כד וַיָּשֶׂם
אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד
נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן
נֶגְבָּה׃ כה וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי

אונקלוס

עַמּוּדוֹהִי׃ יט וּפְרַס יָת־פְּרָסָא
עַל־מַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יָת־חוֹפָאָה
דְמַשְׁכְּנָא עֲלוֹהִי מִלְעֵלָּא
כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃
כ וּנְסִיב וִיהַב יָת־סַהֲדוּתָא
לַאֲרוֹנָא וְשַׁוִּי יָת־אֲרִיחַיָא
עַל־אֲרוֹנָא וִיהַב יָת־כַּפֻּרְתָּא
עַל־אֲרוֹנָא מִלְעֵלָּא׃ כא וְאָעֵיל
יָת־אֲרוֹנָא לְמַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי
יָת פָּרֻכְתָּא דִפְרָסָא וְאַטֵּיל
עַל אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא כְּמָא
דִי פַקִּיד יְיָ יָת־מֹשֶׁה׃
כב וִיהַב יָת־פָּתוֹרָא בְּמַשְׁכַּן
זִמְנָא עַל שִׁדָּא דְמַשְׁכְּנָא
צִפּוּנָא מִבָּרָא לְפָרֻכְתָּא׃
כג וְסַדַּר עֲלוֹהִי סִדּוּר דִּלְחֵם
קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ
יָת־מֹשֶׁה׃ כד וְשַׁוִּי יָת־
מְנַרְתָּא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לָקֳבֵל
פָּתוֹרָא עַל שִׁדָּא דְמַשְׁכְּנָא
לְדָרוֹמָא׃ כה וְאַדְלֵיק

תולדות אהרן. ויקרא את. שבת כח. צב. סוכה כא. נדרים לח. בכורות סד:

רש"י

(יט) ויפרש את האהל. הן יריעות העזים: (כ) את העדת. הלוחות: (כב) על ירך המשכן צפנה. (יומא עג) בחלי הלפוני של רוחב

בעל הטורים

בלוה הקב"ה למלאכים של מעלה להקים משכן למעלה: (כא) ויסך. ד' דין ולידך ויסך הלוה בעדו. ויסך בדלתים. ויחתן ויסך גבי דוד. בזכות ויסך בדלתים בכל

תורת גבריאל

אחד להיות תמים יחדו, אבל לא כן היה במלאכת עושי המשכן, יען כי כל מעשיהם היו בקיוע מאתו ית', וכמש"כ: מלא אותם חכמת לב לעשות כל מלאכת וגו' פי': לעשות כל מלאכה כמדתה ומתכונתה בדיוק עלום, מבלי היות בה נורך לשום

תקון

יהוה כאשר צוה יהוה את־
משה: ס כו וישם את־מזבח
הזהב באהל מועד לפני
הפרכת: כז ויקטר עליו קטרת
סמים כאשר צוה יהוה את־
משה: ס שביעי כח וישם את־
מסך הפתח למשכן: כט ואת
מזבח העלה שם פתח משכן
אהל־מועד ויעל עליו את־
העלה ואת־המנחה כאשר צוה
יהוה את־משה: ס ל וישם
את־הכיר בין־אהל מועד ובין
המזבח ויתן שמה מים לרחצה:
לא ורחצו ממנו משה ואהרן
ובניו את־ידיהם ואת־רגליהם:

בוציניא קדם יי כמא די
פקיד יי ית־משה: כו ושוי
ית־מדבחא דדהבא במשכן
זמנא קדם פרכתא:
כז ואקטר עלוהי קטרת
בוסמין כמא די פקיד יי
ית־משה: כח ושוי ית־פרסא
דתרעא למשכנא: כט וית
מדבחא דעלתא שוי בתרע
משכנא משכן־זמנא ואסק
עלוהי ית־עלתא וית־מנחתא
כמא די פקיד יי ית־משה:
ל ושוי ית־כיורא בין־משכן
זמנא ובין מדבחא ויהב
תמן מיא לקדוש: לא ויקדשון
מנה משה ואהרן ובנוהי
ית־ידיהון וית־רגליהון:

תולדות אהרן. ורחצו ממנו. זבחים יט בא:

בעל הטורים

זמן שהיה הוא לא נכנס למקדש עד שהיתה יורד זכה לירד על אהרן ויורד

רש"י

הבית: ירך. כתרגומו לצדא כירך הזה שהוא בצדו של אדם: (כז) ויקטר עליו קטרת. שחרית וערבית כמו שנא' (שמות ל) בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות וגו': (כט) ויעל עליו וגו'. אף ביום השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן שמש משה והקריב קרבנות צבור חוץ מאותן שנצטווה אהרן בו ביום שנא' (ויקרא ט) קרב אל המזבח וגו': את העלה. עולת התמיד: ואת המנחה. מנחת נסכים של תמיד כמו שנא' (שמות כט) ועשרן סלת בלול בשמן וגו': (לא) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יום שמיני למלואים השוו כולם לכהונה ותרגומו ומקדשין מניה. בו ביום קדש משה

תורת גבריאל

תקון אף בתוך השעה, וע"כ לא היה רשות למרע"ה לעכב את ברכתו הראויה להם עד גמר הקמתו של המשכן, וזהו שאח"כ: וירא משה את כל המלאכה [כמו שבארתי בכ"מ כי לשון ראיה יורה ג"כ על ההתבוננות ובחינה בפרטי הדבר היטב] והנה עשו אותה—הכל—כאשר צוה ד' בלא שום חסרון ויתור, עד שאין צורך לתקן בהם

עוד

לב בבאם אל־אהל מועד
ובקרבתם אל־המזבח ירחצו
כאשר צוה יהוה את־משה:
ס לג ויקם את־החצר סביב
למשכן ולמזבח ויתן את־מסך
שער החצר ויכל משה את־
המלאכה: פ מפטיר
לד ויכס הענן את־אהל מועד
וכבוד יהוה מלא את־המשכן:
לה ולא־יכל משה לבוא אל־
אהל מועד כי־שכן עליו הענן
וכבוד יהוה מלא את־המשכן:
לו ובהעלות הענן מעל המשכן
יסעו בני ישראל בכל מסעיהם:

לב במעלהון למשכן זמנא
ובמקרבהון למדבחא
יקדשון כמא די פקיד יי
ית־משה: לג ואקים ית־
דרתא סחור סחור למשכנא
ולמדבחא ויהב ית־פרסא
דתרע דרתא ושיצי משה
ית־עבידתא: לד וחפא עננא
ית־משכן זמנא ויקרא דיי
אתמלי ית־משכנא: לה ולא־
יכיל־משה למיעל למשכן
זמנא ארי־שרא עלוהי
עננא ויקרא דיי אתמלי
ית־משכנא: לו ובאסתלקות
עננא מעלוי משכנא נטלין
בני ישראל בכל מטלניהון:

תולדות אהרן. ובקרבתם אל. זבחים כב: ולא יכל. יומא ד:

רש"י

עמהם: (לב) ובקרבתם. כמו ובקרבם. כשיקרבו: (לה) ולא יכל משה לבא אל אהל מועד. (ת"כ פ' ויקרא) וכתוב א' אומר (במדבר ז) ובבא משה אל אהל מועד בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם כי שכן עליו הענן אמור מעתה כל זמן שהיה עליו

בעל הטורים

אלוה בעדי: (לג) ולמזבח. ב' במסורה למשכן ולמזבח בין האהל ובין המזבח רמז למ"ד במעל מזבח הנחשת היה הכיור בא משה פי' למשכן ולמזבח בהשכינה שורה על המזבח וכן כתיב בין האולם ולמזבח וגו' ויאמרו חוסה ה' על עמך שבשם היו עומדים ומתפללים. כאשר צוה ה' את משה כתיב על כל דבר ודבר כנגד מה שאמר משה מתני על הברכה להזכירו. והם י"ח פעמים כאשר צוה ה' את משה ובכל אשר צוה ה' את משה וכנגדם תקנו י"ח ברכות ואחד כאשר צוה ה' כן עשו ותקנו כנגדו ברכת המינים ויש בהם קי"ג תיבות וכן בסופי הברכות כמו ברוך אתה ה' מגן אברהם ברוך אתה ה' מחיה המתים והם קי"ג תיבות וקי"ג פעמים לב בתורה שצריכין כוונת הלב:

תורת גבריאל

עוד, ע"כ לא עיכב מרע"ה להם את ברכתו, ויברך אותם משה, וק"ל:

ולא יכל משה לבוא אל אוהל מועד, כי שכן עליו הענן, וכבוד ד' מלא את המשכן—הרמב"ן ז"ל מפרש כי שני טעמים נאמרו על מה שלא היה יכול משה לבוא אל אהל מועד [וכלתי קריא איתי מקודם], א) כי שכן עליו הענן מכוסה מכל צד אפי' כנגד הפתח. ב) מפני שכבוד ד' מלא את המשכן, עיי"ש. ולפירושו הנה

כל

לז וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ׃ לח כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה

לז וְאִם־לָא יִסְתַּלַּק עֲנָנָא וְלָא נָטְלִין עַד־יוֹמָא דְאִסְתַּלָּקוּתֵהּ׃ לח אֲרֵי עֲנָנָא יְקָרָא דַיְיָ עַל מַשְׁכְּנָא

רש״י

הענן לא היה יכול לבוא כשתלק הענן נכנס ומדבר עמו: (לח) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. בכל מסע שהיו נוסעים היה הענן שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע וכן (בראשית יג) וילך למסעיו וכן (במדבר לג) אלה מסעי.

תורת גבריאל

כל זה מיותר. כי שני הטעמים האלו הנם מושבים מן הקודם—והנ״ל בזה כי הנה כסוי הענן היה רק על אהל מועד לבדו שהוא ההיכל, הסמוך לאהל העדות—ולמעלה, וכמש״כ בפ׳ בהעלותך: כסה הענן את המשכן—הוא ההיכל—הסמוך לאהל העדות—הוא קה״ק. וכבוד ד׳ מלא את המשכן כולו—הוא ההיכל וכש״כ בקה״ק ששם ארון העדות—ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד—כי שכן עליו הענן—פי׳ לשון: כי הנאמר פה—הוא משמש בלשון אף—כאומרו אף כי—שכן—רק—עליו הענן כלומר מלמעלה—ולא על הפתח שבלדו—עכ״ז לא היה יכול לבוא פנימה מפני קדושתו יתב׳ שהיה מלא את כל חלל המשכן בפנים ע״כ לא היה רשאי לכנוס עד שיקרא אליו ד׳ כמש״כ בריש פ׳ ויקרא, [וכיו״ב מלינו בס״פ משפטים] ובזה יתיישבו חילופי הלשונות שבכתובים האלו שלפעמים אומר: אהל מועד, ולפעמים אומר: המשכן. וד״ל:

כי ענן ד׳ על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם, אם נפרש הכוונה של ואש תהיה לילה בו בתוך המשכן, יקשה האיך הוא אומר אח״כ, שהיה לעיני כל בית ישראל, כי האיך יכלו לראות מה שבתוכו? ועוד, כי היה צ״ל: בכל החנותם, שאז עומד המשכן ועכ״פ בגדר האפשר לראות אל תוכו, כמו ע״י גלילת הפרכת, אבל בזמן הנסיעה בדרך כשהוא מפורק, איך שייך לומר: בו? ותקשה אחד לשון: בכל מסעיהם. וגם הכתוב שבפ׳ בהעלותך: וביום הקים את המשכן כסה הענן וגו׳, ובערב יהיה—על המשכן—כמראה אש עד בוקר, הנהו אומר מפורש שהיה מראה אש על המשכן, ולא בתוכו. וגם מהו הלשון: כמראה אש. ועי״כ נ״ל לפרש שהענן אשר כסה את המשכן ביום, הוא עצמו היה מתהפך בערב למראה אש, וזהו שאמר ואש תהיה לילה בו—כלומר בו, בהענן—ועי״ז היה זאת לעיני כל בית ישראל וגו׳ שראו בעיניהם את כסוי הענן ביום, ומראה אש ראו בו בלילה—ובזה יוסרו כל הדקדוקים:

כי ענן ד׳ על המשכן יומם וגו׳ לעיני כל בית ישראל וגו׳—לשון: „לעיני" הנאמר כאן, אין פירושו כלשון: „נגד" עיני כל בית ישראל, אלא כלשון הכתוב (במדבר, י, לא.) והיית לנו לעינים שפרש״י: דבר אחר, כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו, תהיה מאיר עינינו עכ״ל—כן יאמר הכ׳ כאן, כי מראה הענן והאש, היה מאיר עיני כל בית ישראל לנחותם הדרך ולקבוע להם זמן נסיעתם וחנייתם, כמו הציונים המורים להאדם את דרכו על הארץ.

אָרְהוּ וְהָבְיוֹ׃

לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם׃

בִּיםָמָא וְחֵיזוּ אֶשָּׁתָא הֲוֵי בְלֵילְיָא בֵהּ לְעֵינֵי כָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַטְלָנֵיהוֹן׃

חזק. חזק

ומסטירין ותשלם כל המלאכה במלכים א׳ סימן ו׳:

רש״י

לפי שממקום החנייה חזרו ונסעו לכך נקראו כולן מסעות: חסלת פרשת פקודי

סכום פסוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה **אר״ט** סימן: וחציו אלהים לא תקלל. ופרשיותיו **י״א. אי** זה בית אשר תבנו לי סימן: וסדריו **כ״ט.** ולילה ללילה **יחוה** דעת סימן: ופסקתותיו **י״ד.** ופרקיו **מ.** תורת אלהיו **בלבו** סימן: מנין הפתוחות **תשע וששים.** והסתומות **חמש ותשעים** הכל **מאה וששים וארבע פרשיות** ישלח עזרך מקדש ומציון **יסעדך** סימן:

אותיות רבתי ואותיות זעירי ואותיות הנקודות שבתורה.

אין בס׳ שמות מאותיות רבתי כי אם בתים יהם הנו״ן של **נ**צר חסד לאלפים והרי״ש של לא תשתחוה לאל **אחר** ושניהם בפרשת כי תשא. ומאותיות הזעירות גם מאותיות הנקודות אין גם אחת מהם בס׳ שמות, אע״פ שיש סופרים שכותבין זעיר הקו״ף של לשמצה בקמיהם וכותבין רבא הטי״ת של כי טוב הוא והלמ״ד של צא אתה וכל העם והלמ״ד פשוטה של ועשית ציץ זהב אבל אין דעת הדייקנין נוחה מהם.

אלו שמות הטעמים

פַּשְׁטָא מֻנַּח זַרְקָא מֻנַּח סֶגוֹל מֻנַּח | מֻנַּח רְבִיעִי מַהְפַּךְ פַּשְׁטָא זָקֵף־קָטֹן זָקֵף־גָּדוֹל מֵרְכָא טִפְּחָא מֻנַּח אֶתְנַחְתָּא פָּזֵר תְּלִישָׁא־קְטַנָּה תְּלִישָׁא־גְדוֹלָה קַדְמָא וְאַזְלָא אַזְלָא־גֵרֵשׁ גֵּרְשַׁיִם דַּרְגָּא תְּבִיר יְתִיב פְּסִיק | סוֹף־פָּסוּק׃ שַׁלְשֶׁלֶת קַרְנֵי־פָרָה מֵרְכָא־כְפוּלָה יְרַח־בֶּן־יוֹמוֹ׃

עשרת הדברות

הקריאה לטעם התחתון.

אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

לא־יהיה לך אלהים אחרים על־
פני: לא־תעשה לך פסל וכל־
תמונה אשר בשמים ממעל
ואשר בארץ מתחת ואשר במים
מתחת לארץ: לא־תשתחוה
להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה
אלהיך אל קנא פקד עון אבת
על־בנים על־שלשים ועל־רבעים
לשנאי: ועשה חסד לאלפים

הקריאה לטעם העליון.

לא יהיה לך אלהים אחרים על־
פני לא תעשה־לך פסל | וכל־
תמונה אשר בשמים | ממעל
ואשר בארץ מתחת ואשר במים
מתחת לארץ לא־תשתחוה
להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה
אלהיך אל קנא פקד עון אבת
על־בנים על־שלשים ועל־רבעים
לשנאי ועשה חסד לאלפים

לאהבי ולשמרי מצותי: לא תשא את־שם־יהוה אלהיך
לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר־ישא את־שמו לשוא:

זכור את־יום השבת לקדשו:
ששת ימים תעבד ועשית כל־
מלאכתך: ויום השביעי שבת
ליהוה אלהיך לא־תעשה כל־
מלאכה אתה | ובנך ובתך עבדך
ואמתך ובהמתך וגרך אשר
בשעריך: כי ששת־ימים עשה

זכור את־יום השבת לקדשו
ששת ימים תעבד ועשית כל־
מלאכתך ויום השביעי שבת
ליהוה אלהיך לא תעשה כל־
מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך
ואמתך ובהמתך וגרך אשר
בשעריך כי ששת־ימים עשה

יהוה את־השמים ואת־הארץ את־הים ואת־כל־אשר־בם וינח
ביום השביעי על־כן ברך יהוה את־יום השבת ויקדשהו:

כבד את־אביך ואת־אמך למען יאריכון ימיך
על האדמה אשר־יהוה אלהיך נתן לך:

לא תרצח לא תנאף לא תגנב
לא־תענה ברעך עד שקר:

לא תרצח: לא תנאף: לא תגנב:
לא־תענה ברעך עד שקר:

לא תחמד בית רעך לא־תחמד אשת רעך
ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך:

הפטרות לספר שמות

למדינה ומדינה כמנהגה, ועליהן באורים וחדושים

בשם

גִּנַּת אֱגוֹז

הבאור להפטרות יקָנה „גנת אגוז" על פי דברי חז"ל (פסחים, קיט:) אין **מפטירין** אחר הפסח כגון תמרים קליות **ואגוזים**, עי"ש ברש"י ורשב"ם. כי קריאת דברי נביאים אחרי קריאת התורה, היא בדוגמת אכילת מיני מתיקה, כשנפטרין מסעודה גדולה, ואיתא בתנא דב"א (פי"ח) אל גנת אגוז ירדתי, מה אגוז זה יש בו ארבעה בתים, כך כל חכם וחכם מישראל שיש בו ד"ת לאמיתן יש בו ארבעה דברים: חכמה ובינה דעה והשכל, וכו', והכל מאין בא מלפני הקב"ה וכו' ולא הניח הקב"ה דבר שלא גילה לישראל שנאמר: סוד ד' ליראיו וגו'. ואומר (עמוס, ג.) כי לא יעשה אד' ה' דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו **הנביאים**, עכ"ל. [והפטרות דברי נביאים קן] גם **אגוז** ר"ת: **א**מרי **ג**בריאל **ז**אב **ו**ואלף, ויה"ר שיהיו אֲמָרַי לרצון לפני הבוחר בנביאים טובים ולפני עם קדשו אשר לבבם נאמן עם כל דברי נביאינו הקדושים שהם אמת וצדק.

אשר חנן השית"ב בחסדו אותי

גבריאל זאב וואלף בה"ר יחיאל יצחק ז"ל **מרגליות**

רב הכולל **בבסטאן מאסס** ואגפי' באמריקה.

בִּרְכוֹת הַהַפְטָרָה

קודם קריאת ההפטרה ואחר שגמר הגולל יברך המפטיר ברכה זו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אחר ההפטרה יברך ברכות אלו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן (וְרַחֲמָן) אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו: רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ: שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ־לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד: עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל־הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

כמנהג הספרדים.

בירמיה סימן א'.

דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ
בִּנְיָמִן׃ אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ
יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ׃ וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ
בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַםִ בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי׃ וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בְּטֶרֶם אֶצָּורְךָ בַבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם
תֵּצֵא מֵרֶחֶם הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃ וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי
יֱהוִֹה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַּבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־
תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֶשְׁלָחֲךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר׃ אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־
יְהוָה׃ וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה
נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ׃ רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ ׀ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־
הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ׃
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל
שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי
עַל־דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה ׀ אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה
רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלָי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ כִּי ׀ הִנְנִי קֹרֵא
לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ
פֶּתַח ׀ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה׃
וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃ וְאַתָּה תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ
וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־
אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם׃ וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד
בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ
לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ׃ וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי
נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ הָלֹךְ וְקָרָאתָ

בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַםִ לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה׃ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתֹה* כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃

הפטרת שמות כמנהג האשכנזים.

בישעיה סימן כ״ז.

הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל תְּנוּבָה׃ הַכְּמַכַּת מַכֵּהוּ הִכָּהוּ אִם־כְּהֶרֶג הֲרֻגָיו הֹרָג׃ בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים׃ לָכֵן בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֺן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־פְּרִי הָסִר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ ׀ כָּל־אַבְנֵי מִזְבֵּחַ

* תבואתו ק׳

גנת אגוז

הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל וגו׳ הכמכת מכהו הכהו וגו׳ בסאסאה בשלחה תריבנה וגו׳ לכן בזאת יכופר עון יעקב וגו׳ כי עיר בצורה בדד וגו׳ שם ירעה עגל ושם ירבץ וכלה סעיפיה. — הכתובים האלו יתבארו עם הפסוק הראשון שקראנו בסדר היום, ואלה שמות בנ״י הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו, ודקדקו המפרשים על כפלת השמות, ישראל, ויעקב, והזכרת שם יעקב אחר שם ישראל, אשר כל זה צריך ביאור — והנראה לי בביאור דברי החוזה שבא לנחם אותנו על השעבוד מהגלות האחרון הזה, ולפתוח לנו פתח תקוה לעינים כלות ומיחלות לתשועת ד׳, לבל נתיאש ח״ו מקול המית רבים, על מה עשה ד׳ ככה לאומה הלזו, ולארץ הזאת, ועוד ישאגו כפירים ותועי דרך על גודל התמיה אשר נבוכו בה רבים וכן שלימים, מדוע דרך רשעים צלחה, שלו כל בוגדי בגד וכדומה. ע״כ בא הנביא בשם ד׳, לדבר על לבנו, שנתבונן על הטוב שעשה עמנו, בצוותו אותנו להזכיר פעמים בכל יום יציאתנו ממצרים, להעלותו על לבנו תמיד, שיהיה זאת לנו כראי מלוטש, וכמראות הצובאות (שפיגעל בלע״ז) להביט ולהציץ בו, בכל עת מקרה ופגע אשר יקרה את עמנו, אזי נראה בחוש כל תהלוכותיו של הקב״ה עמנו, ואופני הנהגותיו את עם בחירו, זרע האבות הקדושים, אשר גם בגלותינו לא עזב חסדו ואמתו מאתנו, ועוד יש תקוה כי ינחם ד׳ אותנו ברב טוב הצפון לנו — וכל רעה אשר תדמה בראשיתה, כי רעה ומרה היא, יצא אח״כ כנוגה צדקת פעולותיו גלוי לכל, נושאת ברכה וישועה, ויצמח פירותיה וציץ נזרה בכפלים כהבטחת המשורר הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע, בא יבוא ברנה נושא אלומותיו, וכמו שבעל השדה היודע טיב אדמתו, כי תוכל להכניס לו ערך חמשים כורים פרי קציר לשנה, הנה בכדי למצא חפצו זה, יתרצה בכל לבו ליקח את מעט התבואה הנמצא שמור באוצרו, להשליכה בבטן האדמה שהוא מקום רקבון והפסד, באשר יודע הוא כי רק בזה תשריש ותעש פרי למעלה, ולכן אף בלמראית העין יראה [אם לא היה דבר זה גלוי ומוסכם מהטבע] כמעשה אולת ושטות, בקחתו פרי חמד אשר עליו יחיה, ומפקירו בידיו למקום כליון ואבדן, אולם דבר זה כבר בדוק ומנוסה גלוי לכל כי רק זה דרך הברכה והחיים בעולם, וההפקר המדומה הזה, מצמיח ישועה ואוצר לבעליו, כן הוא מצב

עס

כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לֹא־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים׃ כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶיהָ׃ בִּיבֹשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ׃ וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרָיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְהָיָה ׀ בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע

גנת אגוז

עם בנ"י המעונים והמדוכאים ביסורין, אשר רק למראית עינינו נדמה כי רק רע כל היום, וכעורים נגשש ונלך באפילה באישון לילה, עד אשר תאיר לנו שמש הצלחתנו באור פני מלך מה"מ הקב"ה, אשר אך באורו נראה אור, אז נבין כל השתלשלות הסיבות מכל הקורות אותנו עד העת ההיא, וכי לא היה אפשר להזריח אור הצלחתנו בלתי סבלות הגלות ומצוקות היסורין. ויש לבאר בזה הכתובים (שבתהלים קכ"ו) אז יאמרו בגוים הגדיל ד' לעשות עם אלה, הגדיל ד' לעשות עמנו היינו שמחים, דקשה מהו הרבותא דהיו שמחים אז על הטובה שיהיה להם — ולדברינו הנ"ל יבואר אל נכון, לאמר שכאשר נזכה לראות בשוב ד' את שיבת ציון, אזי יתראו לעינינו הימים שעברו עד העת ההיא, כחולמים, כאיש חולם חלום רע, ומלא פחדים מליסטים ומחיות רעות וכדומה, אשר בהקיצו יראה כי כל אלה היו רק דמיונות של הבל, וישחק ע"ז וישתומם על המראה. כמו כן יהיה לנו העת העתיד הבעל"ט, כי אז ימלא שחוק פינו לתמוה על נפשותינו האיך לא היה ביכולתנו לעצור היגון המדומה לנו מחלישות האמונה והבטחון בו יתב' כי כל מה דעביד לטב הוא, וגם מזה לא נשבות מלשיר בלשון רנה על הטוב שנקבל אז בכלות ימי צרותינו, כי רנה מתוארת על שמחה ממשית וקיימית, ושחוק הוא על דבר בטל, או דבר תוהו ופחד של חנם, ואז יקנאו הגוים אותנו באומרם כי הגדיל ד' לעשות עם אלה — היינו כי הצרות והיסורין שהיו לישראל בזמן העבר, היה רק חסד וטוב מאתו יתב' גדילים מעשה עבות והגדיל פירושו (געפלאכטען בל"א). ע"י סיבות מסיבות שונות לזרוע אותם מטע קודש, ולהלן ציץ נזרו עליהם להתפאר, והלואי היה גודל ואורג גם לנו גדילי טוב וחסד כאלה [אשר בהשקפתו היה נראה רע] אם כי רע ומר היה אז לסובלו, אבל לעומת זה היה לנו עתה רוב טובה להיות שמחים כעת, [וכמו שמסיים אח"כ הזורעים בדמעה ברנה יקצורו] והאות האמיתי לנו ע"ז, הוא זמן היותנו בארץ מצרים המלאה כל טומאה, משך ר'ד'ו' שנה בסבלות ובעבדות אשר עבד לא היה יכול לצאת משם לחרות לעולם, ואצלינו היה כל זה לטובה, כי ע"י כור הברזל הזה, נצרפנו כצרף כסף, ונבחננו תמימים [וכמו דאיתא בשבת פ"ח אנן דסגינן בתמימותא איקיים בן תומת ישרים תנחם] עד אשר זכינו עי"ז להיות לו לעם נחלה, ובמשך זמן קצר כחמשים יום מעת צאתנו משם זכינו להתגלות שכינתו בתוכנו לאור באור פניו, ולקבל ממנו מתנת תוה"ק להיות לנו אוצר וחיי עולם, בזה, ובבא, [והיטב הסביר בזה הרב בעל עולת חודש בחלק שני דרוש א', לניסן, כי ענין גלות מצרים היה לנו כימי ההריון והעיבור להולד, אשר לא יוכל להתגדל ולהתפתח בלתי היותו מקודם תבעה הדמים לקליטת הזרע, במעי אמו מעורב בתוך דמי הנדה והזובות, ואז אחרי צאתו ממקור הערוה והטומאה יזרח

על

בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם׃ הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן׃ הִנֵּה חָזָק וְאַמִּץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם

גנת אגוז

על פני תבל, ואף להיות מושל ורודה על הארץ בחכמתו ובהשכלתו, כן היה לנו גלות מצרים הנקראת ערות הארץ ומלאה חלאה וטומאה, ממנה יצאנו וזכינו לגדולתנו הנצחית, והשואל בענין זה על מה ולמה! או למה למצרים דוקא, הוא ממש דוגמת השואל אשר ישאל על יצירת מין האנושי על מה ולמה היה באופן זה דוקא, עיי"ש] וזה היה תכלית ירידת יעקב אבינו למצרים אשר הוא היה הזרע הזורע שמה להשריש שרשיו בקרבה להצמיח ציצי פרחי עם ישראל ששים רבוא אשר יזכו למעמד הר סיני, לקבל את התוה"ק, ולהפיץ נזר קדושתה ואמונתה על פני תבל, כי מעת נתינתה עד היום הזה גם שאר האומות מחשיבים ערך תוה"ק, ומאמינים במציאותו ית"ש והיותו משגיח על פני תבל, ואדון כל, כידוע אשר זה היה תכלית כל הבריאה בעבור ישראל, והתורה, וכמש"כ עם זו יצרתי לי—לשמי—והוא כי—תהלתי יספרו—לאחרים—אשר גם בזה היה נראה בהשקפה הראשונה כי ירידתן של אבותינו למצרים כי מלבד שרחוק מן השכל כי בערות הארץ שם יצמח ויעלה גוי קדוש בנים לד', עוד היה נראה כוודאי כי גם הזרע והשורש, הוא יעקב ובניו יהיו ג"כ ח"ו כלים ונפסדים שמה [וכמו שאמר מרע"ה אל השי"ת והצל לא הצלת את עמך לדעת ר' ישמעאל במד"ר] וכמו שבאמת חרד יעקב אבינו ע"ז [כמו שהגרעין של הזרע, אילו היה בו רוח ממללא היה מתחנן אלינו בבכי לבלתי קברו חיים בשאול] עד שהוכרח השי"ת לחזק את לבבו ולהבטיחו נאמנה לבל יפחד מזה, כמש"כ אל תירא מרדה מצרימה, כי לגוי גדול אשימך שם וגו' ואנכי אעלך גם עלה, [וא"א להיות באופן אחר וכנ"ל.] ע"כ כאשר התחילה התוה"ק בס' שמות לספר לנו סיפור גלות מצרים, אשר היא אבן פינה ליסוד תוה"ק — התחילה לתת ג"כ הקדמה כוללת על עלם הדבר ומטרת תכליתה — לאמר — כי בהשקפה הראשונה יוכל הרואה לחשוב בראותו את סיפורי השעבוד מהעבדות והענוי שהיה לנו שמה, כי ח"ו יעמעו בין בני חם ויאבדו שמה — שמות בני ישראל — מטרת התכלית — הבאים מצרימה — את יעקב — עם הגרעין של הזרע ביחד — כי לא יוכלו להתקיים מרוב הצרות וענוי, וזה אומרו ית' — ואלה — כלומר מכל אשר יסופר בספר הזה מתחילתו, ידמה הרואה בתחלת השקפתו שמות בנ"י הבאים מצרימה את יעקב, כולם ישתקעו ויכלו ח"ו, אבל כשנבוא אל סופו של דבר אז תראו כי את יעקב — אשר הוא היה הזרע, נצמח פרי התכלית, כי ע"י ז איש וביתו באו, לעשות מזה בנין בית ישראל, לצמיחת פרי קודש ומטע הלולים לשם ד' צבאות, והכל נקראו על שם אבותם השבטים שבטי ישורון וזרע יעקב כולם, והבן:

ומזה נשכיל לשפוט שפוט בחקירה זכה והאמיתית על גלותינו הארוך הזה, שגם הוא יהיה על אופן צאתנו ממצרים, ומטרה אחת לשניהם בזה אצל השוית"ש, ועוד באופן היותר נעלה, וכמו שארז"ל (פסחים פז:) לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים שנאמר וזרעתיה לי בארץ, כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה

כורין

מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד׃ בְּרַגְלַיִם תֵּרָמַסְנָה עֲטֶרֶת
גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם׃ וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר
עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָהּ בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה
אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה׃ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת
לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ׃ וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט

גנת אגוז

כורין עיי"ש, וכמו שהשביעו אותנו נביאינו הקדושים והבינונו תכלית הגלות בכמה כתובים המורים ע"ז, כמש"כ אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו', וכמש"כ והיה ד' למלך על כל הארץ וגו' והלכו גוים לאורך וגו' ונלוו גוים רבים אל ד' ביום ההוא וגו', והכל מאשר גזרה חכמתו יתב' שלא יוכל להיות באופן אחר [וכמו שהבאנו למעלה ההסבר בשם הטו"א מענין ההריון והלידה] — וזהו דברי החוזה בהפטרה של סדר היום, להעיר אותנו לראות אחרית דבר, בראשיתו, והוא גלות מצרים וגאולתו, לאמר הלא תראו! כי — הבאים — [מצרימה] אז היה הכונה ממנו ית' כי — ישרש יעקב — הוא היה השורש אשר ממנו — יציץ ופרח ישראל — בתכלית טוב, אשר ע"ז, מלאו פני תבל תנובה! כן נקוה לראות בעזרתו ית' מגלות האחרון את התכלית מזה — ואמר עוד לתרץ קושיתנו השניה על אשר יחשה הקב"ה מבלי לנקום כעת דם עבדיו השפוך כמו מהאומות הקדמונים באזיא, ובשפניא וכדומה, וכמש"א (חבקוק א') למה תביט בוגדים וגו', ע"ז אמר שא נא בן אדם עיניך גם על זה לראות מהקודם, על המאוחר, כי הלא במצרים בעת אשר היה איש מצרי מכה את איש עברי, וילדי בנ"י היו מושלכים ליאור, ונהרגו ק"ן ילדים בכל יום, והיו נתונים למרמס בתוך לבנים וטיט, האם אז תומ"י היה משיב הקב"ה להם נקם חרפת בני עמו? להכות המכה, ולהרוג ההורג נפש ישראל, ברעם וברעש, ולנקום במשפט על כל דבר ודבר! וזהו אומרו: האם כמכת מכהו — של ישראל — תיכף — הכהו — השית"ב? או האם כהרג הרוגיו — תיכף — הורג — המצרי? אכן אח"כ ראית כי הכל בא בחשבון מלפניו יתב' למדוד להם כמדותם וכמעלם אשר מעלו, ובדבר אשר זדו, ורק אחרים עד בוא עת הכושר שנתמלאה סאתם, וכמש"א בגמ' (סוטה ט.) אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה ע"ש, ע"כ המתין הקב"ה על אחרית השנים עד בוא עת שילוחם לשפוט אותם בעשר מכות, וגם אז לא באו, תכופים רק בהתראה בינתים, ועד אשר נתמלאה סאתם על כל גדותיה ברדפם אחר בנ"י על הים, אז היה נראה להם כגבור ואיש מלחמה לנהוג את הים ברוח קדים עזה כל הלילה להטביע בים סוף, להראות לעין כל את כחו ועוצם ידו הגדולה, עד שהמכות הקודמין לא היו רק דברים קטני ערך נגדם, והתנהג כאיש אשר יריב את איש ריבו ובעל דינו להתרותו ע"י שלוחים ומפציר בו להתפשר עמו לבל יהיה מוכרח לצאת אח"כ נגדו ביד רמה — וע"כ אחרי אומרו: האם כמכת מכהו לישראל, הכהו תיכף? ואם כהרג הרוגיו — הם ילדי ישראל — הורג? הלא לא כן היה הדבר, רק — בסאסאה — כשנתמלאה סאתם, אז עשה עמהם חשבון על כל מה שזדו — ואף — בשלחה — פי': בעת הגיע זמן שילוחם של ישראל לא היתה עוד הנקמה גדולה כ"כ, רק — תריבנה —

בשני

לְיוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה׃ וְגַם־אֵלֶּה
בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן תָּעוּ
מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרֹאֶה פָּקוּ פְּלִילִיָּה׃ כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא
צֹאָה בְּלִי מָקוֹם׃ אֶת־מִי יוֹרֶה דֵעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי
מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם׃ כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר
שָׁם זְעֵיר שָׁם׃ כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם
הַזֶּה׃ אֲשֶׁר ׀ אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת
הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ׃ וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו
לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר
וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר
פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ׃

גנת אגוז

כשני בע"ד המריבים זע"ז, אמנם — הגה ברוחו הקשה — לעשות נקם ושלם, אבל זה לא היה רק אח"כ — ביום קדים, בעת שהוליך ד' את הים ברוח קדים, שאז הגיע זמן המוגבל ע"ז מאתו ית"ש:

ומעתה חזר הנביא אל דבריו הקודמים, להגיד לבנ"י כי יחזקו לבם בתורת ד', וכמש"א מקודם או יחזק במעוזי יעשה שלום לי וגו', ודז"ל (סנהדרין, צט:) א"ר אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה, ובפמליא של מטה שנא': או יחזק במעוזי וגו', כאלו מקרב את הגאולה, שנא': ולאמר לציון עמי אתה עיי"ש, וכמו שיציאת מצרים זכו בזכות קבלת התורה, וכמש"כ: וכי הוציא את בנ"י ממצרים, כלומר באיזה זכות, והשיבו הקב"ה בזכות התורה, וז"ש: בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את הא"ת על ההר הזה, כן עתה זכות עסק התורה וקיומה תקרב את הגאולה, ע"כ אמר כי מעתה תדע כי הכל תלוי בזכות התורה, וזהו שאמר: לכן — רק — בזאת יכופר עון יעקב, מלת „בזאת" קאי על מה שאמר מקודם או יחזק במעוזי — [או כדרז"ל (ע"ז ב:) שאין זאת אלא תורה עיי"ש], וזהו התחבולה העקרית לנצח בה את היצה"ר וכל תאוותיו וכמאמרם (ב"ב טז.) ברא הקב"ה יצה"ר ברא לו תורה תבלין, וכמש"א התנא באבות פ"ו: ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, להיות נשמר עי"ז מהקנאה והתאוה והכבוד אשר יוכלו לבלע ולהשחית את הזרע והתכלית כרות הרקבון (פויל-וועטטער בל"א) וכמש"כ: ורקב עצמות קנאה — המביאות את האדם להיות פורה ראש ולענה, ואף לעבוד הבעל והאשרה, ואמנם ע"י התורה ישפיל האדם את רוחו ותאותו לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל, והנה האדם נברא מן מקום המזבח, והיצה"ר נקרא אבן, וכמש"כ והסירותי את לב האבן מבשרכם, אשר ע"כ יכונה פה היצה"ר שהוא מאבני המזבח, לזה אמר — על כן! רק בזאת — שהיא התורה — יכופר עון יעקב, וזה [היא התורה] התבלין האמיתי הטובה מכל פרי להסר ולהתם זוהמת חטאתו של היצה"ר —

כִּי בִרְאֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־
קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ׃

הפטרת וארא

ביחזקאל סימן כ"ח.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּקַבְּצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר
נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר
נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ
כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׁאטִים אֹתָם
מִסְּבִיבֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי
בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שִׂים
פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃
דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי

גנת אגוז

בשומו ע"י התורה — כל אבני מזבח שהוא היצה"ר כאבני גיר מנופצות, אשר מעתה — לא יקומו עוד — אשרים וחמנים — ואם תעשה כן אזי תזכה, כי עיר בצורה [היא ירושלים] היושבת כעת — בדד — וגם נוה — הוא הבהמ"ק אשר הוא נוה קדשו — המשולח ונעזב כמדבר — כמש"כ על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו — שם ירעה עגל הוא כינוי לאומה הישראלית, אשר היא כהיום כעגל לא לומד, ושם ירבץ כלביא וכארי — ושם יכלה אחריתו לגמור תכליתו וענפוהי — וזהו וכלה סעיפיה, כן יזכנו השי"ת לראות זאת במהרה בימינו:

השמטה לפרשת שמות בתורת גבריאל

ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותאמר מילדי העברים זה – פתחה בילד, וסיימה בנער, ושוב חזרה ואמרה מילדי העברים זה, וגם סיימה בלשון רבים ולא אמרה: ילד עברי זה, ודרז"ל (סוטה יב:) ידוע. והנראה לי כי הנה על מרים אחותו אח"כ כי התיצבה מרחוק וגו'.— ויתכן כי גם אהרן אחיו היה נעצב אל לבו מהמעשה הזה, ע"כ הלך מעצמו כדרך הנערים סמוך לשפת היאור, וכאשר ידוע כי בנ"י לא שנו את מלבושיהם במצרים, ע"כ גם אהרן שהיה נער אז היה לבוש בגדי עברים, וכאשר בת פרעה פתחה את התיבה מלבד שראתה את מרע"ה בוכה בתוך התיבה כדרך הילדים, עוד התרגשה לקול בכיתו של אהרן, אשר התעורר בבכי לקול אחיו משה — וכאשר השקיפה ע"ז בת פרעה בעין חודרת ושום שכל, הוציאה ע"ז משפטה כי אחים בני אם אחת המה, והילד הנמצא הוא מילדי העברים, וק"ל. שוב הראו לי שכ"כ בבעה"ט, וכן מצאתי אח"כ בילקוט ראובני נער זה אהרן, והנאני שביאורי עולה יפה:

עֲשִׂיתִנִי׃ וְנָתַתִּי חַחִיים בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־יְאֹרֶיךָ
בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ
בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃ וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת
יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ
וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃ וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי
יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ בְּתָפְשָׂם בְּךָ
בַכַּפְּךָ תֵּרוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר

· חחים כ׳ · בכף ק׳

גנת אגוז

ביאורים בפשטי המקרא מאת ש"ב הרב הג׳ מו"ה בן ציון ארי׳ ליב בהר"ר יוסף צוילינג נ"י.

והדבקתי דגת יאריך בקשקשותיך, מליצה נשגבה! כי שבטי מצרים, כושים פוטים ולובים וכו׳ אשר היו צוררים זה לזה, ומלחמות היו ביניהם תמיד, שנתקיימה בהם נבואת ישעי׳ (יט.) וסכסכתי מצרים במצרים ונלחמו איש באחיו ואיש ברעהו עיר בעיר ממלכה בממלכה [ומסופר מזה הרבה בדברי הימים לעמים.] עתה מפני אימת נבוכדנצר אשר דרכו היה לשפוך חמה אפו באכזריות רצח על המדינות אשר נצח, להחריבן לחרבות עולם, כמו שכתוב בו (שם, יד.) שם תבל כמדבר גו׳, יתאחדו כלם על כרחם תחת דגל פרעה המלך הראשי, להתחזק כנגד נבוכדנצר העריץ, וזהו מה שהביעה לנו הנבואה הק׳ במשל נמרץ וציור נפלא! כי ידוע כי הדגים אין בהם שום רגש אחוה וריעות, והגדול בולע את הקטן אף שהוא בן מינו, משא"כ בעלי חיים שביבשה שאינם טורפים את בני מינם, ותכונתם הפנימית הזאת ניכרת מתמונתם החיצונה, כי בע"ח שביבשה המה יבשים, ובעלי איברים, ובעלי שער, ואפשר להם להתחבק ולהשתלב זה בזה כדיבוק חברים, מה שאין כן בדגים שאין להם ידים ורגלים, והם רטובים, ושריון חלקלקות של קשקשים עליהם, ואי אפשר להם חיבוק דיבוק כלל. ומה נאה המשל הזה על שבטי מצרים שנמשלו לדגים בשתים: א) שהשפעת חיותם ממימי יאוריהם, ב) שהם בולעים וטורפים איש את אחיו כדגים שבמים, ועכשיו יפליא השית"ב נפלאות שכל הדגים שבכל יאורי מצרים יתחברו ויתקבצו אל התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו בראש כלם, שהיה להם תמיד לפלצות ומְחִתָּה, בהיות גרונו כקבר פתוח לבלוע את כלם, וידבקו בקשקשותיו [וזה פלא כפול: שיתקרבו אל המשחית האורב לדמם! וידבקו בקשקשותיו שהוא החומר החלקלק המונע כל דיבוק!] ובמשל זה משובצת עוד עקיצה חדה כי לא מאהבתם אותו ידבקו בו בעצמו, רק בקשקשותיו, שהם תאר אל המגינים והשריונות כלי זיין שלו, כי הקשקשים של דג המה מגן וצנה שלו, ר"ל: בשביל תקפו וגבורתו של פרעה יִכָּנְעוּ תחת ממשלתו כדי להנצל מחרב נבוכדנצר, וכל זה יפליא הקב"ה להשגיאם ולהטעותם כדי להפיל את כלם יחד בידי נבוכדנצר במלחמה אחת ולא יצטרך להתיגע ללכת ללחום עם כל שבט ושבט מהם בפני עצמו, וזוהי מדה כנגד מדה: יען היותם משענת קנה רצוץ לבית ישראל, שבאמת היו המצריים צורריהם ואויביהם בנפש, והטעו אותם בשקר לבטוח בם כי יצילו אותם מחרב נבוכדנצר ועי"ז נפלו בידו, כן יבוקק הקב"ה את רוחם לבטוח

וְהֶעֱמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי
מֵבִיא עָלַיִךְ חָרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה׃ וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם
לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃
לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת
חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃ לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל
אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה׃
וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ ׀ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ
בְּתוֹךְ עָרִים מָחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־
מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִקֵּץ
אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃
וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ
מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה׃ מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה
שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת
בַּגּוֹיִם׃ וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן בִּפְנוֹתָם

גנת אגוז

בפרעה לוררם, למען יפלו ולא יוסיפו לקום. ומה נמללו אמרות הנבואה הקדושה, תפוחי זהב במשכיות כסף!

והעמדת להם כל מתנים. עיין מפרשי המקרא. והנראה לענ"ד כזה:
כי לשון עמידה וכן גם לשון קימה המשותפים להוראת המצב הפך הישיבה או השכיבה, מאנוס משותפים גם להוראת שביתה והפסק, כמו: ועיניו קמה ולא יכול לראות (ש"א, ד, טו.) כי קמו עיניו משיבו (מ"א יד, ד.) וכן הוא לדעתי פירוש הכתוב: יקללו המה ואתה תברך קמו ויבשו גו'. (תהלים, קט, כח.) ר"ל: שוטניו וחפצי רעתו שהיה פיהם מלא אלה וקללה תמיד עליו, בראותם שהוא עולה ומצליח תמיד וקללותיהם לריק. [שזה יהיה ע"י שהקב"ה מברך אותו] קמו — כלומר: פסקו וחדלו מלקללו עוד — ויבשו, — שבזה נכלמו לעיני כל שאינם חכמים [כי מקלליו הלא היו דואג ואחיתופל ודוגמתם, שהיו מפורסמים לחכמים בישראל] כי קללת חכם אפילו בחנם היא באה (ברכות נו,) ואחכמ"ל. וכן גם בלשון עמידה: ותעמוד מלדת (בראשית, כט, לה.) שחדלה ופסקה מלילד, וכן הוא לדעתי גם פירוש הכתוב: בלל חשבון עמדו מכח נסים גו'. [עי' מפרשים שם.] שר"ל כי שם פסקו וחדלו מהיות עוד בהם כח לנוס [ויחס המ"ם בתבת „מכח" כמו יחס המ"ם בתבת „מלדת"] ועפ"י חבור המלות „מכח נסים" בנגינות מונח אתנחתא, והטפחא שמשפטה לבוא לפני האתנח נסוגה למלת „עמדו" ולא באו „עמדו מכח" במרכא טפחא, נוסף עוד הבן במקרא כי מלת „נסים" איננה לנושא פעולת העמידה, לפרשה כמו „הנסים" בה"א הידיעה [כדעת המפרשים, עיין עליהם.] אלא פירושה כך הוא: הנה כל הנסים ממערכות מלחמה, ניסתם היא אות על רוך לבבם וחלישות

הפטרת וארא

אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם

גנת אגוז

ותשישות כחם מהתיצב בפני האויב, אבל לכל הפחות עוד כח ברגליהם לנוס ולהנצל, אבל אנשי חיל מואב הנסים [שנזכרו במקרא שלפניו.] בהגיעם אל חשבון קרית עוזם, אשר קוו להנפש בצל חומתה חדלו ופסקו מהיות בהם "אפילו „כח נסים" כי שם נבהלו פתאום מלהבות אש" שיצא מחשבון. וכן גם כאן הפירוש: והעמדת — שע"י מבטח בוגד להיות להם למשענת — הפסקת וביטלת — להם כל מתנים — מכח עמידה, הפך כל משענת שתועלתה בהשען האדם עליה להקל מעל מתניו משא סבל גופו, ויחליפו כח חדש לשאת ולסבול עוד. ועפי"ז יתפרש גם הכתוב (להלן בהפטרת פ' בא.) מדוע נסחף אביריך לא עמד כי ד' הדפו, שבאה מליצת הנבואה בסגנון שאלה ותשובה, והשאלה היא על צבא הגבורים המפורסמים שלו אבירי הלב. מדוע נעתקו והֻנְתְּקוּ גם המה מן המערכה כמו איזה דבר קלוקל הנדחה מכח מטר שוטף, הגם צבא האבירים הזה נתעלף מלהב חרב וברק חנית וחדל ועמד מכח להלחם ונחפזו לנוס? וע"ז משיב: לא עמד — לא מצד עצמו תש כחו, כי אמנם כביר כח הוא, כי — משמש בלשון „אלא" וכאילו כתיב „רק" — ד' הדפו — אשר כל הגבורים כאין לפניו, ופירוש „לא — כי" שבכאן, כמו: לא תלין נבלתו כו' כי קבור תקברנו גו' וכיו"ב שיש הרבה במקרא:

עד כאן מאת ש"ב נ"י הנ"ל.

השמטה לפ' וארא בתורת גבריאל

במד"ר (פ"ו סי' א') מה כתיב ביה (מ"א, יא.) ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו, א"רשב"י נוח לו לשלמה שיהא גורף ביבין, שלא נכתב עליו המקרא הזה [— ובתנחומא איתא בזה"ל בשם ר' חייא בר אבא, נוח לו לשלמה אילו היה גורף ביבין ולא יכתב עליו הפסוק הזה] עיי"ש. מבטא זה בדברי חז"ל אשר דרכם בקדש בלשון נקיה, יש להמתיק עפ"י דבריהם ז"ל (עירובין פח.) לענין שפיכת שופכין מחצר לר"ה בשבת, דביב שהוא קמור בר"ה, לדעת חכמים דפליגי אראב"י [שכן פסק הרמב"ם הובא בטו"ע או"ח סי' שנז ס"ב] אסור לשפוך לתוכו אפי' ארוך מאה אמה מגזירת רז"ל, שמא ישפוך לר"ה להדיא, עיי"ש, שהוא כעין הגזירה שגזרו מבלי לטלטל מבית לחצר השותפים שאינה מעורבת שמא יבואו להתיר טלטול מרה"י לר"ה. והנה אחז"ל (שבת יד: עירובין כא.) דבשעה שתקן שלמה עירובין [תיקון ערובי חצירות] ונט"י [משום סייג לטהרות] יצתה ב"ק ואמרה: בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני. לזה הפליגו רז"ל בגנותו על שגדש סאה! ומחק סאה! רצוני לומר: על שהחמיר לעשות סייגים בה' שבת [ובכלל חומר עירובי חצירות יש ג"כ דמיון משפיכת ביבין] וכן ג"כ גזירת נט"י לסתם ידים עסקניות [שגם בזה נכלל שפיכה ביבין שיש שם חשש שקצים וטומאת מת ונבילה (כבאהלות פ"ג, מ"ז.) משום חומר טהרות — ובעיקר איסור רבוי נשים למלך — שהוא איסור דאורייתא, לא השגיח, ע"כ יצא שכרו בהפסידו — ונוח היה לו לשלמה — שהיה גורף! ביבין, מבלי לגזור סייגים לשבת ולטומאת סתם ידים עסקניות, ולהחמיר על עצמו להיות נזהר שלא יכתב עליו המקרא הזה: „נשיו הטו את לבבו" שגרם לעצמו בעבירת איסור דאורייתא:

נבוכדראצר מלך־בבל העביד את־חילו עבדה גדלה אל־צר
כל־ראש מקרח וכל־כתף מרוטה ושכר לא־היה לו ולחילו מצר
על־העבדה אשר־עבד עליה: לכן כה אמר אדני יהוה הנני
נתן לנבוכדראצר מלך־בבל את־ארץ מצרים ונשא המנה
ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר לחילו: פעלתו אשר־עבד
בה נתתי לו את־ארץ מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה:
ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון־פה
בתוכם וידעו כי־אני יהוה:

הפטרת בא אל פרעה

בירמיה סימן מ"ו.

הדבר אשר דבר יהוה אל־ירמיהו הנביא לבוא נבוכדראצר
מלך בבל להכות את־ארץ מצרים: הגידו במצרים והשמיעו
במגדול והשמיעו בנף ובתחפנחס אמרו התיצב והכן לך כי־
אכלה חרב סביביך: מדוע נסחף אביריך לא עמד כי יהוה
הדפו: הרבה כושל גם־נפל איש אל־רעהו ויאמרו קומה ׀
ונשבה אל־עמנו ואל־ארץ מולדתנו מפני חרב היונה: קראו
שם פרעה מלך־מצרים שאון העביר המועד: חי־אני נאם־
המלך יהוה צבאות שמו כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא:
כלי גולה עשי־לך יושבת בת־מצרים כי־נף לשמה תהיה
ונצתה מאין יושב: עגלה יפה־פיה מצרים קרץ מצפון בא בא:
גם־שכריה בקרבה כעגלי מרבק כי־גם־המה הפנו נסו יחדיו
לא־עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם: קולה כנחש
ילך כי־בחיל ילכו ובקרדמות באו לה כחטבי עצים: כרתו

גנת אגוז

קולה כנחש ילך כי בחיל ילכו ובקרדומות באו לה כחוטבי עצים, [עיי"ש. וז"ל, הרי הנחש בא ללמד על מצרים, ונמצא למד, למדנו מכאן שכשאמר הקב"ה לנחש על גחונך תלך וקטע את רגליו, הלך קולו בסוף העולם, כך שנויה במדרש ל"ב מדות דר"א בנו של ר' יוסי הגלילי, ע"כ.] כרתו יערה נאום ד' כי לא יחקר, כי רבו מארבה ואין להם מספר. והנל"פ בזה עפ"י דרז"ל (בסנהדרין, כט.) הרבה טענות היה לו לנחש לטעון ולא טען כו', מאי הו"ל: דברי הרב ודברי התלמיד דברי

הפטרת בא אל פרעה

יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר׃
הֹבִישָׁה בַּת־מִצְרָיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן׃ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פוֹקֵד אֶל־אָמוֹן מִנֹּא וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם
וְעַל־אֱלֹהֶיהָ וְעַל־מְלָכֶיהָ וְעַל־פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ׃ וּנְתַתִּים
בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עֲבָדָיו
וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי־קֶדֶם נְאֻם־יְהוָה׃ וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי
יַעֲקֹב וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ
מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקוֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד׃ אַתָּה אַל־

גנת אגוז

מי שומעין. ע"ש. ואם כי אינה אלא טענה אחת. אמנם הורו לנו חז"ל כי היה לו עוד מה לטעון (ועיין במהרש"א) והוא עפ"י דברי התנחומא בפ' וישב ע"פ: ויוסף הורד מצרימה, זש"כ לכו חזו מפעלות ד' נורא עלילה על בני אדם כו', אף הנוראות שאתה מביא עלינו בעלילה את מביאן כו', מיום הראשון ברא מלאך המות כו'. ואדם נברא בששי, ועלילה נתעללה בו שהוא הביא את המיתה לעולם כו'. משל למה"ד, למי שמבקש לגרש את אשתו כו', כך אמר אדם לפני הקב"ה רבש"ע עד שלא בראת עולמך קודם ב' אלפים שנה היתה תורה אצלך אמון כו', וכתיב בה: זאת התורה אדם כי ימות באהל כו', אלא באת לתלות העלילה בי, הוי נורא עלילה על בני אדם [ובזה כלולה גם טענה להם כי גם הוא היה יכול לטעון טענה זו] וכן אתה מוצא במשה כו', שא"ל הקב"ה עתה תראה וגו', ואין אתה רואה במלחמת ל"א מלכים, וכיון שאמר להם שמעו נא המורים, א"ל הקב"ה לכן לא תביאו את הקהל הזה, הוי נורא עלילה, וכן הוא אומר ביוסף: ויראו אחיו וגו', בשביל כתונת פסים גרם לכל השבטים לירד למצרים! וא"ר יודן היה הקב"ה מבקש לקיים גזירת ידוע תדע כו', והביא עלילה לכל אלו הדברים וירדו למצרים ופרעו את השטר, לכך נאמר ויוסף הורד [בע"כ] מצרימה הוי נורא עלילה וגו', ע"כ, והנה בטענת יוסף כלולה גם טענה להמצריים כי גם המה היו יכולים לטעון כן, אחרי שהגזירה היתה קדומה, מפני מה נענשו בגופם ולקו בממונם. [ועיין בר"פ שמות מה שהבאתי דברי הר"מ והראב"ד בפ"ו מה' תשובה מה שתי' ע"ז.] ולפי דברי התנחומא יהיה נכלל הכל בדברי הכתוב: נורא עלילה על בני אדם [ועיין בעקדה שער כ"ח, מש"כ ע"ז] והנה הפר"ד בדרוש ה' פי' הכתוב: ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה וגו', כי שלחנו את ישראל מעבדנו, ופרש"י בשביל ממונם עיי"ש, והקשה שזהו היפוך הכתוב שאמרו כי שלחנו את ישראל מעבדנו, שנראה מזה שרדפו משום שהיו רוצים להשתעבד בהם, ולא בשביל הממון, ותי' עפ"י דברי רש"י בפ' ראה העניק תעניק לו וגו' וזכרת כי עבד היית בא"מ וגו', כשם שאני הענקתי לך במצרים, שנאמר: וינצלו את מצרים אף אתה הענק תעניק לו עיי"ש, ואיתא בפ"ק דקדושין יכול שאני מרבה אף בורח ת"ל: וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו' יצא בורח שאין שילוחו מעמך ע"כ. הרי למדנו מכאן דבורח ליכא הענקה, וזוהי כוונת הכתוב, ויגד למלך מצרים כי ברח העם, ובבורח ליכא הענקה, וא"כ למה לקחו

ממונם

תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה כִּי אִתְּךָ אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־
הַגּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה וְיִסַּרְתִּיךָ
לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ׃

הפטרת ויהי בשלח

בשופטים סימן ד' ובסימן ה'. והספרדים מתחילין לכאן ותשר.

וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל
בָּעֵת הַהִיא׃ וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין
בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט׃ וַתִּשְׁלַח
וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא־
צִוָּה ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ
עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן׃ וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ
אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ
וּנְתַתִּיהוּ בְּיָדֶךָ׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא

גנת אגוז

ממונם, ובע"כ כי הוא משום שכר עבודה וכסברת גביהא בן פסיסא שישעבוד ארבע מאות שנה, אבל א"כ הרי לא גמרו תשלום הת' ומה זאת עשינו לתת להם הממון כי שלחנו את ישראל מאמצע זמן העבודה וצריכים המה לעבוד עוד אצלינו, שלא גמרו פעולתם. [ויש להוסיף בזה כמו דאיתא בגמ' (ע"ז, כה.) הא דאמר ליה העבד לי מאה חביות במאה פרוטות וערש"י דכל כמה דלא עבדינהו לכולהו לא יהיב ליה מידי. ע"ש.] אך לפי האמת טעה פרעה, לפי דבסיבת ריבוי שיעור העבודה, ומה שנתרבו ישראל שלא כדרך הטבע השלימו מלאכת עבודה של ת' שנה, ומה שלקחו היה חלף עבודתם וכסברת גביהא בן פסיסא שכת"ד, עיי"ש, והנה דרך חוטבי עצים כשגמרו פעולתם יבואו אל בעה"ב וקרדומותיהם תחובים להם באחוריהם, לבקש שכר עבודתם, אבל אם יפסיקו באמצע לא יתן להם מאומה, וזהו דברי הנביא שאומר כמאמר המוסגר על מצרים, אשר בעת יצאו ישראל ממצרים קולה — של מצרים — כנחש ילך! כטענת הנחש! כורא עלילה על בני אדם, שכמו שהנחש היה קובל על קטיעת רגליו, כי היא עלילה, כן המצריים נתנו קולם על שלקו בגופם, ובאחרונה על נטילת ממונם ואין שומע לה, כי הלא תאמר כי בחיל ובכח יצאו ישראל מעבודתם קודם זמנם! ועכ"ז בקרדומות באו לה — לבקש שכר פעולה, או הענקה — כחוטבי עצים — כאלו גמרו פעולתם בשלימות, וא"כ רק עלילה היא! ומאשר תפש המליצה כחטיבת עצי יער, ע"כ השיב הנביא בשם ד'. — כרתו יערה! נאום ד' כלומר: הקב"ה אומר כי בנ"י גמרו את פעולתם לחטוב את היער בשלימותו. א) כי לא יחקר — עד כמה הכבידו עולם עליהם, ועוד טעם ב) כי הלא בנ"י — רבו מארבה, ואין להם מספר — מה שנטבעו מהם ביאור, ונשקעו בטיט, ונשחטו לצרעתו של פרעה,

ע"כ

תֵּלְכִ֥י עִמִּ֖י לֹ֥א אֵלֵֽךְ׃ וַתֹּ֜אמֶר הָלֹ֧ךְ אֵלֵ֣ךְ עִמָּ֗ךְ אֶ֚פֶס כִּי֩ לֹ֨א תִֽהְיֶ֜ה
תִּֽפְאַרְתְּךָ֗ עַל־הַדֶּ֙רֶךְ֙ אֲשֶׁר־אַתָּ֣ה הוֹלֵ֔ךְ כִּ֚י בְּיַד־אִשָּׁ֔ה יִמְכֹּ֥ר יְהוָ֖ה
אֶת־סִֽיסְרָ֑א וַתָּ֧קָם דְּבוֹרָ֛ה וַתֵּ֥לֶךְ עִם־בָּרָ֖ק קֶֽדְשָׁה׃ וַיַּזְעֵ֨ק בָּרָ֜ק
אֶת־זְבוּלֻ֤ן וְאֶת־נַפְתָּלִי֙ קֶ֔דְשָׁה וַיַּ֣עַל בְּרַגְלָ֔יו עֲשֶׂ֖רֶת אַלְפֵ֣י אִ֑ישׁ
וַתַּ֥עַל עִמּ֖וֹ דְּבוֹרָֽה׃ וְחֶ֤בֶר הַקֵּינִי֙ נִפְרָ֣ד מִקַּ֔יִן מִבְּנֵ֥י חֹבָ֖ב חֹתֵ֣ן
מֹשֶׁ֑ה וַיֵּ֣ט אָהֳל֔וֹ עַד־אֵל֥וֹן בְּצַעֲנַנִּ֖ים* אֲשֶׁ֥ר אֶת־קֶֽדֶשׁ׃ וַיַּגִּ֖דוּ לְסִֽיסְרָ֑א
כִּ֥י עָלָ֛ה בָּרָ֥ק בֶּן־אֲבִינֹ֖עַם הַר־תָּבֽוֹר׃ וַיַּזְעֵ֨ק סִֽיסְרָ֜א אֶת־כָּל־רִכְבּ֗וֹ
תְּשַׁ֤ע מֵאוֹת֙ רֶ֣כֶב בַּרְזֶ֔ל וְאֶת־כָּל־הָעָ֖ם אֲשֶׁ֣ר אִתּ֑וֹ מֵחֲרֹ֥שֶׁת הַגּוֹיִ֖ם
אֶל־נַ֥חַל קִישֽׁוֹן׃ וַתֹּ֨אמֶר דְּבֹרָ֜ה אֶל־בָּרָ֗ק ק֞וּם כִּ֣י זֶ֤ה הַיּוֹם֙ אֲשֶׁ֨ר
נָתַ֤ן יְהוָה֙ אֶת־סִֽיסְרָא֙ בְּיָדֶ֔ךָ הֲלֹ֥א יְהוָ֖ה יָצָ֣א לְפָנֶ֑יךָ וַיֵּ֤רֶד בָּרָק֙
מֵהַ֣ר תָּב֔וֹר וַעֲשֶׂ֧רֶת אֲלָפִ֛ים אִ֖ישׁ אַחֲרָֽיו׃ וַיָּ֣הָם יְ֠הוָה אֶת־סִ֨יסְרָ֜א
וְאֶת־כָּל־הָרֶ֤כֶב וְאֶת־כָּל־הַֽמַּחֲנֶה֙ לְפִי־חֶ֔רֶב לִפְנֵ֖י בָרָ֑ק וַיֵּ֤רֶד סִֽיסְרָא֙
מֵעַ֣ל הַמֶּרְכָּבָ֔ה וַיָּ֖נָס בְּרַגְלָֽיו׃ וּבָרָ֗ק רָדַ֞ף אַחֲרֵ֤י הָרֶ֙כֶב֙
וְאַחֲרֵ֣י הַֽמַּחֲנֶ֔ה עַ֖ד חֲרֹ֣שֶׁת הַגּוֹיִ֑ם וַיִּפֹּ֞ל כָּל־מַחֲנֵ֤ה סִֽיסְרָא֙ לְפִי־
חֶ֔רֶב לֹ֥א נִשְׁאַ֖ר עַד־אֶחָֽד׃ וְסִֽיסְרָא֙ נָ֣ס בְּרַגְלָ֔יו אֶל־אֹ֣הֶל יָעֵ֔ל
אֵ֖שֶׁת חֶ֣בֶר הַקֵּינִ֑י כִּ֣י שָׁל֗וֹם בֵּ֚ין יָבִ֣ין מֶלֶךְ־חָצ֔וֹר וּבֵ֕ין בֵּ֖ית חֶ֥בֶר

* בצעננים ק'

גנת אגוז

ע"כ זה וזה, כלומר: קושי השעבוד, ורבוי העם, השלימו הזמן, ומגיע להם שכר פעולתם בדין, ודו"ק:

אפס גו'. ע"ז כתב ש"ב הרב הג' מו"ה בן ציון ארי' ליב ציזלינג נ"י וז"ל: יש לדקדק בזה א) על הלשון: „על הדרך אשר אתה הולך" שיש בזה אריכות וגם הכוונה אינה מפורשת כראוי, ויותר היה ראוי לומר: „לא תהיה תפארתך במלחמה" שהוא קיצור ומבואר. ב) על שנוי הלשון: בפסוק ז' נאמר בלשון נתינה „ונתתיהו בידך" וכאן בלשון מכירה „ימכר ד'", והנראה בזה, שבא הכתוב לבאר את איכות העונש שהוא מדה כנגד מדה ממש, כי הנה הנביאה אמרה לו בשם ד' בלשון צווי: „הלא צוה ד' לך" והוא תלה את קיום מלכותו יתב' ברצונה של דבורה, באמרו: ואם לא תלכי עמי לא אלך, והיא הלא רצונה ברשות עצמה, כי עליה לא היה שום צווי מאתו יתב'. ואם לא תלך האשה דבורה תבוטל מלכותו יתב', נמצא שמסר כבודו של המקום ב"ה ביד אשה, ונענש לפי מעשיו שנטל הקב"ה את כבוד הגבורה והנצחון ממנו, ויתנהו ביד אשה, [רמז על יעל כפירוש י"ת שברד"ק.] וז"ש: אפס כי לא תהיה תפארתך—עיקר תפארת הנצחון לא יהיה שלך, ובאיזה אופן — על הדרך אשר אתה הולך—ר"ל: כדרך שנהגת אתה בכבודו של מקום, שמסרת את כבודו ביד אשה כן — ביד אשה ימכר ה' את סיסרא — אשר הנפילה שלו הוא עיקר הנצחון ותפארתו, אעפ"י שכל מחנהו נפלו

הַקֵּינִי: וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן: וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת: וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ

גנת אגוז

בחרב ברק, אבל כבוש הגבור האיום המלביא הוא כזר הנצחון, כמו שאמה אע"פ שסוף סוף עשית מצות ד', אבל עיקר הזירוז ולבישת נקמת ד', עשתה דבורה בלכתה מבלי שום חיוב! ובשנוי הלשון: לברק נתינה, וליעל מכירה, נוספה עוד תוכחת מגולה שנונה מאד! כי הנה לברק לא היה שום נסיון של איזה צער או איבוד כבוד וממון, במצוה זו, כי אחרי שכבר קדמה לו הבטחתו יתב', כי הוא נותן את סיסרא בידו, והוא יתב' כביכול בכבודו ובעצמו יצא לפניו (כמו"ש בפ' יד.) הנה נצחונו בטוח מבלי שום דאגה כלל, ואדרבה כבוד והוד מלכים המציאו לו פתאום, במתנה גמורה! והוא לא נזדרז לקבלה בחיבה. אבל יעל שלא ידעה כלל, ולא היה עליה שום צווי, התעוררה למען כבודו יתב' וכבוד ישראל, לקנות מצות נקמת ד' במחיר עצום ונורא מאד, שנתנה כל הדר יקר תפארתה וקדושתה לבשר חמור וזרמת סוס, רק למען יתגדל ויתקדש שם שמים ולמען תשועת גוי קדושיו. וז"ש: מה שאתה התרשלת לקבל במתנה — ביד אשה ימכור, שתמצא אשה שתשלם בעדו, כל הון! במסירת גוף ונפש! וזוהי אמנם תוכחה עזה מאד! עכ"ל ש"ב נ"י הנ"ל:

ותצא יעל לקראת סיסרא ותאמר אליו סורה אדוני סורה אלי וגו', ויסר אליה האהלה ותכסהו בשמיכה, ויאמר אליה השקיני נא מעט מים כי צמתי וגו', ותשקהו ותכסהו, ויאמר אליה עמוד פתח האהל וגו'. ויש לדקדק על כפל הלשון: סורה וגו', סורה וגו', שתי פעמים, וגם כפל ותכסהו שתי פעמים, וגם אומרו אליה עמוד פתח האהל וגו', הלא זה היה צריך לומר אליה תיכף כאשר סר אליה האהלה. והנ"ל בזה שמרומז בזה דעת ריו"ח שאמר (יבמות קג.) שבע בעילות בעל אותו רשע באותה שעה שנאמר: בין רגליה וגו', [כדי להתיש כוחו שתהא יכולה להורגו] וזהו שרמזה אליו: סורה אדוני [האוהלה, ועוד] סורה אלי [לתשמיש, והוא לשון נקיה ברמיזה קרוב למבטאה של לאה אמנו ליעקב אלי תבוא (בראשית ל, טז.) וכדומה], וע"כ אמר הכתוב: ויסר „אליה" האוהלה, ותכסהו בשמיכה, ואחז"ל (ויק"ר פ' כג) רבנן דהכא אמרין בסודרא [בסדין] כו', עיי"ש — והנה אחז"ל (מגילה יג) על לה"כ: קלף בגתן ותרש אמר ריו"ח בגתן ותרש שני טרשים היו, וכו', והאומרים מיוס שבאתה זו לא ראינו שינה בעינינו [מתוך שהיתה חביבה עליו היה מרבה בתשמיש ומצא לבתות, רש"י.] בא ונטיל ארס בספל

וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃ וַיַּכְנַע אֱלֹהִים
בַּיּוֹם הַהוּא אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתֵּלֶךְ יַד
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל־יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ
אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן׃ כאן מתחילים הספרדים.

וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ בִּפְרֹעַ
פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ
רֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם
שָׁמַיִם נָטָפוּ גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם׃ הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינַי
מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ
אֳרָחוֹת וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת יֵלְכוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת׃ חָדְלוּ פְרָזוֹן
בְּיִשְׂרָאֵל חָדֵלּוּ עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל׃ יִבְחַר
אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים
אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל׃ לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ
יְהוָה׃ רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ

גנת אגוז

של מים כדי שימות ע"כ, ולזה אחרי גמרו ז' בעילות אמר אליה השקיני נא מעט מים כי צמתי [מחמת ריבוי התשמיש] ותפתח וגו', ותשקהו ותכסהו [שבגד עב להחמו, כדרך כל הזונים,] וע"כ לא אמר לה עמוד פתח האהל וגו', רק עתה, וק"ל:

ד' בצאתך משעיר וגו', ארץ רעשה גם שמים נטפו וגו', הרים נזלו מפני ד' זה סיני מפני ד' א' ישראל, לבאר כפל "מפני" שתי פעמים, נ"ל שמשל לעיר אחת שהיתה צריכה למנות עליה רב, וגשו הרבה רבנים להשיג המשרה הזאת כנהוג, ויהי היום ויבוא רב אחד ויתאכסן שמה אצל בעה"ב אחד מבעלי דעה בענין התמנות הרב, ולא רצו יתר הבעה"ב לקבלו, באומרם כי אם ינתן לו כתב הרבנות בביתו של זה, אז יתפאר תמיד בכבוד הזה לאמר שהרב שלו, והראיה שבביתו נגמר וניתן בידו הכתב, ויבוא רב שני, ובחר להתאכסן בבית אכסניא שהוא מוכן לכל אורח, וגם בו פגעה התנגדות גדולה, יען כי נתודע לבני העיר, שיש לו גביר קרוב בעיר, ויאמרו כי יתייחס הרב על שם קרובו לאמר כי הוא לקחו. והנמשל: כי בעת הופיע הקב"ה משעיר ומאדום לתת את תורתו לעמו ישראל, בחר השי"ת בהר סיני לתת עליו את תורתו, וכמש"א דהמע"ה (תהלים סח,) ההר חמד אלהים לשבתו, והניח כל ההרים שבעולם וע"ז רעשה כל הארץ, על מה ולמה זכה הר סיני שעליו יהי' ניתן חוקי תורה, ועוד נרעשו גם השמים וכל צבא המלאכים על שתנטל קדושת התוה"ק מעליהם, וע"ז יהיו בני ישראל עם קרובו, כי עד העת ההיא היה נקרא הקב"ה בשם ד' אלהי הצבאות,

שבכללו

שִׂיחוּ׃ מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין מַשְׁאַבִּים שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת יְהוָה
צִדְקֹת פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־יְהוָה׃ עוּרִי עוּרִי
דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וּשֲׁבֵה שֶׁבְיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם׃
אָז יְרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם יְהוָה יְרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים׃ מִנִּי אֶפְרַיִם
שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים
וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר׃ וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר
כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי־לֵב׃
לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת
רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב׃ גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר
אֳנִיּוֹת אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן׃ זְבֻלוּן עַם חֵרֵף
נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה׃ בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז
נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ׃
מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא׃ נַחַל
קִישׁוֹן גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז׃ אָז
הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ אוֹרוּ מֵרוֹז אָמַר
מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת
יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃ תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים
בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ׃ מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה
חֶמְאָה׃ יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה
סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃ בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל
שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃ בְּעַד
הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ
רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו׃ חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ

גנת אגוז

שבכללו גבא שמים וארץ, ועכשיו יקרא לו שם חדש ד' אלהי ישראל. — וזהי, כונת הכתוב: ד' בצאתך משעיר בצעדך משדי אדום, ארץ רעשה! גם שמים נטפו! ומבאר טעם הדבר על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון, כלומר ע"ד האמור ארץ רעשה, מהו הרעש? ע"ז משיב ואומר כי ארץ רעשה מפני ד' — מדוע דוקא זה סיני — נבחר לתת את תורתו עליו ולא על זולתו? ועל האמור: גם שמים נטפו — זה הוא - מפני — שעתה הוא נקרא בשם — ד' אלהי ישראל, ודוק:

הלא

הפטרת ויהי בשלח

תַּעֲנֶינָּה אַף־הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ׃ הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל
רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים
רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל׃ כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהֹוָה
וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

הפטרת וישמע יתרו

ישעיה סימן ו׳.

בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם
וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל׃ שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ
שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם ׀ יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה
רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף׃ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ יְהֹוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים
מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן׃ וָאֹמַר אוֹי־לִי כִי־נִדְמֵיתִי כִּי
אִישׁ טְמֵא־שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב כִּי
אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהֹוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי׃ וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים
וּבְיָדוֹ רִצְפָּה בְּמֶלְקַחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר
הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ וְסָר עֲוֺנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר׃ וָאֶשְׁמַע
אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ וָאֹמַר הִנְנִי
שְׁלָחֵנִי׃ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ

גנת אגוז

הלא ימצאו יחלקו, לשון: מליצה שבכאן ביאר ש"ב הרב הג' מו"ה בן ציון ארי' ליב צילינג נ"י, מלשון סיפוק, כמו: הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם (במדבר יא, כב.) ולא מצאו להם כן (שופטים כ"א, יד.) ושייך ג"כ על סיפוק הזמן די עשות איזה פעולה, וזהו שאמרו לה: מה זו שאלה „מדוע בושש?" הלא עליהם להשהות שם זמן די חלוקת השלל, ואות היו"ד במלת „יחלקו" הוא כמו: לא יוכלו יגעו (איכה, ד, יד.) וענינו: ימצאו לחלק."
עכ"ל ש"ב הנ"ל:

בשנת מות המלך עוזיהו ואראה את ד' וגו', עד כי המלך ד' צבאות ראו עיני, עיין מש"כ בספרי שם עולם דרוש א':

ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך, וחטאתך תכופר. ולכאורה הול"ל וחטאתך כֻּפָּרָה. ויל"פ עפ"י מאמז"ל (שבת, נה.) אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון, והנה ידוע כי מנשה הרג לישעי' כשאחז"ל (יבמות מט:) אמר ישעי' שם ואיבלע בארזא, אתיוה לארזא ונסרוה. כי מטא להדי פומא נח נפשי' משום דאמר ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב, ע"כ, וזהו שאמר המלאך אליו — הנה כהיום רק — נגע זה על שפתיך — נגיעה קלה ליסרך ביסורין וסר — ע"י — עונך — שהוא מזיד להחשב

וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל־תֵּדָעוּ׃ הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו
הָשַׁע פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ׃
וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב
וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה׃ וְרִחַק יְהוָה אֶת־
הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂרִיָּה וְשָׁבָה
וְהָיְתָה לְבָעֵר כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע
קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ׃

כאן מסיימין הספרדים אבל האשכנזים מוסיפין ויהי בימי.

וַיְהִי בִּימֵי אָחָז בֶּן־יוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה רְצִין מֶלֶךְ־
אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה עָלֶיהָ וְלֹא
יָכֹל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ׃ וַיֻּגַּד לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל־אֶפְרָיִם
וַיָּנַע לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי־רוּחַ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־יְשַׁעְיָהוּ צֵא־נָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל־

גנת אגוז

להחשב רק כחטא שוגג, מאשר לא נמחה עדיין לגמרי, אכן — וחטאתך - בשלימות — תכופר — עוד לעתיד, ע"י מנשה, וק"ל:

ואמר עד מתי א'. ויאמר עד אם שאו ערים מאין יושב וגו', אשר בשלכת מצבת בם זרע קדש מצבתה. בזה שמעתי לאות נאה מפי הרב הגדול בתו"י, מוהר"ר ישראל זצ"ל המ"מ דק"ק מינסק, כי הנה הובטח לנו מפי הקב"ה בתוה"ק אחר כל התוכחות שבפ' בחוקתי, כי גם לכעס גדול ח"ו יש גבול חק עולם מאתו יתב', עד פה תבוא, וזהו מה שאמר: ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם, לא מאסתים ולא געלתים — לכלותם, — או — להפר בריתי אתם — ובהזיד איזה עם לעשות להם כן, לא אתאפק עוד ולא אחריש כי אם נקום אנקום בו גם על כל אשר הרע אויב מקודם — כי אני ד' אלהיהם. וכדוגמת הגנב באישון לילה החותר לכנוס לחדר הפנימי מקום שהבעה"ב בעצמו ישן שם, וירצה לפתוח את הארגז שבו הזהב והתכשיטין, שכל זמן שיעשה מעשהו בחשאי, יוכל היות כי תעלה בידו הגנבה, אבל בהיותו שוטה ויבוא לשבור המנעולים בקול המולה, אז יתעורר הבעה"ב בהרגיזו אותו משנתו ויכהו מכות נמרצות בכפלים, על מחשבתו לגנוב, וגם על שטותו וסכלותו. כן הוא גם הנהגתו של מלכו של עולם יתב', כי כ"ז שיחתרו צוררי ישראל במחתרת, להצר לישראל, בתחבולות סתר, עושה א"ע כביכול כישן, וכמו ח"ו לא ידע, אבל בהעיזם פניהם לכלותם ח"ו, או לבטל דת קדשם ביד רמה וברעש, אז כביכול יקיץ כגבור, ויך אותם שוק על ירך, וכן היה במעשה המן, שכ"ז שהמן ואחשורוש רקמו תחבולותם בסתר, היה כביכול כישן, אבל כאשר הכין המן עץ גבוה לתלות את מרדכי ביום מחר ברים גלי, כי אז ח"ו היתה הרעה נוגעת עד כליה ח"ו או להפר ברית קדש, כי מרדכי היה אז עמוד כל בית ישראל, אז הגיעה

שתיקתו

הפטרת וישמע יתרו

קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֶל־מְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
הִשָּׁמֵר וְהַשְׁקֵט אַל־תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת
הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בָּחֳרִי־אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ יַעַן
כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר׃ נַעֲלֶה
בִיהוּדָה וּנְקִיצֶנָּה וְנַבְקִעֶנָּה אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֵת בֶּן־
טָבְאַל׃ כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל־שִׁכְמוֹ
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם׃ לְםַרְבֵּה
הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין
אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה
צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת׃

הפטרת משפטים

· למרבה ק׳.

אבל בפ׳ שקלים מפטירין בל שקלים אפילו אם הוא ר״ח או מחר חדש.

בירמיה סימן ל״ד.

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר׃
לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָל־

גנת אגוז

שתיקתו יתב׳ עד קלה, מבלי עשות עצמו כביכול כישן עוד, ושה״כ: בלילה ההוא נדדה שנת המלך מלכו של עולם, ועל כיוצא בזה אמר דהמע״ה (תהלים מד) כי עליך הורגנו כל היום וגו׳—א״כ—למה תישן ד׳ וגו׳. ושם (פג) א׳ אל דמי לך וגו׳, כי הנה אויביך יהמיון וגו׳, על עמך יערימו סוד, ויתיעצו על צפונך, והנה כמו דרך הקאמיססיאנערין הסובבים במדינה למכור סחורותם של הפאבריקאנטין הגדולים בהפרדם מבעליהם לנסוע לדרכם, ישאלו את אדונם עד כמה יתן להם הכח [אָרדער] לתת בהקפה, היינו שכום מחיר הסחורה, עד כמה יקבעו זמן הפרעון, ולדוגמא יאמר להם כי משך זמן המתנת המעות לא יארך יותר מששה חדשים, ושלא יעלה סכום ההקפה ליותר משך המנת אלפים ר״ט אפילו להבטות היותר גדול, כן כאשר קיבל הנביא את דברי ד׳ לשליחותו זאת להוכיח את ישראל, ולהתרותם בפורענויות ח״ו, אם לא ישמעו ולא ישובון מאון, שאל ואמר: עד מתי א׳—כלומר, עד כמה רשות בידי בענין איכות הפורענויות ושיעורן, והשיב לו: תוכל להגיד, עד אם שאו ערים וגו׳ והאדמה תשאה שממה. ורחק ד׳ את האדם וגו׳, ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון. וקץ הגבול הוא: אשר גם בשלכת—שיפלו כל העלין ח״ו עדיין תשאר — מצבת בם! כי הגזע והיסוד יהיה נשאר קים— מלבלותם או להפר בריתי אתם, יען—כי זרע קדש מצבתה—מגזע אבותם ולא יכלו וברית שלום דת קדשם לא תופר! וד״ל:

לא

הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ
וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃
וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ
חָפְשִׁים וַיִּכְבִּישׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי
כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר׃ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו
הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ
וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם׃ וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם
הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ
בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו׃ וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־
שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם
חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ לָכֵן
כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו
וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־
הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזוּעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃
וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־
דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנָי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ
בֵּין בְּתָרָיו׃ שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַם הַסָּרִסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל

· וַיִּכְבְּשׁוּם ק׳ · לזעוה ק׳

השמטה לפרשת משפטים בתורת גבריאל

לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי, כי תעבוד את אלהיהם כי יהיו לך לך למוקש, ויל״פ עוד בזה עפ״י דרז״ל (סנהדרין קה.) שבאו עשרה בני אדם וישבו לפניו אמר להן חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה ע״ז כלום כו׳, והעולה על רוחכם היו לא תהיה (יחזקאל, כ,) אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאום ד׳ א׳ אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם עיי״ש, כנראה שגם העלה של המרת הדת תהיה ללא הועיל, וזהו מרומז בהכתוב הזה: לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי—ותאבד את הַנֶּךָ בעיני—ושמא תאמר כי תעשה תחבולה להנצל מעונש החטאים באשר תעבוד את אלהיהם ותהיה חפשי ממני, וזהו: כי [מלשון: שמה,]—תחשוב שתעבוד את אלהיהם, ע״ז הנני מתרה בך—כי עוד יהיה לך למוקש—ולעולם לא תוכל לפרוק עולו מעל צוארך, וד״ל:

עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל׃ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃ וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד
אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים
מֵעֲלֵיכֶם׃ הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה
מֵאֵין יֹשֵׁב׃ כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת
שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃ גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס
מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי־אָשׁוּב
אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים׃

* אשיב ק׳

הפטרת תרומה

במלכים, סימן ה׳.

וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם
וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם׃ וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ׃ וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ
וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס׃ וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל
וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר׃ לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר
עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים
בַּמְּלָאכָה׃ וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד
הַבָּיִת אַבְנֵי גָזִית׃ וַיִּפְסְלוּ בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים וַיָּכִינוּ
הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת׃ וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית
בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן
הַבַּיִת לַיהוָה׃ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־
אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ׃ וְהָאוּלָם עַל־
פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת
עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת׃ וַיַּעַשׂ לַבָּיִת חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים

אטמים

אֲטֻמִּים׃ וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצוֹעַ סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב׃ הַיָּצוֹעַ הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת׃ וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ׃ פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה אֶל־־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִּים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה וּמִן־הַתִּיכֹנָה אֶל־־הַשְּׁלִשִׁים׃ וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־־הַבַּיִת גֵּבִים וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים׃ וַיִּבֶן אֶת־־הַיָּצוֹעַ עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים׃ וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר׃ הַבַּיִת

• יציע כ׳ • היציע ק׳ • היציע כ׳

גנת אגוז

ויהי דבר ד׳ גו׳, הבית הזה גו׳, ע״ז כתב ש״ב הרב הג׳ מו״ה בן ציון אריי׳ ליב ציזלינג נ״י, וז״ל: יש לדקדק מדוע באה אזהרה זו מאתו ית׳ באמצע המלאכה? כי יותר היתה ראויה תיכף בהתחלת מלאכת הבנין, או לבסוף בגמר כל המלאכה. [עיין בפרשה כי יארך עוד סיפור המלאכה הרבה, עד סוף כל הפרשה.] והנראה בזה, כי הנה בכל מעשה הבנין לא עשה שלמה שום דבר מדעת עצמו, כי אם דיפתראות ופינקסאות היו מסורות בידו מדוד אביו, שבהם היה מביט ועושה ככל הרשום בהם. [כמפורש באורך (דה״א, כח, יא—יח.) ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם גו׳, ומסיים שם: הכל בכתב מיד ד׳ עלי השכיל כל מלאכות התבנית.] ובשעה שהגיע למעשה, השתכל שלמה בחכמתו והתבונן על כל פרט ופרט להבין טעמם ונימוקם על מה ירמזון, וכאן בראותו רשום בהדיפתרא, שיהיו בנוי מאבנים, ודווקא שלמות שלא יונף עליהן שום כלי ברזל, כמש״כ: כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו, הבין כי זה ירמוז כי יהיה בנין של קיימא לעולם כמו אבן, וכל כלי משחית לא ישלוט עליו, ושמח בזה, ואח״כ כאשר מצא בהתכנית כי הספון יהיה של עץ, גבים ושדרות בארזים, וכן את היציע צריך לאחוז בעצי ארזים, היה קשה לו הלא העץ כליון ורקבון שולט בו, והוו תרתי דסתרי? לכן בא אז אליו דבר ד׳ להשכילו בינה, כי קיום הבית על תנאי הוא, כדאיתא במכילתא (פ׳ יתרו.) שלשה דברים ניתנו על תנאי: א״י ובית המקדש ומלכות ב״ד, ועל ביהמק״ד מייתי קרא דהכא: הבית הזה כו׳ אם תלך בחוקותי גו׳ עיי״ש, וע״ז ירמזון שני המינים האלה, אבן בלי שליטת ברזל, ולוחות ארז עשויים במשור ובמעצד, וכדדרשינן כיו״ב בגמ׳ (יומא, ח:) על פסוק: אם חומה היא גו׳, על עולי בבל, עכשו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו, ומה שלא זכר כאן אלא צד אחד של התנאי, דהיינו צד הטוב, ולא השלים את היפוכו, י״ל דבזה ניחמו שלא ילטער, דסוף סוף יהיה קיומו לעולם דלכך בחר במין הארז שגזעו מחליף, שבו נמשלו הצדיקים (ב״ב, פ:) ובו נרמז גם משיח ב״ד, שכל הרשעים

הַפְטָרַת תְּרוּמָה

הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה
וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־דְּבָרִי אִתָּךְ
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ׃ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא
אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃

הפטרת תצוה

אבל בפ׳ זכור מפטירין של פ׳ זכור.

ביחזקאל סימן מ״ג.

אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֵּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ
מֵעֲוֺנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית׃ וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ
צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֵת כָּל־
חֻקֹּתָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְכָל־תּוֹרֹתָו הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם
וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם׃ זֹאת תּוֹרַת
הַבָּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־
זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת׃ וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח
וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד
וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ׃ וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם
אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה
אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה׃ וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִאֵיל
וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע׃ וְהָאֲרִאֵיל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו׃ וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה
אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב
אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים׃
וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ
בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם׃ וְנָתַתָּה

• צורתיו ק׳ • צורתיו ק׳ • תורתיו ק׳ * ומהאריאל ק׳ * והאריאל ק׳

גנת אגוז

שיבותו עליו אין מזיזין אותו ממקומו (פר״א סוף פ׳ יט, וגם כל ישראל, עיי״ש באורך.) וכן הוא רמז על ביהמק״ד שלבסוף יהיה בנוי בנין עדי עד, ולפיכך הפסיק, וסיים בפסוק מיוחד [לומר שהוא בלי שום תנאי, רק הבטחה מוחלטת.] ושכנתי — סוף סוף—בתוך בכ״י, ולא אעזוב את עמי ישראל—בשום אופן שבעולם, וכן נזכה בב״א!

עכ״ל ש״ב נ״י הנ״ל.

ובאתי

אל־הכהנים הלוים אשר הם מזרע צדוק הקרבים אלי נאם
אדני יהוה לשרתני פר בן־בקר לחטאת: ולקחת מדמו ונתתה
על־ארבע קרנתיו ואל־ארבע פנות העזרה ואל־הגבול סביב
וחטאת אותו וכפרתהו: ולקחת את הפר החטאת ושרפו
במפקד הבית מחוץ למקדש: וביום השני תקריב שעיר־עזים
תמים לחטאת וחטאו את־המזבח כאשר חטאו בפר: בכלותך
מחטא תקריב פר בן־בקר תמים ואיל מן־הצאן תמים:
והקרבתם לפני יהוה והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו
אותם עלה ליהוה: שבעת ימים תעשה שעיר־חטאת ליום ופר
בן־בקר ואיל מן־הצאן תמימים יעשו: שבעת ימים יכפרו
את־המזבח וטהרו אתו ומלאו ידו: ויכלו את־הימים והיה
ביום השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם
ואת־שלמיכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

* יכפרו ק׳ * ידיו ק׳

הפטרת כי תשא

לכל בק"ק פפ"ד מתחילין לקמן וישלח אחאב וכמנהג ספרדים.

במלכים א׳ סימן י״ח.

ויהי ימים רבים ודבר־יהוה היה אל־אליהו בשנה השלישית
לאמר לך הראה אל־אחאב ואתנה מטר על־פני האדמה:
וילך אליהו להראות אל־אחאב והרעב חזק בשמרון: ויקרא
אחאב אל־עבדיהו אשר על־הבית ועבדיהו היה ירא את־יהוה
מאד: ויהי בהכרית איזבל את נביאי יהוה ויקח עבדיהו מאה
נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וכלכלם לחם ומים:
ויאמר אחאב אל־עבדיהו לך בארץ אל־כל־מעיני המים ואל
כל־הנחלים אולי | נמצא חציר ונחיה סוס ופרד ולוא נכרית
מהבהמה: ויחלקו להם את־הארץ לעבר־בה אחאב הלך
בדרך אחד לבדו ועבדיהו הלך בדרך־אחד לבדו: ויהי
עבדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו ויכרהו ויפל על־פניו
ויאמר האתה זה אדני אליהו: ויאמר לו אני לך אמר לאדניך

הנה אליהו: ויאמר מה חטאתי כי־אתה נתן את־עבדך ביד־
אחאב להמיתני: חי ׀ יהוה אלהיך אם־יש־גוי וממלכה אשר
לא־שלח אדני שם לבקשך ואמרו אין והשביע את־
הממלכה ואת־הגוי כי לא ימצאכה: ועתה אתה אמר לך
אמר לאדניך הנה אליהו: והיה אני ׀ אלך מאתך ורוח יהוה ׀
ישאך על־אשר לא־אדע ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך
והרגני ועבדך ירא את־יהוה מנערי: הלא־הגד לאדני את
אשר־עשיתי בהרג איזבל את נביאי יהוה ואחבא מנביאי
יהוה מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים:
ועתה אתה אמר לך אמר לאדניך הנה אליהו והרגני: ויאמר
אליהו חי יהוה צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה אליו:
וילך עבדיהו לקראת אחאב ויגד־לו וילך אחאב לקראת אליהו:
ויהי כראות אחאב את־אליהו ויאמר אחאב אליו האתה זה
עכר ישראל: ויאמר לא עכרתי את־ישראל כי אם־אתה ובית
אביך בעזבכם את־מצות יהוה ותלך אחרי הבעלים: ועתה
שלח קבץ אלי את־כל־ישראל אל־הר הכרמל ואת־נביאי
הבעל ארבע־מאות וחמשים ונביאי האשרה ארבע מאות אכלי
שלחן איזבל:

כאן מתחילין הספרדים והאיטליאני וק״ק פפ״ד.

וישלח אחאב בכל־בני ישראל ויקבץ את־הנביאים אל־הר
הכרמל: ויגש אליהו אל־כל־העם ויאמר עד־מתי אתם פסחים

גנת אגוז

ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך והרגני, ועבדך ירא את ה׳ מנעורי. להבין קשר סוף הדברים אל מאמר: והרגני, הנאמר מקודם, אשר בהשקפה הראשונה אינם נראים אלא כמשתבח בשבחיו להתפאר, יל״פ עפ״י הידוע בק״ק הורדנא מקום שבתו של מו״ח הרב המאוה״ג צדיק יסו״ע מוהר״ר נחום ז״ל מח׳ ש״ס אשר בעת נפלו למשכב על ערש דוי ר״ל, היה מליץ ודואג וצועק כי על חיי עצמו איננו דואג כ״כ, אך באשר הרבה ת״ח ואלמנות ויתומים מוטלים עליו לפרנסם, אל מי יפנו עתה לעזרה? כן היה דברי עובדיה עפ״י דרז״ל בפי׳ הכתוב: את ה׳ א׳ תירא לרבות ת״ח (ב״ק מא:) ועובדיה החביא מאה נביאים במערה, וכלכלם לחם ומים, ע״ז היה מליץ ודואג

לפני

עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל
לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־הָעָם
אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים אִישׁ: וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד
וִינַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה | אֶת־
הַפָּר הָאֶחָד וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים: וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם
אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ
הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ
לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם
הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תָשִׂימוּ: וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר
אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם
לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר
עָשָׂה: וַיְהִי בַצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־
גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן
הוּא וְיִקָץ: וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת
וּבָרְמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם: וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ
עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ
לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה
הֶהָרוּס: וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־
יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ:
וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם
זֶרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ: וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּח אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם
עַל־הָעֵצִים: וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה
וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ: וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם
סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה מִלֵּא־מָיִם: וַיְהִי | בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה

גנת אגוז

לפני אליהו, ע״כ אמר לו ובאתי להגיד לאחאב ולא ימצאך והרגני, ועבדך ירא את ד׳ לרבות ת״ח, ומי יפרנסם מעתה, הלא הוגד לאדוני וגו׳, ואחביא מנביאי ד׳ מאה איש וגו׳ ואכלכלם לחם ומים, ועתה אתה אומר וגו׳:

וימלא

הפטרת כי תשא

ויגש אליהו הנביא ויאמר יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל
היום יודע כי־אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדבריך*
עשיתי את כל־הדברים האלה: ענני יהוה ענני וידעו העם
הזה כי־אתה יהוה האלהים ואתה הסבת את־לבם אחרנית:
ותפל אש־יהוה ותאכל את־העלה ואת־העצים ואת־האבנים
ואת־העפר ואת־המים אשר־בתעלה לחכה: וירא כל־העם
ויפלו על־פניהם ויאמרו יהוה הוא האלהים יהוה הוא האלהים:

* ובדברך ק'

הפטרת ויקהל

כמנהג הספרדים.

במלכים סימן ז'.

וישלח המלך שלמה ויקח את־חירם מצר: בן־אשה אלמנה
הוא ממטה נפתלי ואביו איש־צרי חרש נחשת וימלא את־
החכמה ואת־התבונה ואת־הדעת לעשות כל־מלאכה בנחשת
ויבוא אל־המלך שלמה ויעש את־כל־מלאכתו: ויצר את־שני
העמודים נחשת שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד וחוט
שתים־עשרה אמה יסב את־העמוד השני: ושתי כתרת
עשה לתת על־ראשי העמודים מצק נחשת חמש אמות קומת
הכתרת האחת וחמש אמות קומת הכתרת השנית: שבכים
מעשה שבכה גדלים מעשה שרשרות לכתרת אשר על־ראש
העמודים שבעה לכתרת האחת ושבעה לכתרת השנית:
ויעש את־העמודים ושני טורים סביב על־השבכה האחת
לכסות את־הכתרת אשר על־ראש הרמנים וכן עשה לכתרת
השנית: וכתרת אשר על־ראש העמודים מעשה שושן באולם
ארבע אמות: וכתרת על־שני העמודים גם־ממעל מלעמת
הבטן אשר לעבר *שבכה והרמונים מאתים טרים סביב על

* השבכה ק'

גנת אגוז

וימלא את החכמה, ע"ז כתב ש"ב הרב הג' וכו' מו"ה בן ציון אר"י ליב ציזלינג נ"י, וז"ל: מה שנכתבו כלם בה"א הידיעה, י"ל, דבפ' תרומה במשכן כתיב: ועשו לי מקדש גו', ועיין בבעה"ט שם, שכתבת ושכנתי מרומז ביהמ"ק

הכתרת השנית: ויקם את-העמדים לאלם ההיכל ויקם את-
העמוד הימני ויקרא את-שמו יכין ויקם את-העמוד השמאלי
ויקרא את-שמו בעז: ועל ראש העמודים מעשה שושן ותתם
מלאכת העמודים: ויעש את-הים מוצק עשר באמה משפתו
על-שפתו עגל | סביב וחמש באמה קומתו וקוה* שלשים באמה
יסב אתו סביב: ופקעים מתחת לשפתו | סביב סבבים אתו
עשר באמה מקפים את-הים סביב שני טורים הפקעים יצקים
ביצקתו: עמד על-שני עשר בקר שלשה פנים | צפונה ושלשה
פנים ימה ושלשה | פנים נגבה ושלשה פנים מזרחה והים
עליהם מלמעלה וכל-אחריהם ביתה: ועביו טפח ושפתו
כמעשה שפת-כוס פרח שושן אלפים בת יכיל:

הפטרת ויקהל כמנהג האשכנזים

והיא הפטרת פקודי כמנהג הספרדים והאיטליאני ואם הוא פ' שקלים מפטירין בל בקליס בן שבע שנים אפילו בר"ח או מחר חדש ואז מפטירין ויעש חירום לפ' פקודי ובק"ק פפ"ד ויעש חירום הוא הפטרת ויקהל בנפרדים.

במלכים א' סימן ז':

ויעש חירום את-הכירות ואת-היעים ואת-המזרקות ויכל
חירם לעשות את-כל-המלאכה אשר עשה למלך שלמה בית
יהוה: עמדים שנים וגלת הכתרת אשר-על-ראש העמודים
שתים והשבכות שתים לכסות את-שתי גלות הכתרת אשר
על-ראש העמודים: ואת-הרמנים ארבע מאות לשתי השבכות
שני-טורים רמנים לשבכה האחת לכסות את-שתי גלות הכתרת
אשר על-פני העמודים: ואת-המכנות עשר ואת-הכירת עשרה
על-המכנות: ואת-הים האחד ואת-הבקר שנים-עשר תחת

* וקו ק'

גנת אגוז

ביהמ"ק ראשון וגם השני, ונראה דלכך כתיב ועשו לי מקדש ולא משכן, כי בהריק הקב"ה קדושתו על המשכן, ושפע חכמה ותבונה ודעת על עושי המלאכה, השפיע אז גם כל הצורך לעתיד בבנין המקדש, שיתעוררו לעת הצורך, וזהו שכתוב כאן: וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת, הידועות, דכתיב גבי בצלאל (שמות לה, ל.) וימלא אותו רוח א' בחכמה ובתבונה ובדעת גו', כי ההשפעה היתה חוזרה וניעורה עכשיו על חירם ממטה נפתלי, בבנין ביהמק"ד.

עכ"ל ש"ב נ"י הנ"ל.

ויביאו

הַיָּם׃ וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים
הָאֹהֶל* אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט׃
בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן׃
וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל
הַנְּחֹשֶׁת׃ וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח
הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב׃ וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת
חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת
וְהַמֶּלְקַחַיִם זָהָב׃ וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת
וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ
הַקֳּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב׃

* האלה ק׳

הפטרת פקודי

כמנהג האשכנזים בין בנפרד בין במחובר, אבל אם הי׳ חל פ׳ שקלים בפ׳ ויקהל אז מפטירין לפקודי ויעש חירום בל פ׳ ויקהל.

במלכים א׳ סימן ז׳.

וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה
וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי ׀ דָּוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־
הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה׃ אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלָ͏ִם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר
דָּוִד הִיא צִיּוֹן׃ וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל
בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃ וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן׃ וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם׃ וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ
לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב׃
וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת

גנת אגוז

ויביאו הכהנים את ארון ברית ד׳ אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים אל תחת כנפי הכרובים׃ ויש בזה על אריכות הדברים, בכפל מלת אל ד׳ פעמים, דהול״ל בקיצור: אל מקומו, תחת כנפי הכרובים — ושמעתי

בזה

אֶל־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים: כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיָּסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה: וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה: וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל: בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד: וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר: מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־

גנת אגוז

בזה דבר הגון מאת ס"ב הרב הג' וכו' מו"ה בן ציון ארי' ליב צילינג נ"י שאמר שיש בזה רמז ומקור לדינא דגמרא, ולמנהגי עדת בנ"י — למה שארז"ל בגמ' (פסחים סה.) שחט ישראל, וקבל הכהן, נותנו לחבירו, וחבירו לחבירו, כו', ואמרו שם מאי קמ"ל, הא קא משמע לן: ברוב עם הדרת מלך [ופרש"י שהיו כולן עסוקין בעבודה.] וברמב"ם (פ"א מה' ק"פ, הי"ד.) „כדי שיתעסקו רבים במצוה, עד שיגיע הדם אל כהן הקרוב למזבח", עכ"ל. ומזה הטעם נוהגין שכשמביאין התינוק למול, לוקחין התינוק מיד הקוואטער, ומכבדין בזה לכל הקרואים, והאחרון הוא אבי הבן הנותנו ליד המוהל, וכן כשמביאין ס"ת חדש לבהכ"נ מכבדין בזה לקהל הנאספים, מזה לזה, עד שמכניסין אותו לארון הקדש, והכל כדי שיתעסקו רבים במצוה, וזהו שסיפר הכתוב כאן כי בהכנסת ארון ברית ד' אל המקדש, חלקו כיבודים בזה לכהנים רבים: הראשונים הביאו אותו אל מקומו — היינו: לשערי בהמ"ק, והשניים הביאוהו אל דביר הבית — זה ההיכל, והשלישים אל קדש הקדשים — היינו: לפנים מן הפרוכת, והאחרונים הכניסו אותו אל תחת כנפי הכרובים:

לבנך

לבבך׃ רק אתה לא תבנה הבית כי אם־בנך היצא מחלציך
הוא־יבנה הבית לשמי׃ ויקם יהוה את־דברו אשר דבר ואקם
תחת דוד אבי ואשב ׀ על־כסא ישראל כאשר דבר יהוה ואבנה
הבית לשם יהוה אלהי ישראל׃ ואשם שם מקום לארון אשר־
שם ברית יהוה אשר כרת עם־אבתינו בהוציאו אתם
מארץ מצרים׃

הפטרת פרשת שקלים

למפטיר קורין מתחלת פ׳ כי תשא עד לכפר על נפשתיכם.

כאן מתחילין הספרדים במלכים ב׳ סימן י״א.

ויכרת יהוידע את־הברית בין יהוה ובין המלך ובין העם
להיות לעם ליהוה ובין המלך ובין העם׃ ויבאו כל־עם הארץ
בית־הבעל ויתצהו את־מזבחתו ואת־צלמיו שברו היטב ואת
מתן כהן הבעל הרגו לפני המזבחות וישם הכהן פקדת
על־בית יהוה׃ ויקח את־שרי המאות ואת־הכרי ואת־הרצים
ואת ׀ כל־עם הארץ וירידו את־המלך מבית יהוה ויבואו
דרך־שער הרצים בית המלך וישב על־כסא המלכים׃
וישמח כל־עם־הארץ והעיר שקטה ואת־עתליהו המיתו
בחרב בית *מלך׃ המלך ק׳ — כאן מתחילין האשכנזים.

בן־שבע שנים יהואש במלכו׃ בשנת־שבע ליהוא מלך
יהואש וארבעים שנה מלך בירושלם ושם אמו צביה מבאר
שבע׃ ויעש יהואש הישר בעיני יהוה כל־ימיו אשר הורהו
יהוידע הכהן׃ רק הבמות לא־סרו עוד העם מזבחים ומקטרים
בבמות׃ ויאמר יהואש אל־הכהנים כל כסף הקדשים אשר
יובא בית־יהוה כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל־כסף
אשר יעלה על לב־איש להביא בית יהוה׃ יקחו להם הכהנים
איש מאת מכרו והם יחזקו את־בדק הבית לכל אשר־ימצא
שם בדק׃ ויהי בשנת עשרים ושלש שנה למלך יהואש לא־
חזקו הכהנים את־בדק הבית׃ ויקרא המלך יהואש ליהוידע

* מזבחתיו כ׳

הכהן

הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק
הַבָּיִת וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף מֵאֵת מַכָּרֵיכֶם כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת
תִּתְּנֻהוּ׃ וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי קְחַת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וּלְבִלְתִּי
חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃ וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר
בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ *בַּיָּמִין בְּבוֹא־אִישׁ בֵּית יְהוָה
וְנָתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־
יְהוָה׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ
וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיָּצֻרוּ וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵית־יְהוָה׃ וְנָתְנוּ
אֶת־הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן עַל־יַד* עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַ*פְּקֻדִים בֵּית יְהוָה
וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרָשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה׃ וְלַגֹּדְרִים
וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־
יְהוָה וּלְכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחָזְקָה׃ אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית
יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־
כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ כִּי־לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ
וְחִזְּקוּ־בוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ
אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים׃
כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ׃

* מימין ק׳ * ידי ק׳ * המפקדים ק׳

קריאה למפטיר פרשת זכור בסוף פ׳ כי תצא.

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃
אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף
וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃ וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־
אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ
תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃

הפטרת פרשת זכור

בשמואל א׳ סימן ט״ו.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ עַל־
עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָה׃ כאן מתחילין הספרדים
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל

אשר־שם לו בדרך בעלתו ממצרים׃ עתה לך והכיתה את־
עמלק והחרמתם את־כל־אשר־לו ולא תחמל עליו והמתה
מאיש עד־אשה מעלל ועד־יונק משור ועד־שה מגמל ועד־
חמור׃ וישמע שאול את־העם ויפקדם בטלאים מאתים
אלף רגלי ועשרת אלפים את־איש יהודה׃ ויבא שאול
עד־עיר עמלק וירב בנחל׃ ויאמר שאול אל־הקיני לכו סרו
רדו מתוך עמלקי פן־אספך עמו ואתה עשיתה חסד עם־כל־
בני ישראל בעלותם ממצרים ויסר קיני מתוך עמלק׃ ויך
שאול את־עמלק מחוילה בואך שור אשר על־פני מצרים׃
ויתפש את־אגג מלך־עמלק חי ואת־כל־העם החרים לפי־חרב׃
ויחמל שאול והעם על־אגג ועל־מיטב הצאן והבקר והמשנים
ועל־הכרים ועל־כל־הטוב ולא אבו החרימם וכל־המלאכה
נמבזה ונמס אתה החרימו׃ ויהי דבר יהוה אל־שמואל
לאמר׃ נחמתי כי־המלכתי את־שאול למלך כי־שב מאחרי
ואת־דברי לא הקים ויחר לשמואל ויזעק אל־יהוה כל־הלילה׃
וישכם שמואל לקראת שאול בבקר ויגד לשמואל לאמר בא־
שאול הכרמלה והנה מציב לו יד ויסב ויעבר וירד הגלגל׃
ויבא שמואל אל־שאול ויאמר לו שאול ברוך אתה ליהוה
הקימתי את־דבר יהוה׃ ויאמר שמואל ומה קול־הצאן הזה
באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע׃ ויאמר שאול מעמלקי
הביאום אשר חמל העם על־מיטב הצאן והבקר למען זבח
ליהוה אלהיך ואת־היותר החרמנו׃ ויאמר שמואל אל־שאול
הרף ואגידה לך את אשר דבר יהוה אלי הלילה ויאמרו* לו
דבר׃ ויאמר שמואל הלוא אם־קטן אתה בעיניך ראש שבטי
ישראל אתה וימשחך יהוה למלך על־ישראל׃ וישלחך יהוה
בדרך ויאמר לך והחרמתה את־החטאים את־עמלק ונלחמת בו
עד־כלותם אתם׃ ולמה לא־שמעת בקול יהוה ותעט אל־השלל
ותעש הרע בעיני יהוה׃ ויאמר שאול אל־שמואל אשר שמעתי

* ויאמר ק׳

בְּקוֹל יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ
עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי׃ וַיִּקַּח הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר
רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ
לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח
טוֹב לְהַקְשִׁיב מֵחֵלֶב אֵילִים׃ כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן
וּתְרָפִים הַפְצַר יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ׃
וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־
דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם׃ וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־
חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל
לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת
מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע׃
וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ
הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ׃ וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא
יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם׃ וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה כַּבְּדֵנִי נָא
נֶגֶד־זִקְנֵי עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל לַיהוָה׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגָג
אָכֵן סָר מַר־הַמָּוֶת׃ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ
כֵּן־תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל אֶת־אֲגָג לִפְנֵי יְהוָה
בַּגִּלְגָּל׃ וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל׃

קריאה למפטיר בפרשת פרה

מתחלת פ׳ זאת חקת התורה עד סוף פסק׳.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה
אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל׃
וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו׃ וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה

אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים׃ וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה
לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף׃
וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ
שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃ וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא
אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃ וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו
בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃ וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר
אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃ וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־
אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם
וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים׃ הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
לֹא יִטְהָר׃ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא
אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי
נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃ זֹאת הַתּוֹרָה
אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים׃ וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא
הוּא׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־
בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר
שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃ וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל
בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת
אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃
וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב׃ וְאִישׁ
אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי
אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃ וְהָיְתָה
לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה

יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת
תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

הפטרת פרשת פרה

ביחזקאל סימן ל״ו.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־
אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה
דַרְכָּם לְפָנָי׃ וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־
הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ׃ וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת
כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים׃ וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם
וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ׃
וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־
בָּאוּ שָׁמָּה׃ לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה לֹא
לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם׃ וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה
בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי
אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃ וְזָרַקְתִּי
עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם
אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם
וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר׃ וְאֶת־
רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי
תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃ וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם
לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל
טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם
רָעָב׃ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־
תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם׃ וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים
וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֺנֹתֵיכֶם וְעַל
תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃ לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה יִוָּדַע לָכֶם

הפטרת פרשת פרה

בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ
הֶחֳרָבוֹת׃ וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה
לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃ וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן
וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃ וְיָדְעוּ
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהֹוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת
נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ כאן מסיימין הספרדים כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם
אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם׃ כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַםִ בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן
תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהֹוָה׃

הפטרת פרשת החדש

קורין למפטיר בפ׳ בא מתחלת פ׳ החדש הזה לכם עד סוף פסקא.
ומפטירין ביחזקאל סימן מ״ה.

כֹּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃
וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים
וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת
וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־
יִשְׂרָאֵל׃ כאן מתחילין הספרדים
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר
תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן
אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת
שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה
וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא
בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃ וְשִׁבְעַת יְמֵי־
הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהֹוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם
לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ וּמִנְחָה אֵיפָה
לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה

עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת
כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה שַׁעַר הֶחָצֵר
הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם
הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃ וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם
הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ
וְאֶת־שְׁלָמָיו וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר
עַד־הָעָרֶב׃ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת
וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרִב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים׃ וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל
וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר
בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׂים וָאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ׃ וְאֵיפָה לַפָּר
וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין
לָאֵיפָה׃ וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃
וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן
לְהִשְׁתַּחֲוֺת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־
שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצֵאו׃
וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃ וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים
תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ
וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים
נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־
עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־
הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃ וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם
לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת
מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד׃ וְעָשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה
וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃ ע"כ לספרדים כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִֹה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו
תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה׃ וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד

ייצא ק׳ * יעשו ק׳

מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לּוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה: וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ:

מפטיר לשבת ראש חדש

קריאה למפטיר בשבת ר"ח.

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַייָ פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַייָ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

הפטרת שבת ראש חדש

בשבת ור"ח מפטירין השמים כסאי, ונדחית הפטרה זו מפני הפטרת שבת חנוכה ופ' שקלים ופ' החדש, גם מפני הפטרת שמעו דפ' מסעי, אבל בפ' ראה ור"ח מפטירין השמים כסאי ואח"כ מפטירין בכי תצא רני עקרה בצירוף עניה סוערה.

בישעיה סימן ס"ו

כֹּה אָמַר יְהוָֹה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָֹה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי: שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה: גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ

ויעשו

ויעשו הרע בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו׃ שמעו דבר־יהוה
החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי
יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו׃ קול שאון מעיר
קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו׃ בטרם תחיל ילדה
בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר׃ מי־שמע כזאת מי ראה
כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה
גם־ילדה ציון את־בניה׃ האני אשביר ולא אוליד יאמר יהוה
אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך׃ שמחו את־ירושלם וגילו
בה כל־אהביה שישו אתה משוש כל־המתאבלים עליה׃ למען
תינקו ושבעתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיז
כבודה׃ כי־כה ׀ אמר יהוה הנני נטה־אליה כנהר שלום וכנחל
שוטף כבוד גוים וינקתם על־צד תנשאו ועל־ברכים תשעשעו׃
כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו׃
וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ונודעה יד־
יהוה את־עבדיו וזעם את־איביו׃ כי־הנה יהוה באש יבוא
וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו בלהבי־אש׃ כי
באש יהוה נשפט ובחרבו את־כל־בשר ורבו חללי יהוה׃
המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר אחד בתוך אכלי בשר
החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם־יהוה׃ ואנכי מעשיהם
ומחשבתיהם באה לקבץ את־כל־הגוים והלשנות ובאו וראו
את־כבודי׃ ושמתי בהם אות ושלחתי מהם ׀ פליטים אל־הגוים
תרשיש פול ולוד משכי קשת תבל ויון האיים הרחקים אשר
לא־שמעו את־שמעי ולא־ראו את־כבודי והגידו את־כבודי
בגוים׃ והביאו את־כל־אחיכם ׀ מכל־הגוים ׀ מנחה ליהוה
בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי
ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני ישראל את־המנחה בכלי
טהור בית יהוה׃ וגם־מהם אקח לכהנים ללוים אמר יהוה׃
כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה

*ואחת ס׳ עמדים

עמדים לפני נאם־יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם: והיה מדי־
חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל־בשר להשתחות
לפני אמר יהוה: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי
תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל־בשר:
והיה מדי־חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו
יבוא כל־בשר להשתחות לפני אמר יהוה:

הפטרה לערב ר"ח שחל בשבת

בשבת וערב ר"ח מפטירין כל מחר חדש, ונדחת הפטרה זו מפני פ' שקלים ופ' החדש, ומנהג קהלות פולין וביהם נדחת גם מפני עניה סוערה בפ' ראה, אבל בק"ק פפ"ד ומנהג אשכנז מפטירין כל מחר חדש בפ' ראה וער"ח ומחברין עניה סוערה עם רני עקרה בפ' כי תצא.

בשמואל א' סימן כ'

ויאמר־לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך:
ושלשת תרד מאד ובאת אל־המקום אשר־נסתרת שם ביום
המעשה וישבת אצל האבן האזל: ואני שלשת החצים צדה
אורה לשלח־לי למטרה: והנה אשלח את־הנער לך מצא את־
החצים אם־אמר אמר לנער הנה החצים | ממך והנה קחנו |
ובאה כי־שלום לך ואין דבר חי־יהוה: ואם־כה אמר לעלם
הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך יהוה: והדבר אשר
דברנו אני ואתה הנה יהוה ביני ובינך עד־עולם: ויסתר דוד
בשדה ויהי החדש וישב המלך על־הלחם לאכול: וישב המלך
*על־מושבו כפעם | בפעם אל־מושב הקיר ויקם יהונתן וישב
אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד: ולא־דבר שאול מאומה
ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי־לא טהור:
ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל־
יהונתן בנו מדוע לא־בא בן־ישי גם־תמול גם־היום אל־הלחם:
ויען יהונתן את־שאול נשאל נשאל דוד מעמדי עד־בית לחם:
ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר והוא צוה־לי אחי
ועתה אם־מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את־אחי על־
כן לא־בא אל־שלחן המלך: ויחר־אף שאול ביהונתן ויאמר לו

* אל ק'

בן

בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ
וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה
לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה
עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־
כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם
הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב
אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה
לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־
הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃
וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן
אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן
אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־
הַחִצִּי* וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃ הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב
וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְּׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ
לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀
בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

* החצים ק'

לוח התקונים שבמקרא

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
א	א	ח	וְכָל אֶחָיו	וְכָל־אֶחָיו
ב	ב	ג	הָעִבְרִית	הָעִבְרִית
ד	א	ב	הַצְּפִינוּ	הַצְּפִינוּ
ט	״	״	יִשְׂרָאֵל	יִשְׂרָאֵל
י	ב	א	וְאָסַפְתָּ	וְאָסַפְתָּ
טז	״	יא	עַם־	עַם־
כג	״	ה	וְלָקַחְתִּי	וְלָקַחְתִּי
כד	א	א	לֵאלֹהִים	לֵאלֹהִים
כו	ב	י	גֵּרְשׁוֹן	גֵּרְשׁוֹן
כט	א	ח	מַטֵּהוּ	מַטֵּהוּ
״	״	טו	עַל	עַל־
לא	ב	ג	אֶל	אֶל־
לג	״	ד	וְאַהֲרֹן	וְאַהֲרֹן
לה	א	ו	וְיַעַבְדֻנִי	וְיַעַבְדֻנִי
״	״	ה	וּבְעַמְּךָ	וּבְעַמֶּךָ
״	ב	ה	עָלֶיהָ	עָלֶיהָ
״	״	ז	וְשַׂמְתִּי	וְשַׂמְתִּי
לז	א	ד	נִשְׁאַר	נִשְׁאַר
״	״	ט	עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי	עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי
לח	״	ג	וְאַל	וְאַל־
״	״	ה	מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה	מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה
״	״	ח	לִשְׁחִין	לִשְׁחִין
״	״	יב	אֲבַעְבֻּעֹת	אֲבַעְבֻּעֹת
״	״	יג	וְלֹא	וְלֹא־
״	״	טו	הַשְּׁחִין	הַשְּׁחִין
״	ב	יז	וְלֹא שָׁמַע	וְלֹא שָׁמַע
״	״	ג	אֱלֹהֵי	אֱלֹהֵי
״	״	ד	וְיַעַבְדֻנִי	וְיַעַבְדֻנִי

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
לח	ב	ז	בְּכָל	בְּכָל־
לט	א	יב	אֶל	אֶל־
״	״	יד	וְאֶת	וְאֶת־
״	ב	י	בָּרָד	בָּרָד
״	״	יד	אֶת־	אֶת
״	״	יז	הַשָּׂדֶה	הַשָּׂדֶה
מ	א	ח	וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ	וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ
״	״	י	וְהַשְּׂעֹרָה	וְהַשְּׂעֹרָה
מה	״	יא	כִּי	כִּי
״	״	יד	אֶת	אֶת־
״	ב	יג	אַךְ	אַךְ
״	״	יז	וַיִּשָּׂא	וַיִּשָּׂא
מז	״	ד	לַיהוָה	לַיהוָה
מח	א	ו	דַּבֶּר־	דַּבֶּר־
נא	ב	א	מִמֶּנּוּ	מִמֶּנּוּ
״	״	ז	בְּאֶרֶץ־	בְּאֶרֶץ־
״	״	ה	וְהִכֵּתִי	וְהִכֵּיתִי
״	״	יב	אַתֶּם	אַתֶּם
נו	״	ד	וּבְנֵי־	וּבְנֵי־
סא	א	ח	חַג	חַג
צו	״	ב	הַגָּדֹל	הַגָּדֹל
קסא	״	ה	יִהְיֶה	יִהְיֶה
קסג	״	א	יִהְיוּ	יִהְיוּ
קסה	ב	טו	יִהְיֶה	יִהְיֶה
״	״	יח	יִהְיוּ	יִהְיוּ
קעו	״	ח	לְמַטֵּה־	לְמַטֵּה־
קעח	״	א	עֲשֵׂה	עָשֵׂה־

לוח התקונים שבמקרא

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
קצו	ב	יז	וְאֶת־	וְאֵת
רד	י	ט	עַל־	עַל
רה	א	ח	מִלְמַטָּה	מִלְמַטָּה
רט	י	ט	בְּנֵי	בְּנֵי־

לוח התקונים והשמטות בתורת גבריאל

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
ב	א	ו	השביעי	השבוע
ג	ב	ח	עלינו	עליו
″	ד	ג	בשלמא והפדה	תיבת בשלמא מיותר
ד	א	ה	אלא לאתויי	תיבת אלא מיותר
ה	ב	יד	מגבלות	מקבלות
ז	ד	טז	הוא	והוא
ח	א	ט	לדעת	לדעתי
″	ב	ח	וחוקר	וחקר
″	ג	יד	יראה	יראה
″	ד	ט	בשלחותך	בשליחותך
″	″	יא	ובהציאך	ובהוציאך
כ	ב	ל	והכיר	להכיר
″	ג	יז	כי אין	תיבת כי מיותר
כא	ב	לז	מטובה, ורעה מרעה, או להפך	מן הרעה, ולא רעה מן הטובה,
″	ג	ד	לטון כל,	לעין כל,
″	″	לב	לא ידע את ד׳ ועפי״ז	לא ידע את ד׳. ובהגידי לפני ההמון באורתי במליצת מאמר המוני, כי המסיים את ההגדה בליל פסח אם יטה את אזנו אל הדלת, ישמע לו אז קול השמש הדופק על הדלת—עמדו לסליחות! והמכוון מזה—כי כל סבובי הזמן ועניניה, המה קשורים ורדופים תמיד לבוא זה אחר זה—ועפי״ז
כג	ב	ט	בזריעות	בזרועות
כד	ג	כו	עיי״ש] וכזה	עיי״ש ותבין דברינו יותר] וכזה
″	ד	יא	שלא זאת	שלא יהיה זאת
ל	″	ב	מדוכראווכא	מדוכראוואז
לב	א	י	מה	למה
″	″	יח	מן היבשה ע״כ הוכרח	מן היבשה, [ועיין באלשיך, ע״פ כי בפעם הזאת וגו׳ שכתב כי לפי החשבון היה מכת ברד בשבת עיי״ש— ולפי״ז מכת דם, לפרדע, היו בתמוז ואב—ועיין בתולדות יצחק, ע״פ—הנה יוצא המימה, וז״ל מנהג מלך מצרים עד היום לצאת בתמוז ואב כי אז יגדל היאור לראות כמה מעלות עולה כו׳ עיי״ש—ולפי״ז הנה יתאמת דברינו בישוב דברי המד״ר כי מכת צפרדעים היה בעת עליית היאור,— ועיין ברבינו בחיי פ׳ בא ולפי דבריו צפרדע היה בחודש אלול— וגם לדבריו יש ליישב כי עבור סיבת המכה נתאחרה בשנה ההיא זמן ירידת המים מעט, וק״ל] ע״כ הוכרח
לג	ג	כא	בעמך	כעמך
לה	ד	ה	שרף	שרן

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
מ	ג	ד	והשעורה וגו׳,	והפשתה והשעורה וגו׳,
"	"	ה	להלן	למעלה
"	"	ח	וגו׳ דקרא רבותא	מפני שגיאת הדפוס נתחלפו פה השורות, וצ״ל כן — וגו׳, וליישנא דקרא קשה טובא בזה, דמשמעו — דממה שראה שבמקנה ישראל לא שלטה המגפה, זו היתה סיבת הכבדת לבו — ובאמת הוא בהיפך, כי בהוכחה זו, היה ראוי כי יתרכך לבבו מפחדו ית׳ — [וע״כ פי׳ בזה הגאון מו״ה ר׳ יצחק קארו בספרו תולדות יצחק, הכונה, שאמר בלבו, זאת המכה עליהם יהפך שאני אתפרע ממקניהם כל המקנה שמתו מעמי — והוא דוחק —] א״כ עלינו לפרש דקרא רבותא קמ״ל, דאפ״ה הכביד את לבו, אבל להוראה זו היה ראוי לכתוב. כך, וישלח פרעה וגו׳ ובכל זאת הכביד לבו וגו׳ שכן הוא משפט הלשון בעבר המסודר, כשבאים זאה״ו פעלי העתיד מהופכים לעבר ע״י וא״ו המהפך, יהיה הפעל הקודם סיבת המאוחר, כמו (בראשית ג ו) ותרא האשה כי טוב העץ וגו׳ ותקח מפריו וגו׳, וכן שם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלי תאנה וגו׳, ב) בהכתובים הקודמים
"	"	לו	אויל	האייל
"	ד	כט	עלי	עליו
"	"	לד	שבט, אפו	שבט אפו,
מג	ג	כב	וגו׳ ואמרתי	וגו׳ — וגם לשון מיום היותם על האדמה עד היום הזה, אינו מדוקדק לא על האבות, ולא על הארבה, אכן לפי מה שבארתי — שהכונה — על הבתים העומדים — הוא נכון — ואמרתי
מז	א	א	גם לעת״ל	תיבת גם מיותר
מח	"	ה	משחתה	השחתה
"	"	יט	נצטוו ע״ז – והנה	נצטוו ע״ז — [כתבתי זאת לפי שכן משמע פשטיות דברי הגמ׳ — וכן היה באפשרי לפרש כונת דרז״ל, דקודם מ״ת לא היו חוששין לחששות אלו — ואין להקשות ע״ז דא״כ הוה משמע דחששא דאורייתא, ותקשי לפי״ז לדעת הרמב״ם דס״ל דס׳ דאורייתא מה״ת לקולא, דיש לומר לפי״מ שכ׳ המפרשים דזהו דוקא למ״ד דבעינן באשם תלוי חתיכה אחת משתי חתיכות, ור׳ אליעזר הלא ס״ל בכריתות י״ז דחייב א״ת אפי׳ על חתיכה אחת — ע״כ הקשו לר״א לשיטתי׳ דס״ל דספיקא דאורייתא מה״ת לחומרא, ותי׳ ע״ז דקודם הדיבור לא היו חוששין לספיקא. וד״ל] ויש להוסיף עוד בזה, אחרי שנדקדק בביאור הכתובים שמתחילה אמר לשון „ועשינו״ — ואח״כ אמר לשון „עבודה״ לעבוד וגו׳ מה נעבוד וגו׳ ולכל הנ״ל יתפרש לנכון — שכמו שיש נ״מ בין קודם הדיבור, לאחר הדיבור לענין הדין, כמו כן יש חילוק בלשון בין אם יעשה מרצון, לבין אם יעשה מצד הציווי, שזה בשם עבודה יקרא — לא״ עשיה ברצון — ע״כ מתחילה אמר ועשינו — משלך — ומקנינו ג״כ ילך עמנו „לעבוד״ את ד״א — מצד הציווי, ואמנם קודם מ״ת עדיין לא נדע מה נעבוד וגו׳ כי עדיין לא הוזהרנו ע״ז — וק״ל. — והנה
נה	"	יד	דהקפה כ״ע	דהקפה ברגל כ״ע
"	ב	כט	שכ׳ לפרש	כ׳ לפרש
נו	א	ה	לילה, ועוד	לילה, ועוד שהול״ל, בלילה, ועוד
"	ב	ו	הארץ וגו׳, עיין	הארץ וגו׳, לפי משפט הלשון היה צריך לכתוב כן, ותחזק מצרים למהר לשלח את העם מן הארץ וגו׳, ועיין
ס	א	ג	רבנו	רבינו
"	ג	ט	והקרבנות לנו	תיבת לנו מיותר
סג	"	ה	וודאי וברור	והינו ודאי וברור
סד	א	יח	עננו	עלינו

לוח התקונים והשמטות שבתורת גבריאל

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
עב	א	ג	הטביע	להטביע
קה	ב	ח	בכיח	בכה
קי	"	ד	הריס	עריס
קיג	ג	א	כי הכתוב	פי' הכתוב
קטז	ב	ד	הרשב"ם	הרשד"ם
"	"	כ	הרשב"ם	הרשד"ם
"	ג	א	בו ביום	בו מים
"	"	כ	ע"כ הוכרחו	תיבת הוכרחו מיותר
קיז	ד	ד	להרנב"י	לה רנב"י
קע	"	א	אמר לי	אמר לו

לוח התקונים והשמטות בנחל גבים

דף	עמוד	שורה	טעות	תקון
כד	ב	ה	לקוות	להוות
"	"	י	הרוב וז"ל	תיבת וז"ל מיותר
"	"	יא	וד"ל ומה שכתיב בי"מ	וז"ל ומה שכתוב בי"ה
ל	"	ג	ניזלינק	ניזלינג
כז	א	"	יפחד יפול ברע	יפחד לבל יפול ברע
קיז	ב	ה	ואזן	ואין
קכה	"	יב	היה אונס	היה ג"כ אונס
"	"	"	נאנס ג"כ, ה"ז	נאנס, ה"ז
קכה	"	ה	ולכאורה יקשה	מסורס הלשון פה וכנ"ל והן מדקדקין ע"ע עד כזית עד כביצה [ולכאורה יקשה מי איכא ספיקא קמי קוב"ה] אכן עפ"י דברי הפ"י יל"פ והן מדקדקין וכו'
קכט	א	ב	לשיטתם	לשיטתו
קלה	"	יט	כלוס, בזה	כלום, ויש לו בזה
"	"	כו	להפטור	לה פטור
"	"	כז	נזהר, ע"כ :	נזהר, ע"כ. ועיין בשו"ת רע"א סי' ח' בשאלה דמתעסק בשאר עבירות מקרי עבירה בשוגג אלא דגזה"כ הוא לפוטרו מחטאת, אבל בשבת דממעטינן מטעם מלאכת מחשבת אסרה תורה, היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשית העבירה כלל, אלא דהוי עבירה מדרבנן, והוא מכוון לדברינו, עיי"ש:
ר	ב	ה	וכן חכמי לב	וכל חכמי לב

ספר

גנזי מרגליות

והוא באור חמש מגלות

אשר חנן הקב"ה בחסדו אותי

גבריאל זאב וואלף בהר"ר יחיאל יצחק ז"ל מרגליות

לפנים מו"ץ בק"ק הורדנא בארץ רוסיא.

ובעת רב הכולל בעיר באסטאן מאסס באמריקה

מחבר ס' שם עולם, אגדת אזוב, תורת גבריאל, חרוזי מרגליות.

נדפס

פעה"ק ירושלם תובב"א.

דפוס יצחק לעווי ושותפיו, ירושלים.

אל עין הקורא.

שם הכולל לבאורי על כל חמש המגלות הוא: **גנזי מרגליות**, ושמי מרומז באותיות **גנזי** שיש בהן ר"ת: גבריאל זאב נכד יחיאל, כי מולדתי מגזע רבנו **יחיאל** זצ"ל בעל **סדר הדורות** זי"ע. ולבאור כל מגלה ומגלה ביחוד נקוב שם פרטי להנאה לה.

הלא המה:

גנזי טובה לבאור מגלת שה"ש, עפ"י מאמרז"ל (ערכין, יא.) ובטוב לבב זה שירה. [אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב, דכתיב (ישעי', סה) הנה עבדי ירונו מטוב לב. רש"י].

גנזי מלכות לבאור מגלת רות, משום שעיקרה ליחס מלכות בית דוד [וכמפורש במד"ר סוף מגלת רות].

גנזי נחמה לבאור מגלת איכה, בעקבות חז"ל, שקראו למסכת אבלות: מסכת **שְׂמָחוֹת**. [וגם עיקר הנחמה כתוב בה מפורש: תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך גו'. וכן בסוף כל פרשה].

גנזי חכמה לבאור מגלת קהלת, [כמובן, ואין צריך הסבר. ועי' מס' ידים, פ"ג, משנה ה].

גנזי נסתרות לבאור מגלת אסתר, עפ"י מאמרז"ל (חולין, קלט:) אסתר מה"ת מנין דכתיב: ואנכי הסתר אסתיר גו'. כי עיקר יסודה להורות לנו עלילותיו ית' בזמן הסתרת פנים בעוה"ז, שהוא עושה נפלאות גדולות לבדו שאין בעל הנס מכיר בנסו, והוא יתב' נאפד אז לבוש הטבע, אבל **סתרו** פלאי פלאות לעיני עם קרובו הפקחים. והקב"ה יגל עיני ואביטה נפלאות מתורתנו הקדושה עד יתגלו נפלאותיו לעם קדשו לעיני כל חי בב"א.

מגלת אסתר

א א ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המלך מהדו ועד־כוש
שבע ועשרים ומאה מדינה: ב בימים ההם כשבת | המלך
אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה: ג בשנת שלוש
למלכו עשה משתה לכל־שריו ועבדיו חיל | פרס ומדי הפרתמים
ושרי המדינות לפניו: ד בהראתו את־עשר כבוד מלכותו ואת־

גנזי נסתרות

בהראותו את עשר כבוד מלכותו וגו' ובמד"ר רחב"א אמר מיני יליאות הראה להם ע"כ. כנראה שבאו ליישב בזה לשון הכתוב שהיה לריך לכתוב וּבְהַרְאוֹתוֹ את עושר וגו' בואו המחבר, ע"כ באו בדרש הזה להגדיל את כוונת הַרְאוֹת אולרות גדולתו ותפארתו יותר על המשתה שעשה, וכל המשתה שעשה היה רק כטפל לזה, כי אחשורוש ברוב גאותו היה חפלו בכל עניניו, להיות רשום ומפורסם מכל מלכי ארץ הקודמים לפניו, וכמו שהזכיר הגאון החסיד בס' מס"י שכן דרך בעלי הגאוה, — וע"כ בעשותו המשתה התחכם בתחבולות להראות לפני הקרואים דברים חדשים אשר לא נראו בכל שולחנות המלכים, וזש"א וכלים מכלים שונים, היינו, שהביאו על השולחן כלים — באופנים חדשים נפלאים, משונים מכל כלים הידועים [ולפי דרז"ל היה כלי בהמ"ק] — וכן התנהג גם ברלותו לכבד לאיש, זמם וחשב מחשבות מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו, שלכאורה דרכים ידועים ישנם לזה לכל המלכים. — אבל הוא אשר דברנו, שהוא לא הסתפק בנימוסים ישנים, וחפץ גאותו המופלגת היה להמליא ענין חדש שיהיה רשום בו. וזהו, מה לעשות! ומאת ד' היתה זאת שעי"ז טעה המן וחשב בלבו לאמר, למי יחפץ המלך לעשות! יקר — כי לפני אחרים הלא יספיקו דים השררות הרבות שבמדינה, ורק עבורי אחרי שנתגדלתי ונתרוממתי מכל השרים אשר אתו, ע"כ הנהו רולה כהיום לעשות חדשות אשר לא היו עדנה, [והוסיף בזה עוד ש"ב הרב הגדול כו' מו"ה רב"ל אריה ליב ליזלינג נ"י שזהו הכונה בהכתוב, ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים, ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וגו', וימליכה היינו שלולי הי' באופן להעלות על הדעת שתמלא בעולם עוד אחת דוגמתה, לא היתה ראויה בעיניו להמליכה, והך מאשר חשב שאין כמוה בכל הנשים והבתולות, לכך, וימליכה, ע"כ] וזה היה ג"כ כונתו, להראות השרים והעמים את יופי אשתו שיראו הכל שאין כמוה, ולכן אחז"ל שאמר כלי שאני משתמש בו אינה לא מדיות וכו' [ולפי מה שיבואר להלן בביאור דברי המד"ר אמר להון אותו רשע, יכול אלהיכון עתיד דעביד לכון יותר מכן וכו', הנה גם עשית סעודתו היתה להתפאר בה שעשאה באופן היותר נעלה, אשר אין ביכולת שום אדם לעשותה כמותה עיי"ש] — ומי האיש אשר יתרלה לזה לבטל סך ימים כזה לראות את האולרות שאינם שלו, לזה עשה משתה שמונים ומאת יום, ובין כו"כ יראה להם את כל בית נכותו, ואת סגולת אולרותיו — והבית של בהראותו — הוא במקום בשביל הראותו, כלומר שבשביל הראותו את עושר וגו' לכן הוכרח לעשות המשתה — ואחרי דברינו הנ"ל שכונת המשתה היתה להתפאר לפניהם בכבוד ויקר אולרותיו — הנה אלמלא לא הראה להם גודל פזרונותיו, לא היה בזה שום חשיבות ושבח, ועוד היה נהפך לו לגנאי כההוא דהוי קרי ליה

יְקָר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם׃ ה וּבִמְלוֹאת ׀
הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל־הָעָם הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה
לְמִגָּדוֹל וְעַד־קָטָן מִשְׁתֶּה שִׁבְעַת יָמִים בַּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ׃
ו חוּר ׀ כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת אָחוּז בְּחַבְלֵי־בוּץ וְאַרְגָּמָן עַל־גְּלִילֵי כֶסֶף
וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מִטּוֹת ׀ זָהָב וָכֶסֶף עַל רִצְפַת בַּהַט־וָשֵׁשׁ וְדַר

גנזי נסתרות

ליה עכברא דשכיב אדיכרי' (סנהדרין כט:) לזה הראה להם כי רב אצלו ג"כ כח הפזרנות, וזהו שכוונו רז"ל, מיני יציאות הראה להם, ועכ"ז לא נחסר עי"ז מערך עשרו וד"ל — [ועוד יל"פ בלשון בהראותו וגו' כי מדרך המלכים לעשות כ"ר לשריו וחילו, להראות להם את תפארת כבוד גאונם, בהגדילם עי"ז את אוצר וכבוד המלוכה, אשר קנו ע"י גבורתם וחכמתם, בכדי לזרזם על להבא לקנות להם שם בגבורים, וכי לא צריך היה כל יגיעתם, לכן חלק להם כבוד על המשתה, מאשר הוא בעצמו הטריח להראות לכאו"א את כבודו ותפארתו, אשר זאת יהיה להם ג"כ לתפארת, לכן עשה משתה לכל שריו ועבדיו וגו' להשביעם רצון עבור כל הטובה, וביותר בהראותו — הוא בעצמו להם את כל כבוד מלכותו ותפארתו, הבאה לו בעזרת בני חילו וצבאו]:

ועוד אמרתי לפרש המד"ר הנ"ל בדרך צחות כי הכונה מהכתוב הוא, שהראה להם את כל כבוד עשרו ותפארתו מקטן ועד גדול, אפילו בדברים קטני הערך, אשר לא יהיה מזה שום חשיבות אצל אחרים, היו אצלו עשוים באופן נעלה, ובכמה מקומות שונים זה מזה, והוא הבתי כסאות אשר רוב האנשים לא ישגיחו ע"ז, היה אצלו בחדרים מהדרים שונים, ובכל מיני פאר ויופי — והנה הבתי כסאות נופל בו לשון יציאה וכמש"כ הנה יוצא המימה (פ' וארא) ויצאתה שמה חוץ (פ' תצא) והמה מדברים הנצולים אל האדם למאד, וכמו שארז"ל איזהו עשיר כל שיש לו בהכ"ס סמוך לשולחנו, (ובברכות ה) לעת מצוא זה בהכ"ס — ומאשר כי כותב המגילה בחר לשון ערומים, ע"כ העטיף כונתו במליצת לשונו — וזהו — בהראותו — להם מכל דבר, מן הדברים הפחותים היינו את — עושר כבוד מלכותו — לאמר אשר הוא עשיר גם בזה לפי הראוי והגון לכבוד מלכותו [בבתי קיץ, ובבתי חורף, מעלה ומטה בניינות ובשדות הסמוכים לחצרו, לו לבד, ולשריו וכו'] עד הדברים היותר חשובים היינו את יקר תפארת גדולתו, — היה צריך ע"ז ק"פ יום — וזהו כוונתם ז"ל מיני יציאות ג"כ הראה להם, וק"ל —

ובמלואת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים וגו', ובמד"ר, אר"ח ב"פ גדולי הדור היו שם וברחו, נל"פ דדייק מלשון — העם — והיה צריך לומר, האנשים, כש"כ אח"כ משתה נשים — ע"כ פי' דרק העם הפחותים נשארו:

ושם א"ר חנינא בר עטל יהודים היו שם באותה סעודה, יצא לו זאת מלשון הנמצאים שהוא למותר והו"ל לכתוב לכל העם אשר בשושן, ע"כ אמרו דיהודים היו שם אשר המה מהג' מציאות שמצא הקב"ה (ב"ר פ' כ"ט סי' ג').—

וגם יל"פ בזה לפי מאי שארז"ל (במגילה יא:) ע"פ כשבת המלך וגו' לאחר שנתיישבה דעתו כו' אמר השתא ודאי לא מפריק, והיה זה אצלו כמציאה חדשה — ובאמת היו רק נמצאים בשושן לפי שעה עד שימלאו י"א שנים לע'. שנים של חורבן ירושלים. וק"ל:

וְסֹחָרֶת׃ ז וְהַשְׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים וְיֵין מַלְכוּת

גנזי נסתרות

ויין מלכות רב, ארז"ל (מגילה יב ע"א.) אמר רב מלמד שכל או"א השקוהו יין שגדול הימנו בשנים — אין אונס, אמר ר' אלעזר מלמד שכאו"א השקוהו מיין מדינתו — ולא אמנע מלהביא בזה דבר נחמד שראיתי בס' אמרי משה על מגילת אסתר מהגאון ר' משה ראפאפארט מקידאן זצ"ל: מן הראוי ליתן טעם על המאמרים האלה, מדאמר רב מלמד שכל או"א השקוהו יין שגדול ממנו בשנים, ההכרח לומר שאנו צריכין ללימוד זה, ואמר רב שאנו למדין לימוד זה מדכתיב ויין מלכות רב ומאי נפקא לן מיני' אם השקוהו יין רב ממנו בשנים או יין סתם, ור' אלעזר מוסיף בה שהשקוהו לכל אחד יין מדינתו ואמר ג"כ שאנו למדין זאת מדכתיב אין אונס אשר גם זה צריך ביאור, מה צריך לנו לדעת זאת ואנו צריכין ללמוד זה מקרא:—ועל דרך אפשר, שאנו צריכין לדעת זאת, מדקאמר שם עוד לעשות כרצון איש ואיש, אמר רבא כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב איש יהודי, המן דכתיב איש צר ואויב, א"כ מוכח מזה שהיה מרדכי על המשתה, ועי"ז באמת קשה לנו, דבילקוט ובמדרש איתא, הנמצאים, ר' חנינא בר פפא אמר מלמד ששמעו גדולי ישראל וברחו, א"כ למה לא ברח מרדכי כאחד משאר חכמי ישראל, שלא יתגאל ביין משתיהם, ועי"ז צריכין אנו ללימוד של רב ור' אלעזר:

ואקדים מאי דאיתא בספר הלכה אדם מישראל [ראיתי וכן כתוב בס' מצודת דוד] על מאי דאיתא (במגילה דף טז) ולאביו שלח כזאת מטוב ארץ מצרים, אמר ר' אלעזר שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו, וכתב בשם חותנו דאיתא בירושלמי אחת לשבעים שנה באה גשם בעולם ומכלה כל היינות שבעולם, א"כ אין בכל העולם יין ישן יותר משבעים שנה, כי הגשם מכלה, והשתא אתא שפיר ששלח לו מטוב ארץ מצרים, דקשה מה טוב איכא במצרים יותר משארי מקומות, לזה אמר יין ישן שלח לו שגשם במצרים לא נמצא, אבל בשארי מקומות הגשם הבא אחת לשבעים שנה מאבדה, ע"כ דברי פי חכם חן [ונראה דאפשר דלכך נקרא יין שלא נמצא יין מיושן מיין, היינו יותר משבעים שנה כמספר יין] מעתה נבוא אל הביאור, והוא: דעיקר המשתה היה על היין כמו שלא נזכר בכתוב כי אם משתה היין, ומחמת שכבר נאסר להם כמבואר (בע"ז דף לו) דדניאל גזר עליו, על כן שמעו חכמי ישראל וברחו, וליישב הקושיא למה לא ברח מרדכי, בא רב ליישב הדבר ואמר מלמד שלכל אחד ואחד השקוהו יין הגדול ממנו בשנים, ובקרא כתיב אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניהו מלך יהודה, אשר הגלה נ"נ מלך בבל, וכבר כתבנו דעיקר המשתה היה על שכלה שבעים שנה מעת שגלו ושוב לא יגאלו, ע"כ עשה המשתה הזה שלא יגאלו ישראל עוד וא"כ היה מרדכי יותר משבעים שנה בעת הזאת, כי הלא גלה עם הגולים, ולא היה לו למרדכי לברוח כי לא היה באפשרות להשקותו יין, כיון שעשה המלך המשתה ונתן הדת להשקות לכל אחד יין שרב ממנו בשנים, ומרדכי כבר עבר עליו שבעים שנה כאשר כתבנו, א"כ לא נמצא יין הרב ממנו בשנים, מחמת שהגשם היורד אחת לשבעים שנה מכלה את כל היינות שבכל המדינות, א"כ לרב די ההתנצלות הזו למרדכי על שלא ברח, ואפשר דלרב מכלה את כל היינות שבעולם, ואף היין שבארץ מצרים, אף שלא עליהם יהיה הגשם, מכל מקום הגשם היורד בשארי מדינות

רַב כְּיַד הַמֶּלֶךְ׃ ח וְהַשְּׁתִיָּה כַדָּת אֵין אֹנֵס כִּי־כֵן ׀ יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל
כָּל־רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹן אִישׁ־וָאִישׁ׃ ס ט גַּם וַשְׁתִּי
הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ י בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב־הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן אָמַר לִמְהוּמָן
בִּזְּתָא חַרְבוֹנָא בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר וְכַרְכַּס שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים

גנזי נסתרות

מדינות מכלה את הכל אף במקום שלא ירד הגשם שם, אמנם ר' אלעזר הוצרך להוסיף עוד הלימוד הזה מלמד שלכל אחד ואחד השקוהו יין מדינתו, משום דלר' אלעזר עדיין אינו מספיק ההתגלות הזאת לפני מרדכי, מה שלא היה באפשרות להשקותו יין הרבה ממנו בשנים, דהרי אמר דמה שלא יוסף ליעקב יין ישן הוא מטעם שבארץ מצרים נמצא יין ישן יותר משבעים שנה, דהרי רבי בנימין בר יפת אמר בשם ר' אלעזר שהוא מטוב ארץ מצרים ששלח לאביו, א"כ ס"ל שהגשם אינו מכלה כי אם במקום שהגשם יורד בה, אמנם במקום אשר לא יבוא הגשם אינו מכלה, ולזה נמצא במצרים יין ישן יותר משבעים שנה, א"כ עדיין היה ביד אחשורוש להשקות למרדכי יין ישן הרב ממנו בשנים, להביא היין מארץ מצרים, והיה לו למרדכי לברות כשארי חכמי ישראל, ע"כ הוסיף ר' אלעזר ההתגלות עוד לפני מרדכי וסמך אקרא מלמד שהשקוהו לכל אחד יין מדינתו ולא היה באפשרות להשקות למרדכי יין מצרים, כי מרדכי היה ירושלמי, ויין מארץ יהודה שיהא רב ממרדכי בשנים זה ודאי לא נמצא כי הגשם מכלה אותם, ע"כ לא היה נצרך למרדכי לברות, ונשאר שם לשמור את בני ישראל שלא להתגאל בפתבגם וביין משתיהם בכל האפשר:

והשתיה כדת אחז"ל (מגילה יב.) מאי כדת, אר"ח משום ר"מ כדת של תורה, מה דת של תורה, אכילה מרובה משתיה אף סעודתו אכילה מרובה משתי', עיי"ש, וצריך ביאור לאיזה מכוון הודיעו אותנו את כל זאת, והנ"ל דהנה מרדכי ואסתר השכילו ברוח קדשם להטמין ברמז את אשר לא ניתן לפרסם בגלוי מפני הסכנה, וכאשר ידוע אמרם ז"ל (שם) דאחשורוש לא הוי חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהיב וקם, ואולי לרמז לזה ג"כ עלילות גבורתו, וע"כ דרשו לשון המולך, שמלך מעצמו, לגנאי, וכן דרשו רז"ל את לשון „כשבת" לאחר שנתיישבה דעתו, אשר מלבד דרז"ל נוכל לפרש ג"כ על הכוונה הזאת, וי"ל עוד שע"כ עשה המשתה הזה להחזיק בזה תוקף מלכותו— אבל עפ"י האמת מאשר לא היה הגון וראוי לזה הכל נעשה שלא „כדת" [ויש לרמז זאת במאמרה של אסתר להשיב למרדכי (אסתר ד') ובכן אבוא אל המלך אשר—הוא—לא כדת] ורק אם נרצה למצוא בו איזה דבר אשר נוכל לאמר שהיה כדת!—הנה זה הדבר אשר מצאו כי, והשתיה! היה כדת, והוא כי האכילה היה מרובה משתיה כדת של תורה, אבל עצם עשיית המשתה והחזקת מלכותו הכל היה שלא כדת, וד"ל.—

אין אנס וגו' לעשות כרצון איש ואיש, ויש לדקדק בזה, שלשון אין אונס, הוא רק גדר שב ואל תעשה, ואיך שייך לזה אומרו אח"כ לעשות שאין המניעה בגדר העשיה—וגל"פ בזה, כי האונס וההכרח להרבות בשתיה, יתכן על שתי פנים, או שאונסין אותו בני אדם לשתות הרבה, או שיתחכם בעל המשתה, להמתיק את היין בכל מיני מתיקה ותבלין כדי לעורר בזה את תאות השותה לשתות

הַמְשָׁרְתִים אֶת־פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ יא לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי
הַמַּלְכָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מַלְכוּת לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים
אֶת־יָפְיָהּ כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִיא׃ יב וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא
בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסָּרִיסִים וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ

גנזי נסתרות

טוב, וכמשארז"ל (מגילה ז:) רווחא לבסומי שכיחא, ובאופן הב' במקום שיש שותים הרבה צריך בעל הסעודה למזוג כמה מיני מזיגה, כי לא מה שימתק לחיך איש זה, ימתק לחיך איש אחר, וזהו מה שאמר כאן - אין אונס — בפועל — שלא היה צריך לזה, כי כן יסד המלך על כל רב ביתו — המכינים המשקאות — לעשות את היינות ולהכינם — כרצון איש ואיש — ועי"ז ממילא ישתו הרבה. —

ובמד"ר שם, אמר להון וכו' יכול אלהיכון עתיד דעביד לכון יותר מכן, אמרו לו עין לא ראתה א' זולתך יעשה למחכה לו (ישעי' סד) אם כסעודה זו הוא עושה לנו אנו אומרים לו כבר אכלנוה על שולחנו של אחשורוש ע"כ. והדקדוקים שיש בזה, א) אם נתפוס דברי אחשורוש כמתמיה, אם יהיה ביכולתו של הקב"ה לעשות סעודה גדולה מזה? אין התשובה מספקת להביא לו ראיה נצחת מהכתוב, כי הוא יכחיש גם הכתוב, והאיך ענו אותו כנגדו בלא שום בירור, ואיך לא חרה לו על ענותם אותו עזות, ב) אחרי שהכתוב אומר כי יעשה הקב"ה אז דבר אשר עוד לא ראתה עין זולתו, א"כ האיך אמרו לו כמסתפקים עוד בזה, בלשון אם כסעודה זו וכו', ג) אחרי אשר נקראו שמה בוודאי להתענג, ולא להתווכח עמהם בעניני אמונה, לאיזה ענין שאל את זאת מהם — והנל"פ בזה עפ"י דברינו הנאמרים למעלה בדברי הכתוב, בהראותו את עושר וגו' שאחשורוש ברוב גאון לבבו, השתמש בכל האמצעים להעלות את הסעודה הזאת שתהיה ראש לכל המשתאות שבעולם, לפרסם בזה גדולתו וחשיבותו שאין כמוהו, וביותר בהראות להם עי"ז את עושר כבוד מלכותו, ויקר תפארת גדולתו, ובאשר גם היהודים היו שמה, אשר היו תחת ממשלתו בשפל המצב נורא מאוד, ועוד לא נשכח מלבם את גאות ממשלתם בא"י אשר הושפלו ממנה זה זמן לא כביר, ע"כ בא אליהם כמנחם אותם לפי ההשקפה הראשונה, ובאמצע דבריו הטיל רעל דברי מינות וכפירה בגמול ושכר העוה"ב, והי' דבריו הללו כוללים ג' ענינים, גאוה, והנחומין, ומינות, כדרך הכופרים הרוצים להסיע מדת היהודות והאמונה לדבר תועה על הנהגותיו ית' בעולמו בראותם צדיק ורע לו, רשע וטוב לו, וע"ז כבר אי' רז"ל (קדושין לט) דעבדין ליה יום טב ויום ביש ע"ש, וכלל אחד בידינו כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא [זולת מאיזה מצות מיהודים עיי"ש] אכן התועים מדרך השכל, מגודל תשוקתם לתאות העוה"ז, וחסרון ידיעתם, וקוצר אמונתם, ינעם להם חמודי התבל והבליו כהיום, יותר מכל הבטחות שכר הרוחני שיהי' להם לעתיד, כי אין להם אלא מה שעיניהם רואות. [ועיין מש"כ בהפטרת שבת הגדול בביאור דברי ר"ע שבאבות פ"ג על שאמר מקודם שהשעב"ד דוחק, והתשובה ע"ז, ודע שמתן שכרם של צדיקים, הוא, לעתיד לבוא עיי"ש] — ע"כ בא אליהם אחשורוש ואמר בניחותא להתפאר לפניהם, כי לא יתכן לְהֵעָשׂוֹת מעתה בעוה"ז סעודה גדולה יותר מכפי סעודה זאת, ואך לפי אמונתכם בהקב"ה ובהשארת הנפש, כי תבוא על שכרה לעתיד בגמול רוחני אחר

התחיה

בְּעֲרָה בוֹ׃ ס יג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים כִּי־כֵן
דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל־יֹדְעֵי דָּת וָדִין׃ יד וְהַקָּרֹב אֵלָיו כַּרְשְׁנָא

גנזי נסתרות

התחיה, הוא יעשה לכם סעודה גדולה יותר מזה, אבל בעוה"ז לא יוכל להעשות יותר מזה, וזהו אמרו — יכול — פי' יוכל היות — דעתיד הקב"ה לעשות לכם יותר מכן, אבל בעוה"ז חושב אני כי לא יוכל להיות יותר נאות מזה, ובזה הוציא את רוח גאותו לעיניהם, [וכמו שארז"ל במד"ר ע"פ כל רוחו יוציא כסיל, זה אחשורוש, אבל וחכם זה הקב"ה באחור ישבחנה, פי' מי שיזכה לזה באחרית הימים הוא יבחין ויבין ערכה ושבחה] — ובתוך כך עשה עצמו כמדבר על לבם דברי תנחומין, לאמר כי מעתה אל תעצבו, אחרי שלפי אמונתכם לגדולה מזה הנכם מוכנים — אמנם בזה היה אליה וקוץ בה, לאמר, כי אתם רק על העתיד הנכם מוכנים, ובעוה"ז הנכם מעונים ומדוכאים, אבל עבורינו הכל מוכן ומזומן כעת בשמחה ובטוב לב, והנה היהודים אשר עמהם דיבר זאת, על שתים, היינו, על גאותו, ודברי תנחומין שלו, עברו בשתיקה ולא ענו אותו מאומה — אבל על השלישית לא רצו לעבור בשתיקה, וענו אותו בחכמה לפי דברי עצמו, אשר בעוה"ז לא יוכל להעשות סעודה גדולה מזו, הנה עתה נתישב בלבם הקבלה המסורה לנו מאבותינו בע"פ, שמתן שכרם של צדיקים הוא לעת"ל, כי אין מקום פה בעוה"ז לעשות סעודה גדולה כראוי לו ית', — עכ"ז היה קשה בעינינו עד היום, מדוע ימנע השי"ת את הטוב מעושי רצונו לשלם להם שכרן בעוה"ז. ואם כי לפי ערכו ית' יחויב להיות סעודתו באופן היותר נעלה, עכ"ז ציירנו בדמיוננו ובמחשבות לבנו, כי לפי רוב כבודו וגדלו יוכל לעשות סעודה גדולה, כמו אותה הסעודה שעשית אתה, אשר אין ביד שום אדם שעל פני האדמה להשיגה ולעשותה, ותהיה נאה לשמו ית' — אכן כהיום אחרי אשר ראינו בעינינו כי השיגה יד בו"ד כמוך לעשות גם הסעודה הזאת אשר אין על עפר משלה, א"כ נראה כי צדיק ד' בכל דרכי הנהגתו, כי אין מקום לפניו ית' לעשות סעודתו בעוה"ז, ורק לעת"ל יעשה למחכים לו את אשר עין לא ראתה, כי אם אלקים זולתו, כי אם לוא אך יעשה לנו אף כסעודה הזאת, הרי אנו אומרים לו כבר אכלנוה בשולחנו של אחשורוש, ומאי רבותיה בשלום שכרו ית' לפי גודל ערכו! א"כ מעתה נתחזקה ונתאמתה בלבנו יותר, מדוע שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כי אין באמת בעוה"ז מקום לקבלת שכר הצפון לנו בעבור קיום מצותיו ית"ש, וזהו דברי התנא ודע, פי' דע והבן בשכלך, כי מתן שכרן של צדיקים, הוא נאה ומתוקן יותר לתת להם לעת"ל, ולפי"ז הנה חנפו אותו בהסכמתם לדברו, כי סעודה זו כמו שעשה הוא, הנה בעוה"ז לא ישיג שום אדם אחר זולתו לעשותה, וע"כ נפטרו ממנו לשלום, והו"ק *) :

ויאמר

*) ובזה יתפרש דברי אנטיגנוס איש סוכו שאמר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכו', והקשו המפרשים הלא כבר כתוב כ"פ בתורה ועוד השכר למקיימי מצותיו, ולפי הנ"ל הנה כונה אחרת יש לו להתנא בזה, לפי דברינו הנ"ל שבעוה"ז אין מקום לנתינת השכר בשלימותו כראוי, ואם ינתן אל האדם לא יוכל לקבל רק חלק מהשכר, וזהו פרס לשון פרוסה, ע"כ הזהיר אותנו מבלי לדרוש שום שכר עבור המצות פה בעוה"ז כי לא ישולם רק פרס וחלק מהראוי, ע"כ טוב אל האדם לחכות אל הגמול העתיד שאז לא יקבל פרס, רק בשלימותו לפי הראוי לו. וזהו הוו כעבדים המשמשין את הרב, שלא ע"מ לקבל פרס, רק בשלימות :

שֵׁתָר אַדְמָתָא תַרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא מְמוּכָן שִׁבְעַת שָׂרֵי ׀ פָּרַס
וּמָדַי רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רִאשֹׁנָה בַּמַּלְכוּת׃ טו כְּדָת מַה־
לַּעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי עַל ׀ אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה אֶת־מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּיַד הַסָּרִיסִים׃ ס טז וַיֹּאמֶר מוֹמֻכָן* לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עָוְתָה וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי
עַל־כָּל־הַשָּׂרִים וְעַל־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ יז כִּי־יֵצֵא דְבַר־הַמַּלְכָּה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים לְהַבְזוֹת
בַּעְלֵיהֶן בְּעֵינֵיהֶן בְּאָמְרָם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר לְהָבִיא אֶת־
וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה׃ יח וְהַיּוֹם הַזֶּה תֹּאמַרְנָה ׀ שָׂרוֹת

* ממוכן ק׳

גנזי נסתרות

ויאמר ממוכן, ובגמ׳ (מגילה יב:) תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורעניות, אמר ר״א בר כהנא מכאן להדיוט שקופץ בראש, ע״כ, ומקשין העולם מאי שייך זה אל הקודם, כי אף אם יהיה ממוכן מי שיהיה, עכ״ז יען כי הוא מאוחר ולצעיר לכולם ועכ״ז קפץ להגיד דעתו בראש מוכח כי ההדיוט דרכו להיות קופץ בראש, עוד מקשין העולם מנ״ל דהדיוט קופץ בראש, הא קיי״ל דדיני נפשות מתחילין מן הצד, וע״כ היה מוכרח ממוכן להגיד דעתו בראש, וכן איתא במד״ר לחד מ״ד מטעמא דדינינו כדיניהם דיני נפשות מתחילין מן הצד, וי״ל דקושיא הראשונה מתורצת בחברתה, דהנה אם לא היה ממוכן א׳ מן השרים האחרים היינו יכולין לתרץ ולומר טעם הקדמת א״ע מכולם משום דדינינו כדיניהם דד״נ מתחילין מן הצד, אמנם אחרי אשר הקדים מאמרו של התנא דברייתא לאמר דממוכן זה המן, והוא בעצמו אומר בדברי מלשינותו על היהודים לפני אחשורוש, ודתיהם שונות מכל עם, דאין דינינו כדיניהם, א״כ לא היה לו להקדים בנתינת עצה תחלה, אם לא כי הדיוט קופץ בראש, וק״ל:

לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה, כי על כל השרים ועל כל העמים וגו׳, הקושיא מפורסמת, כי הנה רצה להגדיל החטא, ועי״ז הקטין מעלתו של אחשורוש, בהגדיל את עותתה של העמים והשרים עליו, והנל״פ בזה, כי הנה באמת חטאה ושתי בכפלים, א) בשוא״ת שלא עשתה מאמר המלך, ב) ששפכה עוד דברי בוז וקלון לפני הסריסים [כידוע פי׳ הגר״א ז״ל על דרז״ל ע״פ ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו, ופריך אמאי דלקה ביה כולי האי וכו׳ שאמרה אהורייהא דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי וכו׳, והקשה ע״ז כי מי הכריחם לפרש שאמרה עוד דברים, וכי סירובה בלבד אין די להמלך לקצוף עליה ולהעלות חימה? ותי׳ בהבדל לשון קצף, ולשון חימה, כי חימה הוא הכעס העצור בלב האדם ולא יצא לחוץ ולשון קצף הונח על הכעס שיצא מלבו לחוץ כלשון קצף ע״פ המים, ומטבע הכעסנים כי אחרי אשר יצא הקצף לחוץ, הנה אז יותחל הכעס לשכך החימה מלב הכועס, ובזה יקשה אחרי שכבר אמר ויקצוף המלך מאוד, א״כ היה לו לשכך החימה מעתה, ועכ״ז יאמר הכ׳ וחמתו בערה בו, גם אז, ע״כ שפיר הקשו אמאי דלקה בה עוד כולי האי? ומשני שאמרה עוד דברי בוז בסתר אל הסריסים אשר היה בוש להוציאם מפיו וע״כ עוד בערה חמתו בו עכ״ל] — וכנראה שרצה לכסות חטא הב׳) והוא

חטא

פרס־ומדי אשר שמעו את־דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי
בזיון וקצף: יט אם־על־המלך טוב יצא דבר־מלכות מלפניו
ויכתב בדתי פרס־ומדי ולא יעבור אשר לא־תבוא ושתי לפני
המלך אחשורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה:
כ ונשמע פתגם המלך אשר־יעשה בכל־מלכותו כי רבה היא
וכל־הנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול ועד־קטן: כא וייטב
הדבר בעיני המלך והשרים ויעש המלך כדבר ממוכן: כב וישלח
ספרים אל־כל־מדינות המלך אל־מדינה ומדינה ככתבה ואל־
עם ועם כלשונו להיות כל־איש שרר בביתו ומדבר כלשון

גנזי נסתרות

חטא הקלון ודברי בוז שדברה עליו לגמרי, באשר לא הזכיר זאת בדבריו אל החכמים, וגם ע"ד סירובה מלקיים מאות המלך רצה לחפות עליה להקל עונשה, באשר לא נתפרסמו דברי גזירתו אליה לכל, רק עדיין הוא מונח בסוד ביד הסריסים, ויזהרו לפרסם זאת קבל עם מפני הכבוד, וממילא כ"ז שלא נתפרסמה עבירת פקידתו בקהל עם, הנם רק כדברים שבינו לבינה עי"ז יקילו בעונשה, ע"כ אמר, כדת מה לעשות במלכה ושתי — רק — ע"ד אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשורוש — אשר הוא עדיין בסוד — ביד הסריסים — בלבד — ודברי הקלון והבוז לא הזכיר כלל — ע"ז השיב ממוכן בזדון לבו, שלא תחשוב כי לא עותה ושתי רק בדברים שבינה לבינך, כדרך איש ואשתו, כי אם על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך, כי אין הדבר עתה בסוד רק ביד הסריסים כאשר אמרת, כי בטח כבר יצא דבר המלכה וסירובה על כל הנשים וגו' באמרם וגו' להביא את ושתי המלכה לפניו ולא באה, ויען כי הדבר מפורסם ונודע לכל, ע"כ הוא חטא מפורסם ונוגע לכלל המדינה, ומה תרצה לכסות דברי הקלון והבוז, גם זה לא יוכל להיות, כי עוד היום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה — בשלימות — לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצף, וק"ל:

להיות כל איש שרר בביתו וגו', ובגמרא שם אמר רבא אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר שריד ופליט כו' אמרי מאי האי דשדר לן פשיטא דאפילו קרחה בביתי' פרדשכא להוי, ערש"י ז"ל, שהוחזק בזה לשוטה בעיני האומות עיי"ש, והנה כ"ז ניחא לדעת המ"ד שם דמלך טיפש היה, אבל מה נעשה למ"ד דפיקח היה, ונל"פ לדעתו דכוונה אחרת היתה לו בזה, עפ"י הידוע דהתחלת מרידת הפולנים ברוסיא בשנת תרכ"ג נארגה בסתר עפ"י אסיפת אצילי בני פולין בימי משתיהם וחגיהם, אשר בעת התועדם יחד ארגו בסתר תחבולת המרידה, וכאשר נתמנה ע"ז השר גליב ווילגא נתן ע"ז פקודתו הראשונה מבלי עשות ועדים ואסיפות רק יהיה כל אציל ושר נמלא בביתו באחוזת נחלתו — [כמובן כי מפני האיכרים לא פחדו שיעשו מרד] ומבלי לנסוע מחצירו לחצר של אציל אחר — ועכ"ז על שני אצילים אשר המה שכנים סמוכים זל"ז היתה הגזירה בלתי

אפשרית

עמו: ס ב א אחר הדברים האלה כשך חמת המלך
אחשורוש זכר את־ושתי ואת אשר־עשתה ואת אשר־נגזר
עליה: ב ויאמרו נערי־המלך משרתיו יבקשו למלך נערות
בתולות טובות מראה: ג ויפקד המלך פקידים בכל־מדינות
מלכותו ויקבצו את־כל־נערה־בתולה טובת מראה אל־שושן
הבירה אל־בית הנשים אל־יד הגא סריס המלך שמר הנשים
ונתון תמרוקיהן: ד והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת
ושתי וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן: ס ה איש יהודי היה
בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן־שמעי בן־קיש איש
ימיני: ו אשר הגלה מירושלים עם־הגלה אשר הגלתה עם
יכניה מלך־יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל: ז ויהי
אמן את־הדסה היא אסתר בת־דדו כי אין לה אב ואם והנערה
יפת־תאר וטובת מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו
לבת: ח ויהי בהשמע דבר־המלך ודתו ובהקבץ נערות רבות
אל־שושן הבירה אל־יד הגי ותלקח אסתר אל־בית המלך אל־
יד הגי שמר הנשים: ט ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו
ויבהל את־תמרוקיה ואת־מנותה לתת לה ואת שבע הנערות
הראיות לתת־לה מבית המלך וישנה ואת־נערותיה לטוב בית

גנזי נסתרות

אפשרות לקיימה, והמה יוכלו לחבל תחבולות, כן באו שלוחים אליהם ממקומות רחוקים לדבר מכל הנחוץ להם, ומיראתם את האיכרים המשרתים אצלם פן יודיעו את הגנות רוחם להממשלה יר"ה, ע"כ שנו את לשונם לדבר צרפתית או בלשון גריכים, ע"כ ניתנה ע"ז עוד פקודה שניה, כי אם יודע שידברו שני פולנים לשון אחרת ד יחשב כאלו דברו דברי מרד, וקשר מרידה יארוגו, וע"כ יהיו נזהרים מבלי לדבר, רק בשפת המדינה. כן היה בענין הריגת ושתי, אשר היתה בת בנו של נ"נ הרשע, אשר היו נמצאים אז עדנה כמה שרים גדולים מגדולי הפרתמים אשר שרתו עוד בבית אביה בעת שהיתה המלוכה בידם, וע"כ לשמע אזנם גזר דינה של ושתי יתעוררו לנקום נקמתה וכבוד בית אביה לפרוץ מרידה גדולה במדינה נגדו, וע"כ השכיל בחכמה לראות את הנולד, אחרי אשר מלא לנכון להקים דברי ממוכן ודינו, תיכף עם זאת, יצאו הספרים מלפניו אל כל מדינות מלכותו, ובהן היו שתי פקודות, א) שיהיה כל איש שורר, היינו מי שהוא בעל שררה ותקיף נמצא בביתו מבלי להועד ולבוא אל מקום אסיפות עם, ב) ומדבר היינו אף כשידבר

הַנָּשִׁים׃ י לֹא־הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מוֹלַדְתָּהּ כִּי מָרְדֳּכַי
צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא־תַגִּיד׃ יא וּבְכָל־יוֹם וָיוֹם מָרְדֳּכַי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
חֲצַר בֵּית־הַנָּשִׁים לָדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה־יֵּעָשֶׂה בָּהּ׃
יב וּבְהַגִּיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא ׀ אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִקֵּץ
הֱיוֹת לָהּ כְּדָת הַנָּשִׁים שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי
מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּבְּשָׂמִים
וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים׃ יג וּבָזֶה הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־אֲשֶׁר

גנזי נסתרות

עם אחד בביתו לא ידברו בלשון אחר כי אם בלשון עמו בכדי שיבינו כל השומעים, ובזה הסיר פחד המרידה ממנו:—

לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד, יל"פ הטעם בזה דהנה כתבו איזה מפרשים שמרדכי ידע מראש את כל מה שיהיה בזה, אמנם כאשר הבין וידע שהכל תלוי בתשובה, ע"כ לא גלה זאת מקודם, [וכמדומה שכן ראיתי באיזה מפורש,] או שי"ל כי מהתקבלות הבתולות לפני המלך, הבין כי בלקיחת אסתר אל המלך תצמח מזה ישועה לישראל, אכן המן בפחדו פן תבוא תחת ושתי אחת מן המיוחסות שבישראל, ואולי תהיה עוד מן שבט בנימין וממשפחת בית שאול המלך, אשר הוכן להיות שטנו של עמלק, ומה שחטא אז בהשאירו השלל במלחמת אגג ואת אגג עצמו, ומזה נולד המן, תתגלגל זכותו ע"י אחד ממשפחתו, להנקם ממנו ולתקן את אשר עות, ע"כ אמר בעצתו אז בהריגת ושתי, "ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה. ואסביר הדבר בדרך משל לאיש עשיר אחד שהיה לו אשה מיוחסת גדולה ממשפחת רמי המעלה, אשר היה לו עי"ז הרבה צרות ממנה, ובהתקוטטה לפעמים עמו, התגאתה עליו תמיד כי אינו מיוחס כמוה, ותבזה אותו בזה לפני כל, ויהי אחרי מותה בא אליו שדכן אחד לדבר עמו והציע לפניו איזה נכבדות עבורו, וישאלהו העשיר על יחוס משפחתה אם ראויה לפניו, ויען אותו השדכן, הנה גם עתה תחפצו לישא אשה מיוחסת, העוד לא תזכור את הצרות שהיה לך מהיחוס של אשתך הראשונה, הנה עצתי נאמנה לך שמעתה לא תחפוץ לקחת אשה מיוחסת ביחוס משפחה, רק אחר יחוס עצמה במזגה וטיבעה, ואז יהיה טוב לכם. כן היו דבריו של המן לפני אחשורוש, כי הנה ושתי מרוב גאותה אשר היתה מתגאה עליו תמיד בהיותה בת בנו של נ"נ, זלזלה בכבודו, ואמרה לו אהורייה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי וכו' אשר היה לו מזה כדי בזיון וקצף, וחמתו בערה בו, ע"כ אמר לו המן אם תשמע לעצתי, הנה יכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור אשר לא תבוא ושתי וגו', ועוד כי מעתה לא תשגיח על כבוד ויחוס, פן גם השניה תתגאה עליך כהראשונה ע"כ יכתב כי מלכותה יתן המלך לא לבעלת יחוס משפחה, כי אם לרעותה— אשר ממנה ומעצמה יהיה טובתה, ולא טובה ביחוס אבות, וזהו, הטובה— רק— ממנה. וע"כ חשש מרדכי פן יבולע לה אם תגיד עמה ומולדתה, ויתוודע להם כי היא מיוחסת ממשפחת שאול המלך, ע"כ צוה עליה אשר לא תגיד,— וע"כ כאשר נרבה מלכת אל המלך אחשורוש להתחנן על עמה, אמר לה מרדכי הנה

תאמר ינתן לה לבוא עמה מבית הנשים עד־בית המלך׃
יד בערב ׀ היא באה ובבקר היא שבה אל־בית הנשים שני אל־
יד שעשגז סריס המלך שמר הפילגשים לא־תבוא עוד אל־
המלך כי אם־חפץ בה המלך ונקראה בשם׃ טו ובהגיע תר־
אסתר בת־אביחיל ׀ דד מרדכי אשר לקח־לו לבת לבוא אל־
המלך לא בקשה דבר כי אם את־אשר יאמר הגי סריס־המלך
שמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל־ראיה׃
טז ותלקח אסתר אל־המלך אחשורוש אל־בית מלכותו בחדש
העשירי הוא־חדש טבת בשנת־שבע למלכותו׃ יז ויאהב המלך
את־אסתר מכל־הנשים ותשא־חן וחסד לפניו מכל־הבתולות
וישם כתר־מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי׃ יח ויעש
המלך משתה גדול לכל־שריו ועבדיו את משתה אסתר והנחה
למדינות עשה ויתן משאת כיד המלך׃ יט ובהקבץ בתולות
שנית ומרדכי ישב בשער־המלך׃ כ אין אסתר מגדת מולדתה
ואת־עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת־מאמר מרדכי אסתר
עשה כאשר היתה באמנה אתו׃ ס כא בימים ההם
ומרדכי ישב בשער־המלך קצף בגתן ותרש שני־סריסי המלך
משמרי הסף ויבקשו לשלח יד במלך אחשורש׃ כב ויודע הדבר
למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם
מרדכי׃ כג ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על־עץ ויכתב
בספר דברי הימים לפני המלך׃ ס ג א אחר ׀ הדברים
האלה גדל המלך אחשורוש את־המן בן־המדתא האגגי

גנזי נסתרות

רות והגלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, אמנם את ובית אביך תאבדו, פי' תאבדו את שעת הכושר, המוטל עליכם לעקור ולאבד את פרי עמלק בכדי לתקן את עון שאול זקנך, ומי יודע אם לעת כזאת תחרים? בוודאי לא הגעת למלכות, ע"כ הכך מחויבת בזה, לסכן א"ע, ולא כמו שעשה זקנך שמפני יראת העם עבר על ציווי המקום:

גדל המלך אחשורוש את המן וגו' ובילקוט אמר ר"ע עד היכן גדלו עד עץ של חמשים אמה כו' עיי"ש, הכוונה עפ"י המשל מהמלך שכעס על אחד מעבדיו שהכה את בנו, והעלה אותו

וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ ב וְכָל־
עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי־כֵן
צִוָּה־לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה׃ ג וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמָרְדֳּכָי מַדּוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֵת מִצְוַת
הַמֶּלֶךְ׃ ד וַיְהִי בְּאָמְרָם* אֵלָיו יוֹם וָיוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ
לְהָמָן לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִּבְרֵי מָרְדֳּכַי כִּי־הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר־הוּא
יְהוּדִי׃ ה וַיַּרְא הָמָן כִּי־אֵין מָרְדֳּכַי כֹּרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמָּלֵא הָמָן
חֵמָה׃ ו וַיִּבֶז בְּעֵינָיו לִשְׁלֹחַ יָד בְּמָרְדֳּכַי לְבַדּוֹ כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת־
עַם מָרְדֳּכָי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־
מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַם מָרְדֳּכָי׃ ז בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־חֹדֶשׁ נִיסָן
בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל

* כאמרם ק'

גנזי נסתרות

אותו ממדרגה למדרגה עד שנתעלה לראש השרים, ואח"כ בקש עליו איזה עלילה קל הערך והרגו, וביאר המלך טעמו של דבר על שלא הרגו מקודם, באשר היה אז פחות ונבזה ולא היה אז לפי כבודו להתחשב עמו ע"ד בנו, ע"כ המתין להנקם ממנו אחרי שנתעלה, ובמד"ר פה הובא ג"כ המשל הזה, ובזה פי' הקול אומר קרא את הכתוב למה יאמרו מצרים, ברעה פי' בכונה רעה הוציאם [מארץ מצרים להתחשב עמהם] להרוג אותם—דוקא בהרים, כלומר במדרגה שהמה גבוהים כהיום ע"ש, וזהו ג"כ כוונת רז"ל, עד היכן גדלו, עד שיהיה ראוי לתליה על עץ של חמשים ויתקדש שמו של הקב"ה יותר—ומזה הטעם יל"פ מה שארז"ל כל המציר לישראל נעשה ראש בכדי שתהיה הנקמה אח"כ ממנו. גדולה בערכה יותר, וד"ל:

הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום וגו' (מגילה יג:) תנא כיון שנפל פור בחדש אדר שמח שמחה גדולה, אמר נפל פור בירח שמת בו משה, ולא היה יודע שבז' באדר מת משה בז' באדר נולד משה ע"כ *) ויש לדקדק בזה, א) אחרי שכפל הפסוק לשון פור

*) במאמר הברייתא כיון שנפל פור יש להקשות לבד שתי הקושיות א) כי אין הלידה מכפר על יום המיתה, ואחר אחרון אנו נוהגים בזה לקבוע אותו היום יום יא"צ ואבילות, ב) ולשון אמרם ולא ידע שבז' באדר מת, הלא זאת ידע, אך לא ידע שבז' באדר נולד, יש להקשות עוד דלמה מהפך ואמר מקודם מת ואח"כ נולד, איפכא ה"ל לומר ולא היה יודע שבז' באדר נולד בז' באדר מת— וכבר אמרתי בזה איזה אופנים, ואפ"ל עוד עפי"מ דאיתא פלוגתא בגמרא [ב"ב טו, ובמנחות ל] על שמונה פסוקים שבתורה מן וימת שם משה וגו' מי כתבן דרי"ה כו' סבר דיהושע כתבן, ור"ש פליג עליה ואמר אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתיב לקיח את ספר התורה הזה וגו' אלא כו' הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע כו' עיי"ש, והנה הובא בספר ארץ החמדה עה"ת בפ' ואתחנן דאיתא בכתבים דעה שלישית, שלאחר מיתת מרע"ה הוחזר לו נשמתו בכדי שבעצמו יוכל לגמור את כל התורה לכתוב מן וימת שם משה וגו', ופי' בזה הכתוב, תורת ד' תמימה—וכ"ת האיך ניתנה תמימה הא בצרי

לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם | לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ
אֲדָר׃ ס ח וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם־אֶחָד

גנזי נסתרות

פור, ולשון גורל, למה שבק התנא דברייתא לשון גורל בכל המימרא, ונקט רק לישנא דפור, ב) קושית המפרשים מה כ"מ במה שנולד בו משה, הא מ"מ איתרע מזלא דאדר ממיתת משה שהיה אח"כ, וגם אומרו ולא ידע שבז' באדר מת משה הוא ג"כ קשה, הלא דבר זה ידע, ורק שלא ידע שנולד בו משה, ג) מנ"ל להגמרא דשמח מפור דאדר משום דמת בו משה, דילמא אי הוה נפל הפור בחדש אחר היה ג"כ שמח כמו כן (ועיין במד"ר ד) צריך לפרש לשון המגילה הפיל פור, הוא הגורל, מהו פור ומהו גורל, ה) בסוף המגילה כתוב ג"כ בלשון זה, ומתחיל במחשבתו הרעה אשר חשב וגו' והפיל פור הוא הגורל וגו' ובבואה לפני המלך וגו' ישוב מחשבתו וגו', על כן! קראו לימים האלה פורים על שם הפור וגו' וקשה מהו לשון על כן! דהא אדרבה עיקר הנס היה במה שנהפכה מחשבתו הרעה, והיה צריך לקרותו היפוך מחשבה שהוא עיקר הנס, ולא לתפוס שם הפור שהוא רק פרט אחד מפרטי הנס.— והנל"פ בזה, דהנה ידוע דכל מחשבות המן, היה למצוא שעה מוצלחת לפניו אשר תהיה שעת הכושר להפיק מחשבות לבו בלא התמהמה, ומצא מין את מינו הדומה לו כמשל בעל התל והחריץ שנזדווגו זל"ז כמאמרז"ל, וכבר עשה אשר זמם כמעט (לולא ד' שהיה לנו) בהכשילו את ישראל ע"י אכילתם מסעודתו של אחשורוש, וחפש כעת למצוא הזמן המסוגל לזה להוציא מחשבתו הרעה לפועל, ומעתה כיון שנפל לו הפור בירח שמת בו משה, דימה בנפשו, כי זה יורה על חלישת מזלם של ישראל בחודש זה, עפי"מ שארז"ל (בב"ב קטז.) כל מי שאינו מניח בן ליורשו [או תלמיד] הקב"ה מתמלא עליו עברה, כו', וכתיב יום עברה היום ההוא כו' דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה ע"כ. ומאשר ידוע כי בנשמת מרע"ה היה כלול כל נשמות בנ"י, והוא היה העיקר והשורש מנשמות של דורו, בוודאי כיון שמת מרעה"ש נפסקה החיות וההתקשרות מכפי אשר היה קשור בעודנו עמהם בחיים, וכמש"א הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם וגו', ובמגילה כ"ה, אנן לגבי משה מלתא זוטרתא היא, [פי' בעת שהיה עודנו עמהם] והכתוב מעיד עליו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו' ובגמ' (ב"ב עה.) זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה וכו' שאורו של משה היה מבהיק ומאיר לכל, ובהסתלקותו נחשך האור לכל ישראל, וכמה הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, א"כ בוודאי מיתתו והעדרו הוא אבידה גדולה, ומאשר לא הניח בן [או תלמיד] כמותו ע"כ נתייחס אליו שם מיתה, וכיון שמת עוד בירח אדר שמזלו דגים ע"כ חשב שנפלו ישראל במצודתו, כדגים הנאחזים במצודה רעה לבלעם חיים ח"ו, והיה שמח ע"ז שמחה גדולה,— אמנם עכ"ז רחמי ד' לא עזבונו, ובכל פרט ופרט ממקרה המגילה היה בהשגחה יתירה מאתו ית' להוציא ממנה אחרית ותקוה לטובה. ונקדים לזה מה שכתוב

ח' פסוקים האחרונים דמי כתבם? לזה מסיים ואומר,— מסיבת נפש, דהפיבו לו נפשו לגמרה— עכ"ל. ומעתה יתורץ דברי הגמ' הנ"ל דמזה לא היה יודע המן שבאותו היום שבז' באדר מת משה, תומ"י באותו היום אח"כ נולד משה, כי שבה נשמתו אליו לגמור את התורה בשלימות, ואח"כ עלה למרום כחנוך, וכאליהו, ע"כ לא איתרע מזלא דישראל בסיבת מיתתו.—

מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם שֹׁנוֹת

גנזי נסתרות

שכתוב בס' באר רחובות (מס' סוטה) טעם על מיתת מרע"ה, ולמה נקבר ולא עלה בסערה השמימה כאליהו או כחנוך, ובודאי לא היה נופל מהם במעלה, אחרי אשר העיד עליו דבר ד' אשר בכל ביתי נאמן הוא, ולא קם נביא בישראל עוד וגו' ותי' בזה שני תירוצים אשר מיתתו היתה מוכרחת להחזיק עי"ז מצב התורה ולהעמידה על יתד נכון בל תמוט עולם ועד, א) אלמלי לא מת מרע"ה היו עושים אותו אלוה, והיו עובדים אותו, והיו טועים אומרים כי הוא בעצמו היה המלוה והעושה הנסים, והראיה מזה כי לא מת כדרך כל הארץ, והיה יוצא מזה כפירה עצומה, ומקום למינים לטעות, ע"כ היתה מיתתו מוכרחת להראות לכל כי גם הוא ילוד אשה אשר נשמה באפו, ורק במלאכות ד' לבאות עשה כל האותות וכו' ולא יותר, ב) שאלו לא מת היו מחזיקים אותו כמלאך ד"ל והיו אומרים לא ניתנה התורה אלא למה"ש וכמשה, ולא לאנשים אשר אחריתם רימה ותולעה, ורבים ימנעו עי"ז משמירת התורה והחקים באומרם כי המלאך לא יוכל לתת חוק ומשפט לאנשים באשר אין ערוך להם, והיה בטל עי"ז כל התכלית, אבל עתה ראינו כי גם הוא נולד מעפר וילוד אשה כמונו, והראיה כי שב אל העפר כשהיה, ואך ע"י צדקת מעשיו בחיים זכה להתעלות יתירה לעלות במרום ולהוריד עוז מבטחה, ממנה ילמוד האדם מוסר השכל שגם כל האדם יוכל לאחוז בסנסני מדותיו להדבק בד' ולהגיע בשלימות נפשו כמרע"ה, עיי"ש באריכות, ומעתה לפי"ז מצד תכונת גופו וחומרו לא היה ראוי מרע"ה למות אחרי שלא כהתה עיניו ולא נס לחה, וגם גופו היה ממדרגת העומדים לפני ד' תמיד זך וטהור, ואם מאשר כי תכלית ביאתו לעולם היתה לקבל התורה מפי הקב"ה וללמדה את בנ"י, ומסר עצמו עליה כמשארז"ל (שבת פט.) שע"כ נקראת התורה על שמו שנאמר זכרו תורת משה עבדי עיי"ש, לזה היתה מיתתו מוכרחת לגמור תכלית לידתו, וכמש"כ ותרא אותו כי טוב הוא, ודרז"ל מלמד שנתמלא כל הבית אורה, שהיה מזומן והגון לנביאות — וכמש"כ ותורה אור — ואחרי שמיתתו היתה לגמור תכלית לידתו, להקים עדות ותורה בישראל אשר למטרה זו נברא העולם וכמו שדרז"ל ע"פ בראשית ברא וגו' בשביל התורה, ובשביל ישראל, ובשביל מרע"ה וכו' [ולכן כאשר שאלו המה"ש את הש"ת מה לילוד אשה בינינו, פי' אחרי אשר השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם, והאיך נכנס ילוד אשה לפנים ממחיצה למקום הגבוה ממנו, וכל האדם לא נברא אלא לעבוד את בוראו בחומרו וגופו לא לעלות מעלה במרום — ע"כ השיבם הש"ת לקבל התורה בא, וזהו עיקר תכלית יצירתו. ואין כאן שום השגת גבול] וכיון שכן שפיר אמרז"ל, כי בז' באדר נולד משה, ולא יונח עליו שם מיתה כלל, כי אלו יום הלידה והמיתה שוין ולתכלית אחד יכונו שניהם, כי כמו שלידתו היתה לקבל התורה ולהורידה לארץ, כן היתה מיתתו מוכרחת להקים התורה ולהחזיקה — והמן בטעותו חשבה למיתה באשר לא הניח כיוצא בו, ולא כן היה מחשבת היוצר ב"ה אשר כיון יום המיתה ביום הלידה, להורות כי הכל הולך אל מקום אחד להקים עדות ביעקב אשר לא תמוש מפי זרעינו ולהעמידה על מצב חזק, וזהו כונת דרז"ל ולא ידע כי מה שז' באדר מת משה, אינו מיתה — רק הוא כמו שבז' באדר נולד משה — וק"ל:

ואחרי הדברים הנ"ל נשים עין לבאר ההבדל בין לשון גורל, לפור;

כי יש גורל שלם הנוטה לשני הצדדין, ויש חצי גורל הנוטה רק לצד אחד, ונסביר כוונת דברינו, למשל אחין או שותפין הרוצים

מִכָּל־עָם וְאֶת־דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אֵין־שֹׁוֶה לְהַנִּיחָם:

גנזי נסתרות

הרוצים לחלק ביניהן על שני חלקים יטילו גורל לברר לכל או"א את חלקו שיזכה בזה, או בזה, הוא נקרא גורל שלם, אבל הגורלות שיטילו על הזכיות שבשטרי הקיר"ה מי יזכה בסכומי הזכיות, או לא, זהו נקרא רק חצי גורל, לזכות, או לא לזכות. [וצד חובה אין בהם, כי הסטריע תשאר כמקדם אף אם לא תזכה בגורל] וכן הטלת גורלות לצבא הקיר"ה, הוא ג"כ חצי גורל לחוב בחוב עבודת הצבא, או לא, [וצד זכות אין בהם, כי אם ישיג נומער גבוה ילך חפשי לביתו ריקן כמקדם] משא"כ אם לוא יצויר כי יהיה הגורל נעשה באופן זה, או לצאת בצבא, או לזכות בממון מסוים כו"כ, זה יהיה גורל שלם או לזכות או לחוב — ואשר ע"כ הטלת גורל על שעירי יוה"כ הוא נקרא גורל שלם, מי שיעלה עליו הגורל לה', ומי לעזאזל — וע"כ דברינו מבוארים כי לשון גורל יונח ע"ד הנוטה לשני הצדדים זה, או זה, ופור, הוא רק חצי גורל, לנצח או שלא לנצח, או ע"ז האופן, לחוב או שלא לחוב, [מלשון פור התפוררה הארץ] אבל הגורל השלם הוא המכריע בשני צדדי הדבר, אם לנצח! או לחוב! ודוק — וידוע הוא שכמה פעמים נמצא במקרא, אשר רוה"ק והנבואה, יפסיקנו באמצע מאמרו להשיב על דבריו, וכן בילקוט תולדות ע"פ מי אפוא, מי הוא שעתיד לאפות בכאן וכו' והקב"ה אמר הוא הצד ציד וכו' עיי"ש, וכמו שארז"ל ע"פ ואמרנו חיה רעה אכלתהו, ובת קול מכרזת ואומרת, ונראה מה יהיה חלומותיו, וביותר יל"פ במגילה הזאת אשר נאמרה ברוה"ק לכלול ברמז ובמלות מיותרות להבין פשטות הדברים — ואחרי שבארנו כל הנ"ל, נבוא לשנות העניין בקצרה, והוא כי המן בטעותו שחשב מיתת מרע"ה כמיתת כל האדם באפיסת הכוחות, עלה בדעתו כי בזה איתרע מזלם של ישראל בחודש הזה, ואף כי נולד ג"כ בחודש זה, ע"כ אזלינן בתר בתרא, מכיון שמת בו נשאר החודש הזה למזכרת עון לבית ישראל, ולא עלתה על רעיונו שיוכל החודש הזה להיות עוד לבנ"י לפתח תקוה ונצחון, וע"כ חשב לעשות בו, נסיון הצלחה בעדו, אם לזכות ולנצח, או לא, אבל רעיון האבדון, באם לא יזכה לנצח את מרדכי וכל היהודים שעמו? זאת לא עלתה על לבו מעולם, והיה ענין הטלת גורלות אלו רק בגדר פור, לנצח את מרדכי, או לא, [כי לוא היה עולה זאת על רעיונו כי אם לא ינצחו, ילך לאבדון, לא היה מכניס א"ע בספק סכנה גדולה כזאת] אבל באמת היה זאת בגדר גורל, שינצח את ישראל באם לא יחזרו בתשובה, או להיות מנוצח באם ישובו בצום ובכי וילך לאבדון ולדראון עולם, כי בזה החודש ג"כ תקוה רבה לישראל מלידת משה, וגם מיתתו יתייחס אצלו כיום הולדו, — והוא בדמיון הגורל — וע"כ יאמר* הכתוב — הפיל פור — לפי מחשבתו — ורוה"ק מצווחת לא כן הוא הדבר, כי, הוא הגורל לפני המן — באשר הוא מיום ליום ומחודש לחודש, שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום וכו' - וע"כ ארז"ל לפי כפל הלשון — כיון שנפל „הפור" וכו' אמר נפל לי פור וכו' בהבינו לפי דעתו כי אין בזה שום ספק רעה לפניו ובודאי יצליח בדרכו — וע"כ באו בסוף המגילה לחזק הדבר, לאמר כי המן בן המדתא האגגי וגו' חשב על היהודים לאבדם — ולהעלות ברעיונו זה הספק אולי יהיה מנוצח מהם, זאת לא עלתה במחשבתו כלל, וע"כ הפיל פור לפי דעתו [אבל הוא הגורל לפי האמת] להומם ולאבדם, אמנם ובבואה לפני המלך אמר עם הספר [ויל"פ עוד כוונה עפי"מ שדרז"ל (מגילה ח') בספר, מה שכתוב במגילה ודו"ק]

ט אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף אֶשְׁקוֹל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהָבִיא אֶל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ: י וַיָּסַר

גנזי נסתרות

ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים לעשות פור על ראשו, להיות להפך הפור לצד טובתן של ישראל להיות החודש הזה להם לששון ולשמחה [וכמש"א מקודם, ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם עיין במד"ר] על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור שאלמלי לא חשב זאת בדעתו לפור לא פעל ברוחו ודעתו להתגרות בישראל, ורק עי"ז באה למיתת תשועת ישראל ע"י הטעות הזה שגרמה לו זאת להוציא זממו בחדש הזה אשר נהפך לו לרועץ [וזה"כ, על כן! בכולל ועל כל דברי האגרת הזאת בפרטותי' הרבים] ע"י זכות משה אשר נולד בחודש הזה, וגם יציאתו מן העולם היתה כביאתו להקים התורה בישראל [אשר נתחזקה עי"ז ג"כ כאומרם הדור קבלו בימי אחשורוש, וזהו המשך הדברים ומה הגיע אליהם! כי קימו וקבלו היהודים וגו'] וזכותו וזכות התוה"ק יעמד לנו להושע לנצחים וכמש"כ לאות עולם לא יכרת ודרז"ל אלו ימי הפורים.—

אם על המלך טוב יכתב לאבדם, לשון יכתב יל"פ כי המן חשב אולי לא ירצה המלך להוציא הגזירה על שמו כי לא נאה זאת לפני המלך וחרפה גדולה יהיה לפניו לאבד אומה שלימה, לזה אמר שיתן לו רק רשות והסכמה, אזי ינתן הדת ע"י אחרים בלעדו, וזהו — אם על המלך טוב — אם אך נראה וכשר הדבר הזה לפניך — יכתב לאבדם — ע"י אחרים — אבל המן בערמתו לא כן עשה וכשהשיג אח"כ מתנת הטבעת של המלך, כתב בשם המלך וחתם ג"כ בטבעת המלך:

אשקול ע"י עושי המלאכה להביא אל גנזי המלך, לבאר מהו ענין עושי המלאכה לכאן, כל"פ עם מה שפירשו איזה מפרשים שהמן לא גילה להמלך מחשבתו הרעה שגזר להשמיד ולהרוג, רק ביקש ממנו לאבדם ולהרחיקם ממלכותו, ומאשר כי לא יתכן לגרש ג"כ בעלי מלאכות ואומנות, כי המה נחוצים לכל מלוכה לתת להם שארית בארץ כי נדרשים הם לבני המדינה, ומאשר חשש המן פן ע"י השיור הלזה יעשו תחבולות ערמה ומרמה להשאר בארץ תחת חסות שם הלזה, ע"כ אמר לו כי אראה לעשות איזה עצה בזה שלא יוכלו להונות אותנו, והוא כי אקצוב מס גדול וכבד כעשרת אלפים ככר כסף—על ידי עושי המלאכה— היינו הבע"מ מכל חבורה וחבורה — להביאם אל גנזי המלך. ועי"ז מי שהוא בע"מ באמת, ישוה לו לתת ערכו מהמס הזה, כי יוסיף על דמי מלאכתו ופעולתו, אכן מי שבאמת אינו בע"מ לא ישוה לו לתת את ערכו מהמס הזה, — והמלך נתן לו את המס הזה במתנה — ובזה יתבאר ג"כ מה שהגיד מרדכי להתך ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול וגו', אשר יקשה לכאורה מה יתן ומה יוסיף באמירהו אחרי שלא קיבל אותם ממנו המלך, וכפי הנ"ל יבואר אל נכון דהכונה על כובד המס אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך, מהבעלי מלאכות של היהודים לאבדם, ובזה עשה המן מרמה בנתינת הדת להשמיד ולהרוג את כל היהודים וגו' שלא עלה זאת על רעיון המלך, וכמאמר הכתוב, ויכתב ככל אשר צוה המן וגו', וע"כ שלח ע"י התך ג"כ את פתשגן כתב הדת אשר ניתן בשושן להשמידם להראות את אסתר, ולהגיד לה בפיו ערמת המן ונכלתו, האיך הוא סתירה לפרשת הכסף אשר דיבר עם המלך, ולכן נתרגש המלך למאוד בשמעו מפורש יוצא מפי אסתר, כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד, באומרו

מי

הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי
צֹרֵר הַיְּהוּדִים׃ יא וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן לָךְ וְהָעָם
לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ׃ יב וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה הָמָן אֶל־
אֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי־הַמֶּלֶךְ וְאֶל־הַפַּחוֹת אֲשֶׁר ׀ עַל־מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל־
שָׂרֵי עַם וָעָם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשׁוֹנוֹ בְּשֵׁם
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ נִכְתָּב וְנֶחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ׃ יג וְנִשְׁלוֹחַ סְפָרִים
בְּיַד הָרָצִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־
כָּל־הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר
לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז׃ יד פַּתְשֶׁגֶן
הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים לִהְיוֹת
עֲתִדִים לַיּוֹם הַזֶּה׃ טו הָרָצִים יָצְאוּ דְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת
נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוּשָׁן
נָבוֹכָה׃ ס ד א וּמָרְדֳּכַי יָדַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע
מָרְדֳּכַי אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק
זְעָקָה גְדֹלָה וּמָרָה׃ ב וַיָּבוֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא
אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׂק׃ ג וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם
אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ אֵבֶל גָּדוֹל לַיְּהוּדִים וְצוֹם וּבְכִי
וּמִסְפֵּד שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע לָרַבִּים׃ ד וַתָּבוֹאינָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר
וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּידוּ לָהּ וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים
לְהַלְבִּישׁ אֶת־מָרְדֳּכַי וּלְהָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קִבֵּל׃ ה וַתִּקְרָא
אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ וַתְּצַוֵּהוּ עַל־

גנזי נסתרות

מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן, וק"ל:

ויל"פ עוד באופן אחר, עפ"י מאמרם ז"ל כי אחשורוש היה שונא את ישראל כמו המן, אך היה ירא ומתפחד לנפשו להתגרות עם ישראל פן יבולע לנפשו כפרעה וכו', וע"כ במלאו

את המן לפניו. שיקנה ממנו את התל, או שימכור לו החריץ [כמו שאחז"ל במגילה יד. ועמש"כ כזה בדרוש לפ' זכור] שמח למאוד מזה, ואמר לו טול אותה בחנם והלואי, אכן המן ביודעו מראש כי גם את ההוצאה הדרושה על זה לא ירצה אחשורוש להוציא — ובודאי לא ימצא מי שירצה להוציא

מרדכי לדעת מה־זה ועל־מה־זה: ו ויצא התך אל־מרדכי אל־
רחוב העיר אשר לפני שער־המלך: ז ויגד־לו מרדכי את כל־
אשר קרהו ואת | פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על־גנזי
המלך ביהודיים לאבדם: ח ואת־פתשגן כתב־הדת אשר־נתן
בשושן להשמידם נתן לו להראות את־אסתר ולהגיד לה
ולצוות עליה לבוא אל־המלך להתחנן־לו ולבקש מלפניו על־
עמה: ט ויבוא התך ויגד לאסתר את דברי מרדכי: י ותאמר
אסתר להתך ותצוהו אל־מרדכי: יא כל־עבדי המלך ועם
מדינות המלך ידעים אשר כל־איש ואשה אשר־יבוא אל־
המלך אל־החצר הפנימית אשר לא־יקרא אחת דתו להמית
לבד מאשר יושיט־לו המלך את־שרביט הזהב וחיה ואני לא
נקראתי לבוא אל־המלך זה שלושים יום: יב ויגידו למרדכי
את דברי אסתר: יג ויאמר מרדכי להשיב אל־אסתר אל־תדמי
בנפשך להמלט בית־המלך מכל־היהודים: יד כי אם־החרש
תחרישי* בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר
ואת ובית־אביך תאבדו ומי יודע אם־לעת כזאת הגעת
למלכות: טו ותאמר אסתר להשיב אל־מרדכי: טז לך כנוס את־
כל־היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל־תאכלו ואל־
תשתו שלשת ימים לילה ויום גם־אני ונערתי אצום כן ובכן
אבוא אל־המלך אשר לא־כדת וכאשר אבדתי אבדתי: יז ויעבר

* יתיר יוד

גנזי נסתרות

להוציא פעולה מחשבתו למעשה בחנם, ע"כ אמר לו כי הוא יתן מכיסו די ההוצאה הדרושה ע"ז, והוא עשרת אלפים ככר כסף, — וזהו ועשרת אלפים ככר כסף, אשקול, על ידי — כמו בעבור, [וכמו שאחז"ל במשנה דשביעית פ"ז מ"ג אבל הוא ליקט, ובנו מוכר על ידו, שהוא כמו בשבילו] עושי המלאכה הזאת לכלות את ישראל ממלכות מדינותיך, ומאשר תחשוש פן יהיה זאת בעיני המלך לבוז, מאשר יאמרו כי העשיר המן למלך ועזרו בכסף ההוצאה, ע"כ אמר כי יעשה זאת בחשאי, אשר הוא יכניס לאוצרי המלך, ואיש לא ידע מזה, אמנם אחשורוש לא נתרצה גם לזה, ע"כ אמר לו הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך, עשה מה שתרצה. הן לא אדרוש מאתך שום נתינת ממון עבורם, וגם לא ארצה להוציא שום הוצאה ע"ז, כי ירא אנכי מהם להיות לי יד בזה בשום עזר מאומה וכאשר באמת לא היה כסף לאדון זה
הוא

מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃ ה א וַיְהִי
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ
הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית
הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת׃ ב וַיְהִי כִרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בֶּחָצֵר נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר
אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ
הַשַּׁרְבִיט׃ ג וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה־
בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְיִנָּתֵן לָךְ׃ ד וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
לוֹ׃ ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַהֲרוּ אֶת־הָמָן לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר
וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃ ו וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ
עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ ז וַתַּעַן אֶסְתֵּר וַתֹּאמַר שְׁאֵלָתִי וּבַקָּשָׁתִי׃
ח אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת־
שְׁאֵלָתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת־בַּקָּשָׁתִי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה
אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ׃ ט וַיֵּצֵא הָמָן בַּיּוֹם
הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב וְכִרְאוֹת הָמָן אֶת־מָרְדֳּכַי בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ
וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמָן עַל־מָרְדֳּכַי חֵמָה׃ י וַיִּתְאַפַּק

גנזי נסתרות

הוא המן, ע"כ פזר נתן להחולינגאנעס, כי שללם לבוז וד"ל :—

ויצא המן ביום ההוא שמח וגו'. איתא במד"ר שכשיצא המן שמח מבית המלך אחר שכתב וחתם האיגרות פגע במרדכי, וראה מרדכי ג' תינוקות שהיו באים מבית הספר ושאל את פי כאו"א מהם פסוק לי פסוקיך, הנה הא' אמר אל תירא מפחד פתאום וגו', והב' אמר לו עוצו עצה ותופר דברו דבר וגו'. והג' אמר ועד זקנה אני הוא וגו' אני אסבול ואמלט, ושמח מרדכי שמחה גדולה עיי"ש. ונל"פ שרמזו לו על אלו הג' פעמים שיהיה מלחמה של ישראל עם עמלק וזרעו, ובסופו יהיה מלחמה לד' בעמלק עדי אובד — והנה בפעם הא' בא עמלק עליהם פתאום בדרך, ובפעם הב' היה ע"ז מחשבת המן ויועציו, ובפעם הג' יהיה הגמר ע"י הקב"ה — והנה להיראה הא', פן יקרה עוד הפעם כמו שקרה ע"י עמלק, ע"ז הודיעו הא' אל תירא מפחד פתאום, ומשואת רשעים כי תבוא כמו שמצינו במד"ר במדבר פ' י"ג ע"פ גאות אדם תשפילנו זה עמלק שנתגאה על הקב"ה בחירופיו וגידופיו כו' עיי"ש.— וכנגד מעשה המן כהיום אמר הב' לנוכח, עוצו עצה ותופר וגו' — ולהבטחה על העתיד

הָמָן וַיָּבוֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת־אֹהֲבָיו וְאֶת־זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ׃
יא וַיְסַפֵּר לָהֶם הָמָן אֶת־כְּבוֹד עָשְׁרוֹ וְרֹב בָּנָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְּׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ יב וַיֹּאמֶר
הָמָן אַף לֹא־הֵבִיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה
אֲשֶׁר־עָשָׂתָה כִּי אִם־אוֹתִי וְגַם־לְמָחָר אֲנִי קָרוּא־לָהּ עִם־הַמֶּלֶךְ׃
יג וְכָל־זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי בְּכָל־עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת־מָרְדֳּכַי
הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ׃ יד וַתֹּאמֶר לוֹ זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל־
אֹהֲבָיו יַעֲשׂוּ־עֵץ גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וּבַבֹּקֶר ׀ אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְיִתְלוּ

גנזי נסתרות

העתיד אמר הנ׳ בשם ד׳ ועד זקנה אני הוא וגו׳ אני עשיתי וגו׳ ואני אסבול ואמלט וק״ל: —

יעשו עץ גבוה חמשים אמה ובבקר אמור למלך וגו׳, והנה אם נפרש כוונת הלשון אמור למלך, שיאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ, הל״ל אמור למלך לתלות את מרדכי על העץ, וכמ״ש אח״כ והמן בא וגו׳ לאמור למלך לתלות את מרדכי וגו׳, ועוד הכי באמירה בלבד יהיה די הלא היה צריך לבקש ולפעול זאת על לב המלך לעשות כרצונו. והנל״פ בזה כי הנה מהנהוג אשר בכל יום ויום בבקר השכם, יבא כל שר ונגיד הקטן אלל הגדול ממנו בעיר ובמדינה להודיעו משלום העיר ומהנעשה בה מקרי לילה, [ראפארט בל״א] וכנראה היה לפני המן פחיתת הכבוד שישלח יד במרדכי לבדו, וכמש״כ מקודם ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו וגו׳ וע״כ ביקש להשמיד את כל היהודים אשר בהם יהיה נכלל מרדכי ג״כ, אמנם מאשר לא היה יכול להתאפק ברוחו להמתין על זמן הגזרה, וכמש״א וכל זה איננו שוה לי בכל עת אשר אני רואה את מרדכי וגו׳ רלה לשית עלות איך לכלות את מרדכי מיד, ולהאבידו מן העולם — ע״י אחרים — אשר לא יודע הדבר כי ממנו נעשתה זאת, וע״ז הביא לביתו את אוהביו וגו׳ ליעלו עלה ע״ז, ע״כ יעלוהו אוהביו וזרש אשתו, כי יעשה זאת ע״י אחרים וכמ״ש יעשו עץ גבוה וגו׳ שהכוונה שהמלאכה הזאת יהיה נעשה ע״י אחרים, ויען כי המן היה הגדול מכל השרים, ע״כ הוא היה משכים בכל יום לאמר למלך מכל אשר נקרה ונעשה כל היום והלילה העבר, וע״כ יעלו לו כי הוא ילך למשמרתו הבוקר, אל המלך—לאמר לו [הראפארט] ובין כו״כ יתלו אחרים את מרדכי עליו, ועי״ז יסיר ממנו את החשד פן היה בחברת פועלי און מתלית מרדכי, יען כי יהיה ידוע לכל כי בעת ההיא היה המן בבית המלך, והוכשר בעיניו עלתם ויעש העץ בעלמו מרוב שמחה, וכן היה הדבר למחרתו כי המן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך [את הראפארט] אכן הכונה היה בכדי לתלות את מרדכי שאחרים יתלו את מרדכי באותה שעה, ומאשר כי היה יכול מרדכי לפול ברשת שחת אשר טמנו לו, אם אך לוא התמהמה המן איזה שעה, ע״כ הודיע הכתוב את הנס, כי אמר לו המלך מהר קח את הלבוש וגו׳:

ובבקר אמור למלך וגו׳, ויש לדייק למה יעלו לו לעשות זאת דוקא בבוקר, ונל״פ דהנה המן היה מנחש בכל אופני ניחוש לעשות כל דבר בעת שיהיה שעת הכושר להוציא מחשבתו לפועל בלא שום

אֶת־מָרְדֳּכַי עָלָיו וּבֹא עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה שָׂמֵחַ וַיִּיטַב
הַדָּבָר לִפְנֵי הָמָן וַיַּעַשׂ הָעֵץ׃ ס ו א בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה
שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים
וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ ב וַיִּמָּצֵא כָתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מָרְדֳּכַי
עַל־בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ
לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־נַּעֲשָׂה יְקָר
וּגְדוּלָּה לְמָרְדֳּכַי עַל־זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא־נַעֲשָׂה
עִמּוֹ דָּבָר׃ ד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ
הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין
לוֹ׃ ה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הִנֵּה הָמָן עֹמֵד בֶּחָצֵר וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ יָבוֹא׃ ו וַיָּבוֹא הָמָן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה־לַּעֲשׂוֹת בָּאִישׁ
אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ
לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי׃ ז וַיֹּאמֶר הָמָן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר
הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ ח יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ־בּוֹ הַמֶּלֶךְ
וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וַאֲשֶׁר נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ׃

גנזי נסתרות

סוס עיכוב, וכמו שכ׳ הפיל פור וגו׳ בז׳ באדר שמת בו משה וכו׳ וכן היה בזה מאשר ארז״ל שכל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל היום (ועיין תוס׳ ברכות ט:) ובוודאי היה זהיר מרדכי לסמוך גאולה לתפלה כוותיקין, וא״כ לא יוכלו לתלותו אח״כ, לזה אמרו לו ובבוקר אמור למלך [כנ״ל] ויתלו את מרדכי עליו טרם שיכון א״ע לקרות ק״ש בזמנו [אח״כ מצאתי ביעה״ד שפי׳ כן]:

ואשר ניתן כתר מלכות בראשו, דקדקו המפרשים שהול״ל וינתן כתר מלכות בראשו, ויש מי שמפרש שהיה נהוג שביום חג הכתר של המלך היה להמלך סוס מיוחד אשר רכב עליו המלך באותו יום, ושמו על הסוס ג״כ כתר מלכות, וגם לפי״ז והו של ואשר הוא מיותר — ע״כ נל״פ כי כל עשית איזה כבוד לאיש יגדל מעלת הכבוד לפי רוב מעלת האנשים הנמצאים שמה באותו מעמד, ואינו דומה חשיבת הכבוד הנעשה בעת שנמצא שם איזה שר קטן, להכבוד שנעשה בפומבי בעת שיהיה שמה ג״כ אחד משרי המלך הפרתמים, ומכש״כ באם שגם המלך בעצמו יבוא אל מקום הנועד לעשות כבוד להאיש שאז יגדל הכבוד ביותר, והנה המן כאשר חשב שהמלך יחפוץ לעשות לו הכבוד, רצה להגדיל חשיבת כבודו אשר המלך בעצמו ימצא באותו המעמד, ובזה יתראה מעלת חשיבותו כי רב הוא, ומאשר כי לא יכול להוציא מפורש בפיו דבר גדול כזה לפני המלך, ע״כ דבר דבריו ברמז, וכמו שארז״ל (בברכות מה) שאני פרסאי דמחוי במחוג, והכל נמשך אל „יביאו" הכתוב מקודם, וזהו אומרו, איש אשר המלך חפץ ביקרו,

יביאו

ט וְנָתוֹן הַלְּבוּשׁ וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפַּרְתְּמִים
וְהִלְבִּישׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבֻהוּ עַל־
הַסּוּס בִּרְחוֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ
חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן מַהֵר קַח אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־
הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ אַל־תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ יא וַיִּקַּח הָמָן אֶת־
הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־מָרְדֳּכָי וַיַּרְכִּיבֵהוּ בִּרְחוֹב הָעִיר
וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃
יב וַיָּשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדְחַף אֶל־בֵּיתוֹ אָבֵל
וַחֲפוּי רֹאשׁ׃ יג וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֵת כָּל־
אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים
מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי־נָפוֹל תִּפּוֹל
לְפָנָיו׃ יד עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ
לְהָבִיא אֶת־הָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃ ז א וַיָּבֹא
הַמֶּלֶךְ וְהָמָן לִשְׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה׃ ב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ

גנזי נסתרות

יביאו אל הרחוב ולמקום הנועד, לבוש מלכות וגו' וסוס אשר רכב עליו המלך, וגם יבוא אל המקום, האיש אשר ניתן כתר מלכות בראשו, והכונה כי גם המלך יבוא אל מקום הנועד, ולפניו יעשה כל הכבוד הזה, ואמנם המלך לא רצה בעצמו לבוא, והסתפק רק בלקיחת הלבוש ואת הסוס, וק"ל: —

ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו וגו' ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו וגו' אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו, כי נפול תפול לפניו, ובגמ' (מגילה טז.) דקדקו קרי ליה אוהביו וקרי ליה חכמיו, אמר ריו"ח כל האומר דבר חכמה אפי' באוה"ע נקרא חכם, כו' עיי"ש. ונ"ל לפרש בזה דהנה ארז"ל במס' תמיד איזהו חכם הרואה את הנולד, וכן הוא מדרך הרופאים הגדולים שיגידו מראש את עתידות המחלה ומקראיה, אם לטוב, או לא, ויגידו ג"כ סימני אחריתה כי אם יקרה ח"ו עוד פעם אחת כמקרה הלזה אזי אבדה כל תקוה ומזור, וכן היה פתרון חכמיו על סיפורו של המן להם איך שנפל וכרע ברך לפני מרדכי, ויאמרו לו חכמיו, כי הוא סימן רע לפניו, כי אם מזרע היהודים מרדכי [כדרז"ל עיי"ש] כאשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו מעתה עוד, וע"כ תראה להזהר עצמך ממנו לבל יבוא לך איזה סיבה לנפול לפניו שנית, כי אם — נפול — היינו שיקרה לך נפילה שנית, אזי תדע כי תפול לפניו — מבלי תוסף לקום עוד — וכאשר פתרו לו כן היה, כי כאשר שב המלך מגינת הביתן והמן נופל על המטה וגו' אזי בא קץ לחייו ונתלה, וע"כ קראם הכ' בתשובת דבריהם אליו בשם חכמיו, שראו את הנולד:

לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ אֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֵן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃
ג וַתַּעַן אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמַר אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ
וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֶן־לִי נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי בְּבַקָּשָׁתִי׃
ד כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וְאִלּוּ
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ הֶחֱרַשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שֹׁוֶה
בְּנֵזֶק הַמֶּלֶךְ׃ ס ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר
לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי־זֶה הוּא אֲשֶׁר־מְלָאוֹ לִבּוֹ
לַעֲשׂוֹת כֵּן׃ ו וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע
הַזֶּה וְהָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה׃ ז וְהַמֶּלֶךְ קָם
בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל־גִּנַּת הַבִּיתָן וְהָמָן עָמַד לְבַקֵּשׁ
עַל־נַפְשׁוֹ מֵאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה כִּי־כָלְתָה אֵלָיו הָרָעָה

גנזי נסתרות

ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך, הנה מה שאמרה לו כי יהיה בזה נזק גדול להמלך, אינו מובן אחרי שכבר הקדים א"ע המן לפני המלך באמרו „ולמלך אין שוה להניחם" כבר נסתר בזה דבריה לפני המלך, ושמעתי בזה דבר הגון בשם הרב הגאון ר' מרדכי גימפיל מראזינאי זצ"ל לפרש עפי"מ שארז"ל כל המיצר לישראל נעשה ראש, כמש"כ היו צריה לראש, והסבירה זאת להמלך כי כן הדבר מקובל אצלם, וזהו שאמרה לו, אם לוא נמכרנו לאיש שפל המצב ומלא לעבדים ולשפחות, פירושו כמו אל עבדים ושפחות נמכרנו החרשתי כי היה די לפניהם להתעלות במעלות ראש, להשיג איזה מעלה ומשרה קטנה, אך כאשר נמכרנו כהיום אל המן אשר גם עתה הוא ראש כל השרים, ועי"ז יצטרך להתעלות במעלה היותר רמה ונכבדה, אשר אין למעלה הימנה, כי אם המלוכה בעצמה, ע"כ אמרה לו בדברי רצויה וענות כבוד, כי אין, הצר, זה המן —שוה לפני— אפילו בנזק המלך — כדבר קל הערך — ומכש"כ שהנני חושש שאך לו המלוכה, ע"כ:

ובפשוטו יל"פ עפ"י דרז"ל (מגילה טז.) אמרה לו צר זה אינו שוה בנזקי המלך איקני בה בושתי וקטלה, השתא איקני בדידי ובעי למקטלי — שעיקר דבריה היה על עצמה, כי לוא היה המכירה לעבדים ולשפחות, אזי היית מוצא תחבולה להצילני — אך כי כתב ד״ד אשר נחתם בטבעת המלך אין להשיב, היית חושב אותי כאחת משפחותיך [וכמו ד״ד שמצינו (במלכים א' א') בדברי בת שבע לדהמע"ה, אתה נשבעת בד' א', לאמתך וגו', (וביבמות קיג) אילו רצה שפחה לשמשו מי לא זבנינן ליה כש"כ הכא דאיכא תרתי עיי"ש] אבל כאשר נמכרנו להשמיד להרוג ולאבד, אין לך מעתה שום תחבולה להצילנו — ע"כ הנני רואה כי אין הצר שוה ומקפיד בנזק המלך, וק"ל:

ולדעתי יש לפרש בזה, כי הראתה לו שרוצה כעת בתחבולותיו להרוג אותה כמו שהרג את ושתי, אך לושתי היה צורר בגלוי, ואלי הוא אויב פנימי בהסתר,

וכמו

מֵאֵת הַמֶּלֶךְ׃ ח וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבִּיתָן אֶל־בֵּית ׀ מִשְׁתֵּה הַיַּיִן
וְהָמָן נֹפֵל עַל־הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם
לִכְבּוֹשׁ אֶת־הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן
חָפוּ׃ ט וַיֹּאמֶר חַרְבוֹנָה אֶחָד מִן־הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה־
הָעֵץ אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמָן לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר דִּבֶּר־טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ עֹמֵד
בְּבֵית הָמָן גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תְּלֻהוּ עָלָיו׃
י וַיִּתְלוּ אֶת־הָמָן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ
שָׁכָכָה׃ ס ח א בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הָמָן צֹרֵר הַיְּהוּדִיים* וּמָרְדֳּכַי בָּא לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ כִּי־הִגִּידָה אֶסְתֵּר מַה הוּא־לָהּ׃ ב וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ
אֲשֶׁר הֶעֱבִיר מֵהָמָן וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת־מָרְדֳּכַי
עַל־בֵּית הָמָן׃ ס ג וַתּוֹסֶף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וַתִּפֹּל לִפְנֵי רַגְלָיו וַתֵּבְךְּ וַתִּתְחַנֶּן־לוֹ לְהַעֲבִיר אֶת־רָעַת הָמָן
הָאֲגָגִי וְאֵת מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים׃ ד וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ
לְאֶסְתֵּר אֵת שַׁרְבִט הַזָּהָב וַתָּקָם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃
ה וַתֹּאמֶר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם־מָצָאתִי חֵן לְפָנָיו וְכָשֵׁר
הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו יִכָּתֵב לְהָשִׁיב אֶת־
הַסְּפָרִים מַחֲשֶׁבֶת הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבֵּד
אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ׃ ו כִּי אֵיכָכָה אוּכַל
וְרָאִיתִי בָּרָעָה אֲשֶׁר־יִמְצָא אֶת־עַמִּי וְאֵיכָכָה אוּכַל וְרָאִיתִי
בְּאָבְדַן מוֹלַדְתִּי׃ ס ז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ לְאֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וּלְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הִנֵּה בֵית־הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ

* יתיר יוד

גנזי נסתרות

וכמו שאמרה אח"כ איש צר — בגלוי — ואויב — בהסתר — הוא המן הרע הזה, כי אילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי, כי אז היה ביכולת המלך להוציא אותי מכלל הגזירה, ולכנות אותי בשם שפחה למלך ומשרתתו, משא"כ בגזירת השמד והריגה לא יועיל אח"כ שום הצלה,

וגמלא גזירה זו היא נוגעת גם למלך, אם אך מצאתי חן בעיניך — וכשמוע זאת עמד משתומם, ואמר מי הוא זה וגו' אשר מלאו לבו כעת במצפוני לבבו „לעשות כן" אח"כ בגלוי, ותשב לו אמריה איש — צר בגלוי, ואויב בהסתר — הלא זהו — המן הרע הזה: —

והעיר

תָּלוּ עַל־הָעֵץ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ בַּיְּהוּדִיים׃ ח וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל־
הַיְּהוּדִים כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחִתְמוּ בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ
כִּי־כְתָב אֲשֶׁר־נִכְתָּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ וְנַחְתּוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין
לְהָשִׁיב׃ ט וַיִּקָּרְאוּ סֹפְרֵי־הַמֶּלֶךְ בָּעֵת־הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי
הוּא־חֹדֶשׁ סִיוָן בִּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה
מָרְדֳּכַי אֶל־הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת
אֲשֶׁר ׀ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה
וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וָעָם כִּלְשֹׁנוֹ וְאֶל־הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם׃
י וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרֹשׁ וַיַּחְתֹּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח
סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּסּוּסִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים בְּנֵי
הָרַמָּכִים׃ יא אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיְּהוּדִים ׀ אֲשֶׁר ׀ בְּכָל־עִיר וָעִיר
לְהִקָּהֵל וְלַעֲמֹד עַל־נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד וְלַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־חֵיל
עַם וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם טַף וְנָשִׁים וּשְׁלָלָם לָבוֹז׃ יב בְּיוֹם אֶחָד
בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־
עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר׃ יג פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה
וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים וְלִהְיוֹת הַיְּהוּדִיים* עֲתוּדִים* לַיּוֹם הַזֶּה
לְהִנָּקֵם מֵאֹיְבֵיהֶם׃ יד הָרָצִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים
יָצְאוּ מְבֹהָלִים וּדְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן
הַבִּירָה׃ ס טו וּמָרְדֳּכַי יָצָא ׀ מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת
תְּכֵלֶת וָחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר
שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה׃ טז לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשֹׂן

* יתיר יוד * עתידים ק'

גנזי נסתרות

והעיר שושן צהלה ושמחה, ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, המפרשים האריכו לתת טעם לשבח על קביעת זכרון הנס של פורים למשתה ושמחה, אשר בנס חנוכה לא כן עשו, רק בהדלקת נרות ואמירת הלל, ועל הנסים בתפלה ובברהמ"ז — ומדוע נשתנה נס זה מזה, והנ"ל בזה כי הנה האיש אשר נפל במחלה ר"ל מאיזה סיבת דבר מאכל אשר לא יאכל, או מליכים ופתים—או שהושם בבית הסוהר מאיזה עלילה,—הנה כאשר יתרפא האיש מחליו—או יושע הנתפס ממסגרתו, ישים זכרון לנגדו תמיד, סיבת המקרה, ואופני הצלתו מהם, ומה מאוד נכון לעשות איזה מעשה לזכרון מעין המאורע, בכדי שידע להזהר עוד, מנפול שנית ברשת משחת הלזו, וגם זכרון הרפואה ואופן ההצלה, ואם עוד

וִיקָר׃ יז וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל־עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי־נָפַל פַּחַד־הַיְּהוּדִים

גנזי נסתרות

יוכל בסימן אחד לעשות זכר למה שעבר עליו שיזכור על ידו סיבת המחלה וגם הצלת רפואתה, בודאי הוא טוב למאוד — כן הוא הדבר הזה, הנה בנס חנוכה לא היה שמה שום סיבה מצד ישראל לגרום להם הרעה הזאת שהיה להם אז, רק היה מצד רשעת היונים אשר זדו עליהם, ורצו להעבירם על דת, ע"כ לאחר הישועה שעשה ד' להם, עשו להם זכר מעין המאורע על חסדו ית' עליהם בנרות ובהלל והודאה לשמו ית' — לא כן הוא הנס של פורים, כי סיבת הגזירה היה מצד ישראל על שאכלו ונהנו מסעודתו של אותו הרשע, וזה גרם להם להמכר להמן וכו' ע"כ הוצרכו לעשות להם זכרון תמיד לדעת אשר ממאכלים לא טהורים, יוכלו בנ"י להגיע עד קצה השפלות הזה, וידיעת ההפכים אחת היא שזכות מצות אכילת שבת וקוראי עונג בדברי תורה, זכו ישראל להברא להם רפואה קודם למכה שנהרגה ושתי ובאתה עי"ז אסתר על מקומה וכמו שארז"ל ע"פ ביום השביעי כטוב לב המלך ביין כו' אמר רבא יום השביעי שבת היה. שישראל אוכלין ושותין מתחילין בד"ת ובדברי תשבחות [וכמשארז"ל במד"ר איכה ע"פ ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר, היינו כי להת"ה מיושבי שער דברי התורה היא שיחתם, ואפילו עמי הארצות השותים שכר ידברו בתשבחות וזמר] אבל או"ה וכו' ע"ש, הרי כי אכילה של מצוה וקדושה, היה להם לזכות לעורר עליהם מדת חסדו ית', להכין רפואה קודם למכה — ע"כ עשו זכר לנס, היינו ע"ד אשר קלקלו במאכלי איסור, לעומת זה נתקנו ע"י שגזר עליהם מרדכי ואסתר צום ג' ימים, ועשו ג"כ זכר עי"ז במשתה ושמחה, להורות כי ע"י אכילה נתקלו, וע"י אכילת מצוה וקדושה, בו נתקנו — וכי יראה וישכיל מזה האדם, כי אין הערוד ממית אלא החטא ממית וק"ל — ונראה מהכתוב כי בהצלת ישראל מגורל קשה כהמן, לקחו חבל בשמחת ישראל, גם כל האומות אשר היו נמצאים בשושן הבירה, אשר ע"ז יורה לשון והעיר שושן צהלה ושמחה, ובמלת והעיר יכלול כל הנמצא בה אף אשר לא מזרע היהודים המה, — והנה שמחות האדם יתכן על שתי אופנים, א) אשר ישמח ממציאת הון רב, או מאשר יולד לו בן נחמד ילד שעשועים לימי זקנתו, וכן יש עוד שמחה, ב) למי אשר היה מורדף משונאו בלי חשך, ומצריו המעיקים לו בלי הרף, ואח"כ עזרו ד' להיות ניצל מהם, ולא עוד כי עזרו ד' לראות ג"כ נקמה בשונאיו ומתנגדיו, וכמש"כ ישמח צדיק כי חזה נקם וגו' — וההבדל בין שתי השמחות האלו, כי בהשמחה אשר על אופן הא', לא ישמחו בו אחרים, רק הוא עצמו או אוהביו והקרובים אליו ממשפחתו, אבל ימצאו ג"כ אנשים אשר יאמרו אם כי ראובן נתעשר מה לנו בשמחתו, אבל באופן הב') יוכל היות כי גם אויביו בנפש, ישמחו בזה מאשר לא יכלו מקודם לסבול לעקתו וחרפתו של האומלל הזה הנרדף מאנשי רשע, ואנשי דמים ומרמה, ובפרט אם הרודף הזה היה ג"כ רע לבריות ברשעתו, כי הלא עתה ישמחו לקול מפלתו, וכמשארז"ל (שבת קמט ע"ב) על פסוק נחה שקטה כל הארץ פצחו רנה (ישעי' י"ד) על מיתתו של נ"נ הרשע, [ובזה יתפרשו הכתובים (בתהלים) אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה וגו'

היינו

עֲלֵיהֶם׃ ט א וּבִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר בִּשְׁלוֹשָׁה
עָשָׂר יוֹם בּוֹ אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לְהֵעָשׂוֹת בַּיּוֹם
אֲשֶׁר שִׂבְּרוּ אֹיְבֵי הַיְּהוּדִים לִשְׁלוֹט בָּהֶם וְנַהֲפוֹךְ הוּא אֲשֶׁר
יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים הֵמָּה בְּשֹׂנְאֵיהֶם׃ ב נִקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים
בְּעָרֵיהֶם בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לִשְׁלֹחַ יָד בִּמְבַקְשֵׁי
רָעָתָם וְאִישׁ לֹא־עָמַד לִפְנֵיהֶם כִּי־נָפַל פַּחְדָּם עַל־כָּל־

גנזי נסתרות

היינו שמחים שלכאורה מהו החידוש שיאמרו כי אם לא היתה הגדולה להם היו ג"כ שמחים? וכן כפל הלשון שחוק ורינה מהו? והנל"פ כי ידבר על מלחמת גוג ומגוג שיבוא ללחום בישראל אז, אשר יהיה זאת לפלא ולתמהון גדול, אחרי ראותו אז את גודל הצלחתן של ישראל, אשר לשמע אזן ירגזון, וחיל ורעדה יאחזון, ועכ"ז גוג ומגוג יערב לבו כלב עמלק זקנו ללחום מלחמת תנופה בישראל ולהתייצב על ד' ועל משיחו וכמאחז"ל (ברכות יוד) למה נסמכה מלחמת גוג ומגוג לפרשת אבשלום שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו כו' ולכאורה צריך ביאור הלא הוא מעשים בכל יום, אלא הכוונה הוא, בעת שיראה את גודל כחו ופחדו של רבו כו' עיי"ש, וגם בנ"י ישתוממו ע"ז, וכאשר יראו את הנולד מזה, כי ירעם ד' בשבט ברזל, וינפצם ככלי יוצר אז ישמחו וירננו אח"כ במפלתו, וכמש"כ ובאבוד רשעים רנה (ושה"כ ראשית גוים — בא — עמלק — ללחום בישראל, וגם יהיה אחריתו של גוים ללחום בישראל, אמנם אז יהיה עדי אובד) ע"כ אמר בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים, לראות גודל הפלא מישועתו ית', ומביאת גוג ומגוג להלחם אז על ד' ועל משיחו. ואמנם יושב בשמים ישחק וילעג למו להניח להם להתחיל פעולתם, בכדי להמשיך אותם ברשתם לבאר שחת, וכמו שהיה ברדיפת מצרים אחרי בנ"י אצל הים סוף, ואח"כ ידבר אלימו באפו, ובחרונו יבהלמו, — וזהו אז ימלא שחוק פינו, משטותו של גוג ומהמונו, — ואח"כ ימלא — לשוננו רנה, ממפלתו. ואמנם שאר האומות (וידוע מאמז"ל שאפילו על פתחה של גיהנום אינם חוזרים) אפילו בהודע להם שמחת ישראל בהצלתם ממנו, הנה גם אז יאמרו בגוים מה לנו לשמוח בשמחתם, אחרי כי אין לנו חלק בהם (ויתכן שהוא עפ"י דעת האומר כי אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד) והגדיל ד' — אך — לעשות עם אלה — אמנם אם לא הגדיל ד' לעשות גם עמנו — אזי היינו שמחים].

וכן היה בנס הזה כי אף שבכל עת ימצאו שונאי נפש, ואויבים לאומה הישראלי, ובוודאי היו אז בשושן רבים מצוררי ואויבי היהודים משארי האומות, עכ"ז בשמעם את הדבר הזה להיות אומה שלימה נמכרת להרוג ולאבד, הנה גם המה העלו חמתם על מעשי רצח ואכזריות גדולה ונוראה כזו, ובפרט להמן אשר היתה קנאתם עליו מאז, וכמאחז"ל, קנאתו במלך, קנאתו בשרים, והיה מתחילה עבד למרדכי, איך יעלה על לבו לעשות דבר כזה? ומה לנו עוד, אחרי כי גם אחשורוש אשר עליו המליצו רז"ל המשל של בעל התל והחריץ, עכ"ז אחרי סר שכרותו ממנו, השתומם גם הוא לדבר המאוים ונורא כזה, וכאומרו מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעשות כן, לכן בראותם אח"כ מפלת המן, וגדולת מרדכי נהפכו בטבעם לקחת ג"כ חלק בשמחת היהודים,—וזהו כוונת הכ' והעיר שושן [הכולל בזה כל שארי האומות שהיו נמצאים אז בשושן כנ"ל] צהלה ושמחה — מאת אשר ליהודים היתה אורה ושמחה וגו', ודוק: —

א"י שכוונת הכ' להבדיל בין שמחתם של האומות—לשמחת בנ"י, וכמו שאמרו

הָעַמִּים: ג וְכָל־שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת וְהָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְעֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ מְנַשְּׂאִים אֶת־הַיְּהוּדִים כִּי־נָפַל פַּחַד־
מָרְדֳּכַי עֲלֵיהֶם: ד כִּי־גָדוֹל מָרְדֳּכַי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוֹ
הוֹלֵךְ בְּכָל־הַמְּדִינוֹת כִּי־הָאִישׁ מָרְדֳּכַי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל: ה וַיַּכּוּ
הַיְּהוּדִים בְּכָל־אֹיְבֵיהֶם מַכַּת־חֶרֶב וְהֶרֶג וְאַבְדָן וַיַּעֲשׂוּ בְשֹׂנְאֵיהֶם
כִּרְצוֹנָם: ו וּבְשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת

אִישׁ: ז וְאֵת
פַּרְשַׁנְדָּתָא וְאֵת
דַּלְפוֹן וְאֵת
אַסְפָּתָא: ח וְאֵת
פּוֹרָתָא וְאֵת
אֲדַלְיָא וְאֵת
אֲרִידָתָא: ט וְאֵת
פַּרְמַשְׁתָּא וְאֵת
אֲרִיסַי וְאֵת
אֲרִידַי וְאֵת
וַיְזָתָא: י עֲשֶׂרֶת

בְּנֵי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־

* תיו זעירא * שין זעירא * ויו אריך * זיין זעירא

גנזי נסתרות

שאמרו בגמ' מגילה ע"פ ביום השביעי כטוב לב המלך ביין כו' [ככ"ל] וכמו שאנו אומרים בתפלת שחרית של שבת, ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג, כלומר כי העונג של בנ"י ביום השבת, אינו מחמת תאות עצמם בלבד, רק יקיימו לזה ג"כ מצות שמירת שבת מעשית מלאכה, וקוראי עונג, הנה מזה יש הוכחה כי העונג הוא לשמו ית', ועוד ראיה לזה כי, עם מקדשי שביעי, אם שכולם ישבעו — כדי שביעה — ועכ"ז לא יסתפקו בזה בלבד — ויתענגו אח"כ מטובך, פי' יבואו אח"כ ללמוד תורתך [הנקראת טוב] וכמו שהובא בטור (או"ח סי' ר) הטעם על מה שא"א בתפלת מנחה של שבת קודם קריאת התורה הפסוק ואני תפלתי לך ד' עת רצון וגו' עיי"ש — וזהו מאה"כ, — והעיר שושן — כלומר שארי האומות הי' צהלה ושמחה כדרכם במשחקים ולשתות יין, אבל ליהודים היתה באופן אחר להיות שמחה של מצוה, וכמאמז"ל אורה זו תורה, ואח"כ, ושמחה וגו' ככ"ל: —

ובבזה לא שלחו את ידם, בגמ' (מגילה ז.) ר' יוסי בן דורמסקית אומר אסתר ברוה"ק נאמרה שנא' ובבזה לא שלחו את ידם [ופרש"י האיך

ידעו

יָדָם׃ יא בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפַּר הַהֲרוּגִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ׃ יב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ
הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן בִּשְׁאָר
מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ מֶה עָשׂוּ וּמַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ
עוֹד וְתֵעָשׂ׃ יג וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֵן גַּם־מָחָר
לַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוּשָׁן לַעֲשׂוֹת כְּדָת הַיּוֹם וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן
יִתְלוּ עַל־הָעֵץ׃ יד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵעָשׂוֹת כֵּן וַתִּנָּתֵן דָּת בְּשׁוּשָׁן
וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי־הָמָן תָּלוּ׃ טו וַיִּקָּהֲלוּ הַיְּהוּדִיִּים° אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן
גַּם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וַיַּהַרְגוּ בְשׁוּשָׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אִישׁ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃ טז וּשְׁאָר הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר
בִּמְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהֲלוּ ׀ וְעָמֹד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאֹיְבֵיהֶם וְהָרוֹג
בְּשֹׂנְאֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אָלֶף וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃
יז בְּיוֹם־שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְעָשֹׂה
אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ יח וְהַיְּהוּדִיִּים° אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן נִקְהֲלוּ

• יתיר יוד • יתיר יוד

גנזי נסתרות

ידעו מה עשו הרחוקים] ופריך, דלמא פריסתקי שדור (ופרש"י שלוחים שלחו למרדכי ואסתר שלא נגעו בבזה שלא ירע למלך] וכתב הרש"א בחי' אגדות וז"ל, דלמא פריסתקי שדור כו', יש לדקדק מעיקרא דדייק ליה מהא דובבזה לא שלחו את ידם, האיך ידעו מה עשו הרחוקים אם לא ברוה"ק, טפי הוה ליה לדייק כן מרישא דקרא דכתיב ושאר היהודים וגו' והרוג בשונאיהם חמשה ושבעים אלף וגו' האיך ידעו מספר ההרוגים של הרחוקים אי לאו ברוה"ק, וי"ל כו' עיי"ש. ושמעתי בילדותי מפי זקן מופלג אחד כי נשאל הרש"א ז"ל בלכתו מבהמד"ר מדוע הליג דברי קושיתו על פרכת הגמרא, ולהקשות על ראית הגמ' מקודם, הו"ל להקשות תיכף על דברי ר"י בן דורמסקית עצמו מדוע לא הביא ראיתו מן מספר ההרוגים, והשיב המהרש"א ז"ל דעל דברי ר' יוסי בן דורמסקית עצמו לא היה יכול להקשות שיש להשיב דאולי למד זאת מהכתוב של ובבזה לא שלחו את ידם דשושן עצמו הכ' מקודם, אשר מספר של שלש מאות ההרוגים ידעו במקומם, אבל הא דלא שלחו את ידם בבזה לא היו יכולים אף בשושן עצמו לידע, אולי היו איזה מהם ששלחו בסתר את ידם בבזה, אבל אח"כ מפירכת הגמ' נראה דעיקר דיוקו של ר"י ב"ד, הוא מהכתוב השני מהא דובבזה לא שלחו את ידם הכתוב אצל ושאר היהודים אשר במדינות המלך וגו', כלומר מאין ידעו מה עשו הרחוקים כמש"כ ברש"י ז"ל [אבל במה שלא שלחו בשושן את ידם בבזה, היו יכולים לידע גם בלא רוה"ק, ואף אולי איזה יחידים לקחו בסתר, מזה לא דבר הכתוב] א"כ הקושיא שלי מכוון מעתה, למה לא הביא ר"י ב"ד דברי ראיתו מרישא דהך קרא ממספר ההרוגים וק"ל: —

על

בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר
בּוֹ וְעָשֹׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ יט עַל־כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָוזִים
הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֵת־יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ
אֲדָר שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ׃

* יתיר ו'

גנזי נסתרות

על כן היהודים הפרזים וגו' שמחה ומשתה ויו"ט ומשלח [חסר ואו] מנות איש לרעהו וגו' כימים אשר נחו וגו' לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח [מלא ואו] מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים — ואיתא בגמ' (מגילה ז:) תני רבי יוסף, ומשלוח מנות איש לרעהו, שתי מנות לאיש אחד, ומתנות לאביונים, שתי מתנות לשני בני אדם, רי"ה נשיאה שדר ליה לר' אושעיא אטמא דעגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים עכ"ל הגמרא — והנה הב"ח והגר"א ז"ל מחקו הך ומתנות לאביונים הנאמר בדברי ר' אושעיא, דמאי שייכא הכא, וכנראה ג"כ מדברי רש"י ז"ל דלא גרס לה — ולעומת זה יקשה לנו מאי קמ"ל ר' אושעיא בהא דקיים בו מצות ומשלוח מנות איש לרעהו? — והנראה לי לפרש בזה, ולקיים גירסת הגמ' כמו שהוא, בהקדם ביאור המסורת, דהנה ראיתי בחומש הנדפס באמשטרדם ד' פרופס, בשנת תקכ"ד, עם המסורה בלדו, וכן בחומש הנדפס בלעמבערג כזה בשנת תרכ"ד עפ"י המסורה, ומשלח הראשון חסר והב' מלא, וכן ראיתי מגילות כתובין עפ"י המסורה הנ"ל — אמנם בחומשין אחרים הנדפסים כהיום, ובהרבה מגילות הנכתבין על פיהם, הנה הראשון מלא, והשני חסר, ומוכרחין אנו לומר דהמסורות חלוקין המה בזה — ונראה לי לפרש הכתובים בטעמן לפי כאו"א משתי המסורות הנ"ל בזה—דלפי המסורה הא' — יל"פ עפ"י דרז"ל (ביצה יד:) משנה, בש"א אין משלחין ביו"ט אלא מנות [פרש"י דבר המוכן ואינו עשוי להניחו למחר כגון חתיכות בשר חתוכות לפני האורחים וכן דגים] והכונה בזה שיהיו מבושלין, ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין ייכות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה ור"ש מתיר בתבואה, ותניא ר"ש מתיר בתבואה, כגון חטין לעשות מהן לודיות, שעורין ליתן לפני בהמתו, עדשים לעשות מהן רסיסין ע"כ. [אבל לא שארי מינין עיין בדרישה או"ח סי' תקי"ו]— ופשוט דמעות אסור לכל הדיעות לשלוח משום דאסור בטלטול דהוי מוקצה מחמת גופו — והנה כפי הנראה, מצות מתנות לאביונים בפורים, היא בתור צדקה לעניים, כמשארז"ל (ב"מ עח:) מגבת פורים לפורים כו'. ועיקרה במעות דזה חביב עליו ביותר *) ועכ"ז יכולין ליתן גם במיני מאכל (רמב"ם פ"ב מה' מגילה

*) ועיין (מגילה ד:) ותרצה דלרב יוסף כן הוא במעות דוקא לפי"מ שאמר בטעמא דאין קורין את המגילה בשבת—משום דעיניהן של עניים נשואות למקרא מגילה עיי"ש—ופרש"י, וז"ל לקבל מתנות האביונים ואי אפשר בשבת, ובחי' הריטב"א מפורש יותר, וז"ל פי' לחלק להם מעות פורים ובשבת אי אפשר עכ"ל—ואין להקשות ע"ז מדברי ר' יוסף עצמו דאמר (שם ה:) שמחה, מלמד שאסורים בהספד, ומשתה, מלמד שאסור בתענית, ויו"ט מלמד שאסור בעשית מלאכה, וא"כ יקשה האיך יהיו נוכין בו ביום לקיים מצות מתנות לאביונים הא אסור ביו"ט [וליכא למימר דלא החמירו כ"כ בחומר יו"ט לענין מצות הנוהגות בו ביום כמו מתנות לאביונים—דהא איתא בירושלמי

כ וַיִּכְתֹּב מָרְדֳּכַי אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־
הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַקְּרוֹבִים
וְהָרְחוֹקִים׃ כא לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר
לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם־חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃

גנזי נסתרות

מגילה, ובשו"ע או"ח סי' תרצ"ד) — אבל מצות שילוח מנות עיקר מצותה במיני מאכל (רמב"ם שם) ולא במעות כמש"כ בשו"ת תה"ד סי' קי"א, שהוא משום חיבת ריעות [זולתי הרב בעל הלק"ט בח"ב סי' קס"ג מתיר באם יכול לקנות בהן צרכי סעודה מיד] — והנה ארז"ל (במגילה ה:) לאידך תירוצא עליה דרבי נטע נטיעה בפורים, משום דיו"ט לא קבלו עלייהו, דמעיקרא כתיב משתה ושמחה ויו"ט, ולבסוף כתיב ימי משתה ושמחה, ואילו יו"ט לא כתיב עיי"ש — ומעתה יובנו הכתובים עפ"י המסורה הא' [דהראשון חסר, והב' מלא] דמתחילה כשרצו לקבוע אותם גם ליו"ט, כתיב ומשלח מנות חסר, דביו"ט לא יוכלו לשלוח כרצונם [כפי הקדמתנו מגמ' דביצה הנ"ל]. וע"כ נכתב משלח חסר, ומטעם זה לא רצו לנהוג מצות מתנות לאביונים, לפי שעיקרה הוא מעות, ולא יכלו לנהוג זאת לפי שהוא יו"ט — אבל לבסוף כשלא רצו לקבל עליהם את ימי הפורים ליו"ט, הלא מעתה יוכלו לקיים מצות שילוח מנות מכל מה שירצו, ע"כ כתיב ומשלוח מנות מלא — ר"ל כל מה שירצו, וגם הוסיפו עי"ז מצות מתנות לאביונים, כמש"כ התרגום וּמָגְהָא דִצְדַקְתָּא מַתְּנָן דַחֲשִׁיכֵי — כ"ז הוא לפי המסורה הא':

אבל לפי המסורה הב' דהראשון מלא, והשני חסר. יל"פ הכתובים עפ"י הסבר מדרז"ל (חגיגה ח:) גבי מצות עולה ראיה ושלמי חגיגה ברגל — וז"ל התנא, מי שיש לו אוכלין מרובים ונכסים מועטין, מביא שלמים מרובים, ועולות מועטות, נכסים מרובין ואוכלים מועטין מביא עולות מרובין ושלמים מועטין כו' עיי"ש — כמו כן הוא הדין הכא, גבי מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים — הנה כ' הרמב"ם (בפ"ב מה' מגילה ה' ט"ו) גבי מצות שילוח מנות, וכל המרבה לשלוח לרעים משובח, ושם (בה' י"ז) גבי חיוב מצות מתנות לאביונים כתב וז"ל, מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים, מלהרבות סעודתו, ומשלוח מנות לרעיו, שאין שום שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים כו' עיי"ש, וכמובן

כי

(מגילה פ"ב ה"ב) על הא דאיתא במשנה, היה כותבה וכו' הדא אמרה שמותר בעשית מלאכה, ולא דחי לה לומר דלצורך מצות היום שאני! עיי"ש, משמע דיו"ט ממש קבלו עלייהו בכל חומר יו"ט] ובע"כ צ"ל כתירוצא דרבה בריה דרבא, דאמר דיו"ט לא קבילו עלייהו, והא דאמר ויו"ט מלמד שאסור בעשית מלאכה, הוא רק לפי מה שעשו בעצמם בשנה הראשונה, וכן הוא בירושלמי (פ"א ה"א) דבכל מקום דכתיב ויו"ט [כמו בקאפיטל ח, פ' י"ז ובקאפיטל ט, פ' י"ט] לא כתיב וקבל [עיי"ש בפי' הפ"מ] וע"כ לא נהגו אז במתנות לאביונים, וגם המשלח מנות כתיב חסר כמו שאבאר לקמן, ומעתה י"ל דמשום הכי נאיד רבה מטעמא דר' יוסף — משום דהוא סובר דהיכי דא"א במעות יכולין לצאת גם במיני מאכל, וע"כ לא היתה נדחת קריאת המגילה בשבת מטעם עיכוב מצות מתנות לאביונים, ומאחר דקיי"ל דבכ"מ הלכה כרבה לגבי ר"י בר מהני תלת שדה ענין ומחצה, וכן כ' הרמב"ם בפ"א מה' מגילה ה' ט"ו טעמא דרבה, ע"כ פסק ג"כ בפ"ב ה' ט"ז גבי מתנות לאביונים לקיימה, או במעות, או מיני תבשיל, או מיני אוכלין, אך נתן דין קדימה למעות, ודו"ק בכ"ז:

כב כַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר
נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי
מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיֹנִים׃
כג וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר־הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב
מָרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם׃ כד כִּי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר כָּל־הַיְּהוּדִים
חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים לְאַבְּדָם וְהִפִּל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לְהֻמָּם
וּלְאַבְּדָם׃ כה וּבְבֹאָהּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם־הַסֵּפֶר יָשׁוּב

גנזי נסתרות

כי דברי הרמב"ם ז"ל לא סתרי אהדדי, והכל לפי ערך הנכסים, ולפי רוב העניים [כלשון התנא במס' פאה מ"ב, ואעפ"י שאמרו (פי' אין פוחתין לפאה מששים) עכ"ז, הכל לפי גודל השדה, ולפי רוב העניים, ולפי רוב הענוה, (פי' רוב ענותו, וחסידותו) ירבה לעניים]— לזה מתחילה כאשר לא הטילו עליהם חומר מצות מתנות לאביונים [ואולי ג"כ מצד חיוב מצות יו"ט. כנ"ל] ע"כ נכתב ומשלוח מנות, מלא ואו, לרמוז ע"ז, שכל מי שמרבה ה"ז משובח, - אבל אח"כ כשקבלו עליהם תמור קביעת יו"ט חומר מצות מתנות לאביונים, נכתב ומשלח מנות חסר, לרמז הדין השני של הרמב"ם שטוב יותר למעט במשלוח מנות, בכדי להרבות יותר במתנות לאביונים, [ובודאי בזה וזה מרובין צריך להרבות בשניהם, כלשון המשנה בחגיגה שם], וד"ל:

ואחרי ביאור הדברים הנ"ל, נבוא אל ביאור דברי הגמ' במגילה,

דהנה לפי"מ דהובא בירושלמי מגילה כל סיפור המעשה שעבר בין ר"י נשיאה ובין ר' אושעיא,—הנה מתחילה שלח רי"ה נשיאה לר"א, חד עטם הוא חתיכה אחת של בשר, ולוג יין שהוא דבר מועט [כפי' הפ"מ] אז שלח לו ר' אושעיא דברי תרעומות, דקיימת בנו רק, ומתנות לאביונים, ר"ל שנחשב לו זאת לבזיון, והדר שלח ליה פעם שני חד עיגל וגרב דחמר אז שלח ליה לאמר קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו ע"כ, כנראה דבגמ' דילן לא הוזכר רק המעשה השניה במה שנתקבל לפני ר' אושעיא לרצון—והשיב לו קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים—ונ"ל דזה תלוי עפ"י חילוקי המסורות,—דגמ' דידן ס"ל כפי המסורה הא' דהראשון חסר והב' מלא, וע"כ כאשר רצה ר"א להפיס דעתו של ר"י נשיאה ולהודיעו כי הפיק רצון עתה ממנו במה ששלח לו עתה מנות כידו הטובה והמלאה, ע"כ רמז לו שקיים בו עתה, ומשלח מנות, מלא וגדוש, ככתוב לבסוף אלא ומתנות לאביונים — וע"כ הודיעו בזה"ל, ומשלוח מנות איש לרעהו, ומתנות לאביונים, לסימן שהוא השני — אבל לפי דעת הירושלמי המסורה הוא כאופן הב', דהשני חסר, והראשון מלא, ע"כ לא הזכיר לו רק ומשלוח מנות איש לרעהו שבזה סיים הכתוב הראשון ולא יותר, לרמוז לו בזה שהוא הכתוב הראשון הנכתב מלא, בלא, ומתנות לאביונים לבסוף, וזהו פרפרת נאה בדברי רז"ל — ואם דברינו נכונים תבנא לדינא אחרי שמוסר בידנו הכלל שבכ"מ שהבבלי הוא מתנגד אל דעת הירושלמי שהנכון לפסוק כהבבלי, וע"כ צריכין אנו לתפוס את אופן המסורה הא') ולכתוב הראשון חסר והשני מלא. ושכתב ודו"ק:

קימו

מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר־חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ
וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ׃ כו עַל־כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פוּרִים עַל־שֵׁם
הַפּוּר עַל־כֵּן עַל־כָּל־דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמָה־רָאוּ עַל־כָּכָה וּמָה
הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם׃ כז קִיְּמוּ וְקִבְּל* הַיְּהוּדִים ׀ עֲלֵיהֶם ׀ וְעַל־זַרְעָם וְעַל

* וקבלו ק׳

גנזי נסתרות

קימו וקבלו היהודים וגו׳, ודרז״ל קימו עכשיו מה שקבלו כבר (שבת פח.) ועוד דרשו קימו למעלה מה שקבלו למטה (מגילה ז.) ונראה שהוציאו זאת מלשון הכתוב דהול״ל קבלו וקימו, דבתחילה מקבלים הדבר הזה עליהם, ואח״כ מקיימים אותם, אם לא, כי נרמז בזה כוונת דרז״ל הנזכרים למעלה — ואמנם עכ״ז לפי דרז״ל במגילה היה צריך לכתוב בהיפך קבלו — למטה — וקימו למעלה — וי״ל עפ״י מאמז״ל במד״ר שמות (פ׳ למ״ד) שאין מדותיו של הקב״ה כמדת בו״ד, בו״ד מורה לאחרים לעשות, והוא אינו עושה כלום, והקב״ה אינו עושה כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור, וכפ׳ בחוקתי, איתא בזה״ל אבל הקב״ה אינו כן, אלא גוזר גזירה הוא מקיימה תחלה, הה״ד והדרת פני זקן וגו׳ אני ד׳, אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תחלה עיי״ש, ועפי״ז יש לומר דגם במצות דרבנן אשר המה נכנסים בגדר הלאו דלא תסור ג״כ הקב״ה מקיימם תחלה, וע״כ כיון שהוסכם אצלם לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם תיכף קיימו למעלה [באיזה ענין הדומה לזה] עד שלא קבלו עדנה למטה, ודו״ק: **ובגמ׳** שם (מגילה ז) אמר שמואל אי הואי התם ה״א מלתא דעדיפא מכולהו, קימו וקבלו, קימו למעלה מה שקבלו למטה, אמר רבא לכולהו אית להו פרכא לבר מדשמואל דלית ליה פרכא, והקשו בתוס׳ שם דהא איכא פרכא גם לשמואל, דהא רבא גופיה אמר (בשבת פח.) על הא דאמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא, אעפ״כ הדור קבלוה בימי אחשורוש שנא׳ קימו וקבלו קיימו עכשיו מה שקבלו כבר עיי״ש — והנ״ל לתרץ, עם מה שהביאו כת הקודמין לבטל טענת המודעה הזאת במה דאיתא פ׳ מקום שנהגו (נג:) הנהו בני בישן נהוג דלא הוי אזלי מצור לצידן במעלי שבתא, אתו בנייהו קמיה דריו״ח אמרו ליה אבהתין אפשר להו אנן לא אפשר לן, אמר להו כבר קבלו אבותיכם עליכם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך עיי״ש, ונלמד מזה שכ״ד מצוה שמקבלים האבות עליהם חייבים הבנים אחריהם לקיים כל דבר, וידוע שהאבות והשבטים קבלו עליהם כל המצות עד שלא ניתנו וכמש״כ בילקוט יתרו על פ׳ כל אשר דבר ד׳ נעשה ונשמע, ראוי היה לומר נשמע ונעשה, אלא אמרו ישראל להקב״ה, רבון כל העולם עד שלא שמענום קיימנום, אנכי קיים יעקב כו׳, לא תשא קיים אברהם כו׳, זכור קיים יוסף כו׳ עיי״ש, ואחרי אשר קבלו האבות עליהם ועל זרעם, וכמש״כ למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו את דרך ד׳ לעשות צדקה ומשפט וגו׳, כיון שכן תיובתא רמיא עלייהו על ישראל שבאותו הדור לקיים המצות, ולא היה אצלם דבר חדש, ושוב אם כפה אותם בכפיית ההר אין כאן טענת אונס ומודעה לבטל הקבלה ע״כ, וכ״ל להביא עוד ראיה ע״ז דקבלת האבות מהני להטיל חובה על זרעם אחריהם מגם פורים עצמו דכתיב קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם וגו׳ ולא יעבור להיות עושים וגו׳

כָּל־הַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֵת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה
כִּכְתָבָם וְכִזְמַנָּם בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ כח וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים
וְנַעֲשִׂים בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר
וָעִיר וִימֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזִכְרָם

גנזי נסתרות

וגו׳ אלמא דיכולין האבות להטיל חובה על זרעם לקיים מה שקבלו האבות, ושן יאמר האומר מאן לימא לן דהך חובה דינא הוא ושפיר עבדי ואולי יכולין הבנים אח״כ למחות ולבטל קבלת האבות עליהם בטענת אנן לא אפשר לן, ע״ז אמר הכותב של המגילה קימו וקבלו קימו למעלה מה שקבלו למטה, ואחרי שכבר הוכרם כן למעלה שקבלתם עליהם ועל זרעם היא קבלה אמיתית מעתה אין עוד לערער ע״ז, וכיון שכן נתחזקה עתה בזה הקבלה הראשונה מה שקבלו את התורה בסיני דמעתה אין עוד שום ערעור מטענת מודעא לבטלה, אחרי שהיו מחויבים אז לקבלה מטעם קבלת האבות ג״כ עליהם ועל זרעם — מלא דבמה שקיימו עתה למעלה מה שקבלו עתה למטה! קיימו ג״כ עכשיו מה שקבלו עליהם כבר, ודא ודא אחת היא בלא שום פירכא, — ויש לכוון כן בדברי רבא שם (שבת פח.) הנ״ל, ודו״ק:

וימי הפורים האלה לא יעברו וגו׳ וזכרם לא יסוף מזרעם, במגילה (ז.) יליף ר׳ יוסף דאסתר ברוה״ק נאמרה מהא דימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים [ופרש״י, מנא ידע את העתיד] ורנב״י אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם, ועיין בתוס׳ שכתבו לפרש, דזה הוסיף רנב״י על ר׳ יוסף, משום דפריצא דקרא לא חזינן. אלא היהודים בבאותו הדור, והוא דחוק — והנ״ל בזה דהנה מרדכי ואסתר אשר רצו ליסד את זכר הנס ולקבעו לדורות, עשו סדר היום לקרוא את המגילה בלילה אחר התענית, ולחזור לשנותה ביום ולעשות אותו יום משתה ושמחה, וגם משלוח מנות איש לרעהו, ועפ״י סדר הזה מלאו לנכון כי ישאר זכרו לנצח, והנה אחז״ל במגילה כי כל הכופר בעכו״ם [כמשירת נפש] נקרא יהודי, ואמנם גם מי שהוא חפשי בדעות ובמצות מעשיות אף כי לא נוכל להותרו בשם הכבוד של יהודי, עכ״ז מזרע היהודים הוא, והנה רז״ל בירושלמי פי׳ הכתוב אלה המצות, אם עשיתן כמצוותן הרי הם מצות וכו׳ כנראה כי לשון „אלה״ הוא רק אם הם עשוין כמצוותן בכל פרטיהם, — והנה החפשים בדורותינו אף כי לא יקיימו מצות מרדכי ואסתר בכל פרטיהם ודקדוקיהם, עכ״ז זכר הנס לא נשכח מלבם, אך יעשו להם את זכר היום באופנים אחרים, ותמור המגילה ילכו להם בבתי התיאטרון לכבוד פורים, ותמור המשלוח מנות יעשו להם שחוק האקט לכבוד פורים, וזהו כוונת הכתוב, ״וימי הפורים האלה, בכל פרטותיהם ודקדוקיהם, לא יעברו מתוך היהודים [האורתודקסים] ואפילו החפשים אשר המה מזרע היהודים, אם כי לא יקיימו ימי הפורים האלה עכ״ז יעשו להם זכר ליום, וזהו וזכרם: לא יסוף, אפילו, מזרעם, — וזהו שהוסיף רנב״י, כי מדברי רב יוסף שהביא מוימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, אינו ראיה כ״כ שברוה״ק נאמרה זאת, כי מי לא ידע שכל מצוה שיקבלו עליהם היהודים החרדים יחזיקו אותה בכל פרטיה לנצח, אבל מסוף דברי הכתוב שאמר וזכרם לא יסוף מזרעם, כלומר שאף החפשים ממצות,

יעשו

לֹא־יָסוּף מִזַּרְעָם׃ ס כט וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַת־
אֲבִיחַיִל וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת־כָּל־תֹּקֶף לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפֻּרִים
הַזֹּאת הַשֵּׁנִית׃ ל וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים אֶל־שֶׁבַע
וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃
לא לְקַיֵּם אֶת־יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם
מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל־נַפְשָׁם וְעַל־
זַרְעָם דִּבְרֵי הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם׃ לב וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר קִיַּם דִּבְרֵי

* תיו רבתא

גנזי נסתרות

יעצו עכ"ז זכר ליום לפי רוח דיעותיהם ומחשבותיהם, מזה נראה יותר כי ברוה"ק נאמרה זאת—והוא ע"ד לאות—

ותכתוב וגו' את כל תוקף וגו' ובגמ' (מגילה יט.) ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה יד"ח, ר"מ אומר כולה, ורי"ה אומר מאיש יהודי, ור' יוסי אומר מאחר הדברים האלה, ותניא רשב"י אומר מבלילה ההוא, אמר ריו"ח וכולן מקרא אחד דרשו ותכתוב וגו' את כל תוקף, מ"ד כולה תוקפו של אחשורוש, ומ"ד מאיש יהודי תוקפו של מרדכי, ומ"ד מאחר הדברים האלה תוקפו של המן, ומ"ד מבלילה ההוא תוקפו של נס עיי"ש, והנה תוקפו של מרדכי, והמן, והנס, המה דברים עקרים שבהמגילה, אמנם ענין תוקפו של אחשורוש צריך ביאור קצת השייכות שיש לנו מזה אל ענין המגילה, והנ"ל בזה כי זהו עפ"י מאמז"ל בסוף מס' מכות אם לעוברי רצונו כך! לעושי רצונו עאכו"כ. [ובזה ראיתי בס' דמשק אליעזר על תהלים ביאור יפה על הכתובים בתהלים (קי"ו) כמוהם יהיו עושיהם וגו' ישראל בטח בד' [לשון נוכח] עזרם ומגנם הוא [לשון נסתר] והול"ל עזרכם ומגנכם הוא וגו'. ולפי הנ"ל יאמר הכתוב, כי אתם בני ישראל ובית אהרן ויראי ד', הנכם צריכין להזק ולאמץ את לבכם ולבטוח בד' מקל וחומר, אחרי כי הנכם רואים את העובדים לעצבים ולמעשה ידיהם אשר פה להם וגו' וכמוהם יהיו עושיהם, וכל אשר בוטח בהם, ועכ"ז יצליחו דרכם יען כי עוזרם ומגנם הוא ומכש"כ אתם הבוטחים בד' ה' אמת] וכן ארז"ל בברכות נ"ח מהאי טעמא שירוץ אדם לקראת מלכי ישראל וכו' שאם יזכה יבחין כו' עיי"ש, ע"כ הרחיב הכותב את המגילה להודיע לנו את תוקפו של אחשורוש וגדולתו כי הלא רבה היא, ומזה יבחין את טוב העתיד שיהיה אי"ה—ויתיישב עוד יותר, במה שהאומר כולה הוא דעת ר"מ, ור"מ לשיטתו במד"ר, על פסוק גם ושתי המלכה וגו' אמר שם ר' מאיר אם למכעיסיו כך, ק"ו לעושי רצונו, וד"ל— :

ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה, ונכתב בספר, יל"פ עפ"י מאמז"ל (מגילה ז.) שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות [פרש"י ליו"ט ולקריאה וכו'] שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות, שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים וכו', שלחה להם כתבוני לדורות! שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים, ולא רבעים, עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה וכו' בספר מה שכתוב במגילה עיי"ש — וזהו ומאמר אסתר — פי' תשובת אמריה של אסתר שהשיבה להם כבר כתובה אני וכו' קיים דברי הפורים האלה, — להיות נעשים בכל שנה ושנה בקריאה ומשתה ושמחה וכו'—

אבל

הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר׃ ס י א וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁרֵשׁ*
מַס עַל־הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם׃ ב וְכָל־מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וּפָרָשַׁת
גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרָס׃ ג כִּי ׀ מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה

* אחשורוש ק׳

אבל ונכתב! מה שהיא מגילה נכתבת בין הכתובים, הוא לא עפ״י מאמרה, רק ממה שנמצא ע״ז רמז בתורה, ממלת — בספר — אח״כ מצאתי זאת בס׳ דברי שלום למהר״י אדרב״י ז״ל שכיוונתי לדעתו ת״ל ית״ש: —

וישם המלך אחשרש מס על הארץ וגו׳ ודרש ר׳ חנינא (במגילה יא.) שלכך נקרא בשם זה, שהכל נעשו רשין בימיו שנא׳ וישם המלך אחשרש מס ע״ש, וע״כ נכתב חסר, ומה שנכתב פה חסר, ולא בתחילת המגילה, בא להורות בזה סיבת הדבר, כי הנה הנחת מס הדרוש לצורך הנהגת המדינה, יתכן להיות רק על עניני מסחור ותרושת המעשה, ובתים וכדומה, אבל לא על האיכרים ועובדי האדמה אשר רק בזיעת אפם יוציאו לחם מן הארץ, וע״כ יקרא תמיד המס שהוא מס מדינה וכמש״כ והנחה למדינות עשה, אבל לא מס על הארץ, כי עי״ז תורס המדינה כמובן, וע״כ רמזו לנו בזה ״כי רק עתה אחרי ששם כעת מס על הארץ — בזה נעשו כולם רשין בימיו, וע״כ נכתב כאן אחשרש חסר, וד״ל: —

כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגו׳ ורצוי לרוב אחיו וגו׳, נל״פ הכ׳ בביאור דרז״ל (כתובות קה) אמר אביי האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא ע״כ — ויש לדקדק על לשון בני מתא, והול״ל במתא וגם לשון להו הוא מיותר — ואמרתי ע״ז בדרך צחות כי הנה אם ירצה הרב בעיר להוכיח את בני עדתו במילי דשמיא, עי״ז יוכל היות כי ימצא לו עי״ז הרבה שונאים ומתנגדים לעומתו — וביותר העשירים והחשובים, אם יגלה למוסר אזנם כי לא יתנהגו כתורה וכהלכה, אזי יקפחו את פרנסתו, ועפ״י הרוב עיקר פרנסת הרב תלוי בהם — ולעומת זה אם ישים הרב מחסום לפיהו מלהגיד תוכחה לעם ד׳ הלא ישנאו אותו, כאומרם כי הרב הוא פורע מוסר, והוא כאלם לא יפתח פיו — והנה הרב עומד עי״ז בין המצרים, ע״כ יתנו לו העשירים עצה, לאמר, הן רב אתה! ובודאי אינך רשאי למנוע עצמך מדבר דברי מוסר — אבל לא לנו תגיד דברי מוסרך, רק להמון עם העניים, והלא בזה תוציא בדברי תוכחה ומוסר, ואפילו אם לוא יקפידו העניים אינך צריך לגור לב ע״ז — כי לא יוכלו להרע לך מאומה — וזהו דברי אביי האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה — בני! מתא, העשירים — לאו משום דמעלי עפי — פי׳ הבע״ב העשירים — ואוהבים לשמוע מוסר — [או משום דרואה ושותק, והוא כאלם לא יפתח פיו שאז בוודאי היו מליצים עליו כי אינו מקיים מצות תוכחה] ובוודאי היה מגיד מוסר תוכחתו בקהל עם — אלא משום דלא הוי מוכח — להו במילי דשמיא, כי אם להמון עם העניים — וזהו אומר הכתוב אחר ספור ענין המגילה — עוד דבר פלא הנני מגיד לכם, כי הנה אגל מרדכי היהודי היה נמצא שלשה מעלות גבוהות ונכבדות שהיה חסיד גדול וירא שמים — וזהו לשון — כי מרדכי היהודי! כאומרם ז״ל
למה

לַמֶּ֣לֶךְ אֲחַשְׁוֵר֗וֹשׁ וְגָדוֹל֙ לַיְּהוּדִ֔ים וְרָצ֖וּי לְרֹ֣ב אֶחָ֑יו דֹּרֵ֥שׁ טוֹב֙
לְעַמּ֔וֹ וְדֹבֵ֥ר שָׁל֖וֹם לְכָל־זַרְעֽוֹ׃

סכום פסוקי דמגלת אסתר מאה וששים ושבעה וסי' **פנואל**, והצי' **ותען אסתר**, וסדריו ה':

גנזי נסתרות

למה נקרא שמו יהודי שכל הכופר בעכו"ם [כמש"נ] נקרא יהודי (מגילה יג) ועוד מעלה ב') כי היה משנה למלך אחשורוש, ובוודאי היה בקי בשבעים לשון—ועוד בה שלישיה שהיה גדול בתורה כמש"כ וגדול ליהודים, ועכ"ז היה רצוי, רק, לרוב אחיו ולא לכל אחיו — כי היה לו כמה מתנגדים ושונאים—ובודאי כי כל זאת באה לו מצד תוכחת מוסרו לעם ד', ולבל יקשה על דרכי הנהגתו מדוע לא שמר א"ע מלכד, ע"ז מסיים הכ' ואומר כי מרדכי לא השגיח על טובת שלום עצמו, כי אם על טובת בני עמו—וזהו—דורש טוב לעמו, ודובר שלום לכל זרעו—לזה לא השגיח על טובת עצמו מאומה:—

דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, יתכן שבא לספר לנו את גודל מעלתו, איך שהשכיל בחכמתו לעצור את בני דורו, ולכלכל דבר להקן רפואת בני דורו לכל או"א, כפי מה שהיה ביכולתו להחזיק את עמוד התורה והשלום, כי הנה מרדכי היהודי [אשר הראה את אמונת לבו למסור א"ע על היהדות ולכפור ולבטל עבודה זרה של המן] הנה היה מוכתר בשני המעלות, כי היה משנה למלך אחשורוש, בעיני המדינה, ועכ"ז היה גדול ליהודים, בתורה ויראה— והיה רצוי לרוב אחיו, היינו שהיה דורש טוב [זה תורה ומוסר] לעמו [החרדים כמוהו] אבל להאנשים שהיו חפשים מעט, מאשר לא היה יכול להשיבם בשלימות—היה דובר שלום להם, להחזיק במצות השלום והאחדות הכלל, ואח"כ ימשיכם לקרב אותם לאט לאט, וזהו—לכל זרעו—ובזה יל"פ דעת רז"ל (במגילה טז:) לרוב אחיו ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין עיי"ש, כי כנראה אשר אלה מהם לא הסכימו על ההנהגה הזאת, במה שהראה התקרבות וחיבה גם לאנשים כאלה, וד"ל:

חידושים מלוקטים בגמ' מגילה

ג' ע"ב) **בעי** רבא מקרא מגילה ומת מצוה הי מינייהו עדיף כו'

הדר פשטה מת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה, ופרש"י כגון השבת אבידה דכתיב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי כבודו ע"כ. והקשו המפרשים ע"ז ב' קושיות, א) למה לא נקיט רבינו רש"י ז"ל בפירושו מכפי דאמרינן שם בגמ' (ברכות יט) דהך ל"ת שבתורה הוא בלאו דלא תסור, ב) דהא על הך דינא דהשבת אבידה דחי שם הגמרא ואמרו איסורא מממונא לא ילפינן—וכ"ל להרך עפי"מ שהקשו התוס' (בב"מ כ:) בד"ה היכי פשיט מר איסורא מממונא, וז"ל, ואת"ל עפי אנן מחמירין בממונא מאיסורא, דהא אין אנו הולכין בממון אחר הרוב [נגד חזקת ממון] ובאיסורא אזלינן בתר רובא אפי' היכא דאיכא חזקה דאיסורא כנגד הרוב, ולא חיישינן שמא במקום

במקום נקב ק"א שהיא כו' עיי"ש. והנה כזה יש להקשות לכאורה על הא דאמרו בברכות (כ:) איסורא ממונא לא ילפינן, דהא ממונא חמיר מאיסורא, אבן באמת שם לק"מ דהא דברי הגמ' בברכות סובב הולך על מימרא דרי"ה אמר רב דאמר המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק כו' ורב הא סובר בגמ' (ב"ק מו:) דאזלינן בתר רובא אף בממונא, אבן אנן לדידן דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב, ישאר קושית הגמ' ונגמר מיניה, ובע"כ אנו צריכין לתרץ כתי' הגמ' במסקנא שם על הא דפריך מולאחותו, דשב ואל תעשה שאני, וכל דבר שהוא בשב וא"ת, גמרינן מיניה דכבוד הבריות דוחה אף ל"ת דאורייתא, והשתא שפיר מצינו לאוקמי הך ברייתא דאמר גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה כפשוטה אף ל"ת שבתורה בשוא"ת— והשתא מיושב לנכון דברי רש"י ז"ל במגילה, דאלו מהא דאמרינן שדוחה לאו דלא תסור, לא הוה מצי לאוכחי דלמא הך מקרא מגילה דהוא משום פרסומי ניסא עדיף מכל איסור דרבנן, והוה כאיסור דאורייתא, [או כמו דאמרז"ל בר"ה י"ט ע"א גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא ודברי קבלה כדברי תורה דמיא עיי"ש] לזה פרש"י דהפי' של דוחה את ל"ת שבתורה הוא אפילו ל"ת דאורייתא אם הוא רק בשוא"ת כגון הך דהשבת אבידה, וא"ת היכי גמרינן מינה והא איסורא ממונא לא ילפינן, זה אינו דהא לדידן דס"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב שפיר יש למילף איסורא ממונא, וק"ל:—

(ז' ע"ב) **חייב** איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, וכבר דשו בו רבים על ביאור כוונת המאמר [ועיין בספרי שם עולם מה שהבאתי בשם מו"ה המאוה"ג הצדיק מו"ה ר"נ זצ"ל] ונל"פ בזה, כי אף שאבי אבות צוררי ישראל היה המן הרשע, וכן כדומה לו [להבדיל] לאבי אבות מטיבי ישראל נחשב מרדכי היהודי, אמנם יש עוד הרבה צוררי ישראל, וכן מטיבי ישראל, בכל דור ודור, ואף שהמה במדריגה נמוכה מהם, והמה יוכלו להחשב כתולדות להם — עכ"ז גם אותם צריך להזכירם, ע"י גלגול בשתי האופנים, וכמו דאיתא בירושלמי, אמר רב צריך לומר ארורים כל הרשעים, ברוכים כל הצדיקים—כי לא יחסרו בכל דור המנים קטנים, ואוהבי ישראל כמרדכי, בינונים, וקטנים בערכם ממנו, ועכ"ז כ"ז שהוא מיושב עדיין מיינו, בוודאי כל ישכח מלהזכיר גם את הממוצעים, שביני לביני, [כנ"ל] אבל כשישתה יותר מהרגלו ויתחיל להיות מבושם, אזי לא יזכיר רק את הגדולים מהם המורגלים בפיו מכבר, וזהו, ארור המן, ברוך מרדכי,—לבד—אבל לא ידע להזכיר את הבין—ארור המן—לבין— ברוך מרדכי, היינו אותם הממוצעים שבין ארור המן לברוך מרדכי, וק"ל:

(ח' ע"ב) **אי** הכי תגלחת וצפרים מ"ט לא כו' עיין מהרש"א שכתב דלישנא דאי הכי מגומגם, והב"ח בהגהותיו מוחק זה—ונל"פ בזה דהך קושיא לאו אביי קא מותיב לה לרבא דהא איהו גופא מתרץ לה אח"כ אלא מקשה אחר, דהיה סובר לדעתו דגם מוסגר לא בעי שילוח, ואינן שוין רק לטומאה, והא דלא ממעט זאת התנא דמתניתין בהך אין בין דרישא, משום דסמיך הך תנא בהך אין בין דסיפא דממעיט ליה למוסגר מתגלחת וצפרים, ויליף לה מהך קרא דכתיב ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, וראה הכהן והנה נרפא וגו' אלמא דמיירי דוקא במי שבעי שילוח מחוץ למחנה, וכיון דמוסגר לא בעי שילוח פטור ג"כ מתגלחת וצפרים דהא בהא תליא, אבל השתא דמרבינן מכל ימי לרבות גם מצורע מוסגר לשילוח ועליה נמי שייך לישנא דקרא ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וגו', א"כ מ"ט לא נבעי ג"כ תגלחת וצפרים, ע"ז מתרץ אביי

דממעטינן

דממעטינן ליה למוסגר מזה, משום דכתיב והנה נרפא וגו' מי שצרעתו תלויה ברפואות וכו', וק"ל:

יב ע"ב) **שאלו** תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן ש"י שבאותו הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו כו', אמר להם א"כ שבשושן יהרגו, שבכל העולם לא יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם [בימי נבוכדנצר] אמרו לו וכי משא פנים יש בדבר, אמר להם הם לא עשו אלא לפנים [מיראה] אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים כו' עיי"ש. והדקדוקים בזה הלא רבו, א) למה היתה השאלה דווקא לרשב"י, ב) מאן יימר דהיה מחמת חטא ופשע, דלמא היה זאת מסיבת השית"ש להפיל המן ברשתו אשר טמן, כדאיתא עמלק זקנו, שהיתה שנאה כבושה בלבו בירושה מעשו זקנו, ג) אומרם ישראל „שבאותו הדור" היא אך למותר, דודאי לא על דור אחר יכוונו שאלתם, והול"ל ישראל שבימי המן, ד) לשון מפני שנהנו, מדוע תפשו עון ההנאה, ולא אמרו מפני שאכלו, ה) לדבריהם ג"כ יקשה מה שהקשו א"כ לרשב"י וכי משא פנים יש בדבר, ו) הנה שאמר להם רשב"י מפני שהשתחוו לצלם, א"כ יקשה למה לא נענשו ע"ז תומ"י בימי נבוכדנצר, ולמה נתאחרה הגזירה עד אותו הזמן, ועוד לשון אמרו אתם, אמור אתה, אינו מהמובן כי הנשאל יאמר להשואל אמור אתה — אמנם לדברינו יש ליישב כי הם שאלו אתו, יען שמעו מפיו דלא היו מסורים מאחשורוש להמן, כמש"א אתם קונים מהם, ולא הם מכם, מפני שקבלו ישראל את אלה דברי הברית, בלא שום טענת מודעה על התורה כמו שאמרנו במקום אחר, וגם שמעו ממנו טעם הגזירה לפי דעתו מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, ע"כ שאלו מפני מה נתחייבו ישראל, שבאותו הדור! ולא בימי נבוכדנצר תיכף, ואף הם עבדו רק מיראה, הלא לשיטתך, שאין להם טענת מודעא, ודין ישראל להם שמצווין על קידוש השם, ובע"ז קיי"ל דיהרג ואל יעבור, — ע"ז השיב להם, א"כ אמרו אתם לפי שיטתכם דיש טענת מודעה, הלא יקשה עוד ביותר דמפני מה נתחייבו כלל, שב"נ אינם מצווין על קדה"ש, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו הרשע, והוא כדאיתא (בע"ז ח.) תניא ר' ישמעאל אומר ישראל שבחו"ל עובדי ע"ז בטהרה הם, כיצד עכו"ם שעשה משתה וזימן כל היהודים שבעירו אעפ"י שאוכלין ושותים משלהם, ושמש שלהן עומד ומשמש עליהם מעלה עה"כ כאלו אכלו מזבחי מתים, ואימא עד דאכיל כו' וקרא לך משעת קריאה ע"כ, לזה אמרו מפני שנהנו, בשמחה, ולא באונס [כי אין אונס] ואף הם נאמר שהיו מוכרחים לבוא אל המשתה מפני יראת המלך, עכ"ז לא היו להם להנות ולא אפשר וקא מכוון אסור, ולשיטתו לא יקשה וכי משא פנים יש בדבר, שכיון שהיה גלוי וידוע לפניו שיקבלו אח"כ את התורה ברצונם הטוב, א"כ כמו שנגאלו ישראל ממצרים אעפ"י שעבדו ע"ז, עבור מה שיקבלו את התורה אח"כ וכמו שאחז"ל שאל משה את הש"י באיזה זכות אוציאם, ואמר לו הש"ת בהוציאך את העם תעבדון את הא' על ההר הזה, כן היה ג"כ אז הזמן הזה, אחרי שקבלו עליהם את הצומות ועשו תשובה — ואמנם רשב"י הקשה עליהם, דלשיטתכם דהיה עליהם עדיין דין ב"נ — א"כ למה היה הגזירה על כל העולם, דהא אין ערבות לב"נ, וא"כ רק בשושן היה להם להפחידם בהריגה ולא בכל העולם, אפי' לגזירה בעלמא, ואמרו לו אמור אתה, כלומר באר שיטתך, ע"כ אמר להם דשיטתי היא נכונה דלא היה מעולם שום טענת מודעא ומפני שהשתחוו לצלם אז בימי נ"נ מיראה, ואח"כ כשחזרו ואכלו מסעודתו שהיא

ג"כ

ג״כ חטא ע״ז [כנ״ל] ונשתרשו, בהטא, א״כ מעתה יהיה נעשה עליהם כהיתר, עי״ז נתעורר עליהם הקטרוג מעון הגלם שמאז בימי כ״נ, אשר היה להם למכור א״ע על קדה״ש, ומטעם ערבות, נגזר על כל יושבי ארץ מלכותו שרוב ישראל השתחוו אז אמנם מאשר לא היה אלא לפנים, ועשו תשובה בלום ותפלה [ואולי מאשר עדנה היה לפני גו״ד דנושא פנים לישראל אז, וכמש״כ התוס׳ בנדה ע׳ ע״ב, ולשיטת רשב״י דמעולם לא היה שום טענת מודעה אתי שפיר דנהג בהם כדין ישראל לישא פנים] ע״כ לא עשה עמהם אלא לפנים בחסדו ית׳, ודו״ק:

תפלות לשבתות השנה
עם יוצר לארבע פרשיות

סדר קבלת שבת

צה לְכוּ נְרַנְּנָה לַיָי נָרִיעָה לְצוּר
יִשְׁעֵנוּ׃ נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה
בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל גָּדוֹל
יְיָ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃
אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי־אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת
הָרִים לוֹ׃ אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא
עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ׃ בֹּאוּ
נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי־יְיָ
עֹשֵׂנוּ׃ כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם
מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם־בְּקֹלוֹ
תִשְׁמָעוּ׃ אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם
כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃ אֲשֶׁר
נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ
פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה ׀ אָקוּט בְּדוֹר
וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־
יָדְעוּ דְרָכָי׃ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי
אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי׃

צו שִׁירוּ לַיָי שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיָי כָּל־הָאָרֶץ׃
שִׁירוּ לַיָי בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃
סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי
גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃
כִּי ׀ כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים, וַיָי שָׁמַיִם עָשָׂה׃
הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ
לַיָי מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיָי כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ
לַיָי כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו׃
הִשְׁתַּחֲווּ לַיָי בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל־
הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם ׀ יְיָ מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל
בַּל־תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם
וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־
אֲשֶׁר־בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר׃ לִפְנֵי יְיָ ׀ כִּי בָא
כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים
בֶּאֱמוּנָתוֹ׃

צז יְיָ מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים׃
עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ׃
אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו׃ הֵאִירוּ
בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃ הָרִים כַּדּוֹנַג
נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְיָ מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃ הִגִּידוּ
הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃ יֵבֹשׁוּ
כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים. הִשְׁתַּחֲווּ־
לוֹ כָּל־אֱלֹהִים׃ שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח ׀ צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה
בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְיָ׃ כִּי־אַתָּה יְיָ
עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃
אֹהֲבֵי יְיָ שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד
רְשָׁעִים יַצִּילֵם׃ אוֹר־זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב
שִׂמְחָה׃ שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיָי וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃

צח מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיָי ׀ שִׁיר חָדָשׁ כִּי־
נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ
וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃ הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ׃ זָכַר
חַסְדּוֹ ׀ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ
כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃
הָרִיעוּ לַיָי כָּל־הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ
וְזַמֵּרוּ׃ זַמְּרוּ לַיָי בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל
זִמְרָה׃ בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ
לִפְנֵי ׀ הַמֶּלֶךְ יְיָ׃ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ
תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־
כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ׃ לִפְנֵי יְיָ כִּי
בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל
בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃

צט יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ׃

יְיָ בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים׃ יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא׃ וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ׃ רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן ׀ בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל־יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם׃ בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן־לָמוֹ׃ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־עֲלִילוֹתָם׃ רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ׃

כט מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַייָ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ קוֹל יְיָ עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל־מַיִם רַבִּים׃ קוֹל־יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר׃ קוֹל יְיָ שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְיָ אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ קוֹל־יְיָ חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ׃ קוֹל יְיָ יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְיָ מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל יְיָ ׀ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד׃ יְיָ לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְיָ מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ ׀ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃ ואומרים אנא בכח

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה, פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה׃ לכה

שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד, הִשְׁמִיעָנוּ אֵל הַמְיֻחָד, יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה׃ לכה

לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה, כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה, מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה, סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה׃ לכה

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה, קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה, רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא, וְהוּא יַחְמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה׃ לכה

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי, לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי, עַל־יַד בֶּן־יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי, קָרְבָה אֶל־נַפְשִׁי גְאָלָהּ׃ לכה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי, כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי, עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי, כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ נִגְלָה׃ לכה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי, מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי, בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי, וְנִבְנְתָה עִיר עַל־תִּלָּהּ׃ לכה

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ, וְרָחֲקוּ כָּל־מְבַלְּעָיִךְ, יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ, כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה׃ לכה

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי, וְאֶת־יְיָ תַּעֲרִיצִי, עַל יַד־אִישׁ בֶּן פַּרְצִי, וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה׃ לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ, גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה, תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה, בּוֹאִי כַלָּה, בּוֹאִי כַלָּה׃ לכה

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהֹדוֹת לַייָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים ׀ כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׃ שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ׃

צג יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת׀ יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת׀ מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ׀ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים: קדיש יתום

תפלת ערבית של שבת

חזן בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו"ח בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי־אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ. אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ, תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ, עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ, וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: יחיד אומר אל מלך נאמן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ׀ אֶחָד

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל־מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: יב נלרף אלהיכם לאמת

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר: הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ: הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה

בפרעה

בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם: הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם.

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב. דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְרוּשָׁלָיִם:

וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ח״ק

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

(כש״ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים):

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה: (כש״ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים): וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (כש״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ. תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל־הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל־הַזְּמַנִּים, וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

בשבת ר״ח אומרים כאן יעלה ויבא

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ

וּפָקְדוֹנֵנוּ. וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ. וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בשבת חנוכה אומרים כאן על הנסים

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בש"ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שָׁלוֹם רָב עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בש"ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

וש"ץ הב"ן והקהל אומרים ויכלו ואח"כ מתחיל כאן

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

קהל יחיד מתחיל כאן

מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ הָאֵל (בש"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ הַמֵּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מֵעֵין הַבְּרָכוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ שְׁבִיעִי וּמֵנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

לכ"ן אלהינו ואלהי אבותינו וכו' ק"ש

בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמָּה אֵין מַדְלִיקִין. אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ וְלֹא בְחֹסֶן וְלֹא בְכַלָּךְ. וְלֹא בִפְתִילַת הָאִידָן וְלֹא בִפְתִילַת הַמִּדְבָּר. וְלֹא בִירוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם. וְלֹא בְזֶפֶת. וְלֹא בְשַׁעֲוָה. וְלֹא בְשֶׁמֶן קִיק וְלֹא בְשֶׁמֶן שְׂרֵפָה. וְלֹא בְאַלְיָה וְלֹא בְחֵלֶב. נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ:

(ב) אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל הַשְּׁמָנִים בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת בְּשֶׁמֶן דָּגִים בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת בְּעִטְרָן וּבְנֵפְט. רַבִּי טַרְפוֹן

אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבָד׃ (ג) כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אֶלָּא פִּשְׁתָּן, וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִּשְׁתָּן. פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר טְמֵאָה הִיא וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר טְהוֹרָה הִיא, וּמַדְלִיקִין בָּהּ׃ (ד) לֹא יִקּוֹב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וִימַלְאֶנָּה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת, וַאֲפִלּוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד. לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר׃ (ה) הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גוֹיִם מִפְּנֵי לִסְטִים מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה אוֹ בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן, פָּטוּר. כְּחָס עַל הַנֵּר כְּחָס עַל הַשֶּׁמֶן כְּחָס עַל הַפְּתִילָה, חַיָּב. רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשָׂהּ פֶּחָם׃ (ו) עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵדָתָן, עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה בְּחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר׃ (ז) שְׁלֹשָׁה דְבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה. עִשַּׂרְתֶּם עֵרַבְתֶּם הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה, אֵין מְעַשְּׂרִין אֶת הַוַּדַּאי, וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים, וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת, אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי, וּמְעָרְבִין וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין׃

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם׃ שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ. אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ׃ שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃ יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃ יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

קדיש דרבנן, קידוש, עלינו, ק"י׃

תפלת שחרית של שבת

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה׃

מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי־יְיָ עֹשִׂי׃ וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ | יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ׃

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל־מְצִיאוּתוֹ׃ אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדּוּתוֹ. אֵין לוֹ דְמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ׃ קַדְמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ׃ הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל־נוֹצָר יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ׃ שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ אֶל־אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ׃ לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־תְּמוּנָתוֹ׃ תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ׃ לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ׃ צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ׃ גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ׃ יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ׃ מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ׃

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ. בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא׃ לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל. אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא׃ וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל. לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא׃ וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה. וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה׃ וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי. לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה׃ בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית. וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה׃ וְהוּא

אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי. וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה: וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי. מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא: בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי. בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה: וְעִם־רוּחִי גְּוִיָּתִי. יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת־הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל־בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב־נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ (וצאצאי צאצאינו) וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ לִשְׁמָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ. יָאֵר יְיָ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ. יִשָּׂא יְיָ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וְהַלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אֱלֹהַי נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא: כָּל־זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל־הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל־הַנְּשָׁמוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי נָכְרִי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל־צָרְכִּי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי־גָבֶר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים

בעיניך ובעיני כל רואינו ותגמלנו חסדים טובים ברוך אתה יי גומל חסדים טובים לעמו ישראל:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתצילני היום ובכל יום מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומחבר רע ומשכן רע ומפגע רע ומשטן המשחית מדין קשה ומבעל דין קשה בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית:

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני: ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך: וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים: ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק: ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם: ויקח אברהם את עצי העלה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעלה: ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים: וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו: ויקרא אליו מלאך יי מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: ויקרא אברהם שם המקום ההוא יי יראה אשר יאמר היום בהר יי יראה: ויקרא מלאך יי אל אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי נשבעתי נאם יי כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקלי: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע:

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רבון כל העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים מה אנחנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקותינו מה ישועתנו מה כחנו מה גבורתנו מה נאמר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי רוב מעשיהם תהו וימי חייהם הבל לפניך. ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל:

אבל אנחנו עמך בני בריתך. בני אברהם אהבך שנשבעת לו בהר המריה. זרע יצחק יחידו שנעקד על גבי המזבח עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אתו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישרון:

לפיכך אנחנו חייבים להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש ולתת שבח והודיה לשמך: אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירשתנו אשרינו שאנחנו משכימים ומעריבים ערב ובקר ואומרים פעמים בכל יום

שמע ישראל יי אלהינו יי | אחד:

בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

אתה

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּרַבִּים׃

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים. אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קַבֵּץ קוֶֹיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ. אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בָּם. וּמִי בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה. אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה־שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ׃

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַייָ׃ וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ׃ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַייָ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד׃ אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין׃ עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ׃ וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַייָ׃ וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ׃

וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאָךְ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה׃ וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ׃ וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃ וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃ וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם׃

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. מָנֶה לְכָל־יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין הָעַרְבַּיִם וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמַחֲזִירָם לְמַכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ. וְאֵלּוּ הֵן הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים

שִׁבְעִים מָנֶה. מֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה לָמָּה הִיא בָאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין לָמָּה הוּא בָא כְּדֵי לִשְׁרוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמָעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תַּנְיָא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין: וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה:

יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ:

יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה:

וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אַבַּיֵּי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת. וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים וְאֵבָרִים לְמִנְחָה וּמִנְחָה לַחֲבִתִּין וַחֲבִתִּין לִנְסָכִין וּנְסָכִין לְמוּסָפִין וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין וּבָזִיכִין קוֹדְמִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבָּיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם:

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. אבג״יתץ
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. קרע״שטן
נָא גִבּוֹר דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם. נגד״יכש
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם. בטר״צתג
חֲסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ. חקב״טנע
יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ. יגל״פזק
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת. שקו״צית
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

לשבת

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

לראש חדש

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בַּשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיְיָ: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיְיָ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

א אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים

שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב׃ ב פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא־עִכֵּב אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן׃ ג חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת׃ כֵּיצַד, עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא־לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מִזְרָחִית צְפוֹנִית. צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד־חֲצוֹת׃ ד הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים׃ ה זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת. אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשַׁם גְּזֵלוֹת אֲשַׁם מְעִילוֹת אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר אֲשַׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי. שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃ ו הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃ הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם׃ ז שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן

שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד׃ הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם׃ ח הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד׃ שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל־אָדָם וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד־חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי׃

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר. בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת׃ מִקַּל וָחֹמֶר וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה. מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד. וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים. מִכְּלָל וּפְרָט. וּמִפְּרָט וּכְלָל. כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט. מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל. כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן־הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל־עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל־הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא. כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טַעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר. כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר. כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵרוּשׁ. דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ. וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ. וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת־זֶה עַד שֶׁיָּבוֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם׃

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: קדיש דרבנן

מִזְמוֹר שִׁיר־חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד׃ אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא־שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי׃ יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי׃ יְיָ הֶעֱלִיתָ מִן־שְׁאוֹל

נפשי חייתני מירדי בור: זמרו ליי חסידיו
והודו לזכר קדשו: כי רגע באפו חיים ברצונו
בערב ילין בכי ולבקר רנה: ואני אמרתי בשלוי
בל אמוט לעולם: יי ברצונך העמדתה להררי
עז הסתרת פניך הייתי נבהל: אליך יי אקרא
ואל יי אתחנן: מה בצע בדמי ברדתי אל
שחת היודך עפר היגיד אמתך: שמע יי
וחנני יי היה עזר לי: הפכת מספדי למחול לי
פתחת שקי ותאזרני שמחה: למען יזמרך
כבוד ולא ידם יי אלהי לעולם אודך: ק״י

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל:

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ עֹשֶׂה בְרֵאשִׁית. בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעֹשֶׂה. בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ. בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת. בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח. בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בָּרוּךְ שְׁמוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת וּבִזְמִירוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים. מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

ד״ה א׳ ט״ז

הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו:
שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו:
התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי יי:
דרשו יי ועזו בקשו פניו תמיד: זכרו
נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיהו:
זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו: הוא יי

אלהינו בכל הארץ משפטיו: זכרו לעולם
בריתו דבר צוה לאלף דור: אשר כרת את
אברהם ושבועתו ליצחק: ויעמידה ליעקב לחק
לישראל ברית עולם: לאמר לך אתן ארץ
כנען חבל נחלתכם: בהיותכם מתי מספר
כמעט וגרים בה: ויתהלכו מגוי אל גוי
וממלכה אל עם אחר: לא הניח לאיש לעשקם
ויוכח עליהם מלכים: אל תגעו במשיחי
ובנביאי אל תרעו: שירו ליי כל הארץ בשרו
מיום אל יום ישועתו: ספרו בגוים את כבודו
בכל העמים נפלאותיו: כי גדול יי ומהלל
מאד ונורא הוא על כל אלהים: כי כל אלהי
העמים אלילים. ויי שמים עשה: הוד והדר
לפניו עז וחדוה במקמו: הבו ליי משפחות
עמים הבו ליי כבוד ועז: הבו ליי כבוד
שמו שאו מנחה ובאו לפניו השתחוו ליי
בהדרת קדש: חילו מלפניו כל הארץ אף
תכון תבל בל תמוט: ישמחו השמים ותגל
הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: ירעם הים ומלאו
יעלץ השדה וכל אשר בו: אז ירננו עצי
היער מלפני יי כי בא לשפוט את הארץ: הודו ליי
כי טוב כי לעולם חסדו: ואמרו הושיענו אלהי
ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם
קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי
ישראל מן העולם ועד העלם ויאמרו כל העם
אמן והלל ליי: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדם
רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו
להר קדשו כי קדוש יי אלהינו: והוא רחום
יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו
ולא יעיר כל חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיך
ממני חסדך ואמתך תמיד יצרוני: זכר רחמיך
יי וחסדיך כי מעולם המה: תנו עז לאלהים
על ישראל גאותו ועזו בשחקים: נורא אלהים
ממקדשיך אל ישראל הוא נותן עז ותעצמות
לעם ברוך אלהים: אל נקמות יי אל נקמות
הופיע: הנשא שפט הארץ השב גמול על

גָּאִים׃ לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם׃ נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַייָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃ יְהִי־חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃ הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן־לָנוּ׃ קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׃ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו׃ וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַייָ כִּי גָמַל עָלָי׃

יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת׃ אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃ בְּכָל־הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם׃ וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃ מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃ פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְיָ אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים׃ גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי׃

לד לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ׃ אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ בַּייָ תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ׃ גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו׃ דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְיָ וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי׃ הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ׃ זֶה עָנִי קָרָא וַייָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ׃ חֹנֶה מַלְאַךְ־יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם׃ טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְיָ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ׃ יְראוּ אֶת־יְיָ קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו׃ כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב׃ לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְיָ אֲלַמֶּדְכֶם׃ מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב׃ נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׃ עֵינֵי יְיָ אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם׃ פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ צָעֲקוּ וַייָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם׃ קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ׃ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ׃ שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה׃ תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ׃ פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחוֹסִים בּוֹ׃

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר׃ בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל׃ תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם׃ כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה׃ זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף׃ בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ׃ כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ׃ שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה׃ יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה׃ מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ׃

לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְיָ עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם: וִיהִי ׀ נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַייָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ ׀ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ ׀ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי־אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי ׀ וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: ארך ימים וכו'.

קלה הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ: שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְיָ וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת: מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה: שָׁלַח ׀ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן ׀ מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: כִּי־יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְיָ: בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ: בָּרוּךְ יְיָ ׀ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

קלו הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה   כל"ח:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם   כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

לג רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּייָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה:

הוֹדוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְיָ וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם: כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵיְיָ כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְיָ אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

צג יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי | לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

קמה תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד

ולגדלתו

וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְיָ אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר־פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קמו הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ: אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם ׀ שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְיָ אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה ׀ שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט ׀ לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים: יְיָ ׀ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים: יְיָ ׀ שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְיָ ׀ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קמז הַלְלוּיָהּ ׀ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ: עֱנוּ לַיְיָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם ׀ בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְיָ אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת־יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן ׀ לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

קמח הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר ׀ מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים: יְהַלְלוּ ׀ אֶת־שֵׁם יְיָ כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן ׀ לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

קמט הַלְלוּיָהּ ׀ שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ: כִּי־רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת

נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים׃ לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם
בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם ׀
מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ׃
קנ הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ
הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ
בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃
הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ
בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל
הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב׃ הַלְלוּהוּ
בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי
תְרוּעָה׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ
הַלְלוּיָהּ׃ כ״ה ת״י״ה׃

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃ בָּרוּךְ יְיָ ׀ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ׃ בָּרוּךְ ׀ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ ד״ה א׳ כ״ט.

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם׃ לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל ׀ לְרֹאשׁ׃ וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל׃ וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ נחמי׳ ט׳ אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּ עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃ אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְּׁמוֹ אַבְרָהָם׃ וּמָצָאתָ אֶת־לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה׃ וַתֵּרֶא אֶת־עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת־זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף׃ וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה

וּבְכָל־עֲבָדָיו וּבְכָל־עַם אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת־רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים׃

וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם׃ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְיָ וַיַּאֲמִינוּ בַּייָ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ׃

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַייָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַייָ כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃ יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ׃ מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף׃ תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן׃ יְמִינְךָ יְיָ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְיָ תִּרְעַץ אוֹיֵב׃ וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ׃ וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם׃ אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃ נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים׃ מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃ נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ׃ נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת׃ אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃ תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ׃ תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ׃ יְיָ ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃ כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יי עלהם את מי הים. ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים׃ כִּי לַייָ הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם׃ וְעָלוּ מוֹשִׁעִים

בהר

בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיְיָ הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

נִשְׁמַת כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל־בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד. מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלוֹהַּ כָּל־בְּרִיּוֹת אֲדוֹן כָּל־תּוֹלָדוֹת הַמְהֻלָּל בְּרֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים. וַיְיָ לֹא־יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים. וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים. וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים. לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ. וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם. וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת: אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. וּלְבָרֵךְ אֶת־שְׁמֶךָ. עַל־אַחַת מֵאָלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם־אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ. מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד־הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ. וְלֹא־עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ. וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל־כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ. וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ. הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ: כִּי כָל־פֶּה לְךָ יוֹדֶה. וְכָל־לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע. וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע. וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל־לְבָבוֹת יִירָאוּךָ. וְכָל־קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ. כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל־עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ. מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ: מִי יִדְמֶה־לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה־לָּךְ. וּמִי יַעֲרָךְ־לָךְ. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ. כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ: הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ: הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ: הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ: הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל. וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ. וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמָם. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל־הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים: ח״ק

חזן בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו״ח בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל:

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ. וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה יוֹצֵר הַכֹּל. הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל־יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח: וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ. מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ וּלְבָנָה

מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ: וּמֵאִיר לְעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו, שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים, וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז, הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵין כְּעֶרְכֶּךָ וְאֵין זוּלָתֶךָ. אֶפֶס בִּלְתֶּךָ וּמִי דּוֹמֶה־לָּךְ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְאֵין דּוֹמֶה־לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

אֵל אָדוֹן עַל כָּל־הַמַּעֲשִׂים. בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל־נְשָׁמָה: גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם. דַּעַת וּתְבוּנָה סֹבְבִים אוֹתוֹ: הַמִּתְגָּאֶה עַל־חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ. וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל־הַמֶּרְכָּבָה: זְכוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים לִפְנֵי כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ. יְצָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל: כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם. לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נֹגַהּ. נָאֶה זִיוָם בְּכָל־הָעוֹלָם: שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם. עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנָם: פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ. צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר. רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים־לוֹ כָּל־צְבָא מָרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל־הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הִתְעַלָּה וְיָשַׁב עַל־כִּסֵּא כְבוֹדוֹ. תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה עֹנֶג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת: זֶה שֶׁבַח שֶׁל־יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לְהוֹדוֹת לַייָ: לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל־יְצוּרָיו. שֶׁבַח יְקָר וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל הַמַּנְחִיל מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ: שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ. וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר. בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. וְעַל־מְאוֹרֵי־אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנָם וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת־פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים

אֶת־שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה. וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה. קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים:

בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ. לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ. כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל־צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־

דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ: וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת. לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה: יחיד אומר אל מלך נאמן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ | אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: יש לצרף אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ: לְדֹר וָדֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל־אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל־בָּנֵינוּ וְעַל־דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל־דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל־הָרִאשׁוֹנִים וְעַל־הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ. אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד־אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל־לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם־סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל־זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים

וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם׃ רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו׃ תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם׃

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא׃ שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל־שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל (גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל׃

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה.

בש״ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים׃

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ. בחורף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם׃

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה. בש״ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

כשהש״ץ חוזר התפלה אומרים כאן קדושה׃

נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר׃ קו״ח קָדוֹשׁ וְקָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ ח׳ אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ קו״ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח׳ מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן׃ תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים׃ וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ׃ קו״ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

ח׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בש״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ׃

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בש״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ׃

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ. כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ. בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר־סִינַי. וּשְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ. וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃

וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם׃ בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃

וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים. וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים. כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה. לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ

קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

בשבת ר״ח אומרים כאן יעלה ויבא

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם לר״ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ לפסח חַג הַמַּצּוֹת לסכות חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל	מודים דרבנן מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בשבת חנוכה אומרים זה:

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו. כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ. וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

כב״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לכ״ן אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

כב״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל

לחיים

לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: (בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי, נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמניות:

סדר הלל

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת־הַהַלֵּל:

קיג הַלְלוּיָהּ׀ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם׀ יְיָ עַל־הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּייָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי׀ עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: מַה־לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

בשבת חנוכה אומרים לא לנו

טו לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף־לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא:

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַייָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַייָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: לֹא־הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

בשבת חנוכה אומרים אהבתי

קטז אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע׀ יְיָ אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי׀ חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם־יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב:

מָה־אָשִׁיב לַייָ כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְיָ כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת׀ בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ:

קיז הַלְלוּ אֶת־יְיָ כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים:

קיח כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

ח׳ הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ק׳ הודו

ח׳ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ק׳ הודו

ח׳ יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ק׳ הודו

ח׳ יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ק׳ הודו

מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחַבְיָה׃ יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃ יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃ כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם׃ דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַייָ עֲזָרָנִי׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל׃ יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל׃ לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי־יָהּ׃ יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃ פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ׃ זֶה־הַשַּׁעַר לַייָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ׃ אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ אודך אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃ אבן מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃ מאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃ זה

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא

אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא׃ אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא׃

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ׃ ברוך אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ אל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ׃ אלי הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ (עַל) כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת׃

סדר קריאת התורה

בקצת קהלות אומרים.

אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃ יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃ אַב הָרַחֲמִים הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם׃ כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים׃

פותחין ארון הקודש ומוציאין ס״ת ואומרין.

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃ כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם׃ בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ׃

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא בְּרִיךְ כִּתְרָךְ וְאַתְרָךְ. יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם. וּפֻרְקַן יְמִינָךְ אַחֲזֵי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדְּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵי לָנָא מִטּוּב נְהוֹרָךְ וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא. וְלֶהֱוֵא אֲנָא פְּקִידָא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיַת כָּל־דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא. אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל כֹּלָּא. אַנְתְּ הוּא דְּשַׁלִּיט עַל־מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּי־לָךְ הִיא. אֲנָא עַבְדָּא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגִידְנָא קַמֵּהּ וּמִקַּמָּא דִּיקַר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל־עִדָּן וְעִדָּן. לָא עַל אֱנָשׁ רָחִצְנָא. וְלָא עַל־בַּר־אֱלָהִין סָמִיכְנָא. אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא. דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט. וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט. וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט. וּמַסְגֵּא לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט. בֵּהּ אֲנָא רָחִיץ. וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תֻּשְׁבְּחָן. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבִּי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבִּי. וְלִבָּא דְכָל־עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. לְטָב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם׃

ח״ק **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד׃**

ח״ק **אֶחָד אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ קָדוֹשׁ (וְנוֹרָא) שְׁמוֹ׃**

גדלו ליי אתי, ונרוממה שמו יחדו:

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא: שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא: כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל: צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות: היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם: קדשתו על החיות וקדשתו על כסא הכבוד: ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי: ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ונראהו עין בעין בשובו אל נוהו ככתוב: כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: ונאמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדו כי פי יי דבר:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הנשואים ויחן אותנו לפליטת עולמים וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים:

מי שברך לעולה לתורה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך (פב"פ) בעבור שעלה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת ובשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו ומכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך ליולדת

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את האשה היולדת (פב"פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במזל טוב (ויקרא שמו בישראל פב"פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בשכר זה יגדלו (יגדלה) (לזכר לתורה ו) לחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן:

מי שברך לחולה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב"פ) בעבור (שבב"פ) נדר מתנה בעבורו (בעבורה) בשכר זה הקב"ה ימלא רחמים עליו (עליה) להחלימו (להחלימה) ולרפאותו (ולרפאותה) ולהחזיקו (ולהחזיקה) ולהחיותו (ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים. לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו (לרמ"ח איבריה ושס"ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל. רפואת הנפש ורפואת הגוף. שבת היא מלזעק ורפואה קרובה לבוא השתא בעגלא ובזמן קריב. ונאמר אמן:

כשמגביהין הספר תורה יאמר זה:

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי יי ביד משה: עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר: דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום: ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא: זרעא חיא וקימא זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: למרנן ורבנן חבורתא קדישתא. די בארעא דישראל ודי בבבל. לרישי כלי ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדייני די בבא: לכל תלמידיהון ולכל תלמידי תלמידיהון ולכל מן דעסקין באוריתא. מלכא דעלמא יברך יתהון יפיש חייהון ויסגא יומיהון ויתן ארכה לשניהון. ויתפרקון וישתזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין מרן די בשמיא יהא בסעדהון כל זמן ועדן ונאמר אמן:

יחיד המתפלל אינו צריך לומר יקום פורקן זה ולא מי שבירך

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא זרעא חיא וקימא זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: לכל קהלא קדישא הדין. רברביא עם זעריא טפלא ונשיא. מלכא דעלמא יברך יתכון יפיש חייכון ויסגא יומיכון ויתן ארכה לשניכון.

ותתפרקון

ויתפרקון ויתשזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדהון. כל זמן ועדן. ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה. עם כל קהלות הקדש. הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם. ומי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה. ומי שבאים בתוכם להתפלל. ומי שנותנים נר למאור ויין לקידוש ולהבדלה ופת לאורחים וצדקה לעניים. וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה. הקדוש ברוך הוא ישלם שכרם ויסיר מהם כל מחלה וירפא לכל גופם ויסלח לכל עונם וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל אחיהם. ונאמר אמן:

הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים. מלכותו מלכות כל עולמים. הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה. הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה. הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם ויגדל וינשא למעלה את אדונינו (פלוני) יר"ה. מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרהו ויחיהו ומכל צרה ויגון ונזק יצילהו. ומלך מלכי המלכים ברחמיו יתן בלבו ובלב כל יועציו ושריו רחמנות לעשות טובה עמנו ועם כל ישראל. בימיו ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל. וכן יהי רצון ונאמר אמן:

כשמברכין החודש יאמר זה:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה ותתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה חיים של ברכה חיים של פרנסה חיים של חלוץ עצמות חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא חיים שאין בהם בושה וכלמה חיים של עשר וכבוד חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים חיים שימלאו משאלות לבנו לטובה. אמן סלה:

[illegible] המולד קודם שמברכין החודש:

מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחרות. הוא יגאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ. חברים כל ישראל. ונאמר אמן:

ר"ח (פלוני) יהיה ביום (פלוני) הבא עלינו לטובה:

יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל כל עמו בית ישראל. בכל מקום שהם. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים ולשלום. לשמועות טובות ולבשורות טובות ולגשמים בעתם. ולרפואה שלמה ולגאולה קרובה ונאמר אמן:

כשמברכין החדש אין אומרים זה:

אב הרחמים שוכן מרומים. ברחמיו העצומים. הוא יפקוד ברחמים. החסידים והישרים והתמימים. קהלות הקדש שמסרו נפשם על קדושת השם. הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו. מנשרים קלו ומאריות גברו. לעשות רצון קונם וחפץ צורם: יזכרם אלהינו לטובה. עם שאר צדיקי עולם. וינקום נקמת דם עבדיו השפוך: ככתוב בתורת משה איש האלהים. הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום. ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר. ונקיתי דמם לא נקיתי. וה' שוכן בציון: ובכתבי הקדש נאמר. למה יאמרו הגוים איה אלהיהם: יודע בגוים לעינינו. נקמת דם עבדיך השפוך: ואומר כי דורש דמים אותם זכר לא שכח צעקת ענוים: ואומר ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה: מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש: אשרי וגו'

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא יברך את כל מי שמקבל עליו להתענות תענית שני וחמישי ושני הקדוש ברוך הוא ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו ויקבל תפלותיהם ויאזין שועתם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

יהללו את שם ה' כי נשגב שמו לבדו:

והקהל אומרים הודו על ארץ ושמים: וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרבו הללויה: מזמור לדוד הבו וגו'

כשמכניסין ס"ת לתיבה אומרים זה:

ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל: קומה ה' למנוחתך אתה וארון עזך: כהניך

ילבשו־צדק וחסידיך ירננו: בעבור דוד עבדך אל־תשב פני משיחך: כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל־תעזבו: עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר: דרכיה דרכי־נעם וכל־נתיבותיה שלום: השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם: חצי קדיש

מוסף לשבת ולשבת ראש חדש

כי שם יי אקרא הבו גדל לאלהינו:

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקנה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה.

בש"ת זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים:

מלך עוזר ומושיע ומגן. ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע. בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה. בש"ת מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים: ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה יי מחיה המתים:

כשהש"ץ חוזר התפלה אומרים כאן קדושה זו:

נעריצך ונקדישך כסוד שיח שרפי קדש המקדישים שמך בקדש. ככתוב על־יד נביאך וקרא זה אל־זה ואמר. קו"ח קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל־הארץ כבודו: ח' כבודו מלא עולם. משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו. לעמתם ברוך יאמרו: קו"ח ברוך כבוד־יי ממקומו: ח' ממקומו הוא יפן ברחמים ויחון עם המיחדים שמו ערב ובקר בכל־יום תמיד פעמים באהבה שמע אומרים: קו"ח שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ח' אחד הוא אלהינו הוא אבינו הוא מלכנו הוא מושיענו. והוא ישמיענו ברחמיו שנית לעיני כל־חי להיות לכם לאלהים. קו"ח אני יי אלהיכם: ח' ובדברי קדשך כתוב לאמר. קו"ח ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר. הללויה: לדור ודור וכו'.

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל־יום יהללוך סלה. ברוך אתה יי האל (בש"ת המלך) הקדוש:

לשבת

תכנת שבת רצית קרבנותיה. צוית פרושיה עם סדורי נסכיה. מענגיה לעולם כבוד ינחלו. טועמיה חיים זכו. וגם האוהבים דבריה גדלה בחרו. אז מסיני נצטוו עליה. ותצונו יי אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו:

לשבת וראש חדש

אתה יצרת עולמך מקדם. כלית מלאכתך ביום השביעי. אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל־הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן־לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה וראשי חדשים לכפרה. ולפי שחטאנו לפניך אנחנו ואבותינו חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרנו ונטל כבוד מבית חיינו. ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה

לשבת ור"ח	לשבת
לארצנו ותטענו בגבולנו. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוספי יום השבת הזה ויום ראש החדש הזה	ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו. תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום השבת הזה

נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:

לשבת ור"ח	לשבת
(זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור:) ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל ועשרן לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם: ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית: אלהינו ואלהי אבותינו. רצה במנוחתנו וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון (בשנת העבור ולכפרת פשע): כי בעמך ישראל בחרת מכל האמות. ושבת קדשך להם הודעת וחקי ראשי חדשים להם קבעת: ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:	ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת. זכר למעשה בראשית: אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, שבענו מטובך ושמחנו בישועתך, וטהר לבנו לעבדך באמת, והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך, וינוחו בה ישראל מקדשי שמך. ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם

מודים דרבנן: מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך

ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל

הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסף גליותינו לחצרות קדשך לשמר חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

ועל

בְּשַׁבַּת חֲנֻכָּה אוֹמְרִים כָּאן עַל הַנִּסִּים:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בש״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

לש״ץ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ־לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: (בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן וכו׳:

הש״ץ חוזר התפלה, קדיש תתקבל

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ. אֵין כַּאדוֹנֵינוּ. אֵין כְּמַלְכֵּנוּ. אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ. מִי כַאדוֹנֵינוּ. מִי כְמַלְכֵּנוּ. מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ. נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ. נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ. נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ. בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ. אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ. אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ. אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הִיא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים:

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה. מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה: מֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה. הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר. וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה. וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא. וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק: מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע (הַקָּב). מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. אִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף: בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן. כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה: יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן. כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה: וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים. לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים. גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ: בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים. אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים. אֵל־נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים. הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים. יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים. מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא. לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ

לִמּוּדֵי

לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: קד״ר

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל, לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם. וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ, וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ, אֵין עוֹד. אֱמֶת מַלְכֵּנוּ, אֶפֶס זוּלָתוֹ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ, וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת, אֵין עוֹד:

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ, לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן, לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ, לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ. יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן: לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ. וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ. וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ. וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם, מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא, וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר, וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: קדיש יתום

מזמור שיר ליום השבת, ק״י, אדון עולם.

שיר היחוד ליום השבת

חזן אָז בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נַחְתָּ. יוֹם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ:

קהל וְעַל כָּל פֹּעַל תְּהִלָּה עֲרוּכָה. חֲסִידֶיךָ בְּכָל עֵת יְבָרְכוּכָה:

ח׳ בָּרוּךְ יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם. אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם:

ק׳ כִּי מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ. רַב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:

ח׳ וּבְמִצְרַיִם הַהִלּוֹתָ. לְהוֹדִיעַ כִּי מְאֹד נַעֲלֵיתָ:

ק׳ עַל כָּל אֱלֹהִים בַּעֲשׂוֹת בָּהֶם. שְׁפָטִים גְּדֹלִים וּבֵאלֹהֵיהֶם:

ח׳ בְּבָקְעֲךָ יַם סוּף עַמְּךָ רָאוּ. הַיָּד הַגְּדוֹלָה וַיִּירָאוּ:

ק׳ נִהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לָךְ. שֵׁם תִּפְאֶרֶת לְהֵרָאוֹת גָּדְלָךְ:

ח׳ דִּבַּרְתָּ עִמָּם מִן הַשָּׁמָיִם. וְגַם הֶעָבִים נָטְפוּ מָיִם:

ק׳ יָדַעְתָּ לֶכְתָּם בַּמִּדְבָּר. בְּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ לֹא עָבָר:

ח׳ תָּתָה לַעֲמָךְ דְּגַן שָׁמַיִם. וְהֶעָפָר שְׁאֵר וּמִצּוּר מָיִם:

ק׳ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים. יִירְשׁוּ אַרְצָם וַעֲמַל לְאֻמִּים:

ח׳ בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקִּים וְתוֹרוֹת. אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת:

ק׳ וַיִּתְעַדְּנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן. וּמֵחַלְמִישׁ צוּר פַּלְגֵי שָׁמֶן:

ח׳ בְּנוּחָם בָּנוּ עִיר קָדְשֶׁךָ. וַיְפָאֲרוּ בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ:

ק׳ וַתֹּאמַר פֹּה אֵשֵׁב לְאֹרֶךְ יָמִים צִיָּה בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ:

ח׳ כִּי שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק. אַף כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק:

ק׳ וּבֵית הַלֵּוִי נְעִימוֹת יְזַמְּרוּ. לְךָ יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ:

ח׳ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ. יְכַבְּדוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ:

ק׳ הֵטִיבוֹתָ מְאֹד לָרִאשׁוֹנִים. כֵּן תֵּיטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים:

ח׳ יְיָ תָּשִׂישׂ נָא עָלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ:

ק׳ אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וּלְהֵיטִיב. וְנוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם כִּי תֵיטִיב:

ח׳ יְיָ תִּבָּנֶה עִירְךָ מְהֵרָה. כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא:

ק׳ וְקֶרֶן דָּוִד תַּצְמִיחַ בָּהּ. וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ:

ח׳ זִבְחֵי צֶדֶק שָׁמָּה נִזְבְּחָה. וְכִימֵי קֶדֶם תֶּעֱרַב מִנְחָה:

ק׳ וּבָרֵךְ עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי הַחֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ:

ח׳ וּבִרְצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חֶפְצֵנוּ. הַבֶּט נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ:

ק' בחרתנו היות לך לעם סגלה. ועל עמך ברכתך סלה:
ח' ותמיד נספר תהלתך. ונהלל לשם תפארתך:
ק' ומברכתך עמך יברך. כי את כל אשר תברך מברך:
ח' ואני בעודי אהללה בוראי. ואברכהו כל ימי צבאי:
ק' יהי שם יי מבורך לעולם. מן העולם ועד העולם:

ככתוב ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. ויאמרו כל העם אמן והלל ליי: ענה דניאל ואמר להוא שמה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא די לה היא: ונאמר ויאמרו הלוים ישוע וקדמיאל בני חשבניה שרביה הודיה שבניה פתחיה קומו ברכו את יי אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: ונאמר ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: ונאמר ויברך דויד את יי לעיני כל הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם:

שיר הכבוד

חזן אנעים זמירות ושירים אארוג. כי אליך נפשי תערוג:
קהל נפשי חמדה בצל ידך. לדעת כל רז סודך:
מדי דברי בכבודך. הומה לבי אל דודיך:
על כן אדבר בך נכבדות. ושמך אכבד בשירי ידידות:
ח' אספרה כבודך ולא ראיתיך. אדמך אכנך ולא ידעתיך:
ק' ביד נביאיך בסוד עבדיך. דמית הדר כבוד הודך:
ח' גדלתך וגבורתך. כנו לתקף פעלתך:
ק' דמו אותך ולא כפי ישך. וישוך לפי מעשיך:
ח' המשילוך ברוב חזיונות. הנך אחד בכל דמיונות:
ק' ויחזו בך זקנה ובחרות. ושער ראשך בשיבה ושחרות:
ח' זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב. כאיש מלחמות ידיו לו רב:
ק' חבש כובע ישועה בראשו. הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:
ח' טללי אורות ראשו נמלא. וקוצותיו רסיסי לילה:
ק' יתפאר בי כי חפץ בי. והוא יהיה לי לעטרת צבי:
ח' כתם טהור פז דמות ראשו. וחק על מצח כבוד שם קדשו:
ק' לחן ולכבוד צבי תפארה. אמתו לו עטרה עטרה:
ח' מחלפות ראשו כבימי בחרות. קוצותיו תלתלים שחורות:
ק' נוה הצדק צבי תפארתו. יעלה נא על ראש שמחתו:
ח' סגלתו תהי בידו עטרת. וצניף מלוכה צבי תפארת:
ק' עמוסים נשאם עטרת ענדם. מאשר יקרו בעיניו כבדם:
ח' פארו עלי ופארי עליו. וקרוב אלי בקראי אליו:
ק' צח ואדום ללבושו אדום. פורה בדרכו בבואו מאדום:
ח' קשר תפלין הראה לענו. תמונת יי לנגד עיניו:
ק' רוצה בעמו ענוים יפאר. יושב תהלות בם להתפאר:
ח' ראש דברך אמת קורא מראש. דור ודור עם דורשך דרוש:
ק' שית המון שירי נא עליך. ורנתי תקרב אליך:
ח' תהלתי תהי לראשך עטרת. ותפלתי תכון קטרת:
ק' תיקר שירת רש בעיניך. כשיר יושר על קרבניך:
ח' ברכתי תעלה לראש משביר. מחולל ומוליד צדיק כביר:
ק' ובברכתי תנענע לי ראש. ואותה קח לך כבשמים ראש:
ח' יערב נא שיחי עליך. כי נפשי תערוג אליך:

לוח המולדות וראשי חדשים

משנת תרע"ב עד תר"פ

הלוח הזה יחשב על חשבון מורה השעות, ולא על חשבון המעל"ע, ולמשל אם נכתב ש"ק בבקר 8, 52, 1, הפירוש הוא כך, שהמולד יהי׳ ביום ש"ק בבקר שעה 8 עם 52 מינוט עם 1 חלק, היינו קודם חצות, וכן אם נכתב בלילה ג"כ הפירוש על חשבון מורה השעות כהלילה. וכן כולם:

תרע"ב (זש"ג)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי ש"ק בבוקר	8	52	1	זא
חשון ליל ב׳ בערב	9	36	2	אב
כסליו יום ג׳ בבוקר	10	20	3	גד
טבת ליל ה׳ אחה"ל	11	4	4	הו
שבט יום ו׳ עש"ק	11	48	5	ז
אדר מוצש"ק אחה"ל	12	32	6	אב
ניסן יום ב׳ אחה"י	1	16	7	ג
אייר ליל ד׳ אחה"ל	2	—	8	דה
סיון יום ה׳ אחה"י	2	44	9	ו
תמוז יום ש"ק בשחר	3	28	10	זא
אב יום א׳ בערב	4	12	11	ב
אלול יום ג׳ בשחר	4	56	12	גד

תרע"ה (בח"ג)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי מוש"ק אחה"ל	12	2	2	בג
חשון יום ב׳ אחה"י	12	46	3	גד
כסליו ליל ד׳ אחה"ל	1	30	4	ה
טבת יום ה׳ אחה"י	2	14	5	ו
שבט ליל ש"ק אחה"ל	2	58	6	ז
אדר יום א׳ אחה"י	3	42	7	אב
ניסן ליל ג׳ אחה"ל	4	26	8	ג
אייר יום ד׳ אחה"י	5	10	9	דה
סיון ו׳ עש"ק בשחר	5	54	10	ו
תמוז ש"ק בערב	6	38	11	זא
אב יום ב׳ בבוקר	7	22	12	ב
אלול ליל ד׳ בערב	8	6	13	גד

תרע"ח (בש"ה)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי יום א׳ אחה"י	3	12	3	בג
חשון ליל ג׳ אחה"ל	3	56	4	גד
כסלו יום ד׳ אחה"י	4	40	5	הו
טבת ליל ו׳ עש"ק אחה"ל	5	24	6	זא
שבט ליל א׳	6	8	7	ב
אדר יום ב׳ בבוקר	6	52	8	גד
ניסן ליל ג׳	7	36	9	ה
אייר יום ה׳ בבוקר	8	20	10	וז
סיון ליל ז׳	9	4	11	א
תמוז יום א׳ בבוקר	9	48	12	בג
אב ליל ג׳	10	32	13	ד
אלול יום ד׳	11	16	14	הו

תרע"ג (הש"ג)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי יום ד׳ אחה"י	5	40	13	הו
חשון ו׳ עש"ק בבוקר	6	24	14	וז
כסלו מוצש"ק בערב	7	8	15	אב
טבת יום ב׳ בבוקר	7	52	16	גד
שבט ליל ד׳ בערב	8	36	17	ה
אדר א יום ה׳ בבוקר	9	21	—	וז
אדר ב ליל ש"ק	10	5	1	אב
ניסן יום א׳ בבוקר	10	49	2	ג
אייר ליל ג׳	11	33	3	דה
סיון יום ד׳ בצהרים	12	17	4	ו
תמוז ליל ז׳ אחה"ל	1	1	5	זא
אב ש"ק אחה"י	1	45	6	ב
אלול ליל ב׳ אחה"ל	2	29	7	גד

תרע"ו (הש"ג)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי יום ה׳ בבוקר	8	50	14	הו
חשון ליל ש"ק	9	34	15	וז
כסלו יום א׳ בבוקר	10	18	16	אב
טבת ליל ג׳	11	2	17	גד
שבט יום ד׳ בצהרים	11	47	—	ה
אדר א ליל ו׳ עש"ק	12	31	1	וז
אדר ב ש"ק אחה"י	1	15	2	אב
ניסן ליל ב׳ אחה"ל	1	59	3	ג
אייר יום ג׳ אחה"י	2	43	4	דה
סיון ליל ה׳ אחה"ל	3	27	5	ו
תמוז יום ו׳ אחה"י	4	11	6	זא
אב יום א׳ בשחר	4	55	7	ב
אלול יום ב׳ אחה"י	5	39	8	גד

תרע"ט (זח"ג)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי ליל ו׳ עש"ק	12	—	15	זא
חשון יום ש"ק אחה"י	12	44	16	אב
כסלו ליל ב׳ אחה"ל	1	28	17	ג
טבת יום ג׳ אחה"י	2	13	—	ד
שבט ליל ה׳ אחה"ל	2	57	1	ה
אדר א׳ יום ו׳ אחה"י	3	41	2	וז
אדר ב׳ ליל א׳ אחה"ל	4	25	3	אב
ניסן יום ב׳ בערב	5	9	4	ג
אייר ליל ד׳ אחה"ל	5	53	5	דה
סיון יום ה׳ בערב	6	37	6	ו
תמוז יום ש"ק בבוקר	7	21	7	זא
אב ליל ב׳	8	5	8	ב
אלול יום ג׳ בבוקר	8	49	9	גד

תרע"ד (הכ"ז)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי יום ג׳ אחה"י	3	13	8	הו
חשון ליל ד׳ אחה"ל	3	57	9	וז
כסלו יום ו׳ בערב	4	41	10	א
טבת יום א׳ בשחר	5	25	11	בג
שבט ליל ג׳ בערב	6	9	12	ד
אדר יום ד׳ בבוקר	6	53	13	הו
ניסן ו׳ עש"ק בערב	7	37	14	ז
אייר ש"ק בבקר	8	21	15	אב
סיון ליל ב׳ בערב	9	5	16	ג
תמוז יום ג׳ בבוקר	9	49	17	דה
אב ליל ה׳ בערב	10	34	—	ו
אלול יום ו׳	11	18	1	זא

תרע"ז (הכ"ז)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי יום ד׳ בבוקר	6	23	9	הו
חשון ליל ו׳ עש"ק	7	7	10	וז
כסלו יום ז׳ בבוקר	7	51	11	א
טבת ליל ב׳	8	35	12	בג
שבט יום ג׳ בבוקר	9	19	13	ד
אדר ליל ה׳	10	3	14	הו
ניסן יום ו׳ עש"ק	10	47	15	ז
אייר ליל א׳	11	31	16	אב
סיון יום ב׳ אחה"י	12	15	17	ג
תמוז ליל ד׳ אחה"ל	1	—	—	דה
אב יום ה׳ אחה"י	1	44	1	ו
אלול ליל ז׳ אחה"ל	2	28	2	זא

תר"פ (הכ"ז)	שעה	מינוט	חלקים	ר"ח
תשרי ליל ה׳	9	33	10	הו
חשון יום ו׳ עש"ק	10	17	11	וז
כסלו ליל א׳	11	1	12	א
טבת יום ב׳	11	45	13	בג
שבט ליל ד׳ אחה"ל	12	29	14	ד
אדר יום ה׳ אחה"י	1	13	15	הו
ניסן ליל ש"ק אחה"ל	1	57	16	ז
אייר יום א׳ אחה"י	2	41	17	אב
סיון ליל ג׳ אחה"ל	3	26	—	ג
תמוז יום ד׳ אחה"י	4	10	1	דה
אב ליל ו׳ אחה"ל	4	54	2	ו
אלול יום ש"ק בערב	5	38	3	זא

לוח לקביעת המועדים

ר״ה וסוכות בגה״ז. יום כפור בדה״ז (וכמוהו תענית אסתר אלא באם חל בשבת יוקדם ליום ה׳). חנוכה אבדו״ז, צום י׳ טבת אגדה״ו. פורים אגה״ו. פסח אגה״ז (וכמוהו צום י״ז תמוז ותשעה באב אלא באם חלו בשבת נדחו ליום א׳). עצרת והושענה רבה אבד״ו:

סימן לקביעת המועדים מימות הפסח:

א״ת פי׳ ביום א׳ של פסח יחול לעולם תשעה באב:
ב״ש פי׳ ביום ב׳ של פסח יחול לעולם שבועות:
ג״ר פי׳ ביום ג׳ של פסח יחול לעולם ראש השנה:
ד״ק פי׳ ביום ד׳ של פסח יחול לעולם קריאת התורה הוא ש״ת:
ה״ע פי׳ ביום ה׳ של פסח יחול לעולם יום כפור:
ו״פ פי׳ ביום ו׳ של פסח חל פורים שעבר:
פל״ג פי׳ ביום שחל בו פורים יחול לעולם ל״ג בעומר:

מתחילין שוכן עד מרום עד ובורא את הכל ואח״כ מתחילין כאן:

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים. אוֹרוֹת מֵאֹפֶל אָמַר וַיֶּהִי:

אֵל מִתְנַשֵּׂא לְכֹל | לְרֹאשׁ. בָּחַר בְּאוֹם דַּלַּת רֹאשׁ. כְּבִכּוּרָה בִּתְאֵנָה בְּרֹאשׁ. בִּיטָּה אֵל וְאוֹתָהּ דָּרוֹשׁ. מִכָּל אוֹם אוֹתָהּ לִפְרוֹשׁ. לְנַשְּׂאָהּ עַל כָּל רֹאשׁ. גּוֹעֲלָהּ תָּשִׁית לִמְנוֹד רֹאשׁ. וְהִיא תָּרִים רֹאשׁ. בְּכִסֵּא כָבוֹד מֵרֹאשׁ: כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי. עַתָּה יַעֲבוֹר בְּרֹאשִׁי. וְיִדְרְשִׁי וִיבַקְּשִׁי. קָדוֹשׁ:

דִּבֵּר בְּזֶה סֵפֶר. וְקִיֵּם בְּאִמְרֵי שָׁפֶר. לִמְשׁוּלֵי עָפָר וָאֵפֶר. הֱיוֹתָם נוֹתְנִים כּוֹפֶר. בְּלִי דוֹפִי וְחֵפֶר. בְּעַד עֲוֹנָם לְכַפֵּר. וְצִדְקָתָם תִּכְתּוֹב בַּסֵּפֶר. בְּזִכְרוֹן הַסֵּפֶר. לִמְנוֹתָם עִם נָם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: זֶה אֵלִי נָם לַאֲבִי חוֹזֶה. וְהֶרְאָהוּ כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ בְּמַחֲזֶה. וְנָם הַכֹּל יִתְּנוּ כָּזֶה. חֲסָדִם יוֹשַׁת בָּזֶה. וְאֶחָד מֵהֶם אַל יִתְבַּזֶּה. וְצוֹרְרָם יְרָזֶה. טוֹבוֹת יוּטְבוּ עַל זֶה. וּשְׁכִינָה יִזְכּוּ לֶחֱזֶה. וְעַמִּים רַבִּים יַזֶּה: יָחִיד שׁוֹכֵן רוּמָה. הִתְנָה בְּתוֹרָה תְּמִימָה. לְיוֹנָה שֶׁהִיא תַמָּה. כָּל הָעוֹבֵר בְּזִמָּה. יִשְׁקְלוּ שֶׁקֶל בְּלִי מְהוּמָה. מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה. לְטוֹבָתָם בְּלִי לְעָלְמָה. וְתִהְיֶה לָהּ כַּחוֹמָה. תּוֹלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה: מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה. יִתְנַדְּבוּ בַּהֲנִינָה. פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. נְשִׂיאִים וְדַכִּים בְּמַשְׁעֵנָה. כֻּלָּם יִשְׁווּ בִּנְתִינָה. בְּלִי עוֹד לְהִתְמַתְּנָה. סֶלָה יַסְכִּית תְּחִנָּה. בְּכָל עֵת וּבְכָל עוֹנָה. וְיִתְקַיְּמוּ בְּרִנָּה: עַל נַפְשׁוֹתֵיהֶם יְכַפֵּרוּ. וְחַטֹּאתָם יוּפָרוּ. וּבְחֵלֶק טוֹב יִסָּפֵרוּ. פְּאֵרָם הַכֹּל יְסַפֵּרוּ. וְשֶׁבַח יִתְּנוּ וִיגַמֵּרוּ. וְהוֹדָיָה לְצוּר יְשׁוֹרְרוּ. וְצוֹרְרֵיהֶם יִמְעֲטוּ וְיֶחְסָרוּ. עַל צַוָּארָם יִגְבָּרוּ. וּבְשׁוֹבַע שְׂמָחוֹת יְחֻבָּרוּ: קְהָלָם לְהִתְחַזֵּק בִּתְעוּדָה. בְּלִי עוֹד לִמְעִידָה. בְּהַקְרִיבָם זֶה לַעֲבוֹדָה. רָם עִמָּם הִוָּעֲדָה. בְּאַהֲבָה וּבְחֶמְדָּה. בִּישִׁיבָה וּבַעֲמִידָה. שְׁמָם בַּחַיִּים הַתְמִידָה. בְּכָל כְּלוּל חֶמְדָּה. לַזָּר בְּלִי לְעָבְדָה:

חזן תָּמִיד תִּהְיֶה לְזִכָּרוֹן. לַחֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן. בְּכִפּוּר וְיִתְרוֹן. לִפְנֵי מָרוֹם וְקָדוֹשׁ: הכל יודוך

אופן כְּבוֹדוֹ יִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא. בְּגוֹי אֲשֶׁר לְפָנָיו מַתְמִידִים וְהוּא לָהֶם מַחֲסֶה. וְעַל פִּשְׁעֵיהֶם אַהֲבָה מְכַסֶּה. וְהַכֹּל יְרוֹמְמוּהוּ כְּסוֹבְבִים כִּסֵּא: והחיות

זולת אַתָּה אָהַבְתָּ עַמָּךְ. בַּעֲבוּרָם יָרַדְתָּ מִמְּרוֹמָךְ. גָּזַרְתָּ לָהֶם יַמָּךְ. דִּבַּקְתָּם בְּאַהַב לִשְׁמָךְ. הֵם נַחֲלָתְךָ וְעַמָּךְ. וּמַתְמִידִים לְרוֹמְמָךְ. זְכוֹר בְּרִית נְאֻמָּךְ. חֲמוֹל וְקָרֵב לָהֶם יוֹמָךְ: טוֹב נַמְתָּ לְאַדִּירִים. יִשְׁקְלוּ כֶּסֶף כִּפּוּרִים. כּוֹפֶר עָוֹן מְכַפְּרִים. לָעַד יְהוּ מְשֻׁמָּרִים. מִבֵּן מָעוֹת עֶשְׂרִים. נְתִינַת עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים. סְמִיכַת כָּל הַנִּסְפָּרִים. עוֹלְצִים בְּכָל עֲבָרִים: פְּקֻדֵיהֶם וּשְׁמוֹתָם. צְבָאָם וְרִבְבוֹתָם. קוֹמֵם בְּמַחֲנוֹתָם. רָם הַשּׁוֹכֵן אִתָּם. שִׁבְטֵי שְׁאֵרִיתָם. תְּהֵא תִקְוָה לְאַחֲרִיתָם. תֵּתֵּן לִבְרָכָתָם. כְּקְרִיעַת יַם סוּף וּכְמַכַּת בְּכוֹרִים שׂוֹנְאֵיהֶם לְהַכּוֹתָם: עזרת ומתפללין שבע.

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן ואח״כ מתחילין כאן:

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים.
אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל
פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

אָז מֵאָז | זַמּוֹתָ בְּכָל פּוֹעַל. בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל כֹּל לְךָ לְהַעַל. גָּדַרְתָּ כְּבֵן לְמִשּׁוּי מַמִּי שַׁעַל. דַּעַת מִפְקָד יוֹפִי פְּעָמֵי נָעַל: הָעַל הֵמִירוּ כְּבוֹד רֵעַ בְּבַעַל. וְזֶה לְלֹא זֶה פָּצְחוּ בְּמַעַל. זְנָחוּ בַּחֲרוֹן אַף וְנֶגֶף וָגַעַל. חָל בַּעֲדָם חָבֵר וְהַצֳּרִי תַּעַל: טוֹרַח מַשָּׂאָם הֻגַּד לוֹ שְׂאֵת. יְשָׁרָם לְהָלִיץ תְּלוּי רֹאשׁ לָשֵׂאת: חזן כָּפְרָם פָּץ תֵּת לְאֻמִּים מַשְׂאֵת. לְנַטְּלָם לְנַשְּׂאָם בְּכִי תִשָּׂא אֶת:

רָאשֵׁי עַל כָּל רֹאשׁ נִשֵּׂאתָ. גַּוֵי עַל מְרוֹמֵי קֶרֶת הִתְנַשֵּׂאתָ: חזן אַהֲבָה עַל כָּל פֶּשַׁע כִּסִּיתָ. בְּגִין צֵל יְמִינְךָ לְגוֹנְנִי הִתְנַשֵּׂאתָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם: אתה גבור עד להחיות מתים

מַעְתִּיק פְּלוּסִים צָר וּבוֹרֵא רוּחַ. מְמַדֵּד וּמְשַׁקֵּל נֶזֶל עִם רוּחַ. נֶגֶף לְבַל יַזִּיק לְנִדְכְּאֵי רוּחַ. נוֹבַבְתָּם תֵּת פִּדְיוֹן לְכָל רוּחַ: שָׂרִיג זַד שָׂעִיר טֶרֶם עָמַד. סָקַרְתָּ כִּי לְמוֹקֵשׁ וְלִצְנִין יֵעָמֵד. עֲצַת זֶה לָזֶה שֶׁמַע בְּמַעֲמָד. עָתוּד שְׁקָלִים

מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְלַמֵּד׃ פָּרָשָׁה זֹאת לַהֲגוֹת בְּקֵן זֶה. פִּלְסָהּ לְהַקְדִּים לְפַלֵּס צַר וּבוֹזֶה׃ חזן צוּרַת מַטְבֵּעַ כְּחָז אֲבִי הוֹזֶה. צִוָּה צוּר לְצִיר בֵּן תֵּת מַתַּן זֶה׃

שְׁמוֹ מְשַׁתֵּף בְּעַם לוֹ עֲמוּתִים. וְעָלָיו כָּל הַיּוֹם הֵם מוּמָתִים׃ חזן יָעִיר וְיַחֲשׂוֹף זְרוֹעַ וְיָד מְמִתִים. בְּזִיל נִטְפֵי לֶקֶשׁ לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

קְצוּבָה הִיא זֹאת לְשׁוֹעִים וְקַלִּים. קְצִינִים וְרָשִׁים יַחַד בָּהּ שְׁקוּלִים. קָצִין לְבַל יָעוֹז מוּל מַקְהֵלִים. קְרָא לוֹמַר הוֹנִי פְּדָאַנִי מַעֲקוּלִים׃ רוֹב עָם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר. רַב עִם צָעִיר מַעֲשִׂירִים לְהִסָּפֵר. רְאוּיִם לְעוֹנֶשׁ וְזָהַר בְּסֵדֶר לְהִתְפַּר. רֶשַׁע וְכָל פֶּשַׁע לְכַפֵּר וּלְהָפֵר׃ שְׁעוּרִים בְּזֶה שִׁעוּר בְּמִפְקָד לְהַגְבִּר. שְׁתִילָמוֹ לִנְשִׂיאַת רֹאשׁ אוֹתָם לְחַבֵּר׃ חזן שִׁקְלֵי כֶסֶף כִּפּוּרִים כָּפְרָם לְהַדְבֵּר. שְׁמוּרִים לְזִכָּרוֹן תֵּת לְכָל הָעוֹבֵר׃

תָּמְדוּ מֵאָז כָּל עֲדַת קְדוֹשִׁים. תְּרוּם בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים תְּרוּמַת קָדָשִׁים׃ חזן תְּבוּנָה לְבֶדֶק הַבַּיִת וְכָל אִשִּׁים. תֵּת בְּיַד הַכֹּהֲנִים כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים׃

תְּקַפֵּן בְּאוֹן פִּיד טִיט רִפְשֵׁנוּ. תַּבִּיט בְּדָכְיֵנוּ וְעוֹד בַּל תַּכְפִּישֵׁנוּ׃ חזן תִּקְרָא דְרוֹר כְּמֵאָז בּוֹ לְהַחְפִּישֵׁנוּ. תֵּת הֲמוֹן עָרִיצִים תַּחַת נַפְשֵׁנוּ׃

תִּזְכּוֹר לְהַעֲלוֹת נְשׂוּאֵי רַחַם מִדְּכָיִם. תְּמוּכִים נְזוּרִים בְּהוֹד טוּב עֲדָיִם׃ חזן תּוֹקֶף עוֹז אַדִּירוּךְ עַל יָם. תִּזְכּוֹר לְעַם מִסְפָּרָם כְּחוֹל הַיָּם׃

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא׃

מִי יוּכַל לְשַׁעֵר כָּל הַפְּקוּדִים. אֲשֶׁר בְּחֶבֶל וּבְחֶלֶשׁ לֹא נִפְקָדִים. בְּרִית כְּרוּתָה לָמוֹ מֵאָז בִּפְקוּדִים. לְבַל יֶחְסַר הַמֶּזֶג מְחוֹמַשׁ פְּקוּדִים׃ אִם כְּתוֹרֶן וְכַנֵּס יִשָּׁרְדוּ מְפֻקָּדִים. לֹא יִמְעֲטוּ מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא מְנֻקָּדִים. וְאִם לְנֶגֶף וְאֶנֶף בְּאַף מְפֻקָּדִים. כֶּסֶף תֵּת כּוֹפֶר הֵם מְפַקְּדִים. וּבְכָל עֶרֶב נִשְׁמָתָם בְּיָדְךָ מַפְקִידִים. וּבְכָל רִגְעֵי בֹקֶר נִבְהָנִים וְנִפְקָדִים. וְלִי מַה יָּקְרוּ עָלַי הַפְּקוּדִים. אֵלֶּה הַפְּקוּדִים וְהַמִּתְפַּקְּדִים. שְׁמוֹר פְּקוּדִים וְנִפְקָדִים וְשׁוֹקְדִים. לִהְיוֹת מְשֻׁקָּדִים. וּלְךָ קוֹדִים׃

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ׃

אֹמֶן בְּשָׁמְעוֹ כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ. הָל וַיָּחַת אֵיךְ אוֹתָם דְּרוֹשׁ׃ לְעַם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר. אֵיכָכָה אֲסַפְּרֵם וְלֹא נִתְּנִי לְהִסָּפֵר׃ עִקְּרָם כְּנֶאֱמַר לוֹ הַבֵּט וּסְפוֹר. שָׁב וַיּוֹשֶׁב אִם תּוּכַל לִסְפּוֹר׃ זַרְעָם כְּחוֹל יַמִּים וְכוֹכָבִים סְפוּרִים. וַאֲנִי אֵיךְ אֲסַפְּרֵם וְלַעַד פְּרִים׃ רָם הִוָּה לוֹ אוֹת מִסְפָּרָם. אֵיךְ לִמְנוֹתָם וְלַעֲמוֹד עַל סִפְרָם׃ בְּקוֹר רָאשֵׁי שְׁמוֹתָם לְהֶשְׁבּוֹן תַּעֲלֶה. וּמִדַּת מִנְיָנָם בְּיָדְךָ אָז תַּעֲלֶה׃ יָקָר שְׁלִישִׁי בְּתוֹכָם לֹא הָפְקַד. כִּי לִגְיוֹן מֶלֶךְ לְבַדּוֹ נִפְקַד׃ רְשׁוּם מִקָּטָן לְהִפָּקֵד בְּמִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. וּצְבָאוֹ וּפְקוּדָיו נִמְנִים מִבֶּן חֹדֶשׁ׃ בְּשָׁמְעוֹ אֹמֶר וְנָתְנוּ אִישׁ כּוֹפֶר. פָּץ בַּמֶּה יִתְרַצֶּה אֶשְׁכּוֹל הַכֹּפֶר׃ יָצִיר מַה יִּתֵּן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ. וַיִּמְצָא חֲנִינָה פְּנֵי שׁוֹם נַפְשׁוֹ׃ קָדוֹשׁ כְּחָפֵץ לְהַצְדִּיק עַם זֶה. כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ הֶרְאָהוּ בְּמַחֲזֶה׃ לִמְּדוֹ זֶה יִתְּנוּ וְלֹא יִתְמַהְמְהוּ. וְלַכֹּל יִתְּנוּ אֶת אֲשֶׁר נָתְנוּ׃ יָהּ לֹא מְצָאנוּךָ שַׂגִּיא כֹחַ. כַּאֲשֶׁר נִקֵּיתָ חֵטְא גִּבּוֹרֵי כֹחַ׃ חזן רַחוּם כְּרַחֲמֶךָ נְשׂוּאֶיךָ. בְּכֶסֶף כִּפּוּרִים. כֵּן שְׁעֵה שְׂפָתֵינוּ בְּשִׁלּוּם פָּרִים׃

אֵל נָא לְעוֹלָם תֻּעֲרָץ. וּלְעוֹלָם תֻּקְדָּשׁ. וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשָּׂא. הָאֵל מֶלֶךְ נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. מַלְכוּתוֹ נֶצַח. נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ. סַפְּרוּ עֻזּוֹ. פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו. קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ. רוֹן שִׁיר וָשֶׁבַח. תּוֹקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ׃

הוי״ק

עַד אֶשָּׂא רֹאשׁ. כְּמוֹ מֵרֹאשׁ. לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ׃ עַד בְּמֹאזְנֵי צֶדֶק. יַכְרִיעֵנִי לְצֶדֶק. נוֹרָא וְקָדוֹשׁ׃

אֵלֶּה אֶזְכְּרָה אֶת אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. בִּהְיוֹתִי בֶּטַח וְשֹׁקֵט בְּנָכוֹן וְנִשָּׂא. גּוֹעַלְתִּי בְּעֵבֶר וְשִׁקְלִי אֵיךְ אֶשָּׂא׃ דֵּי שִׁקְלֵי עַד לֹא יִשָּׁקַלְתִּי. הֻנַּם לְמַס

עוֹבֵד הַיּוֹם שָׁקַלְתִּי. וּבְחֵטְא עֲוִיל שֶׁקֶל לְרָשָׁע נִשְׁקַלְתִּי: זוּזֵי לְלֹא תַּתִּי לְיִשְׁכְּנִי בְּגִילָה. חַבְתִּי לְתַשְׁלוּם דַּרְכְּמוֹן לְעוּלֵי גוֹלָה. טָבְעוּ גַּם הֵם וְהוֹעֲרַמְתִּי מְגֻלָּה: יוֹשֶׁר שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת מְשֻׁלָּשׁוֹת סְאִים. כְּנוּסוֹת לְמִקַּח שַׁי מְרִיאִים וְשַׂיִּים. לֻקְּחוּ וְאֵין עוֹד בִּצְעֵי נוֹשְׂאִים: מִדַּת שׁוֹפְרוֹת תַּקְלִין חַדְתִּין וְעַתִּיקִין. נְדָבוֹת אֲשֶׁר בָּם הָיוּ מַעְתִּיקִין. סָרוּ כַּמָּה מָנֵי וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִין: עוֹצֶם הֲמוֹן חוֹגֵג שׁוֹטֵף כְּנָהָר. פֻּזַּר וְנוֹתַרְתִּי כְּתֹרֶן בְּרֹאשׁ הָהָר. צֶדֶק מְלוֹנִי שׁוֹעֲרַר כְּתֵל הָר: קֵן צִפּוֹר קָרָא לִמְרוֹם הָרִים. רֹאשׁ נְשׂוּאֶיךָ כְּמֵאָז בּוֹ לֶהָרִים. שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ תָּרִים: חִזּוּן עַד אֶשָּׂא רֹאשׁ. כְּמוֹ מֵרֹאשׁ. לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ:

וּבְכֵן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אָז רָאִיתָ וְסִפַּרְתָּ. וַהֲכִינוֹתָ וְחָקַרְתָּ וּמָדַדְתָּ וְכִלַּתָּ וְשָׁקַלְתָּ. וְאָמַדְתָּ וְצָבַרְתָּ. וּפָקַדְתָּ וְחָשַׁבְתָּ וְסָכַמְתָּ. וּמָנִיתָ וְסָפַרְתָּ. וְקָצַבְתָּ וְהָרַצְתָּ וְגָזַרְתָּ. וְטִפַּחְתָּ וְשִׁעַרְתָּ וְהִבַּטְתָּ. וַהֲבִינוֹתָ וְהִשְׂכַּלְתָּ וְשִׁרַתָּ וְסָקַרְתָּ. וְכָתַבְתָּ וְהָרַטְתָּ וְחָקַקְתָּ וְצִיַּנְתָּ וְחָרַתָּ. וְלִמַּדְתָּ וְהוֹדַעְתָּ. וְהִוִּיתָ וְהוֹרֵיתָ וְגָזַרְתָּ. וְצִוִּיתָ וְקָרָאתָ וְעָנִיתָ. וְדִבַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ. כָּל מִנְיָן וּמִפְקַד וְחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּרָיו. כָּל מִשְׁקָל וָפֶלֶס וְכֵים וּגְזוּרָיו. כָּל כַּיִל לַח וְיָבֵשׁ וּמְשׂוּרָיו. כָּל קַו וָקֶצֶב מֶדֶד וְשִׁעוּרָיו: הֵיאַךְ לְדַקְדֵּק חֶשְׁבּוֹן לְכָל דָּבָר. לְבַל יְגַלֵּם חֶשְׁבּוֹן וְיִשְׁטֹף וְיַעֲבֹר. מַתְחִיל בִּמְדִידָה מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּאֶצְבַּע הַקְּטַנָּה. דֶּרֶךְ יוֹם הוּא בְּעֶשֶׂר פַּרְסָה. וְאַרְבַּעַת מִיל הִיא כָּל פַּרְסָה. וּמִדַּת הַמִּיל שִׁבְעָה וּמֶחֱצָה רִיס. וּבִשְׁלֹשִׁים קָנִים הוּא קֶצֶב הָרִיס. וְשִׁעוּר הַקָּנֶה שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזֶרֶת. וְכָל אַמָּה מוּדֶדֶת שְׁלִישׁ בְּזֶרֶת. וְהַזֶּרֶת מוּתַחַת עַד שְׁנַיִם בְּסִיט. וְאַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת הוּא הַטֶּפַח וְהַסִּיט: וּכְמוֹ נָתְנָה מִדָּה לִמְדִידַת הָאָרֶץ. כֵּן נָתַן כַּיִל לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ. מַתְחִיל מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ שָׁנָה. עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּשִׁשְׁתּוּת אֶצְבַּע קְטַנָּה: זֶה הַיָּם הַגָּדוֹל בִּשְׁלִישׁ יוֹשֵׁב. בְּמֵאָה וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ וְעוֹד מִתְחַשֵּׁב. וְעָמְקוֹ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְמִקַּח סוּף. וְסוּף כְּשִׁבְעִים וּשְׁנַיִם לְעוּגֶל גִּיחוֹן. וְגִיחוֹן מַכְפִּיל שִׁשִּׁים כְּמִדַּת פְּרָת. וְהַפְּרָת תָּקְפּוֹ כְּנֶגֶד שְׁנֵי הַנְּהָרוֹת. וּשְׁנֵי הַנְּהָרוֹת מַעְדִּיפִים בְּאֹרֶךְ הַיַּרְדֵּן. וְהַיַּרְדֵּן מַרְחִיב חֲמִשָּׁה כְּיַם הַזְּבוּל. וְיַם הַזְּבוּל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוָאוֹת. וּמִדַּת הַמִּקְוֶה כִּשְׁנֵי חֲמָרִים בְּיָבֵשׁ. וְשִׁעוּר כָּל חוֹמֶר כִּשְׁנֵי לְתָכִים. וְכָל לֶתֶךְ יָכִיל חֲמֵשֶׁת אֵיפוֹת. וְכָל אֵיפָה עוֹשָׂה עֲשָׂרָה עֳמָרִים. וְכָל עוֹמֶר שִׁבְעָה רֹבַע וּכְלָה. וְהַכְּלָה אֶחָד מִמֵּאָה וְעוֹד בַּסְּאָה. וּסְאַת יָבֵשׁ חֲסֵרָה שְׁלִישׁ בַּלַּח. וּסְאַת הַלַּח אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה בַּבַּת. וְכָל בַּת מַחֲזֶקֶת שִׁשָּׁה בַּהִין. וְהַהִין כֻּלּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר לוֹג. וְעוֹד הַלּוֹג מִתְחַלֵּק לְאַרְבַּעַת רְבָעִים. וְרֶבַע מוּכָן לְרִבּוּעַ כּוֹס יְשׁוּעוֹת. וְהַכּוֹס סוֹבֵב אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם. וְעַל גָּבְהוֹ חָסֵר שִׁשְׁתּוּת מֵאֶצְבָּעַיִם: וּכְמוֹ נָתַן כַּיִל לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ. כֵּן נָתַן קֵץ לִימֵי הָאָרֶץ. מַתְחִיל לִמְנוֹת מִשֵּׁשֶׁת אַלְפֵי עֶרֶץ. עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּרִגְעֵי אָרֶץ. כִּי כָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֵׁשֶׁת אֲלָפִים. עוֹשִׂים חֲמִשָּׁה וּשְׁתֵּי יָדַיִם מַחֲזוֹרוֹת. וּמִנְיַן הַמַּחֲזוֹר בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם יוֹבְלוֹת. וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים. וְשַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה תְּקוּפוֹת. וִימוֹת הַתְּקוּפָה תִּשְׁעִים וְאֶחָד יוֹם וּשְׁלִישׁ. וְעוֹנוֹת הַיּוֹם הֲ"ה מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וָשֵׁשׁ. וְרִגְעֵי הָעוֹנָה כְּעוֹנוֹת כָּל הַיּוֹם. וְהַמְדַקְדֵּק מְחַלֵּק הָרֶגַע לְכַמָּה רְגָעִים: וּכְמוֹ נָתַן חֶשְׁבּוֹן עַל כֹּל. כֵּן נָתַן מִשְׁקָל וָפֶלֶס לַכֹּל. מַתְחִיל מִכִּכָּר עַד פְּרוּטָה הַקְּטַנָּה. כִּכָּר הַגָּדוֹל כְּגֹדֶל שְׁנֵי מָנֶה (נוסח הגר"א כִּכָּר הַגָּדוֹל כְּגוֹדֶל שִׁשִּׁים מָנֶה וְהַמָּנֶה מִתְחַשֵּׁב בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ סֶלַע וְהַסֶּלַע וכו' כי בקע ושקל הכל אחד) וְהַמָּנֶה עוֹלֶה עַד שִׁשִּׁים שֶׁקֶל. וְהַשֶּׁקֶל מִתְחַשֵּׁב בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ סֶלַע. וְהַסֶּלַע חֶצְיוֹ בֶּקַע וּרְבִיעַ זוּז. וְהַזּוּז מִתְחַלֵּק לְפֶלֶג. וְחוּמְשׁוֹ מָעָה. נִמְצָא הַזּוּז חָמֵשׁ מָעוֹת כֶּסֶף. וְהַמָּעָה שְׁנֵי פוּנְדְּיוֹנוֹת. בְּאִסַּר דָּת. וְהָאִסָּר

יוצר לפרשת שקלים

עוֹלָה עַד שְׁמוֹנָה פְּרוּטוֹת. נִמְצָא הַבֶּקַע כְּאַרְבַּע מֵאוֹת פְּרוּטוֹת. וְהֵם בִּכְתָב חֲרוּטוֹת. וּבִפֶּה מְפוֹרָטוֹת: וְעַד מָקוֹם שֶׁאֱנוֹשׁ יָכוֹל לִמְנוֹת. נִמְסַר לוֹ לִמְדּוֹד וְגַם לִמְנוֹת. לְפִי כֹחוֹ וּלְפִי מִעוּט חֵילוֹ. הֻקְצַב לוֹ מִעוּט הוֹן שִׁקְלוֹ. וּלְפִי שִׂכְלוֹ כֵּן יְהֵא הִלּוּלוֹ. גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ חֵילוֹ. לָכֵן עַל כֵּן אוֹחִיל לוֹ. כִּי מִדָּתוֹ וְשִׁקְלוֹ לְפִי גָדְלוֹ. כָּל אוֹצְרוֹת שֶׁלֶג וְרוּחַ פֶּלֶס בְּמִשְׁקָלוֹ. וּמֵי בְרֵאשִׁית מָדַד מְלֹא שָׁעֳלוֹ. וּשְׁמֵי רוּם תִּכֵּן זַרְתּוֹ מְלֹא. וְכָל הַרְרֵי קֶדֶם בְּאֶצְבָּעוֹ שְׁקָלוֹ. וְגִבְעוֹת עוֹלָם תָּמַךְ בְּהוֹד אֲגֻדָּלוֹ. גַּיְא וְכָל עַפְרָה בִּצְרָדָה הֱכִילוֹ. לְהוֹלֵל תַּנִּין מֵימֶנֶת הֵכִין לוֹ: נִמְצֵאת כָּל מִדַּת יְצִירַת עוֹלָמוֹ. כִּמְלֹא פֶּסֶת יָד הִיא רְשׁוּמוֹ. וּכְקֹמֶץ בְּיַד גִּבּוֹר בִּזְרוֹעַ חוֹתָמוֹ. וְאֵין לִקְצוֹב רוֹב מֶחְקְרֵי תַעֲצוּמוֹ. אֲשֶׁר מָדַד וְקָצַב וְשִׁעֵר בִּמְרוֹמוֹ. עַל כָּל מִדַּת כִּסְאוֹ וַהֲדוֹמוֹ. מִדַּת בַּת מֶלֶךְ בְּכָל מַעֲלָה. בְּאֹרֶךְ בְּרוֹחַב בְּעוֹמֶק בְּגוֹבַהּ נִתְעַלָּה. יֵשׁ קֵץ לְכָל תִּכְלָה. וְאִמְרָהּ רְחָבָה לָעַד לֹא כָלָה. מִדַּת עוֹלָם כִּמְלֹא פֶּסֶת יָד. וּמִדָּתָהּ נְתוּנָה בְּיָמִין וּזְרוֹעַ יָד: מִדַּת עוֹלָם כִּמְזֶרֶת וְעַד אֲגֻדָּל. וּמִדָּתָהּ בַּקָּו אֲשֶׁר מְאֹד גָּדָל: מִדַּת עוֹלָם נִמְדֶּדֶת בִּשְׁלִישׁ אַמָּה. וּמִדָּתָהּ עוֹלָה וְנוֹסֶבֶת כְּאַלְפַּיִם אַמָּה. כְּמַרְאֵה הַמִּדָּה אֲשֶׁר צִיר רָאָה מְגִלָּה עֶשְׂרִים עַל עֶשֶׂר אַמָּה. עָפָה אַרְבָּעִים עַל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אַמָּה. (נ״א עָפָה אַרְבָּעִים עַל עֶשְׂרִים אַמָּה אַרְבָּעִים וְעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אַמָּה) וְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּשְׁלִישׁ אַמָּה. נִמְצֵאת דָּת בְּמִדּוֹתֶיהָ רְחָבָה וַאֲרֻכָּה. אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת בָּעוֹלָם מַאֲרִיכָה. וְהִיא נִתְּנָה לְעוֹלָם מְרֻפָּא וַאֲרוּכָה. וּבִימִינָהּ קוֹצֶבֶת כָּל יְמֵי אַרְכָּא. וּבִשְׂמֹאלָהּ שׁוֹקֶלֶת עוֹשֶׁר וְכָבוֹד וּבְרָכָה: וְהִיא הוֹדִיעָה אֶת כָּל הֶבְיוֹן סְתוּרוֹת. וְהִיא קָצְבָה כָּל מִדּוֹת סְפוּרוֹת. וְהִיא פָּתְחָה אֶת כָּל סְגוּרוֹת. וְהִיא שָׁקְלָה וְאָצְרָה אֶת כָּל אוֹצָרוֹת. וְהִיא חָקְרָה הֲמוֹן מִפְקַד תַּחְתּוֹנִים. וְהִיא נָתְנָה מִסְפַּר גְּדוּדֵי עֶלְיוֹנִים. וְהִיא שִׁעֲרָה קוֹמַת אַלְפֵי שִׁנְאַנִּים. אֲשֶׁר זֶה מִזֶּה בְּקוֹמָתָם מְשֻׁנִּים. יֵשׁ כְּמִדַּת הַיָּם הַגָּדוֹל קוֹמָתָם. וְיֵשׁ כַּחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם הֲקָמָתָם. יֵשׁ כִּמְלֹא כָל הָעוֹלָם תְּקוּמָתָם. יֵשׁ לִשְׁתֵּי טִיסוֹת טָסִים עוֹלָם. וְיֵשׁ לְטִיסָה אַחַת עָפִים עוֹלָם. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּמַחֲנֵהוּ נֶעְלָם. וּבְמֶחִיצָתוֹ צָג וְחָשׁ וְדוּמָם וְנֶאֱלָם. עַד יִתֵּן רְשׁוּת מֶלֶךְ הָעוֹלָם. וְהֻשְׁיַם עַד יַמְלִיכוּהוּ עִם עוֹלָם. וְאָז יִפְצְחוּ לְפָאֵר אֱלֹהֵי עוֹלָם. וּמִשֶּׁהֵם מְפָאֲרִים עוֹד לֹא שׁוֹנִים. כִּי בִּנְהַר דִּינוּר שָׁחִים וְנִתָּנִים. וְעוֹד מִנּוֹ נֶחֱצָבִים וּמִתְחַדְּשִׁים כָּרִאשׁוֹנִים. שֶׁבַח וְהַלֵּל וָרוֹן לָאֵל מְשַׁנְּנִים. וּכְפִי קֶשֶׁת עִם כְּנַף רְנָנִים. זֶמֶר וְשִׁיר וָעוֹז וְרֶנֶן מְרַנְּנִים. וּשְׂרָפִים הַמַּעֲלִים עַל כָּל שִׁנְאַנִּים. שֵׁשׁ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם בְּגֵוָם חֲנוּנִים. מִמַּעַל לְיוֹשֵׁב עֲרָבוֹת לְכֵס נְתוּנִים. וּלְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא בִּתְהִלָּה מְנַגְּנִים. מְצוֹא חֵן בְּנִגּוּנָם הֵם מְחַנְּנִים. וְקוֹדֵם לְכָל צָבָא מִמַּעַל עוֹנִים. וְשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לָרָם וְנִשָּׂא נוֹתְנִים. כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים הֲמוֹנִים הֲמוֹנִים. לְנַעֲרָץ בְּסוֹד אַלְפֵי רִבְבוֹת עֶלְיוֹנִים. וְנִקְדָּשׁ בְּאַלְפֵי רִבְבוֹת תַּחְתּוֹנִים: כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ:

ואומרים קדושה ותורת הב״ן. ומוציאין ב׳ ס״ת בא׳ קורין סדר היום ולמפטיר בב׳ פ׳ כי תשא עד לכפר על נפשותיכם ומפטירין במלכים ב׳ י״ב:

מוסף לפרשת שקלים

הש״ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן:

אֶשְׁכּוֹל. אִוּוּי תַּאֲוַת כָּל נֶפֶשׁ. בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי שֶׁבֶת מְצֹא נוֹפֶשׁ. בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו וּפַצְתִּי בְּטֶפֶשׁ. חָמַק וְעָבַר מִלְּהִדָּרֵר לִי הוֹפֶשׁ. גָּזַלְתִּי שִׁקְלֵי מַתַּת כּוֹפֶר נֶפֶשׁ. וְטָבַעְתִּי בְּמֵי צוּל טִיט וָרֶפֶשׁ:

חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. גּוֹנְנֵנוּ בְּמָגֵן אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור עד להחיות מתים

הַכּוֹפֶר. דְּעוּ דִרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר. כְּמוֹ הוּא חָרוּת בְּאִמְרֵי שָׁפֶר. הַתְשִׁירוּ בוֹ פְּנֵי נִדְמָה לְעוֹפֶר. וְיִזָּכוֹר לָכֶם זְכוּת גַּם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר. וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף וְחֵפֶר. בְּתִתְּכֶם מַתָּן זֶה לְשֵׁם כּוֹפֶר: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. הַחֲיֵנוּ בְגֶשֶׁם אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

נעריצך. לדור ודור עד וקדוש אתה:

דּוֹדִי. זְכוֹר לִי שִׁקְלֵי עֶפְרוֹן. אֲשֶׁר שָׁקַל אָב בְּמַכְפֵּלַ חֶבְרוֹן. חֵקֶר שִׁקְלֵי יְבוּסִי מַשְׂכִּיתֵי חָרוֹן. זָכְרָה לִי עַד לְדוֹר אַחֲרוֹן. טַעַם חֵן אֲשֶׁר אֶקְרָא בְגָרוֹן. שְׁעֵה מִנִּי אֵל שׁוּבִי לְבִצָּרוֹן: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

תכנת שבת עד מקדשי שמך ובשר״ח אתה יצרת עד קבעת:

לִי. יִשָּׂא עַל אֶבְרַת נֶשֶׁר. כִּי יַגִּיד מֵלִיץ עָלַי שִׂיחַ יוֹשֶׁר. כּוֹפֶר מִשֶּׁלּוֹ אֶתֵּן לוֹ תֶשֶׁר. כִּי מִלְּפָנָיו הוֹן וְכָבוֹד וָעוֹשֶׁר. לְהַצְדִּיק אֱנוֹשׁ לְהַמְצִיא לוֹ כּוֹשֶׁר. שָׁת לוֹ פִּדְיוֹן לִמְצֹא אוֹשֶׁר: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. עַנְּגֵנוּ בְנוֹפֶשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: (לשר״ח וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים):

רצה עד לציון ברחמים:

בְּכַרְמִי. מְלוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׁדַי. אַרְבַּע מֵאוֹת וָעֶשֶׂר הֱלִינוֹתִי שַׁדַּי. נָח בְּשָׁכְנָם וְגַם יֵשׁ דַּי. וּבְכֵם וַהֲדוֹם לֹא נָם שַׁדַּי. סָע וְעָף בְּבֶצַע שִׁקְלֵי הַשָּׁדַי. וְנָשְׂאוּ אֶת רְדִידֵי מַעֲלֵי שׁוֹדְדַי: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. רְצֵנוּ כְּשַׁי אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים עד ועזרתנו סלה:

עֵין. עוֹצֶם הֲמוֹן מִסְפַּר שְׁנֵי עֳפָרִים. מִי מָנָה יִפָּקֵד בְּחֶלֶשׁ וּפוּרִים. פְּקָדָם פּוֹקֵד בְּחִמּוּשׁ סְפָרִים. וְגַם עוֹד חֹמֶשׁ בְּכָל הַסְּפָרִים. צַחוֹת נִיב שְׂפָתֵינוּ יְשַׁלֵּם פָּרִים. כִּי אֶפֶס כֶּסֶף שִׁקְלֵי כִפּוּרִים: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. וְתֵיטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אלהינו וכו׳. שים שלום עד בכל עת ובכל שעה בשלומך:

גְּדִי. קֹשׁוּר יָדַיִם בְּרָכוֹת לִשָּׂא. בְּאֹהֶב עוֹר גְּדָיו שְׁכִינָה נִתְעַלְּסָה. רָעָה גְּדִיּוֹתָיו עַל אֶבֶן מַעֲמָסָה. צֹאנוֹ עַל שֶׁכֶם וְקוֹצֵן נֶעֱמָסָה. יִשְׁתּוֹחַ בְּנֵי מְעֻנָּה בְּאַף מַעֲשֶׂה. תִּלְבּוֹשֶׁת הוֹד עֲדִי עֲדָיִים מְכֻסָּה: חזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְשָׂא. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. בָּרְכֵנוּ בַשָּׁלוֹם אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

קדיש שלם. אין כאלהינו עלינו. ק״י:

יוצר לפרשת זכור

מתחילין שוכן עד מרום עד ובורא את הכל ואח״כ מתחילין כאן:

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים אוֹרוֹת מֵאֹפֶל אָמַר וַיֶּהִי:

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְהִי לָבַז וְלִמְשִׁסָּה. וְגִזְעוֹ יֵעָקֵר בִּבְעִיסָה. בִּיטָּה אֵל וְחָטְאוּ אַל תִּשָּׂא. כִּי קְהָלְךָ עִסָּה. בְּכָל צָרָה וּדְרִיסָה. גַּם בְּךָ לֹא חָסָה. וּבַעֲזוּזוּת הַדְּלִיל עֲמוּסָה. בְּתוֹךְ אֶבֶן מְזֻמָּסָה: אַתָּה זוֹכֵר נִשְׁכָּחִים. זְכוֹר אוֹם לְךָ מְשַׁבְּחִים. וּקְדֻשָּׁה לְךָ מַפְצִיחִים. קָדוֹשׁ: זָכוֹר דָּבָר עָתָק בְּכָל עֶרְכְּךָ. עַל חַמּוּקֵי יְרֵכְךָ. לְדוֹרֵי מְסַפְּרֶךָ. הִקְדִּים וְיָצָא בַּקְּרֶךָ. לְזַנֵּב כָּל בִּרְכְּךָ. לָדוּשׁ בְּגָאוֹת וּלְהַדְרָה.

ובבודך צין מחרך. בכל רוחב וארך. ועמך בתוכך להארך: זכור זמורה שהשליך למעלה. ואהוביך אין להללה. עשותם כמעי מפלה. הזק לשיתם כלה. אותם להפילה. בהכנעה ובהשפלה. טוב שומע תפלה. הפלתו בבהלה. ואחריתו לקלקלה: זכור יהיר רשע. כי למאד פשע. והציק בן משעשע. כבד חטא ורשע. ואזניו הכבד ועיניו השע. וליראתך לא שע. למענך צדיק ונושע. חיש לנושעים ישע. עובר על פשע: זכור מלולו למילך ומאס בפעלך. לבחורי קהלך. נא זכור יום זבולך. וישלם לו משלך. גמול רע מחילך. סערהו בקצף עלך. וכל פה יהללך. על פלא מפעלך: זכור עמך ונחלתך. אשר הם באהבתך. ומקוים לישועתך. פנה בתהלתך. ורחם על עדתך. הוגי בשעשועי דתך. צהלם בביראתך ותטעם בקריתך. ותשם תצמצם שכינתך: זכור קרית חנה. ועדת מי מנה. המפוזרת בכל פנה. רוממה בהגינה. כי געה עונה. ועת לחננה. שבח שם עדינה. מכל צד ומכל פנה. והמלכות לבעליה השב נא: תפקוד עתה ברחמים. ותופיע ממרומים. להושיע מעוטי עמים. קדוש: הכל יודוך

אופן כבודו יתרומם בפי כל הנשמה. וישמיע למקדישיו המקדישים שמו בנעימה. יתפאר להתרוממה. במעלה ובמטה שוכן רומה: והחיות

זולת אתה מלא רחמים. ברחמיך שמח עגומים. גאלם כי הם יתומים. דתך בהגיון נואמים. הם מבדלים מטמים. ואותך בהתמד מרוממים. זכור שלשת קדומים. חפוף בבני כמו רמים: טוב זכור ידידיך. יחד שמחם כרוב חסדיך. כי הם עבדיך. למודים לעבדך. מהרה קומם נגידיך. נהלם בחוזק ידיך. סמכם בשם יחודך. ענדם במאדך: פדה תפדה מזכיריך. צועקים בכל לב לשחרך. קים עלימו דבריך. רבצם כבית בחירך. שובבם להדריך. שכנם בעירך. תשתבח בהדריך. תפדם כבקיעת פלג עדריך: עזרת. ומתפללין שבע:

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן:

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אזכיר סלה זכרון מעשים. בימים האלה נזכרים ונעשים. נחון נח מבין עכסים. הראונו להזכיר לרקב כעסים: ההוה הנץ מגלגל והדהר. ומדור לדור גלגל הדהר. זכר עון אבותיו הסהר. חטאת אמו בלי להעדר: טרף אף נשחת רחם. יתומתו מקלוט בהריון יחם. כהופקד לשלישו חטא נוחם. לכם להלחם בלוחמי לחם: מהלך ארבע מאות פרסה. נע ונד מכמורת לפרסה. סע משעיר והכמין פרוסה. עיף ויגע מבושיו לפרסה: פועל שטימת בכורה לעבור. צמיתות צאן קדשים למבור. קלונו הוחרט בעט לזכור. ראשית גוים לגלע בזכור: שדי זכר לילה הולך. שרש וענף בחלקלק להחלק: חזן תמור כי השליך המלק. תבע להזכר מעש עמלק:

לאחרונה יסעו שבם שלט. כי הענן מטם פלט: חזן לעת ימחה לא ימלט. יגונן עם גנון ומפלט: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור עד להחיות מתים

תמימים בעודם בסין רפידים. שבוע עדי עדיים אפודים. רצו שלול מתן לפידים. קפצו ידים רפות ברפידים: צורר אסף כל אספסוף. פושע סביבות מחנם אסוף. עלות פעמיו מצולות סוף. ספר לקמלם כקנה וסוף: נדד ויעף שלש פעמים. מחור בניני חמשה עממים. לץ הכה ופתי העמים. כלל להתיהם נדיבי עמים: יהר לץ והעמיד מסלה. טכוס בחורי בזמה סלה. חמוקי ירכי בם רפסלה. זרע להרקיע ולהתעיב סגלה: וישטום שטימת ישישו המחבא. החל לבא מראש במחבא. דגר שנית בחרב להובא. גש בשלישי בעליל בחובה: במשלו ששבי באום מושלים. בפרק עמד מסור נשולים: חזן אמרו לכו ונכחיד נכשלים. אז מאז זנב כל הנחשלים:

שונאיך הם ילבשו בשת. כמו בצלעי שמחו ביבשת: חזן בעטותך עטרת עדיי תלבושת. להגשים תהי לצולעת תחבושת: ברוך אתה יי מחיה המתים:

אצילי מרעי נגד שעיר. תולדות אלה בני שעיר. בקשם אצו אשי להבעיר. שאונם חרשו כשדה עיר: גוי גדול שלא הזכרת. רשיונותיו למה אז זכרת. דגלים בלא הון מכרת. קדושים בזונה ובין המכרת: הזכר לאדומים נוה נארו. צרים אשר חומות ערערו. ועד היסוד ערו ערו. פימו דברו בגאות ופערו: זה אין לפניך שכחה. עברתם שמרה נצח מלשכחה. הלך לא ידעו עשות נכוחה. ספרם חתום ליום תוכחה: טעם חוק בדת מוכח. נזכר כי לא תשכח: חזן יום בא עמם להתוכח. מכאן צוית לעמך לא תשכח:

יקש לץ לחרף צבאות. ההתומי ברית בצבא ואות. והופקד מדה במדה לתוצאות: חזן דעת כי לעת המציאות. הוא יפקד בשם יי צבאות: ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

אל נא בלשון אשר הזכרת לזוכריך זכור. בו בלשון הזכירוך נא אתה זכור. ואם המה כאדם עברו ברית מלזכור. ואתה אל ולא איש למה לא תזכור. בזאת ידעתי כי יש לך לזכור. אבל תשוח נפשי עד זכור תזכור. ומה כחי כי איחל לקץ זכור. ומה קצי כי אאריך נפשי עד שתזכור. אם לא למעני תזכור. למענך ולמען ירושלים זכור. חוק כי לא תשכח עדות זכור. ואומר אם אשכחך עתה לה זכור. ותפקוד ותזכור. כאב צר לעכור. פיהו לסכור. לנוע כשכור. ועוד בל תמכור. נקובי בן בכור: חזן נכורי בלתך נכור. ופארך אזכור. וארצך לזכור. בפרשת זכור:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אין קוצץ. בן קוצץ. קצוצי לקצץ. בדבור מפוצץ. רצוצי לרצץ: לץ בבא ללוצץ. פלץ ונתלוצץ. כעץ מחצצים לחצץ. כנץ על צפור לנצץ: עב בקע מראש. יחידים מנו גרוש. חל וילך ויפרוש. וישב על גבי חרוש: זמן והונקב לראש. ראשית גוים לרע לדרוש. היות לכל בוגדים ראש. וצפעו תלות במבחר ברוש: רץ והקרה בדרך. עיפי טרחות דרך. ופץ לא זו הדרך. תעו במדבר בישימון דרך: כנחש עלי דרך. שלח יד בחמוקי ירך. ועל כל ראש דרך. זנב כל עוברי דרך: יעף ועף וחש. ומהור פתן רחש. ונודע כי הוחש. משוריש נחש: רגש ולחש. ועת לידתו נחש. ובכשפיו הוכחש. וכחלש נחלש ולא חש: בכשפיו הללו. ובקסמיו הללו. יום העמיד וזללו. שמש הדמים וזלזלו: יגע ולא הונח לו. ולחרפות נחלו. עד בא השמש הזחילו. להמחות הוא וכל חילו: קט ושן חרק. ונאצות שרק. ומורה באפו הרק. וחרבו הברק: למילה פרק. וכלפי מעלה זרק. ולשם שמן תורק. בעזות ירוק ירק: יה אשכול הכופר. צו אל משול עופר. זכרון משלי אפר. כתוב זאת זכרון בספר: רשם בזה ספר. בתורה ובנביאים ובכתובים להחפר. להמחות מספר. ולא יכתב עם כל הכתוב לחיים בספר: אל נא וכו׳

ובכן זכור את אשר עשה לך עמלק:

חזן וקהל ומח שמו וזכרו. ונמח זכורו מלהזכירו. בזכרון קדוש:

חזן וקהל יען אשר לא זכר. ונחשב כנכר. מלהזכר בזכרון קדוש:

זכור איש אשר הגויע אב ללא עתו. ברצוח וגנוב ונאוף בעתו. גרע חמש שנים ממחיתו: זכור בוזה על גמילות חסד. גועל אח עש לזכהו חסד. דומה למס מרעהו חסד: זכור גלה ערות מצואת שדה. דם שפך בבואו מן השדה. הסך לב אב שח בשדה: זכור דחוי באזן הערלה. הבוזה בכורה בכוס התרעלה. ופרק מנו עול ומשך לו ערלה: זכור הסכסך דרך איש וזר. והכהה מאור אב בעשן עבודת זר. זמם בלב

הֱיוֹת לְאָח לְאַכְזָר ׃ זָכוֹר וְנִתְעוֹלַל לְרֶבַע כְּאִשָּׁה. זְדוֹן לִבּוֹ הִשִּׁיאוֹ בְּאִשָּׁה. חַתּוּ גִבּוֹרָיו לִהְיוֹת כְּלֵב אִשָּׁה ׃ זָכוֹר זֶרַע מְרֵעִים נִתְעָב וְנֶאֱלָח. חֵלֶק לְהַשְׁחִית וְלוֹמַר הֶאָח. טָמְנוּ גֵאִים פַּח לְהַפֵּל אָח ׃ זָכוֹר חָנַט מִמֶּנּוּ עֲמָלֵקִי. טָס בַּיֶּלֶק לְאַבֵּד חֶלְקִי. יָרוֹעַ כַּבִּירִים לְעֵין כֹּל לְלוֹקְקִי ׃ זָכוֹר טָפַשׂ מֵהָעֲקִימָה. יָרַד וְכִתֵּת עַמִּי עַד חָרְמָה. כְּמוֹ כֵן חֻיַּב לְהַחֲרִימָה ׃ זָכוֹר יוֹשֵׁב נֶגֶב בְּלִי עוֹל כַּעֲדָה. כְּסוּת וְלָשׁוֹן שִׁנָּה הֱיוֹת מֶלֶךְ עֲרָד. לִשְׁבּוֹת שְׁבִי מָרַד וְחָרַד ׃ זָכוֹר כְּסִיל שׁוֹנֶה בְּאִוַּלְתּוֹ. לְתַעֲרוּבַת מְדָיָן בַּעֲרוּתוֹ. מִהֵר יְרֻבֶּשֶׁת וְגִלָּה נַבְלוּתוֹ ׃ זָכוֹר לְ קַ עַ קַ עַ בִּצְתּוֹ מְשֹׁרֶשׁ. מִלַּעֲזוֹב לוֹ עָנָף וְגַם שֹׁרֶשׁ. נֶעֱנַשׁ קִישִׁי כִּי הִשְׁאִיר לוֹ שֹׁרֶשׁ ׃ זָכוֹר מַעֲשֵׂה אֲגַג מַעֲדַנּוֹת. נָשִׁים כְּשִׁכְּלָה חַרְבּוֹ לְעַנּוֹת. סוֹרֵס שְׁאָרוֹ לְשַׁסּוֹף יַעֲנוֹת ׃ זָכוֹר נָגִיד לְחָמְלוֹ הַסְּבִים. סָר מִמְּלוּכָה מִבֵּין נְסִיכִים. עוֹלָל הַנּוֹתָר עָמַד לְשַׁכִּים ׃ זָכוֹר סִבֵּב צִקְלַג וָנֶגֶב. עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב. פִּגְרוֹ טוֹב רוֹאִי מְנַשֵּׁךְ בְּעֶגֶב ׃ זָכוֹר עָרִיץ בְּעַמּוֹנִים נֶחְבָּא. פָּרַץ כַּרְמֵי עֵין גֶּדִי כְּהוֹבָא. צוֹרְבוֹ אִישׁ בְּאָחִיו בְּחֶרֶב לְהוֹבָה ׃ זָכוֹר פְּלֵיטִים אֲשֶׁר בְּאַף הִסְעִיר. צְבָאַי בְּלֶכְתָּם אֶל הַר שֵׂעִיר. קִנֵּא לִנְקוֹם עֲיָרוֹת שֵׂעִיר ׃ זָכוֹר צָג בְּפֶרֶק לְהַסְגִּיר שְׂרִידַי. קָם בְּרֹאשׁ דְּרָכִים לִסְעוֹד אֶת רוֹדַי. רָדַף וּמָסַר בְּיָדָם פְּרוּדַי רְפוּדַי ׃ זָכוֹר קָפַץ לְשַׁעַר הַשָּׁמַיִם. רָעַשׁ וְשָׁאַג מִי לִי בַשָּׁמַיִם. שָׁלַט וַיִּגְדַּל עַד לַשָּׁמָיִם ׃ זָכוֹר רָד אֶל חָנַף לְהַחֲנִיף מַמְלֶכֶת. שִׁמְשֵׁי אֲשֶׁר שִׁמְשׁוֹ מְאַמֶּשֶׁת וְהוֹלֶכֶת. תַּמָּה הִלְשִׁין לְרַפּוֹתָהּ מִמְּלָאכֶת ׃ זָכוֹר שָׁקַל אֲלָפִים עֲשָׂרָה. שְׁתִילִים מֵאָה הֶחֱנִיט לְסַבְּרָה. שִׁעֵר מֵהֶם עֲשָׂרָה לְשָׂרְרָה ׃ זָכוֹר תָּבַע לְהָפֵר חֲמִשִּׁים. תְּמִימָה קָצַב לְכַלּוֹת חֲמִשִּׁים. תַּכְלִית שִׁבְעִים נִתְלָה עַל חֲמִשִּׁים ׃

וּבְכֵן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ ׃

אֱלֹהִים אַל דֳּמִי לָךְ. כְּקוֹל מַיִם רַבִּים נִשְׁמַע קוֹלָךְ. מַשְׁמִיעַ וּמְצַוֶּה לְעַמָּךְ בְּקוּנַן פָּעֳלָךְ ׃ זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ. אֲשֶׁר קָרְךָ וַיַּהֲשִׁילָךְ. וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָךְ. תִּמְחֶה זִכְרוֹ מִכָּל גְּבוּלָךְ. וְהֵם יָשִׁיבוּ וְיֹאמְרוּ לָךְ. וּמִשֶּׁלָּךְ עוֹד יִתְּנוּ לָךְ. אָנָּא הָקֵם אֶת דְּבַר מִלּוּלָךְ. עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנוּ הַזְּכַר לָךְ. אַתָּה זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ לָךְ. זְכוֹר יְיָ אֶת יוֹם זְבוּלָךְ. הַמִּתְנַשְּׂאִים וְנֹאֲמִים פֹּה מַה לָּךְ. הַשּׁוֹלְחִים זְמוֹרוֹת בְּאַף לְהַלְלָךְ. זְכוֹר כִּסֵּא כְּבוֹד גָּדְלָךְ. אֲשֶׁר סִגְּרוּ וְנִאֲצוּ לְמוּלָךְ. וְשִׁלְּחוּ בָאֵשׁ הֵיכָלָךְ. וַיְשִׂימוּ כָּל גְּבוּלָךְ. וְשִׁדְּדוּ וְנִתְּקוּ יְרִיעוֹת אָהֳלָךְ. אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא יָבֹאוּ בִקְהָל לָךְ. אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי בִּגְלָלָךְ. וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם הִלּוּלָךְ. עָלֶיךָ יַעֲזוֹב הֵילָךְ. וְיוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עָשׂוּ לָנוּ עָשׂוּ לָךְ. אוֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר נִלְחָמוּ. וְאוֹתְךָ בַּיִּשּׁוּב נִתְלַחֲמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה הָמוּ. וְאוֹתְךָ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה נָהֲמוּ. אוֹתָנוּ פְּלִיטֵי עָנָן זָמְמוּ. וְאוֹתְךָ כַּפֹּרֶת עָנָן גָּמְמוּ. אוֹתָנוּ לַחֲשׁוּלֵי עָב דָּמוּ. וְאוֹתְךָ עֲלוֹת עַל בָּמֳתֵי עָב דָּמְמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ לִמְחִיצָה קָמוּ. וְאוֹתְךָ לִפְנַי וְלִפְנִים קִדְּמוּ. אוֹתָנוּ בְּרִיחוּק מָקוֹם אִשְּׁמוּ. וְאוֹתְךָ בְּקֶרֶב מְקוֹמְךָ שִׁמְּמוּ. אוֹתָנוּ חוּץ מִשִּׁיבָתֵנוּ דָּמוּ. וְאוֹתְךָ בִּמְכוֹן שִׁבְתְּךָ דָּמוּ. אוֹתָנוּ אוֹת בְּרִית מִשְּׁאָר הֵרִימוּ. וְאוֹתְךָ עֲשֶׂרֶת אַבִּירֵי בְרִית הֶחֱרִימוּ׃ אוֹתָנוּ בְּהַגָּהַת יְדֵי עָנְיוֹ הֵרִימוּ. וְאוֹתְךָ תְּלוֹת יָד לְמוּלָךְ הֵרִימוּ. אוֹתָנוּ נִתְיָעֲצוּ וְסוֹד הֶעֱרִימוּ. וְאוֹתְךָ כְּרוּבֵי סוֹדְךָ לְהַרְפּוֹת הִגְרִימוּ ׃ וְאַתָּה יְיָ לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְהוּא נֶגְדְּךָ בְּמַטָּה יוֹשֵׁב. תָּפוּשׂ מִדְבָּר וְכָל הַיִּשּׁוּב. אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד בְּלֵב מִתְחַשֵּׁב. אִם לֹא עַתָּה תָּקוּם וְתַקְשִׁיב. בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה קִימוֹת נְקָמוֹת לְהָשֵׁב. בְּפַחַד וָפַחַת וָפַח לִפְקוֹד עַל הַיּוֹשֵׁב. וְאִם אֵין כַּגֵּר תִּחְשַׁב. וְכָל הַמּוֹנֶה וְסוֹפֵר וְהוֹשֵׁב קֵץ הַפְּלָאוֹת לְהָבִין וּלְהַשֵּׁב. נָשְׁתָה גְבוּרָתוֹ מִמַּחֲשָׁב. וְלֹא יִמְצָא מַעֲנֶה לְהָשֵׁב. וְחֶשָׁה דּוּמִיָּה מִהַקְשֵׁב. וּבֶאֱמוּנָה כִּסְלָיו יְיַשֵּׁב. וְזֹאת עַל לִבּוֹ יָשֵׁב. וְיֹאמַר עַד יַשְׁקִיף וְיֵרָא וְיַקְשֵׁב ׃ וְנֶחְשַׁבְתִּי כְּעַד זוֹמֵם. כָּל הַיּוֹם מְדַמֵּם. וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וּמִשְׁתּוֹמֵם. וְאַתָּה יְיָ עַד מָתַי רוֹאֶה וְדוֹמֵם. זְכוֹר בֵּית

מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם. כָּל עוֹבֵר עָלָיו מִשְׁתּוֹמֵם. מָתַי תִּתְנַשֵּׂא וְתִתְרוֹמֵם. וְזֵכֶר אֹמֵר פִּיךָ קוֹמֵם. בְּשָׁלֹשׁ עִתּוֹת עֲמָלֵק לְהָמֵם. בְּשָׁלֹשׁ מִיתוֹת זִכְרָם לְהַדְמֵם. בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה נָגְהָם לְהַעֲמֵם. בְּשִׁבְעָה יְמֵי עֶבְרָה לְהַרְשִׁימֵם. בַּעֲשָׂרָה מִינֵי שְׁמַד לְהַאֲשִׁימֵם: וּכְמוֹ מֵעֲשָׂרָה דְּבָרִים עִכְּבוּ עָם מְעֻנּוֹת. וּמִשֶּׁבַע מִצְוֹת הַמְיֻשָּׁנוֹת. כֵּן בְּעֶשֶׂר וְשֶׁבַע יְשַׁבְּרוּ לְעֻנּוֹת. וּבַת קוֹל תֵּצֵא מִמְּעוֹנוֹת. וּתְפוֹצֵץ בְּכָל הַמַּחֲנוֹת. זִכְרוֹן דְּבָרִים לְהַגִּיד וְלַעֲנוֹת. אַל תִּזְכְּרוּ רִאשׁוֹנוֹת. בִּינוּ נָא יְשׁוּעוֹת אַחֲרוֹנוֹת. וְהַזְכִּירוּ זֵכֶר רְנָנוֹת. עֲמָלֵק אֲשֶׁר בָּא וְעִוֵּת מַחֲנוֹת. וְהִקֵּר אֶתְכֶם בִּפְנֵי בָנוֹת. וַיֵּצֵא לוֹ שֵׁם בְּכָל הַמְּדִינוֹת. רְאוּ עַתָּה לְתַנּוֹת. אֵיךְ נִמְחָה כְּחֻתָּךְ בְּכָל פִּנּוֹת. וּצְבָא הַמָּרוֹם אֲשֶׁר בִּמְעוֹנוֹת. אֲשֶׁר הוּסְמַךְ עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁעֲנוֹת. יִפְקֹד עֲלֵיהֶם אֶת הָעֲוֹנוֹת. לְרוֹב יָמִים לְהִמָּנוֹת. לַחֲשׁוֹב עֲלֵיהֶם הַשְׁבּוֹנוֹת. לְהַפִּילָם לִתְוֹפֶת דֵּרָאוֹנוֹת. וַהֲמוֹן לְאֻמִּים וְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת. עַל עוֹזֵר וְעָזוּר יִשְׂאוּ קִינוֹת. וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזוּר מְקוֹנְנוֹת: וְיֵדַע כָּל פָּעוּל כִּי לֹא שָׁכַחְתָּ. וְיָבִין כָּל יְצִיר כִּי שְׁמָם שִׁכַּחְתָּ. וְשֵׂעִיר וְשָׂרָיו אָז וִכַּחְתָּ. וַעֲמָלֵק וְטַפְסְרָיו הוֹכַחְתָּ. וְאִתָּם בְּמִשְׁפָּט נִתְוַכַּחְתָּ. וְיִזְכְּרוּ עִם אֲשֶׁר זָכַרְתָּ. כִּי לְטוֹבָה אוֹתָם זָכַרְתָּ. וּבְזִכְרוֹן טוֹב אִתָּם נִזְכַּרְתָּ: חזן וְהַמַּזְכִּירִים אֶת יְיָ יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְיָ. וְיֹאמְרוּ גְאוּלֵי יְיָ. כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ יְיָ. וְהָעוֹמְדִים בְּבֵית יְיָ. וְהַבּוֹטְחִים בַּיְיָ. וְהַשְּׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ. יֶחֱזוּ בְנֹעַם יְיָ. וְיַגִּידוּ כִּי אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ. כִּי אֵל רַחוּם יְיָ. אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יְיָ. טוֹב לְהוֹדוֹת לַיְיָ. טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ. רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ. קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ אֶת יְיָ. כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ. כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ. בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ. שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיְיָ: ע״כ וְאִם כָּל הַמּוֹעֲדִים יִהְיוּ בְטֵלִים. יְמֵי הַפּוּרִים לֹא נִבְטָלִים. וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִנְּטָלִים. וְיִזְכְּרוּ לָעַד גְּאוּלִים. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחַת גִּילִים. מִמַּעֲלוֹת אֱלֹהִים מְגַלִּים. וְעִזּוּז נוֹרְאוֹתָיו מַגְדִּילִים. וְשָׁרִים כְּחוֹלְלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי עָשׂוֹר מְסַלְסְלִים. בְּכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי הַלֵּל מְהַלְלִים. בַּעֲשֶׂרֶת מִינֵי שִׂמְחָה צוֹהֲלִים. וְשַׂרְפֵי הַקֹּדֶשׁ הַמְעֻלִּים. בְּתַלְמִיד לָרַב יִהְיוּ לָמוֹ שׁוֹאֲלִים. מַה פָּעַל אֵל אֵלִים: כִּי אֵלֶּה יִהְיוּ מִבִּפְנִים. וְאֵלֶּה מִלִּפְנֵיהֶם מִפָּנִים. וְאֵלֶּה חִיצָה לָמוֹ פוֹנִים. וְאֵלֶּה לִפְנֵי וְלִפְנִים. בְּצֵל שַׁדַּי מִתְלוֹנְנִים. וּבַחֲמִשָּׁה קוֹלוֹת הַצְּפוּנִים. קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה מַצְפִּינִים. בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים צְפוּנִים. הַהוֹגִים בְּיִקְרַת מְפָנִינִים. וְקִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נוֹגְנִים. לָדַעַת אֵיךְ הֵם מְנַגְּנִים. בְּגַאֲוַת אֲפִיקֵי מָגִנִּים. בְּצִלָּם הָיוֹת גְּנוּנִים. וּבְאֶבְרָתָם מִתְגּוֹנְנִים. וְעַל חוֹמוֹתָם מִתְמַנִּים. לְשׁוֹעֲרִים וְלַשּׁוֹמְרִים מְמֻנִּים. כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה מְזֻמָּנִים. לְהַזְכִּיר קְדֻשַּׁת נוֹצֵר אֱמוּנִים. לְהַעֲרִיץ זְכִירַת גּוֹי שׁוֹמֵר אֱמוּנִים. וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנִּים. וּבְשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ מִתְכַּוְּנִים. שְׁתַּיִם בְּרֹאשׁ בָּנִים מַשְׁכִּינִים. וְאַחַת בְּרֹאשׁ מַלְכָּם מַתְקִינִים. וּבִשְׁלָשְׁתָּם הֵם נְכוֹנִים. כִּסֵּא שָׁלֵם וְשֵׁם שָׁלֵם מְכִינִים. וּבְשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה עֲנוֹת כְּאָז מְבִינִים. קָרוֹא זֶה אֶל זֶה מְכַוְּנִים. וּבְכִנּוּי שֵׁם קָדוֹשׁ קוֹרְאִים וּמְכַנִּים: ככתוב וכו׳

ומוליכין ב׳ ס״ת בא׳ קורין כסדר היום ובב׳ זכור בסוף כי תלא. ומפטירין כבמולא ט״ו כה אמר ה׳ לבאות:

יוצר לפרשת פרה

מתחילין שוכן עד מרום עד ובורא את הכל ואח״כ מתחילין כאן:

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים. אוֹרוֹת מֵאֹפֶל אָמַר וַיֶּהִי:

אוֹם אֲשֶׁר בְּךָ דְבוּקָה. חֲפֵצָה וְרָצִיתָ לְצַדְּקָה. לְהַנְחִילָהּ מִדְּבַשׁ מְתוּקָה. בְּאוֹר אֲרוּכָה וַעֲמוּקָה. בָּהֶם בְּאַהַב לְחָשְׁקָה. כִּרְבִיד לְצַוָּאר לְחַבְּקָה. גַּם הִיא בִּמְאֹד מְחֻזָּקָה. בְּתֻקֶּיךָ וּבִתְנָאֶיךָ נֶחֱקָקָה. מַעֲמוֹ בְּלִי לְסַלְּקָהּ: אַשְׁרֵי מִי זֹאת. בְּהִתְחַזְּקָם בַּתּוֹרָה זֹאת בְּפִתְחֵי מְזוּזוֹת. קָדוֹשׁ: דָּרַשׁ בְּעַד נוֹטְרָה. וְגַם לְהָבִיא פָּרָה. בַּעֲדָם עֲבוּר לְכַפָּרָה. הֲלֹא כְּחָטְאוּ בְּבֶן פָּרָה. חָרָה עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה. וְהִנָּם בַּאֲמִירָה סוֹרֵרָה. וְזֶה הַמְקַבֵּל עֲתִירָה. חָשַׂךְ מֵהֶם עֶבְרָה. וְכָל צוּקָה וְצָרָה: זִכְרוֹן פָּרָה אֲדֻמָּה. כְּפִי יוֹנָה תַמָּה. לָעַד בְּלִי לְעַלְּמָה. חָקַר דָּת תְּמִימָה. יָעֲטוּ בָהּ לְהִתְרוֹמְמָה. לִפְנֵי יוֹצֵר

נשמה. טועמיה בטוב נעימה. בלי היות לשמה. בהושיבך הארץ הנשמה :

זאת חקת התורה. ערוכה בכל ושמורה. בה להקדיש לנורא. קדוש :

יקרה והרבה תמימה. מכל מום שלמה. ובנקיות ובטהרה מסימה. כתב הקוק רשומה. לשמח נפש עגומה. למעלה לזקוף ולרוממה. לטהר חטא ואשמה. ולמחול עון זעומה. עוד בלי להאשימה : מטהרת גוי אחד. לרצות שם המיחד. אשר בכל פה מתיחד. נפשם תיחשך מפחד. והגיונם בל יתכחד. בהתפללם בלב אחד. שונאיהם יודשו כאחד. בפחת ופת ופחד. בעבדם לצור שכם אחד : על יד כהן נתינתה. לכבודו מתנתה. דקדק בכל פנתה. פעלתה והקרבתה. הוא יקריב אותה. והוא יוציא אותה. צופים הכל בטובתה. ומתנים את ברכתה. כל קהל רעיתה : קדושה ולא פסולה. בלא מום ועולה. כקרבן כליל ועולה. רם אותה עלה. בחפש ולא בגעילה. קהלו בה להועילה. שומריה ינצרו מחלחלה. מכל נגע ומחלה. בשוררם שיר ותהלה : תפן בכלם ברורים. אשר שמה מזבירים. וזרוק עלימו מים טהורים. קדוש : הכל יודוך וכו׳

אופן כבודו יתרומם ויתהדר. והוא בערבות דר. עטוי הוד והדר. והכל יגדלוהו בתמיד ובתדר : והחיות

זולת אשרי כל חוסי בך. באהב יאהבך. גוי אשר אהבך. דבקתם בך. הלא אתה תריב ריבך. ותיסר את גוך. זכור בנך ואהובך. החותמי על לבך : טהרם מכל טמאותם. יה כפר נא אשמתם. כושר תהא אחריתם. לעד יתקים שמותם. מהר עתה תשועתם. נאור כי אתה תקותם. שמחם בשובע שמחתם. עזך תפאר אותם: פנה אותם לצדקם. צמחי צמח להבקם. קדוש מכל עון נקם. רם בטוב חזקם. שמרם ובצלך דבקם. שבנם וכאזור תדביקם. תאמר בדתך להמתיקם. בקריעת ים סוף וכמפת בכורים שונאיך להבקיקם : עזרת וכו׳

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן ואח״ב מתחילין כאן :

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים :

אצולת אומן בצרוף זקוקה. בנבכיה זאת בלתי פקוקה. גלומה עלומה ונקוקה. דבורה על אופן חקוקה. המסקלה והמעזקה. ודשונה דשון למשמר חקה. זר שבעתים מזקקה. חוק טהור מטמא מחזקה. טבועה בלא רחוקה. והיא רחוקה. יהוסה אטירה ודחוקה : חזן כתמת חמוסה בה מחוקה. לטהרת חשוקה. נחקקה זאת חקה : מקומה יגלה. מעמקיה ידלה : חזן לעת יגלה. גנוניו יעלה : ברוך אתה יי מגן אברהם :

אתה גבור עד להחיות מתים

מפרה חקה גזר. מגבנון אמרה נגזר. נאמן לאזנה נתאזר. נצח עדי כן בנזרה נזר. סלול צפוניה חלין אזר. סקר באפיה ונחשב למו זר. ערך בה חוק לעם מפזר. עבור מלפתל עקש כמין וזר. פאר בקוריה באגד משזר. פעלתה בסגן בעדי משזר : חזן צפונה לטהרת עם אל עזר. צוה צור לציר. צור צרורה לאלעזר :

עולם ומלאו שלך. חפצת להצדיק קהלך : חזן על כן אוחיל לך. להגישם תהי אטומי פעלך : ברוך אתה יי מחיה המתים :

קפאון חוק אלפת היקר. לוטה באור יקר. חשוף לעם מיקר. לעמוד על עקר : רעבים לפענח דתיה. פענח טהותיה. צמאים גמות חידותיה. גלה להם עדותיה : שמין דגלים טהר. מצרף ומטהר. הרב לכבסם תמהר. מעוים אותם לטהר. תקרא כהן. בהטאך באזוב מתכהן : חזן טהורים זרוק כמכהן. תמור דם מקח אלעזר הכהן :

ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה :

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא :

אמרתי אחכמה והיא רחוקה. שחאתיאל עדי זאת חקה. בלא נפלאת היא ולא רחוקה. זאת פליאה היא ומרחקה. מלפניה משפט וחקה. ומאחריה תורה וחקה. בתרות חקוקה. ובלוח לב

מחקה

מְחֻקָּה. מְדוּק תְּלוּלָה וּמִשְׁאוֹל עֲמוּקָה. מִדְּרֵי אַרְקָא. מְסִלָּתָהּ חֲמוּקָה: בְּכֵן אֵין לַעֲמוֹד בְּסוֹדָהּ. וְאֵין לְהַגִּיעַ יְסוֹדָהּ: וְאֵין לַחֲקוֹר חֻקָּהּ. וְאֵין לְהַחֲלִישׁ חֶלְקָהּ. וְאֵין לֵידַע עֶרְכָּהּ. וְאֵין לְהָבִין דַּרְכָּהּ. אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ:

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

אֲצוּרָה וּמְפוֹרָשָׁה. עֲצוּרָה וְלֹא מְפוֹרָשָׁה. זֹאת חֻקַּת הַפָּרָשָׁה. בְּכָל שָׁנָה מִתְפָּרְשָׁה: לְבַעֲלֵי אֲסִיפוֹת. הִידוּתֶיהָ חֲשׂוּפוֹת. וְכָל צְרוֹרוֹת כְּסִיפוֹת. דִּקְדּוּקֶיהָ סְפוּת: עֲרוּכָה וּשְׁמוּרָה. קְצוּבָה וּגְמוּרָה. דְּרוּשָׁה וַאֲמוּרָה. בְּקַלָּה וַחֲמוּרָה: זְוָנָהּ לֶעָנָיו. בִּפְנִינֵי מְעוֹנָיו. וְהִגִּיהַּ עֵינָיו. בְּפִיּוּן מַעְיָנָיו: רָעַד בְּהִסְכִּית טַעַם תְּחִלַּת מִשְׁנָתָהּ. פָּרָה בַּת שְׁתַּיִם עֶגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ: כְּבַצֵּר צִיר תְּחַן כְּקָשַׁב שְׁמִיעָתָהּ. נָא מְנֵי יִפְרָה מוֹרֶה הֲלָכָה לְשַׁעֲתָהּ: יָדְעוּ בָהּ הֲלִיכוֹת וְשִׁנּוּן הֲלָכוֹת. אֵלֶּה הַנֶּעֱרָכוֹת. וְאֵלֶּה הַמִּתְהַלְּכוֹת: רְאִיתָהּ אֵיךְ לֶחֱזוֹת. דָּמָה אֵיךְ לְהַזּוֹת. בְּאִירָה מִלְהַבְזוֹת. לְהַזּוֹת לְמִי זֹאת: בְּדִבּוּר אָמוּר אֶל הַכֹּהֲנִים שְׁנָה עוֹז פָּנָיו. שָׁב וַיַּעֲרוֹךְ זֹאת לְפָנָיו. וְהֵאִיר עֵינָיו: יַעַן כְּנֶאֱמַר לוֹ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא. פִּלְּצוּת בְּעָתַתּוּ וְשָׂח מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא: קוּשְׁטְ אִמְרֵי פָרָה. כָּל טָהוֹר מְטַמְּאָה. וְאֵיךְ הִיא תַּעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה: לוֹ הִגִּיד אֵל חֻקָּה חָקַקְתִּי. וּמַה תַּגִּיעַ לֵידַע. עֲמוּקָה מִשְׁאוֹל מַה תֵּדַע: יָבֹא אֵפֶר פָּרָה. לְהַלְבִּין טִנּוּף בֵּן פָּרָה. הֱיוֹת כַּפָּרָה. לְסוֹרֵרָה כַּפָּרָה: תִּזְן רָמַז בִּוִּיכְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה. הֱיוֹת פָּרָתוֹ מוּתְמֶדֶת. שֶׁכָּל הַפָּרוֹת כָּלוֹת. וְשֶׁלְּךָ לָעַד עוֹמֶדֶת: אל נא לעולם תוערץ וכו׳

לְטַהֵר טְמֵאִים. לְטַמֵּא טְהוֹרִים. בְּאוֹמֶר קָדוֹשׁ:

אִמְרָה סְנוּנָה וּצְרוּפָה. בְּדוּלָה בְּדָתָהּ מֵעֲרוּפָה. גְּדֵלָה כְּרַעֲנָן לִתְרוּפָה: דְּרוּשָׁה בְּזִקּוּק שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה. הַזָּיוֹת טְבִילוֹת וְכִבּוּסִים שִׁבְעָה. וּפָרוֹת וְכֹהֲנִים טְהוֹרִים וּטְמֵאִים שִׁבְעָה: זִקְנֵי גָזִית תְּמִימִים מִמּוּם. חֲבוּאֶיהָ יְבַקְּרוּ לְבַל הֱיוֹת בָּהּ מוּם. טְהוֹרָה תִּהְיֶה לַאֲדֻמּוּת כְּמִמּוּם: יַעֲשֶׂה מֵהוֹן כֹּהֵן כֶּבֶשׁ פָּרָה. כִּפָּה מוּל אֹטֶם בְּהוֹד תִּפְאָרָה. לְהוֹצִיא בָהּ תְּמִימָה חַטָּא תַּמָּה מְפִירָה: מְסַעֲדָיו אִתּוֹ יָצְאוּ לְהַר הַמִּשְׁחָה. נָחַץ טְבוּל שְׁנִיַּת עֲבוּר כּוֹרֶה שִׁיחָה. סֵדֶר מַעֲרֶכֶת וְלֹא שָׁהָה: עָמַד מֻקְדָּם וּפָנָיו לְמַעֲרָב. פָּרָה שָׁחַט וְדָם לֹא עָרַב. צָת בָּהּ הֲרִיוֹת וּמוּקְדָהּ הֵרַב: קָם מוּל שַׁעַר אֵיתוֹן וְדָם שֶׁבַע יַזֶּה. רַעֲנָן אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי יַחֲזֶה. שִׁמַּע לַכֹּל עֵין אֶרֶז זֶה וְאֵזוֹב זֶה: תַּרְגְּלָהּ וְחִלְּקָהּ לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים. כָּל מִשְׁמָרוֹת מֶנָּה מְחַלְּקִים. תְּכוּנָה לְמִשְׁמֶרֶת עַד נְקוּקִים יָקִים: לטהר וכו׳

וּבְכֵן וּלְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אֵין לְשׁוֹחֵחַ עוֹצֶם נִפְלְאוֹתֶיךָ. אֵין לְהַגִּיד חֵקֶר דָּתוֹתֶיךָ. אֵין לְהָבִין תּוֹקֶף מִפְעֲלוֹתֶיךָ. אֵין לְפַעְנֵחַ עוֹמֶק פְּלָאוֹתֶיךָ. אֵין לַעֲמוֹד עַל סְפַן מִדּוֹתֶיךָ. אֵין לַחֲקוֹר סוֹד הִידוֹתֶיךָ. וְאֵין לְהַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלּוֹתֶיךָ. אֵין לְגַלּוֹת סוֹד עֵדוֹתֶיךָ: הַמְּפוֹרָשׁוֹת סְתוּמוֹת. הַגְּלוּיוֹת עֲלוּמוֹת. הַמְבוֹאָרוֹת חֲתוּמוֹת. הַמְּשֻׁנָּנוֹת עֲצוּמוֹת. הַחֲקוּקוֹת רְשׁוּמוֹת. הַחֲסֵרוֹת מֻתָּרוֹת. הָאֲסוּרוֹת מֻתָּרוֹת. הַשְּׁחוֹרוֹת צְחוֹרוֹת. הַחֲשׂוּפוֹת אֲטוּרוֹת. הַפְּרוּטוֹת אֲצוּרוֹת. הַכְּלוּלוֹת עֲצוּרוֹת. הַקַּלּוֹת חֲמוּרוֹת. מוֹצִיא מַזָּלוֹת יְקָרוֹת. מַתִּיר מֵאֲסוּרוֹת מֻתָּרוֹת. נוֹתֵן מְטַמְּאוֹת טְהוֹרוֹת: מִן הַחֵלֶב שׁוּמָן הַלֵּב. מִן הַדָּם טְחוֹל הַדָּם. וּמִבָּשָׂר בְּחָלָב בְּהֵל הֶחָלָב. מִכִּלְאֵי בְגָדִים תְּכֵלֶת בְּסָדִין. מֵאֵשֶׁת אָח יִבּוּם הָאָח. מֵאֵשֶׁת אִישׁ יְפַת תֹּאַר לְאִישׁ. מִטֻּמְאַת נִדָּה. טָהֳרַת בְּתוּלֵי אִשָּׁה: מְהַתֵּר אִסּוּר. וּמְאַסֵּר הֶתֵּר. מְטַמֵּא טָהוֹר. וּמְטַהֵר טָמֵא. בַּהֶרֶת מְמוּעָט תְּטַמֵּא. פָּרְחָה בְכֻלּוֹ עוֹד בַּל תְּטַמֵּא. הַמֵּת בְּבַיִת אֵינוֹ טָמֵא. יָצָא מִמֶּנּוּ אוֹתוֹ מְטַמֵּא. שְׂעִיר יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר עַל כָּל טָמֵא. וְכָל מַעֲסִיקָיו בְּגָדִים מְטַמֵּא: פָּרָה אֲדֻמָּה עוֹשֶׂיהָ מְטַמְּאָה. וְהִיא עֲשׂוּיָה לְטַהֵר כָּל טְמֵאָה. וַאֲפָרָהּ נַעֲשָׂה אַב הַטֻּמְאָה. וְהִיא מְטַהֶרֶת אֲבִי אֲבוֹת הַטֻּמְאָה: בְּכֵן אֵין לְהָבִין סוֹד תּוֹרָתֶךָ. וְלֹא זִקּוּק אִמְרָתֶךָ. וְלֹא צֵרוּף גְּזֵרוֹתֶיךָ. בְּכֵן אֵין לְהָמִיר. וְלֹא לְהַתְמִיר. אֵין לְהַרְהֵר. וְלֹא לְהַתֵּר. אֵין

לֵידַע. וְלֹא לֵידַע. עֲמוּקָּה מִשְּׁאוֹל מַה תֵּדַע. נָעוּ מַעְגְּלוֹתֶיהָ לֹא תֵדָע: זוֹ בַּאֲמִירָה. וְזוֹ בִּגְזֵרָה. זוֹ בַּאֲסִיפָה. וְזוֹ בַּחֲסִיפָה. זוֹ בִּנְשִׁיקָה. וְזוֹ בִּתְשׁוּקָה. זוֹ בִּכְבִישָׁה. וְזוֹ בְּהַפְרָשָׁה. זוֹ בִּדְרִישָׁה. וְזוֹ בַּחֲרִישָׁה: וְכָל אִמְרָה הֶחָקוּק בָּהּ חֻקָּה. אֵין לְהַרְהֵר. וְלוֹמַר עַל מַה נֶחֱקְקָה. שֶׁבַּךְ נִתְּנָה בִּנְשִׁיקָה. וְכֻלָּם נְכוֹחִים לַמֵּבִין. וְכָל הַמַּשְׂכִּיל יָבִין. חוּץ מִטַּעֲמֵי פָּרָה שֶׁאֵין לְהָבִין. וְכָל חֲכַם לֵב יַדַּל מִבִּין. חֲפָצֶיהָ אֵין לְהָבִין: וּבִשְׁמוֹת תְּעִידָה הִיא נְקוּבָה. לְכָל קָרְבַּן שַׁי לֹא שָׁוָה. שֶׁהֵם זְכָרִים וְהִיא נְקֵבָה. לְטַהֵר שִׁמְצַת עֵגֶל תּוֹעֵבָה. הֵם הֵמִירוּ כָּבוֹד בְּבֶן פָּרָה. וְסָרְרוּ בוֹ כְּפָרָה. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר הִיא פָּרָה. וּתְהִיֶה לָעָם כַּפָּרָה: הֵם הֶאְדִּימוּ בוֹ פָּנִים. וְאָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר הִיא אֲדֻמַּת פָּנִים. וּבָהּ צַח וְאָדוֹם יִשָּׂא פָנִים: הֵם חֲרָטוּהוּ הֱיוֹת צָג כְּתָמִים. וּבוֹ הָיְבוּ מִהְיוֹת תְּמִימִים. תָּבֹא אִמּוֹ תְּמִימַת תְּמִימִים. וּבָהּ יְטַהֵר תָּמָה הַצּוּר תָּמִים: הֵם שָׂחוּהוּ לְהָסֵל כָּל מוּם. וְנֶעֶנְשׁוּ בוֹ הֱיוֹת בַּעֲלֵי מוּם. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם. לְהַדִּיחַ דְּמֵי יָפָה וְאֵין בָּהּ מוּם: הֵם זָמְמוּ בְּעֵגֶל לִמְעוֹל. וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיִּפְרְקוּ עוֹל. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עוֹל. וְתִנָּתֵן עַל שִׁכְמָם כְּעוֹל: הֵם נִקְהֲלוּ עֲבוּרוֹ אֶל כֹּהֵן. וְאִנָּהּ בְּהַשְׁמִיד אִישׁ מִכֹּהֵן. תָּבֹא אִמּוֹ וְתִנָּתֵן לַכֹּהֵן. וִיכַפֵּר בָּהּ עֲוֹן כֹּהֵן: וּכְמוֹ בָּאֵשׁ נִשְׂרַף. כֵּן בָּאֵשׁ תּוּשְׂרָף. וּכְמוֹ טוֹחַן וְהֵדַק עַד עָפָר. כֵּן תֻּדַּק וְתֵעָשֶׂה עָפָר: וּכְמוֹ הוּשְׁלַךְ עֲפָרוֹ אֶל הַמָּיִם. כֵּן תּוּשְׁלַךְ אֶפְרָהּ אֶל הַמָּיִם: וּכְמוֹ נָפְלוּ בוֹ שְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי יוֹשֶׁר. כֵּן יִפְּלוּ בָהּ שְׁלֹשֶׁת מִינֵי כּוֹשֶׁר: וּכְמוֹ טִנֵּף עִם טָהוֹר. כֵּן תְּטַמֵּא בְּמַגָּע כָּל טָהוֹר: וּכְמוֹ טִהֵר עִם בּוֹ נִטְמָא. כֵּן תְּטַהֵר אִישׁ אֲשֶׁר נִטְמָא: וּכְמוֹ פִּזֵּר פִּשְׁעוֹ לְכָל דּוֹר שָׁמוּר לְחַטָּאת. כֵּן תְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי חַטָּאת: לְהָדִיחַ דָּמִים. לְכַבֵּס כְּתָמִים. לְנַקּוֹת טְנוּפִים. לְהַרְחִיץ צוֹאִים. לְהַלְבִּין חֲטָאִים. לְטַהֵר טְמֵאִים. לְקַדֵּשׁ קְדוֹשִׁים. לְהַצְדִּיק עֲמוּסִים. בְּעֵץ אֶרֶז לַעֲנָפִים כָּאֶרֶז. בְּאֵזוֹב לְנִדְכָּאִים כָּאֵזוֹב. בְּשָׁנִי לְשִׂפְתוֹתֶיהָ כַּשָּׁנִי. כְּתוֹלַעַת לְאֵל תִּירְאִי תּוֹלַעַת. לְכָל יִתְנַשֵּׂא מִתְנַשֵּׂא כָּאָרֶז. שֶׁאִם לֹא יָמַךְ כְּאֵזוֹב וְיֵחָשֵׁב כְּתוֹלַעַת. לֹא יְטַהֵר בְּאֵזוֹב וּבִשְׁנִי תוֹלַעַת. וְאִם לֹא יִשְׁפּוֹךְ לֵב כַּמַּיִם. לֹא יְטַהֵר בִּזְרִיקַת מַיִם. וּמַה יִּתְגָּאֶה חָצִיר יָבֵשׁ. נוֹכַח אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ. וּמַה יָּעוֹז צִיץ גַּאֲוָה. נוֹכַח אֵל גָּאֹה גָּאָה: וְהוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים בְּגַאֲוָה. גֵּאָה עַל גֵּאִים. מִתְנַשֵּׂא עַל נְשִׂאִים. וּמִתְגָּאֶה כָּאֶרֶז עַל מִתְגָּאִים. וְעָנָיו כָּאֵזוֹב עַל נִדְכָּאִים. וְצָר בְּעוֹלָמוֹ חֲמִשָּׁה מִינֵי גֵאִים. שׁוֹר בַּבְּהֵמָה. אַרְיֵה בַחַיָּה. נֶשֶׁר בִּמְעוֹפְפִים. אֶרֶז בָּעֵצִים. וְאָדָם בְּכֻלָּם. וּמֶלֶךְ מִתְגָּאֶה עַל כֻּלָּם. לָבֵשׁ גֵּאוּת מִכֻּלָּם: חֲקָקָם בְּכֵס שְׁבִיבֵי אֵשׁ. אַרְבָּעָה בְּכֵס מַעְלָה. וְאֶחָד בְּכֵס מַטָּה. כִּי כֵס מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כֵּס מַטָּה. וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ בְּמַעְלָה יֵשׁ בְּמַטָּה. כִּסֵּא מוּל כִּסֵּא. הֵיכָל מוּל הֵיכָל. מִקְדָּשׁ מוּל מִקְדָּשׁ. זְבוּל מוּל זְבוּל. מִזְבֵּחַ מוּל מִזְבֵּחַ. בָּנִים מוּל בָּנִים. עֲבָדִים מוּל עֲבָדִים. מַלְאָכִים מוּל מַלְאָכִים. מְשָׁרְתִים מוּל מְשָׁרְתִים. צְבָאוֹת מוּל צְבָאוֹת. כְּרוּבִים מוּל כְּרוּבִים. אֲלָפִים מוּל אֲלָפִים. רְבָבוֹת מוּל רְבָבוֹת. קְדוֹשִׁים מוּל קְדוֹשִׁים. מַחֲנוֹת מוּל מַחֲנוֹת. מַעֲרִיצִים מוּל מַעֲרִיצִים. מַקְדִּישִׁים מוּל מַקְדִּישִׁים. וּקְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ מְשַׁלְּשִׁים: ככתוב וכו׳

ומוציאין ב׳ ס״ת באחת קורין כסדר היום ובב׳ קורין למפטיר כפ׳ חקת עד תטמא עד הערב ומפטירין ביחזקאל ל״ו:

יוצר לפרשת החודש

מתחילין שוכן עד מרום עד ובורא את הכל ואח״כ מתחילין כאן:

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים אוֹרוֹת מֵאֹפֶל אָמַר וַיֶּהִי:

אוֹת זֶה הַחֹדֶשׁ. אִצַּתְּ מִכָּל לְקַדֵּשׁ. וּבוֹ יִוָּשַׁע לְחַדֵּשׁ. בּוֹחֲרֶיךָ תּוֹבְעִים אוֹתְךָ לְקַדֵּשׁ. וְאַתָּה אוֹתָם מְקַדֵּשׁ. אֵל נַעֲרָץ בְּקֹדֶשׁ. גְּאַלְתָּם עַתָּה תְּחַדֵּשׁ. וְצוֹרְרֵיהֶם פִּתְאֹם לַהֲדֵשׁ. וְכָל פֶּה יְרוֹמֵם וְיַקְדִּישׁ: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם. בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם. נַחֲלָה בְּכָל קְהַלְכֶם. קָדוֹשׁ: דְּרַשְׁתּוֹ מִכָּל חֳדָשִׁים. וְהִנְחַלְתּוֹ לִקְדוֹשִׁים. הֱיוֹת בּוֹ מַקְדִּישִׁים: הִזְמַנְתּוֹ לְשָׁלִישִׁים. לְאֶפְרָתִים מְגֻלָּשִׁים. לִמְנוֹת בּוֹ עַד

שְׁלֹשִׁים. וּבוֹ תַּפִּיל קְדֵשִׁים. וְתַחֲמוֹל עַל צֹאן קָדָשִׁים. בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: זִכְרוֹן שְׁבוּעַת בְּרוּכִים. הִנְחַלְתָּ לִמְבוֹרָכִים. לְהוֹשִׁיעָם מִיַּד מַפְרִיכִים. חוֹנֵן דַּלִּים וְדַכִּים. חָמַלְתָּ עַל נְמוּכִים. אֲשֶׁר אַחֲרֶיךָ מְשׁוּכִים. טוּב טַעַם מַאֲרִיכִים. וּלְפָנֶיךָ לֵב שׁוֹפְכִים. בְּרֹאשׁ יֶרַח מַמְלִיכִים: יִקְבְּצוּ עַתָּה מַקְהֵלִים. בְּיוֹפִי תוֹאַר מִכְלוּלִים. וְשָׁם תִּשְׁמַע סִלּוּלִים. כְּבוֹד שִׁמְךָ מְעַלִּים. בְּשִׁיר וּבְתַחַן מִתְפַּלְּלִים. בְּחֶשְׁבּוֹן רֹאשׁ רְגָלִים. לְפָנֶיךָ יִהְיוּ מְסֻגָּלִים. כָּל גִּזְעֵי דְגָלִים. מְשׁוֹרְרִים וּמְהַלְלִים: וּמַה גָּדְלוּ מַעֲשִׂים. לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת וְנִסִּים. לְבָנִים אֲהוּבִים וַעֲמוּסִים. נִצְּלוּ מִיַּד פַּתְרוּסִים. אֲשֶׁר אוֹתָם מְעַשִּׂים. וְהוּעֲמְתוּ הֱיוֹת שָׁשִׂים. שׂוֹנְאֵיהֶם בַּיָּם הוֹרְסִים. וְכַנַּת רָאשֵׁימוֹ רוֹפְסִים. כִּי בְגוֹחָם הָיוּ הוֹסִים: עוֹלְצֵי בְּשְׂמָחוֹת. יָשִׂישׂוּ בְּרוֹב הַצְלָחוֹת. וְיִתְמַלְּטוּ מִכָּל אֲנָחוֹת. פּוֹדֶה אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת. הַמְעֻלֶּה בְּכָל שְׁבָחוֹת. יַטֶּה אָזְנוֹ לְשִׂיחוֹת. צוֹרְרֵיהֶם תַּפִּיל בְּשׁוּחוֹת. וְנַפְשׁוֹתָם תִּהְיֶינָה שָׁחוֹת. בְּכָל רֶע מוּכָחוֹת: קָדוֹשׁ יְקַבֵּץ עֲדָרִים. וְיִזְכּוֹר בְּרִית אַבִּירִים. אֲשֶׁר לְפָנָיו הָיוּ בְרוּרִים. רָצָה בְּבָנִים מוּבְחָרִים. מִכָּל צַד וַעֲבָרִים. לְפָנָיו הֱיוֹת מְשֻׁמָּרִים. שָׁקַד עֲלֵיהֶם בְּלֵיל שִׁמֻּרִים. וְקָטַל לְמַעֲנָם בְּכוֹרִים. וְהוֹצִיאָם בִּפְדוּת מוּדְרָרִים: חזן תְּפֶן בְּאֲנִי יְשֵׁנָה. וְתַצִּילֶנָּה מֵעֲדִינָה. בְּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו׳

אופן כְּבוֹדוֹ מְשַׁבְּחִים בְּכָל הָעוֹלָם. וְהוּא מֵעַיִן כָּל נֶעְלָם. וּבָאוּ בְּפִתְחֵי אוּלָם. וְהַכֹּל יְרוֹמְמוּהוּ בְּאוֹפַנִּים לְעוֹלָם: והחיות

זולת אֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת. בַּעֲבוּרָם עָשִׂיתָ נוֹרָאוֹת. גִּלִּיתָ בְּרִבְבֵי צְבָאוֹת. דִּגְלֵימוֹ לְהוֹצִיא מִתְּלָאוֹת. הֵם כִּנְשָׁרִים נְשׂוּאוֹת. וּמִשְׁאֲרוֹתָם נוֹשְׂאוֹת. זֶבֶד טוֹב מְלֵאוֹת. חֶסֶד בְּעֵינֵיהֶם רוֹאוֹת: טוֹב בָּנִים בְּלָלָם. יוֹדֵעַ פְּרִי מַעֲלָלָם. כָּל הַדֶּרֶךְ נִהֲלָם. לִפְנֵי כָּל הִתְלִילָם. מִלֵּא כָּל מִשְׁאֲלָם. נוֹאֲמֵי רְעָתָם הִפִּילָם. שָׂבַע מִן הָאֶבְלָם. עַל כָּל אוֹם עִלָּם: פָּצוּ פֶה בְּשִׁירָה. צִדְקוּ לְאָיוֹם וְנוֹרָא. קוֹל תּוֹדָה וְזִמְרָה. רַנְּנוּ לְשׁוֹרְרָה. שֵׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. שִׁבְּחוּ לְהָעִיד בְּמוֹרָא. תָּקְפוּ כֻלָּם לְהִתְאַזְּרָה. תַּנּוֹת כִּקְרִיעַת יַם סוּף וּכְמַכַּת בְּכוֹרִים לְהַגְבִּירָה:

עזרת ומתפללין שבע:

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן ואח״כ מתחילין כאן:

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

אֲתִיַּת עֵת דּוֹדִים כְּנָגְעָה. בְּאַחַת וְעָשׂוֹר פּוּט נֻגְּעָה. גִּישַׁת צִקּוֹן מִכְפֵּל כְּפָגְעָה. דִּלֵּג פַּעַם וְזֹאת רָגְעָה: הִשְׁגִּיחַ עוֹפֵר מֵחֲרַךְ אֲרֻבּוֹת. וְחִתֵּל אֶרֶךְ בְּתָכָם תַּעֲרוּבוֹת. זְמַן קֵץ יַעֲשׂוֹת רַבּוֹת. חֳדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים לְהַרְבּוֹת: טַס וַיֵּדֶא וְעִדָּן שָׁנָה. יָקִיץ כְּיָשֵׁן וָעֵר כְּמִשְׁנֶה: חזן כָּסַף וְדָפַק בְּפִתְחֵי יְשֵׁנָה. לְחַפְּשָׂה בְּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: לִי עוֹד תִּגְנוֹן. בְּפָסוֹחַ וְגָנוֹן: חזן בְּגוֹנְנְךָ לְבָנוֹן. כְּמָגִנַּת יִנּוֹן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם: אתה גבור עד להחיות מתים:

מְרִימֵי עוֹל עֶגְלָה לְהַלְאוֹת. מִכְּאֵב הִגַּתָּ לְהַרְאוֹת אוֹת. נָאֲקָה הַחִישָׁה קֵץ הַפְּלָאוֹת. נֶחֱצוּ לְמָאתַיִם וָעֶשֶׂר אַרְבַּע מֵאוֹת: שֶׂה הַמְסֻבָּךְ לַעֲקֹד צוּר. סַיִם זִכְרוֹ בְּפֶקֶד נָצוּר. עֲמוּסִים כְּאַתָּיו לְעֵת בִּצּוּר. עֲדֵימוֹ לְשַׁי יְהֵא עָצוּר: פֶּלֶא עֲשׂוֹת נֶגֶד אָבוֹת. פֶּן מִבֶּעָשׂוֹר לְאָסְרוֹ בַּעֲבוֹת: חזן צְלִיחַת יַרְדֵּן בּוֹ לְהִתְוֹת. צִפִּית שֶׂה לְבֵית אָבוֹת:

לְךָ עוֹד נִקְשִׁיבָה. מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה נִשְׁאֲבָה: חזן שָׂשׂוֹן יֶשְׁעֲךָ לָנוּ הָשִׁיבָה. וּבִתְחִיַּת נְיֵשֵׁם נֶחְשָׁבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קִיחַת עֹלַת עָקֶר. הִיא נִצְּבָה בְּפֶקֶד. תְּוִיכַת בִּתְרֵי שָׁקֵד. רִשְׁפֵּי לוּד לְיַקֵּד: רָחִישׁ יְשֵׁנִים כָּעֶרֶב. דַּם תְּבוּסָה כְּעֵרֶב. קֵץ חָשׁ וְקָרֵב. לְעוֹרֵר בְּתַנִּין קָרָב: שֶׁמַע מִכַּת פְּסָחִים. אֲשֶׁר כָּסוּ פְּסוּחִים. הִיא צִמְּתָה כַּסְּלוּחִים. לְהַצִּיתָם כְּקוֹצִים כְּסוּחִים: תְּרָפִים כְּדֵי לְמַעֵט. מְנוּיֵי מְתֵי מְעַט: חזן תּוֹקֶף הֲדֵרַת מֶלֶךְ מִלְּהִמָּעֵט. הוֹרִישָׁם לְהַמְנוֹת בְּבוֹאָם יִמְעַט:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לִשְׁמוֹר. בְּסָכָם אֲסוּפֵי הַר מוֹר. וְאַתֶּם אֵל יִגְמוֹר. שְׁלֹשֶׁת אוֹתוֹת בּוֹ לִשְׁמוֹר:

דורש

דורש זה חדש בחדשו. לאות ולמופת קדשו:
חזן ידידי עם קדושו. הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:

הדום מגר גזוד עדש. כהיום הזה יחדש בגודש: חזן ונוביל שי בקדש. בראשון באחד להדש:

ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

רבות עשית ותשבחת וספרת. מפעלותיך פעול בספר ספרת. לאותות ולמועדים חבלו שפרת. לתקופות ומחזורות קצו צפרת. לאלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה זמנו בארת. ובתשע מאות עבורים עדיו עברת. והיום. הורית לעם אשר בחרת. לכן על כל חדש חדשו הגברת. ספרו בקרת. קצבו חקרת. נזלו הקרת. פלאו סקרת. מועדו יקרת. ובו יקרת ונתיקרת:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אבי כל חוזה. חל בו במחזה. כנאמר לו חזה. תבנית החדש הזה: להבין קצב מולדתו. מתחלתו וארך מלאתו עד תכליתו: עמתו להראהו. ולא הכיר מראהו. עד באצבע הראהו. אז בן וראהו: זוהר לשעות שש. תארו להתאשש. פחות משש. כל עין יעשש: רואיו לבקר. עדיו להקר. מאמריו ליקר. ממריו לעקר: במדד לו שער. עביו איך לשער. עד שטיפת שער. יקבלו יושבי שער: ידעו תבונה. להוות לאום נבונה. להורות ליודעי בינה. ערך לבנה: רגלים לישב. זמנים לחשב. בעבור איך לישב. וסוד מה להקשב: בפניו צגו אלי קדש. להעיד עדות חדש. ואל נתעטף בקדש. כמקדישי חדש: יה בדקם לעינו. ועדותם הקדק במהנו. והכל צוהו במעונו. מקדש החדש בזמנו: קץ מולדתו חל להקצות. ביום רביעי בחצות. ועד שלשים מרוצות. לא נכר בחוצות: לאה ציר ופחד. ותר מעט לעת ספור אחד. וציר פין לו נחד. מערב ועד ערב מנות אחד: ילדות חרס וסהר בו ביום חשבון כצו. ובתחלת בריתם בהלון אחד נמצאו:

חזן רעים בנתן למו מסורת אמצו. לחשב לעבר ולקדש ספורות כמצאו:

אל נא לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא. האל מלך נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רון שיר ושבח. תוקף תהלות תפארתו:

חזן וקהל ראשון הוא לכם. לפסוח עליכם. להתקדש בתוככם. קדוש:

חזן וקהל לכם הוא ראשון. נצורי כאישון. להעריץ לאל אחרון וראשון. קדוש:

אדון מקדם תכנו ראש. בינו לא גל בספר תולדות ראש. גלהו תחלה לכם לדרוש: הורש להשוות בו גיה ואישון. הופלא מכל עם ולשון. ולא הומסר לאדם הראשון: זמן עדנה בו בשורה. חנוט לקצו עקוד למוסרה. טפיה כבן בו בשרו בשורה: ירח אשר לא פענה לראשונים. כמוס לצפון חדשים וגם ישנים. לראש הושם לארבעה ראשי שנים: מועדים מזמין לנדגלים. נועדים בו עינימו צירי רוגלים. ספור הוא למלכים ולרגלים: עבור מעברים לשמרו במועדו. פרח ואביב תקופה בם לועדו. ציון שלשתם יצרפו לסעדו: קדש בראשו ושלישו חציו ורבו לשמור. לקדש לקחת להגג לקצור ולגמור. רשם בכל דור. שמור הוא לרוכב על חמור: שמירת שלישו בידן עמדה. שלהבת חציו שאון פול השמידה. תשועת קצירו ימיני העמידה:

חזן וקהל לכם הוא ראשון. נצורי כאישון. להעריץ לאל אחרון וראשון. קדוש:

ובכן ולך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

הוא נקרא ראש וראשון. ונואמו נקרא ראש וראשון. ומועדו נקרא ראש וראשון. ואיוו נקרא ראש וראשון. ונוחליו נקראו ראש

וראשון

וראשון. ואויבם נקרא ראש וראשון. ואדבם נקרא ראש וראשון. וגואלם נקרא ראש וראשון. הנה העת יבא בראש וראשון. בקץ אשר הוא ראש וראשון. לעבור בראש וראשון. לכונן נכון בראש וראשון. ואתו נוצר ברוח ראש וראשון. לקעקע שרידי עמלק ראש וראשון. לעורר צורים החצובים בראש וראשון. לפעול חדשות בראש וראשון. לרצות חדוש תשורת ראש וראשון. להוביל בו שי לראש וראשון: ועוד בל יזכרו ראשונים. כי יחדשו חדשים וגם ישנים. פלאים מפלאים משנים. ויקיצו כל ישנים. מהללים ומשוררים שירים משירים משננים: ולא יאמרו עוד אשר העלה בנביא. כי אם חי יי אשר העלה ואשר הביא. ואז אל ישאג כלביא. לערוך קרבי. חדשות להביא. ביד איש נביא. משבט לוי. להשיב לבבי. לחדש קרבי: ויצמיח צמח נקוב שבעה. ואתו יהיו רועים שבעה. ויחדשו לאום דברים שבעה. ויתכסה מהם שבעים שבעה: וישוב ויגלה לעם קדושים. אשר עמו יהיו מקדשים. ולא לעדרי צאן קדשים. עד קץ ששה חדשים. עד בא ראשון לראשי חדשים. ואז יראה לעדת קדושים. הנשארים מעול קדשים. ויראה למו אותות חדשים. לחדש שמים החדשים. למשוח קדש קדשים. לפתוח דלת לקדושים. כשבתות ובחדשים: ואז יצוה החדוש עבודת חדש. מה להעלות בראש כל חדש. ועבודת ראשון כל חדש. היא תקדים תחלה לכל חדש. כי כמו היה ראש לכל חדש. כן יהיה ראש לכל חדש: ותעשה בו חדשה. לבראת ארץ חדשה. להנתן דעה חדשה. להבראות בריה חדשה. להתחדש רוח חדשה. להוביל בו שי מנחה חדשה: וחמה ולבנה תתחדש. ואורם שבעתים יחדש. שתים בשנה יתחדש. ויצמצם שכינתו בתוך שער החדש. ויקרא לו שם חדש. כשם העיר מיום המקדש. וינתן לעם

לב חדש. לשורר בפיהם שיר חדש. שיר מפואר ומחדש. על כל שיר מהלל ומקדש: כי שירי אראלים. אשר שיר ותשבחות מהללים. לפני שיר זה לא חלים. ונצוח אלים אשר קול המולה צוהלים. לפני שיר זה לא ממללים: ורנן גלגלים. אשר אם הורישו כל גוללים. לפני שיר זה לא כוללים: ואימת כרובים אשר הם צגים כמו רובים. לפני שיר זה לא מרבים: והדרת אופנים. אשר הם מרבעי פנים. לפני שיר זה לא סופנים: והמון גדודים. אשר הם הוד אל מגידים. לפני שיר זה לא נאגדים. וסוד עירין. אשר כעין קלל בוערים. לפני שיר זה לא מפארים. ורגש קדישין אשר לבקרים מתחדשים. לפני שיר זה לא מקדישים. ונהם שנאנים. אשר טעמם לא משנים. לפני שיר זה לא משננים. ופחד שרפים. אשר ברגע כל שורפים. לפני שיר זה לא רופפים: כי כל מחנות משרתים קדושים. משרתיו יהיו מקדישים. וגם המון צבא מלאכים. מנעימים יהיו ממליכים. ומרוצות חיל זקים. כחם יהיו מחזקים. וזיו משלחת ברקים. פניהם יהיו מבריקים. וחוצה למו הוים. מתעלסים באהבים. ועד מחיצתם לא באים. באשם נלהבים. ובגחלתם נכוים. ובפארם הם נאלמים. ועת כי יתחילו יחישו. ועת כי יתכילו יקילו. ועת כי יגמורו יעריצו. ועת כי יחישו יקדישו. ועת כי ישתוקו ישלשו. קדשה משלשת: ככתוב וכו'

ומוציאין ב' ס"ת בא' קורין בסדר היום ובב' קורין למפטיר פ' בא החודש הזה לכם עד תאכלו מצות ומפטירין ביחזקאל מ"ה:

מוסף לפרשת החודש

החזן מתחיל ברוך אתה עד ומושיע ומגן:

ראשון. אמצת לפרח שושנים. אמוץ לעורר מרדם ישנים. בזכרך ברית ראשונים. בצפון חדשים וגם ישנים. גלותו בדת שנונים. גזר ראש לארבעה ראשי שנים: חזן ארבעה ראשי שנים במחזה. בארת זה מזה לחוזה.

כאשר

כאשר שמענו כן עוד נחזה. לגוננו במגן בחדש הזה: ברוך אתה יי מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים:

לציון. דרור תשת בו קפות. דבר אור יקרות לקפות. החדש אשר ישועות בו מקיפות. החוסים בו מתקיפות. וממנו מתחילות ותוקפות. ועד ראש לארבע תקופות: חזן ארבע תקופות בשנה. תחדש אורם כבראשונה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. החינו בגשם בראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי מחיה המתים: נעריצך. לדור ודור עד וקדוש אתה:

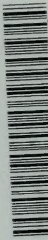
הנה. זה בא לפרקים. זמן לגאול רצוצים מארקים. החדש אשר רביבים בו מריקים. חשרת מים למלאת רקים. טיעות לרוות וירקים. טלאים בו להקים. בארבעה פרקים: חזן ארבעה פרקים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. ונעריצך קדוש בחדש הזה: ברוך אתה יי האל הקדוש: תכנת שבת וכו׳ עד מקדשי שמך (ובשר״ח אתה יצרת עד קבעת):

הנם. ימים המבורכים. יורה ומלקוש באבם פורכים. כח תת באביבים רכים. כרמל להקליא אביב פרוכים. לשנן מפעלות מציין מחרכים. לפניו קוראים ענין ארבעה ערכים: חזן ארבעה ערכים אשננה. תפור מסות פרחי שושנה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. ענגנו בנופש בראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי מקדש השבת (לשר״ח וישראל וראשי חדשים): רצה עד לציון ברחמים:

ולירושלים מופת הוחק בו כפות. מעין כל חי להתכפות. נקמות אשר בלב מכפות. נתכנו במועד זה הוית טבוסות. שה לבית אבות מנות במכסות. סבות עליו עסים ארבע כוסות: חזן ארבע כוסות כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. רצנו כשי בחדש הזה: ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון: מודים עד ועזרתנו סלה:

מבשר עם זכיות. עצורים להעלות מצול דכיות. פדוים חיה במשכיות. פצוה שירים תמגר בכיות. צבאות כל חמדת שכיות. צאנן יציע רושש שונאיך: חזן שונאיך נדוש נא. במדותך פעלתם כבראשונה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. ותיטיב לנו בטובך בראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות: אלהינו וכו׳. שים שלום עד בכל עת ובכל שעה בשלומך:

אתן. קול בשוררו ראשים. קרא בגרון בגיא החרשים. ראשי תנינים אשר על גבי חורשים. ראותם בזה חדש מגורשים. שיר חדש והגה מדרשים. תרננה שפתי בשורי ארבעה חרשים: חזן ארבעה חרשים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. ברכנו בשלום בחדש הזה: ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום: ק״ש. א״כ. עלינו:

3 1761 07129934 1